1613.

R
2654

R IV Me 28

Cautele Bartholomei cepolle.

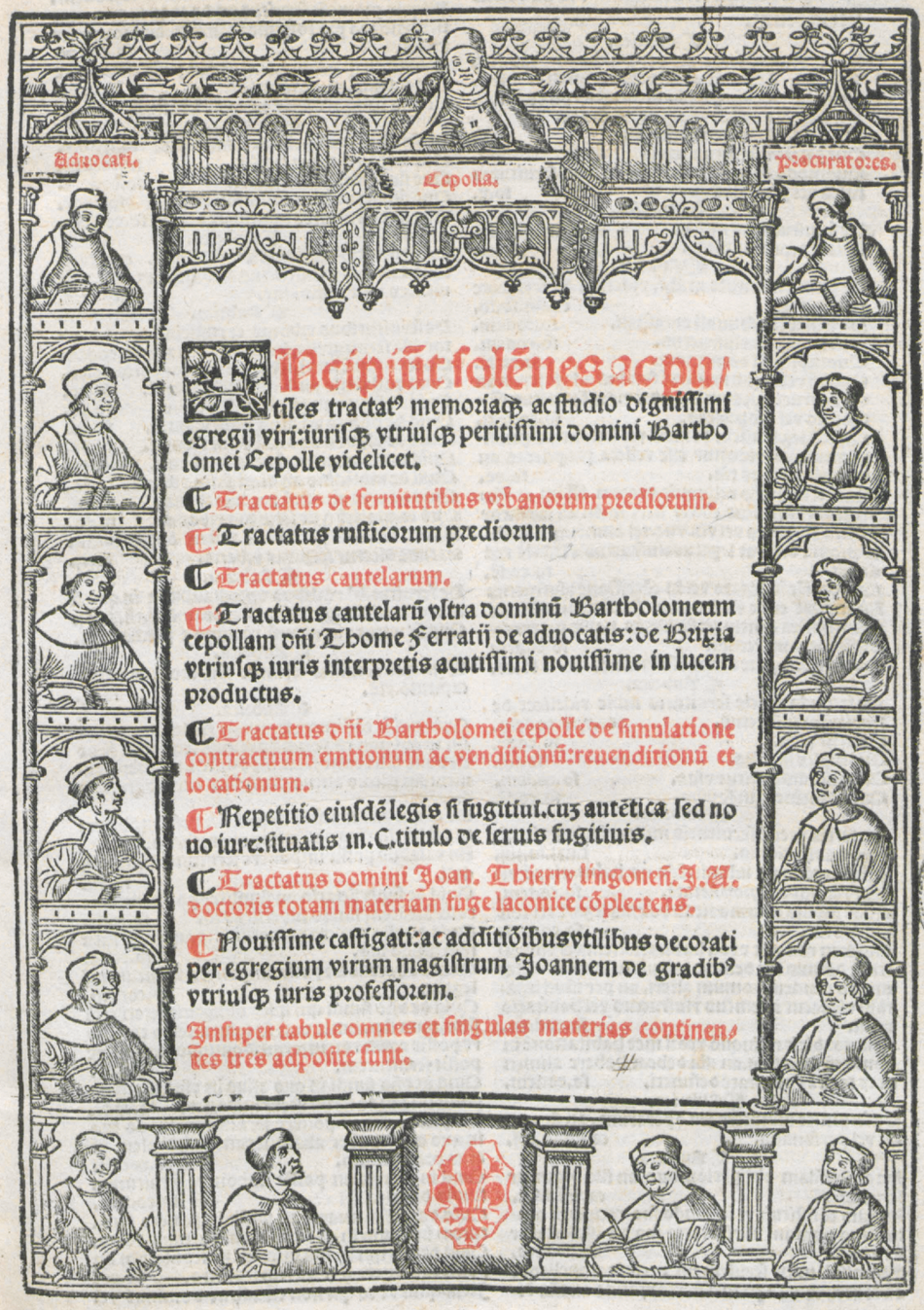

INcipiũt solẽnes ac pu/tiles tractat⁹ memoriaq; ac studio dignissimi egregij viri: iurisq; vtriusq; peritissimi domini Bartholomei Cepolle videlicet.

¶ Tractatus de seruitutibus vrbanorum predioꝝ.

¶ Tractatus rusticorum predioꝝ

¶ Tractatus cautelarum.

¶ Tractatus cautelarũ vltra dominũ Bartholomeum cepollam dñi Thome Ferratij de aduocatis: de Brixia vtriusq; iuris interpretis acutissimi nouissime in lucem productus.

¶ Tractatus dñi Bartholomei cepolle de simulatione contractuum emtionum ac venditionũ: reuenditionũ et locationum.

¶ Repetitio eiusdẽ legis si fugitiui. cuz autẽtica sed no uo iure: situatis in. C. titulo de seruis fugitiuis.

¶ Tractatus domini Joan. Thierry lingoneñ. J. V. doctoris totam materiam fuge laconice cõplectens.

¶ Nouissime castigati: ac additiõibus vtilibus decorati per egregium virum magistrum Joannem de gradib⁹ vtriusq; iuris professorem.

Insuper tabule omnes et singulas materias continentes tres adposite sunt. #

BIBL. ACADEM. DOUAISIS

Incipit tabula seruitutum vrbanorum prediorum.

¶Rubrica.
De seruitute personali. ca.j.fo.j.
Que dicat seruitus psonalis. fo.j.
Quo iure inducta est seruitus. fo.j.

¶Rubrica.
De seruitute reali. ca.ij.
Que dicatur seruitus realis fo.j.
Quomodo cognoscatur quando sunt seruitutes rales vel prediales fo.ij.

¶Rubrica.
De seruitutibus mistis. ca.iij.fo.iij.
Quare dicantur miste. fo.iij.

¶Rubrica.
De prima seruitute mista. videlicet de seruitute vsufructus. ca.iij.fo.iij.
De vsufructu formali et casuali. fo.codem.
Quotuplex sit vsufructus. fo.codem.
Quotuplex est dominium. fo.codē.
Quid si relinquitur alicui fundus ad vsufructum vel ad fructuandum.an tunc videat relictus vsufructus vel proprietas. fo.codem.
Quid si legat alicui domus vel fundus in gaudimentum an videatur esse relicta proprietas an vero vsufructus tm̄. fo.co.
Quid si maritus relinquit vxori dñam et vsufructuariam sicut cōiter fieri solet. an videatur relicta ppietas vel vsufruc.vel alimēta. fo.co.
Numquid differat legatus vsufructus a legato reditus. fo.codē.
Que veniāt in legato vel in cōcessione vsufructus
An ille qui emit vsufructum formalem alicuius fundi postea contingit sterilitas possit petere remissionem mercedis. fo.codem
Quanto tempore durat vsufructus. fo.co.

¶Rubrica.
De secunda specie seruituris miste videlicet de seruitute vsufructus. ca.v.fo.codem.
Quid sit vsus. fo.codē.
Quotuplex sit vsus. fo.iij.
Quot modis capitur vsus. fo.codem.
Quid contineat in se vsus. fo.codē.

¶Rubrica.
De tertia specie seruituris miste. videlz de seruiture habitationis. ca.vj.fo.iij.
Nūqd legādo vel submittēdo ds habitationē videat relinquere proprietatē. fo.codem.
Quot modis commoditas domus legari vel concedi potest. fo.codem.
Quidam reliquit vxori habitationem vel vsufructum domus sue deinde legauit in eodem testamento eandem domum alteri. an per istud legatum videatur ademtus vsufructus vel habitatio vxori. fo.codem.
Testator dixit relinquo vxori mee habitationē in domo cū filiis suis.an ista debeat habere alimenta ex tacita voluntate defuncti. fo.codem.

¶Rubrica.
De seruitute ministerij seu operarum . an sit realis vel personalis. ca.vij.fo.iij.

¶Rubrica.
De quibusdam obligationibus an ille dicantur seruitutes. ca.vij.fo.v.
Aliquis constituit vt in fundo suo recipiam omni anno pomum in viridario suo an ista dicatur seruitus. fo.codem.
Promisisti mihi seruitutem pecoris appellendi ad fontes causa agri mei stercorizando an ista dicatur seruitus. fo.codem.
Promisisti mihi per pontem tuum possim transire sine gabella.an dicatur seruitus. fo.codē.
Utrum colligere pedagium sit seruitus. fo.co.

¶Rubrica.
De seruitutibus notaris & innotatis. ca.ix.fo.v.
Que sint seruitutes rustice. fo.codem.
Que sint seruitutes vrbane. fo.codem.
Que sint seruitutes innominate. fo.codē.
Que sint seruitutes nominate. fo.codem.

¶Rubrica.
De seruitutib' diuiduis & indiuiduis. ca.x.fo.v.
Quod seruitus vsufructus est diuidua & cetere seruitutes sunt indiuidue. fo.codem.

¶Rubrica.
De seruituribus vrbanis et rusticis & que dicantur esse seruitutes vrbane. ca.xj.fo.codem
Quare dicant seruitutes vrbane & quare rustice. fo.co.
Quid de stabulo an dicat pdiū vrbanū. fo.co.
Quid de horto an dicat pdiū vrbanū. fo.co.
Quid de horreo an dicat pdiū vrbanū. fo.co.
Quid de cāpana an dicat pdiū vrbanū. fo.co.
Quid de naui an dicat prediū vrbanū. fo.codē.
Quid de molēdino an dicat pdiū vrbanū. fo.co.
Quid de arca an dicat prediū vrbanū. fo.co.
Quō cognoscet q̄ sit seruitus vrbana. fo.co.
Habeo ius eūdi per fundū tuū ad domū meam an tunc dicetur seruitus vrbana. fo.vj.

¶Rubrica.
De seruitutib' realibus & predialibus & in quo si mul cōueniāt & que sit earū natura. cap.xij. fo.vj.
Que sit natura seruituū realium & predialium.

¶Rubrica.
¶In quo consistat seruitus seu. ius seruitutis capitulo.xiij. fo.v.

¶Rubrica. j.
Quis possit cōstituere seruitutes reales. ca.xiiij.
An is qui non est verus dominus sed quasi sicut est bone fidei emtor. an iste possit imponere seruitutem predio alieno per ipsum emto bona fide fo.codem.
An is qui habet vsile dominū sicut est emphiteota vel liuellarius possit imponere seruitutē.
An vasallus possit imponere seruitutē fundo feudali. fo.vij.
Quid de superficiario an similiter possit imponere seruitutem fundo superficiario. fo.codē.
Quid de dño directo an possit imponere seruitutem fundo suo. fo.codē.
Quid de herede an possit imponere seruitutē rei legate. fo.codem.
Quid de dño fundi qui ipsum obligauit alteri et iā fisco.pura si pecunia non sit soluta certo tempore possit vendi . an interim dominus imponere possit seruitutem. fo.viij.
Quid in dño fundi in quo alius hz vsufructū an possit illi fundo seruitutem imponere. fo.codē.
An quis possit imponere seruitutem fundo suo in quo alius habet aliam seruitutem realem in eius preiudicium. fo.codem
Quid in mariro an possit imponere seruitutem fundo dotali. fo.codem.
Quid de vsufructuario an possit imponere seruitutem in fundo in quo habet vsufructum. fo.co.
Quid de illo qui hz ius inferēdi in sepulcrum an possit imponere seruitutem sepulcro. fo.co.
Item quid de eo qui non est adhuc dominus vel quasi.sed proxime vel continuo est futur' an possit imponere seruitutem. fo.co.
Concessisti aquam que oritur in fundo tuo rytio vt possit eam ducere ad fundū suus an possit postea etiam mihi concedere. fo.co.

¶Rubrica.
Qui possint acquirere seruitutē seu quib' possint seruitutes concedi. cap.xv.fo.co.
An vnus ex socijs possit predio communi seruitutem legare fo.codem.

¶Rubrica.
In q̄bus reb' possit seruit' cōstitui. ca.xvj.fo.viij.
An possit cōstitui in solo superficies fundi. fo.co.
An edificio futuro possit seruitus iponi. fo.cod.
An in mari possit seruitus. fo.co.
An in itinere cōmuni possit iponi seruit'. fo.co.

¶Rubrica.
Que sint necessaria vt seruit' cōstituatur & ei' q̄si possessio acquiratur. ca.xvij.fo.viij.

¶Rubrica.
Que impediūt seruitutē cōstituēdā. ca.xviij.fo.co.

¶Rubrica.
¶Quomodo & qualiter & qn̄ cōstituatur & acquiratur & retineat seruitus & que seruitutes dicant habere causam pepetuā seu continuā quasi continuam seu quasi perpetuam & que causam discontinuam & quanto tempore huiusmodi seruitutes prescribantur. ca.xix.fo.viij.

¶Rubrica.
Quot sint necessaria ad inducendam prescriptionem in seruituribus habentibus causam cōtinuā vel quasi. ca.xx.fo.x.
An requirat titulus & bona fides. fo.co.
An inter ius canonicū & ciuile sit differentia in prescriptionibus. fo.co.
An seruit' possit cōstitui sub cōditiōe. fo.co.
De publici condītione vz extinctiua & inceptiua.

¶Rubrica.
Quādo seruitus acquiratur. ca.xxj.co.xj.
An per solam promissionē acquirat. fo.co.

¶Rubrica.
Quomodo qualiter.et quando & per quem seruitus retineatur. ca.xxij.fo.xij.
An seruitus possit p parte acquiri vel retineri.
An vnus ex socijs possit seruitutem fundo cōmuni acquirere vel retinere. fo.co.
An aqua per seipsam fluens possit inducere prescriptionem vel consuetudinem. fo.co.

¶Rubrica.
Qualiter ds vti debeat seruitute. ca.xxiij.fo.xij.
An ire possit per quācunq; partē fundi vbi voluerit vel per totum fundum. fo.co.
Si debetur seruit' in fundo ad quē spectat in qua parte debeat seruitutes habere. fo.codē.
An licitum sit cui seruitus debetur edificare inpredio debenti seruitutem. fo.co.
Si edificandum sit in predio debente seruitutem cuius expensis edificandum. fo.co.
Si alicui est licitum ex forma statuti aliquē occidere ad vindictam an sit licitum congregare amicos qui ipsum adiuuent. fo.co.
An si est alicui licitum aliquem occidere:sit licitus etiam alteri demandare. fo.co.

¶Rubrica.
Quādo et qualiter & quomodo seruitutes amittantur. ca.xxiij.fo.xij.
Quanto tpe amittatur seruitus per non vsum.
In quo differāt ius canonicū et ciuile quo ad prescriptionem. fo.xiij.
Si fiat accusatio vel inquisitio de crimine quod dicat cōmissū certo die vel loco si pbet de alio die vel loco an sufficiat ad cōdēnationē. fo.co.
Si ago actione iniuriarum quia percussisti me in spatulis & probatur de percussione in vultu an sit absoluendus. fo.cod.

¶Rubrica.
De specieb' seruitutū vrbanorū prdiorū. ca.xxv.f.xiij.
Quot sūt species seruitutū vrbanorū prdiorū. fo.co.

¶Rubrica.
De seruitutibus altius tollendi & officiendi luminibus vicini. ca.xxvj.fo.xiij.

¶Rubrica.
De seruitutib' aut' nō tollēdi. ca.xxvij.fo.xiij.
Numquid ille qui debet seruitutē altius non tollendi possit saltem alte edificare. fo.xv.
Numquid ille qui debet seruitutum altius nō tollendi possit habere arborem vltra edificium supra eam latitudinem. fo.codem.
Si debes mihi seruitutē altiusnō tollendi cū hac conditione ne luminibus meis officiat quō intelligantur hec verba. fo.codez.
An requiratur qō semper seruitus altius non tollendi per vicinum imponatur. fo.co.
An statutū loquēs qō nullus possit altius elevare seu tollere edificium suū si per illud nocet vicini luminibus an statutum liget forēnsem cuius est domus que debet altius tolli. fo.co.

¶Rubrica.
De seruitute stillicidij auertendi & stillicidij non auertendi. ca.xxviij.fo.xv.
Quid est stillicidium. fo.codē.
An quis regulariter possit diuertere aquas ex suo stillicidio supra stillicidiū vel areā vicini. fo.co.
Si aqua stillicidij vicini cadit iure seruitutis supra domum meam vel aream per regulas que cuppi vulgariter nūcupatur.an possim facere qō cadat per viam vnius canalis lignei vel lapidei vel etiaz canalis existentis super cuppis. fo.cod.
Vicinus meus habet seruitutem super areā meā vel rectum domus mee per duos pedes an possit vltra procedere seu extendere. fo.co.
An habens seruitē stillicidij acquisitā possit altr' tollere vel elevare vel deprimere murum vel edificium super super quo habet stillicidium cadens super domum vel aream meam. fo.co.
Quis habet seruitutez stillicidij.sibi debitam sublatum est edificium seu corruit ex quo stillicidium cadit.an per hoc intelligatur extincta in totum cum effectu seruitus stillicidij. fo.cod.
Vicinus meus habet seruitutem stillicidij auertēdi in aream meam quod stillicidium meum prorendit super eream meam per duos pedes . an ego possim edificare in area vbi cassitare cepit stillicidium. fo.co.
¶Quid si stillicidium cui debetur seruitus auertendi in aream vicini prorenditur vltra parietem supra aream vicini per medium pedē & cassitat in aream vicini etia per pedem vel circa.an vicinus possit edificare in illa area vsq; ad illū locum vbi cassitat.& sic vsq; ad mediū pedē prope murum domini prdij dominātis. fo.co.
Si vicinus meus habet stillicidiū domus sue cadens in fundo vel orto meo vel in area extra murum domus.verbi gratia per duos pedes an fundus vel area earenus quarenus se prorendit rigor stillicidij sit vicini vel mei. fo.co.
Si dom' tua debet domui mee duas seruitutes.vna ne altius tollatur.alia ne stillicidium edificiorum meorum recipere deberet.et ibi conceiero ius etiam inuito me altius tollere edificia tu

4-IV A
13747
12

et sic remiseram tibi seruitutem altius non tollē
di.an per hoc tibi videar concessisse vt possis tolle
re q̄tūcunq̄ vis ita q̄ᵭ etiam non teneris recipe-
re stillicidia mea. fol.codem.
¶ Rubrica.
¶ De s̄uitute stillicidij nō auertēdi. ca.xxix.f.xvij.
Si stillicidiū puta canale vnde aqua defluit et est
fractum cuius expensis debeat refici. fo.xvij.
¶ Rubrica.
¶ De seruitute tigni immittendi ca.xxx.fo.xvij.
Quid veniat appellatione tigni. fo.eo.
Si aliq̄s immittat tignū in fundo meo:an sit mi
hi licitū ꝓpria autoritate destruere. fol.eo.
An possit q̄s immittere tigna in muro cōi. fo.eo.
Si quis tacite vel expresse passus fuerit in muro
ꝓprio immitere tigna. illis consumtis.an possit
eo inuito alia immittere. fo.co.
An etiā sit licitū ꝓpria autoritate euellere vel de-
struere tigna immissa in muro meo ꝓprio cōi vel
publico vel si in meo se ꝓtendant ⁊ quid si sim vsu
fructuarius. fo.xviij.
Si q̄s protendit tignū in alienū vel publicū qua
actione potest conueniri. fo.cod.
¶ Rubrica.
¶ De seruitute ꝓiciendi. ca.xxxj.fo.xix.
An possis proijcere aquam de domo tua in cur-
tem meam. fo.codez.
Si habitans partem superiorem proijciat aquaz
per solariū.que aqua penetrat inferius.an possit
prohiberi. fo.eo.
Si cedēs lapides in parte superiore facit fragmē-
ta cadere inferius.an possit ꝓhiberi. fo.eo.
An habens seruitutē ꝓijciendi in fundū vicini po
terit immūda proijcere. fo.cod.
¶ Rubrica.
De seruitute ꝓtegendi. ca.xxxij. fo.xix.
An sit licitū facere ponticellū supra solum vicini
vel solum commune. fo.cod.
An aliquis possit facere horticellū supra locū quo
vulgo itur. fo.codem
¶ Rubrica.
¶ Ne ꝓspectui officiat̄. ca.xxxiij.fol.xx.
Quomodo differat hec seruitus a seruitute ne lu
minibus officiatur. fo.codem
¶ Rubrica.
De seruitute ꝓspectus. ca.xxxiiij.fol.xx.
¶ Rubrica.
De seruitute luminum. cap.xxxv.fol.xx.
Quomodo differant seruitus luminū ⁊ seruitus
ne luminibus officiatur. fo.eo.
¶ Rubrica.
Ne luminibus officiatur. ca.xxxvj.f.xxj.
Quid significet lumen. fo.cod.
Aliquis promisit etiam seruitutem ne luminibꝰ
meis officiatur ante impositionem seruitutis exi
stens in fine camere celum videre poteram vult
edificare altius ita quod celū videre non possum
nisi existens in medio camere vel prope fenestraz
an possit. fo.codez.
An sit differentia inter seruitutem altius non tol
lendi cum conditione ne luminibus officiatur et
illam altius non tollendi et non officiendi lumi-
nibus. fo.eo.
Si quis ꝓmisit ne luminibus meis officiatur an
possit plantare vel habere arborez ante fenestras
meas. fo.eo.
An seruitus ne luminibus officiatur intelligatur
tam de presentibus q̄ futuris. fo.codē
An in pariete communi sit licitum vni socio face
re fenestram. fol.co.
¶ Rubrica.
De seruitute oneris ferendi. ca.xxxvij.fo.xxj.
Quid dicatur esse perpetuum. fo.xxij.
An ille qui debet seruitutē oneris ferendi debeat
reficere suis expensis. si in totum vel in parte sit
collapsa. fo.xxij.
Si habeo trabez vel tigna in parietibus tuis per
que solarium meuz sustinetur.an dicatur oneris
ferendi vel tigni immitendi. fo.eo.
Si legatur vel venditur domus.an videatur im-
posita seruitus vel sustineat onera que actu susti-
nebat. fo.co.
¶ Rubrica.
De seruitute itineris seu actꝰ. cap.xxxviij.fo.eo.
Queritur an si vna domus vel fundus diuidatur
in duas partes possit codez modo vti itinere seu
actusicut prius ad aliam partem fo.xxij.
Item queritur posito quod habeat an poterit vti
de die et de nocte. fo.eo.
An seruitus itineris seu actus sit prestanda ab he
rede vsufructuario vel legatario vel econuerso et
alijs habentibꝰ vtile dn̄ium vel directū. fo.co.
¶ Rubrica.
De solo seu area. cap.xxxix.fo.xxiij.
An sit licitū indistincte alicui edificare in solo seu
area seu etiā si officiat luminibꝰ vicini. fo.xxiij.
An sit licitū edificare i solo cōmuni. fo.xxiij.
An quis possit in solo suo facere fortilicū maxie
in cōfinibus territorij seu muro. fo.xxiij.
¶ Rubrica.
De pariete seu muro. ca.xl.fo.xxiij.
Querit̄ quō differant paries ⁊ murus. fol.codē.
Querit̄ quid si vicinus habet stillicidiū domus su
pra solum meū puta per duos pedes ego volo edi
ficare murum in medio solo an debeam stare re-
motus per vnum pedem a solo vicini muro an ve
ro a loco vbi stillicidium cadit. fo.xxv.
Si q̄s velit edificare parietē ligneū an debeat di-
mittere spatium vnius pedis. fo.eo.
An liceat vicino facere ostiū in muro suo ꝑ q̄ᵭ pos
sit venire ad solum meum. fol.co.
Si inter duas domos reperiat̄ dimissuz solū per
duos pedes vel vltra cuiꝰ ꝓsumat̄ esse. fo.co.
Querit̄ quō qualiter ⁊ q̄n murus dicatur esse cōis
seu cognosci possit. fo.xxvj.
An socius possit in muro cōi edificare. fo.co.
Si in muro cōmuni diuidendo hortos vl' areas
velit alter ex socijs ibi edificare et facere domū an
possit. fo.eo.
¶ Rubrica.
De stillicidio seu tecto. ca.xlj.fo.xxvij.
Querit̄ quid veniat appellatione stillicidij. fo.eo.
Queritur an sit vnicuiq̄ licitum protendere stilli
cidium seu tectum extra parietem pro libito volū
tatis. fo.codē.
An sit licitū i stillicidio seu tecto facere luminaria
An vsufructuarius possit edē altiꝰ ponere. fo.eo.
Querit̄ si vna domꝰ habet plura solaria diuersaz
ꝑsonaz cuiꝰ expēsis tectū refici debeat.
Querit̄ an liceat dn̄o tecti legare tegulas cuppos
plumbum vel tigna. fo.xxvij.
An pro executione sententie vel pro pignore pos-
sint capi cuppi vel tegule tecti. fo.eo.
¶ Rubrica.
De ostio seu porta. ca.xlij.fo.xxviij.
An possit quis in pariete suo facere ostiuz versus
domum vicini. fo.cod.
An sit licitū dn̄o stillicidij claudere locum inferio
rem sub stillicidio inꝑtum aqua ꝓtedit. fo.cod.
Si cui in diuisiōe domus veniat area in sorte. an

poterit alius facere ostiū pariete vt possit ꝑueni-
re ad areā vel antiquū ostiū aperire fo.eo.
An vsufructuarius ediū possit aditū anteriorē vel
posteriorem claudere fo.co.
Nunquid ianua ostij possit alicui legari vel capi ꝑ
pignore. fo.eo. ¶ Rubrica.
De aditu seu itinere. cap.xliij. fo.xxviij.
¶ Rubrica.
De claustro seu conclaui. cap.xliiij. fo.xxviij.
Querit̄ q̄d sit cōclaue q̄d claustrū ⁊ q̄d porticus.
An sit licitū ꝑuato edificare.s.solū publicū.fo.co.
An appellatione domus veniat porticus. fo.co.
¶ Rubrica.
De penu. cap.xlv.fo.xxix.
Anq̄s possit recipe lumē in pe.ex solo publico.f.c.
An q̄s possit facere penū subterraneā fodiēdo sub
tus solū publicū vel priuatū. fo.co.
¶ Rubrica.
De curia seu curte. cap.xlvj.fo.xxix.
Quid sit curia et quid sit curtis fo.co.
Quid sit aqua cadēs in curte mea discurrit in cur
tē tuā an sit tibi licitū impedire aquā.ita q̄ rema
neat in curte mea. fo.co.
¶ Rubrica.
De puteo cisterna ⁊ lauello. cap.lxvij.fo.xxix.
Si inter me domū feudatarij ⁊ dn̄i sit vnꝰ puteꝰ q̄
tn̄ nō sufficit ambobus q̄s ꝓferat. fo.co.
Si inter domus vicini est puteus communis an
possit diuidi. fo.co.
An vicini possint cōpelli ad refectionē rei cōis seu
publice puta furni:⁊ quid si velit renūtiare priua
te vtilitati. fo.co.
Quid si fodiendo puteū inuenio venas aque pu-
tei tui an possit prohibere. fo.xxx.
An vendita domo veniat puteus fo.co.
An sit licitum fodere puteum prope solum vicini
nullo spatio dimisso. fo.co.
Si vnꝰ legat cisternā an debeat̄ aqua in ca regio-
ne vbi aqua est venalis. fo.co.
¶ Rubrica.
De cloaca. cap.xlviij.fo.xxx.
An possit quis in domo sua exercere artē per quā
fiat malus odor vicinis. fo.co.
An possim facere choacā inter domū meā ⁊ viam
vel in muro cōmuni. fo.co.
An possit q̄s facere cloacā in domo sua ⁊ ex ea im
mittere aquam in solum publicū fo.co.
An refectio cloace spectet ad vsufructuarium vel
proprietarium. fo.co.
Querit̄ q̄ actio cōpetat ꝓ ipsis cloacis ⁊ qualiter
fieri debeāt positiones ⁊ articuli fo.co.
¶ Rubrica.
De fistula canali siue aquarolo cap.xlix.fo.xxx.
Nūq̄d liceat socio facere fistulā vel aliq̄ᵭ canale in
pariete cōi ꝑ q̄ᵭ aqua pluuia.recipiat̄ fo.co.
¶ Rubrica.
De furno cap.l.fo.xxx.
Si furnū iuxta cōez pietē habeat ⁊ dānū dec̄ pieri
vel verosilr dare pōt an tectū possit agi. fo.co.
Quidā habuit ⁊ hꝫ vnū furnū seu molēdinū in ali
qua villa vel vicinia.⁊ oēs de dicto loco tā lōgissi-
mo tpe etiā ciꝰ initij cuiꝰ memoria nō exitat in cō
trariū semp venerūt ad dictū furnū seu molendi-
nū ꝑ pane coquēdo seu macinādo alius vult fur-
nū seu molendinū nouiter cōstruere.an possit ꝓ-
hiberi ne construat fo.xxxj.
Si quis promittat mihi coquere panes in furno
pro tota familia mea an sit seruitus ve. obligatio
personalis fo.xxxj.
Si q̄s ꝓmisit mihi ⁊ tytio q̄ oī hebdomada possi
mus coq̄re tot sestaria graui in furno suo tytio de
cedente.an portio sua mihi accrescat fo.co.
Si fieret pactū cū furnario q̄ coq̄ret mihi panez
pro me ⁊ familia mea singulis annis ꝑ quo ꝓmi
sit decem postea aucta est familia. an teneat̄ coq̄-
re pro eodem precio fo.co.
An liceat facere furnū in muro cōi fo.co.
¶ Rubrica.
De fornace cap.lj.fo.xxxij.
An possit q̄s facere fornacē in muro cōi fo.co.
An possit quis facere fornacē in muro ꝓprio iux-
ta murum vicini fo.co.
An si fumus fornacis ascēdit ad domū vicini.an
contra eum agi possit fo.co.
Si ꝓpter ignez fornacis villa vel domus cōbusta
est aut cōtra dn̄m fornacis agi possit fo.co.
¶ Rubrica.
De balneo siue stufa ca.lij.fo.xxxij.
An sit licitū in muro cōi vel ꝓprio iuxta murū vi-
cini facere stufam vel balneum fo.co.
An vsufruc.vel inq̄linus possit stufam facere inui-
to domino fo.co. ¶ Rubrica.
De fumo cap.liij.fo.xxxij.
Si fumus ꝑ fenestras vel foramē officiat habitā-
tibus superius an possit prohiberi fo.co.
¶ Rubrica.
De scalis ca.liiij.fo.xxxij.
An sit licitū in muro communi apponere scalas
lapideas vel ligneas fo.co.
Quid si vult non soluz scalas appropinquare mu
ro cōmuni vel publico vel alieno: sed immittere
tigna vel lapides fo.xxxiij.
An appellatione domus veniāt scale fo.xxxiij.
Que pena sit si q̄s amotis scalis muris ciuitatis
vel alterius priuati superius ascēderit fo.co.
¶ Rubrica.
De ferratis ca.lv.fo.xxxiij.
An.possit q̄s facere fenestras ferratas protēden-
tes extra murum suum fo.co.
Si q̄s ferratas ꝓtēderit extra muꝝ suū ⁊ viciꝰ ve
lit muꝝ erigere an possit ꝓhiberi.⁊ q̄d ecōtra.f.e.
¶ Rubrica.
De solario ca.lvj.fo.xxxiij.
Si q̄s vult facere solariū in quo loco dꝫ affigere.
An q̄s possit solariū q̄ᵭ est in fixū muro cōi vl' alie
no cooperire lateribus pauimento fo.co.
Quid si hn̄s solariū supius in quo cōtinue currit
⁊ saltat possit prohiberi per inferiorē fo.co.
¶ Rubrica.
De tigno iniuncto ca.lvij. fo.xxxiij.
Si q̄s hꝫ domos vnica cōtignatiōe cōtextas vnā
vēdat alterā sibi retineat.an poterit emtor inuito
vēditore retinere tigna:aut cemēta q̄ requiescūt in
domū venditam fo.co.
Rubrica.
De onere ferendo ca.lviij.fo.xxxiij.
Si murus vicini debet mihi seruitutē oneris fe-
rēdi si murus corruat vel reparatiōe indigeat cu-
ius expensis id fiendum sit fo.co.
Quid si viciꝰ nō vult reficere muꝝ sꝫ mihi relinq̄
re ⁊ qualiter ista refectio fieri debeat fo.co.
Murus cōis retinet onera duaꝝ ediū alter vult
eū deponere ⁊ facere eū fortiorē vel melius funda
re. an possit inuito consocio fo.co.
¶ Rubrica.
De refectione ca.lix.fo.xxxiiij
An teneat̄ q̄s rē ꝓpriā cōem vel publicā reficere.
Quo remedio succurratur contra habērē domuz
ruinosam prope viā publicam fo.co.
Que actio cōpetat cōtra sociū recusantē reficere.

Quid si vnus socioꝝ suo sumtu reficere vult murũ cõem an possit agere cõtra sociũ q̃ recusauit.
Si vnus socioꝝ vult reficere parietem cõez alter vero timet ne ex ea refectione damnũ immineat qualiter sibi succurratur fo.xxxv.
Querit̃ ad quẽ spectat refectio parietis debentis seruitutẽ oneris ferendi fo.co.
Si q̃s pmittat reficere põtẽ deinde post promissionẽ flumẽ factũ est maius.ꝛ ppterea oportet ꝙ pons sit maior an teneatur fo.co.
Si paries alienus inclinauerit se p medium pedez in domũ alterius.an compelli possit vt reficiat.
Querit̃ ad quẽ spectat reficere re vsufructuariam vel vsuariaz vel locatam emphitcoticã liuellariaz vel fundum dotalem fo.co.
Si legent̃ alicui fructus ꝛ redditus alicuius fundi ad quem spectet refectio fo.codem.
An clerici teneantur ad refectionem pontiũ murorum et aliorum locorum publicorum. fo.co.
An rector vel parochiani teneãtur ad refectionez ecclesie. fo.co.
An refectione ecclesie adquirat̃ ius patronatus.
An tutor possit edificia pupilli collapsa vel deformata reficere. fo.codem.
Ad quẽ spectat refectio rei debẽtis seruitutem
An possit nuntiari nouum opus reficienti edificium vel cloacam. fo.codem.
An refectio domus dicatur pia causa. fo.co.
¶ Rubrica.
De ponticello. ca.lx.fo.xxxv.
An q̃s possit tenere ponticellos in domo priuata super viã publicã vel de nouo fabricare. fo. codẽ.
Nũq̃d si alicui est licitũ edificare ponticellũ supra solũ publicũ ex cõcessione facta a principe vel senatu aut gubernatore ciuitatis vel ex cõsuetudine vel ex forma statuti.ꝛ q̃ vult edificare dictis casibus põticellos ita latos ꝛ lõgos ꝙ inferũt dãnũ vel incõmodũ ꝛ impedimẽtũ vicinis seu trãseũtibus cũ plaustris ꝛ aialibus oneratis q̃ nõ pñt cõmode pertransire vel aliter an possit huiusmodi ponticellos edificare fo.xxxvj.
Itẽ quomodo dicat̃ maximum vel magnũ vel pͥuum incommodum vel dammum. fo.co.
Item quis dicatur damnum pati. fo.co.
Itẽ q̃d si stãte statuto ꝙ põticelli possint fieri sup viã publicã ꝛ duo sunt.vnus ex vna pte strate aliꝰ ex alia an poterit q̃libet eoꝝ se extẽdere ad medietatem strate cum põticellis. fo.co.
Item nũquid sit licitum edificare ponticellos supra commune per vnum ex socijs. fo.co.
Itẽ si habeo ab vtraq3 parte strate vnã domum et ponẽ supra solũ publicũ vel etiam supra priuatũ vel cõe in casu permisso si vendo vnã domuz duobus domibus.an videar vẽdere põtem q̃ requiescit in alia domo fo.co.
¶ Rubrica.
De menianis. ca.lxj.fo.xxxvj.
Que dicantur meniana.
Quis vult edificare menianũ in muro suo versus domum vicini vel versus edificium publicũ ꝗtũ spatium debeat dimittere. fo.codẽ.
An quis possit sup meniano siue solario ꝛaut ponticello extẽdere pãnos seu linteamina aut alia similia per que auferat lumẽ vicinis. fo.co.ꝛ seq.
Itẽ q̃ actio cõpetat ꝯ ptẽdẽres hmõi pãnos.
¶ Rubrica.
De fenestra. ca.lxij.fo.xxxvij.
An quis possit facere fenestrã in suo si per eam inspiceret in fundum vicini. fo.codẽ.
An quis possit facere fenestram in muro cõmuni ignorante vel inuito socio. fo.codem.
Item vnus ex socijs potest murum communem altius tollere.an ille qui altius tollit murum cõmunem possit in muro eleuato fenestram facere pro sua tantum vtilitate. fo.codem
An sit licitum facere fenestraz de ligno quod dicitur balconus.et ipsam aperire in publico supra solum vicini. fo.co.
Item promisi vicino sub certa pena non facere fenestram in muro domus mee ꝛ postea illã domũ vendo an emtor poterit facere fenestram. fo.co.
An dominus domus possit obscurare lumina domus locate alteri vel in qua alius habet vsufructum de domo locata. fo.codem
Itẽ an possim facere fenestras vitreas ligneasve papyreasꝛ fenestris domꝰ mee apponere.f.xxxviij
Item an quis cogatur dictas fenestras imponere et tenere in fenestris sui parietis fo.co.
Item quid si aliqua vitra essent fracta ꝛ vel tela; vel purpura ita quod in domo alterius possit videri an debens seruitutem teneatur reficere suis sumtibus. fo.codem.
¶ Rubrica.
De specularibus. ca.lxiij. fo.xxxviij.
Que dicantur specularia. fo.codem.
An talia specularia dicantur esse pars domus:ita quod si alicui legatus est vsufructꝰ domus veniãt specularia. fo.codem.
An indistincte specularia possint poni i fenestris.
¶ Rubrica.
De camino. ca.lxiiij.fo.xxxviij.
An quis possit facere ignem super solario: ꝛ quid si solarium est commune et ille qui est inferior timeret periculum incendij.an possit ipse vicinus inferior facere murũ sub solario ꝛ cuius expẽsis.
Itẽ nunquid faciens caminum possit facere murum in solario communi inuito vicino fo. codẽ.
Itẽ q̃s possit facere ignẽ iuxta murũ cõem. fo.co.
Itẽ an q̃s possit facere cappã camini in muro proprio ꝛ qui in alieno ꝛ qui in communi. fo.co.
Item si quis vult edificare caminum in pariete communiter murus est ita debilis quod faciendo ignem temperatuz torreatur an hoc casu possit tibi prouidere faciendo vnum murum paruũ a parte sua. fo.codem.
Item quando tuba camini possit fieri in muro communi. fo.codẽ.
¶ Rubrica.
De necessario. ca.lxv.fo.xxxix.
Quando fenestra siue locus necessarij ad sedendum possit fieri in muro communi siue proprio vel alieno. fo.codem.
Item an canna necessarij possit fieri in loco proprio aut in communi aut in alieno. fo.co.
Item an fouea necessarij possit fieri pro voluntate domini. fo.codem.
Item quid si ex fouea murata vel nõ murata exit humor vel putredo et descendit in puteum vel cisternam vicini vel eius fetor aut in penu . an possit cogi ad reficiendum dictam foueam ita et taliter quod non noceat puteo vel cisterne aut alio loco vicini. fo.codem.
Habens necessarium plenum vult illud purgare. an possit de die purgare propter fetorem. fo.co.
¶ Rubrica.
De seclario. ca.lxvj.fo.xxxix.
An lapis seu lignũ seclare sup quo lauari solent supellectilia imponi possit in muro proprio aut in communi aut in alieno. fo.codẽ.
Quid si vult edificare iuxta parietem cõem ipsuz non tangendo. fo.co.

Item quid si ex seclario spargitur aqua ꝛ descẽdit per solarium ad partem inferiorem vicini vel madefacit solariuz commune an possit prohiberi ne amplius spargat fo.co.
Rubrica.
De aquarolo siue canali. ca.lxvij.fo .xxxix.
Quis habet aquarolum in suo et ducit aquaz per tegulam que similiter cadit in suo puta in curia vel horto.deinde illa aqua paulatim descendit in fundo vel penu vicini vel communi.an cogi possit vt dictam aquam in suo retineat et in alienum non veniat. fo.co.
Item quid si ego videns aquam vicini mei descẽdere ꝛ cadere ex suo ad curiam meã facio aliquid in meo propter quod impeditur fluxus aque ita q̃ remaneat in solo vicini.an possim fo.co.
Itez quid si aqua descendit ex canali vicini in fundum meum an possim eum prohibere. fo.co.
Itez quid si ex aquarolo tuo descendit aqua in viã publicã an ego vicinꝰ possim agere cõtra te.fo.co.
Nunquid pariete communi sit licituz mittere canale recipiens aquã de celo cadentẽ vel aquã de cisterna discurrẽtẽ aut de alio receptaculo aque q̃ castellum appellatur, fo.cod.
¶ Rubrica.
De aque piectu siue aliaꝝ reꝝ. ca.lxviij.fo.xxxix.
Querit̃ nunquid sit licitum immittere aquam in fundo vicini. fo.co.
An liceat pijcere aquã vel alias immũditias i stratam publicã vel aliũ locũ publicũ.
Itẽ pedissequa vel famulus vnius proiecit ex fenestra aquã putridã puta lauaturaz vel aliud putridum ꝛ descendit super vestem vel caputium cuiusdam transeuntis per viam publicam vel ibi stantis ꝛ vestem vel caprtiuum deturpauit. an dñs eiꝰ teneatur ꝛ inquantum. fo.co.
Quid si concedo tibi duos pedes terre vt ibi proijcias aquam an proprietas vel vsus concedi videatur. fo.cod.
¶ Rubrica.
De aqueductu. ca.lxix.fo.xxxix.
Nunquid sit licitum aqueductum facere per fundum vicini. fo.co.
Itẽ ego priuatus habebã aliq̃ ius.an poterit diuerti a solito cursu. fo.cod.
Quis potest habere ex pacto vel consuetudine ius aquam tollendi per rotam ex flumine vel castello. fo.co.
¶ Rubrica.
De ponte. ca.lxx.fo.xl.
Quid dicatur proprie pons. fo.co.
Flumen discurrit per ciuitatem ꝛ vnus habet domos ab vtraq3 parte ripe.an possit facere pontez super flumen per quez possit ire de vna domo ad aliam. fo.co.
An quis possit facere partem pontis in flumine per quẽ possit ire ad accipiendũ de aqua vel stare ad lauandum. fo. cod.
A quẽ spectat onus faciendi ꝛ reficiendi pontem sup flumine publico per quẽ fit inter transeuntibus necessarium. fo co.
An appellatione vie publice veniat pons. fo.co.
¶ Rubrica.
De picturis seu incrustationibꝰ. ca.lxxj.fo.xl.
Licet socio habere picturas in pariete cõi. fo.co.
Quid si in pariete communi sunt picture. an vnꝰ ex socijs possit pulsare. puta causa imponendi tigna si per illam pulsationem fieret damnum illis picturis. fo.co.
Quid si volo facere depingi crucifixum in ecclesia vel aliquid aliud nunquid possim phiberi. fo.co.
An vsufructuarius vel inquilinus possit in domo vsufructuaria vel conducta facere depingi insignia. fo.co.
Itẽ vnꝰ fecit fieri capellã vl' eccl'iam ꝛ in memoriã sui nois ibi fecit apponere insignia sua an possint illa clerici delere ꝛ altera iponere. fo.co.
¶ Rubrica.
De horreo. ca.lxxij. fo.xl.
Si q̃s habeat horreũ i solario cõi. an possit ipsuz iplere frumẽto vel alijs mercibꝰ.Et q̃d si nimium põderat ita q̃ solariũ nõ põt sustinere. fo.cod.
Itez si aliquis horreũ frumentariũ nouũ ex tabulis ligneis nobile confectũ in solo alterius posuerit an solo cedat. fo.co.
An rustici debeant in horrea deferre decimas ad ecclesias. fo.co.
¶ Rubrica.
De armatura. ca.lxxiij.fo.xl.
Quid sit armatura. fo.co.
An vicinus edificãs domũ possit armaturã ponere ad murũ supra solũ vicini vt laborãtes valeant sup armatura stare ad laborandũ. fo.co.
Quid autẽ si q̃s habet armaturam in suo muro ꝛ eam vellet imponere in muro vici.ita q̃ requiescat an possit. fo.xlj.
Quid si armatura fuit male ligata vel in ea fuerũt posite pertice vel funes que erant vetuste propter quod vnus ex armatura cadit an magister de armatura teneatur. fo.co.
¶ Rubrica.
De stabulo. ca.lxxiiij.fo.xlj.
Quid proprie dicat̃ stabulũ. fo.co.
An vsufructuariꝰ possit stabulũ domus locare pro stabulo ad recipiendũ frumẽta. fo.co.
¶ Rubrica.
De ingressu seu introitu. ca.lxxv.fo.xlj.
Sepe contingit inter duas domos latere vel posteriori earum parte solum relinqui vnius pedis vel duorum vel pluriuz queritur cuius dicatur solum. fo.codem.
¶ Rubrica.
De horto. ca.lxxvj.fo.xlj.
Q̃ñ hortus dicat̃ pdiũ rusticum vel vrbanum.
An hortꝰ ptineat̃ appellatiõe domus. fo.co.
Quid si duo fratres diuiserũt domus ꝛ in medio est hortus cui cedat ille hortus. fo.co.
Nunquid de his que nascunt̃ in hortis decime solui debeant. fo.cod.
¶ Rubrica.
De columbaria. ca.lxxvij.fo.xlj.
Committit furtum capiens columbas de alieno columbario etiam in suo. fol.co.
Si quis habet vsufructũ fundi in quo sit colũbaria quõ ꝛ q̃ñ vti possit cõmodo colũbaꝝ. fo. co.
¶ Rubrica.
De sterquilinio. ca.lxxviij. fo.xlj.
Quis hꝫ sterquiliniũ in domo.facit proijcere letamẽ iuxta murũ cõem vel alienũ.an possit. fo.co.
Si quis posuerit aceruuz stercoris in fundo meo aut agro.an possim agere cõtra euz. fo.co.
Quidã vult pijcere stercus aut vrinam fetidam in solo publico vel etiam priuato propter q̃ malus odor et fetor sit vicinis. fo. cod.
Nũq̃d vẽditio vl' legato fundo veniat sterq̃liniũ.
¶ Rubrica.
De macerie. ca.lxxix.folio.xlij.
Que dicatur maceries. folio codem
An vendito fundo videat̃ vẽdita maceries.fol.co.
Quid si posuisti lapides vel aliquid aliud in cu-

ria vel domo mea sine ,mea voluntate an possim propria autoritate tollere. fo.co.
Quid si posuisti lapides z tigna tua in fundo meo de voluntate mea me precario cōcedente.an possim ea remouere ꝑpria autoritate si tu ea inde nō asportas. fo.co.
Quid si simpliciter cōcessi vt aliquid apponeres in meo an videar cōcessisse ꝑcario idest ad meū beneplacitū an vero animo donandi. fo.co.
¶Rubrica.
De fouea. ca.lxxx.fo.xlij.
¶Rubrica.
De arboribus. ca.lxxxj.fo.xlij.
Aliquis plātauit arborē in suo iuxta regionem alterius dimisso spatio ſm.l.fi.finiū regun.z postea ita excreuerint radices qꝫ fundamentū vicine domus ruinā seu periculum affert.an possit cogi cōtra eum qui plantauit. fo.co.
Quid si arbor tua pēdet supra domū meā vel fundum meū.an possim totuz qꝫ ex arbore sup meo pēdet ꝑpria autoritate abscindere. fo.xliij.
An si arbor porrexit radices in vicinum fundū.an vicino liceat eas incidere. fol.co.
¶Rubrica.
De sepulcro. ca.lxxxij.fo.co.
¶Finis huius.

¶Incipit tabula tractatus de seruitutibus rusticorum prediorum.
¶Que sint seruitutes rusticoꝝ ꝑdioꝝ. fo.xliiij.
¶De seruitute itineris. ca.j.fo.eod.
¶Quid sit iter. fo.co.
¶Que differētia sit inter ire z ambulare. fo.co.
¶Nunqd ille q̄ hꝫ seruitutē itineris possit ire nedum pedes sed etiam eques. fo.co.
¶Quid si habēs seruitutē itineris vult ducere iumētū z plaustrū oneratū frumēto vel alijs rebus Et etiam ipse ascendere an transire possit ꝑ fundum seruientis. fo.co.
¶Qñ est ꝑmissa vel cōstituta seruitus per certaz et determinatam partem fundi debet ire per illā tm̄ partē z nō per aliā:qꝛ alie partes sunt fundi a principio sunt libere. fol.co.
¶Quid si legat̄ vel ꝑmittit̄ iter vel alia seruitus sine vlla determinatione loci ad quē spectabit electio an ad ꝑmittentē vl' eius heredē nō ꝟo ad illū cui est seruitus ꝑmissa vel legata. fo.co.
¶Quid si legatur iter ad prediū cōe duoꝝ nec legatarij de loco itineris cōueniunt an acquiratur vel pereat seruitus. fo.co.
¶Quanta debet esse latitudo itineris. fo.co.
¶Quid si q̄s per certū locū iter aut locum alicui cōcessisset.an possit postea alij vel plurib⁹ ꝑ eundē locum iter vel actum cedere. fo.co.
¶Quid si aqueductū alij concessero an alteri iter ꝑ eundē locū dare vel cedere potero. fo.co.
¶Qualiter dñs fundi seruiētis z domināntis possit vti fundo seruiētis. et ad quid teneat̄ dñs fundi seruientis. fo.xlv.
¶Si fundus vēditus debet seruitutē alteri an in hoc venditor teneatur emtori. fo.co.
¶Quō z qualiter teneat̄ vēditor emtori qñ non expressit seruitutē q̄ debetur fundo vendito vel cōditionē ipsius fundi venditi. fo.co.
¶An ille qui tenet̄ possessionē vacuā tradere libere si tradat rē q̄ dꝫ alteri seruitutē ꝑdialē. fo.co.
¶Quid si cū iter excipere deberē.puta qꝛ sic cōuenerā tecū in ꝯtrahēdo fundū liberꝫ ꝑ errorē tradiri quomodo mihi succurretur. fo.co.
¶Quid si locus debens seruitutē itineris est aq̄s inūdatus vel impetu fluminis vel aliter destruct⁹ itaqꝫ ꝑ illū locū dñs seruitutē nō possit ire.an ꝑ tpe quo impedit̄ ꝑpter inundationē aquaꝝ vl' aliter possit ire per aliā partem fundi vel per alium fundum vicinum. fo.co.
¶An q̄s possit ire vel trāsire ꝑ fundū alienū.z an dñs possit ipsum prohibere. fo.co.
¶Quot requirant̄ vt q̄s sit in quasi possessiōe itineris siue eūdi in fundū meū,ita qꝫ eū impedire nō possum quin eat.et si impediā teneār interdicto de itinere actuqꝫ priuato. fo.co.z seq.
¶Quō probabitur quod quis iuerit per funduz credens vti iure suo. fo.xlvj.
¶An reqrat̄ qꝫ q̄s vsus fuerit itinere ꝑ seipsum an vero sufficiat qꝫ alius ꝑ se iuerit. fo.co.
An ꝑ vsum ptis fundi acquirat̄ ius in toto fūdo.
¶An sit necesse me retinere vsum sciente z patiēte aduersario. fo.xlvij.
¶Qñ dicat̄ q̄s se fuisse vsum seruitute non vi clā vel precario. fo.co.
¶Qualiter hoc ꝓbet̄ z cui incūbat onus ꝓbandi
¶Quare interdictū de itinere nō ꝑ seruitute vrbana sicut pro rustica datur. fo.co.
¶Que vtilitas resultat ex hoc qꝫ q̄s iuerit ꝑ fundū alienū saltē.xxx.dies ꝑ hoc dicatur esse in quasi possessione. fo.co.
¶Quō dñs poterit expellere,eū q̄ est in quasi possessione iuris eūdi ꝑ fundū suū. fo.co.
¶Qualiter ipse dñs habet ꝓbare ius vtendi seruitutem non competere fo.eodem.
¶Quot sint necessaria vt cōpetat ,interdictuz de itinere actuqꝫ priuato reficiendo.z cui tale interdictum competat. fo.xlvij.z.seq.
¶An istō interdictū de itinere actuqꝫ priuato reficiendo sit aliud ab interdicto de itinere actuqꝫ priuato.z sic an sint duo interdicta vel vnū tantū habens duo capita. fo.co.
¶An in hoc interdicto scōo habeat q̄s necesse ꝓbare seruitutem sibi constitutam. fo.co.
¶Quare in hoc interdicto sit necesse ꝓbare ista duo.scilicet se vsum hoc anno fuisse z seruitutem sibi constitutam. fo.co.
¶Quare in hoc interdicto si ꝓbo me esse in quasi possessione vie vel itineris vel actus habeo necesse probare qꝫ sit mihi seruitus constituta z quare non sufficit sola quasi possessio. fo.co.
¶De seruitute actus. ca.ij.fo.xlviij.
¶Quid sit actus. fo.co.
¶An ille q̄ hꝫ actū habeat etiam iter. fo.co.
¶In quo differāt z cōueniāt actus z iter. fo.xlix.
¶Que differētia sit inter actū z viā. fol.co.
¶Quāta latitudo actus esse debeat. fo.co.
¶Quid si tā angusti loci seruitus actus concessa est vt neqꝫ vehiculū neqꝫ iumētum ꝑ illū locū perduci possit an erit actus vel iter. fo.co.
¶An habens seruitutē actus in fundo possit vti seruitute per quālibet eius partē z aliqñ per vnā et aliquando ꝑ aliam. fo.co.
¶Quid si ꝑ certū locū q̄s actuꝫ alicui cesserit.an possit postea vni alteri vel plurib⁹ ꝑ eundē locum actum cedere. fo.co.
¶Uni actus debebat̄ vt vehiculis trium generū vteretur z alio genere vsus fuit vel si amplius q̄ licuerit vexerit vel si latiore actu vsus sit aut si plura iumenta egerit q̄ licuerit.an per hoc seruitutē amiserit. fo.co.
¶Si fundus debet seruitutē actus z in ortu fluminis occupatus est.z postea alluuione restitut⁹, an seruitus amissa in pristinum statutū restituat̄

¶Si locus debēs seruitutē actus est aq̄s inūdatus.an teneatur dñs fundi pati qꝫ possit ille cui seruit⁹ debet̄ agere i alia parte fundi. fo.co.
¶De seruitute vie. ca.iij.fo.xlix.
¶Quid sit via. fo.co.
¶An sit differentia inter seruitutē vie z actus. fo.co.
¶Quid sit strata. fo.co.
¶Que sit vie latitudo qñ seruitus vie ꝑmissa est.
¶Que sit aut esse debeat latitudo vie vel strate in qua seruitus non debetur. fo.co.
¶Qñ dicat̄ vna seruitus vie vel plures z quō cognoscatur ordinaria. fo.xlix.z.l.
¶Que vtilitas sit scire an sit vna seruitus vie vel plures. folio.l.
¶In quo loco dicatur esse caput vie z finis z medium et latera. fo.co.
¶Si iuxta plateā destruit̄ aliqꝫ edificiū autoritate publica.an platea amplie̅t.Et vtrū via q̄ est iuxta illō edificiū destructū desinat esse via z icipiat esse platea adeo qꝫ statuto dicēte qꝫ in platea pena duplicet̄ debeat duplicari etiā ibi. fo.co.
¶Quot modis cōsideret̄ mediū vie. fo.co.
¶Quantū spatiū occupet caput vie quantū pes seu finis z quantum medium. fo.co.
¶Unde debeat incipi mensuratio vie. fo.co.
¶Quotuplex sit via. fo.cod.
¶Que dicāt̄ vie ꝑuate q̄ publice z q̄vicinales.f.lj.
¶An sit vnicuiqꝫ licitū ire ꝑ viā publicā z ducere currū vel plaustrū vel trabē aut lapides. fol.co.
¶An ius eūdi ꝑ viā publicā possit ꝑscribi. fo.co.
¶Cuius sit via publica. fo.co.
¶An loca publica possint vendi vel alienari et ꝑ quem z quomodo. fo.co.
¶An ꝑ viā publicā sit licitū ꝑuato ducere aquaꝫ simplr' vl' ꝑ ꝯductū ligneū vel lapideū. fo.lij.
¶An supra viam publicā sit licitū facere pontem seu ponticellos. fo.co.
¶An via publica possit per priuatum occupari aliquo modo. fo.cod.
¶An via publica possit claudi. fo.cod.
¶Quid si aliquis viā taliter impedit qꝫ per eam iri non possit.an possit agi cōtra claudentem vel impedientem z per quem. fo.co.
¶Si aliquis clausit viā nunquid possim propria autoritate clausulam frangere. fo.lij.
¶Est qdā via publica inter duas cōitates ꝑ quā vadūt currus vtriusqꝫ cōitatis cui ex dñis territorij dꝫ hec via applicari z an diuidi debeat. fo.co.
¶Statuto cauet̄ qꝫ vulnerās in via publica magis puniat̄ q̄ si alibi vulneret aliqꝫ ꝑcussit aliquē in via priuata ꝑ quā tñ iter publice fiebat. an puniet̄ ac si in via publica vulnerasset. fo.co.
¶An z qñ statuta extendi possint. fo.co.
Statutū est padue z multis alijs locis qꝫ si q̄s vēdiderit fundū possit coherens seu cōfinis vel collateralis ꝑsentare idē ꝑtiū z vendicare fundū venditū ab emtore.modo aliqꝫ vēdidit fundū z vicinus qui habet aliū fundū propinquum via tñ pu. interueniente vult presentare ꝑtiū vigore dicti statuti.queritur an possit. fo.co.
¶Quid si via cōis est inter frōdes agroꝝ z castrorū ad cui⁹ iurisdictionē ꝑsumāt̄ predia pertinere.
¶Aliqꝫ legat vl' vēdit fundū siue domū an videatur cōcessum qꝫ debeat habere viā ex fundo vel si sunt duo fratres:aut socij z diuidunt vnū funduꝫ.an in dubio videat̄ actuꝫ qꝫ vnus debeat habere viam per fundum alterius. fo.lij.
¶Quid si via publica est aq̄s inūdata vl' aliter destructa an possit iri per fundū vicini. fo.co.
¶Quid si aliquis in agrū vicini viam publicam reiecerit an is per cuius funduz via publica facta est possit agere contra eum. fo.co.
¶Ut operat actio vie reiecte quot sint necessaria
¶Ad quid competat dicta actio. folco.
¶Quid si prio quis egit ꝯ vicinū q̄ viā publicā in suū fundū reiecit z fuit cōsecut⁹ interesse ꝑ actiōeꝫ vie reiecte an poterat postea claudere viā. fo.co.
¶Quid si aliquis reiecit viā priuatam in funduꝫ vicini sui an agetur actione predicta fo.co.
¶Quomodo debeat formari libellus in hac actione vie reiecte. fo.liij.
¶Qūo debeat actor z reus formare positiōes in hac actione vie reiecte fo.co.
¶An q̄libet teneat̄ munire vel reficere viā.fo.co.
¶An teneātur ecclesie vel fratres minores ad refectionem viarum. fo.co.
¶Quid si imponitur gabella ꝑ plaustris et curribus que soluitur ad portam pro refectione vie an ecclesia teneatur. fo.co.
¶Quid si ciuitas vel villa vult facere vnā viaꝫ de nouo z vult imponere onus pro rebus z expensis dicte vie vel pontis an possit imponi ecclesijs.
¶Quid z qñ via fieri dꝫ extra ciuitatē. fo.co.
¶Quid de via priuata z quot modis dicat̄ ꝑuata
¶An scholaris qui cōduxit domum teneatur ad refectionem vie. fo.co.
¶An emphiteota seu liuellari⁹ teneatur reficere viā publicā ante domū suā emphitheoticā. f.liiij.
¶Quid de vsufruc.an teneat̄ ad refectionem vie.
¶Quid si aliquis habitet in domo gratis an teneatur ad dictam refectionem. fo.co.
¶Si via publica nō est destructa ex antiquitate vel casu sꝫ aliquis eā exarauit vel aliter destruxerit an vicini teneantur ipsam reficere fo.co.
¶Aliquis vult reficere viā pu.an possit z qūo.co.
¶Si quis vult reficere viā publicaꝫ z impeditur qua actiōe agitur contra impedientē fo.liiij.
¶Quot sint necessaria vt interdictū de via publica cōpetat cōtra impedientē reficere viā f.co.
¶Quomodo debeat formari libellus in dicto interdicto de via publica. fo.co.
¶Quomodo debeāt formari positiones actoris et rei in isto interdicto. fo.co.
¶Quid si aliquis ponit aliquid i via publica vel edificat vel immittit eo casu quo nō pōt quo iure agetur contra ipsum. fo.co.
¶Siue sit vnū interdictū siue duo q̄ sint necessaria ad hoc vt ista interdicta dentur. fo.liiij.
¶Qūo formetur libellus in hoc interdicto qñ q̄s edificauit in via publica vel aliqd immisit vel edificare vel immittere vult. fo.co.
¶Qūo formari debeant positiones actoris z rei in hac materia z in hoc interdicto. fo.co.
¶Si quis impeditur ab aliquo q̄ impedire non potest ire ꝑ viam publicā et agere et ducere plaustrum quo remedio succurretur ei. fo.lv.
¶Quod interdictū vt liceat ire vel agere ꝑ viam publicā cōpetat quot sunt necessaria. fo.co.
¶Circa istud iterdictū qūo ꝺēat formari libell⁹.
¶Qūo et formet̄ positiōes i dicto iterdicto.f.co.
¶Quid de his q̄ colligūt pedagia ab his q̄ vadūt ꝑ viam publicā an possint de iure prohiberi colligere seu exigere ꝑ hoc interdictum. fo.co.
¶Qꝛ dictū est q̄ possit agi ꝑ via publi quero an ad hoc possit ꝑ agentē cōstitui procurator. fo.lv.
¶Qūo debeat formari libellus sup viā priuatam qñ dicitur qꝫ debetur seruitus vie. fo.co.
¶Quia qñ via turbatur potest agi z intentari interdictuꝫ vti pos.quero qūo debeat formari libellus in hoc casu. fo.co.

¶De seruitute aqueductus cap.iiij.fo.lv.

¶Quid sit seruitus aqueductus. fo.co.

¶Quõ cognoscatur an ius ducendi aquã sit seruitus realis vel ius tñ personale. fo.lvj.

¶Qñ quis habz ius ducendi aquã nõ ad funduz suũ:q: nullum habet:an dicatur habere seruitutẽ vel ius personale fo.codẽ.

¶Quid si aliq̃s cõcessit mihi ius ducẽdi aquaz ex fundo suo ad fundũ meũ causa faciendi balneum tñ in fundo meo in quo lauari possint pãni vel p aliquo alio vsu q̃ nõ concernat fundũ meũ.an tũc erit seruitus realis vel personalis. fo.co.

¶Quid si debet mihi ius ducendi aquã ex fundo tuo ad fundũ meũ.puta p fistulaz causa seruiendi familie mee.puta p coquina et p aliis necessariis an erit seruitus realis an ius psonale fo.co.

¶Si cõceditur mihi ius ducendi aquam ad piscariam meã vel cisternã aut puteum: an sit seruitus realis vel ius personale fo.lvj.

¶Quid si debet mihi ius aque ducende ex fundo tuo ad hortũ meũ irrigandũ.an sit seruit⁹ realis.

¶Qñ dicatur fundus rusticus vel vrban⁹. fo.co.

¶Quid cõtineatur ꝛ veniat in seruitute aq̃duct⁹.

¶Si est concessa mihi seruit⁹ aq̃ductus p fundo meo an possim eã cõcedere p alieno fundo.fo.co.

¶Si fundo meo debetur seruitus aqueductus illud ius seruitutis est totum in toto fundo meo et totũ in qualibet eius parte. fo.co.

¶Licet illa aqua sit magis vtilis vel necessaria vni partiũ dicti fundi mei q̃ alteri parti non consideratur ista maior vtilitas vel necessitas: equa est enim tota ista seruitus in qualibet parte fundi mei dominantis. fo.codem

¶Si venditur certa pars fundi cui debet seruit⁹ aqueductus illa seruitus debetur etiam illi parti fundi alienati insolidũ ꝛ p indiuiso. fo.lvj.

¶Cõmoditas seu vsus dicte aq̃ dz diuidi int me ꝛ illũ cui ptes fundi dñant vẽdite sunt nõ aũt seruit⁹ q̃ indiuidua est p mẽsura fũdi dñant non respectu ptiũ fũdi vtilitatis vel bonitat folio.co.

¶Diuisio aq̃ seruiẽtis dz fieri p mẽsura q̃titat fundi ꝛ nõ p necessitate ptis fundi. fol.co.

¶Licet seruitus aq̃ductus ꝛ q̃libet alia realis debeat p necessitate fundi dñantis:tñ est intelligenda ꝛ limitãda vt habeat locuz habito respectu ad tẽpus q̃ seruitus imponitur. fo.lvij.

¶Licet dñs pdij dñantis cui⁹ seruit⁹ aq̃duct⁹ debet magis ꝛ frequẽtius illa aqua vteret i vna pte dicti fundi q̃ in alia tñ si vẽdidit illã ptẽ fundi in qua min⁹ ꝛ raro vtebat dicta aqua diuisio cõmoditatis dicte aq̃ dz fieri p mensura agri ꝛ p parte vendita debet emtori. fo.co.

¶Si dñs pdij dñantis vẽdit alicui illã partẽ fundi cui aqua nõ est necessaria nõ trãsit seruitus vel cõmoditas illi⁹ aque ad emtorẽ:sed si vẽdit ptem cui aqua est necessaria tota seruitus aque sequit illam partem venditam. fo.cod.

¶Quid si a pncipio fuitur ꝯstitute fũdus dñans indigebat aqua ꝛ nũc ex aliqua cã nõ indigeat an desinat seruit⁹ in ppetuũ cõpetere. fo.cod.

¶Quid si debet seruit⁹ aq̃duct⁹ fundo meo q̃ est v.iugerũ ꝛ postea ille fundus auctus est an pp̃ter hoc crescat seruitus aqueductus. fol. cod.

¶Habens seruitutem aqueductus an possit facere riuum in fundo seruientis per quem aquam ducat ad fundum dominantem. fo. co.

¶Habẽs ius ducẽdi aquã p funduz alteri⁹ põt p quãcũq; ptẽ fundi seruiẽtis aquã ducere ab initio sed postq̃ incepit ducere p vnã ptẽ nõ põt postea variando p aliã ptẽ ducere. fo.codem.

¶Quõ ꝛ qualr̃ adquirat seruitus aqueductus.

¶Nũq̃d aqua p seipsaz fluens possit inducere p̃scriptionẽ vel cõsuetudinẽ fo.codem.

¶Si orit aqua in certo fundo supiore ꝛ descẽdit ad ptes inferiores p quẽdã alueũ. ꝛ qñ veniũt aq̃ pluuiales aqua adeo crescit q̃ in alieno cõtineri nõ põt.an ille qui est in parte superiori cogat eleuare ripas ita q̃ aqua discurrat p alueũ vsq; ad vltimas ptes puta flumẽ vel mare. fo.co.

¶Quis possit cõcedere ꝛ hr̃e seruitutẽ aq̃ductus

¶Quis possit cogi ad aquã ducendam fo.co.

¶Flumẽ quot modis dicat priuatũ ꝛ quot publicũ ex quo cõcedit aqueductus fo.lvij. ꝛ fo.lviij

¶Cui vel q̃bus possit cõcedi seruitus aq̃ductus.

¶Quid si concessi primo vni an possim postea alteri concedere fo.lviij.

¶Quid si cõcedit pluribus simul vel separatim vel simpliciter ita q̃ valeat ꝛ non conueniũt quẽadmodum vtãtur quid fiet

¶An tu cui primo cõcessi seruitutẽ aq̃ductus possis postea alteri cõcedere.

¶An postq̃ aqua exiuit de fundo tuo et ingressa est aliũ fundũ possis ea alteri cõcedere

¶Quõ ꝛ qualiter ꝛ qñ ꝛ p quẽ locũ cõstitui vel adq̃ri possit seruitus aqueductus ꝛ ad horum declarationẽ nota octo casus fo.lviij.

¶An in casibus in q̃bus amittit seruitus aq̃ductus p mutationẽ aluei fluminis sit restituẽda de eq̃tate:vt debeat ex nouo vel nouis alueis. fo.co.

¶Quid si flumen redit ad antiquũ alueũ.

¶Quõ cognoscat si alueus muret vel nõ. fo.lix.

¶An cuilibz sit licitũ ducere aquã ex flumine publico p occupationẽ factã ꝓpria auctoritate.f.co.

¶Quid si aqua exit de molẽdino vni⁹ ꝛ alter vult eã ducere ad molẽdinũ suũ:ita q̃ molẽdinuz primũ non impediat:an possit fo.co.

¶Qui proprie dicatur alueus ꝛ quibus nominibus appellatur fo.lix.

¶Quid si duo volũt ducere aquã ex fluie publico ad fundũ eoꝝ ꝛ se inuicẽ ipediãt q̃s p̃feret. fo.co.

¶Quid si aqua nõ est sufficiẽs vtriq; ꝛ q̃libz vult in diuersaz ptẽ fluminis ex eo ducere fo.co.

¶Quid erit qñ vn⁹ pmo icepit aquã ducere vel edificare,alter post cũ ignoraret de primo fo.lx.

¶Quid de duobus plaustris se inuicẽ obuiãtib⁹ in arctavia fo.co.

¶Quid si duo faciunt opus nõ in ripa fluminis sed in loco proximo ripe. fo.co.

¶Qñ dicat q̃s occupasse vel cepisse edificare vel aquã ducere vel vti loco publico. fo.codem

¶An habẽs potestatem vel ius ducẽdi aquam ex flumine publico vel priuato habeat seruitutem aqueducende fo.lx.

¶Quomodo ꝛ qualiter quis debeat aut possit vti seruitute aqueductus. fo.codem.

¶Si inter duo castella erat q̃stio de ductu aq̃ publice ꝛ inter se fuit lata sentẽtia. ꝛ demũ imperator cõcessit mihi vnũ de illis castellis. nũq̃d tenear seruare illam sententiã fo.codem.

¶Si seruitus aq̃ductus debet ex flumine et flumẽ muret alueũ an duret seruitus. fo.co.

¶Quidam habet fundum in quo fons oritur et per longissimũ tẽpus aqua exiẽs ab illo fundo cepit discurrere per partes inferiores.ꝛ habentes p̃di inferiora ceperunt dictã aquã colligere et ad sua predia ducere ꝛ tandẽ molẽdinũ fecerũt nunquid ille habẽs fundum superiorem in quo fons oritur possit diuertere dictas aquas a loco dicti molendini et ducere ad alia loca vel facere aliud molendinum. fo.lxj.

¶Qñ quis dicatur duxisse aquaz iure seruitutis vel iure simplicis facultatis fo.co.

¶Quando dicatur seruitus aqueductus prescripta ꝛ que ꝛ quot requirantur ad istam prescriptionem inducendam. fo.codem

¶Quando dicatur habere causam continuã vel discontinuam. fo.lxj.

¶Quando dicatur aqua discurrisse iure facultatis et non seruitutis. fo.codem.

¶Si quis habz fontem in fundo suo ꝛ per venas subterraneas aqua discurrit ad puteum alterius qui diu vsus est illa aqua an possit incidere venas illas et alio diuertere. fo.lxij.

¶Si facta hois ducitur aqua per viam vel locuz publicũ.puta fossatũ vel fistulas vel canale vsq; ad fundũ priuatũ per longũ tempus.an ducens dicetur esse in quasi possessione vel prescripsisse ita vt non possit impediri aquam ducere. fo.co.

¶Quantũ tp̃s requirat ad prescribendũ locũ publicũ puta deducẽdo aquam per viã publicã ꝛ ad prescridendũ ius publicũ cõtra priuatũ ꝛ ad p̃scribendũ rem priuatã cõtra rem publicã fo.co.

¶Quidam duxit aquam p fistulas vel canalia lignea ꝛ habebat ius claudẽdi clauicã certis horis ne aqua laberet ad fundũ vicini.et ex istis fistulis seu canalib⁹ vl' clauica clausa cõsueuit fluere certa ps aque p foramina q̃ aq̃ discurrit p loca inferiora et collecta fuit p dños inferiores lõgissimo tp̃e pro eorũ vsu.dñs superior vult ita claudere vt nihil penitus discurrat querit an possit fo.co.

¶Quid si habeo ius ducẽdi aquã per fundũ tuuz iure seruitutis per riuũ apertum ꝛ nunc volo facere riuum subterraneũ.an possim. fo.co.

¶Quid si quis hz ius ducendi aquã per fundũ vicini ꝛ duxit per riuum et nunc vult facere canalia vel fistulas in riuo nunquid possit. fo.lxiij.

¶Quid ecõtra si primo duxit aquã p fistulas vel canalia nũc vult ducere p riuũ an possit. fo.co.

¶Si aqua oritur in fundo tytij ꝛ discurrit ad fũdum sempronij ꝛ ex fundo sempronij ad fundum caij nũquid sempronius possit ipsam aquã postq̃ est ingressa fundũ suuz continere vel diuertere ad alium fundũ suum inferiorem. fo.co.

¶Quidã hz fundũ superiorẽ in quo aqua nascit. puta profunde per.xv.pedes q̃ discurrit solum ad fundũ vicini inferiorem p subterraneos meatus et q: meatus illi nõ transeunt per fundum vicini aqua ascendit in fundo superiori per illos.xv.passus et ducitur a dño superiori p fundũ suum dñs inferior fodit in fundo suo ex eo aq̃ exit ita vt non possit ascendere aqua ad superficiem fundi superioris queritur an possit. fo.lxiij.

¶Si aqua discurrat a fundo tytij supiori ad fundum sempronij inferiorem p venas subterraneas ꝛ postea semproni⁹ fodit in fundo suo venas suas aperuit ita vt tota aqua tam illa q̃ in venis suis nascitur q̃ illa q̃ ex venis tytij fundi superioris discurrit ad fundum ipsius sempronij et desinat ascendere ad supficiem fundi tytij nunquid sempronius possit ita fodere. fo.co.

¶Statutum est in ciuitate vt quis possit ducere aquam ex fundo suo superiori p medium funduz vicini ad aliquẽ suum fundũ inferiorem soluendo dammum qd̃ cautione fit in fundo vicini qd̃ statutum valet.Modo quis vult ducere aquam p fundum vicini ad suũ in quo fundo est fons vel sunt vene aquaz ꝛ si poterit in eo fodere vel per ipsam aquã ducere miscetur aqua sua cum aqua vicini ꝛ vtraq; transibit ad fundum suum inferiorem nũquid possit. fo.lxiiij.

¶Aqua ex fundo meo superiori descendit ad tuũ et inundat totũ funduz tuũ ex magna abundãtia aquaz nũquid ego qui sum dñs superioris fundi cogar retinere aquã in fundo meo faciẽdo fossas et aggeres ne discurrat ad funduz tuum et posito q̃ non cogar retinere an possim te inferiorem cogere vt eã in tuo fundo recipias et fossas vel aggeres facias aut patiaris quod aqua descendat ex meo ad tuum. fo.co.

¶Si simpliciter vel p conuentionez seruitus est imposita vt superior vicinus teneat aquã retinere in fundo suo vel q̃ inferior teneat eaz recipere nũquid superior vel inferior teneatur fossam purgare vel aggeres facere aut munire. fo.co.

¶An indistincte possit dñs predij dñantis agere contra dñm predij seruiẽtis vt patiatur in fundo suo foueas purgari vel aggeres muri. fo.lxiiij.

¶An nõ solum dñs predij dñantis possit cogere dñm predij seruientis vt patiatur fundũ suũ purgari vel opus refici.sed etiam dñs fundi superioris seruientis qui iure seruitutis tenetur habere fossaz in fundo suo superiori si fouea illa indigeat refectiõe possit agere contra dñm predij dñantis vt eam reficiat taliter q̃ non noceat fundo superioris seruientis. fo.co.

An ille q̃ excludit aquã quã naturaliter ꝛ iure seruitutis tenebat recipere i fundũ suũ ne i suũ veniat sed in alienũ deriuet teneat aqua plu.ar. fo.lxv.

¶Si cõcessisti mihi seruitutẽ vt possim ope manufacto aquã fluentẽ in meo deriuare etiaz si tibi noceat an intelligat si vltra modũ noceat. f.co.

¶An qñ natura loci subest nec aliqua pactio interuenit teneat semper fundus inferior recipere aquã peruenientẽ ex fundo superiori. fo.co.

¶Qr seruitus aq̃ductus acquisita p vetustatẽ seu p̃scriptionẽ tñ operat regulariter q̃tuz seruitus acquisita p cõuentionẽ queritur q̃tũ tp̃s requiratur circa istã vetustatẽ seu prescriptionẽ f.co.

¶An si aqua solita est discurrere ad fundum vicini per plures riuos possit nunc transmitti in vnũ riuum tantum. fo.lxv.

¶Qñ non est aliqua conuentio nec natura loci aliquid declarat nec subest loci vetustas . quid erit tunc seruandum de aquis. fo.co.

¶Sed an possit quis aquã ex fundo suo in aliuz mittere etiã non spurcã nec calidam. fo.co.

¶Dato qd̃ moderate et non immoderate possit mittere aquã in fundo alterius.q̃ritur qñ dicatur fieri moderate vel immoderate. fo.co.

¶An ille cui debetur seruitus aqueductus possit arcum lapideũ facere causa ducendi aquã.fo.lxvj.

¶Nũquid hñs ius aqueducende possit arcuz seu pontẽ lapideũ facere.s.aqueductũ alienũ. fo.co.

¶An qui hz seruitutẽ itineris possit facere pontẽ supra locuz per quem ducitur aqua inuito eo cui debetur seruitus aqueductus. fo.co.

¶Sz q̃d si ille cui debet seruit⁹ aq̃ductus p riuũ i fundo vicini vult facere fossam in q̃ cõgregant aq̃ et ipsas postea p riuũ ducere an possit. fo.co.

¶Nũq̃d hñs ius aq̃ducẽde de riuo possit cuniculũ subterraneũ facere per quẽ ducat aquã. fo.co.

¶Quis teneat manutenere riuos ꝛ eos purgare ac aggeres reficere ꝛ cuius expẽsis. fo.lxvij.

¶Si quis in fundo habeat vsufructũ ꝛ alius proprietatẽ et est aliqua impensa necessaria p cloaca vel formula aqueduct⁹ qd̃ illa spectat ad vsufruc. non ad proprietarium. fo.co.

¶Qualiter teneat seruitus aqueductus f.co.

¶Ut q̃s retineat seruitutẽ aque etiaz qñ edificia sũt diruta q̃ signa retẽtionis esse debeãt. f.co.

¶ Si qs diuerteret aquã mihi debitã vl' ipedierit seu destruxerit qua actiõe cõueniri possit, fo.lxvij.
¶ Qñ 7 qualr seruit' aqueduct' amittat. fo.co.
¶ Nunquid propter inundationẽ fluminis perdatur seruitus aqueductus. fo.codem.
¶ Nunqd etiã pdat possessio vel quasi aque p maiorẽ inundationẽ sicut possessio territorij. fo.co.
¶ An p immissionẽ alteri' aque de qua nulla seruitus debet amittat seruitus aqueductus. fo.co.
¶ Quomodo procedatur in iudicio circa istam materiam aqueductus. fo.lxvij.
¶ Que sit forma libellãdi p seruitute aqueduct'.
¶ Que interdicta dentur et quales debeant esse possessiones actoris et quales rei. fo.co.
¶ An interdictũ de aqua quoti. in eo casu competat quo cõpetit interdictũ de aqua estiua. 7 qualiter cõcipiatur libellus in hoc interdicto. fo.lxviij.
¶ Ut competat interdictum de aqua ducenda ex castello quinq3 sunt necessaria. fo.co.
¶ An possit quis ducere aquam pub. sine licentia principis. fo.codem.
Ut pcpetat interdictũ de riuis qnq3 necessaria. co.
¶ Quid sit riuus quid specus quid septa quid incile 7 quare incile dicatur. fo.co.
¶ Si volo reficere riuũ 7 aduersarius intentat 3 me nega. an sim a refectiõe prohibendus. fo.co.
¶ Qñ cõcipio libellũ in aquam de puteo an recte proponam interdictũ de riuis. fo.lxix.
¶ De aqua pluuia arcenda. cap.v.fo.lxix.
¶ Que dicatur aqua pluuia. fo.co.
¶ Ut actio aque plu. arcen. cõpetat quot sunt necessaria. fo.codem.
¶ An hec actio cõpetat p predio rustico tm̃. f.co.
¶ Qualiter formet libellus in hac actione. fo.co.
¶ Quare in dicta actiõe aque plu. ar. veniat etiã id quod futurum est. fo.lxix.
¶ Posito q dãnum qd post litis contesta. contingit veniat officio iudicis quare habetur expressa mentio de officio iudicis in libello. fo.co.
¶ Qualiter actor et reus debeant formare positiones 7 capitula in iudicio aque plu. ar. fo.co.
¶ De cloacis purgandis. cap.vj.fo.lxix.
¶ Quid sit cloaca cuius appellatione etiã tubus et fistula continetur. fo.lxx.
¶ Quid sit tubus quid fistula. fo.co.
¶ Ut interdictũ restitutoriũ pditum pro cloacis cõpetat quot sunt necessaria 7 qñ cõpetat. fo.co.
¶ An possim facere cloacã inter edes meas 7 vicini illo inuito 7 3dicẽre seu nouũ op' nũtiãte. f.co.
¶ Coram quo iudice interdictum de cloacis intẽtari possit. fo.lxx.
¶ Qualiter sunt formandi libelli in interdictis de cloacis. fo.codem.
¶ Qñ cõpetat cõfessoria 7 qñ negatoria. fo.co.
¶ Qualiter actor debeat formare positiones 7 capitula et qualiter reus. fo.co.
¶ De seruitute aque haustus. cap.vij.fo.lxx.
¶ Quid sit seruitus aque haustus fo.co.
¶ An aque haustus sit seruitus. fo.co.
Qualis sit ista seruit' an sit realis vl' psonalis. f.co
¶ An nominata vel innominata. fo.co.
¶ An sit seruitus rustica vel vrbana fo.co.
¶ Qñ et qualiter constitui possit hec seruitus.
¶ Qñ quis debeat vti seruitute aque haustus.
¶ Qñ et qñ amittatur ista seruitus. fo.lxxj.
¶ Quid si iui p aliã viam ad hauriendũ aquã per decẽ annos 7 non p constitutã an vtrũq3 sit amissum. s. ius itineris et ius aque haustus. fo.co.
¶ Qua actione agatur. fo.co.
¶ Quando quis vult agere possessorio cõpetunt duo interdicta. fo.codem.
Quot sint necessaria vt illa duo interdicta pperãt.
¶ Qualr d̃beat formari libell' i his iterdict. f.co
¶ Quomodo etiam formentur positiones et capitula actoris et rei. fo.co.
¶ De serui. pecor' ad aquã apuls'. ca.viij.fo.lxxj.
¶ Quid sit pecoris ad aquã apulsus fo.co.
¶ An istud ius pecoris ad aquã apulsus sit seruitus predialis et realis. fo.co.
¶ An ista seruit' sit noiata vel innomiata. fo.co.
¶ Qualiter qs vti debeat hac seruitute. fo.co.
¶ Qua actiõe agi debeat p ista seruitute. fo.co.
¶ Quot sunt necessaria vt actio cõperat. fo.co.
¶ Qñ formet libell' 7 positiões siue capl'a. f.co.
¶ De serui. iuris pascẽdi. cap.ix.fo.lxxj.
¶ Que sit seruitus iuris pascendi fo.co.
¶ Que dicantur pascua. fo.co.
¶ Quotuplex est pascuum fo.co.
An seruit' iuris pascẽdi sit rustica vl' vrbana. f.co.
¶ Qñ acquiratur ista seruitus. fo.lxxij.
¶ An vẽdito vel legato fundo videant vẽdita pascua q̃ sũt vl' debent i aliis pdiis vẽditoris. fo.lxxij.
¶ An homines de vniuersitate possint esse testes in materia iuris pascendi. fo.co.
¶ Si testis examinatus i causa vniuersitatis puta pascui si sentit cõmodum dixit q non. an intelligatur falsum dixisse. fo.co.
¶ An liceat in alieno pascere equuz saltem iuxta viam p refectione ipsius equi. fo.co.
¶ Quid si staturũ est in ciuitate vt in talibus pratis hoies non possint tenere bestias ad pascendũ infra terminos designatos. 7 sic in certa pte prati poterit pasci 7 in certa nõ. 7 quidã fuit accusatus qd tenuerat bestias in dictis pratis. nec fuit dictũ in accusatione infra terminos designatos. an ex hoc sequi possit condemnatio fo.co.
Qñ qs debeat vti seruitute iuris pascẽdi. f.lxxij.
¶ Quid si est expressũ de pecudibus et reperiũtur pecudes gentiles 7 nobiles q̃ habent optimã lanã et magnã curam 7 custodiã requirunt: 7 reperiuntur etiã alie q̃ habent lanã grossam 7 nõ requiriũt custodiã et seruitus sit constituta pro pecudibus: an possint ad pascua duci tam pecudes grosse q nobiles vel econtra. fo.co.
¶ Nũquid habẽs seruitutẽ iuris pascẽdi in fundo alieno debeat ipsam seruitutẽ diuidere fo.co.
¶ An ius pasculandi quesitum p tyrannũ in prediis alienis transeat in ecclesiam. fo.co.
¶ Quia seruit' siue ius pasculandi acquirit etiã prescriptione vel cõsuetudine prescripta: queritur quanto tpe prescribatur. fo.lxxiij.
¶ Qualiter probatur possessio vel quasi seruitus iuris pascendi. fo.co.
¶ Si alique singulares persone de vniuersitate possederunt nunquid hoc sufficiat vt vniuersitas videatur possedisse. fo.co.
¶ Nunquid p ciuem acquirat ciuitati fo.co.
¶ Nunquid ius pascẽdi competens ville vel vniuersitati possit probari p homines dicte ville vel vniuersitatis. fo.lxxiij.
¶ An ille qui reperit aial in fundo in quo sibi debetur seruitus iuris pascendi possit ipm occidere vel retinere donec reficiatur dãnum vel donec cognoscatur cuius sit illud aial. fo.co.
¶ Qñ seruitus iuris pascendi amittat. fo.co.
¶ An si vni debetur seruitus iuris pascendi pro certo numero pecudũ 7 ipse vsus est amplior numero amittatur pp̃ter hoc seruitus. fo.co.
¶ Quid si debet seruitus iuris pascendi cũ certo genere pecudũ 7 vsus est cũ alio gñe puta equaruz vel vaccar. an p hoc amittat seruitus. fo.co.
¶ Quid si loc' debẽs seruitutẽ est occupat' p tyrãnũ q̃ vsus est illis pascuis an pdat seruit'. fo.co.
¶ Quid si cõe emit pascua 7 vnus de cõi vẽdidit vnum suũ fundũ ppriũ cum oi iure sibi spectãte: an per hoc videatur amisisse seruitutem: vel saltẽ ipsum ius pascendi. fo.lxxiiij.
¶ Qua actiõe agat p ista fuitute iuris pascendi.
¶ Que actio cõpetat illi in cuius fundo pasculatur contra debitam seruitutem. fo.co.
¶ An qñ vn' vult diuidere ali' non possit cogere aliũ ad diuisionẽ vel fundi. vel pecor vel tẽporis pasculandi. fo.lxxv.
¶ An dñs pdij fuiẽtis possit loca in qb' dz alteri fuitutẽ 7 in qb' dz ius pascẽdi puta pascua ligna reducere ad culturã inuito dño pdij dñantis. cui debet fuitus iuris pascẽdi vel ecõtra fo.co.
¶ An ille cui debet hec fuit' possit inuito dño fundi reducere pascua ita vt meliora efficiant. fo.c.
¶ Quid si dñs pdij fuiẽtis reduxit pascua ad culturã puta ad segetes vites vel ad aliqd edificiũ ppter qd impediũtur pascua ei cui debet seruit' iuris pascẽdi: an possit cogi ad reducẽduz pdia ad pascua sicut erãt tpe seruitutis imposite. an vero debeat agere ad interesse tm̃. fo.co.
¶ An 7 qñ liceat pascuari in agro alieno. lxxvj.
¶ Quid dicẽdũ sit de pascuis publicis 7 priuatis in qbus nõ est seruitus imposita. fo.co.
¶ Quid de illo qui dimisit equuz in pascuis sine custode quẽ lupus comedit: an teneat dño. fo.co.
¶ An animal dimissum in pascuis possideatur per illum qui eũ ibi dimisit. fo.co.
¶ Si aliqs accepit equũ i pascuis: q dicit se dñz illius equi. an incidat in penam. fo.co.
¶ Si pastor cõduxit aialia ad pascẽdũ 7 p loca insidiosa ea amisit. an teneatur de culpa. fo.lxxvj.
¶ Si est cõuẽtũ inter dñm 7 pastorẽ de diuidendis fetibus quo actione sit agẽdum. fo.co.
¶ Si quis est in possessione alicuius pascui 7 eo tm̃ vtatur certo tẽpore anni. an per hoc retineat suam possessionem. fo.co.
De fuitute calcis coquende 7 arene fodiẽde. c.x.
¶ An dicat seruitutes vrbane vel rustice seu reales aut ius personale. fo.lxxvj.
¶ Quid si pmittat ius calcis coquẽde vel arene fodiẽde vltra q sit opus p fundo dominãte. an talis seruitus possit constitui. fo.co.
¶ Nunquid iste due seruitutes sint nominate vl' innominate. fo.co.
¶ Si aliquis habet ius crete vel lapidis eximẽdi an ista sit seruitus. fo.co.
¶ Quõ vocent loca in quibus debetur seruitus vel ius calcis coquende arene fodiende vel crete aut lapidis eximendi. fo.co.
¶ De seruitute altius tollendi. ca.xj.fo.lxxvj.
¶ Quotuplex sit seruitus altius tollendi.
¶ Quare ista seruit' est rustica 7 alie sunt vrbane
¶ Quomodo ponat exemplũ in hac seruitute altius tollendi. fo.lxxvij.
¶ Quõ hoc exemplũ possit pcedere cũ qs regulariter possit edes suas altius tollere vsq3 ad celum etiã si nõ esset imposita seruitus. fo.co.
¶ An sit aliud in prediis vrbanis aliud in prediis rusticis. fo.codem.
¶ De seruitute cloace. cap.xij.fo.lxxvij.
¶ An dicatur seruitus rustica vel vrbana. fo.co.
¶ Qñ dicat seruit' cloace deberi fundo rustico.
¶ De seruitute protij vel precti. ca.xiij.fo.lxxvij.
¶ Quid sit pretorium. fo.co.
¶ Quid protectum fo.codem.
¶ De seruitutib' inomitatis. cap.xiiij.fo.lxxvij.
¶ De seruitutibus terre. ca.xv.fo.co.
¶ Quibus ex causis huiusmodi seruitutes constitui vel imponi possint. fo.co.
¶ Si quis habet fundũ per quẽ solebat ire ad casas iũctas fundo et ipsum funduz alteri legat. an si legatarius petat fundum sibi legatum possint heredes excipere ex fundo deberi seruitutẽ dictis casis vt sic possit iri p illũ ad dictas casas. fo.co.
¶ Nũquid cãpana dicat casa vel dom'. fo.co.
¶ De tugurio. cap.xvj.fo.lxxvij.
¶ An sit licitũ facere tuguriũ in fundo alieno et si fiat an possit dominus fundi propria auctoritate destruere. fo.co.
¶ De cultura terrarum. ca.xvij.fo.lxxvij.
¶ An possit vicinus loci superioris ita arare terram suam vt per sulcos et porcas aqua veniat ad fundum alterius inferiorem: an possit cogi iudicio aque plu. arcen. fo.co.
¶ Quid si vult facere fossas vel sulcos in dãnũ fundi vicini inferioris quõ ei succurret. fo.co.
¶ De seminatiõe plãtarũ ca.xviij.fo.lxxviij.
¶ An sit licitum alicui in suo fundo arbores plãtare et in finibus fundi sui. Et si radices intrent fundum vicini vel frondes aut rami protendunt supra fontem vicini. an possit vicin' eas propria auctoritate incidere. fo.co.
¶ Quid si glans ex arbore tua cecidit in fundum meum. fo.co.
¶ Quid si nõ patior te colligere illã glãdẽ. fo.co
¶ Quid si immisso pecore depasco glãdem tuam que cecidit in fundum meum. fo.co.
¶ Si vicinus per hortum solebat certo tpe irrigare pratum. ille fecit et assidua irrigatione cepit nocere vicino qua actione tenebitur. fo.co.
¶ De sterquilinatione. ca.xix.fo.codẽ.
¶ De messe 7 vindemia. ca.xx.fo.lxxviij.
¶ Cuilibet est licitum messem 7 vindemiã in fundo suo vel sibi locato facere: 7 si prohibetur potest agere actione iniuriarum folio.co.
¶ Quid sit faciendũ cũ in quibusdã locis sint statuta ne quis possit vindemiare vel messem facere etiam in suo nisi certo tẽpore. fo.co.
¶ Nunqd sit licitũ alicui ingredi fundũ alienum et vuas colligere vel spicas. fo.co.
¶ De aucupatione. ca.xxj.fol.lxxviij.
¶ Quis si vnus in alieno venãdo vel aucupando aliquid cepit: an teneatur restituere dño fundi.
¶ An possit venator in fundo alieno retineri: vt reddat quod ceperit. fo.cod.
¶ Quid si fera bestia reperiat in laqueũ alienum.
¶ Quia põt quis ingredi fundũ alienũ maxime causa venãdi vel aucupãdi. q̃ro an hoc possit iure seruitutis vel iure quibusdã facultatis. fol.cod.
¶ Quid si quis vulnerat feraz bestiã 7 alius capit cuius debet esse. fo.co.
¶ Quidã accipit rẽ vel falconẽ cũ sonaleis argenteis in pedib': an teneat restituere dño pori. f.co.
¶ Nunqd sit licituz tendere retia seu laqos aut alia qlibet instra ad capiẽdas venatiões. fo.co.
¶ Quotuplex sit venatio 7 an 7 qñ sit licita maxime clericis vel monachis. fo.co.
¶ An sit licitum facere fossas vel laqueos aprorũ vrsorum vel caueã facere. fo.lxxviij.
¶ Cuius sint fosse siue fossata q̃ sunt inter viam publicam 7 fundum priuatum. fo.codez.
¶ Cuius sit vsus fossarum an 7 qñ debeant mensurari cum agro vendito: an sit licitum facere fossas ex quibus aqua pluuia noceat. fo.cod.
¶ An sit licitũ facere fossas in finib' fũdi sui. f.co.

¶De montibus. ca.xxxij.fo.lxxix.
¶Quid sit mons. fo.codez.
¶Quare dicatur mons. fo.co.
¶An montis appellatiõe penditie montiũ non cultre contineãtur. fo.eodem.
¶An liceat in fundo alieno lapides cedere ꝛ alio exportare. fo.eodem
¶An quis possit in fundo suo lapides cedere:ut a fragmẽta lapidũ veniãt in fundũ alienũ. fo.eod.
¶Quid si sint vene auree vt argentee an sit mihi licitum fodere in meo et fodiẽdo transire sub fundo vicini. fo.lxxix.
¶Quia in montib' sylue reperiunt ꝯro que dicatur sylua cedua ꝛ sylua pascua. fo.codẽ.
¶Quid si creditor sylua pignorata sit et debitor ex ea nauem vel aliam materiã fecerit:an illa nauis vel materia sit pignoris. fo. eodem.
¶An possit creditor prohibere debitorẽ ne ex sylua nauem faciat. fo. eod.
¶ Vtrũq; vsufructuari' sylue possit incidere arbores ꝛ pedamẽta ꝓ vsu suo ꝛ etiam vendere. fo.co.
¶An emphiteota q̃ recipit sylua vel nem' in emphiteosim possit inuito dño extirpare sylua et nemus ꝛ reducere ad prata vel culturã ꝛ plantare veres vel arbores fructiferas. fo.codẽ.
¶Aliquis vendidit nem' vel sylua cũ pacto de reuocãdo an emptor possit sylua extirpare. fo.co.
¶An maritus possit extirpare nemus sibi datus in dotem ꝛ reducere ad culturam. fo.lxxx.
¶An maritus emphiteota vel feudatarius vel alĩ similes q̃ habẽt ius in re possint arbores fructiferas incidere. fo.co.
¶An tales cadant a iure incidendo arbores fructiferas eo casu q̃ nõ possẽt incidere. fo.co.
¶Si concessi alicui vt possit de nemore meo ligna icidere ꝛ ad sui libitũ accipere an possim post ea alteri concedere. fo.co.
¶Est permissum alicui vt possit de nemore meo quedam ligna incidere: an possit pro libito suo incidere. fo.eodem.
¶Si in nemore alieno capreoli cerui vel alia animalia capiunt dño ignoraãte vel cõtradicẽte:an efficiãt capientis vel dño nemoris. fo.co.
¶Si rustici dicũt se fuisse vsos nemore tanto tpe de quo non extat memoria in contrarium:an iuuat eos vt dicant acquisiuisse ius vtendi fruendi illo nemore. fo.co.
¶Si rustici vel alĩ habent vsum nemoris alieni: puta q: in eo consueti sunt accipere ligna longissimo tpe.queritur q̃n expiret iste vsus. fo.co.

¶De collibus. ca.xxxij.fo.lxxx.

¶Vnde dicatur collis. fo.co.
¶Quomodo distinguatur collis a monte et a pẽ dicijs montis. fo.co.

¶De valle. ca.xxxiij.fo.lxxx.

¶Que dicatur vallis ꝛ vnde dicatur. fo.co.
Quali differat a plano latitudie ꝛ cõlitate. f.co.
¶An fosse agrorum ꝛ viarum ꝛ ripe ipsaruz dicãtur de plano. fo.co.
¶Quid si committat aliquid in eo loco qui ꝑ attractionem aque versus flumen vergit.an dicatur commissum in plano ryberis. fo.co.
¶An talis loc' cõtineat appellatiõe agri. fo.co.
¶An flumẽ q̃ est inter planũ ab vtraq; parte cõtineatur appellatione plani. fo.co.

¶De aqua. ca.xxv.

¶De mari. ca.xxvj.

¶An in mari possit cõstituit seruitus. fo.lxxxj.
¶Vtrũq; in mari vel littore possit q̃s edificare: et an edificium efficiatur suum,ꝛ q̃n. fo.co.
¶Vtrũquid possit aliquis prescribere mare vel aliq̃ vsum maris aut iurisdictionem fo.eod.
¶An possit prescribere tanto tempore cuius initij memoria non existat. fo.codez.
¶Quomodo quis dicatur possedisse vel q̃si mare vel aliquam in eo iurisdictionem. fo.co.
¶Vtrũquid possint veneti nauigantes per mare imponere gabellas mercib' et confiscare merces conductas contra statuta venetor fo.lxxxj.
¶Quid de mari in quo aliquis non exercuit iurisdictionem tanto tempore vt possit dicere se prescripsisse.an possit punire maleficia que ibi committuntur.ꝛ an possit gẽtes que illuc ad habitandum accedunt iudicare. fo.co.
¶Que dicatur insula propinqua mari vel modico spatio distare. fo.eodem.
¶Habentes iurisdictionẽ in territorio coherenti mari dicuntur habere iurisdictionẽ etiam in mari et in insulis que sunt in mari vsq; ad centũ miliaria.et possunt capere et punire delinquentes in mari vsq; ad centum miliaria. fo.co.
¶Quid si insula maris esset in mari alto a qualibet regione distans vltra centũ miliaria:an dicatur nobis vicina vel propinqua. fo.co.
¶Quid si inter duas ciuitates pticualiter eã distantes esset cõmissum delictum in mari. f.lxxxij.
¶Quid si oritur contentio de his que gesta sunt in mari vel ad mare. fo.co.
¶Quid sit mare ꝛ vnde dicatur. fo.co.
¶An reperiant fines ipsius maris. fo.co.
¶Qualiter designabitur mare. fo.co.
¶An appellatione territorij alicuius ciuitatis comprehendatur etiam mare et districtus illius ciuitatis. fo.eodem.
¶An ciuitates maritime etiaz in mari habeant districtum. fo.eodem
¶An existens in mari q̃s regitur ꝑ ciuitatem maritimã dicatur esse extra districtum. fo.codẽ.
¶An mare rubrum reperiatur fo.co.

¶De littore maris. ca.xxvij.fo.lxxxij.

¶Quid sit littus maris. fo.eod.
¶Cuius dicatur esse littus maris fo.co.
¶An sit licitus edificare in littore maris.et quid aliud liceat in eo facere. fo.co.
¶Quid sit faciendum q̃n ex vi fluminis ligna vel rates vel alie res ad littus maris vel ad fundum alicuius peruenerint. fo.co.

¶De portu. ca.xxviij.fo.lxxxij.

¶Quid sit portus fo.eodem.
¶Quid statio. fo.codez
¶Quid angiportus. fo.co.
¶An portus maris ingenio hoim fabricati sint publici oim populoz an vero edificantiũ fo.co.
¶An testamentũ factuz i portu cuiusdã ciuitatis soldani dicatur factũ in terris soldani. fo.co.

¶De naui. ca.xxix.fo.lxxxij.

¶Quare non potest imponi seruitus naui sicut nec iumentis ꝛ boibus. fo.codez
¶Quare etiã nõ põt imponi seruitus aqueductꝰ ex lacu:cũ seruitus nauigij imponi possit. fo.co.
¶Quid si dñs vult incidere arbores ꝛ nauta vult ligare nauem arboribus. fo.co.
¶Qñ dicat proprie tps nauigationis. fo.co.

¶De lacu. ca.xxx.fo.lxxxiij.

¶Quid sit lacus. fo.co.
¶Quid sit stagnum. fo.codẽ
¶An seruitus aq̃ tollende ex lacu imponi possit
¶Quare in lacu et stagno ius alluuionis locum non habet. fo.codez
¶Quot modis lacus et stagna possunt esse publica. fo.codem.
¶Quid iuris si emi a cõi peritij fructus lacus et cõmune habebat ibi naues ꝓprias ad piscandus quaz vsum ego volo cõmune negat. fo.co.

¶De fluminib' publicis. ca.xxxj.fo.lxxxiij.

¶Qñ dicantur flumina perennia et quando torrentia ꝛ sic nõ perennia. fo.co.
¶Quando flumina sint publica ꝛ qñ nõ. fo.co.
¶Qñ flumen a riuo discernatur fo.co.
¶Cui' sit proprietas ꝛ vsufruct' fluminis. fo.co.
¶Quomodo cognoscatur quando alueus fluminis sit mutatus. fo.co.
¶Statutuz dicit qõ gentes loci teneantur sequi vsq; ad alueum nouuz fluminis.an vltra alueum desiccatum teneantur sequi. fo.co.
¶Qõ dicat caput fluminis ꝛ qui finis. fo.co.
¶Vtrunquid si flumen ducit ligamina in agrum meuz efficiantur mea vel quid iuris. fo.co.
¶Si dominus alicuius ville vel castelli locauit seu concessit dictam villam vel castellum vel territoriuz: an videatur locasse seu concessisse flumina vel riuos aquarum. fo.co.
¶Item nunquid flumina veniant in concessio feudorum regalium si forte conceduntur vsq; ad tale flumen vl de tali flumine vsq; ad tale.f.co.
¶Si flumen est in cõfinio duaz ciuitatũ an iurisdictio ipius sit magis vnius q̃ alterius.fo.lxxxiij.
¶De flumine priuato. ca.xxxij.fo.lxxxiij.
¶Que dicantur flumina priuata fo.co.
¶Quot modis dicantur priuata. fo.cod.

¶De insulis. ca.xxxiij.fo.lxxxiij.

¶Quot modis insula dicatur. fo.co.
¶Quotuplex sit insula aquis circũdata. fo.co.
¶Quot modis insula contingat. fo.co.
¶Cuius sit insula maris vel fluminis respectu proprietatis et iurisdictionis. fo.codẽ.
¶Cuius sit insula respectu vsus. fo.co.
¶Quomodo acquiratur dominiũ insule per occupationem. fo.eodem
¶Qualiter acquirat possessio insule. fo.co.
¶Qualiter fieri debeat mensuratio insule vt cognoscatur cuius sit et pro quanta ꝓtitate eoruz q̃ prope ripam predia possident fo.codẽ.
¶Quando insula desinat esse insula fo.co.

¶De aluco. cap.xxxiij.fo.lxxxiij.

¶Quid sit proprie alueus. fo.co.
¶Quomodo cognoscatur alueum esse publici iuris. fo.lxxxv.
¶Quid si flumen alueũ dimittit.an alueus desinat esse publici iuris. fo.co.
¶Pone q̃ impetus fluminis abstulit mihi simil' et semel vel successiue totũ agrum meũ non applicando vicino:is sibi ꝓpsi fecit alueũ seu lectuz ꝛ post ea in breue tps vel longũ alio impetu locũ mutauit.nunquid ager meus restituetur mihi de equitate an vero vicini lucrabuntur. fo.cod.
¶Quid si alueus est mutatus. an dicatur nouus flumen. fo.eodem.
¶Quando dicatur alueus mutatus vel relictus

¶De alluuione. cap.xxxv.f.lxxxv.

¶De ripa. cap.xxxvj.fo.lxxxv.
¶Quid sit ripa. fo.co.
¶Vñ dicatur ripa ꝛ a q̃ loco incipiat dici ripa. f.co.
¶Quando dicantur ripe mutari. fo.co.
¶Quid si via publica esset in medio inter flumẽ et agrum vel domũ cuius essent ripe fo.co.
¶Qñ venditur fundus veniunt etiaz ripe et fosse seu fossata etiã si via sit in medio. fo.co.
¶An ripe cõmensurari debeant cũ fundo pura si vendidi fundũ ꝛ affirmaui esse centũ iugerũ. f.co.
¶Quia fosse q̃ sunt in fundo mensurantur cum fundo quero an mensuretur superficies que est a latere fouee.an vero mensurentur cum toto agro ficuti fosse plane essent. fo.lxxxvj.
¶Quid si ripa predũ versus flumen naturaliter se extendit vt qz forte ibi erat lapidicina crescens vel forte terremotu ripa erecta corruit ꝛ ipsa iuncta predio remanens fluminis alueũ per eũ locũ cessare fecit an accrescat dño predũ fo.cod.
¶Quare ripe fluminum non sunt publice si illorum quorum predijs adherent sicut sunt publica ipsa flumina cum appendices sequantur naturaz sui subiecti. fo.eodem
¶De alia materia riparum. vide in rubrica de ripa vbi ponuntur.xj.conclusiones.et remissiue ibi de materia interdicti de ripa munienda vel reficienda. fo.eodem.

¶De aggeribus. ca.xxxvij.fo.lxxxvj.

¶Qui dicantur aggeres fo.co.
¶Quid si in agro meo inferiori magna sit abundantia aquaz prouenientes ex agro superiori an liceat aggeres:et foueas habere vt aqua versus aliaz partẽ vadat ꝛ ager meus ea euacuetur. fo.co.
¶Quid si vicinus inferior hz aggeres in fundo suo ex vetustate vel pactoan dñs superior possit cogere inferiorẽ aggeres minuere. fo.co.
¶Quid si aggerem qui in fundo vicini superioris erat vis aque deiecit per quod factum est vt aqua pluuia mihi noceat. fo.co.
¶Quid si publicum flumen multũ excreuit propter quod solet mihi dare damnum ꝛ predia mea inundare.an possim aggerem adhibere vel aliam munitionem facere fo.cod.
¶Si ꝓpter inundationẽ aquaz ego in aggerib' meis feci cozonellas eleuando ipsas ne aqua excedens aggeres consuetos inundaret fundũ meum nũquid eos propria auctoritate possim impune remouere. fo.codez.
¶Qua pena puniant' rumpentes aggeres fluminis nili in egypto et alioz fluminum. fo.co.
¶Quid si non rupit aggeres sed arbores que sũt in aggeribus causa aggerũ conseruandoz. fo.co.

¶De torrente ca.xxxviij.fo.lxxxvj.

¶Quid sit torrens. fo.co.
¶Vnde dicitur torrens. fo.lxxxvij.
¶Cuius sit ipse torrẽs ꝛ qño probetur fo.co.
¶Quid si reperiunt instrumenta antiqua in quibus possessores prediorum a latere emerunt predium et pro fine positum fuit fossatum. an ad illos pertineat. fo.co.
¶Si vicinus flumen torrẽs auertit ne aqua ad eum perueniat.an possit agi contra eum actione aque pluuiar. fo.co.

¶De vallibus aquosis. cap.xxxix.fo.lxxxvij.

¶Quid dicendum q̃n valles excrescunt occupando predium alienũ ꝛ postea crescunt. fo.co.
¶Quid si in vallibus reperitur terra cum herba et canellis natans. q̃ de loco ad locum mouetur. et tozi vulgariter appellantur.an erunt publicivl priuati. fo.codem.

¶De fonte. cap.xl.fo.lxxxvij.

¶An seruitus aque hauriende constitui possit et ex quo loco. fo.codem.
¶Licet fons oriatur in agro tuo tamen si longo tempore dux aquã eriam ex fundo tuo non opus est docere quo iure ducam: immo si impediar a te vel ab alio ducere aquam: agere possum vtili actione. fo.cod.
¶Si fons ex quo aqueductum habeo exaruerit et is post constitutum tempus ad seruiturem

amittendam ad suam venam redierit an aqueductum amiserim. fo.co.
¶ Habens fontem in superiori fundo non debet lauare ventres vel pannos: si propter id aqua oino dirumperetur. fo.co.
¶ De riuis. ca.xlj.fo.lxxxvij.
¶ Quid sit riuus. fo.co.
¶ Si p fundum est mihi ius aquã ducere de riuo quid in consequentiã mihi facere licebit. fo.co.
¶ Quis teneatur manutenere riuos et expurgare. fo.co.
¶ De piscatione. ca.xlij.fo.lxxxvij.
¶ An liceat cuilibet in omni parte maris piscari et etiam in littore. fo.co.
¶ In quibus casibus non sit cõmune oibus ius piscandi in fluminibus et portu. fo.co.
¶ Nunquid sufficiat quẽ piscatũ fuisse per viginti vel triginta annos: vt possit prohibere piscari aliquem superuenientem. fo.co.
¶ Quid si cõceditur mihi ius aqueducẽde ad piscariã meã vel cisternã an sit seruitus realis. fo.co.
¶ Si quis conduxit valles aut paludes vt possit ibi piscari. z in eis reperiatur certa pars terre ab alueo eleuata: que tori vulgariter appellantur. et pisces oẽs hyeme se reducunt sub eis an sit licituz conductori aperire dictos toros et omnes pisces accipere. fo.codem.
¶ De aere. ca.xliij.fo.lxxxviij.
¶ An possit quis tollere nobis aerem vel solem edificando. fo.codẽ.
¶ Quid de corrũpente aerez malis odoribus apponendo stercus vel cloacas aperiẽdo fo.co.
¶ Nũquid faber possit malleare in domo sua ita vt ex sono disturbet mentẽ doctoris vicini f.co.
¶ Quid si vicinus est infamis. f.co.
¶ Quando est malus aer nunquid teneatur quis stare vel venire fo.codẽ.
¶ Nunquid vsufructus odorum vel aromatum constitui possit. fo.codẽ.
¶ Si quis hz aream in qua solet frumentuz ventare vel alios fructus an possit vicinus edificare in suo ita vt auferat ventũ illi aree. fo.cod.
¶ Quid de questione in persona gonelle bufonis qui bannitus ne ferrariã accederet emit plaustrũ padue z terrã paduanã posuit in dicto curru quẽ ascendit et ferrariam adiuit. fo.co.
¶ De igne cap.xliiij.fo.lxxxviij.
¶ Nunquid sit licitum facere ignem iuxta parietem communem. fo.cod.
¶ Quid si locaui tibi domum z cõueni in locatione vt ignem in domo non haberes: et tu habuisti ignem et fortuito casu ortum est incendium: an tenearis. fo.co.
¶ Quid si inter locatorem z conductorem conueniatur ne fenum aut palea poneretur et conductor posuit. deinde seruus conductoris igne allato succendit: an conductor teneatur. fo.co.
¶ An habens domuz inferiorẽ possit facere tam grandem fumũ vt superiori noceat. f.co.
¶ Quid si esset fumus qui redderet malum odorem vicinis. fo.co.
¶ Quid de igne fornacis et furni. fo.co.
¶ Quid de igne in stipulam misso. fo.co.
¶ Quid de igne piscatorum. fo.cod.
¶ Quid de igne qui aliquando dolo immittitur in edes alienas vel in aceruũ frumenti fo.co.
¶ Nunquid pena ignis vel alia contra incendiarios habeat locum de iure canonico fo.co.
¶ Quid de incendio quod fit in domibus vel hospitijs sine dolo: an dominus teneatur si domus erat aliena vel de rebus alienis in domo combustis vel pro domibus vicini combustis: z etiam alijs casibus. fo.codem.

¶ Finis.

¶ Uiro perq literato et omnimode virtutis strophiato domino Jacobo de mõcourt basilice diui Joannis lugudunẽsis ecclesie presentatori: necnõ decretorum doctori Joannes Thierry lingonensis. J.U. doctor. S.D.

Quoties menti insidit vir vndecũq literate cuiusq dignitatis z facultatis viros q̃ in laudis emporio reuoluuntur toties tu mihi in eorũ albo adamussim chirographatus indicaris. Quem omnes imprimis admirari deinde colere et obseruare debent cum preter innumeras virtutes quibus per omnes etatis gradus floruisti constet te esse vnicum sciẽtie et probitatis simulacruz. Cũqz aut animi prudentia z fidei integritate ꝑpolleas vt plebis fama iam te vnũ appellitet te vnũ admiret z exaltet. Quid de antiquissima familia expectorare conetur cum eam tua maxima virtute illustriorez reddideris vt cesaris illam bracchatã familiã idemtides Tu (quatenus de singulis virtutibus angerone faueam) ab intoxicata inuidie labe ita es alienus vt nihil ea detestabilius et fetulentius esse censeas. Ad hec si reliquas omneis tuas virtutes exsinuare niterer annus in prima exfibulanda me deficeret et potius oratiõis character nõ epistolicus esset attendendus. Quamobrem quoniaz nimia prolixitas nihil honesti in se complectitur: vt est tex. in auten. de referen. in prin. ideo vela complicaturus canã receptui. Offerẽs aliquid laboris qd et forsan insulse in calce haz cepolle cauillationũ affixi. Quẽ non rinocerata nare nec hirsuta pupilla sz obuijs manib' excipies suscepturus vale et me tuum foue clientulũ. Ex calchographia nostra luguduncã idibus Julij.

¶ Tractatus vberrimus de seruitutibus vrbanorũ prediorũ p eximiũ iuris consultum Bartholomeũ cepollaz veronensem summopere cõfectus: decoratusq additionibus oportunis: nouissime etiã emendatus per egregium viruz magistruz Joannem de gradibus vtriusq iuris professorem.

QUi alicui' artis vel doctrine scientiam profitent: duo in primis memoria debent querere. Primum recte docere quo vix quicq adeo vtile sibi z auditoribus inueniri aut esse potest. Alterum est scribere z quod vigilando longo tempore didicerint id elaboratũ et perfectum in scriptis edere. Sed hoc vltimũ vtilius semper esse existimaui. presertim q: pluribus atq sepius communicari potest. Quod enĩ voce traditur soli auditores. z vna tñ etate z eo solum tẽpore quo traditur intelligere possunt ac id etiam sepenumero ex eorum memoria delet obliuio. scripta vero que magis digesta esse solent donec reperiunt oẽs omniq tẽpore z habere z legere possunt. Propterea ego Bartholomeus cepolla de verona qui iuris ciuilis z põtificij scientiã profiteor: lz immeritus non solum legere atq docere in vtroq iure semper mihi cura fuit: sed etiam aliquid scribere: z quod diu legendo consecutus sum id auditoribus meis pro cõi vtilitate lrãs tradere laboradũ esse putaui: nec vnq libellum de quo iam ab alio scriptũ reperiat scribere volui: lz nõnulli quibusdã additis z detractis id facere cõsueuerint: sz ea tñ de re pro fructu maiori de qua nemo vnq tractatũ aut libellũ quẽ sciuerim scripserit. Cũ igit nullus iuriscõsultorũ nrõrũ hactenus librũ de seruitutibus cõposuerit: z subtilis admodũ atq vtilis sit ac etiam in foro quotidie versetur. opusculum quoddam de ipsis tam vrbanis q rusticis in hoc patauij gymnasio in quo publice lego iura ciuilia p oium vtilitate scribere: z auditoribus meis qui hoc a me sepissime quesierunt in scriptis edere in animo constitui. Quod opus duobus libris vno de vrbanis altero de rusticis seruitutib' diuidit atq conficit. In eo tractant questiones in primis quotidiane z admodum vtiles: z q: varijs in locis sparsim z perfecte de hac materia scribit hoc breui opusculo perfecte simul ordinateq scriptũ reperiet. adeo vt omnes facillime questiones inuenire: z inuẽtas intelligere ac decidere poterũt.

¶ In primo libro de quibusdam prius necessario tractabimus: que seruitutibus tam rusticis q vrbanis simul conueniunt. deinde ea solũ disputabimus que de vrbanis seruitutibus dicũtur. In secundo vero libro de his tractabitur que rusticas tñ seruitutes comprehendunt.

¶ De seruitute personali cap. j.

NEcessarium est sicuti polliciti sumus vt prius quedam videamus q̃ seruitutibus cõmunia sunt quo facilius intelligi possit in hoc libro de seruitutibus que scribunt. ¶ Seruitutũ tria sunt genera Quedam enĩ sunt seruitutes personales: quedam reales: et quedam mixte. ¶ Seruitus personalis dicitur illa que debet a persona persone de qua habetur in tit. de sta. ho. z insti. de iure personarum. z vbicunq fit mentio de seruis. z dicitur mera personalis. vt no. glo. in rubrica. ff. de serui. titu. generali. Et ista sic diffinitur. Seruitus est cõstitutio iurisgentiũ qua quis dño alieno cõtra naturam subijcit: vt dicit florianus iurisconsultus in. l. iiij. §. j. de statu ho. z imperator insti. de iure personali. §. j. z de hac diffinitione videt q seruitus mere personalis sit inuenta de iure gen. Idem probatur in. l. manumissiones. ff. de iusti. z iure. z insti. de vsu z habi. §. fi. z no. Barto. l. ex hoc iuregẽ. in fi. z ibi per doc. de iustitia z iure. z est tex. j. dist. ius gentium. z no. xij. q. ij. longinquitate. Sz in contrarium videtur q immo sit inducta de iure naturali per ebrietatem: quia non esset hodie seruitus si ebrietas non fuisset. vt scribit beatus Ambrosius in sermone de ieiunio. z habet. xxxv. dist. sexto die. z no. glo. in. d. c. iulgen. z gl. in. c. ita quorundã versi. seruus. z ibi per canonistas extra de iudeis. Nam noe primo vineã plantauit. bibẽsq primo vinũ inebriatus est: z cum cham vidisset pudibũda patris sui noe denudata nõ cooperuit immo vocatis fratribus ea deridendo patrẽ ipsis ostendit. qui statim patris pudibunda cooperuerunt. Et cum noe hoc postea intellexisset. nõ chã: sed chanaam eius filio maledixit dicens. Maledictus chanaam puer seruus erit fratribus suis. z hoc habetur Genesis. ix. Et est textus cuz glo. j. q. iiij. §. his ita. ver. Item cham. z. xxiiij. q. iij. §. sed qui. ver. item noe. z ibi glo. et. ij. q. j. qualis. et ibi Archi. et. c. sententia. z. v. q. v. de crimine. in fi. et in. d. c. sexto die. xxv. di. ¶ Et propterea dicitur seruitus inducta a iure naturali: quia incepit a noe propter ebrietatem. et hoc voluit glo. in. d. l. manumissiones. ff. de iusti. et iure: que dicit q seruitus orit ab ebrietate. z nihil allegat: sed eam intellige: vt. s. dixi. Dicit etiã phs. j. politicorum: q aliquis potest esse seruus naturaliter: qd declara. vt ibi habetur. z per dñm Anto. de ros. j. di. iusgẽ. Quidã voluerunt q seruitus sit inducta ex prescriptione septẽnij: vt no. glo. in. d. c. iulgen. Quod intellige vt habetur per glo. vj. di. §. j. Alij vero dicũt q seruitus est de iure ciuili: vt insti. de his qui sũt sui vel alie. iur. §. fi. et hoc no. glo. insti. de iure perso. §. j. Item quod est de iure canonico: vt in. c. cuz multa. xv. q. vlt. in. c. ita quorundam de iudeis. et ibi hoc no. per glo. et doc. Sed illa iura que videntur contraria possunt intelligi secundum glo. j. di. iusgen. hoc modo videlicet q seruitus dicatur inuenta de iure naturali tempore noe: per iura. s. allegata ad hoc. sed de iuregẽ. et ci. fuit confirmata. et postea de iure cano. et sic seruitus inuentione seu origine est de iure naturali. confirmatione potest dici de iure gentium ciuili z canonico.

¶ Secundo modo possunt concordari: videlicet q seruitus sit inuentione de iuregen. z de iure naturali. secundario q etiam iusgentium appellat. vt in. §. singulorum. insti. de rerum diui. et in. l. j. ff. de adqui. re. do. sed confirmatione est de iure ciuili et canonico: et ita no. glo. insti. de iure perso. §. j. Ad idem allego q de matrimonio dicitur. in. §. de iure naturali. in prin. in glo. in versi. appellans. ¶ Tertio modo alij cõcordãt: q: dũ dicitur seruitus est de iure naturali tẽpore noe inducta: non intelligit de seruitute qua quis liber esse desinat: q: de iure naturali oẽs hoĩes liberi nascebant

tur nec tunc seruitus erat cognita. vt dicit tex. in d. l. manumissiones. Sed intelligitur de seruitute qua quis subiicitur regimini alterius sicut insipientes prudentibus vel subditi dominis. isti tamen subditi liberi sunt. l. fina. C. de seruis fugi. et dicuntur serui: id est seruientes: et illa fuit introducta de iure gen. quia vtile est homini imperito vt regatur a perito. et secundum hoc habita ratione ad vtilitatem potest dici quod fuerit introducta iure naturali: vt dixit dominus dominicus de sancto gemi. in d. c. iusgen. et de ista seruitute intellexit phs primo politicorum. sed postea dicit quod seruitus est inuenta de iure gen. intelligitur de seruitute qua quis liber esse desinit: quequidem seruitus est approbata de iure ciuili et canonico. vt dixi. ¶ Quarto modo alii concordant quod sex modis est inducta seruitus. Primo est vna seruitus que ortum habuit propter peccatum. et hec dicitur inuenta de iure diuino: quia peccans seruus est peccati: tam in pena quam in culpa. vt est tex. ii. q. vii. §. quia ergo. et ab ista seruitute liberati sumus per incarnationem domini nostri iesu xpi. qui eramus serui propter peccatum primi parentis. ad Galath. iiii. et habetur. xii. q. ii. cum redemtor. Secundo seruitus etiam habuit ortum propter ebrietatem. vt. xxxv. di. sexto die. Tertio. est introducta propter bella quando hostes capiuntur in bello iusto: vt d. l. manumissiones. et. d. c. iusgentium. Sed inter christianos de consuetudine non seruatur vt capti in bello efficiatur serui capientium. vt no. Bar. in. l. hostes. in fi. de capti. et verum dicit. Quarto est de iure ciuili. vt insti. de iure perso. §. pe. Et licet quidam addant alium modum videlicet ex voluntate hominis que inducitur quando quis patitur se venundari ad pretium participandum. l. et seruorum. de sta. ho. ista tamen dicitur esse de iure ciuili vt est tex. insti. de iure perso. §. serui. et est in effectu vna et eadem cum precedenti. Quinto de iure canonico que habuit ortum a delicto ecclesiastico ex quo aliquando quis fit seruus de iure canonico. vt est text. xv. et vlti. q. c. cum multe et. c. ita quorundam extra de iudeis. et secundum Jaco. de fan. in. d. c. cum multe derogatum est illi. c. contraria consuetudine. Sexto et vltimo propter mortem xpi. vt in. c. si iudeos. in fi. de iudeis. magis seruitus est confirmata: et nos liberi facti sumus vt ibi. Et sic ex predictis patet quod diuersis respectibus potest dici quod seruitus sit introducta iure diuino natu. gentium ciuili et canonico. Hec tamen de seruitute mere personali diximus que requirebantur ad declarationem diuisionis seruitutum nunc videamus de seruitute reali que in hoc libro plenius tractabitur.

¶ De seruitute reali. Cap. ii.

REalis dicitur illa que debetur a re rei sicut est seruitus vrbana et rustica quia non debetur persone sed predio: vt est tex. ad literam in. l. vnus ex sociis. de de ser. rusti. pre. Et propterea libellus et sententia dantur ferri in predio non in persona. vt est tex. in. l. que aliena. §. fi. ibi sententia predio datur de neg. ge. et. l. ii. §. i. ibi cui seruitutem dr deberi. ff. si ser. ven. et. no. gl. in. l. si. ff. de no. ope. nun. et no. Bar. in. l. si prius. in. vi. oppo. scde ptis principalis co ti. et in. l. fi. §. finaute. et ibi per doc. C. de bo. que lib. de quo dicendum est: vt dicam infra. vbi de libello et seruitutum sententia tractabimus. ¶ Et est aduertendum quod ista seruitus quam realem esse dicimus non solum realis est. vt dicitur vt est tex. in. l. i. ff. de serui. sed etiam predialis appellatur. vt probatur in rubrica. ff. de ser. vrba. pre. et communia predi. cum simi. vt dixit Azo in summa. C. de serui. in prin. quod melius dicuntur prediales quam reales. quia rei appellatio est nimis larga complectens et mobilia et corporalia. insti. de rebus corpo. et incorpo. et in. l. i. in fi. ff. si cer. peta. et. l. rei appellatione. de ver. signi. ¶ Predii vero nomen immobilia tantum complectitur. vt. l. quod est fundus. §. predium. ff. de ver. signi. Tu dic bene iurisconsultum dixisse in. l. i. ff. de ser. dum appellat seruitutes reales ad differentiam personalium vt ibi dicitur: tamen iste reales etiam dicuntur prediales: vt no. glo. in. l. si quis vnas aliis binas in ver. persone. ff. de vsufru. quia sine predio esse non possunt. vt est tex. in. l. i. ff. communia predio. et insti. de serui. §. in rusticorum. ver. ideo autem. ¶ Hec seruitus realis seu predialis distinguitur: quia vna est vrbana: vt probatur co. ti. ff. de serui. vrba predi. et rusticorum toto ti. ff. communia predi. cum si. Diffinitur autem illa seruitus realis seu predialis pluribus modis: licet Barto. in. l. i. ff. de ser. dixerit quod eius diffinitionem non repererit. Primo secundum Odofre. sic diffinitur. Seruitus realis est quoddam onus a predio debitum: vel a re rei legitime constitutum. Vel secundo est ius quoddam introductum quo predium predio seruit: vt colligitur in. l. via. in prin. de serui. Tertio secundum Bal. seruitus est accidentalis habitudo et extrinseca qualitas predii. l. quid aliud. de verbo. signi. Ita dicit Bal in aut. ei qui. C. de bon. auct. iudi. pos. in. xiii. col. et hanc sentit Azo in summa. insti. de seruitu. vbi dicit quod seruitus potest dici habitus predii. Sed certe ista potius est quedam descriptio quam diffinitio. Quarto secundum Azo. in loco primo allegato potest diffiniri ad similitudinem seruitutis personalis qua homo fit seruus hominis. vt sicut illa dicitur constitutio iurisgen. qua quis domino alieno contra naturam subiicitur. vt dictum est s. in prin. ita et ista dicitur constitutio qua domus domui vel rus ruri subiugatur. Quinto aliter diffinitur secundum Bar. et melius in. l. i. de serui. hoc modo. Seruitus est quoddam ius predio inherens et ipsius vtilitatem respiciens et alterius predii ius siue libertatem diminuens. Quod autem ista diffinitio iuri in omnibus conueniat sic declaratur nam dus dicit esse ius. probatur in. l. i. §. hec autem iura. ff de serui. vrba. predi. et est casus insti. de rebus corpo. et incorpo. §. fi. et. l. i. in fi. de rebus dub. ff. Et dicitur ius ad differentiam facti quia tunc non esset si factum versaretur realis siue personalis. vt. l. apud iul. §. si quis alicui. dele. i. de quo dicendum est vt statim declarabitur ideo dicitur predio inherens et non persone. vt. l. qui aliena. §. finali. de negoti. gest. et. l. vnus ex sociis. ff. de seruitu. vrba. predi. Et dicitur inherens quia significat esse quandam qualitatem predii non inherentem ipsi predio principaliter siue accessorie vt. l. serui. in princi. ibi et si corporibus accidunt de serui. et. l. quid aliud. de ver. sig. ¶ Seruitus et enim est quedam qualitas non autem substantia vt. d. l. quid aliud: et hoc vult Bar. in. l. i. in. finali. ff. de vsufruc. lega. de quo etiam vide per Bal. in. l. data opera. in. viii. columna. C. qui accu. non pos. Item dicitur predio inherens: vt per hoc significetur seruitutem inesse predio dominanti actiue. vt. l. arbor. §. finali. ante diui. et predio seruienti passiue vt in. l. iii. de serui. Nam ius predii seruientis non dicitur augeri: sed minui. ideo seruitus non est positum ad ipsum inesse sed de esse sicut. si cui destrueretur oculus non proprie diceretur inesse cecitas: sed prius ei lucem deesse. et licet seruitutes

non sint in bonis nostris nec extra bona. vt. l. i. ff. de vsufruc. lega. et. l. rem in bonis nris. nec extra bona. et in. l. i. ff. de vsufruc. lega. et. l. rem in bonis. de acquiren. rerum do. tamen dicitur inesse predio non principaliter: sed accessorie sicut qualitas inesse subiecto. et hoc modo dicitur esse in bonis nris: idest in predio dominante. vt habetur in dicta. l. i. et in. d. l. rem in bonis de quo vide omnino per Bar. in l. meuio. §. fundo. in fi. de lega. ii. Item dicitur ipsius vtilitatem respiciens: quia nisi vtilitatem predii dominantis contineret non posset constitui seruitus. vt est tex. in. l. quoties. la prima. in prin. de serui. Item dicitur et alterius predii ius seu libertatem diminuens. vt probatur in. l. stipulatio ista §. si quid forte. ff. de ver. obli. Quandoque tamen libertas seruitutum appellatur propter similitudinem quam habet in quibusdam cum seruitute. vt no. glo. magna in. l. i. de ser. vr. pre. Et econtra interdum seruitus appellatur libertas sicut est seruire deo. vt not. ibi pau. de cast. Et dicitur in diffinitione alterius predii: quia non posset esse predium seruiens sine predio dominante. l. i. communia predi. Item verbum alterius intelligitur: scilicet domini. vt in. l. i. ff. quemad. serui. amit. l. ii. §. i. ff. si serui. ven. et intelligitur etiam alterius in totum vel quandoque pro parte vt habetur in. l. pro parte ff. de serui. et per hec apparet quod diffinitio seruitutis realis seu predialis est vera et perfecta quam etiam tenet: et sequitur glo. in. d. l. i. de serui. et communiter ibi sequuntur doc. ¶ Sed dubium est pulcrum et subtile quomodo cognoscatur quando sint seruitutes reales seu prediales. In hoc diligenter aiaduertendum est: quia multi non intelligunt. et est vtile hoc scire propter multa vt in fi. huius prime questionis dicetur. Et omissa longa disputatione que fieri posset distinguendo quatuor casus principales breuiter sic dicas. Aut concessio siue promissio fit alicuius iuris de vno predio ad aliud. et exprimitur iure seruitutis: aut non exprimitur iure seruitutis: et verba concessionis sonant in factum vel non factum aut non sonant in ius aut in potentia. Primo casu principali non est dubium quod est seruitus realis et predialis per predicta. Secundo casu principali quando concessio fit non expresso iure serui. et verba sonant in simplex factum vel non factum. et tunc subdistingue. aut est simplex factum ex parte eius cui fit concessio aut ex parte concedentis. Si ex parte eius cui fit concessio sonat in factum. puta concedo tibi ire agere per fundum meum vel arcam vel saxum vellere ista enim verba infinitiua sonant in actum facti. et tunc non est concessio aut seruitus realis seu predialis etiam si facta fuerit occasione predii: sed est personalis concessio et obligatio. l. apud iul. §. si quis alicui. et ibi hoc no. de lega. i. et ita no. Bar. in. l. paret. ff. de le. et Pau. de ca. in. l. lucius. de ser. ru. pre. qui dicit quod hoc etiam probatur in. l. ii. §. item si in facto. de ver. obli. vbi dicit quod est stipulatio facti non dationis sed si contineret seruitutem diceretur etiam dationis: quia seruitus datur et in alium transfert sicut dominium. ad quod etiam vide quod no. Bart. in. l. i. §. si quis ita. co. ti. Si vero verba sonantia in simplex non factum differant in non factum ex parte concedentis exemplum. Promitto tibi non tenere vel non facere fenestram in pariete meo. et idem quia non est seruitus realis vel predialis: sed est quedam obligatio personalis. et idem si postea alieno fundum meum emtor poterit tenere vel facere fenestram in eodem muro. et Albe. papiensis dicit se ita obtinuisse in questione facti. vt refert Spec. de contrahen. em. §. i. in ver. pone. p. cant. qui subdit quod cum talis concessio non fit seruitus sed obligatio personalis tantum. emtor non tenetur: sed tu poteris agere contra me. pro hoc allego. l. fi. §. fi. cum ibi no. ff. de contrahen. em. ratio est. quia actio personalis non sequitur fundum. l. i. §. heres. ad trebel. Aliud ergo est seruitus: aliud obligatio personalis seruitutis que est rei annexa sic affixa est: quia ab ea non separatur etiam si per plures manus ambulauerit sicut lepra sequitur leprosum. vt no. glo. ib. l. frater. a fratre. de condi. indebi. sed personalis actio siue obligatio personam non excessit. C. de serui. et aqua. l. in prouinciali. et in. §. si heres. Quod autem dicta concessio non sit seruitus sed personalis obligatio apparet ex forma obligationis in qua non continetur causa qua ego cauerim seu promiserim. et hoc secundum Bar. et doc. in. l. fi. ff. de no. ope. nun. et in. l. iii. §. opus. ff. de alie. iu. mu. cau. fac. et glo. in. l. vt pomum. ff. de serui. et habetur per doc. in. l. si sub vna. §. fina. de ver. obli. Si autem causa aliqua exprimeret. puta ne aliquis vsus domus tue impediretur: tunc dixit Spe. in. d. ver. sed pone quod huiusmodi concessio seruitutis esse presumeretur: et ita etiam tenet Bar. in. d. §. opus. etiam glo. in. d. l. vt pomum. quod et bene no. Et ideo sis cautus in concipiendo verba instrumenti vt semper tu cui fit similis promissio facias addere causam concernentem vtilitatem fundi tui videlicet promisit non edificare vel non tenere fenestram in domo sua ne officiat luminibus domus mee: quia tunc est seruitus realis: et transibit domus obligata ad quencunque possessorem: et si per mille manus transiret: quod non esset si causa non exprimeretur per predicta. ¶ Tertio casu principali quando verba concessionis sonant in ius. et tunc subdistingue tres casus. Aliquando respectu incerti. aliquando non habito respectu ad aliquem fundum illius cui fit concessio. ¶ In primo casu quando fit concessio respectu certi fundi. exemplum. concedo tibi ius eundi per fundum meum ad talem tuum vel aquam ducendi ex fundo meo ad tuum certum hortum. et tunc dicitur seruitus realis et predialis ab vtraque parte: vt. l. pecoris. cum. l. seq. et seq. etiam. l. cum fundo. de serui. rusti. predi. et. l. si fundum de serui. leg. et. c. cum venissent. extra de insti. nisi ex qualitate persone cui conceditur ex qualitate rei concesse aliud presumatur vt est casus in. l. pater. de seruitu. leg. et ibi no. Bar. et Paul. de ca. in. l. lucius. ff. de serui. ru. pre. Et dum dixi esse seruitutem realem et predialem quando fit concessio respectu certi fundi per verba sonantia ius procedit sine dubio quando fit actu vt non finiatur cum persona. puta relinquitur vel permittitur alicui ius aque ducende qui habet vicinum predium: vt non finiatur cum persona: et non habet dubium quod est seruitus realis et predialis et transit cum predio per ea que. s. dixi sed si relinquitur habenti predium vicinum vt finiatur cum persona est dubium an sit seruitus realis vel personalis. et Jo. et Azo. dicunt quod est seruitus realis que tamen per exceptionem finitur cum persona peremta: vt no. glo. in. l. mella. §. fi. ff. de alimentis et cibariis legatis: et in. l. pomum. de serui. et in. l. si quis binas. de vsufru. et no. Barto. in di. l. mella. §. fi. qui dicit quod hec probantur in. l. iiii. ff. de serui. et illa est veritas per illum textum. ¶ In secundo casu quando concessio que sonat in ius fit respectu incerti: sed certificandi per eum cui fit exemplum. concedo tibi ius hauriendi aquam portandi ad fundum meum vel vbicunque vis. et tunc dicitur concessio personalis et non seruitus rea-

lis vel predialis vt est casus no.in.l.lucius.que est
lex penultima.et ibi hoc no.et tenet Paul. de cast.
Item tenet Bal.ibi q dicit se prius cotrariu respo
disse anteq vidisset illu tex. et hoc etia sequit Au.
de ro.in suo singulari.lxviij.qd incipit.concedo ti
bi ius hauriendi q dicit q ille tex.est vnicus in iu
re:ideo memoria tua nunq exeat. ¶ In tertio ca
su qn verba concessionis sonant in ius et no sit ha
bito respectu ad aliqué fundu ci' cui fit concessio:
qr non habet fundum vicinum exemplum. conce
do q possis cenare vel spatiari aut venari fundo
meo: aut q possis haurire aqua ex puteo meo: vel
ex cisterna: vel q possis colligere poma ex arbore
mea.et in hoc est dubium an illa sit seruitus rea
lis vel personalis.et an vo sit obligatio persona
lis tm et no seruitus.Et rog.glossator in.d.l.mella
.§.fi.de ciba.et lega. in. d. l. pomu. tenet q sit ser
uitus personalis.et hanc opi.tenent Pe.et Cy. in
rubrica. C.de serui. Sed glo.Accur. tenet sm Jo.
q immo non sit seruitus: sed obligatio persona
lis: et hac opi.tenet Bar.in.d.§.fi.in.d.l.vt pomu
et ista est communis opinio : vt per Flo.in.d.l.vt
pomu: et est vera. Na q non sit seruitus realis ptz
qr non diminuit de iure predij seruientis ad vtili
tatem dominantis qd fieri debet si esset realis: vt
dixi.s. in diffinitione seruitutis realis scdm Bar.
Item q non sit seruitus personalis probat: quia
ire et spatiari per fundu alienu in eo cenare vel si
milia facere no diminuit de fructibus rei aliene
adeo q alteri acquirat ad cui' comodu tendit ser
uitus vsufruc.vel vsus illius fundi: vt dictum est.et
ita tenent Flo.et Pau.de cast.in.d.l. vt pomu. Sz
scdm Hug.videretur qd posse colligere pomuz ex
arbore mea vel haurire aquam ex cisterna mea sit
seruitus personalis vsus: scz illius arboris vel ci
sterne: quia tendit ad diminutionem fundi seu ci
sterne vel arboris mee.De arbore non est dubiuz.
Sed de cisterna etiam idem est quando haurien
do euacuaretur sicut cotingit in ciuitate venetia
ruz tempore estiuo quo sepissime propter freque
tiam haustus cisterne euacuant et desiccatur. Tu
tamen dicas q nec ista potest dici seruit' vsufruc.
vel vsus qm ad vsufructuariu pertinent vel omes
fructus vel quota pars . sed in hoc casu ad istum
cui facta est promissio non spectat nisi certa qua
titas.ergo non potest dici seruitus vsufruc.Item
nec etiam seruitus vsus potest dici. qm ad vsura
rium pertinet posse sumere qtum expedit sibi et
familie sue: vt.l. plenum. in fi. de vsu et habi. sed
predicta concessio de qua in proposito restringit
ad certam quantitatem non ad necessitatem. et
ideo tale ius non dicitur seruitus realis vel perso
nalis: sed ius personale tantum. et ita tenet glo.
quam sequunt ibi doc.in.d.l.vt pomu.et ppterea
est dicendum q si dicta promissio vel cocessio hau
riendi aquam ex cisterna mea vel colligedi poma
ex arbore mea esset facta non ad certam quanti
tatem: sed pro necessitate tua et familie diceretur
esse seruitus vsus personalis per.d.l.plenum.§.j.
et insti co.§.j.quod est no.Quod autem dixi talez
concessionem hauriendi aquam vel colligedi po
ma factam non ad necessitatem esse ius persona
ru intellige: idest debet persone in illa re.non aut
debetur alteri rei: sed an sit adeo personale vt no
transeat ad heredem eius cui fit confessio. Et vi
detur q sic per.l.apud iul.§.si quis alicui de leg.j.
In contrarium videtur : quia iurisdictio et multa
alia incorporalia que debent persone et non rei
transeunt ad heredem.de hoc dic vt per Bar.ple
ne in.l.pater.de serui.leg.et per Jo. de pla.in.l.for
didior.C.de excusa.muneru li.xj. et per Imola i
l.si sub vna.§.j.de verbo.obli. et per canonistas in
c.cu venissent.de insti. ¶ Quarto et vltimo casu pn
cipali quando verba concessionis sonat in poten
tiam: puta promitto tibi quod possis vel non pos
sim. ¶ Ita concludendum est aut illa verba sunt Coclusio
negatiue prolata: vt puta.concedo tibi vt ego non
possim edificare in meo altius ne luminib' tuis
officiam: et tunc erit seruitus realis sm qua aufer
tur mihi potetia alti' edificandi.l.altius.C.d ser.
et hoc intellige sm ea q dixi in scdo casu pncipali
vt affirmatiue vba sunt plata.et tunc aut pnome
qd significat substantia seu ius.puta concedo tibi
ius aqua ducendi de fundo meo: et ideo cuz distin
ctione tm qua posui. s.in.iij.casu principali p ver
bu qd significat actu: vt concedo tibi qd possis ire
agere per fundum meum : et tunc non erit seruit'
sed concessio personalis.in.l.ij.§. item si in facto.
de ver.obli.et l.apud iul.§.si qs alicui.de le.j.Idez
si fiat per verbuz facultatis: vt concedo tibi facul
tatem eundi per fundum meum sm Pau.de cast.
in.l.lucius.in fi.de serui.rusti.predi.qui ad hoc ni
hil allegat sed tu alle.Bar. qui hoc dicit in termi
nis. in.l.pater.ante fi. de do.prele. Idem credo si
fiat per verbum licentiam vel potestatem. exem
plum concedo tibi licentiam vel potestatem eun
di per fundum meu. Et moueor potissime ratio
ne: quia illa verba magis sonant in factum q in
ius. Na predicta verba significant hoc volo q pos
sis et valeas ire per fundum meum: et sic potius si
gnant factum q ius.et hoc etiam vult Bar. in. d.
l.pater.qui dicit q illa verba concedo tibi faculta
tem eundi et q possis ire.et sic verba magis referu
tur ad factum q ad ius: et ita est concessio perso
nalis.qd tamen intellige sm ea que dixi.s. in secu
do casu principali. ¶ Et predicta perpetuo tene
menti sunt enim necessaria pro fundamento to
tius materie seruitutum: ac etia quia per ea cau
tus esse poteris qualiter verba seruitutum conci
pi debeant in fauorem promittentis vel eius cui
fit promissio vel concessio.Item predicta sunt ma
gni effectus: scilicet intelligere: an sit seruitus rea
lis per personalis obligatio tantum nam ex hoc
sequuntur multe vtilitates. ¶ Prima vtilitas est
quia si est seruitus potest agi actione confessoria
contra quecunq impedientem vel turbantem.vt
in.l.ij.§.fi.et.in.l. si quis diuturno.ff.si serui. vedi.
que dicitur vendicatio seu actio realis: vt.l. ergo l
prin.ff.de ser.ru.predi.et in.l. vti frui.§. verum.ff.
si vsufruc.pe.de institu.de actio.in.§.eque. de qua
actione vide plene per Flo.in.l.j.et. ij. ff.si ser.ven.
sed si non esset seruitus sed obligatio personalis
tantum actio confessoria non competeret sed so
lum actio personalis. Secunda vtilitas: quia vbi
est seruitus actio confessoria datur contra quem
liber impedientem vel turbantem: vt.s. quia illa
obligatio sequitur rem sicut lepra leprosum. Sed
si esset actio personalis no posset agi nisi 9 con
cedentem vel se obligantem. vt in.l. fi. §.vlti. de
contrahen.em.et ita tenet Bart.et doct.in.d.l. vt
pomum.de quo dic. vt.s. in secundo casu prin
cipali.hoc tame intellige sm Pau. de cast. in. d.l.
vt pomum.quando ille cui est facta concessio per
sonalis non poterat aliquid propria autoritate
percipere: sed habebat capere de manu concede
tis.d.l.fi.et.d.§.fi.et.l.caius.de an.lega.secus si po
terat propria autoritate percipere.puta pomum
ex fundo vicini vel lapidem euellere: quia tunc li
cet non sit seruitus personalis habet tamen simi
litudinem cum ea.et ideo competit vtilis confes

soria sicut pro iure coseruadi iurisdi. vel pro iure
eligendi prelatum.vt notat Inno.in.c.abbate.de
verb.sig.et in.c.bone.de postul.prela.et etiam com
petit officium iudicis pro recuperanda quasi pos
sessione iuris.l.aquilius.in fine. de donati. vbi est
textus nota.et etiam competunt vtile interdi
ctum vti pos.vel vnde vi.vt.l.quoties.la.ij.in.fine
ff.de ser.et.l.sicuti.§.aristo.ff.si seruit' ven. ¶ Ter
tia est vtilitas: quia si est seruitus realis transit il
la ad heredes actiue et passiue: idest ad herede con
cedentis et concessionarij.vt.l.pecoris. ff.de serui
ru.rusti.pre.et hoc ibi no.glo.et sequitur fundum
dominantem et seruientem.et sic transit etiam ad
singularem successorem vt est text' in.l.si aquedu
ctus.ff.de contrahen.em.et est ratio : quia ius p
dij est.vt.l.si mihi.§.fina.ff.de ser.ru.predi.et tran
sit fundus cu sua ca vt.l.j.§.si fundus code. titu.et
ideo nec capitis diminutione perit.vt.l.iij. ff. que
ad modum serui. amit.et quod dixi seruiture tran
sire ad omnes successores : intellige verum quan
do seruitus est realiter constituta: quia tunc talis
promissio non afficeret singularem successorem.
vt.l.iij.§.opus.ff.de ali.iud.mu.causa fa. et. l.fina.
§.fina.ff.de cotrahen.em.sm Mar.sil.Cy. et Bal.
qui etiam notat in.l.et in prouinciali.C.de ser.Ite
secus est in quibusda alijs casibus qui notant per
glo.in.d.l.pecoris.Sed si esset seruitus persona
lis sicut vsufru.non trasiret ad heredem eius cui
esset facta concessio.vt.l.corruptionem. C.de vsu
fru.et periret capitis diminu.vt insti. de vsufru. §.
finit.licet non pereat per mortem cocedentis vel
alterius vt est casus no.in.l.ij.C.de bonis. ma.ide
si esset obligatio tm personalis non seruitus : qr
non transiret ad heredem.vt est casus: et ibi plene
ponit in.l.apud iul.§.si quis alicui.de lega. j. et. l.
mella.§.fina.de alimen.l.nec ad singularem suc
cessorem.l. caius.de an.leg.et in.l.fina.ff.de contra
hen.emti.quod no.Hic queri posset de quibusdaz
obligationibus an sint seruitutes reales seu pre
diales: an vero obligationes tantum personales
sed quia melius conueniet post materiam serui
tutis miste de qua statim dicemus ideo ibi tracta
re constitui etc.

¶ De seruitutibus mistis. Cap.iij.

Postq visum est de seruitutib'
realibus et personalibus consequens
est vt nunc de mistis tractemus sicut
est seruitus vsufructus vsus et similes
que ideo miste dicuntur: quia non sunt mere per
sonales que debentur a persona psone: sicut sunt
ille de quibus primo loco diximus.nec mere rea
les sicut sunt ille que debentur a re rei.de quibus
proxime dictum est: sed de vtrisq participant et
eo q debentur a re persone .ipse etiam persona
les appellantur.vt.l.j.ff.de seruitu . quia cum per
sona semper finiuntur.vt.l.non solum .ij. §. tale.
de libe.lega.et no.glo.in rubr.ff. de seruitu. et.l.si
quis binas.ff.de vsufru.et insti.de seruitu.in prin.
et tanq reales etiam ipse dicuntur et tanq iura
realia vedicantur.vt.l.vti frui.in prin.ff.si vsufru.
peta.vt no.Cy.in rubr.C.de vsufru. ¶ Sed pro
prie miste dicuntur.vt habetur in dictis iuribus.
Species autem huius seruitutis sunt tres : vsu
fru.vsus et habitatio: et sm aliquos est etiam mi
nisterium siue opera seruorum. De singulis mo
do dicamus.

¶ De prima seruitute mista: videlicet de ser
uitute vsufruc. Cap.iiij.

Circa quam in primis scien
dum est q duplex est vsufruc. vnus
est causalis.alius formalis. Causa
lis dicitur qr a persona causat qn
hz mista causam dominij sm Flo.
in rubrica.ff.de vsufructu.vel dic q
causalis dicitur qr est coniunctus cum sua causa.
i.proprietate.vt.l.si vnus.§. antepe. ff. de pac.et.l.
recte dicimus et ibi no.ff.de verbo sig. et iste vsufr.
non est seruitus: nec pro eo competit confessoria
sed negatoria.quia dominus negat alterius esse
fruendi.et de isto hic non est tractandum: qr non
est materia nostra. Alius est vsufru. formalis de
quo loquuntur iura nostra de seruitutibus q dici
tur formalis ideo qr habet distinctam forma a p
prietate.vt no.in.d.l.recte dicimus.de verb. sig.et
ille vsufru.appellatur seruitus que ita diffinitur.
¶ Vsufru.est ius vtendi et fruendi salua rerum sub
stantia et est ius incorporale quo sublato ipsum
tolli necesse est.vt est tex.in.l.j.et.ij.ff.de vsufru. et in
sti.co.in prin.et dic vt ibi.et adde du dr ibi eo frue
di etiam ppria auctoritate: qr fructuarius potest
fructus capere propria auctoritate.l.fundi treba
tiani.et ibi nota.ff.de vsufruc.lega.quod no est in
emtore fructuu etia pendentiu.l.qui pendentem
vindemia.ff.de cotrahen.em.et ratio est sm Flo.
in.d.l.in prin.qr vendes fructus videtur vendere
corpora.qui aut vedit vsum fructu videtur ius ve
dere.vt.l.vacce emtor . ff. de euictioni. censet em
vsufru.pars integralis rei et pars dominij. vt.l.ij.
ff.de vsufru.et recte dicimus.de ver.sig.et ideo sicut
proprietas dominiu est.et ita etia est dominiu vsu
fru.vt est glo.in.l.proprietas dominum.C.de pro
bati.q semper allegat q vsufru.potest dici dns re
spectu vsufruct'.et sentit hoc glo.in rubrica de fur
tis dum dicit sequitur de dominio incorporaliuz
et ibi hoc tenuit Guil.de cu.et de hoc est tex.in.l.ve
ditione in prin.ff.de bo.au.iud.pos.Et propterea
vsufrutuario datur realis actio et confessoria et ne
gatoria que dno dantur.vt.l. vti frui. ff. si vsufru.
pe.de quo vide plene per Bar.in.l. qui vsufru. de
verb.ob.et ibi per doc. ¶ Unde etia dicit. Bar.in.
d.l.pprietatis q dominiuz est multiplex. Primo
quoddam directu est.istud appellatur.etiam pro
prietas: vt ibi. Scdo est quodda vtile: et illd no di
cit pprietas interdum est sub proprietate substan
tialiter vt dominiu emphiteote et vasalli.vt.l.j.§.q
impperpetuu.ff.si ager vec.vel emphi.pe.etia no.in.l.
si vt certo.§.si duobus vehiculu. ff.como. et p glo.
fina.in.c.cum Bertoldus.de re iudi. Interdu vtile
dominiu otrariatur directo vt dominiu pscriben
tis.vt habetur in aut. nisi tricennalis. C. de bo.
ma.et de alio multiplici dnio.Bar.in.l.curatoris.
C.de neg.ge. ¶ Tertio quoddam est dominiu ad
huc magis discessiuu vt dominium vsufructus et
vsus et dominium cuiuslibet seruitutis.Item ha
bentes preeminentiam in subditos appellantur
domini.et hoc vocabulum in libello prolatum de
bet intelligi sm qualitatem persone. vt.l. sed et si
possessori.§.j.de iure iu.sm Bal.in. d. l. proprieta
tis.in prin.hinc est quod dicitur dominium vtile:
sed habet se ad directum ad instar cuiusdam serui
tutis: quia per ipsum incommodat proprietas.
vt.l.si tibi homo.§.fina.et hoc ibi no.de.le. j.et alibi
etiam dicitur q dominium vtile se habet ad simi
litudinem vsufru.vt.l.j.§.q autem.ff.de superfi.et
l.j.in prin.ibi in quos vsufru.transfertur.ff.ad tre
be.qr sicut vsufructuarius totam comoditatez ha
bet.vt no.Cy.C.de vsufru.in rubrica.ita et hns vti

le dominiū z sic extincto vsufru. proprietas impinguatur ita extincto vtili domino etiā impinguatur quoniam vtilitas reuertitur ad ipsum. Et ex hoc sequitur vnum notabileq; statutum loquens de vsufructuario extenderetur ad habentem iura vtilia si materia de qua loqueretur hoc pateret. z sic comprehēderet emphiteotas z vasallos z filios fm pau. de castro. in. l. j. in prin. ff. ad trebe. quod no. Quandoq; tamen sub nomine vsufru. continetur proprietas. vt. l. j. in fi. et ibi per glo. et doc. ff. de vsufruc. ea. re. que vsu consu. z. l. sciens. de auro z arg. z no. in. l. tytia cum testamento. §. fi. de leg. ij. Aliquando tamen minus valet proprietas ꝙ vsufru. et econtra. vt no. glo. in. l. omnium bonorum de vsufru. ¶ Sed est dubium quid si relinquitur alicui fundus ad vsufru. vel ad vsufructuandū an tunc videatur relictus vsufru. vel proprietas. Dic proprietas: quia aliud est dicere relinquo vsufructum et dicere relinquo ad vsufructuandum sicut aliud est dicere relinquo alimenta ex prediis: z dicere relinquo predia. vt. l. libertis. in prin. et ibi p Bar. et alios. ff. de ali. et cib. lega. Sed nunquid trāseat ad heredes. dic plene ibi per Bar. et de ista q̄stione vide in. l. tytia cum testamento. §. tytia. de leg. ij. et per Dy. Bar. et doc. in. l. donationes in cōcubinam. §. species. ff. de dona. et per glo. et doc. in. l. cum his. §. cui. ff. de transac. et per Flo. in. l. proculus. ff. de vsufruc. et per Ang. in. l. si quis ita legauerit eodem. titulo. ¶ Quid autē si legat̄ domus vel fundus in gaudimentum an videatur esse relicta proprietas an vero vsufructus tantum. Et multi consuluerunt quod videatur esse relicta proprietas p. d. l. proculus. Sed dicit Flo. ꝙ hoc videt̄ contra propriā naturam verborū z propter hoc noluit se subscribere: sed dicebat attendendū esse qui erant heredes vt si essent extranei penit⁹ hec opinio quod intelligatur relicta proprietas posset saluari secus si filij essent instituti. et sic a patre predilecti que opi. equa est. Et de ista. q. vide per Dy. in consilio suo quod incipit quidam in testamēto vbi dicit ꝙ legatarius habet quasi vsufru. et vide Bal. in. l. si habitatio. de vsu et habi. et in apostillis qui tenet tale relictum transferri. ad heredes legatarij per no. in. d. l. liberis q: modus fauore legatarij non restringit legatum de quo etiam vide. ff. de iudi. l. donationes. §. species ¶ Item quid si maritus relinquit vxorem dominantem et vsufructuariam sicut communiter fieri solet. an videatur relicta proprietas vel vsuf. vel alimenta Dic sola alimenta filijs institutis. secus si extranei. vt est glo. ordi. in aut. ꝙ locus. C. si secūdo nup. mu. vbi per oēs. z plene per Bar. in. l. tytia cū testamento. §. fi. de leg. ij. et Bal. in. l. filia. C. de indi. vidu. qd intellige superstitibus filijs institutis secus si filij morerent̄ viua matre: quia tunc efficeret̄ proprietaria. vt no. singulariter Bart. per illū tex. in. l. sicut in annos. qui. mo. vsu. amit. ¶ Nunc quid autem differat legatum vsufru. a legato redditus et in quolibet. dic. ꝙ sic. vt est tex. in. l. fundi trebatiani. et ibi nota. de vsufruc. leg. et habetur in. l. si quis ita legauerit. ff. de vsufru. Differentia etiam est inter vsufru. et facultatem fructuum p̄cipiendorum. quam vide per Oldra. in suo consilio. cc. Aliud est enim vsufru. qui est ius vt dixi in eius diffinitione. et aliud est perceptio fructuum que est quid facti non iuris. et ideo vsufruc. non recte fructus appellatur. vt no. Ange. in. l. inbenius. ff. de vsufruc. Aliquando tamen capitur vsufru. pro facultate fructuum percipiendorum no. An. in. l. pomp. ff. qui. mo. vsufru. amit. ¶ Sed an sit differentia si quis legauerit fructus annuos talis fundi. vel vsufru. eiusdem fundi. vide tex. et ibi glo. ordi. et doc. in. l. si quis ita legauerit. de vsufr. ff. ¶ Dubiū etiā esse pōt quid veniat in legato vel concessione vsufru. Dic ꝙ venit patientia promittentis vel eius heredis. q: clare intelligitur quis vsufruc. qui patitur quem vtifrui. l. iij. §. clare. ff. de vsufruc. Itē legato vsufru. veniunt boues aratorij quos heres non potest remouere de fundo vt p̄batur in. l. item si fundus. §. seminarios. ff. de vsufru. et ibi hoc no. Ange. et Flo. Itē legato vsufruc. fundi videtur legatus vsufru. frumenti ad seminādum deputati vt est tex. in. d. §. seminarios. et ibi hoc etiam no. An. Itē vsufructuarius debet habere oēs fructus etiā si vsufructus non durasset per vnam diez quod secus est in viro z in vxore. vt no. Bar. in. l. diuortio. so. ma. ad quod vide no. in. l. de funera. ff. de vsufru. Item vsufructuarius potest facere pingere vel sculpere arma sua in quo habet vsufruc. vt. l. si cuius. alias. l. equissimum. §. sed z si editum. ver. sigilla. ff. de vsufru. et ibi hoc no. Ange. et Flo. et est ratio q: per hoc non efficeret̄ deterior conditio rei nec mutatur eius substantia. al's secus esset. vt. C. de reli. l. monumētorū. et. l. j. C. ne quis vel a regia. et. l. repetitio. §. rei mutatione. ff. qui. mo. vsufru. amit. Itē adde ꝙ vendita gabella fructuum nō videtur venditus vsufruc. hoim qui nascentur pro quibus aliquid soluitur. vt. l. vetus est questio. de vsufru. et ibi hoc tenet Ang. ¶ Et est questio pulcra. an ille qui emit vsufruc. formalē alicuius fundi si postea cōtingat sterilitas possit petere remissionē mercedis. Et vr̄ ꝙ sic. per. l. licet. C. loca. z. c. propter sterilitatē. extra de locato Et pro hoc q: emtori fructuum futurorū fit talis remissio. vt no. Bal. in. d. l. licet. in. v. q. Dicas contrarium. scz ꝙ non debeat fieri remissio aliqua: q: ius vtendi est pro cōcessione iuris: nō aūt pro fruitione facti obligauit concedens vsufru. pro hoc. l. ij. §. dare. ff. de vsufru. Et ideo refert vtrum concernat perceptionis effectum. et tūc fiat remissio Aut primum remissionis actum. et tunc non fit remissio: quia non est impedimentū fm Bal. qui ita no. in. d. l. licet. in. v. q. in ver. sed quid de eo qui emit. C. loca. ¶ Quanto autem tpe duret vsufru. vel vsus legatus. Respondeo dic ꝙ. c. annos: quia ista est vita longeui homi nis. ita dicit. glo. xvj. q. c. possessiones. et mouetur p tex. in. l. an vsufru. ff. de vsufruc. probatur in. l. si vsufruc. municipibus. ff. de vsufru. leg. Idem dicas in legato vsufru. relicto ciuitati vel castello. vt duret. c. annis vt est casus in dictis iuribus. vltimo adde ꝙ sicut vsufru. constitutus finitur morte vsufructuarij. vt. §. finitur. insti. de vsufru. ita etiam finitur species vsufru. constituendi. vt probatur. l. sempronius attalus. de vsufruc. lega. et. l. qui vsufruc. in ver. hoc ita se. ff. de vsufru. quos tex. allegat ad hoc Lu. pro notabilibus. in. cccclxij. singulari. quod incipit. vsufru. consti. Cetera circa istam materiam. vide per Azo. in summa. C. de vsufru. z in toto illo ti. ff. co. et in. c. fi. et ibi per glo. cano. extra. de pignoribus quia non intendo ipsam hic latius declarare zc. quia longissima est.

Questio.

¶ De secunda specie seruitutis miste: de seruitute vsus. Caput. v.

AD secundam itaq; seruitutem mistam que est vsus accedamus: z ita diffinitur. ¶ Usus est alienis rebus vtendi salua rerum substātia. vt probat̄ in. l. j. cū glo. in ver. vtēdi. ff. de vsu

fru. nam non dixit fruendi ad differentiam vsufr. et ibi no. diffinit autē aliter vsuz Archi. in. c. ꝙuis de offi. delega. lib. vj. vbi dicit fm Augustinū ꝙ vti est id quod in vsum venerit referre ad id qd fruendum est fm cum vti est que sunt ad finem ordinatum in finem referre et illicitus vsus abusus vel abusio potius denominandus est. Ista diffinitio ponit̄ etiam in lib. sententiarū. in prin. in. ij. c. Sed non conuenit proprie vsui qui seruitus d̄r. ideo p̄mam teneas et eam declara. vt per glo. z doc. in. l. j. ff. de vsufru. et per Cy. C. co. in rubri. ¶ Et scias ꝙ vsus est duplex: sicut etiam est vsufruc. vn⁹. s. facti et alius iuris. vt no. Bal. z Ang. in. l. si vnus. ff. de condi. insti. Ex quo ibi inferunt ad. q. ingredientis in monasterium z reseruantis sibi vsufruc. videlicet ꝙ talis ingressus non vtatur: quia cuz vsufruc. sit duplex iuris et facti intelligitur ingrediēs sensisse vsufru. facti qui retinetur conniuentibus oculis abbatis. et allegauit extrauagantē Jo. xxij. que incipit. ad conditorē. de qua. q. vide per gl. in. l. per seruū. ff. de vsu et habi. z aut. ingressi. C. de sacrosan. Item scias ꝙ verbum vti spectat ad vsuarium verbū frui ad vsufructuarium capiendo frui pro eo quod est iuris. vt est tex. in. l. ij. in prin. ff. de vsu et habi. non aūt p eo qd est perceptio fructuū vt dixi. s. de vsuf. q: vsuf. differt a fructu. l. vacce. de euic. sed ius fruendi vtendi spectat ad vsufruc. vt est tex. in. l. vti frui. in prin. ff. si vsufru. pe. patet ex diffinitione etiam vsus quam. s. retuli quod fallit simpliciter qn̄ cōcederetur vni res pleno iure cuz clausula ad vtendum z fruendum. Nam tunc clausula non continet concessionem. vt. l. donationes in concubinam. §. species. ff. de dona. nisi adijciat̄ ad vtendum et retinendum in vita sua. vt. l. cū hi §. si vni. de transac. ita no. Bal. in. l. j. in. ij. col. ver. no. ꝙ fructus quando. C. de fruc. z lit. expensis. qd no. bene. Item aduerte quandoq; quis habet ius vtendi fruendi: z alter habet facultatē percipiendorum fructuū. l. si vsufruc. ff. de iure do. z. l. si vsufruc. ff. so. ma z no. Jo. an. in addi. Spec. in rubrica de preben. ad fi. z aduerte q: principalis differētia inter vsufru. et vsum est quod seruitus vsufru. est plenissima. Nam ad vsufructuarium oēs fructus pertinent. vt. l. vsufru. legato. ff. de vsufru. Sz ad vsuarium illi tm̄ pertinent regulariter q̄ sunt necessarij vt insti. de vsu et habi. in prin. z. l. plenū. §. j. ff. co. ti. zc. Ista tamē verba vti frui p se sumta vel simul aliter capiunt̄ apud theologos. vt habetur per Augustinum. li. j. de doctrina Christi. et li. x. de trinitate. et habetur etiam li. j. sententiarum c. ij. xxiij. de quo vtibi. ¶ Capitur autez vsus multis modis. ¶ Primo pro iure seruitutis sicut dictum est: et ita loquitur totus titulus. ff. de vsu et habi. insti. co. cum si. Secundo capitur quandoq; pro vsufruct. vt est tex. cum glo. in aut. de here. que ab intest. de. §. si vero cum ascendentibus. et in aute. de non eligen. secundo nuben. §. j. z. §. prospeximus. Tertio capitur pro cōmo. vtendi cū tamen vere non sit vsus. vt. l. si quis binas. ff. de vsufruct. et. l. si alij. ff. co. ti. Quarto capitur pro eo quod q̄s pro suo vsu habet vel sui vsus causa paratum est. et video in. l. lege censoria. ff. de verb. signi. z. l. cum in testamento. de au. z arg. leg. z p Ange. in. l. ex facto. la. ij. ff. de here. insti. vbi dicit ea q̄ ad vsum nostrum referimus semper intelliguntur esse illico vbi sumus nisi aliter appareat. allegat no. in. l. sz si non inducta. C. in qui. cau. pi. ta. contra. Quinto et vltimo capitur pro eo quod dicitur vsus cōmunis sicut est cōsuetudo. vt. l. ij. C. que sit lon. cōsue. et in. c. j. in ti. de feu. cog. et propterea dicitur communis vsus loquendi et intelligendi. de quibus vide plene per Bar. in. l. c. labeo. ff. de supel. legata. et habetur in. l. librorum. §. ꝙ tamen cassius de leg. iij. ¶ Sed sciendū est ꝙ contineat i se vsus inquantuz est seruitus. dic in genere vt colligitur ex diffinitione quā. s. tradidi. z hr̄ insti. de vsu z habi. per totum. z. ff. co. per totum. z. d. l. plenum. §. j. et. l. per seruum. §. j. vsq; ad finez. l. diuus. §. j. co. ti. ¶ Sed in specie quid contineat in se vsus domus vel edium dic. vt. l. j. z. ij. ff. de vsu z habi. z insti. co. ti. §. item is qui edium. et in. l. diuus. §. j. vbi est casus no. in. l. si domus. et. l. si filiusfa. co. ti. z in d. l. ij. est glossa nota. quod no. ꝙ non potest inducere ganeas seu meretrices vsufructuari⁹ vel vsuarius: nec etiam scholaris socius in domo conducta: sicut nec vicin⁹ potest inuita vicinia meretricem habere in domo. vt no. Guil. de cu. Bal. z doc. in. l. ij. de ium. tri. Itez nec socius potest tenere cōcubinam. vt no. Bal. in. l. si conuenerit. pro socio: nec inimicum socij. ar. l. si pendente. §. j. ibi ꝙ contumeliose. ff. de vsufru. nec aliquam personam p quam possit inferri contumelia socio vel domino proprietaris per illum tex. quē bene no. ¶ Quid autem contineat vsus edium seu domus. vide in l. arboribus al's. l. equissimum. §. sed si edium cuz se. vsq; ad fi. de vsufru. ¶ Itē quid contineat vsus habitationis vel habitatio. vide. l. cum antiq̄tas et. l. habitatio. C. de vsufru. et insti. de vsu z habi. §. sed si cui habitatio. z. l. si habitatio. ff. co. titu. de quo dic vt plenius dicam in sequenti, seruitutis specie miste. ¶ Item quid de vsu fundi vide in. d. l. si habitatio. §. si vsus. et. l. fundi. ff. de vsu z habi. et insti. co. in prin. ¶ Item quid de vsu serui. vide insti. co. §. his ad quod. in. l. per seruū. in prin. z. l. seruus. z. l. si legatus. §. seruo. ff. co. ¶ Item quid de vsu pecoris. vide in. l. plenum. §. sed si pecoris. ¶ Item quid de vsu boum et armenti et equi. vide in. d. l. plenum. §. sed si boū. et. §. equitij. ¶ Itē quid de vsu aque. vide in. l. diuus adrianus. ¶ Itē quid de ministerij vsu et operarū serui. vide in. d. l. plenum. §. si vsus. et. §. operas. cum. l. sequenti. ff. co. De istis duobus dicetur in sequentibus. Nec de seruitute vsus que est secunda species seruitutis miste dixisse sufficiant.

Cōtumelia socio h vr̄ ꝙ vicin⁹ blasphemator pōt expelli de vicinia: q: lōge ma⁹ est offendere maiestatem creatoris vt in aut. agazaros C. de here. z in. c. vergētis in seniū extra co. titu.

¶ De tertia specie seruitut[is] miste videlicet de seruitute habitationis. Caput. vj.

DIcemus nūc de alia specie seruitutis miste que est species tertia et vocatur habitatio. ¶ Ista habitatio est ius propriuum: et speciale diuersuz ab vsufruc. et vsu vt est tex. in. l. cū antiquitas. C. de vsufruc. et institu. de vsu z habi. §. sed si cum habitatio. et est seruitus vsufruc. z vsus vt probatur insti. de vsu et habi. in rubrica. z in. §. penul. ibi hec de seruitutib⁹. z in rubri. C. de vsufr. Nec d̄r seruitus personalis fm Azo. in summa. C. de vsufruc. ver. nunc de habitatione videnduz est fm Cy. in rubrica. C. co. ti. probatur in. l. j. ff. de serui. z no. glo. in. l. si quis binas. ff. de vsufruc. Sz proprie dicitur mista: vt dixit. que debetur a re persone. vt no. glo. in rubrica. ff. de serui. et sentit glo. ij. insti. co. et constituitur hec habitatio. vt vsus et vsufruc. et vsus in domo fm Azo. in summa. C. de vsufruc. nō tamē est vsufruc. nec vsus: sed est quodam ius proprium: et specialem et diuersam habens naturam vt dicit tex. in. d. l. antiquitas. licet in quibusdā conueniant. Nā differt habitatio ab

vsufru.in hoc:qꝛ vsufru. capitis diminutione pe-
rit et non vtendo.vt.l.corruptionē.C.de vsufruc.
insti.eo.§.fi. Habitatio aūt nunq̄ nisi per solam
mortē.vt.l.si habitatio.in prin.ff.de vsu ⁊ habi.et
l.habitatio.C.de vsufru.et est ratio: qꝛ habitatio
nō perdit capitis diminutione: qꝛ est species ali-
mentoꝝ ⁊ in alimentis potius attendit factuz q̄
persone conditio:vt.l.legatū.ff.de capi.dimi. Itē
qꝛ non perit nō vtēdo.dic ratio est propter fauorē
alimentoꝝ:ex quo est pars alimenti:vt dixi. Item
est alia ratio:qꝛ vsufructus recipit denoiationem
ab actu ⁊ ab vsu:et ideo per non vsum tollit.s3 ha
bitatio put est ius est seruitus:qꝛ nō recipit denoia
tionē ab actu sed ab habitu et potentia habitan.
Item habitatio recipit magis denominationem
a persona.fm Guil.de cu.⁊ Bal.in.d.l.cum antiq-
tas.sed in hoc concordāt vsufructus et habitatio
qꝛ sicut vsufructuarius potest alteri locare vsufr.
insti.de vsu et habi.in fi.prin. ita et qui habet ha-
bitationē.vt est tex.in.d.l.cum antiquitas.⁊ insti.
de vsu et habi.§.sed si cui habitatio. Item seruit9
habitatiōis differt ab vsu seu seruitute vsus:quia
vsuarius locare non potest. ⁊ insti. de vsu ⁊ habi.i
fi.prin. Sed ille qui habet habitationem sic:vt di
cit.l.cum antiquitas.⁊ insti.eo.§.si cui.et etiā cō-
modare potest.tex.est in.l.j.§. item commodatū:
et ibi doc.ff.commo.et vsufruc.autem habitatio-
nis significat idem quod habitatio.et idē impor-
tat vnum sicut aliud:vt est casus in.d.l.cum antiq̄
tas.et ideo quod de vno dicitur de alio dictū esse
intelligatur. ¶ Sed nunquid legando vel promit
tendo quis habitationem videatur relinquere p̄
prietatem:dic fm glo.in.d.l. cum antiquitas. qd
si legans vel promittens erat solitus domum suā
vocare habitationem sicut sunt quidam qui fun-
dum appellant possessionem respiciendo poti9 ad
proprietatem q̄ ad nudam possessionem: vt in.l.
interdum.de verbo.sig.nam tunc proprietatē vi-
detur legasse vel promisisse: alias non prout dicit
Bar.esse menti tenendum. Vel dic fm Bal.et doc.
ibi aut vocabulum attribuitur toti rei: verbigra.
Testator dicit: lego habitationem meā et cōsinat
domum:et tunc videtur legata p̄prietas. Aut nō
attribuitur hoc vocabulum toti rei:sed cuidaz iu-
ri in re.vt quia dixi habitationem talis dom9 tūc
non videtur legata p̄prietas.allega.l.scie.§.caia.
de fun.instru.⁊.l.concubinam.§. qui quatuor. de
lega.iij.⁊ idem habetur per gl. ⁊ doc.in.l.j.ff.com
mo. Quid autem si legetur domus ad habitandū
vel pro sua habitatione vel alimenta. vide plene
per Bar. in.l.donationes in concubinam.§. spe-
cies.de dona.⁊ per glo.Bar.et doc.in.l.cum ibi.§.
ff.de transac.⁊ in.l.si mulier.C.de iure do.⁊ p Flo.
in.l.proculus.⁊ in.l.si quis ita legauerit. de vsufr.
¶ Ex predictis omnibus collige q̄ commoditas
potest multis modis legari vel concedi. ¶ Primo
qn̄ relinquitur vsufru.domus. ⁊ tunc idem quod
in aliis rebus in quibus relinquitur vsufructus.
¶ Secundo relinquitur aliquando vsus domus.
Et quid in hoc contineatur dixi.s. in materia ser
uitutis vsus.in fine. ¶ Et adde q̄ si testator relin-
quit vxori habitationem domus de qua non ap-
paret.dic q̄ si habet vnā in domicilio: alia extra i
dubio videtur sensisse de illa que est in domicilio.
vt probatur in. l.q̄ est conditio.§.j.ff.de condi. et
demon.et ita tenet Bal.⁊ Imo.in.l.si domus. de
lega.j.in prin. Et si plures essent in domicilio ele-
ctio esset heredis.vt.d.l.si domus.in prin. ¶ Ter-
tio solet relinqui habitatio talis domus quā ha-
beo in tali loco.et tunc non venit dominium:sed
commoditas que est ius separatum ab vsufru. et
ab vsufru.l.cum antiquitas.C.de vsufru.nisi ex cō
muni vsu loquēdi legantis aliud appareret vt. s.
dixi.item in tali legato habitationis non veniret
hortus:licet aditum ad illum habere per illam do
mum:vt est tex.in.l.olimpico.ff.de serui. vrb. pre-
dio. Et ibi hoc no.doc.q̄ intelligit ibi Flo.nisi in-
dicaretur domuz accedere:vt.l.prediis.de leg. iij.
§.pe. Et adde quod dicam in vsi.dubitari potest.
¶ Quarto nonnunq̄ relinquit habitatio quā ħo
habet in tali loco.vel dicit relinquo habitationez
meam: et tunc venit proprietas fm Guil. Bal. et
doc.in.d.l.cum antiquitas. Et propterea sit cau-
tus testator vel notari9 quomodo loqt. ¶ Quin-
to quandoq̄ relinquitur vsufruc.habitationis. ⁊
tunc idem est ac si relinquatur habitatio talis do
mus.⁊ tunc non est proprie vsufruc.casus est in.d.
l.cū antiquitas ⁊c. ¶ Sexto sepe relinquitur do-
mus ad habitandum vel pro sua habitatione: et
tunc dic vt per Bar.in.l.libertis.de ciba.leg. et in
aliis locis.de quibus.s. ¶ Septimo et vltimo re
linquitur aliquando domus in gaudimentum.et
de hoc dic vt dixi in materia vsufruc. ¶ Sed con-
tra predicta dubitari potest quidā relinquit vxori
habitationem vel vsufruc.domus sue. deide lega-
uit in eodem testamento eandē domū alteri. an
per istud legatum videatur ademtus vsusfructus
vel habitatio. Dicas q̄ non casus est no.in.l.sem-
pronio.in prin.de vsufru.leg.et ibi probatur q̄ le-
gato generali vsufru.vel habitationis non dero-
gatur per legatū speciale ipsi9 rei. ⁊ dicit ibi Bar.
q̄ iudicio suo ille tex.non est alibi. Item tenet. Lu
do.ponta.in suo singulari.cccclxj.qd incipit.an le
gato generali qui allegat etiam ad hoc.l.si aliis.in Questio
prin.co.ti.quod no. ¶ Item dubitari potest quid
si testator ita dixit.relinquo vxori mee habitatio-
nem in domo cum filiis suis.iuxta.l.si mulieri cū
liberis de vsufru. accre. an ista debeat habere ali-
menta ex tacita voluntate defuncti: qꝛ in obseqo
filiorum esse debet:vt.l.sed si homo.§.fi.de condi.
et demon.ergo debet ab eis ali. etiam proposito
q̄ esset alia q̄ mater puta amita. qꝛ hoc est in re-
compensatione laboris:vt.l. scio.de an.leg. et. ff.
cōmo.in rebus.§.pe.⁊.l.idē que.§. idem labeo.ff.
manda.⁊.l. qm̄ liberi.C.de testi.fm Bal. qui ita
no.in.l.fi.in.ij.col.in prin. de indi. viduitate. po-
stremo scias q̄ ille qui habet habitationem dicit
possidere etiam si non habeat aditum ex publico
l.si duo.§.ceterū.ff.vti pos. Et ita hoc notat Bar.
per illuz tex. qui dicit q̄ sepe contingit q̄ testator
relinquit vxori habitationē certe partis domus
etiam dicit q̄ illam partem possidet etiam si non
habeat aditum ex publico.quod est no.

¶ De seruitute ministerii seu operaruz an sit rea-
lis vel personalis. Cap.vii.

Tria seruitutū genera esse dixi
mus de quibus hactenus tractatū est
Quidam tamen dixerunt aliud gen9
seruitutum reperiri.s.ministerii siue
operam seruorum de qua dubitatur
vtrum sit realis vel personalis. Et dicit Cy.in ru
brica de vsufru.quosdā tenere q̄ sit realis.qꝛ pso-
nalis seruit9 non transmittit ad aliū:vt. ff.de vsu
fruc.leg.l.ij.ergo ⁊c.alii dicūt q̄ est personalis. nā
seruitutes reales sunt perpetue:vt.ff.de censibus
l.forma.sed seruitus illa non est ppetua sed mor-
tuo seruo extinguitur.ergo ⁊c. Dicit pet.de bella
per.in dicta rubri.vsufruc.vt ibi refert Cy. si volu
mus tenere q̄ sit seruitus.tutius est tenere q̄ sit

realis.sed tm̄ ipse credit q̄ non sit seruitus. sed est
potius quedā modificatio q̄ dn̄s cōpellit pati vt
seruiturē in seruo tm̄ non est seruitus. et hoc dixit
lex nā in libero hoie nulla seruitus cadit.de cōdi.
et demō.l. tytio centū.§.tytio centū.⁊ tm̄ ministe
riū liberi hominis potest legari:vt.l.iij.de vsufru.
legato. et videt innui de opis seruoꝝ.l.j.vbi dr q̄
est quoddam quid qd in facto consistit: vnde non
est proprie seruitus fm eum.⁊ ita voluit in effectu
glo.in.l.si quis binas.de vsufruc.⁊ ita tenet Cyn.
Bald. et cōmuniter doctores in dicta rubri. C.de
vsufru.qui dicunt q̄ est potius quedam obligatio
personalis seu ius personale.et ideo cōtra impe-
dientem non datur actio confessoria sed actio ꝑ-
sonalis ⁊ iniuriarum arg.l.qui pendentē.de acti.
emti. Et d hac materia.s.qualiter ministeriū siue
opera seruoꝝ cōstituat ⁊ in quibus ⁊ qualiter re-
stituant ⁊ amittant vide plene p Azo. C. de vsufr.
in summa in vlti.col.versi.sequitur videre de mi-
nisterio vsq̄ ad fi.vbi vide qui clare loquitur. Dici
tur etiam q̄ aliud genus seruitutis reperit q̄ de-
betur a persona rei vtputa relinquo tytio centū
vt a monumento meo non recedat.l.tytio.c.§.ty
tio.ff.de condi.⁊ demon.et no.glo.in rubri.de ser
ui.et glo. ii. institu.de serui.in prin. sed illa nō est
proprie seruitus prout capitur in materia nostra
et ideo istam ⁊ precedentem non cōnumeraui in-
ter genera seruitutum ⁊c.

¶ De quibusdam obligationibus an ille dicātur
seruitutes. Cap.viii.

Hic videndum est de quibusdā
vt promisimus obligationib9:an sint
seruitutes. ¶ Et primo quero si ali-
quis cōstituat mihi q̄ in fundo suo re-
cipiā oī anno vnū sestariū frumēti vel
q̄ pomū pcipiā i viridario suo. Et Pe.de bella p.
in rubri.C.de vsufr.dicit q̄ est seruitus innomina
ta ex qua oritur cōtra tertiuz impedientem actio
confessoria.vt.l.nulla.§.fi.de alimētis et ciba.le.⁊
idem tenet Bal.in.l.si plures.in.iiii.col.C.de cō-
di.insertis. Sed idem Bar.in.d.rubri.tenet q̄ nō
sit seruitus sed obligatio personalis et melius de
quo dic vt ibi plene ⁊ per Cyn.⁊ conclude:vt dixi.
s.in illa.q. quomodo cognoscatur an seruitutes
sint reales ⁊ prediales i tertio casu principali vbi
plenius hoc declaraui. ¶ Secundo quid si pmi-
Questio sisti mihi seruiturē pecoris appellendi ad fontes
causa agri mei stercorādi an sit seruitus.glo. dicit
q̄ non ff.de serui.in.l.pecoris.Bald.contra in.d.
l.si plures.in.iii.col.de hoc dicvt per doc.in.d.l.pe
coris.⁊ in.l.vt pomū de seruitutibus⁊ in.l.mella.
§.fina.de alimentis ⁊ ciba.lega.⁊ dixi in.d.iii.casu
Questio princip. ¶ Tertio quid si aliquis promisit seruitu
tem de coquendo panē in furno pro tota familia
Et Cy.tenet q̄ non sit seruitus qꝛ non concernit
rem necessarias. et ideo vendito per ipsum furno
emtor non tenebitur me pati:qꝛ seruitutes sunt
inducte propter necessitatem rerum. sed furnus
non indiget pane vt ibi male decoquatur.⁊ male
dicit fm Bal.in.d.l.si plures in.iiii.col.de condi.
insert.qꝛ secundū cum est seruitus que debetur a
re persone sicut est illa q̄ possim de agro tuo reci-
pere millesimā fructuum vel vnā corbē: dic secun
duz Pe.q̄ erit seruitus innominata:quia genera
seruitutū multo plura sunt q̄ que specialiter enu
merata sunt ⁊ nominata.l.iii.§.genera de acqui.
pos. Ego credo q̄ possit dici seruitus vsus ex quo
est ad necessitatem familie introducta per ea que
dixi in questione quomodo cognoscatur seruitus
realis.et adde quod statim dicā in sequenti diui- Questio.
sione seruitutum. ¶ Quarto quid si promisisti q̄
per pontez tuū possim transire sine gabella sicut
dicitur q̄ veneti concesserunt paleotinis tran-
situm per quendam pontē qui tunc possidebatur
per venetos absq̄ solutione alicuius vectigalis.
de hac.q.vide per Bald.in.d.l.si plures.C.de con-
di. insert.in.iiii.col.versic.item seruitus est si per
pontem tuū.dic vt ibi. ¶ Quinto vtruz colligere Questio.
pedagium sit seruitus debita colligenti. Dic q̄ nō
quia seruitu.nostre est pati non exigere:vt.l.quo-
ties.la prima. de serui. sed est quedam iurisdictio
ordinaria circumscripta loco:⁊ ideo ponte destru
cto sine spe restitutionis non possunt exigi vecti-
galia a transeuntibus nisi vbi erat pons de nouo
sit refectus.quia locus in quo erat iurisditio limi
tata idest ipse pons in rerum natura desiit esse. et
omnia loca naturaliter sunt libera transeuntib9.
ff.quemadmodum serui.amit.l.si locus.§.fi. Si
autem in loco veteri reficiatur pons.tūc vectigal
ipso iure reuocatur siue restituitur in integruz:vt
d.l.si locus.vt no.Bal.singulariter in.d.l.si plures
in.iiii.col.versi.vidi dubitari.C.de condi.inser.qd
est notan. ¶ Explicita est prima generalis diui-
sio seruitutum cum his que ad eaz pertinere visa
sunt.nunc de reliquis dicemus.

¶ De seruitutibus nominatis et innomi-
natis. Caput.ix.

Secunda diuisio seruitutum ē.
Nam quedā seruitutes sūt nominate
quedā innoiate: vt no.glo.in.l.pe.§.
prediuz.de serui.rusti.pre.⁊ ibi p doc.
et per Cy.⁊ Bald.⁊ doc.in rubrica.C.
de vsufruc.et p Bald.in.d.l.si plures in.iii.colum.
¶ Et dic q̄ seruitutes vrbane nominate sunt ille
que ponuntur in.l.j.in prin.de serui.vrb.predi.in-
nominate vo sunt ille rustice q̄ ponunt in.d.l.j.§.
prediis.co.ti.⁊ noiate dicunt fm pau.de castr.in.
l.j.proxi.allegata: qꝛ sunt noia iuris vt iter actus
via aque ductus ⁊ similia:s3 innominate ideo di-
cuntur:qꝛ illa sunt noia actus nō noia ppꝛie sicut
sunt aque haustus pecoris ad aquā compulsi ius
pascendi calcē coquendi ⁊ arenā fodiendi.de qui-
bus fit mentio in.d.§.in prediis. Denominantur
ergo iste seruitutes ab ipso actu vtendi sicut vide-
mus qd quedam sunt maleficia nominata vt fur-
tum falsum et si q̄ sunt nomina iuris. Quedaz in-
nominata que denominantur: qꝛ denominātur
ab ipso actu vt percutere vulnerare qui actus pos
sunt fieri cum dolo ⁊ sine dolo. pro casu sunt ma
leficia secundo non.sed pria non possunt fieri sine
dolo.vt no.Barto.in.l.j.§.j.ff.si quis testa.libe.esse
ius.fue.et.l.j.in prin.versi.venio ad tertiam partē
ad turpil.vbi hec etiā infert ad quedam alia. Sed
licet illa sint in se vera tamen videtur q̄ ille serui-
tutes de quibus in.d.§.prediis possunt dici nomi
nate.tum qꝛ habent nomen proprium ⁊ elegans
sicut alie nominate.iuxta nota.in.l.iusgentiū. in
principio.ff.de pac.tum etiam quia videntur esse
nomina iuris ⁊ noiari a iure non ab actu sicut est
aqueductus que videntur esse ita nominata sicut
aqueductus. Item ius pascendi calcis coquende ⁊
arene fodiende.nā illa nomina referuntur ad ius
non ad factū tm̄ deniq̄ dicit iuriscōsultus in.d.l.
j.§.in prediis.de ser.ru.pre.q̄ in seruitutibus rusti
corum predioꝝ sunt cōputanda aque haustus ⁊ c.
quasi dicat.iste sunt seruitutes que ita nuncupan
tur sicut ⁊ alie. idem probatur.insti.de serui.§.in
rusticorum. Et ideo posset forte dici q̄ ille de quibus

in.d.§.in prediis possent dici nominate:sed ille q̃ non reperiuntur habere nomen proprium sicut est quando constituitur aliquid ꝙ possit fieri i predio ꝙ de iure non possit facere fenestram in muro cõi vel cũ non possis id quod de iure posses: vt puta ꝓmittis non facere fenestram in fundo tuo proprio iuxta.l.quoties.la.j.ff.de serui.et similes sunt nominate. Ille vero que reperiunt̃ habere nomen proprium a iure inuentuz sicut est in.l.j.z.ij. de ser.ru.pre.dicunt̃ esse nominata pernotata in l.iurisgen.in prin.ff.de pac.dicit etiaz pe.z Cy.in rubrica.C.de vsufruc.ꝙ noiate seruitutes nõ sunt plures.sed bene plures sunt innominate. ꝙ si aliquis concedat vt mihi in fundo suo recipiam omni anno vnum sestarium frumenti vel vnum modium bladi vel ꝙ pomum ex viridario tuo percipiam.iste tamen seruitutes similes constitui possunt vt.l.vt pomum de serui.l.pecoris.z.l.ergo de serui.rusti.predio. Et dici possunt seruitutes personales innominate. Sed i hoc ego aliter dixi supra in versi.hic videndũ est iuxta versi.quid si aliquis promisit seruitutem ei supra in materia seruitutis realis. Et ideo teneas id quod ibi conclusum est.

¶ De seruitutib' diuiduis z indiuiduis. Cap.x.

TErtia diuisio seruitutũ hec est nam quedam sunt diuidue:quedã indiuidue. Nam seruitus vsufr.est diuidua z cetere seruitutes sunt idiuidue. vt est tex.in.l.j.§.vsufru.ff.ad.l.fal.z in l.stipu.non diuidunt̃.in prin.ff.de verb.obli. Et q̃ sit ratio differentie dic ꝙ est ita ẜm doct.in dictis iuribus:q2 tantam vtilitatẽ aufert vsufruc.respectu partis quantã eoꝝ respectu totius quod non est in aliis seruitutibus. Nam vsufru.consistit i cõmodo fructuuz qui percipiunt̃ vt si percipiuntur decem corbes frumenti vel feni tantam vtilitatez habeo de vna corbe respectu vnius quantã decez respectu.x. Sed alie seruitutes tam reales ꝙ psonales consistunt in commodo necessitatis.nã prediales debentur iuxta necessitatem vt.l.pecoris. cum.l.seq.de serui.rusti.pdi. z personalis cũ vsus debetur ẜm necessitatez persone:vt.l.plenũ.ff.de vsu.et habi.necessitas autem est indiuisibilis. Nã si ad sustentationez vnius necessarii sunt omni die duo panes non habendo nisi vnum continuo nõ haberet tantam vtilitatem ex illo respectu duoꝝ. q̃m ex duobus sustentaretur et viueret insolidum sed ex illo non sustentaretur propterea:q2 nõ potest pro parte viuere pro parte mori:z hec est rõ.l. vsus pars.ff.de vsu z habi. Alia rõ assignata p Alberi.de ro.in.d.l.j.§.vsufru.ad.l.falc.inter vsufru. et vsum.quia vsufru.ab initio.ff.de vsufruc. Vñ sicut dominum potest diuidi ita z vsufruc. sed vsus plus habet facti ꝙ iuris et ideo pars in eo venire non potest.vt.d.l.vsus pars. Eam enim que sunt facti non recipiunt diuisionem vt.l.is qui ducenta.§.quedam ad.l.fal.

¶ De seruitutibus vrbanis et rusticis et que dicãtur etiam seruitutes vrbane. Cap.xj.

QUarta diuisio pricipalis seruitutum est. Quedã em̃ sunt seruitutes vrbane.quedam rustice: vt probat̃ in ti.de serui.rusti.predi.z cõia pre. tam ru.ꝙ vr.z insti.de serui.in prin.z.§.vrbanoꝝ.cum si.z dicuntur vrbane rustice:q2 nõ possunt esse sine predio vrbano vel rustico.tex.est in.l. communia pred.et insti. de serui.§.in rusticorum ver.ideo autẽ.quod intellige vt no.p glo.z doc.in d.l.j. ¶ Que autem dicant̃ vrbana predia vel rustica.dic vrbana dicuntur omnia edificia habitandi causa facta vbicunq3 sint siue in villa siue in ciuitate:q2 vrbanuz predium locus non facit sed materia.tex.est in.l.vrbana pdia.de ver.sig.z no.glo. in.l.eo iure.§.stabula.qui.mo pig.ta.cõtra. Rustica aũt predia sunt que fructuum percipiendoruz causa fiunt.vt probatur in.d.§.stabula. Ita notat Azo in summa.C.de serui.§.j. ¶ Sed quid de stabulo si est iunctum domui: z sic gratia habitandi est prediũ vrbanum.vt.d.l.vrbana alias diceretur rusticum.tex.est cum glo.in.d.§.stabula. ¶ Quid de horto.dic si plurimuz in redditu est.puta quia in eo sunt vites oliueta vel in eo seminat̃ frumentum vel nascuntur fructus venales:et tũc dicitur rusticum predium etiam si sit in ciuitate.secus si esset sicut est viridarium z fructus non vendũtur: vt probatur in.d.l.vrbana predia.de verbo signi. ¶ Quid de horreo dic esse predium vrbanum.vt. l.si horreum.cuz seq.C.q̃ cau.pi.ta.cõtra. ¶ Quid de campania.dic ꝙ si est destinata ad vsum hominis esse predium vrbanum:vt in ea quis non posset capi pro debito ciuili sicut in domo nõ posset. l.plerique.de in ius vocan.quia tunc venit appellatione domus. Si autem est destinata ad aliũ vsuz puta boum vel pecorum:et tunc est rusticum predium.et tunc posset in ea capi: vt probatur in ca. ij.si duo fratres.in ti.de duobus fratribus nouo be.inuesti.et no. Ludo.de ro.in.l.j.§.domum ad sill.quod ego intelligo nisi esset iuncta domui:vel esset campania in qua ab vna parte esset domus ab alia stabulum per tex.cum glo.in.d.l.eo iure.§. stabu.qui ca.pi.ta.contra. ¶ Quid de naui.videtur ꝙ magis vrbano ꝙ rustico predio comparetur.argu.l.j.§.si quis de naui.de vi z vi ar.ẜm Bar in.l.certi iuris.in.iij.colũ.C.loca et hoc videtur probari in.l.pe.§ fi.de his qui deic.vel effu.lz nõ sit proprie domus que consistit ex solo tecto et pariete.vt.l.cum qui edes.de vsuca. de quo vide per Ludo.ponta.in dicto.§.domum. ¶ Quid de molendino.dic potius ꝙ est predium rusticũ ꝙ vrbanum. Idez in fundo rurali ẜm Bal.in.d.l.certi iuris.in.iij.colũ quod intellige nisi coniunctum domui.per no.in.d.§.stabula.vel nisi in molendino habitaretur sicut multi faciunt. ¶ Quid de area dic si est causa fructuum in quo frumentum excutitur.z tunc rusticum predium reputatur.vt.l.j.§. fi.de serui.C. Sed si esset area q̃ proprie curtis seu curia appellatur que sit in domo vel domui coniuncta credo ꝙ vrbanum predium dici posset : ex qua pars domus reputatur vrbana.pro quo facit quod no.Azo in summa.C.de serui.§.j. ¶ Sz quomodo cognoscetur que sit seruitus vrbana. dic ex qualitate predii cui seruitus debetur:non ex qualitate eius qui seruitutem debet. Nã talis est seruitus quale est prediuz cui debetur:q̃m seruitus denominatur a predio dominante cui debetur a digniori.vt probatur in.l.j.§ area:et ibi hoc no.gl. Dy.z Ange.z doc.de serui rusti.predi.z Alberi.de ro.in.l de pupillo.§.sextus.de no.ope.nun.l.qui viam.co.ti.et Pau.de cast.in.l.j.cõia predi.z habetur per doc.in.§.eque.insti.de act Sz vrbane ser. sunt que prediis debentur vrbanis.rustice que debentur prediis rusticis. Naz ad hoc vt sit seruitus vrbana:necessariũ est ꝙ sit predium vrbanum cui debetur seruitus.et ꝙ ei debeatur vt vrbano. Si em̃ iter vel via que rustice seruitutes sunt.vt.l.j.de serui.ru.pre.debentur domui.tamen quia deberi possunt non intuitu edificii:sed soli nihilominus

horto. fratrib' minorib' ordinis sancti frãcisci pmissũ est hre hortos causa recreatiõis et etiã cã vtilitatis victus dũmõ nõ vẽdant fructus i hortis crescetes:vt habet̃ i cle. exiui de padiso.§. §.lz.de vbo.signi.

rustice seruitutes dicerẽtur.ar.de ser.ru.pre.l.certo generi.similiter dicendũ est in rustica seruiture Nam et illa ideo tm̃ dicitur rustica:quia debetur rustico predio nõ intuitu edificii alicuius vt pbatur in.l.j.de ser.vr.pre.vbi dicitur ꝙ stillicidiuz auertendi in tectum vel in aream vicini seruitus vrbana est.et quando potest esse ꝙ area sit prediũ rusticum in villa vel in vrbe.vt dixi in ver.quid de area. Sed tñ quia vrbanum est prediũ cui seruit' debetur dicitur vrbana seruitus sicut si rusticum erit predium cui seruiatur dicitur rustica seruit'. Exemplum est edificium gratia fructuũ percipiẽdorum z ei vrbano seruitus debetur vel vt ipsum liceat altius tollere vel obiicere parieti vicine vel vt cloaca habeatur per vicini domum ad aquam aque fundi mei rustici accedant dicetur seruitus rustica de serui.rusti.predio.l.ij.z no.Azo in sũma C.de serui.§.j. ¶ Sed quid si habeo ius eundi per fundum tuum ad domum meaz : an tunc dicetur seruitus vrbana. Et videtur ꝙ sic per pdicta. Ni. de mar.in.§.eque.insti.de act.tenuit contrariuz : sz ꝙ sit rustica seruitus: quia debetur a solo tuo meo.secus dicit ipse si debeatur superficiei dom' mee:et sic edificio:quia tunc bene diceretur vrbana:allegatur.l.ergo.cuz sequen.de serui.rusti.predi.et.l.seruitus in solo que est.l.ij.de serui.ri.generali. ¶ Ego autem in hoc sic puto esse dicendum Aut habeo ius eundi per fundum tuum in domũ meam ꝙtum ad superficiem.aut ꝙtum ad solum seu aream.aut simpliciter ad domum meam.primo casu non habet dubium ꝙ est dicenda seruit' vrbana. Secundo casu ꝙtum ad soluz seu aream tm̃.z tunc aut est area gratia fructuum.iuxta.l.fi. §.fi.C.de serui.puta quia promisisti ꝙ venire possem cum plaustro ad areã meam per fundũ tuum et tunc q2 talis area dicitur esse predium rusticuz vt dixi.s.in ver.quid de area et tunc erit seruitus rustica. Aut est area seu curia nec gratia fructuum sed animalium sicut est curia animalium anserũ : z si.z puto ꝙ etiã iudicari debeat seruitus rustica quia talis curia dicitur potius rusticuz ꝙ vrbanũ etiam si esset in ciuitate per ea que dicta sunt.s.et his duobus casibus potest procedere quod dixit Ni.de mar. Aut est area seu solum non gratia fructuũ vel animaliũ:sed pro vsu domus:vt q2 p cam itur ad superficiem sicut cõmuniter sunt curie in ciuitatibus:z tunc teneo ꝙ sit seruitus vrbana:q2 talis curia seu area debet dici vrbanum prediũ vt dixi.s.in ver.quid de area. ¶ Tertio pricipali casu qñ simpliciter habeo ius eundi per fundum tuuz ad domum meam:z tunc teneo indistincte ꝙ sit dicenda seruitus vrbana ex quo debetur domui:z sic fundo vrbano per ea que sunt dicta.s.

¶ De seruitutibus realibus z predialibus et in q̃ simul cõueniant:z q̃ sit earũ natura. Ca.xij.

CIrca istas seruitutes vrbanas et rusticas que reales sunt et pdiales appellantur: vt sepe dictuz est aliqua videamus q̃ ipsis simul conueniunt. z cõmunia sunt postea de his tm̃ hoc libro dicemus q̃ vrbanas seruitutes contingunt. ¶ Et primo videamus que sit harũ seruitutũ natura. Et dic ꝙ in hoc est vt quis aliquid patiatur. puta ꝙ possim mittere tignũ in pariete vicini aut vt aliquid non faciat. puta altius non tolli.vt est casus in.l.quoties.la prima.de serui.et probatur in.l.j.in fi.de aqua plu.ar.et in.l.in testamento.alias incipi potest communia predi.non aũt est ca natura vt aliquid faciat quis vt veluti viridaria colat aut ameniorẽ prospectum prestet.vt est tex. in.l.quoties.§.fi. Fallit hic i seruitutibus oneris vehendi.vt.l.cum debere columnam.de serui.vr. pre.de quo vide per Flo.et doc. in.d.l.quoties.et plene per Bar.in l.ij.§.apud labeonem.de aqua plu.ar. Item ea est natura harũ seruitutuz realiũ vt si intersit vicinorum qui seruitutem sibi deberi volunt alias si nec dominũ nec prediorũ interest seruitutes non valere veluti ne per funduz tuum eas:aut ibi constituas.z ideo si mihi cõcedas ius tibi non esse fundo tuo vti frui.nõ agitur aliter si concedas mihi ius tibi nõ esse in fundo tuo aquã querere minuẽde aque mee causa.vt est tex.in.d. l.quoties.in prin.et ideo si vendo tibi domũ cum pacto vt non possis ibi exercere tales artes si ex hoc consequor aliquam vtilitatem q2 in alia mihi remanente similem artem exercebaz:valet pactũ alias sec' non valebit:ergo talis conuentio tanꝙ seruitus cuz non sit predium dominans lz valeat talis conuentio vt obligeris tu et heredes tui. vt no.Bar.in.l.venditor.cõia predi.et eodem modo si conuenisti mecũ vt non possis facere fenestram in tuo pariete per quã possis inspicere me in arte mea vel in camera:valet ista conuentio si mea interest propter honestatẽ:q2 non possum libere vti domo mea cum hoies nolint in oibus videri : et iste casus poterit quotidie cõtingere ẜm Pau.in. d.l.quoties. Sed si non interuenisset conuentio licitum est facere in suo dũmodo non tangeret ex alieno.licet ex hoc alienum incõmodaretur.vt.l. altius.C.de serui.ad qd vide ꝙ dicã infra de serui. altius non tollendi Ex hoc sequitur ꝙ si aqua cadens in curte tua naturaliter z per se currit ad curiam meam licituz est mihi aliquid facere per qd impediat̃ fluuius seu decursus aque et remaneat in tua curte.ar.optimuz in.l.j.§.sunt qui putant. ff.ne quid in flu.pub.dũmodo nil tangam de tuo. facit qd no.de damno infecto.l.pculus.ẜm Pau. de cast.ita no.in.d.l.quoties.la.j.de seruitu.quod est no. Qd autẽ dixi ꝙ nõ est seruitus vel cõuentio nisi intersit procedit qñ continet non fieri.in.d.l. quoties.secus si cõtineat fieri.videlicet vt possim aliquid facere in tuo.nam tunc valet licet tunc sit mihi inutile:vt.l.ei fundo.ff.de serui.et est ratio : quia saltem aliquid consequor penes me:z sic possum habere rem licet mihi non sit vtilis vt dicit tex.et ratio rationis potest interesse mea in futurum habere.puta ducere aquam per fundũ meũ. alias secus.secundũ Odo.et Flori.ibi. Item dum dixi ꝙ natura seruitutis est pati nõ credas ꝙ per solam patientiam seruitus constituatur. Naz ille qui promittit solam patientiaz aut per alia verba promittit seruitutem non videtur seruitutem cõstituere: sed personaliter obligare. vt est tex.cum glo.in.d.l.si sub vna.§.j.si quis de mãso.in.v.col. in prin.in ti.de contro.inuesti. ¶ Item tertia natura seruitutis est vt huius iuris seruitutis nulla sit vacua traditio.sed patiẽtia de vtendo habetur loco traditionis.tex.est in.l.quoties.la.ij.de seruitu.et pro hoc.l.iij.§.dare.de vsufru.de quo plenius dicam infra.in.v.q.principali.quomodo et qualiter seruitus constituatur.z ex hoc potest colligi ꝙ dicatur tradita possessio vacua licet res debeat alteri seruitutem predialem.vt probatur.et in.l.meuius.§.fundo.de leg.ij.z ibi hoc no.Bar.z doc.nam dicitur in.§.precedenti.heredem non liberari nisi tradat vacuam possessionem.et in.d.§. fundo dicitur liberari:licet tradiderit fundũ alteri seruientem.quod no.pro illis qui tenentur va-

cuā possessionē tradere. vt. l. ij. §. ij. de actio. emti. & l. fi. C. vnde secus si promisisset tradere vacuam et liberam possessionem: quia tunc non liberaretur si traderet rē alteri in seruitutez. quod est no. ¶ Item quarta natura est vt in stipulatione vel seruitutis promissione veniat ius & factum ius inq̄tum debuit seruitutem constituere: factum inq̄tum patientia debet prestari. vt. d. l. iij. §. dare. de vsufru. & no. Bar. in. d. l. ij. §. j. de ver. obli. & no. in. l. corruptionem. C. de vsufruc. et vide per Bar. in. l. stipulatio ista. §. si quis ita. de verbo. obli. ¶ Item quinta est natura seruitutum realiuz vt secundum indigentiam predij dominantis constituantur. tex. est in. l. ergo. §. fi. cum seq. de ser. rusti. predi. et no. per glo. et doc. in. l. vt pomum de serui. sed seruitus vsus secundum indigentiam persone cui debetur. vt insti. de vsu et habita. §. j. et. l. plenum. §. j. ff. eo. & no. Bart. in. l. iiij. §. cato. in. v. q. prin. de verb. obli. seruitus autem vsusfructus non est secundum indigentiam rei vel persone: immo eius est nature vt omnes fructus spectent ad vsufructuariū. tex. est in. l. vsufruc. legato. i pri. de vsufru. ¶ Item sexta natura est: q seruit' possideri non potest. sed intelligitur possessionem eaz habere q̄ edes possidet. vt est text. in. l. si edes mee §. fi. de serui. vr. predi. d quo vide plene per Cy. in. l. ij. C. de serui. et plenissime per Bal. ¶ Itē septima natura: quia seruitus nō est in bonis nostris nec extra bona. l. j. de vsufruc. lega. et ibi hoc declaratur per glo. et docto. et habetur per glo. in fi. in §. fi. ff. de pigno. et per glo. instit. de rerum diui. in princi. in verbo habentur. ¶ Item octaua est natura seruitutis: q seruitutes seu seruitutum iura non sunt substantia sz q̄litates prediorū. et insunt predijs sicut iurisditio dr esse qualitas territorij. C. vbi et apud quē. l. fi. & inest territorio. vt ibi no. et hoc vult Bal. in. l. data opera. in. xvj. colū. inver. sed nūquid iura sint substantia vel qualitates. C. qui accu. non pos. & dicit Flori. in. l. pecoris. de ser ui. rustico. predi. q seruitus est in fundo sicut forma accidentalis et sicut qualitas est in materia. ¶ Item nona q seruitus seu iura prediorū vrbanorum non possunt pignori dari: nec conueniri potest vt hypothece sint. tex. est in. l. si is. §. fi. ff. de pigno. et ibi assignatur ratio in glo. penul. sed rusticoruz prediorum sic. tex. est in. l. sed an vie. co. ti. et glo. ibi assignat hanc differentie rationez: quia seruitutes vrbane debent constitui sub quadā perpetuitate ne vrbs deformet ruinis. vt in. §. in suo. insti. de rerum diuisione. et. l. fi. ff. ne quid in loco publico. non em̄ esset conueniens vt postq̄ misisti tigna soluto pignore cogaris tollere quod secus est in seruitute rusticorum prediorum. q istud ibi cessat inconueniens. et ista ratio placet Bar. ibi q̄ dicit q si forte in seruitutibus vrbanorum prediorum esset eadem ratio que est in seruitutibus rusticorum prediorum consisteret obligatio: vt i hoc exemplo. obligo tibi seruitutem altius non tollēdi donec tibi credita soluatur pecunia certe isto casu cessant rationes predicte: ideo videtur q valeat obligatio. ¶ Sed nūquid seruitus locari possit. vide tex. cum glo. et ibi doc. in. l. j. §. item cōmoda. ff. commo. et dicam in illa questione qualiter quis debeat vti seruitute. ¶ Item est decima & vltima natura seruitutum. quia in earum prescriptione non desideratur titulus text. est in. l. si q̄s diuturno. si serui. vendi. & no. per glo. in prin. in. l. ij. C. de serui. et aqua. et ibi per doc.

¶ In quo consistat seruitus seu ius seruitutis. Cap. xiij.

SEcūdo pricipaliter videam' in quo cōsistat seruitus seu ius seruitutis. Et videtur q cōsistat in fūdo. vt. l. eoz. ff. de dā. infec. et in. l. in noxalibus. ff. de noxalibus. & ita tenet Ja. de are. Sz gl. in. l. meuius. §. fundo. de le. ij tenet contrariū Bar. ibi dicit. & ista est veritas q seruitus in fundo dominante est ius: rei em̄ debetur ista seruitus et in eo ex hoc aliq̄d plus ponit. vt. l. qui aliena. §. fi. de neg. gest. Sz in fundo seruiente nō est ius positū publicuz sz priuatum. q per hoc illi fundo: iuri detrahitur. vt. l. stipulatio ista. §. j. de vbo. obli. & l. arbor. §. fi. ff. de cōmu. diui. & ideo dixit Barto. in. d. §. fundo. in. fi. q si lego fundum tuū seruientem nō videor legare liberationem: q in eo nullū ius habeo q ponat aliquid inesse. sed illud ius est in fundo meo dominātē qd tibi non lego qd no. Et adde que dixi in diffinitiōe realis vel predialis seruitutis. ac etiā addas q seruitus ex parte fundi seruientis est in patiētia. vt. l. quoties. la. j. de serui. & l. si ego. la. j. de publica. & l. j. §. fi de ser. vrb. pre. vt dixi. s. in. j. & iij. natura seruitutū et ex his q̄ dixi de natura seruitutuz colligit optie in quo consistat ipsa seruitus seu ius seruitutis.

¶ Qui possit constituere seruitutes reales. Caput. xiiij.

TErtio est principaliter vidēduz quis possit has seruitutes reales cōstituere vel imponere. Dic ille qui est dn̄s predij vicini potest imponere. & alius qui est dn̄s alterius predij potest acquirere nemo em̄ potest seruiturē acquirere vr. vel rusti. pre. nisi qui habet prediū. tex. est in. l. j. cōmunia prediorum. & insti. de serui. §. in rusticorum. versi. ideo autē. Et quod dixi de dn̄o intellige de illo q̄ est verus dn̄s predij et pleno iure. ¶ Sed quid si non est verus dn̄s: sz quasi dn̄s sicut est bonefidei emtor. an iste poterit imponere seruiturē predio alieno p ipsuz emto. bona fide. Sz quid si nō esset vere publiciana & sic esset quasi dn̄s. vt insti. de act. §. sed si iste. et in. c. abbate sane. de re. iud. in. vj. tunc bene posset imponere seruiturē. vt est casus in. l. si adeo. ff. de pig. et idē tenet Azo in summa. C. de ser. §. constituit autem has seruitutes. & habetur in. l. si ego §. j. de publi. ¶ Item quid de illo q̄ habet vtile dominiū sicut est emphiteota vel liuellari'. l. j. §. qui imperpetuū. ff. si ager vec. vel emph. et no. in. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. cōmo. & no. Specu. in titu. de loca. §. nunc aliqua. ver. xlv. & dicitur etiam quasi dominus. vt no. glo. in. l. iij. de serui. An possit imponere seruitutem emphiteotico. et videtur q non. quia emphiteota non potest alienare sine consensu directi domini. vt. l. fi. C. de iure emphi. & c. potuit extra de loca. ergo nec seruitutes imponere. quia continetur sub verbo alienatio. vt. l. fi. C. de rebus alie. non alie. Contrariū scilicet vt possit est tex. cum glo. in. l. iij. ff. de serui. et ibi hoc tenent doc. et maxime Flo. et Pau. de cast. idem tenet Dy. insti. de act. §. eque in. v. q. et Azo in summa. C. de serui. vr. constituitur. et Bar. in. l. j. §. fi. de superfi. et idem tenet Bal. in. c. j. §. q̄d ergo. in titu. de inuesti. de rebus alie. fac. in vsi. feudorum. Idem tenet Guil. et doc. in. l. in prouinciali. C. de serui. Et facit quod proxime dicam. de vasallo et superficiario quod intellige durātē emphiteosi seu libello. Sed finita emphiteosi quia reuertitur ad dominum directum et cum solida-

tur cum proprietate. tunc finitur etiam seruitus. et probatur in. d. c. j. §. quid ergo. de inuesti. de rebus alie. fac. et ibi hoc no. Bal. & Ja. de alua. & no. Bar. in. l. j. §. fi. de superfi. et probatur in. l. si cui. §. j. ff. quemad. seruitus amit. ibi hoc no. tenet Flo. et idem tenent Bal. et Sal. Pau. de ca. et doc. cōmuniter in dicta. l. prouinciali. C. de seruitutib'. & probatur in. l. lex vectigali fundo. ff. de pigno. Et per hanc rationem resoluto iure datoris feudi: cō concedentis resoluitur ius receptoris seu recipiētis. vt dicta. l. vectigali. et. d. c. quid ergo. & d. c. j. §. fi. et ibi per Bal. in titu. de controuer. inuesti. et. l. si quis domum. §. fi. ff. loc. et. l. penulti. §. prediuz. de lega. ij. et. l. statius florius. §. cornelio. vbi casus notabilis de iure fis. cum simi. quod est notanduz quia quotidie hoc contingit. ¶ Item quid de vasallo qui etiam dicitur habere vtile dominium in fundo. vt est textus et glo. et ibi Bal. et. docto. in dicto. §. quid ergo. et est glo. ij. institu. de vsufruc. in princi. et est glo. fi. extra in. c. cum bertoldus. de re iudi. et habetur per Bart. in. l. vnica. in. vj. charta. C. de confes. et in. l. j. in vltima colūna. C. si plures vna sen. An ipse possit ponere seruitutem in fundo feudali. Uidetur q sic. vt est casus in di. c. j. versicu. quid ergo. qui vult q durante feudo durat seruitutis impositio: sed eo finito finiatur seruitus imposita: prout dixi in emphiteota seu liuellario. et ibi ita tenent Bald. et Jaco. de alua. Et idem tenent doctores in. l. et in prouinciali. C. de seruituti. et in. l. iij. ff. de seruitu. titu. generali. et Cy. in. l. finali. §. penultimo. ante fi. C. communia de lega. et habetur per Jaco. de bel. in. c. j. §. preterea. in titu. de capitulis conradi. in vsibus feudorum. Item quid de superficiario: qui habet vtile dominium. vt notat glossa. ij. institu. de vsufruc. in princi. et probatur in. l. j. §. quod autem de superficie. et dicitur quasi dominus. vt notat glos. in. l. iij. ff. de seruitu. et videtur q seruitus fundo superficiario imponi non possit. superficiarius dicitur habere quandam seruitutem in solo. vt. l. si tibi homo. §. finali. de legatis. j. sed seruitus esse nō potest vt est textus. in. l. j. de seruitutib' legatis ergo &c. Tu autem dicas contrarium: scilicet q possit imponere seruitutem. vt est tex. in. l. iij. de seruitutib' et ibi hoc tenet glossa. et docto. & idē hoc tenet Azo in summa. C. de seruitutibus. §. constituitur. et Barto. in. l. prima. §. finali. de superfi. et. Nico. de ma. et Jacob' de alua. in dicto. c. j. §. quid ergo. in titu. de inuesti. de rebus alie. fac. Nec est verum q superficiarius habeat seruitutem. vt dicit glossa in dicta. l. iij. sed habet vtile dominium quod est contrarium seruituti. nā res mea nō potest mihi seruire. vt. l. vti frui. ff. si vsufruc. pe. et in. l. in re communi de seruitu. vrba. predio. Nec obest. d. l. si tibi homo. §. fina. cū dicit de seruitute intelligitur improprie: vel dic ſm Pau. de cast. & melius q esse superficiarius habeat seruitem et vtile dominium. Nam si habeo superficiem in solo tuo. illud tuum solum dicitur seruire superficiei mee inq̄ntum habet hoc opus q teneatur eā sustinere. & ita loquitur tex. in. d. l. si. tibi homo. §. fi. sed si consideramus ipsam superficiem q̄ non est seruitus sz potius prediū dominans solo tuo dū illud tenetur eam sustinere huic predio q in superficie bene posset seruitutem imponere et non erit seruitus seruitutis: et ita loquitur tex. in. d. l. iiij. de serui. ¶ Et quod dixi superficiariuz posse imponere seruitutez superficiei intelligitur durante superficie: sed ea finita finitur seruitus: vt dixi de emphiteota et feudatario. & ita tz Bar. in. l. j. §. fi. de superfici. et doc. in. d. l. iij. de seruitu. et. l. et in prouinciali. C. eo. ti. & Flo. in. l. si cui. §. j. quēadmodum serui. amit. Itē qd dictū est de emphiteota vasallo. et superficiario. dicas etiā idem in quocūq alio habente vtile dn̄ium. vt no Bar. in. d. l. j. §. fi. de superficie. ¶ Item quid de dn̄o directo. an possit seruitutem imponere suo fundo. Dic si est dn̄s directus pleno iure ita q nullus habeat vtile dominiū: et tunc siue imponat ipsi solo siue edificio valet ipsa seruitus imposita: vt. l. iij. de serui. & dixi. s. circa principiū huius. iij. q. principalis. & afficit solū sicut edificiū: et ideo destructo edificio durat in solo & refecto edificio reintegratur in eo. l. seruitutes que in superficie. §. si sublatum. de ser. vr. predi. ſm Pau. ibi. et in. d. l. iij. Sed si quis est dn̄s tm̄ directus et alius vtilis qui habeat vtile dominium sicut est emphiteota seu feudatarius & supficiarius vt dixi in q̄stionibus p̄cedentib': & tunc non posset imponere seruitutez q̄ habet directum dominiū in p̄iudicium habentis vtile. & ita intelligo. d. l. iij. de serui. & ita vult Pau. de cast. et ad hoc vide quod dicam de vsufructuario. ¶ Item quid de herede etiam qui etiam dicitur dn̄s. isti. de here. quali. & dif. §. pe. an possit imponere seruitutem rei legate alicui sub cōditione. Et dic q sic sed adueniente cōditione extinguitur seruit' tex. est in. l. si cui. §. j. quēadmo. ser. amit. et in. d. l. si fundū. de cōdi. & demō. pro hoc etiā. l. fi. §. si autē sub conditione. C. cōia. de le. & l. seruo legato. §. j. & qd ibi no. per Bar. & doc. de le. j. ¶ Itez quid de domino fundi qui ipsum obligauit alteri et fisco. puta si pecunia non sit soluta certo tempore possit vendi an interim dominus possit imponere seruitutem: dic q sic. vt est tex. l. plerumq. in fi. ti. de reg. iu. et idem dicas in quolibet qui rē alicui debet ex contractu aliquo: vt anteq̄ tradat possit seruitutem imponere. ar. l. si sciens. in fi. de contrahen. em. et no. glo. in. d. l. plerumq: q semper intellige: sz seruitutem durare donec durat dominium imponentis. et non vltra. Quod dixi dn̄m posse imponere seruitutem fundo. intellige qn̄ est vn' dn̄s tm̄ fundi. Nam si essent plures deberent om̄es consentire in imponenda seruitute. al's vnus tm̄ non posset imponere. tex. est cū glo. in. l. fi. ff. de serui. Sed si vnus seruitutem concederet sine alijs non teneret ipsius concessio iure seruitutis: tm̄ ipe concedens non posset p̄hibere eū cui concessit vti iure concesso. Si vero vnus p̄mo concessit seruitutem: deinde alter vel alij dn̄i tunc varijs temporibus concesserunt vel ratificauerūt etiam singulariter et de per se. tunc confirmatur prima concessio per nouissimam: et trahunt prime concessiones vel prima concessio ad temp' vltime concessionis perindeq fit ac si omnes tunc concederent. ¶ Et ideo si tempore vltime concessionis non esset possibile primo concedere posse: vel quia defuncti sunt: vel quia partes predij alienauerunt. pendebit hec vltima concessio donec illi qui successerunt in locum prioris vel noui socij concedant seruitutem. et hec probantur in. l. qui fundum. de ser. ru. p̄di. & l. fi. & cōmunia p̄di. et no. Azo in summa. ff. de serui. ti. generali. ¶ Item q̄d de dn̄o fundi in quo ali' habet vsufructū. an dn̄s possit illi fundo seruitutez imponere. dicas q nō etiam consentiente vsufructuario nisi sit talis seruitus per quam cōditio vsufructuarij deterior nō fiat. vt est tex. in. l. sed et quod. §. fi. cum. l. seq. et ibi glo. vbi vide. ff. de vsufructu. ¶ An possit imponere seruitutem fundo suo in preiudicium habentis aliam seruitutem realem. Dicas q non. tex.

est in.l.chirographũ.§.j.ꝛ.l.per quē de serui.rust.
predi.ꝛ ibi per doc.ꝛ habetꝰ per glo.ꝛ doc.in.l.pre-
ses.C.de serui.ꝛ aqua potest tñ dñs acquirere ser
uitutem fundo fructuario tex.est in.d.l.sed ꝛ si q̃d
.§.fi.sicut etiã dixi.s.de fundo feudatario.et adde
quod dicã.j.ver.quid de vsufructuario. ¶ Itē q̃d
de marito an possit iponere seruitutē fundo do-
tali.Et videtur ꝙ sic.q2 est dñs illius fundi.l.in re
bus.C.de iure do.l.doce ancillam.C.de rei vēdi.
Contrarium est verum.tex.est in.l.iulianus.cum
l.seq.de fundo do.Ratio est:quia non habet libe-
rum dominiũ:vt no.Bal.in.d.l.ꝛ in ꝓuinciali.C.
de serui.quod intelligo de fundo dotali inestima-
to:q2 illud reputatꝰ esse vxoris.vt.d.l.in rebus.secꝰ
si esset estimatus tali estimatione que emtionem
faceret.vt ibi.no.ꝛ in.d.l.doce ancillã.quod in du
bio presumitur.vt est glo.notabilis in.l.si inter vi
rum.C.de iure do.ꝛ no.Ey.in.l.iiij.in vl.q.C.cō-
mo. ¶ Item quid de vsufructuario an possit im-
ponere seruitutem fundo in quo habet vsufructũ
Et video ꝙ sic durante vsufructu: q2 vsufructꝰ est
pars dominij fundi sicut est vasallus ꝛ superficia-
rius.Dicas contrariũ quia minor est dñs ꝙ̄ ma-
ritus rei dotalis: et maritus non potest. vt dixi:
ergo ꝛc.Item q2 vsufructuarius meliorem condi-
tionem facere potest:sed non deteriorē.tex. est in
l.equissimũ.§.fi.ff.de vsufru. ¶ Item an ille q̃ ha-
bet ius inferendi in sepulcrum :possit imponere
seruitutem sepulcro.Dic ꝙ non.l.j.ff.si ser.ven. et
l.caueri.communia predio. ¶ Item quid de eo q̃
non est adhuc dominus vel quasi sed proxime vel
continuo est futurus dominus.an possit impone
re seruitutem:vt in hoc exemplo emo a te prediũ
vel ex alio titulo accipio:et in acceptione vel tra-
ditione impono ei seruitutem ad aliud predium
tuum quod retines an possim.Et dicas ꝙ sic.tex.
est in.l.qui duas. de serui. vr. predi. et in.l. iij.§.si
quis duas. ff. communia pre. et in.l.ei.fundo de
ser.et ita tenet Azo in summa.C.de serui.§.consti
tuitur autem.pro hoc facit:quia quod ꝓxime fa-
ciendum est habetur pro iam facto vt.l.pe. de te-
sta.mili. Et quod dixi de emtore. itellige de quo-
cunqꝫ acquirente ius quod sibi debetur posse ser-
uitutem imponere. sicut est liuellarius et vasal-
lus et similes secundũ ea que.s.dicta sunt. ¶ Itez
imperator seu princeps potest concedere priuato
aquam ducere per viam publicam sine incommo
do vicinorũ. tex. est in.l.seruitutes.§. publico de
serui. ¶ Item senatus potest vt.l.ij.in prin. ne q̃d
in flu. publico.ꝛ no.glo.in.d.§.publico ꝛ intelligi
tur sine maxio aut magno incōmodo. vt ibi no.
glo. ꝛ habetꝰ in.l.quoties. de preci.impera.offe.ꝛ
no.Azo in summa.C.de ser.§.constituitꝰ autem ꝓ
hoc.l.ij.§.merito.ꝛ.§.si quid a principe. ne q̃d in
loco publico.ꝛ ibi de hoc habetur.priuatus autez
in flumine publico.vel in aliqua alia aqua publi-
ca ad publicum vsum destinata non potest conce-
dere seruitutem. puta aquam per rotam tollēdã
ex flumine vel hauriendã:nec seruitutem castello
imponere et si fiat talis cōcessio vel impositio nō
tenet iure seruitutis:sed ille cui facta est talis con
cessio vel impositio tuendus est in iure suo quod
possidet.et est contra eum qui concessit.tex.est in
l.ij.cōmunia predi.et castellũ est receptatio publi
ca.l.j.§.antepe.de aqua quoti.et esti.et est tex.cuz
glo.in.l.si venditor.§.fi.de ac.em. ¶ Item ille q̃
habet seruitutem alteri eam concedere nō potest
nisi hoc esset ei permissum.quia nō potest esse ser
uitus seruitutis.l.j.de vsufru. lega. si tamen quis
habeat seruitutem aqueductus ꝛ aqua postꝙ̄ in-
gressa est fundum meum velim aliĩ concedere pos
sum nisi noceam fundo seruienti.tex.est cum glo.
in.l.ex meo.de serui.rusti.predi.in.l.j.§.illō labeo
de aqua quoti.et esti.et hoc tenet. Azo in sum.C.
de serui.§. constituitur.in fi. et idem tenet glo.fi.
ante.fi.in.l.cum esset.§.j.de serui.ru.ꝛ in dictis iu
ribus.de hoc no.in.l.presens C.de serui.et aqua.
Et predicta intellige de constitutione que impo-
nit seruitutem:personaliter autem quilibet q̃ nō
habet predium potest se obligare ꝓ seruitute pre-
standa.ff.fam.ercis.l.heredes.§.an ea. ¶ Sed q̃d
si aquam que oritur in fundo tuo concedisti tytio
vt possit eam ducere ad fundum suum. an possis
postea etiam mihi concedere. Et glo.in.d.l.pre-
ses dicit:ꝙ sic.si tamē abundat qō vtriqꝫ sufficiat
per.l.lucio.de aqua quoti.et esti.ita fuit determi-
natum bononie inter fratres predicatores quibꝰ
primo cōmune concesserat aquam et minores q̃-
bus secundo concessit.quia fuit iudicatum valere
secundam concessionem: ex quo non derogabat
priori.vt no.doc.in.d.l. preses. ¶ Ultimo no. ꝙ
princeps in mari potest ponere seruitutem:vt est
tex.iuncta gl.in.l.venditor in prin.C.communia
predi.de quo vide omnino que dicam in.v.q.prin
cipali.

¶ Qui possint acquirere seruitutem seu quibus possint seruitutes concedi. Cap.xv.

Quarto principaliter dicamus
qui possint acquirere seruitutē:sed q̃-
bus possint seruitutes cōcedi. Et dic
ꝙ illi q̃ sunt dñi vel quasi dñi vicinorꝫ
prediorum possunt acquirere seruitu
tem fundo suo sicut possunt imponere eadem ra-
tione:vt.l.ei qui pignori.de ser.ꝛ.l.j.cōmunia pre
di.scdm Azo. in summa.C.de serui.§. fuit autem
in prin.Ex quo nota regulam:ꝙ omēs q̃ possunt
imponere seruitutem vni fundo eadem ratione.
et multomagis possunt ei acquirere. q2 meliorez
conditionē regulariter potest quis facere:licet de
teriorem aliquando non possit.vt est tex.in.c.j.§.
quid ergo.de inuesti.de re ali.fa.ꝛ.l.equissimũ.§.j.
de vsufru.ꝛ.l.fi.de vsufru.ꝛ habi. Et ideo feudata
rius seu vasallus potest acquirere seruitutez fun-
do feudatario.vt est tex.in.d.§.quid ergo.ꝛ idem
dicas in emphiteota ꝛ si. Immo etiã plus dico ꝙ
ille qui non potest imponere seruiturē fundo po-
test ei acquirere:sicut est dñs in fundo in quo aliꝰ
habet vsũfruc.vt est tex.in.l.sed et si q̃d.§.j.de vsu-
fruc. Item ille qui habet ius inferendi in sepul-
crum seruitutis vie. et sepulcrum acquirere po-
test. licet sepulcro eam imponere non possunt si
serui.ven.l.j.communia predi.l.caueri ꝛ idem di-
cas de si.Et procedunt predicta quando est vnus
tantũ cui est acquirenda seruitus. si autem essent
plures domini predij cui seruitus acquirenda est
vt oēs consentiant vel eorum cōis seruus: et si
vnus tm̄ mihi acquireret ꝛ non teneret eius acq̃-
sitio donec alij vel aliis sociis cōcedatur seruitus.
et vltima acquisitione cōfirmatur prima ad tem
pus vltime sicut.s.diximus in imponēda seruitu
te p̄dio cōi:vt.l.si vnꝰ ex sociis.ꝛ.l.vnꝰ.ĩ pri.de ser.
vr.pre.Itē predicta de suspensione prime imposi-
tionis seruitutis vel acquisitionis locum habent
si fiat acquisitio vel impositio inter viuos. Nam
si vltima voluntate vnus sociorum predio cōmu-
ni legat seruitutem p̄dio cōmuni non valet lega-
tũ:sed si oēs socii legarent:et pariter eorum adire
tur hereditas legatũ teneret.Idēqꝫ si vnus sociorꝫ

predij cōis seruitus legaretꝰ:q2 tunc non teneret
legatũ:necqꝫ suspenderetꝰ donec aliis cōcedatur:q2
non sicut viuentiũ:ita defunctorũ actus suspendi
post mortē testatoris vel aditam hereditatem re-
ceptum est vt est tex.in.l.fi.cōia prediorũ. ꝛ ibi per
doc.ꝛ de ser.in predi.l.si vnus.ꝛ.l.vnus. et ita no.
Azo in summa.C.de serui.§.fiunt autem.

¶ In quibus rebus possit seruitus constitui. Cap̄.xvj.

Quinto principalr declaramus
in quibus rebus possit seruitus cōsti
tui.Dic in fundo vrbano et rustico.vt
in.l.j.cōia predi.ꝛ insti.de serui.§.ru-
sticorꝫ.ꝛ in titulo. ff. de ser.vr.pre.cuz
fi. Itē potest constitui neduz in toto fundo.sed in
solo tm̄ vel supficie tm̄.tex.est in.l.iij.ff.de ser. Et
ideo certo generi agrorꝫ seruitꝰ acquiri potest vel
vti vineis ꝙ ea ad solum magis ꝙ̄ ad superficiez
pertineat.ꝛ propterea sublatis vineis seruitus in
solo remanebit nisi aliter actũ fuerit.vt est tex.in
l.certo generi.in princi.de ser.ru.pre. Itē ad certã
partem fundi seruitus acquiri potest.vt.l.ad cer-
tã.de ser.Item nedũ edificio presenti ꝫ etiã futu-
ro seruitus imponi vl acquiri potest.vt est tex.in.
l.si seruitus.§.futuro.de serui.vr.pre.Et est ratio:
q2 illud qō adheret presupponit illud cui adheret
scdm Old.et dicit Flo.in.d.§.futuro.et ideo valet
promissio seruitutis facta illi q̃ sperat sua in futu
rum interesse.tex.est cum glo.in.l.ei fundo.ꝫ vnã
lecturam.de ser.ꝛ no.Ludo.ponta.in.l.stipulatio
nes nō diuiduntꝰ.in.xij.col.de verbo.obli. Ex hoc
sequitur ꝙ seruitus cōstitui potest vt aquam que-
rere et inuentam ducere liceat.tex.est in.d.l.ei fũ-
do. Itē potest imponi seruitus:vt boues ꝑ quos
fundus colitur in vicino agro pascantur.Item vt
fructus in villa vicini cogantur coactiqꝫ habeantꝰ
et vt pedamenta ad vineam ex vicino predio su-
mantur.Item vicino cuius lapidicina tuo immi-
neret fundo cedere ius ei esse. Itē in fundo vicini
terram iacere saxa in fundo habere et in tuum la
pides peruoluãtur ibiqꝫ positi habeantur indeqꝫ
exportentur.tex.est.in.l.iij.in prin.de ser.ru. pre.
idem ꝛ in aliis de quibus plene dicam in aliis spe
ciebus seruitutis tam vrbanorum ꝙ̄ rusti.item in
sepulcro seruitus acquiri potest. l. seruitutes.§.
fi.si serui.ven.Item licet per priuatum mari serui
tus imponi non possit:quia natura oibus patet.
vt est tex.in.l.venditor in prin cōia predio.tamen
per principem bene posset:vt ibi no.per glo.arg.
l.seruitutes.§.publico.ff.de serui.et.s.dixi.in iij.
q.principali.in fi. Et ideo cum mare adrianũ qō
gulfus Venetorum appellatur:sit dominij vene-
torum.quia in eo ipsi veneti predominati sunt ꝑ
tantum tempus ꝙ non extat memoria in contra
rium:et per hoc dicuntur habere iurisditionez in
illo mari:quia illud tempus habet vim tituli: vt
in.c.super quibusdam.§ preterea.extra de verb.
signi.et in.c.j.de prescrip.in.vj.et Bar.et Ange.de
pusio plene in.l.sane si maris.de iniuriis.et Bal.
in rubrica.ff.de rerum diui.in.ij.col.et idem Ang.
in.l.fi.in prin.de vsucapi.ff.et in sua disputatione
que incipit questio super qua consilium postula-
tur dicendum est ꝙ ipsi domini veneti i ipso ma-
ri possint seruitutem imponere et non alij: quod
est no. In loco autem sacro et religioso seruitus
imponi non potest.vt.l.seruitutes.§.fi.ff.de ser.
Item nec in loco publico:vt.l.si prius.§.fi. de a-
qua plu.arc.cum.l.seq.de quo dicam in.vj.q.prin-
cipali. ¶ Item in re propria vel communi quis
imponere seruitutem non potest.vt est tex.in.l.in
re communi.ff. de ser.vr.pre. et in.l.proprium et
quicquid communia pre.ꝛ est ratio in re propria
quia res propria nemini seruire potest: vt dictis
iuribus.ꝛ.l.vti frui.in prin.ff.si vsufru.pe.Iure au
tem communi: q2 in re communi melior est con-
ditio possidentis.l. sabinus. communi diui.et q2
seruitus pro parte imponi non potest.vt.d.l.pro-
priuz.ꝛ.d.l.pro parte.ff.de serui.

¶ Que sint necessaria vt seruitus constituatur et ei quasi possessio acquiratur. Cap̄.xvij.

Sexto principaliter aperiamꝰ
breuiter que sint necessaria ad hoc
vt seruitus cōstituatur ꝛ eius qua-
si possessio acquiratꝰ. Multa etem̄
ad hoc sunt necessaria vt seruitus
constitui possit. ¶ Primum est ex
persona constituentis.videlicet vt sit talis q̃ pos-
sit eam constituere.et quis sit iste.vide.s.in.iij.q.
principali.vbi plene disputaui. ¶ Secundum est
ex parte:eius cui constituitur vt sit habilis ad ac-
quirendũ.et de isto dixi.s.in.iiij.q.prin.ita ꝙ pre-
dium requiritur ex parte constituentis seruitutē
et predium etiam ex parte eius cui constituitur.
vt est tex.in.l.j.de serui.rusti.predi.ꝛ insti.de serui.
§.in rusticorum. ¶ Tertium est respectu rei i qua
seruitus constituitur vt sit talis in q̃ seruitus con
stitui possit:quod declara.vt dixi in precedenti.q.
prin. ¶ Quartum necessariuz est vt res cui acqui-
ritur seu cui acquirere volumus seruitutez sit ha-
bilis ad acquirendum. alias secus.vt.s.dixi in.j.
q.seruitutum ad fi.versi.hic est videndum.ꝛ habe
tur in.l.vt pomum.de serui.et.l.pecoris.de serui.
rustico.predi.et.l.ij.ꝛ.l.venditor in prin.ff. cōmu-
nia predio. ¶ Quintum ꝙ seruitus constituatur
in totum:non autem pro parte:vt.l.pro parte.ff.
de serui.et.l.si quis duas.§.l.communia predio-
rum:licet ad certam partem fundi pro diuiso pos
sit constitui.vt.l.ad certam de serui. et no.glo. in
dicta.l.pro parte.et ibi per doc. ¶ Sextum ꝙ ser
uitus pure constituatur.nam ipso iure neqꝫ ad tē
pus neqꝫ ex tempore neqꝫ sub conditione neqꝫ ad
certam conditionem constitui potest.tex.est in.l.
seruitutes ipso iure: que est.l.iiij.de serui. de quo
dic vt ibi per glo.et docto.et dicam infra.in.viij.
q.principali quomodo et qualiter acquiratur ser
uitus. ¶ Septimum est respectu loci: vt locus
medius impediens seruitutem non interueniat
sicut si esset sacer vel religiosus. vt. l. seruitutes.
§.fi.de seruitu. et etiam aliquis aliquando: vt.l.
qui sellam.§.fin.de serui.vrba.predio.de quo ple-
nius dicam in proxima questione que impediant
seruitutem constituendam. ¶ Octouo vt con-
stituatur per verba iuris:hoc est sonantia in ius.
vt puta.concedo tibi ius eundi per fundum meũ
non autem per verba sonantia in factum: vt pu-
ta. concedo tibi ire et agere per fundum meum:
quia tunc esset potius ius personale. vt.l. apud
Iul.§. si quis alicui.de le.j.et dixi .plene.s.in dif-
finitione.seruitutis realis et predialis. et in illa.
q. quomodo cognoscatur quando sunt seruitu-
tes reales et prediales. ¶ Nonum ꝙ ius insit
in predio dominante actiue et in predio seruien-
te passiue ita ꝙ non insit persone sed rei: vt ibi-
dem bene dixi. ¶ Decimum ꝙ istud ius serui-
tutis constitute respiciat et concernat vtilitatem
predij dominantis. alias seruitus non esset. tex.
est in.l.quoties.la.j.in prin.de serui.et dixi in di-
cta diffinitione. ¶ Undecimum ꝙ alterius pre-

dñ seu libertatem diminuat.vt.l.stipulatio ista.§.
si quis forte.de verbo.obliga. dictum est in dicta
diffinitione. ¶ Duodecimum et vltimũ ꝙ inter-
ueniant verba solennia ad constituendum puta ꝑ
stipulationem vel in testamento vel codicillis vel
in contractu vel in donatione. et si.vt ē tex.insti.
de serui.§.fi. et ibi no. et de hoc dicam plene in.
viij.q.princi. ¶ Ad hoc autem vt quasi possessio
seruitutis acquiratur.duo principaliter requirũ-
tur. Primum vsus vtentis seruitute. Alterum pa-
tientia alterius rem possidentis que seruitutem
debet.vt.l.j.§.fi.de serui.rustico.predi. que patien
tia non dicitur nisi sciat eum vti quasi intenden-
tem acquirere seruitutem.ff.si serui.ven.l.quod si
forte.§.j.ſm Innocen. qui no. dicit in.c.bone.el.
ij.in glo.ꝛ in fi.extra de postu.prela. ꝛ ibi per doc.
et idem notat Archi.in.c.non est de consue.li.vj.ꝛ
vide de hac materia plene per eundem Inno. in
dicto.c.bone.in glo.cum queritur.et in.c.cum di-
lectus in glo.recuperande.extra de cap.mona. et
in.l.in literis.de resti.spo.et plenissime per Bal.
in.l.ij.C.de ser. et plene Flo.in.d.l. seruitutes.la
grande de serui.vbi ponunt et examinãt quomo-
do et qualiter acquiratur quasi possessio in iurib'
corporalibus vbi videre poteris per te.

¶ Que impediunt seruitutem consti-
tuendam. Cap.xviij.

SEptimo necessarium est intel
ligere que impediant constituen-
dam seruitutem. Et dicas ꝙ locus
medius aliquando impedit: puta
si est sacer. vel religiosus.vt est tex.
in.l.seruitutes in fi.de serui.et est tex.in.l. si prius
§.sed loco sacro. de aqua plu.arcē.et no.glo.in.c.j
de obser.ieiunij et ibi per canonistas.ꝛ dixi in pre
cedenti.q. principali. Idem est si locus publicus
est medius si per id quod debet in medio fieri im-
peditur publici loci libertas vel publicus vsus. vt
si vellem de domo mea in domum tuam immit-
tere trabem cooperiendo viam publicam vel ap-
ponere ponticellum.vel si velim de fundo tuo ad
meum deducere aquam faciendo i via publica ri-
uum his casibus: ille locus publicus medius im-
pedit seruitutem constitui nisi principaliter.l.per-
mittente: vt est tex.in dicta.l.si prius.§.fi.cum.l.
se.et no.Bar.in.d.l.fi.vel nisi permittente senatu.
vt.l.ij.in prin.ne quid in loco pub.et dixi.s.in.iij.q.
princi.ver.item imperator.vel nisi hoc mihi lice-
ret ex.l.municipali vel a magistratu cui hoc com-
peteret ex forma statuti. vt.l.prohibere.§. plane.
quod vi aut clam.et no.Flo.in.l.qui sella.§.fi. de
seruitu.rusti.predio. Item alius locus priuatus
impedit seruitutem quando ille locus est extra-
nei.et in eo est aliquid faciendum quousque etiam
in illo seruitus acquiratur. vt.l.in tradendis in-
terpositis communia predi: et.l.loci corpus.§.
fin.si serui.ven. Ceterum si medius locus sit con-
stituentis seruitutem vel etiam extranei sit in illo
non est aliquid faciendum propter quod seruitus
impediatur: tunc locus ille medius nō impedit ser-
uitutem constitui.vt.d.§.interpositis.et ideo ser-
uitus esse potest in vrbanis prediis etiam inter-
posito medio predio seruitutem non debente.
quia si habeo ius seruitutis altius non tollendi
remotioris domus vtilitas erit donec predium
medium meum extollatur.vt est tex.in.l.ꝛ ideo si
ser.ven. Et eodem modo quod dictum est de loco
sacro religioso et publico medio impediente ser-
uitutem constitui: intellige quando in loco me-
dio requiritur ꝙ aliquid fiat.alias non impedire
tur.vt.d.§.interpositis ſm Flo.in dicta.l.qui sel-
la.§.fi. Et ideo non videtur esse differentia inter
seruitutes rusticas et vrbanas: sed tex.in.l.qui sel-
la.§.fi.tacite videatur differentiam facere.et Azo
in summa.C.de ser.§. porro quod dictum est: sed
re vera non est differentia. Sed solum in hoc con
sistit differentia.an prediū meū impediat vtilita-
tem venire de vno predio ad aliud quod cōtingit
duobus concurrentibus. Primum ꝙ prediū me-
dium non sit constituentis seruitutem. Scōm ꝙ
ad vsum seruitutis aliquid sit in eo faciendum vel
exercendum quod fieri potest inuito domino vt.
l.inuitum.cum.l.pe.in fi. de ser.vrb.pre.et tunc im
pedit constitui seruitutem. Sed si nil erat facien-
dum vel si erat predium intermedium tamen erat
eiusdem dñi predij dñantis: et etiam quia potest
facere in illo predio medio quicquid vult non im
pedit seruitutē constitui q: non impedit vtilitatē
peruenire vt est tex.in.l.si cū seruitus.ff.quemad.
serui.amit. et in.l.si edes mee.ꝛ in.l.nemo eni de
ser.vrb.pre.et in.l.si mihi.§.pe.et.l.tria predia. de
ser.vrb.pre. Et de ista materia an locus medius
impediat seruitutes vide per Bar.in.l.si prius §.
fi.de aqua plu.arc.et per Flo.in.d.l.qui sella.§.fi.
de ser.vr.pre.et per Pau.de ca.in.l. in tradendis.
§.interpositis cōmunia pre.ꝛ per doc.in.§. eque
insti.de ac.et per canoni.in.c.j.de obserua.ieiunij.
Item impedit seruitutem constituendā qñ ali-
qua eorū que sunt necessaria ad ipsam deficiunt.
vt dictum est in.q.prec.vbi videas. Item quando
id ex forma municipali statuti esset prohibitum: ꝑ
hoc vide tex.cū glo.ꝛ quod ibi no.in.l.qui lumini
bus.de serui.vrba predio.

¶ Quomodo et qualiter et quando constituatur
et acquiratur ꝛ retineatur seruitus et que seruitu
tes dicātur habere causam ꝑpetuam seu continuā
quasi continuā seu quasi ꝑpetuam ꝛ que cām dis-
continuam et quanto tempore huiusmodi serui-
tutes prescribuntur. Cap.xix.

OCtauo principaliter expedit
examinare quomodo et qualiter ꝛ
quando constituatur ꝛ acquiratur
et retineatur seruitus.et dic ꝙ con
stituitur pactionibus stipulationi
bus et testamentis ꝛ contractibus
tex.est cum glo.insti.de serui.§.pe.ꝛ fi.et dixi.s.in.
vj.q.princi.ver.xij.et est tex.in.l.in testamento: a-
lias incipi potest cōia pre.ꝛ.l.binas edes.de serui.
vrba.pre.cum fi.et voluntate partiū constituitur
seruitus ab inuitis et inuitus dicit̄ ille q̄ non con
sentit expresse etiā si non contradicat.vt.l.inuitū
de serui.vrba.predi. Ideo ꝗ lʒ vadā per prediū tuū
vel aliqua proijciam in tuo re sciente et non con-
tradicente.non statim est seruitus nisi prescribā.
vt.l.iij.in fi.co.ti.de qua prescriptionē statim dicā
sicut econtra in amittendis seruitutibus dicitur:
nā licet altius tollas me sciente.non statim dom'
tua est libera: vt.l.hec autem iura.de serui.vrba.
predio.et no.glo.in.d.l.inuitum. Item constitui-
tur et acquiritur seruitus per consuetudinem.vt
l.j.§.pe.et fi.et ibi per glo. et docto.de aqua plu.
arcen. Item acquiritur per prescriptionem.vt ha
betur per glo.ordina.et magna in hac materia in
l.seruitutes.la grande.ff.de serui.ꝛ ibi per omnes
doc.et per Azo.in summa.C.de serui.§.item con-
stituitur seruitus per consuetudinem.et habetur
per glo.et doc.in.l.ij.C.de serui.et aqua.per Dy.
in.c.possessor malefidei.et in.c.seq.de regu.iur.

l. inuitum Et ꝑ Cy. in.l.inuitus.C.de pcu.car. in cle.j.in iij.oppo. bar.in.l. ij.ff.solu. matri. et in.l. fili'. §.inuit'. ff.d.pcur

in.vj.ꝛ per Bar.in.l.j.§.denique.de aqua plu.arcē.
ꝛ per doc.in.§.eque.institu.de actio. ¶ Circa qd
primo est sciendum ꝙ seruitutes quedam dicun-
tur habere causam perpetuam seu continuam.
quedam quasi perpetuam seu quasi continuam.
quedam discontinuam vt no.per glo. ꝛ doc. in.d.
l.seruitutes et habetur in.l. foramen. de serui.vr.
predi.et in.d.l.ij.C.de serui. ꝛ aqua. Et dic ꝙ illa
seruitus dicitur habere causam continuam ꝛ per
petuam que semper est in vsu actualiter et poten
tialiter vt seruitus aqueductus et seruitus altius
non tollendi et similes Quasi continuam seu qua
si perpetuam causam dicitur illa seruitus habere
que perpetuo seu continuo potentialiter sed nō
actualiter sed non actualiter est in vsu.vt est serui
tus stillicidij vel ductus aque ex celo cadentis. vt
in.d.l.foramen.de serui.vr.predi.et est ratio quia
in istis non requiritur semper factum hominis
ad vsum seruitutis licet requiratur aliquando a
principio ad ipsam constituendam: vt in aqueduc
tu quia postquam aqua est deriuata per riuum vel
canale facto nature continuatur: et per seipsam
semper fluit et in seruitute tigni iniuncti: vel one
ris ferendi.nam postquam semel est immissum per se
ipsum continuatur. Item in quasi perpetua seu
quasi continua ratio est: quia licet in illa non ex-
erceatur semper tamen est apta semper exerceri
sine facto hominis vt in seruitute stillicidij que est
respectu aque ex celo cadentis: quia non semper
pluit sed cum pluit per seipsam cadit: et stillicidiū
est semper aptum recipere aquā sine facto homi-
nis postquam stillicidium factum est. Discontinuam
vero causam illa seruitus habere dicitur que non
est semper in vsu actualiter nec potentialiter.sed
necessario requirit interpositionem: quia in suo vsu
requirit factum hominis qd non potest esse con-
tinuum vt seruitus itineris vie et fi. Nam homo
non potest semper ire vel ducere currum aut plan
strum.l.seruitutes.la grande.in prin. de seruitu.
Et istud quod dixi de causa discontinua procedit
in seruitutibus realibus que re rei debentur quia
in istis ipsa res dicitur tales seruitutes quasi pos-
sidere mediante facto hominis non autem facto
suo.et ideo cum in istis realibus vbicunque factum
hominis requiritur ad vsum. et illud non possit
semper esse continuum.sequitur illa res tales ser
uitutes non continue possidet.et propterea dicū
tur habere causam discontinuam. Sed secus est
in seruitutibus vel personalibus iuribus que de-
bentur a re persone.vt est vsufructus vsus iurisdi
ctio et si. Nam in istis licet factū hominis requira
tur nō solum ab initio: sed etiam expost facto nō
tn̄ dicuntur habere causam discontinuā quia pñt
aio possideri ex quo persone debentur que habēt
aium licet actus sint discontinui vt eleganter no.
Bar.in.l.iusto.§.non mutat.de vsuca. et ibi omino
videas.et no.ꝑ Cy.in.l.ij.in.vj.q.C.de ser. ꝛ aqua
quod no.pro hmōi materie fundamēto. His ita-
que premissis dicas si est seruitus q̄ habeat ꝑpetuā
causam seu continuā: vel perpetuā seu cōtinuā ex
his duobus casibus regulariter prescribit̄ longo
tpe: vz.x.annis inter pñtes.xx.inter absentes. exē
plo rerum immobiliū: vt est tex.in.l.fi.C.de ꝑscri.
longo tempore ꝛ in.l.ij.C.de ser.c ibi hoc no.per
glo.et doc.ꝛ ide no.glo.ordi.in.d.l.seruitutes ꝛ ibi
per oēs doc.et per Azo.in summa .C. de seruitu.
§.itē constituitur.ꝛ in.l.j.in.v.q.co.ti.ꝑ Cy.C.de
ser.et aqua.et in.l.ij.in.v.q.co.ti. Sed si est seruit'
habens causam discontinuam .et tūc regulariter
nō prescribit̄.vt est tex.in.d.l. seruitutes. in prin.
et ibi per doc.in.d.v.ꝛ.vj.q. Sed illa regula fallit
in multis casibus. ¶ Primo qñ quis fuisset vsus
iure seruitutis tanto tpe.cuius in contrariū me-
moria non existit.l.hoc iure.§.ductus aque.de a-
qua quo.et esti.ſm vnum intellectum.l. ꝙ ibi lo-
quat̄ de huius seruitute.et ar.l.j.§. fi.et.l.ij.§. an-
tepe.de aqua plu.arcen.et no.glo. magna in. d.l.
seruitutes de serui.et ibi per oēs doc. et not. glo.
in.d.l.ij.et ibi per doc.C.de serui. Et pro hoc ad-
duco tex.in.c.super quibusdam.§.preterea. extra
de verg.sig.vbi habetur ꝙ tempus cuius nō extra
memoria in contrarium habet vim priuilegij. et
est tex.in.c.j.in fi.de prescrip.lib. vj. vbi dicitur ꝙ
dictum tempus habet vim ti. ¶ Qñ autē dicitur
esse tantū tempus cuius non extet memoria in
contrarium et modo probetur. vide plenius per
In.c.quid per nouale.et in.c.veniens. et ibi ꝑ ca-
nonistas.de ver.sig.per Cy.in.l.ij.in.ix.q. C.de ser
ui.et aqua.et per Bar.in.l.j.§.labeo.de aqua plu.
arc.et per glo.et doc.in.l.arbiter.de pro.et ꝑ Flo.
in.d.l.seruitutes.in vlti.charta.circa prin.ꝛ adde
qd Cy.tenuit in.d.l.ij.ix.q.ꝙ centum anni dican-
tur esse spatium tanti tpis de quo non extet me-
moria. Idē tenuit An.de bu.in c.veniens in prin.
vlt.col.extra de testi.et Inno.etiam ibi circa fi.ij.
col.in ver.itē dicūt quidam ꝙ si constet. ꝛ idē sen-
tit Spe.in ti.de proba.in.ij.parte Spe.§.j.ver qd
si testes ad fi.illius ver.et idem tenet Bal.in.d.l.ij.
ad fi.ij.col.C.de serui.et car.zabarella.in.c. si dili-
genti.in fi.extra de prescrip.et no.per doc. in iuri
bus preallegatis. Et quō probetur possessio centū
annorum vide per Bal.in aut.quas actiones.in vl
ti.col.in prin.C.de sa.san.eccle.et vide glo.ꝛ quod
ibi no.in.c.cum vobis.extra de prescrip. ¶ Secū-
dus casus est in quo fallit quando vtens allegaret
seu habuisset titulum concessionis ab ipso domi-
no.et sic ex aliquo titulo precedenti dicat sibi a
domino fuisse seruitutem constitutam. nec id pos
sit probare per testes vel instrumenta et in admi
niculum sue intentionis inducat coniecturam: q:
vsus est seruitute predij domino sciente et non cō
tradicente per.x.vel.xx.an.scilicet per.x.inter pre-
sentes et.xx.inter absentes: q: presumit̄ seruitus
constituta ex causa que pretendit̄ precessisse.ar.l.j.
in fi.de aqua plu.arcen.et. l. cum de in rem verso.
ff.de vsur.ita singulariter dixit glo.in.l.seruitutes
la grande.in glo.mag.in fi. de serui.glo.in.l.j.§.fi.
in ver.ꝙdiu.de aqua plu.ar. Et idem ad literam
dicit Azo in summa de serui.§. item constituūtur
seruitutes per consuetudinem.et idem no.Inno.
in.c.si diligenti.extra de prescrip.et Jo.an.et doc.
in.c.peruenit.de censi ꝛ idem tenet Bar.et ꝑ lo.in
d.l.seruitutes.ꝛ do.Ang.de arc.insti.de act. §.eq.
Et istam opi.tenent communiter doc. tam legi-
ste ꝙ canoniste.vt dixit Pau.de castro.in.d.l.serui
tutes. Sed. pe.de bella ꝑ.Cy.et Jac. but. et Ray.
de for.in.l. si certis annis.C.de pac.et Ang. ibi in
sua repetitione tenent contrarium dicentes ꝙ.l.
cum de in rem verso.loquitur in faciente: hoc est
in soluente per.x.vel.xx.annos.contra quem faci-
lius presumitur cum ei non sit tantum imputan-
dum. Et pro i a distinctione bene facit quod no.
Inno.in.c.olim. el.ij.ad fi. de resti. spo. Itē pro
hac parte ego adduco hanc rationem. Naz si opi.
glo.et doc.esset vera lex que dicit ꝙ requiratur tā
tum tempus cuius non extet memoria in contra
rium esset imposita potius verbis ꝙ rebus cōtra
l.ij.C.commu.de leg.et.l.fi.C.de vsu.ꝛ.c.commis-
sa.§.porro.de elec.in.vj. Nam quilibet qui fuisset
in quasi possessione per.x.vel.xx.annos semper al

Qñ dicat̄ tps cuius initij nō extat memoria.

legaret titulum a dño.et si nunq̄ haber et locuz
dicta lex que requirit tantum tempus q̄ nõ extet
memoria in contrarium.Bar.autem in.d.l. serui
tutes.conatur saluare glo.z dictã opi. cõem et rñ
det contrarijs dicens q̄ in his que sunt magni p̄
iudicij ꝓcedit opi.pe.et alioꝝ sequẽtium q̄ non
habeat locum.l.cum de in rem verso.sicut est in
acquisitione dominij vel partis eius.Nam si pos
siderem rem tuam tanq̄ meaz per longum tem
pus te sciente et patiente: vel etiam vsufructum
eius qui est pars dominij.vt.l.iiij.de vsufru.z post
ea dicerem te mihi etiam vendidisse:vel concessis
se non probaretur per hoc,venditio vel concessio.
facit.l.libertis.§.j.de ali.et cib.leg.et.l.nullo.C.
de rei ven.Sed in his que sunt parui preiudicij.si
cut sunt seruitutes prediales:per quas non acqui
ritur dominiũ nec pars eius z tunc procedit opi.
glo.et pro hoc allegat.l.si filius.C.de peti.here.et
l.qui aliena.§.j.de adqui.here.et.l.quam tubero
nis.§.sunt quedam.ff.de periculo.Item pro hac
allegat glo.similez no.in.l.pe.C.commu.diui.vbi
contra patientem presumitur titulus diuisionis
qui est parui preiudicij:vt ibi no.ad inconueniẽs
quod dixi.videlicet q̄ lex videatur posita verbis
z nõ rebus non responder.sed potest dici fz Pau.
de ca.in.d.l.seruitutes.q̄ illud tempus cuius me
moria non extat in contrarium requiritur qñ ad
uersarius ignorarer.Si autem scit z patitur.z tũc
sufficiat longum cum allegatione tituli.z isto mo
do potest saluari cõis opi.Posse etiã aliter respõ
det.quia licet sufficiat allegare titulum cum qua
si possessione longi temporis et esset presumtio iu
ris et de iure.tamen contra eam admitteretur ꝓ
batio in contrarium per partis confessionez glo.
z est no.in aut.de equalitate dot.§.illud.in verbo
scribat.col.vij.et est alia similis in.l.in contracti
bus.in prin.versi.nulli.C.de non nu.pe.z no.do.
in aut.sed iam necesse.de dona.ante nup.z cano
niste in.c.is qui fidem.de sponsa.Et ideo posset
fieri positio alleganti titulum q̄ non habuit titu
lum:sed si confiteretur allegatio tituli sibi nõ pro
desset.ideo non credo q̄ sit presumtio iuris et de
iure:sed iuris tñ.ideo posset probari contrariuz
per alias probationes.iuxta no.in.c.bone memo
re maguntineñ.de elec.et in.l.actor.C.de proba.z
per hoc patet q̄ lex que requirit tñ tempus cuius
non extet memoria non erit imposita verbis qñ
confiteretur aduersarius vel probaretur titulum
non precessisse vel qñ aduersarius ignorasset alle
gantem titulum possedisse.Teneas itaq̄ opi.glo.
que est communis:et cã semper obseruari in pra
ctica vidi.et eãdem practicam vidi obseruari quã
do quis non soluit decimã per tantum tempus
q̄ non extet memoria in contrarium:sed illud nõ
examino et ad eius probationem inducit posses
sionem vel quasi tanti temporis q̄ non extet me
moria in contrarium sed in hoc de decima est ma
gis dubium:q2 tractatur de magno preiudicio: sz
in hoc plus est q̄ in precedenti casu:q2 allegat nõ
tẽpus longũ sed tẽpus qd non extat memoria in
contrarium:sed illud non examino : q2 est longa
materia.de qua vide in.c.j.de p̄scrip.li.vj.z in.c.su
per quibusdã.§.preterea.de verb.sig.sit ergo cau
tus ille q̄ est vsus aliquo seruitutis iure disconti
nue vt semp alleget titulum aliquẽ habilẽ ad con
stituendam seruitutem sibi z probet se vsum fuis
se illo iure seruitutis per.x.annos inter p̄sentes:
z.xx.inter absentes sciente aduersario:z patiẽte:z
obtinebit.z sit etiam cantus in hoc vt alleget se ti
tulũ habere ab aduersarioq̄ possit seruitutẽ impo
nere:nec alleget se titulum habere a quodam ter
tio:q2 non sufficeret.scientia eñi z patientia non
dñi non faciunt resultare presumtionez in facto
alieno:sed in facto proprio sic fm Pau.de cast.in
l.seruitutes.de serui.q̄ hoc declarat z bene.Econ
tra sit cautus etiam aduersarius vt querat posi
tiones:vel aliter habere confessionem ab altera
parte.s.q̄ nullum titulum habeat ab ipso,vel ab
alio qui seruitutem imponere potuerit : vel si nõ
potest habere confessionẽ querat probare contra
riũ coartãdo dictum titulũ ad certum locum z tẽ
pus.iuxta no.l.actor.C.de proba.et in.d.c.bone.
de elec.vbi habetur quomodo probetur negatiua
q2 si allegans titulum cõfiteretur se non habere:
vel etiam probaretur illa allegatio tituli sibi non
ꝓdesset.Et hec tene menti perpetuo:q2 sunt vti
lia : non ita bene declarata alibi reperies.¶ Ter
tius casus in quo fallit dicta regula est qñ quis ꝓ
baret se habere verum titulum a tertio.nam tũc
seruitus etiam si haberet causam discontinuam
adquireretur longo tempore videlz.x.annis inter
p'esentes.et.xx.inter absentes per tex.in.l.si.in fi.
de p̄scrip.lon.tẽpus z per.l.si ego.§.j.ibi ita rusti
corum.de publi.qd est singulare fm Pau.de ca.in
d.l.seruitutes.de serui.Debet ergo illa regula in
telligi quando quis non habebat verum titulum
a tertio.Et quod dixi verum titulum debere pro
bari:quia non sufficeret ipsum tantum allegare:
vsus enim longi temporis nõ posset operari duo
specialia:scilicet q̄ faceret presumi titulum ab ex
traneo z vltra hoc q̄ sufficiat longum tempus cũ
tali titulo allegato:vbi al's requireretur tantum
tempus cuius non esset memoria in contrarium
per no.in.l.j.C.de dot.promis.cum si.quia nõ ac
cidit in titulo allegato a dño aduersario seu ab il
lo q̄ seruitutẽ imponere potuit:q2 vsus lõgi tẽpo
ris etiã hoc casu inducit vnũ speciale tñ scz proba
tionem tituli:qua facta sufficit ne aliud tempus
requiratur quasi possessionis ad prescribendum.
ex qua prescriptione iuris probatus est titulus
eius qui seruitutem imponere posset z immedia
te constituere.argu.l.sequitur.§.lana.de vsuca.
¶ Quartus casus et vltimus est in quo fallit di
cta regula fm Pau.de castro in.d.l.seruitutes in
fi.scilicet in seruitutibus personalibus q̄ debent a
re p̄sone vt vsufructus vsus iurisditio z si.q2 licet
ad coꝝ vsuz requiratur factum hois tamen non
dicuntur hẽre causam discontinuaz :quia animo
possideri possunt qui continuus est : licet actus
hois sint discontinui.ideo longo tempore prescri
buntur cũ titulo tamen vero:q2 habet similitudi
nem cum dominio quod longo tempore non pre
scribitur sine titulo.est casus in.l.fina.circa.fi.C.
de prescri.lon.tem.z.l.si ego.§.fi.de pub.z no.in.
l.iusto.§.non mutat.ff.de vsucap.z intellige de ti
tulo habito a non dño non autem a dño : quia
tũc non esset opus prescriptione.vt.l.clauibus de
contra hen.em.iuncta.d.l.sequitur.§.lana de vsu
cap.sine titulo vere prescriberet longissimo tem
pore.vt no.Cy.in.l.ij.in.vj.q.C.de serui.Sed pre
dicta regula procedit in seruitutibus realibus et
predialibus que.a re rei debentur que res dicun
tur possideri quando habent causam continuam
vt.l.qui fundum.ff.quemadmodum serui.admit.
sed ille habens causam discontinuam non potest
dici q̄ continue possideat.nec per actum homi
nis:quia ille non est nec potest esse continuus:
nec ꝑ animũ cum res animum nõ habeat:vt dixi
s.in illa.q.qñ dicat seruit' habere causam discon
tinuam.Ista autem non est proprie fallentia a di

cta regula que de seruitute habente causam disco
tinuam loquitur:quoniaz seruitutes personales
dicuntur habere causam continuam et perpetuã
vt dixi.z licet videatur q̄ possit dici fallẽtia respe
ctu actus hominis qui requiritur in seruitute ꝑ
sonali:et tamen prescribitur lõgo tempore quod
non est in seruitute reali que factum hominis re
quirit.z est discontinua.quia longum tempus nõ
sufficit.tamen dico q̄ etiam hoc casu non est pro
prie fallentia:quia in ista seruitute personali req
ritur titulus a nõ dño:vt dixi.q̄ si interuenisset in
seruitute reali habente causam discontinuã idem
esset:quia etiam longo tempore prescribitur vt di
xi in tertio casu precedenti:et sic in effectu q̄tum
ad tempus prescribendi non videtur esse differen
tia inter seruitutem habentem causam disconti
nuam z seruitutẽ personalẽ habentẽ causam con
tinuã:q2 in vtraq̄ sufficit titulus a nõ dño cũ pos
sessione vel quasi longi temporis.Sed vbi non in
teruenisset titulus bene esset differentia: q2 in ser
uitute reali regulariter non prescribitur nisi per
tantum tempus quod non extet memoria in con
trarium:sed in seruitute personali sufficerẽt.xxx.
anni quod non est longissimum tẽpus.vt no.p' Cy.
in.l.ij.in.vj.q.C.de seruitutibus et aqua.z.s.dixi.
que omnia bene nota.

¶ Quot sint necessaria ad inducendam prescri
ptionem in seruitutibus habentibus causam cõ
tinuam vel quasi.an requiratur titulus et bona
fides.et an de iure inter ius canonicũ et ciuile sit
differentia in p̄scriptiõib'.et an seruitus posset
cõstitui sub cõditione z duplici cõditione:videlz ex
tincta z inceptiua. Cap.xx.

Dictuz est supra q̄ seruitus ha
bens causam perpetuã vel continuaz
vel quasi prescribitur lõgo tempore.
¶ Sed quot sunt necessaria ad dictã
prescriptionẽ.Dic plura primũ: quia
volens p̄scribere fuerit vsus iure seruitutis:scz co
aio vt possit vti iure suo ab aduersario inuito nõ
iure amicitie vel familiaritatis:q2 tunc nunq̄ pre
scriberet.l.fi.et ibi no.quẽadmo.serui.amit.et.l.q
iure familiaritatis de acqui.pos.Et ideo si transi
uit quis per fundum tuuz longo tempore per ali
quam viam ibi existentem quam publicã esse cre
debat et cuilibet liceret per eam transire non acq
rit seruitutem eundi:etiam si tanto tempore iuis
set cuius in contrariũ memoria non existit:nec ac
quirit interdictuz qd est de itinere actuq̄ priua.
pro ipsa seruitute habenda.vt eleganter no.Pau.
de cast.in.d.l.fi.Qualiter aũt probetur q̄ quis fue
rit vsus iure suo seu iure seruitutis plene habetur
per glo.Bar.et doc.in.l.j.§.ij.de itinere actuq̄ pri
ua.z ꝑ Inno.z doc.in.c.bone.el.ij.de postu.p̄la.et
de causa pos.z proprie.c.cũ eccle.in ver.affuisse: et
Secũdũ requisitũ ꝑ Ba.z doc.in.d.l.q̄ iure familiaritatis.z per Flo.
et doc.in.l.seruitutes.de serui.zc. ¶ Secundũ qd
requirit est bona fides:quia credebat sibi seruitu
tem competere.vt not.glo.in.d.l.fi.z in.l.ij.C.de
serui.qd verum est vult prescribere longo tempo
re.secus si longissimo.puta.xxx.vl'.xl.annoꝝ:q2 de
iure digestoꝝ.z.C.etiam sine bona fide poterat p̄
scribi sicut dominiũ per.l.sicut.de prescrip.xxx.an
noꝝ.z no.Cy.fm Pe.in.l.ij.in.vj.q.C.de serui.ho
die vero de iure cano.nullo modo potest.vt in.c.
fi.extra de prescrip.z in.c.possessor malefidei.lib.
vj.Sed aduertenduz:quia vbi constat vere de ma
lafide procedunt predicta.Sed vbi esset presumta
malafides tantum tunc post.xxx.annos talis pre
sumtio malefidei non potest allegari.casus est no
ta.et ibi hoc no.Bar.qui ita dicit intelligi in.l.fi.
in fi.C.vnde vi.z idem no.Anto.de butri.in.c.se
pe.in.v.col.vsi.item hoc verum.extra de resti.spo. An bona fides presumatur.
¶ Nunquid autẽ in dubio bona fides presumat.
Videtur q̄ sic per.l.pe.C.de euic.z per.l.si fundũ.
C.de rei ven.Dicas in hoc q̄ si quis possedit cum
titulo regulariter presumitur bona fides nisi pro
baretur contrariũ quod fallit qñ titulus esset im
probatus a lege:quia tunc semp presumitur ma
lafides.tex.est no.in.l.quemadmo.ver.malafide.
C.de agri.et censi.et ibi hoc no.Bar.quẽ omnino
vide.Item fallit quando fuisset ei denũtiatum ne
emeret.vt d.l.si fundum.C.de rei ven.Item fallit
si coram aliquibus dixisset se sciuisse rem esse alie
nam.Itez si de hoc erat fama in vicinia z ipe erat
vicin':vt no.Bar.in.l.celsus.in pe.colũ.de vsucap.
Item si procurauit habere titulum.vt not.singu
lariter Bal.fm Odof.in.l.quoties.C.de rei ven.sz
si quis possideat vel quasi sine titulo tunc regula
riter presumitur malafides.vt no.in.l.fi.C.vñ vi.
Item si quis sciebat fundum alienum esse nec ha
bebat aliquem titulũ concessionis seruitutis pre
sumitur malafides.quia sciebat vel scire debebat
non posse vti illo fundo sine scientia domini req
ritur ergo q̄ credat se habere seruitutem qua vti
tur:licet reuera non habeat:sed errauit in facto:
quia forte audiuerat a patre suo hoc dici vel erat
publica vox in vicinia.nam hoc tribueret iustam
causam credendi:et sic bonam fidem.vt no.dicit
Bal.in.d.l.celsus.in.ij.col.z in.l.j.§.hoc interdi
cto.in.iij.colum.de iti.actuq̄ priua.et Bal.in.d.l.
iudicia.ver.ergo quero.C.de rei vendi.¶ Aduer
te tamen quia licet aliquando bona fides p̄suma
tur.tamen in casibus in quibus requiritur nõ suf
ficit q̄ presumatur:sed ipsa debet deduci z allega
ri.vt est casus sigularis in.l.si adulterium cum in
cestu.§.idem pollioni.de adul.fm Ange.in.l.cum
qui.§.fi.de publi.z vide ad hoc.Bar.in.l.cum q̄d.
in vlt.col.in prin.si cert.pe.vbi dicit q̄ super non
allegatis non cadit presumtio.et idem nor.Bal.
in.l.si certis annis.in.v.col.C.de pac.quod bene
no.i practica quia vidi multos errare hoc nõ per
pendentes.Et quod dixi de bona fide itellige qd
requiritur in seruitute prescribenda.¶ Sed nun
quid in libertate prescribenda requiratur bona
fides vide per glo.ordi.in.l.fina.quemadmo.ser
ui.amit.et ibi per doc.et dic q̄ in prescribenda li
bertate personali requiritur bona fides.l.j.C.de
de prescrip.long.tempo.que pro libertate comp.
Sed in prescribenda libertate distingue.Aut lo
quitur de libertate rei vrbane et requiritur bona
fides.l.hec autem iura.de seruitu.vrba.predi.Aut
rei rustice.et non requiritur bona fides.l.pe.C.de
ser.et ratio diuersitatis est quia in prescribenda
libertate requiritur factum et vsus prescribentis
et ideo non mirum si eius bona fides requiritur
sed in realibus non requiritur aliquod factuz ho
minis prescribentis sed sola negligentia ex parte
admittentis.ideo non consyderatur in admitten
do bona fides aduersarij vt nota.in.d.l.fina.et in
dicta.l.ij.C.de seruitu.et dicam infra plenius.in
x.et vlti.q.principali.¶ Tertium quod requiri
tur in ista prescriptione est q̄ quis fuerit vsus lon Tertiũ requisitum
go tempore videlicet.annis inter presentes.x.xx.
inter absentes vt nota in.l.seruitutes.ff.de serui.
et in.l.ij.C.eo.titu.z.s.dixi q̄ est verum in predio
priuati.sed in predio ecclesie requiritur tempus
xl.annorum.sicut in prescriptione dominij re
rum ecclesie.vt voluit.Innocen.in.cap.diligen

ri.de prescrip.per doc.canonistas in.c.peruenit de
censibus.et sequit Pau.de cast.in.d.l.seruitu. cir
ca qd adde qd dica.j.ver.sed cotra hoc opponitur
Quartuz requisitu ¶Quartu qd requirit est qd vsus fuerit sciete ad
uersario.l.ij.C.de serui.et ibi per glo.et doc.et etia
eo patiente.l.quoties.la.ij.et de serui.et ista scien
tia et patientia cosistit quasi possessio iuriu incor
poraliu. Qd limita principaliter duobus modis.
¶Primo.l.vt scietia et patietia aduersarij reqrat
volendo prescribere logo tpe.sed si longissimo.s.
xxx.vel.xl.annis.secus.nam tunc no requirit scie
tia nec patientia aduersarij.sicut enim operat ti
tulus vt possim prescribere aduersario ignorante
vel non patiente. ita etia operat longissimu tem
pus qn titulus no interuenit.vt singulariter dicit
Pau.de ca.in.l.ij.C.de ser. ¶Secundo fallit qua
do prescribens haberet titulum a quodam tertio
qui tanq dominus illius fundi concessisset ei ser
uitutem illius fundi cum non posset.tunc prescri
bitur etiam ignorante vero domino sicut prescri
beret dominus ipsius rei.l.fin.C.de prescrip.lon.
temp.et hoc voluit expresse Pe. vt refert Cy. in. l.
ij.C.de serui. dum loquitur in seruitute formata
qua quis habet titulum. et hoc etiam sequit Pau.
de ca.in.d.l.ij.et in.d.l.seruitutes. qui dicit q de h
est tex.in.l.si ego.§.j. de pub. in alternatiua q po
nitur ibi dn dicit qd per traditione costi.vel p pa
tientia. Na per traditione d costituta qn habet ti
tulu a tertio et non videt reqri patietia dni. et duz
subdit per patietiam loquitur qn non habebat ti
tulum.quo casu bene requirit et ista est singularis
limitatio ad illud qd coiter dici solet q in iuribus
incorporalibus non est dare quasi possessione nisi
per scientia et patientia dni.qd contingere potest
in multis.vt in pascuis.et aqueductibus. et iurisdi
ctionibus et iure piscandi de quib quotidie oriu
tur lites in partibus istis.et pauci sunt q hoc ad
uertant.qz coiter d q quis non posset in his pre
scribere nisi cu scientia et patientia aduersarij et h
debet probare. ¶Sed tu auerte an habeat titu
lum vel non:qz si habet titulum non est opus pro
bare scientia vel patientiam sm pau. de ca. in.d.
An reqratur titul in seruitutibus prescribedis l.seruitutes.de seruitu.qd singulariter tene menti.
¶Sed nunquid requiratur titulus in istis serui
tutibus prescribendis. Dicas breuiter q no vt est
casus in.l.si quis diuturno.et ibi glo.et docto.ff.si
ser.ven.et no.per glo. in.d.l. seruitutes.et in.d.l.ij.
C.de serui.et ibi per omnes doc.et no.glo. in.l.j.§.
fi.in versi.quandiu.de aqua plu.ar.et per Bal.in.l.
fi.quemadmo.serui.amit.et idem no. expresse Jn
no.in.c.si diligenti de prescrip.et istud teneas licet
aliqui dixerint q requiratur saltem allegatio ti
tuli.et no.bene istud tamen fallit in vsufruc.et in
predijs ecclesie vt statim dicam et intellige de titu
lo no solu habito a dno predij seruitutis.nam de
illo dubium non est q requiritur ad prescribedu
quia si a vero domino titulus haberet statim ser
uitus acquisita esset et non esset necessaria prescri
ptio. l. sequitur .§.lana. de vsucap. sed intelligo
etiam de titulo habito a quodam tertio puta qa
tytius tanq dominus predij tui cum non esset co
cessit mihi seruitutem in eo. et ego credens ipsuz
dominum esse forte quia possidebat sui vsus serui
tute longo tempore te sciente.et patiente ratioe
illius concessionis.Nam etiam talis titulus non
requiritur ad prescribendum talem seruitutem
realem.et ratio quia in seruitutibus et iuribus in
corporalibus titulus non requiritur:sed incorpo
ralibus sic.vt est iste quia iste seruitutes reales q
runtur rei que sibi non potest de titulo prouide
re:sed alia iura corporalia queruntur persone q
sibi de titulo prouidere potuit. et ista fuit ratio
Pet. Jtem est et alia ratio: quia in corporalibus
agitur de maiori preiudicio:scilicet de acquisitio
ne dominij q in incorporalib:quia tunc sola res
afficitur:et eius tantum conditio grauatur:et hec
fuit ratio Dy.in.ca.ij.de regu.iur.li.vj. qua sequi
tur Cy.in.l.ij.in.v.q.C. de serui. videtur mihi ve
rior:et ideo in prescribenda seruitute vsufructus
requiritur titulus cum vsufructus sit pars domi
nij.in.l.c.iiij.de vsufruct. et per consequens in eo
prescribendo tractetur de magno preiudicio ad
similitudinem prescriptionis rerum corporaliuz.
Sed contra hoc oppo.et immo videtur q in pre
scribenda seruitute verus titulus requiratur. na
ille qui seruitutem prescribit habet contra se dis
positionem iuris communis quoniam omne pre
sumitur liberum nisi probetur habere seruitutez
l.altius.C.de ser.ergo videtur q non solum alle
gatio: sed etiam tituli probatio sit necessaria per
ca.j.de prescrip.lib.vj.Jnno.in.c.diligenti.de pre
scrip. soluit hoc contrariuz q non dicitur contra
se habere ius commune qui prescribit seruitutez.
quia ius non prohibet que habere seruitutem in
predio alieno.sed tunc dicitur habere ius commu
ne contra se.puta vnus episcopus exercet iurisdi
ctionem in diocesi alterius episcopi.dicit Pau.de
ca.in.d.l.seruitutes. q no comprehendit quid sit
hoc dicere:qz verum est q in predio alieno non p
hibetur habere seruitutem volente et consentien
te domino.sed eo nolente.sic et eodem modo vn
episcopus volente alio episcopo.vnde dicit ipse q
c.j.de prescrip.in.vj.loquitur de prescriptionibus
currentibus contra ecclesiam.vel res ecclesie. sec
contra priuatum.Et ideo ipse concludit q q vult
prescribere seruitutem in predio ecclesie cum ha
beat contra se ius commune necesse est vt habeat
titulu saltem a non dno vel etiam a domino tituluz
vtilem.iuxta que habentur in.c.de quarta.de pre
scrip. quia si esset vtilis no esset necessaria pscrip.
l.sequitur.§.lana.de vsucap.quod no.pro limita
tione.l.si quis diuturno.si ser.vendi. potest etiaz
dici q Jnno.bene soluit:quia volens seruitute p
scribere non habet ius comune contra se:quia est
preter ius commune. et tunc diceretur cotra ius
commune:quando ius comune expresse prohibe
ret prescriptionem vt no.in.d.c.j.de prescrip. l vj.
¶Quintum quod requiritur ad prescribendu ser Quintu requisitu
uitutem quando est negatiua vt seruitus alti no
tollendi.s.prohibitio vsus.vt no.glo.in.l.qui limi
nibus.de serui.vr.predi.et in.l.j.C.de serui. et gl.ij.
in.c.abbate.de verb.sig.et Dy.in.l. si prius.de no.
ope.nun. Et ideo in istis seruitutibus que consi
stunt in prohibendo vt est seruitus altius non tol
lendi non acquiritur quasi possessio nisi per phi
bitionem ex parte pretendentis seruitutem et pa
tientiam aduersarij: sed in his que sunt in facien
do:vt aqueductus et si. non requiritur prohibitio
sed vsus et patientia aduersarij:quia in his consi
stit quasi possessio.et in predictis negatiuis serui
tutibus sufficit vnus tantum actus prohibitiois
ad hoc vt queratur ista quasi possessio.puta ne al
tius tollas vel per fundum vadas.vt sentit glo.in
l.j.C.de serui.Sed in affirmatiuis vt eundi p fun
dum vel aquam ducendi.dic q si sunt tales in qui
bus possit esse vsus per modum facultatis et fami
liaritatis vt itineris:quia permissum est ire p fun
dum tuum donec prohiberis:vt.l.e.diuus. de ser
ui.vr.pre.et tunc requiritur q ierit salte.xxx. die
bus. ad hoc vt constituatur in quasi possessione.

vt.l.j.§.et ibi per Bar.de iti. actuq; priua. Sed si
non potest in eis esse vsus ratione familiaritatis
puta ducere aquam per fundum tuuz in ista qua
si possessione querenda etiam vnicus actus suffi
cit vt in.l.j.§.q autem.de aqua quoti. et esti.et ita
tenent Pe.et Cy.in.d.l.ij.in.vj.C.de serui. et Bar.
in l.j.co.titu.et Bal.in.d.l.ij.et Flo.in.l.seruitutes
Sextu requisitum ff.de seruitutibus.quod bene no. ¶Sextum qd
requiritur est tempus:scilicet longum quado ser
uitus habet causam continuaz vel quasi: sed si ha
bet causam discontinuam regulariter requiritur
tantum tempus:cuius non extet memoria in co
trarium.de quo dic vt plenius dixi in prin.huius
septimu reqsitu viij.q.principalis. ¶Septimum et vltimum req
ritur vt prescribens sit dominus fundi cui serui
tus est adquirenda completa prescriptione. als si
esset simplex possessor sicut non posset ei fundum
adquirere per factum.vt dixi.s.in.iiij.q.principa
li.ita per prescriptionem sicut nec posset seruitu
tem imponere etiam si partem dominij in fundo
haberet vt .l.pro parte .de seruit.licet aliquando
plus possit prescriptio quam pactum : vt glo. no.
in.l.j.fami.ercis.et in.l.sed si inter me. de seruitu
tib.vr.predi.et in predictis iuribus not. ¶Et ex
predictis autem collige sm Flo. in. l. seruitutes.
septem specialia in ista prescriptione seruitutum
et iurium incorporalium. ¶Primum est q non
requiritur vera possessio:sed quasi quia iura in
corporalia non possunt possideri. vt. l. seruus. §.
incorporales.de acqui. rerum do. ¶Secundum
q procedit contra possidentem.vt habetur insti.
de act.§.eque quod non est in rebuscorporalibus
vt ibi.et.l.ij.C.de prescrip.xxx. annorum .no. per
gl.in.l.j.§.ff.C.de seruis fugi.et ibi per doc. ¶Ter
tium quia non requiritur titulus.l.si quis diutur
no.ff.si serui.vendi.et.s.dixi.ergo sufficit etiaz no
solennis.vt habetur in.l.post mortem.de adop.fa
cit ad hoc glo.nota.in.l.in iurium.in glo.mag.in
ff.si cer.pe. ¶Quartum quia requiritur scientia
eius contra quem prescribitur.l. ij. C. de seruitu.
¶Quintum quia requiritur etiam aduersarij pa
tientia.l.quoties.la.ij.de serui. ¶Sextum quia a
liquando requiritur prohibitio pro adipiscenda
quasi possessione eo qz non cadit aliquis actus ali
us corporalis pro ea adipiscenda qui sit confor
mis iuri querendo nisi prohibitio vt dixi.s.in ver.
quintum requirit ad prescribendum seruitutem.
¶Septimum quia prescriptio longi temporis
in istis incorporalibus interrumpitur per solam
missionem executoris licet secus sit in corporali
bus.vt.C.de rei ven.l.more litis.et hoc voluit sin
gulariter glo.sub dubio tamen forte in. l. ij. in fi.
C.de ser.Sed bar.limitat hec procedere quando
prescribens non habet titulum quia, tunc solum
ex negligentia non petentis causatur.ideo insur
gente vigilantia impeditur.C.de prescrip.xxx.an
norum.l.sicut.sed si haberet titulum non suffice
ret sola missio. executoris quia illa non causatur
ex sola negligentia vt habetur in.d.l. sicut.et hoc
procedit de iure ciuili.sed de iure canonico secus
quia omnis prescriptio de iure canonico impedi
tur per solam missionem executoris ratio quia
superuenies mala fides etiam sine aliquo iudicio
prescriptionem impedit.c.fina.et ibi no. de pre
scrip.c.possessor malefidei.de reg.iu.li.vj.et hoc te
net Bal.in.l.ij.C. de ser.in ver. vlterius queritur
nunquid prescriptio quam sequitur Ange .de arc
insti. de actionibus .§.eque.teneo illud seruan
dum esse in foro ciuili.iuxta no.in.d.c.fina. Natu
ralis autem interruptio impedit prescriptionez
etiam longissimi temporis in istis corporalibus.
l.seruitutes et.l.ij.C.eode ti. Et hoc facit contra
eum qui vult prescribere molendini clusam quaz
cursus aquarum semper interrumpit vt non vi
deatur prescribere:quia perditur possessio qd est
verum:si destruatur in totum vel pro maiori par
te.als secus argu.l.domum.de contrahen. emti.
et hoc tenent Bal.et Ang.in.d.l .seruitutis quod
notandum est.Et per hec expeditus est vnus mo
dus adquirendi seruitutem per prescriptionem
ac etiam perfecte expedita est materia prescriptio
nis in adquisitione seruitutum :de prescriptione
autem in seruitute amittenda :dicam in decima
et vltima.q. ¶Jtem constituuntur etiam omnes Alius modus cōstituendi seruitutem
seruitutes non per traditionem veram: quia in
corporalia non recipiunt traditionem. de adqui.
re.do.l seruus.§.viij.incorporales:sed quasi tra
ditionem que fit per scientiam et patientiam do
mini ipso me ducente in possessione .vnde etiam
cauet q me non impediat vtentem.ff.de serui.vr.
predi.l.j.§.fi.de act.emti.l.ratio.§. si inter.et de ser
ui.l.quoties.la.ij.de ista cautione habetur in.l.ha
rum.et.l.egi.si serui.ven.Jtem constituuntur ser
uitutes vt patiaris me vti seruitute per predium
tuu no autez constituuntur vt tu aliquid non fa
cias in tuo.puta ne eas per fundum tuum neue
ibi consistatur neq eo fruaris.secus si cocederes
mihi ius tibi non esse in fundo tuo aqua querere
minuende aque mee gratia. vt.l.quoties. la.j. de
serui.in prin.nec etiam constituuntur vt tu aliqd
facias in tuo. puta viridaria tollas ameniorem
prospectum prestes vel in tuo pingas: vt.d.l.quo
ties la.j.§.j.eo saluo q in seruitute oneris feren
di dicitur vt is debeat sustinere parietem vel co
lumnam qui debet seruitutem oneris ferendi in
pariete vel columna sua vt.l.cum debere; colum
nam.de seruitu.vr.predi.et.l.sicuti. §.j.et.§. distant
si seruitu.vendi.vt dixi.s.in.j.q. prin. in.j.natura
seruitutum. ¶Jtem seruitutes constituutur in
fundo simpliciter:quo casu totus fundus seruitu
te afficit:vt per qualibet ei parte ire agere liceat.
l.sicuti.de serui.et.l.si mihi cocesseris.cu.l.seq.et.l.si
via.de ser.ru.pre.nisi dno predij certus locus ser
uitutis designetur vt.l.nam seruus.§ sed si totus
fundus.quead.ser.amitti.de quo dic vt dica in.ij.
q.princi.Jtem oes seruitutes costitui possunt ad
parte predij diuisam.vt.l.certam.de ser .et no.pro
parte ea parte non autem ad partem diuisam vt
est tex.cum glo.in.d.l.pro parte.et.l. vt pomu.§ j.
co.ti.et.l.iij.in prin.de ser.lega.et.l.si quis duas. §.
si quis partem commu.predi.Constituta aute s
uitute meo predio si nanciscor ei dominiu pro p
te indiuisa pro ea parte seruit extinguit et pro alia
remanet.d.l.vt pomum.§.j.sinaut non esset con
stituta in toto predio:sed tantum promissa extin
gueretur seruitus in totum me adepto dominiuz
predij.d.l.pro parte.nam multa impediuntur fa
cienda que non dissoluuntur iam facta.l.patre fu
rioso.de his qui sunt sui vel alieni iuris. et no. per
glo. in. l.pro parte. ¶Jtem non potest constitui
pars seruitutis vt quis teneat ad parte eius quia
omnes seruitutes indiuidue sunt preter seruitu
tem vsufructus:vt dixi in.iij. principali diuisione
seruitutum. et si promissor vel stipulator serui.de
cessit quilibet heres tenetur insolitum.et quilibet
heres stipulatoris agit insolidum.vt.d.l. pro par
te .et.l. vie .de. serui.et fa.er.l.heres.§.an ca. et.l.
ij.de verb.obli.l.j.§.vsufru. ad.l. fal. ¶Jtem licet
vnus ex socijs non possit per pactum adquirere
seruitutem fundo communi.vt.l.si vnus ex socijs.de

serui.ru.pre.tamen per tempus seu temporis lapsu hoc est prescriptione adquirere potest. tex.est cum glo.no.in.l.sed si inter me.de seruit.vr.pre.z ibi per doc.z ibi hoc etiam tenet do.Pau.de cast. in.d.l.ex parte. Ex quo not.q aliquando plus potest prescriptio q pactum idem not.glo.in.l.j.fa. er. Item potest constitui seruitus certo modo vt cum certo genere vehiculi non agat veluti cum equo duntaxat vel vt certum pondus vehat vel.vt res ille traducant aut carbo portet vt est tex.in.l. modus.de serui. Item potest constitui seruitus vt vsus seruitutis temporibus secerni possit. puta vt quis post horam tertiam vsq in horam decimã eo iure vtatur vel alternis dieb9 vtatur.vt est tex. in.l.via.§.j.de serui.et in.d.l.modus.§.si .eodem. titu.z hoc seruatur in multis locis in aqueductu Item seruitus itineris potest imponi z restringi ad certum tempus puta vt liceat ire de die tantũ z non de nocte maxime in vrbanis prediis. tex.est cum glo.in.l.inter.commu.predi. Ex quo no .ibi. Pau.de castro q non est licitum ire per ciuitatez nec per domos alienas. Item constitui potest ser seruitus etiaz de edificio futuro:vt.l.seruitus.§.futuro.de ser.vr.predi.z.l.labeo.eodem titu. Item constitui potest vt aquã querere z inuentam ducere liceat.vt.d.l.labeo.z dixi.s in illa.q. in quibus rebus potest seruitus constitui et omnia que ibi dicuntur possunt hic addi. Item seruitus nauigãdi pot per lacum perpetuo constitui.vt.l.via constitui.§.si lacus.de seruitu.vr.pred. Item via iter actus haustus aque fere hisdem modis constituitur:quibus vsufructus constitui potest. vt est tex. in.d.l.via.in prin.de serui. Item seruitus ipso iure nec ex tempore:nec ad tempus:nec ad certam conditionem:verbigratia quandiu volã constitui potest. Sed si hoc modo constituatur obstabit facti vel doli exceptio contra promissionez seruitutis vendicantis.vt est tex.in.l.iiij. que incipit seruitutes.de ser.et ibi plene per glo. Bar. z doc. Et pone exemplum ex tempore scilicet vt incipiat post pascha ad tempus vt incipiat nunc z duret vsq ad pascha sub conditione intellige extinctiua scilicet vt constituo tibi seruitutem que extinguatur si nauis ex asia veniret non autem intelligas de conditione inceptiua videlicet constituo tibi seruitutem in tali fundo si nauis ex asia venerit:quia sub conditione bñ potest cõstitui seruitus sicut et dominium potest sic transferri et possessio vt de adqui.pos.l.si quis absenti.§.si qs et no.glo.in.d.l.iiij.in verbo sub conditione.que glo.faciẽs differẽtiã inter cõditionẽ extinctiuã et inceptiuã nõ est alibi sm Rapha.in.l. respiciẽduz si cer.pe.z Flo.in.d.l.iiij.et cõiter tenet. ¶ Et ex his no.q seruitutes reales z pdiales ipo iure non recipiũt certũ tps ex pte añ ad impediẽdã originẽ sz cõditionẽ sic sicut videmus in obligatiõe q cõstitui non potest ex certo tẽpore.l.obligationũ fere. §.placet.ff.de acti.z obli. Sed sub conditione sic. vt.l.cedere diẽ.de ver.signi. Ex parte vero posit.i. ad ipsam obligationẽ seruitutis faciendã non recipiunt conditionem nec diem quantum ad substantiam ipso iure sed obstat exceptio :quia tempus non est modus tollende zc.quia postq incepit semel competere durat perpetuo:sed adueniete die vel conditiõe obstabit exceptio.vt.d.§. placet et habetur in.l.nemo potest. de le.j. Et hoc est quod dicere voluit tex.in.l.iiij.de seruitutib et in istis appositio temporis contra naturam actus non vitiat nec vitiatur:sed operatur in eo qd operari potest si circa ipsum z nõ contra substantiaz: vt.d.l.iiij.z.l.cum qui ita.§.qui ita.de verbo.obli. z habetur in.d.l.nemo potest. Et de intellectu.et materia in.d.l.iiij.vide ibi plenius per Bar.z per omnes docto.z plenius per Rof. in suis libellis iuris ciuilis in actione confessoria ver. Item queritur que dicitur.z vide quod dixi.s.in.vj.q. principali. Et adde q lz seruitus constitui possit ex parte ante sub conditione ad impediendum originẽ videlicet promitto tibi seruitutem in tali fundo si nauis ex asia veniret.tamen si ante euentum cõditiones tradidi vel quasi per patientiam transit in ius seruitutis.ff.de solu.l.sub conditione.de iure do.l.nisi.sz glo.no.in dicta.l.quarta.in versicu. sub conditione.circa principi.ibi si ante cõditio. tradidi.que glo.non est alibi sm Ange.et ibi doc. Ex quo no.singulariter q sicut in re corporali qs tenetur dare sub conditione:si interim tradat corporaliter transfert statim dominium.l.dotis fructus.in fi.de iure dot.ita in iure incorporali si quis promisit vni dare sub conditione si interim patiatur illum vti quod pro traditione habetur.l. quoties.la.ii.de serui.censetur illud iusz ppricta tem transferre per glo.illam notabilem quam teneo:licet Ange.ibi dicat q non credit illam veruz dicere.

¶ Quando seruitus adquiratur. Cap.xxj.

Dixi Quomodo, et qualiter seruitus adquirat:sz qñ adquirat. Dic q p pmissionẽ tñ nõ adquirit seruitus nisi realiter constituat.q talis sola promissio non constituit ius in re hoc est in seruitute:sz ius ad rem.vt.l.si partem.in prin.ff. queadmo .serui. amit.no.in.l.z in prouinciali.C.de serui. z dixi.s. in illa.q.quõ cognoscatur an seruitutes sint reales z prediales z no.ex illa.l.si partẽ.in princi.q seruitus aqueductus non incipit anteq fiat riuus per quem ducatur.z idem in qualibet alia seruitute ad cuius vsum requiritur. q aliqd opus fiat in re seruiente puta tigni immittendi:q requirit q fiat foramen.anteq fiat seruitus non potest dici q sit constituta per aliquem contractum soluz sed competit actio personalis vt constituat que actio de sui natura nõ tollitur nisi spatio longissimi tẽporis vt.l.sicuti.C.de prescrip.xxx.annorum Sed postq factum est opus incepta est seruitus q tolli potest spatio longi tpis.sm ea que dixi in pcedenti.q. principali:z si quis inducit me in fundum suum animo constituendi mihi seruitutem: lz statim dicatur constituta seruitus vt.l.iij.§.dare.ff.de vsufru.hoc tamen est verum quando non est opus aliquid fieri ad vsum seruitutis puta itineris vel altius non tollendi vel haustus aque: vbi non.potest opus facere.secusqñ est aliquid necesse fieri sine quo quis vti non possit qd ppetuo tene mẽti.sed si legata est seruitus realis z pdialis.dic q dies seruitutis cedit a morte testatoris etiã legatario ignorãte:lz per se non transmittat sed cũ pdio trãseat:vñ nõ est ppria transmissio sed in herẽtia q̃dã:casus est in.l.si ptẽ.§.j.queadmo.s. amit.z ibi in hoc no.do.z Bal.in.l.vnica.§. in nouissimo.de cadu.tol.siue.§.libertatibus.Quod intellige verũ qñ fuit legata expsse.q sicut trãsit dominiũ rei corporalis expsse legatũ ipso iure.l.a tyto.ff.de furtis.ita:z istud qsi dñiũ iuris incorporalis.nã z in illo est repire dominiũ iproprie. vt no. in.l.qui vsufru.in fi.in versi dominium.si vsufruc. pet.et per glo.z doc.in.l.generaliter.§. nihil commune.de acqui.pos.sz si fuisset legata seruitus ta

Ipso iure sz quõ rñdet q causa dic morte testatoris

vere a die / adire hereditatis / vt ibidez / per bar.

vere a die cite:secus quia per legatum tacitum non transit ius seruitutis sicut nec etiam ipso iure dominiuz l.seruum filij.§.j.de lega.j.et habetur per glos.et doc.in.l.emtor.§.si.de rei.vendi.z per Bar.z omnes docto.in.l j.de le.j. Ita etiam tenent Bart.et doc.in.l.binas edes.de serui.vr.pre.z Flo.in.l. testatrix.in prin.si serui.vendi. An autem rei legare vel vendire vel diuise seruitus debeatur.vide plenius per Bar.in.l.j.de serui.lega. z per Bar. z omnes doc.in.l.binas edes.z per Pau.de cast.in.l.in tradendis.§.interpositis in fi. communia predi. et vide in.l.si quis edes.in prin.de ser.vr. predi. et per tex.z glo.in ver.restituatur in.l.ij.§.fi.de heredi.vel actio ven.z vide tex.nota.in.d.l.testatrix.

¶ Quomodo qualiter z quando z per quem seruitus retineatur. Cap.xxij.

Nunc Dicamus quõ z qualiter z qñ z p quẽ seruitus retineat z dic breuiter q seruitus p parte acquiri non potest.vt.l.pro parte.de serui.tñ p parte retineri pot:vnde prediũ tuũ si mihi seruiat siue ego partis pdij tui dñs esse cepero siue tu mei p parte seruitutis retineri potest.l.pomũ.§.j.de seruitu.z l.si quis edes.§. si parte de seruitu. vrba. predio.

¶ Item vnus licet ex sociis seruitutem fundo cõi acquirere non possit.l.si vnus ex sociis . de serui. vrba.predio. tamen per vnum potest seruitus retineri.l.aquam.§.si plurium quemad.serui. amitti. Item seruitus retinetur nobis per socium vt fructualium z bonefidei possessorem tex.est in.l.v. que incipit seruitus.quemad.serui.amitti. Itẽ q per fructuarium retineatur nobis seruitus: licet non acquiratur.vide tex. z ibi omnino Bartol.in l.iij.§.vt viderem. de iti actuq priuato. Item vsu retinetur seruitus cuz ipse cui debetur vtitur qui vel in possessione eius nomine est aut mercennarius aut hospes aut amicus aut medicus qui ve ad visitandum dñm venit aut fructuarius lz suo nomine.denique quicunq debita via vsus fuerit nisi ad fundum nostrum facit vel ex fundo licet malefidei possessor sit retinetur seruitus. tex. est in.l. vsu cum tribus legibus sequen.vsq ad.l.fina. quẽadmo.serui.amitti. Et q etiam per malefidei possessorem seruitus retineatur est etiam tex.in.l.qui fundum eo.titu. per quem dicit ibi Barto. z doc. q si ciuitas vel castellum quod habet merum imperium occupetur a tyranno qui vtitur illa iurisdictione retinet suam quasi possessionez imperij seu iurisdictionis quod dicit ibi Flo. esse verũ qñ iurisdictio cohereret territorio: secus si persone in loco. quia tunc qui non vtitur licet deiectus perdit vt habetur in.l.sequitur.§.si viam.de vsuca.et argu.l.si plures.§.deiectum.de vi z vi.ar.z quãdo dicatur coherere iurisdictio territorio.l. fi. C. vbi et apud quos.z plene per Bar.z doc.in.l.j.C.de iurisdi.om.iud. Item retineri potest etiam si ille q̃ vtit non vtitur noie ei9 cui competit:sed sui. vt q sit socius vel si qui suo nomine vtuntur vt dixi.et no.glo.in.l.fina.quẽad.serui.amit. Item per naturalem aque cursum natura inter currentis seruitus retinetur.vt est tex.in.d.l.qui fundũ.quemadmo.serui.amit. ¶ Sed nunquid aqua per seipsam fluens possit inducere prescriptionem vel cõsuetudinem. Dic q non:quia non est res animata et per rem inanimatam nihil nobis acquiritur: oportet ergo in prescriptione aliquem vsuz intercessisse quo principato sufficit aquam per se fluere vt.d.l.q fundum. In consuetudine etiam sufficit q initium habuerit a multis vtentibus. nam postea perficit solo cursu tẽporis.ff.cõia predi.l.venditor.§. si constat. z nota. Bal.in.c.j.§. si quis de manso.in penult.col.in ti. de controuer.inuesti.

¶ Item ppter pupillũ vel minorẽ cũ quo habeo rem cõem retineo seruitutem licet ea non vtar vt est tex.valde no.in.l.si cõem in prin. z ibi vide omnino doc.quemad.serui. amit. Item quõ z qualiter quasi possessio retineatur seruitutum vide per glo.in.l.ij.C.de serui.et ibi per docto.maxime per Ray.in.iij.q.

¶ Qualiter quis vti debeat seruitute. Cap. xxiij.

Dno Principaliter est videndũ qualiter qs debeat vti serui. Et dic breuiter q dz vti ciuili modo. Nam si cui simplici vsu via concedit per fundum cuiuspiã vel relinquat in infinito.videlicet per quãlibet ei9 partem ire agere licebit ciuili tãtũmodo:non enim per villam ipsam nec per medias vineas ire agereq poterit cum cõmode per aliam partẽ ire agereq possit z minore seruientis fundi detrimẽto tex.est notabilis in.l. si cui.de seruitu.in.l.si mihi concesseris.cuz.l. seq. de serui.rusti.predi.z hec iure allegat si aliquibus hominibus armorũ vel aliis concedatur transitus per vnum territoriũ vel alium comitatum q debeat intelligi.s.q transire debeat per partem minus damnosam concedenti.z q debeant ciuiliter se habere. Et quando se inciuiliter habent dicuntur contra conuentionez venire.et debet eligi locus per quem possunt ire vel agere vt est tex.in.d. l.cui.z.l.certo generi.§.j.de seruitu. rusti. pdi. Et postq est electio facta de loco nõ est licitũ mutare voluntatem et per alium locum ire. vt. d l. si cui. immo cetere partes libere remanent.vt est tex.in d.l.certo generi.§.j.et quod dixi de electione procedit quando cõcessio seruitutis fuit facta simpliciter.secus si actum fuisset q totus fundus seruire deberet. Nam ista concessio simplex non esset sz generalis vel vtilis.tunc non cogeretur ille cui cõcessio facta est eligere locum.sed posset tunc nunc per vnum locum nunc per alium transire. z sic licitum esset penitere vt probatur in.d.l.certo generi.§.j.z in.l.nam satis.§.j.ver.ceterum. in.§.ceterum.et ibi glos.in verb.velit quemadmo.seruitu. amit . Sed ille qui concessit seruitutem bene potest variare sine alterius incommodo.l.ij.§.pe.de reli.et sum.fun.sm glo.fi.l.si cui.que est no.z sequtur ibi Bar. et communiter docto. ¶ Sed est dubium quando electio est faciẽda ad quem spectat electio.an illi qui debet seruitutem an illi cui seruitus debetur. Et videtur q electio sit debitoris siue loquamur in contractibus vt.l. plerumq. in fina.de iure dot.siue in vltimis voluntatibus per l.si via.de seruitu.vrba.predio. In contrarium videtur q sit electio heredis debentis per. le.si cui. in princi.de seruitu. Glo. soluit vno modo in.d.l. si via. Dic tu melius.aut verba executiua sunt prolata ad vnum exemplum quando sunt prolata a dare debente. heres dato vel concedito seruitutem tytio in fundo meo vel tytio promitto concedere viam. Exemplum vero quando sunt prolata ab homine debente est. volo q tytius habeat sibi seruitutem. in fundo meo vel q tytius possit vendicare seruitutem et tunc siue loquamur in vltimis voluntatibus electio est illius ad quem verba proferuntur.vt.l.planc.la.j.§.fin.de lega. j.ibi siue habeto.vt.l.si ita relictum.§.fin.ibi heres dato.de leg.ij.et hoc tenet glo.ordina.in. d. l. lucius

de lega.ij.τ ita debet intelligi.d.l.si viā.§.φ ibi verba executiua erant prolata ad heredes siue loquamur in contractibus. licet hoc bene expressū nō reperiatur sm Cy.in.l.cum quidam.C.de verbo.signi.Sed sm Bar.in.d.l.lucio.istud probatur in l.si sic stipulatus fuerim τ in.l.si ita stipuler.de verbo.obliga.et probatur etiam per argumentū sm Cy.in.l.si stipulatus fuero per te non fieri.de verbo.obli.coniuncta.l.ij.§.quedam.eo.titu.in.l.cū is.§.j.de condi.inde.τ hoc tenet Dyn.in regula.in alternatiuis in.vj.τ Cy.in.d.l.cum quidā.τ Bar.in.d.l.lucio.τ Flo.in.d.l.si via.et habet per doct.in.l.qui duos τ.l.legato generaliter.de lega.j.τ eadem conclusionem facit Bar.in penis alternatiuis in.l.quicunqꝫ.C.de ser.fugiti.in.l.j.§.expilatores de effra.et expil.heredi.τ in.d.l.lucio.i fin.Et ratio huius conclusionis esse potest: quia verba debent interpretari pro eo in cuius fauorem apponuntur:vt.l.nec solus.§.j.quando dies lega.ce. Sed si verba executiua ad neutrum referuntur:τ tunc fit distinctio.Aut loquimur in contractibus et electio est dare debentis.vt.l.plerūqꝫ in fin.de iure dotium.¶Aut in legatis seu in vltimis volūtatibus.τ tunc electio est ipsius legatarij dicta.l.lucio.et ita est tenendum in hac materia.quia est communis doctrina doctorum:licet aliqui aliter dixerunt.¶Item licitum est ei cui seruitus debetur edificare in predio seruiente ita φ commode ius seruitutis habere possit ita φ fiat sine domini incommodo.Et ideo si iter legatum est quo nisi opere facto iri non potest fodiendo substruendo iter facere potest.vt est tex.in.l.iter.de seruitu.et.l.seruitutis.§.si duo.de seruitu.vrb.predio.vbi est casus no.φ ex simplici constitutione seruitutis eundi absqꝫ alia expressione videtur esse cōcessa licentia et facultas faciendi scalas et si.in fundo seruiente sine quibus seruitus haberi non posset etiam si ille scale possent fieri in predio dominante quod est singulare:eodem modo qui habet ius aqueducende per alium fundum licet ei fistulam suam fictilem vt cuiuslibet generis in riuo ponere quo aquam latius exprimeret.τ quod vult in riuo facere licet dummodo domino predij aquarum deterius non faciat.vt est tex.in.l.quintus.de serui.rusti.pre.τ in.l.hec sunt.§.is.τ.l.fi.de aqua quoti.et esti.et hec iura allegantur φ habēs licentiam eundi vel aquam ducendi per alium fundum vel scalas vel cliuos faciendi in fundo seruiente potest arbores incidere.terrā fodere explanare fossata et si.facere vt commode seruitute vti possit. Si ergo hoc facit non potest de damno dato accusari sm Flo.in.d.l.iter.quod nota.quia est quotidianum et vtile.quod ego intelligo etiā si fiat incommodum domini predij seruientis respectu incisionis vel explanationis aut fosse.quia illa sine aliquo damno fieri non possunt. Sed si fieret incommodum domino predij seruientis in eundo vel aquam ducendo.tunc predicta fieri nō possent per dictam.l.habeo.de seruitu.rusti.predi.τ dicta.l.hꝫ iure.§.is qui.et.l.fina.de aqua quoti.et esti.que iura intelligo ita licet doc.non declarent quod no.¶Cuius autem expensis predicta fieri debeant.dic expensis eius cui seruitus debet vt.d.l.iter.et.d.§.si domo.et est tex.in.l.si forte.§.etiam si serui.ven.τ ita etiam vult Flo.in.d.l.iter.et vide quod dicam in versicu.sed cuius expensis. ¶Item licitum est etiam locum seruientem reficere.puta iter ad aqueductum et refectionis.causa etiam est licitum accedere ad ea loca que non seruiunt vt est tex.not.in.l.refectionis in prin.cō

Cuius expēsis fieri debeāt reparationes: vt meliꝰ qs seruitute vti possit

munia predi.τ est tex.sm Flo.pro habentibus ductum aquaꝫ et clusas ad molendinū per fundum alterius: vt dn̄s fundi seruientis debeat prestare aditum etiam per alium suum fundū non seruiētem ac etiā pati imponi lapides et calcē τ arenā τ si.pro reparatione dicte cluse.τ ideꝫ dicas de alijs similibus qd est valde no.¶Item predicta facere potest non solum ille cui seruitutes debentur:sed etiam fabri sui et magistri ad hoc necessarij. vt est tex.no.in.d.l.refactionis.τ si resisteres illis videris dn̄o predij dominantis resistere tex.est not.in l.ossa.§.fina.de relig.τ sum.fu.sm Pau.de cast.in d.l.refectionis τ illa.l.refectionis.est ar.sm Pau.de cast.ibi φ si ex forma statuti licitū est alicui vindictam sumere de eo qui ipsum offendit.sit sibi licitum congregare amicos qui ipsuꝫ adiuuent ad hoc et illi non punient sicut nec ille principalis.τ dicit de hoc esse glo.nota.et singu.in.l.cuꝫ fundi.de vi τ vi arma.licet gl.in.l.graccus.C.de adulte.videatur requirere φ congregati sint tales quibꝰ ille congregans possit precipere.vt sunt filij vel serui.et istam partem φ non puniantur tenet Jaco.but.τ Pau.de castr.in.d.l.refectionis.et alias obtinui in ciuitate mea veronensi vbi est statutuꝫ φ si frater vel maritus vel pater reperit aliquē cum sorore vxore vel filia male conuersantem.possit cū impune occidere. Nam quidam sciens vnū male conuersari cum sua sorore congregauit duos amicos et occidit eum.Dixi φ tam frater φ etiam sui socij debeant absolui.per.d.l.refectionis.cuꝫ his que.s.dixi.et ita per curiam iudicatum fuit φ perpetuo tene menti.¶Licet sit dubium nūquid in his casibꝰ ille qui potest aliquem occidere possit alteri hoc mandare ita φ ille mandatarius nō teneatur τ Bal.tenet idem.s.φ mandatarius occidens non teneat in.l.graccus.C.de adul.τ de hoc est glo.sing.in.d.l.cuꝫ fundū.in ver.postea.in pn̄.sm lec.primam.de vi τ vi ar.Sed idē Bal.tenet cōtrarium in.c.j.§.j.ver.j.τ hoc facit ad.q.in titu.de pace iura.firman.in vsi.feu.per.l.seruum si heredi.et de testa.libe.ibi pater duntaxat τc.idē tenet Ange.in.d.l.graccus.et ibi Saly.inclinat in istam sententiam licet dicat se dubitare.Ideꝫ tenet etiā Ange.de arctio in tractatu suo maleficioꝝ in glo.che mai adulterata la mia dona.in.vj.colum.vꝫsi.quid si pater vel maritus.hanc questionē non determino:quia nō est materia nostra sed est dubia satis.sed vide tex.in.l.si quis in graui.§.j.τ ibi per Ludo.ponta.ff.ad sill.¶Iteꝫ ille cui debetur seruitus potest deprimere τ eleuare locum seruientē vt commode seruitute vti possit si sibi necessariuꝫ est nisi aliter actum sit vt est tex.in.d.l.refectionis ff.communia predio.vel nisi hoc sit cum magno incommodo domini predij seruientis.et hoc modo potest intelligi.l.j.§.fina.de riuis.et.l.iij.§.penul.de iti.actuqꝫ priuato.¶Sed cuius expensis talis refectio vel depressio aut leuatio fieri debeat Dic regulariter expensis eius cuius seruitus debetur.sed fallit in seruitute oneris ferendi.vt est tex.in.l.et ferre.ff.si ser.vendi.et ibi per Barto.et docto.de quo dic vt dicam plenius infra de seruitute oneris ferendi.Cetera circa materiam istaꝫ vide que dicam in speciebus seruitutum.

¶Quando τ qualiter et quomō seruitutes amittantur. Caput.xxiiij.

DEcimo et vltimo principaliter dicendum est de amissione seruitutis videlicet quando et qualiter et quomodo seruitutes amittantur.Et pri

mo seruitutes omnes amittuntur per confusionem si idem vtriusqꝫ predij seruituris τ dominantis dominus esse ceperit.vnde si predium tuū mihi seruiat et eius dominium insolidum acquisierunt: vel tu insolidum nactus sis dominium fundi mei extinguitur vel confunditur seruitus tex.est in.l.j.quemadmo.seruitu.amit. Et ratio huiꝰ decisionis colligitur ex illa regula quod res ppria nemini seruit.l.vti frui.si vsufru.petatur.τ.l.in re communi.de seruitu.vrba.predio.τ in.l.propriuꝫ.τ.l.quicqꝫ.communia pre.secus si communicareꝫ tibi predium meum pro parte vel tu communicares mihi predium tuum pro parte quia tunc seruitus non extinguitur.vt.l.pomum.§.j.de serui. ¶Iteꝫ extinguitur seruitus si a socio predij communis dominantis communiter emitur fundus seruiens.text.est in.l.si communi fundo.de serui.vrba.predi.τ est ratio: quia pars vtriusqꝫ domini in vtroqꝫ fundo esse incipit vt ibi dicitur.τ sic notatur φ sic quando fundus tuus debet seruituteꝫ fundo meo si dominus fundi tui efficior.τ sic vterqꝫ efficeretur meus insolidum quia res mea nō potest alteri mee seruire.vt dixi. ¶Item si fundus dominans est comunis inter te τ me pro indiuiso.postea fundus seruiens similiter efficitur communis inter nos extinguitur seruitus.vt.d.l.si cōmuni fundo.qꝛ qd iuris est in vna persona idē in duabus ar.l.que de tota.de rei vendi.secus si ppo meo fundo τ proprio tuo vnꝰ τ idem fundus tertij seruiat τ ipsum in communi emerim: qꝛ tunc seruitus remanebit quoniam proprio fundo seruitus deberi potest etiam per communem.vt est tex.in.d.l.si cōmuni fundo.de serui.ru.pdi. ¶Et circa istā materiā quando vnus fundus seruiēs acquiritur vni vel omnibus socijs pdij dominantis vel qn̄ acquiritur vni vel particulari.an extinguatur seruitus vide glo.ordi.que plene distinguit in d.l.si cōmuni fundo.τ ibi per doct.τ glo.in.l.vnus ex socijs.§.j.ver.placet.de serui.ru.pre.et ibi per doc.et per Azo.in summa.C.de serui.vrba amittuntur seruitutes qui bene dicunt in omnibus excepto eo φ inquantum faciunt differentiaꝫ:vt voluit glo.in.d.l.vnus ex socijs inter redemtionem et cōionem.Nam est distinguendum solummodo an dominus vel domini predij dominantis efficiantur domini predij seruientis.τ tunc extinguitur seruitus:qꝛ non superest in quo possit remanere.Sinvero pro parte.Et tunc durat τ non extinguitur:quia superest alia pars per quam seruitus retinetur.vt.d.l.vt pomum.§.j.de ser. ¶Iteꝫ si heres imposuit seruitutem fundo alteri sub cōditione legato extinguitur seruitus adueniente conditione.vt est tex.in.l.si cui.§.heres.quemadmo.ser.amit.Et ratio est quia finito iure datoris finitur ius acceptoris.vt.l.lex vectigali fundo de pigno.Et ideo si emphiteota vel vasallus imposuerit seruitutem fundo emphiteotico vel fendatario qd potest.vt.l.iij.de serui.τ.c.j.§.j.in titu.de inuestitu.in vsibus feudorum.τ postea emphiteosis vel feudum finiatur extinguitur seruitutis impositio per.d.§.heres.Et idem dicas in simili.vt plene dixi.s.in iij.q.principali de quo dic vt ibi. ¶Item seruitutes regulariter amittuntur p prescriptionem.s.non vtendo per longū tempus hoc est.x.annis inter presentes.τ.xx.inter absentes si constituta sit seruitus que non haberet temporū interualla vel si interualla dierum vel noctium tantum vel breuioris spatij.si auteꝫ habeat interualla annorū vel mensium amittitur tempore duplicato videlicet.xx.annis inter presentes.τ.xl.

inter absentes.l.fina.in prin.de seruitutis.C.τ.d.l.si sic.quemadmo.serui.amit.τ hoc videtur tenere glo.in.d.l.si sic:quia ista est eius vltima opi.τ hoc etiam videtur tenere glo.in.l.cum notissimi.§.fi.que incipit verbigratia.C.de prescrip.xxx.annorū que dicit φ ista duplicatio habet locum in decennali vel vicennali prescriptione et hoc etiam sentit glo.antepe.in prin.in ver.propter breuitatē tēporis in.c.cum ecclesia sutrina.de causa possessio.et ppie.q̄ dicit φ ea que non habent causam continuam tempus duplicatum requirunt per.d.l.si sic.τ hanc opi.putat esse veriorem Abbas siculus in.c.de quarta.de prescrip.licet pdictam glo.non alleget.Alij dicunt φ duplicatur tempus solūmodo.x.τ nō.xx.annorum:τ sic in vtroqꝫ casu prescribitur spatio.xx.annorum videlꝫ inter psentes:τ inter absentes:τ ista fuit opi.Jo.glo.per dictam.l.fi.C.de serui.quē seqtur glo.Accur.in.d.l.fina.et Bar.τ Bal.τ ibi cōiter doc.sequuntur.τ Inno.in.d.c.de quarta circa prin.dum istam opi.vltimam ponit iuxta glo.no.in.l.qui filium.§.sabinus.ff.ad treb.et no.per.Bald.in aut.ex testamento.C.de collatio.vbi dicitur φ vltima opi. Inn̄.in dubio est tenēda τ hanc opi ego etiam sequor vltra tex.in.d.l.fina.Bald.etiam ibi allegat rationem:quia cum vicennīū sit tēpus a lege duplicatum non debet vlterius duplicari ne fiat duplicatio duplicationis.τ pro hoc ego adduco quod dicitur in simili φ retrorcutio retrorcutionis nō admittitur sꝫ Bar.in.l.post legatum.in prin.in pe.columna.in fi.ver.sed circa predicta duo.de his qui.vt indig. Et sic nota.φ ista duplicatio temporum non habet locum vltra tempus decimale vel vigesimale τ sic non habet locum in prescriptione.xxx.vel.xl.annorum vt est glo.no.in.d.l.cum notissimi.§.fi.de prescrip.xxx.annorum.nec habet locum in prestatiōe annua.vt vult etiam eadem glo.ibi quam sequitur domi.Flo.in.d.l.si sic.§.j.quemadmod.ser.amit.¶Sed nunquid ista duplicatio temporum habeat locum in prescriptione decimarum τ in iure eligendi:vel in obligationibus que fiunt omni anno semel in die dedicationis vel festiuitatis alicuius ecclesie:vel in seruitijs que recipiunt ab aliquo.vide de istis omnibus per Inno.τ canonistas in.d.c.de quarta.de prescrip.τ per Flo.in.d.l.si sic.¶Et sup isto articulo d duplicatiōe tēporis in pscribēda seruitute sic videt ɔcludendū:φ aut est seruitus continua sine aliquo temporis interuallo ex forma constitutionis videlicet:promitto φ tu possis ducere aquam vel continue vel qn̄cunqꝫ vis per fundum meum.et ista prescribitur longo tempore videlicet decem annis inter psentes.et.xx.inter absentes.vt.l.sicut.C.de prescriptione seruitutis Aut seruitus continuaꝫ causaꝫ non habet sine interuallo:immo discontinuam ex forma constitutionis seruitutis:qꝛ habet interualla:vt puta qui non est semp licitū ducere aquā vel ire.et tunc aut habet interualla annorum vel mensiū:vt puta.constituta est seruitus vt estate tātum ducat:vel vno mense cuiꝰ anno vel alternis annis vel alternis mensibus.et tunc quia tempus continuum non habet duplicatum tempus.vt.d.l.si sic.sꝫ vt inter presentes requirantur.xx.anni τ inter absentes nō duplicetur:qꝛ sufficiunt anni xx.vt.s.dixi.Itē si habeat interualla quinquennij triennij vel biennij aut non temporū:vt quia omni quinquēnio licet vna die vel pluribus gustare vel ire.vt est tex.no.in.d.l.fi.in prin.C.de fui.ideꝫ in septimana vt si alternis septimanis licituꝫ est ire vel aquā ducere vel vna die in septimana:vt est

Conclusio sup duplicatione tēporis in prescribēda seruitute

glo.no.quā docto.sequuntur in.d.l. si sic in fin.in verbo quotidie queadmo.seruitu. amit.et eam sequitur etiā Nic.de mar.z Abb.siculus z etiā doct. canoniste in.d.c.de quarta.de prescri. Ex quo no. ꝙ licet seruitus hñs causam discontinuatiuā non prescribit lōgo tpe regulariter.sed requirit tñ tēpus in cuius contrariū memoria nō existat.vt habetur in.l.seruitutes.la grande de seruitu. et dixi plene in.viij.q.principali.tñ pdetur p nō vsum lōgi tpis.fm ea que.s.dixi. Aut seruitus habet interualla diez vel horaz.puta alternis diebus.aut die tota tm̄ aut nocte tātū aut alternis horis vel vna hora quotidie quis seruitute vti potest: z tūc quia istud reputat esse tēpus quotidianū zvna seruitutis.s.habens causam continuā pinde acsi interualla nō habeat non vtendo amittitur tēpore constituto.s.longo vz.x.annis inter p̄sentes z.xx. inter absentes nec fit aliqua duplicatio tempoꝝ vt est tex.cum gl.in.d.l.si sic. ¶Sed nunquid ista p̄scriptio currat contra ignorantes se habere ius seruitutis. Dicas ꝙ sic etiam si sibi non possit aliqua negligentia imputari.vt est tex.in. l. si partes .§.j.ff.quemadmo.seruiamit.z.l.actilicinus. d serui.rusti.pdi. Sed propter istam ignorantiā in integrū restituitur ex clausula si qua mihi iusta causa esse videtur vt.l.j.ff.ex qui cau.maio.,sicut quando fuisset impedit9 aliquo iusto impedimento: vt d.l.actilicinus.vt no.glo.in.d.l. si sic.in penul. gl. in fi.z idem no.gl.in id.l.z partem.§.j.in versi.nō vtendo.z glo.in.d.l.sic loquitur per.verbū forte.dicens de equitate forte per restitutionē subuenit. Et ideo dixit forte q2. d. actilicinus in ratiōe qua se fundat loquit quando fuit impedit9 tali impedimento aduersus quod sibi consulere nō potuit quia fons exaruit. Sed quando impeditur propt suam ignorantiam per diligentem inquisitionez potuisset sibi prouidere: ideo non videbatur subesse tanta equitas.et propterea glos. determinat idem sub dubio forte et est multum no. et semper allegatur et pro ea prouidetur.l.fi.C. de prescrip. longi tempo. currere etiam contra ignorantem: quia succurritur ignoranti per restitutionē in integrum ex clausula generali. z ita tenet singulariter Bar.in.l.j.§.si quis autem.de iti.actuqꝫ pua.z pau.de ca.in.d.l.si sic in fi.z in.d.l.actilicin9. z idē sentit Spec.in ti.de prescrip.ver.sed pone colon9 z canoniste idem in.c.vigilanti. de prescri. Et hoc perpetuo tene menti pro illis contra quos currit p̄scriptio longi vel longissimi temporis vel ex forma statuti: quia si fuerint ignorantes habent beneficium restitutionis in integrum ex clausula generali in quadriēnium a die scientie iuxta. l. fi.de temporibus in integrum resti.et hoc vult Bar.singulariter in.d.§.si quis autem.z in.l.ij.ad fin.C.si aduersus vend. z pau.de cast.in dicta.l.si sic. z in d.l.actilicinus.z Fulgosius in.l.iuris ignorantia. ff.de iur.z fac igno.in.l.senatus. de offi.pcdi.et Abb.sicu.in.d.c.vigilanti.quod no.quia sepe contingit in facto. Et predicta ꝙ per non vsum perdatur et prescribatur seruitus procedunt in seruitutibus rusticis: secus in vrbanis: quia in istis nō sufficit me seruitute non vsum: sed requiritur etiā ꝙ tu prestes mihi impedimentum.vt.l.hec autez iura.de serui.rusti.predi.fm glo.pe.in.fi.in.l.si sic. quemadmo.seruitu.amit.z idem tenet Innocen. Anto.de but.z canoniste in.d.c.de quarta. de prescript. qui dicunt ꝙ est differentia inter rusticam seruitutem z vrbanam in hoc quia rustica perditur longo tempore non vtendo fm ea que.s.dixi. vrbana vero per longum vsum non perit: sed ita

An inscriptio in amittenda seruitute currat ɔtra ignorantes.

demū si vicinus vsucapit libertatez veluti si edes tue edibus meis seruiant ne tue altius tollantur ne luminibus mearum officiant. in hoc em̄ casu si ego per statutum tempus fenestras meas prefixas habuero vel construxero: ita demū ius meū amitto si tu per id tēpus altius sublatas habueris edes tuas.alioquin si nihil feceris retineo seruitutem vt hec pbantur in.l.hec autē iura de ser. vr.pre. ¶Et aduerte quia lz Inno.in.d.c.de quarta dicat predicta procedere secundum leges. idez tamē dic tu fm canones: quia in hoc canones nō reperiuntur contrarium disponere nisi respectu ecclesie contra quam non prescribitur nisi spatio xl. annorum: vnde in foro ecclesiastico et in terris ecclesie predicta seruabuntur advnguem secundū Abbatem sicul. in.d.c.de quarta ad fi. Sed certe nec quantuz ad ecclesiam est differentia inter ius canonicū et ciuile: quia vtroqꝫ iure idem est quoniam in rebus immobilibus contra ecclesiā non currit prescriptio nisi.xl.annorum.vbi de iure canonico.d.c de quarta.z de iure ciuili in aut.quas actiones.de sa.san.ec. Sed in vno tantum regulariter est differentia quantum ad prescriptionem inter ius canonicum et ciuile. quia ius ciuile amittit prescriptionem cum mala fide: vt.d.l.si qs emtionis .C.de prescrip.xxx.annoz. quod ius canonicum non amittit.vt.c.fi.de prescrip.et in regula possessor malefidei.in.vj.z no.abbas.in.d.c.de quarta in.viij.colum.in prin.in hoc tamē est standum iuri canonico quia est materia peccati. vt habetur in.c.nouit.de iudi.et no.in.d.c.fi.licet glo.ibi aliter dixerit z sic in effectu inter ius canonicum et ciuile nulla videtur esse differentia regulariter in materia prescriptionis: z maxime quātum ad propositum prescribende seruitutis vnde propter hoc tene omnia que.s. dixi obseruanda esse tam de iure canonico ꝙ ciuili: z tam in terris ecclesie ꝙ in terris imperij. ¶Item qui vtitur seruitute alio tempore ꝙ sibi debeatur ipsam p non vsum longi temporis perdit. z ideo si is ꝗ nocturnam habet aquam et interdum per constitutum tempus ad amissionē vsus fuerit diuturna amittit nocturnam seruitutem: q2 ea non est vsus idez est in eo qui ceteris horis vsus fuerit nec illa apte earum horarum quasi his seruitus debebatur.vt est tex.in.l.si communem.§.j.quemadmod.serui. amit. Idem si cui via actus debeatur vt vehiculi certo genere vteretur iuxta.l.modum.in prin. de serui.z alio genere vsus fuerit scilicet per tempus constitutum seruitutem amittit text.est in.l.si cui via.in principio iuncta glo.in ver. serui.quemad. ser.amit.secus si quis exerceat plus iuris ꝙ habeat: quia non perdit ius sibi competens: quia ꝗ facit plus ꝙ debeat dicitur facere id ad quod tenetur: et ideo qui amplius oneris ꝙ licuerit vexerit magis et plusꝙ alius fecisse videtur.et si latiore itinere quis vsus esset.aut si plura iumenta egerit ꝙ licuerit: aut aque quis immiscuerit aliam i omnibus istis casibus seruitus quidez non amittitur: sed concedit plus seruituris habere ꝙ pactus fuerit tex.est in.d.l.si cui via.in princi.concord.l.si eo loco.§.j.si ser.ven.vbi dicit ꝙ si quis vel latiore via vel angustiore vsus est seruitutem retinet sicut si aque ex aqua ius habet vtendi alia admista vsus est.z etiam dixi.s.in.viij.q.prin. ad. fi. Et hec iura allegantur ꝙ diuersitas in tempore diuersificat in substantia.et sic facit reputari diuersum. Idem si est diuersitas in loco. vt no. in.l. pantonius. §. rei perduellionis. de acqui r. here.et habetur plene per Bal. in.l.denuntiasse.

Vnica est differentia q ad prescriptionez inter ius canonicum et ciuile.

§.quid tamen.de adul.secus si differret fm plus z minus: q2 tunc non dicitur differre in substantia nec diuersum reputari: quod est vtile ad multas questiones. ¶Prima est.si fiat inquisitio vel accusatio de crimine tanꝙ commisso certo tēpore vel loco vt probetur de alio tempore vel loco debet sequi absolutio enim est probatum crimen intentatum: sed aliud: ideo de nouo debet inquiri vel accusari.vt no.in dicto.§.quid tamen. ¶Secunda questio est. Si egi actione iniuriarum: quia percusisti me in facie cum pugno.z probatur de percussione in spatulis ꝙ non debeam obtinere etiam super probato.de qua.q.vide no.in.d.§.quid tñ.z vide plenius per Flo.in.d.l.si cui.queadmo.serui. amit.et per Bald.in.l.si seuerior.in.vj.q.C.de his qui no.infa.z per ange.in repetitione.l.si vacantia.in.xxiij.colū. ver.sed quero si inquisitus.C.de bo.vacan.lib.x. Sed istud fallit in tribus casibus notabilibus. ¶Primo qñ locus vel tempus non esset variabilis: q2 esset impossibile ꝙ sit nisi vnū. Exemplum in homicidio eiusdez hominis: quia tunc licet non probetur locus vel tempus in accusatiōe deductus sequi debet condemnatio ex quo locus vel tempus non alterat ipsum factum vel penam vt not.singulariter Ange.in dicta.l.denūtiasse.§.quid tamen .de adul. ¶Secūdo fallit qñ inquisitus fuisset confessus delictum vt notat idē Ange.in dicta.l.si vacantia.de quo vide etiam per Bald.qui videtur aliter dicere in.l.quoniam.in fi. de his qui no.infamia. ¶Tertio fallit quando in inquisitione esset clausula que cōmuniter per bonos latrunculatores solet apponi: videlicet super quibus omnibus z singulis procedere intendit simul et diuisim et omni meliori modo quo potest z c.vt not.Bald.in dicta.l.et si seuerior.et Flo.in. l.in delictis.§.si detracta.in fi.de noxali.et Ange. de are.in suo maleficio in glo.super quibus omnibus z singulis in fi.et vide omnino Bald.in.l.j.in princi.vltime colū.pen.carta.C.qui accusa.quod bene nota. ¶Tertia est questio.si formata est inquisitio vel accusatio cum effusione sanguinis z pbatum sit simplex vulnus vel percussio non debet sequi absolutio: sed condemnatio de simplici percussione.quia tunc est secundum plus et minus z idem tu dicas in simili questione. Item si ad plura predia non communia per eundē riuum aqua ducatur dicuntur plures seruitutes.et si vnus statuto tempore ad fundum suum aquam nō duxerit seruitutem amittit: nec per ceteros qui dixerunt seruitus sua retinetur: quia vt dixi plures sunt seruitutes: nec quod vnus perdit alteri accrescit.vt est text.in.l.aqua.in princi.quemadmo. seruitu.amit.quod intellige quando vtens fuisset vsus sua die tantum.secus si vsus fuisset tam sua die ꝙ alia die: de qua poterat alius ducere: quia tunc vtens acquirit ius longo tempore secunduz Paulum de cast.ibi et bene.secus si duceretur aqua ad vnum predium commune: quia vnus ducendo retinet pro omnibus vt est tex.in.d.l.aquā. §.j. Item si is qui habet haustum aque si per tempus statutum aquaz non hausit.haustus seruitutem amisit ac etiam iter ad fontem perdit vt est tex.in.l.labeo ait.quemadmo.serui.amit. ¶Itez si stillicidij immittendi ius habebam in areā tuā. et permisero tibi in ea edificare ius stillicidij immitendi amitto. ¶Item si per riuum fundum via mihi debebatur et permisero tibi eo loco per quē mihi via debeatur quid facere amit.ius vie.vt est tex.in.d.l.si stillicidij.in prin.cod.ti. ¶Item si vna est via z indiuisibilis aut tota amittitur aut tota retinetur: sed si de vna fiant due potest vna amitti et alia retineri: vt est casus not.in.l.non satis.§.j. cum sequen.cod.tit. ¶Item si locus per quem mihi iter vel actus vel via debebatur impetu fluminis occupatus esset per statutum tempus non vtendo ius amittitur.sed cessante impetu z facta aluuione restituitur in pristinum statuz vt est tex. in.l.si locus.in prin.queadmo.serui.amit. ¶Itez si via publica vel impetu fluminis vel ruina amissa est vicinus proximus viam prestare debet: vt est tex not.in.d.l.si locū.§.fi.et ille tex.allegatur pro notabili secundū Flo.ibi.et Bald.in apostillis qd si reperiatur alicubi via occupata ita quod p eam transiri non possit quod quis potest ire per fundum vicini z nō punietur de ingressu.z hoc tenet glo.expresse per illum tex.in.d.c. omnes leges.in glo.fina.in.fi.debet tamen ire ciuiliter per.l.si cui serui.et vicinus debet dare viam aliquo pretio cōstituto a fisco.vel deputato.sed non seruatur secūdum glo.in.d.l.si locus.in fi.z verum dicit ꝙ non seruatur.quod intellige in via publica sed in priuata debet prestari pretium a priuato eā petente per.l.si quis sepulcrum.de reli.et sum.fune.secundum Pau. de castr.in.d.§.fina. quod tene menti perpetuo quia quotidianum.

¶De speciebus seruitutū vrbanoz. Ca.xxv.

Exposuimus hacten9 de generibus seruitutum et de his que omnibus seruitutibus z presertim rusticis et vrbanis simul conueniunt.nūc superest.vt hoc.li.j. de vrbanis tantum seruitutibus et de ipsarum speciebus videamus. ¶Species seruitutum vrbanorum sunt plures: altius tollendi et officiendi luminibus vicini aut non extollendi. Item stillicidij auertendi in tectū vel arcam vicini vel non auertendi. Item immittendi tigna in parietem vicini. Item projiciēdi.et prolegendi. Item etiam est seruitus ne prospectui officiatur. Item seruitus luminū z cetera his silia vt est text.in.l.j.ij.et.iij.de serui.vrba.predi. Item seruitus est vt prospect9 prestetur.vt.l.lumen.cod. ti.et no.Azo in summa de seruitu.§.sinautē. Itez oneris ferendi vt vicinus onera vicini sustineat.l. cum debere columnam.de ser.vr.predi.insti.de serui.§.item prediorū. Item itineris seu aditus.vt. l.seruitutes.§.si domo.de serui.vrba.predi.et.l. iter.communia predio. Item vbicunqꝫ quis concedit vel promittit aliquid pati.aut non facere in fundo suo vrbano vel me faciente non prohibere pro alio vrbano fundo meo vbi de iure pati aut non facere tenetur vel me facientem prohibere posset.dicitur esse seruitus vrbana quia edificijs inheret. vt probatur in.l.quoties. la prima. in fi. de seruituti.coniuncta.l.z si forte.§.etiam.si serui. ven.z.l.j.communia prediorum.et instit.de serui. §.vrbanorum prediorum.cum fi. Sed vbi quis nihil concedit aut permittit aliquid in suo regulariter non est seruitus nisi in casibus in quibus ab ipsa lege constituta dicitur quādo area vicini non haberet aliunde ventum nisi ex illa parte: vt est casus singularis in.l.fina.§.j.C.de seruitu.et dixi supra.in.viij.q̄sti.principali.versicu. vltimo. adde singulariter ac etiam sicut est in agri natura que est semper inferiorem superiori seruire.vt est tex. in.l.e.j.§.deniqꝫ ager. de aqua pluui.arcen. et ista est quasi seruitus: vt est text.in.d.le.ij.§. fina. et not.glo.in.d.l.j.§.deniqꝫ ager. Sed quoniam seruitutes vrbane dicuntur quando debentur a predio vrbano alteri predio vrbano vel a rustico vr-

bano.vt dixi.s.q.iiij.in diuisione principali serui-
tutis.ver.sed quomodo cognoscatur ꝛ edificijs in-
herent.vt.s.proxime dixi ideo singulis pri⁹ dictis
seruitutibus nominatis per ordinem declaratis
postea ſm statum vrbani edificij domum figuran
do pro meliori ordine et clariori doctrina omnes
vrbanas seruitutes declarare cõstitui in qua qui-
dem domo si quid fieri potest aut non potest de-
clarabimus de solo aut area eius primum expo-
nendo. deiñ de pariete siue muro stillicidio siue
tecto.de hostio siue porta.de aditu siue itinere et
introitu de claustro seu cõclaui.seu porticu.de pe-
nu.de curia.de puteo ꝛ cisterna et de lauello et de
cloaca.de fistula.de fornace.de fornello.de balneo
siue stupha.de fumo.de scala.de solareo.de tigno
iniuncto.de onere ferendo.de ponticello.de ma-
niano.de fenestra siue balcone.de camino.de ne-
cessario siue loco cõmuni.de cleario. de aquarolo
siue canali.de aque proiectu ꝛ de aqueductu et a-
liarum rerũ.de picturis.de crustationibus. de ar
matura que machina dr.de stabulo ꝛ sterquilinio
de macerie.de lapidibus.de tignis.de fouea et ar
boribus et vltimo de sepulcro videbis.

¶De seruitutibus altius tollendi ꝛ officiendi lu-
minibus vicini. Capitulum.xxvj.

Dicamus itaq; prio de seruitu-
te altius tollendi ꝛ officiendi lumini
bus vicini aut non extollendi. Et ſm
veram opi.iste sunt due seruitutes.
Una est altius tollendi ꝛ officiendi lu
minibus vicini idest quod quis teneatur ad alti⁹
tollendum ꝛ officiendum luminibus vicini. Alia
est altius non tollendi:idest ꝙ non possit altius
tollere:vt est tex.cuz glo.in.l.j.de serui.vrba. pred.
et instit.de act.§.eque.in versi.edes tuas tollendi
in fin. ¶Ex quo not.ꝙ seruitutes vrbane quedaz
sunt affirmatiue quedaz negatiue.sed rustice oẽs
sunt affirmatiue tantum vt ire agere ꝛc.vt no.gl.
in.d.l.j.in versicu.officiendi.in princi.quam doc.
ibi sequuntur. Et si dicatur quomodo potest dici
mihi deberi seruitus vt vicinus altius tollat et
mihi seu luminibus meis officiat.immo ista vide
tur esse libertas viciniꝛ seruitus mea passiue. Nec
videtur posse dici ꝙ mihi seruitus debeat ex quo
mihi et predio meo nõ prodest.immo nocet.vt.l.
quoties.la.j.in prin.de serui. Respondeo ſm gl.
quã Bar.ibi sequitur ꝛ cõmuniter doc.in.d.l.j.in
versi.et officiendi ibi.vel tertio dic de ser.vrb.pre.
ꝙ licet hoc noceat luminibus meis et per hoc nõ
possit dici mihi debita seruitus actiue. tñ potest
in alijs mihi expedire.vt qꝛ plures homies venie-
bant ad me et faciebant expensas. Ex quo not.ꝙ
aliqñ interest nostra non habere domuz multum
delectabilem propter amicorũ concursum q̃ sunt
causa magni sumptus sicut sepissime vidi euenire
habentibus pulcras domos cũ viridarijs. Sed
Bar.in.d.l.j.declarat etiã aliter quomodo potest
nostra interesse vt vicinus altius eleuet domum
suam.ꝛ pone exẽplum propter ventum:scʒ ne do-
mus mea sentiat ventum qꝛ aliqñ est male sanus
vel propter aspectum quia forte transeuntes per
viam possent aspicere si via erat alta ꝛ dom⁹ mea
depressa:qꝛ si vicinus est in medioꝛ edificet altius
euntes per viam nõ poterunt amplius in domo
mea videre vel mea poterit interesse vt habeatur
lumen ex reuerberatione magis ꝙ per directum
l.si arbore.§.interdum.de serui.vrb.pre.ꝛ no.glo.
insti.de serui.§ item prediorũ vrbanorum.in fi.in
ver.altius nõ tollat in prin. Sed istud exemplum
est bonum quantum ad altius tollendum nõ quantum
ad officiendum luminibus:qꝛ immo prodesset nõ
officeret. Item potest poni exemplũ ſm Ang.in.
d.l.j.vt intersit nostra vt noceat luminibus. quia
erat domus mercatoris:scʒ que tanto lumine nõ
indiget:immo eis noceret vt vidimus l apotecis
mercatorũ communiter:ꝛ maxime venetijs apd
vellutarios. Item potest poni aliud exemplũ con
suetudo est vel statutum vt nemo possit edes suas
vel turres habere leuatas nisi vsq; ad certam mẽ-
suram inuito vicino.iuxta no.per glo. que habet
de statuto florentie in.l.qui luminibus.de serui.
vrb.predi.in.l.j C.de edifi.priua.vicinus concessit
mihi ꝙ possim altius tollere ꝛ nocere luminibus
suis.certe si tollerem altiusꝛ eius luminibus no-
cerem et vicinus me prohiberet possem agere a-
ctione confessoria vt mihi liceat edes meas vl'tur
res altius tollere et sibi nocere:qꝛ seruitus vicino
est imposita et mihi per pactum acquisita contra
statutuz vel consuetudinem ꝛ in hoc exemplo ser-
uitus dr deberi actiue volenti edificare.in alijs vo
exemplis passiue. Item potest poni exẽplum alt⁹
tollendi:quia quis tenebatur tenere edificiuz al-
tius et onera domus mee sustinere. iuxta.l. cum
debere columnam.de serui.vrb.pred.lʒ in alio no
ceret:scʒ luminibus meis.ꝛ hoc exemplum ponit
gl.insti.de act.§.eque.in ver.edes suas tolleñ. in
fin. Sʒ huic opi.ꝙ ius altius tollendi ꝛ officiendi
sit seruitus ob.ſm Odof.et Ang.in.d.l.j.de ser.ru.
pre.quia non reperitur seruitus affirmatiua per
quam quis compellatur ad aliquid faciendum.l.
quoties.la prima.de serui.cum in eis versatur aut
non fieri aut pati.vt ibi.s.dixi sustinendo istam
opinionem dicas ſm Ang.in.d.l.j. verum esse ꝙ
non principaliter sed in consequentia sic.l.cuʒ de
bere colũnam.de serui.vrb.predi.et dicit ꝙ credit
Odof.illa sensisseꝛ bene vel ſm exemplum vltimũ
de onere ferendo quod supra dedi cessat istud con
trariũ.ꝛ per dictam.l.cum debere colũnam.ꝛ.l.et
si forte.ff.si serui.ven. potest etiaʒ esse ꝙ ius alt⁹
tollendi ꝛ officiendi luminibus vicini sit libertas
et nõ seruitus videlicet quẽ posse ꝛ nõ teneri alt⁹
tollere:et luminibus vicini officere.vt.l.altius.C.
de serui.ius est quod dr libertas et non seruitus ꝛ
ita debet intelligi glo.in.l.j.de serui.vr.predi. que
appellat istud ius libertatem. Et sic nota ꝙ iura
predioꝝ non solum sunt seruitutes sed libertates.
et propterea multe leges posite in titulo de serui.
vrb.pre.loquunt de libertate defendenda.de qua
plura videbitis in declaratione domus.s.prime
figurata sʒ teneri ad altius tollendum et officien-
dum luminibus vicini.istud est seruitus de qua lo
quitur.d.l.ꝛ non est libertas ſm Odof.ibi quem
sequitur Ang.ꝛ Pau.de cast.ꝛ doct.et bñ.vt patet
ex his que.s.dixi. Cetera circa istam seruitutem ꝛ
libertatem altius tollendi ꝛ officiendi luminibus
vicini.vide que dicaʒ in questione sequenti et ple-
nius dicetur de pariete siue muro.ꝛc.

¶De seruitutib⁹ alti⁹ nõ tollendi. Ca.xxvij.

Est ꝛ alia seruitus altius nõ tol
lendi.vt.l.j.de serui.vrba.predi.et insti.
de actio.§.eque.et.l.altius.et.l.edibus
C.de serui.cum si.intelligendo ꝙ de ne
cessitate non possit altius tolli:sed si de
voluntate quis non tollat posset tamen si vellet
iuxta.d.l.altius.tunc non diceretur seruitus alt⁹
non tollendi sed libertas sicut de seruitute et li-
bertate altius tollendi dixi super hanc.q.quedas

q̃ð.j. seruitutes mihi occurrunt que vtiles sunt. ¶Pri
ma est:nunquid ille qui debet seruitutem altius
non tollendi possit saltem alte edificare. Videtur
ꝙ sic:qꝛ verbum altius est comparatiuũ:ergo al-
te non prohibet. Sed dic contra.vt est tex. cũ glo.
not.in.l.loci corpus.§.pen.in ver.altius. si ser.vẽ
di.quam tenet Albe.de ro.in.d.l.altius. C.de ser-
q̃ð ij. ui.ante fi. ¶Secunda questio est an ille qui debet
seruitutem altius non tollendi possit habere ar-
borem vel edificium supra eaz altitudinem Et di
cas breuiter ꝙ sic vt est tex.aptus in.l.edificia. de
ser.vrb.pre.ꝛ probatur in.l.quod aũt.co.ti.ꝛ pote
rit per consequens etiam viridaria facere vltra
eam altitudinẽ.vt est tex.in.d.l.edificia.dum mo
do seruitus non sit de prospectu: quia tunc non
posset.vt ibi.ꝛ sic nota ꝙ plãtatio arborũ non est
contra seruitutem altius non tollendi.qꝛ aliud est
edificare aliud arborem ponere.vt est text⁹.vt ibi
not.Bald.ꝛ doc.in.d.l.quod autem.sed plantatio
arborũ bene est contra seruitutem prospectus vel
luminum.vt.d.l.edificia.ꝛ.l.inter seruitutes versi.
quodcunq; igitur de serui.vrb.predi.ꝛ.l.arborem.
in prin.co.ti.ꝛ adde quod dicam in seq.questione.
q̃ð.iij. ¶Tertia questio si debes mihi seruitutez altius
non tollendi cum hac conditione ne luminibus
meis officiatur quomodo intelligantur hec vba.
Dic ꝙ cum illa adiectio fiat per moduz accessorij
regulatur a principali. vt in regula accessorium
in.vj.ꝛ intelligitur ne officiat altius tollendo.ꝛ ideo
adhuc poteris arbores ponere:ꝛ viridaria habe-
re.lʒ officias luminibus:qꝛ nõ officio altius edifi-
cãdo.vt est tex.in d.l.qð aũt iũcta.l.precedẽti.ver.
veluti si edes. de ser.vr.predi. Si aũt illa adiectio
apponeret copulatiue p copulam ꝛ si ꝛ eque prin
cipaliter.puta:promittis mihi seruitutez altius
nõ tollendi.ꝛ ne luminibus domus mee officias.
tũc essent due seruitutes.ꝛ nõ posses ponere arbo
res.ꝛ viridaria facere.qꝛ lʒ per hoc non facias cõ-
tra primã seruitutem altius nõ tollẽdi.tñ diceris
facere contra scðam scʒ ne luminibus officias.et
ideo possem te prohibere per tex. in.d.l. edificia.
in.fi.ꝛ.l.inter seruitutes.ver. quodcũq; igitur. de
serui.vr.pred.et ita tenet Pau.castr.in.d.l.edificia
qð perpetuo tene menti:vt scias dictare instrumẽ
Questio quarta. ta huiusmodi seruitutum. ¶Quarta qð est:an re
quiratur ꝙ semper seruitus altius non tollendi
per vicinum imponatur.ꝛ videt ꝙ sic.quia regu-
lariter cuilibet licitum est edificare domum suaz
vel murum etiam si officiat luminibus vicini. vt
est tex.in.d.l.altius.C.de seruitu.et in.l.si edibus
co.ti.et in.l.cum eo.ꝛ in.l.pe.de seruitu.vr.pred.ꝛ
habetur in.l.qui luminibus.co.ti.ꝛ in.l. altius. si
ser.ven. Tu tñ dicas ꝙ in duobus casibus reperi-
tur esse constituta ipso iure:a lege. primus est quã
do area non haberet ventum aliunde nisi per lo-
cum in quo vicinus edificare vellet.vt est casus sin
gulares in.l.fi.§.j.de serui.et dixi.s.in.viij.q.prin.
Secundus casus est qñ per consuetudinem vel sta
tutum esset introductum ꝙ quis non possit edifi
care nisi vsq; ad certam altitudinem.et non vltra
inuito vicino.vt habetur per glo.in.l.j.C.de edi-
fi.priu.et in.d.l.qui luminibus.et dixi in seruitu-
te precedenti.et vide que dicam in seq. questione.
Quinta questio. ¶Quinta qð est.an statutum loquens ꝙ nullus
possit altius eleuare seu tollere edificium suum si
per illud noceat vicini luminibus.an statutum li
get forensem cuius est domus que debet altius
tolli.et dicas ꝙ sic:quando istud ius est descen-
dens et re.ideo ligatur statuto loci vbi res est: vt
probat in.l.si venditor.§.si constat cõmunia pred.
et no.in.l.an in totum.C.de edifi.priua.ꝛ in.l.cũ-
ctos populos.C.de summa tri.ꝛ qð dixi de serui-
tute alt⁹ nõ tollendi.vt statutũ loquẽs de ca liget
forensem.idem dicas in qlibet seruitute vrbana vl
rustica qñ ius seruitutis descendit ex re:ꝛ rei cohe
ret.vt.l.j.cõia pre.et insti.de serui.§.prediorũ vrba
norũ per predicta.ꝛ per nota.in.d.l.cũctos popu
los. Reliqua circa istam seruitutem altius nõ tol-
lendi.vnde infra de pariete siue muro.

¶De seruitute stillicidij auertendi.ꝛ stillicidij nõ
auertendi. Caput.xxviij.

Sunt ꝛ alie due seruitutes vr-
bane.vna stillicidij idest deriuandi
in tectum vel aream vicini.nã pos-
se facere cadere aquã de tecto meo
super tectũ suũ seruitus est. Alia est
seruitus nõ auertendi stillicidij.vt
est textum.in.l.j.de ser. vr. predi.sicut sunt due al-
tius tollendi ꝛ nõ tollendi.vt.s.proxime dictũ est
et intellige stillicidij non auertendi:scʒ mei in do-
mo mea in tuã idest nõ immittẽdi de necessitate:
qꝛ tunc est mihi seruitus:sʒ intelligeretur non a-
uertendi in domo mea in tua esset libertas ꝛ non
seruitus vt dixi de seruitutib⁹ altius nõ tollendi:
et iste seruitutes sunt vrbane etiã qñ constitutum
est vt possim auertere stillicidiũ meũ in areã tuaz
que sit prediũ rusticũ.qꝛ inspicitur prediũ cui ser-
uitus debetur que ab eo debet denominari: quia
dign⁹ est ex quo est dominus.vt est tex.cum glo.
in.d.l.j.§.aream.de ser.vr.predi.de quo dixi.s.in.
iiij.q.prin.seruitutum.ver.sed quomodo cogno-
scatur. ¶Circa istam seruitutem stillicidij auer-
tendi: declaremus aliquas questiones vtiles et
quotidianas. ¶Prima questio est pro intelligen-
tia quid est stillicidiũ.et dic ꝙ est illud qð stillat et
interdum cadit directo et interdum non propter Quid est
ventũ:sed flumen dr ꝙ directo cadit:ꝛ maxime su stillicidiũ
per decima.de serui.vr.predi.l.seruitutes.§.stilli-
cidiũ ibi:id est pro stillicidio flumen.et est tex.insti.
de serui.§.prediorum vrbanorũ ibi vt stillicidiũ vl
flumen recipiat.ꝛ ibi hic no.glo. Itẽ aliqñ dr stilli
cidiũ domus cui seruitus debetur stillicidij.et ita
capitur in.d.§.stillicidium.ſm vnã expositionem
glo.ibi. Item dicitur stillicidium seruitus ipsa stil
licidij:et ita accipitur in materia nostra:et in.d.l.
j.de serui.vrba.predio.et not.glo.in.d.§.stillicidiũ Nẽo pot
¶Secunda questio:an quis regulariter possit di stillicidiũ
uertere aquaz ex suo stillicidio supra stillicidiũ vel ponere
aream vicini. Et dic ꝙ videtur ꝙ nemo possit dili sup tectũ
gere stillicidium suum supra tectum domus vici- vicini.
ne depresse:vel super aream vicini si seruitus im-
posita non est.vt est tex.in.d.l.j.de serui.vr.predi.
ibi stillicidium auertendi. et ibi hoc notant doc.
vnde ego habens huiusmodi stillicidium nisi ser-
uitus imposita sit possum compelli per vicinum
ad faciendum aquam tecti nostri deriuare per il-
lum locum puta: ponendo que recipiant aquam
iuxta tectum meum et eã mittam in stratã publi-
cam per dictaz.l.j. Et est ratio:qꝛ domus vel area
vicini regulariter debet esse libera vsq; ad celum
l.altius.C.de seruitu.cum si. ¶Tertia questio est: Pulcra
si aqua stillicidij vicini cadit iure seruitutis supra questio.
domum meam vel aream per regulas que cuppi
vulgariter nuncupãtur.an possim facere ꝙ cadat
per viam vnius canalis lignei vel lapidei: vel etiã
canalis existens super cuppis. Dic ꝙ non:qꝛ aqua
grossior caderet seu cassitaret.vt est text. not.cum
glo.in.in.l.seruitutes que in superficie.§.an ex te.

gula.de serui.vr.predi.quod not.contra multos q̄
habent seruitutem stillicidij per regulas:et faciūt
vnum canale ad quod tota aqua stillicidij decur-
rit quia non possunt. ¶Quarta questio est:vicin⁹
meus habet seruitutem super aream meam vl' te
ctum domus mee per duos pedes an possit vltra
producere seu extendere. Et dicas ꝙ non:quia in
nostro magis inciperet cadere:et in alio loco ca-
deret stillicidium q̄ in q̄ imposita est seruitus. Sz
retro duci potest:quia leui⁹ in seruitute.nobis de-
bita facere possimus non acrius quoniam certuz
est meliorem conditionem vicini fieri posse dete-
riorē non posse nisi aliud nominatim in seruitu-
te interponenda dictum sit.vt est tex.no. in.l.ser-
uitutes que in superficie.§.stillicidium ver. eadez
causa de serui.vr. predi. ¶Quinta questio est: an
habens seruitutem stillicidij acquisitam possit al
tius tollere vel eleuare vel deprimere murum vel
edificium super quo habet stillicidium cadens su
per domo vel area mea. Dic breuiter ꝙ eleuare vl'
altius tollere potest, deprimere non potest. vt est
tex.not.in dicto.§.stillicidiuz.in prin.qui assignat
hanc rationem. Nam leuior fit seruitus quando
tollitur stillicidium altius cum hoc ꝙ ex alto ca-
dit leuius cadit ⁊ interdum non peruenit ad locū
seruientem:sed quādo deprimitur fit grauior ser-
uitus:idest pro stillicidio flumen qđ declara. Naz
ideo fit grauior seruitus stillicidij semper cum mi
nus cadit ab alto et leuior cum altius cedit: quia
aque cassitatio depressa ad plura loca vi ventoruz
diuerti non potest:sed semper cassitat in eundem
locum et facit ibi flumen. et destruit aliqn̄ aream
vicini et hortum si in eo cadit et ideo grauius dā-
nificat predium seruiens.sed cassitatio aque pro-
cedens ex alto vi ventorum quandoq₃ ad vnuz lo
cum quandoq₃ ad alium aquam ducit nec facit cō
cursum aquarum immo quandoq₃ aqua non ve-
nit ad locum seruientem. et propterea tunc dicit
minus offendere ipsum. et ideo meliorē cōditionē
vicini facere possum deteriorem non ista est inten
tio.d.§.stillicidium quem casum singulariter no.
et tene menti.quia contra decisionem. d.§. dixit
mirande memorie dominus Thomasius eques
de aretio interrogat⁹ a domino Paulo de aretio
iuris vtriusq₃ doc.interrogatus in publica dispu-
tatione quam fecit idem dominus Thomasi⁹ pa-
due de quo licet rationez hanc solam allegauerit.
quia forti⁹ cadit ex alto q̄ depresso. potuisset etiā
alia ratio allegari:quia maior commoditas vide
tur esse loci seruientis quod cadat ex loco depres-
so magis q̄ ex alto.ergo videtur ꝙ possit deprimi
et non tolli per.d.§. stillicidium in fi. quoniam si
ex alto cadit propter ventum.nulla quādoq₃ pars
soli sub stillicidio remanet tecta cum effectu.quia
aqua cadit vbiq₃. et sic non potest ibi in area sub
stillicido quicq̄ collocari quod tutum sit ab aqua
Item quia nec commode potest stari vel iri per
aream sub illo stillicidio quod non esset si caderet
stillicidium directe ex loco magis depresso. Item
etiam quia ex loco magis ab alto magis occupa-
tur lumen aree q̄ per locum depressum. Item po-
tuisset alia ratio assignari si paries seu murus su-
per quo est tectum seu stillicidiuz esset communis.
quia quanto cadit aqua altius propter vim ven-
toruz tanto magis indirecte cadit. vt est tex.in.d.
§.stillicidium in prin. Et ideo aqua sepe discurrit
per parietem siue murum.et ipsum corrūpit ma-
xime si est paries ligneus qđ non eueniret si aqua
ex loco depresso directo caderet. Unde tollendo
altius videretur facere deteriorem conditionem
fundi seruientis et deprimendo meliorem.ar. d.
§.stillicidiuz in fi. Unde ex his patet decisio Pauli
iurisconsulti in.d.l. seruitus que ex superficie.§.
stillicidium.de ser.vrba.predi. Et non mirandum
si dn̄s Thomasius vir preclarissimi ingenij in ea
errauit:et propterea cauenduz ab huiusmōi actibus
publicis de quolibz quia sunt periculosi maxime
quando quis vult ponere falcem in messem alie-
nam contra id qđ scriptum est in.l.et habetur.vj.
q.iij.c.j.⁊ in.c.venerabilem extra de elec.⁊ i cleme.
pastoralis.§.rursus in fi.de re.iudi. ¶Sexta est
questio.quis habet seruitutem stillicidij sibi debi-
tam sublatum est edificium siue corruit ex quo stil
licidium cadit an per hoc intelligatur extincta in
totum cum effectu seruitutis stillicidij. Et dic ꝙ
non quia remanet in habitu.⁊ ideo si stillicidium
reponatur cum stillicidio.idem edificiuz censetur
q̄tum ad seruitutes reales.puta stillicidij.licz nō
quantum ad personales.vt est tex.in.l.seruitutes
que in superficie. §. sublatum de serui. vrba.pre-
dio.et intellige ꝙ per istam reedificationem ser-
uitus stillicidij: non erit eadem fere que primo
erat.sed restituitur ipso iure.ar.l.vt est text.in.d.
§.sublatum.ver. pars ibi.sed non est ista in reali
que restituitur.et hoc probatur ex tex.ibi dum di-
cit vt idem intelligatur ꝙ verbum intelligatur est
verbum fictionis.vt est tex.in.l.heres quandoq₃
de acqui.here.et in.l.qui a seruo.de actio.et obli.
et habetur per Bar.in.l.j.in princi.de no. ope-
nunti.per Bal.in.l.quoniam.de his qui no.infa.
et hoc etiaz probatur in.l.si te.de ser.vrba.predio.
Et ista restitutio et fictio ꝙ intelligatur idem edi
ficium quod vere non est.et eadem seruitus pro-
cedit propter vtilitatem edium.vt probatur in.d.
§.sublatum.ibi.vtilitas exigit.et ita not.ibi An-
ge.et Bal.in ti.de pace constantie in.iiij.col.ad fi.
Et intelligo vtilitatem edium.s.publicam vt ibi.
Ex quo sequitur quod pro ista seruitute restituta
actio directa non competit,sed vtilis. quia non
est vere illud idem edificium cui seruitus impo-
sita est vt est text. cum glo. in ver. vtilis in.d.l. si
testamento.et no.glo.in.d.§.si sublatum.in prin.
de quo dic vt plene no.in.l.inter stipu.§. sacram.
de verb.obli. Et ex hoc etiam sequitur illud quod
seruitus acquisita superficiei intelligitur acqui-
sita etiam solo quia non extinguitur destructa
vel extincta superficie secundum Pau.de cast.in.
d.§.si sublatum. quod intellige cum effectu: vt
dixi et de hoc dic vt habetur in.l.iiij. de serui.sed
bene intelligitur extincta vt dictum est. Quod au-
tem dixi seruitutem restitui reposito edificio in-
tellige quando reponitur in eadem specie et qua-
litate alias secus.quia tunc non reputaretur nec
intelligeretur idem edificium vt est text. in. d. l.
seruitutes.§.si sublatum.⁊ ratio est quia illud qđ
differt in specie vel qualitate non potest dici idez
in substantia sed diuersuz. secus si habeat in plus
vel minus.quia tunc est idem in substātia ex quo
eadem substantia manet. vt plene dixi.s.in.x. et
vltima.q.principali.ver.et hec iura allegantur.et
propterea non attenditur mutatio partium si-
cut i nostro corpore dicimus.vt.l. proponebatur
de iudi.et.d.§.si sublatum.inducitur ad questio-
nem secundum docto. ꝙ licet destruatur mona-
sterium non tamen eius priuilegia destruuntur
tamen destruitur de facto.secus si de iure. vt per
Inno.in.c.ex iniuncto. extra de no.ope.nun.dic
vt ibi per eum et canonistas.et per eundem In-
no.in.c.abbate.in vlt.col.de verbo.sig.⁊ per Bal.
in.d.ti.de pace constan.in.iiij.col. vbi etiam al-

An dn̄s p̄dij deben tis serui-tutē reci-piēdi stil-licidium possit in ipso pre-dio edifi-care.

legat.d.§.si sublatum.⁊ per Flo.in.l.vsufruc. qui.
mo.vsufru.amit.que omnia notanda sunt. ¶Se
prima questio est vicinus meus habet seruitutez
stillicidij auertendi in aream meam quod stillici-
dium protenditur super aream meam per duos
pedes.an ego possim edificare in area vbi cassita-
re cepit stillicidium. Et in hoc tex.videnť esse con
trarij. Nam tex.in.d.l.seruitutem que in supficie.
§.seruitus.dicit expresse ꝙ non.et tex.in eadem.l.
§.fi.in fi.videtur dicere contrarium.sed glo.in.d.
§.seruitus soluit dicens ꝙ edificare non possuz si
nolo recipere stillicidium.⁊ ita loquitur ille.§. ser
uitus. Sed si stillicidium recipere volo tunc edifi-
care possum:et ita loquitur.d.§.fi.in.fi. Et ex hoc
concluditur ꝙ dn̄s predij debentis seruitutē stilli
cidij potest ibi edificare dummodo stillicidium vl'
seruitutem stillicidij debitā non impediat immo
eam recipiat et ita communiter doc.transire vi-
dentur cum illa glo. Ego autē aliter intelligo illa
iura.nam tex.in.d.§.seruitus edi.dicit ꝙ si edi im
posita est seruitus stillicidij nō licet domino aree
seruientis ibi edificare vbi cassitare cepisset stilli-
cidium. Item in.§.fi.eiusdez.l.qui incipit.in area
in prin.idem dicit videlicet ꝙ ille qui vult edifica-
re in area in qua stillicidium cadit potest edificiū
perducere vsq₃ ad eum locum vnde stillicidium ca
dit:⁊ sic in hoc concordant et intelligo istos duos
tex.ꝙ qui debet seruitutem stillicidij nullo modo
possit edificare in area vbi cassitare incepit stilli
dium seu vbi stillicidium cadit etiaz si edificando
vellem stillicidium recipere.q₃ qualitas mutatur
et loci qualitas seruitutez debentis inspicit. facit
ad hoc quod dixi in.q.precedenti.⁊ hoc aperte ap
probatur per tex.in.d.§.fi.propter dictionem sed
et si ibi positam q̄ diuersificat in facto et in iure.
vt in.l.et si legē.in prin.ff.de peti.here.et no.in.l.
qui vsufruc.de verbo.obli.et in.c.sollicitudinem.
in fi.de appel. Et ideo cum in fi.ibi dicat ꝙ possit
edificari:dūtamen stillicidiū recte recipiatur pre-
supponitur ꝙ secus sit in casu precedenti.alias di
ctio:sed ⁊ si ibi posita diuersificat principium a fi-
ne quod dicendum non est.et aduertendum est ꝙ
dicunt illa iura nisi cassitare cepit seu nisi stillici-
dium cadit.quia per hoc apparet ꝙ non debet in
spici protectum tignoꝝ stillicidij:sed locus in quo
cadit aqua siue sit vltra siue circa.vt etiam probať
in.l.fi.§.fi.ibi stillicidij rigore.de serui.vr.predi.in.
§.autem.in fi.l.seruitutes.in fi.qui pro contrario
allegatur. Ponitur alius casus diuersus:videlicet
ꝙ si in meo edificio cadit stillicidium vicini supra
mihi edificare conceditur: dummodo stillicidiuz
recte recipiatur.nam ibi iam erat edificatum ⁊ fa
cilius extollitur id quod est edificatuz q̄ non edi-
ficatum.arg.eius quod dicitur in simili ꝙ in ha-
bentibus simbolum facilior est transitus. vt no.
in.l.si non sortem.§.si centum. de condi.indebi.
facit etiaz quod habetur in.l.si vnus.§.pactus ne
peteret.ver.in specie.de pac.et ꝙ ille.§.fi.ita de-
beat intelligi.patet manifeste ex dictione:sed et si
ibi posita.vt.s.dixi quod bene no.quia licet doc.
videantur aliter intelligere et nō aliter declarare
tamen puto hunc esse verum intellectum illoruz
iurium.⁊ adde ꝙ dicam in.q.sequenti. ¶Octaua
questio est quid si stillicidiuz cui debetur seruitus
auertendi in aream vicini procedit vltra parietez
supra aream vicini per medium pedem ⁊ cassitat
in aream vicini etiam per mediū pedem vel circa
an vicinus possit edificare in illa area vsq₃ ad illū
locum vbi cassitat.et sic vsq₃ ad medium pedem
prope murū domini predij dominantis.⁊ videtur
ꝙ sic per tex.in.d.l.seruitutes.§.seruitus edi.⁊.§.
fi.in prin.de serui.vr. pre.vbi videtur esse tex.in.l.
fi.fini.regun.que videtur esse lex greca que incipit
si quis sepem.que dicit si quis vult edificare mu-
ruz prope fundū vicini sepem relinquat. de cuius
intellectu dicam infra de pariete siue muro. Ego
puto ꝙ.d.§.seruitus edi.et.§.fin.debeant intelli-
gi ⁊ limitari secundū.l.fi.preallegatam. ⁊ econtra
d.l.fi.debeat intelligi sm̄.d.§.videlicet ꝙ si stillici-
dium protendit se nisi per medium pedem non
possit edificari per vicinum vsq₃ ad illum mediuz
pedem etiam si aqua vltra non cassitaret quia es-
set contra.d.l.fi.fini.regundorum.non enim esset
equum ꝙ dominus fundi debentis stillicidium
sustinere esset melioris conditionis:q̄ ille qui nul
lam debet seruitutem in fundo suo.et ideo si ille
qui habet fundum suum liberum non potest edi-
ficare murum:nisi distet a regione vicini per pe-
dem:vel si vult edificare domum per duos pedes:
vt dicta.l. fina. multo magis deberet distare ille
cuius predium debet seruitutez stillicidij recipien
di.debebit ergo hoc casu distare edificans muruz
per pedem vel domum per duos non a regione
vicini.idest non a termino fundi vicini:sed a solo
quatenus protendit stillicidium ⁊ cassitat.vnde si
stillicidium protenderet versus aream vel hortuz
edificantis.et cassitaret puta per tres pedes edi-
ficans murum.deberet vltra dictos tres pedes q̄
relinquuntur propter dicta.l.seruitutes.§. serui-
tus edi.et.§ finali. in principio. de seruitutibus
vrbanorum prediorum.etiam relinquere vnuz a-
lium pedem.et sic quatuor pedes in totū a fundo
conuicini.vel si vult edificare domum debet relin-
quere duos pedes.et sic hoc casu quinq₃ in totuz.
et idem dicas in simili.⁊ ita alias obtinui in qua-
dam causa verone contra quendam episcopuz de
mca. sola et ita fuit iudicatum ex consilio trium
doctissimorum iuriscōsultorum:quod nota. quia
fuit consyderatio mea:⁊ credo ꝙ sit verissima ma-
xime intelligendo ꝙ quatenus rigor stillicidij pre
tendit super fundo vicini catenus terrenum seu
solum inferius sit domini predij dominantis. vt
videtur esse casus in.l.olimpico.§.fi.de seruituti.
vrba.prediorum.de quo dicam in sequenti.q. Naz
hoc casu non haberet dubium.dicta.l.fi.fini. re-
gundorum. Sed vt dixi etiam si illud terrenuz es-
set domini fundi seruientis.puto esse idem dicen-
dum per ea que.s.dixi. et quia ita fuit quod sin-
gulariter tene menti. ¶Nona questio conue-
nienter sequitur. si vicinus meus habet stillici-
dium domus sue cadens in fundo vel horto meo:
vel in area extra murum domus sue. verbigratia
per duos pedes an fundus vel area catenus qua-
tenus se protendit rigor stillicidij sit vicini vl' mei
Et videtur ꝙ sit vicini cuius est stillicidium supe-
rius per.l.fi.§.fi.de ser.vr.predi.per quem tex. di-
xit ibi Flo.ꝙ stillicidia que supra domum de iure
demonstrant q̄tum sit proprietas loci inferioris.
et idem dixit ibi Bar.videlicet ꝙ stillicidia q̄ sunt
superius videntur quodammodo significare pro-
prietatem loci inferioris.et idē videtur velle Bal.
in cōsilio suo.xxij.quod incipit.statuto cauetur ꝙ
tenens arma in domo. Sed si istud est verum de-
bet limitari nisi constaret vicinum meum habe-
re seruitutem stillicidij:quia tunc apparet ꝙ istud
stillicidium haberet non propter dominium soli
qđ est inferius:sed propter seruitutem appositaz
que seruitus non extenderetur ad dn̄m soli infe-
rioris.⁊ hoc pbatur in.l.seruitutes.de ser.vr.pre.
§.stillicidiuz.ver.eadem causa. ibi. quia in nostro

magis incipit cadere.z.§.seruitus edi.ibi dño ser uientis arce.de serui.vr.predi.Item esset limitan dum nisi stillicidiũ fiat super via publica vel loco publico: q: locus inferior sub stillicidio nõ efficit domini stillicidij: posset tñ aliquid poni vsq ad stillicidium.vt.d.l.z.§.j.de serui.vr.predi.quã quidam intelligunt: in hoc tñ cõmuniter seruanda esset cõsuetudo loci per.l.an in totum.C.de edifi. priua.z adde qd dicaz infra de claustro vel cõclaui et porticu. Sed nunqd in dubio habens antiquũ stillicidiũ supra aream vel domũ meã presumatur habere iure seruitutis vl' iure dominij ex eo quod solum inferius pro rigore stillicidij dicatur suum. Credo esse considerandũ quis possideat locum q̃ est sub stillicidio. Nam si ego dominus arce possideo illum locum inferiorẽ.puta si est hortus ipsũ ibi color arbores habeo vel retineo res meas sub stillicidio: z presumatur tunc vicinũ habere stillicidium iure seruitutis tñ z locum inferiorez esse meuz. Aduerte tñ q: nemini licet edificare subtus grundaria: quatenus rigor stillicidij et tignorũ ex certa via descendit si stillicidij cassitatio impediri possit.vt.d.l.si.§.si.z ibi hoc not.Ang.z doc.de ser. vr.pre.Si vero vicinus qui habet stillicidiũ possideret locum inferiorẽ sub stillicidio tunc presumã non iure seruitutis: q: stillicidiũ ad hoc nõ tendit sed q: solum qd est sub stillicidio suum est nisi illa possessio esset iure familiaritatis.vt.ff.de acqui. pos.l.iure familiaritatis.z ideo in hoc potest esse cautus dñs arce vt stet in possessione etiam illius partis arce vel horti que est sub stillicidio vicini.z ita alias consului cuidã amico meo. Sz si neuter possideat q: locus est sterilis vel aquosus vl' aliter inutilis: et tunc distingue. Aut tempore quo fuit factum illud stillicidiũ domus vel area mea z domus vicini erant diuersarũ personaz vel iurium aut eiusdem persone vel iuris. Primo casu quãdo erat diuersarum personarum: et tunc illo tẽpore erat tota area domus mea vel auctorũ meorum z non licebat vicino immittere stillicidium.vt no. in.l.altius.de ser.z ideo si misit videtur immisisse potius iure seruitutis q̃ dominij: nisi aliter probetur. Nec est aliter credendum q ego vel auctor meus voluerim faciendo immitti stillicidiũ etiaz vbi concedere solum.ar.l.si mihi eo tempore.de serui.vr.pre.q: actus agentium non debẽt operari vltra intentionem eorũ.l.non omnis.in prin. ff.si cer.pe. Secundo casu qñ erat vnius persone tñ sicut sepe contingit quando vnus habet amplam domũ facit stillicidia vnius partis domus cadere super alia parte. et postea legat vel vendit vnam partem de illa domo vel si sint plures fratres habentes domum. Et postea eam diuidunt inter se.et vni euenit vna pars domus que habet stillicidium et alteri alia pars que habet areã sub stillicidio.z tunc dic idem q videtur esse imposita seruitus vendendo legando vel diuidendo vt sustineat onera permanentia.quia tunc tempore diuisionis vel legati: vel venditionis sustinebat.vt in. l.quod conclaue.de dã.infec.z no.Bar.in.l.j.circa fi.de serui.lega.et habetur per doc.in.l.quod conclaue. Et ex hoc concludi potest ad multas.q̃nũquid sit licitum facere ponticellum vel casellum necessarij vel tubam siue cappam camini in dicto muro quatenus extenditur rigor stillicidij: vel facere fenestram vel fouea vel ferratam in area mea quia si solum quod est sub stillicidio esset domini stillicidij: tunc potest fieri tanq in suo.l.altius.C. de serui.alias nõ. De his plenius dicam in specie ista super domo per me figurata. ¶ Decima et vltima questio est: si domus tua debet domui mee duas seruitutes.vna ne altius tolleretur. alia vt stillicidium edificiorũ meorum recipere deberet z tibi cõcessero ius esse inuito me altius tollere edificia tua: et sic remiseram tibi seruitutem altius non tollendi.an per hoc videar tibi concessisse vt possis tollere quantũcunq vis ita q etiam nõ tenearis recipere stillicidia mea. Et dicas q non: q: illa cõcessio seu immissio intelligitur dummodo recipias illam seruitutem stillicidiorũ meorũ. vt est casus in.l.si domus.de serui.vr.predi.et est ratio: quia ille seruitutes sunt diuerse z separate.vñ renuntiando vni alteri renuntiasse non videatur et ideo vi seruitutis retente habeo adhuc ius prohibendi.et ad hoc semper allegatur.d.l.si domus quod intellige qñ vna remissa altera necessario nõ intelligitur esse remissa: q: est penitus diuersa. vt est in casu proposito.secus si vna remissa necessario intelligeretur remissa alia. Exemplũ in casu econuerso si est remissa seruitus stillicidij non recipiendi.nam licet hoc casu videatur esse remissa seruitus altius non tollendi. vt no.glo.in.d.l. si domus.quam doc.ibi sequuntur.et pro hoc.l.si mihi in eo tempore.de ser.vr.predi.et est tex.in.l. sed interdum.de aqua plu.ar.et facit.l.si.de iuris. om.iudi.cum si.z.d.l.si domus allegata: q quãdo sunt iura diuersa et inuicem non dependentia lz tollatur vnum: tñ alterum non tollitur: pro hoc. d.l.sed interdum.sed si dependerent ad inuicez.secus vt vult glo.in.d.l.si domus.que est not.et pro hoc.l.necis.§.j.de acqui.hered.vbi repudiata hereditate ab intestato ex testamento repudiata videtur: sine qua repudiatione pria stare nõ posset. vt ibi et.l.illud.eo.ti. Item allegatur ad alias. q. quas ibi vide per Bal.z Ang.et doc. Sed cõtra predicta videtur esse tex.in.l.si stillicidij.quemadmo. ser.amit.vbi dicitur q si stillicidij ius habeam in aream tuã: z permiserim tibi ius in ea edificandi ius stillicidij immittendi amitto. Sed solue q in. d.l.si domus.de ser.vr.predi.erant due seruitutes ideo vna remissa altera non tollitur. quia potest operari in illa remissa: vt.s.declaraui.sed in illa.l. si stillicidij erat vna seruitus tñ.et ideo ad hoc vt promissio vel concessio edificandi in area postea facta aliquid operetur illa seruitus stillicidij que sola erat intelligitur esse remissa.z predictis adde que dicam infra de stillicidio siue tecto.

Actus agentium nõ debẽt operari intentionẽ eorũ.

¶ De seruitutibus stillicidij non auertendi.   Cap.xxix.

Postq̄ de seruitute affirmatiua stillicidij auertendi diximus. consequens est vt de alia seruitute negatiua stillicidij non auertendi aliqua breuiter videamus. Et i primis sciendũ est q ista seruitus non auertendi intelligitur q ille q̃ habet stillicidium suũ super domum meã non possit auertere ipsuz ad domũ suam.ita q non cadat in meam: z sic est seruitus passiua ex parte stillicidiũ habentis si de necessitate diuerteretur ipsum non potest in domum suam.z d' esse seruitus actiua ex parte eius in cuius domum cadit. Sed contra hoc opponitur: q: immo videtur q ista non sit seruitus passiua ex parte habentis stillicidium: nec actiua ex parte alterius: immo totũ econtra. Nam q totuz stillicidiũ tuum cadat in domũ meã regulariter ẽ tibi vtile z mihi damnosum.vt dixi in precedenti seruitute. Et ego in cuius domo stillicidium cadit seruitutem pati dicor. Item non videtur posse dici q sit seruitus mihi debita ex quo nõ interest mea: immo est mihi dãnosum.vt dixi.l.quoties.in prin.de serui. Sed respõdeq hoc debet intelligi qñ esset mihi vtile q aqua stillicidij tui cadat i domo vel curia mea.puta: ppter cisternam meam que repleri debet ex aqua tui tecti.z hoc modo intelligit istam seruitutẽ.glo.in.l.j.in ver.z officiẽdi.in fi.de ser.vr.pdi.quã doc.ibi sequũt. Itẽ possz pdi exẽplũ si haberẽ hortũ magnũ cũ domo cõiunctũ vel prata sitientia: et interest mea q aqua stillicidij vicini cadat in domũ meã causa eam ducendi ad hortũ: vel pratũ irrigandũ z idẽ si dicas: z facit ad hoc qd dixi.s.de seruitute altius tollendi. post prin. Et ex his no.q vt quis sit obligatus tenere stillicium suũ vt cadat in domũ meã: quia mihi expedit propter aquam cisterne mee: vel propter hortum vel prata mea irrigãda dicitur esse seruit' stillicidij nõ auertẽdi: vt etiã.s.in prin.declaraui. ¶ Circa istã seruitutẽ dubitari posset si stillicidium esset fractũ i aliqua parte.puta: ei' canale per quod aqua ducitur: vel tegule rupte quis teneatur reficere et cuius expensis.dic q ille cuius est stillicidiũ debet prout pbatur in.l.et si forte.§.etiã si serui.ven.z in.l.eũ debere colũnam.de serui.vr.pre. Sed nunquid stillicidij dñs poterit cogi per eũ in cuius domũ cassitat ad ipm reficiẽdũ. Dicas q sic ad eũ modũ quo erat tẽpore seruitutis imposite p tex.in.d.§.etiam vbi est casus no. Item nunquid si totũ stillicidium corruit an possit ille qui est dñs stillicidij cogi ad reponendũ seu iterũ faciendũ dictũ stillicidiũ ad eũ modum quo erat tẽpore seruitutis imposite: ita q aqua ex eo possit in domũ meã cassitare sicut pri' expensis suis.dicas q sic.tex. est no.in.l. eũ debere colũnam.in fi.de serui.vrb. predi. Hec de seruitute stillicidij nõ auertendi dixisse sufficiant.

¶ De seruitute tigni immitendi. Caput.xxx

Quinta est seruitus tigni immittendi in parietẽ vicini. Pro cui' declaratiõe primo sciendũ est q appellatione tigni.in.l.xij.tab. omne materie genus significabatur ex qua edificia fiũt.vt est tex. in.l.tigni.de verb.sig.z.l.adeo.§. cum in suo.ad fi. de acqui.re.do.z insti.de re.diui.§. cũ in suo solo: z ita omnis tigni materia continetur: vt est tex.in.l. tigni.in prin.ad exhibẽ.z tegulas z lapides et cemẽta z calcem z arenam z c.si qua sunt edificij subtilia appellatione tigni de tigno iniuncto facit. l. ferri. §.fabros. de ver.signi.sed z in vineis tigni appellatione omnia vineis necessaria cõtinẽtur puta: pertice z pedamẽta.vt est tex.in.d.l.j.in fi.z pali etiam veniunt qui in numero materie redigende sunt sicut pertice.l.pali.de leg.iij. Tigna autem ad tegendum dicta sunt: vt dicit tex.in.d.§.tigni. ¶ Secundo videndum est an sit licitum immittere tignum in fundo vicini. Et regulariter dicas q nõ: nisi sit imposita seruitus.vt.l.queadmo.§.per tectum.ad l.aquil.z ibi per oẽs doc.z.l.si vicẽ.§.si ad ianuam et ibi Bar. quod vi aut clam.z. l. sed si inter me. in prin.de ser.vr.predi. Nam non debet quis regulariter in alieno aliquid facere.vt.l.quosdam.in. C.de metal.et met.lib.xj.z no.glo.in.d.§.si protectum. ¶ Tertio queritur quid si per aliquem imittatur tignũ in fundo meo et sic alieno. an possum illud propria auctoritate tollere vel incidere. et intelligo in fundo: idest tangendo ipsum.l.j.§. in flumine.de flumi.l. is qui. §. primo iuncta.l.ij. de relig. vbi probatur q dictio in requirit tactum. Et videtur q non: quia regulariter nemo debet sibi ius dicere propria auctoritate nec facere.l.j.C.ne quis in sua cau.et.l.extat. quod me. cau. Item quia est in quibusdam casibus speciale vt liceat propria auctoritate vindicare.l.j.et.ij. C. quando li.vnicuique sine iud.vin. ergo in alijs videtur esse contra ius commune.l. ius singulare.et.l.quod vero.de legi. Sed dicas contrarium: vt est casus in terminis. et no. in.l.quemadmo.§.si protectum.in fi.ad.l. aquil.z et ibi hic notant doc.et in.l.si vitem.§. qui ad ianuam.et ibi hoc tenet. Barto. quod vi aut clam. et idem Bar.in.l.j.§.interdum.vti pos.quibus ad de omnino que dicam plenius infra in.vj.questio.

An liceat mihi ppa auctoritate tollere tignũ immissũ reo

¶ Quarto queritur an tigna quis possit immittere in muro seu pariete communi. Et videtur q nõ quia in re communi potior est conditio prohibentis.l.sabinus.communi diui.l.anvnus.si ser.vend. In contrarium videtur textus in.l. in re communi.ibi nec prohibemus de serui.vrb.predio.et in.l q dictum ed.titul. Tu dic aut loquimur de antiqs tignis que primo inerant.et non est dubium q poni possunt sm Ange.in.l.quidam hiberus in.fi.ij. col.ver. similiter restat videre.de serui.vrb.predio. quia nihil innouatur nec fit contra ius societatis et ideo quando alia tigna eiusdem communionis in locum aliorum tignorum supponerentur quia surrogatum sapit naturam eius in cuius locum surrogatur.l.eum.§. qui iniuriarum.si quis cau. et hec etiam probatur in.l.seruitutes que in superficie.in prin.de serui.vrba.predio.iuncta.l.cum debere col.in fi.eod.titu. Circa quod adde que dicaz in sequenti.q.in simili. Aut loquimur de nouis tignis immitendis.et intelligo etiam in alijs partibus muri quam in illis in quibus erant tigna antiqua.et tunc aut paries communis est communiter quesitus vt sustineat onera vtriusq z potest immittere vnus socius altero inuito: vt est tex. in.l.si edes cum glo.communi diui.z not. glo.magna circa prin. ibi item fallit quando ob hoc ipsum. in.l. sabinus eo.ti.que vult q socius potest vti re communi ad vsum destinatum etiam inuito altero socio quando ob hoc ipsum: vt tale opus fiat est in communi quesita. Item si ita quesitus non sit dũmodo sit destinatus paries ad sustentandum onera vtriusq.et per immissionem talium tignorum non noceat parieti neq vicino eo q aptus est ad onera supportanda.alias secus dicta.l. si edes.et.l. cum duobus.§. mela.pro so.z melius probatur in l.cuius edificij.de serui.vrb.predio.et in.l.in pariete.cum se.de dam.infec.et no.per Dy. in regula.in re communi in.vj.et per Ang.in.d.l. quidam hiberus. Et q dixi quando paries est aptus ad onera supportanda vt possit vnus socius tigna immittere.intelligo non iure seruitutis sed iure cõmunionis.vt habetur in dictis iuribus et in.l. per parietem.de serui.vrb.predio.et no.glo.in.d.l.si edes. et in.d.l.si sabinus.et Ange.in.d.l. quidam hiberus. Aut communis paries non est aptus dictis oneribus ferendis nec ad ea ferenda quesitus. sed forte delectatiõe sociorum quia vnusquisq ex parte sua habet clausum pro seculari capella vt quotidie videmus in capellis magnorum virorum.z tunc nõ est licitum noua tigna immittere per que picture destrui possent aut delectatio socij dñij.d.l.sabinus cum glo.communi diui.non tamen hec intelligas in eo qui ex pariete suo parietem fregisset vt vellet in ea parte immittere tigna.quia negari non potest ex quo paries ad onera ferenda deputatus est vt.d.l.quidam hiberus.§.qui parietem.et ita Ange.no. ibi.in princi.d.l. in pe.colũ.in fi. quod not.

An possit qs imittere tigna i muro cõi

¶ Quinto quero quis habz murum seu parietem proprium iuxta edes seu domum sui vicini. et pas-

sus est ꝙ vicinus posuerit i eo muro aliqua tigna tacite nihil dicendo. vel dicēdo concedo tibi ꝙ hec tigna immittere possis in muro meo. an ille vicinus poterit me domino inuito immittere alia noua tigna. dic ꝙ non est casus not. in. l. si cum meus in prin. si ser. ven. et idem dico si passus sum facere fenestram eo modo quo est. quia aliam vel alias inuito me domino facere non potest eadem ratione. immo in eo etiam poterit detrahēdo tigna primo concessa alia supponere quia sufficit si cui vel in paucis ⁊c. vt. C. de neg. gest. l. tutoris. secundum glos. valde no. in. d. l. si cum meus. in principio in ver. noua. et idem de fenestra quod est valde no. secus si dominus dixisset. concedo tibi seruitutem tigni immittendi. vel fenestram faciendi: non addendo numerum. quia tunc posset quecumqꝫ tigna et fenestras quot voluerit facere. vt dicit glos. no. in. l. si cum meus. in prin. in ver. cum humanas preallegata. Sed do. Pau. de ca. ibi videtur tenere contrarium videlicet ꝙ vbi non vult augere numerum sꝫ vult in loco veterum tignorum alia substituere quod potest alia quia alia reputantur. vt. l. filie. de condi. et demon in. §. a tyria. ⁊ in. l. si donatio. §. si pondus de do. inter virum. Ego autem in ista questione puto plenius sic esse distinguendum Aut ego permisi nil promittendo: vel concedendo. aut permisi vel concessi: vt tu possis mittere tignum in muro meo. Primo casu principali aut permissio est facta de certo et speciali tigno aut generaliter de omnibus tignis aut specialiter. Primo casu quando permissio est facta de certo ⁊ speciali tigno. et tunc iterum subdistingue. Aut permisi seu concessi ꝙ tu non possis immittere nisi vnū tignum; tale: et ꝙ non possis imponere aliud vel eius loco supponere seu subrogare. tunc non habet dubium ꝙ seruitus est limitata ad illud tantū tignum. et sic nec in alio loco nec etiam in illo eodem imponi poterit quia limitata dispositio limitatum parit siue producit effectum vt. l. in agris. de acquir. re. domi. Aut promisi seu concessi ꝙ tu possis imponere tale tignum tantum i muro meo sine prohibitione alterius expressa causa. et tunc iterum subdistingue Aut est expressa causa propter quam illud tignum imponi possit. aut non. Si est expressa causa exemplum permitto vel concedo tibi ꝙ possis imponere tale tignum in domo mea causa domus tue sustentande et tecti. et tūc teneo ꝙ videatur imposita seruitus illius tigni tantum in eodem loco perdictam. l. si cum meus. in prin. si ser. ven. non ꝙ possis aliud supponere seu obligare in eodem loco donec durat domus vel tectum ⁊ non vltra nec ob aliam causam quia finita causa concessionis vel priuilegij finitur ipsa concessio vel priuilegiū. vt. l. tyria. §. vsuras. ⁊ vide quod ibi no. Bar. de lega. ij. et ideo si tibi concessi vt possis imponere tignum vel tigna in domo mea vel muro causa edificandi domum tuam puta pro armatura que machina dicitur. et tūc edificata domo tua non poteris vnqꝫ amplius dicta tigna vel alia imponere. Et idem si concessi ꝙ possis imponere tignum in muro meo causa sustinendi vites tuas. nam vite consumta seruitus extinguitur. et idem dicas in fi. sed si propter tectum sustinendum licet tectum corruat tamen poterit tectum reficere. q̄a debebitur in eodem loco tantum eadem seruitus tigni: quia reputatur esse idem tectum. vt est text. in. l. seruitus que in superfici. si sublatum. de serui. vr. pre. de quo dic vt plene dixi de ser. stillicidij auertendi in. vj. q. et idem dicendum est in domo quia debebatur eadem seruitus quia reputabitur eadē domus ex qua remansit primum solum quod est maxima pars domus. vt est text. cum glos. in. d. §. si sublatum. Sed si causa propter quam conceditur tignum missio non est expressa. sed ego concedens sciebam ex qua causa velles tignum mittere. ⁊ tūc dicendum est idem vt in casu precedenti videlicet ꝙ causa tacita est considerāda si durat vel non quia tacitum et expressum in hoc equiparantur. l. cum quid. si cer. pe. Si autem non apparet ꝙ ego sciuerim ob quam causam volebas tigna immittere. et tunc si postqꝫ edificasti et tignum imposuisti. puta causa domus tue sustinende et tacui nec contradixi. et tunc concessisse videor ꝙ imposueris tignum ob illam causam. arg. d. l. si cum meus. in prin. ff. si serui. ven. coniuncta glo. et no. in. l. quedam mulier. de rei ven. Sed si nesciui ob quam causam tignum imponere volebas in muro meo: et postqꝫ sciui cōtradixi. puta quia ego promisi tibi vt tigna imponeres in muro meo credens ꝙ tu velles imponere pro armatura causa edificandi domum tuam et non vt stent perpetuo. et tunc quid in dubio Dico ꝙ inspiciendum est ꝙ verosimilius est aut qđ in huiusmodi casibus plerūqꝫ fieri solet: vt est text. in. l. i obscuris. de reg. iur. post medium ti. Et ideo si illa concessio esset facta dato aliquo pretio ex illa quantitate poterit iudicari an intellexerit ꝙ tignum perpetuo remaneat vel ad tempus. ar. glos. no. in. d. l. in obscuris. et in. l. j. §. qui superficiem. in ver. augendi. in fi. de superfici. et in. l. semper in stipulationibus. de reg. iur. et ibi no. sed vbi nō apparet quod sit verosimilius vel quod plerumqꝫ fieri debet. et tunc in dubio interpretatio fieri debet contra proferentem: hoc est contra eum pro quo ad cuius vtilitatem proferuntur. l. veteribus et ibi no. ff. de pac. et no. Bar. in. l. sepe. de verb. signifi.

¶ Secundo casu quando est facta promissio generaliter de omnibus tignis: et non habet dubium: quia verba generalia generaliter intelligi debent de omnibus et perpetuo. l. j. §. et generaliter. de lega. prestan. et in. l. in fraudem. in fi. de testa. mili. et xix. dist. si romanorum. et habetur in. c. quoniam nemini. de coniugio leprosorum. ¶ Tertio casu quando concessio facta est simpliciter aut est facta de tignis immittendis sine numero. et tunc teneas indistincte ꝙ poterit: quecumqꝫ tigna imponere et sustinere. vt supra dixi per glo. in. d. l. cū meus in prin. in ver. humanas. si serui. ven. Aut est facta de numero vel de vno simpliciter. exemplum. concedo quod tu possis imponere vnum vel duo tigna et tunc numerum augere non potes. casus est in. d. l. si. cum meus. in prin. sed si non vult augere numerum: sed supponere aut surrogare aliud vel alia eiusdem conditionis. et glo. ibi tenet ꝙ non per id quod dicitur sufficit quod in paucis ⁊c. per. l. tutor. C. de neg. gest. Pau: de cast. in. d. l. si cum meus. dixit contrarium. quia surrogatum ⁊c. vt supra dixi ego puto quod in hoc sit dicendum per omnia. sicut supra dictum est in primo casu. videlicet vt consideretur causa exp̄ssa siue tacita; aut quod est verosimile: aut ꝙ plerumqꝫ fieri solet. et in dubio sit iudicandum pro illo qui seruitutem promisit. Secūdo casu principali quando nullam promissionem seu concessionem feci: sed vicinus meus imposuit. tunc vnum vel duo tigna in numero meo et ego tacui. et tunc dicas ꝙ alia imponere non potest in alio loco eiusdem muri vel alterius tigni. text. est in. d. l. si cuz meus. si ser. ven ¶ Sed nunquid aliud tignum supponere vel subrogare: et tunc idem

dicas quod primo dixi in tertio casu precedenti in fi. et ideo ex predictis tu qui vis complacere vicino tuo. quia forte frater vel amicus est vt aliqua tigna imponere possit i muro tuo proprio sis cautus vt fieri facias instrumentum ⁊ in eo dicas concedo ꝙ possis talia tantum tigna imponere i muro meo et non alia vel ꝙ vnam fenestram tantu: vel duas et non alias vel aliter vt volueris secundum ea que supra dicta sunt. Nam si instrumentū non fieret et aliqua tigna apparerent verterentur dubitationes de quibus supra dubitaretur etiam si propter illa tigna murus esset cōmunis. de quo vide quod dicam ifra de pariete siue muro vbi hoc examinabo videlicet an tigna immissa faciant presumi murum communem. an vero immissa sint tantum iure seruitutis vbi omnino vide. ¶ Sexto quero quia dictum est. an vicinus possit immittere tigna in muro alterius vicini et sic tangendo ipsum murum vel an possit imponere non tangendo murum alienum sed protēdendo supra locum alienum vel communem vel publicum. Et breuiter de alio dicas ꝙ non: vt est casus in. l. quemadmodum. §. si protectum. ad. l. aqui. et. l. j. de serui. vr. predi. in ver. protegēdi. et ibi Ang. de communi idem. l. si duo. §. labeo vti pos. et ibi hoc no. Bar. vbi dicit ꝙ non licet facere profellum vel ponticellum super plateolam communem inter plures cōsortes de publico loco. Idem quia multo minus licet: vt est tex. in. l. si. in prin. ibi protegendi de ser. titulo generali de quibus omnibus dicas. vt plene examinabo infra de serui. protegendi. et infra de ponticello et ponte. ¶ Septimo queritur an sit licitum propria auctoritate euellere: vel destruere tigna immissa in muro meo proprio: vel communi: vel in publico: vel etiam protendentia in meo vel communi vel publico. Et de ista. q. vide text. et ibi doc. l. l. quemadmo. §. si protectum. ad. l. aquil. et per text. et Bar. in. l. si vitem. §. qui ad ianuam. quod vi. aut clam. et in. l. j. §. interdū. in. ij. col. ff. vti possi. et in. l. j. §. j. de arbo. ceden. et in. l. j. et ibi per glo. et doc. C. de inter dic. et per Flo. in. l. j. §. j. de serui. vrb. predi. et per Lud. ponta. in quodam suo singulari quod incipit. nunquid veniam puniendus. vt per Inno. no. et per canonistas. c. j. de immunita eccle. et vide que dixi circa. iij. q. Distingue plenius ⁊ clarius vltra alios doc. et primo duos casus principales. Aut loquimur de tignis immissis ita ꝙ rem alienam tangant aut de protendentibus super alieno: ita ꝙ non tangant alienū. Primo casu principaliter distingue. Aut mittūtur in loco alieno in totum. puta in meo proprio aut in communi: aut in re seruitutem debente vel aliquod ius aut in publico. ¶ Primo casu quando mittitur vel edificatur in alieno quod est alterius proprium: et tunc aut ille qui est dominus nō possidet illud in quo tigna missa sunt: et non potest propria auctoritate destruere. vt no. Bar. in. l. j. §. nuntiatio. circa princip. de noui ope. nuntiat. et Flo. in. d. l. quemad. §. si protectum ad. l. aquil. Aut dñs possidet ⁊ tunc aut possidet insolidum aut pro parte. Si possidet insolidum posset propria auctoritate incidere vel destruere ⁊ resistere cōtra impedientē. nec requiritur p̄toris seu iudicis aditio aliquo mō: vt est casus. q2 ita debet intelligi in. d. §. protectum. ⁊ in. l. sed si inter me. in prin. fm vnam lec. glo. singularis. de ser. vr. pre. ⁊ in. l. si duo. §. item videamus. ⁊. §. labeo vti pos. ⁊ ibi hoc no. Bar. ⁊ in. d. l. j. §. nuntiatio. circa prin. Et hoc operatur cōmodum possessionis: quia attribuit facultatē domino possidēdi posse resistere propria auctoritate. qđ nō

Plenissima distinctio qñ liceat ppa autoritate tollere aut destruere imissuz in alienum: et durat vsqꝫ ad finē tituli.

esset si nō possideret et fm Flo. in. d. §. si protectū facit ad hoc insti. de interdic. ⁊ ideo si aliquis fabricaret murum vel erigeret sepem: vel aliquid faceret in fundo meo proprio ipsum tangēdo possem propria auctoritate destruere: ac etiam penitus euellere. Et ratio est: q2 illud qđ est edificatum i meo per me possesso solo meo cedit: vt. l. adeo. §. ex aduerso de acqui. re. do. ⁊ insti. de re. diui. §. ex diuerso. cū si. ⁊ no. Inno. in. c. j. ad fi. de immu. eccle. ⁊ sic videor destruere id quod meum est: ⁊ nō alterius. ⁊ est ratio fundamentalis quam etiam ponit Flo. in. l. j. §. j. ante fi. de serui. vr. predio. nec per hoc possem accusari de violentia: vel perturbatione. quod no. est: quia quotidie de facto contingit. Et predicta itellige quando non solū dñs insolidū possidet edificans non solū tenet necqꝫ possidet: sꝫ etiam qñ edificans erat detentor ⁊ dñs potest: q2 idē erit ve3 ꝙ dñs poterit propria auctoritate destruere: vt pbatur in. l. si seruus. C. quod cū eo. et ibi hoc no. doc. ⁊ hoc idem tenet. Bar. in. d. l. j. §. nuntiatio. de no. ope. nun. idē etiam si edificans possideret naturaliter: et dñs ciuiliter quia dñs poterit auctoritate propria similiter destruere si indebite edificatū est vt. l. vsufructuarius nouū tectum. de vsufruc. eius quod no. in. l. j. ij. C. de emphi. idem si sum dñs: et possideo naturaliter tm̄. et alius qui edificat tātū ciuiliter possideat fm Bar. in. d. §. nuntiatio. Item predicta intellige vera etiam si edificans in re cōmuni immitteret in alium locum proprium socij: quia socius cuius est locus in quo edificatum vel immissum est propria auctoritate destruere posset vt est casus singularis. in. l. sed si inter me et te. in prin. ibi aut rem perdere secundum vnā lec. glo. de ser. vr. predi. Item p̄dicta intellige nō solum in dño directo sed etiā in domino vtili. sicut est emphiteota vel feudatarius aut superficiarius: quoniam potest destruere, propria auctoritate propter ius suum vtilis dominij. ar. l. in prouinciali. §. si. de no. ope. nun. et tenet Bart. in. d. §. nunciatio. et predicta omnia dum dixi ꝙ quis possit destruere vel euellere immissum in locum suum proprium. limita vt locum habeant in rebus prophanis secus in religiosis. et ideo non habet locum in sepulchro. puta si quis sepeliret corpus in sepulcro meo fauore religionis vt est textus. in. l. ossa. i prin. de reli. et ibi notat per Bar. in dicto. §. nuntiatio. Item predicta omnia limitantur: vt locum habeant in immissis manu seu opere artificiali secus si nō essent imissa ope artificiali. sꝫ nature sicut sunt radices que ex natura crescētes que immittunt in tuo: q̄a non licet propria auctoritate incidere vt habetur in. l. j. C. de interdic. et no. Flo. in. d. §. si protectum. de quo tamen dic vt plenius dicā de arboribus. Si vero dñs insolidū non possidet. ⁊ tūc concludas vt dicam in casu proxime sequēti. ¶ Secundo casu quando immittuntur tigna vel edificatur in communi: et cōiter per aliquos possesso. et tunc aut extraneus est ille q̄ immittit vel edificat. ⁊ tunc vni ex dñis licitum est propria auctoritate destruere vt est casus singularis fm vnam lec. in. d. l. si inter me ⁊ te. in prin. de serui. vr. pre. ibi aut rem perdere fm Ludo. de roma. in dicto suo singulari. ⁊ habes per Bart. in. d. §. nūtiatio. qui se remittit. Aut est vnus ex socijs qui habent rem cōem qui ex proprijs suis edibus immittit tigna vel edificat in cōmunes edes suas et meas. et tunc licitum est mihi propria auctoritate destruere: quia mihi soli actio competit contra socium. pro hoc est tex. valde no. in. d. l. sed si inter me et te. in fi. prin. et ibi ita videt tenere Bar. et etiam Flo. ꝙ ego etiam puto verum.

per text.dum dicit idem fiat. et sic vult ꝙ sit idem quod in casu precedenti:licet Bart.aliter dixerit in d.§.nuntiario.vbi vult ꝙ si ego et edificans communiter possidemus non possum autoritate mea destruere per illum tex.in.d.l. sed si inter me et te. quia tex.ibi dicit tunc mihi tecum est actio.facit.l. sabinus.cōi diui. Sed ego non intelligo sic illum text.videlicet ꝙ solum sit mihi actio:et sic non possum propria auctoritate destruere: sed intelligo ꝙ ille tex.velit dicere continuando ad precedentia:videlicet qñ socius immittit ex edibus cōibus inter me et ipm in edes meas proprias possum propria auctoritate destruere vt dicitur in prin.ſm vnā lec. postea subditur idem quando ex edibus suis propriis edificat in cōmunes nostras:qꝛ possum ita destruere mea auctoritate propria sicut in casu precedenti.⁊ hoc significāt illa verba idem fiat.⁊ postea subdit rationem huius: qꝛ mihi soli secū est actio. q.d.mea solū interest et nō alterius socii.⁊ ideo mihi soli actio competit si vellem eam intētare sicut si edificaret ex edibus cōibus in meas proprias. sꝫ si volo possum ita destruere sicut in casu precedenti:et ita intelligo illum tex. ¶ Tertio casu quando edificatur in fundo seu in re mihi debente seruitutem aut aliquod ius.an possim propria auctoritate destruere.Et tūc distingue.Aut tertius edificat seu tigna immittit ⁊ possum destruere procuratorio nomine domini si naturaliter possideam.ar.l.j.§.fi.de no.ope.nunti.⁊ no. Bart.in.d.§. nuntiatio.Aut volo destruere nomine proprio pro seruitute aut aliquo iure mihi competente exemplum si fiat murus vel sepes per extraneū in fundo domini in quo ego non habeo seruitutem. ⁊ propter hoc ego impediar illa vti seruitute.an possim illuꝫ murum rumpere ⁊ deponere vel sepem propria auctoritate destruere. ⁊ Inno. format istam.q.in.c.j. in fi.de immuni.eccle.Et primo dicit ꝙ non: quia hoc solum licet domino fundi et non vsufructuario:quia non est dñs.l.si cuius.§. vsufructuarius: ⁊.§.sequen.de vsufru.potest in fi.dici ꝙ alij dicunt contra.sed primam partem videtur sequi Flo.in. d.§.j.l.j.ad fi.de ser.vrb.pre.quam puto veram ex quo non sunt dñi vel quasi:sed bene possent neduꝫ do minus:sed etiam vsufructuarius ⁊ quilibet habens ius in re impedientes vti iure suo expellere ac etiā agere possent:vt murus vel tigna vel si immissa tollantur.l.si eo loco.⁊.l.egi.si serui.ven. ſm Flo.in.d.j.l.§.j.et in.d.l. quemad.§. si protectum. ad.l.aquil.Et ea que.s̄.dicta sunt in vsufructuario etiam habent locum in beneficialibus et iuribus ecclesiasticis.pone exemplum si persona ecclesiastica .pone exemplum si ex persona ecclesiastica. vł etiam secularis si pro recognitione beneficiorum collatorum alicui ecclesie reseruauerit sibi certum annuum censum vel hospitium quod de iure debetur.xviij.q.ij.eleuterius.et in.c.quanto.de censi. et ipso veniente non recipitur non licet domum ingredi propria auctoritate et rumpere hostia vel fenestras domus causa intrandi.ratio est quia facere diceretur vim et ius sibi dicere non licet regulariter:sed si vult ingredi ⁊ inuenit aliqueꝫ sibi opponentem.tunc potest per violentiam illum expellere et est ratio:quia eiicit personam sibi contradicentem vti possessione.et dicitur hoc modo possessionem defendere suam et vim vi repellere quod est licitū vt.l.sciētiā.§.q̄ cū alter.ad.l.aquil.⁊.l.j.C. vñ vi.⁊hoc no.per Inno.singulariter in.c.j. de immu.eccle.⁊ ibi per canonistas ⁊ ꝑ Flo.in.l.j.de ser. vr.pre.quebꝫ no.in practica.quia quotidie veniūt de factor omnia que dixi.§.in primo secundo et tertio casu ꝙ quis non potest propria auctoritate destruere vel euellere intellige vera quando potest haberi copia iudicis.sed si iudicis copia haberi nō possit:tunc propria auctoritate destruere posset: vt.l.nullus.C.de iudeis. vnde in istis ciuitatibus que superiorem non recognoscūt sicut est ciuitas Venetiarum et Florentie si vna ciuitas occupauit bona alterius potest illa per vim recuperare:quia iudicis non est copia.ita singulariter dicit bar. in l.altius.§.bellissime.per tex.cuꝫ glo.ibi ex magna causa in prin.quod vi aut clam.Item debet limitari nisi grauatus pateretur enorme dānum quod de facili sequeretur.Exemplum si quis per vim arripiet animalia tua que facilius pereunt vel vineas que si inculte remanerent de facili destruerent: quod faciliter permittitur ꝙ tua auctoritate recuperes ꝙuis in alijs rebus non permitteretur que de facili sic non pereunt vt not.etiā Bar.singulariter in.d.§.bellissime per glos.ibi in ver. ex magna causa ibi.vel si enorme dānum qđ vi aut clam. qđ tene menti. ¶ Quarto casu quando edificatur in publico vel in eo tigna vel alia immittuntur.an sit licitū ꝑpria auctoritate destruere.⁊ in hoc dic. Aut est edificatum.⁊ tunc non est licitū priuato destruere:sed agere cuilibet de populo permissum est.l.j. de locis et itine.pub.et.l.ij.ne quid.in loco pub.in prin.et si edificatum publico vsui noceat potest is qui publicis vsibus deputatus:est sicut est in ciuitate verone miles et iudex procuratorum ciuitatis verone deponere tex.est in.l.ij.§. si quis nemini.ne quid in loco publico.et ita obseruatur: quia ibi officiales publici deputari super locis publicis reperiunt aliquid in loco publico edificatum destruunt vel destrui faciunt.Sed si edificatū in publico non noceat vsui publico.tunc destrui non debet.sed aliqua pensio imponi debet edificanti ne vrbes deformētur ruinis.l.ij.§.si quis nemini. et ibi hoc no.Bar.ne quid in loco publico. et.l.fi.eo. tit.Et intellige predicta siue edificetur in loco publico siue in via publica siue in alio loco priuato. puta in meo ⁊ edificatum noceat loco publico.l.ij. si quid in suo.ne quid in loco publico vel respectu itineris vel vie vel vsus loci publici vel respectu fetoris aut malis odoris vel putredinis vt est tex.cū glo.in.l.pe.§.pe.qđ vi aut clā.item intellige siue tāgat publicum siue non sicut si fierent pontes aut ponticelli supra viam publicam qđ non licet vt est tex.et ibi Bar.in.d.l.ij.§.tractatur ⁊ ibi etiam glo. ne quid in loco pub. de quo per bar.in.l. quominus.de flu.in.xiij.q.et habetur in.l.fi.de seruit. in prin.ti.generali.⁊ per bal.in.l.lapilli.in.v.col.ff. de re.di.⁊ dicam infra de ponticello et ponte et circa istam materiam adde qđ no.bar.in.d.l. quomin⁹. de flu.in.iij.q.et.ꝑ bal.in.l.lapilli.in.v.col.ff.de re. diui.⁊ habeť in.l.fi.in princ.de ser.ti.generali ⁊ dicam infra de pōticello ⁊ pōte.⁊ circa istā materiaꝫ adde qđ no.Bar.in.d.l.quominus.de flu. ¶ Secūdo casu principali quando edificatum vel aliquid aliud non est immissum:sed est super alieno prorēsim sicut est ꝓsilū siue pōticellū.an sit licitum propria auctoritate destruere et in hoc distingue. Aut est arbor q̄ ꝓtēdit ramos ⁊ frondes super alieno ⁊ nō licet intercidere:sed hꝫ locū interdictū de arbo. cedēdis:vt.l.j.⁊ ibi ꝑ Bar.de arbo.cedē. et hř in.l.j. C.de interdi.⁊ dicam infra de arboribus. Aut non est arbor:sed monumentū.⁊ tūc credo ꝙ nō liceat propria auctoritate destruere.arg.l.ossa.de reli. et sumti.fun.⁊ idē credo ꝑ illum tex.in quolibet alio edificio spectante ad cultū diuinū ⁊ tangēte locuꝫ vicini sicut si eēt loc⁹ sacristie vel altaris aut si ca-

dē rōne.Aut nō est arbor nec monumētum vel locus ad cultū diuinū deputatus:puta est póricellū vel aliud ꝓtectū:⁊ tūc aut est supra locum publicum:⁊ priuato etiam vicino nō licet propria auctoritate destruere sed officiali publico sup operibus publicis deputato sicut.s̄. dixi. Aut est supra priuatū locū:⁊ tūc nō licet etiam vicino ꝓpria auctoritate destruere vt est tex.in.l.quēad.§.si protectum ad.l.aqui.⁊ ibi per oēs doc. Et per hoc habes plenissime an ⁊ qñ sit licitum propria auctoritate destruere edificatum vel immissum aut protectum in alienū vel in publicū. ¶ Octauo ⁊ vltimo quero quis edificat vel immittit ꝓtēdit tignū in alienū publicū qua actione poterit conueniri. Dic breuiter si in priuatū ꝓpriū alteri⁹ poterit cōueniri qđ vi aut clā interdicto.l.si vicē. §.qꝛ iauuā qđ vi aut clā.Aut in priuatū cōe.⁊ tūc actiōe ꝓ socio vel cōmuni diuidūdo:vt habeť in .l. si edes.et in.l.sabinus.cōi diui.Aut in publico.⁊ tūc interdicto ne quid in loco publico.⁊ de ista materia vide que dicam infra de pariete siue muro ⁊ de tecto ⁊ stillicidio ⁊ de ponticello et ponte.

¶ De seruitute proijciendi.
Cap.xxxj.

SEruitus proijciēdi est vrbana non rustica vt est tex.in.l.j. ad fin.ibi neqꝫ proijciendi.de ser.vr.predio.qñ cōperit quando quis habet ius proijciēdi ex fundo suo vꝫ.in domū meā vł areā vicini vel etiā in alterius fundum rusticum. ¶ Denominať enī seruitus a ꝓdio dominante vt est tex.in.d.l.j.⁊ gloss.in ver.vel aream. ⁊ dixi.s̄.in in quarta diuisiōe seruitum.versi. sed quō cognoscatur.et ex hoc no.ꝙ habēs domum iuxta hortū vel aream vel claustruꝫ vel pratum sui vicini non potest ex illa domo quicq̄ proijcere in solum dicti vicini citra debitam seruitutē: vt est casus in.d.l. j.versi.proijciēdi:et ibi hoc notat. Ange. de serui. vrbano.predi.quod no. ¶ Quero igitur primo ꝓ declaratione huius seruitutis.nūquid possis ꝓijcere aquam de domo tua in curtem meā vel econtra sine aliqua debita seruitute ⁊ dicas ꝙ nō per predicta probatur in.l.sicuti.§.aristo.si serui.ven. ratio qꝛ lꝫ regulariter in suo quis possit facere sicut vult:non tamen potest immittere in alieno vt est tex.in.d.§.aristo.⁊ dixi plene in seruitute precedenti.⁊ immitti dicitur non solum quando de superiore in inferiorem:sed econtra quando de inferiore ad superiorem:sicut in fumo contingit.vt est tex.d.§.aristo.ver.fumi autem.de quo fumo dicā in questione sequenti. ¶ Quero secundo aliqs habet solarium superius ⁊ alius habet locum inferiorem sicut venerijs habens solariuꝫ superius spargit aquā ꝑ solarium vel causa ipsum tergēdi vel propter calores causa frigiditatis inducende sicut estiuo tempore plerumqꝫ fieri solet ex hoc accidit qđ aqua illa quādoqꝫ ad loca inferiora descendit queriť nūquid dñs loci inferioris conquerens possit ⁊ prohibere ne hoc fiat.⁊ videtur ꝙsic per ea que dicta sunt in q.precedenti. ⁊ per tex.in d.§.arist.vbi sic dicit in suo cū alij hactenus licet quatenus nil in alienum immittat ⁊ istam partē tenet glo.ibi in ver.iuris in fine que facit differentiam inter aquam ⁊ fumum dicens ꝙ fumus potest immitti in loca supiora:qꝛ naturaliter ascēdit non sic in aqua que recte proijcitur.⁊ ideo descenderet naturaliter nisi proijceretur.In contrariuꝫ videtur esset tex.in.d.l.sicut.§.fi. si serui. ven.iuncto.§.ari.ver.fumi.Nam ille ver.fumi. equiparat fumum aque ꝙtum ad immissionem in locum alterius ⁊ in.d.§.fi.dicitur ꝙ quis potest ex loco inferiori immittere fumum in locum superiorem. idem ergo dicendum videtur in aqua. Item pro hoc.l.j.§.denique.de aqua plu.arcen.vbi dicitur qđ agri natura est semper inferiorem superiori seruire.Nota distictionē circa aque ꝓiectionē. ¶ Circa hoc breuiter sic concludas.⁊ ista est veritas circa aque proiectionem.Aut domus partis superioris non potest habitare commode nisi infundat aquam.et tunc ipsaꝫ infundere potest licet aliquādo inferius descēdat:vt.l.penul.⁊ ibi hoc no.Ang. ff.de iniurijs.Aut.potest habitare etiam si aquaꝫ non spargeret.⁊ tunc aut infundit aquam ꝑ suuꝫ solarium iuxta morem suum.⁊ tunc non tenetur si aliquid ad loca inferiora descenderet per.l.sicuti.§.aristo.coniūcto ver.fumi. nisi faceret animo iniuriandi:vt est tex.in.d.l.pe.de iniurijs.⁊ ita no. Bar.et Florianus in.d.§.aristo.⁊ ideo puto quod si superior habet solarium ⁊ lauando iuxta solitū et communem modum aliquando caderet aqua que descenderet ad locum inferiorem:non tenetur neqꝫ prohiberi possit quod nor. Aut effundit aquam vltra solitum et communem modum vel in solario fecit balneum vult proijcere aquam ꝑ solarium causa ipsum calefaciendi: vel alia de causa.et tunc non potest si per hoc aqua descenderet ad loca inferiora.vt probať in.d.§.aristo. in princi.et in versi.alterius . ibi tabernam casarcam. si serui.ven. Et eadem distinctio facienda est de fumo aut sit ignis solitus aut insolitus aut insolit⁹ vt ibi no.per Bar.⁊ Florianus et pau. de castr.de quo vide que dicam plenius infra de fumo. Et ꝓdicta intellige nisi aliter esset imposita seruitus aque vel fumi dimittendi:vel diuertendi.vt est tex. cum glo.in.d.§.aristo.Nec ob.glo.ij.ad fin.in.d.§. que facit differentiam inter aquam et fumum.qꝛ non est facienda.Nam sicut facto superioris proijcientes aquam aqua descendit inferiorem naturaliter.ita et facto inferioris ignem facientis fumus ascendit naturaliter ad superiorem. Iteꝫ nō obstā.l.j.§.denique de aqua plu.ar.que vult inferiorem superiori seruire:quia loquitur in agris in q̄bus sunt aque discurrentes que necessitate ad inferiora descendere debent.Et subditur ibi vna ratio:quia sicut omnis pinguedo terre ad inferiorem locum decurrit.ita etiam ad eum aque incōmodum fluere debet que ratio non potest procedere in aqua proiecta in alieno. Quero tertio lapidicina cedit lapides in domo vel area sua ⁊ fragmenta cadunt in vicini fundum. queriturꝫ nunquid possit hoc facere:an vero prohiberi possit. Et videtur quod hoc facere non possit ⁊ quod ꝓhiberi valeat per regulam que est in dicta.l. sicuti §.aristo.videlicet quod in suo catenus facere licet quatenus in alienum nō mittat.⁊ hoc sentit glo. ibi in versi.agri.que dicit vel actione in contrariū videtur ꝙ quis possit stare ibi domo sua et in ca vti arte tua .nec regulariter prohiberi potest vt probatur in dicta.l.quoties. la prima in prin.ibi ne per fundum tuum eas aut ibi consistas.de seruitu.titu.generali.coniuncta.l.venditor. communia predi.nisi seruitus constituta esset ⁊ ideo si vēdo tibi domum cum pacto.vt non possis ibi exercere talem artem.ista conuentio valet et tu et tui heredes obligaris nō autem seruitus cum nō sit predium.dominans:vt dicit Bar.per illuꝫ tex.in. d.l.vēditor.⁊ pau.de ca.in.d.l.quoties.q̄ dicit hoc esse verum si ex hoc pacto consequor vtilitateꝫ:qꝛ in domo remanere mihi exercebam eandem ar-

tem alias secus et hoc p illum tex. in. d. l. quoties
ibi aliter atq3 statim partem sentit prefata gloss.
in. d. §. aristo. in. §. agi. in princi. dum dicit per pa
ctum. Ego autem teneo primam partē esse verio
rem: quia verū q in suo quis potest exercere artē
dūmodo non immittat in alienum. de hoc est ca
sus in terminis in. d. §. aristo. ver. j. quē sic puto eē
intelligendum: et ita fuit etiam de mente glo. ibi
in ver. agi. in fi. Nec credo esse distinguendū sicut
dixi in. q. precedenti de fumo z aqua videlicet an
faciat iuxta solitum vel non: quia ibi. loquitur de
his que pertinēt ad domum prouisu hominis que
stio vero nostra loquitur de arte que fieri debet in
loco suo ita quod alienum non imitatur per pre
dicta. et hoc intellige nisi lapidicina habuisset pri
us in domo sua apothecam lapidicine. et postea
murus vicini vel domus ceciderit. z area tantum
remansit ita quod fragmenta lapidum que prius
nō poterāt in ea cadere. sic cadere incipiāt: q2 lo
cus est pueñdi. l. si pluribꝰ. d le. j. ar. eiꝰ qd de fabro
z scholari dicitur per Bar. et doc. in. l. j. ff. so. ma.
¶ Quero quarto quis habet seruitutem proiicie
di in fundū vicini iuxta ea que dixi in prin. an po
terit stercus vel vrinam fetidā vel alia similia pij
cere. Et ita teneo q non per tex. cum glo. no. in. l.
penul. §. pe. qd vi aut. z per text. cum glo. in. l. pe. §.
idem ait si in odore. ne quid in loco pub. facit. l. §.
ij. de cloacis. z quod dixi in seruitute precedēti in
vj. q. versi. iiij. casu. quod nota. quia quotidianum.
¶ Quero quinto et vltimo dominus supior proij
cit aquam in fundum vicini inferiorem vbi de iu
re non potest. vel stercus aut vrinam vbi haberet
seruitutem. vel dñs inferior immittit vel diuertit
fumum ad locum domini superioris vbi non po
test. an poterit conueniri actione iniuriarū. Dic si
inferior dominus edium supioris vicini fumigan
di causa fumum faceret aut superior vicinus in in
feriores edes quid aut piecerit aut infuderit cau
sa iniurie faciēde tenetur actione iniuriarum ca
sus est in. l. pe. z ibi hoc tenet Ange. ff. de iniurijs.
secus si hoc non faceret causa iniuriandi: vt ibi qd
not. Et ad materiā huius seruitutis adde que di
cam infra de aque proiectu.

¶ De seruitute protegendi.
Cap. xxxij.

Hec seruitus protegēdi licet re
gulariter sit vrbana. vt. l. j. in fi. ibi pro
tegendiq3. de seruitu. vrba. pdio. quia
protectū cōsueuit fieri magis in fun
do vrbano q rustico tñ pōt esse serui
tus rustica quando fieret causa rustici fundi. vt si
forte feci ptectum in agro vicini vt ibi recipiātur
coloni mei. vt est text. in. l. ij. in prin. in versi. prote
ctū z ibi glo. de rusti. pre. ¶ Circa hanc seruitutē
quero primo quid sit protegere seu protectum: z in
quo differat ab immisso. protectum est id qd ita p
nebitur vt nusq requiescat qualia sunt meniana
et subgrunda. Idem etiam protectum dicitur vt
differt ab immisso. quia immissuz est quod ita fie
ret vt aliquo loco requiesceret veluti tigna trabes
q immitterentur vt est text. in. l. malum. §. inter
proiectum. ff. de verbo. signi. et ibi hoc declaratur
per glo. dic vt ibi. z vide gloss. in. l. si vero. §. pretor
ait ne quis. in versi. subgrūda. ff. de his qui deie. vl
effu. et vide etiam in. l. si duo. §. videamus. z. §. la
beo. et quod ibi no. vti pos. et de istis protectis po
nitur etiam in secunda parte rubri. ff. de dam. in
fect. ibi dum dicit de subgrundis z ptectis. ¶ Se
cūdo quero an habens domum supra solum vici
ni possit supra ipsum solum quicq edificare: licet
in solo non requiescat exemplum si vult facere p
filum, et stillicidium amplum residens totaliter
in edificio protegentis. et dicas q non nisi serui
tus imposita sit tex. in. l. j. in fin. in versicu. prote
gendi. et ibi hoc nota. Ang. de seruitu. vrba. pdio.
z est ratio: quia solum debet esse liberum vsq3 ad
celum: vt est tex. in. l. si. in prin. de serui. ritu. gene
rali. et habetur in. l. altius. C. de serui. circa qd vi
de etiā qd dicam infra de stillicidio siue tecto z de
porticello. z vide que dixi. s. in serui. stillicidij maxi
me in. ix. q. in fi. et in seruitute tigni immittendi
in. vj. q. versi. iiij. casu in fi. ¶ Tertio quero an lice
at protectum facere supra solum cōmune z dicas
breuiter q nō. l. si duo. §. labeo. ff. vti possi. vbi hoc
no. Bar. qui dicit q non licet facere profilium seu
porticellum supra plateā cōmunem inter plures
cōsortes. z dixi. s. in seruitute pcedenti in. vj. q. et
adde nota. per Baldum. in. l. lapilli. ff. de re. diui.
¶ Quarto quero cuius sit protectum quod est su
pra solum meum z videtur q sit meū per dictam.
l. si. in fi. prin. de ser. ti. generali. quia omnia a solo
meo vsq3 ad celum debent esse mea libera vt ibi. z
no. in. d. l. altius palleg. In contrarium videtur q
stillius in cuius muro vel loco sit fixum. l. quēad.
§. j. in prin. ad. l. aquil. Tu dicas breuiter aut pro
tectum est super meo: et requiescit in alieno iure
seruitutis mihi debite. z tunc non est meum: sed
eius in cuius loco requiescit. z ita loquitur. d. §. j.
in prin. Aut est super meo et in alio requiescit pu
ta in edibus alienis iure seruitutis mihi debite. z
tunc est meum. vt est casus no. in. l. quod conclaue
et ibi hoc notant Bart. z Ange. et docto. de dam.
in fec. posset tamen clarius hoc dici. Aut prote
ctum est edificatum per me cuius est solum. aut p
alium. Si est edificatum per me. et tunc procedat
predicta. Si per alium puta quis edificat. subgrū
dam in suo muro protendētem super solum meū
et tunc si hoc fecit debita sibi seruitute. et illud p
tectum dicitur esse suum edificantis. et non pote
rit per me neq3 per iudicē remoueri. ar. l. quemad
modum. §. si protectum prealleg. ibi nullo iure a
contrario sensu. Aut hoc fecit citra debitam ser
uitutem. et tunc teneo quod protectum sit edificā
tis et non meum. casus est in. d. §. si protectuz ibi
protectum meum coniuncto ibi nullo iure. et nō
possum propropria auctoritate destruere: sed iudi
cis auctoritate sic: vt est text. in. d. §. si protectum
in princi. et adde que dixi. s. de seruitute tigni im
mittēdi in. vij. q. versiculo. ij. casu principali. et q
dicam infra. de claustro siue conclaui. ¶ Quinto
et vltimo quero an aliquis possit tenere prote
ctum puta porticellum supra eum locum quo vul
go iter fieret vel in quo consisteret. Et dic quod si
id protectum de facili potest cadere et nocere. et
tunc non licet: vt est textus. in. l. si vero. §. pretor
ait. el. j. et ibi glossa. in versicu. possunt de his qui
deie. vel effu. et. §. pretor ait el. ij. in versicu. nocere
immo poterit puniri: vt ibi dicitur: sed si de facili
non potest nocere et tunc secus. et ideo si est por
ticellus vel aliquid aliud supra viam publicam sic
firmiter positum quod non de facili verosimili
ter sit aptum nocere: vt contingit habentibus vi
ridaria murata ad suas fenestras vel etiam cuz li
gnis ita firmiter affixa quod nō sit verosimile nec
de facili cadere posse tñc nō tenetur: quia ꝯtra sic
habentes nō datur actio in factum de illo edicto
de his qui deie. vel effu. z ita no. Glo. in. d. §. pretor
ait. l. si vero. de his qui deie. vel effu. Circa hoc ta
mē communiter prouisum est per statuta locorū

quibus standum est. l. omnes populi. de iusti. z iu
re. alias iuri: vt supra dixi. Et de hoc vide qd dicā
infra de horto z horticello.

¶ Ne prospectui officiatur.   Ca. xxxiij.

Tres sunt seruitutes que licet
in multis cōueniāt z eedē esse videan
tur tñ inter se differūt: vt est seruitus
ne pspectui officiat seruitus luminis
i. ne luminibꝰ officiat. z seruitus z pro
spectꝰ pstetur vt habet in. l. inter seruitutes. cū. l.
de ser. vr. pdio. De singulis videamꝰ. Et primo de
seruitute ne prospectui officiat duobus modis ca
pitur hec seruitus vno in genere alio in specie. Si
quis debet mihi seruitutē ne pspectui domus of
ficiatur nō habito respectu ad certum locū nō so
lū tenetur prestare prospectum ex parte superiori
puta celi vt celum videri possit: sed etiam ex par
te inferiori puta terre non impediendo pspectuz
ad inferiora vel de lōginquo nec quicq facere po
test per quod officiat ad gratiorem prospectum et
liberum: vt probatur in. l. inter seruitutes. in pn.
cu3. l. seque. que incipit. lumē. de seruitu. vr. pdio.
et ibi do. z ideo ipse tenetur semp conspectum in
eadem specie gratitudinis z liberum prestare que
erat tempore impositionis seruitutis vnde si per
prospectum viridaria videbant aut alia multum
amena vt etiam sol refulgens nec solis nec dicta
rum amenitatum aspectus seu visio minui potest
vt. d. l. inter seruitutes. in prin. z hic seruitus pspe
ctus in genere plus continet q seruitus ne lumi
nibus officiatur. quia nedum continet prospectū
ex loco superiori: vt celum videri possit vt dixi: sed
etiam ex loco inferiori puta per fenestras. vt pba
tur in. d. l. lumen. ibi etiaz ex inferioribꝰ locis. que
dictio etiam implicat. q. d. non solum ex superiori
bus sc3 celi vt. l. etiam. C. si tutor vel curator inter
uene. et quia etiam continet aspectum gratiorem
et liberum sicut erat tēpore seruitutis imposite:
vt. l. inter seruitutē in prin. sed seruitus luminum
aut ne luminibus officiatur solū continet vt aspe
ctus sit vniformiter gratus puta vt viridaria vel
alia loca videri possint. vt probatur l. d. l. inter ser
uitutes. z in. d. l. lumen. z hoc est qd voluit dicere
tex. in. d. l. inter seruitutes. in prin. ibi qñ in pspe
ctibus quis plus habeat: quia debet intelligi fm
glo. z docto. ibi de prospectu in genere nō autem
in specie. Si autem seruitus ne prospectui officia
tur alio modo debetur in specie tantū. puta si qs
mihi promisit seruitutez ne officiatur prospectui
certe fenestre domus mee: z tunc aut illa fenestra
tempore seruitutis imposite habebat aspectum
ex parte superiori. et etiam ex latere. quia ex ea ce
lum videri poterat. et etiam alia loca prospiciebā
tur. et tunc idem est sicut quando esset in genere
hec seruitus constituta vt supra dixi cum sit eadē
ratio quoniam seruitus prospectus etiam conti
net vt celum videatur si videri potest. vt dicta. l. lu
men. ibi etiā ex inferioribus. Aut illa fenestra non
habebat conspectum celi ex superiori. quoniam
ex ea celum videri non poterat. nec etiam ex infe
rioribus alia loca amena vel de longinquo vide
bātur siue desuper siue ex latere respiceret puta: q2
erat fenestra penoris siue canape subterranee vel
si. Et tunc huiusmodi seruitus nō continet: vt ce
lum videri possit. Nec vt liberum aut gratiorem
conspectum habeat sed solum: vt ex illa fenestra
aspectū extra habeat vel supra vł ifra eo mō qerat
tempore seruitutis. vt probat in dicta. l. inter ser
uitutes. in princ. z in dicta. l. lumen. et ibi hoc no.
glo. ij. in fi. z hoc casu plus continet seruitus ne lu
minibus officiatur: quia ex ea ea celū videri debet
vt. d. lumē. z intelligo celum videri posse qñ locus
cui seruitus debetur ne luminibus officiatur non
puenit oculos in videndo celum siue desuper siue
ex latere. et ideo si per fenestras vel quēcūq3 aliuz
modum prospicias celum non diceris habere lu
men licet omnis diei claritas ex sole. z per hoc ex
celo proueniat. potest tamen dici habere prospe
ctus: vt nota. glo. ij. in. d. l. lumen. z adde hic omni
no que dicam infra de seruitute ne luminibus of
ficiatur in princip. Aut illa fenestra nō habet aspe
ctum, ita quod ex ea celum videri non potest sed
alia loca videri poterant. et tunc seruitus ne lumi
nibus officiatur in aliquo plus continet in aliq
minus continet. et inde plus eo: quia propter ip
sam celum videri debet qd in seruitute prospectꝰ
in specie predicta non contingit: vt. d. l. lumen. cō
tinet etiam minus: quia sufficit qd ille cui seruitꝰ
debetur luminum celum videre possit licet sibi p
spectus de longinquo tollatur: quia gratitudinez
luminis non continet. d. l. inter seruitutes. in pn.
et ideo posset impedire ingressus solis ex quo gra
titudo resultat: q2 gratior sibi esset vt est tex. in. l.
si arborem. in prin. de seruitu. vrbano. predio. z est
tex. in. d. l. inter seruitutes. in princ. z ex his appa
ret quod seruitus ne pspectui officiatur se habēt
tanq excedentia et excessa. vt volunt glo. ij. in fin.
in. d. l. lumen: quam sic intelligo vt supra declara
ui facit sing. in. l. certi conditio. in princip. si cer.
peta. que dicit qd conditio generalis z specialis se
habent tanq excedentia z excessa. Cetera que fa
ciunt ad hanc materiam: vide in tribus sequenti
bus seruitutibus.

¶ De seruitute prospectus.   Cap. xxxiiij.

Si quis mihi debet prospectuz
nō debet vt celum videam vt fenestra
ab aliquo simili cooperata claritas
diei ad me perueniat. vt pbatur in. l.
inter seruitutes in prin. cum. l. seque.
de ser. vr. pre. no. Azo in summa. C. de serui. §. sunt
autē. versi. si autem quis. Sed qui debet lumē op3
vt celum videri possit. vt. l. lumen. eo. tit. et dixi in
seruitute precedenti: ergo quicūq3 habet lumē ha
bet prospectum: sed non econtra. et quia ipse cui
prospectus debetur minorem habet commodita
tem in fruendo q ille cui debetur lumen maiorez
habet potestatem in prohibendo q ille qui debet
seruitutem luminum: quia debens seruitutem lu
minum sufficit quod faciat vt celum videri possit
Qui quero seruitutem prospectus non potest qcq
q facere quod noceat ad gratiorem prospectum
z liberum vt dictis iuribus et est ratio: quia cum
quis minus habeat minus offendi debet. z hac ra
tione plus habet pauper q diues. vt no. glo. ij. in
l. inter seruitutes. de seruitu. vrba. predio. et Azo
in summa de serui. §. sunt autem. facit ad hoc tex.
cum glos. j. in. l. illicitas. §. ne tenuis. vbi lumē vni
co vel breui supellectili de officio presi. que glossa.
loquitur in porcello qui dicitur esse locus rusti
cus facit ad hoc textꝰ in clemen. j. §. fina. ibi vnico
lumine. de sententiis excom. et facit etiam ad. q.
de illo qui ad suam collationem habet vnum be
neficium quod illud non cadit in generali impe
tratione expectantium. de qua. q. vide per Archi.
z docto. in. c. si pro clericis. de preben. in. vj. et per
gloss. z docto. in clemen. j. de conces. preben. z pre
dicta intellige quando quis habet seruitutez pro
spectus certi loci tñ in quo celum videri non po.

terat.⁊ ita intelligit glo.ij.in fi.in dicta.l. inter ser
uitutes. Sed si generaliter deberetur seruitus p
spectus scz domus:tunc etiam celum videri debet
sicut in seruitute luminum vt probatur in.l.lumē
de seruitu.vrba.pred.et hoc vult dicta glo.ij. in fi.
quam docto.communiter sequuntur.⁊ idem etiā
ego teneo quando deberet vt seruitus prospect⁹
certi loci ex quo celum videri poterat tēpore ser
uitutis imposite per dictam.l.lumen. ibi etiaz ex
inferioribus. et his casibus se haberent tanꝗ ex
excedentia et excessa quod declara vt dixi in serui
tute precedenti. ¶ Sed circa hanc seruitutem vi
dendum est an differat ista seruitus a precedenti.
Et licet doct.hoc non tangant immo promiscue
loquantur de seruitute ⁊ prospectus ⁊ nō prospe
ctui officiatur acsi esset vnica tantum:tamē teneo
qd sint due differentie vt sentit etiam Azo in sum
ma.C.de seruitute.§.sunt autem.⁊ puto qd ista sit
differentia: quoniam seruitus prospectus est quā
do ego non haberem fenestram vel foramē ex quo
prospectū habere possim: nec de iure illā habere
valeā vicino nolēte. Nā si vicinus permittit mihi
qd ego possim habere prospectū in domo mea in
genere vel in tali camera in specie potero fenestrā
facere:nec vicinus aliquid poterit facere quomi
nus prospectū habeā ex fenestra illa sm ea que su
pra dicta sunt in seruitute precedenti.vel si qn habe
rē fenestram ⁊ vicinus haberet edificiū suū impe
diēs prospectū meum ex dicta fenestra.quo casu si
vicinus promittit mihi prospectū est illa fenestra il
lud edificium deponere cogit ad hoc vt ex illa fe
nestra vel loco possit sm predicta prospectus habe
ri.et hoc sonāt verba illa vt prospectus prestetur.
que sunt futuri tēporis ⁊ presupponūt qd ante cō
stitutā seruiturē prospect⁹ nō erat: qz regulariter
mihi dari aut cōcedi nō potest qd habeo ar. insti.
de actio.§.eque.ver.ei vero qui possidet.cū si.Sed
seruitus ne prospectus officiatur:est quādo habēs
fenestram vel habere possum in muro meo ⁊ tu ꝗ
edificare posses in tuo ⁊ mihi impedire prospectuz
iuxta.l.luminibus.cum ibi no.de serui.vr.predio.
promittis non officere meo prospectui hoc casu est
seruitus ne prospectui officiatur .⁊ isto modo in
tellige.l.ij.⁊.l.inter seruitutes. in prin.cum.l. seq.
eo.ti. Ista enī verba ne prospectui officiatur sunt
futuri temporis que actum prohibēdi respiciunt
seu prospectum impediendi de futuro. ⁊ per pñs
presupponūt prospectum me habere ante cōstitu
tionem seruitutis:qz priuatio presupponit habi
tum.l.manumissiōes.de iusti.⁊ iu.cum si. Illa ve
ro verba vt prospectus prestetur sunt similiter de
futuro sed respiciūt cōcessionem prospectus de
futuro et sic ante cōstitutionem seruitus ipsuz nō
habebam et hec differentia satis probari videtur
in.l.luminum.de serui.vrb.pre.et per id quod ibi
no.p bar.⁊ Flo.⁊ per id qd dicā in seq.ser.ver.qui
dam.Tū vt refert Bart. posset etiam forte dici qd
sit alia differentia sicut est in simili inter seruitu
tem luminum ⁊ seruitutem ne luminibus officiat
de qua habetur in.d.l.luminum: et statim dicam
in seq.seruitute. Et ad declarationem huius ser
uituris vide que dicta sunt in precedenti seruitu
te.quia huic plurimum conueniunt.

Differentia inter seruitutē ne prospectui officiat ⁊ seruiturē prospectus.

¶ De seruitute luminum. Cap.xxv.

SEruitus luminum est diuersa
a seruitute ne luminibus officiat. vt
est tex.in.l.luminum.de ser. vr.pre.qz
seruitus luminū minus continet ꝙ
seruit⁹ ne luminib⁹ officiat.vt ibi no.
glo.⁊ per doc.Et differētia est ista.nam ille qui de
bet seruitutē luminū mihi potest altius edificare
dūmodo seruet tm lumē qd mihi sufficiat. et ideo
si habeo plures fenestras in parietibus meis: ⁊ p
vnam solam habeo tātum lumē quātuz mihi suf
ficit ille qui debet mihi seruitutem luminum edi
ficare potuit ⁊ auferre lumina aliarū ⁊ vnam tm
obseruare que mihi sufficiat. Sed ille ꝗ debet ser
uitutem ne luminibus officiatur nō potuit aliqd
facere per quod de lumine quod habeo aliquid di
minuatur posito qd habeam vltra ꝙ expediat. et
ideo si habeo plures fenestras in pariete meo nul
li earū poterit edificādo nocere vel aliter ⁊ si vna
tātum fenestra mihi sufficeret ad lumē. vt proba
tur in.l.luminū.de serui.vr.predio.sicut si promisis
ser mihi altius nō tollere vel edificare. Et hoc vult
etiā pau.de cast.in.d.l.luminum.quod est not.et
istum puto proprium intellectuz illius.l.⁊ ratio po
test considerari qz negatio totum negat:sed affir
matio nō totum affirmat.et ideo dicitur plus ne
gat negatio ꝙ affirmet affirmatio vt colligitur in
glo.fi.in.l.hoc genus.de cōdi.et demon.⁊ gloss.in
c.cum dilectus.in ver.suspēsus.que est glo.magna
extra de cōsue.et no.ant. de but.in.c.presentium.
in.ij.colum.de testi.⁊ Alber.de rosa.in.l.qui testa
mēto.§.mulier.de testamentis. Et hac ratione vi
detur dici posse candē esse differentiam inter ser
uitutem vt prospectus prestetur et seruitutem ne
prospectui officiatur. vt dixi in seruitute precedē
ti.in fin. Item est alia differentia similis inter ser
uitutem luminum ⁊ seruitutem ne luminibus of
ficiatur.qz seruitus ne luminibus officiatur plus
habet in se:nam ille qui debet mihi seruitutez ne
luminibus officiatur nullo modo potest edifica
re aut altius tollere per quod officiatur luminib⁹
meis vt patet ex natura verborum negatiuorum
que vt dixi in totum negāt.⁊ de hoc est tex.in. d.l.
luminum.sed seruitus luminum habet in se min⁹
nam ille qui debet seruitutem luminum edificare
potest et altius tollere:dummodo lumen in eum
recipiat vt ad me venire possit etiam per forami
na quomodocūꝗ.vt est tex.cum glo.in.d.l. lumi
num.in prin.⁊ ista opi.glo.communiter seruatur
sm Bartol.⁊ Flo.ibi.Quidam tamē vt refert Bar
tol.⁊ Flo.ibidem dicūt totum cōtra videlicet qd
plus sit promittere seruitutem luminum naz qui
hoc promittit non solum nō potest altius eleua
re.sed oportet etiam vt illud quod est factum de
struat ad hoc vt mihi lumē fiat.sed in seruitute ne
luminibus officiatur sufficit quod altius non tol
latur et pro ista opinione facit quod dixi in serui
tute precedēti.Dixit tamē Barto.in.d.l.luminum
quod opi.precedēs gloss.cōiter obseruatur.et ista
secūda opi.nō videtur vera. quia de natura serui
tutis non est vt aliquid faciat quis vt est tex. in
l.quot.la.j.§.j.de seruitu.ti.generali.vbi etiam lo
quitur de prospectu.Sed tm potest dici dictaz opi
nionem sustērādo.nam illud quod dicitur de na
tura seruitutis nō est quod ille qui debet aliquid
faciat.nisi hoc sit actum in impositiōe seruitutis
expresse vt est tex.cum glo.in.l.ij.§.apud labeonē
aut apud alienum. vbi hoc no.glo.⁊ Bar.de aqua
plu.ar.vel etiam quādo tacite actum esset.ar.l.cū
quid. cum ibi nota.si cer. pe.Nam quādo quis ser
uitutem luminum mihi promittit.et tūc si nō ha
beo lumē tacite subintelligitur quod deponatur
edificium.⁊ lumē habeam.quia qui promittit cō
sequēs tacite videtur promittere antecedens sine
quo illud cōsequēs stare nō posset.l.ad rem mobi
lem ⁊.l.ad legatum.de procura.l.ij.cum ibi no.de

Plus negat negatio ꝙ affirmet affirmatio

sur.om.iud. Et hec faciūt pro his que dixi in ser
uitute precedēti. Et propterea ego sic dicerem in
hac materia.aut ille cui seruitus luminū promit
titur vel ne luminibus officiatur habet lumen vel
lumina ante impositionem seruitutis.puta quia
habet plures fenestras ex quibus lumē videri po
test.i.celū.vt.l.lumē.de ser.vr.pre.⁊ tunc plus con
tinet seruitus ne luminibus officiatur ꝙ seruitus
luminuz.⁊ sic dicte due differētie de quibus dictū
est supra procedant. ⁊ sic etiam procedat opi. glo.
in.d.l.luminum que cōiter sm Bar.seruatur.Aut
ille cui promittitur seruitus huius non habet ali
quod lumē propter quod celum videri possit pu
ta propter edificium vicini obstātis ⁊ tūc procedat
alia opi.vcz vt seruitus luminum plus contineat
quia nō possem habere seruitutem nisi edificium
tuum deponas promittēdo ergo lumē vt celuz vi
dere possim videris tacite promittere deponere
edificium tuum propter quod lumen habere nō
possum et seruitus ne luminibus officiatur tunc
continet minus quia non promitto tibi aliquid
facere neꝗ vt aliquid habeas sed promitto tantū
nō facere vcz nō nocere luminibus tuis de futuro
et ideo sufficit quod nō noceam post impositam
seruitutem per aliquem actum meum sequentem
puta edificando vel aliter.⁊ hoc videt ille text. in
d.l.luminum. ibi inuitis nobis altius edificare.
de ser.vr.pre. ¶ Sed contra opi.glos. cōem quam
sequitur.Barto.in.d.l.luminum potest opponi qz
sm eam in effectu nulla videtur esse differentia in
ter seruitutem luminum. et seruitutez ne lumini
bus officiat. Nam sm glo.predictam. qui debet ser
uitutem luminum potest edificare et altius tolle
re:sed ille qui debet seruitutē ne luminib⁹ officiat
altius edificare nō potest.d.l.luminū. Sed si con
sideramus idem videt esse in vtroꝗ casu.qz qn de
betur seruitus luminum.s.vult edificare et nō tol
lere lumen.i. qz celum videri possit et tunc potest
vt.d.l.luminū.coniūcta.l.lumē eodem titulo. Si
vult edificare ⁊ lumen tollere ita quod celuz vide
ri nō possit.⁊ tūc nō poterit per.d.l lumē.eodem
mo do videtur esse in seruitute ne luminibus offi
ciatur:quia si vult edificare ⁊ tollere lumen ne ce
lum videri possit ⁊ non potest. casus est in.d.l.lu
men in fi.Aut vult edificare ⁊ lumen non tollere.
idest quod celum videri poterit.et tunc quod pos
sit.dicta.l.luminum ibi itaꝗ imminuere lumina
nostrorum edificiorū.Sed potest responderi huic
oppositioni ⁊ saluare glo. ⁊ communem opinio
nem sic.qz qui debet seruitutem luminum potest
edificare ⁊ obscurare locum cui seruitus debetur
dummodo lumē:idest celum videri possit ⁊ ita lo
quitur.d.l.luminum in prin.cōiuncta.l.lumen in
prin.de serui.vrba.predio. ¶ Sed qui debet serui
tutem ne luminibus officiatur. ne dum non po
test edificando tollere:idest vt celū videri nō pos
sit vt ibi sed etiam non potest vel altius tollendo
minuere lumina nostrorum edificiorum per tex.
in.d.l.luminum in fi.et intelligere minuere lumi
na non solum si aufertur lumen vt celum videri
non possit vt.d.l.lumen.sed etiam ne lumina ob
scuriora fiant.de seruitu.vrba.predio.puta quan
do tolleretur ingressus solis qui esset multum ne
cessarius vt est casus in.l.si arborem in prin. cod.
titu.⁊ dicam etiam in seq.seruitute in.iiij.q. Itez
ista seruitus luminum minus continet ꝙ illa ne
prospectui officiatur. et adde que dixi.s.de serui.
altius non tollendi.ij. q. ⁊ vide omnino que dicā
in sequenti seruitute.

¶ De seruitute ne luminib⁹ officiat. Ca.xxvi.

ISta seruitus ne luminibus of
ficiatur in multis declarata est in tri
bus precedētibus seruitutibus. sed qz
seruitus est et ab aliis diuersa necesse
est:vt de ea aliquid specialiter dicamus:⁊ pro eius
declaratiōe. ¶ Primo quero quid significat lumē
Dic lumen.i.vt celum videri possit.vt est text.in.l.
lumē.in prin.de ser.vrb.predi.et dixi in precedēti
q.Sed dubiū est quomodo intelligatur vt celum
videri possit. Dic secundū quosdam qn dici clari
tate respicere potest celum per directū respiciēdo
non vbi per transuersum puta per fenestram vel
foramē.vt dicit Ang.in.l.inter seruitutes.in prin
cipio.ff.de ser.vrba.predio.⁊ allegat glo.ibi vel te
neas scdm eum qd dummodo ex loco celuz videa
tur tm dicitur haberi lumen. sed vbi celum nō vi
detur:sed per fenestram aut foramē existēs in pa
riete intra domuz forsitā dici claritās haberetur
tūc dicitur inde prospectus haberi nō autem lu
mē.vt.d.l.inter seruitutes. Ego autez intelligo ꝙ
tunc quis dicatur habere lumen qn existēs in do
mo vel in camera potest videre celum non autem
qn prospiceret mittendo caput extra fenestram.
quia tunc raro contingeret quod celum videri nō
possit.et ita sentit glo.in.d.l.ij.ibi edificia que sūt
celo inferiora que nō perueniunt oculis videndo
celum ⁊c.et dixi supra de seruitute ne prospectui
officiatur ver.⁊ intellige celuz videri posse. ⁊ adde
dixi in sequē.q. ¶ Sed tūc secundo queritur.quis
promisit mihi seruitutem ne luminibus meis of
ficiatur ante impositionem seruitutis existens in
fine camere mee celūvidere poteram ipse vult edi
ficare altius ita ꝙ celum videre non potero nisi
existens in medio camere mee vel prope fenestraz
an possit:⁊ videtur ꝙ sic qz satis videtur ꝙ celum
videre possim.vt.d.l.lumen.in prin. Contrarium
ego teneo: qz licet celum videre possim tm minus
video:qz per hoc minuuntur lumina edificiorum
meorum.i.primo videbam celum existēs in extre
ma parte camere nunc nō possum:et hoc vult tex.
in.d.l.luminum.in fi.ibi atꝗ imminuere lumina
⁊c.qui tex.potest sic intelligi.et est no. intellectus
quem ego do ad illum tex.et pro hoc facit.l.inter
serui.in prin.in ver.in luminibus ⁊ ver.quodcūꝗ
igitur.de ser.vrb.predi.⁊ quod dixi supra de serui.
altius nō tollendi.ij.q.Sed si esset seruitus lumi
num cōstituta tunc tenerē contrarium.i.ꝙ lumē
videri possit quomodocūꝗ per.d.l.luminum. in
prin.cōiuncto fine a cōtrario sensu ⁊ per ea ꝗ dixi
in seruitute precedēti quod perpetuo tene menti
et est quotidianū ⁊ notandū.⁊ doc.hic nō tangūt
et pro hac decisione adde ꝗ dicā.j.in.iiij.q. ¶ Ter
tio quero an sit differentia inter hanc seruitutez
altius nō tollendi cum hac conditione ne lumini
bus meis officiatur ⁊ illam altius nō tollendi et
non officiēdi luminibus. Et dicas ꝙ sic:qz prima
intelligitur ne officiatur luminibus edificando ⁊
qz vna est tm seruitus qualificata. et ideo poterit
tūc obscurare plantando arborē:qz tunc nō dicit
altius tollere:vt est casus in.l.edificia.de ser.vrba.
predi.Sed secunda non est vnica. immo fere sunt
due.videlz ne altius tollat:⁊ ista cōtinet solum de
nō edificando non aūt de ideo habēdo arborem.
vt ibi.⁊.l.hec aūt iura.ver.veluti si edes.et.l.quod
aūt.de serui.vrba.pre.⁊ not glo.in.l.si arborem.in
prin.codē titu.Alia est ne luminibus officiatur.et
ista continet ne possis etiam arborē plantare per
textum.in.d.l.edificia.in fi.et in.l. seruitutes.ver.
qdcunꝗ.⁊.l.si arborem.in prin.de serui.vrb.pred.

z ita etiam vult Pau.de castr.in.d.l.edificia.z ego dixi.s.de serui.altius nõ tollendi in.ij.q.z dicam in seque.questione. Quarto quero quis promisit seruitutem ne luminibus meis officiatur an possit plantare vel habere arborẽ añ fenestras meas Et in hoc casu sic breuiter concludas. Aut illa arbor officit luminibus meis ita quod celum videre nõ possum.z nõ est dubiuz quod nõ potest quia facit contra debitam seruitutem.vt est tex.in.l.si arborem in prin.de serui.vrba.pre.z.l.lumen in princ. eo.tit. Ex quo no.sm Ang.in.d.l.si arborem:qd licet arbor z ei9 frondes ipedire non possint visionẽ celi in totum: qr tñ impediũt saltem propter impedire officit luminibus arbor. et sic qui promittit alicui nõ officere intelligitur promittere: nec in totum officere:nec in partem. qd facit pro his que dixi.s.eo.in.ij.col. Secus si promisisset altius non tollere:qr plantando arborez non diceretur facere contra debitam seruitutez.vt dixi in.q.precedenti. Aut illa arbor nõ tollit mihi lumen.i.prospectum celi:sed saltem mihi aufert z vmbram facit:puta propter ramos z frondes. z tunc non dicitur facere contra debitam seruitutem:nisi sol esset necessarius vel multum expediens: vt est text. in.d.l.si arborẽ.in prin.scdo respõso. z ibi hoc no. oẽs doc. ¶ Et ex hoc nota tria. primum quod ille qui tenetur non officere luminibus nihilominus potest edificare aliquid propter quod sol auferat predio dominanti dummodo lumen aliter nõ obscuretur seu fiat obscurũ. vt.l.inter seruitutem.in prin.de ser.vrba.predio. ¶ Secundum notanduz est:quod ille qui debet seruitutem ne luminibus officiatur nõ cogitur seruare lumina in eadẽ gratitudine:nisi ad gratitudinem locus esset deputatus:secus in seruitutem ne prospectui officiatur: quia debet seruare prospectum in eadem gratitudine.vt est tex.in.d.l.inter seruitutes.i prin.z dixi s.de seruitute ne prospectui officiatur.circa prin. ¶ Tertium notandum est.q qui debet seruitutẽ ne luminibus officiatur nõ potest plantando seu edificando aut aliter solem auferre predio dñanti quando sol esset predio dominanti necessarius vel multum expediẽs per.d.l.si arborem.ij.respõso.et ideo si tolleretur sol diceretur fieri cõtra debitam seruitutẽ ne luminibus officiatur si sine sole locus habitari nõ poterat vel lumen fuit cõcessum gratia alicuius artificij qd in eo fiebat z fieri nõ poterat sine copia solis.et pone exemplum in penarijs z bastilarijs qui eor artificia ponunt ad solem in domo sue habitationis. Vel pone exemplum si erat locus in quo paterfamilias morabatur ad solem.vt dicit glo.in.d.l.si arborem.in ver. elio camino.sicut cõtingit in ponticello seu solarijs.z in hoc potest etiã poni exemplũ scdm Flo. in.d.l.si arborẽ.in pri.in persona Diogenis philosophi ad quem cũ ad solem sedentẽ Alexander accessisset hortareturq vt si qua prestari vellet sibi indicaret inquit.vellem a sole mihi nõ obstes:vt

Ualerius maxim9 idez dicit Plutarchus i vita Alexãdri magni.

refert Ualerius maximus lib.iiij.c.de abstinentia z continẽtia in penultimo exemplo. z vide q dicam seq.q. ¶ Quinto quero nũquid debẽs seruitutem ne luminibus officiatur possit deponere edificiuz vel arboris ramos quo facto locus quõdam opacus sole incipiet esse plenus. Et dicas quod sic:qr non facit cõtra debitam seruitutẽ.hãc enĩ debuit ne luminibus officiat: necnon luminibus officit. sed plus equo lumine facit:vt est tex.not.in.d.l.si arborem.§.per cõtrarium.ex quo not.quod quis non dicitur contra facere qui facit plusq debeat quod procedit nisi tollẽdo in totum edificiuz vel ramos.aut deprimendo luminibus officeretur si forte impressura quedam in edes meas lumen denoluat.puta ex reuerberatiõe:vnde illud refulsit sol in clypeos aureos et splẽdiderunt montes ab eis.vt est text.cum glo.in.§.interdum.in.d.l.si arborem.et potest poni casus sm Ang. ibi que reflexio solis erat in loco cui nõ debeat officere et per inordinatam reflexionem substãtiam visus in loco impediebat. Vel secũdo potest poni casus:z iste intellectus est planior z nobilior:scz q ille qui debebat seruitutem nõ officiendi luminibus habebat edificium suum in quo sol cõtinue percutiebat vel certis horis diei.et ex hoc obiecto ille cui seruitus debebat habebat simile edificium suum q eisdem modis illuminabatur ex reflexione solis percutientis edificium seruiens. Unde si illud edificium seruiens deponitur:reflexio solis cessat et per consequens lumẽ tollitur.ideo tale edificiũ deponi nõ potest cũ lumina obscurẽtur p depositionẽ.z sic est verus intellectus.d.§.interdum.cũ glo. Et sic no.q in istis seruitutibus cõsideratur interesse z ius interpretatur fieri cõtra debitam seruitutem vbicũq aliquid fiat qd ledat siue istud fiat p modũ excessus siue per modũ depressionis: siue decessus sm Bald.Flo.ibi qd dicunt esse no. Item nõ posset tolli vel deprimi edificium quãdo esset seruitus imposita altius tollẽdi.vt dixi supra de seruitu.altius tollẽdi. ¶ Sexto qro: an seruitus de luminibus officiatur intelligatur tam de psentibus q de futuris. Dicas qd sic si hoc fuit actum expresse:vel si simpliciter constituta fuit. secus si cum expressione verbi presentis tẽporis vt est tex.in.l.qui edificium.z.l.seq.de serui.vrba. predio.quod declara:vt ibi no.z habet per glo.magistrã.in.l.cũ debere col.de serui.vrba predi.z p do. in.l.nõ modus.C.de serui.vbi etiam ponitur per Sal.si mutãt postea lumina an possit illis nouis mutatis officere. ¶ Septimo qro si aliqs laborat edificãdo sup re cõmuni ipsius laborãtis z ei9 cuius luminibus officit an hoc possit puta obscurando lumina alterius domus q est propria dicti sui cõsocij. Credo q sit locus.l.cuz luminibus.de serui.vrba.predi scz q edificãdo teneatur seruare formã antiquã sm quã edificatũ.z si nũq fuit edificatũ sup ipso pariete.tũc melior est cõditio phibẽtis.l.sabinus cõi diui.z quod ibi no.de regu.iu. c.in re cõmuni in.vj.per Dy.z Ioan.and. ita dicit Alberi.de rosa.in.l.altius.C.de serui. qui dicit qd habuit de facto:z est valde no. ¶ Octauo et vltimo quero:an in pariete cõmuni liceat vni socio facere fenestrã pro adquirendo lumine dicas qd nõ nisi sibi fuerit cõcessum.l.eos.de seruitu.vrba. pred.z ibi no.per doc. de quo dic: vt dicam infra de.fenestra seu balcono.

¶ De seruitute oneris ferẽdi Cap.xxxvij.

ONeris ferendi seruitus vrbana est.l.eum debere colũnam.de seruitu. vrba.prediorũ. Et de hac seruitute vt Florian9 ait in.l.et si forte.§.etiam.si seruitu.ven. non videtur fieri mẽtio nisi in predio vrbano.d.l.cũ debere colũnã.z.d.§. etiam.z.l.sicuti.in prin.z.§.j.z.§.ij. si serui. vend. Sed credo q etiam possit esse rustica seruitus.puta:si qs haberet stabulum inferius nõ domui coniunctum z sic esset predium rusticum. l. eo iure. ff. qui.cau.pignus ta.contraha.z dixi.s.in quarta diuisiõe in prin.ver.q de stabulo.z alius haberet solarium.s.parietem stabuli.tunc si seruitus imponeretur vt inferior deberet sustinere solarium.seu onera sua inferiora:puta pro feno locando nam non video quare illa seruitus oneris ferendi non debeat dici rustica.ex quo debetur a predio rustico alteri predio rustico per.l.j.communia predio. nec est incõueniens q vna seruitus in genere possit esse in specie rustica et vrbana sicut est seruitus altius tollendi et officiendi predio vicini vel progendi que sunt vrbana.l.j.de serui.vr.predi.et dixi supra de serui.protegẽdi.in prin. Imponitur autẽ hec seruitus qñ quis vendit vnam domuz in qua erat vna columna que sustinebat onus alterius domus sue hoc acto qd perpetuo sustinere debeat hoc vult.d.l.euz debere columnam.in prin.vel qñ actum fuit sine venditione vt possim onus imponere et tu perpetuo sustinere debeas:z ita loquit ver.queãdmo.in eadem.l.q in hoc differt a prin. secundum Cy.ibi. Item imponitur nõ solum per columnam q sit in loco debente seruiturẽ vt solarium vicini sustineat sicut sepe contingit qñ solarium est ita latum quod per trabes i parietibus infixas sustineri nõ possit:sed etiam qñ columna vel trabes parietibus infixa debẽtibus seruitutez sustinere onus vicinar edium.vt probatur in.d.l. eum debere columnam.ibi onus vicinarum ediũ ibi paries operis ferendi.de seruitu.vrba.predio. Forma vero hmõi serui.imponẽda ita esse potest si in.l.edium.ita scriptũ esset.paries oneris ferendi vti nõ est ita.sic verba significant parietem perpetuum esse debere.nõ tamen hoc his verbis dici potest vt in perpetuuz idem paries eternus esset cũ hoc fieri nõ posset:sed vti hisdez modis paries nõ in perpetuũ esset qd onus sustinere:vt est text.

Differentia inter eternum sempiternũ.z perpetuum.

in.d.l.eũ debere colũnam. Et differentia est inter eternũ.sempiternũ:z pperuũ. Eternũ enim non habet principiũ neqz finem:vt deus. Sempiternum habuit principiũ:sed non habebit finem:vt anima z angeli.vt no.glo.pe.in ver.eternis.i.d.l. eum debere colũnam. Perpetuum vero potest dici in proposito id qd habuit principiũ z habebit finem:sicut est seruitus imposita z actiones que dicũtur perpetue.vt insti.de perpe.et temporali. actio.hoc dicit glo.pe.in fi.z no.bene quod hmõi seruitus incipit z nõ desinit:quia impossibile est aliquid esse sub sole sine fine.vnde no.ibi quod nihil est sub sole perpetuũ.z ideo mundus scdm rectam z verã fidem nostrã habuit.principiũ:z habebit finem:licz quidã philosophi naturali ratione moti contrariũ dixerint. ¶ Sed dubiuz est qñ intelligatur in casu nostro iure seruitutis perpetuũ dicit Ang.in.d.l.eũ debere columnam : quicquid durat centũ annis dicitur apud nos perpetuũ.qr lapsu tanti tpis extinguitur.l.fi.de sa.san.eccle.z. l.an vsufruc.de vsu.et.l.proponebatur.ff. de iudiciis.z qd cursus tanti tpis perpetuitatem significet.no.glo.in.l.ij.§.hoc aũt edictũ perpetuum.ne quid in loco publico.vnde forsitan scdm Ange.in. dicta.l.eum debere columnam.obligatio de qua loquitur illa lex non durat vlteriori tẽpore subdit tamen qd nõ ponit pro constanti ego aũt non teneo quod perpetuũ dicatur vsq ad.c.annos tñ: sed etiam vltra:z quod duret donec durare potest puta si est columna q requiescat in domo debentis seruitutem donec durat edificiũ superius debebit durare seruitus ferendi per columnã vel si esset paries qui onus sustineret qdiu paries esset vel onus durare posset tãdiu seruitus diceretur.z hoc videtur probari.in.d.l.eum debere columnã. ibi: sed vt eisdem modis paries inesternum esset quod onus sustineret nisi esset prescripta seruitus iuxta ea que dixi supra.in.ix.q.principali.non tamen potest tolli ius seruitutis oneris ferendi donec ille cui seruitus debetur est in possessione vel quasi.puta:quia onera sua a vicini parietibus sustinentur. Non video vnde etiam si per mille annos solarium sustineretur per columnam vicini seruitus nõ perderetur:neq finiret.facit qd not. in.l.q luminibus.de ser.vrb.pre.et qd no.per glo. singularem.xvj.q iij.c.per singulos.in.ver.dubitare.ad finem.ibi vñ.etiam non prescribit ad mille annos. Huius autem seruitutis oneris ferẽdi natura est vt qui debet seruitutem facere teneatur. vt est tex.in.l.eum debere columnã.in prin.et.l.si forte.§.etiam.si seruitus ven.et.l.sicuti.§.aristo. eo.ti.sed in alijs seruitutib9 regulariter est secus. vt scz debens seruiturẽ nõ facere teneatur:sed tñ pati.vt est tex.in.l.quoties.la.j.§.j.de serui.ti.generali.z in.d.§.etiam.et.l.j.in fi.et in.l.ij.§.preterea. de aqua plu.ar.et dixi supra.in.q.j.principali. de natura ser.in princi.et est ratio: qr speciale est in seruitute oneris ferendi.vt dicit glo.in fi.in.d. l.eum debere columnam.in.d.l. quoties. et in.d. §.etiam .vel secundum Ang.in.d.l.eum debere columnam:quia venit in consequentiam:nã in seruitute oneris ferendi in perpetuum venit.vt quis teneatur reficere edificium collapsum : vt possit onera supportare.vt ibi ergo in consequentiam q liber facere non debet pati si reficere tenetur circa quod vide que proxime dicam. ¶ Sed nũquid ille qui debet seruitutem oneris ferendi vel aliaz debeat reficere suis expensis. vt puta columnam vel parietem sustinentem onera vicini. et videtur quod sic.vt est tex.in.l.eum debere columnam. in prin.de serui.vrb.predio. In contrarium videtur. l.j.§. fi.et.l.ij.§. preterea. de aqua.plu.ar. Tu dic breuiter quod aut fuit actum in constitutione seruitutis quis debeat reficere et cuius expẽsis et pacto standum est et illud seruandum. d.§. preterea secundũ vnum intellectum. Aut nõ fuit actum expresse ad quem refectio spectaret.z tunc si ille qui debz seruiturẽ consueuit reficere a tempore cuius non extet memoria in contrarium.z idem vt ipse teneatur.vt dicta.l.prima.ff.de aqua plu.ar.quoniam pactum et vetustas a pari procedunt.l.ij. in prin.de aqua plu.ar. Si vero de ista consuetudine non apparet:et tũc in seruitutem oneris ferendi ille reficit suis expensis qui seruitutem debz.vt.d. l.eum debere.z.d.l.et si forte.§.etiam z rationem dixi supra vel quia est speciale in ca.vel qr in consequentiam venit. ¶ In alijs autem seruitutib9 distingue:aut ex refectione potest sequi aliqua vtilitas:vt quia ex purgatiõe vini trahit ad se pinguedinem ibi collectam z tũc est in domini potestate predij seruiẽtis vel purgare vel pati qd per alium purgetur. et ideo ille cui debetur seruitus debet alternatiue agere vt reus reficiat aut refici patiatur. vt est text. in.l.ij.§.apud labeonem. de aqua plu.ar. Aut ex refectiõe nulla sequitur vtilitas:sed solum expensa et tunc indistincte debens seruitutem debet tantum pati et nõ reficere.d.l.quoties §.j.de serui.z.d.l.z si forte.§.etiam.si serui.ven.et d.l.j.§.fi.de aqua plu.ar. fallit in seruitute oneris ferendi.et ita tenet Bar.in.l.ij.§.apud labeonem.de aqua plu.ar.z.dic.§.etiam.z ita tenet Ange.in.d.§.preterea.z Flo.in.d.§.etiam. z vide que dixi.s.in.ix.q. principali. ¶ Dictum est de refectione rei que onus sustinet:sed quid si perit i totum puta quia columna combusta est vel paries depositus an debens seruitutem oneris ferendi teneatur aliam supponere vel parietem reedifi

care dic ꝙ sic:vt est tex.in.d.l.enim debere columnam.in fi.de quo dic.vt ibi per glo.in ver. paricte Sz q̃d si concessi tibi aream vt ibi edifices domũ in qua debeas me recipere cũ sociis meis transeuntibus: an domo destructa quocunq; casu nouam reedificare tenearis. et videtur ꝙ sic q̃ sicut dixi in seruitute oneris ferendi vt perpetuum esse debeat ita videbitur esse dicendũ in ista obligatione seu onere recipiendi me et socios meos vt debeat esse perpetua:et hoc tenet Ja.de are.per.d.l. cum debere columnas.in prin.ff.l.si finita.de dã.infec. Alij habent in.l.qui bona.eo.ti. sed Ange.in.d.l. eum debere tenet contrarium.q̃ in hac questione ille qui promisit non tenetur recipere nisi in domo edificãda.per no.per.l.bouem.§.hoc sermone de verbo.sig.illa.n.que secundo edificatur non est eadem domus.vt.l.seruitutes que in superficie.§. si sublarium. de serui.vrb.predio.facit.l.maritus. cum ibi not.ff.loca. Non obstat scõm eum.d.l. cum debere.quia ibi semp fuit facta promissio oneris ferendi.vnde sui natura hec obligatio est perpetua cũ causam successiuam habeat et nunq̃ plene satisfactum intelligi possit.l.iq̃.in prin. de condit̃o.ob causam.et.l.in.in prin.et.§.dare.de vsufr. Quando aũt paries vel columna debens seruitutez reficitur ad que interim spectabit fultura edificiorum ne corruat dic ad dominum cui seruitus debetur.vt est tex.no.in.l.sicuti.in princi.si seruiuen.et ibi iurisconsultus dat consilium dño superiori si non vult fulcire vt edificia deponat et reficiat cum paries fuerit restituendus et est consilium ironicum scõm glo.ibi quod istud erit sibi v.teri? quod fulcire et allegatur ille tex. ad illud vulgare quod consultius est malum sustinere q̃ malũ pati.et peius. ¶Sed quero quis debet mihi seruitutem vt in parietibus suis habeam trabem seu tigna per que solarium meum sustineatur.an ista erit seruitus tigni iuncti vel oneris ferendi. Videtur esse tigni iuncti.quia tigna habeo in parietibus suis per.l.sicuti.§.competit si serui.ven. In contrarium videtur quod. sit oneris ferendi. per.l.cum debere.de serui.vrba.predio.ego credo quod in hoc sint cõsideranda verba imposite seruitutis. Aut.n.dicit quod quis possit immittere tigna in parietibus suis et supra solarium edificare.et erit seruitus tigni iuncti licet in consequentiam onera sustineat.per.d.§.competit. vbi casus. Aut dicitur quod quis teneatur sustinere onera mea vel solarium meum et tunc erit seruitus oneris ferendi.et ita loquitur.d.l.eũ debere. ibi paries oneri ferendo ꝛc.licet in cõsequentiam habeat tignoꝝ immissionem quia inspicere debemus q̃ principaliter fit non ꝙ in cõsequentiam vt.l.si quis nec causam.ꝛ ibi no.si cer.pe. Aut ẏba sunt ambigua ꝛ constat de eis puta q̃ prescriptꝰ est.et tunc puto in casu predicto quod sit potius tigni iuncti q̃ oneris ferendi.et probatur in.d. l.sicuti.§.competit.ꝛ hoc sentit gl.no.in.§.distat. in ver.actiones ibi. nam ꝫ vbiq̃ sustineat onus. tamẽ quia in prima specialiter de onere ferendo dicitur non in secunda ꝛc. Sed si esset seruitus columne sustinentis solarium vicini q̃ non requiesceret in parietibus sed in solo debente seruitutez. et tunc non est dubium q̃ esset seruitus oneris ferendi non tigni iuncti.d.l.eum debere.in principio. Ex his habes quomodo cognoscatur seruitus tigni iuncti a seruitute oneris ferendi. Ires que sit differentia inter vnam et aliam colligitur ex predictis ꝛ in verbo nunquid autez ille.et vide tex.cum glo.in.d.§. si distat. ¶Ultimo queritur si legatur vel venditur domus an videtur imposita seruitus vt sustineat onera pertinentia q̃ ipso actu sustinebat.ꝛ dic ꝙ sic maxime si contrahentes hoc sciebant.l.q̃ conclaue.de dam.infec.communia.l.j.in prin.de act.em. Nec obstat.l.in vẽdendo. de act.em.quia loquitur in seruitute que non habebat causam continuam.et ita tenet Bart.in.l. j.circa princi.de serui.lega.et vide vt dicam in sequen.serui.in verbo sed reassumendo istam seruiturem. Alia plura circa istam materiam vide que dicam infra de onere ferendo que etiam hic conuenire possent.

¶De seruitute itineris seu actus. Ca.xxxviij

Hec est vltima seruitus vrbana quã in specie hoc libro declarare constitui.cetere si que sunt in domo per me figurata de qua proxime dicetur intelligi potuerunt. Seruitus ista itineris seu actus nõ solum est rustica.vt.l.j.in prin. de seruit.vrba.predi.et insti.in prin.de serui.puta quando debetur a predio rustico alteri predio rustico:vt ibi.sed etiam potest esse vrbana quando a fundo vrbano alteri vrbano debetur.vt probatur in.l.inter communia predi.et in.l. seruitutes que in superficie.§.si domo de seruitu.vrba.predio.et pro hoc vide que dixi in seruitute precedenti. in princip. Si habes seruiturem eundi ad domum tuam per castellum meum vel domum vel curiaz vel scalas meas an ego possim claudere de nocte ianuam. Et dic quod sic quia intelligitur actum vt possis ire de die non de nocte.dicta.leg.iter. et ita ibi per doctores et est ratio quia de nocte non licet ire per ciuitatem vel domos alienas. vt ibi probatur iuncta glo.secundum Paul.de castr.et dixi supra.in.viij.questione principali. in vltima charta.ver.item seruitus itineris quod bene no. et pro illis qui habent plures domos ad quas ingreditur per vnam curiam que sit vnius tantum et omnes stant sub vna clausi.l.quid sit fugitiuus. §.apud celsum.de edil.edic.sicut est venetijs et in multis locis.Unde ex his not.licet quis prerẽdat ius eundi per domum vel fortilicium aut scalas alterius etiam iure seruitutis constitute itineris seu actus tamen debet ire congruis horis: vnde intelligitur quod tantum de die ire possit. et ita Flo.in.d.l.iter.vnde facit secundum cum ad colle giarum cum confederatum qui se obligauit vt liceat alteri cõfederato transire per castella et loca sua vt licet non aperiat portam de nocte non tamen dicatur venire contra conuenta.et similiter excusantur custodes fortiliciorum si de nocte alicui non aperiant portam seu hoc non teneantur facere propter imminens periculum facit ad hoc l.furem.et quod ibi no.ff.de ficta.hec tamen non putõ ita amare ꝛ in ciuili modo intelligi vt nullo modo liceat de nocte ire siue transire. Nam si potest esse sine periculo et id quando fieri consueuit sicut in domibus contingit de hyeme quo tempore plerumq̃ de nocte itur vel propter aliquam necessitatem tunc teneo quod etiam de nocte possit ire et transire.ar.d.l.furem.cum ibi no.et quia verba sunt ciuili modo intelligenda. l. sicuti. de seruitu.nec amare sunt intelligenda.vt est tex.in. l. si quid venditor. in princi. de edil.edic.et.l. si id quod.§.si quas.de dona.inter vi.et not glo.ante pe.in.c.relatum.de testa.et.ñ. Scriptum est enim qui nimiũ emungit elicit sanguinem.vt dicit tex. in.c.nisi.cum.§.propter militiam.de renun.ꝛ ha-

betur originaliter prouerbi. c.xxx.et per glo.in.l. sciendum.§.illud.in ver.artificium.de edil.edic.et adde his que dicam infra in.ff.lib.de ser.itineris.ꝛ de seruitute vie. ¶No.vnũ alium casum pulcrum et quotidianum ꝙ si inter plures est facta diuisio domus vel alterius fundi non videtur actum ꝙ vnus habeat aditum per partẽ alterius sicut prꝰ habebat:nisi hoc inter eos specialiter fit conuentum vt est casus no.in.l.via constituta.§.quecunq; in fi.ꝛ ibi hoc no.Bal. Flo. et communiter docto. de serui.vr.prę.et ideo licet quilibet eorum ante diuisionem posset transire per totum fundum:quia in qualibet parte habebat partem pro indiuiso tamen post diuisionem nullus potest facir.l.in vendendo .de contraben.emti.et hoc est vtile maxime inter fratres diuidentes domum per partes. ad quas non possit haberi aditus nisi per alias partes. ¶Pone exemplum:tres erant fratres et domum communem habebant tria solaria habẽtem.venerunt ad eius diuisionem : et cuilibet fratrum assignatum est vnum solarium post ea fratres qui habebant solaria superiora volebant ire per solarium inferius alio fratre inuito. queritur an possint.ꝛ an per solarium inferius habeãt iter seu adituz. Et videtur ꝙ sic per.l.binas edes alias incipit casus.de serui.vrb.predi. Dicas contrarius vt est casus no.in.d.§.quecunq;.fm Ubertum de cremona.et Bal.et doc.ibi et hoc probatur etiam ratione. Nam diuisio similis est emtioni.l.j.C. cõmunia vtriusq; iudi.sed in vendicione vel via vel iter non venit nisi expresse sit dictum.in.d.l.in vendendo. Et ratio huius est:quia in dubio res libera vendi videtur:ꝛ non cum aliqua seruitute.l. in tradendis.§.interpositis. in fi. communia predi. Et propterea si vendidi tibi predium meum ad q̃ iri non poterat nisi per aliud meum predium nõ videtur actum vt illud debeat tibi seruiturem nisi expresse dictum fuerit.d.§.in terpositis. in fi. cum glo.secus est in legato:quia in dubio videtur res legata:vt heres possit trãsire sicut testator transibat.vt.l.testatrix.in principio.ff.serui.ven.ꝛ ibi hoc tenent doc.et Bar.ꝛ doctores in.d.l.binas edes.et Bar.in.l.j.de serui.legata.et est ratio quia in vltimis voluntatibus interpretatio fit latior et fauorabilior q̃ in contractibus.l.in testamẽtis.de reg. iu.c.cum dilecti.in fi.de dona.et ideo sint cauti fratres in diuidendo vt reseruent sibi aditum expresse.eodem modo debent esse cauti emtores.hinc est ꝙ communiter notarij apponunt in instrumentis emtionum ꝛ similium vnam clausulam.videlicet cum accessibus et egressibus introitibus et exitibus suis vsq; in vias publicas ꝛ dicit Bart.et doc. in.d.l.binas edes.que clausula hoc importat:quia licet non debeatur seruitus sibi ab alia re mea tamen si consueuerant ire per illam ad rem venditam vel fratres similiter ire consueuerant alicuius emtoris vel frater ire poterit.quia iste potest dici accessus illius rei vendite vel diuise. Cautius tamen esset exprimere in specie ꝙ irer seu actus debetur per talem locum quod no.in practica.et vide. que dicam infra de curia. Sed reassumendo istam questionez latius in genere ꝛ vt oia complecti possint: videlicet an iter seu actus debeat.de qua vide plene per Bar.in.l.j. de serui.leg. per Jac.bu. Bar.et Bal.ꝛ doc.in.d.l.binas edes.et per Pau.de ca.in.l.in tradendis.§.interpositis.cõia predi.et p Bar.ꝛ doc.in.l.quod conclaue.de dam.infec.ꝛ not glo.ante q̃ sic concludas. Quod aut ille a quo peto seruitutez mecum non contraxit nec quasi.aut mecum vere contraxit vel quasi contraxit. primo casu quando non contraxit nec quasi mecum. et tunc non habeo ius petendi ab eo istum aditum.l.eum debere.de serui.vrb.prę.ꝛ ratio esse potest:quia regulariter res cuilibet libera est nisi seruitus constituta probetur.l. qui luminibus.ꝛ ibi no.eo.ti.ꝛ.l. alti?. et.l.edibus. C.de serui. Secundo casu quando mecum vere contraxit subdistingue.aut contraxit su per vsufru.aut super proprietate. Si super vsufruc. dic ꝙ debetur iter seu aditus dato ꝙ nihil dicatur. vt est tex.in.l.j.§.j. si vsufru.prę.ꝛ probatur in.l. sed si quis.§.proprietatis.in fi. de vsufru.et ratio est quia sine aditu ad eum vsufru.esset inutilis. et est etiam tex.qui ponit hanc rationem in.d.l.binas edes.ver.non autem.et vide ad hoc omnino glo. in.d.§.proprietatis.ad fi.in ver.contineri.et intelige siue debeatur vsufru.ex cõtractu inter viuos : siue ex vltima voluntate:quia reputatur esse modici preiudicij ex quo perpetuo non durat fm glo. in.d.l.binas edes. Item intellige ꝙ iste aditus debeatur vsufructuario iure cuiusdam commoditatis non seruitutis:q̃ seruitus seruitutis esse non potest.l.j.§.j.de vsufru.leg. et quod dictum est de vsufru.idem in quocunq; contractu dicas qui principaliter concernat vsum rei.ar.l.sed et addes.§.illud.ff.loca.fm glo.alias. F.an.d.l. binas edes. Si vero super proprietate rei contractum est. puta vẽdidit quis proprietatem rei:tunc non venit seruitus itineris sine aditus:neq; alia seruitus.l.in vendendo.de cõtrahen.emti.ꝛ.l.qui libertatis. §.fi.de euictionibus.ꝛ.l.via cõstituta.§.quecunq;.in fi. de ser.vrb.prę.ꝛ ita tenet glo.Bar.et Ang. et doc.in.l. quod conclaue.de dam.infec.ꝛ intellige si sine aditu ea vendita efficeretur inutilis.et est ratio differentie inter vsufru.ꝛ ꝓprietatẽ:q̃ vsufru.est minoris preiudicij:quia ꝓprietas regulariter nunq̃ finitur ab vsufru.fic.l.corruptionem.C.de vsufruc. cũ ff. Sed hoc limita duobus modis. Primo quãdo esset seruitus tigni iuncti vel oneris ferendi : q̃ tunc cum suo onere res videtur esse venditavel aliter alienata.d.l.quod conclaue.et.d.l. binas edes et.l.j.de serui.leg.ꝛ ita tenet Bar. et Flo.in.d.l.binas.sed Bar.ꝛ Ang.contrarium dixerunt in.d.l. conclaue.dicunt effi ꝙ in contractibus inter viuos si non interponit seruitus oneris ferendi non venit per illa iura.et idem dixit Ang.in.d.l. binas edes. vbi dicit ꝙ si haberet duas domos vnica contignatiõe contextas.vnam vendit alteram sibi retinet nõ poterit emtor inuito vendtore.retinere tigna que requiescit in domo vendita nisi forma cõtractus aliter se habeat. Unde ipse dicit:sis cautus tu emtor:quia ex hoc vidi iam multas lites.ꝛ subdit ꝙ hoc ꝓbatur in.l.q̃ cõclaue de dã. infec. vbi videtur esse casus dum dicit seruitutes oneris portici seruande impositam vendidisset quasi videtur a cõtrario sensu ꝙ secus esset si non fuisset imposita. Sed ego credo ꝙ non bene dicat q̃ in' contrarium est tex.in.d.l.qui binas edes.cum seq.cum glo.super ver.cõcesserint que exponit inter viuos. nam venditur domus videtur imposita seruitus : vt sustineat onera permanẽtia que ipso actu tunc sustinebat.et ita debet intelligi.d.l.q̃ conclaue.ff Bart.in.l.j.de serui.leg.ꝛ.d.l.binas edes.in fi.ꝛ talis seruitus dicitur habere causam continuã ꝛ permanentẽ:et ꝓpterea videtur imposita maxime si contrahentes hoc sciebant: vt dicit Bart.in.d.l.j. in prin.ꝛ dixi in precedenti seruiture. in fi.et istud teneas.sed si haberet causam nõ cõtinuaz sicut est seruitus itineris seu actus.tunc fm omnes in contractibus inter viuos non videtur imposita nisi expresse actum sit.l.in vendendo. de contraben.em.

et isto modo intelligo qđ dixi supra in versi.si vo su
per proprietate. Secundo limita quando instru-
mentum venditionis inuenitur cum illa clausu-
la cum accessibus et introitibus ⁊c. de qua.s. dixi.
Tertio etiam limitare potes in via ad sepulcrum
de qua dic vt.l.si quis sepulcrum.in princip. de re-
li.et nota.Bart.in.d.l.j.in fi.tertio casu principa-
li quando quis mecum quasi contrahit. puta he-
red.adeunde cum me legatario.l. apud iuli.§.fi.
qui.ex cau.in pos.ea.et tunc regulariter seruitus
imposita non videtur.dicta.l quod conclaue.et di
cam in sequenti questione. Sed an possit agi vt
imponatur. Dic aut fuit legatus vsufructus aut
proprietas. Primo casu potest agi vt imponatur
illa seruitus si alias vsufruc.esset inutilis.l. binas.
ver.non autem prealléga.et.l.j.⁊.ij.vsufructus.pe.
et.l.damnas.§.j.et ibi Bart.de vsufructu.le. ¶ Se
cundo casu quando legatur proprietas: et tunc
aut queris an a legatario debeat prestari seruitus
heredi.et sine dubio dicas ꝙ sic.l.testatrix.in prin-
cip.si seruitus ven.et.l. si fundus sub conditione.
§.qui fundum.de lega.j.et.l.fi.de seruituti.ru. pre-
dio. Aut queris an debeat prestari ab herede ipsi
legatario vel ab vno legatario alteri legatario.vi-
de glos.ordina.que hoc disputat in.l.iij.§.si loci.de
adimen lega. Sed quicquid dicat illa glos. Bart.
in.l.j.ante fi. de seruitute leg. dicit qđ credit ꝙ de-
beat prestari per.dictã.l.binas edes. vbi dicitur ꝙ
non potest heres in totum lumina obscurare rei
cuius proprietas est legata:eadem ratione iter de
bet prestare:quia in minus posset lumina obscura
rare quam vti sine itinere.l.j.§.j. si vsufructus pe.
et ita debet intelligi.dicta.l.binas edes:que est cla
uis huius materie ẜm Bar.et bene. Sed circa pre
dicta queritur eo casu quo heres tenetur prestare
aditum an sit seruitus constituta ipso predio lega-
to.ita vt legatarius possit intentare confessoriam
contra quemcꝫ impedientem ẜm.l.si quis diutur-
no.in fi.si serui. ven. Et videtur ꝙ sic:per.l. si quis
partem.§.fi.quemadmodũ. seruitus amit. Doct.
dicunt contrarium:quia ibi loquitur quando ser-
uitus fuit expresse legata.hic non expresse:licet fin
gatur legata tacite.vt.§.dixi.et ex tacito non tran
sit ius seruitutis:sicut nec transit dominium ipso
iure:vt est textum.cum glos.ẜm Ja.de are. et doct.
in.l.emtor.§.fi.de rei ven.et in.l.seruum filij.§.fi.
et quod ibi per doc.de lega.j. solum ergo legata-
rius habet actionem personalem contra heredẽ
ex testamento vt seruitutem constituat: vt nota.
Bar.in.d.l.binas. Unde sis cautus in agendo et fa
ciendo ꝙ constituatur tibi seruitus si vis ꝙ transe
at in te singularem successorem actiue et passiue
quod tene menti in practica. Cetera circa istã ma-
teriam vide infra de itinere siue introitu.

Superest nunc vt quibusdam
nominatis in iure seruitutibus vr-
banis explicatis de domo per me fi
gurata loquamur per quam reli-
quas seruitutes vrbanas facile quisꝙ
intelligere poterit:quicquid in fundo vrbano fieri
permittatur:et in quo seruitus et libertas consi-
stit:et autem hec memoria aut cogitatione facilio
ra sint eas ex ipsius domus ordine declaremus.

¶ De solo seu area. Caput.xxxix.

Ex ordine nobis occurrit vt pri
mum de solo siue area quedam dica-
mus. In solo siue area regulariter po
test quis edificare domum vel aliud
edificium construere ⁊ altius vt ita di
cerimus vsꝙ ad celum:quia quicquid est supra so-
lum vsꝙ ad celum liberũ esse debet:et eius cuius
est solum vt probatur in.l.altius.et.l.edibus.C.de
seruituti.⁊.l.si.in.princip.de serui.ti.generali.⁊ no
tarij.in.l.qui luminibus.de serui.vr.pre. que tamẽ
lex prima in contrarium potius facere videtur ẜm
Albe.de rosa.in.dicta.l.altius.in princip.⁊ hoc etiã
nota. glos.xij.quest.j.ca.ij.in verbo.hac.et hoc in-
telligo siue altius fuerit edificatum siue nunꝙ pu
ta:quia erat area vacua.immo etiam si per mille
annos area mea steterit iuxta palatium tuum nõ
edificata tamen potero edificare nec me prohibe
re poteris.vt nota.gl.in.dicta.l.qui luminibus. in
fi.et idem no.glos.Bar.in.ca.abbatis.in princi. in
verb.monachum.que incipit hoc modo.extra de
verb.significa.et glos.Joã.theutonici in dicto capi
tulo.ij.xij.quest.j. et Spec.in tito. de causa pos. et
propri.in vltima.col.versi.sed pone.et versi.sequi.
et per Rofre.in libello.ne quid in loco publico fi-
at.et de conte. §.illud queritur. Item predicta in-
tellige ꝙ quis possit edificare in suo solo vel area
etiam si officiat luminibus vicini nisi ei debeatur
seruitus altius non tollendi.vt probatur in dicta.
l.altius.et.dicta.l.edibus.§. de serui.et.l.cum eo.
et.l.penul.de serui.rusti.predio.et in.l.altius si ser
uitus.vendi.et.dicta.l.qui luminibus.etiam si vi-
cinus esset minor vel pupillus. vt probatur nota.
in.dicta.l.altius si seruitus ven. coniuncta glossa.
que dicit ꝙ vbi erat seruitus constituta. Item in-
tellige predicta etiam si obscurarent in totum lu-
mina seu edes vicini.vt.d.l.cum eo. et ibi hoc no.
Bal. Sed predicta fallunt in quibusdam casibus
in quibus nõ est licitum etiã in suo altius edifica
re maxime obscurando lumina vicini. ¶ Et primo
quando esset consuetudo vel statutũ edificãdi vsꝙ
ad certã mẽsurã:⁊ sic seruitus videtur imposita cõ-
suetudine vel statuto. Nam tunc edificãdo altius
tollere nõ potest.casus est cũ glo.que ponit de ista
tuto florẽtie in.l.j.C.de edificijs priuatis.⁊ no.glo.
⁊ doc.in.l.qui liminibus.de serui.vrb.predi. ⁊ dixi.
s.de serui.altius non tollendi.q.iiij. et huiusmodi
statutũ vel cõsuetudo ligat etiam forẽsem cuiꝰ est
domus que nõ dꝫ altius tolli:vt ibi dixi in.v. qstio-
ne. ¶ Scđo fallit qñ seruitus est imposita per pa-
ctum.vt.l. inter seruitutes.cuꝫ seq.de serui.vr. pre.
de quo dic.vt dixi.s.de seruitute ne prospectui officia
tar cũ tribus seq.vel qñ eẽt ꝓscripta hmõi seruitꝰ
vt no.glo.in.d.l.qui luminibus.de qua prescriptio
ne dixi plene.s.x.⁊ vltima.q. principali. ¶ Tertio
fallit qñ vnus habet plures domos et vnus legat
vsufru.alteri.nam tunc non potest heres alteram
tollere vel obscurare domũ vsufructuariã in totũ:
sed saltem modicũ lumẽ qđ habitãtibus sufficiat
relinqui debet tex.in.l.si is qui binas.de vsufru. et
tex.cũ glo.in.l.binas.de serui vrb.predi. ⁊ dixi ple-
ne in fi.in seruitute precedẽti.in pe.qõne. ¶ Quar
to fallit qñ edes vicini habent lumen ex publico.
quoniam tunc vicinus edificãdo nocere nõ posset
talibus luminibꝰ.q: nõ licet vicino aliquid in pu-
bli. facere quin liceat alteri prohibere.ff. ne quid in
lo co publico.per totũ ẜm Rof.in libello de confes
soria.post prin.in ver.sed illud queritur ⁊ hanc.q.
videtur sentire glo.in.l.fluminum.§.fi.de dam.in
fec.que incipit.nisi animo nocendi.ibi respondeo.
non videtur officere si lumẽ auferat quin ex priua
to consueuit habere.facit.quod no.Bar.in.l.j.§.fi
cut autem.de aqua plu.ar. Uerũ putat Albe.de ro
sa.in.l.altius.C.de serui.quando officiens lumini
bus laborat in publico:tunc enim prohiberi pos-
set nisi esset consuetudo quod posset. etiam in pu
blico taliter laborare. vt ipse notat.in.§l. de qui-
bus.§. nunquid videndum ex qualibet.ff. de legi

Casus fal
lentie qñ
ꝗs nõ põt
edificare
altiꝰ etiã
in suo.

bus. Si autem in suo laboret.tunc etiam si altius
edificaret officeret luminibus que haberẽt ex pu
blico prohibere non posset.vt.d.l.altius.cum cõcor
dantijs supra allegatis.facit qđ dicam infra in.vj.
q.c. ¶ Quinto fallit qñ quis leuaret altius animo
nocendi vicino ⁊ sibi non prodest.vt est tex.cũ glo.
in.l.j.§.deniꝗ.et.l.ij.de aqua plu.ar.que allegat ad
hoc.xx.ll.⁊ dicunt doctores eum pati fluxum leguꝫ
sicut dicimus pati fluxum sanguinis qui nimium
abundat.⁊ idem no.glo.in.d.l.fluminũ.§.fi.q̄ inci
pit.nisi animo nocẽdi.de dã infec.vel quãdo tolle-
ret altius ad emulationem vel despectũ vicini. vel
quia volebat videre omnia secreta domꝰ sue. nam
tunc non posset ẜm Pe. Cy.Bal.⁊ doc.in.l. altius.
C.de serui.per.l.opus.ff.de operibꝰ pu.lꝫ cõtrariũ
teneat Albe.de rosa.in.d.l. altius. in fin. qui di-
cit ꝙ non obest.d.l.opus.quia loquitur in edifica
tione in publico.nos loquimur in edificatione in
suo idem ꝙ Albe. de ro. tenet Ang.in.d.l. cum eo.
de seruituti.vrba.predi. et Flo.in.l. sabinus.in.ij.
col.cõmuni diui. Sed Pau.de ca.tenet primã opi-
nionem in.d.l.cum eo.qñ edificãs nullam recipe-
ret vtilitatem.sed facit vt vicino tantum noceat.
in.dicta.l.j.§.j.de aqua pluuia.arcen.que loquitur
quando edificatur in priuato.non obstat respon-
sio Ange.ad.di.§.deniꝗ.quam dat in dicta.l.cum
eo qui dicit ꝙ loquitur quando vtilitas ex tuo per
ueniebat de directo in meum:vt illam mihi aufer
re non posses faciendo in tuo nisi facias vt tibi ꝓ
ficias:sed hoc lumen nõ proueniebat mihi ex tuo:
sed ex celo. quia ista responsio facit de directo in
contrarium ẜm Pau.de cast.in.d.l.cum eo:quia si
non habebam istam vtilitatem a te vel de tuo mi-
nus mihi debes posse auferre.ar.l. si arrogator.
versi.sed an impuberi. ibi qui non.h.iudicio eius
de adoptio. Preterea hominem homini insidiari
ne phas est.l.veluti.de iusti.et iure. nec mos est ei
gerendus qui facit solum vt officiat.l. in fundo.
de rei ven. Ideo tenet ipse Pau. de cast. primam
partem tanꝗ humaniorem et dicit ꝙ ita de facto
respondit in ciuitate padue.et idem ego teneo ꝙ
non.quia sepe accidit de facto in vicinis inimicis.
et adde quod dixi infra de fenestra seu balcone.
¶ Sed est dubium an presumatur facere ad emu
lationem vicini.et dicas ꝙ in dubio non presumi-
tur.l.merito.ff.pro socio.et ita vult glos. multum
no.in.d.l.fluminum.§.fi.que incipit. nisi animo
nocendi in princi.quam docto.sequuntur. Sed si
facit vt noceat dumtaxat vicino .tunc presumitur
facere ad emulationem.d.§. deniꝗ et presumitur
facere vt noceat quando nullam sentit vtilitatem
secundum Pau.de cast.in.d.l.altius. pro hoc alle-
go tex.in.l.et qui data opera in princip. ibi sine lu
cro hoc affectauit ex quibus cau. ma. Idem forte
posset dici si esset modica vtilitas et magnum dam
num vicini et essent inimici.arg.l.spadonem.§. fi.
ibi patrimonio de excu.tu. coniuncta.l.j.§. questi-
tum versi.preterea.ibi quia facile mentiuntur de
questionibus quod bene no. Et adde quando qs
edificat animo nocendi vel ad emulationem da-
tur contra eum actio de dolo. vt no. Inno.in.d.l.
fluminis.§.fi.⁊ habetur in.d.l.j.§. deniꝗ et in.l.j.
§.de dolo. ¶ Sexto fallit quia illud quod dicitur
quem posse edificare debet intelligi quãdo posset
edificare de iure communi puta in domo vel area
sua dicta.l.qui luminibus.cum glo. cum si.s. alle-
gatis.secus si ex priuilegio speciali vel generali ali-
cui concederetur a principe vel a superiore vt pos-
sit in loco publico edificare. quia intelligitur sine
damno alterius.et ideo non poterit edificare si ob
scurant lumina vicini tex.est no.in.l.fi.§.merito.⁊.
§.si quis a principe.ff.ne quid in loco publico. et
ibi glos.j.in princip.dum dicit scilicet generali con
cessione vel simplici.et idem vult glo.j. in fi.in.l.ij.
de dam.infec.et pro hoc.l.ne auus.cum ibi no. de
emanci.li.et.c.quamuis.in fi.de rescrip.in.vj. cum
si. Et hoc etiam tenet Bal.in.l.manifeste circa fi.
C.de seruitu.et vide quod dixi.s. in quarta fallen-
tia quod nota.quia sepe in ciuitatibus conceditur
ꝙ quis possit edificare in loco publico. ¶ Septi-
mo fallit quando quis edificaret super re commu
ni ipsius laborantis et eius cuius luminibus of-
ficit quia tunc non possit de quo dic vt habetur ꝑ
Alb.de ro.in.d.l.altius.⁊ dixi.s.in.vj.q.ne lumini-
bus officiatur. dic vt ibi et non omittas quia est
nota. ¶ Octauo fallit in.l.fi.§.j.de serui. nam si
area in qua fructus triturantur et palee a fructi-
bus discernuntur non posset habere ventum nisi
ab vna parte ipso iure predio vicini seruitus impo
sita esse censetur ne possit altius tollere et ventum
impedire vt est casus ibi mirabilis secundum doc.
et nota.glos.j.et ibi Ange.in.l.imperatores de ser-
ui.vrba.predio.et dixi.s.in seruitu.altius non tol-
lendi.in.iiij.questione sed istud non est mirandũ
quia istud fit fauore agriculture quo multa etiam
alia contra iuris regulam introducta sunt.l.ij. et
ibi nota.C.de nundinis.et in auctẽ. agricultores.
C.que res pi.ob.pos.et capitulo secũdo. de treuga
et pace.l.j.in princip.de ferijs.cum si. ¶ Sed an va
leat pactum in contrarium videtur ꝙ sic per tex.
cum glos.in.l.ij.in princip.de serujtu.ru.predio. li-
cet videatur contra publicam vtilitatem ẜm Pau.
de castr. in.dicta.fi.in fi. ¶ Nono fallit in pre-
dijs rusticis propter vtilitatem fructuum vt est
textus.cum glos.ẜm vnum intellectum in. dicta.l.
fi.§.fi.C.de seruituti. et ideo si haberem predium
meum in quo frumentum seminari consueuerat
et ab vna tantum parte haberet solem non posses
ibi edificare et mihi solem pro fructibus necessa-
rium auferre.et istud est fauore agriculture vt pro
xime dixi qđ est nota. ¶ Decimo et vltimo fallit ea
dem ratione in scholis.nam qui iuxta scholas edi
ficare non potest ita ꝙ luminibus earum officia-
tur licet seruitus constituta non sit et ita reperio
tenuisse Anto.de bu. in.d.l.fi.§.fi.facit ad hoc qđ
nota.in.l.j.so.ma.que omnia bene nota sunt ⁊ ali
bi non ita bene declarata reperies.adde que dicaꝫ
statim in sequem. rubri. ¶ Nunquid autem ha-
bens.vsufruc.aree possit ibi edificare. Et videtur
ꝙ non per.l.vsufructuarius nouuꝫ tytium.§.j. de
vsufru.⁊ per.l.vsufruc.nauium eo.titu.et in reper.
§.rei mutatione.et.§.si auteꝫ.qui.mo.vsufr. amit.
In contrariũ videt tex.in.l.pe.ff.de vsufruc. Dic ꝙ
regulariter nõ potest vt in primo allegatis. sꝫ fal-
lit qñ vellet edificare pro conseruatione fructuum
et rerum que in eadem area sunt. et ita loquitur.
d.l.pe.⁊ ibi nota.et bene. ¶ Sed quid si alius edi-
ficauit in area cuius vsufru.alienus sit. Dic ꝙ su-
blato edificio restitui area vsufructuario debet
textus est cum glos.et ibi per doctor.maxime Flo.
in.l. si area de vsufructu. Item quid si edificauit
in area aliena vel per alium possessa.vide in.l.si in
area.de condi.indebi.et in.l.iul.alias incipit si in
area vel aliena.ff. de rei venditio. ¶ Item nun-
quid in area communi possis edificare. Dic ꝙ so-
cius te prohibendi ius habet quãuis ius edifican-
di habeas a vicino concessũ cui seruitus debeba-
tur ne domus communis altius tolleretur quo-
niam inuito socio in re commum non habes ius
edificandi.tex.est cum glo.in.l.sed si inter te et me
§.si in area.de serui.vrba.predio.et adde que not.
per glo.et doc.in.l.sabinus.cõmuni diui. Si tamẽ

quis edificauitin area cōmuni socio nō prohibēte
edificium cōmune efficitur.l.si i area.C.de rei.vē.
et ibi vide per Cy.⁊ docto.vbi etiā ponunt nūquid
expēse possint repeti.⁊ ade que dicā seq.ser.de pari
ete siue muro.Itē adde ꝙ si vicini areā in cōi eme
rint ne lum inib' suis officeretur⁊alteri tradita sit
nec prestet alius qđ cōuenit.ꝓ socio actio dabitur
tex.in.l.cū duobus.§.idē mela ver.ideꝙ ꝓ socio.
¶ Castella aūt et fortilicia nūquid sit licitū i suo
solo edificare ⁊ maxime i cōfinibus territoriū. vide
per glo.Barto.⁊ docto.in.l.opera.de operib' pu.⁊
Barto.in.l. quicūꝙ de fundis limitosis li.xj.⁊ per
glo.Angel.⁊ docto.in.l.xij.tabula.ff.ad.l.iul.maie.
Et predicta omnia procedūt quādo q̄s edificaret
in suo solo de sua materia.Si aūt edificaret i suo
de aliena materia vel in alieno de sua materia.vi
de que habentur in.l.adeo.§.cū in suo solo.⁊.§.ex
diuerso.⁊.§.cytius horreū.de aquirē.re.do.⁊ insti.
de rerum diui.§.cum in suo.⁊.§.sequen.⁊.C.de rei
ven.l.ij.vbi habet ꝙ edificiū cedit solo.Quid pro
cedit etiā si edificaretur vnum castellū vel fortilici
um solo meo q2 dominiū efficeretur meum vt no.
Spe.in ti.de religio.do.ver.si q̄d petat ciuitas.⁊vi
de Inno.in.c.pisanis.de resti.spo.⁊ hoc etiā tenet.
Pau.de.cast.in.d.l.ij.¶ Sz de possessione nūquid
habeam possessionē soli mei edificiū in eo ꝑ alium
facti.vide per gl.et omnes docto.in.d.l.ij.¶ Item
pone Princeps tempore guerre fortificauit locum
meum.vt habiliter faceret guerrā.⁊ posuit ibi gen
tes suas qđ potuit me inuito.C.de naui.nō excus.
li.xj.⁊.l.fi.§.fi.de pig.act.Postea finita guerra pe
to locū meū sic fortificatum.princeps petit vt ha
beam reficere expensas in eo factas queritur q̄d
iuris.Dicunt quidā ꝙ reddere non debeo.⁊ sic lu
cro meo cedit illud fortilicium.q2 princeps non
mihi negotium gessit nisi tanꝙ vni de populo sed
sibi ⁊ regno suo.⁊ideo nō teneor nisi tanꝙ vnus de
populo ad conferendum in sumptum nō aūt tanꝙ
priuatus ad totam expensam ar.l.ij.§.itē labeo in
ratione litere ne quid in loco publico.⁊ facit hec.
l.dum dicit ꝙ debz fieri publicis expensis vt de ne
go.gest.l.ex.duobus ſm Bal.qui ita dicit no.in.l.si
in aliqua in prin.de offi.proconsu.et adde qđ no.
Ange.in.l.turres.C.de operi.publi.

¶ De pariete seu muro.

Cap.xl.

PAries.Siue mur' idē signi
ficāt tex.est i.l.que ad iur.ptinēt de
ver.si.murus dr cū calce siue cemē
to.vt no.ibi in gl.⁊ in.l.si.l.si.l ver.
murū.ff.fini.regū.Sz maceries di
citur mur' de lapidib' sine cemēto
vt no.glo.in.d.l.q̄ ad iuris.⁊ in.l.si ꝓcario.ver.in
tuo cō.predi.⁊ in.l.ede sacra.§.j.de cōtrahē.emti.
cui murus i villis fieri cōsueuit ⁊ debilis est ⁊ ideo
dicebat Laurentī' glossator ꝯtra Io.quādo min'
recte fundabat dicta sua ꝙ ipse ligabat aream sine
cemēto.vt dicit glo.lxxxvj.dist.facientis.l principio
si quis murū iuxta regionē alterius edificare vo
luerit pedē de relinquat.si autē domum duos pe
des tex.est in.l.fi.que incipit si q̄s sepē fini.regun.
que fuit lex greca solonis.⁊ in latinum per Caium
interpretata.vt dicitur in glo.j.⁊ capitur ibi regio
pro confinio duorum prediorum.vt.l.pro regione
et ibi glo.fi.regun.et ꝓbatur i.l.inter cas.eo.tit.
¶ Sed nunquid illa.l.fi.habeat locum non solū
quando edificatur iuxta fundum vicini rusticum:
sed etiam vrbanum.Et videtur quod solum locū
habeat quando edificatur iuxta rusticum:quia si
la.l.fi.que est posita in tit.fi.regun.que habet lo
cum in rusticis nō in vrbanis.l.iiij.§.hoc iudicio.e.
tit.et hoc videtur sentire glo.in.d.l.fi.in ver.do
mum.dum dicit iuxta agrum alterius quia ager
est locus rusticus.l.ager.in princi.de verb.signi.et.
l.fundi apellatione.eo.ti.⁊ idem vult glo.j.l prin.
apertius.in l.meniana.C.de edifi.priua.⁊ hoc te
net Flo.in.d.l.fi.q̄ dicit iste est verior intellectus
ad illam.l.Ego autem teneo contrariū.videlicet
ꝙ habeat locum quando quis edificauerit iuxta
vrbanum fundum vicini per tex.iuncta glo.in.l.j.
C.de interdic.Et text.cum glo.in.l.quidam hibe
rus.in prin.in ver.ad parietem ibi vel dic.idest mi
nus proprie.de serui.vr.predi.et est tex.cum glo.in
l.qui bona.§.si quis iustam.de dam.infec.⁊ glo.in
l.de pupillo.§.sextus in ver.quoties.eo.ti.⁊ idem
tenet.Azo in summa.C.de edifi.priua.qui dicit ꝙ.l
meniana loquitur in menianis siue solariis.⁊.d.lz
fi.fini.regun.habet locum in certis edificationi
busvel constructionibus.et probo per istam ratio
nem.Nam esset valde absurdum ꝙ.l.meniana.C.
de edifi.priua.prouideret de solariis que fuerunt
in domo vt patet in edem edificatiuum et.l.fi so
lum prouideret quando murus vel domus fieret
iuxta fundum rusticum et non prouideret quan
do fieret iuxta fundum vrbanum quod magis cō
mune cōtingit magisꝙ necessarium est.facit.l nā
ad ea.ll.cum si.Nō ob.ꝙ.d.l.fi.sit posita in ti.fini.
regun.quia est lex.noua greca edita.vt ibi dicitur
in.j.glo.⁊ loquitur etiam de fundo rustico.puta de
sepe macerie fouea et de fructibus et de aliis et de
lignis que communiter in fundo rustico fieri so
lent:et sic facit ad tit.nec est inconueniens etiam
si interserunt duo alii casus qui non faciunt ad ti
tu.iuxta no.in.j.constitutio.C.§.quibus.in.l.im
peratores.de in diem adiec.Nam satis est ꝙ ꝓ ma
iori parte faciat ad ti.ar.l.queritur hermofrodi
tum.de sta.hominum.Unde concludo ꝙ.d.l.fi.fi
ni.regun.habet locum etiam quādo quis vult edi
ficare domum iuxta domum vicini.et sic fundum
vrbanum.et ita obseruatur et iudicari debet.⁊ ad
de omnino que dicam.ifra de menianis.¶ Sed
pulchra est dubitatio quid si vicinus habet stillici
dium domus supra solum meum.puta per duos
pedes:et ego volo edificare murum in solo meo.
an debeam stare remotius per vnum pedem a mu
ro vicini.an vero a loco in quo stillicidium vicini
cassitat vide quod plene dixi supra de seruit.stillici
dii auertendi.in.vij.q.¶ Quid autem si esset pa
ries ligneus teneo ꝙ possit edificare etiam affigē
do ipsum in via in suo in confinibus nullo spatio
dimisso ad similitudinem volentis sepe et macerie
construere per tex.in.d.l.fi.in prin.fini.regun.que
dicit si quis sepem vel maceriem effoderit iuxta re
gionem alterius terminum suum non excedat.et
credo ꝙ ratio huius sit.quia.d.l.fin.vult ꝙ spatiū
dimittatur propter spatium quod posset deuenire
vicino propter edificationem vel plantationem.vt
ibi.et no.in.l.j.C.de interdic.et ideo cum per sepē
aut maceriem vel domum ligneam non multum
fodiatur.et sic multum damnum possit esse vicino
merito sufficit quod terminum suum nō excedat.
vt ibi.¶ Sed vidi dubitare cuius debeat esse dictū
quod relinquatur.an relinquentis vel vtriusꝙ.et
puto ꝙ sit relinquentis si prius suum erat:quia ꝑ
hoc non debet perdere suum satis est ꝙ consula
tur vicino ne damnum patiatur.nō tamen debet
conseq̄ lucrū.ar.l.ex asse.ibi sufficit autē.ad treb.⁊

Pulchra⁊ notabilis questio.

probatur etiā hoc in.d.l.fi.in fi.ibi ab extranea re
gione.⁊ dicit cōtrariū maxime qn̄ fit fouea ⁊ plā
tatur oliua vel sepe aut alia ligna esset iniquum
nec etiā obseruatur vt illud solū efficiatur vicini
Sed nunquid vicinus poterit in muro suo facere
hostiū per quod possit venire ad illud solum.istaz
questionem habui de facto:verone:⁊ in ea sic con
cludo.Aut ille vicinus habebat domum suaz siue
stillicidium contra dictum solum ⁊ pro illa parte
erat suum iuxta.l.fi.§.fi.de ser.vr.pre.cū ibi no.ꝑ
Flo.et tunc sine dubio poterit facere vt saltez ve
nire possit ad illud solum suū.Aut nō erat solum
suū:sed debebat seruiturē stillicidii recipiendi.et
idē vt possit portam facere causa veniendi ad illō
pro suo tm̄ stillicidio:q2 qui hz seruiturē intelligi
tur etiā habere aditū pro ea conseruanda.ar.l.j.
§.j.si vsufru.pe.⁊ ita vidi obseruari.Aut vicinus
nō habebat stillicidium supra ⁊ teneo ꝙ portam
facere non possit q2 non pōt ad illud solum veni
re quod est alienū.nec dz seruire dño nolēte ⁊ ha
betur in.l.dinus.de serui.vr.pre.¶ Item nūquid
edificans murū vel domū iuxta domū vicini:cui'
stillicidiū in medio cassitat teneat incrustare so
lū ⁊ aquā extra ducere ita ꝙ murus vicini nō ma
teria crescat nec dānū patiatur propter receptio
nē aque in dicto loco.Et teneo ꝙ sic per tex.in.l.
si fistulas in fi.prin.ibi assiduū humorē habeat et
noceat vicino.de ser.vrb.pre.⁊ per tex.in.l.fistulas
si serui.vē.hoc optime ꝓbatur ⁊ ita iudicari vidi.
¶ Nūquid aūt in dubio si reperiatur murus vel
domus vicini iuxta aream meam vel ortum pre
sumatur dimisisse solo suo iuxta.d.l.fi.fini.regun.
Credo ꝙ sit dicendum si aliud non appareat ex
instrumento emtionis fundi mei vel vicini.aut
ille qui edificauit possidet tm̄ de solo prope dictū
murū:vel domum versus vicinū:⁊ tunc presumi
tur illud dimisisse q2 alias illud possidere nō pos
set.ar.l.merito.pro so.Aut non possidet ipse sed vi
cinus.et tunc presumitur contrarium:q2 si reli
quisset edificans verisimiliter ipse possideret ex
quo erat suū:vt statim dixi.¶ Sed si reperiantur
due domus vel duo muri in medio reperiātur so
lum dimissum per pedem.aut duos vel plures:et
non apparet quis dimiserit edificando nec quis
primo edificauerit.teneo ꝙ in dubio debet esse cō
mune.ar.l.pro regione.de adqui.re.do.et.l.inter
cos.eo.ti.Et ideo cautus debet esse ille q̄ primo
edificauit si dimisit spatium soli sui vt affigat in
muro suo lapidem se extendentē vltra muruz tm̄
q̄ptum est spatium soli quod dimisit ⁊ ita al's vidi
solum dimissum inter domos ⁊ quēlibet vicinum
habere lapidem in domo sua se tātum protendez
q̄ptum est solum quod dimisit.que oia perpetuo
tene menti:q2 sunt quotidiana.⁊ per doc.nō tan
guntur.¶ Dictū est hactenus de edificante parie
tem seu murum proprium:sed quid si quis edifi
cauerit sup pariete alieno Dic breuiter si supra pa
rietem tuum vicinus tuus edificauerit proprium
eius id quod edificauit fieri labeo et sabinus aiūt
sed proculus tuum proprium fieri.quemadmodū
fieret tuum ꝙ in solo alius edificasset.quod ſm
Pomp.verum est vt scribitur in.l.si supra tuum.
de adqui.re.do.et idē probatur in.l.ij.in prin.C.
de rei vē.⁊ ibi de hoc plene per Cy.⁊ doc.vnde ea
que dicūtur in edificante in solo alieno in.l.adeo
§.ex diuerso.ff.eo.ti.⁊ in.§.ex diuerso.insti.de re.
diui.cū si.procedunt etiā in edificante super parie
te:siue muro alieno quod facit ad multa.Et pre
dicta intellige nisi q̄s supra alienū edificaret iure
seruitutis al's cū supra alienum edificium supe
rius habere nemo potest in hoc ꝙ dictum est in
principio de serui.vr.pre.cuius edificium est supe
rius iure seruitutis potest q̄ptum vult supra suum
aliud edificium imponere dummodo inferiora
edificia grauiora seruitute non onerentur ꝙ pati
deberent.vt dicit text.in.l.cuius edificium.et ibi
no.eo.ti.¶ De pariete siue muro proprio satis di
ximus nunc de communi videamus.¶ Et primo
et principaliter quis dicatur murus communis
dic communis dicitur duobus modis vno pro in
diuiso alio pro diuiso.Paries cōmunis pro indi
uiso est qn̄ꝙ ex societate expressa.l.cum duobus.
§.idem mella.ff.pro so.Quandoꝙ ex societate in
cidenti ⁊ tacita verbi gratia tu imponis tignum
in parietem vltra dimidiam muri.⁊ etiam impo
no:⁊ tu vteris quantum tibi expedit ego etiā vtor
ex hoc contrahitur quedam tacita societas vt.l.
in communis parietis.de dam.infec.⁊.l.vt sit.pro
socio actio.⁊.l.iiij.in prin.⁊ pro socio:et sic re taci
te cōtrahitur societas vt ibi.⁊ sentit glo.in.l.edes
cōmunes.circa fi.cōmu.diui.Paries vero siue mu
rus cōis pro diuiso dicitur qn̄ murus est inter te
⁊ me:⁊ nil per te ⁊ me immissum est.⁊ si est immis
sum non perforat parietem vltra dimidiā que est
pro parte tua.nā tunc ille paries est cōis pro diui
so.ar.l.arbor.in princ.cōi diui.et.l.pro socio.et.l.
binas edes.de ser.vr.predi.⁊.l.ꝓ regione.de adq̄.
re.do.⁊ de isto pariete loquitur.l.parietes.de ser
uitu.vrba.pre.ista sunt ver.no.Bar.in.l.damni
infec.§.cum parietem.in.ij.col.de.dā.infec.et ad
de omnino quod no.Ant.in.l.hoc quod dictum.
§.si ex tribus de serui.vr.pre.¶ Et adde quod pro
diuiso accipitur res duobus modis.vno modo ꝙ
nulla pars sit in qua sit cōmunis licet termini nō
sint positi.l.inter eos.de adqui.re.do.Alio mo
do potest accipi pro diuiso hoc est terminate ⁊ vs
ꝙ ad talem lapidem vel foueam.vt est text.in.l.si
quis fundum.ſm vnam lec.glo.de adquiren.pos.
ſm Bar.qui ita not.in suo tractatu de insula in vl
tima figura.in prin.⁊ adde quia dixi ꝙ res potest
esse communis pro diuiso ſm Bar.in.d.l.§.cū pa
rietem.⁊ ita vult etiam glo.in hoc quod dictum
§.si ex tribus.in ver.paries.in fi.prin.§.allegatis
Nam dicit Ange.ibi quod est mirandum de huius
modi forma loquendi:quia nihil diuisum potest
esse commune:sed dici potest ꝙ ita reputatur.⁊ q2
ex quo termini non sunt.d.l.inter cos.vere tamē
non est communio per rationem Ange.¶ Secū
do principaliter est videndum qualiter cognosca
tur an murus sit communis inter vicinos vel pro
prius vni' tantū.⁊ dicas ꝙ ex pluribus cognosci
tur.¶ Primo ex positione tignorum.vt dixi in ꝓ
cedenti questione.Item per fenestras perforan
tes totum murum.Nam tūc iudicare debemus
esse totum illius a cuius parte est illa fenestra si
ue balconus.quia regulariter non potuisset fieri
in muro alieno nec etiam in communi.vt no.in.
l.quidam hiberus.de ser.vr.predio.⁊ dicam etiaz
infra de fenestra siue de balcono:ꝙ nisi vicinus si
militer a latere suo haberet alias fenestras pene
trantes ab alia parte quia tūc diceretur esse com
munis pro indiuiso.sicut dixi ſm Bar.§.de impo
sitione tignorum.⁊ probatur per glo.in.l.si edes.
cōmuni diui.⁊ faciliter intelligi poterit ex qua pꝫ
te incipiat esse dicta fenestra respiciendo arcum
siue voltum eius ex latere que super eis apponū
tur.⁊ etiam veteres et ita alias iudicare vidi.Itē
intelligi poterit per peritos in arte.puta murari
os quibus erit credendū.vt aut.de non alie.§.qđ
autē dictum est.ij.col.⁊ no.glo.in.§.preterea.per

Qual'r cognoscit' mur' esse cōis vel ꝓprius:

allimuionem insti.de re.diuiso.⁊ habetur in.l.j.in
princi.de ventre inspici.Item cognoscitur etiam
per fenestrellas que fiunt sepenumero per magi-
stros ab vtraque parte muri que non penetrant to
rum murum.nam ille fenestre fiunt solum ad si-
gnificandū cuius ⁊ quomodo ⁊ non per aliud. et
ideo per signum cognoscitur signatum.l.j.§.si in
telligatur.de edil.edic.⁊.l.stigmata.ibi per Bar.⁊
de fabricijs.li.xj.⁊ per Bal.in aut.dos data.C.de
donat.ante nup.et dixi plene in.de.§.si intelliga-
tur. Si enim ille fenestre sunt ab vtraque parte
vltra medietatem muri a latere cuiusque iudica-
bitur murus communis pro indiuiso:sed vsque ad
dimidiam muri pro diuiso.Sed si sunt ab vna tā-
tum parte:⁊ perforantur vltra dimidiam vel in
totum ⁊ alia signa in contrarium non appareāt
iudicabitur esse illius a cuius parte est illa fene-
stra per ea que dicta sunt supra. Unde sis cautus
vt quando facis edificare murum a parte tua fa
cias fieri illas fenestras penetrantes vsque ad me-
dietatem muri:si vero facias edificare domuz cō-
munem semper fieri facias fenestrellas penetrā-
tes vsque ad dimidiam muri.⁊ communiter serua-
tur maxime in ciuitate Uerone. Item cognosci
poterit ex camino siue capa:aut tuba.Item ex ne
cessario ⁊ eius onera distinguendo:vt.§.Aut est in
medio muri vel citra.⁊ tūc presumitur murus cō
munis.Aut vltra mediū vel in totū puta quia ca-
mera necessarij est vltra murum:a latere vicini.⁊
tunc presumitur esse in totum illius cuius est ne-
cessarium siue eius camera nisi aliud contrarium
appareat.puta q2 vicinus haberet tigna vel alia
signa in illo muro.Et est ratio q2 caminus et ne-
cessarium non possint fieri regulariter in alieno
siue cōi vt no.Ange.in.d.l.quidam hiberus.de ser
ui.vrba.pred.⁊ dicam infra de camino ⁊ necessa-
rio.Item cognosci poterit si in pariete siue mu-
ro constructum erit seclarum aquarolum vel ca-
nale fistule balneum puteus cisterna fons lauel-
lus que fiunt ⁊ fieri solent in submorio fm exigen
tiam ⁊ oportunitatem locorum distinguendo vt.
§.de quibus casibus specialiter tractabimus. Itē
cognosci poterit si ab vtroque latere muri vel ab
vno tm̄ sunt anuli ferrei lapidibus infixi in qui-
bus anulis equi ligari solent. et isti anuli appel
lantur sigilla.tex.cum glo.in.l.cetera.§.hoc sena-
tus.in fi.de le.j.ver.sigilla ibi Ange.dicit no.extra
les anuli fiunt ad ornatum ciuitatis:et ideo de
eis non posset capi tenuta p extractionem. et de
istis anulis seu sigillis fit mentio p tex.⁊ Flo.in.
l.equissimū.§.sed si ediū.de vsufru.vbi dicit q vsu
fructuarius non potest istos anulos de domo in
qua habet vsufructū euellere. Itē cognosci pote-
rit si lapides in muro sunt in quibus substentant
aliquando vites seu pgula vinee. sicut in virida-
rijs sepe reperiunt.Item per lapides ferreos que
lumeria dicunt ⁊ in palatio tm̄ nobilium ⁊ domi
norum aut potentiū ponūtur in quibus lumē de
pice fieri solet.Itē per cornua ferrea in lapidibus
domorū fixa in quibus visella apponi consueue-
runt sicut sunt cōmuniter bononie.Itē lapides p
foratos vel per quedā aliā instrumenta ferrea p
in ⁊ super quibus pertice ponūtur pro extenden-
dis ad solē vestibus vel lintcaminibus.Itē per cā
delabra que in muris dominorum ⁊ nobilium fie
ri solēt.Itē per insignia in muro sculpta vel depi-
cta que vulgariter arma appellantur.quia per ta
lia insignia communiter probatur rem esse illius
cuius sunt insignia.vt.l.qui libertatum.§.fi.⁊ ibi
bar.⁊.l.fi.ff.de oper.pub.⁊ habetur plene p Bar.
in suo tractatu de insignijs ⁊ armis. Item per in
scriptionem in muro factam dū dicitur quoniā
hoc opus fecit fieri talis ⁊c.vt probat in.l. qui li-
bertatum.§.fin. ⁊.l.fi.de oper.pub.Et generali-
ter per alia signa in muro posita cognosci pote-
rit ⁊ probari an murus sit proprius vel commu-
nis nam cum non sit licitum cuique in alieno im-
mittere.l.quemadmodum.§.si protectum ad.l.a-
quil.⁊.l.qui vitem.§.si ad ianuaz.quod vi aut clā.
nec in communi nisi ad vsum destinatum.l.sabi-
nus.communi diuidū.⁊.l.si edes.codem titu.⁊.l.
quidam hiberus.de seruitu.vrbano.predio.sequi
tur q si reperiatur aliquid oportet dicere illum
murum aut esse meum in totum aut esse commu
nem pro indiuiso vel me habere ius seruitutis p
ea que dicta sunt.⁊ predicta omnia intellige non
solum quando dicta signa reperiuntur in muro
infixa sed etiam si essent extracta ⁊ foramina re-
mansissent nondum clausa seu obscurata p ea q
habent p tex.glossaz.⁊ doc.in.l.hec autem iura.de
seruitu.vrb.predio.¶ Sed nunquid in dubio hñs
tigna p aliquē de pdictis signis in muro q est in-
ter ipsum ⁊ vicinū presumat habere iure seruitu-
tis vel cōmunionis.In hoc sic concludere. Aut cō
stat q paries fuit per vicinū edificatus in suo et
sic fuit a principio vicini.Aut non constat. ¶ Pri
mo casu aut ille vicinus habuit pretiū pro tigno⁊
impositione ⁊ tunc ex qualitate pretij poterit co
gnosci an cōcesserit iure seruitutis vel cōionis.q2
per cōmunionē soluet maius ptium puta fm cō-
ditionē ⁊ valorē muri.sed pro seruitute soluet quā
tū potest interesse vicini:⁊ hoc per glo.no.in.l.j.§.
qui superficie.sub verbo agendo.de superficie.⁊ per
glo.in.l.in obscuris.⁊ in.l.semp in stipulati.de re.
iur.⁊ per bart.⁊ doc.in.l.j.C.de iure emphi. facit.
l.quot.ibi ex quantitate pecunie ad treb.⁊.l.j.de
rebus dubijs.⁊ in.c.iij.§.donare. in titu. qualiter
olim feuda pos.ali.Aut vicinus nullum habuit p̄-
tiū pro dicta impositione tignorum.⁊ tūc teneo
q illa impositio tigno⁊ presumatur potius iure
seruitu. q̄ cōionis vbi aliud non appareret q2 pa
tientia vicini potius videtur inducere seruitutem
ar.l.quot.la prima.§.j.de serui. Et quia si presu-
meretur communio esset donatio dimidie que in
dubio non presumitur.l.filiusfa.ff.de dona. ⁊.l.cō
tra iur.§.fi.ff.de pac.cum si.Nam quando possu-
mus capere aliam coniecturam q̄ donationis il-
la capienda est.l.cum aurum.de solu.⁊.l. campa-
nis.de oper.li.¶ Secundo casu principali quan-
do non constat q paries a principio fuerit vicini
immo nescitur si a principio fuerit communis:
vel non: puta quia tigna sunt hincinde posita:
⁊ eiusdem vetustatis siue temporis.⁊ tunc in du-
bio presumo q quis videatur potius posuisse ti-
gna iure proprio potius q̄ seruitutis etiam si plu
ra sint ab vna parte q̄ ab alia:quia seruitus in du
bio non presumitur nisi probetur imposita. ar.l.
altius.⁊.l.in edibus. ⁊ qō ibi no.C.de seruitu.iun-
cta.l.quecunque.de pub.¶ Quid autem si sunt alia
tigna vel signa:ab vna parte tm̄ in principio vel
in fin.muri an eo casu quo per illa signa censeret
communis murus vel seruitus imposita intelliga
tur esse murus communis in totum vel seruitus
in toto muro imposita.an vero tm̄ in parte illa
in qua sunt signa.Istam questionem habui de fa-
cto et sic dicebam.aut ille murus fuit factus di-
uersis temporibus vel per longitudinem vel per
altitudinem:licet vna pars in qua sunt tigna vno
tempore alia pars alio:aut vno ⁊ eodem tempo-
re.primo casu quando diuersis temporibus ⁊ tūc

q̄tum ad seruitutē dico q pro illa tm̄ parte i qua
sunt tigna presumitur seruitus imposita et nō in
alia.ar. l.si seruus.§. futuro.a contrario sensu.de
serui.vrba.predio.immo si esset passus q impone
rentur aliqua tigna.puta tria alia non posset im-
ponere:vt est casus in. l. si cum meus. in princi.si
serui.vendi.⁊ dixi plene.§.de seruitu.tigni immit-
tendi in.v.q.Nec obstat.d.l.si seruus in princi.vbi
dicitur q seruitus ne luminibus officiatur sim-
pliciter imposita intelligatur tam de presentibus
q futuris:quia ibi est negatiua que in totum ne-
gat vt dixi.§.de seruitu.lumi.circa principiū.Nos
pro loquimur in affirmatiua que non extenditur
vltra id in quo concessa est simpliciter vel speciali
ter.¶ Sed q̄tum ad cōmunem taliter concludo.
Aut cū ille murus est factus diuerso tpe per lon-
gitudinem.⁊ tunc idem teneo quod dixi de serui-
tute:q2 alius murus est.Aut murus ille est factus
diuerso tempore in altitudine diuerso tēpore ele-
uatur.⁊ tunc aut ille murus erat communis pro
diuiso ⁊ eleuatus est pro sua tantū parte.⁊ idez q2
alia res est iuxta no.per Bar.in.l.dam.§.cum pa-
rietem de dam.infe.Aut est cōmunis pro indiuiso
et eleuatus est.⁊ tunc teneo q in totum efficiatur
communis. Ratio quia quando edificatur super
muro pro indiuiso ⁊ supedificatum efficitur com-
mune. vt notat Bartolus in.l. quidam hiberus.
de seruitutibus vrbanorum prediorum:⁊ ange.in
l.inter quos.in.ij.col.de dam.infec.⁊ dicam in se.
q.⁊ hoc casu non habedit dubium. ¶ Secūdo ca-
su principali quando totus murus est edificatus
vno et eodem tempore ⁊ est vnus tm̄.⁊ tunc in du
bio censetur seruitus imposita quid iuris sit vide
que plene dixi.§.de serui. tigni immmittēdi in.v.
q.Sed vbi iudicaretur communis presumam esse
communionem in totum ar.eius quod dicitur q
aurem hois tetigit totū hominē tetigisse videtur
in.l.vulgaris.in prin.de furtis que est canonizata
xxxij.q.ij.vulgaris ⁊ not.glo.in ver.eas in fin.in.l.
restituta.in princi.ad trebel.facit.l. iij. in pncipio
de acquir.posses.⁊ quod no.per Innocen.in.c.cuz
dilectus.extra de capel. mona. quod nota. quia
quotidianum. ¶ Tertio principaliter est viden-
dum an socius possit in muro cōmuni edificare.
Et primo videamus an possit ipsum altius tolle
re ⁊ in hoc distingue.Aut murus est communis p
indiuiso aut pro diuiso:puta quia vnusquisque vici
norum versus se intelligitur habere medietatē pa
rietis sui pro diuiso iuxta ea que dixi supra de pa-
riete siue muro proprio et alieno. ¶ Primo casu
quando paries est communis pro diuiso.⁊ tūc q2
non est proprie communio vt ibi dixi quatenus se
protendit illa dimidia versus vnuz ille poterit al-
tius tollere et edificia superimponere, ⁊ tigna im
mittere.iste est casus in.l.hoc quod dictuz.§.ex tri
bus. fm vnum intellectum gloss eibi in versi. pa-
ries in princi.de serui.vrbanorum predio⁊.⁊ est ra
tio quia tunc non dicitur releuare murum cōmu
nem.sed proprium nec super communi edificare
sed super proprio tantum quod nemini est prohi-
bitum.l.altius ⁊.l.in edibus.C.de seruitutib⁹.cuz
similibus et ita tenet Angelus in dicto.§.ex trib⁹
quod dicit esse valde quotidianuz.⁊ hoc intelligit
verum vbi paries est ita grossus q vnusquisque vici
norum edificare poterit super sua dimidia nō tā-
gendo aliam partem.Sed si paries esset ita subti
lis qō istud ipossibile. scz edificare super dimidia
non tangendo aliam partem:quia est paries liga
minis quo vtunt bonoñ.⁊ paduani.sed de padua
nis hodie non est verum: q2 omnes sunt parieti-
bus affixi.vel si esset paries certo⁊ laterū.cū gipso
quo vtuntur tusci.⁊ dicit Ange.q non videt q ibi
possit esse ista communio pro diuiso.de qua loqui
tur.d.§.ex tribus. Ituz quia partes huiusmodi nō
possunt ad oculum demonstrari propter subtilita
tem parietis.tum etiam quia partes considerare
per se vnicuique vicino⁊ essent inutiles. ¶ Secun-
do casu principali qñ paries est cōis pro indiuiso
et hoc subdistinguitur aut vnus socius vult alti⁹
tollere murū cōmunē inuito altero vicino aut in-
uito altero cui seruitus altius nō tollendi debet
primo casu aut qs altius tollit murum et sup eo
edificat:⁊ qō superedificatum sit suum proprium
et non potest:casus est in.l. quidā hiberus. de ser.
vrba.predio.ibi neque parietem quidem suum pa-
ti parietem communem fm vnam expositionem
glo.que exponit per parietem communem.i. sup
parietem cōmunem ⁊ ibi hoc notant Ange. Bar.
⁊ docto.⁊ Ang.in.l.inter quos. in.iij. col. in prin.
de dam.infec.et probatur hoc in.l.si inter te ⁊ me
§.fi.de.ser.vrb.predi.⁊ probatur aperte in.l.super
tuum.de acqui.re.do.⁊ in.l.ij.in prin.⁊.l.si in arca
C.de rei vendi.vbi habetur q edificium super pa-
rietem cedit parieti inferiori.vt.§. dixi.vel dictuz
est hactenus.Aut quis vult altius tollere murum
cōmunem ⁊ super eo edificare:ita q superedifica-
tum sit commune sicut prima pars muri inferio-
ris est communis.⁊ tunc potest vt est casus in.l. h
quod dictum.§.si ex tribus.fm vnam lec.glo.de ser
uitu.vrba.predio.⁊ ita tenent Bart.Ang.⁊ Flo. in
d.l.quidam hiberus.allegant not. in.l.parietes.⁊
l.inter quos.in prin.de dam.infec.⁊ not.in.l.si su-
pra tuum.⁊ in.l.ij.⁊ in.d.l.si in arca. quod intelli-
go quando paries inferior potest sustinere super-
edificatum.al's non.ar.l.cuius edificiuz. de serui.
vrb.pre.Item intelligo quando non noceat socio
nec sua interesset.vt probatur in.d.l.quidaz hibe-
rus.§.pariete.et in.l.fistulas.in prin.⁊.§.j.ij.⁊ fin.
eo.titu.que leges ita intelligi debent.vt not.glos.
ij.in prin.l.sabinus.cōmuni diui. secus si noceret
domino nec sua interesset casus est in.d.l.sabinus
in prin.⁊ in.l.pariete.de seruitu.vrb. predio. que
ita debet intelligi.vt not.glos.ij.in princi. ⁊ in.l.si
vt proponis.C.de edifi.priua.et ista est veritas. et
ita seruatur in practica.¶ Secundo casu quando
quis vult edificare altius communem murum in
uito alio cui seruitus altius non tollendi debetur
Et in hoc dic.Aut seruitus fuit imposita per vtrū
que socium ⁊ altius tolli non potest.l.j. de serui. vr.
predio.Aut per vnum tantuz imposita fuit. ⁊ tūc
aut fuit imposita parieti tantum. et tunc ipse im
ponens non poterit altius tollere sed alius sic.q2
habetur seruitus pro non imposita.l. per funduz
vbi casus de serui.vrb.pre.aut seruitus fuit impo-
sita domui per dominum domus in qua erat mu
rus cōmunis inter ipsum ⁊ alium tertium vicinū
et tunc seruitus habetur pro imposita etiam pa-
riete communi per vnū dominū tantum socium
in muro.sed dominum insolidū domus.vt est ca-
sus valde no.in.d.l.hoc q.d.§.si ex tribus fm An-
ge.ibi.qui dicit no.q licet parieti communi non
possit per vnum tantum ex socijs seruitus impo-
ni per.d.l.qui fundum.tm̄ vni non imponitur spe
cialiter parieti sed domui ⁊ vnus paries dicte do
mus est cōmunis cū alio tunc erit imposita serui-
tus illi ⁊ parieti.⁊ iste est casus in.d.§.si ex tribus.
Nec est mirum fm eū:quia cū vniuersitate trāsit ⁊
fit illud q al's fieri vel transire non posset per.l.in
modicis.de contrahen.emtio.⁊ hoc casu talis im
positio fuitur, nō nocebit alti socio qn possit an

Socio an sit licituz edificare i muro cōi

tius tollere.casus est mirabilis in.d.§.ex trib⁹.Et si dicatur si est imposita seruitus ergo contra seruitutem edificari non potest per ea que habentur in.d.l.per fundum. Respondeo ꝙ illud procederet quando esset seruitus specialiter imposita parieti valet impositio:sed hic non fuit specialiter imposita parieti ꝫ pncipalit domui prope et p q̄ndā consequentiaꝫ ipsi parieti. Unde talis impositio seruitutis facta non principaliter sed in consequētiam non nocet socio qui non consentit.et iste est casus mirabilis in.d.§.si ex tribus. quem perpetuo tene menti.q: per ipsum declaratur.l.si vnus ex socijs.de serui.vrba.predio.ꝛ.l.an vnus.si serui.ven.in.d.l.p fundum.ꝛ.l.ij.C.de serui. ſm Ang.in d.l.hoc qd dictū.§.si ex tribus.de ser.vrba.predio.

An soci⁹ possit coopire murū cōem.

¶Secundo nunquid socius possit coopertre murum cōmunem. Et dicas breuiter ꝙ sic si non faciat dammū vicino per.l.fistulas.ꝛ.l.quidam hiberus.§.pariete.cuꝫ ibi no.de ser.vrb.pdio. cū simi. et per ea q̄ dixi in precedenti.q. ¶Tertio nūquid possit tignum immittere.vide tex.et glo.et ibi docto.in.l.si cōmunes edes.cōmuni diui. et plene p Ang.in.d.l.quidaꝫ hiberus.in.ij.col.versi.verosimiliter restat videre.ꝛ in.l.inter quos.de dam.infec.ꝛ ꝙ.§.dixi plene.de serui.tigni immittendi in v.q.ꝛ vide omnino que dicam infra de tigno iniūcto. ¶Quarto an possit imponere vel restituere vel reficere cōmunē parietē:vide.l.de pariete cuꝫ ibi no.de ser.vrba.pdio.ꝛ.d.l.si edes cōmunes.cōmuni diui.ꝛ in.d.l.sabinus.eo.ti.ꝛ per. Cy.ꝛ doc. in.l.si vt proponis.C.de edifi.priua.ꝛ per Ange.in d.l.inter quos.et dicā infra de refectiōe.

An soci⁹ possit facere fenestrā i muro cōi.

¶Quinto an possit facere fenestrā i muro cōmuni vl' claudere:vide doct.in.l.qnidam hiberus.ꝛ Ang. in.d.l.inter quos. ꝛ dicam plene infra de fenestra siue balcono.ꝛ de similibus questionibus contingentibus murum cōmunem vide Ange. in.d. l. inter quos.ꝛ in.l.quidam hiberus.ꝛ dicam infra diuersas rubricas. ¶Sed est dubium quando quis altius vult tollere murum cōmunem vel in eo aliquid fabricare:cuius expensis debeat hoc facere. vide per Cyn.ꝛ docto.in.d.l.si vt proponis. et qd dicā infra de refectiōe vbi hoc examinabo. ¶Supone vnus soci⁹ edificauit primo super muro cōmuni ipsum altius tollendo suis expensis. alius postea socius vult iterum reedificare super dicto muro: vel in eo aliquid fabricare vel immittere. an teneatur soluere dimidiam illius muri pmo eleuati per alium socium suis sumtibus. Istam questionem sepius vidi de facto ꝛ in ea sic alias cōcludebam aut murus erat cōmunis p diuiso aut pro indiuiso. primo casu nō potest repetere sumtus quia laborauit in suo sicut dixi.§.in. ix. q. pn. circa princi.ꝛ tunc cessaret ista.q.quia alius debet altius tollere aliam suam dimidiā tm̄ vt ibi dixi. Si vero supra vtraq̄ parte edificauit. et tunc aut paries erat ita grossus quod super sua tm̄ parte potuisset edificare et tunc edificando super.et sic etiam super parte socij diuisa diceretur edificasse in alieno.ꝛ per consequens non posset sumtus repetere iuxta.l. adeo.§ ex diuerso. de acquiren.re. domi.cum simi. Aut paries non erat ita grossus ꝙ super dimidia tm̄ potuisset edificari. ꝛ tunc dic vt statim dicam. Quando murus est communis pro indiuiso.et tunc subdistingue.Aut ille qui pri⁹ edificauit altius tollendo facit illud quod erat necessariū in domo vel muro.puta reficiēdo sicut pus erat.et teneo ꝙ sic ꝛ quod possit etiam socius cogi ad conferendam expensam pro dimidia ꝛ non expectare quod ipse velit altius tollere iuxta not. p Cyn.et docto.in.d.l.si vt proponis. C.de edifi.priua.ꝛ dicam infra de refectione.Aut non fecit illud quod erat necessarium vtriq; sed solum p sua vtilitate quia in eo muro per ipsum eleuato imposuit tigna a latere suo ꝛ supedificauit solarium vel domum.et tunc subdistingue.Aut fecit malafide:quia forte non potuit hoc facere nisi faciendo scienter damnum alteri socio iuxta ea que dixi.§.in.iij.questione prin.huius seruitutis versi. qd intelligo quando paries cōmunis. Uel fecit nō tanꝙ in re cōmuni:sed tanꝙ in re propria. sciens tamē rem esse cōmunem.ꝛ tunc non recuperat expēsas per tex.in.l.si is qui.casus de hoc C.de edifi.pua. et ar.l.adeo.§.ex diuerso.de acquiren.re. domi.ꝛ.§.ex diuerso.insti.de re. diui.ꝛ.l.si quis putat.§.j. communi diuidun. Aut fit bona fide quam in dubio presumo.l.penul.cum ibi no.C.de euic.ꝛ tunc aut vult repetere sumptus anteꝙ socius superedificauerit vel superedificare velit vel aliquid in eo immittere.ꝛ tunc aut alter socius protestatus est quod non vult aliquid soluere et qd non eleuet. ꝛ tunc nullo modo tenebitur ad sumtus pro dimidia.ar.l.fin.C.de nego.gest.ꝛ.l.si pro parte māda.ti.et ibi dicitur ꝙ etiam actio vtelis negotioꝝ gesto.competit.Aut alter socius prohibuit nec protestatus est.ꝛ tunc etiam teneo ꝙ sumtus repetere non possit actione p socio neq; actio.neg.gest. ex quo opus non erat necessarium neq; mur⁹ ad hoc destinatus. nam si murus erat cōmunis pro indiuiso anꝙ p aliquē altius tolleret ꝛ vn⁹ postea sociorum superedificauerit illud supedificatuꝫ cōmune efficitur eo modo quo prius erat murus cōmunis:quia cedit superedificatum muro inferiori primo sicut edificatum in solo alterius cedit illi solo per.l.si supra tuum.de acquiren. rerum domi.et.l.ij.ꝛ in.l.si in area.C.de rei vendicatio.ꝛ.l.si is.C.de edifi.priua.cuꝫ simi.Unde sicut edificās in solo alterius sumtus non repetit si scienter edificauit.vt nota.in dicta.l.ab eo.§. ex diuerso cum simi.ita etiam superedificans muro cōmuni sciēter edificatum commune nec sibi sumtus refici debent quia ideꝫ iuris est de toto quo ad totum qd de parte quo ad partem et est contra.l.que de tota.ff.de rei ven. Aut ille qui primo edificauit,vult repetere sumtus pro dimidia postꝙ alius socius vult iterum superedificare vel in eo muro pri⁹ eleuato tigna imponere.et istud videtur habere maius dubium. Nam videtur ꝙ non possit sumtus repetere:quia si perprimam eleuationem murus erat effectus communis nec socius tenebatur aliquid cōferre pro sumtibus ergo videtur ꝙ si vult socius altius tollere iterum vel in eo prius eleuato tigna imponere ꝙ possit nec cogatur reficere sumtus pro dimidia:quia socius non potest i muro communi tigna imponere ꝛ si per murum sustineri possint.l.si edes.cōmuni diui.ꝛ.l.in cōmunis.ꝛ.l.edibus.de dam.infec.ꝛ no.Ange.in.l.inter quos.in prin.vlti.colum.eod.ti. Et quādo iste su⁹ vicinus iterum superedificauerit non poterit repetere sumtus suos pro dimidio a priuato superedificante nec si primus voluerit tertio superedificare vel tigna imponere super muro secundo loco leuato cogetur reficere sumtus secundo supedificanti.ꝛ sic res in equalitate procedit.Uerontē tamen vidi seruari contrarium: videlicet quod si socius vult aliquid in muro eleuato per alium sociū vel si vult iterum altius tollere cogitur soluere expensas pro dimidia que fuerunt facte per alium socium qui prius superedificauit. Item al's vidi attestationes plurimorum magistrorum parie

tum qui super.hoc interogati ita de consuetudine obseruari constituerunt.et ita consuetudo potest fundari in hoc.quia quando iste vicinus vult imponere tigna in muro altius per socium eleuare vel ipsum iterum altius tollere tunc dicit negotium suuꝫ esse gestum vtiliter.ideo forte tenebitur acti.nego.gest.argu.l.ex duobus fratribus. a contrario sensu.de negoti ge.ꝛ.l.si pupili in prin. cum ibi no.per glossa.et doc.eodem titulo licet a prin.l.litis.in prin.et ibi no.de neg. gest. Item si non esset vtilis sufficit ꝙ sit vtile nunc vt predicta consuetudo procederet de iure sine dubio si de facto soluisset ille qui secundo altius eleuauit p medietate muri prius per alium superedificati. Pone exemplum murus primo erat cōmunisfactus communibus expensis per aliquot pedes tytius socius eleuauit ipsum suis expensis deinde seius alius socius dum vellet superedificare soluit dimidiam sumtuum muri prius per tytium eleuari postremo tytius vult iterum ad tertium murum altius tollere certe hoc casu sine dubio cogeretur soluere dimidiam expensarum per seium factarum inleuando ex quo voluit vt seius etiam sibi solueret quando ipse tytius etiam altius eleuauit:vt seruetur inter eos equalitas. ꝛ ideo dici potest patere legem quam tu ipse tuleris in. c.cuꝫ oēs.de constitutio.ꝛ qd quisq; iuris in alium statuerit ipso eodem iure vtatur.vt in toto titulo.ff. qd quisq; iuris.ꝛ in dicto.c.cum oēs. ¶Sed posito pro constanti ꝙ de iure consuetudine vel statuto volens scdo muruꝫ cōmunem altius tollere teneatur prius satisfacere pro sumtibus alteri socio qui prius superedificauit quod si nō vult altius tollere murum nisi pvna tm̄ parte ꝛ murus eleuatus est longior in hac questiōe ego sic distinguo aut ille murus eleuatus altius est vnus aut plures. ¶Primo casu quando est vnus murus tm̄ videtur ꝙ non teneatur soluere nisi pro ea rata muri pro qua ipse edificauit q: idem iuris est de toto quo ad totum ꝛ.l.que de tota.ff.de rei vendi. cuꝫ si. Unde si super toto altius leuato edificauerit deberet soluere dimidiam expensarum totius muri ita quado superedificauit in parte ipsius muri videtur ꝙ pro illa tantum parte soluere debeat: et pro hoc facit optime.l.ij.§.sepulcrum.ꝛ. §. celsus aūt ait. de religio.ꝛ sum.fune.ꝛ insti.de rerū diui. §.insula.ibi pro modo latitudinis cuiusq; fundi. Et ibi per glo.et per tex.in.l. insula. inprincipio. de adquiren.re.do.In contrarium videtur quod immo teneatur soluere pro dimidia totius muri quia qui partem muri tetigit totum murum tetigisse videtur argu.l.vulgaris.in princi.de furtis.ꝛ xxxij.q.ij.vulgaris cum ibi nota.per glo.et.l. iij.in ci.cum ibi nota.de adquirend.possessio.ꝛ per nota.per glo.in.l.restituta.in princi.in verbo carum ver.sed nunquid ad trebel.et per nota.per Inno. et docto.in.c.cum dilectus.de capel.mo. ꝛ dixi.§. in.ij.q.princi.huius seruitu.in fine.et pro ista parte fuit iudicatum. ¶Secundo casu quando erāt duo vel plures muri contigui tm̄.et tunc tenendum est ꝙ edificando supervno de dictis eleuatis non cogetur sine dubio soluere nisi pro dimidia illius tantum muri super quo edificandum est:q: separatim debēt esse effecti.l.pap. exuli .in princi. de mino.l.maritus.C.de donatio.inter virum et vxorem.cum si. Et ita etiam super hoc iudicare vidi et recte.que omnia perpetuo tene⁹ menti:quia sunt vtilia. ¶Sed quid si reperitur murus altius eleuatus nec apparet quis edificauerit ꝛ cuius expensis. Et dic si murus eleuatus diuerso tēpore vni termino seruit quia in eo suuꝫ stillicidium vel solarium habet.et vicinus qui est a latere in nihil immissum habet dicendum est quod presumitur in dubio per illum.et eius expensis qui habet in eo tectum vel solarium. et ita vidi in. q.facti testes in arte architecture peritos deponere quibus est credendum.l.j.in princi.de ven. inspi.ꝛ not.per glo.in.§.preterea.in allunionem insti.de rerum diui.cum si.ꝛ hoc etiam vult Bar.in.l.cum seruus.de verbo.obliga.vbi dicit quando reperitur aliquod opus in dubio presumitur factum ab eo et eius expensis ad quem hoc spectat allegat.l. fina.C.de ali.pupil.prestan. preter ea ibi dicit esse casum nota.et idem tenet Bart.in.l.nomina.arbi.tu.et Bald in.l.fin.§.in computatione.C.de iure delibe.et in.l.j.versicu.pen.C.de vsufruc.et lit. expen.et in.l.id quod pauperibus.in fine.de episcopis et cleri.in rubrica.de fide instrumentoꝝ.in. xviij.colum.versicu.sequitur videre de scriptura ꝛ per Imol.et canonistas in.c.j. in. iij.colum. extra vt ecclesia.benefi.et per docto.in.d.l. cum seruus Item etiam quando quis esset in possessione muri:quia in dubio iudicabitur quod sit factum per eum vel eius auctores et suis expensis:vt dixit nota.Bart.in.d.l.cum seruus per dictam.l.si restituēda.C.de petitio.heredi.per illum tex.qui non facit per Ang.quia ibi non possidebatur illud pro quo erat expensum sicut hic. ¶Occurrit mihi circa predicta alia questio quotidiana duo vicini habebant areas contiguas vel hortos contiguos parieteꝫ in medio fecerunt propter clausuram alter vicinus vult edificare et latere suo super pariete communi quo edificato siue edificio facto deterior videtur fieri area vel hortus conuicini:sed tamen ab vno latere remanet aer sol ꝛ ventus liber ad aream vicini queritur an possit. Et primo videtur ꝙ in pariete communi edificare non possit vicino prohibente.l.sabinus communi diui.et in.c.in re communi.de regu.iur. in.vj.ꝛ l.fin.§.fi.C.de serui.In contrariū videtur. l. cum duobus.§.item mella.ff.pro socio.et.l.super edes communi diui.et quia cuiq; liberum est vsq; ad celum tollere.l.altius. codē titu.et.l.fina.de seruitu.et.l.si vitem.§.si quis protectum.ff.quod vi aut clam. ¶Solutio huius.q est ꝙ in tali pariete cōmuni vnus socius altero inuito edificare nō possit.quia ad vsum edificandi institutus non est.sed ad vsum clausure per ea que nota.per glo.et doct. in dicta regula in re communi.et ita etiam reperio consultum per domi. Rapha.fulgo. in quodā suo consilio quod incipit.duo vicini habent quod est valde not.in practica.et per hoc limitantur ea que dixi supra in versiculo tertio principaliter videndum est. ¶Quarto et vltimo principaliter esset videnduꝫ an paries qui est in medio remaneat communis vendita vna ex domibus.sed eius decisionem collige ex his que no.Bar.in.l.j.de serui.le.ꝛ q̄ dixi plenius.§.de ser.itineris seu aditus versi.sed reassume istam questio.dic vt ibi.

¶De stillicidio seu tecto Cap.xlj.

Licet de stillicidio plura diximus supra de serui.stillicidij auertendi in tectum vel aream vicini ꝛ in seruitu.stillicidij non auertendi:tamen vt perfectior ista materia habeatur etiā hic aliqua subijciem⁹. Et sciēdū est imprimis ꝙ stillicidium ꝛ tectū idem significāt.vt probatur in.l.j.de serui.vr.pred.ꝛ propterea dixi in rubrica de stillicidio siue tecto ꝙuis in alia materia sena-

tusconsulti filleiani tectum aliter recipiatur lati-
us.vt.l.j.§.eo autem tecto ad fille.l.fi .de his qui-
bus vt indig.vt.tectum dicitur a tangendo: quia
domum regit tegularium etiam appellari potest
vt probatur in.l.offilius ait tugurium. de verbo.
signi. ¶ Sed potest dubitari an appellatione te-
cti.seu stillicidij veniat solum illud quod est de te-
gulis:puta cuppis lastis. an etiam veniat illud
quod est de plumbo. Et dico ꝙ sic tex.est cum gl.
in.l.blactium.§.plumbum. de verbo. signi. Nam
ibi dicitur ꝙ plumbuꝫ quod pro tegulis ponitur
edificij esse et glo.exponit pro tegulis quando lo-
co tegularum plumbuꝫ cooperit domū vt sunt ec
clesie venetiane.adde tu vt est nobile palatium et
padue ecclesia sancti Antonij ex quo sequitur ſm
glo.in.d.§.plumbum ꝙ vendita domo etiam iste
tegule de plumbo veniunt allegat .l.fundi.§.que
tabule .de actio.em. et ad hoc vide.l.granaria et
tegule. eo.titu. Item etiam appellatione stillici-
dij siue tecti venit id omne per quod domus seu e
dificium tegitur aqua stilla siue sit incrustatio si-
cut in ciuitate neapolis siue etiā de paleis sicut cō
muniter sunt in villis per ea que dixi.§.de seruitu
te .stillicidij auertendi in prima. q. vbi declaraui
quid sit stillicidium. Et ideo ista materia seruitu-
tis loquens de stillicidio siue tecto procedit in hu
iusmodi stillicidijs siue tecto. ¶ Quero circa p̄-
dicta an sit licitum vnicuiqꝫ stillicidium siue tectū
porrigere extra parietem pro libito voluntatis.
Dic ꝙ aut vult porrigere super solum vicini ꝛ non
potest vt probatur in.l.fina.§.lucius.ibi neqꝫ stilli
cidium in vicini domo cadat de seruitu.vrba.pre.
Et est ratio quia solum vicini debet esse liberum
vsqꝫ ad celum.ꝛ sic celum quod est supra solum de
bet.esse liberum.l.fi.in princi.de serui .ff. ꝛ.l. pe.§.
penul.q̄d vi aut clā.ꝛ ibi per glo.ꝛ.l.si in rem.§.pe.
eo.titu.nisi esset seruitus stillicidij imposita. quo
casu porrigere potest ſm impositam seruitutem ꝛ
non vltra sed citra retroducere potest tex.est in.l.
seruitutes que in superficie.§.stillicidium.ver ea-
dem causa.de seruitu.vr.pre.ꝛ dixi.§.de serui.stilli
cidij.in.iiij.q.Aut vult porrigere.§.solum publi.et
tūc subdistingue aut ex forma statuti vel consuetu
dinis introductus est modusquem porrigi possit
stillicidium ꝛ ille modus seruandus est.vt proba-
tur in.l.j.cum glo.C.de edifi.priu.ꝛ in.l.qui lumi-
nibus.cum glo.de serui.vr.pre.vbi fit mentio de
forma edificandi florentie aut nullus modus edi
ficandi est statutus.ꝛ tunc teneo ꝙ nullus possit
de iure edificare porrigendo ipsum supra solum
publicum.quia ita debet esse liberum solum pu-
blicū sicut ꝛ priuatum.vt.d.l.fin.in prin.ff.de ser-
ui.ꝛ l.ij.§.tractatuꝫ.ne quid in loco publico cum
si.Si vero esset consuetudo vel statutum in cōtra
riū sicut est communiter in his partibus:que cōsue
tudo est attenda vt.§.dixi ꝛ probatur in.l.j.ibi no.
C. que sit longa cōsue.ꝛ in.l.an in totum.C. de e-
difi.priua.ꝛ no.Ange.ꝛ Flo.in.l.fin.de ser. vel nisi
quis haberet potestatem a principe vel a regenti-
bus ciuitatem vt.d.l.an in totum.ꝛ. l. prohibere.
§.plane.quod vi aut clam vbi vide Bar.ꝛ quod di
ctum est de statuto consuetudine aut concessione
intellige verum nisi fieret cum damno vicini.exē-
plum vicinus habet penum a latere subterrane-
am.et solo publico recipit lumen : quia ibi habet
vnam fenestram.si alius vicinus porrigeret suum
stillicidium.puta per duos pedes aqua ex stillici-
dio cassitaret in penum vicini nam hoc casu non
posset tale stillicidium porrigere super solum pu-
blicum.quia statutum vel consuetudo aut licen-

Not.hic de practica cōmis-sionis: p qua dñs nr rex mi sit lugdu-nuꝫ p ab scinden dis tectis ꝛ galerijs q̄ nimis p tēdebā tur super viā publi cam:ꝛ flu mē arar[

tia de edificando supra solum publicum intelligi
tur in dubio sine damno vicini.l.ij.§.si quis a pri-
cipe.ꝛ in.§.merito. ne quid in loco publico.ꝛ in.l
nec auus.C.de emanci.lib.cum si.et ita als indi-
care vidi in ciuitate verone.Aut quis vult edificā-
do stillicidium porrigere supra sepulcrum seu mo
numentum.ꝛ tunc non potest:casus est in.l.si itē.
§.pe.q̄d vi aut clam.vbi est tex. magistralis in ista
materia quam omnino vide. ¶ Quero secundo
an in stillicidio seu tecto sit licitū facere lumina-
ria.Et breuiter dic regulariter ꝙ sic q: quatenus
se domus extendit ꝛ tectū licitū est facere fenestrā
a pte supiori:q: illud solū vsqꝫ ad celum debet es-
se liberū ad vsū eius cuius est solū.d.l.si vitē.§.pe.
ꝛ.d.l.fi.de seruitu.cum si.ac etiā q: in suo quis po
test facere fenestrā.regulariter probatur in.l.alti⁹
C.de serui.ꝛ ibi no.nisi fieret illa fenestra causa vi
dendi secreta domus vicini:ꝛ ex hoc nullam vti-
litatem percipiat ꝛ sic potius ad emulationē vel
despectum vicini.ar.l.opus.ff.de operibus pu.no
ta.per Bald.ꝛ doctores in.d.l.altius .ibi dicūt idē
fieret causa videndi puellam vicini de quo pleni-
us dic.vt infra dicam de fenestra siue balcono.
¶ Quero tertio vtrum supra stillicidium sit lici-
tum edificare:puta solarium vel menianuꝫ sicut
venetijs fit:hortulos sicut fit in catalonia vel cru
stationē sicut fit in ciuitate neapolis.Et dico bre
uiter ꝙ sic nisi fieret causa emulationis vel despe-
ctus vel puelle p ea que dixi in precedēti. ¶ Que-
ro quarto quidam habet domū versus viam pu-
blicam per directum cum stillicidio cassitante su-
pra solū publicū vicinus habet domū contingua
a latere depressiorem ipsam altius leuauit ꝙ̄ sit
alia domus sui vicini an possit facere ꝙ aqua stil-
lidij sui cassitet sup stillicidiū vicini vel econtra.et
teneo ꝙ non si non debet sibi aliquā seruitutem.
quia regula est ꝙ licet in suo edificare :dummodo
non mittat in alienum.vt.l.quemadmodū. §.si p
tectum.ad.l.aquil.ꝛ.l.si vitem.§.qui ad ianuā. q̄d
vi aut clam.Debet ergo ille qui habet alti⁹ stillicidiū
diuertere aquā p vnū canale vel aliter quatenus
se ptēdit stillicidiū vicini q̄d est inferius ita ꝙ illa
aqua non cassitet supra stillicidio suo sed supra so
lum publicum.quod no.quia istum casum habui
de facto verone. ¶ Quero quinto an vsufructua
rius edium possit altius tollere:ꝛ dicas ꝙ non li-
cet ne obscuret lumina domus.est ratio quia per
hoc tectum magis turbatur: quia ventus magis
percutit.vt est text.cum glo. in. l. equissimum. §.
Item nerua cum cui.de vsufruc. ¶ Quero sexto.
est vna domus habens plura solaria diuersarum
personarum an si tectum est fractum:ita ꝙ quan
do pluit descendit aqua ad solarium inferius pos
sit cogere dominum superiorem ad ipsum reficiē-
dum sumtibus suis scilicet superioris Dicas ꝙ sic
vt probatur in.l.eum debere colum.de seruitu.vr.
pre.iuncta.l.ꝛ si forte.§.etiam.si seruitus ven.ꝛ ad
hoc vide omnia.que dixi.§.in serui. stillicidij non
auertēdi ꝛ in seruitute oneris ferendi.ver.huius
autem ser.ꝛ ver.sequenti. ¶ Quero septimo an li-
ceat domino tecti legare tectum siue tegulas:pu-
ta cuppos siue plumbum siue tigna alteri. Et di-
cas ꝙ non:quia hec legari prohibitum est per se-
natus consultum ꝙ als prestari non potest : ꝙ̄ vt
edibus detrahere vel subducere.vt est tex. in.l.ce-
tera.§.hoc senatus.ff.de leg.j.de quo dic vt ibi.
¶ Quero octauo ꝛ vltimo quidam est debitor me
us feci ipsum pignorari: puta in executione sen-
tentie iuxta no.in.l.a diuo pio.§.in vēditiōe ꝺ re-
iudi.cum sequēti.an poterunt pro pignore capi te

gule domus.vt sunt plumbum vl cuppi vel ligna.
dic ꝙ nō vt est casus in.d.§.senatus. ꝛ ratio est ne
vrbs deformetur ruinis.vt.l. fina.ne quid in loco
publico.ꝛ nota. per Ange.ꝛ doctores in.d.§.sena-
tus. Cetera circa istam materiam vide que ple-
ne scripsi vt supra in seruitute stillicidij auerten-
di ꝛ in seruitute sequenti.et adde que dicam in se-
quenti seruitu. ꝛc.

¶ De ostio seu porta. Cap.xlij.

Quidam aperto pariete domus
sue quatenus stillicidij rigor ꝛ tignoꝝ
protectum cōperebat ianuā in publi-
co apparuit nunqd possit dicas ꝙ sic.
vt est tex.in.l. fi.§. lucius.de ser. vrba.
predio.ꝛ dicit ibi glo. ꝙ ita faciūt omnes veronē-
ses qui aperiunt portas versus viam publicam et
verum dicit ꝙ olim ita faciebant : sed hodie ape-
riunt intra domum.vltra ꝯo stillicidij rigorem et
tignoꝝ protectum non liceret ianuam in publico
aperire.vt probatur in.d.l.lucius.a contrario sen
su nisi esset consuetudo in contrariū sicut esse sole
bat in ciuitate veronensi per ea que dixi in prece-
denti rubrica in prima.q.ꝛ idem iuris esse dico q̄n
quis haberet stillicidiū dom⁹ sue supra domū vel
aream vicini:q: quatenus rigor stillicidij ꝛ tigno-
rū protectus extenderetur ꝛ non vltra poterit ia
nuā suam in solo vicini aperire per.d.§.lucius q̄d
est no. Circa que adde que dixi.§.de seruitute stil-
licidij auertendi in.viij.q. ¶ Sed dubiū est siquis
potest in suo pariete proprio facere hostiū de no-
uo versus fundum vel domum vicini ,inuito vici-
no.ꝛ Flo.in.l.fi.§.lucius.de ser.vrb.pre. per illum
tex.dicit ꝙ licitum est dummodo non protendat
vltra illa stillicidia. Petrus autē de Papia in sua
practica in vltimo libro suo in glo.antepenul.in fi
ne dicit ꝙ in proprio pariete quis pōt facere ostiū
de nouo inuito vicino si ius vicini non leditur p
no.in.d.§.lucius.de hoc concludendum est vt di-
xi.§.de pariete seu muro versi. sed nunqd vicinus
poterit in muro suo facere ostium vbi omnino vi
de. ¶ Ubi adde ꝙ licet quis habeat stillicidiū su-
pra solum vel parietē vicini: puta per tres pedes
iuxta.l.seruitutes que in superficie.§.stillicidium
de ser.vr.pre.nec est necesse ꝙ habens stillicidiū.p
eo intret fundum vicini:quia aqua omnino descē
dit ꝛ discurrit sine damno suo.an tunc poterit fa
cere ostium in muro proprio causa veniendi ad di
ctum soluꝫ siue aream:puta quia ex eo apto vult
ne forte ad viam publicā. Et teneo ꝙ non.q: illud
solum siue area vicina vicini quatenus protendit
rigor stillicidij recipiendi:vt.d.§.stillicidiū. et ha-
betur in.l.fi.in prin. de seruitu.tñ nō debetur ser-
uitus aditus seu itineris que est diuersa a seruitu
te stillicidi.vt patet per ea que dixi. §. de serui.iti.
seu aditus. ¶ Et propterea illud quod dixi supra
de pariete seu muro in ver.sed nunquid vicinus q̄
habens stillicidiū supra solum vicini si solum in-
ferius debet tñ seruitutē stillicidij recipiendi po-
test facere portā in muro proprio causa veniendi
ad istud solum pro suo stillicidio tñ intelligo quā
do potest esse aliqua necessitas.exemplum quan-
do sunt domus contigue ꝛ in medio earum cassi-
tant stillicidia.vel si a parte mea est domus cū stil
licidio a parte vicini est murus distans forte per
vnum pedem vel duos iuxta.l.fi.fini.regun. nam
tunc inter dictos parietes potest aqua marcesse-
re et destruere fundamenta parietis. Nam hoc ca
su vel simili posset quilibet dominoꝝ facere por

tam in muro suo causa veniendi ad illum ingres-
sum qui est inter vtrumqꝫ vicinum.et ita alias vi-
di iudicare.Sed si cassitaret istud est dubium pu-
ta quia a parte mea stillicidium a parte vicini est
solum tantum siue area domus.sue tunc non pos
sum facere ostium siue portam causa veniendi ad
solum vel aream vicini.et quatenus protendit ri
gor stillicidiorum meorum per predicta ne etiam
detur mihi occasio seu facultas eundi per funduꝫ
vicini quod non est permissum.vt habetur in.l.di
uus.de seruitu.vrbano.predio.nam per agrū alie
num transire fas est. ius non est.et fas diuina lex
est ius vero est humanum. vt est text.di. j. omnes
ll. ¶ Talia est.q.de solo publico huiusmodi. Quidā
habet domum suam per directum versus viam
publicam cum stillicidio protendente. puta per
tres pedes supra solum publicum vicinus habet
aliam domum per indirectum a latere.vult face-
re ostium in muro suo proprio causa exeūdi de do
mo sua per soluꝫ publicum q̄d est sub stillicidio vi
cini sui nunquid possit.Et breuiter dico ꝙ sic. Nā
licet vicinus habeat stillicidium suum super illa
parte soli publici.tamen illud solum inferius pro
pter hoc non desinit esse publicum quin possit p
ipsum ꝛ quemcunqꝫ aliuꝫ transire per.l.via publi-
ca.de via publi.cum ibi no.coniuncta.l.ediles. in
fi.que est lexgreca.eo.ti. Nam de iure cōmuni non
dicitur esse licitum facere edificia supra solū publi
cum.ar.l.fin.in prin.de ser.ꝛ.§.ij.in tractatum ne
quid in loco pub.sed de consuetudine seruatur cō
trarium.quia quilibet porrigit stillicidia sua p vo
luntate supra solum publicum.sicut dicit etiā glo.
de porticibus in rubrica. C. que sit longa consue.
et per istam consuetudinem non fit ꝙ locus infe-
rior sub stillicidio efficiatur illius cuius est stillici
dium.et ideo licitum est vnicuiqꝫ transire p dicta
loca publica que sunt sub stillicidijs. ꝛ ita videm⁹
per omnes obseruari. Ex hoc etiam sequitur aliō
ꝙ non est licitum domino stillicidij claudere locū
inferiorem sub stillicidio:neqꝫ ipsum occupare tā
ꝙ̄ proprium.et ita als in questione facti obtinui
in ciuitate verone quod est nota. ¶ Sed circa pre
dicta dubitari potest. quidam habebant vnaꝫ do
mum quam diuiserunt. vni contigit in diuisione
vna pars cum curia.alij alia pars domus:que di-
uiditur pariete.dixi supra ꝙ in pariete illo nō po
test fieri ostium.quid si prius erat ostium in dicto
pariete tempore diuisionis nihil de ostio dictum
fuit.vel est dictum quod stet clausum an possit co
gi ꝙ claudat pariete sine muro. Et videtur ꝙ sic
vt tollatur domino ostij facultas veniendi ad are
am vicini p nota.in.l.diuus.de seruituti. vrbano.
predio.ꝛ per ea que dixi supra in versi.cui.Adde in
contrarium ꝙ non possit cogi ad claudendum:q:
nemo in suo laborare cogitur.vt.l.j. in fi. de aqua
plu.arcen.et ibi not. ¶ Sed si turbauerit vicinuꝫ
in veniendo ex dicto ostio ad dictam curiam. vi-
detur ꝙ possit cogi ad cauendum de non venien
do amplius per.l.harum.et.l.egi.si seruitu.vendi
cet. In hoc puto sic esse considerandum : aut est
actum expresse tempore diuisionis quid sit facien
dum de dicto ostio.et istud est seruandum.l.iuris-
gen.§.pretor ait.ff.de pac.Aut nihil est actum : et
tunc aut nihil noui facit:neqꝫ turbauit vicinum.
et hoc casu non tenetur ad aliud.quia diuisio cen
setur esse facta vt nihil noui fiat. Nemo eñ in suo
laborare cogitur. regulariter etiam si debeat ser-
uitutem:vt probatur in.d.l.j.§.fina. de aqua plu.
arcē.ꝛ ibi hoc no.et habetur in.l.quoties.la pma
§.j.de seruitu.nisi in seruitute oneris ferendi.vt.l.

cum debere colūnam. de serui. vrba. predio. ꝛ dixi
plene de seruitute oneris ferendi. Aut aliquid no-
ui facit. puta quia aperiendo ianuam turbauit vi-
cinum in eius curia. ꝛ tunc aut debetur seruitus
quia promisit non aperire ostium ꝛ semper tene-
re ipsum clausum et cauere cogitur de amplius non
impediendo seu turbando vel de non aperiendo
illud ostium per no. in. d. l. harum ꝛ. l. legi. si ser. vē.
et per no. per Bar ꝛ docto. in. l. si prius de no. ope.
nūtia. Aut nulla seruitus est promissa vel debita.
et tunc etiam hoc casu post turbationem cogitur
cauere sicut in interdicto vti possidetis. vt probat
in. l. vnica. C. vti possidetis. ꝛ est tex. cū gl. in. l. j. §.
hoc interdicto. in. l. quesitū. ff. de iti. actuqꝫ pri. et
no. Bar. in. l. j. §. interdictum autem hoc. ff. vti pos
si. ꝛ Saly. in. d. l. j. in. v. q. C. vti posside. ¶ Nūquid
autem dominus aree possit claudere aream vici-
ni ex parte sua versus curiam affigendo tabulas
ianue. ita ꝙ dominus aree non possit exire ī areā
suā. Et dico ꝙ nō: immo si affixerit poterit domi-
nus ianue ꝓpria auctoritate remouere: vt est tex.
in. l. si vitem. §. qui ad ianuam. quod vi aut clam. ꝛ
probatur in. l. quemadmo. §. si protectum. ad. l. aq̄l.
Sed nunq̄d vsufr. ediū possit aditū anteriorē vel
posteriorem claudere. Et dicas ꝙ non. text. est. i. l.
equissimū. §. sed sciendū. de vsufruc. ibi vel aditus
porticus vel auertere. ꝛ ita tenet ibi Flo. qui dicit
per illum tex. ꝙ vsufruc. vel inquilinus aditū po-
steriorē non potest immutare nec loca apta clau-
dere propter refugium tempore necessitatum ne-
cessarium vt aperiatur propter conseruationem
persone ꝛ rerum. Et ex hoc nota ꝙ vsufructuari⁹
vel inquilinus non potest in domo vsufructuaria
vel conducta facere ostiū in porticu si non est. Nā
vulgo dici solet ꝙ huiusmodi ostium domum de-
struit vel si est: ipsum claudere non potest: quia p̄-
sumitur esse vtile domui ex quo factum est. ¶ Itē
nunquid ianua ostij possit alicui legari vel capi ꝓ
pignore vel executionē sententie. Et dicas ꝙ non.
tex. est in. l. cetera. §. hoc senatus. el. ij. de leg. j. ꝛ ibi
not. facit ad hoc qđ dixi in rubri. precedēti. in. vij.
q. ¶ Item notandum ꝙ non licet egredi ciuitatē
aliūde ꝙ per portas sub pena capitis. tex. est in. l.
fin. ff. de rerum diui. de quo dicendum est vt ibi. q:
non est materia nostra. ¶ Ultimo adde predictis
ꝙ aliquando ante ostium est vestibulum quod est
locus quidā ante ostia vtriusqꝫ domus per quod
habetur aditus et tecto coopertum est: vt vestimē-
to sicut homo vestimento tegitur. vt est tex. cū gl.
in. l. arbor. §. de vestibulo communi diui. et ibi de
hoc not. ꝛ habetur per Bar. in. l. damni. §. cum pa-
rietis. de dam. infec.

¶ De aditu seu itinere. Cap. xliij.

Si quis mihi pmisit vt per areā
suā in domū meā vel ex domo mea per
areā suā ire agere possim nec de plano
aditus sit: quia area sua est altior do-
mo mea an scalas vel gradus aut cli-
uos facere debeam in meo vel suo. Et videtur ꝙ
in meo: quia solum est facta permissio qđ possim
ire vel agere per fundum suum non autem quod
in suo possim aliquid facere. Et pro hoc videtur
tex. in. l. super iter. in prin. de aqua plu. arcen. Ta-
men contrarium est dicendum: videlicet quod sca-
las siue gradus aut cliuos propter ianuam meā
in solo vicini iure facere possim dummodo ne q̄d
vltra ꝙ necessariū esset causa itineris demoliatur
tex. est sing. in. l. seruitutes. que i superficie. §. si do-
mo. de serui. vrba. predio. ꝛ est ratio: q: si iter debe-
tur q: ꝓmissum. est vel legatum in ea parte q̄ nisi
opere facto iri non possit nisi fodiendo ꝛ subtra-
hendo iter facere. l. si iter. ff. de ser. ritu. generali. ꝛ
probatur. in. l. refectionis cum ibi no. communia
predi. Et quia de ista materia itineris seu aditus
est seruitus vrbana: ꝛ de ea satis dictum est. s. ī ser-
uitute itineris seu aditus et est etiam rustica. Re-
liqua reseruo in sequenti libro in rubrica de serui-
tute itineris vbi plura dicemus ꝛ adde que dixi in
precedenti rubrica. in versic. sed nunquid aditus.
et not. per Bar. ꝛ doc. in. l. quod conclaue. in fi. de
dam. infec. ꝛ quod no. in. c. vnico. de consecra. ec-
clesie vel alta. lib. vj.

¶ De claustro seu conclaui Cap. xliiij.

Sciendū est in primis quid clau-
strum conclaue et porticus. Claustruꝫ
dicitur quasi claudens siue clam stans
idest. priuās habitātes in eo ne passim
vagari liceat. ita not. archi. c. j. §. verū.
in ver. more. de statu reg. in. vj. et est locus religio-
sus vt in. c. religiosus. de consue. ꝛ idem not. ipse
archi. vij. q. j. c. fi. ꝛ in fi. ver. claustra. vbi etiam di-
cit ꝙ hoc dictum a quodam animali cuius nomē
est castor: quia cum sentit venatores seipsum ca-
strat. claustra etiam dicuntur instrumenta q̄ clau-
dunt domum vel aliquam eius partem vt hostia
et porte que non adherent: sed de nocte portātur
ad claudendum. vt est tex. cum glo. j. l. fundi. in pn.
super versi. claustra. de actio. em. Conclaue i neu-
tro genere vel conclauis in femino dicitur cella
vel camera secreta vel claue alterius domus clau-
sa: vel que sub multis clauibus continetur: vel ad
quam per multas claues venitur. Alibi dicit con-
claue curia seu porticus inter duas domos: vt de
dam. infec. l. quod cōclaue. et habetur in. c. vbi pe-
riculum. §. in eo. de elec. lib. vj. Alibi sumitur pro
dormitorio. xij. q. j. omnes. et ibi hoc not. Archi. vt
ſm Barto. in. d. l. quod conclaue in princi. concla-
ue dicitur domus discooperta inter duas domos
in quodam solario supra terram. ꝛ ita accipit hic
Item potest dici camera bene firmata cum claui
vt. l. j. §. de inspiciendo. de ventre inspi. ꝛ ita etiam
potest capi. d. l. quod conclaue. ꝛ ita etiaꝫ no. in. l.
foramen. de serui. vrbano. predio. Porticus ꝟo di-
citur locus coopertus desuper discoopertus ante
et hoc modo accipitur in. d. l. quod conclaue. ꝛ i. l.
cetera. §. hoc senatus. de lega. j. ſm Bart. in. d. l. qđ
conclaue. qui etiā dicit ꝙ meniana q̄ in vulgari ꝓ
fercula dicuntur possunt dici porticus. et hoc mo-
do accipitur ſm glo. in. d. l. quod conclaue. ¶ Cir-
ca porticum primo quero an sit licitum homini
priuato edificare super locis publicis versus vias
publicas sicut cōiter reperiuntur padue ꝛ bono-
nie. Et de iure dico ꝙ nō: quia in loco publico nō
est licitum priuato edificare. l. j. ꝛ. ij. ꝛ per totum.
ne quid in loco publi. cum si. Sed de consuetudi-
ne seruatur contrarium que preualet in locis vbi
est. vt est glos. nota. in rubri. que sit lon. consue. in
fi. pro hoc. l. an in totum. C. de edifi. priua. ꝛ in hoc
modus consuetudinis est seruandus. vt not. glos.
in. d. l. an in totum ꝛ in. l. qui luminibus. de serui.
vrbano. predio. ¶ Secundo quero nunq̄d appel-
latione domus contineatur porticus. Et videtur
ꝙ sic per. l. cetera. §. hoc senatus. de leg. j. vbi edes
et porticus equiparantur. Et sic facit vt statutum
puniēs existentes extra domū de nocte sine lumi-
ne non intelligatur punire existentes in porticu
ſm Bal. ibi ad idem videtur esse tex. in. l. si quādo

la. ij. de operi. pu. Sed certe in contrariū videt fa-
cere tex. in. l. cetera. §. hoc senatus. de le. j. vbi edes
et porticus ponuntur tanq̄ diuersa. Item q̄a do-
mus consistit ex tecto solo ꝛ pariete. vt. l. cum quis
edes. de vsucap. sed porticus non est huiusmodi.
vt: s. dixi. ergo ꝛc. In hoc puto sic esse distinguēdū
Aut porticus est coniuncta domui ꝛ ei affixa. ꝛ tūc
appellatione domus continetur per dictam. l. fi.
quando. ꝛ per no. in. c. j. de consecra. eccle. vel alta.
in. vj. Aut non est coniuncta vel affixa domui. ꝛ tūc
secus per predicta. Et ex hoc infero ad decisioneꝫ
statuti punientis cōmittentē maleficiū in domo
vel inuentum extra domum an comp̄hendat por-
ticus: quia aut extra domum ꝛ non coniuncta vel
affixa domui: et nullo modo comprehendat. Aut
est coniuncta vel affixa domui: ꝛ tunc aut statutuꝫ
loquitur per dictionem in pura: quia dicit. qui de-
linquit in domo. ꝛ tunc non comprehenditur por-
ticus: q: dictio in significat i loco ꝛ requirit tactū
loci: vt. l. j. §. in flumine de flumi. ꝛ probat. l. is q̄. §.
j. coniuncta. l. ij. §. j. de religiosis. Nā aliud est por-
ticus proprie dato ꝙ sit cōiuncta domui aliud est
ipsa domus intelligendo de porticu inferiori: id
est discooperto ante secus in superiori parte, supra
porticum in qua habitatur: quia illa dicitur pro-
prie domus et pro hoc facit. l. fistulam. de seruitu.
vrba. predio. et quod ibi not. Bald. et Flo. per illū
tex. qui dicunt quod non est idē iuris: vt de scalis
et de muro vnde scale que sunt foris extra ostiuꝫ
nam continentur appellatione domus. et sic ma-
leficium quod fit in scalis exterioribus non vide-
tur esse factum in domo: aut statutū loquitur per
dictionem ad pura si quis fecerit insultum ad do-
mum tunc comprehenditur etiaꝫ faciens sub por-
ticu: quia dicitur esse ad domuꝫ: idest iuxta domū
per no. per glo. ꝛ doc. in. l. quidā hiberus. de ser. vr.
predi. et ibi hoc no. Flo. de ista. q. vide plene ꝑ Al-
beri. de rosa. in. l. presenti. circa principiuꝫ. de his
qui ad eccl. cōfu. et in. d. l. cetera. §. hoc senatus. de
leg. j. ꝛ ibi per omnes doctores. ¶ Tertio quero
habeo duas domos habentes claustrū vel porti-
cum communem in medio illaꝝ edium. vnā sim-
pliciter vendo ꝛ aliā retineo cuius erit claustrum
vel porticus. Dic ꝙ debet diuidi et medietas a la-
tere emtoris erit sua alia medietas a latere meo
erit mea et ita no. dicit Bar. in. d. l. quod conclaue
per illum tex. cū glo. fi. que incipit ꝑ hoc apparet.
facit pro hoc qđ no. Bal. in. c. j. §. si quis de manso.
in. v. col. ver. quid si quedam plateola est ī medio.
in ti. de contro. inuesti. in vsibus feud. sed Ang. in.
l. quod conclaue. dicit hoc procedere qñ in vtraqꝫ
domo esset hostiū per qđ deuenitur in dictū clau-
strum et exitur. sꝫ si in vna domoꝝ tm̄ esset hostiū
per quod intratur ꝛ exitur in claustro seu porticu
tunc claustrū seu porticus erit illius tm̄ cuius est
domus ostiū habentis. qđ tene menti. ¶ Quarto
quero quis habet porticum vel claustrū cooperiē-
tem solum suū ꝛ requiescit in alieno an dominiū
eius sit suū. Dic breuiter ꝙ si ista duo concurrunt
scꝫ ꝙ cooperiat solū suū requiescat in alieno iure
seruitutis. tunc claustrū siue porticus dr̄ suum. vt
dicta. l. qđ conclaue ſm Bar. Ang. et doc. ibi. alias
si ista duo non concurrunt esset illius cuius solo
requiescit. l. quemadmodū. §. fi. ad. l. aquil. secun-
dū doc. in. d. l. quod cōclaue. qđ est not. ¶ Quinto
et vltimo quero quis vult facere porticū seu clau-
strum cuꝫ columnis an possit imponere colūnas
que fuerunt vnius ecclesie. Et dicas breuiter ꝙ si
est porticus seu claustrū priuati hominis seu laici
et non potest tex. est cum glo. in. c. ligna in fi. de cō-
sec. dist. j. et habetur in. c. cum ad hec de relig. do.
Sed si esset porticus seu claustrū alicuius ecclesie
vel monasterij sic. vt est tex. in. d. c. ligna ꝛ in. c. seq.
et ibi per Archi. et habetur per doc. in. d. c. ad hec.
ꝛ per Alber. de rosa. in aut. multo magis. de sacro-
san. ecclesijs.

¶ De penu Cap. xlv.

Quidā habet penuꝫ subterrane-
am vult recipere lumen a parte supe-
riori in solo publico nunquid possit.
Et videt ꝙ non. q: in alieno quis nō
potest facere fenestrā arg. l. quēadm.
§. si protectum ad. l. aquil. Itē q: non potest in re
cōmuni facere inuito socio. l. quidā hiberus: ꝛ ibi
hoc no. doct. de serui. vrb. predio. ꝛ dicam infra de
fenestra ꝛ balcono. Item q: in solo publico nō est
licitū edificare. l. j. ꝛ. ij. ne quid in lo. publi. et istud
teneo de iure sed de cōsuetudine vidi seruari con-
trarium quia quilibet pro libito voluntatis reci-
pit lumen penoris ex solo publico que cōsuetudo
seruanda est. l. an in totum. C. de edi. pri. et ꝑ hoc
glo. no. in rubrica. C. que sit long. consu. in fi. que
loquitur de porticibus vt dixi in rubrica p̄cedenti
et in rubrica de ostio ver. alia est questio. Credo tm̄
ꝙ per iudicem cogi possit ad faciendum ferraraꝫ
desuper vel aliam coopertura de ligno propter
transeuntes ar. l. qui foueas. ad. l. aquil. et ita ob-
seruatur in ciuitate verone. ¶ Quid si vnus vult
facere penum subterraneam et fodere subtus so-
lum publicum vel domum vicini nunquid possit.
et dicas ꝙ non q: sicut solum vnius debet esse li-
berum vsqꝫ ad celum. l. fi. in prin. de serui. ff. et. l. si
vitem. §. pe. quod vi aut clam. ꝛ. l. altius. C. de ser-
ui. ita debet esse liberum sub terra. vt in. d. l. altius
Item ꝑ hoc. l. venditor. §. si constat cōmu. predio.
et. l. diuortio. §. si vir in fundo. so. ma. Item q: non
habet ad thesaurum inueniendū in solo alieno.
l. vnica. C. de thesau. lib. xj. Item quia speciale est
in venis cotarcis et marmoreis. vt. l. cunctis ꝛ ibi
glo. C. de metal. li. x. coniuncta. l. j. et. l. quoldā co.
ti. que dicit quod propter publicam vtilitatē lici-
tum est marmora ꝛ si sub fundo alieno fodere dū-
modo dominus non patiatur damnū de quo vi-
de omnino quod not. in. l. inter publica. in. vj. col.
de ver. sig. in. §. publica. ergo in alijs secus est ius
commune. i. ius singulare. et. l. quod vero. de legi.
¶ Sed quid si volo facere penum subterraneam
quatenus se protendit solum meum vsqꝫ ad fineꝫ
soli vicini nunquid possim. Et videtur ꝙ nō quia
qui foueam facit iuxta funduꝫ vicini debet tantū
relinquere quantuꝫ est profunditas fouee tex. est
in. l. fi. ff. fini. regun. et maxime hoc videtur proce-
dere vbi in medio esset fundus communis vel vi-
cini propter ei⁹ periculum. vidi tamen obseruari
contrarium quia quilibet facit penum in suo qua-
tenus durat solum suum dummodo vicinus dā-
num non patiatur. pro hoc. l. fluminum. §. fi. de
dam. infec. et forte illa. l. fi. noluit loqui de simili
fouea que habet nomen speciale sicut est penus.
sed de illa tantum fouea que stat in suo tantū sim-
plici nomine. ꝛ propter ea non habet locum etiaꝫ
in puteo qui habet foueam profundam quia per-
dit nomen fouee ꝛ assumit nomen putei. pro hoc
videtur tex. in. d. l. fluminum. §. pe. et ita commu-
niter obseruari vidi. de hoc etiam dicam aliquid
infra de puteo et de fouea.

¶ De curia siue curte. Cap. xlvj.

Curia Dicitur planicies terre ⁊ de ista hic loquimur.aliis modis assumitur curia vt no.Archi.xi.q.j.si qs clericus. ¶ Si quis habet domũ cum tribus vel quatuor clusis.⁊ in medio earũ sit vna curia siue curtis in qua forte est vnus puteus ⁊ in qlibet dictorum clusorum est vnũ hostiũ et vendidit siue legauit vnum ex dictis clusis siue curia.an legatarius siue emptor possit vti dicto hostio ex quo venitur ad dictam curiaz.Et sic an possit exire per dictũ hostiũ ad curiã predictam causa veniẽdi ex dicta curia puta in viam publicam vel causa hauriẽdi aquam ex puteo qui est in dicta curia vel alia de causa.Et dico breuiter quod non quia in emptione vel legato via vel iter non venit nisi fuerit expressum.l.in vendendo de contrah.em. et idem si essent plures fratres vel consanguinei qui diuiderent vnam domum que haberet plures partes.⁊ in medio earũ esset curia que vni in diuisione contingeret vna pars dicte domus cum curia vel alie due partes sine curia.hi qui habuerunt partẽ domus sine curia nõ poterunt p partes suas venire in.d.curia aliqua de causa. et ideo cogi poterunt vt claudant hostia siue portas que sunt in dictis clusis versus dictã curiã.⁊ pro predictis omnibus vide tex.⁊ qđ ibi no.Bal.⁊ Flo.in.l.si fundũ.§.quecunq3 de ser.vr.pre.qđ no. q: quotidianum et bis habui de facto.Adde predictis que dixi.§.de seruitute itineris seu aditus ⁊.§. de pariete siue muro .v.sed nunquid vicinus poterit in muro suo facere hostium et supra de hostio siue porta.v.sed dubium est si quis potest.Quid si inter domum feudatariam ⁊ domum domini est vna curia seu platcola.Dic q per cordulam diuidi debet versus domum domini et illa dimidia erit sua:alia dimidia versus domum vasalli erit vasalli. sicut fit inter duos pprietarios vt nota.bar.in.l. q conclaue.de dam.infec.⁊ dixi.§. de claustro siue porticu.in.iij.q.⁊ ita no.Bal.in.c.j.§.si quis de manso.i ti. de controuer.inuesti.in vsi.feud.qui dicit hoc pcedere si patitur diuisionẽ.Curia enim aliqñ est ita modica q diuidi non potest.⁊ tunc de ea idem est dicendum quod de vestibulo.l.si vt certus.§.fina. cõmo.⁊.l.arbor.§.de vestibulo. cõmuni diui. de q vestibulo dixi.§.de hostio siue porta in fi. ¶ Sed quid si aqua cadens in curte mea naturaliter et de per se discurrit ad curiã tuã an sit tibi licitũ in curte tua aliquid facere ppter qđ discursus aque impediat ⁊ remaneat in curte mea.Et dicas q sic arg.l.j.§.sunt qui putant.ne quid in loco publico. et ita tenet Pau.de ca.i.l.quoties.la prima.de seruitu. ⁊ dixi vobis.§.in. iiij. diuisiõe seruitutis.v. et pmo videamus ibi et ex hoc sequit.⁊ adde text. in.l.ij.§.si quis in suo.⁊ ibi Bar. ne qđ in loco publi.quod tene menti.

¶ De puteo cisterna ⁊ lauello. Cap.xlvij.

Inter Domum feudatarij ⁊ domũ dñi est vnus pute⁹ tñ cuius aqua nõ sufficit vtriq3 qs pferatur.Et videtur q dñs tanq3 habẽs maiorẽ partẽ h3 ei domũ alterã pleno iure.⁊ in altera feudataria nudã pprietatẽ.arg.l.sancim⁹.circa prin.C.de donatio.⁊ ita dicit no.Bal. ⁊ in.c.j.§.si quis de manso.ver.quero quid si inter dominum de cõtrouersia inuestiture in vsib⁹ feudo. ¶ Sed quid si inter duos vicinos est puteus communis an possit diuidi ⁊ quo iudicio. Dic quod potest iudicio communi diuidi. si solũ eius sit commune ipsorũ vel vni ipsorũ id iudicetur.vt est tex.in.l.iiij. §.j.cõmuni diuid.⁊ ibi Flo.qui dicit secus esset si ipsi haberent solũ ius hauriendi aquã quia forte solum in quo est puteus sit publicum vel aliorũ. ¶ Sed quero nunquid vicini ciuitatis vel loci teneantur contribuere ad locũ communẽ vt furnũ Et videtur q sic.per tex.cũ glo.in.l.j.ad.l.rhodi. de iac.⁊ ibi hoc tenuit Albertus de bobio.⁊ Albe. de ro.et pro hoc.l.ad reparationẽ.C.de aqueduc. lib.xj.⁊.l.ad portus.C.de ope.pu.⁊.l.ad instructionem.C.de sacrosan.eccle.et istud est verissimũ vt patebit ex his que statim dicam in sequenti questione. ¶ Sed pone quedam cõmunitas seu vicinia habet vnum puteum vel furnũ vel porticum cõmunem qui eget refectione vel purgatione.quidam ex vicinis volens euitare collectionem siue expensam collecte dicit q vult renuntiare vsui vel commodo illius rei queritur an possit.Ista.q.formatur per Specu.in tit.de censi.§.j.ver.item põe quedam vicinia.vbi plene et idem quasi de ver.ad verbum scribit Alberi.de ro.in suo tractatu statutorũ in prima parte.c.xxv.⁊ ponitur etiã per Flo.in.l.cum fructuarius de vsufru.et vide quod ponit Dy.in.l.imperator.§.centũ de leg.ij.et Jaco.de arena.in.l pretor.§.hoc edicto.de dã.infec. In qua.q.videtur quod renuntiare non possit et expensam euitare per.d.l.ad refectionem.et.l.ad porticum.Item q: lex videtur imponere onus incumbens domui non persone ar.l.si.que incipit ediles de via pu.Item pro hoc quia vasallus non potest se eximere seruitio domini renuntiando feudũ.vt habetur p glo.ordi.in.c.j.§.similiter. in titu.de cap.qui cur.vendidit.⁊ per gl.Jaco.de bel. lico.de neapo.⁊ doc.in.c.j.de vasallo q cõ.consti.lota.fundum al'.in vsi feu.⁊ per glo.et doc. in.ca. que in ecclesiarũ.extra de consti.et per Spe.in ti. de feu.§.qm.ver.xxviij.et per Bal.in.c.j.§. clausulis.in ti.de prohibi.feud.ali.et per Dy.⁊ Bar.in.l. is cum quo.de aqua plu.arcen.et per Flo.in.l.si absente.et.in.l.cum fructu.et ibi omnino vide de vsufru.In contrariũ videtur illa regula vulgaris que dicit q quis potest renuntiare iuri suo.l.si qs in conscribendo.C.de pac.cum similibus.Itẽ p hoc.l.pretor ait.§.fi.et quod ibi no.de dam.infec. Item.l.si forte.§.ij.si seruit.vendi.et.d.l.cum fructuarij.Item quia si aliquis est de collegio potest renuntiare et ab eo recedere.l.j.in fi.de coll.illicitis.Item pro hoc totus titu.ff.pro dereli.et.l.ij.§ vincennales. ne quid in lo.pub. ¶ Sed pro decisione breuiter sic distingue.aut puteus vel furnus indiget reparatione ratione temporis preteriti aut futuri.Primo casu tenetur indistincte contribuere nec potest renuntiare in damnum vicinie. Et est ratio q: iam vtilitatem accepit ex vsu sicut alij vicini vnde sicut sentit commoduz ita sentire debet incommodum.vt.l.secundum naturam.de re iudi.⁊.c.qui sentit onus. co.ti.in.vj. Secundo casu quando ratione futuri temporis et tunc aut vult stare in vicinitate seu vicinia et isto casu licet nolit vti puteo vel furno q: forte habet vnum in domo tamen poterit cogi ad reficiendum seu contribuendum q: istud est onus impositum domui non persone arg.d.l.ediles de via pu.item.q: puteus vel furnus sunt communes vniuersitatis nõ vt singulorum.in rebus vniuersitatis non attenditur volũtas vnius s3 maioris partis.l.qđ maior ad mu.cum si.Aut non vult amplius stare in vicinia vel in cõmunitate.⁊ sic vult renuntiare neduz vsui putei vel furni:sed etiam vicinie vel communitati et tunc teneo qđ non sit obligatus ratione

futuri temporis.licet Albe.et flo. videantur velle q indistincte teneantur contribuere et mouetur per ea que dixi.§.pro parte negatiua.⁊ adde q de puteo lacu ⁊ piscina reficiendis ⁊ purgãdis interdictum competit.tex.est in.l.j.ver.pe.ff. de fonte.Et quid sit reficere ⁊ purgare.vide tex.in.l.j.§. reficere.et.§.purgandi.de riuis. ¶ Quid si in domo mea puteum aperio. quo aperto vene putei tui precise sunt an tenear.Et dic q non tex.est in. l.fluminum.§.pe. ver.idem videmus. et ibi vide etiam.§.fina.cum duabus.l.seq.⁊ quod ibi no.de dam.infecto.et.l.j.§.deniq3 de aqua plu .arcen .et Paul.de castro.in.l.si tibi.in fi.C.de serui. ¶ Sed nunquid interdictum de fonte competat illi qui vti prohibetur puteo viuam aquam non habẽte. Et dicas q non.tex.est in.l.j.§.hoc interdicto .de fonte.ibi omnino vide Bar.qui per illum tex.dicit no.q statutum prohibens mulieres portare p las intelligitur de veris ⁊ naturalibus.non aũt de fictis et compositis.Ego dixi de verb.sig.l.mulieris.in princi.in.x.et vlt.q.vbi posui aliqua de ornatu mulierum.Adde predicta q vendita domo non solum venit puteus qui est in ea:sed etiaz putealia.i.quibus puteus cooperitur:et funes quibus trahitur aqua ⁊ quedam alia veniunt.de quibus omnibus vide in tex.l.iul.§.fin.cum. l.seq.de act.empti.⁊ venit etiam rota ⁊ scitula.vt.l.qui fundũ.§.fi.de cõtrahẽ.em.⁊ oĩa que dicta sunt.§.de puteo habent locum in cisterna ⁊ lauello. Et sciẽdum est q cisterna non habet aquam perpetuam nec viuam.tex.est in.l.j.§.hoc interdicto.ff.de fonte.Et istud patet manifeste Venetijs: vbi sunt cisterne que sepissime deducuntur ad siccitatẽ. Lauellum autem intelligo locum in quo colligitur aqua pro pannis lauandis vel animalibus potãdis. ¶ Sz an sit licitum fodere puteum vel cisternam aut lauellum prope funduz vicini nullo spatio interposito.Et videtur q debeat dimitti tantum spatium q̃tum est profunditas fouee per.l.fi.fini.regun.Ego teneo contrarium:quia ille nõ sunt proprie fouee sed habent alia nomina specialia.vt dixi supra de penu.in fi.vbi vi.ic. ¶ Si quis autem aperuerit cisternam vel foderit et nõ cooperuerit eam cecideritq3 bos vel asinus in eam. Dic q dominus cisterne tenetur reddere pretium iumentorũ quod autem mortuum est ipsius dñi cisterne erit.vt in.c.ij.extra de iniurijs et de dãno dato.et est casus no.qui limitat materiam positã in.l.si stichus.de verb.ob.videlicet vt quod ex re mea superest meum est:et mihi reddi debet.l.solum.§.meum.de rei ven.intellige nisi ex culpa alterius pereat.vt ibi ita not.Lu.de ro.in.d.l. stich⁹ in fi.qui tamen intelligit quando cisterna fieret in publico.arg.l.foueas.ad.l.aquil.secus in priuato vt no.glo.in.d.c.ij.de iniurijs.⁊ dam. dato. ¶ Vltimo vnus habet cisternas legauit cisternam .an debeatur aqua in ea regione in qua aqua venalis est:vt est in regiõe aphrice et egypti.vt dicit tex.in. l.mella.§.fi.de ciba.lega.et no.Bar.in.l.j.co.ti. et sicut est bononie:ferrarie:et venetijs.Et dicas q sic:siue habeãt cisternas:siue non.vt est casus in.d.l.j. ¶ Sed quando habet cisternas an tunc erit seruitus vel obligatio personalis. vide omnino tex.glo.et Bar.in.d.l.mella.§.fina.et dixi plene supra.in prin.post diffinitionem seruitutis realis in illa questione quomodo cognoscatur an sint seruitutes reales vel personales.

Regione aphrice i quibusdã etiã regionibus gallie aq̃ vendit veluti in ciuitate pictauẽsi quia nõ est aliquis fõs viuus seu scaturiẽs i tota vrbe pictauensi preter cisternas ⁊ paucos puteos cũ tñ vrbs illa sit ãpla ⁊ spatiosa.

¶ De cloaca. Caput.xlviij.

Cloaca est locus concauus per quem colluuies quedaz fluit. vt dicit tex.in.l.j.§.cloaca autẽ.ff.de cloacis. qui subdit quod cloace appellatiõe ⁊ tuba et fistula continentur:et tubus dr foramen cloace vbi purgatur colluuies aque: fistula vero est aliud genus instrumenti. ad idem sm glo.ex quo no.scdm Bart.ibi. q appellatione cloace continetur etiam ostiuz cloace. quod facit ad questionẽ ex statutis dicentibus q si quis offẽderit aliquẽ in domo puniatur intantũ:vt offendens in ostio teneatur pena statuti:q: appellatione domus continetur ostium:⁊ alia q̃ eidem sunt affixa etiam si protenderent extra domũ.l.si aque ductus.de contrahen.em.et.l.j.§.fina.cũ.l. sequẽti.de actio.⁊ dixi aliquid in tit.precedenti.intelligo tamen de ostio intra clausuram. secus si extra clausuram existat:q: tunc non diceretur factum i domo.l.j.§.flumine.de flumi.de quo dic vt p Bartolum.in dicta.l.prima.de cloacis.et in.l.cetera. §.hoc senatus. de legatis.j.et per Bal.in dicta.l. data opera.C.qui accusare non possunt.et vide q̃ plenius dixi supra de claustro in scda questione. Item cloaca quedam est priuata.quedam est publica.l.prima.§.hoc autem.de cloacis.Item sciendum est q pretor introduxit duo interdicta.vnuz de cloacis purgandis et reficiendis.⁊ istud est prohibitorium quia nemo debet prohibere reficere ⁊ purgare cloacaz.l.prima.§.primo.de cloacis.Aliud est restitutoriuz:quia nemo debet aliquid in cloacis mittere propter quod deterior fiat:vt dicta.l. prima.§.finali.⁊ est ratio:quia hec interdicta pertinent ad salubritatem ⁊ tutelam ciuitatis. Nam et celum pestilens et ruinas immunditie cloacarum minantur.Item si non reficiuntur textus est notabilis in dicta.l.prima.§.primo.de cloacis et ibi vide glossam primam.et adde glossam notabilem.in.l.penultima.§.penultimo.in ver.quem celi.quod vi aut clam. que dicit q aer corrumpit apponendo stercus:vel cloacam aperiendo ⁊ vide alium tex.notabi.⁊ singularem in.l.iij.§.item ait si odore.cum glossa. ne quid in loco publico. per quem tex.cum glo.alias iudicaui q quis non potest in domo sua priuata exercere artem per quam malus odor seu fetor fiat vicinis .et per predicta teneo q non sit licitum priuato aperire de die cloacam vel necessarium: aut similia propter fetorem:sed de nocte tantummodo:nisi sit necessitas:et non alias.quod est no. ¶ Quero primo circa istam materiam cloacaruz an liceat mihi cloacam de nouo facere inter edes meas ⁊ tuas te inuito et contradicente.et si denuntias nouũ opus possim tuam denuntiationez contemnere. Videtur q non per ea que dixi supra.de penu.in.ij.q.et per totum ti.de no.ope.nun.tamen contrarium teneas per.l.j.§.si quis mihi purganti.et.l.fi. de cloacis.dummodo si in viam publicam velis cloacam facere facias permittente illo cui viarum publicarum cura committitur.vt.d.l.fi.et ibi glo.et ita tenet Rof. in suis libellis.in ti.si vis cloacam tuam purgare.in fi.⁊ vide tex.in.d.l.j.in fi.⁊.in.§. deinde ait pretor.cum seq.et vide oĩno.l.de pupillo. §.si quis riuos.cum seq.de no.ope.nun.vbi d hoc quomodo declaratur. ¶ Quero secundo aliquis habet vsum cloace vi clam vel precario.vult cloacam reficere vel purgare:an contra impedientes sibi cõpetat interdictũ cloace prohibitoriũ.dic q sic.l.j.§.hoc interdictũ.el.j.de cloacis.et ratio ponitur ibi.et.d.§.si quis riuos. ¶ Quero tertio an

sit licitum vni socio facere cloacam in muro com muni inuito altero socio.de hoc dic vt dicā infra de balneo seu stupha ꝛ de necessario.ꝛc. ¶Quero quarto an sit licitum facere cloacam in fundo vel domo sua:ꝛ ex ea immittere aquā in viā publicā: Et dicas ꝙ sic:nisi ex illa aqua via efficeret nimis labilis.vt est tex.in.l.ij.§.si quis cloacam. ne quid in loco publico et via dicit fieri nimis labilis siue deterior si vsus eius ad comeandum corrūpatur: hoc est ad eundum vel agendum: aut cum plana fuerit cliuosa fiat vel ex molli aspera aut angustior ex latiore aut palustris ex sicca vt est tex.in.d.l.ij. §.deteriorem aūt.et vide in sequenti questione.

¶Quero qnto.nūquid liceat facere aquedu.loco cloace vsq ad viam publicam. Et dic ꝙ sic: vt in questione precedenti. et ita obseruatur etiam de facto. Sed aduerte quia post ductum predictum non est licitum mittere ad viam publicā aliquid fetidum vel turpe vt stercus siue lauetur latrina. vt est tex.in.l.ediles.in fi.de via publica.alleg.in tit.de loco publico fruendo.pro hoc glo.in.l.pe. quod vi aut clam.et ideo non esset licitum lauare in domo vegetes in quibus fuisset vinum fetidū vel alia vasa fetida:si aqua illa veniret in viam pu blicam. quod nota.quia multi contrafaciunt et male. Nam ediles curules vel qui prepositi sunt vijs publicis hoc permittere non deberent:vt di cit.d.l.ediles.in fi.et vide quod dicam in.vij.q.

¶Quero sexto aliquis habet vsufructum in fun do vel cloaca publica indiget refectione vel repa ratione an istud onus spectet ad ipsum. Et dicas ꝙ sic:et non ad proprietarium vt.l.si pendente.§ si quid cloacarij.et ibi Flo.de vsufru. ¶Quero se ptimo an ius agendi seu prohibendi competat so lum edilibus vel habentibus curam ciuitatis vel alijs. Et dic ꝙ illis quorum interest cōpetit ius: puta quia sunt de eadem contrata.et istud est cla rum.et probatur in.l.ij.§. penul.ne quid in loco publi. ¶Sed quid si nihil aut parum interest pri uati.puta quia est de alia contrata. Et dicas idē quia actio popularis est.vt est gl.valde notabilis in.d.§.penul.que non est alibi secundum Ang.in. l.in prouinciali.§.j.de no.ope.nū.et communiter tenetur.vt dicit Jo.de ana.in.c.qualiter ꝛ quādo. el.ij.in.xij.col.de accu.de quo vide per doc.in.d.c. §.fi.vbi probatur hec decisio. Sed quid si esset fo rensis.et idem si nomine publico agat.de quo dic et plene per Bar.ꝛ doc.in.d.§.fi. ¶Quero octauo que actio competat pro istis cloacis. Dic duo in terdicta.vnum prohibitorium:aliud restitutoriū vt probatur in.l.j.in prin.de cloaca.ꝛ dixi supra cir ca prin. Et idem Jo.in arbore sua actionum facit duos articulos de his duob' interdictis. ¶Que ro nono que sunt necessaria vt competāt ista duo interdicta. Dic tria principaliter. Prio ꝙ sit cloa ca:sed que sit cloaca.vide supra.in prin. Secundū ꝙ aliquis prohibeat te volentem purgere cloacā factam vel reficere.vel aliquid est immissum.in q vsus cloace impediatur ꝙ remoueatur.vt.d.l.j.in prin. Tertium ꝙ ille qui vult reficere vel purgare cloacam caueat vicino.de dam.infec.l.j.§.j.et.§. si quis purganti.de cloaca.ꝛ ita tenet Rofre.in ti. si vis cloacam tuam purgare ꝛc. ¶Quero decimo et vltimo quomodo et qualiter debeant positio nes:et qualiter debeat formari libellus.ꝛ vide in dicto suo libello vbi plene. Cetera dic vt per text. et glo.in.d.l.j.et.ij.de cloacis.

¶De fistula canali seu aquarolo. Cap.xlix.

[F]istule sunt vasa plumbea vel fictilia aut lignea per q̄ ex castello vel ex celo aqua ducitur.vt.l.si fistule.ꝛ.l. fictilia.de serui.vr.predio.et.l.fistulas si serui.ven.ꝛ.l.fūdi.§. penul.ꝛ.fi.co. ꝛ dixi aliquid supra de cloacis.in prin.ꝛ vocant quandoꝗ matrices.vt.l.eos.C.de aqueduc.li.xj.ꝛ regulariter apud nos dicuntur canalia ꝛ possunt consistere ex quacunq materia:ꝛ dicitur castellū receptaculum quod aquā recipit.l.j.§.hoc inter dictum necessario.de aqua quotidia.et esti.ꝛ dicit propter locum circundatum ad modū castelli vbi congregatur:ꝛ vn ducitur aqua.vt dicit glo.in dic. l.fundi.§.ab eo.et in.d.l.eos. Et nota ꝙ habens licentiam a principe vel superiore auertendi aquā ex publico debet eam ducere p castellum per fistu las ne matrices fistule corrumpantur:et cōtrafa ciens perdit beneficium concessionis:et punitur etiam in corpore.casus est in.d.l.eos. quod nota.

¶Nunquid autem liceat socio facere in parietē communem fistulam vel aliqd canale per quod a qua pluuia arceatur siue recipiatur. Dic ꝙ non.l. fistulas.si serui.ven. Et ita tenet Ang.et doc.in. l. inter quos.in.iiij.col.in prin.in ver.simile.in pa riete.de dam.infec. Et idē tenet Jo.pe.de papia. in vlti.lib.in antepe.glo.ex hoc nota ꝙ etiā in pa riete cōmuni non lz etiā facere aquarolum vel fic culum.ſm Bar.qui etiā ita no.per.l.fistulas.per illum tex.de serui.vrba.prediorū.immo plus nō lz habere aquarolū in pariete proprio si p eū aqua missa inundaret in parietem vicini.vt.d.l.fistulas et ibi hoc tenet Bar.ꝛ adde omo que dicam infra de balneo et necessario et celario:ꝛ in specie de a quarolo seu canali.ꝛ ea q̄ dicuntur hic vt plurimū conueniunt. Sz an predicta veniant in venditioe domorū. Dic ꝙ sic.tex.est in.d.l.fundi.§.labeo.et in.l.venditor hominis.§.fi.de act.em.ꝛ.l.fistulas. in prin.de contrahen.emtio.

¶De furno. Cap.l.

[S]i furnum Juxta communem parietem habeas ꝛ dānum dat parie ti vel verosimiliter dare pōt an tecum agi possit.dic si damnū dedit parieti. puta qꝛ paries exustus sit agi pōt a tione in factum.l.aquil.vt est tex.in.l.si seruus ser uum.§.si furnū ad.l.aquil.ꝛ ibi docto.ꝛ.l.fluminū §.si furni.ꝛ ibi plene de hoc nota.ff.de dam.infec. Sz si non damnū dederit an possit peti cautio.de dam.infec. Et videtur ꝙ sic p dictum.§.si furnum. In contrarium videtur p dictum.§.pridie.glo.ibi soluit pluribus modis. Sz tu breuiter concludas aut timetur damnum ex vitio furni tantum. aut ex vitio seu culpa fornarij tantum.aut ex vitio fur ni et furnarij. Primo casu quando timetur dānū ex vitio furni tantum potest peti cautio.et ita lo quitur.d.§.si furnum. Et est ratio quia tunc istud vitium cadit in actionem vtilem.l.aquil.que non excludit istam cautionem.vt ibi ꝛ ita tenent Bar. et doctores.in dicto.§.penulti.et Flor.in dicto.§. si furnum. Secundo casu quando timetur damnū ex vitio furnarij tantum.ꝛ tunc subdistingue. aut damnum timetur ex facto furnarij.aut ex non fa cto.puta negligentia vel omissione.si ex facto pu ta.quia imponit in furno maximum ignē.ꝛ tunc nō competit cautio damni infecti.et ita loquitur dicto.§.penulti.si furni et est ratio quia quando principaliter.datur damnū a furnario culpa sua

Distinctio notabil.

cōpetit:cōtra ipsum actio.l.aquil.directa ex tertio capite vt.d.l.si seruus seruū.§.tertio aūt capite.ꝛ ista actio est directa ordinarie ꝙ facit cessare cau tionē damni infecti que est extraordinaria iuxta no.per Bart.in.l.prouinciali.§.prio.de noui.ope. nuntiato.ꝛ ita tenet bartol. in dicto.§. preterea. Si vero timetur dānū ex non facto.puta ex negligē tia vel omissione furnarij ꝛ tunc potest peti cau tio qꝛ non competit actio.l.aquil.casus est no.in. l.si cuius.§.de vsufru.ꝛ ita tenet Ange. in dicto.§. preterea. Tertio casu principali quando timetur dānum ex culpa furni ꝛ furnarij simul et tunc dic idē ꝙ in primo casu.scilicet ꝙ possit peti cautio se cūdum Bartolum ꝛ doctores in dicto.§. preterea ꝛ circa predicta vide omnino Angelum in dicto. §.preterea.ꝛ Flo.in dicto.§.si furnū. ¶Secunda questio est. Quidam habuit et habet furnum seu molendinum in aliqua villa vel vicinia et omnes de dicto loco iam longissimo tempore etiam cius initij cuius non extat memoria in contrariū sem per venerunt ad dictum furnum seu molendinū pro pane coquendo seu macinando alius vult fur num seu molendinum nouiter construere an pos sit prohibere ne construat. Et videtur ꝙ sic quia non debet immutari antiqua consuetudo in pre iudicium alterius.l.si manifeste.C.de seruitu. Itē pro hoc.l.si quisꝗ.de diuer.ꝛ tēpo.pscrip. Sed cō trarium est verius quia in suo licitum est edifica re etiam si noceat alieno.l.fluminum.§.fi.cum dua bus sequenti.de dam.infec.ꝛ.l.si in meo.de aqua plu.arcen.ꝛ.l.fina.ꝛ ibi.Angel.de vsucap.ꝛ pro hoc allego tex.in.c.significante.in prin. de appella.et ibi hoc no.in terminis Jnno.ꝛ Anto.de but.com muniter docto.ꝛ predicta intellige vera nisi serui tus vel obligatio personalis esset imposita iuxta no.in dicta.l.fina.de vsuca.ꝛ ita notant doct.ꝛ in d.c.significante.vel nisi esset prescriptum:que pre scriptio non currit nisi a tempore quo alius volu isset edificare furnum vel molendinum ꝛ propter prohibitionem sibi factam destitisset.vt nota.per glossa ꝛ docto.in.l.qui luminibus. de seruitutib' vrbano.predio.ꝛ in.l.j. C.de seruituti.ꝛ de ista.q. vide per glo.ꝛ docto.in dicta l.si manifeste. et per glo.in.l.si quis ex argentarijs.§.si initium tabula rum.ff.de eden.et per Barrol. plene in. l. quomi nus in.j.q.ff.de flumini.ꝛ in.l.j. §. sicut autem. de aqua plu.arcen.ꝛ p. Flo.in.l.imperatores.de ser uitutibus vrbano.predio.ꝛ originaliter ista: fuit que stio Pilei.xxxvj.que incipit quidam salinarius et de ista materia quomodo formari libellus ꝛ posi tiones fieri debeant.vide in summa libellorū cō posita a domino Petro Jaco. Anno. M. ccc.xlvij. in libello super furno.ꝛ est.xx.Ru.ꝛ ex illa summa vt plurimum sumpta est practica Joann. petri de papia:qua nūc vtunt procuratores licet de dicta summa mentionem non faciat. ¶Tertia questio est aliquis promisit mihi coquere panes in furno suo pro tota familia mea. an ista sit seruitus vel obligatio personalis vide Bald.in.l. si plures in quarto contrario.C.de conditio. insertis. et ego dixi.§.circa finē.prime diuisionis seruitutum ver. tertio quero si aliquis promisit.et.§.in.q.quomo do cognoscatur seruitus realis. Dic vt ibi dixi.

Allegat dn̄m petrū iacobi in suis libellis.

¶Quarta questio est quis promisit mihi et tytio ꝙ possim coquere in furno suo omni hebdoma da decem sestaria frumenti tytius decessit. vtrum portio tytij mihi accrescat. Bal.in.l.vnica. §.cum autem. de caducis tollendis format candē. q.ꝛ di cit considera. Nā si coniuncti sumus re ꝛ verbisve vio per ius non decrescendi quod etiam in cōtra ctibus locū habet. Contrariū dicit esse verū qꝛ cū tytius semel fecerit partē. recessum est a iure non decrescendi et oportet venire per ius accrescendi. vt subtiliter no. Bar.de leg.iij.l. re cōiuncti.in ar ticulo de serui.sed ius accrescendi non habet locū in contractibus lucratiuis.vt not.dicit Bal.subti lem considerationem. ¶Quinta questio est pul cra feci pactū cū furnario vt coqueret panē p me et familia mea singulis annis vel perpetuo.ꝛ ꝙ si bi darē omni anno.x.libras.tunc habebā duos fi lios tm̄ et postea mihi nati sunt plures alij filij.ꝛ ita familia mea est aucta.an teneatur mihi coque re pro eodē pretio. Jstam.q.format Jaco. but.in l.fi.C.de sacrosan.eccle. Albe.de ro.ponit similem de molendino in aut.hoc ius porrectum.ver.vnā aliam pulcram.quia co.ti.ꝛ in.l.nō modus.C.de seruitu.ꝛ Jnno.in cle.literas.xj.colū.versi. ꝙ si p mittens coquere de rescrip. Jn qua.q.primo dicē dum videtur.ꝙ teneatur. quia promisit coquere p familia mea nunc ē familia mea licet sit aucta. vt.l.peculium in prin.ff.de pecul.ibi videtur hoc probari pro hoc etiam. l.proponebatur. de iudi. pro hoc videtur text.iuncta glo.in.l.pe.de fun.in strumen.que vult no.ꝙ omne vniuersale recipiat augmentum ꝛ diminutionem vt ibi.ꝛ.l. grege.de lega.j.ꝛ in dicta.l.peculium.et nota.in.d.l.j.de le ga.j. Sed familia est vniuersale quia est collecti uum siue aliquo signo particulari vel generali vt nota glos.in.l.j.ff.de eden.et bar.et docto.in.l. sci re debere.in prin.de verbo.obli. ¶Tertio ad idē videtur tex.in.l.ij.in prin.ff. quorum leg.et in.l.fi na.§.j.in prin.de lib.lega. ¶Quarto videtur pba ri in.l.si seruitus.in prin.de seruitu.vrba. prediorū vbi dicitur.ꝙ seruitus imposita luminibus sim pliciter intelligitur tam de presentibus ꝙ de futu ris. ¶Quinto quia sepe inspicitur quod euenire potest vt no.glo.in.l.inter stipulantem.§.sacrā. de ver.ob. ¶Sexto probari potest ratione.nā si vnus filius moreretur remaneret eadē familia. d.l.proponebatur.de iudi.et vellet furnarius ser uare sibi promissionem ita et econtra si est aucta debet mihi seruare vt contrariorū eadem sit dis ciplina.l.j.de his qui sunt sui vel alieni iuris.cum si.et quia ad quem spectat augmentū. diminutio spectare debet.vt est tex.ꝛ ibi docto.in.l.si ex toto de lega.primo. nam regula est qui potest sentire incommodum.l.secundum naturam.de reg.iur. et qui in vno grauari potest in alio releuari debz. l.eum qui.in princip.de iureiurau. ¶Septimo p hoc facit tex in.c.quia circa.de priuile.ꝛ quod no. Ey.secundum Pe.in.l.placet in vltima.q. de sa crosan.eccle.et quod no.plene Ang.et Flo.in.l. si seruitus.de seruitu.vrbano.predio. ¶Octauo fa cit p hoc.l.hoc iure.§.aqua.de aqua quoti.et esti. ¶Nono pro hoc adduco quod no.Alb.de rosa.in simili.in.l.rutilia polla.de contrahen.em.vbi di cit ꝙ si aliquis conducit vnum molendinum cū quatuor rotis et conuenit prestari modios.x.pro qualibet rota et postea conductor ibi aliam rotā construxit ꝙ non teneatur pro illa noua rota ali quid soluere.et sic non debet crescere fructus. Et dicit ꝙ ita fuit determinatū pro vt refert Ugol. de fonta.allegat ad hoc.l.non modum.C.de ser uitu.et vide omnino eundem Alber.in.d.l. ruti lia polla.vbi adducit alias similes.q. ¶Decimo adduco aliam decisionē Albe.in aut.hoc ius por rectum.de sacrosan.in.x.colum.ver.vnam aliam. q.subijcio.vbi dicit ꝙ si paterfami.cum abbate et conuentu eiusdem monasterij pactus fuit ꝙ mo lendinum dicti monasterij sibi et familie sue pro

certa pēsiōe molere deberet nec l3 fuit lesum τ de
ceptū monasteriū tempore pacti initi. postea qui
libet filiorum habet ita magnam familiam sicut
habebat paterfami. tempore celebrati contract⁹
quilibet ipsorum vult molere ad molendinum si
cut faciebat eorum pater et determinat ꝙ de stri
cto iure possit τ allegat dictam. l. si seruitus. ¶ In
contrarium vult quod immo nō teneatur furna
rius coquere pro eodem pretio aucta familia per
textum. in. l. non modum cum his que ibi nota. p
glo. τ Cy. τ docto. C. de seruituti. ¶ Secundo per
l. si ita de auro τ argent. legato. vbi dicitur verba
in dubio intelliguntur ſm tempus presens. τ pro
hoc. l. si meus proprius. cuꝫ ibi nota. si seruit⁹ ven
di. τ cle. literas. cum ibi nota. de rescriptis. Iteꝫ p
hoc quia verba contractus in dubio intelligūtur
rebus sic stantibus. l. ꝙ seruitus. de conditio. ob
causam. ¶ Tertio per. l. rutilia polla. de cōtrahē.
emtio. vbi dicitur ꝙ in dubio verba contractus
intelliguntur ſm quod apparet tempore contra
ctus τ postea illum textuꝫ inducit Alberi. de rosa.
ad plures questio. τ ad idem est text. in. l. j. co. titu.
et ibi Alberi. de rosa. in. fi. adducit illum tex. ad de
cisionem huius. q. in terminis remittit tamen se
ad dicta per eum in dicta aut. hoc ius porrectum.
¶ Quarto facit tex. in. l. j. §. iteꝫ queritur. de aqua
quoti. τ esti. τ in. l. fi. §. fi. in fi. de lib. leg. ¶ Quinto
hoc videtur probari optima ratione quia ex pso
na heredum non debet conditio obligatiōis mu
tari. l. ij. §. ex his. de verbo. obli. τ ibi vide Albe. de
ro. Et ar. istud procederet qñ esset aucta familia
post mortem patrisfam. ¶ Sexto quia vbi crescit
expensa τ labor debet crescere pretiū seu salarium
quia tam labor ꝙ̄ pecunia diuisionem recipiunt
vt est tex. in. l. amico. in prin. de an. leg. τ ibi ponūt
doc. per illū tex. ꝙ si famulus conuenit stare cū tri
bus scholarib⁹ pro certo pretio in j mense et vnus
scholaris moritur vel recedit debet diminui sala
rium. si alter superuenit debet augeri sicut augeť
et diminuiť labor: ita hic dicitur ꝙ si augeať vl' di
minuatur familia debet augeri τ diminui pretiū
¶ Septimo pro hoc adduco tex. in. c. quanto ex
tra de cen. τ ibi poniť ista. q. per. Jo. an. ¶ Octauo
quia regulariter conuentio non extenditur ad in
cogitata. l. cum aquil. τ. l. qui cum tutorib⁹. de trāsf
ac. sed furnarius non cogitauit quod deberet fa
milia crescere ergo. τc. ¶ Nono quia infinitas
est euitanda. l. fin. C. de sacrosan. eccle. Nam si fur
narius teneretur pro familia aucta teneretť etiaꝫ
si in infinituꝫ augeretur quod non videtur esse di
cendum vt ibi et per hanc potissime rationem p
hac parte determinat ibi Jac. bu. dicens ꝙ nō ob
stat ꝙ promiserit coquere mihi et familie mee:
quia intelligitur de familia quam tempore con
uentionis habebam. ¶ Decimo et vltimo facit. l.
cui fundus in fi. de condi. et demon. quem tex. in
ducit ibi Dy. τ Alb. ad. j. q. domini azo. ꝙ concessuꝫ
est ꝙ est in aliquo nemore possit quis ligna incide
re pro se et familia sua τ decedat relictis multis
familijs ꝙ vnusquisqꝫ filiorum non poterit inci
dere ꝙ̄tum expediat sibi τ familie sue sed omnes
simul incidere tantum debent ꝙ̄tum poterat pa
ter et non plus. Item inducit ibi Alberi. ad aliaꝫ
q. Si aliquis dederit predium alicui monasterio
vt perpetuo deberet molere sibi et filijs suis gra
num ad molendinum suum postea liberi super
excreuerunt. Item adduco etiam decisionem pi
lei quam facit in. q. sua. xlviij. que incipit quidam
paterfamilias in qua tenet ꝙ si monasteriuꝫ pro
misit mihi et familie mee molere frumentum
non tenetur heredibus molere in maiori q̄titate
quam mihi teneretur propter infinitatem euitā
dam. quoniam non est verosimile monasterium se
voluisse obligare ad talem infinitatem. et idem te
nuit Barto. brixiensis in questionibus suis. q. lj.
que incipit quidam paterfam. Et ad idem allego
etiam que not. Cy. secundum petrū. in. l. non mo
dus. in. fine. C. de seruitu. vbi per illum textuꝫ. ꝙ
si quidam rusticus promisit cuilibet canonico da
re. x. pro anniuersario et tempore promissionis
non erant nisi. x. canonici deinde sunt. xx. nunq̄d
teneatur omnibus. Et dicit ꝙ non. quia non po
test tunc cogitari quot ibi canonici essent. et ideꝫ
dicit Jo. de imol. in cle. literas. in. xviij. columna.
de rescrip. ¶ Ego autem in ista questione ita con
cluderem distinguendo. et concordando ista iura
Resolutio q̄onis superioris.
vt promissio furnarij facta fuit sub nomine vni
uersali. aut sub nomine particulari aut generali
aut indefinito. ¶ Primo casu quando promissio
est facta sub nomine vniuersali vt familie mee. vt
dixi. §. in. j. arti. prime partis et vt formaui in. q.
principali. et tunc teneo primam partem veriorē
videlicet ꝙ teneatur etiam pro familia aucta per
iura supra pro prima parte allegata et potissime
quia nomina vniuersalia recipiunt augmentum
et diminutionem. l. peculium in prin. de legi. ij. cū
alijs allegatis. §. j. τ. ij. arg. prime partis. Et hoc
etiam tenet Cy. in. d. l. non modus. C. de seruitu.
et in. l. placet. in fine. de sacrosan. ecclesie. et Petr.
de ancha. in. c. quanto. extra de cen. et hoc intelli
ge quando filij habitant cuꝫ patre. secus si seorsuꝫ
habitent. quia illa dicitur familia que simul habi
tat per. l. tria onera. de excu. tu. licet q̄ ad alia sit de
familia. l. fina. C. de ver. sig. secundum petrū. de an
cha. et Jo. de ana. in. d. c. quanto. ¶ Nec obstant
argumenta in contrarium adducta quia potest
responderi sicut potest diminui familia ita potest
augeri econtra. vnde propter istud dubium euen
tum non potest dici esse aliqua lesio si non fuit in
specto tempore contractus. arg. l. si pater puelle. τ
qd ibi no. per Cy. τ doc. C. de in inoffi. testa. ¶ Se
Limitata dispositio limitatum p ducit effectum.
cundo casu quando promissio est facta sub. nomi
ne particulari. puta mihi et duobus filijs meis: τ
tunc non habet dubium: quia non egreditur per
sonas nominatas quia limitata dispositio limi
tatuꝫ produxit effectū. l. in agris. de acqui. re. do.
et ita potest loqui. l. non modus. C. de seruitu. ſm
Cy. ibi. ¶ Tertio casu quando est facta promissio
sub nomine generali. puta mihi et omnibus libe
ris meis. et tunc subdistingue. aut promissio est fa
cta ad certum tēpus limitatum. aut in perpetuū
aut simpliciter. Si ad certum tempus puta ad. x.
annos promisit coquere mihi et omnibus libe
ris meis. Et tunc intelligo pro omnibus liberis
qui pro tempore reperiuntur. vnde siue crescant
siue decrescant furnarius tenebitur semper pro
eodem pretio cum potuerint partes cogitare hoc
euenire posse. vt no. in. l. inter stipulantem. §. sa
cram. de verbo. obli. maxime quia verba sunt ge
neralia que generaliter debent intelligi. l. j. §. τ ge
nerali. de leg. prestan. τ. xviij. di. si romanorū. cū si.
Si vero promissio est facta in perpetuū: et idē eadē
ratione ¶ Nec obstat ratio infinitatis euitande
quia verba infinita repugnant. Potest enim quis
se obligare in perpetuū. l. j. si in perpetuū. si ager
vec. vel emphi. peta. Et predicta intelligo vera qñ
fit augmentum vel diminutio liberorum per na
tiuitatē vel mortē eoꝝ. secus si cresceret familia ex
aliq̄ casu accidēti puta ego sum creat⁹ miles vel su
puenit mihi hereditas opulēta ppter quā ego te

pi tenere tres vel quatuor famulos vel totideꝫ pe
dissequas iuxta. l. sꝫ si lege. §. si quis re sua. d peri
here. τ qd no. glo. in aut. vt iudices sine q̄quo suf
fra. §. cogitatio. in ver. largioris col. j. q: de isto nō
potuit furnarius verosimiliter cogitare: ergo nō
tenetur. l. cum aquiliana. l. qui cum tutoribus. ff.
de transac. Et sic non inspicitur hoc casu qd eue
nire potest q: presens status non indicat contin
gentiam de futuro non inspicitur qd euenire po
test. vt. d. §. sacrā. τ ibi hoc no. Bar. sed si promissio
est facta simpliciter non expresso aliquo tpe. puta
promisit furnarius coquere mihi et liberis meis
panes pro. x. libris in anno. et tunc credo ꝙ licet
crescat familia vel decrescat in vno anno: nō pro
pterea debet crescere vel decrescere pretiū per pre
dicta. sed post annum non cogitur furnarius co
quere pro eodem pretio si creuit familia. nec ego
teneor idem pretiū soluere si decreuit. immo etiā
si non esset mutata familia. q: dicta promissio nō
durat nisi singulis annis. τ in fine cuiuslibet anni
quisqꝫ nostrū potest contrariū dissoluere. facit qd
no. in. l. itē queritur. §. qui impleto. loca. ¶ Quar
to casu principali quando promissio est facta sub
nomine indefinito. puta promittit furnarius mi
hi et filijs meis. et tunc credo ꝙ censeatur tacite
actuꝫ de filijs qui reperiuntur tpe contractus: q:
de futuris in dubio non videtur actū ſm propriā
significationem verboꝝ vt probatur in. l. seruitus
ibi humanius est. de serui. vr. predi. τ no. per Bar.
in. l. si pluribus. de leg. ij. τ sic intelligitur rebus sic
stantibus. τ probatur etiam hoc in. l. non modus
C. de serui. intelligendo ꝙ ibi fuerunt verba inde
finita. τ pro hoc est tex. in. l. si ita. et. l. in medico. in
prin. de au. et argen. lega. et ad hoc etiaꝫ allego qd
not. Cy. in. l. placet. in fi. C. de sacrosan. eccle. et q:
ista. q. est satis difficilis predictam materiam τ de
cisionem subijcio correctioni cuiuslibet meli⁹ sen
tientis. et dicam etiam in. l. prouincia. §. familie.
de verb. sig. ¶ Sexta. q. an liceat facere furnuꝫ in
muro communi inuito socio vel iuxta murum vi
cini eo inuito. De hoc dic vt dicam in seq. ti. τ for
nace τ fornello. in prin. ¶ Vltimo de ista materia
furni. vide per Albe. de rosa. in suo opere statutoꝝ
in prima parte. q. cxxxv. τ p Ange. in. l. inter quos.
in. prin. de dam. infec. et vide que dixi supra de pu
teo in pluribus. q. et maxime in ver. sꝫ quero nun
quid. et vide que dicā infra de balneo siue stuphā:
et camino et cellario.

¶ De fornace. Cap. lj.

QUeritur primo an quis possit
in muro vel fundo cōmuni fornacem
cōstruere. τ dicas regulariter ꝙ non.
q: in re communi melior est conditio
prohibentis. l. sabinus. cōi. diui. nisi
fundus ille esset deputatus ad fornacē. ar. l. arbori
bus. de vsufru. τ. l. ediles. cōi. diui. τ. l. cuꝫ duob⁹. §.
item mella. p socio. τ no. glo. τ doc. in. d. l. sabinus
et habeť in. l. pariete. de ser. vr. pre. fallit etiam in
alijs casibus no. in. d. l. sabinus: in regula in re cō
muni. li. vj. τ vide qd dicam. j. de cellario. τ qd dixi
§. de pariete siue muro: de seruitute tigni immit.
in. iiij. q. ¶ Queritur secundo quis vult cōstruere
fornacem in muro pprio iuxta murum vicini. Et
dubiū facit. l. fi. fini. regun. q̄ vult vt si quis domos
edificat pedes duos debet relinquere. supra muꝝ
vnum tm̄ pedē ego teneo ꝙ potius ꝙ̄ domui hec
equiparenť: et sic sufficiat relinquere vnum pedeꝫ
per. d. l. fin. τ hoc voluit glo. in. l. quidā hiberus. in
ver. pariete. de ser. vr. pre. q̄ dicit ꝙ infra duos pe
des vel vnū. per. d. l. fi. τ est ratio q: fornax non est
locus nisi esset cōiuncta domui ad habitandū si
cut reperiť in multis fornacibus. ar. l. plerisqꝫ. de
in ius vo. iuncta. l. predijs. §. balneas. de leg. iij. et.
l. eo iure. §. stabula. in. qui. ca. pi. ta. contrahatur.
¶ Queritur tertio quid si in fornace est periculuꝫ
ignis ne flamma paries vicini corruat. dico ꝙ nō
pōt construi ita pedes fundū vicini ꝙ eius paries
possit damnū pati ex flamma vel igne. vt est casus
in. d. l. quidā hiberus. τ hoc tenet ibi Ang. in vlti.
col. prin. per illum tex. de quo vide etiā qd dicā in
sequenti ti. circa prin. et q̄ dicta sunt de fundo pro
prio vicini idem dicendum est de cōmuni q: iuxta
ipsū nō. potest quis fornacē construere sicut non
potest prope fundū alienum vicini. vt est tex. in. d.
l. quidā hiberus. vbi paries cōmunis τ alienus in
hoc equiparantur. et adde q̄ dixi supra. de furno.
in. j. q. ¶ Queritur quarto quid si fumus ascendit
de fornace ad domū vicini. an ppter hoc poterit
agere contra dñm fornacis dicas ꝙ non regulari
ter per. l. si cui. §. Aristo. si serui. ven. de quo vide q̄
dicam infra de furno. ¶ Quero quinto quid si p
pter ignem fornacis villa vel domus exusta est an
contra dominum fornacis agi possit: τ qua actiōe
vide tex. in. l. si seruus seruum. §. si fornicarius et
qd ibi no. per glo. et doc. ad. l. aquil. et q̄ dixi supra
de furno. in. j. q. Et que dicta sunt de fornace hñt
locum etiam in fornello qui fit causa cineris co
quendi vel alia de causa supradicta.

¶ De balneo siue stupha. Cap. lij.

IN muro cōmuni licitum est
balneum vel stuphā facere etiā in
uito socio dū tamen ex hoc paries
cōmunis non ledatur. alias secus
vt probatur in. l. fistulas. in princi.
ff. de ser. vr. pre. τ in. l. quidam hibe
rus. §. fi. τ tenet hoc Jo. pe. de papia. in suo. vlt. li.
in antepe. glo. ver. et si paries. τ ideo si ex flamma
balnei exuratur paries communis hoc facere nō
lꝫ. ar. l. fistulas. si serui. ven. τ in. l. si seruus seruū. §.
si fornicarius. ad. l. aquil. τ in pariete non possunt
inūgi tabule. vel vasa vitrea per q̄ in altum flāma
tollatur: τ paries cōburatur. vt. d. l. quidam hibe
rus. ver. de tabulis. vt not. Ange. in. l. inter qs. in
prin. in penul. col. de dam. infec. ¶ Sed quero nū
quid in pariete proprio iuxta parietem vicini sit
licitum balneū construere. τ dic ꝙ ad duos pedes
ipsum facere non lꝫ per quod paries vicini cōbu
ratur. τ hoc tenet Ange. in. d. l. quidaꝫ hiberus. in
prin. in vlt. q. ego aūt non credo ꝙ duo pedes sint
mensura proprie: per quos quid distare debeat lꝫ
tex. cū glo. ſm vnā expositionem hoc sentiat in. d.
l. quidā hiberus. sed teneo ꝙ tantuꝫ quis debeat
distare ꝙ non noceat ei a vicino fundo. et ita loq
tur. d. l. quidam hiberus. quam sic intelligo. et ita
etiā dixi in precedenti tit. in. iij. q. ¶ Qualiter aūt
balneum de iure construere possit. vide tex. cū ibi
no. per glo. et doc. in. l. j. C. de edifi. priua. ¶ Nun
quid vsufru. possit balneum seu stuphaꝫ construe
re in fundo vsufru. et dicas ꝙ non. vt est tex. in. l.
equissimū. §. item si dñs. et ibi Flo. de vsufru. τ sic
ibi videtur casus ꝙ scholaris in domo conducta
non possit facere stupham inuito vel inscio domi
no licet ibi loquatur de vsufru. quia eadē est ratio
Nam si vsufru. qui habet plus iuris ꝙ̄ inquilinus
vel conductor non potest. multo min⁹ poterit con
ductor vel inquilinus. Predicta intelligo vera in
partibus in quib⁹ balnea siue stuphe priuate non
habentur cōmuniter in vsu: vt est hodie padue s

in locis in quibus esse consueuerunt.vt in alema
nia secus arg.l.fi.in.fi.ꝛ vsu quotidiano super hoc
versari.C.de fideiuss.et ibi hoc notatur per doc.et
no.Bar.in.l.errore.C.de testamentis.qui dicit p.
d.l.fi.ꝙ consuetum tacite inesse videtur.quia ea q̄
sunt in vsu quotidiano pro expressis habentur.p
hoc.l.ꝙ si nolit.§.qui assidua.de edil.edic.ꝛ quod
ibi late scripsi. ¶ Sed an inquilinus vel vsufru.
possit stupham vel balneum ad vsum publicum
deputare.Dic ꝙ non.ſm Flori.in.d.§.si dominus
per illum textum. ¶ Sed potest dubitari an bal-
neator seu stupharius teneatur de receptis sicut
naute caupones stabularij.dic ꝙ sic.et not.Guil.
de cu.in.l.j.§.item.ff.naute cau.stab. Balnea.in
pub.balneo si quod proijciatur potest agere actio
ne iniuriarum.tex.est in.l.ij.§.si quis in mari.ne
quid in loco publico.Religiosi intrare possūt bal
neum tempore necessitatis.xxiiij.q.j.omnes.ꝛ ibi
no.in glo.ac etiam tempore necessitatis dic domi
nico balneum conceditur.de conse.dist.iij.perue-
nit.vt nota glo.in.d.c.omnes qui.An autē sena-
tusconsultum.quod prohibet legari vel vendi ea
que sunt coniuncta edibus.vt.l.senatus.de con-
trahen.em.et.l.cetera.§.hoc senatus.el.ij.de leg.
j.habeat locum in balneis.ꝛc.Dic ꝙ sic tex.est in.
d.l.cetera.§.hoc senatus el.ij in prin. Item nun-
quid appellatione domus contineantur balnea.
vide.l.predijs.§.balnea.de le.iij et quod ibi no.fa
cit.quod dixi in ti.precedenti in.ij.questio. ¶ Itē
adde ꝙ calefactiones thermarū et balneorū dif-
ferunt esse munera psonalia vt ex tex.in.l.in prin.
de mune.et ho.quem tex.intellige de balneis pu-
blicis sicut erāt therme domini Diocletiani im-
peratoris quarum edificium mire magnitudinis
adhuc rome extat. ¶ Ultimo de balneo vide oia
que dixi.s.de serui.proijciendi in.ij.q.et vide.l.si-
cuti.§.fi.si serui.ven.et.l.qui insulam.§.j.ff.loca.ꝛ
in.l.qui balneum.in princi.ff.qui po.in pig.ha.et
insti.de lib.§.multis.in fi.

¶ De fumo. Cap.liij.

Habens edificia inferiora ignē
facit et per foramen vel per fenestras
fumum in superiora edificia mittit.
an possit.et videtur ꝙ nō per tex.no.
in.l.sicuti.§.Arist.si serui.ven.In con
trarium videtur tex.in.§.fi.in ea.l.ego nūc distin-
guendo ita breuiter concludo.Aut est seruitus cō
stituta et nulli dubium est vt no.per glo.in.d.§.
arist.Aut seruitus non est imposita.et tunc aut
vult immittere iure seruitutis et non potest vt est
casus in.d.§.arist.ſm intellectum glo.aut vult im
mittere iure suo.ꝛ tunc aut facit animo iniuriādi
et non potest immo si tunc mittit tenetur actiōe
iniuriarū.l.pe.de iniur.et ibi Ange.et no.glo.in.
d.§.Arist.et dixi supra.de serui.proijciendi in.ij.ꝛ.
v.q.in dubio tamen non presumitur animus in-
iuriandi vel nocendi glo.est in.l.fluminum.§.fi.
de dam.infec.aut non facit animo iniuriandi.sꝫ
immittit iure suo ꝛ tunc aut facit ignem solitum
et consuetum pro vsu suo ꝛ familie ꝛ potest.vt est
casus q̄ ita debet intelligi in.d.l.j.§.sicuti.in prin.
aut facit ignem insolitum puta nimis grauem.et
tunc non potest.vt.d.§.fi.ibi fumum non grauē a
contrario sensu.ꝛ ita potest intelligi.§.Aristo.et
ita tenet ibi Bar.Flo.ꝛ Pau.de cast.ꝛ ita dixi.s.de
serui.proijciendi.in.ij.q.quod bene no.quia vidi
sepenumero habitantes inferi' immittere fumū
per foramen aut per fenestras ad edificia supiora
aut habentes furnos et fornellos ꝛ ex eis mittere
fumum in domos vicinas q: contra eos agi non
potest nec prohibere si faciunt.ignem solitū secus
si insolitum puta comburendo paleas vel stramē
vt quandoꝙ fit.et adde que dixi.s.de fornace in.
iiij.q.Si qui autē fumo facta apes alienas fuga-
uerit vel etiā necauerit ꝙ mortis causā prebuisse
videtur magis ꝙ̄ occidere in factum actiōe tene-
bitur vt est tex.in.l.si quis fumo.ad.l.aquil.

¶ De scalis. Cap.liiij.

Scalas muro cōmuni appo-
nere licitum est vni ex socijs si nul-
lum damnum parieti fit tex.est cū
glo.in.l.fistulam.§.fi.de serui.vrb.
pre.ꝛ hoc modo debet intelligi gl.
in.l.quidam hiberus.in versi.seruitutis ibi secus
autem in scalis eo.ti.que facit differentiam inter
tribulos ꝛ scalas.quia per tribulos committitur
damnū parieti communi ex flamma ignis sed p
scalas appositas nō solet fieri communiter dam-
num parieti ꝛ ista fuit intentio glo.lꝫ ibi Ange.eā
reprobet.sed si per scalas fieret lesio tunc apponi
nō possunt muro communi inuito socio per.d.l.
quidā hiberus.et.d.l.fistulam in princi.Ange.te-
net hoc in.l.quidam hiberus.in fin.et in.l.inter
quos.in prin.de dam.infec.in quarta colūna.ver.
similiter scalas lapideas iuxta murum cōmunē
ꝛc.et Flo.in.l.sabinus.in fi.communi di.Et dici-
tur scale non afferre damnū seu lesionē in muro
communi quādo non impediunt ipsius parietis
refectionem vel quando sublato pariete commu
nes scale per se possunt alias secus.vt.d.l.fistulas.
§.iuxta vbi hoc no.Bar.et doc.Uel quando aliud
impedimentum seu damnum fieret ipsi muro cō
muni puta quia ostium fieri debebat vel fenestra
vel aliud edificium quod per dictas scalas impe-
diretur vel incommodaretur vt.d.l.quidam hibe
rus.et.d.l.fistulas.in prin.et.l.fistulam si ser.ven.
et.l.si communes edes.communi di.ꝛ p id quod
notat glo.in.l.sabinus.eo ti.Et ex his sequitur ꝙ
scale lignee possunt regulariter apponi per vnum
ex socijs iuxta murum communem.quia faciliter
remoueri possunt.vt dicit text.in dicta.l.fistulaꝫ.
§.fi.ꝛ sic communiter damnum communi muro
inferre nō possunt.si tamen damnum inferrent
apponi non possunt vt dixi. ¶ Sꝫ quid de scalis
lapideis an apponi possunt iuxta murum cōmu-
nem per vnum ex socijs.Et videtur ꝙ non q: faci
liter remoueri non possunt per.d.§.fi.contrariū
dico.s.ꝙ poni possunt:quia sublato pariete per
se stare possunt.vt.d.l.fistulas.§.iuxta.ꝛ ibi bar.si
modo muro communi nullum damnū fiat.ꝛ ita
tenet Ang.in.d.l.inter quos.in.iiij.col.In hoc ta-
men est differētia q: facilius possunt nocere scale
lapidee ꝙ̄ lignee.sed ceteris paribus nulla est dif-
ferentia:q:.vbi nullū fit damnum per quas fieri
possunt aliter non.et ita vidi obseruari.Et in sū-
ma no.pulcram regulam pro socijs habentibus
inter se communem.puta in muro vel domo cō-
muni.si queritur vtrū vnus eorū poterit aliquid
appropinquare vel apponere in muro cōmuni.
nam debet attendi an illud quod appropinquat
vel apponitur possit.per se sublato muro vel do-
mo sustinere.quia tunc potest apponi alias secus
Item an impediat refectionem communis parie
tis vel domus et non potest si non impeditur po
test vt probatur in.d.§.iuxta.Item an afferat a-
liquod damnum vel non vt patet ex predictis que
procedunt vt dixi non tantū in scalis sed etiam in

quācūꝙ alia re vel edificio qđ est valde notandū
quia per hoc multe.q.decidi possunt quibus adde
que dicam.j.proxi.q.ꝛ.j.de solario. ¶ Quid autē
dicendum si quis vult non solū scalas appropin
quare:sed etiam mittere puta earum tigna vel la
pides an possit.Et videtur ꝙ debeat distingui vt
de appropinquatione dictum est.In contrarium
videtur videlicet ꝙ indistincte possit per text.cum
glo.in.l.si cōes edes.in ver.mittere.communi di.
item quia in re cōi licitū est vni socio aliquid face
re quando alterius socij nihil interest.l.quidam
hiberus.§.parietē.de serui.vrb.pre.ꝛ no.glo.ij.in
princi.in.l.sabinus cōi di. ¶ Ego autem teneo ꝙ
regulariter non possit:q: in cōi non pōt inuito so
cio aliquid facere ꝛ melior est conditio phibentis
d.l.sabinus.nisi murus cōis esset ad hoc destina
tus vt ibi no.glo.facit ad hoc quod dixi in ti.pre-
cedenti de fornace in.j.q.nec ob.tex.cum glo.in.d.
l.si communes edes.quia debet intelligi quando
edes erant ad hoc destinate vt ibi fierent scale.et
ita etiā intelligit ibi Flo.Nec ob.quod dixi quan-
do non interest socij pōt alter socius in muro cōi
immittere:quia non potest interesse si tigna vel
lapides non immittant vt de se patet.In hoc tm̄
posset sic distingui.aut murus est cōis quo ad oia
q: sic actū fuit ꝛ conuentum inter socios ꝛ nō ha-
bet dubiū ꝙ etiam p scalis in eo possunt immit-
ti tigna ꝛ lapides et similia.aut est actum ꝙ mu-
rus sit cōmunis tm̄modo ad vnū vsum:puta pro
diuidendo viridarium:ꝛ tunc etiā clarū est ꝙ ni-
hil potest immittere:q: limitata dispositio limi-
tatū producit effectū.l.in agris.de adqui.re.do.
ꝛ pro hoc vide omnino que dixi.s.de pariete siue
muro in.pe.q.versi.occurrit mihi circa predicta.
Siue nihil est actum expresse inter socios qđ con-
stet.ꝛ tunc aut murus apparet communis ex eo.
q: in eo sunt apposita tigna vel trabes vel lapides
et tunc in dubio reputabitur communis saltem
quātū ad hoc ꝛ ideo quilibet ex socijs pōt scalas
immittere aut tigna vel lapides pro scalis sustinē
dis.ꝛ ita potest intelligi tex.cū glo.in.l.si commu
nes edes.in ver.immittere.cōmuni di.Et hoc in
telligo quando murus est sufficiens ꝛ idoneus ad
sustinendū talia onera.al's secus vt.l.in parietis.
de dam.infec.ꝛ.l.cuius edificium de ser.vr.predio
ꝛ dixi.s.de seruitu.tigni immittendi in.iiij.q.Aut
murus apparet cōis ex alio puta q: sunt fenestrel
le vel anuli ab vtraꝙ parte vel si.de quibus vi-
de.s.de pariete seu muro versi.ij.principaliter est
videndum:ꝛ tunc in dubio credo ꝙ non possit:q:
regulariter in communi re melior est cōditio p-
hibētis.d.l.sabinus.Nam negari non potest ꝙ p
dictā immissionē tignorum vel lapidū quibus sca
le sustentant non fiat aliqua lesio muro cōi si tm̄
fiat talis missio p quā nullo modo pōt interesse al
terius socij:puta q: modica esset missio facta nec
pondus magnū sustineret murus pp̄ter talē mis
sionem:tūc fortasse posset.vt.d.l.quidā hiberus.
§.parietem.ꝛ gl.ij.in.d.l.sabinus.ꝛ ita al's vidi iu
dicari.Hoc tm̄ an interesset vel non vicini relin-
quendum est arbitrio iudicis qui inspecta quali-
tate muri ꝛ loci ꝛ missiōis iudicare debet.ar.l.j.§.
fi.de iure deli.ꝛ.C.de causis.de offi.de le.ꝛ predictis
adde que dixi.s.de seruitu.tigni immittendi.in.
iiij.et.v.q.de pariete siue muro versi.tertio prin-
cipaliter est videndum.cum sequentibus.Uidi-
mus de muro cōi an possint scale iuxta eum ap-
poni vel immitti.nunc dicamus de muro alieno
in quo sic breuiter est cōcludendū.aut quis vult po
nere scalas ligneas vel lapideas immittendo ti-
gna vel lapides in muro alieno ꝛ non potest inui
to aut nō cōsentiēte dn̄o.immo dn̄s muri potest
propria auctoritate istud quod immissum est in
muro suo tollere vel destruere.l.quemad.§.si pro-
tectum.ad.l.aquil.ꝛ.l.qui vitem.§.si ad ianuam
qđ vi aut clam.de quo dic vt dixi.s.de serui.tigni
immittēdi in vj.ꝛ.vij.q.Aut quis vult ponere sca-
las prope murum alienum nihil in muro immit-
tendo.ꝛ tunc aut vult tangere murum ita vt req-
escat in eo ꝛ non potest per dicta iura ꝛ per.l.fistu
lam.§.iuxta.de ser.vr.pre.Aut vult tangere etiam
non requiescendo.ꝛ idē eadē ratione facit.l.vul-
garis in princip.de furtis dum dicit.qui autem
hominis tangit totum hominē tetigisse videtur.
Aut quis vult edificare scalas prope murū alienū
ipsum non tangendo.ꝛ tūc subdistingue.aut sunt
scale lignee aut lapidee.si sunt lapidee vel de mu
ro.et tunc aut habent fundamentū de terra ita
ꝙ murus dici possit.ꝛ credo ꝙ non possit nisi stēt
remote per vnum pedem per.l.fi.fini.regun.ꝛ ita
intelligo Bal.ꝛ Flo.in.d.l.fistulam.§.fi.qui dicūt
ꝙ idē ius est de scalis quod est de muro.Aut non
habent fundamentū intra ita ꝙ proprie murus
dici non potest:et tunc edificari poterunt prope
fundū alienū dūmodo ipm non tāgat:q: tunc nō
habet locum.l.fi.fini.regun.Si vero sunt scale li-
gnee teneo ꝙ indistincte edificari possint ppe fun
dum alienū:dūmodo ipsū nō tangant nec in eo
aliquid immittaꝫ etiam si scale sint affixe super ti
gnis affixis in solo edificātis ppe fundū alienum
circa vnum pedem ar.l.tytius.fi.regun.qđ no.q:
est quotidianum.Et predicta procedunt quando
quis edificat in suo scalas prope fundum alienū.
¶ Sed quid si aliquis vult edificare scalas in so-
lo publico iuxta domum suam an possit.Uidetur
ꝙ non quia regulariter prohibitum est priuato
in solo publico auctoritate propria edificare.l.ij.
ꝛ per totum.ne quid in loco pub.cum si.In cōtra
rium videtur quando quis haberet porticum in
solo publico vel stillicidium supra solum publicū
quia quatenus se protendit stillicidium vel porti-
cus videtur ꝙ sub eo possit edificare scalas ꝛ simi
lia.ar.l.fi.in.fi.de seruitu.vrbano.predio et.ita in
multis locis reperiuntur.In hoc puto ꝙ loci con
suetudo seruanda sit.l.an in totum ꝛ quod ibi no
ta.per glo.ꝛ docto.C.de edifi.pri.Sed vbi non ap
paret de consuetudine teneo ꝙ fieri non possit.
quia locus publicus sub stillicidio vel porticu re-
manet publicus vt dixi supra de ostio siue porta.
ver.alia est questio sitis. ¶ Posset etiā dubitari
an quis possit facere scalas in muro supra solum
vicini vel publicum.Et dicas regulariter ꝙ non
p.l.fi.in fin.de serui.fallit quando fieret sub stilli-
cidio suo quatenus protēdit stillicidium.l.fin.§.
fi.de ser.vrba.pre.Itē fallit qn̄ seruitus esset impo
sita:qđ vide.s.de ser.prout in.ij.iij.iiij.ꝛ.v.q.et de
pariete siue muro in.vj.ꝛ.vij.q.infra in sequenti
titulo in prin.et quod dicam infra de necessario.
¶ Quero an appellatione domus veniant scale.
Dic aut scale sunt extra domum seu extra ostium
domus.ꝛ tunc non continētur appellatione do-
mus.ꝛ ideo maleficium quod fit in scalis exterio-
ribus extra ostium domus dicitur nō esse factū in
domo secus si essent interiores.ꝛ ita notāt Bar.ꝛ
Flo.in.l.fistulas.§.fin.de serui.vrbano predio.Et
propterea sequit aliud ꝙ quis pōt capi p debito
in scalis exterioribus.nec habet locū.l.plerīꝙ.de
in ius voca.ꝛ adde p̄dicta.l.creditor.§.fi.cū ibi no.
de acti.em.ꝛ qđ no.Bal.i.l.gall'.§.fina.ad fi.de li
be.ꝛ posthu.ꝛ qđ plene dixi.s.de claustro seu cōcla

ni et porticu.in.ij.q. ¶ Querit etiã quid si scalis
admotis quis muros ascenderit ciuitatis. Dic ꝙ
capite puniri debet.l.fin.de re.diui.τ ibi ꝑ do.Idẽ
si quis ascenderit castrum ꝙ habet muruz vel val
la lignea secus si fossas tñ loco muroꝝ: vt est ca
sus singu.in.l.desertoꝝ.§.necnon.de re milita.
ꝭm Ludo.ro.in quodam suo singulari. ¶ Ultimo
quero que sit pena apponendi scalasmuro alteri
us causa ingrediẽdi ei⁹ domũ vide Bald.oĩno in.
l.fi.de re.diui.τ que ipse nota.in.l.si quis nõ dicã
rapere.de episco.τ cleri.τ vide tex.in.§.ope.insti.
de obli.q̃ ex q̃si deli.na.τ glo.xxiij.q.iij.illud sane.

¶ De ferratis.   Cap.lv.

Quis fecit fenestris suis ferra
tas apponere protẽdẽtes extra muz
suũ supra solum vicini querit an po
terit. Et dicas regłariter ꝙ nõ per.l.
fi.in.fi.ff.de serui.τ l.si itez.§.pe.qd̃ vi
aut clam: qz solum vicini debet esse liberum vsqꝫ
ad celum vt ibi: sed hoc fallit quando esset serui
tus imposita.vel quando fieret sub stillicidio suo
quatenus stillicidium se protẽdit per.l.fi.§.fi.de
serui.vrba.predio.cum ibi not.facit qd̃ dixi.s.de
scalis.vel posset etiam dubitari.et qd̃ dicaz infra
de specularibus. Item fallit quando fieret.s.solũ
publicum: qz ita seruatur de consuetudine per.l.
an in totũ.C.de edifi.priua. ¶ Quid si aliquis ha
bet fenestras suas ferratas versus solũ vel domuz
vicini que sic steterunt per.xxx.vel.xl.annos ipse
vult tollere eas vicinus contradicit dicens ꝙ nõ
potest de iure: quia sibi est quesitum ius per dictũ
tempus.arg.l.oẽs.τ l.sicut de prescrip.xxx.anno.
Itẽ quia interest sua ne vicinus vel alius possit ꝑ
dictas fenestras venire in domũ suam querit qd
iuris. In hac.q.puto sic dici posse.aut est seruitus
constituta scꝫ vt retineãtur ferrate et non potest
eas auferre. Aut nõ est constituta.τ tunc aut alias
voluit auferre τ fuit impeditus per vicinum.τ ꝓ
pter impedimẽtũ τ per cõtradictionez destitit au
ferre.τ elapsum est tempus sufficiens ad prescri
bẽdum istam seruitutẽ.τ idem per.l.hec autez iu
ra.cum ibi nota.per glo.τ doct.de serui.vrba.pre
dio. Aut non est transactum illud tempus: τ tunc
licet non sit prescripta seruitus tamen propter il
lam destructionem τ contradictionẽ contradicẽs
est constitutus in quasi possessione illius iuris re
manendi ferrate.tex.est cum glos.no.in.l.qui lu
minibus.ff.de ser.vrba.predio.τ l.j.C.de ser.τ ibi
no.per doct. Aut nunqꝫ fuit contradictum.τ tunc
aut ille vult tollere ferratam in despectum vicini
vel vt noceat vicino principaliter.puta vt possit ꝑ
illas fenestras visitare domum vicini ꝓpter filiaz
suam vel pedissequã vel alia causa si.τ non põt ar.
l.j.§.deniqꝫ.de aqua plu.arc.τ in fundo.de rei vẽ.
τ in.l.opus cũ glo.de oper.pu. Et pro hoc vide qd̃
no.Cy.τ docto.in.l.altius.C.de serui. In dubio tñ
nõ presumitur animo nocendi glo.est valde nota
bilis in.l.fluminũ.§.fi.in glo.pe.in fi.de dã.infe.
Aut vult tollere ferratas pro aliqua cõmoditate
domus sue.τ põt lꝫ noceat vicino vt probatur in.
d.l.fluminũ.§.fi.cum.l.seq.que incipit proculus.
Sed quid econtra quidã habet fenestras versus
domum vel fundum vicini ꝑ quas põt ire in do
mũ vicini an possit cogi vt ponat fenestris ferra
tas vt tollatur sibi dicta facultas intrãdi. Dic bre
uiter ꝙ non: qz nemo cogit in suo labore nisi sit
imposita seruitus.vt habet in.l.j.in fi.cũ.l.seq.de
aqua plu.ar.τ qz in re sua quilibet est moderator
τ arbiter.l.in re mãdata.C.mã. Ego aũt casu quo
tenet habere fenestras ferratas in suo si repiant
fracte vel etate cõsumte an ipse teneat iterũ refi
cere τ sumtibus suis. Teneo ꝙ sic ꝑ.l.τ si forte.§.
etiã.ver.nã in oibus si serui.vendi.coniuncta.l.cũ
debere columnã.de ser.vr.ꝑdio.ad qd̃ adde qd̃ dixi
s.de seruitute oneris ferẽdi.ver.hui⁹ aũt seruitu
tis.τ.s.de stillicidio nõ auertẽdo ver.circa istã ser.
Immo etiã plus dico ꝙ etiã si destructe vel extra
cte essent in totuz ferrate de fenestris sicut fit quã
doqꝫ per stipẽdiarios tẽpore guerre.τ etiam qz do
mus vel murus in quo sunt ferrate corruerit.an
si reficiantur fenestre teneantur refici ferratis.et
dico ꝙ sic pro quo vide qd̃ dixi.s.de seruitute stilli
cidij auertendi in.viij.questione. ¶ Ultimo adde
predictis que dixi.s.de stillicidio siue tecto in.j.q.
et.s.de penu.

¶ De solario.   Cap.lvj.

Si quis vult edificare solarium
in quo loco debet ipm affigere vt susti
neatur.dic ꝙ aut muri vndiqꝫ sunt sui
τ in eis põt tigna imponere τ istud nõ
habet dubium aut muri sunt communes vicino
τ tunc aut pro diuiso aut ꝑ indiuiso. Primo casu
potest quatenus durat pars sua eadem ratione τ
non vltra nisi esset seruitus imposita per ea q̃ sta
tim dicã. Si ꝑ in diuiso.tũc potest imponere qua
tenus durat murus.si murus est ad hoc destina
tus ad hoc vide qd̃ dixi.s.de scalis ver.quid autẽ
dicẽ. Quomodo autem cognoscat an murus sit
cõis vel nõ: τ an sit cois pro diuiso vel indiuiso.vi
de que dixi.s.de pariete siue muro in.j.τ.ij.q. Aut
murus est alienus τ regulariter non põt qz in re
aliena non est licitũ aliquid immittere citra serui
tutem nisi dño nolente.vt.l.quẽad.§.si protectuz
ad.l.aql.de quo vide que supra dicta sunt de sca
lis.ver.videamus nunc de muro cõi. Sed prope
murum alienum super trabibus vel lignis posi
tis vel requiescentibus in solo suo inferiori bene
potest edificare solariũ nec est opus dimittere spa
tium aliqd̃ etiam vnius pedis: qz non habet hoc
casu locuz.l.fi.fini.regun.τ ita vidi sepe obseruari
in solario τ stillicidio quia possunt ꝓpe muruz vi
cini edificare dũmodo ipsum non tangant neqꝫ
super eo requiescant sed super trabibus existenti
bus in suo qd̃ nota.quia quotidianuz est. ¶ Sed
queritur an quis possit solarium quod est infixuz
muro cõi vel alieno iure seruitutis pauimento
vel lateribus cooperire. Dic regulariter ꝙ sic. Fal
lit si propter talem coopertura nimium grauare
tur murus in quo requiescit solarium naz tũc nõ
potest argu.l.cuius edificium.de ser.vrba.predio.
Nam in tali solario non potest dñs imponere ma
gnum põdus puta frumẽti vel bladi quando mu
rus cõmode sustinere nõ posset.qd̃ est notandum
contra multos qui habent granaria. ¶ Sed po
ne ꝙ vna domus habet vnũ solariũ vel plura ps
inferior est vnius pars superior est alteri⁹.sicut ve
netijs in multis domibus cõtingit ille qui habet
partem supiorem non habet adituz veniendi ad
ipsum nisi ꝑ scalas vel partem inferiorem.an per
illam poterit venire. Dic ꝙ non nisi sit imposita
seruitus sed debet facere scalas aliunde.vt proba
tur in.l.via constitui.§.quodcunqꝫ.de serui.vrba.
predio.et ibi hoc no.Bald.Flo.Paulus.de castro
τ ego plenius dixi.s.de seruitute itineris siue adi
tus ver.nota vnũ alium casuz pulcrũ vbi omnino
videas. ¶ Quid autem si habens solarium superi
us in quo quotidie currãt vel eius pueri saltent

vel pulsent ita ꝙ sint ĩpedimento existenti in par
te inferiori. Dic aut hoc fit in despectũ τ damnuz
vicini τ non potest per ea que dixi.s.in titu.prece
denti.in.ij.q.vide ibi. Aut hoc nõ fit in despectum
seu damnũ: sed pro vsu suo seu familie sue.et tunc
potest per.l.fluminum.§.fina.cum seq.τ se.de dã.
infec.τ pro hoc vide optimũ tex.in.l.sicuti.§.ari
sto.si ser.ven.vbi etiam habetur ꝙ si proijceretur
aqua in solario causa scopandi vel ꝓpter calorem
et aliquid de aqua caderet inferius ꝓpter hoc nõ
tenet circa qd̃ vide oĩno q̃ dixi.s.de ser.proijciẽdi
in.ij.qd̃. ¶ Ultimo adde pro complemẽto huius
materie que dicam infra de meniano.

¶ De tigno iniuncto.   Caput.lvij.

Si due edes eadẽ cõtignatione
contexte pluribus legẽtur quisqꝫ lega
tarius habebit quatenus pars sua si
bi legata durat nec vnus põt agere cõ
tra aliũ vt tigna non sint vti tẽpore te
stamenti vel mortis erant.l.binas edes.de serui.
vr.pre. ¶ Ex quo notandũ est ꝙ si vnũ tignum vel
vna contignatio tigni tegit vnã domũ τ postea di
uidit inter plures ꝙ illud tignũ est ꝓpriũ cuiusli
bet sociorũ quatenus longitudo tigni se extendit
versus partẽ suã: vt.d.l.binas edes.τ ibi hoc not.
doc. ¶ Itẽ not.aliud ex ꝑdictis ꝙ tigna immissa
debent remanere immissa tpe quo dom⁹ assignat
plurib⁹ vel inter viuos vel in vltima voluntate si
cut erant prius ante assignationẽ vel diuisionem
quibus adde que dixi.s.de claustro.in.iij.q. Sed
quid si habens duas domos vnica cõtignatione
cõtextas vnã vẽdit aliã sibi reseruat an emptor po
terit inuito vẽditore retinere tigna aut cemẽta q̃
requiescũt in domo vendita. Dic ꝙ non: nisi forte
cõtract⁹ aliter se habeat.vt.d.l.qd̃ cõclaue.de dã.
infec. Unde sis cautus tu emptor vt facias in istru
mento emtionis apponi vt tigna vel cementa re
maneant ꝑut nunc sunt ꝑ seruitute oneris feren
di.ita dicit Ang.in.d.l.binas edes.de ser.vrb.pre.
τ in.d.l.qd̃ conclaue. Secus est q̃n dicta domus le
garetur alteri: qz semꝑ intelligit legari cũ seruitu
te oneris ferendi ꝑut erat tpe testamẽti.per.d.l.
binas edes. Et ista est in hoc differentia inter cõ
tractus τ vltimas voluntates ꝭm Bar.Ang.τ doc.
in.d.l.qd̃ cõclaue.qd̃ no. An aũt q̃n sit licitũ tigna
immittere in cõi muro: vide oĩno Ang.τ doc.in.l.
inter q̃s.in pñ.in pe.col.in fi.de dã.infec.τ pleni⁹
ꝑ eundẽ in.l.q̃dã hiberus in fi.de ser.vr.pre.τ vide
q̃ plene dixi.s.de ser.tigni immit.in.iiij.q.τ adde
oĩno q̃ dixi.s.de pariete siue muro in pe.q.ver.oc
currit mihi circa ꝑdicta. ¶ Sed q̃d si volo facere
molendinũ in flumine pub.an possim tigna imit
tere in ripã vie publice. Dicas ꝙ nõ nisi volẽte co
q̃ hꝫ ꝓpe viã fundũ.ar.l.maritus.de acqui.re.do.
et ꝑ hoc gl.insti.de re.di.§.ripaꝝ.τ ita tenet Bar.
in.d.l.maritus.τ in.l.quomin⁹ in.vij.q.de flumi
nibus vbi plenius ꝑ eũ τ ꝑ Bal.in.l.lapilli.in.viij.
q.de re.di.τ vide etiã no.per eũ in rub.eo ti. Cete
ra circa istã materiã vide.s.de ser.tig.immit.τ.s.
de claustro seu conclaui τ porticu.τ.s.de pariete si
ue muro.τ no.in to.ti.de tig.iniunc.τ vide omni
no que dicã in se.rubrica in pñ.

¶ De onere ferendo.   Caput.lviij.

Que sit differentia inter seruitu
tem tigni immittendi τ oneris feren
di dubitari posset. Et dic ꝙ est i signi
ficatione verboꝝ seu ordine.vt ꝓbat
in.l.cum debere colũnam.de seruitu.
vrb.pre.iuncta.l.sicuti in prin.si ser.ven.qd̃ sic de
claro. Hec verba promitto ferre vel sustinere one
ra domus tue.hic important vt dñs edium seruiẽ
tium seu ipse edes aliquid faciãt habet em̃ in se in
ista oratione domus seruiens per modum agen
tis quia ipsa debet sustinere onera τ agit hũc actũ
sustinẽdi onera sed in his verbis qd̃ liceat tibi im
mittere tigna nihil importat ꝙ debeat facere do
mus seruiens sed conceditur facultas domino
edium dominantium.vt probatur in.d.l.cum de
bere coniuncta.d.l.sicuti.in princi.ꝭm Barto.qui
ita nota.in.d.l.sicuti.in prin.τ adde que scripsi.s.
de seruitute oneris ferendi.ver.sed quero quis de
bet mihi seruitutem plenius declaraui quomodo
cognoscatur seruitus oneris ferendi et seruitus
tigni immittẽdi et quomodo vna cognoscitur ab
alia. Et ex his nota.ꝙ licet alie seruitutes regula
riter non competant ad factum sed ad patientiã
tantum.vt.l.quoties.la.j.§.j.de seruitu.tamẽ aliud
est in ista seruitute oneris ferendi.quia competit
etiam ad factum.l.τ si forte.§.etiam.si serui.ven.
de quo dic vt dixi.s.de serui.one.ferendi.versicu.
huius autem seruitutis. Ex quo no.aliud ꝙ licet
eo casu quo alicui incumbit oneris ferendi non
dicatur seruitus.sed potius obligatio personalis
l.seruituti.§.opus.et ibi no.τ in.l.pecoris.de ser
uitu.vrbano.predio.τ habetur in.l.fin.§.fin.ff.de
contrahen.em.tñ hoc fallit in seruitute oneris fe
rendi.vt.d.§.etiam τ ibi hoc no.Flo. De hac serui
tute oneris ferendi non videtur fieri mentio nisi
in predio vrbano.l.cum debere colũnam.de ser.
vrba.predio.ꝭm Flo.in.d.l.§.etiam. Sed tu dic ꝙ
potest esse in predio rustico: vt dixi supra de serui.
oneris ferendi in prin.dic vt ibi. ¶ Circa istã ser
uitutem oneris ferendi.pone murus vicini debet
seruitutẽ oneris ferendi τ sustinendi onera dom⁹
si corruit vel refectione indiget vicinus tenet one
ra reficere non ego.vt.d.§.etiam.τ dixi.s.de serui
tute oneris ferendi ver.sed nunquid si vicinus nõ
vult reficere.sed ei cedere τ mihi relinquere an pos
sit. Et dicas ꝙ sic.qz ista est obligatio in rem non
in personam tex.est nota.in.l.τ si forte.§.labeo.si
seruitu.ven.quod facit ad no.per Bart.τ docto.in
l.is cum quo de aqua plu.ar.τ per Flo.in.d.§.etiã
et per glo.in.c.que in ecclesiaruz.extra de consti.
¶ Quero etiã casu quo vicinus tenetur reficere
murum oneris ferẽdi q̃lr debeat fieri ista refectio
vide tex.τ quod ibi no.in.d.l.τ si forte.§.modus.
et adde ꝙ parietem proprium quis meliorem ꝙ
in seruitute impositum est facere licet non dete
riorem: qz tunc tenet actione cõfessoria.vel prohi
beri potest de no.oper.nunt.per.d.l.τ forte.§.fin.
cum se.vbi etiã ponit quis sit euentus haꝝ actio
nũ. ¶ Itẽ quero duo habent murũ cõem qui susti
net onera cõia puta ediũ suaꝝ alter eoꝝ vult cum
deponere et melius fundare vel alio modo ipsuz
fortiorez facere forte vt possit ibi arcum suum vol
te lapidee fundare vel forte grauiora pondera su
per imponere ꝙ consueuit que ꝭm sui primã for
mã supponi tunc non possent.queritur an possit
inuito altero socio.τ dicas ꝙ non.tex.est.τ ibi hoc
no.doc.in.l.parietẽ.de seruitu.vrba.pred.nisi pa
ries esset ad istum vsum destinatus.vel nisi hoc
esset actum vel nisi indigeat tali refectione.τ his
modis potest intelligi.l.si cões edes.communi di.
Et ibi hoc no.τ habetur per bar.in.l.cõis.et in.l.
damni.§.cum pariete.de dam.infec.τ per Cy.et
doct.in.l.si vt proponis.C.de edi.pri. Et per.d.l.
parietem ꝭm Bal.τ doc.ibi fuit determinata ista
q.ꝙ si vnus ex habentib⁹ cõem molendinum vult

Questio hec sepe cõtingit ideo nota eam.

imponere molas meliores τ alter socioꝝ nō vult
teneri ad illas expensas ꝙ nō teneat q2 melior est
conditio ꝓhibentis.l.sabinus.cōi di.nec ob.l. cū
duobus.§.idē respondendū. socius q̄ cessantis ꝑ
socio per quā quidā dicebant contrariū q2 ibi res
erat aliter peritura non facta ista expensa hic.sec9
et eodē modo debet responderi ad.l.si vt ꝓponis
C.de edifi.pri.an autē actio que cōpetit ꝓ illa ser
uitute oneris ferendi si edes plurium dominoꝝ
sint competat insolidū.Dicas ꝙ sic.vt.d.l.et si for
te.§.plurium.vbi vide. Item in hac actione ve
niunt fructus.i.commodum qd haberet si onera
edium eius vicinus sustineret.vt est tex. in.d.l.τ si
forte.§.pen. cetera circa istam materiam vide su
pra.de serui.oneris ferendi.

¶ De refectione. Cap.lix.

Quia materia seruitutū pluries
occurrit de refectione et maxime i ser
uitute oneris ferendi ideo de eo ali
qua vtilia videamus. Et primo quid
sit reficere. Dic reficere est rē ad pristi
num statum reducere.hoc est ne quis dilatet aut
ꝓducat aut exaggeret vt est tex.l. l. iiij.§. reficere.
de iti.actuqꝫ pri. ¶ Secundo nunqd aliqs cōpel
latur rē propriā reficere. Dic aut querit de domo
seu re sua.aut aliena aut de cōi. Primo casu aut do
mus est destructa prorsus vsqꝫ ad areā τ tunc non
compellitur eā reficere.q2 de nouo quis non com
pellitur ad reedificandū:vt.l.in singularibus. C. de
edifi.pri.τ ibi hoc nota.glo.τ in.l.ad curatores.de
dam.ifec.ista eīm videtur esse noua constructio nō
refectio.l.j.§.si quis edificiū.de no.ope.nun.τ.l.in
ter stip.§.sacram.de verbo.obli. Fallit in curiali
bus.vt.d.l.singularū.Fallit etiā secundo qn̄ p sta
tutū vel conuentionē id esset cautū. Fallit tertio
quando esset imposita seruitus oneris ferendi in
domo destructa quia tunc cogeretur eam reedifi
care dn̄s suis sumptibus ad hoc vt possit onera su
stinere.l.cum debere col.de ser.vr.pre.Aut domus
non est in totū destructa quia non est diruta vsqꝫ
ad aream. et tunc siue sit vnius siue plurium de
bet refici.Et pōt dn̄s cogi per curatorem seu ad
ministratorem reipublice vt reficiat.τ in quantū
non sit potens sumptu publico refici vt tex.est not.
in.d.l.ad curatoris.τ ibi per glo.τ doct.τ habetur
in.l.si preses.ff.de offi.presi. ¶ Ex quo no. ꝙ licet
conuersantibus per viam publicam vbi est dom9
ruinosa ventum habens non succurratur per re
medium cautionis damni infecti:quia non time
tur damnum in rem:sed in personas vt.l.q̄ binas.
et.l.qui damni.de dam infec. in fi. tn̄ subuenitur
alio remedio:quia possunt iudicis officiū implo
rare vt aut rem in totum deponant aut reficiant
vt transeuntibus damnum dari non possit:et ita
sentit glo.in.d.l.ad curatoris τ ibi hoc no. Ange.
et ita al's dum essem iudex procuratoris commu
nis verone coegi quendam ad reficiendum domū
suam ruinosam que transeuntibus minabat rui
nam. ¶ Item ex hoc no.aliud ꝙ qn̄ domus est di
ruta et deformitas perducitur in ciuitatem si do
minus ad refectionē est potēs potest cōpelli vt re
ficiat.τ hoc spectat ad officium curatoris.et inq̄n
tum ille non sit potens dictus curator sumptu pu
blico illam reficiat seu reficere poterit.τ nisi infra
tēp9 a iudice assignatū reficiat cū vsuris ea respu.
detrahere poterit ꝑ iure dicti sumptus τ vsurarū.
vt est tex.valde nota.in.d.l.ad curatoris.§.domū.
τ ibi hoc notant.Ange.τ docto.de dam.infec.Po
test etiā dn̄s si nō habet vnde reficiat cogi ad ven

Iste casus tractabat nup me i magno ꝯsilio dn̄i nr̄i regis de q̄dam domo di ruta in ci uitate ro? placensi.

dendū alteri q̄ sit potens ad reficiendū. τ si eā iu
sto pretio vendere non posset non cogit ad vendē
dum sed licite poterit a re publica petere tantum
quantū sufficiat ad reparationē domus dictū est
singulare et aureū spe.in ti.de satisda.§.hoc quo
q̄ allegat in ar.l.lege in prin.ad sille.τ.l.ij.τ fi.C.
de serui.qui pro pre.lib.accep.qd dictū spec.seqtur
Lud.de ro.cccxxvj.no.qd incipit no.ꝙ in pluribus
locis tibi faciet honorē. Scdo casu pncipali quā
do res vel domus est aliena in totū an cogat refi
cere.Et regulariter dicas ꝙ non.Fallit qn̄ de hoc
esset facta ꝓmissio. Fallit scdo in casu no.l. sicuti.
si ser.ven.in prin.de quo dixi.s. de ser.one.ferē. N.
quomodo aūt paries vel col.Tertio casu principa
li quando domus seu res est cōis pluriū dn̄oꝝ: et
tunc subdistingue.Aut nullus vult edificare aut re
ficere τ nullus cōpellit nisi qn̄ timet damnū trās
euntibus vel qn̄ inducit deformitatē ciuitati : quia
sicut vnus dn̄s cogi pōt:ita τ plures per.d.l.ad cu
ratoris.de dam.infec.τ.s.dixi in primo casu pnci
pali.Aut vterqꝫ vult reficere.τ tunc aut cōcordant
in refectione τ non est dubiū aut discordant i mo
do reficiendi.τ tunc aut vult vnus reficere in ma
iori qualitate ꝙ prius esset alter in eodem statu.τ
iste vltimus prefertur.istud est proprie reficere.l.
iiij.§.reficere. de iti.actuqꝫ priuat. et pro hoc vide
que dixi.s.ti proxi.ver.τ per predictā.l.parietem.
Aut quilibet vult reficere iuxta priorem formā di
uersis tn̄ modis.τ tunc prefertur ille qui vult refi
cere magis idonee.l.in reficiendo.τ ibi hoc notāt
Dy.bar.τ docto.de dam.infec.τ ange.in.d.l.quidē
hiberus.in prin in.iij.col versi.restat videre.de ser
uitu.vrbano.predio. vbi dicit ꝙ idoneitas debet
intelligi quando non peccat in extremo quia nul
lum extremum est laudabile sm̄ phi.τ probatur i
d.l.in reficiendo.cum glos. aut vnus tantum vult
reficere.alter vero non.et tunc aut ille qui vult re
ficere vult reducere in meliorem statum rem quā
prius esset. sed non est necessarium. puta quia est
molendinum habens binas molas τ vult impo
nere meliores τ alter non cogitur.l. parietem. de
ser.vrb.pre.τ ibi hoc no.doc.τ tūc procedit illa re
gula ꝙ in re cōmuni melior est conditio prohibē
tis.l.sabinus cōmuni di.τ dixi in precedenti ti.an
te fi. Aut vult vnus tm̄ reedificare rem cōmunem
reducendo ad pristinam formam. τ tunc aut vult
in re cōmuni reedificare iure seruitutis: τ nō pōt
p d.l.parietē. aut vult edificare iure cōionis. τ tunc
aut vult facere id ad quod erat parata res seu de
stinata τ potest inuito socio.l.cum duobus. §. idē
respondendum τ.§.idem mella. pro socio.τ.l.i tā
tum.§.in cōmune.de re.diui.τ.l.si cōmunes edes
et ibi no.cōi. di. aut res non est ad hoc destinata.
et tunc aut est hoc actum et potest aut nō est actū
et tunc aut non interest alterius socij prohibere
et potest eo inuito reficere.l.si fistulam.§.pe. τ fi.
de ser.vrba.pre.τ.l.quidam hiberus.§.fi.eo. titu.
Aut interest alterius socij.τ tunc est melior condi
tio prohibentis.τ ita loquitur.d.l.sabinus.cōmu
ni.di.τ.d.l.parietem.τ ita tenet Cy.in.d.l.si vt ꝓ
ponis. C. de edi.priua.et pro hoc habes expeditū
perfecte istum articulū. ¶ Tertio quero que actio
competat socio reficere volenti in casu permisso
contra alium socium prohibentem. Dic aut res
est communis inter plures heredes et agi poterit
iudicio fami. er. l.j. et per totum. ff. fami. er.aut
inter heredes.τ tunc non iure societatis τ compe
tit iudicium communi di. vel vti. pos.l. si quis cō
munes edes.communi diui.aut est communis iu
re societatis ad hoc principaliter ordinate:τ tunc

potest agi pro socio .text. est cum glo.in.§.si inter
quos. institutio.de obligationibus que ex quasi
contrac.et no.ang.in.d.l.quidaꝫ hiberus.in prin.ij.
col. ¶ Quarto queritur nunquid si vnus socioꝝ
suo sumptu reficit edificium cōe iure societatis seu
cōionis ad vsum ad quē paratum seu destinatum
erat.puta domum ruinosam aut molendinū in
flumine aut parietem cōmunē an poterit agere
contra illum qui recusauit. Dic aut suo nomine
aut nomine cōi aut dubitatur quo nomine primo
casu nihil recuperat.l.si is.C. de edi. pri. secundo
casu quando reficiat nomine communi τ res est
communis iure societatis.et socius fuit requisi
tus.et contumax imponendo expensam τ tūc ha
bet tria remedia. primū ꝙ reficiens vsqꝫ ad qua
tuor menses sumptus repetere potest cum vsuris cē
tesimus.Secundum ꝙ elapsis dictis quatuor mē
sibus reficiens consequitur rem refectam iure do
minij.Tertium ꝙ si non vult reficere dominij po
test repetere omnes sumptus et interesse.casus est
no.in.§.idem respondit socius qui cessante.ff.pro
socio.et in.d.l.si vt proprius.C.de edifi.pri.et est
simile ꝙ propter societatem τ contumaciam non
audiatur volens cedere rei al's esset secus.l. cum
vsufru.de vsufru.sm̄ Ange.in.d.l.quidam hiberus
in princi.ad qd adde que dixi in ti.pcedenti.versi.
circa istā seruitutem. Et no.propter scdm remedi
um quod est singulare:videlꝫ qn̄ res cōis indiget
refectione.puta domus vel molendinum. τ vnus
sociorum ab altero requisitus non exposuit sum
tus pro parte sua si alter socius reficit in totū de
suo.τ post refectionem requirit sociū ꝙ restituat
sibi sumptus pro sua parte ꝙ si stat p quatuor mē
ses a die refectionis facte per alium socium τ non
restituat pro pte sua dn̄ium totius transit ꝑ refe
ctione.tex.est elegans in.d.l.si vt ꝓponis.et in.d.
§.idem respondendum socius qui cessante: quod
perpetuo tene menti. Et nūquid dominiū trans
eat ipso iure vel requirat sententia τ nūquid trās
eat etiam possessio .vide p glo.do.in.d.§.idem re
spō.Aut cōtumax nō fuit cōtumax in reficiendo:
τ tūc solum agit ad sumtus.τ.l.si socius.§.si rectū
ff.pro so.τ ita tenet Ang.in.d.l. quidam hiberus.
in prin.Aut res est cōis:non tm̄ iure societatis si
cut contingit in duobus cōiter rem ementibus:
aut duobus legatarijs vel heredibus eiusdem rei
vel alio modo in cōmunionē incidētibus. τ vnus
istorum reficit rem eandem suo sumptu proprio:τ tūc
aut alter socius fuit contumax τ habent locū pri
ma remedia:scilicet repetitio sumptuū cū vsuris τ
adiudicatio dominij contra cōtumacē qui noluit
in sumptu conferre.Sed tertiū non habebit locū
scilicet vt possit agere precise vt refundantur sum
tus cum omni interesse.tex.est in.d.l.si vt propo
nis.aut alter socius non fuit cōtumax :quia non
fuit requisitus:et hoc casu conueniri non potest
nisi tātūmodo ꝑ restitutione fructuum . d.l.si vt
proponis.τ no.in.d.§.idē respō.τ Ange.in. l. qui
dam hiberus. ¶ Tertio casu principaliter quan
do dubitatur quo nomine socius refecerit an suo
an cōmuni.Dic ꝙ in dubio videtur refecisse noie
communi.l.merito.ff.pro socio.quia hoc est sibi
licitum:contrarium est illicitum.l.si is.C.de edifi.
pri.Item quia faciens noie ꝓprio intelligitur do
nare sumptus:donatio vero in dubio non presu
mitur.l.cum de indebito.de proba.ita tenet An.
in.d.l.quidam hiberus.in princi.in.iij. columna.
¶ Quarto queritur quid si vnus ex socijs vult re
ficere parietem cōmunem.alter vero timet ne si
bi damnū immineat ex ea refectione qualiter sibi

succuratur.vide plene per Bar.τ doc. in. l. damni
cum pariete.de dam.infec.τ plenissime Ange.in.l.
inter quos.τ in.l.in pariete. cod.ti.τ per Joā.pe.
de papia in vltimo libello in glo.antepenultima.
¶ Quinto querit ad quē spectat refectio parietis
debētis seruitutē oneris ferendi dic ad eū qui de
bet seruitutem:τ non solum de pariete existente
tēpore seruitutis:sed etiā de surrogato.l.cum de
bere colū.de serui.vr.predio. τ vide que dixi.s .de
seruitute oneris ferendi.vide.l.sicuti.in prin. si se
ui.ven. ¶ Sexto queritur:quidam nobilis ꝓmi
sit cuidā comitatensi ꝙ reficeret pontē tunc pōs
erat paruus.postea creuit aqua ꝙ oporteret cres
cere pōtem:qualiter iste nobilis teneatur. Istam
q̄onē disputauit Fran.accur.Bal.eā sic decidit in.
l.non modus.C.de serui.aut augmentatū est on9
refectionis intrinsece circa eandem latitudinem
pontis:vt q2 aqua profodiens hoc facit vt necessa
ria sit maior impensa solito. et tunc pertinet ad
nobilē:quia est augmentatio intrinseca. Aut est
augmentatio extrinseca in maiori latitudine pō
tis.τ tunc caretius ad nobilem non ptinet:quia
tēpus cōtractus inspicitur.d.l.nō modus.τ. l.iij.
τ.l.rutilia polla.de contrahē.em.τ. l. dāni . §.si is
q̄.de dā.infe.et.l.hoc iure.§.si aqua. de aq̄ quoti.τ
esti.τ de riuis.l.j.§.pe.de verbo. obliga.l.quidq̄d
astringende.per quas leges.Fran.accur.determi
nauit per illam ꝓmissionē nobilem non teneri.
¶ Septimo queritur.si paries alienus p medium
pedem inclinauerit:in domum alterius an pos
sit contra eum agi:vt ipsum erigat τ reficiat. Dic
ꝙ sic.tex.est nota.in.l.si cum meus.in fin.τ in. l.si
quomodo.in prin.si serui.ven.τ ita tenet Joā.pe.
de papia in suo vlti.lib.in glo.antepe.an fi. qd no
ta.pro turri que bononie pēdet supra turrim as
cellorum ¶ Octauo querit:ad quē spectat onus
reficiendi rem vsufructuariam.Dic aut queritur
de cura τ sollicitudine refectionis.τ ista simplici
ter pertinet ad vsufru.l.j.in fi.vsufruc. quēadmo
dum caue.τ.l.inter fructuarium.de dam. infec.τ.
l.j.§.fi.de no.ope.nun.τ no.Bart.quē omnino vi
de in.l.cotem ferro.§.qui maximos.in pe. col.in
fi.de publiciana.Aut queritur de impensa. τ tunc
aut est magna τ pertinet ad proprietarium aut est
parua et spectat ad vsufructuarium. l. hactenus.
τ ibi nota.de vsufruc.τ.l.cum ad quem. et ibi per
glo.τ doc.C.de vsufru.τ.l.damni infecti. τ ibi no.
per glo.τ illa est cōmunis opi.An autem sit facien
da differentia an vsufructuarius habeat vsufru
ctum ex causa lucratiua vel onerosa.et Flo. in.l.
hactenus.videtur dicere ꝙ sit facienda differētia.
videlicet ꝙ habens ex causa onerosa non tenea
tur etiam ad modicam per.d.l.si quis dominium
et.l.si quis fundum.ff.loca.de qua dic vt infra di
cam in.xiij.q. Et quando esset tanta impensa : vt
equiualeret perceptioni fructuum non teneatur
vsufructuarius:quia ego reputo eam magnam
impensam.arg.l.qui concubinam.§. qui hortos.
de lega.iij.τ per ea que not. Bart.in.l.his verbis.
§.idem testator. eo.titu. ¶ Nono querit ad quem
spectat refectio rei vsuarie.dic.vt per tex. nota.et
quod ibi no.l.l.si domus. de vsu τ habi.vbi fit alia
distinctio quam in vsufructuario. ¶ Decimo que
ritur:si locatus est fundus.vel domus ad quem
spectat refectionis impensa.dic ad dominum lo
cantem:non autem ad conductorem.l.si merces.
§.via maior.ff.loca.τ.l.ex conducto.in princi.cod.
titulo.τ vide tex.cum glo.in.d.l.si merces.§ .con
ductor.et.l.in summa.et ibi per pe. Cy. τ doc.C.
de pign.τ ideo si statutum dicit ꝙ quilibet ante

domum teneatur solare scholares vel alij domos conducentes nõ tenebant: q2 non possident.l.solet.ff.loca.& si soluerent possunt imputari locatori pro pẽsione vel repetere actione ex eo cõtractu. & si non solueret posset occupare domum.l.ediles ff.de via publi.ſm pe.Ey.& docto.in.d.l.in summa.& idem tenet Rof.in libello.de offi.iudi.ne aliquid fiat in via publi.in.fi.& idem tenet Albe.de rosa.ſm Odof.in suo opere statutorum in prima pte q̃stiõis.cxxxvj.& Flo.in.l.si pẽdẽte.§.si qd cloacarij.& vide pau.de cast.in.d.l.& conducto.in principi.ff.loca.& Bal.in.l.ob causam.de actio.& obli.et intellige predicta quando conductores cogi possunt ad refectionẽ vel purgationẽ vie expensis tamen pensionis.vt.d.l.ediles.Itẽ intellige etiam si quis gratis habitet si purgatio est talis q pertineat ad vtilitatem momentaneam.secus ad perpetuam.l.iiij.§.j.de impẽ.ſm Bar.qui ita no.in.l.ediles.Item adde q viam destructam q̃s reparare seu reficere tenetur quatenus protendit latitudo sue domus ſm Ange.in.l.singu.per illum text. C.de edifi.priua. ¶ Undecimo queritur.quid in emphiteota seu linellario seu feudatario.dic cum isti possideant & habeant vtile dominium.l.j.§.q in perpetuum.ff.si ager vecti.vel emphi.peta.& C.j.§.rei autẽ.in titu de inuesti.de re.alie.fac.impensa refectionis spectat ad eos: non autem ad dominum.vt probatur in.l.ij.C.de iure emphi.& ibi hoc no.per Albe.de rosa.& per eundem in suo opere statutorum in prima parte.q.cxxxvj.et ideo in instrumentis inuestiture solet communiter dici q dominus dat ad meliorandum nõ ad peiorandum &c.et idem est dicendum in superficiario eadem ratione per.l.superficiario cum sequẽ.de rei vẽdi. ¶ Quid autem in re dotali dic vt in to.titu.de impens.& maxime in.l.iij.§.j.& in.l.quod dicit.eodem titu.et in.l.diuortio.§.impendia.cum seso. ¶ Duodecimo queritur quid si legant fructus vel redditus alicuius fundi vel domus ad quem spectabit refectio.In hoc debet considerari.Aut intelligitur legatus vsufructus proprie & tunc dic vt dixi.s.in.ix.q.aut non censetur legatus vsufructus.& tunc spectat refectio ad heredem: istud probatur in.l.fundi trebatiani.de vsufruc.lega.Quomodo autem cognoscatur: an intelligatur tunc legatus vsufru.vel non.vide glo.ordina.in.l.si q̃s ita.& quod ibi nota.per doc.ff.de vsufru.& in.l.per seruum.§.j.de vsu et habi.et in.l.idemq.vsufruc.quemadmo.ca.

An eccl'ia vl' clerici tenenant ad refectionẽ muroꝝ pontium &c.

¶ Decimo tertio queritur: an ecclesia & clerici teneantur ad reparationem murorum seu refectionem & fortiliciorum ciuitatis et pontium et viarum et portarum & aqueductus & similia. Et dicas q sic.vt.l.ad portus.C.de oper.pub.et ita tenet Azo.in summa.C.de oper.pub.in prin.& Bald.in ti.de pace constan.in.vij.col.de quo vide per glo.que aliter dicit & ibi per.Bar.et omnes doc.in.l.ad instructionem.C.de sa.san.et per Bald.in.l.qui pendentes de vsufru.in apostillis.& per Arch.i.xvj.q.j.iuxta.et per Anto.de butr.et doc.in.c.non minus.de immuni.eccle.et per.Joann.pe.de papia in primo libello.in glossa.in verbo iure dominij:vel quasi in vlti.col.qui etiã tenet q sic ¶ Decimoquarto queritur: an ecclesiam parochialem teneantur reficere laici parochiani.an vero clerici.Dic q clerici.vt.x.q.j.discernimus.et nota.glo.xij.q.xj.quatuor.& ibi per Archid.et vide omnino glo.xvj.q.j.si monachus.et per Inno.& omnes doc.& glo.in.c.de his.de eccle.edifi.et per Albe.de ro.in.l.ad instructionẽ.de sacrosan.eccle. ¶ Decimoquinto querit ex edificatione ecclesie adquirit ius patronatus vt in.c.q̃m & c.nobis.de iurepatro.nunquid ex refectione vel reparatione etiã queratur.vide per hoc glo.ordi.in.d.c.q̃m.& ibi per omnes doct.& per aliam glo.magnam de consecra.dist.j.de fabrica. ¶ Decimosexto queritur an tutor possit edificia pupilli collapsa & deformata reficere.Et dic q sic:vt pbatur in.l.lex que tutores.C.de admi.tuto.& ibi hoc no.Saly. ¶ Decimoseptimo queritur: ad quem spectet refectio rei debentis seruitutem.dic vt habet in.l.loci corpus.§.si quis mihi.si serui.vendi.et in l.& si forte.§.etiam.eo.titu.& in.l.refectionis.ff.cõmunia predi.et in.l.inter.si ser.vendi.in.l.j.in fi.de aqua plu.arcen.vide que dixi.s.de seruitu.oneris ferendi.ver.sed nunquid ille.& qd.s.dixi in princi.huius libri in.ix.q.prin. ¶ Decimooctauo queritur an possit nuntiari nouum opus reficienti edificium vel cloacam.dic regulariter q nõ.l.j.§.si quis edificiũ.&.l.de pupillo.§.si quis riuos.de no.operis nuntia. ¶ Decimonono & vltimo queritur: an refectio domus dicatur pia causa.dicas vt est casus singularis in.l.si quis pro redemtione.§.finali.de dona.ex quo nota q fideicom.seu executores testamentorum p relictis ad pias causas possunt dispensare pro refectione alicuius domus combuste vel ruinose.quod intellige quãdo dominus domus esset pauper.secus si esset diues per no.in.l.illud.de sac.san.eccle.

¶ De ponticello. Cap.lx.

Consueuerunt in multis ciuitatibus & locis esse põticelli seu pontes appensi sup domibus priuatorũ pendentes sup viam publicam vel solũ publicum nũquid de iure quis eos tenere possit vel de nouo fabricare.& dicendũ est q nõ regulariter.vt in.l.ij.§.tractatum.& ibi glo.ne quid in lo.publico.& in.l.fina.ne quid in flum.pu.in prin.& ibi Flo.de serui.et in.l.qui sellam.§.in rusticis.& ibi hoc notat Florianus.de seruit.vrbano.pdiorum.nisi cõsuetudo esset in cõtrariũ vt.l.an in totũ de edifi.priua.vel nisi hoc esset concessum a principe vel senatu vel administratore ciuitatis potestatem habente.l.ij.§.merito.&.§.si quis a principe.ne quid in loco publico.& in eadẽ l.in prin.& ibi p glo.et in.l.prohibere.§.plane et ibi p Bar.qd vi aut clã.vl' nisi esset pmissum a statuto.vt.d.§.plane ibi si vo lex municipalis.vel nisi esset pscriptũ.s.p tãtũ tempus q nõ extet memoria in cõtrariũ q2 tale tempus habet vim cõcessionis & priuilegij.vt in.c.sup quibusdam.§.preterea.de verbo.signi.in fi.& in.c.j.in fi.de prescrip.in.vj.vel nisi essent facti pariẽte vicino & nemine cõtradicente nec pretore phibente.quia tunc nõ deberent demoliri.ne vrbs deformet ruinis.l.ij.§.si q̃s nemine prohibẽte ne q̃d in loco publico.&.l.fi.co.ti.& no.per glo.in.l.meniana.C.de edi.priua.vel nisi essent ponticelli sub stillicidio domus.quatenus stillicidia inter se protendunt eo tamen casu q solum qd est sub stillicidio sit eius est cui' stillicidium siue domus.qd quando sit vide que plene dixi.s.de seruitute stillicidij auertendi.in.ix.q.et adde predictis que dixi.s.de serui.protegendi.in. distinctio iij.q.et.s.de stillicidio siue tecto. ¶ Circa tamen pdicta aliter considerando põt ita distingui quãdoq põticellus transcendit viam: q2 forte vnus habet duas domos.& in medio earum est via publica an sit licitum ei habere pontem per quem itur de vna domo in aliã vel etiã vt quandoq vidẽ p talẽ pontem nõ possit ire de domo in aliam tũ

transcendit totam viã & requiescit in alia domo vltra viam & solum publicum et his casibus nõ licet habere.vt est tex.in.d.l.ij.§.tractatum.& ibi gl.et Bar.ne quid in loco pub.& est tex.apertus in.l.fi.cod.titu.not.Bart.in.l.quominus.in.xiij.q.de flumi.& in.l.si duo.§.labeo.per illum tex.vti pos.et Bal.in.l.lapilli.in.v.col.ver.dicto de occupa.de re.diui.et not.dominus Do.de sancto geminano in.c.cum ex eo.de excel.prela.lib vj.& dixi.s.de seruitute protegendi in.iiij.q.nisi consuetudo vel statutum princeps aut senatus aut prescriptio h permitteret per ea que.s.dicta sunt.Quandoq ponticellus non transcendit totam viam sed pendet super via vel solo communi.quandoq nullũ est desuper stillicidium.et idem eadem ratione q2 est super communi.Quandoq est stillicidium desuper.& tunc aut ponticellus se extendit vltra stillicidium.& idem eadem ratione.Aut ponticellus se non extendit vltra stillicidium.sed in tantũ vel minus.& tunc videtur q possit licite fieri & teneri per.l.fi.§.fi.de serui.vrba.predio.intelligendo q lex illa locum habeat etiam quando solum quod est sub stillicidio sit publicũ.In dubio tamen ego teneo contrariũ videlz q per edificationẽ stillicidij super solum publicũ edificans nõ efficiatur dominus illius soli.vt dixi.s.pro serui.stillicidij auertendi.Sed horticellum & similia ex quibus non timetur damnum transeuntibus bene possunt apponi etiam supra solum publicũ de quo dic vt dixi.s.de serui.protegen.maxime in.v.q.& predicta procedunt nisi per statutum esset aliter permissũ vel de consuetudine aliter seruaretur per.d.l.an i totum.C.de edi.priua.vel nisi hoc esset permissũ a principe vel a superiore aut prescriptum vt.s.dixi.Quandoq ponticellus edificatur non super solo vel via communi.sed super solo alieno priuato vel communi cum vno priuato.et tunc distingue in oibus & per oia.vt.s.dictum est.Quãdo edificatur in solo publico excepto q2 si habet stillicidiũ quatenus se ptendit potest ponticellũ fabricare.p ea que habent in.l.fi.§.fi.de ser.vr.predi.de q̃ vide q̃ plene dixi.s.de stillicidij auertendi.in.ix.q.&.s.de serui.protegen.in.ij.q.vide q̃ dicã.j.de necessario et camino. ¶ Sed circa predicta dubitari potest quid si est licitũ edificare põticellum supra solũ publicũ ex cõcessione facta a principe vel senatu aut ex gubernatore ciuitatis vel ex consuetudine vel ex forma statuti.& quis vult edificare dictis casibus ponticellos ita latos & longos q inferunt damnũ vel incommodũ & impedimẽtũ vicinis seu transeuntib' cũ plaustris & animalibus oneratis.q̃ non possunt commode pertransire.vl' etiam aliter.an possit hmõi ponticellos edificare.puto q sit ita distinguendũ aut ex forma statuti vel concessionis aut consuetudinis non est data certa forma ponticellos faciendi.& tũc sine dubio non potest.q2 hmõi concessiones in dubio intelligunt sine dãno & incommodo alicuius.vt est tex.ad hoc no.in.l.ij.§.merito.&.§.si quis a principe.ne quid i loco pub.& ibi gl.allegat ad hoc multa iura.& probat in ca.quamuis.in fi.& ibi no.per glo.Arch.& doc.de rescrip.in.vj.& in.c.de his.& ibi etiam glo.extra de priui.cũ similibus.et hoc casu tales ponticelli & similia edificia que obstant vsui publico debent deponi.vt est tex.in.d.l.ij.§.si quis nemine prohibente.Aut est data certa forma edificandi.& tunc subdistinguo.aut illa forma est generalis.puta q quilibet possit ponticellos facere per totam ciuitatẽ tam de lignis q̃ de lapidibus p libito voluntatis.& tunc dicas idem q in precedẽti q2 in generali concessione intelligit semp q sine dãno & incommodo alterius fiat.vt est glo.no.in.d.§.si quis a principe in glo.in prin.dum dicit neq sic concedit.s.generali concessione &c.& allegat ad hoc iura.Aut illa forma concessionis & licẽtie est simplex.q2 dum simpliciter dr q possint põticelli fabricari super solũ publicũ.et idem dicendum est.q2 si in generali cõcessione intelligit sine incommodo & damno alicuius.multo fortius in simplici.pro hoc est tex.in.d.§.si q̃s a prin.in pn.dum dicit.si quis a principe simpliciter impetrauerit in publico loco edificet.in glo.in prin.dum dicit in generali concessione vel simplici.aut ista forma cõcessionis vel licentie est specialis.puta q potest fabricare ponticellos in tali contrata vl' in tali domo.et idem eadem ratione quia in dubio dicendum est q concedens intellexit sine iniuria et incommodo alicuius:quia quotiescunq aliq̃d fieri permittitur ita permitti oportet vt sine iniuria cuiusq fiat.vt est tex.no.l.d.§.merito.Aut forma fuit singularis.puta q q̃s possit fabricare põticellos supra solum publicum tante altitudinis et longitudinis et latitudinis tunc ſm formam illam possunt fieri pro hoc est tex.cum glo.no.in.l.j.C.de edific.priua.que ponit exemplum quando est statutum certis modis edificandi sicut est florẽtie.et etiam glo.singularis in.l.qui luminibus.de seruitu.vrba.predio.in prin.puto tamen q hoc casu intelligatur talis concessio singularis sine incõmodo alterius per predicta iura.& per hanc rationẽ q2 in dubio concessio q̃tũcunq specialis et singularis semp intelligitur sine damno & incommodo alterius nisi in concessione dicat expresse etiã si hoc faciat damnũ vel incommodũ alteri.vt est tex.qui hoc ibi vult in.l.ij.§.si quis a principe.ibi nisi hoc impetrauerit.& isto modo debet limitari dicta glo.vz.in.l.j.de edifi.pri.& in.d.l.qui luminibus.Et sic no.q in omnibus predictis casibus intelligitur concessio vel licentia edificandi in loco pub.vel supra solum publicum sine damno & incõmodo alterius nisi expresse dicatur etiam cũ damno & incommodo alterius.Et predicta concessio s.q possit edificari cum incommodo et damno alterius vz vt est tex.in.d.l.§.si quis a principe.sed intelligitur de damno siue incommodo paruo.vt ibi not.aut de maximo siue magno.ar.l.quoties de prec.impe.off.&.l.si quis sepulcrum.in prin.de religiosis.et ita debet intelligi.l.c.seruitus.§.j.de seruitu.et ita tenet ibi glo.& in.d.§.si quis a principe.in ver.impetrauit in scda solutione quã puto veram.facit ad hoc qd no.Bar.in.l.quominus i.xj.q.de flumi.nisi in concessione fuerit dictum etiam cum maximo damno vel incommodo alterius iuxta no.in.d.l.quoties.Quomodo aũt dicatur maximũ vel magnũ vel paruum incommodũ vel damnũ dic arbitrio iudicis.arg.glo.not.in.§.pretio.in ver.diffinierit.insti.de contrahẽ.em.facit.l.j.§.j.de iure deli.& c.de causis.de off.le. ¶ Itẽ quero quis dicat damnũ pati.Dic q̃n quis cõmodum amittit quod ex publico cõsequebat tale q̃le sit et ideo si cui prospectus vl' si cui aditus sit deterior siue angustior dicitur damnum pati et agere põt.vt est tex.in.d.l.ij.§.merito.in verb.damnũ.Et intelligo siue istud damnum concernat publicam vtilitatẽ siue priuatã q̃m loca publica priuatorum vsibus deseruiunt iure.s.ciuitatis nõ quasi propria cuiusq vt.d.l.ij.§.j.que omnia singulariter tene menti non solum pro ponticellis sz etiã pro quibusdam alijs edificijs factis in loco pub.Quid aũt si stãte statuto vl' cõsuetudine q põticel

li possint fieri super viā publicā. ⁊ duo sunt vnus ex vna parte strate alius ex alia. an poterit qlibet eoꝝ se extendere ad medietatē strate cū pōticellis dic ꝙ sic ⁊ nō vltra. sicut dr in alueo ⁊ in aqua cōi ⁊ insula. vt insti. de re diui. §. insula. vt ita tenet Bal. in. l. lapilli. in vlti. col. de re. diui. Et ex hoc not. ꝙ vbicunq̄ est permissum supra solum publicū edificare ponticellos. nō est licitū edificare nisi vsq̄ ad medietatē soli publici in medio existentis. ⁊ idem si possit edificari supra solum. cōe. qd est no. ¶ Itē quid si promisi tibi dare viā ad fundū tuū per fundū meū an supra viā possim facere pontē dic ꝙ sic si tibi non nocet. vel etiā ponticellū. ⁊ mihi ꝓdest l. hoc iure. §. fi. de aqua quoti. ⁊ esti. quia solum est meum. ⁊ non tuū. et supra meū edifico ⁊ tibi nō officio. Ambulabis ergo subtus pontē vel ponticellum meū et satis est tibi. quia nō in plus teneor. ita dicit Bal. ⁊ bene in. d. l. lapilli. in pe. q. qui dicit ꝙ ita de facto vidit florentie. ¶ Dictum est supra nūquid ponticelli possint edificari supra solū publicum vel priuatum. sed nunquid possit edificari supra solum cōmune per vnum ex socijs. Et dicas ꝙ nō. vt. d. l. si duo. §. labeo ⁊ ibi hoc no. Barto. vti possi. ¶ Sz quid si habeo ab vtraq̄ parte vie vnā domū ⁊ pontē supra solū publicū vel etiam supra priuatū vel cōmunem in casu ꝑmisso. an si vendo vnā domū de domib' meis. videar vendere pontē qui requiescit in alia domo. vide. l. qd conclaue. de dam. infec. ⁊ quod ibi no. Bart. ⁊ doc. ⁊ quod not. Bal. in. d. l. lapilli. in vlti. col. Ultimo adde ꝑdictis que dixi. §. de serui. protegendi in. vj. q. et que dicā in sequenti ti. de menianis.

¶ De menianis. Caput. lxj.

Meniana Dicuntur solaria seu ponticelli qui sunt in muro. ⁊ ita ꝓiecti seu emissi prouehuntur vt nusq̄ requiescant sicut sunt subgrunda. vt est tex. in. l. malum. §. j. de ver. signi. ⁊. l. ij. §. cum quidam. ⁊ ibi glo. ne quid in loco pub. et in l. meniana. ⁊ ibi glo. ij. in prin. C. de edi. pri. et dicūtur meniana a menibus. vt no. glo. in. d. §. cū quidam. ¶ Differunt aūt meniana ab immissis quia meniana vt dixi ita prouehunt̄ vt non requiescāt in alia parte immissa. que ita sunt vt in loco alieno requiescant veluti tigna trabes q̄ mittūtur vt est tex. in. d. l. malum. §. j. ⁊ not. glo. in. l. seruitutes q̄ in superficie. §. j. ⁊ ibi etiā per Albe. de ro. de ser. vrba. predio. ¶ Pro declaratione huius materie quero de quibusdā. primo quis vult edificare meniana in muro suo versus domum vicini priuatā vel versus edificiū publicū quantū spatiū debeat dimittere. Dic aūt edificat versus edificium priuatum et. x. pedes debet dimittere liberi aeris. aut versus edificium publicum et tunc debet dimittere interuallum. xv. pedum vt est tex. in. d. l. meniana. et ibi hoc tenet glo. et idem tenet glo. in. l. imperatores de ser. vr. predi. et facit ad hoc tex. cum glo. in verb. xv. pedibus in. l. j. C. de aquedu. lib. xj. et plus vult illa. l. meniana. ꝙ si quis vult edificare edem in domo versus solum publicū debet dimittere spatium decem pedum vt patet ibi quem intercapedinis modum edificatoris ⁊c. ⁊ si cōtra fiat illud quod edificatum est debet detruncare et fabrica cū domo fisco assignanda est que. l. est intelligenda quando tale edificium fieret vicino nesciēte vel contradicente. secus eo sciente et patiēte q2 tunc destruere nō compelleret̄. arg. l. pri'. de mor. inferen. l. qui bona. §. si quis iussu de dam. infec. et ita tenet glo. ij. in. d. l. meniana. facit ad hoc. l. fabinus. communi diui. ¶ Item. l. meniana. est intelligenda fm Ange. ibi qñ ex obiectu alicuius edificij laboratur secus si a latere. quia tunc illud interuallū non requirit̄ et ideo dicit ꝙ videmus habitatores domoꝝ habere edes cōes a latere. Sed dicit glo. pe. in ver. xv. ꝙ illa. l. nō seruat̄ ⁊ verū dicit ꝙ nō obseruatur inq̄tum loquit̄ de meniano vel alio edificio facto iuxta aliud priuatū: sed seruat̄ dispositio. l. fi. fini. regū. licet glo. dixerit in. d. l. meniana. ꝙ illa. l. loq̄tur qñ edificat̄ iuxta agrum vel sepem quem ego non teneo. vt dixi. §. de pariete siue muro. circa prin. Sed inq̄tum loquitur. d. l. meniana quando edificat iuxta edificiū publicuz. puta muros ciuitatis vel horrea publica: tunc debet dimitti spatiū. xv. pedum. vt est etiam tex. in. l. si cui. ⁊ ibi glo. iij. C. de edifi. priua. ⁊ dicit An. ꝙ ita obseruat̄: q2 iuxta muros ciuitatis vel castri non permittit̄ edificari nisi tanta latitudine intermissa ad hoc vt nihil mali vel sinistri excogitari possit vt propter periculū incendij ⁊ ruine vt ibi ꝓdimēti: quia habens edificium suum iuxta muros ex parte sui posset clam murū suum pforare ⁊ ingressum dare hostibus. ⁊ ita dicit se pluries vidisse et audiuisse. subdit tñ ꝙ in quibusdam locis hoc nō seruatur tu dic sicut est in ciuitate neapolis. sz hic in ciuitate padue: bene seruat̄. standū itaq̄ in hoc consue. vt in. l. j. ⁊ in. l. an in totum. C. de edi. ꝑua. ¶ Ubi autem non sit aliqua cōsuetudo. an sit standum illi. l. meniana. Uidetur ꝙ non: q2 sicut questio gl. dicit ita seruatur de consuetudine: que habetur pro lege vt habet̄ in autē. hoc loco. C. si secūdo nup. mu. ⁊ per Bar. in. l. tyria cū testamento. §. fi. de lega. ij. ita videtur seruari econtra quādo gl. dicit ꝙ non seruatur consuetudine. et maxime q2 videtur ꝙ lex tollatur per consuetudinez. vt tenet glo. insti. in prin. prohemij in. §. igitur. ver. de osuetudine ⁊ in. l. de quibus. de legi. ⁊ glo. in. c. si terra extra de priui. et vide ad hoc glo. optimam. xv. q. fi. c. cum multa. in ver. cum dubio. in fi. ego autem teneo in hoc contrarium: quia lex per consuetudinem non tollitur. l. fi. in prin. ⁊ ibi no. Cy. C. de iure do. impe. sed per contrariam consuetudinez bene tollitur. et ideo ego in hoc sic concluderez. Aut querimus de edificio qd fit iuxta edificia publica vbi non sit aliqua consuetudo certa. et tunc puto esse standum. d. l. si cui. C. de edifi. priua. ex quo varie vt dixi: obseruatur de consuetudine. Aut querimus de edificio priuato quod fit iuxta edificium priuatum et tunc non est standum. d. l. meniana. siue edificium fiat ex obiectu alterius siue ex latere quia nullo casu hoc seruatur. et ideo standum est decisioni. l. fin. fini. regund. de quo dic vt dixi. §. de pariete siue muro. Concludo ergo ex predictis si queritur quantum debeat distare menianum seu aliud edificium ab alio edificio priuato vel publico: aut constat ex statuto vel consuetudine super hoc disponente. et illis standum est. vt. l. j. et. l. an in totum. C. de edifi. priua. ⁊ nota. per glos. in rubrica in fin. C. que sit lon. consue. que loquitur de porticibus. Aut non constat de consuetudine vel statuto: et tunc si queritur quando edificatur iuxta edificium publicum. et standum est decisioni dicte. l. meniana. ⁊. l. si cui. C. de edifi. priuat. aut de edificio quod fit iuxta aliud edificium priuatū. et tunc seruatur. l. fi. fini. reg. ¶ Secundo principaliter querit̄ an quis possit sub meniano siue solario aut ponticello extendere pannos seu linteamina aut alia per que auferant lumen vicinis In h' sic distingue. aut vult ponere in suo tñ ita ꝙ se non protendit extra. vt puta: quia vult exten-

dere in altū vt faciūt illi qui habent ponticellum supra tectū. vt est venetijs. ⁊ maxime per cintores et sicut cōiter inuenit̄ in ciuitate neapolis: et potest. q2 quatenus durat solum suuz potest edificare ⁊ facere regulariter quidquid vult vsq̄ ad celuz. l. fi. in prin. de serui. ⁊. l. si vitē. in. §. pe. qd vi aut clā ⁊ probatur in. l. j. §. pe. ⁊ ibi glo. co. ti. etiā si ex hoc tolleret̄ lumē vicino nisi hoc faceret in despectuz vicini vel ad eius emulationem vt. l. opus. cū glo. de ope. pub. in dubio nō presumit̄ malus animus vt est glo. no. in. l. fluminum. §. fi. de dā. infec. circa qd vide q̄ dicam in sequēti ti. ver. ij. fallit si vellet. Aut quis vult ponere supra suū ⁊ extendere vltra suū: sicut qñ quis sup vno ligno extēdit lintheamina vel similia que protēdūt extra menianū vel solariū vel fenestrā. ⁊ tunc aut vult extendere supra solū vicini: ⁊ non potest per. d. l. fi. in prin. de seruitu. cum alijs similibus. §. alle. aut vult extēdere supra solū publicum. ⁊ tunc aut non fit damnū aliqd vicinis vel transeūtibus. ⁊ tūc potest: q2 ita seruatur vt ibi de cōsuetudine: aut fit dānuz vicino. puta: q2 aufertur sibi lumen. exemplū: q̄s vult extēdere pannos a latere meniani seu ponticelli versus fenestram vicini ex obiecto. ita ꝙ eius lumen obscuret vel ingressum solis aufert. vel quis vult extendere pānos per directū vltra menianuz vel fenestraz ab alio latere est fenestra vicini que per hoc obscuraretur. vel si quis habet solarium supius ⁊ pars inferior est alterius: ⁊ superior vult extēdere pānos super ponticello ab extra super longitudine qui pāni pendentes descēdunt extra ponticellum ita ꝙ auferrēt lumē vel solē fenestris partis inferioris. ⁊ istis casibus nō pōt. vt est tex. qui in omnibus istis casibus potest exēplificari in. l. ij §. cum quidā. ne q̄d in loco publi. ¶ Tertio principaliter querit̄ que actio competat contra protendētes huiusmodi pānos. Dic vtile interdictuz ne quid in loco publi. immittas. vt est tex. in. d. §. cuz quidā. ⁊ ideo competit vtile directū: q2 in suo nō in publico facit: lz in publico prendatur. vt no. ibi glo. in ver. vtile. ¶ Ultimo circa istā materiā: adde q̄ dixi in ti. ꝑcedenti. ⁊. §. de pariete siue muro. post prin. ⁊ de serui. tigni immittendi. in. vj. q.

¶ De fenestra Cap. lxij.

Videamus primo an qs in suo possit fenestram facere etiā si per eaz inspicere in fundum vicini. Et dicendum est ꝙ sic regulariter vt probatur in. l. altius. in prin. C. de ser. ⁊ aqua. et ibi hoc no. Bal. ⁊ doc. Et est ratio: q2 in re sua q̄s pōt edificare dūmodo nō mittat in alienū: etiā si noceat vicino. l. fluminū. §. fi. cū duabus seq. de dā infe. in re enī sua quilibet est moderator ⁊ arbiter l. in re mandata. C. mā. Et intellige etiam si quis haberet murū iuxta fundum vicini factū iā cētuz annis. ⁊ in eo nunq̄ fuerunt fenestre: q2 potest dominus fenestras facere. ar. glo. in. l. qui luminibus de serui. vr. pre. q2 lz murus ille steterit lōgissimo tempore sine fenestris. non propter hoc tollitur dño facultas ipsas faciēdi nisi qñ voluisset facere ⁊ per vicinū fuisset impeditus ⁊ ꝑpter hoc destitisset per. l. hec autem iura. cum ibi no. de serui. vrb. pre. Sed ista regula ꝙ quis possit in suo murū facere inuito vicino. fallit in quibusdā casibus. primo quādo eēt imposita seruit' vt in tali muro nō posset fieri fenestra. Naz possunt ibi cōstituere seruitutes vt non possim in meo facere fenestram ꝑ quam in domo tua prospicere possim. vt est casus in. d. l. altius. secundum vnam lec. in versi. pariete C. de serui. et ibi no. Bal. qui dicit se hoc vidisse de facto in ciuitate Perusij in domibus q̄ nunc sunt comitis. alias dñi Julia. ⁊ idez tenet Pau. de cast. in. l. quotiens. de serui. ti. generali. vbi dicit ꝙ talis conuentio valet si tua interest propter honestatē: qm̄ non posses vti domo tua libere cum hoies nolint in oibus videri. ⁊ iste casus poterit cōtingere quotidie inter fratres diuidētes inter se domos: pro hoc etiā facit. l. venditor. in prin. cōia predi. et qd ibi not. Bar. per illū tex. qui dicit ꝙ si ego vēdo tibi aliquam domū cum pacto ꝙ non possis exercere talem artem: valet ista conuentio vt obligeris tu et heredes tui. licet ista non sit seruitus cuz nō sit prediū dominās. de quo dic vt dixi. §. de ser. proijciendi. in. iij. q. ¶ Secundo fallit si vellem. in meo facere vnam fenestrā in loco in quo. esse. non consueuit quando facerem hoc ad emulationem vel despectum vicini. puta: quia vellem videre oia secreta sua per. l. opus. cum ibi not. de. ope. pu. et ita tenet Pe. Cy. et Pau. de cast. in. d. l. altius. In dubio tamen non est presumendum ꝙ faciat ad emulationem vel despectum. vt est glos. no. in. l. fluminum. §. fi. de dam. infec. nisi quando per caz possent videri secreta vicini et nullā ex hoc faciēs fenestram perciperet vtilitatem quia tunc crederem ꝙ hoc faceret in despectum. ⁊ ita sentit Pau. de cast. in. d. l. altius. Puto tamen ꝙ hoc sit remittendum arbitrio iudicis qui considerabit qualitatem vicinoꝝ si sunt amici vel non ⁊ maxie qualitatem facientis fenestram. et si verisimiliter fecisset caz etiam si essent amici. ar. l. j. §. j. de iure deli. et. c. de causis. de offi. deleg ⁊. l. iij. §. j. de testi. cum si. et si faciens fenestram est solitus facere in despectum vicini. tunc contra eum est presumendū. ar. l. non ois. §. a barbaris. de re. mili. Quib' adde omnino q̄ dixi. §. de solo siue area. in. v. fallentia. ver. sed est dubium. ¶ Tertio fallit quando quis habet parietē iuxta domū vel hortū cuiusdā puelle vel religiosaꝝ vel monialiū vt possit videre illaz puellam aut moniales aut religiosas: q2 si hoc faciat ad inhonestatē vel emulationē hoc nō potest. ar. d. l. opus. de ope. pu. ⁊. l. in fundo. de reiven. vbi dicitur ꝙ malicijs hoim obuiandū est. ⁊ ita tenet Cy. fm Pe. quē sequitur Bal. ⁊ communiter doct. in. d. l. altius. C. de serui. quod bene no. contra vicinos edificantes ad despectum alterius vicini. q2 si hoc faciunt vt noceant non possunt etiam i suo secus si faciunt principaliter ad suam vtilitatem licet noceat: quia tunc potest vt nota. in. d. l. fluminum. §. fi. de dam. infec. ⁊ hoc vult etiam Pau. de cast. in. d. l. altius. Nunc dicam' an quis possit facere fenestrā in muro cōi ignorāte vel inuito socio. Et dicas regulariter ꝙ nō: vt probat̄ in. l. quidam hiberus. de serui. vr. predi. et ibi hoc no. Ang. et doc. ⁊ idem not. Ang. in. l. inter quos. in. iiij. col. ver. ex his infert̄ ꝙ in pariete de dā. infec. dicēs ꝙ ratio est q2 per eā puta fenestram mutatur facies. puta parietis ⁊ debilitat̄ paries. et per ꝯñs nocet socio. ⁊ idē in effectu tenet Bal. in. d. l. altius. in. ij. nota. C. de serui. ⁊ Pau. de cast. in. l. quotiens. de serui. ⁊ in. l. pariete. in fi. de ser. vr. pre. ⁊ in. l. pe. q̄ incipit cos. eo. tit. Dixit tñ not. Pau. de ca. in. d. l. cos. ꝙ socius potest in re cōi facere fenestraz vel aliqd aliud qd alterat rem nisi aliqd afferat nocumētuz per. d. l. quidā hiberus. ⁊. l. fi. in prin. de ser. vrb. predio. qd nō credo esse verū indistincte: q2 vix potest esse quin afferat dānū vicino si alterat parietē vt dixi. §. fm Ange. vnde in hoc puto sic esse distinguēdū. Aut murus est cōmunis quo ad oīa: quia sic actum fuit inter eos et potest aut inter eos com-

Fallētie qñ q̄s nō pōt facere fenestram in muro suo proprio.

munis quo ad certū vsum tm̄. puta pro diuidēdo hortum cōem:ꝛ tūc nō poterit facere fenestraꝫ in muro vnius ex socijs per ea q̄ dixi.s.de pariete siue muro.in pe.q.ver.occurrit mihi.Aut est cōmunis simpliciter.ꝛ tunc aut faciendo fenestrā facit damnū muro cōi:ꝛ nō potest.d.l.quidā hiber⁹. in prin.aut non facit damnū muro: sed pōt respicere in domū vicini de p̄senti vel futuro si in area vicini postea edificaretur domus ꝛ non potest eadē ratione vt per regulā.l.sabinus.cōi diui.Aut nullo modo facit damnū nec facere potest:q2 murus est fortissimus.ꝛ sic propter fenestram alterari nō pōt:nec etiā ꝑpter dictā fenestrā pōt fieri in terra seu fundo vicini nec de presenti nec in futurū ita vt socij nullo modo intersit nec interesse pōt.ꝛ tūc equū est dicere vt possit.ar.d.l.quidā hiberus.§.fi. ꝛ.l.fistulā.§.pe.ꝛ ar.glo.in.l.sabinus.in p̄n. ꝑalle. Aut sumus in dubio si nocet vel nocere pōt.ꝛ tūc standū est regule.d.l.sabinus.que dicit ꝙ in re cōi melior est conditio ꝓhibentis. Et predictis adde que plene dixi.s.de scalis.ver.quid autem dicendum.ꝛ que dicam infra de camino ꝛ de necessario et de solario. ¶ Sed circa predicta vidi dubitari: q2 vnus ex socijs pōt murū cōem altius tollere vt dixi.s.de pariete siue muro.ver.iij.principaliter est videndū ꝛc.an ille q̄ altius tollit murū cōmunē possit in muro eleuato fenestrā facere ꝛ pro sua tm̄ vtilitate. Et ista.q.dependet a predi. nā murus cōis altius eleuatus per vnū tm̄ ex socijs efficitur cōis.vt est casus in.l.hoc ꝙ.d.§.si ex tribus. ꝑm vnā lec.glo.de serui.vr.pre.ꝛ tenent Bar.Ang. et Flo.ꝛ doc.in.d.l.quidam hiberus. ꝛ dixi plene s.de pariete siue muro.ver.iij.principaliter est videndum. Ergo in casibus in quibus in muro cōmuni potest fieri fenestra per vnum ex socijs tantum in illis casibus poterit muruꝫ eleuans in eo fenestrā facere et non alias.vt patet ex predictis: quia sepe contingit ꝙ vnus vicinus eleuat murū communem ꝛ facit fenestram versus vicinū a latere supra culmen ipsius vicini. Communiter tm̄ vidi obseruari contrarium in facto q2 indistincte dicte fenestre fiunt:et maxime in ciuitate verone vbi infinitis domibus eleuatis hec fenestre reperiuntur:ꝛ ita fuit alias iudicatum.ꝛ vbi esset consuetudo in hoc illi standuꝫ esset.vt dictū est supra de menianis.ꝛ predicta intellige in muro cōi pro indiuiso.secus si esset pro diuiso cōmunis: q2 tūc quilibet posset partem suā eleuare ꝛ in parte sua fenestrā facere sicut quis potest in muro proprio edificare regulariter.vt est dictuꝫ.s.in.prin.ꝛ hoc quando grossities muri pateretur.vt no.Bar.in. l.damnu.§.cum pariete.de dam.infe.vt dixi.s.de pariete siue muro. ¶ Sꝫ posito pro constanti ꝙ dicte fenestre i muro altius eleuato fieri possint per vnum tm̄ de socijs siue de iure consuetudine. vt q2 tāto tempore ibi fuerint a parte inducta sit prescriptio ꝙ ibi stare possint an si alter vicinus socius vult eleuare domū suam iuxta dictum murum prius eleuatum ꝛ ponere culmē domus sue equaliter cum culmine domus vicini vel etiā supra an possit obscurando dictas fenestras vicini ipso inuito.ꝛ videtur ꝙ sic.l.cū eo.de ser.et.l.eos. eo.ti.et per.l.altius.C.eo.ti.licet illa.l.altius.loquatur in edificante in suo tm̄.tū.d.l.cum eo.et. d.l.eos loquuntur generaliter in quocunqꝫ edificante siue in muro proprio siue in cōmuni.l.j.§.ꝛ generaliter.de leg.prestan.cū si.maxime cū videatur esse eadem ratio:q2 qd cōmune est pro eo iure quod ad me spectat meum est.l.pupillus.§.fi.de verbo.signi.ꝛ audio ꝙ ita de facto seruat verone.

In contrarium videtur ꝙ non possit. nam cum ille murus primo eleuatus in quo sunt fenestre sit communis.videt ꝙ alter socius nō possit edificare domum suam que est a latere claudēdo vel obscurando dictas fenestras:q2 regula est ꝙ socius inuito socio nō pōt aliquid edificare in muro communi ꝑpter qd fiat damnum aut incōmodū alij socio.l.sabinus.cōi diui.ꝛ Ange.ꝛ doc.in.d.l.q̄dā hiberus.ꝛ pro hoc vide que dixi.s.de serui. ne luminibus officiat in.vij.q. ¶ Ego aūt teneo primam partem.videlꝫ ꝙ possit maxime per istaꝫ rōnem. Nam cum ille murus sit principaliter destinatus ad recipiendum tigna vel culmen domus poterit eleuari domus sua depressa etiam obscurando lumina alterius vicini per.l.si communes edes.ꝛ quod ibi no.commu.diui.ꝛ qd no.in.l.sabinus.per glo.eo.tit.et ideo si esset iam edificata domus vtriusqꝫ vicini super dicto muro et vnus ipsum prius eleuasset et alter posset eum iterum eleuare etiam obscurando lumina vicini qui prius eleuauit.et in muro eleuato fenestras fecit.Nā si aliter diceremus tolleret sibi per directū potestas altius tollēdi domū suam ꝛ vtendi re sua et cōmuni ad vsum destinatū q̄ essent contra p̄dicta iura; Sed vbi murus non esset destinatus ad edificiū domus sed forte ad diuidēdū tm̄ ꝛ vni permissum est vt in muro eleuato superedificet domum tūc alter nō poterit nō tm̄ reficere fenestras. sed etiā q2 nō poterit vti re cōmuni ad vsum nō destinatū maxime nocēdo vicino per no.per glo. in.d. l.sabinus.ꝛ q2 cōcessio ibi facta prius nō debꝫ tolli sibi sine facto suo per regulam.l.id qd nostrū de reg.iur.qd bene no.q2 quotidie de facto cōtingit. ¶ Superest nūc vt dicamus si quis pōt facere in alieno fenestrā domino inuito. Et dicas breuiter ꝙ non nisi esset imposita seruitus quod fieri pōt vt est casus ꝑm vnā lec.gl.i.l.alti⁹.C.d ꝑui.d q̄ vide q̄ dixi.s.d ser.luminū ver.itē est alia differētia ꝛc. ¶ Ultra p̄dicta pōt q̄ri an sit licitū facere fenestrā d ligno qd d2 balcon⁹ ꝛ ipꝫ apire i publico.s.solū vicini. Et dicā breuit ꝙ sic vt d2 d ianua.q2 ōten⁹ se ꝓtēdit stillicidiū.pōt vltra nō.vt ꝓbaꝉ i.l.fi.§.fi.ꝛ ibi no.p gl.d ianua.d ꝑui.vrba p̄di. d q̄ dic vt dixi.s.d ostio siue porta. ¶ Itē q̄ri pōt si ꝓmisi vicino.sub certa pena nō facere fenestrā i muro dom⁹ mee et postea illā domū vēdo an ētor poterit facere fenestrā. Videꝉ qd sic q2 ista ñ fuit ꝑuit⁹.ꝫ obligatio q̄dā ꝑsonalis qd apparet ex forma obligatiōis in q̄ nō ōtineꝉ cā q̄re ꝓmisit Si em̄ cā aliq̄ exprimereꝉ puta ne aliq̄s vl⁹ vicini ipediret tūc ꝑui. ꝑsumereꝉ ita dicit Spe.i ti.d em.ꝛ vēdi.ꝟ.ꝫ pōe cauit.ꝛ Flo. refert i.l.vt pomū.l prin.d ser.ꝛ vid no.l.l.iij.§.op⁹ ꝛ ibi Bar.d alie.iu.mu.cā.ꝛ.l.fi.d no.ope.nū.ꝛ i.l.fina.d ꝑhē.em. Et vid oino dictū Pau.d ca.l.l.pe.q̄ īcipit luci⁹ tyti⁹.de ser.ru.pre.ꝛ i.l.ij.§.itē si i facto circa mediū de ver.ob.ꝟ.adde qd dixi.spe.vbi ideꝫ tꝫ.ꝛ vid oino q̄ dixi.s.i prin.hui⁹ li.i illa qd quō cognoscaꝉ an sint ꝑui.reales vl ꝑsonales. vbi plene h examinaui. ¶ Itē q̄ri pōt an dñs dom⁹ pōt obscurare lumia dom⁹ locate alteri vl i q̄ ali⁹ hꝫ vsu. d domo locata. Dic ꝙ ñ lꝫ dño obscurare. ꝛ si obscurareꝉ ēt ab extraneo etiā dñs teneretꝉ.l.si mer. §.fi.ff.loca.ꝛ ibi vid no.ꝛ idē tꝫ gl.i.l.is q̄ binas. et ibi no.doc.d vsu. De domo ꝟo i q̄ alius hꝫ vsu. dic aut dñs pleno iure vult edificare i sua domo ꝓpria ꝛ licet obscurareꝉ domus vsu. d.l.is q̄ binas edes aut vult edificare in domo in qua alius hꝫ vsufructum et non potest.vt no.ibi flo.ꝛ vide.l.cai⁹ alias incipit binas de ser.vr.pre.ꝛ qd no.in.l.j.§.fi.si vsufruc.pe. Et adde qd vsufruc.potest bene fenestras

aperire fundi fructuarij tex.est.in.l.equissimū.§. sed si edium de vsuf. Sed non potest claudere vt eadē.l.§.nerua.ꝛ ibi hoc no.gl.in ver.obscurare ꝛ et no.glo.in.d.§.sed si edium. ¶ Quid aūt est dicendum de fenestris vitreis ligneis et papyreis.q̄ vulgo spere dicūtur.an quis potest eas fenestras domui sue apponere. Et dic regulariter ꝙ sic: q2 in suo potest quis edificare. vt dixi.s.in prin.nisi esset seruitus imposita ꝙ fenestra staret aperta vt vicinus ex ea possit lumen habere ꝛ recipere.l.lumen.de ser.vrba.pre.vel nisi talis fenestra protenderet extra parietē ꝛ stillicidiū supra solum vicini qd debꝫ esse liberū.l.fi.in prin.eo.ti.circa ꝙ vide que dicam.in ti.seq.de specularibus ver.circa ista specularia. ¶ Sꝫ an quis cogaꝉ dictas fenestras imponere ꝛ tenere i fenestris sui parietis. Et dic regulariter ꝙ non nisi seruitus esset imposita. vt probatur in.d.l.altius ꝑm vnaꝫ lec.C.de serui.qd no.q2 sepe contingit inter fratres diuidentes int se domuꝫ.q2 qn̄ vni obuenit pars domus.que hꝫ fenestras respiciētes in hortū vel parteꝫ alterius fratres conueniunt ꝙ ipse debeat tenere clausas fenestras cū fenestris puta vitreis.qn̄ vꝫ ista conuentio vt dixi.Sꝫ quid si aliqua vitrea esset fracta vel tela vel purpura ita in domo alterius fratris possit videri.an debens seruituteꝫ teneaꝉ reficere suis sumtibus. Dic ꝙ sic.per.l.eū debere col.in fi. de serui.vrb.predi.cōiuncta.l.ꝛ si forte.si seruitus ven.quod no. q2 est quotidianū. ¶ Ultimo circa istam materiam de fenestra ꝛ balcono vide supra de serui.stillicidij auertendi in.ix.q.in fi.de serui. ne prospectui officiatur cum tribus ti.seque.ꝛ de pariete siue muro.ver. Scd̄o principaliter est videndū.ꝛ de stillicidio siue tecto.in.ij.q.ꝛ de peculio in prin.et per Saly.in.l.altius.C.de serui.et ibi etiam per omnes docto.

¶ De specularibus. Cap.lxiij.

Gelosie Galice an tē dicunꝉ cages.

Specularia sunt que vulgo gelosie dicuntur ab inspiciendo dicta.vt est tex.cuꝫ glo.in.l.sꝫ si quid.§.proprietatis.in ver.specularibus.de vsu.ꝛ in. l.quesitū specularia.de fun.instru.ꝛ instrumēta sunt domus lignea q̄ in fenestris poni solent vt ibi stantes maxie mulieres videre ꝛ non videri possint.ꝛ si sunt affixa fenestris pars dom⁹ sunt et domo vendita continentur etiaꝫ si sint in edificio posita ꝛ ad tempus detracta reponātur. vt est tex.in.d.§.specularia.ꝛ ibi glo.et pro hoc.l. fundi.§.fi.cum.l.se.et.l.granaria.de act.em. Sed si sunt de nouo facta ꝛ nondū imposita sꝫ ad hoc facta vt imponantur et suppleantur si q̄ desunt. tunc non sunt pars domus sed instrumēto dom⁹ cōtinentur.vt est tex.in.d.l.specularia.ver. sꝫ et si non sunt. Et ideo si quis hꝫ vsufr.domus veniūt etiā specularia tanq̄ domus instra et ꝓprietari⁹ non potest prohibere fructuariū illis vti. vt est tex.in.d.l.sꝫ et si quis.§.proprietatis.de vsufru.et propterea videtur esse legata vel vendita domus sine instr̄o:ideo nō veniūt dicta specularia que nunq̄ fuerūt apposita fenestris q2 illa sunt instra domus vt dixi.sed specularia affixa vel ad t̄ps detracta vt reponantur bñ cōprehenderentur.q2 vt dixi ista pars domus nō sunt instr̄a.vt probatur in.d.l.quesitum.§.specularia de fun.instructo. ¶ Circa ista specularia posset dubitari an indistincte possunt poni in fenestris. Distingue breuiter. Aut quis vult ea ponere in fenestris suis ꝛ tūc regulariter potest nisi esset seruitus constituta.vt dixi.s.de fenestris ver.superest nūc vt dicamus.et ver.sꝫ an quis cogatur. Aut vult ponere i cōmuni fenestra socio inuito ꝛ nō pōt p.l.sabinus cōi.di. et per ea q̄ dixi.s.ti.proxi.ver.nunc dicamus. Aut quis vult ea ponere in fenestris alienis et nō pōt regulariter nisi esset seruitus cōstituta.vt dixi.s. de fenestris ver.superest nunc vt dicamus.ꝛ versi. an quis cogatur. Aut vult quis ponere in sua fenestra ꝓpria et tunc aut specularia non excedunt parietem suum propriū ꝛ breuiter pōt sicut etiaꝫ in suo fenestram facere. vt.l. altius.C.de ser.nisi esset sibi seruitus imposita vt non possit ibi tenere specularia ad hoc forte vt ex illis fenestris possit haberi lumen in domo vicini vt habetur.in.l. lumen.de serui.vrba.predio.et dixi.s.de ser.lumi. ver.item est alia differentia.et in tit.prece.in pri. in ver.superest nunc.ꝛ in ver.quid aūt.aut specularia excedunt parietem.ꝛ tunc aut sunt super solum publicū et de consuetudine seruatur vbiqꝫ ꝙ possint fieri.ergo dicendū est ꝙ possint.l.j.et.l.an in totum.C.de edi.priua.cuꝫ si.aut sunt supra solum vicini priuatū.et tunc sub suo stillicidio quatenus protendit stillicidium vel circa fieri p̄nt: sꝫ non vltra per.l.fi.§.qui.cuꝫ ibi no.per glo.et doc. de ser.vrb.pre.ꝛ per idē quod dixi de fenestra de ligno.s.tit.prece.ver.vltra predicta potest queri.

¶ De camino. Cap.lxiiij.

In camino quinqꝫ p̄ncipaliter considerari possunt.primum camini locus in quo ignis fit. alterum ipse ignis q̄ fit in eo:tertium cappa eius. quartū tuba.quintū fumus q̄ exit de camino:de singulis videamus. ¶ Et prio de loco vbi fit ignis dicas.si fiat super solario ꝛ solarium est ignem faciētis.et potest facere qn̄ vult q2 quis pōt vti re sua ꝓ voluntate nisi vicinus timeat periculum incēdij. Itē qn̄ solariū est cōe.ꝛ ille q̄ est inferior timeret periculum incendij:q2 solariū non haberet sub se murū.ꝛ tunc potest peti cautio dā. infe.l.fluminū.§.preterea.ꝛ ibi no.Bar.et doc.de dā.infec.ꝛ.l.si seruus seruū.§.si fornicarius.ad.l. aquil.cū glo.ꝛ p ea q̄ dixi.s.de furno.immo plus posset facere vicinus inferior muruꝫ sub solario. ar.l.j.in fin.de aqua plu.ar. Sed cuius expensis. vꝛ ꝙ faciētis ar.d.l.j.in fi.nisi esset seruitus apposita illi⁹ oneris ferendi.q2 tūc deberet fieri expensis cōmunibus ar.l.et si forte.§.etiā si serui.ven. ¶ Aduerte tm̄ q2 nec hec seruitus oneris ferendi esse potest hic in re communi pro indiuiso.l.in re cōmuni.de ser.vrb.predi.et ideo nō potest dici ꝙ fieri debeat expēsis cōmunibus. fiet ergo murus sub solario per edificantem caminum expensis suis ꝛ non dñi inferioris qui solūmodo pati tenetur ar.l.quoties.la.j.§.j.de serui. ¶ Sed nūquid faciens caminum potest facere muruꝫ in solario communi inuito vicino. Credo ꝙ sic quia vt dixi nedum est vtile.sed etiā necessarium propter periculum incendij. ¶ De secundo vero.s.de igne q̄ fit in camino.dic ꝙ si murus a latere est ita grossus qui est cōmunis ꝙ ex igne nō potest recipere detrimentuꝫ.et tūc alter ex socijs potest facere ignē iuxta parietem cōmunem etiā maximuꝫ sicut fit tpe nuptiarū.et ita tenet Ang.et Pau.de ca.in.l. quidā hiberus de serui.vrba.pre. aut paries non est ita grossus.ꝛ tunc aut vult facere ignē familiarem ꝛ tēperatum.et potest etiā si aliquod damnū faciat ex quo vtitur ad vsum destinatum.arg.l.fistulam.in prin.e.ti.et.l.si cui.§.fi.si ser.ven.et ita tenet Angel.in.d.l.quidam hiberus.circa princi. etiam pro hoc allego optimum text.in.l.arbori.

bus.§.si nauis.de vsufru.et quod ibi no.per glo.et docto.et maxime Flo.Item quia vtitur re ad vsuz destinatum.vt no.in.d.l.si cōmunes edes.et.l.sabinus.cōi diui.Aut vult facere ignem nō familiarem nec temperatum propter qd̄ fit damnum parieti cōmuni et non potest per.d.l.quidaz hiberus per glo.in ver.adiiciatur.et hoc tenet ibi Barto. Bal.et communiter docto.et Ang.in.l.inter quos.de dā.infec. ¶ De tertio.s.cappa camini dic aut edificium fit in muro ꝓprio edificantis aut in alieno aut in cōmuni. Primo casu qn̄ fit in proprio non hz dubium qz potest nisi sit in contrariū seruitus constituta per ea q̄ dixi supra de fenestra.in prin. Secundo casu qn̄ fit in alieno et breuiter non pōt. l.sed si inter me.in princi.de serui.vrba.predio.et.l. quemadmodū.§.fina.ad.l.aquila.cum si.nisi esset seruit' imposita per ea que dixi supra de fenestra ver.nunc superest.Tertio casu qn̄ fit edificiū in cōmuni pariete.et tunc subdistingue.aut paries est cōmunis ad vnumvsum tantum puta ad hortum diuidendū.et in eo non potest fieri caminus per id quod dixi supra de pariete siue muro in pe.q.et supra de fenestra in versi.nunc dicamus.aut non est communis ad vnuz vsum tm̄ sed ad omnia vel simpliciter.et tunc si queritur an possit cauare murum:et tunc aut murus est pro diuiso et potest vsq̄ ad dimidiā et vsquequo durat pars sua qz tunc dicitur facere in suo.et pro hoc glo.in.l.hoc quod dictum.§.j.in ver.paries.in prin.de ser.vrba.predi. Aut est cōmunis pro indiuiso et tunc etiam potest vltra qz in oī parte muri dicitur laborare in re cōmuni.hz enī quilibet portionez in qualibet particula pro indiuiso.vt not.glo.in.l.qui rome.§.duo fratres.de verb.oblig.et in.l.si familie.C.fa.er.et. in.§.quedā.insti.de acti.Fallit hoc in tribus casibus.Primo qn̄ paries non potest cauaturaz pati per.l.cui edificium.de ser.vrb.predi.Secūdo fallit quando alter sociusvelit ab altera parte sua facere caminuz:qz vnus plus iuris non hz q̄ alius vt dixi.et habetur.in.d.l.quidā hiberus.maxime per Ang.qui dicit circa prin.qd̄ ita seruat consuetudo qn̄ videmus in pariete cōmuni quemlibet socioꝝ caminū habere in parte sua.Tertio fallit qn̄ murus esset ita debilis q̄ etiā faciendo ignem ita tēperatum pro vsu suo torreretur et sibi damnū fieret per dictam.l.quidaz hiberus.in prin.cum ibi not.per glo.et docto.in versi.annorum.Et adde omnino que dicam infra.in versi.sed hic pōt dubitari.Aut queritur de ipsa cappa camini tantuz et tunc aut vult mittere tigna vel lapides sustinētes cappam vltra dimidiam muri et non potest si est communis pro diuiso.secus si pro indiuiso per ea que proxi.dixi de cauatura.Aut vult mittere tigna vsq̄ ad dimidiam vel citra vel vltra quando est communis pro diuiso et tunc aut per talē edificationem non fit damnū muro puta qz per eam murus communis nō debilitatur neq̄ mutatur eius facies.et tunc potest argu.l.fistulam.de serui. vrba.predio.et no.Bar.Bal.et doct.in.d.l.quidam hiberus.Aut fit damnū muro cōmuni et non potest.per.d.l.quidam hiberus.in prin.cum ibi no.et ibi si vellet apponere lapides magnos i muro cōmuni pro sustinenda cappa camini qui destruerēt murum comunem propter ponderositatem non posset per dictam.l.cui edificiuz:et per ea que dixi supra de fenestra.ver.nūc dicamus. ¶ Sz hic posset dubitari qn̄ aliquis vult edificare caminum in pariete cōmuni et murus est ita debilis q̄ faciendo ignem temperatū etiā pro vsu suo torreretur. vt dixi.s.ver.tertio fallit.an hoc casu posset sibi prouidere faciendo.s.vnum murū paruū a parte sua.puta vnius pedis et altitudinis q̄tum potest cōmuniter ascendere flāma ignis sicut sepissime vidi.Et videt q̄ non.qz prope murū cōem non est licitū vni socio facere aliū muruz propriū per.d.l. quidā hiberus.in prin.ver.ad parietē.sm lec.vltī. glo.que dicit q̄ debet distare per duos pedes vel vnū.per.l.fi.fini.regun.et ita vult Ange.Et intellige de duobus pedibus qn̄ edificatur murus cum domo:sed qn̄ est murus simplex sufficit dimissio vnius pedis.per.d.l.fi.et ita vr̄ in casu nostro q̄ debeat ille murus distare per pedē a muro cōmuni. et sic.d.l.fi.locū hz non solū in edificāte iuxta murum alienū:sz etiā iuxta murū cōem qd̄ est notandum.In contrariū tm̄ videtur tex.in.l.fistulam.§. iuxta.de ser.vr.pre.Ego puto in hoc esse distinguēdum.Aut quis vult facere murū ꝓpriū iuxta muꝝ cōmunem ita q̄ incumbat:et nō pōt.d.l.quidā hiberus.in prin.et ita tenet glo.in.d.§.iuxta.ver.manet.aut vult facere murū iuxta cōmunē ita q̄ cōmuni nō inhereat.et q̄ sublato pariete cōmuni,remanere possit si paries cōis refectionē non impedit pōt casus est in.d.§.iuxta.et lz ille tex.loquatur de camera ex figulo opere facta iuxta parietē cōmunem.et glo.ibi exponit ex figulo.i.ex lateribus nō coctis et lutosa materia:et sic nō videatur loqui de muro tm̄ credo q̄ idē sit in dicto muro paruo: qz est eadem ratio in vtroq̄ casu.Nec ob.l.fi.fini. regun.et glo.in.d.l.quidā hiberus.in vsi.amitten. inū.qz intelligitur qn̄ quis vult edificare murum fodiendo in terra ꝓpter qd̄ verisimiliter possit dānuz inferri muro cōmuni.tunc enī debet distare per pedē.qz ita taxatū est per.d.l.fi.Sed quādo est murus edificatus super solario vel etiam in terra pro dicto camino ad defendendum murū cōmunem et sic pro eius vtilitate:qz ex eo non potest socius damnū pati ex illa modica fossiōe immo vtilitatem tūc potest.Nec habet locū.d.l.fi.per.d.§. iuxta.facit ad hoc.l.si tytius horreū.de acquiren. re.do.et quod.s.de pariete siue muro et quid si esset paries ligneus.et vide.s.que dixi de scalis.ver.videamus de muro cōmuni.Ex quo etiaz infero ea ratione q̄ quis potest iuxta murū alienū etiaz nō dimisso spatio vnius pedis facere muruz sine fundamento vel modico.puta pro sedendo vel causa ponendi supra horticellos dūmodo humorē non faciant muro cōmuni.per.d.l.quidaz hiberus.in prin.que omnia bene no.pro intellectu.d.l.fi.fini. regun. ¶ De quarto principali.s.de tuba camini. Dic aut in totū illa tuba est extra murū cōmunez a parte facientis caminum:et per eam solā fumus ascendit et ignis non appropinquat.et potest per. l.fistulam.de serui.vrba.predi.et ita tenet Bar.Bal. in.d.l.quidaz hiberus.in prin.et Ang.in.d.l.inter quos.in prin.in.iiij.col.de dam.infec.Aut illa est cauata in muro cōmuni et tunc aut per illā cauaturam flāma ignis torreretur:et deterior fieret murus et nō posset per.d.l.quidaz hiberus.in prin.et ibi per oēs doc.et per Ang.in.d.l.inter quos.Aut per illam torreretur murus cōmunis nec per hoc deteriorarerur.et tunc distingue.aut illa cauatura est vltra medietatē muri vel citra.et tunc dic in oībus.vt.s.dictū est de cappa. ¶ De quinto et vltimo principali.s.de fumo q̄.erit de camino siue de eius tuba.Dic vt dixi.s.de fumo.ver.adde que dixi.s. de pariete siue muro.ver.Scđo principaliter est videndum.vbi dicitur q̄ ex cappa camini potest cognosci an murus sit proprius vl' communis.de quo dic.vt ibi plene dixi:et vide que dixi supra de serui.stil.auerten.in.ix.q.in.fi.

¶ De necessario. Capit.lxv.

De necessario qd̄ gallice dr̄ retrerz.

Necessarium tres habet partes prima est fenestra in qua locus fit ad sedendum.alia est caua eius q̄ solet ex vasis fictilib' fieri.tertia est fouea ad quam oēs immunditie descendunt.

Fenestra meli' dixisset foramen.

¶ De fenestra siue loco necessarij ad sedenduz an et qn̄ posset fieri in muro proprio vel alieno aut communi distingue.vt dixi.s.de cappa camini.in titulo precedēti.et vide q̄ dixi.s.de fenestra. ¶ De scđa parte necessarij:videlz de ipsius caua an illa possit fieri distingue.aut quis vult facere cauā necessarij in suo ꝓprio.aut in alieno.aut in cōmuni Si fit in suo proprio regulariter lz nisi fiat iuxta parietē vicini:qz si tunc ledatur paries vicini fieri non pōt.l.fi.§.fi.si ser.ven.et idem dicas si noceret puteo vel cisterne vicini.vt dicetur infra de fouea necessarij.Tm̄ vidi dubitari an illa possit fieri muro proprio supra solum publicū vel vicini.Dic de puteo q̄ nō potest nisi aliter sit de consuetudine. Supra solum autē priuatum vicini etiā non pōt nisi habeat supra stillicidiū domus per.l.si vitem §.fi.qd̄ vi aut clam.et.l.fi.de serui.Sed si habet stillicidium potest sub eo quatenus durat dictam cauam protendere.l.fi.§.fi.de ser.vr.pre.circa q̄ vide que dixi.s.de serui.stillicidij auertendi in.ix.q.et. s.de fenestra.in ver.vltra predicta.et de specularibus in fi. ¶ De tertia vero parte necessarij.videlz ipsius fouea an illa possit fieri distingue.aut quis vult facere cam in suo proprio:aut in communi aut in alieno.si vult facere suo proprio regulariter licet nisi fiat iuxta parietem vicini qui ex hoc ledatur.vt.l.si quando.§.fi.si serui.ven.et idem si noceret puteo vel cisterne vicini.vt dicaz infra de fouea necessarij vel nisi esset seruitus imposita q̄ in suo facere non possit.argu.l.altius.C.de seruitu.Si vero vult facere in communi muro dictam cauam necessarij videtur q̄ non possit quia in re communi melior est conditio prohibentis.l.sabinus.cōmu.diui.In contrarium videtur q̄ possit per.l.fistulam.de ser.vr.pre.et per glo.in.d.l.si quādo.§.fi.Ego aūt in hoc sic distinguo.aut est aliqd cōuentum inter socios.et illud est seruandum.l. semp in stipulationibus.de re iu.Aut nihil est cōuentum et tunc aut est consuetudo in loco super hoc.et illa est seruanda per.d.l.semper et per.l.an in totum.C.de edi.priua.Aut nulla est cōuentio vel cōsuetudo.et tunc aut murus est cōmunis ad vnum vsum tm̄ et nō pōt.vt dixi.s.de cappa camini in tit.precedenti.Aut est cōis ad oīa simpliciter et tūc aut ex dicta cauea necessarij nō fit aliqd̄ dānū muro cōi et pōt.ar.d.l.fistulā.et.d.l.quidā hiberus.§.fi.co.ti.et p no.i.d.l.si qn̄.§.j.et hoc tenet Jo. pe.de papia.in suo vltimo li.in glo.in ver.et in futurū percipiendis ver.an autē socius.aut infert damnum muro cōi.puta qz murus est subtilis et nimiū debilitaret et nō pōt p.l.cui' edificiū.de.ser. vr.predio.vel qz ꝓpter humorē caue necessarij murus cōis debilitat per.d.l.quidā hiberus.in prin. cū ibi no.et per.l.fistulā.si serui ven.et.d.l.si qn̄.§. fi.cū glo.cod.titu.et hoc tenet etiam dictus Joā. Pe.in loco preallegato qui dicit idē si ex dicta caua exit putredo vel malus odor:et ad hoc nihil allegat.sed tu allega tex.cū glo.in.l.ij.§.idē ait si odore.quid in loco publico.et tex.cum glo.in.l.pe. §.pe.quod vi aut clam.et vide que dixi.s.de cloaca in antepe.q.Idem etiā dicas si ex dicta caua exit humor vel putredo in domo vicini:qz qs nō pōt etiā laborādo in suo immittere aliquid in alieno vt no.glo.in.d.l.si qn̄.§.fi.et dicam infra de fouea necessarij. ¶ De quarta parte et vltima.s.fouea necessarij posset queri an possit illa fieri ꝓvoluntate dn̄i.Dic aut velit facere foueā subterraneā etiam vltra suū solum sub solo vicini:et nō potest vt dixi. s.de penu.ver.quid si vnus vult facere.Aut vult facere quatenus durat solum suū et potest nec tenetur dimittere spatium aliqd̄.l.fi.fini.regū.vt dixi. s.de penu.et de puteo.nec etiā hoc seruatur de cōsuetudine vt dimittatur aliqd̄ spatium et ꝑsertim qn̄ fiunt hmōi fouee vndiq̄ remurantur.q̄ vulgo volte dicuntur. ¶ Scđo queri potest quid si ex fouea mutata vel nō mutata exit humor vl' putredo et descendit in puteū vel cisternā vicini vel eius vicinis aut in penu.an poterit cogi ad reficiendum dictam foueā:ita et taliter q̄ nō noceat puteo vel cisterne aut alij loco vicini.Dicas q̄ sic.qz non est licitum quicq̄ facere in suo per qd̄ aliud immittatur in alienum.l.sicuti.§.aristo.si ser.ven.et.d.l.si qn̄.§.fi.si serui.ven.l.fluminum.§.fi.in glo.pe.in fi.de dam.infec.et ita tenet Jo.pe.de papia.i suo vltimo li.in loco preallegato.et ita not.glo.in.d. l.si quando.§.fi.qui dicit per illuz tex.vbi aliquis construit loca cōmunia iuxta domū vicini ex quibus causetur ad illam humiditas cogi poterit ad talia loca purganda:et purgata retinenda.aduerte tm̄ qz glo.in.d.l.si quando.§.fi.videtur tenere sm Azo.q̄ sit licitum sterquiliniū in suo ponere licet alius sentiat inde humorem.per.l.sicuti.§.idem ait.si ser.ven.et per.l.fistulam.in prin.de serui.vr. pre.quā glo.intelligo quando ratio humorem faceret.secus si assidue per.d.l.fistulam.in princi.et adde que dicam in tit.j.post prin.et infra de sterquilinio. ¶ Sed pone q̄ habens necessariū plenum vult ipsum purgare an possit.Credo q̄ non propter ferorē.et ideo de nocte tantum fieri debet per ea que dixi.s.de fornace.ver.et predicta teneo vbi vide et adde que dicam in ti.seq.

¶ De seclario. Cap.lxvj.

Seclariū gallice et maxime i prūncia lugdunē si seclariū dr̄ eguedier.

Seclariū quinq̄ habet partes. Prima est lapis siue lignum sup quo lauat supellex.Altera est siūr alius lapis vel lignū desup in quo pendent situle et his similia:ac etiam supellectilia coquine ponunt.Tertia pars est foramen p qd̄ aqua descendit.Quarta est fouea ad quā aque et cetere immūdicie discurrunt.Quinta est quandoq̄ camera in quo statur ad lauādū super prima parte de lapide seu ligno seclarij super quo lauari solent supellectilia.si queritur an imponi possint in muro ꝓprio aut in cōmuni aut in alieno.dicēdū est breuiter sicut dixi de cappa camini. ¶ Sed qd si vult edificare iuxta parietē cōem ipm nō tāgendo distingue.Aut per talē edificationē seclarij nō fit damnū vicino seu socio nec impeditur refectio cōmunis vel alieni parietis et potest.ar.l.quidam hiberus.in prin.et.l.fistulā.§.iuxta.de seruitu.vrb. pre.Aut impedit refectionē et nō pōt p.d.§.iuxta Aut non impedit refectionē et nocet vicino:et tunc aut nocet assidue quia assiduum humorē emittit et non potest.Aut non nocet assidue sed interpolarim tunc pōt per.d.l.fistulā.in prin.et ita tenet Ang.in.d.l.si inter quos.in vlti.col.versi.si autem quis nō velit edificare.de dam.infec.et adde q̄ dixi.s.de camino.ver.sed hic posset dubitari.et in ti. pre.Item quid si ex seclario spargitur aqua et descendit per solarium ad partem inferiorem vicini vel malefacit solarium commune.an potest prohiberi ne amplius spargat.Dic aut spargit pro vsu

quotidiano sue familie:.z potest ar.l.sicuti.§.fin. si serui.ven.z.l.fistulã.in prin. de serui.vr. pre. Aut vltra vsum quotidianũ z non potest. vt dictis iuribus.circa quod vide que plene dixi.s.de ser.pij. in.ij.q.super. ¶ De scđa parte seclarij dicenduz est in omib' sicut de prima.sed in hac secunda in primis considerandũ est si murus esset subtilis z propter pondus supellectilis appense debilitaretur prohiberi possit per.l.cuius edificiũ.de serui. vrb. predi. ¶ De.iij.z.iiij.z.v.parte seclarij.s.de foramine z fouea z eius camera.Dic in oibus z per omia vt cunclusum fuit.s.in ti.precedenti de necessario et adde que dixi.s.de seruitute proijciendi.z quod dicam in sequenti ti.

¶ De aquarolo siue canali. Cap.lxvij.

Primus de ista materia supra in titulo de fistula verũ q: multũ conuenit seclario.ideo eã hic cõmemorare cõstitui.Et appello aquarolũ paruũ seclariũ vel vas lapideuz in muro immissum habens fistulas ferreas ad sil'itudinē capitis serpentis vel leonis aut hominis:de quo exit aqua p manib' lauandis. Si quis aũt aquarolũ siue canale in suo aut alieno fabricare voluerit ea q̃ de seclario dicta sunt obseruare tenet per iura in duob' titulis precedentibus allegata. Sz iuxta ea dubitari posset q̃s hz aquarolũ in suo et ducit aquã per vnã regulã q̃ similiter cadit in suũ puta in curiam vel hortũ deinde illa aqua paulatim descendit in fundũ vel penũ vicini vel cõmuni.an cogi possit vt dictã aquã in suo retineat vt i alienũ nõ veniat.Et videtur q nõ per gl.ordi.i fi. qñ si serui.vẽdi.in contrariũ videt.l.fluminũ.§.fi. in glo.pe.in fi.de dam.infec.Puto q sit dicenduz. aut illa aqua assidue descendit in fundũ vicini vel cõmunẽ z prohiberi potest per. l. fistulã.in princi. de ser.vr.pre.Aut non discurrit assidue.z tũc secus per.d.l.fistulas.et pro hoc vide que dixi.s. in titu. prece.circa primã partẽ. ¶ Quid aũt si ego vidẽs aquã vicini mei descendere z cadere in suo ad curiã meã facio aliquid in meo ppter qđ impeditur flux' aque ita q remaneat i solo vicini an possim dicas q sic.ar.l.j.§.sunt qui putant. ff.ne quid i loco publico.z vide que dixi supra.l.iiij.diuisione seruitutũ.versi.z primo videam'.z supra de curia. in fi. ¶ Itez quid si aqua descendit ex canali vicini in fundũ meũ.Dic q eũ prohibere possum per.l.sicuti.§.Aristo.si serui.vendi.z per ea que dixi.s.de serui.proiici.in.j.z.ij.q. ¶ Itẽ quid si ex aquarolo tuo descendit aqua in viã publicã an ego vicinus possim agere contra te. Dic q sic.si noceat nam nocere potest mihi transeunti.ar.l.ij.in princi.ne q̃d in loco publico. circa quod vide que dicam infra titu.sequẽ.z que dixi.s.in tit.precedenti. ¶ Item nunquid in pariete communi sit licitum mittere canale recipiens aquam de celo cadentẽ vl'aquaz de cisterna discurrentem aut de aliquo receptaculo aque quod castellum appellatur dicas q non p l.fistulam de serui.vr.pre.Et est ratio.q: per talem discursum aquarum parietem corrumpi verisimiliter est fm Ange.in.l.inter quos.in princi.in.iiij. col.de dam.infec. Reliqua circa istam materiam vide supra de fistula.

¶ De aque piectu siue aliaz rez. Cap.lxviij.

Uero primo nunquid sit licitũ immittere aquam in fundum vicini. Et dic q non.nisi sit seruitus imposita.l.sicuti.§.Aristo. si serui. vendi. de quo dic vt plene dixi de serui.proiiciendi. ¶ Quero scđo an liceat proiicere aquã vel alias immunditias in stratam publicã vel aliũ locum publicũ. Et puto q sic.dummodo nõ noceat vsui publico vel transeuntibus vel in ea existentibus.ar l.ij. in prin.ne quid in loco pub.iuncta.l.j.in prin.de his qui deie.vel effu.nisi ex lege vel statuto vel consuetudine aliter esset prouisum.d.l.ij.in princi. Nam cõmuniter circa hoc per statuta locoz est prouisũ et aliter q̃.sit de iure cõmuni. ¶ Quero tertio pedissequa vel famulus vnius proiecit ex fenestra aliquam putredinẽ.puta lauaturam vel aliud putridum z descendit sup vestem vel caputiũ cuiusdaz transeuntis per viã publicã z ibi stantis et vestem vel caputium deturpauit an dñs eius teneatur z inquantum.Et dic regulariter q in dupluz damdati.vt est tex.in.l.prima.in prin.et ibi hoc notat Floria.de his que deie.vel effude.quod est verũ qñ est proiectũ in loco quo vulgo iter fieri solet secus si esset proiectum in loco non consueto quo vulgo iter nõ consueuit esse.vt est tex.in.d.l.j.§. summa cum vtilitate.eo.ti.facit.l.si pcurator.z qđ ibi no. ad.l.aquil.qđ no.q: accidit sepe de facto.z ita etiã seruatur.sz pene aliter solent imponi per statuta locoz que sunt seruanda.l.oẽs populi.de iustit.et iure.ibi autẽ non essent statuta vel consuetudo serua quod.s.dixi. ¶ Quero quarto quid si concedo tibi duos pedes terre vt ibi proiicias aquam an proprietas vel vsus concedi videatur. Et videtur q proprietas eo q: non fuit conditio proiiciendi z causa damni.vt est tex.in.l.si mulier.de iure do.de quo dic vt ibi per doc. ¶ Ultimo de ista materia de eiectionibus z effusionibus vide plene in ti.de his qui deie.vel effu.per totum.z adde que dixi.s. de seruitute proiiciendi.

¶ De aqueductu. Cap.lxix.

Non licet alicui aqueductuz habere in suo per quem aqua in alienuz fluat.z si contra fiat potest agi contra euz ita ius illi non esse.vt pbatur in. l.fistulam.si serui.ven.Ex quo no.fm Flo.ibi q faciens aqueductum in suis domibus non potest quatenus p eum fiat damnum domui vel parieti vicini:z pro hoc etiã.l.fistulas.in prin. de ser.vrb.predi.Item no.fm eundem Flo.in.d.l. fistulas q ductus aque ad fontẽ vel ad aliam vtilitatem vel commoditatem publicã si transeat per domũ priuati.ita debet seruari z manuteneri expensis publicis q illi priuato nõ noceat.z ad hoc potest agi.vt.d.l.fistula.nisi aliter actum sit vel cõsuetudine seruatum facit ad pdicta.l.ij.§.merito. et.§.si quis a principe.ne quid.in loco pub. ¶ Sz nunquid sit licitũ aqueductum facere per funduz vicini.dic q non.z si fiat potest vicinus ppria auctoritate destruere.vt est tex.in.l.quemadmo.§. si protectum ad.l.aquil. ¶ Sed pone in aqueductu ego priuatus habebã aliquod ius. an poterit diuerti a solito cursu dicas q non.immo poterit cogi diuertens vt in pristinum statum aquaz ducat. vt est text.vbi hoc no.doct.in.l.ij.C.ad.l.aqui.qđ no.quia aluei aquarum in quibus vicini consueuerunt haurire vel tollere aquam vel pannos lauare non possunt peruerti in eorum preiudicium ¶ Ultimo no.q quis potest ex pacto vel consuetudine habere ius aquam tollendi per rotam ex flumine vel ex castello. vt est tex.in.l.ij.communia predi.de quo dic vt ibi per glo.et doc. Cetera circa istam materiam vide que dicam in seq.ti.de seruitute aqueductus.

¶ De ponte. Cap.lxx.

Pons pprie dr ille qui est de lignis non de lapidibus:vt.l.supra iter in prin.de aqua plu.arcen.et ibi hoc no.Bar.et Ange.qui dicunt licz istud sit de iure:tamen de cõsuetudine põs et arcus lapideus sinonima sunt: q: continentur appellatiõe pontis cui consuetudini standum est. Et pons potest esse duobus modis in vrbe seu in municipio.Uno modo qñ supra solum publicum et de isto ponte dixi supra.in.ti.de ponticello vbi vide.Alio modo qñ est.s.flumen vel aquam.et de isto dicamus. Nunquid si flumen discurrit p ciuitatem et vnus hz domos ab vtraq; parte ripe.an possit facere pontem sup flumen per quem possit ire de vna domo in aliã.dicas q non casus est in. l.fi.ne quid in flumine pub.sicut non põt.s.viam publicam.l.ij.§.tractatũ.ne quid in loco pub.z.l. fi.et ibi hoc notat Bal.de serui. ¶ Scđo nunquid potest in flumine facere partez vnius põtis.puta longitudinẽ.x.pedum per quam possit ire ad accipiendũ de aqua vel stare ibi ad lauandũ pannos. Et teneo q non q: sicut in loco pub.siue priuato non lz aliquid immittere.l.j.et.ij.ne quid in loco publico.ita nec in flumine publico arg d.l.fi. ne quid in flu.publico.de consuetudine tñ seruat cõtrariuz cui consuetudini standum est q: regula est q in pontibus z aquis standum est antiquitati.vt est tex.z ibi hoc no.Bald.in ti.de pace constan.in. vj.col.quaz regulam perpetuo tene menti:q: per eam decidere potes plures.q. ¶ Tertio ad quem spectat onus faciendi z reficiendi pontem sup flumine publico per quem fit iter transeuntibus necessarium distingue.Aut est pons qui dz retineri z custodiri per dominũ ciuitatis et debet expensis ipsius dñi fieri et refici q: ad ipsum dz principaliter spectare sicut etiã spectant alia fortilicia. Aut est pons q̃ non custoditur:sz simplex tñ pro transitu. et tunc aut deseruit oibus de ciuitate et per oẽs de ciuitate fieri z refici debet.Aut deseruit vni tñ contrate seu vicinie.z illi de illa solum contribuere tenentur sicut de puteo cõmuni dz.ar.l.fm naturã.de regu.iur.et.c.qui sentit onus.eo.ti.lib. vj.facit.l.ediles.z qđ ibi no.de via publi. ¶ Quarto an appellatione vie publice veniat pons. Et dicas q sic quando per illum vulgo iter fit arg.l. fi.ne quid in flu.pub.iuncta.l.fi.in prin.ff.de seruitu.et ideo statuta loquentia de maleficijs commissis in via publica verificantur in commissis super ponte publico.Et adde predictis que dixi supra de serui.tig.immittendi.in.v.q.supra de refectione.in.vij.q.z supra de põti.z vide.l.supra iter. in prin.et ibi per Bart.et docto.de aqua plu.arc. Reliqua que spectant ad materiam pontis dicaz plene.in seq.libro.

¶ De picturis seu incrustationibus. Ca.lxxj.

Non est dubiuz q licet socio in pariete cõmuni picturas hre: q: est tex.in.l.quidam hiberus.in prin.de serui.vrba.pred.et ibi per omnes docto.z notat Ange.in.l. inter quos.in prin.in vltima col. de dam.infec.qui dicit q non est.q: per eas nõ fit aliquod damnuz vicino:sed toti societati prodest saltem q̃ ad ornamentũ.z ideo inuito socio etiam fieri possit ad hoc tu allega.l.impense.in fi.de ver. sig.Et sic nota q parietem communem vnius ex socijs poterit etiam altero inuito dealbare z pingere et similia super ea facere fm Jo.pe.de papia. in suo vltimo libello in glo.antepe. ver. licet hoc casu quilibet eorum et ita tenet Ang.in.d.l.quidã hiberus.ante fi.prin.potest etiam incrustationes facere.vt est tex.in.d.l.quidam hiberus.§.fi. exemplum ponit Ang.in d.l.inter quos.in florentinis volentibus incrustare parietem que incrustatio fortificat parietem. Et incrustationes dicuntur cruste subtiles marmoris q̃ ponuntur extra murum vt totus marmoreus videatur.vt est tex.cum glo.in.l.impense.in fi.in versi.incrustatiões.z pone exempluz tu sicut est tota ecclesia sancti marci venetijs.

Ecclesia sancti marci venetijs est incrustata marmore.

Possunt etiam capi incrustationes pro opere musaico quo testitudines dicte ecclesie sũt ornate.Et per predicta etiam concludo q si murus esset simpliciter factus posset vnus sociorum etiam altero inuito calce impleri facere et ipsum dealbare q: per hoc efficitur melior z pulcrior sine aliquo damno socij. ¶ Sed quid si est cautum de damno infecto illius muri.an habetur ratio illarum picturarum z incrustationũ.dic q non vt est tex.in.d.l.quidam hiberus.§.fi.z ibi per glo.z docto.z per Ang.in.d.l.inter quos.in prin.in vlt.col. ¶ Sed quid si in pariete cõmuni sunt picture an alter socius possit pulsare puta causa imponendi tigna si propter illam pulsationem fieret damnũ illis picturis:dic q non idez si vellet mittere aquã per seclarium vel necessarium et propter humiditatem delerentur picture.nam dictis casibus nõ potest:debet eñ socius ita vti re communi q non fiat damnum parieti cõmuni per.d.l.quidaz hiberus.z per.l.fistulam.si ser.vendi. ¶ Quid si volo facere depingi crucifixum vel aliquid aliud in ecclesia vtrum possim prohiberi.dicas q non. q: illud pertinet ad ornamentum non ad deformitatem. l.j.ne quid i loco sacro.z ibi hoc notat Bar.immo dico plus q legatum factum pro pictura sanctorum censetur esse factum in piam causam.l.linea margaritarum.et ibi hoc notat Bar.ff.ad.l.fal.et probatur etiam in.l.tyria.in fi.de aur.et argen.lega.et vide omnino que dicã infra ver.vltimo no. Item potest relinqui vsufru.statue vel imaginis. l.statue.et ibi no.per glo.de vsufru. ¶ An autem vsufructuarius vel inquilinus possit in domo vsufructuaria vel conducta facere pingi insignia sua que vulgo arma dicuntur.Et dicas q sic per.l. sz et si cuius.§.edium.de vsufru.et ibi hoc not.Flo. quia per hoc non videtur esse deterior conditio rei et mutari eius substantia.alias secus.C.de religio.l.monumentorum.et.C.ne quis vela regia. et propterea quod in picturis que faciliter deleri possunt procedere.secus si vellet sculptas in lapidibus ponere.Item nullus etiam potestas vl'officialis vel priuatus potest depingi facere insignia sua vel ponere nomen suum in edificio publico: puta in palatio vel platea:sed solum nomen z insignia principis vt est tex.in.l.opus.in fi.cũ.l.seq. ff.de ope.pub.quod no.quia seruatur totum contrariuz in practica.Item ille cuius pecunia opus publicum factum est potest nomen z insignia sua depingi facere.vt est casus in.l.ij.z in.l.opus. in fi. et in.l.fin.de oper.pub.z ita obseruatur maxime quando fabricatur vna ecclesia vel capella:z intellige quando de sua pecunia secus si de pecunia aliena. ¶ Et cũ quidam episcopus veronensis qui etiam cardinalis erat z vicecamerarius pape exposuisset de bonis erogandis pauperibus in fabrica maioris ecclesie verone duo milia duc.z fecit sculpi insignia sua sup capella sua cum columnis

fuerunt sibi abrasa et merito quidem: q illa non erat pecunia sua cuꝰ oino tenebatur eaꝫ erogare. arg. ca. relatum. cū ibi nota. per glo. ⁊ docto. extra de preben. ¶ Item pone vnus fecit fieri capellaꝫ vel ecclesiam ⁊ in memoriam sui nois ibi fecit apponi insignia sua p̄our solitum est an possint illa insignia clerici deleri ⁊ altera imponere. dicas q̄ non. immo puniri debent arbitrio iudicis. l. qui libertaꝫ ad finem. ⁊. l. opus. ff. de oper. publi. ꝑm Bud. de roma. in. cccly. singulari. ⁊ nor. Barto. in. d. l. qui libertaꝫ. qui dicit nor. contra fratres minores ⁊ aliquos religiosos q̄ capellas aliquorum defunctoruꝫ attribuunt nomini alterius qui hoc facere non debent. Item contra eos qui abradūt arma alicuius ⁊ ponunt arma alterius. ¶ Adhuc tamen: q arma eorum q̄ propter traditionem de patria expulsi sunt possunt deleri casus est in. l. eorum qui. ff. de penis. ꝑm Ludouī. de roma in suo singulari. cccliij. quod incipit eorū arma. ⁊ ita criā sep̄issime obseruatur. ¶ Item adde q̄ si aliquis esset depictus tanꝑ proditor in aliquo loco publico ⁊ vnus deleret illam picturam sine licentia p̄incipis inciderer in edictuꝫ de quo habetur in. l. si familia. de iurisdi. om. iud. ⁊ ibi hoc nor. Bng. ¶ Item q̄ percutiens imaginem dei vel sanctoꝝ puniri potest. l. cornelia. de sicarijs. l. hoc senatus de sicarijs. et ibi hoc nor. Ange. qui dicit q̄ vidit Perusij frangentem maiestatem ligneā ampurari sibi manus et quod criam grauius puniri posset pena mortis. de quo vide etiam per eū in. l. j. C. de rap. vir. et quod habetur in. c. ij. de offi. ordi. lib. vj. Item nor. contra pictores et miniatores qui miniant. ⁊ pingunt cum adulterinis coloribus vt reneantur dño ad interesse. vt. l. ij. et ibi hoc nota. Bar. C. de murilegulis. lib. x. Item tenentur crimine stellionatus. l. iij. §. si quis seruos. de cri. stellio. ⁊ nor. Bart. in. d. l. ij. ad finem qui dicit idem in rinctoribus pannoꝝ ⁊ si. ¶ Item nunquid pictura cedat rabule vel carte an ecōtra: vide ter. insti. de rer. diui. §. si quis aliena rabula. et in. l. in rem. §. sed id quod in charta. de rei vendi. ⁊ q̄ no. in dictis iuribus. ¶ Ultimo nor. q̄ multi infideles reprehendunt imagines sanctoꝝ dicentes q̄ sumus idololatre ⁊ ꝓpterea imperator Leo. q̄ fecit. l. dies festos. C. de ferijs et. l. si quemꝑ. de episco. ⁊ cleri. et suggestione quoꝝdam hereticoꝝ habuit contentionem cuꝫ ecclesia romana: quia fecit removeri omnes picturas de ecclesijs tāꝑ idololatriam continentes: sed papa qui tunc erat cōgregauit consilium rome. ipsum Leonem existentes in constantinopoli excommunicauit q̄ leo lepra percussus postea mortuus est. vt scribit Pau. de cast. in. l. fi. C. de ferijs. Et tu dicas defendendo christianos q̄ imagines adorare nō debemus: videlz colores earum seu lapides: sed eis debemus reuerentiam propter deum ⁊ sanctos qui per eas repꝛesentantur. Unde scribit Gregorius papa seremo episcopo massiliensi qui imagines sanctoꝝ fregerat sub excusatiōe q̄ nō adorari debuissent: ꝛ habeꝫ. de consecra. dist. iij. p̄eclaruꝫ. in hec ꝛba Et quidē imagines adorari veruisse omnino laudamus. fregisse vero reprehendimus. Aliud est enī picturam adorare: aliud per picturam hystoriam quod sit adoranda addiscere. Illa q̄ legentibus scriptura. hoc idiotis prestat pictura cernentibus. q̄ in ipsa ignorantes videlicet q̄ sequi debent i ipsa legunt: videlicet qui literas nesciunt. vnde et p̄cipue legentibus pro lectione pictura est. Item ex septa sinodus scribitur venerabiles imagines cristiani non deos appellant nec̄ seruiūt eis vt dijs nec̄ spes salutis in eis ponunt: nec̄ in eis spectāt futurum iudicium. sed ad memoriam et recordationem primitiorum venerantur eas et adorant. sed non seruiunt eis cultu diuino nec alicui creature. vt est text. de consecra. distin. iij. ⁊ ibi omnino vide quod nota. pro fide nostra: vt scias qualiter imagines dei et sanctoꝝ sint adorande. Et de materia picturarum. vide etiam per Bart. in suo tractatu. de insignijs et armis.

¶ De horreo. Cap. lxxij.

Si quis habet horreum in solario communiter an possit ipsuꝫ implere frumento vel alijs mercibus Et dicas q̄ sic: q: dō vt re cōmuni ad vsum destinatum. l. si cōmunes edes. cōmuni di. ⁊ no. in. l. sabinus cod. tit. facit. l. arboribus. §. si nauis. de vsufruc. ¶ Sed quid si nimiū ponderat ira q̄ solariū non possit sustinere. Dic q̄ non pōt cogi ad sustinendū columnas q̄ sustineant solarium. arg. l. sicut. in p̄inci. si seruitu. vendi. Et si non substituerit vel eriam substituerit et solariū non possit sustinere: vel cum paries cōmunis. debilitaretur. tunc posset cogi ad subleuandū pondus per. l. cuius edificium. de serui. vrba. predi. Volentes etiaz edificare iuxta horrea publica debent dimittere ipariū decem pedum liberi aeris. vt. l. meniana. C. de edi. priua. ⁊ no. gl. in. l. si cui. co. tit. de quo dicit dicti. §. de menianis. ¶ Sed quid si aliquis horreum frumentariuꝫ nouū ex rabulis ligneis mobile factuꝫ in solo alterius posuerit an solo cedat. Dic q̄ non et sic non efficitur dōi p̄edij. vt est text. in. l. cuius horreum. de acqui. re. do. ⁊. d. l. granaria. i p̄in. de acti. em. secus si essent rabule terre affixe. leg. si supra tuum. de acqui. re. do. ⁊. d. l. granaria. et not. glo. in. d. l. cuius tritus horreum. ¶ Ultimo nunquid rustici debeāt in horreo deferre. decimas ad ecclesias. Dic q̄ sic ita vt clericis vel cōi nuntijs non sint colligende in agris. per tex. xvj. q. j. reuert. timini. ⁊ ibi hoc no. glo. in ver. in horrea. vide no. per Spec. in. ti. de decimis. ver. viti. queroꝝ de horreo vide plene. l. cuꝫ in plures. §. locator horrei. ff. loca. et in. l. dōm horreum. in. p̄in. ⁊ in. l. cum dōi horreorum. eodem ti.

¶ De armatura. Cap. lxxiij.

Armatura que machina, dicit illa super qua operarij stant ad edificandum. l. si vt certo. §. interdum. ff. cōmo. ⁊ de ea ita vidi dubitari. ¶ Nisi quid vicinus edificans domuꝫ possit armaturam ponere ad murū supra solum vicini vt laborantes valeant super illa armatura stare ad laborandum. Et videtur q̄ non ar. l. quemadmodo. §. j. ad. l. aquil. ⁊. l. j. §. edificare. de mor. inferen. Sz est arg. contra. in. l. refert onus. cōmunia predio. ⁊ istud puto verius quando aliter cōmode fieri nō potest. Nam si est licitum mihi murum meum alterius tollere. l. altius. C. de serui. intelligitur q̄ possim ea facere per que possim ipsum altius tollere vel reficere etiam apponendo ad ea loca que non seruiant. vt est ter. in. l. refectionis. in p̄in. ⁊ facit ad hoc. l. si iter. si serui. ven. et. l. veteres. de itinere. actuq̄ priua. ¶ Sed nunquid sit licitum ponere armaturam in fundo vicini. Videtur esse text. ad literam q̄ non in. d. l. j. §. edificare. ver ceterum. de mor. inferen. pro hoc: quia non licet in alienum immittere. l. sicuti. §. aristo. si serui. ven. l. quemad mod. §. j. ad. l. aquil. puto q̄ si alit non possit quis domuꝫ suā reficere nisi ponat armaturā in fundo vicini tunc possit per. d. l. refectiōis. ⁊. d. l. vereres Sed si aliter possit secus esset. Ita intelligitur. d. §. edificare. et alia iura superius ad hoc allegata. q̄ est no. quia quotidianum. ¶ Quid autez si q̄s habet armaturā in suo muro ⁊ eaz vellet ponere in muro vicini ita q̄ in eo requiescat. Dic q̄ non potest. vt est ter. l. si duo. §. si vicinus. vti possideā. ¶ Et ex his omnibus cōclude q̄ armaturā quis non potest in solo vicini nec̄ in pariete vicini nec̄ supra solum alterius regulariter apponere nisi aliter in suo edificare non potest. ¶ Sed pone q̄ armatura fuit male ligata vel in ea fuerunt posite pertice vel funes q̄ erāt vetuste propter q̄ vn' ex armatura cecidit. an magister de armatura reteatur dic q̄ sic. vt est text. ⁊ ibi glo. no. in. l. si vt certo. §. interdum. ff. commo. ⁊ predictis adde que dixi. ff. de seruitute tigni immittēdi in. v. q. circa medium ver. et ideo si tibi concessi ⁊c.

¶ De stabulo. Cap. lxxiiij.

Stabulum dicitur ille locus qui tiū equos recipit ꝑm glo. in. l. palā. in p̄in. de ritu. nu. que ponit quid sit taberna caupona ⁊ stabulū. Non autē dicitur proprie stabulū locus in quo recipiunt alia animalia. vt. l. ex conducto. in p̄in. aut stabulum vbi greges eius stare oportet. ff. loca. De communi tamen vsu loquendi criam dicitur stabulū in quo nondum equi. sed alia animalia: vt bones ⁊ pecudes stare consueuerunt facit. l. eo. iure. §. stabulum. ff. in qui. cau. pign. ta. contraba. et sic stabulum est predium vbanum vel rusticum. vide text. in. d. §. stabula. ⁊ que dixi. §. in. iij. diuisione seruitutum versi. sed quid de stabulo. An autem vsufructuarius ꝓssit stabulum domus locare pro stabulo ad recipiendum iumenta. Dic q̄ non. l. si cuius. alias equissimum. de vsufruc. per quem ter. dicit Flo. q̄ inquilini non possunt domū cōductā reducere ad stabulū vel ad vsum carrectarium id est plaustroꝝ. ¶ Sed nunquid locator domus rencatur. nec̄ ipsam domum reficere sed ictiā stabulum. Dicas q̄ sic regulariter. vt est text. in. l. ex conducto. in p̄in. ff. loca. ⁊ vide etiam in. d. si merces. §. cōductor. eo. ti. ⁊ qō in eis no. De ceramine. aūt qō procedit de stabulo vide que dicam infra de sterquilinio.

¶ Ultimo adde ea que habentur in toto tit. de nau. caup. stab. ⁊ in ti. furti. aduersus nautas.

¶ De ingressu seu introitu. Cap. lxxv.

Epe contingit inter duas domos a latere vel posterioꝝ earuꝫ partē solū relinqui vnius pedis vel duoꝝ vt plurimū. iuxta. l. j. §. fi. ff. fi. regū. qō solū ingressus sine introitus dicitur circa qō dubitari vidi cuius sit solum de quo dicēdum est. Aut per illud solum habetur aditus ⁊ exitus vsq̄ ad loca publica. ⁊ tunc aut illud solum est relictum ex collatione p̄inatorum fundorum: et tunc ꝺ via publica ⁊ eriā vicinalis si vicinis tm̄ p̄nit ⁊ nō licet eam cuiq̄ occupare vel claudere. l. ij. §. viā publicā. ⁊. §. vicinalis. ne qd in loco. Aut illō solum est ex collatione vicinorum fundorum relictum iuxta dicta. l. fi. fini. regun. ⁊ dicitur tunc via priuata sicut locus rerum priuatarum. d. §. vicinalis. ¶ Sed est dubium cuius eoꝝ esse debeat. dic q̄ si cōstaret q̄s reliquerit illud solū eius esse dicitur si vero non constat quis illud solum reliquerit. puto q̄ sic considerandus quis ipsum possideat: quia in dubio presumam illum vicinum soluꝫ illud dereliquisse qui possidet argu. l. merito. pro socio. ⁊ pro hoc etiam allego qō no. Barto. in. l. ij seruus. de verbo. obligationib. vbi dicit quando aliqua expensa facta est in dubio intelligitur esse facta ab illo possessore ⁊ ita etiam dixi. §. de pariete siue muro ver. nunquid autē in dubio. Sed si nullus possideat si supra dictum soluꝫ vicini haberet stillicidiuꝫ dicendum est q̄ tunc saltem quatenus prorendit stillicidium vnius carenus sit ei solum inferius. ar. l. fi. ⁊ qō ibi nota. C. de serui. vrba. predio. Si autem nullus possidet nec stillicidium habeat. tunc est inspiciendum si sunt lapides in domo seu muro ipsoꝝ vicinoꝝ prorēdentes supra solum predictum sicut poni per nōnullos consueuerunt causa ostendendi. quatenus durabit lapis infixus in vna domo eatenus indicabimus ipsius esse solum inferius facit ad hoc. l. non solum. §. sed vt probari. de noui ope. nuntia. Si vero nihil de his constat tunc in dubio iudicādum est q̄ sit vtriusq̄ pro dimidia. quia omnia q̄ sunt in confinio in dubio sunt eorum qui ab vtra q̄ parte possident. ar. l. arbor. communi diui. et. l. ij. §. preterea. de aqua pluui. arcen. et. l. adeo. §. fluuia. cum. l. sequen. que incipit pro negotiatione de acquiren. re. do. sicut dicimus de insula. et aluco qui sunt in medio duorum fundorum. vt. l. adeo ex insula. ⁊. §. quid si in toto. eodē titulo. sicut dicimus in fossa que est posita in medio duorum fundorum que est communis eorum. vt. d. l. §. §. preterea. ⁊ ibi per glo. ⁊ bar. in suo tra. ryberiadis in p̄ima parte in p̄inci in versi. flumen. vbi ponit eriam idem in fossatis. et sicut dicitur criaz de flumine existente inter duo territoria. nam in dubio iurisditio comperit cuiq̄ ciuitati vsq̄ ad mediuꝫ flumen vt no. Bar. in. d. tractatu ryberiadis versi. Item videndum est vtrum iurisditio. et Bal. in. c. ex literis. pe. colli. ad fi. de proba. Et ideo si dicti vicini non concordant in vsu et possessione dictū ingressum possunt per coadulam dimidere ita q̄ versum domum vnius sit sua dimidia: et versus domum alterius similiter sit altera dimidia. iuxta no. per bar. ⁊ doc. in. l quod clauae. de dam. infec. ⁊ per bal. in. c. j. §. si quis de manso. in. v. col. ver. quid si quedam plateola est in medio. in titu. de contro. inuesti. in vsibus feudorum. ⁊ dixi. §. de curia siue curte. ⁊ hoc intellige quando patit̄ commodam diuisionem. Si enī esset ita parvus ingressus siue introitus. q̄ commode dimi non possit: tunc dicēdū est q̄ dicitur de vestibulo vt remanear cōis. l. arbor. §. vestibulo cōi di. et no. Bal. in. d. §. si quis de manso. Et predictis adde que dixi. §. de pariete siue muro. ver. sed vidi dubitari cū tribus sequentibus. Predicta autem intellige de ingressu siue introitu priuato. De publico autez dubiū non esset quando nō est priuatorum. Et intelligē esse publicū etiam si seruit tm̄ vicinis. ⁊ ducit in domū vicinorum tm̄ vel ad flumen publicū: dū modo nō sit factum ex collatione fundoꝝ priuatorum. l. ij. §. vicinalis. ne quid in lo. pub. qō bene nor. q: multi putant q̄ huiusmodi ingressus qui non habent exitum in viam publicam vel ad flumen publicum sed ducant solum ad domos priuatorum q̄ vie vicinales appellantur. sint priuatorum vicinorum vt possint per eos claudi. qō non est verum per. d. §. vicinales. Iste enī vicinales vie dicuntur quia principaliter deseruiūt vicinis publice tamen sunt: vt. d. l. §. viarum nequid in loco pu. ⁊ ita alis iudicauī aperire feci ꝑ one vnā viā vicinalem clausam per vicinos que habebat ad

itum ad flumē pub. Et de ista via vicinali dic q in ea quis non potest edificare sine licentia principis vel ciuitatis.l.ij.in prin.ne quid in loco publico.et si daretur licentia intelligeretur sine dāno alterius vt dixi.§.de solo siue area in.vj.fallentia.et adde que dicam infra in sequenti libro in ti.de serui tute vie.

¶De horto. Cap.lxxvj.

Hortus quādo dicatur pdiū vrbanū vel rusticum. vide tex. in.l. vrbana predia.de verb.sig.et.l.iiij.§ pe.ibi.et in vrbe hortorū latitu. et ibi Flo.fi.reg.et qđ dixi.§.in.iiij.diuisione seruitutis ver.qui de horto

¶Et an hortus cōtineatur appellatione domus Dic si est emtus vnico pretio cum domo. vel non est paratus vel deputatus ad vsum domus venit appellatione domus als regulariter.secus etiam si per domum ad eum habeat aditus.l.fi. in prin. et ibi hoc no. Bal. Ange. Flo. et docto.de ser. vr.pre. et probatur in.l.prediis.§.pe.et ibi per Bar. et Nico.de neapoli.de leg.iij.facit.l.testatrix.in princi. si serui.ven.et vide glo.iij.xij.q.iiij.religiosaz.q ponit an ille q dat domū videatur dare hortum et vi de.c.rainutius.in prin.et ibi Jo.an. et Jcano. extra de testa.vide Bald.in consilio suo qđ incipit Quid si qs legauit cōtenta in domo. Et dicitur hortus paratus ad vsum domus vbicunq hortus est causa delectatiōs.d.l.pdiis.§.pe.vel est pedisequs domus sm Bald.in.d.consi. ¶Sz qd si duo fratres diuiserunt domos et in medio est hortus. dic q ille hortus cedit illi domui pro qua testator vtebatur illo horto. Sed si hoc non apparet cedit illi domui per quam habebat intrinsecum aditum ad illū hortū.d.l.pdiis.§.q domū.de le.iij.Si hec non apparent cedit vtrique domui sm Nicol. de neapo.qui ita no.in.d.§.q domuz. Et subdit q si consuetudo regni disponit q primogenitus habeat domum intelligitur etiam q habeat hortū.

¶Si quis legat vni habitationem domus cui cōtinetur etiam hortus ad quem per eaz aditus habebatur.an legatarius teneatur prestare aditum heredi per.d.domum. Dic q sic vt est tex.in.l.fin. in princi.de seruitu.vrba.predio.et ibi no.per doc. Nam potest quis domum diruere causa hortum faciendi.C.de edifi.priua.l.an in totum.et probatur in.l.senatus.in prin.de contrahen.em.et in.l.cetera.§.j et.§.hoc senatus de.le.j.et in.l.si quis per hanc.C.de edifi.priua.Quod no. contra multos qui diruunt domos et faciunt viridaria.Sed bene potest quis hortum ad pratum reducere.l.apud trebatium.§.si vnicus.de aqua pluui.ar.nisi esset vsufructuarius, quia non posset viridarium in quo habet vsufru.ad aliū moduz conuertere.l.si cui.§.sed si edium.de vsufru. ¶Possum constituere tibi seruiturē ne faciam in muro meo fenestraz per quā possim te prospicere in horto tuo.vt.l.altius.C.de serui.et ibi hoc no.Bal.et dixi.§.de fenestra. Item habens domum iuxta hortum vicini non potest ex illa domo quicq ponere in illum hortum vt.l.j.et ibi hoc no.Ange.de seruitut.vr.pre.et dixi.§.de serui.pijciedi.et.§.de a ue pictu. Et ideo si habeo palatium iuxta hortum tuum licet habeam in pariete meo versus hortum multas fenestras et per mille annos tenuerim. tū in horto tuo poteris edificare dimisso legitimo spatio iuxta.l.fina.fin.regū.et obscurare lumina mea in toto vel in pte.l.q luminibus de ser.vr.pre.et ibi hoc no.Ang.et no.in.l.j.C.de seruitu.et dixi.§.de solo siue area circa prin. ¶Nunqd de hortis.l.de his q nascunt in hortis decime solui debeāt. vide tex. in.c.ex parte.el.primo. de decimis. et qđ ibi nor. et adde q ille q est in hortis siue in cōtinētibus edificiis dicit esse presens vt est tex.cū glo.in verbo presens.insti.de satisda.§.si vero aliqs.et habet in.l presens.cū seq.de procura.Appellās tū nō tenet querere iudicem a quo.vt.l.j.§.adeundi qn appel.sit idē in hortis instructis vide.l.legatū sub conditione.§.j.de an.leg.l.qsitū.§.j.de fundo instru. et de hortis vide tex.in.l.si ita qs.§.seia cauit.de verb.ob.et.l.qui concubinā.§.q hortos.de.le.iij.et in.c.Rainutius.in prin.extra de testa. Et adde q dixi.§.de serui.protegendi in.v.q.§.de camino an vers.si.de quarto principali.

¶De columbaria. Cap.lxxvij.

Est prohibitum capere columbas de alieno columbario etiā in suo et capientes dicuntur committere furtum et accusari possunt de furto.vt probatur in.l.pomp.§.j.et ibi Flo.fami.erc. facit.§.gallinarū.insti.de rerum diui. hoc tū casu quando quis capit columbas alienas in suo potest penitere et nō tenebitur eas relaxādo. vt not. Bar.in.le.ea mente.de furtis. nisi posuisset ciminū vel aliud in suo causa ducēdi colūbas alienas: q tunc puto q non habeat locū penitentia. ar.l. quicunq.in fi.de seruis fugi. qđ no. Cōmuniter tū sunt statuta terrarum que prouident circa hoc Si aliqui sunt heredes vnici qui habebat columbariam competit etiaz eis iudicium fa.er.pro diuidendis colūbis.vt est tex.in.d.l.pōponius. §.j. Si quis habet vsufructum fundi in quo sit colūbaria:quo modo et quando vti possit commodo columborum.collige ex tex.l.vsufructuarium.§. si in viuariis.et ibi hoc no.Flo.de vsufru.columbarum sicut pauonum fera natura est.instit. de re. diui.§.pauonum.vbi vide. Et de septem proprietatibus columbe.vide per Archi.xxxvj.di.qui ecce.predicatores equiparant columbis et agnis vt no.idem.Archi.vj.q.v.non omnis.el.ij.

¶De sterquilinio. Cap.lxxviij.

Quis habet sterquiliniuz in domo facit proiicere letamē iuxta murū communem vel alienum: an possit. Dic aut tangit murum communē vel alienum et non potest.vt.l.si quando.§.fi.si ser.vē. Aut nō tāgit:sed est iuxta et tūc si assiduum humorem facit.vsq ad murum predictū et non potest.l.fistulam in princi.de serui.vr.pre. secus si aliquando et non assidue et ibi.et ita intelligo glossaz.in.d.l.si quādo.vt dixi.§.de necessario. versi.de quarta parte.et vide que dixi.§.de sellario de aquarolo siue canali.et vide Flo. in.l.si seruus seruum.§.si fumum.ad.l.aquil. ¶Si quis posuerit aceruum stercoris in fundo meo aut agro. an possim agere contra eum quod vi aut clam. vide.l.si alius.§.si quis aceruum:quod vi aut clam. Item si quis stercus per fundū meū ptulerit cuz id ipsum facere vetuissez si nil dāni mihi fecit nec speciē fundi mei mutauerit non tenebitur qđ vi aut clā.vt.l.si iter.§.stercus qđ vi aut clā. ¶Quidam vult pjicere stercus aut vrinaz feridā in solo publico vel etiā priuato: ppter qđ malus odor et fetor fit vicinis: an possit. dic q non.l.ediles.in fi.ff.de via pub.et est text.cū glo.in.l.ij.§.idem ait si odore.ne quid in loco publico.et in.l.pen.§.pe. qđ vi aut clam.et adde que dixi.§.de cloaca.versi.et

predicta teneo in.q.v.et.§.de necessario in fi. Nunquid vendito vel legato fundo sterquilinium veniat.dic q sic.fit tamen distinctio.aut stercorandi agri causa paratū est et ad emtorē et legatariū pertinet.aut vendendi causa et ad venditorē vel ad heredē spectat nisi ad aliud actum sit: et hoc siue sterquiliniū in stabulo sit siue extra stabulum in aceruo.vt est tex.in.l.fundi.§.j.de act.em.

¶De macerie. Cap.lxxix.

Si quis vult maceriē edificare iuxta regionem vel fundum alterius potest nullo spatio in medio dummodo terminum suum non excedat.l.fi. in princi.fini.regun.et maceries dicitur paries siue murus de lapidibus sine cemēto l.que pertinet.§.paries.de verb.signi. et ibi gl.in l.si precario cum predio.et.l.edes sacra.§.j.de contrahen.em.et glo.sentit in.d.l.fi.§. murus que dicit cum calce.et proprie iuxta vulgare dicitur murus siccus. Murus vero siue paries proprie dicit cum calce.vt no.in.d.iuribus.et dixi.§.de pariete siue muro.in prin.et ideo si quis vult murum facere de lapidibus sine cemento siue calce potest in confinibus agri sui sicut sepem edificare.d.l.fi.sed si murum cum calce debet pedē relinquere. ¶Sz nunquid illa regula que dicit q edificatum sedit solo.l.adeo.§.cum in suo.de acqui.re.do. habeat locum in muro edificato etiam sine calce. Et videtur q non: quia de facili remoueri potest.arg.l.si tytius horreum.de acqui.re.do. Contrarium est verius per.d.l.si precario.communia predi. et ibi hoc no.Flo.et Pau.de cast.in fi.et idem no.Pau.de ca.in.l.ij.ff.de rei ven.quod no. Item vendito fundo an videatur vendita maceries: idest murus sine cemento qui est in eo. Et dicas q sic per.d.l.si precario.vbi hoc no.Flo. ¶Si quis obligatus est non prohibere me edificare sub pena si in via detinet portantem lapides vel calcem vel similia pro illo edificio incurrit penam.l.j.in princi.et ibi hoc nota.Flo.de mor.infer.pro hoc.§.edificare ea.l.j. et.l.veteres.de iti.actuq priua. ¶Si is qui lapides ex fundo emit tollere eos non vult ex vendito cogi poterit vt tollat eos.l.si is qui lapides.de actio.em.et si eos non auferat facta sibi denuntiatione vt tollantur dominus fundi eiicere potest per.l.j.§.licet auto.de pericu.et commo.rei vendi. ¶Quid si posuisti lapides vel aliquid aliud in curia vel in domo mea sine mea voluntate:dic q ppria autoritate sine alia denūciatione possim tollere et eiicere.l.si precario.et ibi gl.communia predio.l.quemadmodum.§.j.ad.l.aquil. si inter.§.q ad ianuam.quod vi aut clam. ¶Sed quid si posuisti lapides et tigna tua in fundo meo de voluntate mea me precario concedente iuxta.l.precarij an possum ea remouere propria autoritate si tu ea inde exportas. Teneo q prius debeam te requirere vt inde remoueri facies. als ego prius remouendo teneor tibi ad interesse.arg.d.l.j.§.licet autem.et ita tenet Paulus de cast.in.d.l.si precario.

Hec ē laudabil' qđ.

¶Quid autem si simpliciter concessi vt aliquid apponeres in meo an videar concessisse precario idest ad meum beneplacitum an vero animo donandi et constituendi seruitutem in meo et glos. in.d.l.precario.in verb.precario videtur tenere q animo donandi et seruitutem constituendi: sed aduerte q illa glos.loquitur quando ego concessi tibi vt aliquid faceres in tuo in quo habeo seruitu.nam tunc odio seruitutis et fauore libertatis recuperande video: concedere animo seruitutis remittende nos vero loquimur quando in meo. quo casu dicit Ange.in.d.l.si precario.se putare: q potius precario q donare per.l.cuz de indebito. de proba. Nec obstat q quando cessat alia causa presumitur animo donandi.l. si cum aurum. de solu.l.campanus.de opis li.l.ij.§.circa.de doli excep.Quia illud est verum sm eum quando quis pmittit aliquid dare vel facere alteri vel dat aut facit.hic autem permittit in suo fieri: quia si presumeretur animus et voluntas donandi presumeretur in partem odiosam: qz videret seruitus constituta dicit Pau.de cast.in.d.l.si precario.Tamen sibi videtur in hoc esse distinguendum:aut promisi tibi facere tale quid quod de sui natura non est perpetuum:sed temporale. aut promisi id tibi facere qđ de sui natura non est ad temp':sed vt perpetuo fit.Primo casu quando id concessi quod de sui natura non est perpetuum sed tēporale. puta q ibi possis congregare arenam vel calcem aut tigna vel lapides occupantes locum: et tunc procedat dictum Ang.et sic possum te compellere ad remouendum qntum mihi placuerit.ar.l.j.de precario:quia sufficit si cui vel in paucis laboribus amicis succurram'.l.tutori.C.de neg.gest. Quod ego limito duobus modis. Primo nisi esset facta concessio ob aliquam causaz.puta:quia dixi patiaris q ego ponam lapides vel arenam vel tigna in domo tua:qz in mea quam edificare volo stare non possunt.nam tunc non possem cogi ad remouendum nisi sm qđ edificauero domū.arg.l.in cōmo. §.sicut.ff.cōmo. Secūdo fallit qn ego cōcedēs precario vellē sine causa remouere cū damno illi' cui concessissem qz tunc obstaret exceptio doli.qz precariū est beneficium et beneficio iuuari nō decipi nos oportet vt dicit textus in. d.§.fit.et hoc tenet eleganter Abbas siculus in.c.fi. extra de precario pro quo allegat id qđ no.Jo.an.in phemio decretaliū vbi dicit q si quis inuitauit viatorē et deuiauit et postea eū penituerit potest agi contra eum. facit qđ habet in.l.si penā.de ver.obli.et in.l.pe.C. cōmo.qđ no.p limitatiōe tituli de pcario. ¶Secūdo casu principali qn concedo tibi tale quid qđ de sui natura non fit ad tempus:sed perpetuo fit puta parietem in meo facere vel immittere tignū factum in foramine quo tectum sustentatur et tūc intelligitur concessio facta animo donandi et constituendi seruitutem.als sequeretur damnum alterius partis cui fit concessio si post sumt' factos cogi possit destruere.et sic concessio intelligitur facta sm subiectam materiam.l.si vno.in prin.ff.locati.quod perpetuo tene menti. Et adde que dixi §.de seruitute tigni immittendi.et de tigno iniuncto et de aque proiectu.

Distinguendū Bal. d.l.si pcario i hac q.nihil distinguit: sed dicit simplr. Not.q cōcessio in dubio' intelligitur facta per modū pcarij et nō p modū donationis: et al. leg.l.lucius.j.de donatio

¶De fouea. Cap.lxxx.

Qui vult foueā in suo iuxta fundum alterius facere qntum profundū est:aut tantum derelinquat.l.fi.fini.regun.que habeat duob' modis lrā. Vno mō cū illa dissiūctiua aut et ita cōmuniter habet et est sensus q debet fodiēs tm spatiū relinquere a fouea vsq ad fundū vicini qntum est pfundū idest pfunditas ipsius fouee aut tātūdem:idest qntū extendit fouea in latitudine superius summitate.et hoc sentit ibi gl.sup ver.tantūdem cuz ibi dissiūctiua referat ad fodientē si maior esset profunditas q latitudo vel contra erit in electiōe fodientis.vel relinquere spatiū profunditatis vel latitudinis.ar.l.plerūq in fi.de iure do. cū si.Alio modo habetur litera in.d.l.fin. sine illa

dissunctiua aut ⁊ solũ dꝫ ꝙtum ꝓfundũ est tñ de-
relinquat. ⁊ tunc est sensus ꝙ fodiens debet indi-
stincte relinquere tñ spatiũ ꝙtum est ꝓfunditas
fouee ⁊ intelligo illũ tex. de fouea siue fiat iuxta vi
ci nũ fundũ vrbanũ. puta pariete vicino. qꝛ licet il
la. l. fi. sit proposita in ti. fini. regun. tñ locũ habet
in predio vrbano vt dixi. s. de pariete siue muro.
circa prin. ⁊ probat per glo. in. l. fluminũ. §. preterea
in ver. fruciani. ibi fallit hoc vbi fodis iuxta parie
tẽ meũ magis ꝙ posset. qđ nõ licet: ⁊ voluit dicere
per. d. l. fi. fini. regun. siue fouea fiat iuxta parietem
rusticũ. Itẽ intelligas foueã ꝓprie qñ hꝫ istud no-
mẽ speciale fouee. vt. l. j. §. fossã. ne quid in flu. pu.
vel qñ siccandoꝝ agroꝝ causa facta est. l. i summa
§. j. de aqua plu. ar. vel quando est facta fouea pro
aĩalibus potandis vel pãnis lauãdis vel anserib⁹
vel anatis in ea retinendis. Secus si fouea esset q̃
transiret in aliud nomen speciale sicut est puteus
qꝛ possiunt tunc debet relinquere. d. l. fi. fini. regũ.
et dixi. s. de puteo. Idem si esset fouea que dicitur
penus. vt dixi. s. de penu. in fin. intantum ꝙ si vel
let facere fossatum communi diuidundo agrum
suum in fundo vicini non teneretur relinquere il
lud spatium. immo de consuetudine seruatur vt
fiat in confinio fodientis vt etiã in ꝯfinio vtriusꝗ
ꝗ. l. ij. §. preterea. et ibi glos. de aqua plu. arcen. et
tunc in dubio esset communis. vt no. ibi glo. ⁊ di-
xi. s. de ingressu. et dicam plenius in seq. li. de fos-
satis. licitũ est etiaꝫ in suo fodere ⁊ auertere aque
venam que decurrebat ad fundũ vicini si hoc fiat
vt sibi proficiat ⁊ non principaliter vt vicino no-
ceat. l. fluminum. §. fi. cum duabus se. de dam. in-
fec. ⁊. l. j. §. deniꝗ. de aqua plu. arcen. et probat in
l. quoties. la. j. in prin. ibi aliter atꝗ de seruitu. et
no. Pau. de cast. in. l. si tibi. per illum tex. C. de ser-
uitu. ⁊ di. i. s. de puteo. versi. quid si in domo mea.
¶ Si quis fossam fecerit vrsorum vel luporũ aut
ceruorum capiendorũ causa in via publica in iti-
neribus publicis aut in sylua publica: ⁊ bos in ea
incideret agere potero interdicto qđ i publico fa
ctum est. l. si alius. §. pen. quod vi aut clam. et etiã
possim agere. l. aquil. nisi mibi prius denuntiaue
rit: vel nisi sciuerim. l. qui foueas. ad. l. aquil. ⁊ no.
glo. in. d. §. pe. vel nisi esset facta fouea in locis vbi
fieri solent. d. l. qui foueas. ⁊ idem dicas in foueis
que fiunt causa collocandi frumenta prout fit in
marchia. Sed an ille fieri debẽt sub solo pub. Et
teneo quod nõ de iure. quia in solo publico nõ est
licitum priuato aliquid immittere sine pncipis li
centia vel supioris. l. ij. in prin. ne quid in loco pu.
et maxime si est via publica seu iter publicũ. l. edi
les. §. cura aũt est de via publica. al's est de loco pu
blico fruendo: ⁊ per illas foueas efficiat deterior
via. ⁊ via dꝛ deterior fieri si per illas foueas impe-
diret vsus eius ad commeandum. hoc est eundũ
vel agẽdũ. aut cũ via plana fuerit cliuosa fiat. vl' ex
molli aspera. aut angustior ex latiori. aut palustris
ex sicca. l. ij. §. deterior. ne quid in loco publico. In
hoc tamen puto quod sit conseruanda consuetu-
do loci per. l. j. ⁊. l. an in totum. C. de edi. priua. per
glo. in rubri. C. que sit longa consue. que loquitur
de porticibus: vbi vero non sit consuetudo serua
quod dixi. Cetera circa istam materiam vide in se
quenti libro in ti. de fossatis in sequenti titu. ver.
nec obstat quod dixi.

¶ De arboribus.   Cap. lxxx.

Oliuam ⁊ ficum in suo plantãs
a fundo vicini per nouem pedes distet.
alias autem arbores seu tigna p̃ quinꝗ
pedes. vt. l. fi. fini. regun. et ratio potest esse pro-
pter radices ⁊ ramos et frondes. Sed si aquedu-
ctus discurrit per locum priuatum ab vtraꝗ par
te esse spatiũ. xxv. pedum in quo nulle sunt arbo-
res: ⁊ si que nascerent debent excidi. l. j. Et ibi hoc
no. Bar. C. de aquedu. li. xj. ⁊ est ratio ẽm Bart. ibi
in fin. qꝛ est presumtio ꝙ arbor radices mittat et
extendat p. xxv. pedes. Si vero aqueductus trãsi-
tum faceret per loca publica debet esse latitudo
x. pedũ mũda oĩbus arboribus. l. oẽs in prin. co.
titu. de aqueductu. lib. x. ⁊ no. Bar. in. d. l. j. ¶ Sed
quid si quis plãtauit arborẽ in suo iuxta regiones
alterius dimisso legitimo spatio ẽm. d. l. fi. fini. re-
gun. ⁊ postea ita excreuerũt radices ꝙ fundamen
tũ vicine domus ruinam seu periculũ afferat. an
possit agi contra eum qui plantauit vel qui plan-
tatum habet. Et videt ꝙ non p. l. graccus. d. adul.
qꝛ dꝛ ꝙ initiũ expectandũ est: vt no. plene per glo.
et doc. in. c. dudum ad audientiã. extra de elec. cõ-
trariũ tñ est verius per. l. j. C. de interdic. ⁊ ibi hoc
no. glo. fi. in fi. et est ratio: qꝛ licet in suo sit licitum
facere quodlibet. l. paul. de dam. infec. tñ illud ve-
rum dummodo nihil immittat in alienũ. l. sicuti.
§. aristo. si ser. ven. ⁊ ita tenent doc. in. d. l. j. ¶ Du-
biũ tñ est an hoc casu quo radices misit arbor in
fundũ meũ seu in murũ domus mee. an eas pos-
sim propria auctoritate incidere an vo cum auto-
ritate iudicis. Et videt ꝙ ꝓpa autoritate possim
l. queãd. §. si porrectũ. ad. l. aquil. ⁊. l. si vitẽ. §. quid.
ad ianuam quod vi aut clam. Nec videtur obstare
d. l. j. de interdic. qꝛ ẽm aliquos inducit necessita-
tem de aditione iudicis. l. iij. C. de pigno. Alij di-
cunt ⁊ istud est verius ẽm Pe. Cy. ⁊ doc. in. d. l. j. ꝙ
non possim ꝓpria autoritate incidere sed cum au-
toritate iudicis: vt. d. l. j. ⁊. l. si plures. §. si arbor. ar
bo. fur. cesarum. Nec obest qđ dixi qñ quid est im-
missum in meum possium propria autoritate tol-
lere: quia in hoc est distinguendũ. Aut aliquid im-
mittit in suo. quis ⁊ a se possesso tamen cõtra ius.
nihil debitum. et tunc est necesse recurrere ad in-
terdictum qđ vi aut clam. et de no. ope. nun. vt. l. si
vitẽ. §. qui ad ianuam. quod vi aut clam. ⁊. l. de pu-
pillo. §. meminisse. de no. ope. nun. Aut qs vult
in rem meam immittere. et tunc aut illud immis
sum non tangit rem meam sed pẽdet supra. ⁊ tũc
illud ꝓpria autoritate non possum remouere. d.
l. queãd. §. si protectum ad. l. aquili. Aut tangit rẽ
meam. ⁊ tunc illud immissum est artificiale quod
conuenit opere manufacte quia foueam facit per
quam incurrit aqua per murum. et tunc propria
autoritate mea possum tollere: vt. d. §. si prectum
Aut missio non est artificialis sed naturalis: vt qñ
vicinus meus plantat in suo ⁊ postea radices na-
turaliter intrant in meum. ⁊ tunc pro pria autori
tate euellere ⁊ incidere non possum. d. l. plures. §.
si arbor. arbo. fur. ces. ⁊. d. l. j. C. de interdic. et ibi h
no. Cy. Bar. ⁊ doc. Et predicta procedunt in radi-
cibus. ¶ Sed quid in frondibus et ramis. Pone
arbor tua pendet supra domum meam vel fundũ
meum. an possim totum quod ex arbore sup meo
pendet propria autoritate abscindere. Et videtur
ꝙ sic per. l. j. §. j. de arbor. ceden. ⁊ hoc tenuit glo. p
l. pignoris. §. de pigno. actio. ⁊. l. liberũ. C. quando
liceat vnicuiꝗ sine iudi. se vindi. In contrarium
glo. allegat in. d. §. j. l. iiij. C. de pigno. scꝫ ꝙ cum iu
di. auctoritate hoc fieri debet. ⁊ pro hoc. d. §. si pro
tectũ. Ac etiã qꝛ si ingredior in tuũ cõtra tuam vo
luntatẽ tibi teneor actione iniuriaꝝ in ti. de iniur.
¶ In hoc cõclude ẽm Barto. in. d. l. j. de arbo. ced.
qđ est practica qñ arbor tua pendet in edes meas.

primo debeo tibi denuntiare: vt eam adimas ẽm
verba edicti. de ar. ce. ar. d. l. j. in prin. ⁊ in. §. ait p̃-
tor. Et consilium est ꝙ de hac denuntiatione fiat
instrumentum si tu negligis adimere ⁊ ego aucto
ritate mea vado ⁊ subcido cũ neminem prohiben
tem inueniã nec al's fuerim prohibitus licite fa-
cio. Nam non cõmitto vim cum nõ fuerim prohi
bitus. Item non facio clam cum iusmihi permit
tat. d. l. j. §. j. de arbor. ce. non debeo credere vel sus
picari ꝙ contra iustitiam mihi resistas ⁊ contro-
uersiam facias. Sed si cum venerim ad inciden-
dum resisteres: tunc non possum mea auctoritate
tollere: sed debeo recurrere ad interdictũ de arbo.
cedẽ. ⁊ est casus in. d. §. j. Est enĩ prohibitũ ne mi-
hi dño ediũ tu dñs arboris vim facias. ¶ Circa
p̃dicta querit qđ remediũ cõpetat distingue tres
casus. Aut arbor tua pendet supra domũ meã: et
tũc agi potest ex primo capite de ar. cedẽ. vt arbor
tollat i totũ ⁊ succidi debeat a stipite. l. j. §. j. de ar.
cedẽ. Aut arbor tua pẽdet supra agrũ meũ. ⁊ tunc
ex scdo capite eiusdẽ edicti non agitur vt tollat in
totũ sed coherceat ⁊ incidat. xv. pedibus a terra.
d. l. j. §. deinde ait p̃tor. ⁊ hoc no. glo. in. d. l. j. C. de
interdic. ⁊ ibi p Cy. ⁊ doc. Et ratio differẽtie est in
ter istos duos casus. qꝛ in pria qñ arbor supra do-
mũ alienã pẽdet nocet domui ratione pluuie sed
in secundo casu qñ est supra agrũ non nocet agro
nisi ratione solis qui intrat terrã ẽm Cy. in. d. l. j.
Aut arbor nõ pẽdet supra domũ vel agrũ alienũ:
sed radices mittit in alienã domũ. ⁊ iste est terti-
us casus de quo nõ loquit edictũ. de arb. cedẽ. sed
prouisio. d. l. j. C. de interdic. q̃ vult ꝙ lꝫ deficiant
verba edicti. tñ ex equitate competit conditio ex
illa. l. j. que est actio in factũ vel vtile interdictum
vt no. p glo. in. d. l. ⁊ istud vltimuꝫ. s. ꝙ cõpetat vti-
le interdictuꝫ de arbo. ceden. tenet ibi glo. ⁊ Cy.
et doc. et Bar. in. d. l. j. §. differẽtia de arbo. ceden.
Sed qꝛ ista opi. ꝙ competat vtile interdictum et
non directum de arbo. ceden. procedit sine dubio
ẽm opi. glo. que vult ꝙ vbi verba deficiunt ⁊ mẽs
subest. tunc detur actio vtilis. vt no. in. d. l. curato
ris. C. de neg. gest. Sed ẽm opi. Cy. et Bar. in. d. l.
curatoris. ⁊ in. l. j. §. ij. C. vti pos. que est ꝙ vbi mẽs
sola subest licet verba deficiant detur etiam dire-
cta. Sed quando deficiunt verba legis. et mens.
sed subest rõ earũ tunc vtilis. ¶ predicta decisio
videt habere aliqualẽ dubitationem. quia ex quo
edictum de arbore cedendo proprie sumtum ve-
niant etiam radices arboris. quia illa dicitur pro
prie arbor que habet radices. vt est casus not. in.
l. vitem. §. j. arbo. fur. ce. ergo videbat adesse mens
pretoris in edicto de arb. ced. et sic debere dari di-
rectũ interdictum non vtile. Itẽ qꝛ dicit in edicto
arbor impendet ⁊c. Nam. dum dicitur impendet
videt etiam significare in loco quia dictio in signi
ficat in loco vel in persona et requirit actum loci
vel persone. vt est casus not. in. l. j. §. in flumine. de
fluminibus. et in. l. j. §. hoc autem interdictum de
no. ope. nun. ⁊ ibi per Bar. Sed tu teneas opinio.
predictam. et doc. qui eam sequuntur in. d. l. j. C.
de interdi. nam licet edictum de arbori. ceden. lo-
quatur de arbore non tamen simpliciter loquit
sed de arbore que in alienas edes impendet. nam
verbum arbor iunctum cum verbo impendet de
bet qualificari ẽm naturam verbi cui adiungitur
l. in delictis. §. si extraneus. de noxa. l. lucius. ⁊ ibi
Bar. de testa. mili. sed verbum impendo non extẽ-
ditur ad radices q̃ subirent fundamenta domus
quia verbum impendet debet exponi. i. dependet
vel supra pendet. Nam dictio in aliquando ponit
pro de. vt tex. cum glo. in. l. si cui tigna. de edil. edi.
probatur. in. l. quero. §. fi. ibi in domo eo. titu. ⁊ sic
dictio in nõ requirit tñ loci. Item quod verbũ ar
bor non extendat ad radices quando coniũgitur
cuꝫ verbo qđ aliud importat. est casus in. l. j. iun-
cto versi. si quis; radicibus. ar. fur. cesa. et ꝙ istud
sit verum ꝙ hoc casu non comprehendantur ra-
dices arborum ex mente edicti patet. in. l. j. C. de
interdi. ibi dum dicit ad exemplum alicuius non
est idem cum illo ex mente idest per extentionem
que fit per eandem rationeꝫ. ¶ Concludo igitur
ex predictis ꝙ hoc interdictum de quo in. d. l. j. C.
quando radices crescunt sub fundamento dom⁹
vicini debet esse vtile et non directum. qꝛ nec ver-
ba nec mens edicti de arbori. ceden. fuit de ipsis
radicibus. sed solum de arbore que. s. pendet. ⁊ sic
de frontibus ⁊ ramis. sed quia si fuisset interroga
tus pretor quid de radicibus propter eandem vel
maiorẽ rationẽ idẽ dixisset arg. l. tale pactum cuꝫ
ibi no. p glo. in. §. fi. de pac. ideo ad exemplũ inter
dicti de arboribus cedendis dabitur. et hic vtile
quod no. Item datur hoc interdictum de arbori-
bus cedendis tam directum ꝙ vtile competens
in tribus casibus de quibus. s. dixi in versi. circa p̃
dicta. quod datur non solum domino edium sed
etiam ei qui vsumfructuꝫ habet: quia ipsius inter
est arborẽ ipsam non pẽdere. l. j. §. nõ solũ. de ar. ce
den. Itẽ dat hoc interdictum si arbor cõmunis e-
dibus impendet ⁊ cuilibet dñoꝝ insolidũ qꝛ ⁊ ser
uitutũ vẽdicationẽ singuli hñt. d. l. j. §. preterea. Itẽ
an pro opere facto in arbore possit agi ⁊ qua actio
ne. vide. l. si alius. §. notauimus. quod vi aut clam
et plene nota. per Bar. in. l. j. §. hoc autem edictuꝫ
de noui ope. nuntia. Item si arbor ex vicini fun-
do inclinata in tuum fundum sit ex lege. xij. tabu-
larum amouenda ea ratione agere potes ius ei
non esse ita arborem habere. l. fina. de arbo. cede.
et competit actio in factum vel negatoria secũdũ
glo. ibi. et Bar. ¶ Si aliquis cauit mihi de dãno
infec. ⁊ arbores ex suo agro vi tẽpestatis ꝯfracte. ⁊
in meum agrum ceciderũt. eo quod facto vitibus
meis vel segetibus nocerent vel edificia demoliũ
tur stipulatio non committitur. secus si vetustate
arborum hoc accideret. tex. est in. l. fluminum. §.
item apud iulianum. de dam. infec. ¶ Item quid
si arbor ex fundo tuo in viam publicam sic cade-
ret vt itineri sit impedimento eaꝗ pro derelicto
habeas. Dic ꝙ non teneris. sed si actor sua impẽ-
sa arborem tollere paratus sit recte tecum agere
poterit de via publica reficienda. sed si pro dereli-
cto non habes tecum agere poterit ne quid in lo
co publico. ⁊ adde quod nota. Fede. de senis in cõ
silio. cij. Dictum est supra de arboribus que intrãt
murum vicini vel eius fundamentum. ¶ Sed qđ
si arbor porrexit radices in vicinum fundum an
vicino liceat eas incidere. Dic quod non sed age-
re poterit negatoria et nõ esse ius sicut nec tignũ
aut protectum habere vt. l. si plures. §. si arbor.
fur. cesa. Item quid si radicibus in fundo vicini
arbor alitur cuius videtur esse arbor. Dic eius vi-
cini in cuius fundo origo arboris est: dicta. l. si plu
res in fi. quod intellige quando alitur a solo vici-
ni non tamen occupauit vt quis per latitudinem
et longitudinem tangit et quando poterat viue
re ex radicibus que erant in solo vnde ducit ori-
ginem. alias secus: et ita intelligitur. §. si tytius.
institutioni. de re. diui. et ibi nota. per Ange. in. d.
l. si plures. in fine. et vide omnino. l. si vitem. in
princi. et quod ibi nota. per doc. quod vi aut clã.
Item si quis plantauit arbores alienas in suo vel

suas in alieno cuius erunt. Dic vt habetur in.d.§.si tyrius.et in.l.item pompo. scribit si frumentum.§.de arborum.de rei ven.et in.d l.si vites.in prin. ¶ Item incidēs arbores alienas tenetur aquilia et arborum fur.ces.l.j.et pen.ff.arbo.fur.ces.et hoc siue quis suis manibus incidat siue alij incidendum mandauerit.vt.l.si furtum.§.siue autem eo ti.et etiam si colonus arbores ceciderit ex locato tenetur.l.si colonus.eo tit.et si plures eandem arborem furtim ceciderūt cum singulis insolidū agi poterit.et si eadem arbor plurium fuerit vniuersis insimul vna pena prestabitur.l.si plures.in principio.arborum fur.ces.et competit ista actio emphiteote non autem vsufruc.l.cedere.§.pe.eo.ti. Et que et quāta sit ista pena et aduersus quē cōpetat.et quibus vide in.l.furtim.§.fina.cum seq.ar.fur.ces. ¶ Et quia facta est sepius mētio de arbore sciendum est quid veniat appellatione arboris Dic ꝙ continentur etiam vites.l.ij.et.iij.arbo.fur.ces.l.j.§.arbores.de arbo.cedē. Itē multa alia continentur appellatione arboris de quibus vide in.l.vitē.per totam.cum se.ar.fur.ces.et vide omnino Bart. in suo tractatu de alueo vbi ponit quid sit proprie arbor et quid sit herba. Item quid si ex arbore mea fructus in tuum fundum cadant quousque ad tertiā diē licitū est mihi colligere nec vim facere potes.l.j.de glan.leg.et vide omnino quod ibi no. Bar. Item si vendidi fundum et excepi arborē et ea cecidit et post ea radices eius pullos emiserint:an eos possū vendicare. Ista est questio sabbatina de qua vide per.gl.in.l.obligationū fere.§.pe.de.act.et obli. ¶ Ultimo adde ꝙ vsufructuarius non pōt excidere arbores etiam infructuosas: que deambulationes opacas et amenas reddunt.l.equissimū de vsufru. et adde que dixi.§.ne luminibus officiatur. in. iiij. et.v.q.et de serui.protegendi.v.q.

¶ De sepulcro. Cap.lxxxij.

SEpulcrum est locus vbi corpus ossa ve hominis cōdita sunt.l.ij.§.sepulcrū.de reli.et sum.fu.et varia noīa sepulcri vide per glo.in.l.cuiuscūq.§.idē ait.de insti.et per Flori.in.l.familia cum se. in.§.quis adhuc.de relig. ¶ Locuz religiosum vnusquisq sua voluntate facit dum mortuum infert in locū suū vt insti.de re.diui.§.religiosum vel etiam vbi postea quid de loco cōi vel alieno. vel in quo aliquis habet vsufru.et ille locus dicitur religiosus in quo est caput hois.l.cum diuersis.de religiosis. Et si caput diuisum est in plures pertes:et positū in diuersis locis.ille locus dicetur religiosus in quo est maior pars capitis:et si partes sint equales neuter erit religiosus.glo.est no.in.d.§.religiosuz.cū no.pro ludentibus ad plastellā:vel ad par vel impar quando plastella scinditur et in minimis scisus reperitur inspicitur vbi est maior pars:et si ptes sunt equales neuter valet. ¶ Si quis sepulcrū effodere voluerit quātum profunditas est tm̄ relinquat.l.si.in fi.fini.regū.quod expone sicut dictū est.§.de fouea.in prin.seruitutis itineris ad sepulcrum priuati ius manet:et ideo remitti domino fundi seruitus pōt et adquiri etiam post religionem sepulcri hec seruitus pōt.l.seruitutes.la grande.§.seruitus itineris.de serui. ¶ Qui nō habet viā ad sepulcrum pōt illā impetrare precario a vicino et si cōcedere noluerit poterit cōpelli non iure actionis sed extra ordinē officio iudicis:idest officio iudicis vendere iusto precio ire cogitur per eum tamē locū per quē vicinus minus ledatur.l.si quis sepulcrū in prin.de reli.per quā.l.dixit ibi Guil.quē sequitur. Flo.ꝙ religiosi nō haberes in loco suo locuz eis cōuenientē vel sufficientē possint petere ꝙ loca eis cōcederia assignentur propter fauorem religionis.et hac ratione cogitur vicinus eis vendere domū:quia fauore publice vtilitatis compellitur quis vēdere rem suā.l.ij.in prin.de his q̄ sunt sui vel alieni iuris.et idē tenet Flo.in.l.iij.§.locus.de religiosis. Et idē tenet An in.l.j.ad fi.so.ma.q̄ dicit ita de facto obtinuisse Guil.de cu.vt refert ipse Guil.in.l.decernimus.de episcopis et cle.et idez tenet Bal.in.l.j.so.ma.et idem tenet Joā.de anania.in.c.apostolice.in prin.extra de do.q̄ dicit ꝙ hoc procedit nō tm̄ in ecclesia edificata.sed etiā edificanda:quia magis fauetur ecclesijs de nouo fundandis ꝙ iam cōstitutis:et ratio esse potest:quia de nouo cōstituēda religio magis viget:facit quod habetur in.c.fin.de rescriptis in.vj.et in cle.fin.eo.ti. Ego plus dico ꝙ ista procedunt:non solum in ecclesijs edificandis sed etiā pro claustro et pro domibus de nouo faciendis aut agendis necessarijs pro monasterio virorum et monalium eadem ratione.et ita als obtinui in ciuitate verone quod singulariter et perpetuo tene menti.et idem dicas pro scholis fabricandis.vt no.Flo.in.d.l.si quis de sepulcro.in prin.et nota.doc.in.d.l.j.so.ma. ¶ Si quis porticū aut stillicidiū in sepulcrum immiserit.etiam si ipsum non tangat recte cū eo agi potest quod vi aut clam in sepulcrū factum sit:quia sepulcri est non solum is locus qui recipit hūationem sed etiā oēs supra.ideoq nomine sepulcri agi potest.l.si vitez.§.pe.quod vi aut clam. ¶ Ultimo no.ꝙ olim solebant corpora maiores nostri in domibus proprijs sepel ire.sed propter cadaueris fetorem statutū fuit ꝙ extra ciuitatem sepelirentur et pena statuti contrafacientis sepulcra in ciuitate et magistratus patientis hoc fieri est in.l.iij.diuus adrianus de sepul.viola.et.l.mortuorum.de religiosis.permittebant enim sepulcra vel in cimiterio vel in alio loco ad hoc deputato et sacrificato vel in proprijs predijs:et quicunq locus per illationē corporis mortui religiosus efficiebatur.l.ij.in prin.et.§.pretor ait.de religio.verum:quia per hoc dānificabatur dn̄s loci fuit prouisum per.d.ti.de reg.vt.l.ij.§.j.et.§.is qui.eo.ti.nunc vero permittitur in ciuitatibus sepeliri et alijs locis consecratis.sm̄ cōditionē psonarū. ¶ Quantum aūt ad effectū nō curatur de loco sepulture:quia dn̄i est terra et plenitudo eius.xiij.q.v.vbicunq.facit.c.sacrū.de sepul.et no.Flo.in rubrica de reg. ¶ Apud quam ecclesiam quis debeat sepeliri.Dic apud illam quam elegerit.vt habetur.xiij.q.iij.in summa.dūmodo relinquat ecclesie parochiali partem.extra de sepul.c.de his.et.c.cum super.et habetur in.c.fi.eo.ti.lib.vj.et in cle.dudum.§.verum.de sepul.sed in sepulturis parentum filij collocandi sunt.de quo dic vt habetur.xiij.q.ij.edium et.c.placuit.

¶ Tractatus domini Bartholomei cepolle de verona.de seruitutibus vrbanorum prediorum finitur.

¶ Laus deo.

¶ Tractatus seruitutū rusticorum prediorum Bartholomei cepolle Veronensis vtriusq iuris doctoris famosissimi incipitur feliciter.

SEruitutes rusticorū prediorum sunt hec. Iter Actus Via Aqueductus Aque haustus. Pecoris ad aquam appulsus Ius pascēdi. Calcis coquēde Arene fodiende. Licere altius tollere et officere predio vicini Domū vel pretoriū vel prorectū habere. Licere habere iter vt boues per quos fundus colatur et in vicino agro pascantur coactiq habeantur. ¶ Itē vt pedamēta ad vineā ex vicini pdio sumantur. ¶ Itē vicino cuius lapidicine fundo tuo immineat posse cedere. Jus ei esse terram in fundum iacere. Saxa posita habere et vt in tuum lapides perroluantur ibiq positi habeantur indeq exportentur. ¶ Item tugurium mihi licere habere in tuo et cetera his silia.vt est tex.i.l.ij.et.iij.et.l.veluti.in si.ff.de serui.rusti.pre.et insti.de serui.in prin. et.§.in rusticorum pre. Nunc de singulis videam'. Et primo de itinere.

¶ De seruitutib' itineris.

ITer est ius hominis eūdi ambulandi necnon iumentū agendi vel vehiculū.vt.l.j.in prin.ff.de iti.actuq pri. Et intelligitur ius eundi.i.quod solus ire possit ambulādi cum alio ita exponit gl.in.d.l.§.j.et in.d.l.j.in prin.ver.eūdi. Uel aliter intelligi pōt videlicet ius eundi.s.plane ambulandi.s.currendo sm glo.in ver.eundi. ¶ Ex quo no.sm Ang.et Pau.de ca.in.d.l.in prin.differentiā inter ire et ambulare. Nā ire dicitur qui solus plane vadit. Ambulare vero dicitur cum socio etiam currendo vel cantando. Sed qui habet iter habet vtrūq. Si autem haberem alterum tantuz:puta si conceditur mihi ꝙ possim ire per fundum tuuz non possem ambulare cum socio vel currendo ire et sic verba instrumēti sunt inspicienda sm dictū Pau.in.d.l.j.in prin. ¶ Et ex hoc no.aliud ꝙ ille qui promittit vni iter videtur promittere sibi ius et seruitutem.et per cōsequens ꝙ possit ire et ambulare. Sed qui promittit vni ꝙ possit ire videtur promittere factum:et sic solum ire non ambulare.et no.Bart.in.l.pe.ff.de serui.rusti.pred.de quo etiam vide per eundez.in.l.stipulatio.§.si quis ita.et ibi per doc.ff.de verb.obli.et per glo.et doc.in.l.ij.§.j.et per tex.in.§ item si in facto.in eadem.l.ij.et ibi omnino vide Pau.ff.de ver.obli.quod est notabile ꝙ fiunt huiusmodi instrumenta. Quādoq tm̄ iter nō est seruitus vt si fructuario detur a dn̄o alterius predij.vt.l.ij.§.ij.ff.si serui.ven. Qn̄q etiam iter grosso modo dicitur quelibet via per quā itur vt voluit gl.insti.de serui.in prin.in ver.iumentū.in fi.et Azo in summa.C.de serui.§.est aūt iter. Et ideo iter qn̄doq dr via sed improprie vt est tex.cū gl.fi.in.l.q̄ ad iuris ptinet.in fi.ff.de ver.sig. ¶ Sz querit nunqd ille q̄ hz seruitutem itineris possit ire nedū pedes sz etiā eques. Dic ꝙ sic.vt.l.q̄ sella.in prin.et.l.inter actum.ff.de ser.ru.pre.et no.gl.in.l.j.in prin.eo.ti.in ver.eūdi.in fi.et Azo.in summa eo.tit.in.§.est autē.in fi.immo pōt se portari facere i lectica vel rheda aut curru.vt est tex.cū gl.i.d.l.qui sella.in prin. Qd intelligo siue ducatur per vnum equū vel iumētū:siue per duos equos sm do.Pau.ibi vel etiā plures eadē ratione quod no.maxime pro nobilib' q̄ sepissime se ducere faciūt per rhedas aut currus cū quadrigis:quia si hīt in fundo alteri' seruitutē itineris possunt transire per dictū fundū cū suo curru vel rheda. Et itellige predicta qn̄ habens seruitutē itineris ascendit equū vel currum. Secus fuisset si duceret equū vel iumentū aut currū ante se vel post se:quia nō posset.vt.l.j.in fin.ff.de ser.ru.pre.et no.glo.in.l.q̄ sella.in prin. ¶ Sz quid si habens seruitutē itineris vult ducere iumētum et plaustrū oneratū frumento vel alijs reb':et etiā ipse ascendere an transire possit per fundum seruientis.si cōsideramus personā que est eques vel super curru et potest per.d.l.qui sella.in princi.et.l.iter. Si cōsideramus ꝙ equus vel currus est honeratus alijs rebus:videtur ꝙ nō possit per dicta iura. Ego credo ꝙ sit cōsiderādū ꝙ principaliter agitur. si enī principaliter intēdit ducere equū vel currū oneratū:vt faciunt milites q̄ onerant equos suos herbis vel feno aut frumento:et ascendunt super sarcinam vel sicut faciunt molēdinarij.et tunc licet videatur esse eques:tm̄ quia principaliter hoc nō agit sed tm̄ vult sarcinā ducere et potest.ar.l.si quis nec causam.cum ibi no.ff.si cer.pe.si vero pncipaliter intēdit ire eques vel in curru tunc etiam super equo vel curru portet alias res sicut fit sepissime pro illis qui vadunt ad villam quando portant super equo carneriū vel sacculū vel similia.vel ciues q̄ mittunt vxores suas vl' familiā super rheda vel curru.et faciūt etiā onerare rhedā vel currū lecto vel alijs supellectilibus et alijs reb' sibi necessarijs in villa tūc attento quod pncipaliter psona defert teneo ꝙ ire potius dicatur quam agere. et si hz seruitutē itineris in fundo alteri' non poterit prohiberi transire cū dicto curru vel vehiculo cum psona et rebus.pro quo facit.l.pe.ff.ad exhi.et istud allegatur ad cōcessionē transitus factā armigeris vt intelligitur ciuili modo hoc est vt trāseant per partem minus damnosam.et isto casu debet eligi loc' per quē hn̄s seruitutē itineris ire debeat.vt.l.si cui.et.l.si certo generi.§.si totus.ff.de ser.rust.pre.et debet eligere locū minus dn̄o fundi seruitutis nociuū.vt.d.l.si cui. De quo si dubitetur debet assumi arbiter vel cōis amicus q̄ habeat hoc dirimere.vt d.§.si totus.ibi ergo arbiter dandus est. et in.§.si locus.in fi.in eadem l.vt no.do.Pau.in.d.§.si totus et postq facta erit electio de vno loco non poterit ampli' variari.vt.d.l.si cui.immo cetere partes libere remanebunt.vt.§.si tot'.et ita tenet glo.in.d.l.si cui.et.l.nam satis.§.ceterum atq.ff.quemadmo.serui.amit.et vide q̄ dicta sunt circa pdicta in precedenti.lib.ix.q.principali.in princi.vbi dixi ꝙ licet habens seruitutem si eligit locum itineris non possit amplius variare tm̄ ille qui cōcessit seruitutem bene pōt variare qn̄ variat sine incōmodo alterius.vt.l.ij.§.pe.ff.de religio.et sum.fu.et ita habet glos.fin.in.d.l.si cui.ff.de seruitu.que est not.et caz sequitur ibi.Barto.et docto. ¶ Quarto et vltimo casu principali quando est commissa vel constituta seruitus per certam et determinatam partem fundi.et tunc non habet dubium ꝙ per illam tm̄ partē debet ire et non per aliā qm̄ alie partes fundi ab ipso principio sunt libere et non cadit hec electio. per locum enim designatum bene possum ire sm ꝙ mihi placet et nō pōt mihi cōstitui seruitus ad certā partē fundi pro diuiso.vt.l.ad certam.ff.de serui.et.l.qui per certā.ff.cōia predi.licet non ad incertam pro indiuiso.vt.l.ij.et.l.pro parte.ff.de serui.et adde.l.certo generi.§.latitudo.ff.de seruitu.rusti.predio. Puto tamen ꝙ liceat concedenti seruitutez mutare locū dūmodo faciat sine incōmodo illius cui seruitus est pmissa. ita ꝙ

nõ minus cõmode per aliũ locũ designatũ seruit'
constituat.ar.l.ij.§.penul.C.de relig.ꝛ sum.fu.que
hoc probat in glo.in.d.l.si cui.ff.de ser. ¶ Quero
etiã quid si legat aut pmittitur iter vel alia serui-
tus sine illa determinatione loci ad quem specta
bit electio.an ad pmittentẽ seu eius heredẽ.an ve
ro illi cui est seruitus promissa vel legata. Et vide
tur ꝙ electio sit promittentis vel heredis per.l.si
via.ff.de serui.rust.pre.In contrarium videtur.d.
l.si cui.Sed dic circa istã questionem vt plene dixi
in precedenti lib.in.ix.q.principali.in ver.sed du-
bium est.ꝛ adde que dicã in ver.item quomodo in
fi. ¶ Sed quid si legatur iter ad prediũ cõe duorũ
nec legatarij loco itineris consentiant.Dic ꝙ ser-
uitus nõ acquiritur nec deperit.vt.l.itineris.ff.de
serui.rust.predi.ꝛ sic discordia inter collegatarios
eiusdem seruitutis impediuit acquisitionẽ ipsius
qđ intellige ſm glo.ꝛ Ang.ibi donec discordia du-
rat.Nam compelli possunt per iudicem ad cõcor-
diam per.l.si.in si.in prin.C.cõia de leg.ꝛ.l.hmõi
§.fi.ff.de leg.j. ¶ Item quero quantum debet esse
latitudo itineris.Conclude sic breuiter.Aut a pri.
est expressa certa ꝛ determinata latitudo a parti-
bus et illi standum est.vt.l.certo generi.§.latitu-
do.in prin.ff.de serui.rust.pre.Aut a prin.nil deter
minatum est expresse per partes.ꝛ tunc si partes
postea concordant quanta debeat esse latitudo:ꝛ
per quem locum fundi.et aliud est seruandum:et
ꝙ primum determinatum est seruitus eo in loco
idest ea latitudine consistit cetere partes fundi li-
bere sunt.vt.d.l.certo generi.§.si totus.ver.at si
iter.Sed si partes nõ conueniunt.ꝛ tunc aut loc'
per quem sit eundum non adiecta latitudine no-
minatus est.ꝛ tunc per eũ locũ qualibet parte ire
poterit:vt.d.§.si totus.in prin.donec conueniat
aliter.ꝛ si nõ cõuenit arbiter.i.cõis amicus dan-
dus est qui hoc determinet.vt.d.l.certo generi.§.
si totus.in fi.ꝛ.§.latitudo.in prin.Aut est nõiata
latitudo sed nõ locus:ꝛ tũc qualibet parte fundi
ire poterit seruata latitudine in pacto cõprehen-
sa vt.d.§.si totus.Aut locus per quẽ ire debeat:ꝛ nõ
exprimitur a partibus:ꝛ nec etiã latitudo adiecta
est ꝛ tunc per totũ fundũ.sed arbiter idest cõmu-
nis amicus dãdus est q̃ ex officio suo determinet
locũ per quẽ iri debeat ꝛ latitudinẽ.vt probat l.d.
l.certo generi.§.si tot' ꝛ.§.latitudo.cũ.§.seq.Et
ea que dicta sunt de loco ꝛ latitudine itineris ha-
bent locum etiam in seruitute actus.vt probatur
in.d.§.si totus.ꝛ.§.latitudo. ¶ Quid autẽ in via
cuius latitudinis esse debeat habetur in.l.vie lati
tudo.ꝛ.d.l.certo generi.§.fi.ꝛ.l.via cõstitui.in pri.
ff.de ser.rust.pred.dicã infra de seru.vic. ¶ Quero
circa predicta quid si quis per certum locum iter
aut actum alicui cessisset.an possit postea aliĩ vel
pluribus per eundem locum vel iter vel actum ce
dere.Dic ꝙ sic.l.qui per certum.ff.cõia predi.ꝛ po
test cedi pluribus vel simul vel separatim.vt.l.lu-
cio.ver.ꝛ fidi.ff.de aqua quoti.ꝛ esti.sicut pôt etiã
cedi plurib' ius aque ducende.vt.d.lucio.ꝛ.l.ij.
§.fi.ff.de serui.rusti.pre.ꝛ no.per glo.in.l.aquam.
C.de serui.de quo iure aqueductus.Et hoc intel-
lige qñ primo cui cessit non nocet.alś secus cum
causa prioris concessionis sit potior.quia non po
test a posterioribus ipediri.vt.l.ij.§.fi.ꝛ.l.per locũ
eo.ti.ꝛ no.glo.in.d.l.j.qui per certum.ff.cõmunia
predi.ꝛ.d.l.aquam. ¶ Sed quid si aqueductũ aliĩ
concessero.an alteri iter per eundem locum dare
vel cedere potero.Dic ꝙ non.vt.d.l.per locum.et
est ratio quia per iter secundo loco concessum im
pediretur ius aqueducende alś non.puta.qꝛ vno

tẽpore vnus habet ius aqueducende alius alio tẽ
pore habet ius itineris.Et si per iter non impedi
tur seruitus aque primo cõcessa.tunc bene valeret
ar.l.in concedẽdo.ff.de aqua plu.arcen.ꝛ.l.hoc iu-
re.§.is qui.ꝛ.l.lucio.ꝛ.l.fi.ff.de aqua quoti.ꝛ esti.ꝛ
no.glo.in.d.l.per locum. Ex quo no.ꝙ sicut in cer
ta parte fundi potest seruitus itineris constitui.
ita etiam pro certa parte temporis.puta ꝙ de die
tm̃ ire possit:vt.l.iter.ff.cõia predi.de quo vide qđ
dixi in superiori lib.in titu.de ser.itineris siue adi
tus.in prin.facit.l.sic constituta.ꝛ.l.si cõmunẽ.§.
fi.ff.quemadmodum serui.ami.ꝛ.l.modum.§.fi.ꝛ
l.via.§.j.ff.de serui. ¶ Quero vlterius qualiter do
minus fundi seruientis et dominantis possit vti
fundo seruientis.et ad quid teneatur dominus
fundi seruientis et pro declaratione pone.vni de
betur seruitus per aditũ quo nisi opere facto iri
non potest.an liceat fodiendo et obstruendo iter
facere.Dicas ꝙ sic.vt.l.iter.ff.de seruitutibus.ꝛ si
non est aditus de plano pateat quia fundus ser-
uiens est altior.potest ille cui debetur seruitus iti
neris vel gradus vel clinos in fundo seruientis fa
cere.ꝛ de fundo seruientis demoliri ꝙtum neces-
se est itineris causa.vt est tex.no.in.l.seruitutis q̃
in superficie.§.si domo.ff de serui.vr.pre.que licet
loquatur de serui.vr.tamen idem est in rusticis pa
ri ratione.de quo vide omnino que dixi in precedẽ
ti lib.in prin.in.ix.q.principali.ver.item licitũ est
ei cui seruitus debetur.Item potest ille cui debet
seruitus deprimere ꝛ eleuare locum seruitutis vt
commode seruitute vti possit si hoc est sibi neces-
sarium nisi alias actum sit expresse.vt.l.refectiõis
ff.cõia predi.vel nisi hoc fiat cum magno incom-
modo domini fundi seruientis:ꝛ ita potest intel-
ligi.l.j.§.fi.ff.de riuis.ꝛ.l.iij.§.pe.ff.de itin.actuq;
pri.et ita dixi in.d.ix.q.principali.in fi. ¶ Item lo-
cum seruientis sternere ꝛ arborem impendentẽ
idest valde pendentẽ incidere licet quando iter in-
habile redderetur.vt.l.loci corpus.§.si quis mihi
ff.si seruitu.vendi.et si sternere aut reficere impe-
diatur potest agere concessoria.vt ibi.Salicẽ au-
tem sternere non licet nisi conuenerit vt dicitur ĩ
d.§.si quis mihi.in fi. ¶ Item potest reficere locũ
seruientis accedendo etiam ad loca que non ser-
uiunt.vt.d.l.refectionis.ꝛ.d.§.si quis mihi.vt di-
xi in.d.ix.q.vbi omnino vide. ¶ Item pontẽ quo
ire vel agere possit extruere potest sed non arcum
hoc est pontem lapideũ.immo nec dñs fundi ser-
uientis supra iter alienũ.i.supra eũ locum in quo
aliĩ iter debetur arcũ supra ducendi aquã tunc in-
re facere potest vt.l.supra iter in prin.ꝛ ibi vide gl.
Bart.ꝛ docto.ff.de aqua plu.ꝛ vide quod dixi.s.de
ponte in prin.in precedenti lib. ¶ Item predicta
possunt fieri non solum per illum cui seruitus de-
betur sed etiam per eius magistros fabros ꝛ ope-
rarios qui si prohiberentur dñs fundi seruientis
prohiberi videtur.vt.d.l.refectionis.ff.cõia pred.
et dixi in.d.ix.q.principali.vbi etiam posui cuius
expensis hoc fieri debeat.Dominus autem fundi
seruientis non potest in eo loco per quẽ mihi iter
debetur edificare et si edificare velit possum impe-
dire per confessoriam ne edificetur sed si iam edi-
ficatũ est:ꝛ probauero seruitutem itineris in eo
loco mihi concessam potero petere quicquid edi-
ficatum est contra debitam seruitutem similiter
per confessoriã destrui vt est tex.quẽ omnino vide
in.l.si eo loco.ff.si ser.ven. Possum tamen si mihi
ire agere licet p fundũ tuũ ꝛ eo vti frui remittere
vti frui mihi nõ liceat ꝛ tibi cõcedere ius tibi esse
edificare.per talem confessionem non intelligit'

vt possis edificare ita quod impedias me ire age-
re per dictum fundũ tuuʒ.vt.l.si mihi eodem tpe
in prin.ff.de ser.ru.pre.de quo vide qđ plene dixi.
s.de serui.stillici.auertẽ.in.x.q.vbi plene hoc exa-
minaui. ¶ Item locare seruitutẽ itineris vel alia
ꝛ eadẽ nemo potest.s.nec dñs pdij dñantis nec ser
uiẽtis.vt est.tex.cum glo.in.l.locare seruitutẽ.ff.
loca.secus est in seruitutibus personalibus ꝛ vsu.
vt.l.arboribus.§.vsufructuarius.ff.de vsufruc.et
ibi vide per glo.que ponit rationem differentie ꝛ
declarat ad.l.locare. ¶ Ad quid autẽ tenetur dñs
fundi seruientis puta si iter actusvie aqueductus
p fundũ tuũ emero an tenearis ad traditionẽ va
cue possessionis.Dic ꝙ non sed caueas per te non
fieri quominus vtar vt.l.vero.§.si iter.ff.de actio.
em.Et est ratio ſm glo.ibi qꝛ incorporalia tradi-
tionẽ non recipiũt.l.seruus.§.incorporales.ff.de
adqui.re.do.item si tibi iter vendidero.ita demũ
teneor si tuus est fundus cui adquirere seruituteʒ
volueris alioqui si propter hoc adquirere serui-
tutem non potueris.quia dominus fundi vicini
non fueris non teneor.Si si fundum tibi vendi-
dero et ei fundo iter accessurum dixero omnino
tenebor itineris nomine.quia vtriusq; rei quasi
vnus venditor obligatus sum vt est tex.in.l.tene-
re.§.si iter.ff de act.em.ꝛ vide qđ ibi nota.Itẽ vẽ-
dito fundo ita non tenetur venditor prestare.qꝛ
eius seruitus itineris vel alia seruitus realis nõ
debetur nisi aliter dictuʒ sit vt.l.in vendendo.§.j.
ff.de contrahẽ.em.ꝛ.l.pen.in.fi.ff.de euic.etiam
si esset dictum in vẽditiõe vti optimus maximus-
ꝙ est vt.l.qui potissime.ff.de verbo sig.et no.glo.
in.l.si cum venderes.ff.de contrahẽ.em. ¶ Item
vẽdito fundo ita vendi vr̃ ꝙ ei seruitus non sit im
posita et sic in dubio res videtur vendi libera:et
non cum aliqua seruitute.l.in tradendis.§.inter-
positis.ff.cõia pre.ꝛ.l.viam constitui.§.fi.de serui
tuti.rusti.pre.Secus est in legato quia in dubio
videtur res legata quod heres possit transire per
eam sicut constare poterat.l.testatrix in princi.ff.
si serui.vend.et ita no.Pau.in.l.si vie ex fundo.ff.
quemamodum serui.amit.de quo vide quod ple-
nissime scripsi.s.de ser.itine.seu aditus in ver.no
ta.vnũ aliũ casuʒ pulcerrimũ cũ.v.se. ¶ Item ven
dito fundo transit in emtoreʒ iter qđ ei fundo de
beatur et etiam ois alia seruitus realis ẽt si mihi
in venditione fit dictũ vt.l.si aqueductus.ff.de cõ
trahen.em.et no.gl.in.l.in vẽdẽdo.§.j.ff.eo.tit.et
probatur in.l.viam constitui.§.quecunq;.ff.de ser
ui.ru.pdio. ¶ Sed si fundus venditus dʒ seruitu
tem alteri an in hoc venditor teneatur emtori.
Dic aut non fuit tacita seruitus sed expssa in vẽ
ditione ꝛ nõ tenet ar.l.queritur.§.si venditor.ff.de
edi.edic.ꝛ.l.pe.in prin.ibi si tacite a 3tio sensu.ff.
de euic.ꝛ.d.l.in vẽdẽdo.§.j.ibi nec cõmemoraue-
rit vẽditor a 3tio sensu ꝛ no.in.l.cum vendẽs.eo.
ti.Aut seruitus non fuit in vẽditione expressa.sed
tacita.ꝛ tũc vr̃ ꝙ vẽditor non teneat.qꝛ nõ vr̃ ven
didisse seruum liberũ sed qualis esset.vt.d.l.cũ vẽ
dens.ꝛ.l.qui tabernas.ff.de cõtrahẽ.em In cõtra
riũ vr̃ ꝛ istud est verius.s.ꝙ p emtorẽ agi possit cõ
tra venditorem propter hoc.vt.d.l.pe.ff.de euic.ꝛ.
d.l.in vendẽdo.§.j.ꝛ.l.iulianus.in prin.ff.de act.
em.et est ratio quia vendens res in dubio si nihil
dicatur intelligitur vẽdere rem liberã ꝛ libera p̃-
stari dʒ bonum seruitutis.vt.l.in vẽditione.ff.de
act.em.et no.glo.notabilis in.d.l.cum vendens
et est similis glo.in.l.si ex prediis.C.de euic.nota.
Bal.in rubrica.C.de contrahen.em.vt.s.dixi im-
mo etiã debet pstari ppria.nõ autẽ libellaria seu

Locarẽ ser
ui.itiner
nemo pt

emphiteotica vt no.Bald.in.l.inr̃.circa fiñ.C.de
rei ven.et ibi etiam An.ꝛ Bal.in.l.testamentũ.C.
ad.l.fal.et vide 3ab.in.c.que in ecclesiarũ in.xij.q.
extra de consti.qđ intellige si emtor ignorauit ser
uitutẽ.secus si sciuisset.vt est tex.in.d.l.j.§.fi.queʒ
oĩno vide circa hoc.ff.de ac.em.facit.l.querit.§.fi.
ff.de edil.edic. ¶ Sʒ dubiũ est quomodo ꝛ qualit
teneatur venditor qñ non expressit seruitutẽ que
debet in fundo vendito vel conditionẽ fundi ven
diti ꝛ emtor eaʒ ignorauit.dic aut venditor sciuit
fundum tpe venditionis alteri seruituteʒ debere
et eius conditionẽ aut ignorauit.Primo casu qñ
venditor sciuit rem venditam esse subiectam ali-
cui seruituti.puta itineris vel ĩ ea habebat tantũ
vtile dominium.qꝛ erat emphiteota vel vasallus
et tunc si non certiorauerit emtorem ignorante
ei tenetur ad interesse.vt.l.j.in prin.ff.de act.em.
ꝛ ita tenet gl.in.l.pe.ver.tacite.ff.de euic.secundo
casu qñ venditor ignorauit seruitutem vel qualita
tem rei vendite:quia credebat in ea habere ple-
num ius.et tunc non tenetur emtori ad interesse
sed quanto minoris emturus fuisset si sciuisset vel
rem non esse pleno iure venditoris.vt.l.quoties.
ff.de edil.edic.ꝛ.d.l.j.ꝛ.l.iuli.in prin.ff.de act.em.
et.l.quod ad serui.ff.de euic.et ita tenet ibi glo.in
ver.tacite.ꝛ glo.in.d.l.quoties.ꝛ in.l.cũ vendens.
ff.de 3hen.em.quod tñ intellige qñ venditor igno
rauit et nihil promisit.secus si asseruisset eũ opti-
mum maximũq; esse.qꝛ tunc ad interesse tenetur
l.iulia.§.quid tñ.ff.de ac.em.et tenet glos.in.d.l.
quoties.Et predicta procedunt qñ quis venderet
rem cum alio titulo oneroso.secus vbi esset termi
nus lucratiuus puta donationis vel legati aut fi-
deicommissi.qꝛ tunc donatiõe vel legato rei sim-
pliciter intelligitur solum transferre ius quod hʒ
et sic cũ seruitute si debetur vel vtile dñium si non
hʒ plus iuris vt.l.si domus.§.fi.et.l.seruo legato
§.si fundus.ꝛ.l.si serui electione.§.fi.ff.de lega.j.et
l.meuius.§.fundo.ꝛ ibi no.ff.de leg.ij.ꝛ.l.res do-
natas.ff.de edi.edic.ꝛ.c.pastoralis.extra de dona.
cum si.quod est verũ qñ simpliciter legatur vel do
natur fundus.vt in dictis iuribus.Secus si leget'
vel donetur vti optimus maximusq; est quia tunc
liber a seruitute prestandus vt est tex.in.d.l.seruo
legato.§.si fundus.ff.de leg.j.ibi no.ꝛ in.l.pe.ff.de
em.ꝛ in.l.cũ vendens.ff.de contrahen.em.ꝛ ita te
net Bar.in.d.§.fundo. ¶ Sed iuxta pdicta queri
tur an ille qui tenet possessionem vacuã tradere li
beretur si tradat rem que dʒ alteri seruitutẽ pre-
dialẽ.Et dicas ꝙ sic vt probatur.in.d.l.c.meuius.
§.fundo.Nam ibi dꝛ ꝙ heres nõ liberat nisi tradi
derit possessionẽ vacuã rei legate.tamẽ ibi dꝛ ꝙ si
tradiderit fundum legatum alteri seruientẽ libe-
ratur.ꝛ ibi hoc no.Bar.vbi oĩno vide quod nota.
pro illis qui tenent vacuã possessionem tradere si
cut si venditor vt.l.ij.ꝛ.iij.ff.de act.em.qꝛ ex hꝰ scio
ꝙ non tenentur tradere fundum liberum a ser-
uitute.Sed si promisisset tradere vacuam ꝛ libe-
ram non liberaretur si traderet rem alteri seruiẽ
tem vt no.Pau.in.d.l.meuius.§.fundo.de lega.ij.
quod no. ¶ Item circa predicta queritur quid si
iter excipere deberem puta quia sic conueneram
tecũ in ɔtrahẽdo fundum liberꝫ per errorem tradi
quõ mihi succurrit.Dic incerti conditione vt iter
mihi concedatur vt est tex.in.l.sed ꝛ si me putem.
§.cum iter.ff.de condi inde.et ibi vide de hoc ple-
ne per glo.ꝛ doc. ¶ Item nota.ꝙ si fundus debet
seruitutẽ itineris ꝛ locus per quẽ iter aut actus vel
via debetur impetu.flu.occupatus esset et ita tem
pus quod ad mittendam seruitutem sufficit allu-

uione restitutus est in pristinũ statũ restituitur.vt l.si locus.in prin.ff.quẽad.ser.amit.⁊intellige q̄ restituitur.s.ipso iure vt no.ibi glo.per.l.cũ vsufru.⁊ l.si ager cuius.ff.qui.mo.vsufruct.amit.Et potest intelligi ṡm Flo.ibi sine noua possessione. et hoc est q̄ vult dicere illa.l.si locus in prin.Sed si tm̃ tẽpus preterierit anteq̄ alluuione locus restituat̃ ⁊ seruitus amittat̃ renouare cogendus est vt est tex.in.d.l.si locus.in prin.Et intelligit ibi gl.q̄ cogendus sit.s.ille cui accreuit ille locus qui debebat seruitutẽ.Item glo.ibi intelligit q̄ cogendus sit per resti.in integ.vt.l.attilicinus in fi.ff.de ser.ru.pre. et.l.j.si quis ppter.ff.de itin.actuq̄ pri. Sed si locus debens seruitutem itineris est inundat⁹ aq̄s vel impetu fluminis vel aliter destructus ita q̄ p illum locum non habens seruitutem itineris nõ possit ire.an pro tempore quo impeditur propter inundationem aquaruz vel aliter possit ire p aliã partem fundi vel per alium funduz vicinum.Ego in hoc sic dicerem.Aut iste cui debetur seruit⁹ potest ire per alium locum.aut non.Primo casu aut est imposita seruitus in vno fundo qui est in totũ destructus.et tunc per aliuz fundum cui nulla est seruitus imposita ire nõ potest: q: q̄tũ ad hoc liberũ fundũ habet ar.l.loci corpus in.l.cõpetit.ff.si ser.ven.Aut seruitus est imposita in vno fundo q̇ pro parte est inũdatus vel aliter destruct⁹. ⁊ tũc aut seruitus est imposita simpliciter sine determinatione loci ⁊ tunc intelligit̃ toti fundo esse seruitus iposita.vt.l.certo generi.§.si totus.ff.de serui.rusti.pre.Et in hoc subdistingue. Aut fuit dictum q̄ possit ire per totũ fundum modo per vnã partem modo per aliã vel simpliciter per totum fundum ⁊ in his duobus casibus poterit ire per aliã partem fundi quia licet semel elegerit ire per illã partem que est occupata aquis vel destructa tamẽ poterit intrare et eligere aliam vt.l.nam sicut. ff.quemadmo.seruitu.amit.⁊ dixi.s.in versi. quero an habens seruitutem.Aut nõ fuit aliquid dictuz expresse in cõstitutione seruitutis. sed simpliciter fuit promissa seruitus in fundo.et tũc aut fuit determinatus certus locus per quem ire debetur:⁊ tunc aut illa determinatio fuit facta demonstratorie non causa limitande seruitutis in certo loco puta quia fuit dictũ.volo quod tu habebas seruitutem itineris in toto fundo sed propter meram commoditatem volo quod eas per talem partez et tunc quia durat seruitus in toto fundo illa parte designata occupata vel destructa poterit sine dubio ire per aliã. Aut illa determinatio loci fuit facta causa limitande seruitutis ad illum certum locum ⁊ ad hoc casu quia cetere partes libere remanent.vt.l.certo generi.§.si totus.ff.de seruitu.v:ba.predio. videtur q̄ semel facta ista electione et liberato fundo a seruitute in aliis partibus q̄ per alias ire non possit per.l.si cui.ff.de serui. et p ea que dixi.s.in.d.ver.quero an habens seruitutẽ Aut stamus in dubio quia non facta fuit illa determinatio vel assignatio loci causa liberandi ceteras partes fundi a seruitute per.d.§.si tot⁹.Aut nulla vnq̄ determinatio facta fuit. et tunc aut ille locus per quem cepit ire non erat solitus ad eũdum sed habens seruitutem itineris illum sic constituit iter dirigendo ⁊ non potest amplius mutare voluntatem quia cetere libere remanent.vt dicta.l. si cui. ibi qui primam viam direxisset. ff.de seruitutibus . Aut ille locus per quem incipit ire prius erat solitus ad iter faciendum ita q̄ nulluz iter de nouo constituit. et hoc casu credo q̄ per hoc non videatur illum pro itinere elegisse e. ceteras partes a seruitute liberasse.quia ista nõ videtur esse electio sed simpliciter itineratio.et ita limito dictam.l.si cui.vt habeat locum q̄n iter seu semitã de nouo fecit.Aut a principio fuit imposita seruitus itineris non in toto fundo sȝ tm̃ certe et determinate parti.⁊ tunc si illa pars determinata est destructa per aliam partem fundi ire nõ poterit.q: oẽs alie partes fundi a principio fuerunt libere a seruitute.vt.d.l.certo generi.§.latitudo.Scdo casu principali q̄n ille cui debetur seruitus nõ potest ire per aliũ locum q̄ per illuz cui seruitus debetur vel p alium vicinuz:et tunc subdistingue.Aut est totus destructus fundus qui d; seruitutẽ.Aut pro parte.si totus non est dubiũ q̄ ipse nõ tenet̃:sed vicinus d; in vno fundo suo prestare seruitutẽ.ar.l.si quis sepulcruz.in prin.ff.de relig.⁊ sum.fu.ṡm do.Pau.⁊.j.in.l.si locus.§.fi.ff.quemad.ser.amit.et dixi in lib.precedenti.in.x.et vlt.q.prin.in.fi.et intelligo soluto sibi precio per illuz q̇ vult habere iter.vt probatur.in.d.l.si quis sepulcrum.in prin.ibi iusto precio iter ei prestare. Item intelligo dũmodo iudex oportunitate loci respiciat ne vicinus magnũ patiatur detrimentũ vt dicit ibi tex.aut locus debẽs seruitutẽ itineris est in parte destructus:⁊ tunc aut in alia parte remanet seruit⁹. q̄d q̄n fit.s.dixi.⁊ iure seruitutis p partem aliã ire poterit.Aut in alia parte non remanet seruitus ṡm ea q̇ dicta sunt.et tunc p aliaz partem fundi in qua nõ fiat detrimentũ dño fundi poterit ire prestito prius ei iusto precio pro predicto itinere:sicut dixi de vicino per.d.l.si quis sepulcruz.in prin.Aut si via publica est destructa an possit ire per fundum vicini.vide tex.cum glo.⁊ibi per do.c.in.d.l.si locus.§.fi.ff.quẽad.serui.amit.et vide glo.j.di.in.c.oẽs.ll.in ver.fas.in fi.et dixi.in.d.x.q.prin.in fi.que oia bene no.q: sunt q̄tidiana.

Nota diligẽter hãc distinctionem.

¶Quero penul.an quis possit ire seu trãsire per fundum alienũ.⁊ an dñs possit prohibere volentes ire vel transire per fundũ suuz.et dic q̄ ire per agrũ alienum fas est ius nõ est.vt est tex.no.in.d.c.oẽs leges.j.di.⁊ no glo.in.l.per agrũ C.de serui. et no.Flo.in.l.diuus.ff.de ser.ru.pre.q̇ sic exponit fas est.i.equum est.cum subest causa innoxius est transitus.vt.xxij.q.ij.c.vlt. Itẽ de iure diuino licitum est comedere vuas in agro alterius:sȝ nõ exportare ⁊ conterere spicas: sȝ nõ mittere falcem. de conse.di.v.discipulos.Sed lȝ sit fas.⁊ sit equuz de iure diuino.tñ non est ius:idest ius nõ dat ciuilem actionem.vbi enĩ aliquid mihi prodest:⁊ tibi non nocet equũ est vt me non prohibeas: licȝ ius ibi deficiat.ff.de aqua plu.ar.l.in summa.§.idem varus.⁊ ita notanter exponit glo.in.d.c.oẽs.ll.j.di.Alio modo potest etiã exponi:vt dicaȝ infra in alio articulo.et sic stat regula q̄ nõ potest quis de iure ire per agrũ alienum:et per dñm potest prohiberi.vt est casus.in.l.diuus preallegata.nec etiã causa in eo aucupandi vel venandi:vt ibi ⁊ potest per dñm fundi si preuiderit prohiberi ne ingrediatur.vt insti.de re.di.§.plane.et.l.iij.§.plane.ff.de acqui.re do.Itẽ possum volentem ingredi fundum meuȝ vel per eum transire propria manu et auctoritate repellere et resistere.vt.l.quẽad. circa prin.ff.ad.l.aquil.⁊ no glo.in.d l.iij.§.plane ⁊ possum etiã si me inuito ingrediatur vel transeat agere actione iniuriarũ.l.iniuriaruȝ.§.si quis me.ff.de iniur.et no.glo.in.d.§.fallit ista regula i pluribus casibus q̇ monstrantur per gl.in.d.§.plane et insti.de re.diui.§.plane.⁊ in.l.per agrum.C.de ser.et per glo.magistrã.j.di.omnes.ll.in ver.est in fi.Et aliȷ etiam casus habentur. ¶Prim⁹ casus

An quis possit trãsire per agruz alienuz inuito dño.

Quib⁹ casib⁹ fallit

Regula p̃cedens.

est q̄n quis vellet ire per fundũ alterius dño non prohibente siue sciuerit siue ignorauerit. q: tunc potest ire.vt.l.diuus.ff.de ser.ru.pre.ibi nõ volentibus dñis vbi probatur q̄ per alienum fundum quis potest transire nisi a dño prohibeat̃ seu contradicatur ⁊ ita tenet pe.⁊ refert Cy.in.d.l.per agrum.Et sic concordat ius diuinũ cũ iure nostro vȝ q̄ ire p agrũ alienũ fas est si dñs non phibeat ius nõ est si dñs prohibeat.et ita etiã seruatur in practica.Et intelligo q̄ in dubio non videat̃ velle prohibere q̄n eundo nõ fieret dño fundi aliquod damnũ puta q: iret per semitã factaȝ ⁊ nõ essent ibi fruges.Secus si non posset ire sine dãno puta in faciendo de nouo semitã:q: tunc etiã nesciens dñs videtur phibere.ar l. qui vas.§.vetare.ff. de fur.vel q̄n clausisset fundũ muro vel sepe aut alio modo:q: per illaȝ clausurã videtur declarare aluȝ suum q̄d non vult aliquem ingredi vel transire p illum fundũ facit ed hoc q̄d statim dicã de domo. Et q̄ per agrum alienũ ire licet donec dñs prohibeat.tenet etiã Cy.in.d.l.j.in.vj.q.C.de ser.et do.Pau.in.d.l.per agrum.co ti.et ibi per doc.quod intellige q̄n sine damno dñi fundi vellet ire ⁊ trãsire. q: cum sit nullius preiudicij cõpetit cuilibet istud ius eundi etiã per fundum alienũ iure cuiusdam facultatis ṡm do.Pau.in.d.l.per agrum.Et ratio potest esse q: dñs presumitur non dissentire secus si etiã cũ aliquo damno dñi fundi.vt.s.dixi. Item intellige q̄n sumus in dubio de voluntate dñi.secus si constaret vere vel presumtiue q̄ dñs nollet.puta claudendo fundum vel aliter.vt.s.dictum est.Item hoc intellige in fundo rustico sec⁹ in domo q: per domum alienam nõ licet ingredi etiam dño ignorante maxime p loca vbi possunt videri secreta domus:⁊ contrafaciẽtes tenentur actione iniuriarũ.l.qui in domuȝ.ff.de iniur.que est in vltima charta tituli.et ita tenet do.Pau.et in.d.l.per agrũ et maxime hoc procedit de nocte q̄n de nocte non licet ire per alienas domos. q: est glo.nota.in.l.iter.ff.communia predi.et dixi.s.de serui.itineris seu adi.circa prin. ¶ Secundo casu principali fallit q̄n quis haberet seruitutem itineris vel actus:aut vic.d.l.per agrum.C.de serui.¶Tertio fallit si quis thesaurum suũ vult effodere vel pecuniã ibi absconditaȝ vult recipere. vt.ff.ad.exhi.l.thesaurus.in fin. ¶Quarto si glans mea.i.fructus mei ceciderint in agrum tuum: et volo eos colligere.vt.l.vnica.ff.de glan.leg.quod intellige vsq̄ ad tres dies:vt ibi. ¶Quinto si volo querere seruũ meum fugitiuum:vt.l. diuus.ff. de ser.fugi.⁊.l.requirẽdi.⁊ ibi no.C.co.ti.⁊ has tres vltimas fallentias ponit etiaȝ glo.in.l.ij.§.plane.ff.de acqui.re.do.et.in.§.plane.insti.de re.diui. ¶Sexto fallit in alio casu qui habetur.c.vltim̃. ¶Septimo q̄n via publica est destructa.l.si loc⁹.§.fi.ff.quemad.serui amit.et no.glo.in.d.l.per agrum:et has sex vltimas fallentias ponit.j.dist.omnes.ll.in ver.fas.in fi.sed dicit Cy.in.d.l.per agrum.q̄d glos.ibi nesciuit quid dicat.q: in.d.l.si locus.§.fi.de agro fit via publica nõ in agro:⁊ adde q̄d dixi in.q.precedenti.in fi.¶Octauo fallit si vindemiã quã emi volo tollere:q: possum ingredi propter hoc fundũ venditoris in q̇ est vindemia. vt.l.qui pendentem vindemiã.ff.de ac.em.et no.gl.in.d.l.ij.§.plane.et insti.de re.diui.in.§.plane. Et propter hoc dico q̄ idem est si decima d; solui in fundo q: potest decimarius ingredi causa decimandi ⁊ asportandi decimã per.d.l.qui penden.vindemiã ⁊ iter. ¶ Nono fallit q̄n quis sepulcruȝ h;.sed iter ad sepulcrum non habet.q: potest ire per fundũ vicini dato iusto precio.vt.l.si quis sepulcrum.in prin.ff.de relig.et sum.fu.⁊ no glo.in.d.l.per agrũ.C.de serui. Et idem q̄n esset ecclesia vel monasterium ⁊ non posset haberi iter vel aditus per viã publicam vel per loca ecclesie vel monasterij:q: tunc poterit per fundũ vicini dato sibi iusto precio dũmodo vicinus non patiatur magnũ detrimentuȝ per.d.l.si quis sepulcrum.circa q̄d vide oĩno que dixi.s.de sepulcris.circa prin.et idem q̄n quis non haberet aliunde iter ad suum fundũ priuatum:q: põt eodem mõ ire per fundũ vicini per.d.l.si quis sepulcrũ.de quo dicvt dixi in precedẽti.q.prin.ante fi. ¶ Decimo fallit q̄n quis iuisset per fundũ alienũ.xxx.diebus saltem in vno anno.q: tunc iterũ nõ poterit nec posset per dñȝ fundi prohiberi:q: vbi d; esse in quasi possessione itineris.⁊ si prohibeatur posset conuenire dñȝ interdicto.de iti.actuq̄ priua.vt.l.j.in prin.coniuncto.§.pretor ait.ff.de iti.actuq̄ priua.⁊ ibi est glo.in ver.cõclusit vsufru.in prin.que dicit q̄d ad hoc duo requiruntur certum tempus s.q̄ iuerit per annũ.⁊.xxx.saltem diebus:quoȝ si vnum defuerit cessat illud interdictum.de quo dicaȝ plenius in.ij.q.quod tene mẽti ⁊ nõ permittas vicinũ transire per fundum tuum.xxx.diebus in vno anno.

¶ Ultimo principaliter quero quot requirãtur: vt quis sit in quasi possessione itineris siue eundi in fundum meuȝ.ita q̄ eum impedire nõ possim quominus eat:et si impediã tenear interdicto de itinere actuq̄ priuato. Et dic q̄ plura requirunt̃. Primum q̄ infra annũ iuerit. Secundũ q̄ iuerit saltem per.xxx.dies.vt statim dixi in.q.precedenti.in fi.⁊ ratio quare nõ sufficit ire semel sicut sufficit semel aquã ducere per fundũ alterius.vt.l.j.ff.q̄d autem.ff.de aqua quoti.et esti.⁊ q: ire per fundum alienũ potest fieri per modũ cuiusdam familiaritatis vel amicitie.l.qui iure familiaritatis.ff.de acqui.pos.⁊ est licitũ ire per fundum alienum. quod potest fieri per modum cuiusdam familiaritatis.sicut dixi in.q.precedenti.⁊ ideo per primuȝ actum vsus non acquiritur quasi possessio.Sȝ diuertere aquã per fundũ vicini non est permissum nisi ei qui h; ius faciendi.vt.l.aquam.C.de serui. ideo p vicinum actum acquiritur quasi possessio huius iuris ducendi aquam: q: istud non potest dici fecisse iure familiaritatis vel amicitie.vt no.Bar.in.l.j.§.sed hoc interdicto.in princi.ff.de iti.actuq̄ pri.et no.in.d.l.j.C.de serui.et hoc in seruitute affirmatiua secus in negatiua:q: in illa reperitur factum hoĩs prohibentis per no.in.l.qui luminibus.ff.de ser.vr.pre.⁊ no.do. Pau.in.d.l.j. et dixi.s.in precedenti li.in.xij.q.principali.in ver.quantum requiritur. ¶ Sed aduerte ad istã differentiam inter seruitutem affirmatiuam et negatiuam.quantũ ad ho. vt requiratur factum hoĩs prohibentis vel non.q: tex.et Bar.in.l.hec autem iura.ff.de ser.vr.pr.per alia verba loquuntur.dicunt enim aut est seruitus vrb. ⁊ requirit̃ factum hoĩs prohibẽtis. et ita intelligatur.l.hec autem iura.⁊ glo.in.d.l.qui luminibus.⁊ in.l.j.C. de ser. Aut est seruitus rustica.Et tunc nõ requiritur aliquod factum hominis prohibentis: sed solum negligentia vel scientia cum patientia aduersarij et hoc etiam videtur tenere do. Pau.in.d.l.j.ver.circa secundam lec.quod no.quia multum in hoc errant credentes quod etiam in seruitutibus rusticis ad hoc vt quis constituatur in possessione ⁊ sic incipiat prescribere requirat̃ factum hominis prohibentis q̄d non est verum vt dixi.Et ista perpetuo tene menti secundũ Bal.in.d.l.j.§.hoc in-

Quot requiruntur ad quasi possessionem itineris.

terdicto.ff.de iti.actuq3 priua.in acquisitionē qua
si possessionis alioꝝ iurium incorporalium.exem
plum si commune ciuitatis pateretur aliquē sta-
re in consilio semel sicut patitur aliqñ ciuitas ve-
netiarum intrare consilium suū forensem nobi-
lem.nam ex hoc non esset in quasi possessione il-
lius iuris essendi in consilio:nisi ex frequentia a-
ctuū ad minus.xxx.vt.d.§.interdicto.q2 istud pōt
fieri iure facultatis vel familiaritatis.Secus si ci
uitas pateretur esse aliquem de prioribus vel pro
ponere in consilio tanq̄ consiliarum.nam tūc ex
vnico actu illius iuris induceret quasi possessio p
d.l.j.§.quod autem.ff.de aqua quoti.ꝛ esti.ꝛ idem
dicit.Bar.in.d.§.hoc interdicto in certis iuribus
vt ex qualitate actuum requiratur vnus actus vel
plures et pro predictis vide glo.in.c. cum ecclesia
sutrina.ver.trium episcopoꝝ.extra de cau.pos. et
Tertium reqsitum — propri.ꝛ ibi etiā per Inno.et doc. ¶Tertio prin-
cipaliter requiritur q̄ iuerit quis iure seruitutis
credens vti iure suo.vt.l.fi.ff.de iti.actuq3 priua.
et.l.j.§.iulianus recte.co.ti.et.l.fi.ff.quemad.ser-
ui.amit.et no.glo.in.l.j.§.ij.ver.vsus sit.in prin.ꝛ
ibi Bar.ff.de iti.actuq3 pri.ꝛ voluit Inno.c.bone.
el.ij.in prin.extra de transla.prela.et in.d.c.cū ec-
clesia sutrina.in glo.in ver.iij.ꝛ ideo aliomodo q̄
quasi iure seruitutis puta q2 ꝓpter riuū q̄ creuit
aut q2 via publica est destructa:ita q̄ ad suū fun-
dum ire nō poterat ꝛ propterea p fundum vicini
iuit.nullū ius sibi queritur.vt.l.j.§.iulian⁹ recte.
ff.de iti.actuq3 priua.ꝛ no.Rof.in libellis iuris ci
uilis in ti.in fi.hoc modo p fundum alicuius per
xx.dies ꝛc.ꝛ idē si quis iuisset per fundum tuum
non vi aut clam nec precario nō tñ id iure suo fa-
ceret:sed si prohiberetur nō facturus nō daretur
ei hoc interdictum nec propter hoc diceretur esse
in quasi possessione seruitutis.vt.l.fin.ff.de iti.a-
ctuq3 priua.ꝛ idem si iuisset iure familiaritatis vł
amicitie etiam per annum ꝛ vltra ꝓpter hoc non
diceretur etiam in quasi possessione eundi.vt.d.l.
qui iure familiaritatis.ff. de acquiren.pos. et ibi
dicit Barto.q̄ iste casus sepe occurrit. Nam ma-
ter et filius stant simul ꝛ filius vadit per fundum
matris postmodū cū diuidunt dicit fili⁹.ego posse
di talē fundū.nā in dubio intelligit fuisse iure fa-
miliaritatis vt non possideat.Idē dicit in fratre
et sorore simul habitantibus et habentibus pa-
trimonium indiuisum:q2 si frater solum vadit ad
possessiones locandas ꝛ fruct⁹ sol⁹ recollegit cō-
muniter videt facere causa familiaritatis p dictā
l.si mulieri.ff.qui.mo.vsufr.amit.ꝛ idem in colo-
no:licz nunq̄ vadat dñs.ꝛ ad predicta vide quod
no.Inno.in.c.si diligenti.extra de prescrip.quod
no. ¶Sed circa predicta insurgit dubiū quomō
Quaēr p bat q̄ qs credidit vti iure suo. — probabitur q̄ crediderit vti iure suo. Scdm ali-
quos probabitur suo sacramento pro qua opi.fa-
cit glo.insti.de actio.§.alie.in glo.magna.que al-
legatur q̄ super his que consistunt in conscientia
seu voluntate alicuius statur eius sacramento.
Illa.glo.nō loquitur de iuramento sed.glo. bene
hoc dicit in.l.atqui natura.§.cum me absente in
glo.magna.in versi.vel melius. ff.de neg.gest.ꝛ est
gloss.in terminis nostris. in.l.j.in glo.fina.C.de
serui.et aqua.et glo.in.l.j.§.ij. ff.de iti.actuq3 pri-
ua.facit.c.pastoralis.extra de excep..cum similib⁹
sed Bar.in.d.§.hoc non tenet dicens quod.no.§.
alie procedit quando p̄cedit titulus ex quo credit
sibi si asserit se habere bonā fide secus si null⁹ titu
lus precedat sicut presupponit in casu nostro. Vñ
fm Bar.debet aliter probari q̄ p sacramentū p̄o
priū.puta per testes qui dicant se vidisse consti-
tui seruitutē a tali q̄ putabat dñs illius p̄dij vel
q̄ fuit legata seruit⁹ tytio.ꝛ iste vocabatur tytius
hoc tñ nō putat esse verū Bar.q2 fm hoc sequere
tur q̄ deberet ꝓbare titulū verū vel putatiuū qd
est cōtra.l.si quis diuturno.ff.si serui. ven. ꝛ cōtra
no.per Dy.in.c.ij.de reg.iur.in.vj.ꝛ ideo Bar.l. d.
l.j.§.ij.dicit fm Jac.de are. ꝛ Cyn.in.l.j.in.iiij.q.
C.de ser.q̄ sufficit probare se audiuisse hoc dici a
quibusdā vicinis.aut fidedignis q̄ sibi cōpetebat
ius eundi.Facit ad hoc glo.not.in.l.tytio fundus
ff.de condi.ꝛ demon.q̄ dicit q̄ dño fidedigno cre-
dendū est.Tamē Bar.in.d.§.ij. concludit q̄ debet
ꝓbari aliquid ꝓpter qd ipse motus sit ad creden-
dū sibi seruitutē cōpetere:vt.l.j.§.sed ꝛ si iure.ff.de
aqua quoti.et esti.Et ideo putat q̄ si erat fama p
contractū licitū potest credere ar.ei⁹ qd no.in.l.ij.
C.de prob.ꝛ in.l.at qui natura.§.cum me absente
ff.de neg.gest.facit qd no.Bar.in.l.fi.ff.de here.in-
sti. Idez dicit sub dubio forte si ibi erant signa vie
vł itineris vł aliqua verosimilia q̄ possint animū
adducere ad istā credulitatem ꝛ istud p̄cederet qñ
signa vie vel itineris tenderent ad fundū illius q̄
fuit ꝛ istud ꝓbaret satis fuisse in dubio de iure suo
et sic seruitutis nisi ex qualitate personarū aliud
presumeretur.vt dixi.s.de fratre et sorore.Itē po-
test probari q̄ quis iuerit iure suo ꝛ sic iure serui-
tutis ex actibus.Nam quidam sunt actus qs ego
non facerē nisi q̄ seruitus mihi cōpeteret vt p̄ci-
dere sepē causa eundi.Vñ ex similibus actibus po
test cōprehēdi fm Bar.in.d.l.j.§.ij.ꝛ.iij. ff. de iti.
actuq3 pri.qui etiam allegat ad hoc nota. per In
nocen.in.c.bone.eodem libro extra de post. pre-
la.vbi omnino vide:quia hoc optime declarat
qualiter potest constare quando quis iuit per fun
dum alterius credens vti iure suo. ¶Item an re
quiratur q̄ quis vsus fuit itinere per seipsum an
vero sufficiat q̄ alius per se iuerit. Et dic q̄ suf-
ficit q̄ colonus aut hospes aut amicus vt alias
alius iter ad fundum fecit qui pro nobis seruitu-
tem retinere possit vt.l.j.§.is cuius colonus. et
l.iij.§.in hoc interdicto.ff.de itine.actuq3 priua.
¶Et nota diligenter q̄ si quis vsus fuerit itine-
re per fundum vicini q̄ quoadusq3 fuerit ingres-
sus vsq3 ad illum locum in fundo ad quem ingres
sus esset diceretur esse in quasi possessione ꝛ ei cō
petit interdictum de itine.actuq3 priua. casus est
notabilis cum glo.ꝛ not.vltimo in versi.quoadus
q3 in.l.j.si quis hoc interdicto.ff.de iti. actuq3 pri.
ꝛ est ratio q2 agitur de seruitute querenda. ¶Nā
tunc per vsum partis nō adquirit ius in toto fun
do secus vbi ageret de seruitute retinēda quando
constat cum habere.q2 per vsum partis tota reti-
netur vt.l.si stillicidij.§.fi.ff.quēad.serui.amit.fm
glo.in.d.§.si quis hoc interdicto.quam perpetuo
tene menti.ꝛ per hoc dixit ibi Bar.multū notabi
liter q̄ si quis ius colligendi pedagium vult dice-
re se prescripsisse.si probat q̄ vsus est colligere de
talibus rebus et in illis tantum dicetur adquisi-
uisse de quibus appareret q̄ vsus fuerit Ja. dicit
de prescribenda iurisditione non probata quasi
possessione certi actus in illo tñ prescribat. Sec⁹
si haberet concessionē ab aliquo qui habet ius te
nendi tunc si vtit iurisditione actu retinetur in
oībus.ꝛ idem tenet Bar.in.l.si publicanus.§.fi.ff
de publi.de quo vide plene in spe.de iura.calum.
in.§.j.in prin.vltime col.in versi. illud etiā nota.
q̄ possessio ꝛ per Inno.in.c. dilecto.in fine. extra
de offi.archi.et per glo.fi.in cle.j.de foro compe.ꝛ
per Bar.Ange.ꝛ doc.in.l.iij.in princi. ff.de adqui.
pos.per Bal.in.l.vna est via. ff. dei seruitu. ru.pre.

in apostillis ꝛ plene p Flo.in.l.seruitutes.la gran
de.in.x.col.ff.de serui. ꝛ.in.l.si sit cōstituta.in fi.ff.
quēmad.ser.amit.ꝛ.in.l.si seruitus.in fi. principij
et in.l.fi.co.ti.ꝛ per do.Pau.in.l.j.in prin.ff.de iu-
ra.calū.et in.l.restituta.in prin.ff.ad treb. ¶Sed
dubiū est an sit necesse vsum vie retinere sciente ꝛ
patiente aduersario.ꝛ videtur q̄ sic.per.l.ij.C.de
serui.et aqua.Nā cū quasi possessio iurium incor
poraliū nihil aliud sit q̄ patiētia aduersarij.vt.l.
quoties.ff.de serui.ille q̄ ignorat nō potest pati et
sic ille q̄ vtitur nō pōt esse in quasi possessione illi⁹
iuris.istud tenet Inno.in.c. bone.el.ij. de postu.
prela.Sed Bar.in.l.j.hoc interdicto.ver. vlterius
q̄ro.ff.de iti.actuq3 pri.dicit aliter vz q̄ quedā sunt
seruitutes habentes causam continuā p quibus
datur vtile interdictū vti possi.tunc cū illud inter
dictum detur possessori necesse est q̄ ꝓbetur scia
aduersarij cum aliter non possit haberi illa quasi
possessio.Quedam sunt seruitutes habentes cām
discontinuā pro quibus datur interdictuz de iti.
actuq3 pri.et in istis nō requiritur q̄ ꝓbetur scia
aduersarij:q2 verba illius edicti nō requirunt quē
quasi possidere vel quasi possedisse. sed requirunt
simpliciter vsuz facti.Dicit enī pretor quo itinere
vsus es.nō dicit in cuius itineris quasi possessiōe
es.Unde sufficit probare q̄ non vi nō clam nō pre
cario.Dicit tñ q̄ quo ad prescribendā seruitutem
semper requiritur scia aduersarij cum sine posses-
sione prescriptio nō procedat:vt in.c.sine possessio
ne. de re.iu.li.vj.ꝛ ita loquitur.l.ij.C.de ser. ¶Ex
quo not.q̄ sufficit si aliqs sit vsus itinere vel actu
nec desideratur q̄ fuerit constituta seruitus vel
debeatur.vt.l.j.§.ij.ff.de iti.actuq3 priua.et not.
Quartuz reqsitum — Rof.in libello superius allegato. ¶Quarto prin-
cipaliter requiritur vt fuerit vsus quis non vi nō
clam nec p̄cario.vt.l.j.in prin.ff.de iti.actuq3 pri.
et.l.iij.§.ait pretor.eo.ti.et dicitur vsus vi.qñ ad-
uersario prohibente. Clam qñ aduersario ignorā
te. Precario qñ aduersario concedente ad ipsum
beneplacitū et non vltra.que oīa declara vt plene
habet per glo.in.l.j.C.vti pos.ꝛ ibi per doc.et per
notata.in.l.j.§.si tibi fundo.et.§.fi.cum.l.se. vsq3
ad.§.hoc interdicto.ff.de iti.actuq3 priua.Sz cir-
ca istud potest dubitari de duobus. ¶Primo qua
liter hoc ꝓbatur.Scdo cui incūbat hoc onus pro-
bandi.De p̄rio videtur q̄ poterat probari p testes
vt not.glo.in.l.j.§.ij.in ver. vsus sit.in fi.ff.de iti.a
ctuq3 pri.et ibi per Bar.in fi.Qui dicit q̄ hoc non
esset verum qñ diceretur q̄ non iuerit.quia cū ista
sit mera negatiua non coartata loco vel tempore
non poterit probari.l.actor cū ibi no.C. de pba.
in.c.bone memorie magistrino.de ele. probabitur
ergo affirmatiua per testes. Negatiua eo modo q̄
dicetur infra.de scdo est maius dubiū. Quidā eīn
dicunt q̄ hoc debet probari ab aduersario qm di-
cit vi clam vel precario vsum.Glo.tamen in.d.§.ij.
in ver.vsus sit.in fi.determinat contrarium vide-
licet q̄ immo debeat probari per eum qui dicit se
vsuz esse itinere ꝛ agit hoc interdicto de iti.actuq3
priua.arg.d.l.j.in princi.et.l.si quis diuturno.ff.
si ser.ven.Sed Dyn.hoc reprehēdit dicens q̄ hoc
probato vsu.xxx.dierum presumitur q̄ bona fide
non vi non clam.vel precario iuerit etiam si non
probet. Nam sicut in rebus incorporalibus si pro
betur titu. presumitur bona fides nisi probetur
mala.vt.l.nemo predio.ff. de reg.iur.et.l. si quis
emtionis.ti.de prescrip.xxx.annorū.Item in cor-
poralibus debet presumi bona fides solo vsu pro-
bato cum quo ad prescriptiones ista duo sunt pa
ria probare vsum in possessione sine tit.et. incor-
poralib⁹ probare titulū ꝛ longā possessionē. Nam
vtroq3 casu idē iuris vt.l.ij.C. de serui.et aqua ꝛ.l.
si quis diuturno.ff.si serui.ven.Ista sunt verba dy.
vt refert Barto.in.l.j.§.si hoc interdicto.ff.de iti.
actuq3 priua.sed Bar.in.l.fi.dicit q̄ doc.reprehen
dunt Dy.Nā ista nō sunt paria.q2 de iure natura-
li ꝛ gentium q̄libet res est libera vt l.altius. C.de
serui.ꝛ ideo mala fides alterius est quasi iure pro-
bata nisi ꝓbet aliquid ex quo p̄sumat bona fides
sed in rebus corporalib⁹ hoc nō cōtingit. Nā ius
cōe possidentis nō resistit vt ipse not.in.l si prius
ff.de noui ope.nunti.ꝛ glo.tāgit in.l.sicut.§.si q̄ra
tur.ff.si serui.vendi.ꝛ ideo Bar. cōcludit in. d.§.h̄
interdicto.ante fi.q̄ nō sufficit ꝓbatio soli⁹ vsus:
sed debet ꝓbare aliq̄d ꝓpter qd ille motus fuerit
ad credendū sibi deberi liberā seruitutē.vt.l.j.§.sz
et si iure.ꝛ ibi hoc no.Bar. ff.de aqua quoti.ꝛ esti.
quo probato alteri parti incūbit onus ꝓbandi q̄
ille sit vsus vi clam vel precario.vt probatur in.l.
iij.in prin.ff.de iti.actuq3 pri.pro quo vide quod di
xi.s.in ver.tertiū principaliter qd not. ¶Quinto — Quintuz requisitū
principaliter requirit quod itinere vel actu vsus
sit ad predium rusticum: non autem ad prediūm
vrbanum. ¶Quia hoc interdictum tuetur tantū
rusticas seruitutes vt.l.j.§.j.de itin. actuq3 priua.
et ita tenet Rof. in dicto suo libello circa prin. in
illa.q.sed queritur quare non pro seruitute vrba-
na sicut pro rustica datur dicit Rof.in preallegato
titu.suo.in.ij.q.q̄ iura magis consulunt alicui ha
benti rusticā seruitutem q̄ vrbanam: sicut et al's
est differentia inter predia rustica et vrbana vt.l.
item queritur.§.qui impleto.ff.loca.Sz credo q̄
ista non sit bona ratio sed potius alia quia freq̄n-
tius contingit q̄ quis vadat per fundum alienuz
rusticum q̄ per vrbanum immo raro contingit q̄
quis vadat per fundum alienuz vrbanum iure ser
uitutis ideo lex locuta est de seruitute rustica arg.
l.nam ad ea.ff.de leg.j.glo.in.d.l.j.§.ij.ff. de itin.
actuq3 pri.dicit q̄ licet seruituti vrbane nō detur
interdictum directuz de iti.actuq3 pri.tñ forte da
bitur vtile ꝛ sequitur ibi Bar.dicens q̄ si seruitus
vrbana habet causam continuam. tunc habet lo-
cum vtile interdictum vti pos.l.j.in prin.ꝛ ibi no.
ff.vti pos.ꝛ.l.sicuti.§.Arist.ff.si ser.ven.ꝛ.l.quoties
ff.de serui.si vero habet causaz discontinuam.tūc
potest habere locum vtile interdictum de iti.actu
q3 pri.et hoc teneas pro hoc vide bar. in.l. j. circa
p̄n.ff.vti possi. ¶Sexto principaliter requiritur — Sextum requisitū
q̄ ille qui iuit per fundum alterius habeat etiam
fundum iuxta illum ꝛ propter fundum suum iue-
rit per fundum alterius quia nemo interdictum
de itin.actuq3 pri. habet nisi et alius habeat pre-
dium et ipse etiam predium habeat.quia seruitu-
tem ratione predij alieni quis habere non potest
vt.l.j.ff.cōia predi.ꝛ insti.de serui.§.in rusticorum
ver.ideo autem.et maxime cum hoc interdictum
non teneatur nisi rusticas seruitutes. vt.l.j.§.j.ff.
de iti.actuq3 pri.et hoc tenet Rof.in.d.suo libello
versi.positiones actoris. ¶Septimo principali- — Septimū requisitum.
ter requiritur q̄ inter prediū quod patiatur, ꝛ fun
dum vicini non sit aliud predium per quod iri nō
possit:quia tunc non competeret hoc interdictū.
et ratio est fm Rof.i predio ꝛ libello. quia hoc in-
terdictum cum est ad tuendas rusticas seruitutes
vt dixi medium predium quod non seruit impe-
dit seruitutem vt.l.qui cella.§.fi. ff. de seruitu.ru.
predio.et plene dixi.s.in libello precedendi in.vij.
q.principali. ¶Octauo et vltimo principaliter re-
quiritur ad hoc vt competat istud interdictuz de — Octauuz requisitū
itin.actuq3 pri. q̄ ille qui fuit vsus hoc anno sal-

tem.xxx.diebus vt dictum est supra fuerit prohi-
bitus.vt.l.j.in prin.§.j.z.ij.ff.de iti.actuq priua.z
no.Rof.in altero libello suo sepi⁹ allegato. Quot
autem requirantur ad prescribendam seruitutez
vide que plene dixi supra in libro precedenti in.
viij.q.principali.ver.dictum est supra q seruitus
habens causam perpetuam zc. ¶ Sed dubitari
posset q̄ vtilitas resultat ex hoc q quis iuerit per
fundū alienū modo saltē.xxx.dies et propter hoc
dicatur esse in quasi possessiōe. ¶ Et gl.in.d.l.j.§.
ij.in glo.magna.ff.de iti.actuq pri.format istam.
q.dicit em̄ primo q quidam volunt q psit in hoc
q: presumit̄ cōpetere ei seruitutez siue negatoria
conueniatur siue cōfessoria agat qd̄ potest lz possi
deat.vt.ff.si ser.ven.z.l.si forte.§.sciendū z pro eis
C.de proba.l.siue possideris.z.C.de pig.act.l.nec
credideris.et.C.si aduer.credi.l.j.z.z in aut.de te-
sti.§.si vero.et ista fuit opinio placentini q̄ voluit
q qui est in possessione vel quasi presumatur hr̄e
ius nisi probetur contrariū.nam glo.reprobatur
in.l.cū res.C.de proba.z sic ista opinio nō est vā.
Alij dicunt q ista est secūda opinio q prodest quo
ad hoc vt si impediatur postea possit resistere.s.
extra iudicium.et si redditur interdictum non in
iure sed in ipso predio licet ei se defendere ex vi in
terdicti ac si in iudicio agatur confessoria a se pos
sidente vel negatoria ab alia contra se possidentē
vel non possidentē necesse habet de iure suo doce
re ac si agat ex secundo capite qd̄ est.in.l.iij.§.ait
pretor.ff.de iti.actuq priua. poterit purgari nec
ipse potest resistere nisi probet sibi seruitutem cō
petere vt ibi. Ista opi.inquantū dicit q potest re-
sistere de facto dicit verum vt dicam statim in se-
quenti opi. Sed inquantum vult q nō possit agi
in iudicio hoc interdicto est contra dictam.l.j.de
iti.actuq priua.z contra mentē illius tx.fm bar.
in.d.l.j.§.ij.et ideo alij dicunt z ista est tertia opi.
et vera q probare vsum.xxx.dierz in anno prodest
propter duo. Primo quia ille qui est in quasi pos-
sessione eundi siue ager confessoria siue conuenia
tur negatoria non oporteret cauere de non impe
diendo. Sed aduersarius tenetur cauere de non
impediendo vsq ad finitum iudiciū negatorium
Secus si possideret z ageret vel conueniret p ser-
uitute.q: tunc cauet de non vtendo vsq ad finem
iudicij.vt.l.pe.ff.de aqua quoti.et esti.dicit Bar.
in.d.§.ij.q iste est verus intellectus.d.l.penul.q̄
est difficilis. Scd̄o prodest in alio quia si extra iu-
dicium turbatur in vtendo non solum potest de
facto resistere:sed etiam in iudicio agitur hoc in-
terdicto vt pronuntietur eum esse in quasi posses
sione per hoc tamen non presumitur habere ser-
uitutē si cadat a possessione et agat concessoria. z
istam opi. tenet ibi glo.magna.in.d.l.j.§.ij.ff.de
iti.actuq priua.quam sequit̄ ibi bar.z cōmuniter
doc. ¶ Ex q̄ singulariter no.fm Bar. ibi q etiam
in quasi possessione iuris habet locuz illud quod
dicitur vim vi repellere licz.et ideo si vniuersitas
vel capitulum coadunatur ad aliquid faciendum
et ibi esset aliquis qui non esset de corpore illius
capituli vel vniuersitatis et vellet omnimodo ibi
esse posset licite p vniuersitatem expelli:quia tur
bat vniuersitatem vel capitulum in quasi posses-
sione iuris in qua est. ¶ Scd̄o no.q in istis serui-
tutibus incorporalibus q̄ habent causam discon
tinuam dicitur quis esse in quasi possessiōe si nul-
lo mō vsus esset tempore sufficienti.puta.xxx.die-
bus. vt dixi in.q.precedēti.in fi.adeo q si turbas
me possum cōtra te resistere de facto. Sz si essent
quedam iura que non requirunt vsum nisi inter
polatum magno interuallo tūc dicit ibi Barto.q
putat sufficere me possedisse semel longo tēpore
retro exemplū in.l.fi.C.de serui.et intelligit nunc
qd̄ dicit̄ in hoc interdicto hoc anno hoc est vno tē
pore quo requirit̄ iste vsus vt isto quinquēnio vel
decennio vel simili in electione episcopi vel abba
tis si aliquis.xxx.annis vel circa eligit vnū episco
pū certū.si mō deberet eligere impedirec̄ sufficere
em̄ doceret qd̄ fuit in quasi possessione iuris eligē
di in prima p̄cedenti electione qd̄ est notandū et
de ista materia qn̄ quis dicatur esse in quasi pos-
sessione iuriū incorporaliū vide p Inno.z doct.in
c.j.extra de cā pos.z ppric. ¶ Sunt etiā alie vtili-
tates esse in quasi possessione iuris q̄ ponunt̄ in.l.
sicuti.§.si querat̄.ff.si ser.vē.z ibi not.z vide p Cy.
in.l.ij.in.iiij.q.C.de serui.z aqua. Et pro declara-
tione predictoz quero quō dn̄s poterit expellere
eū qui est in quasi possessione iuris eundi p fundū
suū.z glo.in.l.j.§.ij.in prima glo.magna ante finē
ff.de iti.actuq pri.dicit q oportet qd̄ agat dn̄s ne
gatoria et probet illi seruitutem non competere
alias non posset eum expellere. Sed dicit Bart.q
hoc nō est verū. Non enim habet necesse probare
dn̄s seruitutē nō competentē sed sufficit pbare se
dn̄m.z tunc vtenti negabit̄ facultas vtēdi seruitu
te nisi probet eam sibi competere.vt.ff.si vsufruc.
pe.l.vti frui.z ibi no.z.l.sicuti.§.si querat̄.ff.si ser.
ven.z habetur plene per Bar.in.l.si prius.ff.d̄ no.
oper.nun. Sed tenēdo opi.glo.q dn̄s haberet ne
cesse probarē illi vtenti seruitutem nō competere
qualiter probabitur. Dicit gl. singulariter in.d.l.
j.§.ij.in gl.magna in fi.q probabitur per testes q̄
stabant ibi ppe qui dicent q non fuit vsus ire nec
potuisset ire quin videretur que glo.est multū no
tabilis:q: docet pbare negatiuā z idem nota.alia
glo.similis in aut.de here.z fal.§.siuero absum.in
vsic.z vidisse. in fi.col.j.z vide de hoc domi.Ant.de
bu in.c.ex tenore.ante finem.j.col.extra de testi.z
Ange.in.§.hinc nobis.in.iiij.co.in prin.in aut.de
heredi. z fal. Uel potest probari dicta negatiua p
testes alio modo secundum glo.in.d.l.§.ij.si quis
dicit se vidisse tali die vel mense z probatur per te
stes quod fuerit alibi fuisse illo tempore. vt.le.
optimam.C.de contrahenda.z commit.stip.facit
quod nota. in.l. pacuuius.§. rei perduellionis.
ff.de acqui.he.z de ista probatione negatiua habe
tur in.l.actor.C.de proba. z in. c. bone memorie.
extra de elec.dicit tamen Dy.quem sequitur Bar.
in.d.l.j.§.ij.ff.de itin.actuq priua.q ista videt̄ esse
dura probatio. Quid enim si portatur in carruca
vel curru corpus ita quod videri non potuit:vel si
iuit tempore quo illi testes erant in domo ad cō-
edendum zc. Certe non video dicit Dyn.qualiter
ista probatio de qua dixi concludat. Preterea ista
probatio non concludit illi seruitutem non com-
petere licet concludat illum non esse vsum serui-
tute nisi vellet probare tāto tempore nō esse vsum
quod seruitutem perdiderit. ¶ Hactenus visum
est de interdicto.de iti.actuq priua.quod compe-
tit illi qui iuit per fundum alienum hoc anno p
xxx.dies si impediretur vel prohibetur ire. nūc vi
deamus de alio interdicto de itinere actuq priua
to reficiendo qd̄ cōpetit illi qui habuit seruitutez
itineris vel actus aut vie aut z vult reficere z impe
ditur ab aliquo reficere locum illum in quo iter
vel actus aut via sibi debetur ne quis impediat vl
prohibeat te volentē reficere iter vel actū aut viā.
vt.l.iij.§.ait pretor.ff.de iti.actuq pri. z ad hoc vt
istud interdictū competat multa sunt necessaria.
¶ In primis em̄ requirit̄ qd̄ aliqs sit vsus h̄ anno

Qualiter pōt expelli existēs in q̄si possione iuris eundi

Quot requirunt̄ vt qs hēat h interdictū

vt.l.iij.§.ait pretor.z.§.ius aūt.ff.de iti.actuq pri
ua.et intelligo.s.xxx.diebus sicut d: in interdicto
precedenti.ar.l.i.§.ij.co.ti.z ita no.gl.in.d.l.i j. in
ver.hoc aūt vsi sunt Rof.tn̄ in libellis suis.in.tit.
si tu habes seruitutem vie vel itineris vel actus z
vis reficere locū zc.ver.sz queritur an istud inter-
dictum tenet contrariū:videlz qd̄ in primo inter-
dicto necesse habeo probare tm̄ vie vsum hoc an-
no ad minus per.xxx.dies vt superius dixi:sed isto
interdicto de itinere actuq priuato reficiendo dz
Scd̄m re quisitum. probare vie vsum hoc anno. ¶ Scd̄m requiritur
q quis sit vsus non vi nō clā precario.vt.d.§.ait
Tertium. pretor.qd̄ declara vt dixi.s.ver.quarto principalit̄
requiritur. ¶ Tertiū scz qd̄ sit vsus iure seruitu-
tis vel p iure suo.vt.l.fi.ff.de iti.actuq priua.z ibi
Bar.hoc tenet q̄ dicit q etiā putat si quis diceret
se habere ius eundi coherens persone nō qd̄ esset
predialis seruitutis haberet locū hoc interdictū.
Quartū. vt.l.j.§ illud versi.precedet.ibi etiaz hoc no.Bar.
ff.de aqua quoti.z esti. ¶ Quartum qd̄ probet sibi
seruitutem cōpetere.vt.d.l.iij.§.hoc autem.et ibi
omnino vide glo in ver.et ei seruitutē competere
et ibi etiā Bar.z in hoc differt a precedente inter-
dicto in quo non requiritur q seruitus debeatur
vel constituta fuerit illiq̄ vsus est itinere vel actu.
vt dixi.s.ver.tertiū principaliter.que dicā.j. Item
vo in hoc interdicto cū duobus seq.requiritur q
habeat vsum illi⁹ itineris vel actus aut vie tanto
tēpore cuius nō extat memoria:vt.l.apparet.§.si
quis seruitutē.ff.de iti.actuq priua. Naz dn̄ dicit
ibi tex.longeue possessionis expone etiā longissi-
me z talis cuius non extat memoria:q: cuz serui-
tus itineris actus aut vie non hz causā continuā
vt no.in.l.seruitus.ff.de ser.ideo tale tp̄s longissi-
mum necessarium est:vt illa seruitus acquirat̄:vt
ff.de aqua plu.arcen.l.j.in fi.et.l.ij.z.iij.et not.per
glo.et doc.in.d.l.seruitus. Et ideo vult glos.in.d.
§.si quis seruitutem z Rof.in.d.ti.si tu habes ser
uitutem vie zc.nisi allegaretur titulus.quia tunc
sufficeret longum tempus.x.vel.xx.an.vt no.glo.
magna in fin.in. d.l. seruitutis.et in.d.§.si quis
seruitutem in ver.longeue.in.fi.de quo dic vt ple-
ne dixi in preceden.li.in.viij.q.principali. Si aūt
esset seruitus que haberet causam continuā:tunc
quereretur longo tēpore.vt.l.si quis diuturno.ff.
Quintuz. si ser.ven.z no.in.d.l.seruitus. ¶ Quintū requiri-
tur q volens reficere debeat cauere nomine dāni
infecti propter opus qd̄ vult facere in refectione
Sextum. vt.d.l.iij.§.qui hoc interdicto. ¶ Sextuz q refici
at aliquis vsq ad modū consuetum imposite ser-
septimū. uitutis.vt.l.iij.§.hoc aūt.ver.fieri autez pōt.ff.de
iti.actuq priua. ¶ Septimuz q impediatur ille
qui vult reficere ne reficiat vel apponat ea q̄ sunt
Octauū. necessaria ad reficiendum. vt.l.veteres. co.ti.
¶ Octauum qd̄ si aliquis vult reficere non ponat
ea que sunt necessaria ad reficienduz longiore iti-
nere:vel si deteriorem causam fundi faceret:tunc
enim impune poterit prohiberi.vt.d.l.veteres.
§.fi.quod no.fm Bar.ibi contra nūtios commu-
nis quibus debet solui pro itinere tantū pro quo
libet miliari: q: si ipsi fecerunt viā longiorez sibi
imputent cur fecerunt.vt ibi. z.l.non tantum.§.
annus.ff.de excusa.tu.et hoc verum nisi via bre-
uior non esset secura vel sibi suspecta.vt.l.cos.§.
fi.et ibi glo.ff.de fal.z vide etiam de hoc per Bar.
in.l.ij.C.de cursu publico.lib.xij.z no.in.l.impera
Nonum. tor.ff.de ap.z vide que plene dixi in.l.iij.in prin.ff.
de verbo.signi. ¶ Nonum et vltimum opz q ille
qui vult reficere opz ea q̄ sunt necessaria ad refi-
ciendū per eam partem agri per quā sine maiori
incōmodo domini fundi portari possūt alioqui
impune prohiberi poterit.vt.l.apparet in prin.z
§.j.et de predictis vide per Rof.si tu habes serui-
tutem vie vel itineris zc.in princi. ¶ Sed quero
an istud interdictum de itinere actuq reficiendo
sit aliud a precedēti:scz de itinere actuq priuato.
et sic an sint duo interdicta vel vnum tm̄ interdi-
ctum hn̄s duo capita.z videt̄ q duo sint interdi-
cta. Nam verba pretoris separatim ponuntur in
primo z scd̄o interdicto. Item dicit.l.vnde.§.hoc
aūt.ff.eo.q hoc interdictū distat a superiori:ergo
est aliud. Itez q: in primo habeo necesse probare
vie tm̄ vsum hoc anno ad minus per.xxx.dies: vt
dixi in precedenti.q.princi.in fi. In isto autem de-
beo probare vie vsum hoc anno z debitā mihi ser
uitutem.de q̄ dic.vt dixi.s.ver.iij.et.iiij. Item pri-
mum competit p possessione tm̄ retinenda istud
interdictum.scd̄m retinet causam proprietatis q
damus.vt.l.j.§.quedā.de iti.actuq pri.et Bar.in.
l.iij.§.hoc aūt.in prin.co.tit.z ratio est.q: sicut nō
sufficit in rei vendi.probare me possedisse nisi et
probem me dominū.l.in rem.in prin.ff.de rei vē.
Ita in hoc interdicto nō sufficiat probare me pos
sedisse nisi etiam probem seruitutez constitutam
mihi.vt.d.§.hoc autem.z ex his no.differentiam
inter hec duo interdicta. Alij vero dicunt q vnum
est interdictum tantuz habens duo capita:et hoc
videtur tenere glo.in.d.§.hoc autem.in ver.et ei
seruitutem cōpetere.ante fi.ibi. Item no.q hoc
scd̄m caput.et hoc potest probari a simili sicut et
alias lex aquilia dicitur vna habens duo capita:
primuz et tertium.vt insti.ad.l.aquil.§.iij.et.ff.ad
l.aquil.l.ij. Item sicut lex iulia dicitur vna: habet
tamen quinq capita.ff.de libe.et posth.l.gallus.
et sicut conditio etiaz dicitur vnica habens duas
partes.vt.ff.de condi.et demon.l.ex scriptura: et
hanc partem tanq̄ vltimam videtur sequi Rof.
in preallega.titu.versi.quero an istud. ¶ Itē que-
ro in hoc interdicto secundo.si habz quis necesse
probare seruitutem sibi constitutam:dic vt dixi
supra versi.quartum q probet in quo differat cō-
fessoria.et quid prodest istud interdictum interp̄-
tari. Nam in confessoria similiter oportet q quis
probet seruitutem sibi constitutam vel instrumē-
to vel pactionibus aut stipulationibus vel longo
tempore vel longissimo cuius nō extat memoria:
vt habetur insti.de act.§.eque.z de serui.§.fi.ff.si
ser.ven.d.l.ij.et.l.si quis diuturno.z habetur in.l.
seruitutis.ff.de serui. Respondeo:hec est differen-
tia.quia hoc interdictum.de iti.actuq pri. reficiē
do competit tunc tantū qn̄ quis vult reficere qui
dicit sibi debitam seruitutem. Alias autez si quis
prohibeat volentem alio modo vti seruitute non
hz locum hoc interdictum sed confessoria tm̄. Nā
si volebas vti seruitute et negabam te volentē vti.
tu non habes interdictum hoc sed confessoriā tm̄
vt dixi.z ita confessoria est genus q̄tum ad hoc in-
terdictum de itinere actuq reficiendo.q: vbicūq
competit interdictum competit et cōfessoria. Et
vbicunq confessoria datur interdictum non com-
petit:vt patet ex premissis.interdictū autem spe-
cies est:z ita interdictum locū hz tm̄ in suo domi-
cilio: scilicet qn̄ alias vult reficere: vt dictum est.
l.loci corpus.§.si quis mihi.ff.si serui.ven. Item
est alia differentia:quia qui proponit confessoriā
sufficit si probet seruitutē sibi constitutam esse vt
dixi. Sz qui proponit hoc interdictuz duo pbare
oportet se vsum hoc anno et seruitutē sibi consti-
tutam.vt.l.iij.§.hoc autem.ff.de iti.actuq priua.
Unde dicit Rof.in preelleg.ti.si tu habes seruitu-

Differentia inter confessoriā z h̄ interdictū.

tem vie ₇c.qd credit nõ esse vtile proponere inter-
dictum de itinere actuq; priuato nisi qñ specialit
vellet reficere.q: tũc proponere d3 hoc interdictũ
de quo tñ dic:vt dicam in seq.q.in fi. Item est ter-
tia differentia:q: confessoria cõpetit siue aliquis
possideat fundu3 siue non.vt.ff.si vsufru.pe.l.vti
frui.§.fi. Interdictum aũt hoc non competit nisi
ei qui hoc anno vsus est:vt sepe diximus. Alie etiã
differẽtie cogi possunt ex his q̃ dixi supra quot re-
quirantur ad hoc vt ista duo interdicta cõpetant
¶ Ulterius quero q̃re in hoc interdicto est neces-
se probare ista duo:scilic3 se vsum hoc anno fuisse
et seruitutem sibi constitutã esse:vt dixi in prece-
denti questione.nonne satis est si probet vnũ tm̃:
sc3 seruitutẽ sibi constitutam esse qd videt per.d.
l.loci corpus.§.si quis mihi.si ser.ven.₇ per.l.j.in.
§.hoc aũt.et ibi si autem ₇ ibi ius esse sibi reficiẽ
di.ff.de iti.actuq; pri.glo.monet istam.q.in.d.§.
hoc aũt.₇ dicit.si a primo incipias:sc3 a possessiõe
vel vsu duo sunt necessaria probare te vsũ hoc an-
no et tibi cõpetere seruitutem. Secus si ab altero
incipias:sc3 a probatione proprietatis videl3 ser-
uitutem constitutã esse. Nam tunc illam probare
tm̃ sufficit sicut alias d3:nulla amittitur nisi cor-
pus ₇ aĩus interueniant:vt de acqui.pos.l.quem.
quod est verũ si a corpore incipies:secus si ab aĩo
quia tunc sufficit solus aĩus:vt.l.iij.§.in amitten-
da.eo.tit. Item sicut ₇ alibi lex dicit docere debet
actor suum interesse in actione ad exhibendu3 tẽ-
pore litis contestate ₇ non tpe sententie.quod est
verum si a tpe litis contestate incipias. secus si a
tempore sententie:q: tunc istud sufficit:vt.ff.ad ex
hi.l.tigni.§.vlti. Simile etia3 habetur in.l.potuit
C.de iure deli.₇.l.si liqueat.C.de inof.do.et dicit
Bar.in.d.§.hoc autem.q; ista3 opi.videñt tenere
oẽs doc.tñ ẽm glo.ibi huic opinioni obstat quod
dicitur in.d.§.hoc aũt.ibi ceteri si desit alterutru3
deficit interdictũ. S3 expone ẽm glo.alterutrũ p
altero sicut ₇ alias.ff.de le.j.l.si ex toto.§.j. Uel ali
ter potest dici.₇ ista est secunda opinio ẽm glo.in.
d.§.hoc videlicet si in confessoria prohibetur quis
reficere satis est.si probetur seruitute3 competere
agenti confessoria.sed in hoc interdicto duo pro-
bari debent vt dictũ est.₇ istud placet Bar.in.d.§.
hoc autem.et videtur hoc tenere glo.ibi et Rof.in
loco preall.qui dicit q; nihil prodest in iudicio a-
gere hoc interdicto:sed tm̃ in confessoria que mi-
nori onere probandi grauatur qd intellige de isto
scdo interdicto seu scdo capite de iti.actuq; refi.se
cus in primo.q: in illo non requiritur q; probet
q; sit seruitus constituta.vt supra dixi. Unde tu sis
cautus vt si impediaris reficere iter aut actum vel
viã potius intentes confessoriã q̃ interdictum de
iti.actuq; refi. ¶ Ultimo quero quare ĩ hoc inter-
dicto si probo me esse in quasi possessiõe vie itine-
ris vel actus habeo necesse probare q; sit mihi in-
uito constituta et quare nõ sufficit sola quasi pos-
sessio cũ et hoc alias in rebus corporalib' aliud q:
si probo me possidere non habeo necesse aliud p-
bare.et nisi actor probet quod intendit possessio
remanet apud me.vt.l.fi.ff.de rei ven.et.l.ij.C.de
proba.cum si. Ite3 q: hoc est in liberali causa que
est res fauorabilis.l.libertas.ff.de regu.iur.et pre
tor fauet libertatibus.vt.l.iij.ff.de alie.iud.mu.
causa fa.et.§.j.insti.de dona.et tamen si possideo
aliquem seruũ ₇ ille dicat se liberum nõ h3 necesse
probare se liberum nec ego habeo probare illum
esse seruum cum sufficit mihi sola possessio.C.de
proba.l.et si possessione.vt.l.vis eius.cum fauora-
bilior sit causa personarũ q̃ rerum.vt.l.sancimus
C.de sa.san.eccl. Respondeo ẽm Rof.in dicto suo
libello.si tu habes seruitutẽ vie ₇c.que non est in
promtu. Nam q̃ seruitutem sibi deberi contendit
semper in alieno molitur et in re aliena intendit
illam sibi deberi'. alioqui si res esset propria ser-
uitus peti non possit.l.vti frui.ff.si vsufru.pe. Un
ex quo certum est q; seruitutẽ mihi assero ĩ alieno
necesse est q; debeam probare q; mihi debeatur p
stipulationẽ vel instrumentum vel longo tpe aut
longissimo:vt dixi in precedẽti lib.in.viij.q.prin.
nã quodlibet prediũ presumitur liberũ nisi probe
tur seruit' imposita. vt.l.altri'.C.de serui.₇ aqua.
At in rebus corporalibus sufficit mihi sola posses-
sio. Nã si possideo non habeo:necesse aliquid pro-
bare cũ de intentione actoris non cõstet.vt.d.l.fi.
C.de rei ven.₇.l.qui accusare.C.de eden. S3 si cõ-
staret de intentione actoris.tũc possessor haberet
necesse probare qualiter illa esset sua.ff.de rei ven.
l.officium. Sed qñ dico seruitutẽ me quasi possi-
dere quia constat de intentiõe aduersarij.idest q;
predium est suum necesse habeo probare seruitu-
tem mihi constitutam esse vel alio modo mihi de
bitam.et hic est casus vbi quis possidens suppri-
meret partem actoris:vt insti.de acti.in.§.eque.
Item ire per fundum alienũ cuilibet liberum est
prohibere tñ ingredi volentem possum.₇ si ingre
diatur iniuria3 tenetur postq; tñ ingressus est il-
lum prohibere non possum prohibitione nõ in-
teruenientẽ.vt.l.iniuriarũ.§.fi.ff.de iniur.₇ insti.
de re.di.§.plane.de quo dic vt dixi supra.in ver.
quero pe. Nec obstat qd dixi de seruo proclamãte
quia ex hoc seruus est in possessione seruitutis et
proclamat in libertatem.dicit se liberũ ₇ affirma
tiuam proponit.vnde merito debet se probare li-
berum. In seruitutibus aũt contra. Si eñ possi-
deo et dñs predij seruientis intentet negatoriam
contra me.ego ei contradicã ius esse mihi eundi
agẽdi:q: affirmatiuã propono illã probare debeo
Idẽ est in seruo.cum eñ seruus pclamat in liber-
tatẽ ₇ ego nego ipsum esse liberum:q: simpliciter
factu3 nego.non debeo probare nec sufficit mihi
sola possessio. Ille autẽ qui dicit se liberum cũ af-
firmatiuã ponit tenetur ipsa3 probare ₇ habetur
in.l.scriptus.ff.de no.oper.nun.₇ l.§.eque.insti.
de acti. Cetera circa istam materiam vide in supe
riori lib.in ti.de serui.iti.seu aditus.₇ in ti.de adi
tu.seu itinere.et que dicam in sequenti titulo.

¶ De seruitutibus actus.

DE secunda seruitute rustica.q̃
actus d3 nunc est videndu3. ¶ Actus
est ius agendi vel iumentũ vel vehicu
lum.l.j.§.actus.ff.de ser.rust.predi.₇.
§.actus.insti.eo.₇ intellige agendi in
ducendi ad manus vel ante se vel subtus se.et no.
glo.in dictis iuribus.ita q; qui iter habet actum
non habet.qui actum habet et iter habet ea q̃ vti
potest sine iumento:vt ibidem dicitur. ¶ S3 con
tra hoc vltimũ opponitur:₇ videtur q; immo ille
qui actum h3 iter non habet:q: iter. et actus sunt
diuerse et separate seruitutes:vt patet ex earum
diffinitione.vt.l.loci corpus.§.j.ff.si serui.ven.et
vna potest esse sine alia vt ibi.nec vna inest in alia.
vt.l.j.ff.de adi.le.et adeo sunt diuerse iste seruitu-
tes iter et actus vt si primo petij iter et succubui:
nihilominus actum petere potero.vt.l.si iure.§.
si quis iter.ff.de exce.rei iu.₇ no.glo.in.d.§.j. Nec
etiam ille qui habet actum potest habere seruitu
tem itineris:q: tunc haberet duas seruitutes et

vna adẽta altera remaneret.l.si edesmee.in prin.
ff.de serui.vrba.predio. Quod tñ lex negat:q: adẽ
to itinere vbi debetur actus nihil amittitur.ff.de
adimen.lega.l.j. Ad hoc rñdeo ẽm glo.in.d.l.j.q;
iter vnum est seruitus aliud quod non est seruit'.
sed quedam cõmoditas q̃ inest in seruitute actus
¶ Sed queritur de isto scdo itinere sc3 q̃tum ad
cõmoditatem ₇ nõ q̃tum ad seruitutem.₇ tunc q̃
actum h3 iter h3:vt no.glo.in.j.§.actus.ff.de ser.
ru.pre.₇ insti.eo.§.actus.₇ in.d.l.loci corpus.§.j.
si ser.ven.₇ in.d.l.j.ff.de adi.le.₇ non potest ẽm gl.
ibi ista commoditas separari ab actu.₇ potest es-
se ratio:quia ista commoditas itineris dicitur es-
se pars integralis ad actum:q: ex commoditate
itineris ₇ agendi cõstituitur actus.vt.l.si pupilli.
§.qui actus.ff.de ope.no.ẽm glo.in.l.si nunc.§.si
quis iterum.ff.de excep.rei iudi.₇ ita no.Bar.in.l.
qui vsufructum.ad fi.ff.de ver.ob dicit tñ notabi-
liter glo.in.d.l.loci corpus qd etiam quo ad cõmo
dum potest esse vnum indubitanter sine alio vt q:
sic in constituenda seruitute sit actum vt solus tm̃
iret.vel cũ socio vl' cũ eq vel vehiculo tm̃.pro h' tex.
in.l.modũ in prin.ff.de ser. Si vo loquitur de pri
mo itinere qd est seruitus ₇ illud non continetur
sub seruitute actus immo tũc sunt due diuerse ser
uitutes et partes separate et ita loquuntur con-
traria. ¶ Uidimus diuisionem seruitutis actus
nũc secundo loco declaremus in quo differant ₇
conueniant actus et iter.et breuiter in hoc diffe-
runt. Nam iter est quo quis pedes vel eques com
meare potest. Actus vero vbi etiam armenta tra-
here et vehiculum ducere liceat vt.l.iter actus.ff.
de seruitu.ru.pre.et expone armenta:vt sunt bo-
ues.vt.l.boues.in prin.de ver.sig.et.l.seruus lega
tus.§.armento.ff.de leg.iij. Sed als habetur in li
tera armamenta.et glo.ibi exponit.i.instrumẽ-
ta agrorum. ¶ Unde ex hoc no.q; qui habet iter
non potest ducere instrumenta agrorum.sed si ha
bet actum sic et intelligo trahendo ipsa instrumẽ
ta per terram.alias non haberet dubium immo
dum loquitur ibi de actu dicit:et armenta nihil
operaretur contra.l.si qñ.de leg.j.cum si. ¶ Item
est alia differentia.q: qui habet iter non põt plau
strum seu vehiculum ducere vel iumentũ ante se
vel post se. Sed ille qui habet actum bene potest
l.qui sella.in prin.ff.de ser.ru.₇ probatur in.l.j.eo.
tit.et insti.eo.§.j.et intellige de iumentis ₇ armẽ-
ris:immo ille q̃ h3 actũ nedũ potest secum ducere
boues sed etiam equos ₇ equas aut mulos onera
tos ẽm do.pau.in.d.l.iter actus in fi. Conueni-
unt autem in hoc iter ₇ actus:q: qui habet iter vl'
actum nõ potest trahere lapidẽ:aut tignũ p terrã
nec in eis hastam rectam ferre licet:q: neq; eundi
neq; agendi gratia id faceret ₇ possent fructus le-
di vt.d.l.qui sella.in prin.et ideo licet possibile sit
q; iumenta nõ ledant:ferre tñ hastã rectã nõ pos-
sunt:q: inspicitur qd euenire potest.vt no.glossa
Secus est in illo qui habet seruitutẽ vie:q: et tra-
hendi lapidem aut tignũ et rectã hastã ferendi ius
habet si modo fructus non ledat.vt.d.l.qui sella.
§.j.potest tñ modus adijci in seruitute actus pu-
ta quo genere vehiculi agatur vel non agatur vel
uti cu3 equo dũtaxat vel certu3 pondus vehatur:
vel certa res portetur.vt.l.modum.ff.de ser.₇.l.si
cui.in prin.ff.quemadmo.ser.amit. ¶ Que autem
Latitudo actus qualis esse debet. sit differentia inter actũ ₇ viam.vide per glo.inst.
de serui.§.via.et in.l.j.§.j.ff.de ser.rusti.pre.et di-
cetur in ti.sequenti circa prin. ¶ Tertio videam'
quãta latitudo actus esse debeat.₇ dicendum est.
Aut latitudo non est demonstrata:q: de ea nihil
est dictũ.et tunc arbitrio iudicis statuenda est:vt
l.certo generi.§.latitudo.ff.de serui.ru.pre.ex quo
patet q; si latitudo actus non designata designa-
tur per iudicem:non per.l.quod secus est in via.₇
l.vie latitudo.eo.ti.de quo dicã in sequenti ti.cir-
ca prin. Quibus adde que dixi.s.ti.proximo versi.
item quero quanta debet esse latitudo itineris.et
versi.precedenti. ¶ Sed quid si tam angusti loci
demonstratione facta seruitus actus concessa est
vt neq; vehiculum neq; iumentum p illũ locũ per
ducere possit:an erit actus vel iter.et videtur q;
non sit iter:quia illud non fuit concessum. Item
nec actus:quia est contra naturam illius seruitu-
tis vt.l.iter actus.ff.de ser.rusti.pre. Unde dicitur
ei illud. Quod potui nolui.quod volui adim-
plere nequiui.vt.l.multũ interest.C.si quis alte.
vel si.₇ in.c.cũ super abbatia.extra de offi.deleg.
cum si.dic q; debet iter ₇ nõ actus:vt est casus in.
l.si tam angusti.ff.de ser.de quo dic vt ibi per doc.
₇ plenius in ti.de serui.vie ₇ in.l.seq. ¶ Quarto
principaliter quero:an habens seruitutem actus
in fundo possit agere.i.vti seruitute actus perquã
libet eius partẽ ₇ aliquando per vnã aliquãdo p
aliã.dic vt habet in.l.si certo generi.§.si totus.ff.
de serui.rust.pdio.₇ vt plene dixi in ti.precedenti.
ver.q̃ro.nunquid habẽs seruitutẽ itineris. ¶ Itẽ
ad quẽ spectet electio actus quando sine vlla loci
determinatione constituitur.ad cõstituentem et
eius heredẽ an illi cui seruitus actus est cõstituta
Uide q̃ dixi pcedenti li.in.ix.q.principali.₇ in tit.
precedenti.ver.quero etiã quid si legatũ. ¶ Quin-
to quero quid si per certum locum quis actũ ali-
cui cesserit an possit postea vel pluribus p eũdem
locum actũ cedere. Dic regulariter q; sic per.l.qui
per certũ.ff.cõia pre.et per.l.ij.§.j.ff.de ser.ru.pre-
dio.et per.l.lucio.ff.de aqua quoti.₇ esti.qd decla
ra.vt dixi in titu.precedenti versi.quero circa pre-
dicta. ¶ Sexto quero circa amissionẽ seruitutis
actus vni actus debebatur vt vehiculis triũ gene
rum vteret ₇ alio genere fuit vsus vel si amplius
q̃ licuerit vexerit.vel si latiore actu vsus sit plura
iumenta egerit q̃ licuerit.an per hoc seruitutem
amiserit. Dicas q; nõ.₇ idem in similibus in qui-
bus quis plus facit q̃ ei licuit non tamẽ propter
hoc eis plus conceditur q̃ pactu3 est in seruitute
habere vt.l.si cui in prin.ff.quẽad.ser.amit. ¶ Itẽ
si fundus debet seruitutẽ actus ₇ pons fluminis
occupatus est ₇ postea alluuione restitut' an fui-
tus amissa in pristinũ statũ restituat. Uide.l.locus
in prin.ff.quẽad.ser.ven.₇ qd late scripsi in ti.pce
dẽti.versi.itẽ no.q; si fundus. ¶ Itẽ locus debens
seruitutẽ actus est aqs inundatus.an teneat dñs
fundi pati q; possit ille cui seruit' debet agere in
alia pte fundi. Uide qd plene scripsi in seruitute p
cedẽti.ver.sed qd si locus debẽs seruitutẽ. ¶ Cete
ra circa istã materiã vide q̃ dixi in ti.pcedẽti.quia
multa cõtraria sunt inter iter ₇ actũ vt ibi patere
põt ₇ vide etiã q̃ dicentur in titu.sequẽti.vbi plu-
ra que dicentur de via conuenient huic seruituti.

¶ De seruitute vie.

VIa est tertia seruitus rustica
q̃ sic diffinit. Uia est ius eundi agendi
₇ ambulãdi.vt.l.j.§.via.ff.de serui.ru
sti.predio.₇ insti.de seruitu.§.via que
verba declara vt dixi in duobus titu-
lis precedentibus in prin.₇ iter.₇ actũ via in se cõ
tinet vt dicit in dictis iuribus. Et l3 sint tres ser-
uitutes diuerse separate tamen via continet in se

iter ꝛ actum cū cōmoditate.quod declarā.vt dixi de actu continente in se iter in ti.precedenti circa prin.Et ex hoc videtur inferri ꝙ nihil plus inueniatur in via ꝙ in actu.ꝛ sic nulla sit int istas seruitutes differentia. Tu tñ dicas contrariū videlꝫ ꝙ immo sunt alique differentie ꝛ ꝙ plus inuenit in via ꝙ in actu.prima differentia est qꝛ q̄ hꝫ viaꝫ potest trahere trabē ꝛ lapides et rectā ferre hastā que non pmittuntur habenti actuꝫ.vt.l.qui sella.§.qui viā.ff.de ser.rusti.predi.et vide q̄ dixi in tit.precedenti.in.ij.q.prin.ante fi.Scd'a differentia ē si vie latitudo non fuit designata per partes. tūc tanꝙ incerta non est in actu.vt.l.vie latitudo.ꝛ.l.via constitui.in prin.ꝛ.l.certo generi.§.latitudo.ff.de serui.rusti.predi.ꝛ voluit glo.in.l.j.§.via.co.ti.et institu.co.§.via. ¶Pro plena declaratione aūt huius materie:qꝛ vidimus quid sit via quero primo quid sit strata.ꝛ dic ꝙ est via matonata lapidibus viuis vel coppis vt.l.j.§.viam.ff.de via pub.ꝛ iti.pu.fru.ꝛ ibi hoc not.Bar.qui dicit ꝙ in ciuitate Perusij appellat via regalis vel cōsularis et sic est differentia inter viā et stratam:vt probat in.l.absit.C.de priui vie augu.li.xj.et ibi hoc etiaꝫ no.Bar.q̄ dicit istud esse vtile ad statutum dicens ꝙ cōmittens maleficium in strata pena dupli puniatur.Nā si accusator dicit maleficium esse commissum in via concludit penam debere duplicari vt.l.j.§.docere.ff.vi bono.rapto.qd' no. ¶Quero.ij.que sit vie latitudo qñ seruitus vie promissa est.dic ꝙ aut constituens seruituteꝫ designauit eius latitudinem et illa erit ꝛ poterit constituere ꝙ sit latior.viij.pedibus ꝛ angustior dūmodo eam latitudinem habeat qua vehiculuꝫ ire possit alioqui iter erit nō via.vt.l.via constitui.in prin.ff.de ser.rusti.predi.ꝛ.l.certo generi.§.latitudo.versicu.in via aliud.cod.ti.ꝛ.l.si tam angusti.C.de serui.ꝛ vide que dixi in tit.precedenti.Sed quid si tam angusti.aut nulla latitudo per constituentē seruitutem designata est.ꝛ tunc per.l.designatur. qñ vie latitudo ex.xij.ta.in porrectū idest directum.viij.pedes habet in aufractum:idest vbi flexum est in angulis.vt.l.vie latitudo.ff.de.serui.rustico.pred.et not.glo.insti.cod.§.via. Pes vero est mensura secundum Isidorum que debet intelligi in dubio spatio.xv.digitorum.vt est glo.nota.in.xvij.q.iij.sicut antiquitus.ꝛ not.Bald.in.l.j.ff.si quis cau.et ibi per doc.ꝛ Albe.de ro.in.l.ij.circa pri.C.de his qui ad eccle.confu.ꝛ Salyce.in.l.j.in antepe.q.C.de interdi.et dixi.in.l.iij.in prin.ff.de interdi.vbi posui de multis generibus mensurarum ꝛ ponderum. et ibi dixi ꝙ digitus est minima pars agrestium mensurarum.et vncia habet tres digitos.dic vt ibi. ¶Quero.iij.que sit aut esse debeat latitudo vie vel strate in qua seruitus non debetur.dic aut est via priuata vnius quod potest esse.vt.l.ij.§.via publi.ff.ne quid in lo.pub.et ista erit per voluntatē domini.quia in re sua quilibet est moderator ꝛ arbiter.l.in re mandata.C.manda. aut est publica.ꝛ tunc debet esse secundum consuetudinem vel statuta loci.vt.l.j.cum glo.ꝛ.l.an in totum.C.de edific.priua.et.l.ij.in princi.cum glo.in versicu.l.j.ne quid in loco public.facit glos.in.l.qui luminibus.ff.de serui.vrba.predio. aūt nulla apparet consuetudo:et tunc aut dñs ciuitatis vl' populus vel eam regentes volunt statuere latitudinem viarum ꝛ possunt.vt.l.prohibere.§.plane.ff.quod vi aut clam.alias in dubio standum est determinationi actoris.l.vie latitudo.ff.de seruitu.rusti.pre. ¶Et adde predictis qd' licet pertineat ad decorem ciuitatis vt vie ꝛ strate sint latiores ꝛ ample.tñ quandoꝙ deterius est vt probatur in.l.j.§.viam ibi latiorem.ff.de via pub.fru.et ibi hoc vult Barto.et subdit qd' ipse vidit in ciuitate cali.cū ibi essent multe vie ample imposita fuit necessitas oībus circum hñtibus occupandi et restringendi eas.Ratio:qꝛ qñ transitus erat in ciuitate propter nimiā latitudineꝫ ciuitas ianue reputat fortior ex eo ꝙ hꝫ vias et stratas valde strictas.

¶Quero.iiij.qñ dicatur vna seruitus vel plures ꝛ quomō cognoscatur hoc ordinarie examinatur plene.in.l.naꝫ quis.§.j.in glo.magna.ff.de serui.rusti.predi.Tu aūt in hoc sic distingue per tres casus principales quandoꝙ debet seruitus ab vno vni quandoꝙ ab vno pluribus qñꝙ a pluribus vni. Prio casu qñ debetur seruitus ab vno fundo vni alteri tantū fundo tunc subdistingue. aut ibi fundi remanent diuersi indiuisi et non hꝫ dubiū ꝙ est vnica seruitus actiue ꝛ passiue.vt patebit ex his que ibi dicentur.aut fundus debens seruitutem est diuisus per dominū et tunc vbi prius erat vna tantum seruitus vie nunc erunt due.l.vie.ff.de serui.et no.per glo.in.d.l.nā satis.§.j.in versi.debita facit.l.via constitui §.quecunꝙ.ff.de ser.rusti.predio.licet in contrarium faciat.d.l.vna est via cuius intelligentiā dicam in tertio casu principali. Aut fundus ille cui seruitus debetur diuiditur in duas.puta regiones.vel quia dñs vendit vnam eius partē.ꝛ idem:quia illa que erat prius ab initio via tantuꝫ seruitutis nunc spargitur in duas.vt.l.via constitui.§.j.qcūqꝫ.nec potuit queri qui prius vnam nunc autem plures seruitutis debet:qꝛ in alio releuatur. Nam ante diuisionem vel conditionē partis etiam per vnam parteꝫ seruitus retinebatur.vt.d.l.nam satis.§.in prin.et.d.l.est vna via.ꝙ non est post diuisionem vel venditionem partis fundi dominantis ꝙ nō vtendo parte vna diuisa vel alia vltimo tēpore illa amittitur nec per aliam partem qua vsus est seruitus retinetur:ex quo sunt effectus plures seruitutis vie.et per hoc allego glo.in.d.l. nam satis.§.j.in glo.magna circa prin.ver.si autem diuiserunt fūdum dominantem. ¶Secūdo casu principali qñ debetur seruitus ab vno pluribus tunc subdistingue. Aut hi plures diuiserunt omnem fundū dominantem aut non diuiserunt vna est seruitus cū vni tantum predio ꝛ ab vno tantum debita sit:vt dixi supra in primo casu.in prin.ꝛ licet fundus dominans sit plurium dominorum. tamen ex quo est indiuisus diceretur vnus et non plures. et magis consideratur conditio fundi qui vnicus est ꝙ pluralitas dominorum:qꝛ seruitus non debetur personis dominorū:sed ipsi fundo. vt est text.in.l.ij.§.j.si. seruit' vendi.et in.l.vnus ex socijs.ff. de serui.rusti.predio.Si vero diuiserunt funduꝫ dominantem:tunc illa seruitus que erat prius vna ab initio spargitur in duas.vt.d.l.via cōstitui.§.quecunꝙ.de serui.rusti.predio.et.l.vie.ff.de serui.et ita not.glo.magna circa prin.que subdit ꝙ dominus predij seruiētis non poterit de hoc queri.qꝛ in alio releuat iuxta.l.cum qui.in prin.ff.de iureiuran.nam ante diuisionem etiam per vnū socium seruitus retinebatur.vt.d.l.nam satis.§.j.in prin.in versi.amiseris:sed post diuisioneꝫ retinetur : sed vnusquisꝙ sibi vsurpat et deperdit.et hoc vult etiā glo.in.d.ver.amiseris.et idem multomagis dicenduꝫ est ꝙ debetur seruitus ab vno fundo pluribus ab initio diuisis tempore constitute seruitutis.vt.l.si edes mee.in prin.ff.de ser.vrba.predio.et ideo qñ fundi dominantes erunt diuisi et eiusdem domini:eadem ratione.Ex quo

Qñ dicat vna seruitus vl' plures.

no.ꝙ ad pluralitatē fundorū dominantiū plures resultant seruitutes etiam si vnus tñ fundus plurib' seruiat vt ibi.ꝛ hoc etiā not.do. Pau.in.l.vna est via de serui.rusti.predio. ¶Tertio casu principali quando debet seruitus a pluribus vni. tunc etiā subdistingue Aut plures dñi fundi seruientis non diuiserunt suū fundū seruientē ꝛ erit vna tñ seruitus:vt dixi in.c. pcedenti no. gl.magnā in.d.l.nam satis.§.j.Aut diuiserunt : ꝛ tunc aut diuiserunt per longitudinem aut per latitudinē ſm gl.in.d.l.nam satis.§.j.quando totius longitudinis vie vnusquisꝙ dominorum fundi seruientis partem habeat a principio vsꝙ ad finem ita ꝙ veniat vsꝙ ad fundū dominantis per latitudinē tunc dicitur fieri diuisio qñ vnus solus viam solidā habet passus vsꝙ ad certū terminū equaliter vel inequaliter positum.et alter ab eo vsꝙ ad finem:ita ꝙ per vnū tñ ex eis sic dimissum immediate perueniri ad fundum dominantis:ꝛ istud teneas: licet glo.in.l.nam satis.§.j.ponat etiam aliam opinioneꝫ que in effectu est eadem:sed non ita clara. Primo casu quando plures dñi eiusdem fundi seruientis diuiserunt fundum seruientem per longitudineꝫ:et tunc subdistingue:quia aut seruitus debebatur ab illo fundo cōmuni nunc diuiso ꝛ certa ꝛ determinata parte illius fundi aut indeterminata:ita ꝙ per quālibet partē fundi ire possit ꝛ eam partē vertere:quia actum sit vt possit ire modo per vnā partem modo per aliam.si seruitus debebatur in certa ꝛ determinata parte fundi. ꝛ tunc dic ſm gl.in.d.l.nam satis.§.j.quod est.Si tñ spatij est i cuiuslibet predio quod sufficiebat ad viam et erunt due seruitutes perinde ac si in duobus fundis cōstitute essent ab initio.Aut non est tñ spatij: ꝛ tūc vna tñ seruitus remanebit:sed mihi videtur ꝙ h' non sit bene dictum quando tantum spatij relinquitur in cuiuslibet predio quod sufficiat ad viam nam tunc non possunt esse due seruitutes vie: sed vna tantum:quia si seruitus est constituta in certa determinata parte fundi cōmunis duorum et plurium et postea diuidit ille fundus ꝛ illa pars in qua est constituta seruitus remanet in vna parte fundi assignata vni ex dominis illa pars fundi sola debet seruitutem et cetere partes debent esse libere. cum per illas partes fundi etiam duꝫ esset communis non possit ire:quia libere erant.vt est text.in.l.certo generi.§.si totus.ver.ac si iter. ff.de seruitu.vrba.predio.Aut seruitus debebatur fundo communi ita vt per quamlibet partem fundi viam haberet.ꝛ vt etiam vertere posset non facta diuisione eundo per vnam partem retinet seruitutem in omnibus partibus cum non facta sit diuisio sunt due.Et perinde obseruatur ac si in duob' fundis a principio due seruitutes essent constitute.ideoꝙ potest altera amitti tpe.altera vsurpari nec lugeat rus cui seruitus debebatur quod facto duorum fundi seruientis conditio sua sit facta deterior cum prius:idest ante diuisionē vna parte vtēdo totius fundi retinet seruitutem quia hoc ci cōmodum deuenit vt duas nunc habeat vias et carum commoditatem.ita dicit glossa magna in.d.l.nā satis.§.j.in fi. Pro hoc facit ille. §.j. circa pri.ibi nec fit illa iniuria.vt.l.cū qui.in prin.ff.de iure iu.et quod dixit etiam in primo ꝛ secūdo casu principali. ¶Secūdo casu qñ plures dñi eiusdem fundi seruientis diuiserunt ipsum per latitudinem.et tunc remanet vna tñ seruitus sicut si a principio constituta esset seruitus vni fundo per plures fundos continuos.ita vt vnus tñ eorū sit contiguus dominanti.et alij sint ad inuicem contigui.iuxta.l.tria predia.ff.de serui.rust. pred. Nam hoc casu vna tñ esset seruitus que debet vni fundo licet per plures fundos eo mō vt dictum est debeat et iste est casus quem ita intelligo in.l.vna est via.eo.ti.ꝛ hoc intelligo siue seruitus sit constituta in his duobus casibus primis in vna certa parte si indeterminata ita ꝙ possit variari. Et ratio diuersitatis queritur qñ fit diuisio per latitudinē est vna tñ via.et qñ fit per longitudinē sunt plures quia quando per latitudinē fit diuisio in certa parte q̄ prima esset fundo cui seruitus debebatur nō pōt esse seruitus nisi esset etiā in sequenti. nā in rusticis predijs mediū prediū impedit seruitutē.l.q̄ sella.§.fi.ff.de serui.vrba.predio.ideoꝙ vnū ius sine altero esse non potest merito in vnū corpus ꝛ animā creant. Ubi vero per longitudinem facta est diuisio.nullū mediū prediū impedit seruitutē. et in vna parte potest consistere seruitus etiam si nō sit i altera.ideo due merito appellari possunt ſm glo.in.d.l.nam satis.§.j.post mediuꝫ. ff. quemad.ser.amit.Et per hec habet clare quō pōt cognosci an vna tñ sit via seu seruitus vie an vero due vel plures.qd' bene no.quia est multum vtile hoc scire. ¶Utilitas aūt huius inuestigationis est multiplex.prima quia si est vnica tñ seruitus pōt pro parte vtendo tota retineri. et non potest in vna tñ parte prescribi. Sed si due sunt ꝛ vna non vtimur.illam perdimus ꝛ nō aliam ꝛ sic vna tñ potest prescribi sine altera.vt.l.vna est via.ff.de serui.rust.pre.ꝛ.d.l nā satis.§.j.in prin.ꝛ ibi etiā.not. p glo.aliquando tñ fallit ista regula ꝙ per partē tota seruitus retineatur : qꝛ in quibusdam iuribus episcopalibus potest prescribi. ita ꝙ non prescribatur in alijs vt in.c.dilectis.in fi. extra de capel.mo.et vide glo.in verbo ꝛ historia.ꝛ quod ibi not.in.c.auditis.extra de prescri.Item est vtile ꝓpter interruptionem. quia si sunt due vie interruptio facta in vna non extenditur ad aliam.Iteꝫ potest esse vtile si ex forma statuti deberet solui certa gabella pro qualibet seruitute via acquisita : quia si essent due duplicaretur gabella. Item potest esse alia vtilitas quia si statutum disponit ꝙ quicūꝙ ierit per fundum alterius cum plaustro vel curru debeat pro qualibet vice condemnari in.x. libris. Nam si quis fuerit cum claustro per plura predia continua per latitudinem primo ex transuerso dicetur tñ semel fuisse ꝛ vna tñ pena.x.librarum debet condemnari:qꝛ vna tñ est via quā semper ad hoc cōsueui allegare.secus si fuisset per plura predia non ex transuerso sed incipiendo a capite corsic per longitudinem:quia tunc quot sunt predia toties reputatur fuisse et debet pena multiplicari scd'm numerū prediorum quod singulariter no.et tene menti. ¶Quero quinto in quo loco dicat caput esse vie et finis et medium ꝛ latera.de capite dic quod dicitur ille locus per quem in illā viaꝫ ingredimur iuxta illud in capite libri scriptum est de me.Appellat enim caput libri istam partem p quam ad ipsum librum legendū ingredimur. Adde qd' no.ff.so.ma.super rubrica vbi no. ꝙ non est caput libri.vt.ff.ad.l.fal. l. querebatur. super illo verbo tres partes.facit etiam.l. pdis.§. balneas ff.de fun.instru.ꝛ.l.quod conclaue. ff.de dā. infec. Sed si contingeret ꝙ per oēs partes ipsius esset ingressus:tunc caput illud et principium deberet dici quod est versus meridiem: pes vero q̄ est versus septemtrioneꝫ ſm Bar. in tractatu de insula.in ver.quod mediam partem fluminis tenet. vbi plene examinat quando dicatur caput et finis fluminis et ecclesie et aule schole et prouincie ꝛ sim

Cōfines vie q̄ sunt

lin.vbi omnino vide:et vide omnino plene p Bart. in rubrica.ff.de re.di.in.xj.col.in verbo et est notandum quod agri. Vel etiam dic q si est vna superior ibi videtur caput:pars inferior dicitur pes et finis sm Bar.in dicto tractatu.ver.quod si vno latere: vbi declaratur que dicatur pars superior et inferior. Et predicta sunt vera nisi ex consuetudine loquendi et intelligendi aliter intelligeretur.ar.l.j.§.j.ff. ne quid in flu.publ.coniuncta.l.librorum.§.quod tamen cassius de lega.iij.et.l.labeo et qd ibi voluit Bar.ff.de s.vie.dic qd ille locus dicitur finis vie p quem eximus:vel qui est inferior vel versus septentriones vel sm consuetudinem predictam. Item dicit finis vie qn intrat in aliũ locum puta plateam vel alium similem.vt probat in.l.sui.ff.de loco et itin. pub.ibi exitum a mare aut in vrbem aut in flumina pu.aut ad aliam viam militarem habent &c.et ibi hoc voluit Bar.in.l.fi.ff.de servi.ru.pre.et ibi etiam Bar. et ideo dicit Bar.in.d.l.fi.de iti.pu.qd habuit questionem de facto:videlicet iuxta plateam destruitur aliquod edificium autoritate publica an platea amplietur:et vtrum via que est iuxta illud edificium destructum desinat esse et incipiat esse platea:aut remaneat via sicut erat primo.Et hoc queritur propter statuta que dicunt qd in platea pena duplicetur dicit Bar.q illa incipit esse platea.nam statim qd illa via intrat plateam finitur. et dicit q ita bis de facto iudicauit.Item dicit in.d.l.fina.ff.de ser.ru.pre.qd ista questio fuit Tuderti tempore pape benedicti qn fuit destructa quedam ecclesia que habebat iuxta se quandam stratam.de ista ecclesia facta est platea commissum fuit maleficium in illa strata querebatur an deberet puniri tanq commissum in strata an tanq commissum in platea. Et dicit qd allegauit.d.l.fi.et.ff.de itin.pu.§.fina.dicebat per illa iura qd statim cum strata intrat plateam finitur et non appellatur amplius strata sed confundit cum platea.et ita etiam occurrit pisis. ¶ De media via dic qd medium vie potest considerari duobus modis.Vno modo per longitudinem vie:et tunc medium dicitur vna linea diuisibilis que ducatur a medio capitis vie vsq ad medium finis eiusdem vie ducendo lineam semper ita qd equaliter distet tantum ab vno latere vie quantum ab alio.vel etiam si ducatur vna cordula similiter a capite vsq ad finem ar.§.insula.cum ibi no.per glo.que incipit: qd poterit sciri: de re.di.et.l.non solum.§.sed probari. cum glo.ff.de no.ope.nun. Alio modo potest considerari medium vie per latitudinem ex transuerso vie: et tunc medium dicitur proprie ille punctus siue linea indiuisibilis que est in medio per transuersum vie distans tantum ab vna extremitate capitis quantum ab alia extremitate finis.per dicta iura si diceretur a capite vsq ad medium agri liceat tytio ire intelligitur a linea indiuisibili que est in capite vsq ad lineam indiuisibilem que est in medio sm Bart.de insula.ver. videamus ergo quantum spatium. ¶ Sed pro declaratione predictorum quero quantum spatium occupet caput vie. quantum pes seu finis quantum medium.Bartolus format istam questionem in pcalle. ver. et dicit q punct' siue linea indiuisibilis que est in capite potest dici caput.l.j.§.caput.ff.de aqua quoti.et esti. eodem modo potest dici pes siue finis. medium autem dicitur ille punctus siue linea indiuisibilis que est in medio distans tantum ab vna extremitate quantum ab alia.Et intelligit hoc glos.insti.de rerum diuisione.§. insula.dum dicit hoc:scilicet esse in medio potest apparere accepta cordula et facto puncto in medio.quod dicit satis sibi placere si materia de qua tractaretur hanc interpretationem pateretur.vt si dicatur a capite vsq ad medium agri liceat tytio agere intelligam a linea indiuisibili que est in capite vsq ad lineam diuisibilem que est in medio per dicta iura.Sed sepe sermo nõ patitur hanc interpretationem. Si enim dicatur si quis inuenitur per caput platee cum curro vel vehiculo do decem stadia terre a capite fundi. certe de puncto vel linea indiuisibili non potest intelligi per illam.n. non potest iri nec in ea possunt. x. stadia terre esse.Aliter enim intelligendum est. et ideo dic quando extremitates sunt distincte et limitate. et tunc vna dicitur caput seu principium alia dicitur pes seu finis. et quicquid est inter illas duas extremitates dicitur medium:vt.l. si edes ff.de servituti.rusti.predio.l.tria predia. ibi p medium fundum:vt.l. more romano. ibi luce media.ff.de ferijs.et.C.de iudi.aut.ad hoc. cum si.Quando extremitates non sunt distincte. et tunc dic qd totus ille loc' debet diuidi in tres partes vna dicitur caput.secunda dicitur medium tertia dicitur finis.quando tamen contingit qd locus de quo agitur habet multas distinctas partes et distinctio accipitur vt totum. vt ecce planum tyberis est distinctum per predia multorum. et in statutis dicitur si aliquid factum fuerit in capite plani tiberis vel in medio aut in fi. tunc enim consideratur per statuta illud planum vt totum vnum integrum.ideo esset facienda diuisio in tres partes.vt.s.dixi.et de ista materia quando dicetur principium medium et finis vide per tex.et glos.et doctores in.l.j.§.j.ff.si quis ius di.non ob.in glo.magna.et per Barto.in tracta. de insula in ver. et qui si ex vno latere cum.iiij.colum.se.vt ad primam figuram que hic nõ refero breuitatis causa. ¶ Quero sexto vnde debet incipi mensuratio vie.Dic nõ a porta ciuitatis seu municipij sed a continentibus edificijs. vt in.l.mille. ff.de verborum significatione et voluit Bartolus et doctores in. l.j. ff.si quis cau. vbi etiam ponunt per quam viam debeat fieri mensuratio. dic vt ibi. ¶ Quero septimo principaliter quotuplex est via. Dic quod triplex.Nam quedam sunt vie publice. quedam priuate quedam vicinales vt est text. in.l.ij.§.viarum ff.ne quid in loco publi.et.l.fina.ff.de lo.itine.pu. De singulis videamus. Publicas vias dicimus quas greci.basilicas autem nostras pretorias alij consulares vias appellant. vt. d. §.viarum et sic non scdm glos.ibi quod via pretoria consularis et militaris pro via publi.ponuntur vt ibi et dicta.l. fina.et iste vie publi.sunt regalia in vsi. feudo. Et dicuntur regalia que non spectant nisi ad regem vel principem loci et non ad alium nisi ex regia seu principis concessione seu largitate pertineant. vt dicit Baldus in.d.c.j.in princi.et propterea vie publice appellantur vie regales.Viam autem publicam dicimus eam cuius etiam solum publicum est vt.l.ij.§.viam publicam.ff.de via publica. Item dic quod via publica dicitur certum solum limitatum per directum certis finibus latitudinis et publicatur per principem pro vsu publico meandi vel eundi qui habet ius publicandi scdm do. Ja.de alua.in.c.j.in prin.l titu. que sint regalia.Item vie vicinales in vicis sunt vel que in vicos ducunt publice sunt. quod ita verum est si non ex collatione priuatorum feudorum hoc iter constitutum est.vt.l.ij.Vicinales que ex agris priuatorum collatione facte sunt quarum memoria non existat publicarum viarum numero sunt. vt l.uij.in prin.ff.de lo.iti.pub.et no.glo.in.l.ij.§.vici

Vñ incipit mẽsuratio vie.

Quotuplex ẽ via

Quare dicuntur regalia.

nales in fin.in verbo publicas. ff.ne quid in loco pub.et adde quod statim de via vicinali. Et not. singulariter quod ad probandum viam esse publicam non sufficit probare per testes qd publice seu vulgo per omnes itum fuerit per longum tempus vt probatur.in.l.ij.§.summa cum vtilitate. ff.de his qui deie.vel.effu.et ita tenet per illum text. excellens doc.do. Matthe. de mathesi.de bononia in suis notabilibus notabili.xciij.qd incipit no. vnum dictum singulare. et idem vult etiam ibi Bar.qui dixit per illum tex.non sequitur publice itur per talem locum ergo via est publica priuate vie dupliciter accipi possunt vel he que sunt in agris quibus imposita est seruitus vt ad agrum alterius ducant vel he que ad agros ducunt p quas omnibus commeare licet inter quas est via consularis.et sic post illam excepit euntem quia vel iter vel actus ad illam ducens he etiam que post consularem excipiunt euntes in villas vel alios colonos ducentes etiam publice dicuntur.i. publicam naturam habent.l.ij.§.priuate.ff.ne quid in loco pub. Puto etiam qd via priuata dici debeat illa q fit per dñm vnius fundi vel plurium si ex suo fundo eam facit. et de hoc extet memoria. vt no. glo.in. l.j.ff.de loco pub.Item vie vicinales etiam priuate sunt.vt probatur in.d.l.ij.§.vicinales.dummodo extet memoria quod sint facte ex agris priuatorum collatione.vt.d.l.fi.et ibi hoc no.Bar. Vicinales vero vie sunt que ex agris priuatorum collatione facte sunt he dupliciter accipi põt. Nam quedam sunt vie vicinales que publicarum numero sunt. et ille que ex agris priuatis collatione facte sunt quarum memoria nõ existat vel etiam vbi a publico ei' solum vie vicinalis. quia tunc constat eam esse publicam vt est tex.cum glo.in.d.l.fi.in prin.et adde qd voluit Dy.insti.de act.§.preiudiciales.et q qd dixi de via publica.Quedam sunt vie vicinales que ex agris priuatorum collatione facte sunt quarum extat memoria iste priuate etiam dicuntur.vt est tex. cum glo. in.l.fi.coniuncta l.ij.§.vicinales. ff. ne quid in lo. pub.et etiam vulgo consortiue seu consortarum appellantur.Et est differentia inter has vias vicinales et militares publicas. Nam vie militares exeunt ad mare aut in vrbem:aut in flumina publica aut ad aliam viam militarem habent.Sed viarum vicinalium pars in militares vias pars sine vllo exitu intermoritur.vt est tex.in.l.ij.ff. de lo. iti. publi. Ex predictis notari potest qualiter cognoscatur via publica a vicinali priuata et qualiter sup hoc debeat capitulari et probari.et adde que dicam in tribus sequentibus.q. ¶ Quero octauo circa viam publicam an sit vnicuiq licitum ire per viam publicam et ducere currum vel plaustrum vel trabem aut lapides.et dic q sic.l.ij.§.j.ff.ne quid in loco pub.vbi dicitur q loca publica priuatorum vsibus deseruiunt iure.s.ciuitatis et nõ quasi proprio cuiusq.Et propterea dixi in.q.precedenti viam publicam esse cuius. solum est publicum.Unde quidam aduocatus hic male libellauit in quadam causa vie que nunc pendet. dixit enim viam illam esse publicam et proprietatem ad se spectare quod no.ne erres.Et qd dixi q licitum est cuiq ire per viam publicam.fallit qn esset phibitum per dñm vie.puta per principem quia nõ liceret. Nam dñi terrarum possunt prohibere nedum suis:sed etiam forensibus venire ad loca sua.ar.l.diuus.ff.de seruitu.rusti.pre.et.l.heres.ff.de vsufruc. leg. et.l.si curi.§.aristo.ff.si ser.ven.sm Bal.qui ita no.singulariter in.c.j.de no.for.fid.in vsi.feu.q subdit post q forenses venerunt in territorium alicuius sunt sicut reliquus populus.et esset contra naturalem equitatem et bonum publicum si expellantur. facit tex.in aut.de questoribus.in prin.et ita etiam tenet do.Jac.de alua.sequendo Bald.in.c.j. ad fi.in ti.qualiter iu.de vas.fide.quod pperuo tene menti. ¶ Quero an ius eundi per viam publicam possit prescribi.Et breuiter dic q non vt.l. viam publicam.ff.de via pub.vnde sm glo.ibi nota. quod si esset aliqua via publica per quam nõ fuisset itum per aliquem.propter hoc non tolleremus ius eundi per illum tex.et ideo dicit ibi glo.no. q non potest prescribi via seu ius eundi ad sanctum Jacobum.et si diceremus aliter multis ire non liceret.et dicit quod hoc est speciale contra regulam. C. de prescrip.xxx.anno.l.omnes. Vel dicit q est ideo. quia videtur excipere si alius impedit qd ius excipiendi non tollitur tempore.l. pure. ff.de doli excep. Et subdit ibi glo.not.notabiliter q etiam si per centum annos non itum fuerit fauore publice vtilitatis non prescribitur. ¶ Quero.x. cuius sit via publica.Dic quantum ad vsum est priuatorum:non quantum ad proprietatem.vt.l.ij.§.j.ibi priuatorum vsibus deseruiunt iure.s. ciuitatis nõ proprio cuiusq.ff.ne quid in loco pub. facit quod dixi in. viij.q.Sed quantum ad alios est dubium.an.s.sit illius tantum ciuitatis vel loci in quo est vel sub cuius territorio existat.an.s.sit ciuitatis romane olim et hodie principis vel domini illius ciuitatis vel loci.Et videtur q sit illius ciuitatis vel loci tantum per.d.l.ij.§.j.ibi iure.s.ciuitatis.et ita tenet ibi glo.in ver.ciuitatis.in prin.et videtur probari in.d.l.ij.in prin.cum gloss.in ver.j.que exponit municipali.et sic presupponit q ciuitas possit sup hoc disponere.et est glo.de hoc in terminis .in. d. l.ij.§.viam.que incipit vt principes in fi. que dicit q quelibet ciuitas habet iurisditionem faciendi viam publicam. ¶ In contrarium videtur qd sit tantum ciuitatis romane que hodie dñi aut principis illius ciuitatis vel loci maxime non est recognoscentis superiorem sicut est dñium Venetiarum quia si via publica est.ergo nõ videtur posse spectare ad ciuitatem:quia bona ciuitatis alterius q romane abusiue dicuntur publica sola enim ea publica sunt que populi romani sunt.vt. l. bona ciuitatis cum.l.seq.ff.de verb.sig.Item quia tex.in.d. l.ij.§. j.dicere tacite videtur q in dubio per excellentiam intelligitur de ciuitate romana per.§. sed quoties insti.de iure natu.et ita videtur tenere glo.in.d.§. j.in ver.ciuitatis.in fi.sed Bar.in.d.l.ij.§.j. concordat istas opiniones dicens q ista non repugnant nam verum est quod quelibet via publica principaliter spectat ad ciuitatem romanam per iura ad hoc allegata.et pro hoc est text.in.c.j.in princi. in ver.vie pub.in titu.que sunt regalia et spectant ad regem vel principem vt dixi.s.in.vij.q. sed quelibet ciuitas habet ius in via publica ex permissione ciuitatis romane.vt probatur in.d.l.ij. in princi.ff.ne quid in loco publico.ibi preterea.l.coniuncta glo.que exponit.l.municipali.et probatur in. l.prohibere.§.plane.ff.quod vi aut clam.facit quod dicitur de iure ciuitatis quod est approbatum regulariter a iure canonico inquantum non contradicat.vt.x.di.sine adiutorio.et in.c.seq. et notant canoniste in.c.ecclesia sancte Marie.extra de consti.ex quo not.quod quelibet ciuitas videtur habere iurisditionem faciendi viam publi. et eadem ratione reducendi viam publicam in locis priuatis vt not. Bar.in.d.l.ij.§.j.per glo.ibi que incipit vt priuatur.et idem no.in eadem.l.ij.in prin.et ex hoc Bar.in.l.ij.in prin.ff.ne quid in loco pub. dicit q fuit de facto de quadam platea quam commune vende

An sit licitũ cuiq vti via publica.

An ius eundi per viã publicam possit prescribi.

Cuius est via publica q̃stio .x.

re volebat.vt videbatur ꝙ non posset nisi p prin-
cipem.vt.l.vt continuus.§.cū quis.de verbo.obl.
datum fuit consilium tale quod de hoc fieret sta-
tutum.s.quod possit vendi ꝛ postea vendatur per
illustrex.ꝛ per.l.prohibere.§.plane.ff.qd vi aut clā.
ꝛ ibi hoc etiam voluit Bar.in.d.§.cū quis et per
omnes doc. ¶ Sed vt questio ista melius intelli-
An loca publica possint vēdi.
gatur subijcio aliaꝫ.videlꝫ an loca publica possint
vendi vel alienari ꝛ per quem et quō. Et videtur
primo ꝙ nullo modo possint alienari: qꝛ nō sunt
in commercio nostro.vt.l.sed ꝛ celsus.in princi.ff.
de contrahen.em.ꝛ.d.§.cū quis nisi per principē.
ꝛ voluit glo.in.d.§.cum quis ꝛ habetur in.l.apud
iulianum.§.fi.ff.de lega.j.vel per regem. vt in. c.j.
in prin.in ti.que sunt regalia.in contrarium vide
tur.l.ij.in prin.ne quid in loco pub.ꝛ in.d.§.plane
Ego in hoc sic puto esse dicendū.Aut est princeps
qui non cognoscit superiorem:ꝛ non est dubium
ꝙ per ipsum loca publica alienari possunt p glo.
in.d.§.cum quis.per.d.l.apud iulianū.§.fi.ꝛ per.
l.ij.in prin.decreto ne principum tibi cōcessum est
ff.ne quid in loco pub.ꝛ ita dixi in.l.inter publica
in.iij.q.ff.de verb.sig.Qd fallit quando alienātur
per metum.puta alicui tyranno potenti.ar.l.j.§.
que honorande.ff.quarum rerum ac.non da.ꝛ te-
net Bar.in.d.§.plane. ¶ Secundo fallit quando
alienares aliqua quorū donator esset in magna
diminutione iurisditionis regni sui. et tunc non
posset per.c.intellecto.extra de iureiu. ¶ Sed si
donaret aliqua que non diminuunt iurisditionē
valeret:ꝛ donatio facta a rege preiudicaret succes
sori in regno vt in.c.abbate sane.de re iudi.in vj.ꝛ
ita tenet Bart.in.d.§.predium. Aut iste princeps
recognoscit superiorem ꝛ istum equiparo ciuitati
ꝛ ideo dicendum est de eo quod dicam de ciuitate
excepta romana.aut ergo est ciuitas q̄ recognos-
cit superiorē.ꝛ tūc subdistingue.Aut sunt bona pu
blica que sunt in patrimonio ciuitatis et non in
vsu publico.exemplum sicut sunt molendina Bo-
nonie.ꝛ de istis potest ciuitas disponere pro libito
volūtatis sicut potest quilibet priuatus de re sua
vt est tex.cū glo.no.in.d.l.sed ꝛ celsus. in prin.ꝛ vo
luit etiam glo.in.d.l.inter publica.vt ibi dixi in.ij
q.et idem dicas de quacunq̄ re que esset ciuitatis
in vsu ciuitatis tm̄.puta si ciuitas haberet fundū
vel apothecas quorū redditus venirent in cōi.qꝛ
possent vēdi libere per ciuitatem .Aut sunt bona
publica que publico vsui sint destinata. sicut sunt
vie publice forum theatrum campus martius et
pratum vallis.et tunc aut vult alienare ista bona
simpliciter condendo aliquam legem vel statu-
tum. et videtur ꝙ possit condendo legem. vt.s.
dixi.ergo videtur ꝙ possit etiam alienādo:qꝛ con
tractus factus.ab illo qui habet potestatem legis
condēde habet vim legis.vt habetur in.l. cesar.ff.
de publicanis.et in.l.donationes.C. de dona.in-
ter vi.et vxo.et voluit Bar.in.l.ciuitas.ff.si cer. pe
ta.et istam opinionē ꝙ possit ciuitas sine statuto
alienare bona publica.tꝫ Raph.cu.in.d.l.cōtinu-
us.§.cuꝫ quis.de verb.obli.Sed Bar.ibi tenet cō
trarium.ꝛ cōiter doc.ꝛ Bal.in.l.ij.in prin. ff.ne q̄d
in lo.publi.et in.l.prohibere.§.plane.ff. qd vi aut
clam.et do.Pau.in.d.§.cum quis. vbi dicit quod
immo aliquando necesse est prius statutum tolle
re vel suspendere anteq̄ perueniatur ad actum cō
trarium statuto.et hoc videmus continue obser-
uari quādo vniuersitas aliquid facere vult cōtra
formā statutorum:qꝛ immo suspendit statutum ꝛ
posta facit actū cōtrariū.de quo vide omino p Bal.
in.l.j.C.ne fi.p pa.ꝛ p canonistas in.c. dilecto.ex
tra de pben.et ita feci hoc anno obseruari in col-
legio doc.Padue.qd perpetuo tene menti. qꝛ est
optima cautela ad contrauenīēdum statutis etiā
iuratis per illos qui sunt vniuersitatis vel cōtra
illos qui sunt de vniuersitate per hoc tamen non
respondetur ad ar.Rof.dum dicit ꝙ talis contra-
ctus habet vim.l.ꝛ sic perinde est ac si per.l.j.statu
tum esset.et ista est communis.ego autem teneo
opinionem Bart.per tex.in.l.j.in prin. ff.ne quid
in lo.pu.vbi vult ꝙ non sit licituꝫ aliquid in loco
pub.immittere vel damnum dare in.l.hoc est sta-
tuto.vt glo.ibi exponit concessum sit: nec obstat
quod dicit Raf.ꝙ contractus qui fit per illuꝫ qui
habet potestatem.l.condēde habetur pro .l. quia
illud procedit qn̄ contractus fit super res contra-
hentis vel quando fit per eum qui potest contra-
here.sed res pub.de quibus dixi non sunt ciuita-
tis sed principis.nec ciuitas habet potestatem cō
trahendi vel disponendi de eis.quia sibi hoc non
est pmissuꝫ a principe nisi per viam statuti seu le-
gis.vt.d.l.ij.in prin.ibi preterq̄ lege. Aut ciuitas
vult alienare per viā statuti:qꝛ vult facere primo
statutuꝫ quod locus publicus efficiatur priuatus
et postea ipsum vendere.et Bar.in.d.l.ij. in prin.
tenet quod possit vt.s.dixi do.Pau.de ca.in.l.con
tinuus.§.cum quis.ff.de verb.obli. tenet contra-
rium dicens ꝙ si ciuitas recognosceret superiorē
non posset hoc facere sine licentia superioris. Un
de dicit quod ciuitas padue non posset tale statu
tum facere nec alienare sine licentia dn̄oꝝ Vene-
tiarum apud quos est ois administratio. l.j. ff. de
cōsti.pecu.ego autem firmiter teneo contrarium
vꝫ opi.Bar.per tex.cū glo.in.d.l.ij.in prin.ne quid
in loco pub.ꝛ per.l.phibere.§. plane.ff. qd vi aut
clam.que iura loquūtur nō solum de ciuitate ro-
mana:sed etiā de alijs ciuitatibus.vt dixi in.q.p-
cedenti et ideo non debemus iura restringere ad
ciuitatem que nō recognoscit superioreꝫ:qꝛ tunc
perinde esset ac si loquereꝛ de ciuitate romana tā
tū.quod nō est dicēdum.et ex predictis infero ali
quas conclusiones. ¶ Prima est ꝙ loca publica Notabiles
vnius ciuitatis que sunt in vsu publico: vt cāpus conclusio
martius platee ꝛ similia pn̄t vendi vel aliter alie nes.
nari per ciuitatem in qua sunt si non recognoscit
superiorem vel per eius dominum similiter supe-
riorem non recognoscētem. ¶ Secūda conclusio
princeps vel ciuitas vel recognoscens superioreꝫ
potest statuere ꝙ locus publicus efficiatur pri-
uatus ꝛ vendatur vel ad alium vsum deputetur vt
d.l.ij.in princi. ibi decreto ne principum. ¶ Ter-
tia conclusio per ciuitatem vel dn̄m recognoscen
tem superiorem non possunt vendi dicta loca pu-
blica sine licentia superioris. ¶ Quarta conclusio
per ciuitatē vel dominū superiorem recognoscen
tem pōt fieri statutū sine licentia vel auctoritate
superioris ꝙ bona publica sue ciuitatis efficianꝛ
priuata et postea vēdātur tanq̄ priuata. ¶ Quin-
ta conclusio si concurrit ciuitas vel dn̄s cū supio-
re in alienādo bona publica vel in disponēdo aut
statuēdo de eis prefertur princeps superior cuius
bona sunt per.c.j.in prin.que sint regalia. ¶ Sex-
ta et vltima cōclusio.potest princeps superior qui
nō recognoscit superiorem aliū tollere ciuitati vl
dn̄o inferiori potestatē statuēdi super rebus publi
cis Et est rō qꝛ ex quo illa potestas quam hꝫ ciui-
tas disponēdi de rebus publicis leges cōdendo
procedit.alias vt.d.l.ij.in principio.ff.ne quid in
loco pub.potest per principem reuocari quoniaꝫ
nedū lex potest reuocari per principē.sed et priui-
legium cōcessum etiā per predecessorem suum ac

etiā postq̄ est alijs ius quesitū. vt.l.q̄ fundo. C.de
non alie.li.xj.vt singulariter nota.Bal.ſm Nic.de
mat.pe.col.in fi.C.vnde lib.vbi omnino de hoc vi
deas.Ad tollēdū tn̄ istud priuilegiū requireꝛ clau-
sula non obstante tali.l.puta.§.ij.ff.ne quid in lo-
co publi.ex quo tale priuilegiū est in corpore iuris
clausum ar.gl.notabilis in aut.qua in prouincia.
C.vbi de cri.agi opꝫ.ꝛ gl.in.l.heres absens.in pu.
ff.de iudi.quod est notandū. ¶ Potest addi septi-
ma conclusio ex predictis videlꝫ qd ciuitas q̄ etiaꝫ
recognoscit superiorē potest bona que sunt in pri
monio suo non in vsu cōi vt sunt molendina bo-
nonie alienare etiā sine autoritate superioris per
textum cum glo.in.l.sed ꝛ celsus.in prin.ff.de.con
trahen.em. ꝛ in.l.inter publica. ff.de verbo.signi.
Qō.xj. ¶ Quero.xj.principaliter an per viam publicam
sit licitum priuato ducere aquam simpliciter vl'p
conductū ligneū vel lapideum.Et dicas qd nō ni
si ex licentia principis vel ciuitatis in.l.seruituteꝫ
§.publico.ff.de serui.ꝛ ibi not.Bar.in.l. quomin'
Qō.xij. ff.de fluminibus. ¶ Quero.xij.an supra viā publi-
cā sit licitum facere pontes vel ponticellos.Et di
cas qd non per priuatū.vt.l.ij.§.tractat'.ff. ne q̄d
in loco pub.ꝛ ita tenet ibi glo.ꝛ Bart.ꝛ pbaꝛ in.l.
fi.ff.ne quid in flu.pub.' Sed pmissu principis vel
ciuitatis hoc fieri pōt vel qn̄ esset cōsuetudo in cō
trariū.vt.d.§.publico. ꝛ no.in.l. non solū in prin.
ff.de no.oper.nun.vt no.Bart.in.d.l.quomin'.in
xiij.q.ꝛ per Bal.in.l.lapilli.ff.de re.di.ꝛ in.l.iurisgē
tiū.§.si paciscar.ff.de pac.ꝛ per Ang.in.l.fi.ff.d ser
Qō.xiij. uitu.de quo dic vt dixi plene in li.supiori. ¶ Que-
ro.xiij.an via publica possit per priuatū occupari
aliquo modo.Dicas regulariter qd non etiam si h'
nemini sit nociuū. vt.l.ij.i prin.ff. ne quid in loco
pub.ꝛ ideo non est licitum facere scalas in via pu-
blica.nec etiam primum vel ſm gradum scale. vt
no.Ang.in.d.l.fi.ff.de serui.vt dixi in libro precedē
ti de scalis.Eodē modo non licet hortulū facere ꝛ
vineam plantare vel aliquid aliud imponere nisi
per pncipē aut ciuitatē vel per consuetudinē hoc
permittereꝛ qd no. Et pdicta q̄ dixi in his tribus
questionib' primis de concessione principis vl' ci
uitatis intelligo quando talis concessio esset vici
norum aut alicui' priuati. qꝛ tunc talis concessio
non valeret ar.l.quoties.C.de preci. impe.offe.et
l.nec amit.C.de emā.lib.ꝛ ita tenet glo.in.l. serui
tutes.§.pub.in ver.incommodo de ser.ꝛ glo. in.l.
ij.§.si quis a pncipe.in ver.impetrauerit.ff.ne qd
in loco pub.Circa qd vide oino que plenissime di
xi.s.de pōticellis ver.circa pdicta dubitari posset
et in tit.de ingressu ver.predicta aūt intellige.ꝛ.s.
Qō.xiiij. de curia i.vj.fal. ¶ Quero.xiiij. an via publica pos
sit claudi.dic breuiter aut interuenit autoritas pn-
cipis aut ciuitatis aut illi' cui reipublice admini-
stratio concessa est vt possit ire. l. seruitute. §. pu-
blico.ff.de serui.ꝛ.l.ij.in.prin.ff. ne quid in lo. pu.
et.l.qd principis.ff.de aqua plu.ar.ꝛ in.l.prohibeꝛ
§.plane.ff.qd vi aut clam. Aut non interuenit ta-
lis autoritas.et tunc aut talis via habet exitū in
aliam viam publicam vel ad vrbeꝫ vel ad mare vl'
flumina iuxta.l.fi.ff.de loco ꝛ iti.pub. et tunc sine
dubio per priuatos claudi non potest vt.d. l.ij. §.
pretor ait.ꝛ est tex.cuꝫ glos.in.l.j.ff.de lo.iti.publi.
qui dicit quod si aliquis viam publicam clauserit
cuilibet permittitur agere interdicto vt restituaꝛ
in pristinum statuꝫ vt.d.§.pretor ait.aut talis via
non habet exitum.quia per eam forte itur ad cer
tas domos.et nunc videtur quod possit claudi qꝛ
illa via videtur esse vicinalis et vicinis tantuꝫ ser-
uit. et sic quedam priuatorum vicinorum esse vi-
dentur per.l.ij.§.vicinales.ff.ne quid in lo.pu.Ex
quo potest inferri. si domus vel fundus qui sunt
vndiq̄ esset vnus tantum ille solus posset dictam
viam claudere. et vide multos esse in hac opinio-
ne.Sed contrarium est verius presupponēdo qd
sit via publica vel vicinalis ita tamen non extat
memoria quod sit facta ex collatione fundorum
vicinorum quia talis via dicitur publica licet ap-
pelletur vicinalis ex eo qꝛ pncipaliter vicinis de
seruit.vt.dixi supra in vij.q.Unde cum sit via pub.
et in vsu publico ꝛ publice omnibus pateat clau-
di non potest per.d.l.ij.ff.ne quid in loco publi. ꝛ
per.l.j.§.si quis in speciem.ꝛ.l.fi.ff.de via.ꝛ.l.j.cuꝫ
glo.ff.de lo.ꝛ iti.priua.ꝛ ita tenet ange.cōsilio suo
xviij.quod incipit reperitur ista reformatio infra
scripti tenoris qui subdit quod quis potest dicere
hanc viam non esse publicam cum exitum nō ha-
beat non.n.hec attendimus sed hoc tantuꝫ an so
lum sit publica.pro quo tu allega.d.l.ij.§.viaꝫ pu-
blicam. nec obstat quod dicatur vicinalis vel con
sortiua.quia non ex eo quod sit vicinorum vel cō-
sortum ritu proprietatis sed eo quia principaliter
deseruit vicinis et consortibus. tamen in vsu pu-
blico non est nisi probetur quod extet memoria
quod sit facta ex collatione fundorum quia tunc
esset priuata eorum et per eos posset claudi et nō
aliter per dictam.l.ij.§.vicinales.ꝛ per.l.fin.de lo.
itine.publ.et per ea que dixi in.vij.quest. supra de
ingressu vel introitu versic.predicta autem proce-
dunt.quod perpetuo tene menti. quia sepe de fa-
cto contingūt. ¶ Quero.xv.quid si aliquis vel ali Qō.xv.
ter impedit quod per eam iri non possit an pos-
sit agi contra claudentem vel impedientem dic
quod sic vt.l.quibus diebus.in princi.ff.de condi.
et demon.et.l.j.ff.de lo.itine.publ. et dicit glos.in
dicta.l. quibus diebus.quod possum agere actio-
ne iniuriarum vel negatoria Bald. ibi tenet con-
trarium qd quis non prosequitur interesse pecu-
niarium vel patrimoniale quo dantur.ideo dicit
competere dumtaxat iudicis officiuꝫ argumen.l.
denuntiamus.C.de his qui ad ecclesi.confu.ꝛ.l.si
seruus.ff.quod cum eo.ꝛ.ff. de offi. proconsul.l.fi.
et ita tenet do.Pau. de ca.in.d.l.quibus diebus.
in fine. princi.ego plus dico qd si aliquis claude-
ret viam publicam cuilibet permittitur agere in-
terdicto vt restituatur in pristinum statuꝫ.vt. l.ij.
§.pretor ait.ff.ne quid in lo.ꝛ iti.publ. ꝛ dixi in.q.
precedenti.Quod tamen intellige nisi esset clausa
actoritate principis vel eius q̄ haberet potestatē
alienandi.vt.s.dixi in.viij.ꝛ.x.q. ¶ Quero. xvj.ali- Qō.xvj.
quis clausit viam nunquid possum propria auto-
ritate clausam frangere. dic aut loquimur de via
priuata.aut est clausa per dn̄m vie aut per alium.
Si est clausa per dn̄m vie nullus potest eam clau-
surā rumpere.qꝛ in nostro licitum est pro libito fa
cere vt.l.in re mandata.ff.mā. nisi illa via iure ser
uitutis esset alteri obligata. qꝛ qn̄ aliquis edificat
etiam contra debitam seruitutem dūmodo non
edificat in alieno. sed in suo tm̄ nō potest propria
autoritate etiaꝫ per illum cui seruitus debeꝛ. vt.l.
quēad.§.si ad ianuā.ff.qd vi aut clā.Si v'o alius q̄
dn̄s claudit viam potest indistincte dominus pro
pria autoritate destruere.vt probatur in.d.§.si p-
tecti.et in.d.§.si ad ianuam. Si autem via est pu
blica.tunc dic qd non debet propria autoritate de
struere sed debet agi interdicto ne quid i loco pu
blico.vt.l.ij.in pn.ꝛ.§. ait pretor.ꝛ.§. pretor ait.ff.
ne quid in loco pub.et de hac questione dic vt dixi
s.in pcedenti libro de seruit.rig.imit.in.vij.q.pn-
cipali vbi plenissime examinaui istum articulum.

Qð.xvij. ¶Quero. xvij. quidsi claudit via publica q̃ est in vna contrata an alius de alia contrata cuius parum aut nihil interest possit agere vt destruat dicta clausula.dicas qð sic. vt.d.l.ij.§. ne quid i loco pu. Et hoc tenet gl.no.in.d.l.ij.C.de. in ver.actionis ↄ ita tenet Ang.in.l.in prouinciali.§.fin. ff. de no.oper.nū. qui dicit illā glo. non esse alibi.ↄ Jo. de anania in.c.qualiter ↄ qñ in.ū. col.extra de accu.qui dicit ꝙ illa gl.cōiter tenetur per do. immo dicit plus qð etiam forenses possunt agere per.d. l.is.ↄ ita no.Bar.Ang.ↄ do.in. d.l.in puinciali.§. fi.ↄ dixi.§.de cloacis in.vij.q. ¶Quero.xviij.de q̃

Qð.xviij. dā questiõe que fuit inter duas cōmunitates quā ponit Bald.in.l.plures.C.de condi.inser. de quadam via publica per quam ibāt curr᷒ vtriusq; cōmunitatis.cui ex dñis territorij debet hec via applicari ↄ dicendū est qð dicta via est in promiscuo vsu nec diuidi potest quia quelibet pars diuisa esset inutilis ad exercitiū vie.et cuius effectus indiuiduus est eius quoq; substantia indiuidua est ar. ff.de re iud.l.cui᷒ effectus.ↄ. ff.cōi di.l. arbor.§.de vestibulo. Et maleficia ibi cōmissa.findicus vtriusq; vniuersitatis potest denunciare. nec est curandum in qua parte ville vtrum magis versus vnus territorij siue latera vnius territorij quā versus reliquum qr tota via est in promiscua iurisdictione. Et iste cōtrates redigunt ad instar duoꝝ socio rum siue duorum reorum credendi vnde si trāseū tes per illam viam debent soluere pedagium erit cōe.qr ex re promiscua ↄ communi peruenit. Inq rendo tamen de maleficio ibi commisso videtur melior conditio occupantis. Et occupare dicitur qui rorū vsurpat.et tamē hic habeē occupatio iurisdictionis vbi preuentio facit ius arg. ff.de offi. consu.l.j. Et sicut implere conditionē soli implenti.vt.d.l.si plures.C.de conditio.inser.ita exercere iurisdictiones prodest soli exercenti ↄ solus preueniens intelligitur iurisdictionem exercere. Alij differunt qð si in medio duaꝝ ciuitatū est locus cōmunis et ibi fiat maleficium qð potestas vtriusq; ciuitatis habet cognoscere qr eius territorium offenditur.ff.de his qui deie.vel effu.l.j.in fi.ↄ.l.si vero.§.quod si ex meridiano.ↄ sic non est melior cōditio preuenientis. sicut in iniuria facta pluribᷣ vnusquisq; iniuriam suam prosequitur. et hec est verior ꝑm Alber.de ceruio.ↄ dicit Bal in.d.l.si plures et econuerso si villa tenetur emendare furta in suo destrictu ↄ in via communi duarum villaꝝ esset factum furtum:quelibet villa tenetur insolidū sed si vna absoluitur altera liberat᷒ vt in dictis iuribus ↄ sic quod commune est priuatum actiue passiue in istis indiuiduis ꝑm Bal.in.d.l.si plures et adde predictis ꝓtum ad condemnationē quod not.Alb.de ro.in.ij.parte statutoꝝ.q.clxxvij.ↄ etiā q.xxxviij. ¶Quero.xix.statuto cauet qð vulnerās

Qð.xix. via publica magis puniatur quam si alibi vulnerat.aliquis percussit in via priuata per quā.tamē iter publice fiebat an punietur ac si in via publica vulnerasset.ↄ videtur quod sic per.l.j.§.summa cū vtilitate.ibi dummodo per eum vulgo iter fiat.ff. de his qui deie.vel effu. qr nemo expectari debet. vt.l.ij.§.cōditio.ff.de adi.le.itarener Ang.in tractatu suo de maleficijs in ti.ō pe.ↄ pcul.ↄ insul.ꝑ. item po.et eum sequitur Albe.de ro. in suo opere statutoꝝ in.ij.parte.q. xxxvij. que incipit statuto cauetur qð vulnerās. In contrarium tamen videtur qð illa via in veritate est priuata et in q̃stione presupponit ↄ dixi.§.in eo.in. vij.q. ergo statutum penale loquens de via publica non debet habere locum in priuata quoniam statuta sunt stricti iuris nec regulariter debet extendi. vt.l. ij. §. hec verba.ff.de nego.ge. ↄ.l.j.§.is qui nauem.ff.de exer.cum si.ↄ maxime statuta penalia vt not.in.l. si vero.§.de iure.ff.sol.ma.ↄ istam partez puto esse veriorem.quia quando statutum est penale ↄ correctorium iuris communis sicut presupponitur in casu isto.tunc non debet extendi etiam per idē titatem rationis per no.per glo.ↄ docto.in aut. quas actiones.C.de sacrosan.eccle.ↄ per no.elegā ter.per bar.in.l.j.ff.so.ma.in.ix.q.secus esset quando statutum declararet aut distingueret ius commune.quia bene tunc fieret extensio per identitatem rationis ꝑm Bart.in.d.l.si constante. ston ob. l.j.§.summa cum vtilitate.ff.de his qui deie.vl᷒ effu.quia ibi fit extensio per.l.ↄ in casu nostro fieret per boiez qð non est dicendū per predicta. ¶Que

Qð.xx. ro. xx. de alia questione quotidiana scz statutum est hoc padue:et etiam in multis locis qð si quis vendiderit fundum possit coherens seu confinis seu collateralis presentare idem pretium et vendi care fundum venditum ab emtore.modo aliquis vendidit fundum ↄ vicinus qui habet alium fundum propinquum via tamen publica interueniē te vult presentare pretium vigore dicti statuti.queritur an possit.et dubium est in hoc an talis vicinus dicatur coherens ↄ confinis aut collateralis ita qð possit presentare.ↄ videtur qð sic per.l. act᷒ ff.de acqui.re.do.ↄ per rex.cum glo.no.insti.de re. diui.in.§.riparum. in ver.adherent. vbi habetur qð ripe fluminis dicuntur esse illorum quoꝝ prediꝫ adherent etiam si via pub.sit in medio.Item pro hoc quia via publica media non impedit seruitutem licet alius locus priuatus sit.vt.l.seruitutes.§.pub.ff.de ser.ↄ.l.qui sella.§.fi.de ser.ru.ↄ casus videtur ad literam in.l.ij.§.fin.cum.l.seq. ff.fini.regun.vbi dicitur qð si via publica sit in medio inter fundum tuum ↄ meuz confiniū nō intelligi ꝙ ager vicini.et ideo vult ibi qð nō possit agi iudicio fini.regū.qð inter confines competit.et istam vltimam partem puto veriorem esse.et idem etiā dicas si flumen publicum sit etiā in medio qr non dicerētur esse confines seu collaterales. vt est rex. in.l.j.que incipit qr vias.ff.fi.regū.Secus si riuus priuatus interueniret.vt est casus in.l.seq.que incipit.sed si riuus.ↄ hāc partem etiam tenet Bald. in quadam lege greca Federici imperatoris que vocatur ius prohomissos.in glo.ū.nec ob.l.maritus.de acqui.re.do.vbi rex.in fi.videtur velle qð si inter fundum vicini ↄ meū est via publica: ↄ flumē destruxit fundū vicini ↄ viā publicam.et postea retrocedit flumē qð fundus vicini efficitur meus non obstante qð via que remanet sit in medio. qr ille ter.fundat se in hac ratione.in fi.qz etiam ipsa via est fundi mei ↄ glo.intelligitur ꝙtū ad emolumentum nō ꝙtum ad ꝓiciendum vel quantuz ad commodum meuz.qz si via destrueretur ex fundo meo deberet reparari per.l.si locus.§.fi.ff. quē admo.ser.amit. Sed quo ad alios effectus secus. Et ideo quantum ad hoc vt fundus qui est vltra viam sit coherens quantum ad hoc vt contra ius commune possit vendicari dicendum est qð ipsa via impediat ne fundi dicantur coherentes.ↄ eodem modo respondeo ad glos.in. §.riparum.que potius probat contrarium relata ad text.qui text. dicit qð ripe sunt eius cuius predio adherent. et glo.addit etiam si via vel flumen sit etiam in medio.sq. d. licet tunc non adhereat predio quando via est in medio tamen ripa sua est. ¶Quero.xxj. Qð.xxj.

quid si via communis est ad fontes altrorum.vel

castrorum ad cuius iusdictionem presumant̃ predia pertinere.Respōdeo ꝑm Bal.in.l.si plures.C. de condi.inser. qð via communis diffinit loca ꝑm vicinitatem aspectus.insti.de rerum diui.§. insula.ↄ vide qð no.Azo in summa.C.vti pos.§.in his. Item medium est extremitatibus oppositum ꝑm Aristote.et ideo nulla extremitas predicat̃ de medio. Item quod participat de contrarijs non est simpliciter tale. vt.ff.de le.ij.l.hoc legatū. ¶Quero.xxij. aliquis legat vel vendit fundum vel domū an videatur concessum qð debeat habere viam ex fundo exterioris vel vendentis: vel sunt duo fratres aut socij diuidunt vnum fundum. an in dubio videatur actum qð vnus debeat habere viam per partem alterius. Vide que plenissime dixi in li.precedenti.in ri.de ser. iti. seu aditus.vbi etiam dixi de itin.ↄ actu.vbi omnino vide. et adde quod si aliquis vendit fundum in quo habet capellam qð capella non cedit si habet aditum ex publico. Sed bar. ita dicit.in.l.si mercedē.§.j.ff. de ac.em. per illum rex.cui adde no.per Jnno.ↄ doc.in. c.ex literis.extra de iure parro. ¶Quero.xxiij.quid si via publica est a quis inūdata vel aliter destructa. an possit iri per fundum vicini. dic qð sic per. l. si locus.§.fi.ff.quemad.serui.amit.ↄ nunqd debeat vicinus de hoc habere pretium glo.ibi tangit ego dixi in loco precedenti.in.x.q.principali.in fi.ff.de seruitu.in antepe.q.ver.sed quid si locus debens seruiturem itineris est inundatus.et in pe.q. ver. vij.quando via publica.ↄ adde quod isto casu si aliquis ducerer pecudes vel animalia per fundū vicini.quando via publica est destructa nō potest accusari per vicinum de damno daro.vt no.Bald.in l.per agrum.C.de seruit.ↄ aqua. ↄ vide ad hoc glo. j.di.omnes leges.in glo. magna.in fi.ↄ glo.fin.in princi.maritus.ff.de acqui.re.do. et hoc intelligedummodo ciuiliter ducat animalia.ita qð a damno inquantum potest custodiat.l.si cui.ff.de seruit. ꝑm Bald.in.d.l.per agrum. ¶Quero. xxiij. quid si aliquis in agrum vicini viam publicam reiecerit. an is per cuius fundum via publica facta est possit agere contra eum.dic qð sic.quia potest agere actione vie reiecte ad suum interesse. s. quanti sua interest qð via publica per suum fundū facta non sit.vt est tex.in.l.si in agrum.ff.de via publica quam actionem quidam differunt esse proprium nomen actionis.ↄ ita est in arbore actionū Joannis in speciali circulo.et ita bene sonat actio reiecte vie sicut et nomen alterius actionis. et ita tenuit Azo vt no.glo.j.in fi.in.d.l.si in agrū. Alij differunt qð non est proprium nomen actionis. sed est quedam adiectio sicut est actio de peculio.ↄ qð dicitur in.d.l.si in agrum.quod datur actio vie reiecte debet exponi.idest propter viam reiectaz datur actio vtilis.l.aquile. vel in factum.vt not.glo. in.d.l.si in agrum.sicut et alias datur actio de dolo.idest propter tanꝫ dolum datur actio. scilicet mā.C.de do.l.j.et istam partem tanꝫ vltimam videtur sequi Rof. in libellis suis iuris ciuilis. in titu.si vicinus per fundum viam reiecerit ꝛc. alias est rubrica de actione vie reiecte.ↄ ita etiam tenet Bartol.in.d.l.si in agrum.qui dicit quod ista non est actio de per se:sed est actio in factum ex hoc edicto.vel per legem aquiliam.et intellige Barto.dū dicat et hoc dicto de edicto posito in.l.j.de via publica ↄ itinere publico reiecte.Sed circa istā actionem vie reiecte queram de quibusdam pro eius declaratione:quia est materia incognita. ¶ Primo quot sint necessaria ad hoc vt competat ista actio. Roffre.in dicta rubrica de actio. vi reiecte dicit ꝙ tria sunt necessaria. Primū ꝙ viam publicam quis fecerit per fundum. Secundum ꝙ iste fundus sit vicini sui.et idē si esset alterius priuati Tertiū ꝙ propter hoc damnum sit illarum illi vicino vel dño per cuius fundum via publica facta est et hec oia colliguntur in.d.l.si in agrū.ff.de via publi. ¶Secundo quero quid cōperat ista actio. et videt ꝙ comperat ad hoc vt via publica reiecta in agrum vicini remoueatur de fundo illo.sed dic contra:quia immo cōperat ad interesse rei.vt est casus.in.d.l.si in agrū.ↄ hoc tenet Rof.in.d.ri. de act.vi.re.et adde qð dicam in sequenti. Hoc rei fallit in casu qñ via publica esset destructa per.l.si locus.§.fi.ff.quēadmo.ser.amit.ꝑm glo.in.d.l.si in agrum.quā declara.vt dixi.§.in.xxij.q.et in alijs locis ibi remissis. ¶Tertio quero quid si agerur ad hoc vt illa via remoueatur. Dic ꝙ non cōperit actio predicta vt statim dixi. sed possum ego in cuius fundum via reiecta est propria auctoritate claudere ita ꝙ plus inde transire nō possit per.l. quemad.§.si prorectiōe.ff.ad.l.aquil.ar.l.ij.C.de allu.et ita Rof.in.d.ri.de act.vie re.q̃ dicit qð ita de facto sepe videmus.et adde qð dixi.§.in.vj.q.

¶Quarto quero quid si egit quis primo cōtra vicinum qui viam pu.in fundum suū reiecit et fuit consecutus interesse suū per actionez vie reiecte. an poterit postea claudere viam. Videtur qð sic. arg.l.fichum aut pamphilus.§.de loco.ff.de sol. Contrariū teneas quod cum ipse pretiū habuit ↄ pretium loco rei succedat.ff.de peti.hereditā.l.si pretium.et dixi in.l.labeo.§.fabinus.ↄ.§.item si ꝺñs de verbo.sig.ergo videtur habere fundum ex quo habet pretiū.vnde viam claudere aut remouere non poterit.ↄ ita tenet Rof.in loco prealleg.Iteꝫ pro hoc cum comperant dño fundi duo remedia. Unū ad interesse. aliud ad rem intentando vnuz alteri renuntiare videtur iuxta notata.in.l.quod in herede.§.eligere.ff.de tri. ¶Quinto quero qd si aliquis reiecit viam priuatam per fundū vicini sui.nunquid agetur actione priuata.et videtur ꝙ non.qz illa actio est inuenta pro via publica Rof. tamen in ri.prealleg.in fi.dicit ꝙ credit ꝙ vtilem actionem habere possit ↄ intentare etiam negatoriam.et si est dominus fundi datur.sibi vtilis negatoria vel publiciana.vt.l.si ego.ff.de pu.directa actio non datur pro via tantum publica:quia tunc non concurrunt verba et mens legis. facit quod no.in.l.tutori.C.de neg.gest.et.in.l.si quis id quod.in princi.ff.de iurisdi.om.iud. ¶Serro quero quomodo debet formari libellus in hac actione vie reiecte. Et dic quod debet formari isto modo. Coram vobis ꝛc.compareo ego Philipp᷒ Alexander de vellerro:contra et aduersus Antonium falsepedarum.et dico et exponoꝫ ꝙ dictus Antonius in agrum meum viam publicam reiecit seu immisit propter quod interest mea ne via illa ita reiecta esset quare istud interesse meuz petet. Ad hoc propono actionem vie reiecte: et hoc tenendo illam opinionem quod comperat dicta actio.sed tenendo aliam opinionem.s. ꝙ non sit proprium nomen actionis.sicut dixi in prima.q. huius.xxiij.q.tunc retinebas omnia in libello posita et adijcias.ↄ ad hoc propono actionem in factum vel vtilem.l.aquilie.ita dicit Rof.in.d.ri.de act.vie reie. Sed tu dicas ꝙ hodie in vtroq; casu non est necesse quod exprimatur nomen actionis vt no.glo.magna.in.l.j.in princi.ff.de eden.ↄ ibi per doc.et no.per glo.et doc.in.c.dilecti.extra de iu.in.c.examinata.eo.tit.et rursus est ꝙ non inferatur nomen actionis in libello.vt notatur in di

Libellus in actiõe vie reiecte.

ctis iuribus:z maxime in casu isto i quo sunt opi-
niones qd sit propriũ nomen actionis exprimen-
dum. ¶ Septimo z vltimo quero quomõ debeat
actor z reus formare positiões in hac actione vie
reiecte.dic sm Rof.in ti.sepius allegato q: posi-
tiones actionis sic fieri debẽt. Ego dico q via pu-
blica vadit et ire debet per tales partes vel recta
via publica per illas tu vicinus reiecisti vel immi-
sisti per fundum meũ. Item dico q per talem viã
missam per fundum meũ damnum mihi illatum
est zc. Positiones vero rei sic fieri possunt.et dico
q via publica est vel esse debet per tales partes si-
cut nunc est. Item dico q partes illas vel fines est
fundus ius. Item dico q per talem viã publicam
ita immissa conditio tua facta est melior modo q
viam et stratam publicã potest inde simonia ven
dere renuntiantibus:z p viam publicam transeũ
tibus. ¶ Quero.xxv.an quilibet teneat munire
vel reficere viam. Dic duplex est via.vna publica.
alia priuata. vt dixi supra in.vij.q.primo casu qñ
via est publica distingue.aut via est intra ciuitatẽ:
et quilibet debet munire iuxta domum suam.vt.
l.ediles.ff.de via publ.alias est.in ti.ff.de loco pu-
blico fru. Et ita tenet Bar.in.l.qui bithimiam.C
de mune.conce.li.x.et idem si via publica est per
burgos ciuitatis.vt est tex.cum glo.in ver.ciuita-
tes.in.d.l.ediles.in tantum quod nullum genus
hominum excusatur ab isto onere:q: non nume-
ratur inter sordida munera.vt.l.absit.C.de priui.
do.Augu.li.xj.et ibi per Bar.nisi esset concessa va-
catio munerum publicorũ.vel papalis confessio
vt nõ teneatur ad istud onus reficiendum.vt.l.hi
qui muneris.ff.de vaca.mu.z.no.glo.et Bar.in.d.
l.absit.z ideo non excusantur etiam predia princi
pis:vt ibi. Et hoc tenet Andre.de barulo p illum
tex.z est tex.in.l.ad instructionem.C.de sacrosan.
eccle. Item nec excusant ecclesie vt ibi.z in aut.de
eccl.ti.§.hoc sancim.colũ.viij.q: est onus reale.
vt dicit Bar.in.d.l.ad instructionẽ.z sic no.q res
eccle tenentur ad refectionẽ viarum publicaruz.
Non autem dicas qd sola ecclesia.i.ipse loc sacer
sine aliqua possessione teneatur ad istam refectio
nem:quia non tenetur sed per possessiones tantũ
Et ideo fratres minores non tenent ad istd onus
nec etiam ecclesie ciuitatis tenentur ad refectio-
nem vie seu stilizare iura ciuitatis Bononie:quia
ecclesie nullius bonis sunt:sed parochia reficiet
sm Jac.bu.z Bal.in.d.l.ad instructionez. Et quia
istud onus reputatur esse onus fructuum.vt.l.si
pendentes.§.si quis cloacam.ff.de vsu.z.d.l.edi-
les.sequitur quod possessiones steriles que nihil
reddunt de fru. non tenent ad istud onus sz Bal.
in.d.l.ad instructionem. ¶ Sed aduerte quia gl.
xvj q.j.§.nouarum.alias in.§.iuxta.in ver.nouis
collationibus.in fi.dicit singulariter qd non tene
tur.l.ad instructionez.C.de sacrosan.eccle.que di-
cit qd clerici tenentur ad instructionem itinerũ:
et pro hoc videtur tex.in.c.non minus.de immu.
eccle.z in cle.j.eo.tit.z hoc tenet Hosti.in summa
de immu.eccle.§.quibus.ego vero credo illã glos.
non dicere verum:qm ista sunt munera realia.vt
dicit Bar.in.l.ad instructionem.z non sunt sordi-
da:ergo tenetur ecclesie.vt.d.l.absit. Nec ob.d.§.
nouarum.quia ibi dicitur quod ecclesia non tene
tur ad nouas collationes. et sic ad munera sordi
da. Et istam partez quod ecclesia teneatur ad ista
onera refectionis viarum tenet Anto.de but.in
d.c.non minus.vbi plene examinat istam mate-
riam z ita etiam tenet Cardi.zab.in cle.j.xvij.q.d
vita z hone.cleri.dicens qd.d.l.ad instructionem

Qui teneantur reficere viã.

An eccle teneat ad refectionẽ viarũ publicaz.

hoc expresse dicit nec aliquod ius nouum specifi-
ce cõtradicit. Unde quod non mutatur quare sta-
re prohibetur.l.sancimus.C.de testa.z.l.precibus
in fi.C.de appel.z allego hanc rationem ad idem
quia leges ciuiles sunt approbate per ius canoni
cum inquantum non contradicant expresse cano
nibus vt probatur.x.di.si in adiutoriũ.z in.c.se.et
notant canoniste i.c.ecclesia sancte Marie.extra
de cõst.z de ista materia an ecclesia et alij tenean-
tur ad refectionem viarum et pontium vide per
dñm Pe.de ancha.in repetitione.c.postulasti.in.
v.q.extra de fo.compe. ¶ Sed quid si imponatur
gabella pro plaustris z curribus z que soluitur ad
portã pro refectione vie ecclesia teneatur.z dicas
q sic.q: aliquid soluit ex eo q plaustra destruunt
vias z oportet q continue reficiantur ex illa pecu
nia et ideo sicut ecclesia tenetur ad refectionem
viarum sm quod supra dixi.ita ad solutionez hu-
ius gabelle ex qua reficiunt vie sm Jacob.but.et
Bal.in.d.l.ad destructionẽ.dicit tamẽ ibi Bal.qd
ad hoc non possunt cogi per seculares vt in clemẽ.
j.de immu.eccle. ¶ Itẽ quid si ciuitas vel vicinia
vult facere vnam viam de nouo z vult imponere
onus proprie pro rebus pro dicta expensa vie vel
pontis.an possit imponi ecclesijs. Bart.in.d.l.ad
instructionẽ dicit q non per aut. Item nullacom
munitas.C.de epis.z cle.nisi pdia essent tributa-
ria. De quo vide per Bart.in.l.placet.C.de sacro.
ecclesi. ¶ Secũdo casu qñ via est extra ciuitatem
benignius.tunc debet fieri refectio z iniunctio ex
pense communis imponẽdo collectã pro quanti-
tate patrimonij per.l.qui bithimiã.C.de mu.cõ-
ce.lib.xj.z ibi hoc tenet Bar.hoc tñ fallit qñ dñs
ciuitatis vel alius superior reciperet vectigalia a
transeuntibus.z tũc suis sumtibus eã viã deberet
dñs vel superior facere purgari z repari nõ autez
sumtibus subditorum per regulã iuris qui sentit
onus zc.de reg.iur.in.vj.z.l.sm naturã.ff.eo.titu.
et ita tenet Jo.de pla.in.l.vna.C.de ale.in.li.xj.z.
pro hoc facit quod notabiliter dicit Archi.xxxiij.
q.iij.si quis peregrinus. Ubi dicit q isti comites z
barones tenẽtur ciuitates suas in quibus colli-
gunt pedagia et stratas tenere securas a latroni-
bus als tenentur emendare damnum depredato
et idem sequitur Bal.in.c.j.in pe.col.principij in
titu.de his q feu.da.pos.z in.c.j.§.cõuẽticulas.l.ij.
colum.de pac.iur.fir.et Flo.in.l.j.§.summa.ff.de
his qui deie.vel effu.quod perpetuo tene men-
ti. ¶ Secundo casu principali quando via est pri
uata.z hoc potest esse duobus modis modis. Uno
modo via.i.ius eundi prout est seruitus.z tunc cõ
uenit ius refectionis ei qui habet viam ille enĩ q
habet solum debet pati.vt.l.refectionis.ff.cõ.pre
dio.z dixi plene.s. Scdo modo accipitur via pri-
uata hoc est facta ex collationibus priuatorum.z
tunc idem quo ad illos priuatos q: ad eos perti-
net refectio vt.l.ij.§.viarum.ff.ne quid in lo.pub.
z hoc tenet guil.de cu.in.l.neminẽ.C.de sacrosan.
eccle.et sequitur Bar.in.d.l.q bithimiã. ¶ Sed
iuxta predicta queritur an scholaris vel qui con-
duxit domum teneatur ad refectionẽ vie:z quidã
dicũt q nõ solet allegari.ff.loca.et ibi tenet Sal.
in.l.in summa.C.de pi.dicas otrarium q tenent
soluere z si nõ soluunt potest via occupari vt.l.e-
diles.ff.de via publica.et si soluũt soluent expen-
sis locatoris quia locatori imputabũt in pẽsione
per actionem ex eo.cõtractu sm Pe.et Cyn.in.d.
l.in summa z Bar.in.d.l.ediles.et ita tenet etiam
Alb.de rosa.sm Odof.in suo ope statutorũ in pri-
ma pte.q.xxxvj.que incipit statuto cauetur. Ubi

An cõductor dom teneat ad refectionẽ vie.

vult qd si est statutum qd quis añ domũ suam te-
neatur soligare sub certa pena qd inquilinus sol-
uendo imputat locatori.z idem tenet dñs Paul.
in.l.ex conducto.in prin.ff.loca.et not.in.l.si pen-
dentes §.si quis cloacam.ff.de vsuf.et idem tenet
Rof.in libellis suis iuris ciuilis. in ti.de offi.iud.
quo phibetur ne aliquid fiat in via publ.in fi.qui
dicit q ad hoc cõpetit offi.iudi.per.d.l.ediles.cir-
ca fi.de isto officio iudicis dic vt p eum in.d.tit.z.
§.dicetur. ¶ Item quid si esset emphiteota seu li-
uellarius.an teneatur reficere viam publicã ante
domum suã emphiteoticã dicas quod sic z expen
sis suis.vt.l.ij.circa prin.in versi.publicarum fun
ctionuz.C.de iure emphite.et ibi ponitur p albe.
de ro.in.d.q.xxxvj.z dicit idem de vasallo.z est no
tandum q: isti dicuntur habere vtile dominiũ.vt
l.j.§.j.ff.si ager vectiga.vel emphi.per.c.j.ibi.si rei
autem.z ibi nota.in titu.de ven.de re.alie.facta.
et nota.glo.in.l.si vt certo.§.si duobus vehiculuz
ff.commo.z.in.c.cum bertol.de re.iudi. ¶ Item
quid de vsufructuario an teneatur ad refectionẽ
vie dic q sic.vt.l.si pendentis.§.si quis cloacam.ff
de vsufru.z vide quod ibi nota.z in.l.atheium.co.
tit.et in.l.qui cõcubinas.§.qui hortos.ff.de le.iij.
et qd not.Bar.in.l.his verbis.§.idem respondit
co.titu.et in.l.fina.ff.de vsufruc.leg.vbi omnino
vide qd intellige nisi possessiões essent steriles in
quibus haberet vsufructũ.vt.s.dixi post principiũ
huius.xxv.q.principalis. ¶ Item quid de marito
qui habz fundum dotalem iuxta viam publicam
que debz refici.dic vt habetur.in.l.iiij.§.j.ff.de sim
pensis.z adde quod statim dicam. ¶ Item quid si
aliquis habitet i domo gratis an teneatur ad re-
fectionem vie.dic q sic si refectio pura purgatio
pertinet ad vtilitatem momentaneã sed si ad per
petuam secus et ita vult dicta.l.iij.§.j.et ita tenet
Bar.in.d.l.ediles.ff.de via publica. Ego puto q si
refectio debet durare pro tempore quo habitare
debet gratis vel maiori teneatur:alias nõ per.d.
l.iij.§.j.z quod ibi notant Bar.z Angel.l.diuortio.
§.q in anno.et quod ibi nota.ff.solu.matrimo.
¶ Item an teneatur quis reficere viam si prius
vult cedere domui quam hz iuxta viã vide Bald.
in addi.specula.ti.de censi.z vide que dixi.s.de pu
reo ver.sed pone q quedam cõmunitas.et per ibi
dicta determina etiaz istam.q. ¶ Item queritur
quid si via publica nõ est destructa ex antiquitate
vel casu sed aliquis ipsã exarauit seu aliter destru-
xit:an vicini teneantur reficere. Dicas q non sed
ipse tantũ qui eam destruxit.vt est tex.in.l.si in a-
grum in fi.ff.de via publica. ¶ Sz quid si ille non
est soluendo dic q vicini coguntur.vt no.ibi glo.
singularis.ar.d.l.ediles.§.construant.z.l.ij.§.via
rum.ff.ne quid in lo.publ.z dicit Ludo.de roma.
in quodam suo singulari quod incipit. Dic mihi
viam destructã zc.q illa glo.est singularis et non
est alibi. Item adde q: sepe dictum est quod quis
tenetur reficere viam in ciuitate vel burgo. Nam
intelligitur quatenus protendit latitudo domus
sue.ita Argu.in.l.singularũ.in fi.C.de edifi.priua.
vel quatenus protendit latitudo cuiuscũq fundi
qui sit in ciuitate vel burgo versus dictam viã pu-
blicam argu.l.inter cos.ff.de acqui.re.do.z per.l.
adeo.§.insula.eo.titu.et insti.de re.diui.§.insula.
Et dixi cuiuscunq fundi:quia quicũq fundus sit
in ciuitate vl burgo idem iuris est siue sit domus
siue stabulum siue hortus et siue sit fundus rusti.
siue vrbanus:qm in vrbe et in burgis potest esse
fundus rusticus quia non locus sed materia facit
predium vrbanum.l.vrbana predia.ff.de ver.sig.

Liuellarius quid autem sit liuellus z qliter fiat vide per do.alb.i phemio feudorũ.in.q.fi.v. si notandũ.et l.§.aut si liuellario.quib mo dis feudũ amit.

¶ Quero.xxvj.aliquis vult reficere viam publicã
an possit et quomodo de primo dic licet aliquis
faciat in publico:tamen potest.vt.l.j.ff.de via pu-
blica et iti.pu.re.z no.ibi glo.in rubr.patet ex his
que dicta sunt in duabus questionibus preceden-
tibus. Et nedum quis potest viam publicam refi
cere:sed etiam purgare refectionis portionez.vt.
d.l.j.§.sed et purgare.quod no.pro statutis loquẽ
tibus de refectione vie vt comprehendatur etiaz
purgatio sicut est auferre lutuz ex via publica. Et
purgari proprie dicitur ad libramentum propriũ
dirigere sublato eo qd superest. Et libramentum
capitur pro modo z pulcritudine.vt est text.cum
glo.in.d.l.j.§.purgari.et ex eo quod dictũ est sub-
lato eo quod superest no.q ille qui tenetur purga
re viam non sufficit si auferat lutum ei via publi-
ca in medio et proijciat in partibus vel in lateri-
bus vie qm tenetur in totum auferre de via.vt.d.
§.purgari.quod no. Item etiam reficere dicitur z
qui aperit et qui purgat omnes omnino z qui in
pristinũ statum reducit.vt.d.l.j.§.reficere. ¶ De
secundo dic q ille qui vult reficere viam publicaz
debet ad veterem latitudinem restituere.vt.d.l.j.
§.j.et non debet latiorem et neq longiorem neq
altiorem neq humiliorem sub nomine refectio-
nis facere nec in via terrenum aut glaciam pone
re aut sternere viam lapide que terrena sit vel con
trario de strata terrenã facere.vt est tex.in.d.l.j.§.
si quis in speciez. Et in effectu sub specie refectio-
nis non potest quis viaz deteriorem facere impu
ne immo prohibendus esset.vt.d.§.si quis in spe-
ciem.z ibi etiam vide per glo.et doc. vbi predicta
verba declarantur. ¶ Quero.xxvij.si quis vult re-
ficere viam publicam et ab alio impeditur qua a-
ctione agetur in impedientem. Dic interdicto de
via publica.z itinere pub.reficiendo.z istud inter
dictum perpetuo datur et omnibus z in omnib
et in oẽs z habet condemnationem in id qd acto
ris interserit.vt.d.l.j.§.fi. ¶ Quero.xxviij.ad hoc
vt istud interdictum cõpetat contra impedientẽ
reficere viam que sint necessaria. z Rof.in libellis
suis.in ti.si aliquis vult reficere viam publicaz a-
lias in Rubrica z interdicto si via publica reficit.
in prin.dicit q quatuor sunt necessaria. Primum
est q via illa sit publica vel iter publicum. Secun
dum q aliquis velit reficere. Tertium q reficien-
do non mutetur status primitiuus vie publice.
Quartum q alius te impediat volentem reficere
vel purgare viam publicam. Et hec quatuor pro-
bantur in.d.l.ff.de via publica et itine.publi.re.
¶ Quero.xxix. quomodo debeat formari libell
in isto interdicto et Rof.in titu.preallegato dicit
q debz formari sic. Coram vobis zc.cõparco ego
Tytius z conqueror de Sempronio quia me vo-
lentem reficere vel purgare viam publicam vel lo
cum publicum me prohibuit z peto interesse pro
tali violentia vel iniuria et ago contra ipsũ.et ad
hoc propono actionem in factum sublegatam in
loco interdicti in via publ.et iti.publ.reficiendo
vel ipsum interdictum.vt.l.j.ff.eo.ti. Si aũt pro-
pter illam refectionem vertitur specialis z ppria
vtilitas actoris potest libellum concipere modo
predicto et ei addere sic.et quia interest mea spe-
cialiter propter domum meam non esse prohibi-
tum ideo illud meum interesse peto z ad hoc pro-
pono interdictum vel predictam actionem in fa-
ctum subrogatam loco eius.et quod tale interes-
se possit peti.dixi supra in questione.xxvij.in fine.
¶ Quero.xxx.quomodo debeant formari posi-
tiones actoris et rei in isto interdicto.et q posi-

An quis possit reficere viã publicã z quomõ.

Que actio dat impedientem purgare viaz publicã.

Libellus in hoc interdicto.

Positiones in presenti interdicto.

tiones actoris ita formari debent ego tytius dico ꝙ via illa locus ille de quo questio est publica. itē ꝙ locus ille vel via illa indiget refectione. item ꝙ reficiendo antiquum statū retinebā. Item ꝙ me prohibuisti et adhuc prohibes. ista colliguntur et probantur. in. l. j. ff. de via publica et itinere publico reficiendo. et patet ex supradictis. Positiones vero rei sic formari possunt ego Sēpronius dico ꝙ locus ille de quo est questio est tytij ꝛ ponantur confinia ita vt appareat ipsum non esse locū publicum. Item dico si erat via pu. ꝙ reficiendo volebas et vis facere viam publicam latiorem longiorem altiorem ꝛ humiliorē ꝙ ante fuerat. Item ꝙ seius tantum tibi intulit violentia. Unde ego Sempronius debeo absolui: quia si tantum ille seius intulit violentiam ergo nullus alius et he positiones ponuntur per Rof. in. d. libello de interdicto de via publica reficienda et probatur in. l. j. ff. eod. titu. et ex his que dicta sunt supra. ꝛ hec omnia que dicta sunt. xxv. q. not. diligenter quia ponunt materiam refectionis et addunt his que dicta sunt. s. in lib. precedenti. in ti. de refectione.

Quo iure agatur ꝯ impedientem viam publicā.

¶ Quero. xxxj. quid si aliquis ponit aliquid in via publica vel edificat vel immittit eo casu quo non potest iuxta ea que dixi. s. in. xj. q. cum quatuor sequentibus quo iure agetur contra ipsum. Dic interdicto ne quid in loco publi. fiat. vt. l. ij. §. j. et. §. ait pretor. et. §. pretor ait. ff. ne quid in lo. publ. et istud interdictū proditū est ne quid in loco pub. et istud interdictū est vel via publi. vel itine. pub. et si factum fuerit quod tollatur vt ibi. et sic istud interdictum ex prima parte est prohibitorium. ex secunda restitutorium. vt. d. l. j. in prin. et. §. hoc interdictū. et. §. ait pretor. Uel fm Jo. and. sunt duo interdicta. vnū prohibitoriū: scz ne fiat. Aliud restitutorium si factum fuerit tollatur. vt not. Rof. in libellis suis. in titu. de interdi. ne quid in loco publico.

Necessaria vt ista īterdicta cōpetant

¶ Quero. xxxij. siue sit vnum interdictū siue duo que sint necessaria ad hoc vt ista interdicta dentur. Dic fm Rof. ꝙ nouē sunt necessaria. ¶ Primū est ꝙ via illa vel locus ille sit publicus. ¶ Qualiter autē via dicatur publica vel priuata aut vicinalis. vide in. l. ij. §. viarum. ꝛ. §. vicinales. ff. ne quid in loco publi. et dixi supra. in. vij. q. Secundū ꝙ ponatur aliquid in loco publico vel via publica. vt habetur. in. d. l. ij. ꝛ in hoc tu adde etiā ꝙ licet non edificem in via sed edificē in meo dū tamen edificiū in meo factum noceat in via sufficit vt habeat locum vel interdictum. vt. d. l. ij. §. si quis in suo. et ibi hoc no. Bal. et vide etiam Bar. in. l. quominus. in. iij. q. ff. de flumi. Tertiū ꝙ non sit appositum de licentia principis vel alteri' habentis ad hoc potestatem. vt. d. l. j. in prin. Quartum ꝙ si est positum cum licentia principis vl' alterius fiat deterior. vt. d. l. ij. §. merito. et. §. si quis a principe. Quintū ꝙ iste qui agit hoc interdicto non habeat edificium in publico sine licentia superioris: alioqui non aget. vt. d. l. ij. §. item ait: si i publico. Sextum ꝙ id quod est positū statim noceat vel nocere possit. vt. d. l. ij. §. deinde ait pretor. et ibi declaratur quādo via dicatur fieri deterior. Septimum ꝙ ad hoc vt tollatur necesse est vt noceat edificium. et si melius sit non tollere ne vrbs ruinis deformetur non tollere dico nisi publicus vsus impediatur. vt. d. l. ij. §. si quis neminem. vt. l. fi. eo. ti. Item si non tollitur per interdictū tollitur tamen officio iudicis. vt. d. §. si quis neminē. et. d. l. fi. Octauum ꝙ locus publicus fiat deterior et tunc locum habet interdictum: sz si esset locus priuatus alterius tūc haberet locū vtile interdictum. vt. d. l. ij. §. cum qui. et. §. merito. Nonum; et vltimum sufficit quantum ad hoc vt habeat locū interdictum siue ipse posuit siue ab alio positum sit. vt. d. l. ij. §. hoc interdictum. ¶ Sed contra predicta opponitur et videtur ꝙ aliquo modo non habeat locū hoc interdictum. Nam licitū est cuilibet edificare et immittere in loco publi. ff. de acquiren. re. do. l. statuas. So. verum est quando ponuntur statue: sed non in loco publi. vel si sunt posite in loco pub. non impediebatur locus public' et ideo quod positum est tunc non remouetur.

Libellus in hoc interdicto.

¶ Quero. xxxiij. quomodo formetur libellus in hoc interdicto quando quis edificabit in viā publicam. vel aliquid immisit vel edificare aut immittere vult et in hoc duo casus principaliter sūt de per se considerandi. Primus est quando ex hoc leditur via pub. vel iter publicum. Secundus est quando propria vtilitas tantum leditur. puta q2 lumina tua obscurata. In primo casu libellus potest duob' modis formari. Uno modo qñ q's vult edificare vel aliquid immittere in via publi. et petitur ꝙ non immittatur vel fiat. Alio modo qñ id quod in via pub. factum est petitur vt tollat. Primo modo potest sic formari libellus secūdū Rof. in loco preallegato. Coram vobis. ꝛc. comparco ego Tytius et dico ꝙ talis vult ponere in via publica cuius tales sunt confines tale quid propter quod via publica deterioratur vel deformat. puta faciendo pontem: vnde peto ipsum prohiberi ne ponat et ad hoc propono actionem in factum subrogotam in locis interdicti ne quid in lo. publi. sz vide ꝙ ista forma libelli non est bona: quia per hoc interdictum agitur ad interesse. vt. l. ij. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publico. quod interesse non potest esse cum nihil factum sit ꝛ agatur vt non fiat. Et propterea dicit Bar. in. d. §. hoc interdictum. quod istud interdictum non potest proponi nisi quando aliquis incipit edificare ita quod habz aliquid instar operis. l. stipulatio. §. opus. ff. de no. operis nuntia. ideo tunc potest agi ne fiat ad interesse pro eo quod factū est. Et ita debet intelligi dictus. §. hoc interdictum. Et pro ista materia facit. l. harum. ꝛ. l. egi. et quod ibi not. ff. si serui. vendi. ꝛ ideo fz Bar. in dicto. §. hoc interdictum debes formare libellum isto modo.

Libellus in hoc interdicto.

Dico ꝙ talis incipit edificare jā tali via publica seu in tali lo. publi. pprer qd via pub. fit deterior vel iter publicū deterius. quare peto ipsum prohiberi istud opus facere et cogi ad cauendū ne fiat ꝛ ipsum condemnari ad interesse meū pro eo quod factū est. vt probatur in. d. §. hoc interdictum. ꝛ in §. si quis neminem. in. d. l. ij. ff. ne quid in lo. pub. Et de ista cautione vide tex. cum glo. v. ibi. et. l. pe. eo. ti. ꝛ no. in. d. l. harum. ꝛ. d. l. egi. ꝛ not. p Barto. in. l. si prius. ff. de noui. oper. nuntia. Alio modo qñ quis edificauit ꝛ vnus vult peteret edificium vel immissū in via pub. tollatur potest sic formari libellus. Coram vobis ꝛc. comparco ego tytius ꝛ dico ꝙ Sempronius posuit tale quid in via pub. propter qd est peior effecta vel deformata. quare pero eū cogi et compelli ad tollendū et restituendum et ad hoc propono dictā actionē in factū. ꝛc. ¶ In scdo casu principali quando ex edificio vel immisso in lo. pub. leditur tantū priuata vtilitas puta quia lumina tua obscurantur debes sic formare libellum. Coram vobis. ꝛc. comparco ego tytius contra et aduersus sempronium et dico ꝙ ipsum tale quid in ponte vult ponere vel posuit vel in via pub. vel in alio lo. pub. cuius tales sunt confines ꝛ quod lumina mea obscurantur. Unde

ne id fiat ago cōtra ipsum intelligendo fm qd dixi. s. fm Bald. Uel si iam fecit. dicas ago ꝙ remoueatur: ꝛ ad id ppono vtile interdictū neqd in lo. pu. Et dixi vtile īterdictū ꝛ nō directū per. l. ij. §. cū qui. ff. ne quid in lo. pu. ꝛ per id qd dixi in. q. precedenti. in versi. viij. ¶ Sed contra istam vltimā formam libelli opponitur ꝛ videtur ꝙ non possit de iure agi. Nam lumina tua possuz obscurare. vt. ff. de ser. vr. pre. l. si binarum. ꝛ. C. de ser. l. altius. Sed responde fm Rof. in preallegato tit. de interdicto ne quid in lo. pub. ante finem qd lumē qd habeo a tuo loco priuato potest obscurari cuz non debeas seruitutem: vt dictis iuribus. Sed si habeo a loco publico lumen secus est quia tunc obscurari non pōt. vt. ff. de dam. infec. l. fluminum. §. vlti. ꝛ. l. penultimus. quod est notandum. De hoc tamen intellige quando vis tollere mihi lumē quod habeo ex publico edificando in lo. pub. quia tunc non potest dando mihi damnum etiam habita licentia a principe: q2 illa licētia intelligitur sine damno. vt. l. ij. §. merito. ꝛ. §. si a principe. ff. ne quid i lo. publ. Sz si edificares in loco tuo proprio non debente mihi seruitutez potes mihi auferre lumen quod habetur etiam ex publico. vt. d. l. altius. ꝛ. l. si binarū qd bñ nota. Et addas his q. d. sunt in li. precedenti in materia seruitutis luminum ꝛ ne luminibus officiatur. Sed aduerte quia Bart. in. d. l. ij. §. hoc interdictum. el. ij. ff. ne quid in lo. publi. ponit aliter materiam libelli. Nam dicit ꝙ debet sic formari. Dico contra talem quod ipse habet et tenet tale edificium quod est factum in via publi. propter quod dicta via fit deterior in tanta quantitate et est verosimile me damnificari in futurum in tantum quare peto ipsum condemnari ad tollenduz ipsum opus ꝛ ad restituendam ipsam viam in pristinū statum: ꝛ ipsum mihi condēnari ad q̄titatez predictā: cum tm̄ intersit mea dictū opus factum nō esse ꝛ quatenus mea interesset pendente iudicio. ꝛ hec forma procedit si is tenet edificiū in via publica qui fecit. Sed si tenet alius tūc dz cōcludi aliter videlz ꝙ pōt prestare patientiaz destruendi operis: qd condemnetur q̄tenus actoris interest pendente iudicio ex eo qd denegat prestare dictaz patientiā per no. in. d. l. ij. §. hoc interdictum. el. j. Alij dicunt fm Bart. qd hoc operatur interesse totius populi qd sibi non placet: q2 fm hoc non posset cōstitui procurator ab actore qd est contra. §. pe. sed pro interesse publico dz intentari actio a sindico cōis. ꝛ hoc est qd dicit tex. in. d. l. qui interdictum. el. j. qd actoris interest. ꝛ ideo refert se ad interesse actoris non populi.

Positiones actoris ꝛ rei i hoc interdicto.

¶ Quero preterea. xxxiiij. loco quomō formari debeāt positiones actoris ꝛ rei in hac materia ꝛ in hoc interdicto. Et dic ꝙ positiones actoris sic formari possunt. Cōpareo ꝛ dico ꝙ via illa est publica siue locus ille est publicus cuius tales sunt cōfines ꝛc. Item quod aliquid immisisti vel vis immittere sine licentia principis vel superioris. Item qd lz princeps tibi cōcessit edificare vel aliquid immittere in via pu. vel lo. pub. per talem immissionē vel edificationē incōmodatur vsus meus seu domus mea. Itē qd ego qui ago hoc interdicto careo edificio posito i loco publico. Item ꝙ id quod imposuisti vel imponere vis nocet vel nocere potest lo. pub. Item qd imposuisti vel vis imponere est aliud quod domus. Item ꝙ in illa domo si quod edificasti in publico nocet multū loco publico. Item ꝙ supra locum publicū pontem posuisti. Item ꝙ opus factū in loco publico tu possides. Item ꝙ tuum opus qd fecisti in loco pub. lumen qd habebam in loco publi. abstulit mihi.

Positiones rei.

Positiōes rei sic fieri possunt Cōpareo ꝛc. ꝛ dico ꝙ locus ille vel via illa est vicinalis vel priuata. Item ꝙ illud quod imposui vel imponere volo feci cū auctoritate principis: et ecce priuilegiū. Item quod id qd imposui vel imponere intēdo cum priuilegio est sine incōmodo alterius. Item quod tu qui pponis hoc interdictuz edificasti in loco publico. Item quod id qd edificaui est domus: ꝛ sine incōmodo alicuius loci priuati vel publici. Item ꝙ opus predictū desij possidere sine dolo vel culpa. Itē ꝙ lumē tuum quod per edificiū obscurari habebas a loco meo priuato. et de his positionibus habes per Rof. in tit. si aliqs ponit in via pub. al's est de interdicto ne quid in loco publico. ꝛ colliguntur ex his que dixi. s. in. xxxij. q.

Quo remedio succurrit ꝯ impedientē ire p viaz publicam.

¶ Quero. xxxv. Dictum est. s. in. viij. q. qd est licitum regulariter ire per viam pub. ꝛ agere ꝛ ducere plaustrum quid si quis impediatur ab aliquo qui prohibere non potest quo remedio ei succurretur. Dic ꝙ est proditum super hoc interdictum vt liceat ire vel agere per viā publicā: vt. l. ij. §. fi. ff. ne q̄d in lo. pu. ꝛ nō reperitur alibi de isto interdicto nisi ibi fm Rof. in ti. si aliquis vult ire per viam publicam al's est in tit. de interdicto: vt liceat ire agere per viam pub. ꝛ de illo fit etiaz mētio per glo. in tit. ff. ne quid in loco pub. ꝛ ad hoc vt comperat istud interdictum ista sunt necessaria. Primum quod via illa sit publica: et qualiter dicatur via publica dixi. s. in. vij. q. Scdm quod ille qui volebat ire agere per viam publicam phibitus sit. vt. d. l. ij. §. fi. Si eñ per viā priuatam aliqs vult ire agere debet negatoria vt. l. ij. ff. si serui. vēdi. ꝛ dicam in seq. q̄stione.

Libellus ꝯ ipedientē ire vel agere per viam publicam.

¶ Circa istud interdictum primo quero quomodo debeat formari. libellus Dic breuiter. Ego dico quod talis me volētem ire agere vel ducere tale quid perviam publicam prohibuit ꝛ prohibet: quare peto pronuntiari ꝛ ipsum cogi ꝙ me non prohibeat. ꝛ ad hoc propono interdictum vt mihi liceat ire agere vel ducere per viam publicā vel actionem in factuz subrogatam in loco eius. vt. d. l. ij. §. fi.

Positiones i hoc interdicto.

¶ Secundo q̄ro quomodo formentur positiones in hoc interdicto. Dic breuiter ꝙ positiōes actores sic formātur. ego dico ꝙ talis via est publica. Item ꝙ ibam per illam viam. Item ꝙ phibuisti ꝛ me prohibes volentem ire vel agere vel tale quid ducere per illam viam publicā. Positiones rei sic fiunt cōtra ego dico ꝙ illa via est priuata Item ꝙ illa via est mea. Item ꝙ tytius tm̄ tibi intulit violentiam et non ego. ¶ Tertio quero circa predicta quid de his qui colligunt pedagia ab his qui vadunt per viam publ. an possint de iure prohiberi colligere seu exigere per hoc interdictum. ꝛ Rof. in p̄alleg. tit. dicit ꝙ credit ꝙ sic. Impediunt eñ euntes per viā publicam vnde faciunt cōtra iura nisi habeāt priuilegium a principe. C. noua vec. insti. nō pos. l. j. ij. ꝛ. iij. C. de vecti. l. certū. Unde nec ciuitas per sua statuta potest huiusmodi pedagia imponere C. no. vect. insti. non pos. l. vectigalia. nec aliq nobiles possunt impedire iter agentis nisi habeant priuilegiū a principe ꝛ a principe nō debet concedi nisi patria sit tenuis: q2 tunc de facili concedit priuilegium: vt. l. ij. co. ti. lz de facto contrarium faciant ciuitates ꝛ nobiles ꝛ potētes fm eum: ꝛ de ista materia vide plene per Bar. in. d. l. vectigalia: q̄ communiter nō reperitur in lectura. ꝛ per Balduz in. c. j. in ti. q̄ sint rega. in vsi. feu. ¶ Quero q̄rto: q2 sepe dictum est ꝙ agi pōt p via publica. an ad hoc per agentez possit constitui procuratorē: et in hoc distingue. Aut agitur pro priuato cōmodo

et interesse ꝛ potest procuratorē constituere.l.licꝫ
in popularibus.in prin.ff.de procur.vbi loquitur
etiā de via publica.ꝛ notabiliter in.l.si quis ꝑ eo.
in.fi.ff.de fideius.aut agit pro cōmodo ꝛ interesse
publico tm̄:ꝛ tunc añ litem contestatam non po
test: sed post sic vt.l.pe.ff.de po.act.et no.in.d.l.si
quis pro eo.in fi. ¶Quinto quero nunquid pro
tali causa possit accidere fideius.Distingue vt di
ctum est de procuratore:vt habetur per tex.ꝛ glo.
et doc.in.d.l.si quis pro eo.in fi. ¶Quero.vj.ꝛ vl
timo quomō debeat libellus formari sup via pri
uata qñ dicitur ꝙ debetur seruitus vie. Uide per
dñm pe.iac.de sacto miniato in quadā sua sūma
Nota dñz seu practica quā de libellis cōposuit anno.cccxj. a
petrum qua sumsit originē alia practica nouella Jo.pe.
iac. nō cē de papis licet de ea nō faciat mentionē qui dicit
parue au ꝙ potest sic formari.Coram vobis cōparet talis.
ctoritatē. ꝛc.et dicit et proponit contra martinū vt cum di
ctus actor esset in quasi seruitute vie ꝑ talem fun
dum martini et ad talem vineā ipsius actoris:di
ctus martinus ipsum actorem per vim vel dolo
malo deiecit de ꝑdicta quasi sua possessione.Qua
re petit vt dictam suaꝫ quasi possessionē restituat
vobis dño iudici supplicando vt dictum reum ad
restituendam dictā possessionē vel quasi per vrāꝫ
sententiā condemnetis.Uel dicas ita sicut hodie
consueuit.Quare petit per vos ꝛ officium vestruꝫ
qd̄ si inconsequēter expediat principaliter implo
rat quatenus denuntietis ꝛ declaretis ipsū mar
tinum teneri ꝛ obligatum esse ad mihi restituen
dam dictā quasi possessionem vieꝛ ipsum cogatis
et iuris remedijs cōpellatis ad restituendam di
ctā quasi possessionē vie.et predicta forma libelli
procedit qñ quis est expulsus per violentiā de pos
sessione vel quasi.ꝛ de expulsione vie principaliter
conqueritur.Si autē principaliter de expulsione
vie nō conqueritur:sꝫ qꝛ impeditur ꝙ non possit
vti libere via:qꝛ in ea turbatur:tunc posset agere
interdicto vti pos. iuxta notata in.l.j.C.vti pos.
Et vide circa predicta q̄ no.Bar.in.l.si prius.ff.de
no.oper.nun.ꝛ no.per doc.in.§.eque.insti.de ac.
et qꝛ dixi ꝙ etiam qñ via turbatur potest agi ꝛ in
tentari interdictum vti pos.quero quomō debet
formari libellus in casu.et dicit do.pe. iacobi in
sua practica.in ti.super seruitute vie principaliter
turbate dꝫ sic formari libellus.Dñe iudex ego cō
queror de petro.qꝛ cuꝫ essem in quasi possessione
seruitutis vie per fundum petri puzi cuius tales
sunt confines.ꝛc.et talem vineā ipse turbat.et im
pedit me ꝛ vim mihi facit in predicta quasi posses
sione nec permittit me vti via publica:quare ago
contra eum et pero ne me in predicta quasi pos
sessiōe turbet nec in cavim mihi faciat vobis dño
marco iudici supplicando vt condemnetis ipsuꝫ
petrum puzi vt desistat a dicta turbatione et vio
lentia:et ꝙ decetero amplius me non turbet: vt
probatur in l.pe.ff.de serui. Quidā tñ dicunt ꝑm
eum ꝙ iste libellus non procedit: qꝛ pro seruitute
vie turbate non cōpetit interdictum vti pos.ex eo
qꝛ prouisum est de ea tuenda specialiter per inter
dictū de iti.actuꝗ pri.et isti dicunt ꝙ nec pro ser
uitute aqueductus competit interdictū vti pos.
qꝛ satis de hoc prouisum est specialiter per inter
dictū de aqua quotidiana ꝛ esti.ꝛ de riuis ꝛ de fō.
Nec etiā pro cloacis cōpetit.ff.vti pos.l.j.in prin.
qꝛ specialiter est prouisum ꝑ interdictum de cloa.
et licet.d l.pe.ff.de serui.indistincte dicat ꝙ ꝑ ser
uitutem vie ꝛ pro alijs seruitutibus competunt:
interdicta quasi possessoria. attñ glo.ibi exempli
ficat de iti.actuꝗ priua.Sed prefatus do.pe.iac.
dicit in loco preallegato ꝙ videtur posse dici cōn
trarium:videlꝫ ꝙ immo etiā interdictuꝫ vti pos.
cōpetat pro seruitute vie.qꝛ.l.pene.ff.de serui.in
distincte loquitur:sꝫ ꝙ competant interdicta q̄si
possessoria:ergo indistincte debent intelligi etiaꝫ
de interdicto vti pos.ꝛ similiter glo.etiam in fi.lo
quitur indistincte.l.j.in prin.ff.vti pos.et.in.l.j.§.
fi.ff.de superfi. Nec videtur ꝑm eum ꝙ de iure vna
actio seu vnū interdictum tollat aliud si materia
sit aperta ordinaret expresse contrariuꝫ sicuti ex
presse dicit ꝙ pro cloaca non cōpetit interdictum
vti pos.vt.d.l.j.in prin.ff.vti pos.Bar.aūt in.d.l.j.
in prin.in hoc articulo an ꝑ seruitutibus cōpetat
interdictum vti pos.vtile distinguit. Nam quedā
sunt seruitutes que habent causam continuā pro
illis cōpetit istud interdictuꝫ vtile vti pos.vt.d.l.
pe.ff.de ser.et.l.j.in fi.ff.si serui.ven.et.l.si forte.§.
sciendū.co.ti.ꝛ.l.arbor.ff.cōmuni di.Quedā sunt
seruitutes que non habent causam cōtinuam vt
iterꝛ actus.ꝛ pro istis non cōpetit hoc interdictū
sꝫ recurrimus ad interdictum.l.j.ff.de iti.actuꝗ
pri.et Bar.in effectu tenet opi.glo.in.d.l.pe.sꝫ ꝙ
pro seruitute vie turbate:non competat interdi
ctum vti pos.etiam vtile:sed interdictum de itīa
ctuꝗ priua.qd̄ not. sꝫ vt scias formare libellum
quando turbaris in possessione seruitutis vie vel
alterius seruitutis.

¶De seruitute aqueductus.

SEruit⁹ aqueductus est ius du
cendi aquam per fundum alienum.vt
l.j.§.aqueductus.ff.de ser.rusti.predi.
et insti.de serui.aquedu.et not.Azo in
summa.et dꝛ hec seruitus ius rusticoꝝ
prediorū.insti.eo.in prin.et de rebus cor.ꝛ incor.
in fi.et.l.j.in pri.ff.de ser.ru.predi.ꝛ ꝑpterea rusti
ca seruitus appellatur vt dictis iuribus.et dicam
in sequenti.q.principali:videtur ius:qꝛ non in sa
cro:sꝫ in iure consistit qd̄ est incorporale: vt insti.
de rebus cor.ꝛ incor.in fi.Item dꝛ ius ducendi qd̄
intellige siue per fistulā siue per quodlibet instru
mentum fictile.vt.l.quintus.ff.de serui.rusti.pre.
et.l.si prius.§.placuit.ff.de aqua plu.ar. etiam si
nihil in seruitute cōstituenda comprehensum es
set:dummodo nullum dānū per hoc dño fundi
seruientis detur in.d.§.placuit.non autem duci
potest per lapidem manu stratū.vt ibi no.Azo in
summa in.d.§.aqueductus. circa quod vide que
dicam.in.ix.q.principali.Item duꝫ dixi in diffini
tione aquam subaudi siue inuentā siue inuenien
dam:vt.l.labeo.ff.de ser.rusti.pre.et no.glo.insti.
eo.§.aqueductus.et no.Azo.in glos.preallegata.
Quod intellige vt sit seruitus qñ est aqua inuenta
non post.vt.l.fi.si ser.ven.et ibi hoc no.glo.in.d.
l.labeo.et doc.sequuntur.Item dixi in diffinitiōe
per fundū alienum qꝛ sine fundo non potest cōsti
tui seruitus:vt.l.j.ff.cōmunia predi.ꝛ insti.de ser.
§.in rusticorū versi.ideo aūt.ꝛ dicam in sequenti.
q.et alienum ideo dixi qꝛ in re sua non potest con
stitui seruitus qꝛ res sua nemini seruit.l.in re cōi.
ff.de ser.vrba.predio.cum si.alias non constituta
seruitute nō potest quis aquam per fundum alte
rius ducere:vt.l.ij.C.de ser.et aqua facit.l.per a
grum.co.ti.ꝛ si dicatur sine dñi voluntate poterit
dñs fundi propria auctoritate interdicere ꝛ remo
uere.vt.l.quemadm.§.j.ff.ad.l.aquil.nisi quis ac
quisiuisset ius ducendi aquam per fundum alte
rius ex prescriptione vel consuetudine: vt dicam
in.iiij.q.principali.quia ius aque quod compe
tit ex consuetudine est fortius ꝙ illud quod com

petit ex pactis priuatoꝝ.vt eleganter not. bal.in
ti.de pace constantie in.xxx.q.super ver. saluo iu
re aque lambrēsis.ꝛ predicta intellige in aqua que
sic ducitur violente vel habeat potestatem ducen
di a domino puta ab eo in cuius loco oritur aqua
vel ab alio qui haberet potestatem concedendi.vt
dicam in.v.q.principali vel.iiij.vel ex prescriptio
ne vel consuetudine adquisiuisset ius aque ducen
de vt dicam in.iiij.q. principali ;alias non posset
aquam ducere.vt.l.aquam.C.de seruitu. et aqua.
¶Secundo principaliter quero quomō cognos
catur an ius ducendi aquam per fundum alie
num sit seruitus realis vel ius tantum personale
In hoc puto sic esse notabiliter distinguendum
aut quis habet ius ducendi aquam ex vno fundo
ad fundum suum vel ex pacto vel instrumento.
aut alio modo.Aut quis habet ius ducendi aquā
non ad fundum suum:quia nullum habet ad quē
velit aquam ducere.¶Primo casu subdistingue.
aut tale ius ducendi non debet finiri:cum perso
na et transit cum predio et dicitur seruitus rea
lis puta si quis habet ius ducendi aquaꝫ per fun
di vicini ad fundum suum causa ipsum irrigandi.
vt.l.pecoris.cum.l.seq.ff.de serui.rusti. predi. et.l.
cum fundo. coniuncta.l.via constitui.§.si fundus
co.tit.Aut tale ius ducendi aquam debet finiri cū
ꝑsona:puta cōcedēdo tibi ꝙ toto tēpore vite tue
tñ possis ducere aquā ex fundo meo ad fundum
tuū causa ipꝫ irrigādi ꝛ in hoc fuerūt opiniōes in
ter glo.priores. Nā Rog.tenet ꝙ hoc casu sit serui
tus ꝑsonalis ꝑ tex.in.l.mella.§.fin.ꝛ ibi ser. est ꝑ
sone.ff.de ali.ꝛ cib.leg.ꝛ.l.si cū eo tēpore.§.fi.de ꝟ.
ru.pre.ꝛ.l.nō solū.§.tale.ff.de lib.lega.ꝛ.l.si binas
edes.ff.de vsufru.ꝛ hec opi.videt̄ ꝑbari rōne quia
seruitus realis nō persone sed predio debetur.l.
vnus ex socijs.ff.de ser.rusti.pre.ꝛ l. qui aliena.§.
fi.ff.de neg.gest.sed si ꝑdio debet̄ nō extingueretur
cum persona immo trāsiret ad heredē ꝛ emtoreꝫ
vt.d.l.via constitui.§.si fundus debet dici ꝑsona
lis seruitus nō realis.itē qꝛ seruitutes reales so
lent esse ꝑpetue vt.l.forma.§.quinꝗ de censi.ꝛ hec
opi.refertur per glo.in.d.l.mella.§.fi. ꝛ.in.l. si q̄s
binas.ꝛ in.l.pecoris preallegatis.ꝛ ꝑ Cy. in rub.
C.de vsufru.Sed cōtrariū videt̄ vꝫ ꝙ illa talis ser
uitus sit realis nō ꝑsonalis vt habet̄ in glo. in.d.
§.fi.et in.l.pecoris.et in.d.l. si quis binas. et hec
opi.probat̄ in.d.l.pecoris. in prin.Iteꝫ quia serui
tus que debetur ab vno predio alteri predio dici
tur esse predialis et realis non personalis. vt.l.si
quis mihi eo tēpore.§.fi.ff.de serui. rusti. predio.
item ꝙ tres sunt tm̄ personales seruitutes videlꝫ
vsufru.vsus ꝛ habitatio.Et aliq̄ dicūt ꝙ est etiaꝫ
ministerium suoꝝ vt no.gl.in.d.l.si quis binas.et
dixi plene.s.in.j.lib.ver.postꝗ visum est de serui
tutibus mixtis:sed iste non sunt de illis. ergo de
bemus dicere:quia sunt seruitutes reales. Nec
ob.l.media.§.fin.et.l.non solum.§.tale. cum si.s.
allegatis.que videntur dicere talem seruiturē esse
personalē:quia debet intelligi et exponi in serui
tute persone hoc est predialis que finitur cū per
sona qñ hoc actum est.ꝛ sic dicimus personale ꝗ
tum ad hoc vt concepta persona respectu com
modi finiat̄ non sui.Nā qꝛ postea etiam durat. vt
d.l.si mihi.§.fi.et. d.l. pecoris cum .l. seq. et facit
l.plurimum fere.§.plus.ff.de act. ꝛ obli.ꝛ per hoc
cessant rationes supra pro parte negatiua dedu
cte. s.pro ista opinione est casus in.l.iiij. ff. de ser
uituti.et istam vlti.opi.Jo.cōmuniter sequuntur
doc.in locis preallegatis. ¶Secūdo casu pricipa
li qñ quis habet ius ducēdi aquā nō ad fundū suū
qꝛ nullum hꝫ cui possit seruitus deberi an dicat̄
seruitus vel ius ꝑsonale.ꝛ Rogerius dixit ꝙ est ser
uitus personalis si hoc velint relinquens vel con
stituens per.d.l.mella.§.fi.et.ꝑ.l.lucius.ff. de ser.
ru.pre.ꝛ ita no.ꝑ glo.in.d.§.fi.in. l.vt pomum.C.
de serui.et in.l.pecoris.et ita tenebat pe.vt refert
Cy.in rub.C.de vsufructu. sed glo.tenet ꝑm Ja.et
Azo.ꝙ non sit seruitus personalis sed potius qd̄
dam ius ꝑsonale qd̄ actione ꝑsonali isto pacto de
bet̄.vt.d.l.vt pomum.ꝛ in.l.vt pecoris.et in.l.si q̄s
binas.preal.ꝛ hanc opi.sequuntur ibi cōmuniter
doc.et hoc est vtile scire an seruitus vel ius perso
nale.qꝛ si est seruitus cōpetit confessoria illi cui de
betur seruitus.vt.l.ij.§.j.ff.si serui. ven. et nota.in
l.si prius.ff.de no.ope.nun.Sed si esset ius perso
nale competeret tm̄ actio personalis. Item si est
seruitus potest agi contra quencunꝗ possessoreꝫ
fundi.vt est casus in.l.si quis diuturno. in. fin. ff.
si ser.ven.Sed si non est seruitus sed tm̄ ius perso
nale potest agi contra illum tm̄ qui cōcessit illud
ius ꝛ nō contra aliū.vt.l.caius.ff.de ali. ꝛ ciba.le.
l.fi.§.fi.de contrahē.em.ꝛ habet̄ in.l.fi.de.no.ope
nun.ꝛ in.l.iij.§.opus.ff.de al.iud.mu. cā.fa ꝛ hoc
tenet Bar.in.d.l.mella.§.Quibus omnibus adde
que plenissime dixi.in lib.precedenti in prima ꝑ
te in versi.quomodo cognoscatur qñ sit seruitus
realis ꝛ predialis.vbi oino vide. ¶Sed circa pre
dicta posset dubitari quid si aliquis concessit mi
hi ius ducendi aquaꝫ ex fundo suo ad fundū meū
in quo lauari possint panni vel ꝑ aliquo alio vsu
qui non concernat fundum meū.an tūc erit ser
uitus realis vel personalis.Et videtur ꝙ non sit
realis sed solum ius personale ꝑ.d.l.vt pomum.ꝛ
per.d.l.vt pecoris. cum ibi notatis ꝑ glo.ꝛ do. Itē
qꝛ seruitus realis dicit̄ illa que fit propter necessi
tateꝫ fundi cui debeat̄ seruitus.vt.l.ergo.fi.de ser
ui.rusti.pre.et no.ꝑ glo.in.l.j.§.in predijs in versi.
sunt he.in fi.co.titu.ꝛ dicā in seq.q.principali. er
go ista non pōt esse realis qꝛ non debetur pro ne
cessitate fundi sed pro persona tm̄.Et ꝑpterea nō
videtur ꝙ sit etiam seruitus ꝑsonalis ꝑ ea q̄ supra
dicta sunt. ego tñ puto ꝙ immo sit seruitus pre
dialis ꝛ realis qꝛ predio debet̄ in quo est balneum
vel lauelluꝫ.ꝛ ꝑ hoc allego glo.in.l.ij.in.ver.cloaca
ff.de serui.rust.ꝑdio ꝛ glo.in.d.l.pecoris. vt colligit̄
ex illo verbo maxime.ꝛ ptꝫ etiā hoc ex his q̄ dicoꝫ
in sequētibus. ¶Sed quid debetur mihi ius du
cendi aquam ex fundo tuo ad fundū meū puta ꝑ
fistulam causa seruiēdi familie mee puta pro coq
na ꝛ pro equis et alijs necessarijs ꝑ domo ꝛ fami
lia mea.an erit tūc seruitus realis an ius ꝑsona
le.et difficultas videtur in hoc consistere:qꝛ aut di
cimus ꝙ tale ius debeat̄ domui meeꝛ erit serui
tus realis.Aut non sed ꝑsone meeꝛ erit ius tm̄
personale per.s.d. Et videtur ꝙ potius debeat̄
mihi ꝛ sic sit ius ꝑsonale:qꝛ principaliter istud fit
ꝑpter me ꝛ familiam meā ꝛ non ꝑpter fundum:
licet sit in fundo.ꝛ ideo videt̄ ꝙ debemus attende
re qd̄ principaliter fit.vt.l.si quis nec causam. ff.si
cer.pe.Ego credo ꝙ potius sit seruitus realis: qꝛ
debetur fundo meo.ꝛ licet persone cōmoditas q̄
ratur predij tamen dicit̄.Unde ius predij potius
ꝙ persone consideratur.vt.l.qui aliena. §.fi .ff.de
nego.gest.et.l.via constitui.§.si fundus. ff. de ser.
rusti.predio.et pro hoc vide glo.in.l.j.§.in ꝑdijs.q
incipit supradicte sunt noiate.de serui.rusti. ꝑdi.
ꝛ facit quod dixi in.q.precedenti. ¶Itē quid si cō
cedatur mihi ius aqueducende ad piscariā meaꝫ
vel cisternam aut puteuꝫ.an sit seruitus realis an
ius personale.ꝛ teneo ꝙ sit seruitus realis ex quo.

debetur ex fundo qn̄ piscaria puteus vel cisterna sunt pars fundi.vt.l.iuli.§.si cum duobus.cum.l. seq.ff.de acti.em.⁊ ptz ex dictis.s. ¶ Sz tūc insurgit dubiuz an ista seruitus realis sit rustica vel vrbana.De quo dic vt in proxi.q.sequen. ¶ Ultimo quid si debetur ius aqueducende ex fundo tuo ad hortum meū irrigandum an sit seruitus realis.⁊ dicendum sine dubio qd sic:q: debetur a fundo et propter necessitatē fundi dominantis. vt probat in.l.ergo.ff.de serui.rusti.predio.⁊ ptz ex pdictis. ¶ Sz dubiū est an talis seruitus sit rustica vel vrbana.In quo sic breuiter cōcludas. Aut vterq est fundus rusticus ⁊ erit rustica seruitus. aut vterq vrbanus ⁊ erit vrbana.vt.l.j.ff.cō.predio.cū similibus.aut vnus est fundus vrbanus ⁊ alius rustic⁹ et tunc iudicatur rustica vel vrbana habito respectu ad fundus cui seruitus debetur. quia si ille est vrbanus dicetur vrbana.si est rusticus dicet rustica.vt not.glo.nota.in.l.j.in ver.areaz.ff.de serui. vrba.predi.⁊ ibi hoc tenent doct.⁊ Ang.in.d.l.pecoris.de q vide plenissime in lib. superiori in.iiij. diuisione principali seruitutis.⁊ dixi etiam supra de seruitute proiiciendi in prin. Quando autem dicatur fundus rusticus vel vrbanus vide in dicta iiij.principali diuisione seruitutis.ver. que autez dicantur vrbana predia ⁊ rustica.vbi oino vide.et non omittas.q: per ea que ibi dicuntur declarantur suprascripte questiones et ex predictis colligi potest qd ius aqueducende: licet sit principaliter rustica seruitus.vt dixi.s.in princi.in diffinitione huius seruitutis:tn̄ etiam potest esse vrbana qn̄ scilicet debetur fundo vrbano sicut dixi.s.de seruitute protegendi ⁊ de seruitute oneris ferendi que possunt esse rustice et vrbane.et dicam etiaz infra de seruitute vt liceat altius.in prin. ¶ Tertio principaliter quero quid contineatur et veniat in seruitute aqueductus ⁊ quid non.

Quid cōtineat in seruitute aqueductus.

Circa quod dicas primo qd veniunt oia que in diffinitione seruitutis.s.prin.dicta sunt. Itez venit aqua tunc quatenus est opus fundo dominanti.vt.l.ergo.in.fi.ff. de serui.rusti.predio.et istud est regulariter oium seruitutum realium:vt scdm indigentiam predij dominantis constituantur.vt no.Bar.ff.de verbo obliga.l. eadem.§.cato.in.vj.q.prin.⁊ in.l.stipulationes nō diuidu.in.iiij.q.principali.per.d.l.ergo Nec fundo vltra q ei opus est seruitutes reales constitui possunt.vt no.glo.in.l.j.§.in predijs. in glo.ij.in fi.ff.de serui.rusti.pre.⁊ ideo si concessa est vni seruitus aqueductus per me qd possum etiaz postea alteri concedere aqueductū si aqua satisfacit vtriq.vt.l.ij.§.aqueductus.ff.de serui.rusti.predio.et.l.lucio.ff.de aqua quoti.et esti.⁊ dicam in. vj.q.principali. Sz si est mihi concessa seruitus aqueductus pro fundo meo non possum eam pro alieno fundo concedere q: seruitus que debetur fundo meo intelligitur sm necessitatē fundi mei et non alterius.vt.d.l.ergo.§.fi.⁊ de hoc est casus in.l.ex meo.ff.de serui.ru.pre. Nec ob.si dicatur seruitus mihi concessa per alienum funduz est mea ergo de ea disponere possū sicut volo.q: regula est qd in re sua quilibet est moderator et arbiter.l.in re mandata.C.man.quia ista regula procedit qn̄ quis disponit de eo qd est suum libere.⁊ hic habebit certam formā videlz vt mihi debeatur ppter necessitatem fundi mei tn̄ a qua forma recedere non possum.l.cū hi.§.si pretor.ff.de trans.cum similibus.⁊ in hoc nō hz locū regula.d.l.in re mandata.sm bar.et Flo.in.d.l.ex meo.et quod dixi q aquam debitam fundo meo possum alteri fundo concedere intellige anteq ingressa sit in fundum meū cuius seruitus est constituta:sed prius q est ingressa possum ducere ad alias partes et alteri concedere pro libito voluntatis nisi nocitura sit ei fūdo ex quo inducitur.vt.l.j.§.illud.ff. de aqua quoti.⁊ esti.⁊ no.glo.in.d.l.cum essent.§.j.in glo. fi.quā omnino vide co.tit. Itē in seruitute aqueduct⁹ hec cōtinetur vt oibus partib⁹ fundi dñantis acqui.vt.l.via constitui.§.quecunq sunt.ff.de ser.rusti.predio.et ideo dz esse tota in toto ⁊ tota in qualibet eius parte sicut anima dz etiam tota in toto corpore:et tota in qualibet eius parte. vt no.Bar.in.l.stipulationes non diui.in.iiij.col.ff. de verbo.obli. ¶ Et ex predictis infert ad plures conclusiones.

Pria conclusio.

Prima est q si fundo meo debetur seruitus aqueductus.illud ius seruitutis est totū in toto fundo meo ⁊ totum in qualibet ei⁹ parte.

Secūda.

¶ Secunda conclusio est q lz illa aqua sit magis vtilis vel necessaria vni partiū dicti fundi mei q alteri parti non considerat ista maior vtilitas vl necessitas a qua est tota ista seruitus in qualibet parte fundi mei dominantis.vt est tex.in.l.si partem fundi.ff.de serui.ru.predio.⁊ ibi hoc notatur per doc.et vide quod dicam in sexta conclusione.

Tertia.

¶ Tertia conclusio si vendit certa pars fundi cui debetur seruitus aqueductus.illa seruitus debet etiam illi parti fundi alienari et debet insolidum pro indiuiso.vt.d.l.si partē fundi.

Quarta.

¶ Quarta conclusio est q cōmoditas seu vsus dicte aque dz diuidi inter me et illum cui vendidi partē fundi dominantis.vt.d.l.si partem.non aūt seruitus diuiditur:q: illa est indiuidua:vt not.glo.ibi in.l.j.§. si vsufruc.ff.ad.l.fal.⁊.l.vic.ff.de serui.cuz similib⁹

Quinta.

¶ Quinta conclusio q illa commoditas aque dz diuidi pro mensura fundi dominantis nō respectu partiū fundi vtilitatis vel bonitatis:⁊ sic q̄titatiue non qualificatiue vt est casus nota.in.d.l.si partem fundi.⁊ ibi hoc no.per doc. Et q̄ sit ratio decidendi quare fit diuisio sm q̄titatem agri: et non sm bonitatem dicit ibi Bart.cogitabitis. et doctores aliter non declarant ego credo q ratio non sit illa:quia seruitus est tota in toto et tota i qualibet eius parte vt dixi.⁊ sic seruitus inest fundo non respectiue ad bonitatē vel ad pretiositatē fundi dñantis sed pro qualitate.et qualiter ergo diuisio aque seruientis dz fieri sm quod ipsa seruitus debetur:q: talia sunt subiecta qualia predicata demonstrant:vt est glos.in.c.dudum.in fi.in ver.prohibemus.extra de deci.⁊ sic econtra talia sunt predicata qualia subiecta demonstrant.vt.l. stipulatio ista.§.hi qui.et ibi hoc not.p.e.et Bar. ff.de verbo.oblig.et si qualitates regulariter sed subiectum. Nec huic conclusioni.ob.l.quicquid. ff.de acqui.re.do.vbi habetur quod inspicitur bonitas rei:quia ibi loquitur quando vna res non potest duobus accedere:quia accedit pretiosiori. Sed quando potest accedere duobus tunc nō inspicitur pretiositas vel bonitas.vt.d.l. si partem fundi⁊ hoc notant doc.

Sexta.

¶ Sexta conclusio est q diuisio aque seruientis debet fieri pro mensura q̄titatis fundi et non pro necessitate partis fundi.⁊ ideo si debentur decez vncie aque vni fundo qui sit decem iugerum et dñs predij dominantis vendidit quinq iugera certa pro diuiso:licet alia quinq iugera indigeant magis aqua q vendita: tamen diuisio aque inter emptorem et venditorez debet fieri p dimidia.vt est casus no.in.d.l.si partem fundi ibi.aut que maxime vsum eius aque desiderat.ff.de serui.rusti.predio.et per illuz tex.infert ibi Bal.⁊ Ang.⁊ ludo.q distributiones quotidiane non debent fieri secundum corpora plus ⁊

minus indigentia pro suo victu. vt habetur in.c. cum accessissent.de consti.de quo vide per Inno. in.c.cum.M.ferrariensis.eo.ti.qui dicit q prestāde sunt sm consuetudinem. ⁊ vbi consuetudo nō est:q: puta de nouo ecclesia est edificata vel de nouo dantur distributiones quotidiane. dicit quod si distributiones sunt existentes de cellario ad victum quotidianū fiunt verisimiliter. Sed alia q̄ dātur pro indumētis debent prestari sm necessitatē psonarum.⁊ sic quādo debent alimēta ex cōtractu vel vltima voluntate.⁊ hoc sequit Ange. in. d. l.si partem fundi.qd bene no.:maxime pro grauatis i testamēto ad prestandū elemosynā:q: debet elemosyna viriliter ⁊ vestimenta sm conditionē pauperum.⁊ sic in vestimentis possint executores vel heredes plus dare vni pauperi q alteri. Sed in elemosynis que cōcernunt victuz quotidianū sicut est panis vi ctus ⁊ similia nō possunt plus dare vni q alteri. ¶ Item no.p scholaribus qui stāt in collegarijs expēsis collegij: q: prior non debet dare expensas quotidianas nisi viriliter dato qd vnus plus comedat q alter. et hoc vidi de facto bononie in collegio hispanorū in quo erat vnus scholaris polonus qui solus tn̄ comedebat quātū quatuor alij.

Septi'a.

¶ Septimā cōclusionez infero ex predictis.q: licet seruitus aqueductus ⁊ qlibz alia realis debeatur pro necessitate fundi dominātis vt.l.ergo.§.fi.preal leg.⁊.s.dixi.tn̄ est intelligēda ⁊ limitanda:vt habeat locuz habito respectu ad tēpus quo seruitus imponit:sed postq est imposita.⁊ sic est tota in toto ⁊ tota in qualibet eius parte:tunc dicit esse equaliter pro q̄titate fundi.⁊ id licet vna pars magis indigeat aqua q alia tamen hoc non cōsiderat:immo aqua debet diuidi equaliter pro qualitate iugerum quod est notabile.

Octaua.

¶ Octaua conclusio est:q: licet dñs predij dominātis cui seruitus aqueductus debebatur magis ⁊ frequētius illa aqua in vna parte dicti fundi vteretur q in alia.immo ⁊ sic cōmuniter vteretur in vna parte si tamen vendidit illam partem fundi in qua minus ⁊ raro vtebat dicta aqua diuisio cōmoditatis seu vsus dicte aque debet fieri pro mēsura agri et pro parte vendita debetur emptori:vt est casus not.d.l.si partē fundi. quod perpetuo tene menti. Nec ob.huic conclusioni illa regula que dicit q vsus patrisfami.est attēdendus.l.scie.§.tyranne. ff.de fundo.⁊.l.si seruus plurium.§.fi.de lega.j.quia illa regula pcedit in his que sunt diuidua vel que respiciunt personam sed iste seruitutes aqueductus iudicantur potius ius quoddam reale competens predio magis q persone. vt. l.si mihi codē tempore.§.fi.ff.de ser.ru. predi.⁊ .l.qui aliena.§.fi.ff.de neg.ge. Itē ista serui.est diuidua ⁊ respicit totā ptē fun.vt dixi:glo q lz paterfa. dñs pdij dominātis sit vsus cōmoditatis aq p pte tn̄ hoc nō respicit vsum patrisfa.ad hoc vt censeatur seruitutē amisisse:q: hoc nō potest esse vt dixi vt est si promittit vel al's constituatur.

Nona.

¶ Nona conclusio seruitus aqductus in fundo vnius dominātis in vna parte dicti fundi aqua nō est necessaria vel vtilis:tunc seruitus nō dicit ei parti fundi deferri per.l.ergo.§.non.ff.de serui.rusti.predi. ⁊ ita tenet Bar.Flo.⁊ doc.in.d.l.si partē fundi. co .tit. quod no.

Decima cōclusio.

¶ Ex quo sequit decima ⁊ vltima cōclusio q in casu si dñs predij dominantis vendit vni illam partem fundi cui aqua non est necessaria vl' vtilis ad emptorem vel eius partem nō transit seruitus vel commoditas illius aqueductus vel si aliam partem vendidit cui aqua nō est vtilis vel necessaria:tunc tota seruitus aqueductus sequitur partem venditā ⁊ nihil debetur parti retente per venditorem.per.d.l.si partez fundi:que oia bene no.quia sunt quotidiana ⁊ vtilia. ¶ Sed quid si a principio seruitutis constitute fundus dominans indigebat aqua:⁊ nunc ex aliqua causa non indiget:an desinat seruitus in perpetuū competere et puto sic esse dicendum. Aut desinit indigere ita q amplius ea aqua ad vsum concessum vti non possit:⁊ tunc desinit cōpetere dicta seruitus: q: cessat fundamentum ipsius seruitutis vt. di. l. ergo .§. fi. Aut desinit competere ad tps :⁊ tunc teneo qd seruitus hec nō pereat lz aqua ad alium vsum vti non possit dñs predij dominātis per ea que dicta sunt.s.maxime in princi.facit qd habet in.l. vnus ex socijs.§.fi.cū.l.seq.ff.de ser.ru.pre. ¶ Itez quid si debetur seruitus aqueductus fundo meo q̄ est decē iugerū ⁊ postea auctus est fundus meus an propter hoc crescat seruitus aqueductus:dicas q non:vt est casus in.l.non meus.C.de serui.de quo dic vt per glo.⁊ doc. ¶ Itē habens seruitutem aq̄ductus an possit facere riuum in fundo seruiētis per quem aquā ducat ad fundum dominantem. Si vult facere de lapidibus viuis et etiam supra terram non potest:vt.l.si prius.§.placuit. ff. de aqua plu.ar.⁊ dixi.s.in diffinitione huius seruitutis. ¶ Sed nunqd possit cauare riuum simpliciter.dic.vt dicam.j.in.ix.q.prin. ¶ Sed posito qd possit facere riuum vel de iure vel ex permissione. an dñs predij dominantis poterit illum riuum purgare ⁊ reficere dicas qd sic.vt. l. refectionis.§. j ff.cōia predi.⁊.l.j.§.pe.ff.de riuis.⁊ vide que dixi in precedenti li.in ti.de refectione. Item ille qui habet ius ducendi aquam per fundum alterius potest per cuiuscunq partē fundi seruientis aquā ducere ab initio:sed postq incepit ducere per vnā partē nō potest postea variando per aliā partem ducere.vt.l.fi.⁊ ibi Bar.ff.de aqua quoti. et esti.de quo vide in.l.si cui.ff.de ser.⁊ in.l.si via.ff.de serui. ru.pre. Ubi etiam ponitur cuiussit electio loci.an dñi concedētis seruitutem vel eius heredis an vero eius cui seruitus est constituta . de quo dic vt plene dixi in li.precedenti.in ti.de serui. iti. versi. nunqd habēs seruitutē itineris. Item si is qui duo predia habebat in vnius venditione aquā que in fundo vendito nascebat et circa eā aquā late decē pedes excesserat videtur circa eam aquam latā decē pedes duntaxat excessisse:vt est casus notabilis in.l.qui duo predia.ff.de ser.ru.predi. Itē in cōcessione seruitutis aqueductus semper subintelligit sine dāno alterius.vt.l. imperatores. ff. de ser.ru. pre.⁊ probat in.l.si quis a principe.§. tamen.ff.ne quid in loco publ.⁊ in.l.nec amis. C. de emā.li.de quo dic vt plene dixi.s.in.lib.precedenti. Et propterea in concessione aqueductus intelligunt sp reseruata iura ⁊ cōmoditates eius cui primo facta est concessio.vt.l.in concedēdo.ff.de aqua plu. arcē.⁊ l.lucio.ff.de aqua quo ti.⁊ esti. Quia priuilegia vni concessa alteri dari nō debēt : vt.l. decurionibus.C.de silētiarijs lib.xj. Et q: si princeps concessit pluribus beneficiuz:qui prior est tēpore potior est in iure ar.d.l.in concedēdo. ⁊ .l. hoc iuris.§.j.ff.de aqua quoti.⁊ esti.⁊.c.j.qui successio.tene.in vsi.feu.et ideo dixit Bal.in ti.de pace cōstantie in.xxiij.col.in concessiōibus de aquis pu.semper vident reseruata iura cōmoditatis eius cui primo facta est cōcessio.immo dico plus q eliet in concessione aqueductus si diceret non obstante concessione alteri facta:quia intelligeretur de inualida ⁊ pro hoc allego singulare dictum compo. in.c.causam que.in fi.extra de nup. qd sequit ibi.

Anto.debu.et doc.vbi dicunt q si papa contulit alicui bñficium non obstãte collatiõe alteri facta intelligetur de inualida ne alteri preiudicet. Ite si datur alicui bñficium cũ clausula vt preferatur aliis:quia intelligit nisi eis fuerit ius quesitũ.qđ perpetuo tene menti. Et vide que dicam in .vij.q. principali vbi ponam per quez locum possit aqua duci.et vide etiam ibi in .viij.q.principali vbi dicet an mutato alueo possit competere seruitus aqueductus. ¶ Quarto principaliter quero quomodo ⁊ qualiter adquirat seruitus aqueductus:

Qualiter adquiratur seruit⁹ aq̃ductus.

⁊ dic pluribus modis primo pactionibus et supplerionibus quia sic adquiri possunt etiam alie seruitutes.vt insti.et de seruitu.§.si quis velit.et. l.si vnam.in prin.in versi.fm expositionẽ glo. que exponit pactum.ff.de aqua plu.ar.et.l.j.§.denique ibi sit tamẽ lex.co.Itẽ adquiritur testamento vel codicillis vel qualibet alia vltima voluntate.vt.l. vsufru.in prin.ff.de vsufru. et insti. de vsufruc.§.j. Item per sententiam ar.d.l.vsufruc.§.constituitur Item prescrip.vt.l.ij.C.de ser.⁊ aqua.⁊ ibi hoc plene no.p glo.⁊ doc.⁊ hoc procedit siue aqua sit priuata:vt ibi:siue publica.Sed primo casu q̃tuz tẽpus requiratur vide ibi notanter per glo. et doc. ⁊ in.l.seruitutes.la grande.ff.de serui.ri.generali. ⁊ per tex.glo.et doc.in.l.j.§.fi.ff.de aqua plu.arcẽ. ⁊ dixi plene.s.in.j.li.in.viij.q. principali. vbi oino vide de hoc. ¶ In casu vero secundo qñ aqua ducitur de publico.dic q requiritur tantum tẽpus cuius initij memoria non existat in cõtrarium.vt l.vsum aque.C.de aqued.li.xj.et ibi hoc no. Bart. in.l.diligenter.eo.tit.et adde quod statim dicam in ver.sed nunquid aqua.Item adquiritur cõsuetudine:vt.l.j.§.denique.et ibi per gloss.et doc. ff.de aqua plu.arcen.et.l.in summa. ibi loci vetustas. eo.ti.arg.l.j.cum ibi no.C.que sit lon.consue.⁊.c. fi.extra de consue.vbi etiam no.per glo.⁊ doc.an talis cõsuetudo debeat esse prescripta de quo dic. vt ibi.Item quod ius aque competit ex pactionibus priuatorum.vt no.Bal.in ti.de pace constantie.in.xxxiiij.colum.⁊ dixi q in aliquibus molendinis pascuis ⁊ fontibus ⁊ in ipsorum cõmoditatibus ⁊ incõmoditatibus aquarũ standum est antiquitati per illum tex.Item dixit idẽ in.c.j.in.§. si quis de mãso.in.v.coll.titu.de controuersia inuestiture in vsi.feu.qđ in aquarum ductu nõ inspicimus principium aque vnde decurrit sed alueos et meatus.vnde transit in vetustissimũ aquarum cursum.⁊ fm eorum qualitatem de vsu aque iudicare debemus.qđ nota. ¶ Sed nunquid aqua per seipsam fluens possit inducere prescriptionem vel consuetudinem.dic q non est res animata.⁊ per rẽ inanimatam nihil nobis adquirit Oportet eñ in prescriptionibus aliquem vsum intercessisse. quo principato sufficit aquã per se fluere.ff.quem admo.serui.amit.l.qui partem.⁊.l.qui fundũ eo. titulo.Consuetudine etiam sufficit qđ habuerit initium a multis vtentibus.nã postea perficit solo cursu tpis.vt.l.venditor.§.si constat.ff.cõia predi.et ita tenet Bal.in.c.j.§.si quis de manso.in.vj. col.in fi.in titu.de controuer.inuesti.quod perpetuo tene menti.Item.l.cõi.vel statuto.seu.l.municipali adquiri potest seruitus aqueductus vt.l. in summa in prin.in ver.j.ff.de aqua plu.arcen.et l.ij.in princi.in versicu.j.coniuncta glo.fm primã expositionem dum dicit si nuptiali.et argu.l.iij.§. plane.et.l.si non.l.nuptialis.ff.quod vi aut clam. et.l.j.§.denique.ff.de aqua plu.arcen.Item natura agri seruanda est vt semper inferior superiori seruiat.Hoc eñ incõmodum naturaliter pati debet ager inferior superiore cõmpensare qđ debet cum alio cõmodo.Sicut eñ omnis pinguedo terre ad eum decurrit ita etiam ad eum aque incõmoduz defluet.vt est tex.in.§.denique quem no.qr aque naturaliter debent descendere ad inferiora.Et ideo illi qui habent agros in parte superiore nõ tenentur retinere aquam in suo sed possunt eam retinere inferiores qui cogunt illam recipere. ⁊ ista appellat quasi seruitus vt dicit tex.in.d.l.j.§.fi. cũ.l. seq.ff.de aqua plu.arcen.⁊ hoc tenet Bar.in.l.quominus in.ij.q.principali.ff.de flu. qui dicit quod hoc debet esse verum in ciuitatibus Italie que sibi de consuetudine prescripserunt merum imperium et portus et flumina et similia.Sed de iure cõi pdicta sunt principis vt in.c.j. que sunt res in vsu.feu.et sic non possunt concedi a lege municipali et adde que supra de seruitute vie in.x.qđ Itẽ ex rescripto principis vel senatus adquirit.l. qđ principalis.ff.de aqua plu.arcẽ.⁊.l.premittitur.ff. de aqua quoti.et esti.et no.bar.in.d.l. quominus in.ij.q.princi. ¶ Sed pone q̃stionẽ quã habui de facto Verone.Oritur aqua in certo fundo superiore et descendit ad partes inferiores per quendaz alueum.quando veniunt aque pluuiales crescit aqua adeo q in alueo cõtineri nõ potest.an tunc ille qui est in parte superiori cogat eleuare ripas ita quod discurrat per alueuz vsque ad vltimas partes.puta flumen vel mare.an vero possit dimittere quod aqua discurrat supra ripas.Dicit q sic nisi noceat habentibus agros inferiores iuxta ripã eleuandã ego dico q cogi non potest, per inferiorẽ sed inferior bene poterit munire et eleuare suis expensis.vt est casus in.d.l.j.§.fi.⁊ hoc intellige quando pacto vel vetustate ita debet duci aqua p dictum alueum vel locum vt gloss.not.ibi in verbo munire.alias secus.Item hoc intellige quãdo per alueum aqua discurrere potest sine dãno superioris.Secus si fieret damnum superiori: quia aqua inundaret agros superiores.exemplum si a lateribus aluei discurrũt aque in partibus superioribus.nam hoc casu ripe non possunt eleuari. qr si alueus est inuentus ad ducendam aquã ad partes inferiores nõ debet aliq̃d fieri in eo propter quod aqua retineat ad partes superiores q: istud est contra naturam agri que est vt aqua descẽdat ⁊ inferior ipsam recipiat vt dicto.§.denique. quod perpetuo tene menti:qr sepe de facto cõtingit. et adde quod dixi inferius. ¶ Quinto principaliter queritur quis possit cõcedere et habere seruitutẽ aqueductus et quis possit cogi ad aquam ducendam.Circa quod sic dicas.aut quia vult concedere aqueductum ex flumine priuato suo.aut ex flumine priuato alterius aut ex flumine publico.

Quis pot̃ cõcedere seruitutẽ aq̃duct⁹.

¶ Primo casu quando flumen est suum proprium potest regulariter ex eo concedere aqueductum.l. lucio.ff.de aqua quoti.et esti.et.l. in concedendo. ff.de aqua plu.arcen.et.l.ij.et.l. aquam. C. de seruitu.et aqua et.l.ex meo.ff.de serui.rusti. pre. et.l. via constitui.§.si lacus eo.ti.et est ratio quia in re sua quilibet est moderator et arbiter.l.in re mandata.C.man. ¶ Et flumen potest dici priuatũ esse alicuius tribus modis. Primo ratione originis ipsius fluminis .puta quia habet ortum in fundo suo.vt.d.l.aquam.et.l.ex meo cum aliis ibi allegatis:⁊.l.si quis diuturno.ff.si seruitutes vendicetur.et.l.preses.C. de seruitutibus ⁊ aqua. Scđo ex principis concessione ar.l.ij.in prin.ff. ne quid in lo.pu. Tertio ex consuetudine vel prescriptione ar.d.l.j.§.denique et.§.fi.cuz.l.se.ff. de aqua plu. arcen.et.l.ij.cum ibi notatis, C. de ser.et aqua.et

dixi.in.q.precedenti. ¶ Scđo casu qñ flumẽ est priuatum alterius ⁊ tunc regulariter q̃s non põt cõcedere aqueductũ ex illo flumine nisi qui est dñs illius fluminis vel de ei⁹ volũtate.vt.l.ij.⁊.l. aquã C.de seruitutibus et aqua: ⁊ in his casib⁹ si flumẽ priuatum est perenne potest seruitus aqueduct⁹. Sed quando flumen non est perenne ista constitutio seruitutis de rigore nõ tenet. sed de eq̃tate. sic vt.l.ij.⁊ ibi hoc no.glo Bart.Ang.⁊ doct.ff.cõia prediorũ.Posset etiã in his duobus pnceps vel statutũ disponere pro publica vtilitate qđ vicini possint illã aquã ducere ad agros suos irrigandos vl' ad alios vsus.put no.in.l.si.C.si contra ius vl' vtili.publi.⁊ in.c.que in ecclia;.extra de cõsti. ¶ Tertio casu qñ flumen est publicũ.puta qñ est perẽne. vt.l.j.§.fluminũ.ff.ne quid in lo.publi.qđ põt esse tribus modis. Uno modo flumen nauigabile. vt est padus athesis ⁊ brenta alio modo đr flumẽ publi.qđ non est nauigabile:sed trahitur ex flumine nauigabili.vt.l.j.§.non aũt.cũ ibi nota.ff.ne quid in loco pub.⁊ habet per Bal.in.l.quomin⁹. in pri. in.ij.⁊.iij.opi.⁊ in.ij.q.ff.de flu.⁊ in istis duob⁹ casibus querit aqueductus dupl'r.s.ex concessiõe pncipis cuius sunt oĩa talia flumina.vel ex cõcessiõe ciuitatis q̃ habet merũ imperiũ. vt dixi in.q.precedenti. Scđo per tantũ tps cuius initij memoria non existat vt.l.hoc iure. §. ductus aque. ff.de aqua plu.arcen.⁊ habet per glo.in.l.imperatores ff.de seruituti. rusticorum predio. non autem per priuatum concedi potest.vt.l.ij.ff.communia predi.et adde quod dixi in precedenti. q. principali. Tertio modo dicitur flumen publicum quando non est nauigabile:nec facit aliud nauigabile.puta si est quidã alueus paruus vel fons.⁊ tũc acquiritur etiã sine concessione alicuius: sed per suã occupationem sicut cetera que sunt in nullius bonis.et qui primo occupat prefertur omnib⁹ in.d. l.quominus.⁊ ibi per Bar.in.ij.q.prin.et.l.si mihi codẽ tẽpore.§.si fundo.⁊.l. imperatores.ff.de ser. ru. pre. dummodo per istum aqueductum nõ fiat iniuria seu damnum vicinis circũcolentibus. vt habetur in.d.l.imperatores.⁊ in.l.ij.§. sunt q̃ putant.in fi. ff.ne quid in flu.pu.⁊ adde qđ dixi in.q. precedenti.ad fi.⁊ adde etiam q̃ dixi in li.precedẽxi in.iij.q.prin.in ver. itẽ imperator seu princeps vsque ad fi.allius. Itẽ ille potest habere seruitutem aqueductus qui habet fundũ ad quez ducit. puta causa tpm irrigandi.al's secus.vt.l.j.ff.cõia pre.cũ fi.s.in prin.in diffinitione huius seruitutis.Item ille qui emit vel aliter acquisiuit predium cui seruitus aqueductus debebatur potest ⁊ debet seruitutem habere.qr illa seruitus debita predio acquisito.transit cum predio.vt.l.si aqueduct⁹.ff.de contrahen.em.⁊.l.si partem.in prin. ff.de ser.ru. pre. Secus si prius seruitus predio non debebatur:qr vendito fundo vel aliter alienato non debetur seruitus aqueductus vel alia seruitus nisi dictum sit vt.l.in vendendo.in prin.et ibi hoc no.glo. ff.đ cõtrahen.em.⁊ ita etiam tenet Bar.in.l.via cõstitui §.quocũque.ff.de serui.ru.pre.Item quis potest habere seruitutem aqueductus in omnibus casib⁹ in quibus potest eam acquirere. De quibus vide in q.precedenti etiam in quibus potest seruit⁹ aqueductus concedi.vt dicam in.vij.q.prin.Item regulariter quis non potest cogi ad aquam ducendaz maxime iure seruitutis.qr natura seruitutis non est vt quis aliquid faciat sed vt aliquid patiat vel nõ faciat.vt.l.quoties.la.j.§.fi.ff.de seruitu.et adde que dixi.s.in.iij.q.principali. post princi. ⁊ que plenissime dicta sunt in precedenti libro, in. iij.q. princ.⁊ quod dicam in sequenti.q. ver.sed quid si tu cui primo concessi etiaz. ¶ Quero.vj.principaliter cui vel quibus possit seruitus aqueduct⁹ concedi.

Quibus pot̃ fui⁹ aq̃duct⁹ concedi.

Et dic qđ potest concedi pluribus ⁊ per eundem locum vt eisdem diebus vel horis ducatur si omnibus sufficiens est.vt.l.ij. §. si aqueductus.ff. de seruitu.ru.pre.⁊.l.lucio.ff. de aqua quoti.⁊ esti. ¶ Sed si concessi primo vni an possim postea alteri concedere.Distingue breuiter sic.Aut ille cui primo concessi consentit et possum.l.in concedendo ff.de aqua plu.ar.⁊ no.glo.in.l.lucio. ff. de aq̃ quoti.et esti.facit.l.aquam.C.de serui.Aut nõ consentit.⁊ tunc aut per istam concessionem secundaz ei nocet.puta quia aqua non est sufficiens vtrique et pro eodem tẽpore cõcedit ⁊ tunc nõ potest:vt.d.l. in concedendo.⁊ per.l.per quẽ locũ.ff.de serui.ru. pre.⁊.d.l.aqua.Aut per istam secundã concessionẽ non nocet primo cui est facta concessio.puta quia aqua est sufficiens vtrique vel diuersis temporibus conceditur.⁊ tunc potest vt.d.l.ij.§.si aqueductus et.d.l.lucio.⁊ ibi glo.no.etiam gl.in.d.l.aqua. Et ita fuit determinatũ bononie vbi cõmunitas cõcesserat aquam et fratres minores q̃bus scđo cõe concessit nolebant.⁊ fuit iudicatum qđ vz secũda concessio:quia non derogabat priori ex quo aqua vtrique sufficiebat vel sufficere poterat per predicta ¶ Sed qđ si conceditur pluribus simul vel separatim vel simpliciter seruitus aqueductus ita qđ valeat quia omnibus sufficit et non conueniunt quemadmodum vtantur.Dic qđ vtile iudiciũ cõmuni diuidundo eis datur:vt.l.aqua vel mensura vel temporibus diuidatur:vt.d.l.lucio.cum gloss. ¶ Sed quid si tu cui primo concessi seruitutẽ aq̃ductus vis postea alteri concedere.an possis. Et in hoc considera quatuor casus. ¶ Primus est si vis concedere vt ille extrahat de fundo primi concedentis ⁊ non potes.vt.l.ex meo.ff.de seruitu.rusti.predio. ¶ Secundus casus si vis concedere vt extrahat de fundo medio per quem aqua ducitur canali: per quod perueniat ad fundum tuum. et idem quia illa seruitus aqueductus est ibi concessa pro necessitate fundi tui ⁊ non alterius:vt.l.ergo.ff.de ser.rusti.predio.nec potes illam aquã tanquam tuam concedere alteri. quia non est tua antequam ingrediatur fundũ tuum.vt.l.j.§.illud.ff. de aqua quoti.et esti. ¶ Tertius casus si vis alteri concedere postquam in fundum tuum aqua ingressa est et potes.quia effecta est tua nisi nocitura sit meo fundo ex quo seruitus inducitur.vt.d.§.illud.⁊ nota. glo.in.d.l.ex meo.⁊ dixi.s.in.iij.q.principali.circa principium. ¶ Quartus et vltimus casus est si aq̃ exiuisset de fundo tuo ⁊ tu regulariter non posses alteri concedere dictam aquam quia eadez ratione qua primum aqua ingressa est alium fundum vicini est effecta sua.vt.d.§. illud.ergo de ea tu nõ potes disponere. Sed ista regula fallit quando ista seruitus imponeretur per te antequam peruenerit ad locum inferiorem de ipsius voluntate per l.aquam.C.de seruitut. ⁊ aqua.Exemplum.aqua dum exiuit a fundo tuo potest discurrere per diuersa loca ad fundos vicinorum:et est in potestate tua per quam partem facias exire aquam.nam potes cũ vno vicino inferiori si aqua est vtilis cõuenire de dimittẽdo dictã aquã ad fundũ suũ cũ h' posteaque irrigauerit fundũ teneat mittere ad aliũ certũ fundũ inferiorẽ.⁊ isto modo poteris imponere seruitutẽ aqueduct⁹ postque exiuerit de fundo tuo.vt.d.l.aquam.vbi hoc probatur. C.de serui.⁊ aqua.Et predicta omnia intellige quando ille cui conceditur seruitus aqueductus habet fundũ a

Qu ō qliť et p quez locū ɔsti⸗ tui pōt seruitus aqduct⁹.

quē aqua duci debet. alias secus. vt. l. j. ff. cōia pre⸗
dio. vt dixi in. q. precedenti ante fi. ¶ Quero septi
mo principaliter quō τ qualiter τ qñ τ per quē lo⸗
cū constitui vel acquiri possit seruitus aqueduct⁹.
Et dic qđ acquiri potest his modis. de quibus. ß.
in. iij. q. principali. facit. l. via. ff. de serui. Item ser⸗
uitus aqueductus olim non nisi ex capite vel fon
te constitui poterat: sed hodie ex quocūq; lo
co constitui potest. vt. l. seruitus aqueductus. ff. de
ser. rusti. pred. et caput aque seu fluminis dicitur
vnde aqua nascitur vt. l. j. §. hoc interdicto. ff. de aq̄
quoti. et esti. τ no. glo. in. d. l. seruitus aque. τ not.
principaliter per Bar. in tractatu de insula. in. ix.
col. τ plenius per Bal. in. l. j. in. vj. col. ver. rem no.
qđ agit. ff. de re. diui. Item seruitus aque inuente
et inueniende constitui potest. l. labeo. ff. de serui.
ru. pre. de quo dic vt dixi. ß. in. j. q. princ. Item po⸗
test constitui seruitus et aqueductus per interual
la temporis. puta certis diebus vel horis. l. modū
l. j. §. j. ff. de seruitutibus. τ. l. j. §. si aq̄ductus. ff. de
ser. ru. pred. τ. l. si sit constituta. τ. l. si cui. in prin. ff.
quemad. serui. amit. τ. l. si diuturnarum. τ. l. cū cō⸗
ster. in prin. ff. de aqua quoti. τ esti. Item potest cō
stitui seruitus vt aqua diuidatur per mēsuras. pu
ta per vncias τ digitos. vt. d. l. cū constat. in princ.
et. l. penul. ff. de serui. ru. pre. τ no. qđ tm̄ significat
dicere concedo tibi vnum digitum aque q̄tuz do
tibi licentiam vt ducas aquam per vnum digituz
ferreum vacuum. nam per rostra animaliū imagi
naria. puta ferrea vel enea τ per ora τ digitos so⸗
lemus aquam ducere. ßm Ange. in. d. l. pe. Digitus
autem dr̄ ßm Isido. minima pars agrestiū mensu
rarū et vncia q̄ continet tres digitos. vt dixi in. l.
iij. in prin. in. x. q. ff. de ver. sig. vbi posuit de ponde
ribus et mensuris. ¶ Item ex loco dñi pprietarij
vel de eius volūtate ɔstitui pōt huiꝰ aqueductus
vt. l. aquam. C. de seruitu. τ ex fundo liuellario seu
emphiteotico τ feudatario. vt. l. prouinciali. C. de
ser. τ aqua. τ. l. iij. ff. de serui. τ dixi in precedenti li.
in. iij. q. princi. in qua posui que sint ille persone q̄
possint serui. constituere. Item per quem locum
viam alij concedo per fundum: alij aqueductū cō
cedere non possum. et eodem modo si alij aquedu
ctum concessero alij ita per eundem vel ducere vl̄
concedere non potero. vt. l. per quem locum. ff. de
serui. ru. pre. facit. l. in concedendo. ff. de aqua plu.
arcē. Item publico loco interueniente via publi⸗
ca aqueductus concedi non potest: sed a principio
interpretari debet vt per viam publicam aquam
ducere sine incommodo publico liceat. vt. l. serui⸗
tutes. §. publico. ff. de serui. τ non potest aqua du⸗
ci per locum publicum si damnum faciat etiā pri⸗
uato. vt. l. si per publi. ff. ne quid in loc. pu. τ. l. ij. §.
si quis in suo. ff. eo. ti. ¶ Itē quid si non exprimit
per quam partem fundi seruientis possis aquam
ducere. dic qđ poteris per quālibet partem: sed se
mel electa via non poteris variare. vt. l. si cui. cuz
glo. ff. de serui. τ. l. fi. ff. de aqua quoti. et esti. In cō⸗
trariū tm̄ videt qđ immo a principio electio sit do
mini seruiētis. vt. l. si via. ff. de ser. rusti. pre. de quo
dic vt plenissime dixi. ß. de serui. in ver. quero nun
q̄d hñs seruiturē itineris. τ adde q: aq̄ nō debet di
uerti a solito cursu suo. τ si diuertit debet in pristi
nū statuz reduci. l. ij. C. ad. l. aq̄l. τ. l. j. §. fi. ff. ð fun.
et. l. j. §. si quis nouum. ff. de riuis. τ dixi in ti. prece
denti. in tit. de aqueductu. vide que dicam in seq.

Qō bona

q. princ. ¶ Item quid si debetur seruitus aquedu
ctus ex flumine: τ flumen mutauit alueum. dic qđ
si mutauit: quia paulatim non recessit: et tunc li⸗
cet alueus derelictus efficiatur domini predij du⸗
minantis ppter vicinitatez tm̄ perditur seruitus
aqueductus: q: eo loco vbi nunc est flumen serui⸗
tus imposita nō est vt. l. hoc iure. §. si aqua. ff. de
aqua quoti. et esti. Idem si flumen cepit circum⸗
fluere mutato alueo: q: ex quo medius locus non
seruit est interrupta seruitus. vt est casus. j. in fin.
Sed si flumen paulatim accessit fundo tuo subse⸗
qui potest qđ locus totius fluminis tue ductioni
sit. vt. d. §. si aquā. ver. sz si alluuione. τ intellige qđ
si flumē addidit aliq̄d de terra fūdo tuo: τ sic pau⸗
latim recessit flumen a predio tuo q: refert si subi
to recessit. an paulatim mutat alueū. ar. l. ergo. §.
alluuio. ff. de acq̄. re. do. ßm gl. que ita no. in. d. §. si
aquā. in ver. cesserit. τ Bar. posuit in. l. quominus
in. xvj. q. ff. de flu. Et licet iste intellectus in se sit ve
rus tm̄ aliter intelligi posset ille tex. in ver. sed i al⸗
luuione. nā ille tex. non videt pati predictū intelle
ctū glo. videlicet dum dicit accesserit vt subaudiat
aliquid de terra: q: dū dixit in verbo precedēti flu⸗
men recesserit. τ postea subdit si accesserit fundo
tuo intelligitur. s. flumen de quo predixerat τ non
aliquid de terra. vt est sensus qđ si flumen accesse⸗
rit. i. appropinquauerit fundo tuo subseq̄ potes
s. inducendo aquā ad fundū tuū ex dicto flumine.
q: locus totus fluuius est. i. in quo nunc est flumē
seruit ductioni. i. seruire intelligit ex quo est in lo⸗
co in quo seruitus debebat. Iste tm̄ intellectus nō
videtur conuenire verbo alluuione posito in lite⸗
ra nisi referas ipsum ad alium vicinuz. ¶ Ex his
tm̄ no. p intelligentia huiꝰ materie que non repe⸗
ritur bene declarata per doc. pono. viij. casus prin
cipales. primꝰ est qñ ex flumine publico quod est
propinquum τ coniunctū fundo meo habeo ius
aqueducende: et flumen totum vno impetu rece⸗
dit de alueo suo. τ a predio meo nullo loco in me⸗
dio relicto nisi alueo antiquo: q: in medio inter
flumen et fundū meū cui seruitus debet est solum
alueus antiquus fluminis. et hoc casu videbatur
qđ adhuc duret seruitus mea: q: alueus antiquus
efficit meus iure vicinitatis. vt insti. de re. diui. §.
insula. ver. qđ finaliter alueo τ sic nō est locus me
dius qui impediat seruitutem. Tm̄ contrariuz est
verum vz qđ immo seruitus impediat: q: ex quo
flumen totum vno impetu recessit: τ nouū alueū
facit non reputat esse illud idem flumen cui serui
tus est imposita: sed aliud τ iste est proprius casus
in. d. l. hoc iure. §. si aquā. in. j. rñso. ßm intellectuz
glo. ibi. τ hoc etiā vult Barto. in. d. l. quominus. in
xvj. q. vbi vult qđ si flumen mutauit alueum vno
impetu perditur ius aque. et tunc videtur aliud
flumen. ¶ Scđs casus est qñ flumen vno impetu
recedit a fundo meo τ relinquit inter fundū meū
et flumen nedum alueum antiquū: sed etiā fundū
alienum. τ tunc sine dubio non possum aquā du⸗
cere ex flumine nouo ad fundū meū duplici ratio
ne. prima q: est nouū flumen cui seruitus nō fuit
imposita vt dixi in p̄cedenti casu. Scđa q: locus q̄
est in medio alienus mihi non seruit: τ propterea
seruitutem aqueductus impedit. l. qui sella. §. fin.
ff. de ser. ru. predio. τ. l. in tradendis. §. j. ff. cōia pre
di. τ isto modo debet intelligi. d. §. si aquam in. j.
et in. ij. responso. ¶ Tertius casus est qñ in medio
reperitur fundus meus proprius. τ tunc est dicen⸗
dū qđ seruitus impedit nō ex eo qđ locus mediꝰ
qui meus est seruitutem impediat: sed ex eo quia
est nouū flumē cui seruitꝰ non fuit iposita. vt dixi
p̄mo τ scđo casu. ¶ Quartus casus est qñ flumen
qđ erat ppinquū fundo meo ad quē aquā ducere
poterā discessit a p̄dio meo paulatim ita qđ p al⸗
luuionē reliq̄t terrā fundo meo inter eūdē fundū

meum τ flumen. et tunc seruitus non impeditur
quia tota dicta terra addita fundo meo seruire
potest ductioni aque quia est mea. τ idem flumen
reputatur tunc erit sicut erat prius licet recesserit
de alueo suo ex quo paulatim recessit ar. l. ergo. §.
alluuio. ff. de adqui. rerū do. τ insti. de re. di. §. pre⸗
terea per alluuionē τ iste est casus in. d. §. si aquā.
in. ij. rñso ßm glo. ibi. ¶ Quintus casus est contra
quando flumen quod prius distabat a fundo meo
nunc accessit fundo meo per alluuionem ita q̄ est
ei nunc coniunctum mediante alluuione versus
fundum vicini relicta. quia recessit flumen a fun⸗
do vicini per alluuionem. et tunc idem quod in
casu precedenti. q: non mutatur nec interrumpi⸗
tur seruitus. qm̄ reputat esse idem flumen. nec est
locus medius qui seruitutē impediat. τ iste est ca⸗
sus in dicto. ij. rñso. ßm aliū intellectū quē. ß. dedi.
¶ Sextus casus quando est flumē quod distabat
a fundo meo ex quo habebā ius aque ducēde per
mediū fundi vicini ipso vicino cōsentiēte recessit
vno impetu et coniunctus est cum predio meo.
Et in hoc videtur dicendum q̄ ius aqueducende
non perdatur. quia si loco medio existente ducere
poterā multomagis vbi locus nullus est medius
tm̄ contrarium verius quia non aliud flumen esse
reputatur vt dictum est in. j. et in. ij. casu. ¶ Septi
mus casus est quando flumen quod erat fundo
meo coniunctum circum fluere cepit mutato al⸗
ueo. i. per diuersas partes fluere cepit aliquo loco
relicto in medio inter vnū brachium fluminis et
aliud tunc impeditur seruitus aqueductus. q: ex
quo locus medius non seruit. interrupta dicitur
seruitus vt est casus in. d. §. si aquā in. iij. rñso sub⸗
est etiā alia ratio impeditiua quia mutato in totū
alueo vnico impetu dicit esse aliud flumen ppter
predicta. ¶ Octauus τ vltimus casus est qñ flumē
circunfluere cepit τ locus medius nō impedit ser
uitutem. quia dans mihi consentit vel est meus. τ
in hoc puto sic esse dicendum. aut flumen recessit
in totum de alueo antiquo τ cepit circumfluere. τ
licet esset vna rō impeditiua. sc3 loci medij tm̄ sub⸗
est alia. quia non est amplius primū flumē. τ ideo
non durat ius ducendi aquam ßm ea que dixi. ß.
in tribus primis casibus. aut flumē nō recessit in
totū ex alueo antiquo ita q̄ dici possit primū flu⸗
men durare. τ tunc aut predium meum est proxi⸗
mum veteri alueo vel vni brachio fluminis. τ tūc
pro ea parte illius brachij debetur mihi seruitus
quia vtraq; ratio impeditiua cessat. s. de loco me⸗
dio et de nouo flumine. sed in alio bachio flumi⸗
nis cui predium meum non est proximum sz fun⸗
dus alterius. et tunc aut ille non consentit τ in il⸗
lo seruitus fundo meo nō debetur quia locus me
dius τc. et ita tenet glo. in. §. si aquā. in vltimo rñ
so in verbo circunfluere. aut dñs medij predij con
sentit. τ tunc seruitus durat q: est vtraq; ratio im
peditiua. τ vt breuius predicta intelligātur redu⸗
cas oēs predictos octo casus ad duas tm̄ conclu⸗
siones. ¶ Prima est si ex flumine seruitus aque⸗
ductus predio vnius debetur et mutatur flumen
de loco suo ita quod dici possit nouum flumē tūc
seruitus aqueductus impeditur siue sit locus me
dius impediens seruitutem: siue non. quia huic
nouo flumini τ alueo seruitus non fuit imposita.
¶ Scđa cōclusio si flumen ex quo debet seruitus
aqueductus ita recessit de alueo suo. q̄ non dicat
nouū flumen sed idem durare. et nullus est locus
medius. qui seruitutem impediat durare possuz
q: nihil subest qđ seruitutē hēat impedire. τ p̄di⸗
cta oia intelligas procedere posse in quatuor casi⸗
bus principaliter. ¶ Primo quando ius aquedu⸗
cende debet ex flumine publico. τ ita posui casum
sup. a. τ tunc requirit vt habeat licētia a principe
vel superiore vt probatur in. d. §. si aquam. ßm pri
mā lecturā glo. ibi. ¶ Scđo pōt intelligi qñ esset
priuatus. τ tunc sufficit habere licentiā a dño qñ
illius est predium cui debetur seruitus aqueductꝰ
¶ Tertio potest intelligi si ducebam aquam per
funduz vicini cui imposita erat seruitus et flumē
mutauit alueum inter fundum seruientem. et no
uum alueum per quem aqua discurrit dimisit an
sit seruitus extincta. Quo casu distingit. Aut subi⸗
to recessit et extincta est seruitus q: medius locus
qui non seruit impedit seruitutē. Aut paulatim. τ
tunc durat seruitus. q: reputat idem flumen. nec
est locus medius qui impediat seruitutē vt pbat
in. d. §. si aquam. ßm scđam lecturā glo. ibi. Facit
qđ not. in. l. cōuenerit. §. j. ff. de pig. ac. τ in. l. si fun⸗
dus. in prin. ff. de pigno. ¶ Quarto τ vltimo pñt
p̄dicta procedere qñ est questio vtrum perdatur
ius occupationis vt preferendi vicinis. Quo casu
eodem modo est dicendū aut flumen subito reces
sit τ alueū mutauit τ perditur ius aqueducende
qđ erat adquisitum occupatione et tunc nouo oc
cupatore opus est. Aut paulatim. et tunc secus q:
ius aqueducende retinetur vt not. Bar. in. l. quo⸗
minus. in. xvj. q. de flu. qui etiam subdit hoc vlti⸗
mo casu id procedere nisi per annum ille cui serui
tus debebatur passus sit per annum aquaz ire in
sua libertate. q: etiā tunc perderet ius aqueducē⸗
de. vt. l. j. in prin. ff. de aqua quot. et esti. τ no. bar.
in. d. l. quominus. in. xv. q. prin. in ver. ite ßm requi
rit. ¶ Sed iuxta predicta quero an in casibus in
quibus per mutationem aluei fluminis amittit
seruitus aqueductus de equitate sit restituenda
vt debeatur ex noua vel nouis alueis. τ videt qđ
sic. ar. l. huitutes. §. si solitū. ff. de ser. ru. pre. sz glo.
in. d. l. hoc iure. §. si aquā. in ver. interrupta. ff. de
aqua quoti. τ esti. dicit sub dubio forte q̄ illud pro
cedit quando debetur seruitus ex loco priuato et
sic ex flumine priuato. secus si ex flumine publi⸗
co ego vero non puto q̄ in aliquo istorum casu iuz
restituat per istum tex. τ per ea que dicta sunt. ß.
Nec ob. d. §. si sublato. quia ibi loquit de seruitute
que potest intelligi etiam eadē ex quo non mutat
locus licet mutetur edificiū ac etiam cōtingit pro
pter publicam vtilitatem domoꝝ vt dicit Ang. de
quo dic vt plene dixi. in li. precedenti in tit. de ser.
stil. in vj. q. vbi oino vide. ¶ Sed qd si ad antiquū
alueum flumen redit glo. in. d. §. in verbo interru
pta in fi. dicit q̄ restituitur q: tex. in. d. § si aquaz
non dicit q̄ seruitus fuerit amissa sed interrupta
vt probatur etiam in. l. in tradendis in fi. ff. cōia
pre. τ hoc intellige nisi tanto tpe stetisset interru⸗
pta quanto seruitus amittitur de quo dicā infra
in. x. q. principali quia tunc seruitus amitteretur
propter vt. d. l. tria predia. nec restitueretur licet flu⸗
men ad alueum suum redierit τ ita induco dictaz
glo. in ver. interruptam in fin. per. d. l. tria predia
quod not. quia sepe facta est mentio de mutatio Qualr cognoscat si alueus sit mutatus
ne aluei. q̄ro quō cognoscat alueus si mutatus vl̄
non dic quando desinit esse prima forma omissa
idest quando sic discurrit per alium locum quod
aqua non currat per primum alueum. dicitur al⸗
ueus mutatus vt. l. adeo. §. insulā de re. di. §. insu⸗ An liceat cuiq; ducere aquā ex flumie publico.
la. ver. q̄ naturali alueo. τ no. Bart. in rubri. ff. de
re. di. in. ij. col. vltime charte. ¶ Vltimo circa p̄di⸗
cta queritur. an cuilibet sit licitum ducere aquaz
ex flumine publico per occupationem factaz pro⸗
pria auctoritate. Et videtur q̄ non. et qđ requira

tur auctoritas principis vel superioris vt.l.quo-
minus.ff.de flu.τ.l.j.§.ꝑmittitur.ff.de aqua quo-
tidiana τ esti.et.l.ij.in principio.ff.ne quid in lo-
co publico et per ea que dicta sunt.s.in.v.q.prin-
cipali in contrarium videtur quod licite q̄s possit
auctoritate iurisgentium occupare aquam ex flu-
mine publico quo iure flumina τ eorum vsus τ iu
ra publica sunt vt insti.de re.di.§.flumina.sed tu
in hoc sic distingue. Aut flumen est publicum τ na
uigabile.aut publicum et non nauigabile. ¶ Pri
mo casu quando est nauigabile non licet aquam
ducere propria auctoritate:τ qui primo ducit illi-
cite facit:vt.d.l.quominus.τ ibi hoc no. Bart. in
ij.q. ¶ Secundo casu qn̄ flumen nō est nauigabi-
le:τ tunc subdistingue. Aut flumen intrat in aliud
flumē nauigabile:aut flumen nō intrat in aliud
flumen nauigabile. Si intrat aut illud est mare τ
potest ducere.et est ratio:quia propter aquarum
abundātiam ex vno flumine non dicitur recipere
incrementum vel diminutionē.τ sic ꝑpter dictā
occupationem nullū detrimētum recipere potest
aut est aliud flumen nauigabile in quo intrat et
tunc aut propter dictā occupationē τ ductus aq̄
auertitur a flumine nauigabili:τ facit quod flu-
men nauigabile efficit non nauigabile vel damni
ficatur nauigatio τ non pōt:vt.d.l.quominus et
ibi per Bar.in.iij.opp.aut auertitur aqua a flu-
mine nauigabili exemplum.si aquam duco ex flu
mine ad fundū meū τ nihilominus postea in flu
mine nauigabili inerat.et istud non est ꝓhibitū
si bene consideras rōnes predictarum.ll. Et ideo
bononienses licite ducunt aquā de flumine reni.
τ postea intrat padum ſm Bar. qui ita not. in.d.
l.quominus.in prin.in.iij.opp.τ quod dixi qđ q̄s
propria auctoritate pōt aquā ducere ex flumine
publico non nauigabili qn̄ intrat flumen non na
uigabile vel qn̄ intrat nauigabile.et non impedit
nauigationē procedit multomagis qn̄ intrat flu
men non nauigabile. Sed hoc tñ limita duobus
modis. Primo qn̄ flumen esset publicum hoc est
esset in vsu publico.s.fisci vel ciuitatis vel alicuius
municipij puta quia illa aqua vtitur ad molendi
num prout faciūt bononienses de flumine in quo
sunt molendina communis bononie. de quibus
habetur per glo.in.l.inter publica.ff.de ver.sig.et
in.l.sed τ celsus.in prin.ff.de cōtrahen.emti.veluti
ciuitas ad alium vsum dicta aqua.τ tunc nō ꝑmit
titur aquam ducere vt est casus in.d.l.quominus
ſm vnum intellectū glo.ibi τ bar.etiā ibi hoc no.
in prin.in.ij.opi.τ probatur in.l.j.τ per totum ti.
C.de aqueductu lib.xj. ¶ Scđo fallit quando cū
vicinorum iniuria duceret.vt.l.imperatores in fi.
ff.de ser.rust.pre.et.l.j.§.sunt q̄ putāt.ff.ne quid in
flumine publico. Et si dicat nōne est semper vici-
norum iniuria q̄ non possunt facere suū edificiū
Respondeo scđm Bar.in.d.l.quominus.in.ij.q.
principali.quod per hoc non patitur vicinus in-
iuriam seu damnū sed non acquirit lucrū.et non
est per idem lucrū nō capere τ dānū sentire.l.fin.
C.de codi.τ.l.q̄ aūt.in prin.ff.de his q̄ in frau.cre.
cū si. Aut est flumē pu.ex quo aqua deducitur sed
non est nauigabile.τ tunc q̄s pōt licite auctorita-
te iurisgentium aquā ex eo ducere.q: ꝑ iura ciui-
lia non est prohibitum id qđ est de iuregentiū lici
te per.§.flumina.insti.de re.di.τ per.l.j.§.sunt q̄
putant.ff.ne quid in flu.pu.dūmodo non fiat cū
vicinorum iniuria ſm bar.in.d.l.quominus.in.ij
q. ¶ Sed aduerte ſm eum ibi q: qn̄ q̄s facit illici
te respectu priuati ducendo aquā ex flumine pu.
ille sol'ime pōt impedire nō ali' terti'. q: q̄tū ad
eum licite facio.l.loci corpus.§.cōperit.ff.si serui.
ven. Sed qn̄ facit illicite respectu iuris pub.tunc
quilibet priuatus pōt impedire.et ita loquitur.l.
ij.§.idē ait.ff.ne quid in lo.pu. ¶ Quid aūt si aqua
erit de molēdino.vnius τ alter vult eā capere et
ducere ad molendinum suum ita ꝙ molendinū
primum non impediat.an possit.τ dicas ꝙ aut il
la aqua intrauit alueū pub.τ nō est dubiū ꝙ pōt
per predicta.τ ita tenet bar.in.d.l.quominus.in.
xij.q.in fi.aut non intrauit alueū pub.τ tūc aut al
ueus per quē aqua ducit ad molendinū est publi-
cū.τ post molēdinū descēdit ꝑ alueū publi.et tunc
subdistingue.vt.s.dixi de aqua ex flumine.pub.du
cenda.aut alueus est priuatus.τ tunc non pōt.vt
in.l.in concedēdo.ff.de aqua plu.ar.cum si. Quā-
do autem dicatur alueus fluminis publici ꝑ quē
flumen publicum discurrit.τ tunc est publicus al-
ueus quia alueus est illius cuius est flumen.vt in-
sti.de rerum diui.§.insula.ver.nouus aūt alueus.
et.l.adeo.§.insula de adqui.re.domi.τ.l.j.§.non
enim.ne quid in flu.publi.ibi quia impossibile est
vt alueus fluminis publici non sit publicus.τ hoc
procedit etiam si alueus sit fossa manu facta per
quā fluit publicū flumē.vt.l.j.§.si fossa.de flumi.
Secus si flumē aliquā terram inundauerit.quia
tunc ille locus inundatus non esset publicus.vt.
d.§.si fossa.ver.alter.aut alueus est fluminis pri-
uati per quem flumen priua.decurrit τ erit priua
tus.ar.d.l.j.§.hoc interdictum.τ.§.item si amnis
ff.ne quid in flu.pub.τ descendit ad latus flumi-
nis pro aqua ducenda puta ad molendinum vel
ad agros irrigandos qui alueus est locus cauus
siue fossa.et dicitur in vulgari forma seu formula
τ ita appellatur in.l.j.C.de aqueductu.lib.x.τ ap
pellatur qn̄q; in iure ciuili.vt.l.j.§.in ciuile.ff.de
riuis. Item appellatur in vulgari vallum.vt not.
Bar.in.d.l.quominus.in.xij.q.de flumi. Item ſm
nos appellat seriola. Et in hoc dic ꝙ talis locus
siue alueus dicitur priuatus cum per talem locū
nō semp cucurrit aqua.vt.l.j.§.fluminū.ff.de flu-
mini.et ratio in eod.§.si fossa.et Bart.in.d.q.xij.
vbi dicit.aut duco aquā ex flumine publico imme
diate per fundum meum.et tunc non est dubium
ꝙ locus est meus aut duco per fundum vicini ipo
permittente.τ tunc locus est eius cui' primo erat
anteꝙ fieret vel seriola:vt ego habeo seruitutem
aquęducende.et si ille me impedit ducere habeo
interdictum.de aqua quoti et esti.si me impedit
formulā siue seriolā purgare τ reficere habeo in-
terdictum de riuis:vt.d.l.j.§.in ciuile.ff.de riuis
τ habeo cōfessoriā de quo vide qđ dicam.j.in.xj.q.
prin. ¶ Sed qui si duo volunt aquā ducere ex flu-
mine publico ad fundū suum.et seinuicē impedi-
unt quis preferetur.ista ponuntur per Bar.in.l.
quominus.in.v.τ.vj.q.principali.ff.de flumi.vbi
plene examinat et per Bal.in.l.lapilli.ver.iiij.que
ro.ff.de re.diui. ¶ Ego autē dimissis disputatio-
nibus sic distinguo aut aqua potest sufficere ipsis
duobus aut non. ¶ Primo casu regulariter vnus
alterum impedire nō pōt.l.lucio.ff.de aqua plu.
arc.τ.l.ij.§.j.ff.de ser.ru.pre.τ per ea que dicta sūt
s.in.vj.q.principali et ita tenet Bart.in.d.l.quo-
minus.in.v.q.in fin.hoc tñ regulariter fallit qn̄
ambo vellent aquam ex eodem fluminis loco du
cere quo casu distingue.vt dicam in sequētibus.
¶ Scđo casu principali qn̄ aqua nō est sufficiens
vtriꝙ et quilibet vult in diuersa parte fluminis
ex eo ducere.et tunc subdistingue.aut ambo ince-
perūt eo.tpe ducere aquā vel occupare locū aut
vnus primo icepit alter post cū de prio ignoraret:

Si duo ducunt aquā ex flumine publico: τ se impediūt quis eorū preferetur

aut vnus primo incepit.et alius postea cum sciret
primum incepisse. ¶ Primo casu quando ambo
inceperunt eodem tpe.videtur qđ sit locus gratifi
cationi per.l.si.ff.de relig.vel qđ sorte dirimat nisi
vnus potuisset preuidere alter non ar.l.si quis do
mū.§.j.ff.loca.τ no.glo.in.l.ij.§.j.in ver.ad obtinē
dum.ibi. Uel dic tertio.ff.ne quid in lo.pu.que po
nit de duobus plaustris sibi obuiantibus. vt po-
nit etiam glo.in.l.per agrum.C.de ser. Uel dic ſm
Bar.in.d.l.quominus.in.vj.q.qđ vsus dicte aque
est cōmunicādus inter eosdem.vel debet diuidi ꝑ
tpa τ per mensuras.vt.l.imperatores.ff.de serui.
ru.pre.circa qđ vidi qđ dixi in hac.vij.q.principali
circa principium.τ qđ statim dicet. ¶ Secūdo ca-
su quando vnus primo incepit.alter post cū igno
raret de primo Bar.in.d.l.quominus.in.vj.q.di-
cit idem qđ proximo casu ꝓcedēti q: paria sunt qđ
ambo simul incipiant vel qđ vnus incipiat τ alter
ignorans postea incipiat sicut qn̄ duo plaustra se-
inuicē obuiant in via arcta per quam vnū tantū
plaustrum transire potest vt vnum primo ingres-
sum est viam τ aliud postea non preuidens primū
vt no.glo.in.d.l.ij.§.j.et in.iij.lec.ff.ne quid in lo-
co pub.in.d.vj.q.in.fi. Est ergo cautela.vt ille qui
primo ingredit viam cū plaustro illis q̄ primo in-
cepit edificare aut aquā ducere qđ ipse ꝓtestās oc-
cupat et occupare intendit vsum dicte aque ad ta
le edificiū. Item bonum esset si quis cū iudicis au
toritate opus inciperet hoc tamen nō semper est
de necessitate.vt.l.q̄uis.de acqui.pos.τ istis casib'
ipse protestans preferetur.vt dicā in tertio casu se
quenti. Ego autem in istis duobus casibus puto
aliter dicendum:videlicet aut isti qui eodem tem
pore volunt ducere aquam vel occupare:vel vnus
primo.alter post faciunt in flumine aut in illo lo
co proximo fluminis vel si faciunt in ripa flumi-
nis.et tunc licet proprietas ripe sit eorū qui pro-
pe ripam predia possident.q: tamen vsus ripe flu
minis est cōis.vt.l.ripaꝝ.ff.de re.diui.τ insti.eo.
§.riparum.dicendū est qđ tantum iuris habz vn'
sicut alter.τ sic sunt pares in iure. Et propterea
concludendū est vt dicit Bar.in.d.l.quominus.in
vj.q.videlicet qđ aqua diuidatur per mensuras vl'
tēpora.qđ intellige si commode diuidi potest:ita
qđ prosit vtriꝙ alias puto qđ sorte sit dirimendū
per.l.in tribus.ff.de iudi.τ per glos.in.d.l.ij.§.j.ff.
ne quid in loco publico.si vero faciunt opus non
in ripa fluminis:sed in loco proximo ripe.et tunc
aut ille locus est publicus aut priuatus. Si est pu
blicus ille est preferendus cui est permissum a pin-
cipe vel a superiore.q: per locum publicum non li
cet priuato ꝓpria autoritate aquam ducere.vt.l.
seruitutes.§.publico ff.de seruitutibus.τ.l.ij.in
princi.ff.ne quid in loco publico.cum si.alias erit
locus gratificationi principis vel superioris:vt
l.fina.ff.de relig.et de sum.fu.et per gloss.in dicta
l.ij.§.j.in.iij.lectura. Si locus est priuatus τ tunc
dicendum est aut ille locus esset edificātis primo
aut vicini qui etiam similiter edificauit:aut alte-
rius tertij. Si est vnius edificantis ille preferetur
qui in suo edificauit.quia licite hoc fecit siue prio
edificauerit:siue secundo.quia ipse edificauit lici-
te.vt.l.ij.§.merito.ff.ne quid in loco publico.not.
Ex.in.l.manifeste.C.de serui.τ Bar.in.d.l.quomi
nus.in.j.q.si vero locus est alterius tertij tantū.
tunc ille prefertur cui primo concessit domin' lo-
ci:alias erit locus gratificationi:quia per fundū
alienum priuatum non licet alicui aquam ducere
sine eius voluntate.vt.l.ij.τ.l.aquam.C.de serui-
tuti.et aqua. ¶ Secundo casu principali quando
vn' primo incepit occupare vel edificare aut aquā
ducere et alter post sciens primum incepisse.τ tūc
primus preferetur.quia hoc casu melior est con-
ditio occupantis.vt dicta.l.ij.§.merito.ff.ne quid
in loco public.τ.l.ij.§.cepisse.ff.de pollic.et nota.
Barto.in dicta.l.quominus.in.j.τ.v.q.ff.de flum.
Quod tamen ego intelligo ſm distinctionem pre-
cedentem. Quando autem quis dicatur occupasse
vel incepisse edificare vel aquam ducere vel vti lo-
co publico.vide plene per Barto.in.d.q.v.et per
Bal.in.l.lapilli.in.iiij.q.ff.de rerum diui. Et si q̄s
incepit edificare.et dimisit an et quando perdat
ius prelationis. Item Barto.in.d.v.q.et per Bal.
in.d.l.lapilli.in.v.q.et ego dicam.j.in.x.q.princi.
¶ Et pro declaratione omniū predictorum scias
et tene menti qđ non sequitur quis habet potesta
tem vel ius ducendi aquam ex flumine publi.vel
priuato ergo habet seruitutem aque ducende. Sz
in hoc debet ita distingui aut debetur ex flumine
pub.aut priuato. Primo casu aut predium domi-
nans ad quod ducitur aqua est proximū flumini
nullo alio medio.τ tunc nō dicitur proprie serui-
tus:quia non debetur a predio alterius qđ reperi
tur.l.j.ff.cōmu.pre.sed debet istud ius a lo.pub.et
ita tenet Bar.in.d.l.j. Aut prediū dominans non
est proximū aut via publica vel aliter locus est in
medio inter flumen τ locum dominantem.τ tūc
idem cadē ratione. Aut est in medio locus priua-
tus per quem duci debet aqua.τ tunc aut flumen
est perenne et erit seruitus aqueductus.vt.l.j.§.
aqueductus.ff.de ser.rusti.τ insti.eo.§.aqueduct'.
et dixi.s.in diffinitione.in.j.q.principali. Aut flu-
men non est perenne:quia aliquando exarescit si
cut est fons lacus τ stagnum.τ tunc quia non ha-
bet causam perpetuā.q: seruitutes reales debent
habere causam ꝑpetuā seu continuā respectu rei
que debet seruitutem.vt est casus in.l.foramen.§.
omnes.ff.de ser.vr.pre.τ ibi hoc tenet gl.fi.in pn.
ver.debet in vlti.lectura.qđ intelligo vt seruitus
imponatur directo:quia directo imponi potest.
sed bene dicitur seruitus vtilitatis.vt.l.ij.ff.cōmu
nia pre.que ita debet intelligi ſm Bal.ibi.τ in.d.l.
foramen.et ita etiam tenet Rof.in libellis suis su
per interdicto de fonte τ Rubrica incipit. Si quis
habet vsum ducendi aquam de puteo vel de fonte
Ista seruitus vtilitatis non poterit dici seruitus
quantum ad hoc vt prescribi possit ex quo nō ha-
bet causam continuā.q: requirit tantū tēp'.vt nō
extet memoria in cōtrariū.et iste est casus in.d.l.
foramen.§.omnes ſm primā lec.glo.ibi que est in
se est verissima.per no.in.l.seruitutes.la grāde.ff.
de serui. Item non poterit dici seruitus quo.ad h̄
vt quis perpetuo eam habere possit ex quo cōsti-
tuta est licet perpetuo non vtatur:q: in hoc casu
non potest hoc concedi seruitus ista vt perpetua
sit.et iste est casus in.d.§.omnis.ſm scđam lec.gl.
ibi.sed quo ad alios effectus potest dici seruit' vti-
litatis.qđ bene nota. ¶ Secundo casu principali
quando debetur seruitus ex flumine priuato.et
tunc aut est perenne aut sine dubio dicitur prope
seruitus directa.ex quo debetur a fundo priuato
alteri fundo priuato siue alius locus publicus vl'
priuatus sit in medio siue non:quia verba τ mens
legis concurrūt per.l.j.§.aqueductus.ff.de serui.
rusti.predio.cum si.aut nō est perenne.et tūc non
valet seruitutē impositio mero iure:sed de equita
te pretoris tenet.et iste est casus in.l.ij.ſm.iij.lect.
ibi.τ Ange.ibi ff.cōia predi.vel ſm Barto.non va-
let directe:sed vtiliter vt dixi in primo casu prece-
denti. ¶ Octauo pncipaliter quero quomō τ qua

liter quis debeat an possit vti seruitute aquedu-
ctus. Et dicas primo qd debes vti sm consuetudi
nem vt.l.preses.C.de serui.et aqua.et.l.si manife-
ste.co.ti.et propterea dixit Bald.notabiliter in tit.
de pace cōstan.in.vj.colum.per illum tex.quod in aqs
et molendinis et in ipsis aquarum cōmoditatibus stā
dum est antiqtati.et idē dixi.s.in.iiij.q.principali.
post prin.et per Bar.in.l.qui luminibus.ibi.et sta
tim antiquorum edificiorum.cum glo.ff.de ser.vr.pre.l.
venditor.§.si constat.ibi.nisi talis consuetudo.ff.
cōia pre.et.l.j.et.l.an in totum.et ibi not.C.de edifi.
priua.Item quis debet vti seruitute aqueductus
sm formam statutorum si que sunt.arg.d.l.qui lumi
nibus.ibi sm formam et statutum cōmunem glos.
et ar.d.l.j.et.d.l.an in totum.facit.l.omnes populi
ff.de iusti.et iure item debet vti sm conuētiones et
pacta que de seruitute inita sunt.ut probatur in.l.
certo generi.ibi que lex comprehensa est.ff.de ser.
ru.pre.et in.l.is qui duo predia.cum.l.seq.et.l.cum
essent.§.fi.ibi nisi pactis vel stipulatio.co.ti.et.l.si
qs duas in prin.ff.cōia predi.facit.l.j.§.si cōuene-
rit.ff.depositi.et.l.semper in stipulationibus.de reg.
iur.cū si.Et ideo non potest quis vti seruitute ni-
si quatenus cōcessum est.vt.l.ergo.in fi.et.l.ex meo
ff.de ser.ru.pre.et.l.nō modus.ff.de serui.et ad.l.is
q duo.que vult notabiliter qd habens duo predia
confinia superius pacto apposito vt aquā sulco ap-
to educere i fundo vicini.liceat nō poterit emptor
ex aliofundo aquā acciperet.et in inferiorē vendito
ris ducere.Ex hoc sequit sm Ang.per illum tex.ibi.
qd in vsu seruitutis aque forma data pūctualiter
est obseruanda et ille cui debetur seruitus aquedu-
ctus non potest cum ea aliā miscere.Et subdit qd
hoc est optimū argumentū vt ille qui habet talem
seruitutem ducendi aquā ad molendinū non po-
terit propter aquarum abundantiā aliud molēdinum
construere de quo Barto.in.l.per agrum.als in.l.
non modus.C.de ser.dicit esse casum in.d.l.non
modus est.et nō potest eo mō aliā aquā immiscere
vt molendinū celerius voluat.Itē si esset lata sen-
tentia a qua non fuisset appellatū vel aliter in rē
iudicatam transiuisset.tunc inter partes ei stādum
est sm formā et tenorem et sententiā.vt de serui.l.
j.et per totum.ff.de re iudi.et per totum titu.C.de
eo.et ex eo.et maxime in.c.cum inter vos.cum simi.
¶ Sed dubium est circa predicta pone inter duo
castella erat questio de ductu aque publice et fuit
inter se lata sententia demum imperator conces-
sit mihi vnum de illis castellis.nūquid teneor ser
uare illam sententiā.et vr qd sic.quia castellū transit
cum suis vitijs suaqz causa presertim cum sit vni-
uersitas quedam.ff.de act.em.l.in venditione.ff.
de condi.et demon.l.si quis legata.§.fi.et.ff.de cō-
trahen.em.l.aqueductus.et quia imperator non
videtur velle preiudicare sententijs et transactiōi-
bus:sed tacite reseruare.ar.tex.in tit.de pace con
stan.in ver.saluo iure aque lambrensis.et ar.l.la-
beo.§.j.cum gloss.ff.fa.er.et.l.in concedendo.ff.de
aqua plu.arc.et.l.fin.C.de silen.li.xij.Et ideo dicit
Bal.in.d.ti.de pace constan.in.xxxiij.col.in prin.
qd concessiones de aquis publicis facte semp in-
telliguntur reseruatis iuribus et commoditatibus
cui primo facta est concessio.Facit pro hoc.l.me-
rito.§.j.et.§.si quis a principe.ff.ne quid in lo.pu.
et.l.impuberi.ff.de admi.tuto.et.l.nec annis.C.d
eman.li.et in.c.in his cum glos.ij.extra de priuile.
cum si.¶ In contrariū videtur quia sicut princeps
posset non seruare sentētiā et vti aqua publica vo-
luntate vt in.c.j in ti.que sint regalia.in vsi.feu.et
ita qd et ego possum q vice principis fungor.Item

facta priuatorū fisco nō preiudicāt nec tenet fisc'
de factis illis facere mentionē.l.ius publicum.de
pac.et.l.iurisgentiū.§.itē nec experiar.eo.ti.dū ta-
men boni viri fungant officio sicut ipse princeps
induxisset si certioratus fuisset.ff.de pac.l.tale pa-
ctū.§.fi.cū ibi notatis in glo.qd maxime verum est
si aliū nō ledo vt.l.ij.§.item varus.ff.de aqua plu.
ar.l.j.ff.de sol.et.c.suborta in fi.extra d re iud.Nec
ob.tex.in.d.ti.de pace constā.ibi.saluo iure aque
lābrensis.quia ibi ius aque cōpetebat ex consuetudi
ne que est fortior quam pactū priuatorum et ita tenet ibi
bal.et facit qd dixi.s.in.iiij.q.principali post prin.
Itē vbi nō est ɔsuetudo statutum pactum vel sen
tentia dic primum locum esse considerandum.nā
publicus aqueductus debet habere locū siue spa-
tium quinqz pedum in quo loco nulle sint arbores
sed si aque nascerent debent excidi.vt.l.j.C.de aq-
ductu.li.x.Si vero ducit p locū publicū debet esse
latitudo decē pedū.l.oēs.§.sup his eo.titu.et ita
vult Bar.in.d.l.j.et si ɔtra fiat pena iponit.vt.l.de
cernimus.eo.ti.Itē debet quis ducere aquam ex flu
mine ita vt vicinis non noceat in eadē ripa vel in
alia vt est tex.in.l.hoc iure.§.si aquam.ff.de aqua
quoti.et esti.et in.l.ij.§.si quis in suo.et in.l.si p pu-
blicū.ne quid in lo.pub.vbi etiā dicit qd si riuus aq-
ductus priuato nocebit cōpetit actio puato ex.l.
xij.tabul.vt de noxa.dño caueatur.Itē debet duci
per locū solitū:quia aqua non debet deduci a suo
solito cursu et naturali.nec debet aliqd fieri in aq
vt diuertatur a suo solito cursu.l.ij.in fin.C.ad.l.
aquil.et ibi per Bal.et doc.et.l.si seruus seruum.§.si
quis aqueductus.ff.ad.l.aqui.et no.in.l.j.C.de ser-
ui.Et ideo dicit bal.in.c.j.§.si quis de mensa.l.iiij.
col.in fi.de contro.inuesti.qd in isto aquarū ductu
non solum inspicimus principium:sed etiam lo-
ca vnde decurrit et alucos et meatus vnde transit
et si est vetustissimus aque cursus sm eorum qua-
litatē de vsuqz iudicare debemus pro hoc qd dixi
in princi.huius.q.et ideo non potest duci aqua ali
ter quam ducta fuerit estate preterita.l.j.§.quod au-
tem.ff.de aqua quoti.et esti.intelligitur mutari al
ueus solitus quando aque cursus mutatur ita vt
aqua depressior vel altior vel rapidior sit incom-
modo vicinorum.l.j.§.quod autem.cum.§.se.ff.
ne quid in flu.pu.Et intellige vt dixi de solito cur
su estate preterita nisi versetur maxima vtilitas du-
centis et modicum incommodum alterius vt est
casus no.in.d.l.j.§.sunt qui putant.ff.ne quid in
flu.pu.et nota.Bartol.in.l.quominus.in.xvj.q.ff.
de flum.Et incommoditas vicini dicitur quando
vnus haberet de aqua et non posset commode vti
aqua iuxta solitum.Secus si esset incommoditas
vel damnum:puta quia pauciores portabūt frumē-
tum ad molendinum suum propter abundantiam
alterius quia istud damnum non consideratur
arg l.quero.ff.de iurepa.et.l.fina.ff.de iure pa.et
ita vult Barto.eleganter in dicta.l.quominus.in
xj q.in.fi.et Bald.in.l.j.in.ix.col.in.xiiij.oppositio.
ne.C.de sen.que pro eo.quod nota.¶ Item si ser-
uitus aqueductus debetur ex flumine et flumen
mutauit alueum an duret seruitus in quo loco vi
de plenissime qd dixi.s.in.vij.quest.pric pali ver.
item quid si debetur seruitus aqueductus.Item
habēs ius aqueducēde pōt aquā ducere p quācū-
qz partē vult ab initio.vt.l.fin.ff.de aqua quoti.et
esti.et dū dicit ibi faciat debet subaudiri ab initio
antequam riuus sit cōstitutus:sed postquam locum eligit
nō pōt amplius.vt.d.l.fi.ibi dū ne aqua.et istō est re-
gulare.et per hoc.l.si cui.in fi.cum ibi no.ff.de ser.
et dixi.s.in.xij.q.principali.versi.item quid si non

exprimatur vbi vide.et per Bar.in.d.l.quominus
in.xvj.oppositiōe qd intellige vt statim dixi in vsi.
prece.et etiā plene dixi.s.de seruitu.iti.in.iij.col.
versi.quero nunquid habens seruitutem itineris
in fundo alterius in versi.seq.et per ea que ibi di-
cunt declarari potest ipse articulus.¶ Sed est du
biū de questione quotidiana quidā habent fundū
in quo fons oritur et per longissimū tēpus cuius for
te nō existat memoria in contrariū.et aqua exiens
de dicto fundo per se cepit discurrere partes infe-
riores patientibus illis quorum erat fons eo quia reti
nere dictā aquā erat forte sibi inutile.et habentes
predia inferiora ceperunt dictā aquā colligere:et
ad sua predia duxerunt p irrigandis predijs mul
tis annis elapsis post etiā per tantū tēpus qd nō
existat memoria in contrariū:vel habētes predia
inferiora fecerunt coadunationē dicte aque et ibi
factū fuit molendinū et ibi sterit per longissima tē
pora nunc vero habens fundū superiorē in quo aq
oritur vult diuertere dictas aquas a loco predicti
molēdini et eas ducere ad alia loca inferiora que
forte erant pro irrigandis illis locis.vel ibi vult
facere vnū molendinum per se queritur nunquid
possit an vero domini inferiores ad quorum pre-
dia discurrere consueuerant possint contradicere
et petere qd aqua nō diuertatur a suo solito cur-
su.Et primo videtur qd dñs superior possit dictā
aquā diuertere.nec per inferiores possit impediri
quia in re sua iure id facere videtur per text.in.l.flu-
minū.§.item videamus.ff.de dam.infe.vbi habet
qd si in domo mea puteū aperio et vene putei tui
precise sunt id iure meo et licite facere videor et nō
teneor ex huiusmodi facto etiam si tibi pmisisses
de dam.infe.quia non potest estimari tale damnum
tibi dari ex initio operis mei in re mea in q meo
iure vsus sum.vt.l.proculus.in prin.eo.ti.quia licet
in suo facere qd quis vult.l.altius.C.de ser.et aq.
et.l.qui luminibus.cum ibi no.ff.de ser.vr.pre.qm
in re sua quilibet est moderator et arbiter.l.in re.
mandata.C.mā.¶ Scdo hoc videt probari in.l.
proculus.ff.de dam.infe.vbi dr qd si aqua nascitur
in meo cuniculo.que aqua vicino affert vtilitatem
licitū est mihi facere in meo quicquid volo ad vti-
litatē meā et vicinū dicto lucro priuare dūmodo
non faciā animo nocendi sibi vt.l.j.§.denique el.j.
ff.de aqua.plu.ar.et ita vult gl.et Bar.in.d.§.itē vi-
deamus.¶ Tertio hoc videt pbari in.l.si in meo
fundo.ff.de aqua plu.arc.et in.d.§.denique vbi dicit
si in meo fundo aqua orit que ex fundo tuo venas
habet potes meas venas in tuo excidere ita vt ad
fundū meum aqua nō perueniat nisi seruitus mihi
debita fuerit.vel nisi animo nocendi feceris vel vt
agrū tuū faceres.¶ Quarto vbicunque quis recipit
aquā in fundo suo solitā discurrere ad partes infe
riores et ad vtilitatē inferiorum si postea emerit fun-
dū vicini inferiorem potest ad ipsum fundū emtū
aquam ducere licet inferiori lucrum auferat dum
modo superiori non noceat.vt est casus notabi-
lis.in.l.j.§.illud labeo.ff.de aqua quoti.et esti.Nā
si aquam que alibi oritur postquam est ingressa fundū
meum possum diuertere ad vtilitatem mei fundi
emti non obstante contradictione vici inferioris
vt ibi.et est gloss.in.l.ex meo.ff.de seruitu.rusti.pre
dio.et in.l.cum essent.§.j.eo.ti.multomagis pote-
ro diuertere aquam que oritur in meo fundo.
¶ Quinto pro hoc facit.l.sicuti.§.Aristo.ff.si ser-
ui.vendi.vbi dicitur quod in suo alij hactenus fa-
cere:licet quatenus nihil in alienum immittat.
¶ Sexto hoc probatur.nam aqua oritur in fun-
do meo superiori ibi nascendo et dicitur mei dñi

illius fundi.l.solum.§.meum.ff.de rei ven.et.l.de
eo.§.si quis.ff.ad exhib.cum si.et pro hac parte re
perio ita fuisse consultum per do.Rof.de lampu-
gnano.et do.Christophorū de castellione in consi-
lio qd incipit.factū sic se hz quidā notabil.¶ In
contrariū videtur quod immo dñs in cuius fūdo su-
periori oritur aqua nō possit diuertere ne discur-
rat ad fundum inferiorem.primo per tex.in.l.hoc
iure.§.ductus aque.ff.de aqua quot.et esti.vbi vi-
detur esse casus ad literā pro ista parte nā ibi tex.
dicit quod aqueductus cuius origo memoriā excessit
iure constituti loco habetur.¶ Scdo ad idem.l.
j.in fi.ff.de aqua plu.ar.vbi dicit longam cōsuetu
dinem veluti iure impositam seruitutem videri.
¶ Tertio videtur esse tex.in.d.l.hoc iure.§.aqua
qui dicit aqua que in riuo nascitur tacite lucrifit
ab eo qui ducit.¶ Quarto hoc probatur quia re-
gulariter aqua nō dz diuerti a suo cursu.l.ij.in fi.
C.ad.l.aquil.et.l.preses.et.l.si manifeste.C.de ser.
Et no.bal.in.d.l.ij.et.in.l.lapilli.ff.de re di.et dixi
supra.in prin.huius.q.pricipalis.¶ Quinto pro-
batur si tempus cuius non existat memoria habz
vim tituli vel priuilegij.d.l.hoc iure.§.duct' aque
et.c.super quibusdam.§.preterea.de ver.sig.et hz
serui.iure concesse.vt.l.ij.§.idem labeo ait.si in a-
gro tuo.ff.de aqua plu.ar.Sz si fuisset constituta
seruitus per dominum fundi superioris vel facta
venditio vel priuilegium de illo iure aqueducende
non posset illum cursum aque diuertere in preiu-
dicium inferioris cui esset facta concessio.l.in cō-
cedendo.ff.de aqua plu.ar.et.l.lucio.ff.de aqua
quoti.et esti.ibi et si per alium.¶ Sexto hoc pro-
bat in.l.j.§.fi.ibi locum velit ducere impune.ff.de
riuis.¶ Ultimo pro hoc videtur esse tex.ad lite- Distictio
ram in.l.si quis diuturno.ff.si ser.ven.Et pro hac pulcra
parte reperio plures cōsuluisse.Ego vero in hac.q.
pro veritate et oim concordia ita puto esse distinguē
dum aut dominus qui vult diuertere aquā ne dis
currat ad loca inferiora hoc facit aio nocēdi dñis
inferioribus et nullo modo potest.vt.l.j.§.denique
marcellus.ff.de aqua plu.arcen.et.ibi glo.in ver.
non haberi et not.glo.in.l.fluminum.§.fi.in ver.
non tenere me.ff.de dam.infe.que glo.in.§.fi.sin
gulariter vult quod in dubio non presumitur quis fe
cisse aio nocendi.l.merito.ff.p soc.circa qd vide
que dixi.s.in.j.lib.de solo siue area ver.sed est du-
biū an presumatur facere ad emulationem.et in
tit.de fenestra in prima parte ibi i scda fallentia.
Aut nō fecit aio nocēdi sed pro sua vtilitate:et tūc
est subdistinguendum.Aut in predictis non est sta
tutum sed generalis consuetudo in loco circa pre
dicta vel conuentio aliqua inter partes:tūc stan-
dum est illi consuetudini vel conuentioni vt dixi
s.circa.princi.huius.q.principalis.Et adde quod il-
le qui pmittit solam patientiā nec per alia verba
cōstituit serui.nō videbitur serui.cōstituere:sed se
personaliter obligare.vt.l.si sub vna.§.si quis viā
ff.de verb.obli.sm Bal.in.c.j.§.si quis de manso.
in.v.col.in princ.in.titu.de controuer.inuesti.vi-
de quod no.in.d.§.si quis viam.et in.l.iiij.§.opus
ff.de ali.iudi.mu.cau.fac.et quod dixi supra in.ij.
q.principali.Aut est sentētia lata inter partes vel
alios.et dic.vt dixi.s.in.ver.sed dubium circa pre
dicta.Aut nō est statutū cōsuetudo generalis con
uentio vel sententia.et iterū subdistingue aut aqua
illa discurrit ad fundos inferiores iure seruitu-
tis.aut iure cuiusdam facultatis.¶ Primo casu
quando iure seruitutis sine dubio dñs superior
in cuius fundo oritur vel alias non potest aquam
diuertere et si diuertat potest inferior agere cōtra

eū.vt est casus.in.l.si quis diuturno.ff.si serui.vē.
Et intellige nedū de seruitute acquisita. sȝ etiam
qñ quis esset in quasi possessiōe serui.aqueducen-
de ⁊ dȝ etiam in quasi possessiōe qñ eo anno vsus
est dicta seruitute aqueducende.vt.l.j.§.illud tñ.⁊
§.quod autem.ff.de aqua quoti.et esti.⁊sufficit eo
anno vno die vel nocte duxisse ad hoc vt dicatur
esse in quasi possessione.vt.d.§.quod autem.⁊ no.
Bal.ibi.⁊ in.l.celsus.in pe.col.in fi.C.de vsuca. Nā
ille qui semel possedit cū de suo commodo tracta
tur si asserit se possidere presumitur possidere ni-
si probetur contrariū.l.siue possideris.C.de pro-
ba.l.super longi.C.de pre.lon.temp.secundū bal.
in.d.l.celsus.in fi.pe.col.et sufficit ista quasi pos-
sessio ad hoc vt si impediatur vel turbetur possit
agere contra eum et resistere etiam de facto vt ele
ganter declarat Bar.in.l.j.§.hoc interdicto versi.
ij.not.qd in istis iuribus.ff.de iti.actuqȝ priua.et
adde quod no.per glo.in.c.cuȝ ecclesia sutrina.in
versi.in trium episcoporum.⁊ibi per doc.extra de
causa pos.et proprie.et per glo.ij.in.c.cum ad se-
dem.extra de resti.spo. ¶ Secundo casu qñ duci-
tur aqua iure facultatis et non seruitutis.⁊ tunc
est licitum superiori diuertere nec inferior potest
agere neqȝ sibi resistere.vt est casus.in.l.proculus.
ff.de dam.infec.et.in.l.sequen.et.in.l. fluminum.
§.idem videamus.eod.titu.et in.l.j.§.idem mar-
cellus.ff.de aqua plu.arc.et.in.l.si in meo.eo.titu.
facit.l.viam publicam.cum ibi no.ff.de via publi.
et ibi ita debent adduci omnia argumenta super
prima parte deducta. ¶ Sed dubitatio remanet
circa predicta quando quis dicatur duxisse aquaȝ
iure seruitutis vel iure simplicis facultatis. Et in
hoc tota vis materie huius consistit.circa qd dic.
Aut seruitus est imposita ab homine ex conuen-
tione vel aliquo titulo inter viuos vel per instru-
mentū aut codicillos vel alia vltima voluntate vł
per sententiam vel est imposita seruitus a.l.puta
a statuto vt inferior possit aquam ducere ad fun-
dū suum inferiorem.⁊ clarum est qd tunc iure ser-
uitu.dȝ aquam duxisse ⁊ superior non potest aquā
diuertere contra debitā seruitutē. ff. de aqua plu.
arcē.et p alia iura.§.ad hoc allegata.aut nō est ser
uitus imposita ab homine vel a.l.⁊ tunc aut p̄scri
pta seruitus aqueductus et idem eadem ratione
per.l.si quis diutur.ff.si ser.vendi. ¶ Sed in hoc
est etiam dubium quando ducatur seruitus aque
ductus prescripta videlicet quanto tēpore ⁊ que ⁊
quot requirantur ad istam prescriptionem indu-
cendam. Dicas breuiter de tempore: aut loqmur
de aqua que ducitur ex publico: aut ex priuato. Si
ex publico requirit tm̄ tēpus cuius non extet me-
moria in contrarium.vt.l.j.in fine.ff.de aqua plu.
ar.et.l.hoc iure.§.ductus aque. ff. de aqua quoti.
et esti. Aut ducitur ex priuato et tunc quia regula.
et iter si habeat causam cōtinuam prescribitur. x.
annis inter presentes ⁊.xx. inter absentes.l. si qs
diuturno.preallegata ⁊ nota.in.l.seruitutes.ff.de
seruitu. de quo dic vt dixi.§. in.iiij.q.principali et
plenius in primo lib.in.vij.q.principali.vbi d hoc
omnino vide. ¶ Quot autem ⁊ que requirantur
ad istam prescriptionem inducendam. dic plura:
Primū est qd sine possessione vel quasi nō p̄scribit
l.sine possessione.ff.de vsuca.⁊.c.sine possessiōe de
reg.iu.in.vj.et nota.per gloss. bald. et docto. in.l.
ij.C.de seruitu.et aqua et sic requiritur quod non
sit vsus iure familiaritatis vel simplicis facultatis
vt habetur per Bartol.et gloss.et docto.in.l.j.ff.de
itine.actuqȝ priua.et per Barto.et docto.in.l. qui
iure familiaritatis.ff.de seruituti.et per Flo.in.l.

Differentia inter facultatē ⁊ s'uiturē

Quot reqrunt ad p̄scribendā s'uitutē aqductus.

seruitutes eo.titu.⁊ per hoc Ang.⁊ doc.in.c. bone
extra de postu.prela.⁊ in.c.cum ecclesia sutrina.ex
tra de causa pos.et proprie. Et quod quis fuerit
vsus iure seruitutis comprehendi potest ex acti-
bus quos facit quos quis per seipsum non posset
facere in fundo vicini citra ius et nomen seruitu-
tis.vt precidere sepem mundare vel mundari fa-
cere fossaturam in fundo vicini.vel ducere aquaȝ
per fundum vicini que fieri non possunt regulari
ter nisi iure seruitutis.l.quemad.§.j.in fin. ff. ad.
l.aquil.ar.l.cum quidam.§.dicitur.ff. de adquirē.
heredita.et.d.l.quoties.et not.in locis preallega-
tis.et per vicinum actum ducendi aquam adqui-
ritur ista possessio.vt dixi.§.in titu. de seruitu. iti-
nere.ver.et vltimo principaliter quero quid req-
ratur ad hoc:vt quis sit in quasi possessione serui
tutis dic vt ibi dixi. Secundum requiritur qd sit
vsus illa quasi possessione bona fide credens illaȝ
seruitutem sibi competere.vt.d.l.ij.et ibi no .in.l.
fi.ff.quēad.serui.amit. Tertiuȝ requiritur.s.tem-
pus.x.annorum inter presentes ⁊.xx. inter absen-
tes in seruitutibus habentibus cām continuam
sicut est seruitus aqueductus regulariter. In ha-
bentibus vero causam discontinuam requiritur
tantum tempus qꝫ non extet memoria in contra
riū nisi allegetur titulus q: tunc sufficit pbatio.x.
vel.xx.annorū:vt est glo.no.multū in.l.seruitutes
p̄diorum.⁊ ibi Ange.⁊ Flo.⁊ doc.ff.de ser.ti. gene-
rali.⁊ est glo.in.l.fi.in ver.diu.⁊ ibi p̄ bar. ⁊ doc.ff.
de aqua plu.ar.⁊ habef per Cy.Bal.⁊ doc. in.l.ij.⁊
j.C.de serui.⁊ aqua.et p Bar.in.l.j.§.hoc interdi-
cto.ff.de iti.actuqȝ priua. Iteȝ qñ ducitur aqua ex
publico requirif tantū tēpus qꝫ nō extet memo-
ria in cōtrariū:vt dixi.§.in ver.dic breuiter de tē-
pore. Nec in p̄scribendo huiusmodi seruitutē req
ritur de necessitate titulus vt.l.si quis diuturno.
⁊ ibi no.ff.si serui.vendi.⁊ no.in.d.l.j.⁊.ij. C.de ser
ui.⁊ aqua.⁊ quādo dicatur habere causam conti-
nuam vel discontinuam vide no. per doct. in.d.l.
seruitutes prediorū.⁊.l.foramē.⁊ ibi p glo. ⁊ doc.
ff.de ser.vrba.p̄dio.et per glo.⁊ doc.in.d.l.j. Et p̄-
dictis adde oīno q̄ dixi plene.§.in.j. lib. in .viij. q.
principali. Si vero non est seruitus prescripta et
tūc dic aut habens fundū inferiorem est in quasi
possessiōe seruitutis aqueducende ad fundū suū ⁊
habens fundū superiorem vel alius non potest a-
quaȝ diuertere a cursu suo.nec potest inferior im-
pediri vel turbari quominus ducam aquam ad
fundum suuȝ sicut prius duxi etiam pendente iu-
dicio de aqueductu donec declaref an possit aqua
diuerti.vt no.gl.et Bar.in.l.j.§. hoc interdi.ff.de
itinere.actuqȝ priua.et pbatur in.l.pe.ff.de aqua
quoti.et esti.⁊ si ille qui est in quasi possessione,tur
baf ab aliquo potest extraiudicialiter de facto re-
sistere.⁊ est glo.notabilis in.d.§. hoc interdicto. ⁊
ibi hoc tenet Bar.sed si habens fundum inferio-
rē non est in quasi possessione seruitutis neqȝ eaȝ
prescribit neqȝ seruitus est imposita a lege vel ab
homine:⁊ tūc dicēdū est habentes fundū superio
rē posse aquam diuertere:q: tūc aqua non videf
decurrisse iure seruitutis sed potius iure cuiusdā
facultatis:vt dixi.§.inversicu.ij.casu quando duca
tur aqua iure facultatis.et istud est de mente glo.
in.l.proculus.ff.de dam.infec.et Barto.⁊ Pau.de
castro.in.l.fluminum.§.item videamus eo. tit.et
Bart.in.l.j.§.sicut autem.in fi.ff. de aqua plu. ar-
cen. ¶ Dubium in hoc solum remanet quando di
catur aqua discurrisse iure facultatis tm̄ ⁊ nō ser-
uitutis. Et in hoc dic qꝫ aqua dicif vel alicui ius a
q̄ cōpetere iure facultatis quādo aqua per seipsaȝ

fluit seu discurrit:nec interuenit aliqs hominis
vsus vel factum:puta q: per venas subterraneas
aqua de fundo superiori discurrit ad fundū meuȝ
inferiorem. Nā hoc casu etiam si discurrisset per
mille annos nō diceref mihi seu fundo meo acqsi
ta aliqua seruitus:q: aqua per se fluens nō pōt
inducere prescriptionē vel cōsuetudinē cū in pre-
scriptiōe vel cōsuetudine requiraf qꝫ interueniat
aliquis actus hois quo principiato sufficiat aquā
fluere.l.qui fundū.ff.quēadmo.serui. amit. vt ele
ganter dicit Bald.in.c.j.§.si quis de manso. in.vj.
col.in ti.de cōtrouer.inuesti.et hoc casu qñ aqua
per se semper fluit.puta per venas subterraneas
ille ad quē aqua fluit dicif lucrum capere.⁊ iste est
casus in.d.l.proculus in.d.§.item videamus.⁊ in
l.si in meo.ff.de aqua.plu.arcen.q̄ ita dȝ intelligi
et ita consului anno preterito in ciuitate brixie.
¶ Est et alia ratio per quaȝ non potest dici qꝫ in
casu.dictarum.ll.possit induci p̄scriptio vel cōsue
tudo per aliquē cursum tpis etiā si esset tm̄ tēpus
cuius initij memoria nō existat in cōtrarium. Nā
si quis habȝ fontem in fundo suo ⁊ aqua p venas
subterraneas discurrit ad fundū meuȝ in quo ha
beo puteuȝ q̄ro puteo vsus sum longissimo tem-
pore etiā per mille annos tamen nō possum dice
re me prescripsisse vel ex consuetudine prescripta
acquisiuisse illā aquā:q:ad hoc quod prescribatur
huiusmodi seruitus req̄ritur scientia ⁊ patientia
aduersarij.vt.l.ij.et ibi not.C.de serui. ⁊ aqua Et
est ratio quia in istis incorporalibus non est dare
possessionem.vt.l.si edes.§.fi.ff.de ser.vrba.pre.et
l.seruus.§.incorporalibus.⁊ ibi gloss.ff.de acqui.
re.do.⁊ ista quasi possessio consistit in scientia et
patientia aduersarij:vt est casus in. l.quoties la.
ij.ff.de ser.⁊ in.l.j.in fi.ff.de seruitu.rusti.predio.⁊
probaf in.l.ij.et ibi p glo.et doc.C.de ser.et aqua.
et not.etiam pau.de castr.in.l.j.§.deniqȝ.ff.de a-
qua plu.ar.et dixi.§.in.ver.quot autem ⁊ q̄ requi
rantur.⁊ ideo tamen iste vene subterrance cōmu
niter sunt occulte incognite anteqꝫ fodiat vel cas
precidat:habens fundum superiorem nō possum
dicere ipso sciēte et patiente me vsum fuisse aqua
patri mei.et sic contra ipsum prescripsisse et pro-
pterea potest ipsas incidere. Teneas tamen si ista
etiam non subesset.puta q: forte dñs fundi supe-
rioris sciebat per venas subterraneas. vel etiam
super terram aquam ad fundū meum discurrere
posset aquaȝ ducere et venas incidere.de q̄ subest
alia ratio de qua supra videlȝ q: sine facto homi-
nis labitur aqua ad fundū meum:⁊ sic iure tantū
facultatis et non seruitutis vt dictū est.⁊ predicta
intellige vera nisi habens fundū superiorem ha-
beret a dño fundi inferioris ad queȝ aqua discur-
rit.puta q: dñs vtriusqȝ fundi cōcessit mihi in fen
dum fundū superiorem i quo aqua oritur que dis
currit ad fundum inferiorem concedentis qd est
inferius:quia non est verosimile dñm ita conces-
sisse.vt eleganter no.Bal.in.d.c.j.§.si quis de mā-
so.in.iiij.col.in fi.ar.l.qui binas edes.ff.de serui.
vrba.predi. Item predicta intellige vera qñ aqua
percipitur ex loco pub.q: tunc non possit aquā di
uertere in eius preiudicium siue damnū.vt.l.ij.§.
merito ⁊ ibi Bar.ff.ne quid in loco pub.⁊ idē no.
Bar.in.l.proculus.in fi.de dā.infec.⁊ in.l.j.§.sicut
aūt.in fi.ff.de aqua plu.ar.⁊ plenius per eundem
in.l.quominus.ff.de flu.⁊ habetur per glo.et doc.
in.l.si manifeste.C.de ser.et.in.l.si quis argenta-
rijs.§.si initiū.ff.de eden.circa qd vide omnino q̄
plene scripsi.§.in.vj.q.prin.ver.vlti circa predicta
vsqȝ in finē. Et ex predictis sequif decisio multaȝ

questionū ⁊ primo questionis.§.formate in versi.
sed est dubiū de.q.quotidiana videlȝ quod si aqua
oritur in fundo superiori.⁊ postea discurrit ad fū
dos inferiores:et dñi inferiores vsi sunt dicta aq̄
pro irrigandis fundis suis vel fecerunt coaduna-
tionē aque in fundo inferiori in quo fecerunt mo
lendinum sciente ⁊ patiente dño fundi in q̄ aqua
oritur an dñs superior possit aquam diuertere:vt
non discurrat ad fundum inferiorē in qua ita cō-
cludo. Aut habens fundū inferiorem aliquid fecit
in fundo superiori in quo aqua oritur.puta p fos
satum aquā duxit.vel si mundasset fossata in fun-
do superiori sciente ⁊ patiente dño:⁊ tunc p istos
actus vel similes videretur duci aqua iure serui-
tutis potius qꝫ iure facultatis cū ista non possint
in fundo alieno fieri citra ius ⁊ nomen seruitutis
vt dixi.§.in ver.quod quis fuerit vsus iure seruitu
tis cōprehendi potest. Et ideo dicendū quod si est
dñs inferior in hmōi quasi possessiōe non potest
de facto impediri vel aqua diuerti.et si fuit in illa
quasi possessione per longuȝ tempus etiā de iure
non posset diuerti si nō interuenerunt ea que ad
prescribendam talem seruitutē requirūtur s̄m ea
que dicta sunt supra. Aut habens fundū inferiorē
nihil facit in fundo superiori vicini.puta quia per
venas subterraneas aqua labitur: vel q: vicinus
vtebatur aqua in fundo suo et per ipsum discurre
bat.et postremo aqua exiens per se per fundū su-
periorem discurrebat ad inferiorem.⁊ cuȝ fiat po
tius iure familiaritatis,poterit dñs superior im-
pune aquā diuertere.⁊ idem teneo qñ aqua exiēs
de fundo primo per se sine facto hois discurrit ad
loca priuata eadē ratione probatur.in.l.pculus.
et.l.fluminū.§.fi.ff.de dam.infec.⁊ in.l.si in meo.
ff.de aqua plu.arcen.que iura licet loquantur de
aqua subterranea:tñ idem est de aqua supra terrā
quando discurrit sine facto hois:⁊ nulla seruitus
debetur:q: paria sunt iura supra terraȝ et subtus
terrā.l.j.C.de interdic.et no.Bal.in.l.lapilli.ff.de
re.diui.in ver.ex his colligitur talis distinctio. Et
ad hoc facit quod no. pau.de castr.de venis coar
tatis.in.l.diuortio.§.sunt in fundo.ff. sol.ma.
¶ Sed si facto hois ducitur aqua prius per viam
vel locū publicum:puta q: ducta est per fossatum
vel per fistulas aut canale vsqȝ ad fundūȝ priuatū
per longum tempus vel per tm̄ tempus cuius ini
tij memoria non existit an tunc ducens aquā dice
tur esse in quasi possessione seruitutis:vel prescri-
psisse ita vt non possit impediri aquaȝ ducere. Et
videtur qꝫ sic per ea q̄ dixi.§.in ver.quor autem.⁊
que requirantur. Sȝ tu dicas qꝫ aut queritur re-
spectu loci pub.vel cōmunis aut priuati proximi
aut primi domini superioris in quo aqua oritur.
primo et secundo casu non est dubium qd inferio
res sunt in quasi possessione:vel prescripserunt si
interuenerunt ea que requiruntur in huiusmodi
prescrip. ¶ Et aduertas:quia est differentia quā-
tum ad tempus inter locum publicum ⁊ priuatū
quia respectu loci priuati sufficit longuȝ tempus
quo ad prescribendam seruitutem contra priua.
respectu loci priua.l.si quis diuturno.ff.si ser.ven.
et sepe dictū est. Sed respectu loci publici requiri
tur vsus tanto tpe qd nō extet memoria in cōtra-
riū.vt dixi.§.in ver.dicas breuiter de tpe:⁊ probaf
in.l.hoc iure.§.ductus aque.ff. de aqua quoti.et
esti.et pro hoc est glo.in.l.ij.in princi.in ver. lege
ibi vel prescripta quam ita intelligo.ff.ne quid in
loco publico:q: regulariter per locum publicum
non pōt aqua duci nisi concedatur a principe vel
a municipali.vt est tex.cū glo.⁊ ibi doc.in.l.impe-

ratores.ff.de serui.rust.predi.et pbatur in.l.iij.§.
plane.ff.qd vi aut clam.et no.in.d.l.ij.in princi.vel
nisi sit ducta aqua p tantum tēpus cuius memo-
ria nō extet.vt no.Bar.in.l.quominus.in prima
opinione.et in prima.q.ff.de flumi.et ita intelligo.
l.antepe.q incipit super publicis locis.ff.ne quid
in loco pub.inquantū loquit in priuato ducente
aquam per locū publicū sm intellectum glo.ibi
in ver.annexa. Et qd requiratur tm̄ tēpus quod
non extet memoria in contrariū vt priuatus pos
sit prescribere locū publicum:tenet glo.in.d.l.im
peratores et Bal.in.d.l.lapilli.in.ij.q.de re.diui.
vbi dicit q lz quis nō possit prescribere ius habē-
di molendinū in flumine publico.qr iura publica
populoꝝ non possunt prescribi.l.fi.ff.de vsuca.tm̄
possunt prescribi per tm̄ tempus cuius non extet
memoria:qr hz vim priuilegij.l.hoc iure.§.duct9
aque.ff.de aqua quoti.et esti. Et hoc tpe dicit pos
se prescribi ius habendi molendinū i flumine pu-
blico.immo plus dicit q.xxx.anni sufficiant:scdm
Jo.vt no.per glo.insti.de re.di.§.flumina inversi.
oibus.Sed illa glo.non probat hoc:qr non loqui
tur de prescribendo iure publico iure in quo erat
licitum vnicuiqz ex quo ius piscandi est commune
omnibus.vt.d.l.flumina. Loquitur ergo illa glo.
de prescribendo cōtra priuatū qui similiter habe-
bat prius ius piscandi.et tunc bene sufficiunt.xxx.
vel.xl.anni:et ita intelligo illam glo.et pro hoc est
tex.cum glo.in.l.fi.ff.de vsu.et in.l.si quis.p.ff.de di
uer.et tempo.prescri.et hoc procedit qn̄ fuit in q̄si
possessione iuris piscandi.alias non sufficeret qd
piscatus fuisset.xxx.vel.xl.annis.vt no.Ang.in.d.
l.fin. Nec obstat pdictis.l.fi.C.de sa.san.eccl.cum
aut.ibi posita que incipit quas actiones:qr loqui
tur qn̄ tractatur de prescribendo rem priuataz q
Utilis distinctio quā bene nota. spectabat ad ciuitatem vel locū publicum. Et ex
predictis distinguendo ita cōcludas.aut queritur
de prescribendo locū publicū:puta deducendo a-
quam per viā publicam:et requiritur tm̄ tempus
qd non extet memoria in contrariū.vt.d.§.duct9
aque.aut de prescribendo ius publicū contra pri-
uatum.puta q quis possit solus piscari in flumie
publico:et sufficiunt.xxx.vel.xl.anni si fuit i quasi
possessiōe piscandi.vt.d.l.fi.et ibi Ange.in prin.ff.
de vsu.aut de prescribenda re priuata contra rem
publicā et regulariter sufficiunt.xl.anni.vt.d.aut.
quas actiones.Aut tractatur de prescribēdo iure
priuato contra priuatum:puta seruiturē.et tunc
aut hz causam continuā vel quasi:et sufficit longū
tempus.x.vel.xx.annorū.vt.d.l.si quis diuturno.
aut hz cām discōtinuaz:et requiratur tm̄ tempus
cuius nō extet memoria in contrariū.vt.l.j.in fi.
ff.de aqua plu.arcen.et no.glo.in.l.seruitutes pre-
dioꝝ.ff.de serui.ti.generali. ¶ Tertio casu qn̄ q̄ri
tur de prescribendo respectu primi dn̄i superioris
in cuius fundo aqua oritur.et teneo qd nullū ius
sit quesitū ꝯ ipsum per dn̄m inferiorē:qr q̄ruz ad
dn̄m superiorē fundi in quo aqua oritur non pōt
dici qd fuerit:aut sit aliqua quasi possessio seruitu
tis si in fundo suo superiori nihil actū est:sed ipse
dn̄s superior vtebatur aqua per fundum suū sine
facto dn̄i inferioris:vt ptz ex his que dicta sunt.
¶ Scda questio ex predictis decidit quidaz duxit
aquam p fistulas vel canalia lignea vel habebat
ius claudendi clauicā certis horis ne aqua labere
tur ad fundum vicini sed vt duceretur ad funduz
suū.et ex istis fistulis seu canalibus vel clauica clau
sa fluere consueuit certa pars aque per foramina
vel qr clauica claudebatur cū stramine vel sterqui
linio aut terra ex qua aliquantulum stillare con-
sueuit:que aqua discurrit per loca inferiora et col-
lecta fuit per dn̄os inferiores longissimo tpe pro
irrigandis prediis suis vel p haustu aque vel alio
vsu:dn̄s superior qui hz ius aqueducende vult ita
claudere aquā vt nihil penitus discurrat ad loca
inferiora:et dn̄i inferiores volunt vt discurrat illa
modica aqua sicut discurrere consueuit.et videtur
quod claudere non possit.qr aqua non pōt diuer-
ti a suo solito cursu.l.ij.C.ad.l.aquil.et.l.preses.et.
l.si manifeste.cum ibi no.C.de serui.et de hoc vide
tur esse casus i terminis.in.l.j.§.fi.ff.de riuis. In
contrariū videtur qr dicta aqua nō discurrat ad
fundum inferiorē iure seruitutis sed iure familia
ritatis.ex quo dn̄s inferior nihil fecit in fundo su
periori:sed ipsa aqua:qr cōmode retineri non po
tuit.discurrit de se ad loca inferiora:et quod possit
eā superior totam continere et sibi conseruare.vi-
detur esse tex.ad literam.in.l.iij.in prin.et.§.j.ff.
de riuis.vbi in prin.hec verba scribuntur.Nam si
operis aliquid faciat quis vt magis aquam cōser
uet vel cōtineat non impune pōt prohiberi. Ego
puto deinde.in.§.dicitur seruius et labeo scribūt
si quis riuum q ab initio terrenus fuit qui aquaz
non contineat cementariū velit facere audiendū
esse.Sed et si eum riuum qui structilis fuit terre-
num postea quis facit aut partem riui eque non
esse prohibendum.et istud est verius. Quod tamē
intellige qn̄ hoc faciat domin9 superior exurgenti
necessitate vel ex magna vtilitate.et ita loquitur.
d.l.iij.in prin.et.§.j.sed vbi non est necessitas vr-
gens vel magna vtilitas:tunc non potest.et ita lo-
quitur.l.j.§.si quis terrenum ff.de riuis.secundū
Bar.ibi qui ita concordat dicta iura.Vel secundo
potest dici et aliter concordari. Aut dn̄s superior
vult facere murū ad latus vt aqua non vagetur et
potest.vt.d.l.j.in prin.et.§.j.Aut vult fundum riui
de terreno lapideum facere et non potest:vt.d.§.
si quis.scdm glo.ibi.Vel tertio potest concordari.
Aut vult cementariū facere et potest.Aut vult de
lapidibus ordinatis et compositis et nō potest.vt
vult glo.in.d.§.si quis terrenū sm alium intelle-
ctum.Item quod dixi aquā contineri posse intel-
lige qn̄ dicta aqua ducebatur per dn̄m superiorez
absqz alia obligatiōe.Secus si tenebatur premio
vel pacto vel alia obligatione ducere per canalia
lignea vel clauice foramen claudere terra vel stra-
mine vel sterquilinio ex vellet mutare formā puta
de ligneis facere lapideuz vel claudere foramē cū
lapidibus vel ligno qr non posset in preiudicium
inferiorum.argu.l.preses.C.de serui.et.l.ij.C.ad.
l.aquil.cum si. Et intellige quādo nulla seruitus
fuisset imposita qr si esset imposita nō posset mu-
tare formam.vt est casus.in.l.ij.ff.de riuis. ¶ Sz
circa pdicta potest dubitari.quid si habeo ius du
cendi aquam per fundum tuuz iure seruitu.duxi
per riuum apertum et tunc volo riuum subterra
neum facere.Et videtur quod non possum:qr ex
hoc aufero domino soli commodum appellendi
pecus ad dictum riuū vel hauriendi aquam ex eo
et ita labeo videtur dixisse.in.l.j.in prin.q incipit
labeo.ff.de riuis. In cōtrarium videtur quod im-
mo possum claudere:qr quod dn̄s soli p quem du
citur riuus priuetur9 commodo hauriendi aquaz
ex riuo vel appellendi pecus ad eum procedit ma
gis ex occasione q ex iure. Et ista videtur fuisse
sententia Pomponij contra Labeonem.vt dicit
Paul.in.d.l.ij. ¶ Tu vero pro concordia ita conclu
das.Aut est imposita seruit9 fundo vicini vt pos-
sim ducere riuū apertum per fundum.et tunc nō
possum claudere.et idē si dictum est de riuo clau-

so:qr non potest aperiri.qr aut est dictum de riuo
aperto vel clauso.et tunc distingue.aut claudendo
vel aperiendo riuū non sit deterior conditio dn̄i
fundi seruientis per quem duco riuum.et teneas
qd possim claudere vel aperire.et ita intelligatur
opi.Pomponij per.l.j.in fi.ff.de riuis.Aut sit dete
rior conditio dn̄i fundi seruientis et tunc aut est
maior vtilitas eius cui debet seruitus q dn̄i fun-
di seruientis damnum et tunc aut potest claudere
vel aperire.per.d.l.in fi.et sic etiā procedat opinio
Pomponij aut est magis damnum dn̄i fundi ser-
uientis q vtilitas dn̄i fundi dominantis q ducit
aquā per riuum.et tunc non potest mutare clau-
dendo vel aperiendo.et ita intelligitur opi.Labeo
nis.Et no.glo.magnam.in.d.l.ij.ff.de riuis.quaz
sequitur.ibi Bar.et ita etiā vult glo.in.l.iij.in prin.
in ver.aduersarij.eo.ti.q glo.singulariter vult qd
qn̄ opus sit causa seruandi aquam vel retinendi
necessario non habz locum predicta distinctio.de
quo vide qd dixi in precedenti.q.in ver.et hoc intel
lige esse verum. ¶ Item iuxta predicta dubitari
potest q si quis hz ius ducendi aquam p fundum
vicini et duxit per riuum.nunc vult nouū canalez
vel fistulas in riuo collocare cuz nunq habuerit:
an possit. Dic quod sic.et si impediatur cōpetit ei
interdictum vtile de riuis si propter ipsius vtilita
tem hoc facit sine incōmoditate eius cuius ager
est.vt est casus.in.l.seruus.§.si quis nouū.ff.de ri-
uis.et ideo datur vtile interdictum non directū:
qr directum datur qn̄ iam habuit.vt dicit ibi glo.
in verbo vtile. ¶ Sz quid ecōtra. Si primo duxi
per fistulas vel canales per fundum vicini:nunc
volo ducere per riuum. Dic q non possum.qr hoc
fieret cum incōmoditate vicini fodiendo in eius
fundo.arg.d.§.si quis nouum.ff.de riuis.vbi etiā
dicitur quod non possum dilatare vel attollere vl
extendere riuum vel per alium locū ducere et hoc
probatur etiam.in.l.ij.§.qd autem ait.ff.ne quid
in flumine publico.et in.l.j.§.restituas.ff.ne quid
in lo.pub. Et adde que dixi supra.in.ij.colū.hui9.
viij.q.prin.in ver.item habens ius aque ducende.
¶ Tertia questio principalis ex predictis decidi
potest si aqua oritur in fundo tytij et discurrit ad
fundum Sempronij ex fundo sempronij ad fun-
dum caij nunquid sempronius possit aquā postq
est ingressa fundum suū ipsam cōtinere vel diuer-
tere ad alium fundū suum inferiorē ita vt ad fun-
dum caij non perueniat ad quē est solita perueni
re.et videtur qd possit eam continere vel ad alias
partes suas vl alienas ducere.vt.l.j.§.illud labeo.
ff.de aqua quo.et esti.et est glo.in.d.l.ex meo.et in.l.
cum essent.§.j.ff.de serui.pre.et sepius hoc dictum
est. Contrariū videtur tenere Bal.in.l.lapilli.in.
ij.col circa fi.ver.tu distingue qui dicit. Aut aqua
nascitur in predio et potest eam mihi impedire qr
beneficio tuo ex predio tuo habeo.aut in agrum
meum aliunde venit:tunc cum non habeam ego
inferior beneficium a te non potes mihi auferre
cum tibi nō prosit et mihi noceat.et sic Bal.videtur
sempronium qui in medio est non posse aquam
diuertere quando mihi nocet et sibi non prodest
et sic a contrario videtur sentire quod si sibi pro-
desset posset diuertere. ¶ Ego vero puto aliter di
stinguendum.aut queritur de impedimento do-
mini superioris fundi in quo aqua oritur aut de
impedimento caij domini inferioris.primo casu
conclude.aut est imposita seruitus fundo inferio
ri certo modo et secundum illum modū aqua de-
bet duci et nō aliter argumento.l.ij.in fi.de riuis
l.si in meo.in fine.ff.de aqua plu.ar.et ar.eorum
q dixi in prin.huius.viij.q.pncipalis. Aut est iposi
ta seruitus:sed nō limitata:et tunc idē qn̄ vellet di
uertere supra cōtra debitā seruiturē:qr fundo su-
periori nulla debet seruitus:et tunc dicas qd dn̄s
superior regulariter nō pōt impedire postq aqua
est ingressa fundū sempronij nisi illa aqua seu ei9
diuersio sit nocitura fundo ex quo aqua oritur:vt
d.l.j.§.illud labeo dicit.ff.de aqua quoti.et esti.vt
no.glo.in.d.l.ex meo. ¶ Secūdo casu pncipali di
cas. Aut caius dominus inferior habet seruiturē
aliquā in fundo sempronij superioris vel in quasi
possessione seruitutis dicti fundi sempronij nō po
terit sempronius diuertere aquam contra debitā
seruitutem:vt.l.preses.et in.l.si manifeste.C.d.ser.
et.l.ij.C.ad.l.aqui.cum si.aut non habet caius ali
quam seruitutem nec est in quasi possessione ser-
uitutis fundi sempronij superioris:puta qr aqua
ex fundo superiori extendit se ad fundum caij per
modū facultatis:puta qr caius nihil fecit in fun-
do sempronij:et tunc aut sempronius vult diuer-
tere animo nocendi caio et non potest.vt.l.j.§.de-
niqz.ff.de aqua plu.ar.et not.glo.in.l.fin.§.fi.ff.de
dam.infec.qd in dubio non presumitur:vt no.gl.
notabilis.et docto.in.d.§.fi.et Bald.in.l.lapilli.in
ij.col.ad.fin.ff.de re.di.et.§.in di.versicu.ego vero.
In hac ratione pro veritate et concordia sic distin- Distinctio
guerem.aut vult diuertere plus aque q sit ei vti-
le et potest:quia propter excessum odij presumere
tur fecisse animo iniuriandi seu nocendi.vt elegā
ter dicit Bald.in.d.l.lapilli.Aut non vult diuerte-
re animo nocendi:et tunc aut sempronius habet
aquam iure seruitutis sibi debite ex fundo tytij in
quo aqua oritur.et tunc aut illa seruitus est limi-
tata.puta vt sempronius possit aquam ducere ex
fundo tytij ad fundum suum causa irrigandi ipm
certis horis.et tunc videtur qd ad illum vsum tan
tum possit vti:et non vltra.arg.l.certo generi.ff.de
serui.rusti.predio.que limitata dispositio limita-
tionis producit effectum.l.in agris ff.de acquirē.
re.do.et sic qd vltra illum vsum non possit aquam
diuertere in damnuz caij inferioris ego tamen in
hoc credo contrarium esse verius de iure:qr cum
aqua ex fundo sempronij discurrat ad fundū caij
nō iure alicuius seruitutis:sed facultatis tantuz
est in potestate sempronij aquam retinere vel caz
diuertere ad alia loca qr sua est postq est ingressa
fundum suum per ea que dicta sunt. Nec ob.dum
dixi qd limitata dispositio limitatū producit effe-
ctum quia illa regula pcedit quo ad personā tytij
superioris pro qua limitata est non quo ad psonā
caij inferioris cuz qua nihil conuentus est. Unde
poterit dicere sempronius caio qrtum ad re perti
net liberas edes habeo.l.loci corpus.§.competit
et ibi Flo.ff.si seruit.vendi.Facit.l.si prior.§.si sim
pliciter.ff.qui potio.in pig.hab.et.l.fi.C.de rei vē-
di.et qr regulariter possum opponere de iure ter-
tij quando est exclusiuum iuris agentis.vt not.in
d.§.competit.et per Cyn.et docto.in.l.cum seruuz
quispiam.C.de ser.fugi.et per Barto.plene in.l.ij.
ff.de re iudica.et per Barto.et Bal.in aut.qui rem
C.de sacrosan.eccle.et per Floria.in.l.his cōseque-
ter.§.j.ff.fami.erciscun.et per notata per Barto.
Bald.et docto.in.l.si alienum.ff.solu.mat.Aut est
seruitus imposita fundo sempronij per tytiū do
minum superiorem limitata sed simpliciter vide
licet vt possit ducere aquam ad fundum suum.et
idem multomagis dicendum est vt proxime dixi
Aut sempronius recipit aquam in fundo suo ex
fundo tytij superioris non iure seruitutis sed iu-
re facultatis:et tunc aut sempronius diuertendo

aquam a fundo caĩ nihil sibi prodest et caio nocet ꝛ nõ potest diuertere: q; caiusnõ recipit aquã ex beneficio sempronĩ. ꝛ ita intelligatur Bal. in. d.l.lapilli.ff.de re.diui.pro quo facit.l.j.§. idez ait aquã.ff.de aqua plu.ar. Aut diuertẽdo sempronius aquã ex fundo caĩ ꝛ caio nõ nocet: q; quod tibi non nocet ꝛ mihi prodest facilitet cõcedendus est vt.l.ĩ.§.nec igitur. ꝛ ibi no.ff.solu.ma. et ar. l. flu. §.ĩ.et.l.proculus.ff.de dam.infec. Aut diuertẽdo pdest ipsi sempronio ꝛ nocet caio. ꝛ in hoc est maior dubitatio. et Bal videtur sentire. d.l.lapilli q̃ non possit. ego teneo contrarium ex quo semper facit in suo et aufert lucrum caio cui nulla seruitus debetur. vt. d.l.fluminum in fi. ꝛ.l. proculus. ꝛ per ea que dicta sunt. ĩ. ꝛ inquantum diri in tota ista. q. quod sempronius potest aquam diuertere in damnum caĩ inferioris vel contra voluntatez tyrĩ superioris intellige nisi isti. tres fundi fuissent prius vnius tantum vel nisi fuisset vnus tantum fundus et postea fuerint diuisi vel diuisius inter eos vel eorum auctores pura coheredes vel legatarios vel quia simul emissent dictum fundum et postea inter ipsos diuisissent. quia tunc quilibet deberet vti aqua sicut erat et discurrebat tempore diuisionis dicti fundi: quia si tacite videtur actum inter eos ex quo ita discurrebat tempore diuisionis. argu. l. qui binas edes. cum. l. sequẽ. ff. de seruitu. vbi. predio. et. l. quod conclaue. cum ibi notaris. ff. de dam. infec. et argu. eorum que dicit Bal. in. c.j.§. si quis de manso. in. iĩj. colum. in fin. in tit. de controuersi. inuestĩ. et per ea que dixi in versi. Item predicta intellige vera. ante versiculũ. Ex predictis sequitur decisio multarum questionum. Facit. l. alienatio. et. l. si aqueductus. ff. de cõtrahen. emtio. et. l. in his. §. non debeo. ff. de regu. iuris et pro hoc facit. l. ediles. a iure in princip. ff. de edil. edic. vbi dicit si venditur equus qui habet sellam vel ornamenta tempore quo venditur videtur esse vendita sella. et ornamenta. vt ibi dixi ꝛ not. per Barto. in. l. eum qui. §. non solum. ff. de furtis. et per Guil. Bart. et doc. in. l. si vt certo. §. vsq; adeo. ff. commoda. et habetur per Angelũ. de are. insti. de actio. §. in duplum. qui dicit plus q̃ non solum veniunt ornamenta que habebat tempore venditionis. sed etiam ante per duos dies vt est casus mirabilis in. d.l. ediles aiunt. §. vendidi et ibi etiam de hoc dixi. et in. l. via constituĩ. §. fin. et quod ibi not. Bar. ff. de seruitu. rusti. predio. et l. si in vendendo. in princi. ff. de contra. emtio. cuz si. In quibus habet q̃ in dubio res videt esse vendita vel diuisa libere ꝛ non cum aliqua seruitute q: illa iura intelligo de fuitutibus que habẽt causam momẽtaneam: putа itinerig. Secus si successiuã sicut est seruitus aqueductus: vt. l. fozamẽ. in prin. §. j. ff. de ser. vrba. prae. vt plene dixi. ĩ. in. j. lib. in ti. de ser. itineris seu aditus vbi oino vide p̃ declaratione huius questionis. Nec ob. etiam. l. si qs edes. in prin. ff. de ser. vrb. prae. vbi dz q̃ si plures fũdi q̃ debẽt ser. efficiant vnĩ. rẽ ser. tollit: q: res sua nemini seruit. l. in re cõi. co ti. ꝛ si postea vn⁹ de illis vẽditur: vel diuiditur videt vẽdi vel diuidi libere. pro hoc. d.l. si vẽdẽdo in prin. q: illa iura intelligo nisi tpe venditionis vel diuisionis aqua discurrerer per fundos predictos: q: videtur venditio et diuisio facta vt fundi remanẽãt sicut tũc reperiebant. Sed si aqua tpore diuisionis non discurrebat per dictos fundos vel erat prius seruitus habens causam momẽtaneam. tũc esset aliter dicẽdus nisi in diuisiõe diceret cũ accessib⁹ ꝛ egressibus vsq; ad vias publicas ꝛ cum aqs aquarũ: q: decursibus ꝛc. vt plene dixi. in. d. titu. de serui. urb. seu aditus: que ois perpetuo tene mentis: q: sunt quotidiana. ¶ Quarta qstio principalis potest ex predictis decidi in casu econuerso. Nã supradictũ est q̃n dñs superior vult precidere venas in fundo suo ortas ꝛ impedire ne aqua discurrat ad fundũ inferiorem quid econtra. quidã dz fundum superiorem in quo aqua nascitur. pura profunde per. xv. pedes q̃ discurrit solum ad fundum vicini inferiorem per subterraneos meatus ꝛ q: nõ transeat meatus illi fundus vicini aqua ascendit in fundo superiori per illos. xv. passus et ducitur a dño superiori per fundũ suum: dñs inferior fodit in fundo suo. et ex eo aqua exit. ita vt non possit amplius ascendere ad superficiem fundi superioris querit nunquid possit. ꝛ videtur q̃ sic. per. l. fluminũ. §. item videamus cũ. l. proculus. ff. de dam. infe. cuz aliis similibus. ĩ. ad hoc allegatis ego teneo contrarium. per rex. in. d.l. fluminum. §. fi. in fi. vbi dz q̃ si tam alte fodiam in meo vt paries tuus stare non possit tibi teneor et sic ibi probatur si aufero tibi id quod a me non habes nec a meo peruenit sed a tuo. et sic infero tibi damnũ hoc de iure facere non possum: q: ibi alte fodiens q̃ promiserat. de dam. infec. auferebat lucrum q̃ non perueniebat a re promissoris. Nã firmitas parietis vicini cui erat facta promissio. de dam. infec. perueniebat a re promissoris. Nã firmitas parietis ꝛ illud fundamentũ est ipsius vicini non autez perueniebat a domo ipsius fodientis. ideo hoc facere non potest scõm. Pau. de cast. ibi qui dicit istum esse verum intellectũ illius rex. quẽ glo. et doc. non vident: sed ita est in casu proposito dñs fundi inferioris fodiendo in suo fundo ꝛ aquam educendo aufert dño fundi superioris aquam q̃ perueniebat a fundo superiori ad inferiorem ꝛ non econtra: ergo de iure non potest. Preterea hoc ẽt probari potest: quia sicut edificando in meo non possum mittere in alienum. l. quemadmo. §. si protec. in. fi. ff. ad. l. aquil. ꝛ. l. si vicem. §. si ad ianuaz. quod vi autem clam. ita videtur ꝛ multomagis q̃ etiam edificãdo in meo non possum auferre illud quod est alienum nec a me habet originem quia plus videtur esse auferre alienum: q̃ simpliciter in alieno immittere. iuxta. l. id quod nostrũ. ff. de regu. iur. et q̃ magis damnum contingit in auferendo rem alienam argumento aui. multomagis. C. de sac. sanc. eccle. ꝛ. l. cromagis. ff. de iureiuran. Qõ singulariter not. quia potest trahi ad decisionem multarũ questionum similium. Puto tamen si veller dominus inferior in suo fundo fodere non causa predictam aquam habendi similiter forte vt penum facere vel cloacam non impediretur si ita clauderet meatus aque subterranee q̃ non impediret ascensus eius ad fundum superiorez. ar. d. l. fluminum. §. fi. ibi ꝛ paries stare non possit a contrario sensu, ꝛ ar. d. §. fi. ver. ait trebati⁹. ibi neq; cũ operis mei initiũ damnũ tibi dari in ea re in qua iure meo vsus sum. ff. de dam. infec. ¶ Quinta qstio similiter decidi potest si aqua discurrat a fundo tyrõ superiori ꝛ in fundo sempronĩ inferiori per venas subterraneas: et quia sempronius non fodit in fundum suum tota aqua fluere consuevit ex superiori fundo tyrõ: nunc sempronius fodit in fundo suo et venas suas aperuit: ita vt tota aqua tã illa que in venis suis nascit q̃ illa que ex venis tyrõ fundi superioris discurrat ad fundum ipsius sempronĩ ꝛ desinat ascendere ad superficiẽ fundi tyrõ. nunqd ita possit fodere sempronius. et ex predictis concludendum est. aut queritur nũquid potuerit

fodere et aquam ducere ex venis que ex fundi sui venis procedit et sine dubio potest: q: qui fodit in suo nihil mittit in alienum. nec de alieno aliquid aufert. Aut querit de diuisione aque que oritur ex venis subterraneis fundi tyrõ superioris. ꝛ dicendum q̃ non potest per. d.l. fluminũ. §. fi. in fi. ꝛ per ea q̃ dixi. in. q. precedẽti. ¶ Sz est vltima predicta questio si ille qui dz ius aqueducende admiscuit aliam aquam illi quã modo ducere solebat nunquid possit prohiberi. dic q̃ sic. non solũz addira aqua sed etiã pro toto simul mista poterit prohiberi. vt est rex. in. l.j.§. itẽ querit. ff. de aqua quoti. et esti. ꝛ ratio est: q: illa aqua mista est indiuisibilis. et ꝓpterea vtile per inutile vitiatur: ꝛ ita vult glo. in. d.§. sequenti. ꝛ pro hoc facit ratio: q: in indiuisibilibus vtile vitiatur per inutile. vt. l. si spõsus. §. generaliter. ff. de via publica. in. l. pedius. in prin. et ibi not. ff. de arbi. ꝛ per Bar. et doct. in. l.j. §. penul. ff. de verbo obli. Quod intellige verus q̃n aqua admista est facto hois. secus q̃n aqua crescit non facto hois sed naturaliter q: tunc nõ potest prohiberi ducere tota aquaz. vt est rex. notabilis. in. l. hoc iure. §. aquaz q̃ in riuo. ff. de aqua quoti. scõm Oldra. et Alber. de rosa. in. l. rutilia polla. ff. de contrahẽ. em. ¶ Ulterius quero. statutum est in ciuitate vt quis possit ducere aquam ex fundo suo superiori per fundũ vicini medium ad aliquẽ fundum suũ inferiorem. soluendo damnũ vicino q̃ cauatio fiat in fundo suo quod statutum valet propter publicã vtilitatem. vt dixi. ĩ. in. v. q. principali per not. in. l. fi. C. si contra ius vel vtilita. publi. Modo quis vult ducere aquam per fundum vicini ad suuz in quo fundo vicini est fons vl' sunt vene aquaz. ꝛ si poterit in eo fodere vel per ipsum aquam ducere misceatur aqua sua cũ aqua vicini ꝛ vtraq; transibit ad fundum inferiorem nunquid possit ꝛ videtur q̃ sic q: statutũ loquitur simpliciter q̃ per fundum vicini possit aqua duci satisfaciendo sibi damnũ. ergo simpliciter et indistincte dz intelligi. vt. d. l. fluminũ. §. fi. in fi. ꝛ per ea q̃ dixi. in. q. precedẽti. ¶ Sz est vltima predicta questio si ille qui dz ius aqueducende admiscuit aliam aquam illi quã modo ducere solebat nunquid possit prohiberi. dic q̃ sic. non solũz addira aqua sed etiã pro toto simul mista poterit prohiberi. vt est rex. in. l.j.§. itẽ querit. ff. de aqua quoti. et esti. ꝛ ratio est: q: illa aqua mista est indiuisibilis. et ꝓpterea vtile per inutile vitiatur: ꝛ ita vult glo. in. d.§. sequenti. ꝛ pro hoc facit ratio: q: in indiuisibilibus vtile vitiatur per inutile. vt. l. si spõsus. §. generaliter. ff. de via publica. in. l. pedius. in prin. et ibi not. ff. de arbi. ꝛ per Bar. et doct. in. l.j. §. penul. ff. de verbo obli. Quod intellige verus q̃n aqua admista est facto hois. secus q̃n aqua crescit non facto hois sed naturaliter q: tunc nõ potest prohiberi ducere tota aquas. vt est rex. notabilis. in. l. hoc iure. §. aquaz q̃ in riuo. ff. de aqua quoti. scõm Oldra. et Alber. de rosa. in. l. rutilia polla. ff. de contrahẽ. em. ¶ Ulterius quero. statutum est in ciuitate vt quis possit ducere aquam ex fundo suo superiori per fundũ vicini medium ad aliquẽ fundum suũ inferiorem. soluendo damnũ vicino q̃ cauatio fiat in fundo suo quod statutum valet propter publicã vtilitatem. vt dixi. ĩ. in. v. q. principali per not. in. l. fi. C. si contra ius vel vtilita. publi. Modo quis vult ducere aquam per fundum vicini ad suuz in quo fundo vicini est fons vl' sunt vene aquaz. ꝛ si poterit in eo fodere vel per ipsum aquam ducere misceatur aqua sua cũ aqua vicini ꝛ vtraq; transibit ad fundum inferiorem nunquid possit ꝛ videtur q̃ sic q: statutũ loquitur simpliciter q̃ per fundum vicini possit aqua duci satisfaciendo sibi damnũ. ergo simpliciter et indistincte dz intelligi. vt. d.

q: qui tenetur ad vnum tenetur ad oia per q̃ per-
uenitur ad illud.vt.l.ij.cum ibi notatis.ff.de iur.
om.iud. Et qui permittit sequentia videtur per-
mittere antecedentia quibus mediantibus ad se-
quentia peruenitur.vt probatur.in.l.iij.§.j.ff.de
ser.rusti.pre.z.l.refectionis.§.j.ff.cõmunia predi.
et.l.veteres.ff.de iti.actuq3 priua. Et facit ad hoc
quod no.Bart.in.l.j.in prin.in.ij.col.in fi.ff.d no.
ope.nuntia. Item q̃ permittit consequens videt̃
permittere necessario antecedens.l illud.et.l.pro
herede.§.pap.ff.de acqui.here.et tex.cũ glo.nota-
bili.z ibi Bal.C.de dot.promis.in.l.ij.et pro hoc.l.
ad rem mobilem.z.l.ad legatũ.ff.de procur. Sed
videas quod immo ille cuius fundus d3 seruiturẽ
non tenetur purgare vel aggeres facere vel muni
re:sed solum tenet̃ pati vt dñs fundi cui seruitus
debetur predicta vel solita facere possit:vt proba-
tur.in.l.j.§.deniq3 ait.in princi.et.§.fi.ff.de aqua
plu.ar.vbi ita dicit nõ ergo cogemus vicinum ag-
geres munire:sed nos in eius agro muniemus q̃
tex intelligitur qñ pacto vel vetustate erat indu-
cta seruitus retinendi aquaz in fundo recipiendi
aquam ex fundo superioris vt dicit glo.in.d.§.fi.
in ver. munire. Et ita intelligo que dixi.s.in.iiij.
q.principali in fi.ver.sed pone questionem quam
habui de facto. Et est ratio q: regulariter ille qui
debet seruitutem non cogitur facere sed pati.vt.
l.quoties.§.serui.ff.de serui.ti. generali.et.l. et si
forte.§.etiam.ver.nam in omnibus seruitutibus
ff.si ser.ven.excepta.seruiture one.feren. quia in
illa debens serui.potest cogi facere.vt.l.cũ debere
colũnam.ff.de ser.vr.pre.et ita tenet gl.in.d.l.j.§.
fi.in ver.cogemus.ff.de aqua plu.ar.et glo.in.l.in
summa.§.j.in ver.vel re.que incipit tu es.co.ti.et
intelligo tex.illius.§.fi.non solum qñ superior vi-
cinus tenebatur aquam retinere in fundo suo:q:
tunc si opus per quod retinetur indiget refectiõe
non tenetur superior reficere sed pati quod infe-
rior reficiat:et ita intelligit Pau.de cast.ibi sum-
marie.§.deniq3 ait.et probatur.in.l.in summa.§.
item varus.ad finem ibi:si velim aggerem restitue
re in agrum.co.ti. Sic etiam intelligo tex.in.d.§.
fi qñ inferior vicinus tenebatur in fundo suo reci
pere aquam prouenientem ex fundo superiori:q:
tunc inferior non tenetur mundare seu purgare
locũ aut aggerẽ munire ne aqua discurrat ad fun
dum suum sed tenetur solum pati vt superior hoc
facere possit cum sit eadem ratio.l.illud.ff.ad.l.a-
quil. Et hoc etiã tenet Pau.de cast.in.d.l.in sũma
§.apud labeonem.ibi dũ tex.dicit hoc inferior vi-
cinus non purgabit supplex idem in superiore cũ
sit eadem ratio:z ideo dum tex.dicit.in.d.l.j.§.fi.
non ergo cogemus vicinuz aggeres munire intel
lige viciñũ cuius fundus seruitutem d3 siue sit fũ-
dus superior siue inferior z dum postea subdit qd
nos in eius agro inueniemus expone in agro su-
periore vel inferiore seruitutez debente.z dñ dixit
quod dñs predij dominantis potest agere contra
dñm predij seruientis vt patiat̃ in fundo suo pur
gari foueas vel aggeres muniri intelligi deb3 qñ
dñs fundi seruientis nullam poterat vtilitatem
consequi.puta ex munitione aggerum qñ ex illa
non posset consequi nisi laborem.et impensam q̃
casu potest agi per dominum predij dominantis
simpliciter vt dominus predij seruiẽtis patiatur
aggeres muniri. Sed si posset aliquam vtilitatez
consequi.puta ex purgatiõe fouee seu aluei ex pin
guedine terre que extrahitur de fundo suo.quia
tunc si ipse dominus predij seruientis vellet pur-
gare preferendus esset domino predij dominãtis
non simpliciter vt dominus predij seruientis pa-
teretur sed alternatiue vt vel purget aut purgari
permittat.vt.l.in summa.§.apud labeonem. qui
ita debet intelligi secundum Barto. Pau.de cast.
Imol.et doct.ibi.ff.de aqua plu.ar.et idem tenet
Pau.in.d.l.in summa.§.itez varus.in fi. ¶ Et ex
predictis sequitur quod quando superior vicinus
tenetur retinere aquam in fundo superiori ne dis
currat ad inferiorem et opus qd retinebat aquaz
ne inferiori noceret sit destructuz naturaliter pu-
ta ex superabundantia aquarum vel etiam aliter
siue illud opus sit supernaturale quia non manu
factum siue quasi naturale:quia manu factuz sed
non extat eius memoria sed iure seruitutis reti-
nebatur potest vicinus cuius fundus debet serui-
tutem cogi vt patiatur opus refici vel in pristinuz
statum reponi.vt est casus.in.d.l.in summa.§.itẽ
varus.ideo hoc tenet ibi Pau.de cast. ¶ Item ex
hoc etiam sequitur quod si ille qui habet seruitu-
tem destruit opus propter quod aqua retinetur i
fundo seruienti et nocet fundo dominanti potest
cogi ad ponendum seu restituendum dictum op9
in pristinum statũ.vt.d.l.in summa.§.Itez labeo.
et hoc tenet Pau.in.l.j §.et si vicinus.co.ti.z intel
ligitur nocere non solum quando aqua non deb3
aliquo modo descendere ad fundum inferiorem.
et nimis descendit propter destructionem vel re-
pletionem fouee que aquam in fundo superiori
continebat sed etiam in agro superiori erat fossa
que debebat aquam continere vt paulatim z mo
derate discurreret ad fundum inferiorem.puta
ad ipsum irrigandum:et sic fossa erat in fundo su
periori propter vtilitatem agri inferioris irrigan
di.et sic postea repleta est fouea vt aqua vehemen
tior descenderet ad fundum inferiorem z sic noce
ret.vt probatur.in.d.l.in summa.§.apd alphenũ
secundum Ja.de are.et Imo.ibi qui exponit illuz
tex.ibi dum dicit aqua descendit.l. paulatim et
moderate.quod no. ¶ Item intelligitur nocere
quando nocet contra factum seu seruitutem im-
positam siue contra loci naturam aut vetustatez.
Secus si natura loci aut facto damnum contin-
gat.quia tunc agi non posset.vt.l.j.§.item.et.l.in
summa.j.responso.ff.de aqua plu.arcen.et ita te-
net Azo in summa co.titu.qui etiam subdit quod
nocere dicitur vt detur actio directa aque pluui.
ar.quando vicino damnum datur.sed qñ quid fit
quominus aqua prosit vicino cessat hec actio di-
recta et datur vtilis.vt.d.l.j.§.sicut autem.l.ij.§.
item varus.sicut etiam datur vtilis vbi nemo fa-
cit opus.vt.d.l.ij.§.apud.et predicta procedũt qñ
ille qui d3 seruitutem fecit opus in fundo suo vel
remouit propter qd damnum dat fundo dñanti.
sed quid si alius fecerit dic.vt.l.q̃q3 iulianus.z.§.
item si vero ego.z.l.si colonus.et.l.si tertius.§.cel
sus.vsq3 in finem.l.z.l.emtor.in fi.et.l.venditor.ff.
de aqua plu.ar.et vide Pau.de ca.in.l.in summa.
§.idem varus.in prima opposi.co.titu. ¶ Secun
do dubitari potest aut non solum dñs predij do-
minantis possit cogere dñm predij seruientis vt
patiatur funduz suum purgare vel opus refici vt
dixi.sed etiam dñs fundi superioris seruiẽtis qui
iure seruitutis tenetur habere fossã in fundo suo
supiori ne aqua noceat vicino inferiori si illa fos-
sa indiget refectione possit agere contra dominũ
predij dominantis vt eam reficiat taliter qd non
noceat fundo superiori seruiẽtis. Et dic quod sic
vt est casus valde not.in.l.in summa.§.apud al-
phenum.ff.de aqua plu.arcen.scdm intellectum
Pau.de ca.z ibi glo.intelligit illum text.aliter in

casu econuerso.qui intellectus etiam põt esse bo-
nus.z adde hm eũ ibi qñ fundus superior debet
seruitutem fundo inferiori vt aquam retineat.si
habet fossam in fundo suo seruitutem tenetur pa
ti vt fiat opus iure seruitutis quatenus est neces-
sarium ad eius vsum l3 ex hoc resultet dãnum.sed
si illud indiget refectione nõ tenetur pati nisi vt
reficiatur.vt.d.§.apud alphenum .cum ibi nota-
tis.ibi an ille qui opere manu facto. ¶ Tertio po
test dubitari an ille qui excludit aquam quam na
turaliter z iure seruitutis recipere in fundum suũ
tenebatur ne in suum veniat sed in alienũ deriue
tur teneatur aqua plu.ar.z dicendum q̃ sic. vt.l.j.
§.neratius.cũ glo.ff.de aqua plu.arcen.z ideo si a
qua de directo fluit in fundum tuum z tu opere
manu facto deriuas aquam in meum aliter quaz
per seipsam naturaliter flueret forte vel flueret si
opus factum non esset vel si flueret nõ ita rapide
teneris.mihi aqua plu.ar. Et ita qñ aqua nõ flue
bat nec cadebat de directo in tuũ z tu ne in tuum
descenderet opus fecisti per qd ipsam deriuas in
meum z tunc si erat imposita seruitus vt eam te-
nearis recipere vel si consueuisti longissimo tem-
pore ipsam recipere adeo q̃ non extet memoria
in cõtrarium non potes illam aquam a te exclu-
dere z meum deriuare.vt probatur in. d.§. nera-
tius.z ibi hoc vult gloss.in ver.solet.quam sequit̃
Pau.z idẽ no.in.l. insumma.§.illud etiã.in fin.ff.
de aqua plu.arcen.sed vbi nulla seruitus debetur
nec per dictum tempus aqua fluxisset:sed solum
naturaliter discurrat.dic vt dicam infra. in versi.
circa hm quando natura loci. ¶ Quarto dubita-
ri etiam potest si cõcessisti mihi seruitutem vt pos
sim opere manu facto aquã fluminis in meo deri-
uare ex tuo etiaz si tibi nocet an intelligatur etiã
si vltra modũ noceat:z dic q̃ non.vt est tex. mul-
tum notabilis.in.d.l.in summa.§.illud etiam. fa
cit ad hoc.l.vnius .ff.de ser.vr.pre.z hoc etiam te-
net Pau.de cast.in.d.§.illud qui hoc inducit per
qõnẽ illã.si fiat cõpromissuz in arbitros vel arbi-
tratores cũ potestate vt possint de iure vnius da-
re alteri in pua seu magna q̃titate d3 intelligi ni
si sit nimis magna z intolerabilis lesio. de quo p
Bart.in.l.si societatẽ.§.arbitrorũ.ff.p socio.z Bal.
z doc.in.l.cũ antea.de arb.z canonistas.in.c.quin
tauallis.de iureiu.z pro p̃dictis facit q: iter dubio
l3 concessio facta p principẽ intelligat̃ cuz aliquo
dãno modico.tñ nõ intelligit̃ de maximo .vt.l.q̃
vniuersa.C.de preci.impera.of.z no.glo .in.l. ser-
uitutes p̃dio.§.publico.super ver.modice.ff.de s̃-
ui.z est tex.cũ glo.in.l.ij.§.si quis a principe.ff.ne
q̃d in loco pub.z no.glo.fi.in.l.s3 cuz herede.ff.ad
treb.z glo.xxv.q.ij.§.rescripta.z Cardinalis zaba
rella in.c.mãdatis.in.vij.notabili.extra d p̃scrip.
z pro hoc facit optime.l.si quis sepulcrũ.in prin.
ff.de reli.z sum.fu.z quod no.Bar.in.l.quominus
p̃.q.ff.de flumi.z adde qõno.Pau.de cast.in.l.si ty
tius.in prin.circa.fi.j.col.ff.de lib.z posthu.vbi di
cit q̃ si princeps concedit vt in pub. possim edifi-
care:et cum p̃iudicio tertie persone q̃sufficit etiã
si non exprimatur persona cui fit preiudicium.ar
gu.d.l.si tytius. ¶ Sed circa predicta ego sic dice
rem.aut est facta concessio simpliciter et intelligi
tur sine preiudicio magno per predicta iura. Aut
est facta vt possim aquam in tuum fundũ immit-
tere etiam si tibi noceat.z tunc intelligitur etiam
si fiat magnum preiudicium ad hoc vt verba ali-
quid operentur.ar.l.si qñ.ff.de leg.j.cum si nõ ta-
mẽ intellige de maximo aut itolerabili p̃iudicio
ar.l.in summa.§. fi.ff.de aqua plu. arcẽ. p et hoc
facit quod no.Jo.de Imo. in.c. quintauallis. ex-
tra de iureiurã.qui dicit si compromissum est fa-
ctum simpliciter poterit arbitrator modice lede-
re iuxta.l.vnde si nerue.ff.pro socio. Sed si est di-
ctum qd possit ledere partes intellige de magna
et non de maxima lesione:quia de illa non vide-
tur actum.et similiter si minor iurauerit non cõ-
trauenire intelligitur si est modice lesus. secus si
dicatur ratione lesionis quia tunc intelligitur de
magna.vt ipse nota.in.d.c.cum contingat. xxiij.
col.et adde predictis que dicta sunt in.j.li.in titu.
de ponticello.ver.sed circa predicta. ¶ Dubitari
potest circa scdm quãdo natura loci sub est nec ali
qua pactio interuenit. Dic qd regulariter fundus
inferior tenet̃ recipere aquam perueniẽtẽ ex fun-
do superiori.z ista est quedam seruitus naturalis
et lex nature.vt.l.j.§.sed si vicinus.§. deniq3 ita.et
l.in summa.in prin.ff.de aqua plu.arcen. etiam si
aqua fundo inferiori noceat.vt.d.l.j §.toties.ver.
quod si natura. Et pone exemplum si aqua fluẽs
ex mõte vel loco meo superiori descendit in tuum
eam teneris recipere nec potes me compellere vt
faciam fossam vel aggeres in fundo meo p quos
aqua retineat̃.quia fundus tuus inferior in hoc
naturaliter seruit fundo meo superiori qñ aqua
naturaliter descendit:vt dictis iuribus. ¶ Sed
ista regula fallit. Primo qñ opere manu facto per
superiorem aqua deriuaret̃ in fundum inferiorez
que non flueret:z si opus factũ nõ esset. ¶ Secũ-
do fallit qñ aqua que solebat fluere in fundum in-
feriorem nõ rapide propter opus factum rapide
flueret.vt.l.j.§.neratius.z ibi hoc no. Pau.de cast.
de aqua plu.arcẽ.vel si propter opus fieret quomĩ
nus aqua flueret q̃ natura solet si forte minuen-
do eam aut maiorem fecerit aut velociorem : aut
in cõprimendo redundare fecit.vt.d.l.j.in prin.et
§.toties.nisi imposita sit seruitus. ad hoc vt. d.l.
j.§.fundi. Et ibi hoc no. Pau.de cast.qui dicit illũ
tex.limitare oia iura que dicunt actionez pluuie
arcende dari contra illũ qui opere manu facto a-
quam fluentem in suo deriuat in fundum vicini
vt aliter discurrat q̃ p se naturaliter discurreret.
vt.d.l.j.§.j.q: illa procedũt nisi imposita sit serui-
tus illi fundo in quẽ deriuat per.d.§.fi. ¶ Tertio
fallit qñ aqua non fluebat nec cadebat de directo
in tuum sed alibi et postq̃ ceciderat descendebat
in tuum. z tu ne in tuum descenderet opus fecisti
propter quod aquam deriuat in meum z tu con-
sueuisti eam recipere.sed demum incipit in tuum
deriuare.nam tunc potes eam excludere opere fa
cto et non teneris licet in meum deriuetur quã-
do quis potest aquã auertere z curare ne in suum
fundum influat si modo nõ animo nocendi fiat
s3 ne sibi noceat vt est casus in.l.i summa. §.pe.ff.
de aqua pluu.arcen. Et ideo si tu dñs fundi infe-
rioris in ingressu tui fundi vis facere aggeres vel
quid propter qd aqua impediatur ne in tuũ fun-
dũ ingrediatur z ingrediatur fundũ cuiusdaz ter-
tij quod non fieret si ingredicet̃ fundũ tuuz potes
hoc facere.q: ille tertius nõ potest agere cõtra te
vt tenearis aquã recipere et eam a te nõ exclude-
re.q: quantum ad illum tertium tuus fundus nõ
seruit naturaliter sicut seruit fundo superiori ex
quo aqua descẽdit.vt est casus nota.in.d.l.in sum
ma.§.idem labeo.el.ij.z ibi hoc tenet Pau. de ca.
z illud procedit qñ tu dñs fundi inferioris nõ cõ-
sueuisti aquã in tuo recipere p tantum tps cuius
nõ extat memoria in contrariũ.vel q: seruitus de
hoc nõ fuisset imposita alias si dicto tẽpore q̃sue-
uisset fluere vel ser. fuisset imposita nõ posses eaz

diuertere.⁊ iste est casus in.d.l.j.§.neratius.cum gloss.ver.coget colligere.de aqua plu.ar. Et dixi in secunda fallentia.in fi.qd est bene notandum. quia declarat totum illum titulū.ff.de aqua plu. arcen. ¶ Quarto fallit quando superior habebat fossam in fundo suo naturalem non opere manu facto vel quasi naturalem:qꝛ memoria non extabat de dicta fossa lz opere manufacta fuerit vel quando non erat naturalis fossa:sed manufacta ⁊ extabat de ipsa memoria:sed iure seruitutis facta erat. Naz omnibus istis casibus inferior dñs nō cogit dictam aquam recipere in fundū suū:et si fouea esset rupta vel aggeres destructi posset superior cogi vt pateret refici vt.§.dictum est.⁊ probatur in.l.j.§.apud labeonē.ff.de aqua plu.arc.et ibi hoc tenet pau.de cast. Secus si non habet dicta fossa iure seruitutis ⁊ extabat ei9 memoria et erat manifesta:qꝛ tūc inferior regulariter ipam aquam cogitur in suū fundū recipere per predicta immo plus etiaz si fouea esset destructa puta qꝛ in fundo superiore aquarū concursus excauauit locum propter quem aqua retinebatur ne descēderet in fundum inferiorez postea illa excauatio est destructa vel repleta:vel quia aggeres fecerat dñs superior in fundo suo postea ex impetu aquarum destructi sunt vel etiaz ipse dominus superior vel alius auctoritate propria destruxit nūc dominus inferior vult agere:vt superior patiatur foueam purgare vel eam aut aggeres reficere.⁊ certe non potest qui illa fouea non erat naturalis.quia de nouo facta nec quasi naturalis qꝛ extabat memoria.nec erat ibi iure seruitutis sed casualiter posita vel facta. Et similiter dicendum est de aggeribus. Unde sicut si ipsos fecisses sponte posses remouere ita ⁊ si casualiter facti sunt.secus si essent ibi iure seruitutis vel non extaret memoria:vt pbatur in.d.l.in summa.§.apud manusam. et ibi hoc notat pau.de cast.coniūcto.§.idem ait si in agro.et in.d.§.item apud labeonem.⁊ ibi no. Ja. de are.quem sequitur ibi pau.et in.§.idez varus ca.l. ¶ Et ex hoc no.quod si propter inūdationē aquarum propria auctoritate in riuo siue fouea vel in aggeribus fecisti coronellas ne aqua subabundans flueret in fundum tuum potes impune eas similiter remouere.quia sicut voluntarie eas fecisti ita voluntarie potes eas destruere nec teneris pati vt reficiantur nisi seruitus esset imposita vt.d.§.item labeo ait si in agro.⁊ in.d.§.apud manusam.cum ibi no.quod perpetuo tene mēti. ¶ Circa tertium quando nulla est conuētio nec loci natura seruitutem imponit:qꝛ loca sunt plana ⁊ loci vetustas subest:tunc illa est seruanda tāq̄ lex.in.l.j.§.deniq3 ait.ff.de aqua plu.ar.et.l.in summa.in prin.eo.ti. Sed talis vetustas habet vim quasi serui.imposite.vt.l.j.§.fin. ¶ Et no.qd hec seruitus acquisita per vetustatem seu prescriptionem tantum operatur regulariter quantuz seruitus acquisita per conuentionem:qꝛ sicuti pscriptione queritur vtile dominium.vt no.p glo. ⁊ doc.in aut.nisi tricennale.C.de bonis reor.ita vtilis seruitus nō directa q̄rit p prescriptionē vt. d.§.fi.fm glo.ibi in ver.quasi seruitute. In hoc tñ differūt quia seruitus quesita per conuentionem est directa actio confessoria.vt.l.j.§.j.⁊ ibi plene p Flo.ff.si ser.ven.⁊ per Bar.in.l.si prius.ff.de aqua plu.ar. Sed seruitus quesita per prescriptionem dicitur vtilis qua competit actio vtilis.vt.d.l.j.§. fi.in fin.et no.Bar.et doc.in.d.l.si quis vi.§.differentia.ff.de adqui.pos. ¶ Sed circa istam vetustatem seu prescriptionem queritur q̄tum tempus requirat. Dic aūt est talis seruitus aqueductus q̄ habet causam continuam vel quasi continuam tunc regulariter sufficiunt decem anni inter presentes et.xx.inter absentes.l.si quis diuturno.et ibi glo.et doc.ff.si ser.vend.⁊.l.ij.⁊ ibi no.C.de serui.et aqua.⁊ no.glo.magna in.l.seruitutes prediorum.et ibi p doc.ff.de serui. Aut habet causam discōtinuā.et tunc requiritur tantū tps cuius initij memoria in cōtrariū non existat.vt.l.hoc iure.§. ductus aque.ff.de aqua quoti.et esti.⁊ no.in iuribus preallegatis.vt dictuz est.§.in.iiij.q.principali. Qñ aūt dicat habere seruitus causam continuā vel quasi discontinuam.vide in.l.foramen.ff.de ser.vr.pre.et quando dicatur tantum tps q non extat memoria in contrarium.an ⁊ qñ allegando titulū sufficiat tps.x.vel.xx.annorum vide q̄ plenissime scripsi.§.in.j.li.in.viij.q.principali.⁊.§.eodem in ver. Sed dubiuz est de questione quotidiana.de aqua plene p Bar.Imol.et Ludo.de ro.in. l.j.§.deniq3.ff.de aqua plu.arcen.⁊ cōis opinio est q sufficiat.x.vel.xx.annor cum allegatione tituli. vt hic.et vbi etiam requiritur tantum tps cuius initij memoria nō existat in contrarium.vt dicit Imo.in.d.§.deniq3 quidquid dixit ibi Ludo.de ro.qui conatur in hac materia cōcordare opiniones. ¶ Sz dubitari potest an si aqua solita est discurrere ad fundum vicini per plures riuos possit nunc transmitti in vnum riuum tantuz.et dicas q sic.vt est casus in.l.apud trebatium.in prin.ff. de aqua plu.arcen.fm vnā lecturam glo.quam sequitur ibi Imol.et illam glo.omnino vide in ista materia. ¶ Item quid si aliquis solebat hortum suū certo tēpore irrigare ⁊ de horto fecit pratum ⁊ vult pratum irrigare ⁊ assidua irrigatione vicino nocet an teneatur damni infecti vel aqua plu. arcen.⁊ dic q non.vt est tex.notabilis in.l.apud trebatiū.§.si vicinus ⁊ ex hoc no.fm Imo.ibi qd vbi serui.aq̄ simpliciter horto debet trahitur etiā ad pratum qui sit in eodem loco vel territorio.argu.l.si ser.ff.de ser.vr.pre.nisi locū hortus cōplanauerit eoq3 facto aqua citior ad vicinum venire ceperit.vt.d.§.si vicinus.quod intellige fm pau. ibi quando sine hoc poterat funduz colere.secus si non posset aliter q̄ explanando:quia tunc non teneretur ex quo illud fit gratia culture.vt.l.j.§. de eo opere.ff.de aqua pluui arcen.et ar.l.apud trebatium.in prin. ¶ Circa quartum ⁊ vltimum quando non est aliqua conuentio nec natura loci aliquid declarat nec subest loci vetustas q̄d tūc de aquis seruandum est. Dic regulariter neminez posse aquam que in fundo suo est in alium fundū ducere inuito vel ignorante domino.l.quemadmodum.§.si protectum.ff.ad.l.aquil.facit.l.per agrum.C.de seruitu.et.l.diuus.cum ibi notatis. immo si ducatur potest vicinus propria auctoritate destruere.vt.d.§.si protectum.⁊.l.si vicez.§.si ad ianuam.ff.quod vi aut clam.et plene dixi.§.in vij.q.principali. ¶ Item non potest aliquis aquā ex suo fundo te inuito ad tuum fundum ducere.l. aquam.et.l.preses.et ibi nota.C.de serui.⁊ aqua. Nec etiam potest aqua quis vti in suo lauādo stercora ita vt fetor seu malus odor inficiat vicinum ar.l.ij.§.idem ait si odore.cum gloss.ff.ne quid in loc.pub. Nec etiam potest quis aquam perturbare que decurrit de vno loco ad alium.d.l.apd trebatiū.in princi.ff.de aqua plu.arcen.nisi ad illuz vsum esset deputata fm Ang.⁊ Imo.⁊ Ludo.ibi ⁊ etiam pau.qui dicit quod si dominus fecit fossas vel riuos in q̄bus congregat aqua ad lauandum pannos lz postea per riuos defluit in fundū vici-

ni dicitur moderate vti ⁊ non tenet secus si lauaret ventres ⁊ sic faceret spurcā aquam vt putredines deriuent in fundū vicini per illū tex.⁊ de hoc vide tex.meliorē de iure in.l.cū supra.C.de re mili.li.xij.⁊ ibi Barto.no.illū cōtra lauātes pannos in summitate fluminis alicui9 qꝛ possent prohiberi qꝛ per tale lauacrū cões aque deturpant. Sz lauando in inferiori parte fluminis non pōt corrūpi pars superior.⁊ ideo lauans prohiberi non potest per illū tex.⁊ no.bene.d.l.cum supra.qꝛ vult q cum milites consistunt supra ripas fluminis nullus eorū debet aquam sordidā reddere seu mulos vel equos sudantes imponere.sed pcul in inferiori parte fluminis qd nota.cōtra scutiferos lauantes equos sudantes in flumine vel alueo pub.ad quem habetur cursus necessitate vel delectatione et similiter nota contra pedissequas vel mulierculas lauantes pannos vel res immundas per ciuitatem aut villam qd intellige nisi esset aqua deputata ad illum vsum vel solitum ita lauari vt.§.dictum est. Item non potest quis aquam calidam. puta faciendo balneum immittere in fundū alienum.d.l.apud trebatium.ff.de aqua plu.arcen.qꝛ aqua calida noceret fundo vicino immoderate vt ibi. Aliquando tñ aque calide sunt vtiles et necessarie pro irrigandis aquis vt gerapoli cōstat apud geropolitanos in asia calida aqua agrum irrigās et de istis etiā aquis cōpetunt interdicta sicut pro aquis frigidis.vt est tex.notabilis in.l.j.§.idez labeo scribit.ff.de aqua quoti.⁊ esti. Sed videtur qd nullo mō possit q̄s aquā ex fundo suo in alienum immittere etiā nō spurcā nec calidā.qꝛ licet in suo quis possit vti aqua et qualibet re sua.l.in re mandata.C.man.tñ nō pōt in alienum immittere.l.sicuti.§.aristo.ff.si ser.ven.⁊.l.j.§.idem ait aquaz.ff. de aqua plu.ar.⁊.l.quemad.§.si protectuz.ff.ad.l. aqui.vt.§.dixi. ¶ Sed pro solutione distingue aut aqua primo de fundo vicini in tuū funduz deriuatur ⁊ tunc licitū est tibi ad eundē fundū remittere ita loquit.d.l.apud trebatiū:vt dicit ibi gloss.magna fm vnū intellectū.aut aqua nō peruenit ex fūdo vicini sz ex tuo.⁊ tūc aut ego volo facere i meo et immittere in tuū fundū tale q̄d qd per seipsum nō flueret in tuū ⁊ nō possum.⁊ ita loquunt Dria. et in hoc vide q̄ dixi.§.in.j.li.in ti.de sclario et in ti.de aquarolo.⁊ in ti.de aque pіectu ⁊ aliaz rerū. Aut volo imittere in tuū id qd p se fluit vt puta faciendo ibi riuos.⁊ dimittēdo ibi aquā q̄ per se discurrit:⁊ tunc sub distingue.aut facio hoc moderate quaten9 expedit ad vsum familie ⁊ possum ⁊ ita loquit.d.l.apud trebatiū.in prin.fm aliū intellectū.aut immoderate ⁊ non possum vt not.in.d.§. aristo.⁊ de hoc vide q̄ plene dixi.in.j.li.in ti.de ser. pjciendi in.ij.q. Qñ aūt dicat fieri immoderate ⁊ moderate. Dic moderate qñ p vsu tm familie immoderate qñ vltra vsuz familie vt no.in.d.§.arist. ⁊ in.d.§.apud trebatiū.in pn.vel qñ aqua corrūpitur seu interrūpit vl immitterent putredines vel qñ fieret balneū ex q̄ imitteret aqua calida.vt.d.l. apud trebatiū.in prin.⁊.§.j.cū ibi no.nisi aqua calida prodesset vt.§.dixi. ¶ Occurrit alia qd.an ille cui debet seruit9 aqueduct9 possit arcū lapideū facere cā aqueducēde.dic aut vult facere arcū seu pōtem in loco quo alteri debet seruit9 itineris et nō potest. Aut nō vult facere in loco quo alteri nō debetur seruit9 causa trāseundi ⁊ pōt:vt est casus cōiuncta glos.in.l.supra iter.in princ.ff.de aqua plu. ar.⁊ silr dñs pdij seruiētis nō pōt facere pontē in preiudiciū eius cui debet seruitus aqueductus vt probat ibi fm vnū intellectū glo.quē sequit Bart, et doc. ¶ Sed nunquid habens seruitutē vel ius aqueducēde possit arcū seu pontē lapideū facere supra aliū aqueductū alienum.dicas qd nō si turbaret eius aquā vt.d.l.supra iter.in princ.ver.nec is.⁊ ibi hoc no.glo.⁊ eodē modo nō posset sub aqductu aliū aqueductum facere si noceret superiori.vt pbatur etiam in.l.hoc iure.§.fin.ff.de aqua quoti.et esti.in.l.quo quintus.ff.de ser.rusti.pred. ¶ Sed quid ecōtra.an ille qui habet seruitutem iti.possit facere pontē supra locū per quem ducit aqua inuito eo cui debetur seruitus aqueductus: et videtur qd sic per.d.l.supra iter.ij.responso.ibi sed pontem. In contrariuz videtur esse tex.in.iij. rñso ibi nec is. Tu vero concorda fm glo.⁊ docto. ibi.aut ille qui habet seruitutem itineris pōt ire et vti sua seruitute sine ponte ⁊ potest pontem facere.ita loquitur ver.nec is.aut non potest aliter transire.⁊ tunc aut vult facere pontem lapideū q̄ de facili non possit remoueri:⁊ idez qꝛ non potest ar.l.loci corpus.§.si quis in fi.ff.si ser.ven.⁊.l.fistulā.in fi.ff.de ser.vrb.pre.que intellige qñ ille locus alteri seruit.puta:qꝛ in eo debetur seruitus aqueductus vt dixi:sed si alteri non seruit:et tunc hñs seruitutem itineris posset pontem lapideum facere:⁊ ita possit intelligi.d.l.supra iter.ij.responso. Aut vult facere pontem:puta ligneum qui de facili posset remoueri ⁊ potest:et est ratio in hoc casu: quia ille cui debetur seruitus non potest facere in predio seruientis omne id sine quo non posset vti seruitute.vt.l.seruitutes.§.si domo.ff.de serui.vr. predio.⁊.l.refectionis.ff.communia predi. Item ratio inter pontem de lignis et pontem lapideuz potest esse fm Bar.in.d.l.supra iter.in prin.qꝛ quādo est pons de lignis non impeditur purgatio riui qd de facili tolli potest qd fieri non posset quādo esset pons lapideus. Et aduerte quia pons dicitur proprie de lignis.sed arcus lapideus non dicitur proprie pons.vt pbari videtur in.d.l.supra iter in prin. Sed communis vsus loquendi aliter se habet cui standū est fz Bar.⁊ doc.ibi vt dixi etiā §.in.j.li.in ti.de ponte. ¶ Sed quid si ille cui debetur seruitus per riuum aqueductus in fundo vicini vult iuxta pontem facere fossam in qua congregentur aque et ipsas postea per riuuz ducere. Dic quod non quia posset aqua ibi corrumpi et dare damnum predio seruienti.et probatur in dicta.l. supra iter in.iiij.responso.ibi aut si specus fm Ja. de arc.⁊ doct.ibi. ¶ Item nunquid ille qui habet ius aqueducende de riuo possit cuniculum subterraneum fecere per quem ducat aquam. Et text.in dicta.l.supra iter.in prin.sentit.qd sic dū dicit cuniculum.quasi dicat si vellet facere posset glos.tenet contrariū qd qñ seruitus debetur per riuum qui est coopertus nec fossam nec cuniculū cooperte facere potest inuito dño predij seruientis.per.l. j.§.fi.cum.l.seq.ff.de riuis fm intellectum glos.licet glo.dubitet de intellectu illarum.ll.de quo dic vt plene dixi.§.in versicu.secunda questio ex predictis deciditur vsq3 ad ver.tertia questio principalis. Et adde predictis quod ille qui auertit aquaz de publico aqueductu quando habet id ex priuilegio principis vel consuetudine debet ipsam ducere per castellum vel aliud foramen ⁊ non per fistulas ne maceries fistule corrumpantur.et contrafaciens perdit beneficium ducendi aquam ⁊ etiaz punitur in corpore.vt est text.in.l.eos.⁊ ibi bar. not.C.de aqueductu.li.xj.et qui trahit aquam ex flumine publi.debet gratis trahere nihil soluendo pro tali deductione aque vt.l.ad reparationez C.de aqueduc.⁊ nota.gloss.in Rubrica cod.titu.

Quis teneatur manutenere riuos et eos purgare.

℃Superest alia q̃stio quis teneat manutenere ri
uos et eos purgare ꝛ aggeres reficere ꝛ cuius ex-
pensis. In qua ita distingue. Aut loquimur de aq̃
publica aut de priuata. Si de publica videt q̃ de-
beat conseruari ꝛ manuteneri expẽsis publicis ẜz
Flo.in.l.si fistulas.ff.de ser.vr.pre. ꝛ dixi.s.in.j.lib.
in ti.de aqueductu.pro quo facit q: in dubio videt
quis facere opus in vtilitatẽ reipubli.sumtu pub.
vt.l.ad reparationẽ.cũ si.C.de aquedu.lib.xj.et.l.
fi.C.de fabricensib' ꝛ.l.cum nauiculariorũ.in fine
C.de nauiculis.ꝛ.l.ij.C.de cupres.li.xj. Itẽ q: quis
non debet grauari duplici onere.l.j.C.de ipo.luc.
descrip.li.x. Sed in cõtrariũ facit q: dñis predioꝝ
per que transit aqueductus publica cõceditur im
munitas ab extraordinarijs muneribus: vt super
editionibus nomine illoꝝ predioꝝ imponẽtes vt
fossas siue aquarum ductus repletos purgent. vt
est tex.in.l.j.C.de aquedu.li.xj.ꝛ propterea videtur
q̃ suis expensis facere teneant ex quo ꝑpter hoc
recipiunt cõmodũ.q: ad quez spectat lucrũ debet
spectare dãnũ.l.j.§.p secundo.C.de cadu.tol.ꝛ.l.
ẜm naturã.ff.de reg.iur. Item q: q̃ in vno releuat
in alio debet grauari.l.eum qui.in prin.cũ ibi no
tatis.ff.de iure iuran. Item pro hoc optime facit
l.suo victu.ꝛ.l.q̃ nisi.in prin.ff.de oper.liber.vbi
dicitur illũ qui tenetur prestare operas debere p̃-
stare suis expensis.ꝛ pro hoc est gl.notabilis in.l.
stipulationes commodissimum.ff.de ver.ob.que
vult q̃ scriptores teneantur scribere cuz suo atra
mento.ꝛ ibi per Angel.ꝛ io.de imo.Facit etiaz ad
hoc quod not.glo.Bal.ꝛ doct.in.l.q̃m liberi.C.de
testi.ꝛ not.idẽ Bal.in.l.liberti libertecꝫ.C.de ope-
ris liber.ꝛ q̃ no.in.l.si non sortem.§.libertus.ff.
Distictio. de conditi.inde. ℃Ego in hoc articulo ita distin-
guerem.aut est lex vel consuetudo declarans quis
debeat purgare locum publicum ꝛ cuius expensis
et illa est seruanda.l.j.§.fi.cum.l.sequẽ.ff.de aqua
pub.ꝛ.l.semp.§.legem.ff.de iure immuni.aut nõ
est consuetudo. et tunc aut princeps vel superior
cuius est locus publicus recipit vectigalia vel pe-
dagia fluctuum ꝛ viarum et pontium a nauigan-
tibus et transeuntibus.et tunc tenetur sumtibus
de publico ea loca purgari facere.non autem tenẽ
tur subditi sumtibus suis ar.l.j.C.de Alexandrie
patria.li.xj.Item pro hoc facit q̃ eleganter dixit
Arch.xxiiij.q.si quis peregrinos.vbi singulariter
vult q̃ comites ꝛ barones et alij superiores colli
gentes pedagia et vectigalia teneantur itinera et
stratas tenere securas propter hoc quia colligunt
dicta vectigalia. alioqui tenentur ad emendatio-
nem perditorum si in defectu iustitie inueniãtur.
xxiij.q.j.dñs ꝛ.q.v.administratores.ꝛ.iij.q.iij.qui
sine.ꝛ in aut.vt diffe.iudi.§.pe.ꝛ idẽ sequitur Bal.
in.c.j.in fin.pe.col.in tit.de pace iura firmã. Idem
tenet Hosti.in summa de censibus.§.ex quibus.ꝛ
Odof.in aut.habita.C.ne fi.pro pa.et idem tenet
Flo.in.l.j.§.summa.ff.de his qui deie.vel effu.q̃
intellige quando sciuit:et prohibere potuit.alias
secus;vt.l.ne quid in princi.cum ibi nota.per glo.
et bar.ff.de incen.rui.et nau. Aut princeps vel su-
perior non recipit vectigalia sed tunc aut recipit
aliam vtilitatem.puta piscationes vel salinas vel
alias vtilitates iuxta.c.j.que sint regalia.et idem
eadem ratione arg.c.qui sentit onus.de regu.iur.
li.vj.ꝛ.l.ẜm naturam.ff.eo.titu.aut non recipit ali
quam vtilitatem. et tunc subditi suis sumtibus
purgare tenent prout ex eo vtilitatem recipiunt
etiam si sint ecclesie.C.de ope.pu.l.ad corpus.C.
de colla.fun.patrimo.l.j.ꝛ in aut.de ecclesiasti.tit.
§.ad hoc sancimus.ꝛ.ff.ne quid in lo.publi.l.ij.§.
uiarum vt.refectiones.ꝛ quod no.in.l.si locus in
fi.ff.quẽad.ser.amit.ꝛ in.l.ij.in fi.C.de naui.li.xj.
℃Si vero loquitur de aqua priuata. et tunc aut
est propria ꝛ nulli debent seruitutem ꝛ dño incũ-
bit onus purgandi sumtibus suis.aut debet serui
tutem alteri et regulariter in omnibus seruituti-
bus refectio ad eum pertinet qui sibi serui item
asserit non ad eum cuius res seruit nisi in seruitu
te oneris ferendi vt.l.ꝛ si forte.§.etiã.ff.si ser.ven.
de quo dic vt dixi.s.eo.i ver.quero de alia questio-
ne quotidiana.ꝛ.s.in primo lib.in ti.de seruitute
oneris ferendi. et adde q̃ si in fundo quis habet
vsufructum alius proprietatem. et est aliqua im-
pensa necessaria pro cloaca vel ob formulã aque-
ductus illa spectat ad vsufructuarium et non ad
proprietariũ.vt.l.si pendẽ.§.si quid cloacariũ.C.de
vsufru.ꝛ ibi vide per Flo.ꝛ q̃ habetur in.l.hactre-
nus.eod.ti. Item adde dum dicit Bald.in.c.j.§.si
quis de manso.in pe.col.in tit.de contro.in re sa.
quod quis tenetur mundare de facto riuũ suũ p
sua predia currentem per.l.j.C.de aqueductu.lib.
xj.debet intelligi de riuo publico ꝛ de facto in cu-
ra ꝛ opera ꝛ expensis publicis.l.ad reparationem
co.ti.et adde que.s.dixi. ℃Ultimo circa istam.q.
principalem adde que.s.dixi in.j.li.in.ix.q.princi
pali.vbi in genere tractatum est qualiter quis de-
bet vti seruitute.et que.s.dixi ex.vij.q.prin. ℃No
no principaliter quero qualiter retineatur serui-
tus aqueductus et in ea quis teneri debeat. Dic
breuiter q̃ retinetur quando ipse cui debetur vti
tur re pleno eius nomine: non autem mercena-
rius aut hospes aut amicus aut medicus qui ad
visitandum dñm venit vel colonus vel fructuari⁹
Item qui quasi debita seruitute vsus est ꝛ in vsu re
tinetur vt est tex.in.l.j.cum.ll.seq.vsqꝫ ad fin.ti.ff.
quemadmo.seruitu.amit.vbi glo.ꝛ docto.Item si
in partes agri aqua fluxit etiam si non ad vlterio
ra loca peruenit tamen omnibus partibus fundi
debetur et retinetur .vt.d.l.si in partes co.titu.fa
cit.l.j.in prin.et q̃ ibi no.ff.de acqui.pos. Item si
in via publica est locus per quem duco aquam ad
predium meum. licet regulariter de iure ducere
non possuz vt.l.j.§.pe.ꝛ.l.hoc iure.§.ductus eque
ff.de aqua quoti.ꝛ esti.tamen si vnus mihi conces
sit vt possim aquam ducere per locum publicum
et postea me ducere impediat sum tuendus i vsus
aqueductus per vtilem actionem contra ipsumq̃
ius mihi aqueducende concesserat vt probatur in.
l.ij.ẜm vnum intellectum gloss.ff.cõia predi.facit
ad hoc.l.j.§.ait pretor.ff.de aqua quoti.et esti.ꝛ.l.
per fundum.ff.de serui.rust.predio.et eodem mo-
do qui mihi concessit facere pontem supra viã pu.
et edificare molendinum super suuz licet iure me-
ro non teneat dicta promissio.tamen ille qui pmi
sit non poterit petere vt deponatur pons aut de-
struatur molendinũ ẜm Ang.ꝛ doc.in.d.l.ij.ff.cõ-
munia predi.per istum tex.cum glo. Ex quo etiaz
infert ibi Ang.quod licet ex flumine publico non
possit constitui seruitus aqueductus vt teneat de
rigore tamen de equitate pretoris sic quando flu-
men non erat perenne.vt ibi q̃ est notandũ.Itez
quis retinet seruitutem aque etiam quando edifi
cia in flumine sunt diruta. dummõ remaneãt ali
qua retentionis signa que possunt esse. Primum
quando edificium vel forma aqueducende non est
reducta ad pristinam formam Secundũ quando
esset reducta ad pristinã formã sed nondum esset
elapsus annus. Tertiũ quãdo esset elapsus annus
sed remanserunt aliqua ligna in fundo aque pu-
ta pali lignei.vt probat in.l.si.in prin.ꝛ ibi p Bar

Qualr retineat seruit⁹ aqueductus.

Ange.ꝛ doc.ff.de vsu.et per nota.in.l.riparum.ff.
de re.diui.quando diruto ponte edificio vel for-
ma aqueductus in signum retinende quasi pos-
sessionis formare vel figere fecit palos ligatos in
quibusdam partibus fluminis vel aque quod si-
gnum est ne videatur locuz reliquisse. quia solent
habentes iura aque vel molendini in flumine per
publicum instrumentum protestari quod nõ ob-
stante destructione ipsi intendunt tenere et possi-
dere vel quasi locũ et alueum fluminis et ius ꝛ et
per huiusmodi signa faciunt affigere palos.vt di-
xi.et stantibus predictis signis vel aliquo eorum
nullus alius poterit edificare in dicta aqua vel
iusq aque auferre quia edificans eum quasi posses-
sione priuaret. Ita singulariter dixit Ange. et Jo.
de imo.in.l.fin.per illum text.cum ibi notatis.ff.
de vsucap.et adde quod no. Bar. in.l.quominus
in.xv.q.ff.de flumi.quod perpetuo tene menti in
practica pro illis qui habent molendina vel alia
edificia in fluminibus aut aquis vel ius aquedu-
cende et permittunt corruere edificium molendi
ni vel aqueductus. vt si retinent aliqua signa de
predictis vel similia dicantur retinere ius molen
dini vel aqueductus nec eo turbari possunt. Itez
si quis in aqueductu suo impediatur potest sibi p
pria auctoritate subuenire et edificium vel locuz
in eo per alium factũ propria auctoritate destrue
re et hoc modo suam quasi possessionem tueri.vt
l.j.§.si protectũ.in fi.ff.ad.l.aquil.et.l.seruitus.§.
si ad ianuam.ff.quod vi aut clam. Item si quis di
uerteret aquam meam vel mihi debitã vel impe-
dierit vel destruxerit aqueductũ qua actione pos-
sit conueniri.vide tex.cum ibi nota.in.l.si seruus
seruũ.§.si aqueductũ.ff.ad.l.aquil. Item quõ reti-
neatur ista quasi possessio seruitutis aqueductus
vide ea que habent p glo.ꝛ doc.in.l.ij.C.de ser.et
aqua.ꝛ circa hanc materiã vide.s.in.j.li.in prin.
in.xiij.q.prin.in pe.ꝛ.vlt.col.ꝛ q̃ dicam in sequen-
ti.q.prin.quia per ea ibi dicẽtur declarabitur etiã
ista.q. ℃Decimo principaliter quero quomodo
Qualr seruit⁹ aq̃ductus amittitur. ꝛ qualiter seruitus aqueductus amittat.dic mul-
tis modis. ℃Primo amittitur tempore non vtẽ
do vt habet plene per glo.ꝛ doc.in.l.seruitutes.ff.
de serui.ꝛ in.l.ij.C.de serui.et no.ꝙ si aquam que
oriebatur in fundo vicini plures per eundem ri-
uum iure ducere soliti sunt ita vt suo quisqꝫ die a
capite duceret per eũdem riuum eũqꝫ cõem .dein
de vt quis inferior erat suo quisqꝫ proprio riuo vt
vnus statuto tempore quo seruitus amittitur nõ
duxit ius aqueducende amisit.nec per certos qui
duxerunt seruitutem retinuit.nec tale ius ceteris
acquiritur.sed si plurimũ fundo aqua debita esset
per vnum eorũ omnibus habuisset inter quos is
fundus cõmunis fuisset retinetur vt est text.in.l.
aquam.in prin.ꝛ.§.j.ff.quemad.serui.ami.quod
no. Item si seruitus debetur sibi maiori ꝛ pupillo
licet vterqꝫ nõ vtatur tamen propter pupilluz tu
etiã maior seruitutem retines.l.si cõem.in princi.
vt ibi no.eo.ti. ℃Scđo amittitur confusione.de
qua vide in.l.si quis edes.in prin.ꝛ.§.j.ꝛ per Flo.
ꝛ.l.si cõi.ꝛ.l.vnus ex seruis.ff.de serui.ru.pre.et.l.
tria predia.eo.ti.ꝛ vt pomũ.§.j.ff.de ser.ꝛ.l.si cuz
seruitus.ff.queãd.serui.amit.ꝛ de istis duob⁹ mo
dis amittẽdi seruitutẽ vide que plene dixi.s.in.j.
libro.in.x.ꝛ.vlt.q.prin. ℃Tertio amittit pmissio
ne si debes mihi seruitutem aq̃ductus ꝛ pmisero
tibi vt eũ claudas vel ad alium locũ aquam ducas
ar.l.si domus.ff.de serui.vr.predi.ꝛ.l.si edes mee.
co.ti.ꝛ.l.stillicidij in prin.ff.quemad.serui.amit.ꝛ
cũ.l.meus.ff.si ser.ven.nisi illa permissio fieret p̃-
cario necessarie.quia tunc seruitus non amitte-
retur.l.si precario.ff.commu.predio. ℃Quarto a
mittitur si fons aruerit ex quo aqueductum ha-
beo et per constitutum tp̃s ad venam suam non
redierit vt.l.vnus ex socijs.§.fi.ff.de ser.ru.predi.
℃Sed post constitutum tp̃s ad amittẽdam ser-
uitutẽ ad suã venam redierit an aqueductus erit
amissus. Et dicẽdum est ipsum amissum sed resti-
tui debere.vt est tex.no.in.d.§.fi.iuncta.l.seq.que
incipit.et adijcimus.vt ibi per glossam.et docto.
℃Quinto amittit ex recessu fluminis vt si aquaz
ex flumine publico duxerim et flumen recesserit
non põt sequi flumẽ q̃m ei loco seruitus imposi-
ta non est quatenus is locus tutus sit. Sed si al-
luuione paulatim accesserit fundo tuo subsequi
potes q̃m totus locus fluminis seruit ducta est:sꝫ
si ceperit totũ fluere.mutato alueo nõ potes q̃m
medius locus non seruit interrupta est seruitus.
vt est tex.in.l.hoc iure.§.si aquã.ff.de aqua quoti.
et esti. Circa q̃ vide que plene dixi.s.in.vij.q.prin
ci.ver.Itẽ q̃d si debet seruitus aqueductus ex flu-
mine publico. ℃Sed nunquid propter inun-
dationem fluminis perdatur seruitus aqueduct⁹
Dic quod non.l.adeo.§.insula.in fi.ver.aliud sa-
ne est.ff.de adq̃.re.do.ꝛ isti.d re.di.§.alia cã. ℃Sꝫ
maior est dubitatio nunquid possessio vel quasi a
que per maiorem inundationem perdatur sicut
possessio territorij. Dic quod non: quia nihil addi
tum tali facit desinere.quia nec desino possidere
terram si ei crusta applicetur ex fundo vicini.fa-
cit ad hoc.l.si quis nec causam.§.fi.ff.si cer.pera.
Et istud est necessariũ satis maxime propter pos-
sessiones que site sunt iuxta padum que inundan
tur infallibiliter infra decennium inũdatione nõ
leui nec cito transitoria sed vehementi ꝛ crustam
agrorum exportant.vt.ff.de adqui.pos.l.iij.§.la-
beo.ꝛ ex hoc sequitur ꝙ si prescribo aridam terrã
que est facta lacus ꝛ stagnum per impetum aqua
rum vel industria mea quod interrupta sit p̃scri-
ptio catenus quatenus primi vsus qualitas est p
empta.q: primo erat nũc aqua mutato elemento.
ita notabiliter dicit Bal.in.l.vnica.in vlti.charta.
in prin.C.de confes. ℃Sexto amittitur vsu alte-
rius aque in qua non sit seruitus concessa si non
vtat aqua sibi cõcessa.l.si quis alia.in prin.ff.quẽ-
ad.ser.amit.ꝛ is qui nocturnam aquã habet visus
fuerit diurna per cõstitutionẽ temporis ad amit-
tendum seruitutem nocturnam amisit qua visus
nõ est et econtra. Et idem est in eo qui certis ho-
ris aqueductũ habẽs alijs vsus fuerit.vt.l.si com-
munẽ.§.j.ff.quẽad.ser.amit.et pbat in.l.sicut via
ꝛ in.l.si sic cõstituta.co.ti. ℃Sed posset dubitari
an per immissionem alterius aque de qua nulla
seruitus debet amittat seruitus aq̃ductus. Et di-
cas ꝙ non ex quo vtitur aqua debita ꝛ multo ma
iori.vt pbatur in.l.sicut via.in prin.ꝛ.l.j.§.itẽ que
ritur.ff.de aqua quoti.ꝛ esti.tamen vtẽs ampliori
aqua simul mista potest per dñm predij seruiẽtis
in tota aqua impediri ex quo aqua nõ est diuisa ꝛ
postqꝫ simul iuncta est inseparabilis vt.d.§.recte
queritur. Et est ratio quia in inseparabilibus vti
le per inutile vitiat.vt ibi.ꝛ.l.si spõsus.§.ꝛ genera
liter.ff.de dona.inter vi.ꝛ vx.ꝛ.l.alias incipit pe-
dius.ff.de arbi.ꝛ no.p Bar.in.l.j.§.pe.de ver.obli.
ꝛ in.c.vtile.de reg.iur.li.vj.cum si.ꝛ adde omnino
quod no.Bal.in.l.vnica.in pe.char.in fin.ver.po-
ne fui confessus.C.de confes. ℃Septimo amitti-
tur diuisione fundi si aqueductus debet in fundo
vicini in loco certo et finito et fundus seruientis
diuiditur per longitudinem.quia perinde est ac si

ab initio constituta seruitute duo fundi fuissent
vt.l.nā satis.§.j.ver.sed is.ff. quemad ser. amitti.
Quod procedit si ille cui seruitus debebatur alte-
rum fundū in quo seruitus nō remansit redemit
seu acquisiuerit:quia per hoc nō tollitur seruitus
q̄ in alio fundo est cōstituta licet a principio fuis-
set vnus tm̄ fundus.et hoc quando locus in quo
seruitus debebatur diuiso fundo: vt aqueductus
consistere non posset secus si remaneret ita angu
stus.quia tunc vterq̄ fundus liberabitur vz fun-
dus redemitus propter confusionem. vt dixi.s.in
prin.Alius propter angustiam loci.l.si tam angu-
sti.ff.de ser.z hoc probatur in.d.l.nam satis.§.cer
tum.Sed si diuiditur fundus seruiens per latitu
dinem tunc nō amittitur seruitus nō vtendo ser-
uitute aqueductus diuisa nisi tota aqua non vtat̄
vt.d.l.nā satis.§.si vero per latitudinem:vel nisi
specialiter cōuentum fuerit vt alter fundus libe-
retur.vt.d.§.si vero per latitudinem.ver.possunt
tamen.Si vero seruitus aqueductus debetur in
vno fundo vt per quamlibet eius partem liceat
aquam ducere et conuentum sit locum mutare
posse.tūc si diuidetur fundus seruiens per longi-
tudinem et non vtatur seruitute nisi per vnū de
illis fundis statuto tempore seruitus amittitur.
q: tunc perinde est ac si ab initio seruitus duobus
fundis fuerit imposita.vt est casus cum glo. in.d.
l.nam satis.§.ceterū.ff.quēad.ser.amit. Et predi-
cta procedunt qn̄ seruitus nō est diuisa.puta quia
cōstituta sit aqua vt vel estate tm̄ vtatur vel vno
mense vel alternis annis vel mensibus aut dieb'
vel horis tm̄ nocturnis vel diurnis an non vten-
do amittatur statuto tempore. an vero duplicet̄.
videtur tex.cū glo.z doc.in l. si sic.ff. quēad. serui.
amit.z in.l.si diuturnam.ff.de aqua quoti. z esti.z
vide que plene dixi.s.in.j.li.ix.q.principali.ver.itē
seruitus regulariter amittitur.z dixi.s. co. in.vij.
q.principali.circa principium.ver.item constitui
pōt vt ducatur. Et de materia quō z quādo amit
tatur seruitus vel quasi possessio seruitutis. vide
per Bar.in.l.quominus.in.xv.q.ff.de flumini. z p
Bar.Ange.et doct.in.l.si.ff.de vsuca.z quod no.in
l.si quisq̄.ff.de diuer.z tempo.prescrip. ¶ Querit̄

Qualr p̄cedat in iudicio in materiaz aq̄duct'.

xj.principaliter quomodo procedatur in iudicio
circa istam materiam aqueductus.dic vt Rof.be-
neuentanus in libellis suis iuris:vbi posuit qua-
tuor interdicta in hac materia aque in q̄bus etiā
ponit libellum z positiones.Primum interdictū
est quando quis habet ius aque quotidiane ducē
de ad predia sua et ab aliquo prohibetur aquam
illam ducere.et dicit Rof.q̄ hz cōtra impedientē
interdictum de aqua quot. qō interdictum est p̄-
hibitorium z cā retinende possessionis est inuen-
tū sed nō semp:q: est aliqn̄ restitutoriū.puta si ali
q̄d fiat ad impediendum quasi possessionē aque-
ductus vt illud destituat vel destruere debeat.vt.l.
j.in princi.§.labeo.ff.de aqua quot.z esti.ad hoc vt
cōpetat hoc interdictum dicit q̄ septem sunt ne-
cessaria. ¶ Primū est q̄ sit aqua quoti.z quotidia
nam aquā intellige non que quotidie fluit:sz etiā
eam quam quotidie potest ducere si vellet vt.l.j.§
j.ff.de aqua quoti.z esti. ¶ Secunduz q̄ illa aqua
sit vsus hoc anno non vi non clam nec precario
saltem vna die vel vna nocte:sed si ante annū hau
sisti nō habes hoc interdictum nisi infra vnū an-
num aqua per se fluat.vt.ff.co.l.j.in princi.z.§.qō
autem scriptum est.z.§.quesitum. ¶ Tertium q̄
illa aqua sit pernnis nulla aqua em̄ potest duci ni
si sit perennis.ff.co.l.j.§.loquitur. ¶ Quartum q̄
aquam illam ducas a capite non aliunde. Caput
autem aque est vnde aqua nascitur siue ipse fons
et fonte sine flumine vel lacu habeat pricipia fos-
sarum quibus aqua ex flumine vel lacu primuz ri
uum ducat.l.j.§.hoc interdictum.z.§.caput.ff.co.
¶ Quintum q̄ ille qui ducit aquam putet se iure
ducere.si autem putat se non iure vti non habet
locum hoc interdictuz.ff.co.l.j.§.sz z si iure.§.ari.
¶ Sextum q̄ in illa aqua ducenda non excedat
ampliationis modum z non ducat p aliaz regio-
nē quā solitus sit ducere.l.j.§.illud.cū similibus.
ff.co. ¶ Septimum q̄ illa aqua ducendo aliā nō
immisceat alioqui non habebit locum hoc inter-
dictum:vt.ff.co.l.j.§.illud labeo z.§.item querit̄.

Forma libelli in p̄senti iterdicto.

¶ Formā autem libelli ponit Rof.in hoc interdi
cto hoc mō. Corā vobis dn̄e.A. conq̄ror ego. M.
de Alberto de dauentria teutonico qui me prohi-
buit ducere aquā per fundum meū talē cuius cō-
fines sunt tales z c. iuxta l.formā.in prin.cū glo.ff.
de censi.quā aquā duco sic vt duxi in h̄ anno nō vi
non clam nō precario Unde ne me prohibeat vel
impediat ago cōtra ipsum Albe.z ad hoc ppono
interdictū de aqua quoti.z esti. vel actionē in fa-
ctū:z qō ita bene concipies libellū dicit.l.j.in pri.
ff.co.Quidā tm̄ apponere petunt interesse ita dicē
tes:z quia in.xx.interest mea non esse prohibitū
ideo ipsum Alb.condemnari peto in meū interes
se.z ad hoc propono interdictū predictū z c.et hec
pbant̄ in.l.j.§.preterea.ff.co.Sed dicit Rof.q̄ nō
credit quod possit peti per interdictum.licet in il
lo possit condēnare iudex sicut in alijs superiori-
bus interdictis notaui. ¶ Nec ob.ille.§.preterea
quia ibi propter factū suū amiserat ius aqueducē
de.Unde q: in hoc casu est restitutoriuz i git̄ resti-
tuitur mihi illud interesse. ¶ Positiones autem

Capitula z positiones i hoc iterdicto.

z capitula siue articuli actoris sita formari debent
ego Albertus dico q̄ aqua que erit de tali fonte
vel flumine est quotidiana.i.q̄ pōt quotidie flue-
re.Itē q̄ aq̄ illa sum vsus hoc anno nō vi nō clam
nō p̄cario. Itē q̄ vsus sum hoc anno illa aqua fa
tis vna die vel vna nocte.Itē q̄ illa aqua semper
est pēnis nullo modo desiccat̄.Itē q̄ aqua illa ori
tur ex tali fonte vel ex tali flumine ita qō ab illo
fonte tel flumine aquā duco.Itē q̄ illā duco iure
seruitutis credens vti iure meo.Itē q̄ duco aquā
illā ita sicut primo ducebam. Itē q̄ aquam illam
per eūdem locū duco sicut z ducere solebam.Iteʒ
q̄ illā aquā tm̄ quam ducere solitus erā duco sine
alia. ¶ Positiones autē vel capitula siue articuli
rei ita ecōtra formari possunt.ego.M.dico q̄ illa
aqua currit tm̄ in hyeme z in estate desiccatur. et
si hoc confitetur actor absoluit̄ reus:quia tamen
non est aqua quotidiana nec perennis. Item di-
co q̄ aqua illa vsus est tytius tm̄ si hoc confitetur
actor succumbit:q: si tytius tm̄ fuit vsus ergo nō
ipse. M. Item q̄ aqua illa vsus fuisti vi vel preca-
rio a me item quod aquam illam quā ducis a ta-
li loco eam ducis.Item q̄ locus ille est tm̄ remo-
tus a fonte vel flumine vnde aqua illa prouenit z
habet initium q̄ eam ducere non potes.si hoc cō-
fitetur actor succumbit quia iam non ducit aquā
a capite.Item q̄ tu scis siue credis te contra ius
z iniuste aquam illam ducere.Itē aquā istā ducis
per illam regionē qua hoc anno duxeras. Iteʒ q̄
aquam illam ducendo aliam aquam immisces.
Hec omnia colliguntur et probantur ex iuri-
bus supra in principio. huius interdicti allega-
tis. Cetera cum materia huius interdicti. vi-
de per Rof. in titulo. de aqua quo. ¶ Secun-

Interdictū de aq̄ estiua.

dum interdictum est de aqua estiua quo compe-
tit ei qui habet ius ducēdi aquam ad locum suu,

et ab aliquo impedit̄ eam ducere z datur ɔtra im
pedientē. Et dr̄ hoc interdictuz de aqua estiua:q:
propter aquā q̄ tm̄ estate ducit̄ pditū est. Et ideo
si aliq̄s duxit aquā in tēpore estatis.z modo vult
ducere z impedit̄ ab aliquo habet istud iterdictuz
vt.ff.c.l.j.§.deniq̄ ait. Et ad hoc vt istō interdictū

Quot sūt necessaria vt istō intdictū cōpetat.

cōpetat quatuor sunt necessaria. ¶ Primū quod
aqua illa sit estiua non quotidiana nā estiua a q̄ti
diana differt vsu non iure.vt.l.j.§.q̄ti.ff.co. ¶ Se
cundū qō aquā illā priori estate duxeris hoc est nō
in ista estate sed in p̄cedēti Alioqui si hac estate lo
cū habet interdictū vtile de aqua estiua.vt.ff.eod.

§.qō aūt vide bar. in.l.j.§. estatē.ff. ne q̄d in flu.publi.

l.j.§.qō autē diximus.z.§.qui hac estate. Et qn̄ di
catur estas dic vt hic per glo.in.d.§.quod autē di-
ximus. que dicit qō estas durat quatuor mēsibus
q: incipit ab eq̄noctio veris et finit in equinoctio
autūni.vt.d.l.j.§.estate.alia tēpora durat hyems.
Et aduerte q: aqua estiua debet esse quotidiana.
Nā ois aqua que in estate currere potest est quoti
diana:q: ois aqua q̄ currit in estate currit etiaʒ in
hyeme sed nō cōuertitur. Multe em̄ aque q̄ cur-
runt in hyeme non currunt in estate. ¶ Tertium
requirit̄ qō illā aquā duxeris saltē vna die vel no-
cte sicut in superiori interdicto notaui. cū h̄ aqua
distet a quotidiana nō iure sed vsu vt dixi. Et om
nia predicta sunt in p̄cedenti interdicto vt repete
tur. ¶ Quartum qō duxeris nō vi nō clā nō preca
rio:vt.ff.co.l.j.§.deinde ait pretor. ¶ Sed dubita
ri potest quare istud interdictū fuit factū z ɫan suf
ficeret primum z nunquid sit aliud.cum aqua q̄ti
diana ab esti.distet non iure sed vsu. vt.ff.co. l.j.§.
quotidiana. Respōdeo ideo fuit inuentū quia in
speciali casu loquitur.s.qn̄ aliq̄s vult ducere aquā
quā in estate duxit.et etiā differunt inter se quan-
tum ad factum.ff.co.l.j.§.quod autem. Licet om-
nia que requiruntur in isto requiruntur etiam in
alio:vt dictum est. Fuit autem istud ideo inuentū
q: vtile erat aquā ducere in estate propter hortos
ad irrigandū ea que ibi sunt. Nec facies vim in p̄-
bo.qō dixi ad irrigandū quasi non habet locū in-
terdictū:al's q: immo locum habet. Nā si alia de
causa deducta aqua sit nihilominus competunt
hec interdicta.vt.ff.co.l.j.§.ideʒ labeo scribit etiā
si pretor ¶ Item queritur an interdictuz de aqua
quotidiana in eo casu competat quo competit in
terdictum de aqua estiua. Uidetur qō sic quasi illō
sit genus z istud sit species. Et Rof.non putat es-
se verū quia doli clausula non pertinet nisi de his
tantum de quibus specialiter cautum est. vt.ff.de
verbo.obliga.l.doli clausula.z.l.sanctio.ll.ff.ō pe.

Libellus i intdicto de aqua estiua.

In hoc interdicto ita concipias libellū. Corā vo-
bis dn̄o.A.conq̄ro. ego. M.de Alberto de dauen-
tria qō prohibet vel impedit ducere aquā estiuam
ad fundum meum ad irrigandum teneras cucur
bitas vel cucumeres vel olera vel aliud vbi aquaʒ
illam duxi in priori estate. Unde ne me prohibeat
vel impediat ago contra ipsum z ad hoc propono
interdictum de aqua estiua vel actionem in factū
Et quod ita bene concipiatur libellus probat̄ in
l.j.§.deniq̄ ait pretor.de aqua quotidiana et esti-
ua. Si autem in priori estate non duxeris: sed in
hac estate z impediaris concipias libellum p̄dicto
modo et istud mutes. Qui me impedit siue p̄-
hibet aquam ducere sicut hac estate duxi. Un ne
me impediat vel prohibeat ago contra ipsum et
propono vtile interdictuz de aqua esti.vel actiōeʒ
in factum. Et ista conceptio libelli probatur in.l.

Positiones actoris.

j.§.hac estate.ff.co. ¶ Positiones autem vel capi-
tula in hoc interdicto tu actor ita facere potes.
Ego dico illa aqua que est in fonte tali siue flumi
ne fluit vel potest fluere. Item quod aqua illa fui
vsus priori estate. Item quod aquam illam duxi
non vi non clam non precario. Item quod duxi
ab illo loco vnde oritur aqua.Item quod duxi cre
dens ius habere. Omnes etenim positiones z et

Positiones rei.

omnia que requirunt̄ in superiori interdicto req-
runtur etiam in isto. ¶ Positiones autem vel ca-
pitula reus econtra facere potest hoc modo. Ego
dico quod hec aqua in estate siccatur. Item quod
iam sunt duo anni quod aquam illam nō duxisti.

Tertiū interdictū.

Itē qō duxisti aquā illā clam vi vel precario a me.
Item qō duxisti aquam illā credens me ius nō ha
bere. ¶ Tertium est interdictum de aqua ex castel
lo ducenda quod cōpetit quando quis ducit aquā
ad predium suum vel domum ex castello idest re-
ceptaculo illo quod aquam publicā suscipit quod
castellum vocatur et impeditur aquam illam du-
cere et est proditum interdictum de aqua ex castel
lo ducenda ne quis impediatur.vt.ff.de aqua quo
tidia.z estiua. l. j. §. ait pretor. ex quo castello ad
hoc vt competat istud interdictum quinq̄ sunt
necessaria. ¶ Primum quod ius aqueducende sit
tibi concessum ab eo qui concedere poterat.puta
ab imperatore vel senatu. Nulli enim aquam du-
cere conceditur ex castello.idest receptaculo quod
aquam publicam suscipit nisi a principe vel sena-
tu concedatur.vt.ff.codem.l. ij.§.hoc est interdi-
ctum necessario.et.ff.de fluminibus.l.quominus
¶ Secundum vt violentia tibi inferatur: al's nō
competit.vt.d.§.ait pretor.ex quo castello si de no
uo vis ducere aquam ex illo receptaculo siue ca-
stello quod tu caueas nomine damni infecti vici-
no.vt eodem.§.in fine dicitur. ¶ Quartum quod
receptaculum ex quo aqua ducitur sit tale quod
anteqū suscipiatur sit publicum.ff.codem.l.j.§.ad
hoc interdictum necessario. Et aduerte z tene mē
ti quod licet predicta interdicta scilicet de aqua
quotidiana et estiua sint posteriora: tamen istud
interdictum respicit causam proprietatis: quia si
est tibi concessum siue signatum ius a principe vel
senatu habes hoc interdictum. non habes tamē
licet vsus fueris tanto tempore cuius non extet
memoria.ff.codem.l.j.§.vlti.z.l.hoc iure.§. duct'
aque intelligitur de ductu aque ex flumine publi-
co.ceterum si aliunde deducatur aqua quā in flu-
mine publico et habet continuam causam serui-
tutis.illa longo tempore acquiritur.C.de seruitu
tibus.l.ij.z ita vult Rof.in interdicto isto de aqua
ex castello ducenda. quod bene nota pro limita-
tione dicti.§.ductus aque. ¶ Quintum est neces-
sarium vt ille qui vult ducere aquam ita ducat vt
vicinis non noceat.ff.codem.l.hoc iure.§. ex flu-
mine. Princeps enim qui concedit alicui vt ducat
aquam videtur cōcedere sine dāno z iniuria alio-
rum.vt.l.ij.§.merito.z.§. si quis a principe. ff. ne
quid in loco publico. Nam rescripta principis et
priuilegia sine cuiusq̄ iniuria cōcedi solent. l. nec
vias.C.de emancip.libe.z.C.quamuis in fin̄.de re
scrip.lib.vj.z.C.licet de offi. delega.cum similibus
¶ Sed contra predicta opponitur secundū Rof.
et videtur quod istud interdictum non habet lo-
cum. Nam ratio istius interdicti est vt aliquis du
cat aquam publicam cum licentia principis vt di
ctum est. ¶ Sed contrarium est.s. qō etiam sine
licentia principis possum aquam ducere quia flu
mina sunt publica.vt.ff de fluminibus.l.j.z.ij.z ta
men possum mea autoritate aquā ducere dūmo-
do imperator vel senatus non prohibeat.vt.ff.de
fluminibus.l.quominus. Respondetur fm̄ Rof.
veruz esse qō tu posses ducere aquam ex flumine

publico etiã sine principe sed aquã publicã:idest
vsui publico destinatã sm vsum reipublice nõ po-
tes ducere sine priuilegio principis.vt.d.l.quomi
nus. Et in hoc casu pcedit qd dr in hoc iterdicto
de aqua ex castello ducẽda.i.ex eo receptaculo qd
aquam publicam suscipit.ff. de aqua quoti. & esti.
l.j.§.ait pretor.ex quo castello. Uel aliter põt dici
sm Rof.loquitur forte in hoc casu hoc interdictũ
Habeo prediũ meũ vel domũ meã iuxta flumẽ vl'
riuũ inter prediũ meũ & domũ meã est via publica
volo ducere aquã supra viã publicã ad prediũ meũ
vel ad domũ meã:& sic facere castellũ quoddã.i.re
ceptaculũ:qd suscipiat aquã illã publicã.certe hoc
non possum facere sine permissu vel mandato pn
cipis.et qd ita sit intelligendum istud interdictuz
pbatur in.l.j.ff.de aqua quoti.et esti.& in.l.si in lo
co publico.§.si non iussu.ff.de aqua plu.ar.Ul'ita
potes ponere exemplũ.Habeo domũ meã ex vna
parte vie publice & aliã domũ ex alia parte volo fa
cere pontẽ inter vtrãq vt capiã aquã pluuialez p
cisterna & ita facere castellũ idest receptaculũ quo
recipiã aquã pluuialẽ.certe nõ possum sine licen-
tia principis.Nã pontẽ super viam publicã facere
nulli conceditur.ff.ne quid in loco publico.l.ij.§.
tractatũ.vt est tex.in.l.fi.ff.ne quid in flumine pu.
et facit.l.j.§.qui permittitur.ff.de aqua qti. & esti.
& idem tenet Bar.in.d.§.tractatũ in.l.quominus
in.x.q.ff.de fluminib'.& Specu.in ti.de causa pos-
ses.et ppric.§.nunc dicendũ.ver.item queritur. et
Bal.in.l.lapilli.in vlti.col.de re.diui.et Dominic'
de sancto gemi.in.c.j.de excel.prela.li.vj. qui dicit
p dictũ.§.tractatũ qd si aliqs habet duas domos
et in medio ipsaz est flumen nõ poterit facere põ-

Libellus i intdicto de aq̃ ex castello ducenda

tem sup eo. ¶ Libellus autẽ in hoc interdicto ita
formari potest.corã vobis dño.M.conqueror ego
Albertus de dauẽtria q.A.iniuste phibet me siue
ipedit aquã ducere ex castello idest ex illo tali rece
ptaculo qd continet aquam publicam ex quo lo-
co est mihi ius siue cõpetit aquã ducere. Unde ne
me prohibeat ago cõtra ipsum & ad hoc propono
interdictum de aqua ex castello per actionẽ in fa-
ctũ. Et qd ita cõcipiat iste libellus probat in.l.j.§.

Positiones actoris in hoc intdicto.

pretor.ex quo castello.ff.de aq̃ quoti.& esti. ¶ Posi
tiões vl' capitula actoris ita formari possunt. ego
A.dico qd in tali loco est receptaculum quoddam
in quo colligitur aqua publica. Item qd locus il-
le vocatur castellum. Item qd imperator vel sena
tus concessit mihi ducere aquam ex illo loco. Itez
qd tu prohibes me illam aquam ducere itẽ qd qñ
volui ducere aquam illam volo tibi cauere nõ esse
damni infecti. Item qd illam aquam duco & volo

Positiones rei.

ducere sine damno tuo & vicinorum. ¶ Positiões
vel capitula ita formare potest econtra ipse reus.
ego primo dico quod locus ille in quo aqua reci-
pitur est priuatus. Item quod tu aquã ducis siue
vis ducere sine priuilegio principis vel senat'. Itẽ
quando volebas aquam ducere petij vt mihi ca-
ueres de dãno infecto & tu cauere recusasti. Item
quod vis aquam ducere cum incommodo meo &
vicinorum meoruz. Item quod tyr ius tantũ tibi

Intdictũ de riuis.

infert violentiam et non ego. ¶ Quartum est in-
terdictum de riuis qd competit qd si quis habet
aliquem riuum per quem ducit aquam & prohibe
tur ab aliquo ne ducat.vel vult reficere illum riuũ
vel purgare et ab aliquo prohibetur et ideo hoc
casu proditum est in hoc interdictum. vt. ff.de ri-
uis.l.j.in prin.& idẽ est etiam si aliquis habeat spe
cus vel septa in flumine vel habeat incille vel pu-
teum.et vult ducere aquam vel reficere vel purga
re.sed ab aliquo prohibetur habet locum interdi
ctum de riuis.vt.d.l.j.in princi. ¶ In quo autem
predicta inter se differant dic. Riuus est locus per
longitudinem repressus quo aqua ducitur. Spe-
cus est locus ex quo despicitur.unde spectacula di-
cta.et est specus locus altus supra terram edifica-
tus ex quo aqua ducitur.vt.ff.de riuis.l.j.§. spec'
cum gloss. que declarat quot modis accipiat spe-
cus. Septa sunt que apponuntur aque deriuãde
causa compellendi ex flumine siue ea lapidea sint
siue lignea siue ex qualibet alia materia siue ad cõ
tinendam transmittendamue aquam.incille aũt
est locus depressus ad latus fluminis ex eo dictus
qd incidatur. Inciditur enim vel lapis vel terra.
vnde primum aqua ex flumine agi idest duci pos-
set: hoc probatur in.d.l.j.§.septa incille.et ad hoc
vt comperat hoc interdictum quinq sunt necessa
ria. ¶ Primuz qd riuus ille sit factus causa aque
ducende.ff.eo.l.j.§. aque. Secundum qd illo riuo
sit hoc anno vsus vel priori estate. vt. ff.cod. l.j.§.
h interdictuz. ¶ Tertium qd sit vsus nõ vi nõ clã
non pcario.ar.d.§.hoc interdictum. ¶ Quartuz
qd ius quis prohibeat te volentem ducere aquam
vel refici vel purgare riuũ.ff.eo.l.j.l.pn. ¶ Quintũ
qd eo modo ducat & per eũ locũ sicut duxit hoc an
no vel pori estate alioquĩ impune prohibetur.ff.
eo.l.j.§.si quis terrenum. Ueruntamẽ nouũ cana
lem vel fistulas ponere poterit in riuo licet nõ ha
buerit dũmodo non incommodetur ager illi' per
quem aqua ducitur.vt.ff.eo.l.seruitus.§.si qs no-
uum. ¶ Et sciendũ est qd si denuntietur nouum
opus.ille qui volebat riuum reficere nõ valet nũ-
tiario quominus possit reficere licet per negato-
riam possit prohiberi.vt.ff.eo.l.seruus.§. si qs ri-
uum reficienti. Nec facio differentiam vtrũ sit ri-
uus i publico an in priuato siue sit riuus aque ca
lide siue frigide. Nam etiaz pro riuo per quẽ aqua
in vaporibus balnearijs locum habet hoc interdi
ctũ vtile.vt.d.l. seruus. §. vtile.aut ideo datur: qr
sententia concordat verba autem deficiunt.iuxta
notata in.l.curatores.C.de neg.gest. ¶ Sed illud
queritur si volo reficere riuum & aduersarius me'
intentat contra me negatoriam an sim a refectio
ne prohibendus. Et videtur qd sic per.d.§.hoc in
terdictum. In contrariũ videtur qd nõ sim repel-
lendus: quia nuntiatio noui operis in possessiõe
continentur.vt.l.j.§.si quis riuum reficienti ff.de
riuis. Et facit.l.j.§.in operis.ff.de no. ope. nun.&
quia interest reipub.riuos refici ne hoies siti mo-
riantur.vt.l.fina.ff.de riuis. Sed in hoc sic dic sm
Rof.titulo de riuis.quod aut ille qui vult reficere
est in possessione illius riui. & tunc non potest pro-
hiberi per negatoriam quominus reficiat.aut nõ
est in possessione.et tunc prohiberi poterit. argu.
ff.de aqua quotidia.et esti.l.si de via itinere nisi in
eodem casu quo riuus ille necessarius esset ppter
sitim.tunc enim non facta distinctione possessio-
nis crederem ipsum reficere etiaz si negatoria ab
aduersario intentetur.et ideo quod dicitur eo. ti
tu.l.seruus.§.si quis suum riuũ quod possum euz
prohibere per negatoriam. intellige verum quan
do nõ publica causa volebat reficere: sed propter

Libellus i intdicto de riuis

suum commodum vel propter suam sitim. ¶ Li-
bellus in hoc interdicto ita concipi potest. Coraz
vobis domino.A.cõqueror ego.B.de.M.qui me
prohibet vel impedit ducere aquam vel riuum se-
pta vel specum de puteo sicut priori estate vel hoc
anno duxi vel prohibet siue impedit me reficere.
Unde ne me prohibeat vel impediat ago contra
ipsum opponens ad hoc interdictum de riuis vel
actionem in facto eius loco surrogatam. et quod

ita recte concipiatur libellus probat.ff.de riuis.l.
j.in prin. ¶ Sed circa istũ libellum queritur quã-
do cõcipio libelluz in dictam aquam per septa vel
cuniculum vel specũ de puteo. an recte propona-
tur in hoc interdicto de riuis. Dic qd sic cum no-
men riui sit generale et omnia predicta sub se cõ-
prehendat.vt probatur in.d.l.j.ff.de riuis.coniun
cta rubrica. Uel dicit Rof.quod proponẽs in libel
lo interdictum de specu vel interdictum de septa
quando velles agere de puteo bene posses. Uel dic
tertio qñ velles agere pro talibus dicas propono
vtile interdictum de riuis. Ego tamen credo qd
prima conceptio libelli sit magis iuri consona.vt
probatur in.d.l.j.in princi.coniuncta rubrica.vbi
probatur quod rubrica illa de riuis est generaliter
ad riuos specus septa vel puteuz vel etiam fossam
vt.d.l.j.in princi.vsq ad.§.deinde ait pretor. Facit
ad hoc.l.j.ff.si certum peta.et probatur in dicta.l.
seruus.§.hoc interdictum in princ. Nec ob.ille.§.
hoc interdictum.in versicu.balnearijs vaporibus
vbi dicitur quod competit vtilis actio in factum
et vtile interdictum de riuis:quia in vaporib' bal
nearijs bene competit vtile interdictum vt ibi:
sed in alijs predictis competit directũ. vt patet ex
predictis. ¶ Positiones aut capitula actor ita for

Positiones actoris i interdicto de riuis.

mare potest. Ego. A. dico quod riuus talis cuius
fines sunt tales est factus aqueducende causa. Itẽ
quod per illum riuum duxi aquam hoc anno vel
priori estate. Item quod illam aquam duxi non vi
non clam non precario. Item quod prohibes me
volentẽ reficere. Item qd eo modo per loca predi-
cta aquã ducere volo sicut duxi h anno. ¶ Eedez
positiones et capitula fieri possunt quando aliqs
vult aquam ducere per specuz vel septa vel puteũ
vel etiam ad balneuz per cuniculos.vt dixi.S.&.ff.
eodem.l.seruus.§. hoc interdictum. ¶ Reus au-
tem econtra potest facere positiones vel capitu-
la hoc modo dico ego.M.qd ille riuus est minus
idoneus idoneus ad suscipiendam aquam. Si hoc
confitetur actor succumbit:et absoluetur reus:qr
non est riuus propter aquam accipiendam. Item
qd iam sunt duo anni qd per illum riuum destiti
aquam ducere et si hoc cõfitetur actor succumbit:
qr nõ duxit aquam hoc anno vel priori estate. itez
qd tu aquã illã duxisti vi clam vel precario a me.
Item qd tyrius tñ te prohibuit volentem ducere
aquã vel reficere et non ego te prohibui. Item qd
alio loco et alio modo volebas aquã ducere qp cõ
sueueris aquã ducere & est vtile hic ponere.

¶ De aqua plu.arcenda.

Est etiam vtile hic ponere natu
ram aque pluuie arcende maxime qtũ
spectat ad materiam iudicialem i qua
materia prodita est actio de aqua plu-
uiali arcenda. Sepe enim contingit qp
propter opus manufactum in agro alicui' pdio
alterius aqua pluuialis nocere potest. Unde con-
sulitur domino istius predij cui illa aqua pluuia
nocet per actionem specialem.videlicet per actio
nem aque pluuie arcende per quam opus factum
tenetur destruere expensis suis & damnũ post litẽ
cõtestatã cõstringẽs emẽdare & si possidet op' ab alio
factũ tenet pstare patiẽtiã vt destruat. vt. ff.de aq̃
plu.arcẽ.l.j.§.j.&.ij.&.l.si tertius.§.pe.& vlti. ¶ Et
in pmis sciẽdũ est qd dr aq̃ pluuia illa q̃ de celo ca
dit aut ymbre excrescit vl' colorẽ mutat:qr aq̃ con
iungit aque pluuiali: sicut cõtingit in multis flu-
minib'.vt.ff.co.l.j.§.aquã pluuiã.&.§.in flumina.
¶ Item est etiam notandum qd dicta rubrica sic
intitulatur sm glo.super ea.de aqua plu.arcen.et
de actione aque pluuie ar. Et ita multi libri hñt.
et sic habebat Rog.sm Rof.in.d.titu.in rubrica
tractat de aqua q̃ non est pluuia.C.de ser.& aqua.
& sm hoc hec rubrica tractat de aqua q̃ nõ est plu
uia.et de ista aqua plu.dicit in.l.si prius.j.et.ij.res
ponso.eo.ti. De alia aqua tractat totus fere titu-
lus tractat etiã de actione aque plu.arcẽ.& ad hoc
vt ista actio cõpetat octo sunt necessaria sm Rof.
in hoc titulo in suis libellis. ¶ Primũ est qd quis
opus manufaciat.ff.eo.l.j.§.hec aũt actio. ¶ Se-
cundũ quod in suo loco opus id faciat. Ceteruz si
opus natura loci fit vt si fundo tuo aqua natura-
liter decurrat in meum sine opere tuo non habet
locum hec actio. ¶ Item si in publico loco fiat si
militer non hz locum.ff.eo.l.j.§.hec autem actio.
et.l.apud trebatium.§.aqua plu. Tertium quod
propter illud opus aqua nocere possit non tñ no
cuerit nisi post litem contestatam.vt.ff.cod.l.j.§.
j.et.ij.l.et si tertius.§.officium.et.ff.de statu.libe.
l.labeo.secus si non noceret:sed lucrum auferat.
vt.d.l.j.§.idem aiunt aquam pluuiã.&.§.sicut licz.
Quidam vt refert ibi glo.ij.dicunt quod aliqñ da
tur quando lucrũ aufertur.vt.d.l.j.§.idem varus
Sed Dyn.ducit contrarium qd ille tex.non facit
cum ibi videatur damnum dari non patiendo ag
gerem naturalem refici.et vide qd dicam.in versi.
viij. ¶ Quartum qp illa aqua sit pluuialis et plu-
uiali mista ad hoc vt locum habeat hec actio dire
cta.l.apud trebatium.§.j.ff.eo. Si aũt alia aqua
damnum dedit.tunc locum habz vtilis secunduz
quosdam.sed secundũ alios locum hz negatoria.
vt.ff.cod.l.ij.§.et si prius.&.§.placuit. aut actio in
factum datur.ff.de prescriptis verbis.l.quories.
¶ Quintum qp aqua possit nocere agro et sic pre-
dio rustico non autem edificio aut oppido vel do
mui et sic predio vrbano tunc enim habet locum
negatoria.vt.ff.eo.l.j.§.item sciendum.et.§.pe.
¶ Sed queritur an p predio rustico tñ hec actio
cõpetat. Respondeo non scdm Rof. Ratio est cuz
quis aliquid in suo facit contra eum vnam habet
actionem. sed pro futuro damno specialissimam
habeo hanc actionem. In predijs autem vrbanis
locum habet negatoria que competat quod quis
facit in alieno quod iure seruitutis facere nõ po-
test.ff. si seruit.vendi.l.ij. Sed hec ratio non est
clara. Ideo dic quod ratio potest esse: qr fauore a-
griculture in primis hec actio specialis fuit intro
ducta.l.j.§.de eo opere.cum duobus.§.seq.ff.de a
qua plu.arcen. ¶ Sextum requiritur qp causa no
cendi factũ sit opus. Ceterũ si causa colendi agrũ
et arandi et fructus percipiendi factuz sit non hz
locum ista actio.vt dicto.§.de eo opere. ¶ Septi
mum qd opus illud factũ sit ignorante eo cuius
predio aqua nocere posset sz eo sciente cessat hec
actio.ff.eo.l.labeo.§.j.&.l.sed hoc ita.et.l.in conce
dendo. ¶ Octauũ quod damnum futuruz teneat
sed vbi lucrũ auferre possum teneor. Nam si opus
facio in vere et sic vene putei tui precisse sunt non
teneor hac actione.ff.eo.l.j.§.hec autem actio.et.
§.deniq.et est simile.ff.de dam.infec.l.proculus.
de quo plene dixi.S.in precedenti questione prin.
ver.quarta questio principalis potest ex predictis
decidi.et adde quod dixi.S.in versi.iiij. ¶ Sed vl-
tra predicta etiam requiruntur sex. ¶ Primum
requiritur quod opus fiat in priuato secus in pu-
blico.l.apud Trebatium.§.aque pluuie.ff. codem
¶ Secundum quod non sit factum publica au-
ctoritate:puta principis auctoritate:vel senatus.

vt.l.quod principis.ff.co.z.l.ij.§.cassius autē.co.
ti. ¶ Tertium q extet memoria facti operis al's
nō reputatur manufactus sed naturale:z sic esset
tolerandum.vt.d.§.cassius autem. ¶ Quartum
q sit factum ad excludendum aquā quā naturali
ter tenebatur recipere ille qui fecit. vel saltem te-
nebat recipere iure seruitutis.l.j.§.neratius scri-
bit.ff.eo.Secus si ad excludendam aquam quam
naturaliter vel iure seruitutis recipere non tene-
batur:vt.l.ij.§.pe.vbi est casus singularis.ff.eodē.
¶ Quintum q ille cui nocet non teneatur iure s-
uitutis recipere talem aquā que deriuetur opere
manufacto secus si iure seruitutis tenetur recipe
re.d.l.ij.§.fi. ¶ Sextum q ille contra quem agit
sit dominus illius fundi vbi opus factū est z si ip
se fecit agit vt remoueat suis expēsis.sic alius sine
sui voluntate agit vt prestet patiētiā.vt no.glo.in
l.j.in princi.ff.co.z habetur in.l.apud trebatium.
§.aque pluuie z per Dy.in.l.post venditionem.ff.
eo. ¶ Libellus autem in hac actione ita formari

Forma libelli iactione aque pluuie arcende.

potest coram vobis ego Ludo.zuf.compareo con
tra.M.qui tale opus fecit in predio suo propter
quod aqua pluuia dānum agro meo dare potest
vel predio meo nocere.Unde opus illud ammo-
ueri z dānū qd post litē contestatam contingit re-
sarciri peto z pro opere destruēdo propono actio
nem aque pluuie arcēde.z pro damno postea con
tingente propono officium iudicis. Et vt ita re-
cte concipiatur libellus probatur in.l.j.§.j.z.ij.et.
§.de eo opere.z.§.in summa.z.l.si tertius.§.offi-
ciū.ff.de aqua plu.arcen. Sed videtur q recte li-
bellus iste non sit conceptus propter duo primū
est quia potest videri in iudicium venisse qd post li
tem contestatam contingit:z ideo alia interpel-
latione opus est.ff.de iudi.l.non potest videri. et.
l.non quemadmodū co.ti.Item de is rebus que
future sunt iudicium institui non potest vt dicta.
l.nō quēadmodū l.qui tractacus futuri temporis
non spectat ad iudicem l.j.in prin.ff. de vsu. Sed
dic q illa.l.non potest videri:non obstat:quia nō
loquitur in re prorsus alia:sed in alia specie. ff.de
edil.edic.l.ediles.§.item sciendū:et ibi plene scri-
psi.Item illa lex non quemadmoduz:non obstat
quia in.l.illa nō venit in iudicium que nullo mo-
do aduenit:sed ſ incipit deberi venit in iudiciuz.
z ideo quod futurum est.ff.de peculio.l.quesitum
§.j.z.ff.de pe.l.j.§.non tm̄ ¶ Sed queritur quare
in actione presenti.videlicet aque plu.ar. venit ēt
illud qd futurū est.Respondeo pp̄ter naturā ipsi
us actionis que tm̄ futura dāna respicit. vt.s.di-
xi.in ver.iij.sicut actio q oritur ex noui oper.nun.
etiaz similiter respicit tm̄ futura damna .l.j.§.j.ff.
de no.oper.nun. lz regulariter oēs alie actiones
respiciant preterita.vt.l.athenis.§.hoc iudicio.
Et hoc ideo q opus iam factum erat. ideo si fu-
turum damnum venit qd post litem contestatam
contingit non est mirū.immo plus in actione ad
mittitur actor:q soluz futurum damnum timet
vt.s.dixi. ¶ Itē queritur posito q damnū quod
post litem contest.contingit veniat officio iudicis
vt dictū est quare habetur expressa mentio de offi
cio iudicis in libello.Nam videtur q nō deberet
fieri expressa mentio:q etiam si nō peteret in li-
bello nihilominus si damnū post litem cōtestatā
cōtingeret officiū iudicis venire sicut regulariter
est in oībus z maxime in his vbi officium iudicis
deseruit actioni.nā dicit regularit q ea q post litē
cōtestatā cōtingūt noiatim exprimēda nō sunt si-
cut in hoc ex fructib' z expēsis z alijs:q̄si dicat ita
valde ptinent q si non petantur in libello:dūmo
do de his in iudicio fiat mētio nihilomin' venisse.
ff.de edil.edic.l.ediles. §. itē sciendū. itē alia rōne
videt qd nō sit necessariū facere expressam mētio-
nē in libello de officio iudicis:q vbicūq actio p-
ponitur cui officiū iudicis deseruit sufficit si sola
actio preponat:vt in actiōe qd met' causa.z.l.iiij.
ff.deposi.z vide no.p doc.in.l.iiij.§. hoc autē iudi
ciū.ff.de dam.infec. Et multi pp̄ter metū istaruz
obiectionū dicunt libellū ita simpliciter esse con-
cipiendū.Ego.B.ago cōtra. M. acti.que plu. ar.
vt opus factū debeat remouere propter qd aqua
plu.predio nocere potest. et ad hoc ppono actio-
nē aque plu.ar.nec faciunt mentionē in libello de
officio iudicis.dicūt tm̄ damnū datū post litē cōte
statā dicēdo.Dn̄e iudex tale dānū ɔtingit post litē
cōtestatā reducite hoc ad memoriā vt officio vr̄o
debeatis eū in estimationē illi' dāni ɔdēnare. sed
dicit Rof. sup hac actione sibi videri libellū tunc
de iure bene cōceptū. In oībus eīn vbicūq aliqd
officio iudicis pponit in libello iudicis recte ppo
nitur iudicis officium. et ponit vnum exemplum
in rei vendi.veniunt fructus officio iudicis z non
iure actionis:q si iure actionis venirent esset mi
sta et bonefidei sicut petitio hereditatis.Sed illa
rei vendicatio est stricti iuris:et tm̄ iudicis officio
veniunt fructus etiā pcipiendi a malefidei posses-
sore z sine ti.C.de rei ven.l.certū.z.ff.eod.l. q resti
tuetur.Unde in rei vendicatione putat sic esse di-
cendum.peto per rei ven.rē cum fructibus perci-
piendis et pro rei vendica.ppono z p fructib' iu-
dicis officiū z hoc modo nō errares sm me. ¶ Po

Positiones actoris in h interdicto

sitiōes autē vel capitula potest autor ita formare.
Ego.B.dico qd tu fecisti opus manu in pdio tuo
Itē qd per illd op' aq plu. ar.nocere potest predio
meo.Itē prediū illud cui nocere pōt est rusticum.
Itē illud opus fecisti aīo nocendi. Itē illud opus
me ignorāte fecisti.Itē pp illud opus aqua pluuia
damnū mihi inferre pōt. ¶ Positiones vo z capi
tula rei ita formabis:ego dico q opus illud natu
raliter ita se hz.Item prediū illud est vrbanū.Itē
fecisti mihi pactū vt liceat mihi edificiū ita habe-
re.Itez tanto tpe stetit sic illud opus qd eius me-
moria nō existat.Item illud edificiū lucrum tm̄ ti
bi affert. Itē domus tibi coniuncta est illi predio
in cuius loco edificium illud factum est. Itē illud
opus feci te sciēte. ¶ Potest etiam colligere alias
positiōes seu capitula tam ex parte actoris q rei
vt colligi pōt ex his quatuordecim q dixi esse ne-
cessaria i actio.aque plu.ar.vide.s.in.viij.q.princ.
ver.quero nunc de alia.q.prin.quotidiana vsq ad
finem illius.q.viij.principa.

¶ De cloacis purgandis.

VTile et conueniens est etiam subijcere interdictū de cloacis purgā-
dis.q multotics quis reficere cloacā suā vel purgare vult et ab alio impedi
tur.et ideo introductū est interdictuz de cloacis purgandis.Itē etiaz si aliquis vellet de
nouo facere cloacā z ab alio phiberet. Itē q sepe
aliqs mittit in cloacam meā qd nō dz mittere,vel
qd missum est cloacā impedit.ideo proditū est in-
terdictum restitutoriū.ff.de cloacis.l.j.§.j.§.deīn.
et.l.vlti.et licet ista sint duo interdicta.vt.d.§.j.et
ibi per gl.et Bar.z de his duobus interdictis Jo.
in arbore actionum fecit duos titulos:tm̄ Rof.in
libellis suis fecit vnum tantuz titulum:videlicet
de cloaca purg.breuitatis causa qui dicit quod ad
hoc vt cōpetat hoc interdictū ista sunt necessaria.

Quid est cloaca.

¶ Primū quid sit cloaca.Est aūt cloaca locus cō-
cauus per quē colluuies quedā fluit.ff.de cloa.l.j.
§.cloaca.Et cloace appellatione etiā tubus z fistu
la continent.vt.d.l.j.§.cloace appellatiōe z tubus
scd̄m glo.ibi est foramē cloace vnde purgant col-
luuies aque.Fistula est aliud instrumentū ad idē:
et ex hoc infert Bar.ibi ad q̄stionem statuti dicen
tis.si quis offenderit aliquē in domo punit certa
pena:q offendens in hostio domus dr in domo
offendisse.de quo dic vt ibi per Bar.et per eundē.
in.l.cetera.§.hoc senatus.cl.ij.de leg.j.z ibi p doc.
et bal.in.l.data opera.C.q accu.nō pos.et adde q
dixi.in.j.lib.in tit.de claustro cloaca z porticu.et
ti.de hostio siue porta. ¶ Secundū q quis prohi
beat te volentē purgare vel reficere cloacam vel si
quid est immissum q vsus cloace impeditur qd re
moueri debeat.ff.eo.l.j.in prin. ¶ Tertiuz qd ille
qui vult reficere vel purgare cloacā caueat de dā.
infec.ff.eo.l.j.§.j.Et si quis velit cloacam priuatā
in publicam mittere vel cloacaz facere q haberet
exitum in publicā cloacam:q non est impedien-
dus.vt.d.l.j.§.idem labeo.et.§.fi.licz nouam cloa
cam in lo.pub.facere non possit.vt.l.fi.co.titu. et
ibi hoc no.Bar. Item hz locum hoc interdictum
qn̄ cloaca ex edibus tuis in edes vicini pertinet.
vt.d.l.in prin.et appellatione edium continetur
edificium hoc est ex edificio in proximum agrum.
vt.d.l.j.§.deinde ait pretor. item si quis hz vsum
cloace priuate q clam vel precario sibi non nocet.
Item si denuntiatur nouū opus cōtemni potest.
ff.eo.l.j.ff.hoc interdictū.et.§.qd si quis mihi.et
est ratio q talis nuntiatio est a lege improbata p
pter publicā vtilitatem.vt no.Bar.in.d.l.j.§.fi. et
est casus.in.l.de pupillo.§.si quis riuus.ff.de no.
ope.nun.qui assignat eandem rationem cum pu
blice salutis et vtilitatis intersit cloacas z riuos
purgari:et ideo pulcre etiam dicit tex.in.d.l.j.§.
curabit.ff.de cloacis.qd hoc pertinet ad salubrita
tem ciuitatū:et ad tutelam.z celum pestilens rui
nam minatur immunditijs cloacarū si non refi-
ciūtur.Et ideo rome cum tpe veri romani domi
nabantur.q habebant de istis cloacis z aquedu-
ctibus tam publicis q priuatis magnaz curam.
vt apparet.in di.titu.de cloacis.et.C.de aquedu-
ctu li.xj.et habebant aerem salubrem z erat sanū
ibi morari.vt dicit glo.vij.q.j.c.qualiter.per illum
tex.et vide ad hoc Alb.de ro in.l.si quis mihi mā-
dauerit.in prin.ff.man.nā lz hodie non sit sanum
de mense augusti morari rome in tm̄ si quis vltra

Nō est salubre citramōtanis habitare Rome mēse augusti.

montanus iuraret se moraturum rome in mēse
augusti non teneretur morari. q occasione talis
iuramenti posset vita temporalis amitti si rome
moraretur.vt dicit glo.no.in.c.vero.extra de iure
iuran. Et hoc forte est q erant cloace ibi. quidaz
dicunt propter quendā ventum q ibi regnat z pre
dicta procedunt in cloaca priuata.q hoc interdi-
ctum de illis tm̄ loquitur:publice enim cloace pu
blicam curā merentur.vt.l.j.§.hoc aūt interdictū
interpositū.ff.de cloacis.et pro publicis cloacis
competit aliud interdictum ne quid ad cloacam
publicā immittatur vel quid fiat.vt.di.l.j.§.fina.
et adde quod possum facere cloacā de nouo inter
edes meas z vicini inuito z cōtradicente seu nouū
opus nuntiante.vt.d.§.si quis mihi purgari.z.l.
fi.co.ti. dūmodo si in via publica velim cloacam
facere ipsam factam consentiente illo cui publi-
carum viarū cura cōmissa est.vt.d.l.fi.et ita tenet
Rof.in hoc interdicto in fi.que.l.fi.vult q habeat
locum aliud interdictuz ad exemplum predictoz
q ne facienti cloacam vis fiat quomin' publicaz
cloacam facere liceat. Et ita etiam tenet Spec.in
titu.de causa pos.z ppie.§.j.in vltima col.v. sed
nunquid.Immo plus dico z hoc bene nota.quia
hoc interdictum competit vt vicini edes domin'
veniat. et rescindat pauimenta cloace purgande
gratia si tm̄ paratus sit restituere.vel quod ex ne-
cessitate reficiende cloace refundat intm̄ qd cau-
tio damni infecti est interponenda.vt est tex.no-
tabilis cū glo.l.quod ait pretor.§.vnde flauius.ff.
de cloacis. ¶ Itez dubitari potest coram q iudice
istud interdictū intentari possit dic corā quolibet
pretore de cloacis potest agi per.l.j.ff. de cloa.sed
glo.et Bart.ibi dicunt qd dz peti licentia faciendi
ab eo qui pōt concedere postea poterit agere co-
ram quolibet iudice.z aduerte quod in istis inter
dictis Spec.in tit.de causa pos.z ppri.§.priuata.
in vlti.col.ver.pe.formauit duplicem libellum se-
cundū qd interdictum hoc hz duo capita.vt.l.j.§.
j.ff.eo.vt dixi.s.in prin.sed Rof.i hoc tit.formauit
alios duos libellos ad idem z pmo sic.Corā vobis

Forma libelli in hoc interdicto.

zc.cōpareo ego.B.et conqueror de.M.q me pro-
hibet cloacam meam q est in tali loco inter me z
ipsum reficere vel purgare.vnde ne me prohibeat
vel impediat ago contra ipsum.et ad hoc ppono
interdictum de cloacis vel actionem in factuz ei'
loco surrogatam.Et ita cōcipias libellum qn̄ vis
reficere vel purgare si aūt aliquid immisit per qd
impediatur vsus cloace ita dices. Corā vobis.A.
cōpareo ego.B.et conqueror de.M.qui in cloacā
meam q est inter me z ipsum immittit alia per q
vsus meus i illa cloaca impeditur vnde quod illa
remoueat ago contra ipsum z ad hoc propono in
terdictū de cloacis vel actionē in factum surroga
tam loco interdicti.et qd ita recte concipiatur in
hoc interdicto libellus improbat.in.l.j.in princi.
ff.de cloa.s videtur q non habeant locū ista inter
dicta vt possit ita concipi libellus.nā aut compe-
tit mihi ius habēdi cloacam aut nō. ¶ In primo
casu si ius mihi competit possum prohibere illuz
qui me impedit reficere vel purgare vel aliqd mit
tere per negatoriam.vel possum habere confesso-
riam ad vendicandā illam seruitutē libere.ff.de vi
et vi arma.l.idemq.§.vnde vi.z ideo frustra videt
quod cōpetat hoc interdictum. ¶ In scd̄o casu si
non competit mihi ius potest me per negatoriaz
prohibere.quasi non sit mihi ius in suas edes vel
in cōmune solum aliquid eo inuito immittere vl
mutare cū in re cōmuni melior sit conditio possi-
dentis.ff.cōmuni diui.l.sabinus. ¶ Item ecōtra
videt q etiam si ius nō habeat nihilominus pos-
sit facere cloacam.nam in hoc interdicto etiam si
quis vtatur vi clam vel precario tm̄ hz locum hoc
interdictum in alijs interdictis.secus est.vt.l.j.§.
hoc interdicto.ff.de cloacis.vt.s.dixi.s ad hoc res
ponder Rof. in hoc interdicto circa finē quod in
vtroq casu pōt intelligi siue haberet ius siue nō.
si eīn habz ius z competit sibi confessoria non pp
hoc tollitur interdictū immo locum habz:q illa
confessoria pretoriū continet.vt.l.ij.§.j.ff. si serui.
ven.et hoc interdictum est posses.vt ptz per.l.j.ff.
de cloacis.et no.per Specu.in ti.de causa posses.
et proprie.§.priuata.z hoc vidimus in vsufructua
rio.nam licz vsufructuarius habeat confessoriam
nihilominus habet interdictum vnde vi.vt.ff. de
vi et vi arma.l.idemq.§.vnde vi.si autem non ha
bet ius est sibi vtile et necessarium hoc interdictū
sufficit enim sibi talis qualis possessio. Nec dubi-
tet aliquis ex eo quod pretor fecerit mentionem
in interdicto de hoc verbo pertinet.vnde videtur
pertinere debeat saltem iure dominij, sed ad fa-

ctum extendat scz pertinet.i.dirigitur peruenit & extenditur.ff.de cloacis.l.j.§.qd ait pretor. Positiones aut & capitula actoris ita formari possunt Ego.B.dico qd inter me & te in tali loco ē cloaca. vt.l.j.§.cloaca.ff.eo. Item qd illam cloacam volebam reficere vel purgare. Item qd tu me prohibuisti.d.l.j.in prin. Itē qd volui & volo tibi cauere nomine dam.infec.&.d.l.j.§.j.&.§.si quis purgari. Item qd tu immittis tale quid pter quod vsus cloace mee impeditur. ¶ Reus vero pōt ita positiones et capitula econtra formare: ego.M.dico quod inter te & me in tali loco in quo dicis: cōstituisti mihi seruitutē vt nihil ibi possis phibere si hoc actor cōfitetur absoluitur reus. Item dico qd qn volebas reficere vel purgare cloacaz.ego petij a te vt caueres mihi noie damni infecti. Item qd tu cauere recusasti. Item qd te tytius tn phibuit et de his positionibus et capitulis habetur per Rof.in hoc interdicto & per Specu.in ti.de causa posses.& ppric.§.priuata.in vlti.col.in prin.ver.sz nunquid lz mihi cloacā facere.& in illo.§.priuata. ponunt forme libellor & positiōes actoris & rei in oibus interdictis spectantibus ad materiā aque ductus.de quibus.s.dictum est.& ideo ibi oino videas.et adde circa istam materiam cloace que dicam infra de seruitu.cloace.

Positiones actoris.

Positiones rei.

¶ De seruitute aque haustus.

Seruitus aque haustus est ius hauriendi aquam de puteo vel fonte vt de alia aqua vicini. Et ita vult Azo in summa.C.de ser.§.haustus aque: sz ego addidi vel de alia aqua vt oez aquā cōprehendat ex qua ius hauriendi aquā haberem.arg.l.j. in fin.ff.de fonte. ¶ Scdo loco in dubiuz reuoco an aque haustus sit seruitus. Et breuiter rndeo seruitutē esse.vt insti.de serui.§.in rusticorū.et.l.j. §.j.ibi sicut discrete sunt seruitutes ductus aque & haustus aque.ff.de fonte.l.si prius.§.via publica. ff.de aqua plu.ar.et.l.mella.§.fi.ff.de ali.& ciba.le. et probatur per tex.cū glo.in.l.j.§.in predijs.ff.de ser.rusti.pre.qd intellige qn debetur ius hauriēdi aquam necessariā agro vel laboratoribus in eodē agro.vt not.glo.in.d.§ in rusticor.& probat.in.d. §.fi.et ibi hoc vult Pau.de cast.qui dicit qd intelligit illum tex.qn seruitus aque haustus acquiritur per habentē prediū vicinū pro vtilitate ipsius predij.& tunc dr seruitus realis.alias secus.vt no.per glo.& doct.in.l.vt pomū.ff.de serui.et.l.pecoris.ff. de serui.rusti.predio.& per glo.Bart.et doc.in.d.l. mella.§.fi.quod declara:vt plenissime dixi.s.in.j. lib.in princi.post distinctionem serui.in ver.sz dubium pulcrū et subtile est quomodo cognoscatur &c.et in titu.precedenti.ij.q.prin.vbi plene disputatum est.an huiusmodi seruitutes sint reales vel personales et q̄ sit vtilitas hoc intelligere. ¶ Tertio dubitari potest qualis sit ista seruitus. et prio an sit realis et personalis.& hoc ptz ex his q̄ proxime dixi. ¶ Quarto an sit nominata vel innominata. Et glo.in.l.j.§.in predijs.de serui.rusti.pre. tenet quod ista seruitus & alie ibi posite sint innominate.et hoc ibi sequitur Pau.de cast. Sed ego aliqn dixi supra.in.j.lib.in.ij.diuisione seruitutis ver.scda diuisio seruitutis est.dic vt ibi. ¶ Quinto an ista seruitus sit rustica vel vrbana collige ex his que dicta sunt.in.j.lib.in.iiij.diuisione seruitutis ver.quarta diuisio seruitutis est. ¶ Sexto querit quomodo et qualiter & qn constitui possit hec seruitus:& dic quod potest expressum cōcedi ius hauriendi aquam.et inest iter ad fontem vel aquaz.&

Utrū haustus aque sit seruit'

si concedatur ius ad fontē inest et haustus aque. vt.l.iij.§.qui haustum.ff.de seruit.rusti.predio.et no.glo.fi.in.l.cpuis.C.de.fideius.& Azo in summa. C.de serui.§.haustus aque. Et predicta intellige quando tenet concessio haustus aque.puta q: est facta in fonte priuato.si autem non teneat: quia facta in flumine publico.tunc nec tenet itineris tacita concessio que expressum ad flumen publicū fieri potuit.vt.d.l.iij.§.vlti.et est ratio:q: quando expressum est inualidum nec valet qd tacite inest. Simile habet.C.si pen.ap.mors inter.l.si is qui. et.ff.de dona.inter virum et vxo.l.si sponsus.§.si maritus.et no.per glo.et doc.in.d.§.fi.et non solum si cōcedatur ius hauriendi aquā simpliciter venit iter.vt dixi per.d.l.iij.§.fina. sed etiā si concederetur haustus tm̄.vt probatur.in.d.§.in ver. tm̄.et.l.j.§.j.ff.si vsufru.pe.& ibi glo.ff.de vsu.& ha.et.l.si ita scriptum.§.regula.ff.de libe.et posthu. Itez ista seruitus aque haustus imponi potest ac consueuit qn̄ aqua est perennis sz duci non potest vt putealis.et que ita est submersa vt de flumine extra meatus et vsui esse non potest.vt est tex.in.l.j.§.loquitur.ff.de aqua quoti.et esti. Item aque haustus potest per eundem locū.vt hauriatur pluribus cōcedi sicut aqueductus et vt eisdem vel diuersis diebus & horis ducatur vel hauriat si aqua sufficiens est.vt.l.ij.§.j.et fin.ff.de serui.rusti.predio.pro hoc.l.lucio.ff.de aqua quoti.& esti. Et adde q̄ dixi.in ti.precedenti.in vj.&.vij.q.prin. Item potest concedi vni et alteri cedat.vt.l.cum essent. §.j.in fi.et ibi per glo.et doct.ff.de serui.ru.predi. Item non potest hec seruitus aque haustus imponi in alieno nisi vicinum habeat fundū ille cui seruitus constituitur.vt.l.ergo.ff.de seruitu.rusti. predi.nec potest vltra concedi q̄ quatenus ad eū fundum opus fit.vt.d.l.ergo.in fi.et no.Bart.in. l.eadem.§.cato.ff.de verbo.obli.in.vj.q. Item via publica interueniente seruitus haustus constitui potest.& non solum si via publica interueniat:sed etiam si flumen publicum.si non sit impedimēto transeundi magnitudo fluminis.puta:quia vado transiri potest.l.si prius.§.via publica.cuz.§.seq. ff.de aqua plu.arcen. Sed loco religioso vel sancto quo fas non sit vti tunc non potest seruitus haustus constitui:vel si in medio sit fundus alienus inter me & te nisi medius dn̄s iter ad trāseundum concesserit.vt.d l.si prius.§.sed si fund'. Similiter si ex flumine publico haustus aque velim vti et illi flumini ager tuus proxim' sit ad iter ad flumen concedi potest.alias ad flumen pro aqua hauriendi non ire posset.vt.est casus no.in.d.l.si prius.§.fi.cum glo.ff.de aqua plu.arcen.et est ratio.q: realiter non potest quis ire per fundum alienum dn̄o nolente.l.diuus.ff.de serui.rusti.pre. Fallit in quibusdam casibus:vt plene dixi.s.in ti. de serui.itine.versic.quero an qs currit. ¶ Quinto queritur quomodo quis vti debeat seruitute aque haustus.& in hoc considera cui debeatur seruitus aque haustus et qui debet seruitutez. ¶ Si queris de eo cui seruitus debetur.dic quod ipse dz vti eo modo quō vti solitus est.vel est sibi concessum.ar.l.iij.C.de aqueduc.lib.xj.et debet ita vti vt alij non cedat nisi dn̄o aque volente.vt.l.cum tenet.§.j.ff.de ser.rusti.predio. Si vero queris de seruitute debente:dic qd non dz alias facere propter qd tollat haustus aque puta vt. ex aperto terrenum facere et claudere.vt est text.in.l.ij.ff.de riuis.et dixi supra ti.proxi.in.viij.q.prin.ver. sed circa predicta dubitari potest.et ea que dicuntur. in.d.q.principali possunt adduci ad declaratione

Qualiter qs vti debeat haustu aque.

huius.q.& adde qd ille qui hz ius hauriendi aquā non dz etiā de publico i eo iure turbari quo vsus est tanto tpe cuius nō extat memoria.vt.d.l.iij.C de aquedu.& ibi per Bar. ¶ Sexto queritur quō & qn̄ amittatur ista dic si quis hz haustum per tps quo seruitus amittit non ierit ad fontē nec aquā hauserit haustus iter amisit.l.labeo.alias incipit siue sm vnaz lecturam glos.j.videlz qd ibi dicatur non ierit.ff.queād.ser.amit.l.j. Idem si ierit ad fōtem & aquā nō hausit.vt est ibi tex.sm aliā lecturā glo.videlicz q ibi non sit illa dictio nō.et ista scda lectura est melior:q: persona ppria nō hz dubitationem sm Flo.ibi & sic no.q qui perdit principale perdit accessorium:vl qui amisit antecedens amittit consequens.et vide que not.Inno.per.d.l. labeo.in.c.cum ex officij.in glo.j.ver.est not.extra de prescrip.qd sequitur Anto.et not.in.d.l.labeo. Nec ob.l.si partem in parte.in prin.cod.ti.q: ibi loquitur in iure querendo.l.labeo loquitur i iure quesito perdendo.& quanto tpe amittunt seruitutes vide ea que dixi.in.j lib.in.xix.q.princi.& in ti.precedenti.in.x.q.principali. Item amittit ista seruitus si quis alia aqua vsus fuerit de q̄ in seruitute imponenda non est actum.l.si quis alia.in prin.et.l.si cōem.ff.quemad.ser.amit.&.l.j.§.illud autem de aqua quoti.& esti. ¶ Sed quid si iui per aliam viā ad hauriendū per decē annos non per constitutam an vtrunq sit amissum:scz ius itineris & ius aque haustus. Glo.in.l.iij.§.q̄ hz haustuz in ver.ad hauriendum.ff.de seruitu.rusti.predio. distinguit:si haustus est accessorius itineri qd esse potest.vt ibi.&.s.dixi.et tunc vtrunq amittitur si econtra non valet:q: iter est accessorium ad aque haustū ar.C.si pē.app.mors inter.l.si is. Si autez ad vtrūq principaliter tenetur iter retinet tertiaz per haustū.vt.d.§.qui habet haustū ibi siue hauriendi aquā.ar.C.de agri.& censi.l.cum sancimus §.fina.lib.xj. Multis etiam alijs modis potest amitti ista seruitus aque haustus quos collige ex his q̄ dixi supra.ti.proxi.in.x.q.principali. ¶ Septimo queritur qua actiōe agatur. Respondeo si quis vult se fundare ex eo quod constituta sibi sit seruitus aque haustus & agere petitorio tunc cōpetit actio confessoria.l.ij.§.j.ff.si ser.ven.& ibi plene per Flo.et doc.et per Bar.et doc.in.l.si prius. ff.de no.oper.nuntia. ¶ Si quis vult agere possessorio prodita sunt duo interdicta. Unum est de fonte qd competit qn̄ quis habet ius hauriendi aquā de fonte vel puteo vel piscina vel lacu vel ab aliquo impeditur. Aliud est interdictum de fonte reficiendo qd competit qn̄ quis vult fontē vel puteū vel piscinā vel lacum quor aqua vtitur reficere vel purgare & ab aliquo impeditur.ff. de fonte. l.j.§.j.et.§.deinde ait.& ita Jo.in arbore sua actionum posuit duos circulos in qbus descripsit hec duo interdicta sm Spe.in ti.de causa.pos.et propric.§.priuata.ver.potero plerumq quis habz.et Rof.in tit.de fonte reficiendo.in prin. et aduerte q: ista interdicta de fonte reficiendo vel purgādo competant p aqua viua et sunt directa.q: verba. l.et mens concurrunt.et ita loquitur totus titul' ff.de fonte maxime.l.j.§.q̄ interdictū de cisterna. eo.ti.&.l.j.§.loquitur.ff.de aqua quoti.& esti. Sed si est aqua non viua sicut cisterna que hymbribus concipitur.vt.d.§.hoc interdictum de cisterna.sicut in multis locis cōmuniter nō reperit aqua viua.vt in apulia vel venetijs:& tunc videtur q non competat hoc interdictū.§.tamē sm Rof.in predictis ti.ille tex.debet intelligi quod non competat aliquod interdictum de predictis directe quia

Qn̄ amittatur ista seruitus.

verba editi de fonte deficiūt. tn̄ vtile interdictum cōpetit.& ita etiā tz Bar.in.d.§.hoc interdictū de cisterna.& illū tex.dicit elegāter Bart. facere ad.q. statuto prohibet sub pena mulieres portare plas mō quedā mulier portat plas fictas & otrafactas an puniat pena statuti. Et dic qd non debent esse naturales & non ficte esse.arg.d.§.hoc interdictū de cisterna.& ita al's iudicaui i ciuitate verone. Et adde qd portare plas vel vestes phibitas non est proprie delictum sed q̄dam abusio sm Cy.in cōsilio suo qd incipit in stadio azardi: et talis abusio est leuis.ideo pter eā quis nō esset in corpe puniendus.vt no.Bal.in.l.qcqd.in.ij.col.C.de ser.fugi.et talia statuta sunt irrationabilia ideo nō debent extendi sm Bal.in.l.qd non est necesse.in fi. ff.de.ll.& circa istā materiā statutorū phibentium portare plas vel certas vestes vel iocalia.vide que nota.Jo.an.c.ca q̄ fiūt a iudice.de reg.iur.in.vj.in mercurialibus.& per Alb.de ro.in.l.factū a iudice ff.de reg.iur.& in suo ope statutor in.ij.pte.q.ccvj. et per Anto.de bu.in suo tractatu de ornatu vtili. et habet per tex.& gl.xxj.q.iiij.p totū.& ego dixi plene in.l.mulieris.in prin.in.xj.q.ff.de ver.signi. Et adde qd p isto iure hauriendi aquā vl'ducendi qn̄ quis non permittit me vti vel amouit ipsuz aque haustum vel ipsam aquam possum implorare officium iudicis vt faciat me retinere cohercens aduersarium et rei competentis forma dans. et hoc qn̄ habebam illum vsum iure seruitutis al's competit confessoria vt dixi in pn.hui'.q l.ij.§.j.&.l.si curi.§.aristo.ff.si ser.ven.ita dicit.Spe in ti de offi.iudi.§.ij.ver.itē implorat loco principalis actoris. ¶ Octauo queritur quot sint necessaria ad h vt illa duo interdicta competere possint. & dic sm Rof. in ti. de interdicto de fonte reficiendo quod sex sunt necessaria. Primum qd fons sit siue pute' vel lacus vel piscina. Secundum qd in illis sit aq viua:al's non haber locum hoc interdictum directe sed vtile vt.l.j.§.hoc interdictum.siue phibeatur haurire aquaz siue puteū aperire:vt ibi. Quartum qd quis velit purgare fontem vel lacum vel puteum vel piscinam.ff.eo.l.j.§.deinde. Quintum quod ille qui fuit vsus fuerit vsus hoc anno nō vi non clam non precario.ff.eo.l.j.in prin.et.§.deinde. Sextum qd ita quis vtatur vel purget eo modo sicuti consuetus est vti siue purgare. ff. eodem l.prima.§.hoc interdictum.si vero quis velit purgare fontem vel cohercere aquam ne fluat vel dilabatur non competit hoc interdictum.ff.eo.l.prima.§.primo. ¶ Nono queritur qualiter debeat formari libellus in his interdictis. Dic interdicto de fonte potest sic formari. Coram vobis &c. Cōpareo ego.B.& dqror de.M. qui me prohibet vel impedit vti aqua de fonte lacu puteo vel piscina tali.cuius tales sunt fines qua aqua vsus sum hoc anno non vi non clam non precario: vnde ne me impediat vti sicut vsus sum hoc anno ago contra ipsum.et ad hoc propono interdictū de fonte vel actionem in factum et ista forma libelli probatur in.l.j.in prin.ff.eo. In interdicto vero de fonte reficiendo potest ita libellum concipere. Coram vobis &c.comparco ego.B.contra tytum qui me phibet purgare talem fontem vel reficere piscinaz lacum vel puteum cuius tales sunt fines.vnde ne me prohibeat purgare predictā sicut est mihi ius purgandi.vel non impediat vti sicut vsus sum hoc anno nō vi non clā non precario ago z ipm et ad hoc propono interdictum de fonte reficiendo vel actionem in factum et probatur ista libelli conceptio.in.l.j.§.inde.ff.de fonte.et de his vide.Rofr.

Forma libelli in h interdicto.

in hoc interdicto de fonte reficiendo.et p Spec.
in ti.de cau.pos.z pprie.§.priuata.versi.porro ple
rumqꝫ quis. ¶ Decimo z vltimo qritur qn̄o for
Positiones i hoc interdicto. mentur positiones vl' capitula. Et prio actor pōt
ita formare.ego.A.dico qd in tali loco cuiustales
sunt cōfines est fons vel puteus vel lacus vel pisci
na. Item qd in illis est aqua viua.et hoc dicas qd
est viua z cōpetit interdictum directe.sꝫ si non est
aqua viua hoc non dicas z competit vtile interdi
ctum.vt dixi.in.vij.q. Item qd tu prohibes me vti
aqua illa non vi nō clam nō precario ecōtra autē
poterit reus ita dicere ego.M. dico quod in tali
loco fluit fons sꝫ desit esse.et si hoc cōfitetur actor
succumbit. Item qꝫ in illo est aqua collecta de su
doribus.z si hoc actor confitetur succūbit.qꝛ non
cōpetit interdictū nisi pro aqua viua.qd intellige
de directo.sꝫ vtile bn̄ cōpetit vt sepius dictum est
Item qd tu vsus fuisti hoc anno aq̄ illa vi clam vl'
precario a me. Item qd tytius te phibet vti aqua
illa.vel purgare fontē aliter qꝫ vsus fueris. Item
qd vis querere venas siue aperire.vt.ff.de fonte.l.
j.§.fi.z de hoc vide per Rof.in hoc interdicto z de
fonte reficiendo.et spe.in ti.de causa pos.z pprie.
ver.porro plerumqꝫ quis habet ius.

¶ De seruitute pecoris ad aquam appulsus.

Pecoris ad aquam appulsus est
hēc ius appellendi pecoris agri mei p
predium vicini ad fontem vel puteū.
vt.l.j.§.in prediis.ff.de ser.rusti.pre.et
insti.de serui.§.in rusticorū.z not.Azo
in summa.C.de seruit.pecoris sed dubium est an
istud ius pecoris appulsus ad aquaꝫ sit seruitus:
et videtur qꝫ non nam pecora sunt mobilia z i pe
coribus et in rebus mobilibus nō consistit serui
tus predialis sed est quedā facultas que sapit i du
bio realitatem.z si aliquis legat mihi ius pecoris
appellendi cedit hoc legatum a morte testatoris
ita dicit Bald.in.l.vnica.§.libertatibus.in penul.
q.C.de cadu.tol.z pro hoc videt esse tex.in.l.mel
la.§.fi.ff.de ali.z ci.leg. in ōtrariū videt qd immo
sit seruitus pred.z rusti per.d.l.j.§.in prediis.z ibi
gl.hoc tenet z p.d.§.in rusticoꝝ.cū gl.sꝫ tu dic aut
pecora sunt constituta ad agrum stercorizandum
et debent viuere in fundo tuo et tunc est seruitus
realis seu predialis et rusticalis.vt in iuribus pro
xime allegatis.et hoc modo debet intelligi Rubri
ca nostra alias secus.ita tenet gl.in.d.§.in rustico
rū.et Azo in summa in.d.§.pecoris.qui intelligit
hanc esse seruitutē qn̄ ex predio meo non possum
percipere aliam seruitutē nisi qd ibi cōtineant pe
cora vel etiā qn̄ percipio ex fundo fructus vel sege
tes cultura pecorum.i.boum p quos colitur fun
dus quod habeo necesse pecora appellere in fun
dum vicinum et predictis adde q̄ dixi in tit.prece
denti.in.ij.q. ¶ Tertio dubitatur an ista seruitus
sit nominata vel innominata.ego al's dixi remit
tendo me in ti.precedenti in.iij.q.z idē dicas in se
ptem seruitutibus sequentib'. ¶ Quarto dubita
tur.qualiter vti debet quis hac seruitute dic quod
nō debet appellere maiorē numeꝝ pecoꝝ ad aquā
et si maior numerus appellet nō in oibus pecori
bus tunc prohibendum esse. Marcellus ait.qꝛ pe
cora separari possunt licet Trebatius dixerit vni
uersum pecus impune prohiberi: quia iunctum
pecus ei pecori cui appulsus debetur totum cor
rumpet pecoris appulsum.vt.l.j.§.trebati.z.§.se.
ff.de aqua quoti.et esti.et est ratio quia in separa
bilibus vtile per inutile non vitiat vt ibi.z.l.si spō
sus.§.generaliter.ff.de dona.inter vi.et vxo.cum
si ¶ Quinto z vltimo dubitari pōt qua actiōe agi
debeat p ista fui.z quot sint necessaria vt cōpetat
z quō formet libell' z positiōes siue capitula.z bre
uiter dic vt dictū est in ti.pcedēti:qꝛ ea q̄ ibi dicta
sunt locū habere possunt etiā in ista serui.z pbat
in.l.j.§.si qs vti.ff.de fonte.z hoc sentit Rof.in ti.
de interdicto de fonte reficiēdo z ponit tāqꝫ paria
serui.pecoris ad aquā appulsus z ser.haustus aq.
z similiter facit Spec.in ti.de cā pos.z proprie.§.
priuata.ver.porro.

¶ De serui.iuris pascendi.

Seruitus iuris pascēdi est ius
pecoris pascēdi in fundo alieno agri
mei cā vt.l.ij.§.in pdij.ff.de serui.ru.
pre.z insti.de ser.§.in rusticoruꝫ z.l.si
nautaꝝ.§.fi.d pscrip.ver.z dixi eē ius
qꝛ seruitutes sunt iuris.vt insti.de serui.in prin.z
l.j.in prin.ff.de ser.ru.pre.z.l.hec autē iura.in pri.
co.ti.z.l.ij.§.in pdijs.ff.de ser.ru.pre.pecoris etiā
dixi qꝛ hoc nomē est generale z cōprehēdit omnes
quadrupedes q̄ gregatim vescunt.l.legatis.§.pe
cudibus.ff.de le.iij.z insti.ad.l.aquil.in prin.et.ff.
eo.l.ij.et qꝛ lex.xij.tabu.loquebat de past.pecoris.
vt.d.l.qui seruandorū.§.fi.z.l.fi.C.ad.l.aquil.et p
hoc.l.iulianus.§.glans.ff.de exhiben.z.l.si peco
ra pascenda.C.de pac.dixi pascēdi quia hec serui
tus locum habet in pecoribus pascendis vel que
pascuntur.vt probatur in.l.pecoris pascēdi.ff.de
ser.ru.pre.z in iuribus.s.proxime allegatis dixi in
fundo alieno quia res sua nemini seruit.l.iure
communi.ff.de serui.rusti.predio.z.l.vti frui.ff.si
vsufru.per.et probatur in.d.l.si seruandorum.§.
fina. ¶ Ultimo dixi agri mei.qꝛ si haberem fun
dum pro quo tenerem pecora pascenda non pos
set esse tale ius pascendi seruitus presertim realis
seu predialis sed esset seruitus personalis seu ius
personale vt est text.cum glo.ordi.in verbo excep.
in.l.si quis vnas edes.ff.de vsufructu.et text.cum
gloss.et ibi docto.in.l.pecoris.z not.per glo.z do
cto.in.l.vt pomum.ff.de serui.per text.gloss.Bar
to.et docto.in.l.mella.§.fina.ff.de ali.et cib.leg.
Circa quod vide que plene dixi.in.j.lib.in princi.
post diffinitionem seruitutis et titu.de aquedu
ctu.ij.q. ¶ Uisa diffinitione huius seruitutis iu
ris pascendi quero primo que dicantur pascua.
Et dic pascua siue saltus dicuntur loca vbi bestie Que dicatur pascua.
pascuntur.l.sylua cedua.§.fina.ff.de verbo.sig.et
l.si diuortio.§.plane.ff.sol.ma.z.l.j.et per totum
titu.C.pascu.pub.vel priua.lib.xj.z vide glo.in.d.
§.plane.vbi dicitur qꝫ pascio dicitur locus vbi be
stie pascuntur allegat.d.l.si quis vnas edes.z tex.
in.l.instrumenta.in fine de fun.instru.z similiter
sylua pascua dicitur que pascuis pecudum est de
stinata vt.l.sylua cedua.§.fina. ¶ Quero secundo
quotuplex est pascuum Dic duplex. Nam quoddā
est publicum et quoddam priuatum.vt probatur
in rubrica et per totum titu.C.de pascu.pub.vel
priua.lib.xj.et de pascuis publicis dicemus in.xij.
et vltima.q.in principio. ¶ Quero tertio an ser
uitus iuris pascendi sit rustica vel vrbana.dic in
spiciendum esse an fundum propter quem debe
tur istud ius pascendi quoniam seruitus indica
tur rustica vel vrba prout est fundus cui seruitus
debetur.vt nota.gloss.in versicu.arcam.in.l.j.ff.
de serui.rusti.predio.z ideo si fundus propter quē
debet ista seruitus iuxta nota.per gloss.in.l.peco
ris.ff.de serui.rusti.predio.z ea que dixi.s.in.j.q.
in fine.est vrbanus erit seruitus vrbana.et si ru

sticus erit rustica.posset eṁ esse quod in loco non
esset abundātia terre puta in aliquo castello.tunc
esset necessariū tenere pecora causa stercorizandi
fundū vrbanum in quo esset hortus pro vsu fami
lie.l.vrbana pre.lia z cū ibi notatis per glo.z doc.
ff.de verbo.signi.circa quod vide q̄ plene dixi in
Qualiter acquiratur seruit' iuris pascēdi. primo libro.in.iiij.diui.seruitutis.z per ea que di
cūtur ibi declaratur ista questi. ¶ Quero quarto
quomodo acquiratur ista seruitus dic qꝫ plurib'
modis. ¶ Primo institutione vel alia vltima vo
luntate si ius pascendi relinquatur.arg.insti.de
serui.§.fi.z de vsufru.§.j.et.l.vsufructus pluribus
modis.ff.de vsufru.z l.corruptionē.in prin.C.co.
tit.cum simi. Secundo pactionibus z stipulatio
nibus vel contractibus puta emtione venditiōe
vel donatione.vt probatur insti.de seruit.§.pe.cū
glo.in ver.pactionib'.et insti.de vsufru.§.sine isto
¶ Sed circa hoc dubitatur an vendito vl' legato
fundo videantur vendita pascua que sunt vel de
bentur in alijs predijs venditoris.et in hoc distin
gue. Aut pascua erant deputata ad vsum fundi vē
diti et cū eo vno nomine nuncupata.z tūc veniūt
etiā pascua.vt est casus.z ibi hoc no.Bar.in.l.seic.
§.si tyrānc.ff.de fundo instru.z pbatur.in.l.testa
trix.§.j.ff.si ser.ven.facit.l.fi.in prin.cuꝫ ibi no.ff.
de ser.vrb.pre.z.d.l.testatrix.in prin.et.in fi.et.l.j.
cū ibi no.per glo.et Bar.ff.de re.du.aut dicta pas
cua erant deputata ad vsum fundi venditi sꝫ vno
noie non erant nuncupata z tunc illa pascua fue
runt extra q̄ erant deputata ad vsum dicti fundi
rū.et idem per tex.d.l.testatrix.§.j.qꝛ vendendo
fundū simpliciter presumitur vendidisse totum z
cuꝫ oī iure sibi spectante nisi aliquid sit exceptua
tum.vt.l.q̄ tabernam.cū ibi no.ff.de contrahen
em.et ven.in.l.j.C.que res pi.da.sit et Bal.in.l.j.
C.qui testa.fa.pos.l.si domus.§.fi.ff.de lega.j.z in
l.tytia testamēto.§.lucius tytius.de leg.ij.et hoc
intellige quando pascua.i.ius pascendi debet ven
ditori in fundo alieno pro fundo vendito:qꝛ tunc
est proprie seruitus.vt.d.l.testatrix.§.fi.cuꝫ glo.in
ver.legatario.in fi.et idem qn̄ pascua deberentur
in fundo vniuersitatis.qꝛ tunc etiā posset dici ser
uitus debita vni ad vniuersitatem vendidi fundū
propriū seu debita illi fundo.qꝛ lꝫ fundus in quo
debetur ius pascendi sit vniuersitatis; non tn̄ de
singulorum.l.intantum.§.vniuersitatis.ff.de re.
diui.et.l.sꝫ si hac.§.qui manumittitur.cū ibi not.
ff.de in ius vo.sꝫ si vendens haberet ius cōpascen
di in fundo cōmuni ista nō posset dici proprie ser
uitus.qꝛ res sua nemini seruit etiam cōmunis vt
singulis.vt.l.in re cōmuni.ff.de ser.vrb.pre.z.l.vti
frui.ff.si vsufru.pe.et ita debꝫ intelligi glo.in.d.l.
testatrix.§.fi.ff.si ser.ven.et ex hoc sequitur si vni
uersitas alicuius ville emit saltē rem cōmunem:
vt ius pascendi haberet.z aliqui de dicta villa pre
dia sua propria vendiderint si aliud dictum nō est
venit in dicta venditione ius cōpascendi qd habe
bat dictus venditor.vt est casus.in.d.l.testatrix.§.
j. Et propter hoc alias iudicaui.in.q.mihi sic cō
missa. Quidā habebat in flumine athesi vnū mo
lendinum magni pretij.z qꝛ in illo flumine prope
erat alius locus p molendino faciēdo vt aliquis
non haberet cām construendi ibi aliud molendi
nū et damnificandū suū emit illū locum seu postā
molendini solūvt remaneret vacua ne dānificare
tur suū molendinū.vendidit molendinum simili
ter iudicaui qꝫ in illa venditiōe veniret etiam illa
posta mol dini per.d.l.testatrix.§.j.ff.si ser.ven.et
faciunt ea q̄ dicta sunt qd est notā. predicta tamē
intellige nisi quantitas predij suaderet contrariū
puta qꝛ pretiū conueniret solū molendino ac po
ste molendini.qꝛ vtrūqꝫ multo plus valeret.ar.l.j.
cū ibi no.ff.ad treb.et ar.l.notabilis.in.l.j.§.j.in
ver.agendo.in fi.ff.de superfi.et glo.in.l.semp in
stipulationib'.ibi iter actus intellige etiā actū ra
tione rei.de reg.iur.et glos.in.l.in obscuris.co.ti.
facit.c.j.§.donare.i ti.qualiter olim feu.pos.alie.
et qd no.Lud.in.l.diuor.§.ob donationes.in.ij.
col.ff.so.ma. Et idem dico de iure pascendi vt nō
veniat in venditione facta de fundo qn̄ pretiū cō
ueniret solum rei vendite z non iuri etiaꝫ pascēdi
per predicta. Aut dicta pascua non erāt deputata
ad vsum fundi venditi.nec eo noie nuntio pban
tur cū fundo vendito et tunc aut pascua siue ius
pascendi nō debentur nisi illi q̄ hꝫ certum nume
rū campoꝝ.xxv.sicut est in quibusdā locis statutū
et tunc si quis vendiderit simpliciter fundū suuꝫ
pro maiori nūero campoꝝ xxv.etiam nō videtur
vendere pascua seu ius pascuandi:qꝛ illud ius nō
debetur extraneo ex forma statuti nisi habeat vi
gore emtionis.qꝛ in ea nō est nominatus.l.inven
dendo.in prin.ff.de contrahen.em nec vigore sta
tuti:qꝛ illud non loquitur nisi in habentibus cō
modum bursale singulis mensibus.puta quia qn̄
bestie hominum illius ville pascuntur gratis z si
ne aliquo pretio quod detur communitati.nam
tunc licꝫ nomen sit vniuersorum tamen effectus
est singularis.vt.l.sicut.§.j.ff.qd cuiuscꝫ vni.no.z
d.l.intantum.§.vniuersitatis. Et ideꝫ dico quod
omnis vtilitas peruenerit ad vniuersitatem z ea
postea diuidentur iure singulari eadem ratione.
Sed archi.z Rof.xiiij.q.ij.c.j.dicit quod lꝫ in cau
sa vniuersitatis constitutiones de vniuersitate ad
mittantur.tamen nō omnino eis plana fides ad
hibetur:z sic non faciunt plenam probationem.
inducunt Ant.de bu.in.c.cum nuntius.extra de
testi.qui dicit hoc dictum Arch.procedere quo ad
vniuersitatem non quo ad ecclesiam.quia res vni
uersitatis plus spectant ad singulos qꝫ res eccle
sie ad singulos. Et sic vult Anto.de bu.facere dif
ferentiam inter vniuersitatem singularem et ec
clesiam que differentia non placet Io.de imola.
in.d.c.cum nuntius.ex quo commodum ita ap
plicatur vniuersitati in vno casu sicut in alio nec
magis spectat ad singulos in vno casu qꝫ in alio.
Unde ipse dicit quod vbi plures qꝫ duo testes pos
sunt haberi.duo de vniuersitate non sufficerent.
et hoc modo intelligitur dictum Archi. Sed vbi
nō possent haberi nisi duo forte propter facti an
tiquitatem tunc in subsidium staretur dicto duo
rum testiū ex quo commodum venit applicandū
vniuersitati.facit in simili quod not.Barto.l.de
minore.§.tormenta.ff.de questio. Ego autem in
hoc articulo quantū ad materiam iuris pascendi
puto aliter esse dicendum ita distiguēdo. Si que
ritur an hoies de vniuersitate possint esse testes.
aut est questio inter homines de vniuersitate illi
distincte possunt in testimonium adhiberi et de
ponere pro vno de vniuersitate et pro alio.quia
tunc cessaret cause suspitio cum presumatur in du
bio testis diligere vnum sicut alium ex quo cense
tur inter eos esse par affectio.ar.l.non solum.§.
de vno.et quod not.Bar.ff.de ritu nup. Et ita te
net Cardinalis zabarel.in.c.cum nūtius.in fine.
extra.de testi.et pro hoc facit qd not.Bar.in.l.ex
traneo.§.de quest.ff.de quest.z.l.qui istud.ad fi.ff.
de testa.pro hoc est tex.cū gl.magna.in fi.in.v.q.z.
c.cōsanguinei.et glo.et doc.in c.postremo.de ap
pel.et qd not.Bal.in.l.cum alie.C.de legi.aut est
questio ne inter homines aliquos de vniuersitate

er extraneum:et tunc alij de vniuersitate possunt
esse testes nisi sentirent aliqd commodū vel senti
re possent:qꝛ similem causam haberēt.vt.c.perso
nas.cuꝫ ibi no.extra de testi. Aut non est qd inter
hoies de vniuersitate:sed inter vniuersitatem ꝛ ex
traneū.ꝛ tunc aut tractatur de iure pascendi cō
peteti tm̄ vniuersitati.ita ꝙ vtilitatis effectus i
totū vel in parte venit etiā in singulos de vniuer
sitate vł principaliter:qꝛ singuli depascunt aīalia
sua.ꝛ tūc non possunt testificari illi q̄ sunt de ipsa
vniuersitate qꝛ dicerētur esse testes in facto ꝓprio
l.oibus.ff.de testi.et.l.nullus.ff.eo.ti. Idem qn̄ vti
litatis effectus principaliter cōpeteret vniuersita
ti et in cōsequētiā singulis de vniuersitate:puta qꝛ
vniuersitas locat pascua ꝛ recipit pretiū quod di
uidit postea inter singulos.et idem ratiōe.vt dixi.
facit glo.singularis.l.de iure.ff.ad municip.et qd
no.l.ex quacunqꝫ.ff.si quis in ius vo.non ie.qd est
intelligendū qn̄ sunt singuli capaces illius vtilita
tis.alias secus.sicut cōtingit in causa monasterij.
qꝛ licet qn̄qꝫ de bonis monasterij fiant portiones
inter singulos monachos.vt.c.insinuante.extra
.qui clerici.ꝛ.c.dilecto.de preben.tn̄ nō singuli mo
nachi habent ius petendi illas portiones.vt ibi
no.facit qd habetur in.c.ij.de sta.mo.ꝛ.c.edoceri.
de rescrip.et ꝓpterea singuli monachi i causa sue
vniuersitatis poterunt testificari:ꝛ hoc vr̄ cardi
nalis zaba.in.d.c.cū nuntio.q̄ facit dr̄iam inter
cām vniuersitatis secularis et eccl'iastice. Aut tra
ctatur de iure pascendi qd cōpetit vniuersitati tm̄
qꝛ nullo mō cōmunicatur cū singulis de vniuersi
tate nec inter eos diuiditur.ꝛ tunc q̄ritur nunq̄d
hoies de illa vniuersitate possint i testes admitti
et examinari.ꝛ dic qd sic per.l.intm̄.§.vniuersita
tis.ff.de re diui.et.l.sed si hac.§.qui manumittir̄.
ff.de in ius vo. Aut querir̄ nunquid dictum coꝝ fa
ciat plenā fidē.et sic an sint dicti testes oi exceptio
ne maiores:ꝛ in hoc ego tenerē opi. Arch.videlꝫ ꝙ
non facerent plenā fidē seu p̄sumtionē inducant.
qꝛ negari nō potest eos non habere aliquam affe
ctionē ad suā vniuersitatē:qꝛ si cōmuniter hr̄e cō
sueuerūt:ideo hoc presumere debemus.ar.l.certi
cōditio.§.si nūmos.ff.si cer.peta.et ꝑ id quod ha
betur per glo.ꝛ doc.in.l.j.C.de arbi.ꝛ ideo nō sūt
oi exceptione maiores ex q̄ exceptio ista presumta
potest eis apponi.vt est glo.no.in.c.j.in ver.maio
res.extra de cōsan.ꝛ affi.ꝛ insti.de inuti.stip.§.itē
verboꝝ. Nec facio differentiam absolute inter vni
uersitatē ecclesiasticā ꝛ secularem sicut facere vide
tur. Ant.de bu.in.d.c.nuntius.de testi.puto tn̄ qd
maiorem presumtionē faciant qui sunt de vniuer
sitate ecclesiastica ꝙ illi qui sūt de seculari tum qꝛ
minus iuris hn̄t persone ecclesiastice.qꝛ ius quod
habent in vniuersitate ecclesiastica non transmit
tunt ad heredes sicut faciunt laici.iuxta no.in.c.
presenti.de offi.ordi.in vj.cuꝫ si.tū qꝛ persone reli
giose seu ecclesiastice magis in dubio sūt digne ꝙ
seculares.ar.glo.not.lxx.dist.monachꝰ.in ver.exa
minari. Credo tn̄ si essent plures fidem plenā fa
cerent:qꝛ hoc quod deficit in fide supplet nūerus.
vt est gl.nota.in.l.ij.§.eiusdem quoqꝫ principis.
in ver.numerus.ff.de testi.ꝛ ꝑ hoc glo.j.in.c.cum
a nobis.ꝛ ibi doc.extra de testi.et tex.cum glo.in.
c.cū causam q̄.extra de ꝓba.facit qd not.Bart.in.
l.j.§.idem cornelio.ff.de q̄stio.ꝛ Bald.in.l.si quis
ex argentarijs.§.ij.ff.de eden. In hoc tn̄ concludo
relinquendū esse arbitrio iudicātis an illis testibꝰ
sit plena fides adhibenda q̄ hꝫ considerare quali
tatem ꝛ conditionē testiū siue personaꝝ ꝛ quanti
tatē cause:ꝛ si tota vniuersitas magnā hꝫ in illa cā
affectionē ita vt sit suspicandū de illis de vniuersi
tate testificātibꝰ.ar.l.iij.§.j.ꝛ.§.eiusdemqꝫ pricipis.
cū ibi nota.ff.de testi. ¶ Sꝫ pone iuxta p̄dicta qd
testis examinatus in causa vniuersitatis.puta pas
cuis si sentit cōmoduꝫ dixit qd nō an intelligatur
falsum dixisse vt repellatur a testificādo vel qn̄ col
ligitur ex precedentibus si repellabatur dixit fal
sum.alias secus. Itē dixit Bar.in.l.ex quacūqꝫ.in.
iiij.col.ff.si quis in ius voc.nō ie.de quo dic vt ibi
per eū ꝛ doc.qd perpetuo tene menti. ¶ Quarto
principaliter acquiritur hec seruitus vel ius pas
cendi sententia.ar.l.vj.que incipit vsufru.§.j.ff.de
vsufruc. ¶ Quinto acquiritur etiam hec seruitus
lege vel statuto. Nā.l.acquirir̄.i.acquisita est.qꝛ de
iure cautū est vt quicūqꝫ per terrā transiens equū
suum pabulare voluerit iuxta viam i propinquo
loco amplecti possit ad refectionē ꝛ respirationeꝫ
equi sui impune etiam de herba viridi ꝛ sylua siue
vastatione vtatur pro sua cōmoditate et vsu neces
sario. Iteꝫ dicit tex.in.c.j.§.fi.in ti.de pace tenen.
in vsi.feu.quem tex.declara vt ibi per do.Iaco.et
Albe.ꝛ hoc tenet ibi Bal.qui dicit per illum tex.ꝙ
quicunqꝫ transit per terram cum equo pōt equū
suū saturare iuxta viā et potest etiā vti herba viri
di et sylua siue deuastatione alicuius.ꝛ ideꝫ tenet
Albe.de ro.in.l.fi.C.ad.l.aquil.pro hoc facit.quia
de iure diuino licitum est comedere vuas in agro
alterius.sed nō exportare ꝛ colligere spicas et nō
mittere falcem in messem alienam.de conse.di.v.
discipulos.et plus dixit Bar.in.l.ij.in fi.per illum
tex.C.de pascu.pu.vel priua.li.xj.qd milites impe
ratoris descendentes ad partes tuscie possunt pe
tere a tuscis vt assignent eis prata quibus possint
eorū equos pascere non tamen debent deuastare
prata vt ibi. ¶ Sꝫ contra predicta opponir̄ et vr̄
qd immo non liceat in alieno pascere equū etiaꝫ
iuxta viaꝫ.l.quintus mutius.ff.ad.l.aquil. Solu.
ille.§.fi.in.c.j.de pace.debet intelligi ḃm Anto.de
yser.ibi ꝙ ille qui pascebat non erat in agro.sꝫ in
via.vnde se appropinquabat ad sepem separantē
agrum a via et recipiebat de herba vel frondibus
pendentibus supra viam vel accipiebat de herba
ex sylua ibi ꝓpinqua iuxta viā pro refectione equi
sui fessi quod licet dummodo sine damno faciat ꝛ
est ratio.quia sibi prodest ꝛ alteri non nocet.ff.de
euic.l.in debitoris.in fi.sed do.Ia.de alua.in.d.c.
j.§.fi.dicit ꝙ licet ista lectura in se sit vera tamen
nō vr̄ illi litere cōuenire.qꝛ ille tex.§.fi.presuppo
nit qd transitus fiebat per terrā et non per viam
item qꝛ satis modicā dubitationē habebat.idcir
co alij legunt scd̄m eum ꝙ iste equitans pascebat
equum suū in agro iuxta viam.quod licet tum qꝛ
sibi prodest ꝛ alij non nocet.tum qꝛ facit hoc ex ne
cessitate ac etiam qꝛ iuste credebat dn̄m permissu
rum si hoc sciret.vnde nō dicir̄ delinquere.vt no.
insti.de obl.q̄.ex delic.na.§.furtum. Item qꝛ licet
hoc videar̄ iuridicum tn̄ cū istud sibi prodest ꝛ al
teri non noceat equitas suggerit vt hoc admittar̄
vt videmus in sili.in.l.in sūma.§.iteꝫ varus.ff.de
aqua plu.arcen.ꝛ ita no.glo.q̄ hoc tꝫ xxiij.q.ij.c.fi.
¶ Sed circa p̄dicta cōmuniter sunt statuta q̄ spe
cialiter prouident in quo loco et in quo tpe licitū
sit pascuari. Sꝫ quid si statutū est in ciuitate vt in
talibus pratis hoies nō possint tenere bestias ad
pascendū.j.terminos designatos.ꝛ sic in certa ꝑ
te prati poterit pasci ꝛ in certa nō ꝛ quidā fuit ac
cusatꝰ ꝙ tenuerat bestias in dictis pratis nec fue
rat dem̄ in accusatiōe.j.termios designatos et sic
simpliciter fuit ꝓbatū an ex hoc sequi possit con
dēnatio Bar.format hāc.q.in.l.de pupi lo.§.q̄ nū

ciat.ff.eo.ti.ꝑ quā dicit qn̄ vnū ꝛ idē factū nō est ꝓ
hibitū in qualibet ꝑte loci dꝫ exprimi.probari ꝗ il
la pars loci in qua factum est punibile.ꝛ pro hoc
vr̄ tex.ḃm eum in.l.j.in.fi.cum.l.se.ff.de incen.ru.
et nau. Item dicit Bar.de tpe. Pone post mediuꝫ
mēsem martij licet pascuari in certis pratis et nō
ante qui accusauit de mense martij non dicit in
qua parte dicti menses nisi exprimar̄ ꝛ probet illa
pars tpis in qua factū est punibile non sequir̄ cō
demnatio:pro hoc optime facit qd no.l.cū actū.ff.
de neg.ge.ꝛ pro hoc ego allego qd no.Ang.in.l.in
subitōne.de vul.ꝛ pu.vbi dicit per illū text.qd vbi
certū ꝛ determinatū tps est de substantia dispoi
tionis illud pūctualiter interuenire debet al's di
spositio non tꝫ allegat.d.l.est actū.d.l.mr̄eꝫ.C.de
proba.per quem tex.bal.ibi dicit multas qōnes si
miles vꝫ si ex forma statuti magnates nō possunt
intrare palatium ante pulsationē campane sub
certa pena si probatur introitus nō sufficit nisi ꝓ
betur explicite ꝙ percussit post sonū campane vel
intrauit ante sonum.l.denuntiasse.§.quid tn̄.ff.
de adul.l.pretor.§.dotē.ff.vi bo.rap. Item si p̄sby
ter a parochiano petit decimas de quesitis ꝛ pa
rochianus dicit se non teneri.quia ille quesiuit
ante cōsiliū lateran.dꝫ eū probare qd ante q̄si
rit eū sacerdotis intentio sit fundata de iure cōi
ḃm Cyn.ꝛ Ang.in.d.l.in rōnem. Idem dicit Ang.
si creditor agit hypothecaria cōtra ipsuꝫ possesso
rem possessor cōfiterer̄ rem fuisse de bonis debi
toris.sed negat fuisse eius tpe obligationis cōtra
cte. Nam creditor dꝫ ꝓbare qd illo tpe fuerit debi
toris ꝙ istud est de substantia ad fundandum in
tentionem creditoris ḃm Cyn.in.l.ꝛ que nondū
§.ꝙ dꝫ.ff.de pig.quod dicit esse veꝝ in priuato cre
ditore agente secus est in fisco.vt est text.singula
ris ḃm vnam lecturā in.l.j.C.de iure fis. Item pro
hoc allego quod no.idē.Ang.in.l.ij.in.ij.col.C.de
pe.here.vbi dicit per illaꝫ.l.ꝙ vbicunqꝫ aliqd tps
punctualiter est de substantia ad victoriā reportā
dam illud tps dꝫ probari liquido ꝛ punctualiter
allegat.d.l.mr̄em.ꝛ.d.l.cū actū.ꝛ idem dicit in lo
co vt.d.l.non solū.§.sed vt ꝓbari.ꝛ idē dicit in ꝓ
curatore denūtiante vt procurator.vꝫ.l.denūtias
se.§.quid tn̄.ff.de adul.ꝛ idē etiā dicit esse in alia
qualitate.l.pror.§.nō aūt.et.§.si q̄s dolo.ff.si q̄s
test.li.es.eius.fu.ꝛ idem vult ipse An.in.l.j.§.fi.ff.
de incē.ru.ꝛ nau.q̄ dicit qd vbi lex exigit certū lo
cū vel tps illud deduci ꝛ pūctualiter ꝓbari opꝫ vt
ibi ꝛ.l.si q̄s ex naufragio.eo.ti.ꝛ.l.libelloꝝ.ff.de ac
cu.cū si.ꝛ idem etiā dicit Ang.in.l.cū q̄.§.publicia
na.ꝑ illū tex.ff.de pub.q̄ subdit quod cautus sit il
le q̄ dꝫ ꝓbare in deducendo ꝛ ꝓbādo dem̄ tps pū
ctualiter al's succūberet.facit.l.sed si alienū.§.in
extraneis eo.ti.ꝛ istam sniaꝫ tꝫ etiā.Bart.in.l.ma
trem circa prin.C.de ꝓba.q̄ dicit ꝙ qn̄cunqꝫ pro
batio cōsistit in dr̄ia tpis vel loci oportet qd fun
dās se ex dr̄ia probet dr̄iam per.d.l.matrē ꝛ per
d.l.cum actū.facit.l.in illa stipulatione si cal.et.l.
hoc in iure.ꝛ qd ibi no.bar.ꝛ doct.ff.de ver.ob.et
idē in effectu tꝫ bal.in.l.fi.in.iij.col.ver.ex q̄buscō
cludo ibi vbicunqꝫ iuris rō.C.de edic.diui adri.
tol.per totū.et per hoc etiā facit qd no.Inno.in.
c.cū inhibitio in vlt.glo.extra de clan.de spon.et
qd no.Flo.in.l.si dn̄s seruum in fin.ff.ad.l.aql.q̄
dicit ꝑ glo.ibi ꝙ vbi actus pōt se habere ad habi
tū ꝛ ꝑmissuꝫ semꝑ i dubio intelligir̄ esse factus ex
potestate ꝑmittēre ꝛ dicit hāc esse notabilem pre
sumtionem q̄ ꝓbar̄ in.l.merito.ff.pro socio.et de
ista qōne vide plene per abbatē in.d.c.auditis.in
vltima charta extra d̄ p̄scri.ꝛ adde.l.cū te.ꝛ qd ibi
no.Saly.C.de dona.l.aut stichus.ff.de statu lib.
¶ Quero.vj.principaliter quō q̄s debeat vti ser
uitute iuris pascendi.ꝛ primo dic ꝙ dꝫ vti ꝑut in
constitutione seruitutis cōuētum est ar.l.j.§.si cō
uenit.ff.deposi.vel prout est consuetudo vel statu
tum in loco ar.l.qui luminibus.ff.de serui.vr.pre.
ꝛ.l.an in totum.C.de edi.priua.facit quod dixi.§.
in seruitute aqueductus in.viij.q.princi.et ideo
quis valet vti illo genere pecorū de quibus cōuen
tū est in constitutione seruitutis:ꝛ nō alio.ar.l.cer
to generi.in prin.ꝛ ꝑ totam illā.l.ff.de ser.ru.pre.
¶ Sed quid si simpliciter est constituta seruitus
vel ius pascendi in fundo alieno an possit cū om
ni pecore cuiuscūqꝫ generis pascuari.ꝛ videtur ꝙ
sic si nō est exp̄ssa sp̄es pecorū ar.l.in tradendi.in
prin.ff cō.pre.ꝛ.d.l.certo generi.§.fi.ꝛ.l.si ḃuitus
in prin.cū ibi no.ff.de ser.vrb.pre.qd credo esse ve
rū nisi ex alijs circūstātijs appareret cōtrariū sen
sisse p.l.si seruus plurium.§.fi.cū ibi notatis.ff.de
leg.j.cū si. ¶ Item q̄d si est expressum de pecudi
bus ꝛ reperiunr̄ pecudes gētiles ꝛ nobiles q̄ hn̄t
optimā lanā et magnā curam ꝛ custodiā requirūt
vt sunt pecudes veronēses.et reperiunr̄ etiaꝫ alie
q̄ hn̄t lanā grossam et non requirunt custodiam
vt sunt pecudes italic ꝛ seruitus simpliciter est cō
stituta de pecudibus an possint ad pascua duci tā
pecudes grosse ꝙ nobiles vel econtra puto qd sit
inspiciendus locus in quo sit seruitus constituta.
qꝛ si in illo sunt tantum grosse non intelligerer̄ de
nobilibus et econtra si aliquod damnū vel inter
esse esset cōstituēdi seruiturē.qꝛ in dubio vider̄ esse
actū de illis in loco vbi esse cōsueuerūt ar.l.semꝑ
in stipulationibus cū ibi notatis.ff.de re.iur.nec
debet applicari numero pecoꝝ vti in pascendo ꝙ
sit seruitus cōstituta ar.l.j.§.trebatius.cū.§.seq.
ff.de aqua quoti.et esti.de qua etiā dicā in sequēti.
q.principali nec in alio mō vel tpe cum sit serui
tus constituta.l.certo generi.ff.de ser.ru.pre.et.l.
si eo loco.§.fi.ff.si ser.ven.ꝛ.l.si cui est via in.prin.
ꝛ.l.si quis alia.in prin.ff.quemadmo.serui.amit.
ꝛ.l.si communem.§.j.codē titu.sed vbi non esset
conuentio vel consuetudo aut statutum debet vti
ḃm naturam seruitutis iuris pascendi de qua ha
betur in.l.pecoris.cū.l.seq.ff.de serui.rusti.predio.
Item non debet quis vti pascuis cum pecoribus
morbosis seu pestiferis quia alia pecora contagio
ne morbosi pecoris perirent seu perire possent.l.
iulianus.in princi.cum ibi notatis.ff.de acti.em.
Unde dicitur Morbida facta pecus totum corrū
pit ouile. Ne maculet socias est separanda grege.
Et ideo scribit beatus Hieronymus. Resecande
sunt putride carnes ꝛ scabiosa ouis repellenda ne
tota domus ardeat.massa corrumpar̄ corpus pu
trescat et pecora intereant.vt haber̄.xxiiij.q.iij.
resecande.ꝛ ꝑ hoc est tex.in.c.j.ver.ouē morbidā.
ff.de sta.ho.ꝛ ibi glo.dicit ꝙ vna ouis morbida to
tum gregem inficit.xlv.di.sed illud refert et facit
text.cum glo.in.ver.iuncta.§.ex hoc edicto.ff.de
dā.infec.ꝛ tex.in.l.ij.C.de sum.tri.ꝑ quē dixit ibi
guil.de cu.et bal.ꝛ pau.de cast.ꝛ doc.ꝙ vbicunqꝫ
est hmōi timor infectionis pōt fieri expulsio etiā
de ciuitate allegat in aut.iusiurā.qd pre.ab his in
fin.ꝛ etiā dicit ꝙ si aliqua inhonesta mulier venit
in viciniā pn̄t vicini facere ipsam expelli.ꝛ idē de
leprosis ꝛ similibus.ꝛ de hoc est glo.in.c.j.in ver.
expellant.de vsuris in.vj.de hoc etiam scripsi in.l.
ediles etiam.§.pedius in.iiij.notabili.ff.de edi.
edic.quod bene no.quia quotidie pōt contingere
¶ Nunquid aūt habēs seruituteꝫ iuris pascendi
in fundo alieno debeat ipam seruiturē postea di

Qualr vtē dū sit ḃui tute iuris pascendi.

uidere.distingue duos casus.aut ambo sunt con-
tenti diuidere.aut vnus tantum vult diuidere al-
ter non primo casu subdistingue.aut queris de di-
uisione seruitutis.et ista nō pōt diuidi q2 est indi-
uisibilis.l.si vnus.ff.de serui.rust.predio.et.l.si sub
vna.§.fi.ff.de verbo4 obli.et hoc vult glo.fina.in.l.
si ex meo.ff.de ser.rusti.pre.et hoc tz Bar.in.l.stipu
lationes non diuiduntur in princi.in.ij.opi.ff.de
ver.ob.et est rō quia seruitutes rustice reales sunt
sm indigentiam rei vel pdij dn̄antis et vsui in hoc
equiparatur.vt.l.ergo.in fin.ff.de serui.ru.pre.et no.
bar.in.l.eadem.§.cato.in.vj.q.et.d.l.stipulatiōes
nō diuiduntur in.iiij.q.post medium col.de ver.ob
et ideo sicut vsus est indiuiduus.l.vsus pars.ff.de
vsu et habi.ita etiam seruitus iuris pascendi. Aut
queris de fundo in quo debetur seruitus iuris pas-
cendi vel de ipsis pecoribus et in his potest fieri di
uisio vez vt circa partem fundi pascantur et in il-
la sit seruitus et in alijs partibus fundi remittatur
seruitus.vt.l.ad certā.ff.de ser.l.si quis duas.§.si
quis partez.ff.cō.predi.facit.l.certo generi in pri.
de ser.ru.pre.et l.si cui via in prin.ff.queadmo.ser.
amit.non autem potest diuidi pro parte incerta
pro indiuiso.l.partis.ff.de ser.et.l.qui per certum
ff.cō.pre.et.l.pluribus.§.fin.de verb.sig.et hoc vult
Barto.in prin.secunde op.in.l.stipulationes non
diuiduntur.de verb.ob.et similiter non potest di
uidi numerus pecorum nisi pro diuiso pro peco-
rum numero et non aliter arg.l.vsufructuarium
§.in viuarijs.et.quod ibi not.Flori.de vsufru.et te
net Bar.d.opi.dicens non caperet etiam diuisio-
nē pro diuiso quia si fieret tal' diuisio nullus erit
vsus tamen si fieret huiusmodi diuisio inter ha-
bentē serui. iuris pascēdi et debentē fuiturē puta.
xxv.campos oīno non cōprehenditur vigore em-
tionis quia in ea non est nominatus.l.in venden
do.in prin.ff.de contrahen.em.nec vigore statuti
quia illud non loquitur nisi in habentibus.xxv.
campos.immo plus dico etiam si vendens dice-
ret quod comprehenderetur ius pascendi non va
leret ar.l.si ita scri.ff.de regula.cum ibi notatis.ff
de li.et posth. Aut vendidit.xxv.campos vel vltra.
et tunc teneo q̄n venditio esset simpliciter facta
nulla mentione de iure pascendi q venit etiam il
lud ius pascuandi tanq̄ connexum ar.d.§.regula
cum ibi notatis per glo.et docto.facit.l.alienatio
ff.de contrahen.emti.et.l.traditio.in prin.ff.de ac
qui.re.do. Aut pascua siue ius pascuandi compe-
tit vni suo iure proprio puta quia emit vel aliter
acquisiuit ius pascuandi in fundo alterius vel cō
muni et vendidit postea alium fundum suum nul
la habita mentione de iure pascendi et tunc non
comprehenditur illud ius pascuandi per dictam
l.et vendendo.in principio. ¶ Sed circa predicta
dubitari potest an ius pascuandi quesitum per
tyrannum contra ius in predijs alienis transeat
in ecclesiam.et dic quod non quia ecclesia est cul-
trix et altrix iustitie nec patitur aliquis contra iu
stitiam in se ferre vel in alterum.licet priuatus se
pe deuiet a iustitia vt est text. singu.in.ca.j.§.et si
clientulus.in titu.de alie.feud. Et quia ecclesia nō
succedit in aliquo turpi questu.ca.ex transmissa.
extra de deci.et ideo debet illis restitui quibus est
iniuste ablatum vel vsurpatum vel pauperibus
erogari arg.c.cum tu.extra de vsur.et ca.cum sit
minus.de iudeis facit.l.ij.et quod ibi no.C.de epi.
audi. Tertio adquiritur seruitus siue ius pascuā-
di prescriptione vel consuetudine prescripta sicut
alia quelibet seruitus et ius adquiri potest.vt.l.j.
et.ij.cum ibi nota.C. de seruitu.et.l.seruitutem

prediorum cum ibi nota.per gloss.et doc.ff.de ser
uitu.et.l.hoc iure.§.ductus aque.ff.de aqua quo-
ti.et esti.et.c.fina.cum ibi nota.extra de consue.
cum si.et istud est clarum. ¶ Sed dubium potest
esse quanto tempore prescribatur Et dicendum
est requiri tantum tempus cuius initij memoria
non existat in contrarium q̄n hec seruitus habet
causam discontinuam vt.d.§.ductus aque.et.l.
foramen in prin.et.§.j.de seruitu.vrba.prediorū
nisi allegetur titulus et ad ipsum probandum de
ducatur et probetur ipsum fuisse in possessiōe vel
quasi huius seruitutis vel iuris pascendi vt nota.
glo.notabilis in.d.l.seruitutes prediorum et glo.
j.l.j.§.denique.el.ij.ff.de aqua plu.ar.et.glossa.in.l.
j.et do.in.c.peruenit.extra de censi.et dixi plene in
j.lib.viij.q.prin.et.§.in titu.de serui.aque duc.ver
si.circa tertiū q̄n nulla est conuentio. ¶ Sed dubi
um est qualiter probetur possessio vel quasi serui-
tus iuris pascendi.et sic que persone debeant pas
cuasse ad hoc vt inducatur dicta prescriptio seu cō
suetudo prescripta.et in hoc distingue.aut singu-
lares persone pretendunt ad suam priuatam tm̄
vtilitatem prescripsisse aut vniuersitas Primo ca
su q̄n sunt singulares persone non est dubium si
ipse fuerunt in quasi possessione iuris vel seruitu-
tis pascendi per se vel alius eorum nomine suffi-
cit.ar.l.fin.in fi.cū.l.seq.et.l.q vulgo meo.in prin.
et.l.interdū.cū ibi no.ff.de adqui.pos. Secundo
casu quod est vniuersitas que dicit se pscripsisse.et
tunc si probetur per sindicum vel alios q.regunt
vniuersitatem possedisse sufficeret.vt.d.l.j.§.fin.et
ibi hoc no.Bar.et doc.et probatur in.l.municipi-
bus.ff.de cōdi.et de.vel si pbetur q maior ps vniuer
sitatis possiderit vel consenserit vt aliquis per se
possideret.l.metum.§.aīaduertendū.ff.qd metus
cau.et no.glo.fi.in.l.ij.ff.de adqui.pos.vel etiā si p
betur seruum vniuersitatis possedisse.vt.d.l.j.§.
fi.cum.l.seq. Sed si aliqui singulares persone de
vniuersitate possederunt nunquid hoc sufficiat p
vniuersitatem vt vniuersitas videatur possedis-
se.vide tex.in.l.sicut.§.j.ff.qd cuiusq vni.no.et ibi
glo.in fin.quod facit ad vsum nemoris per bestias
hoīm ville.et ibi Bal.exponit.glo.vt si singulares
hoīes ville pascuauerint in nemore vniuersitatis
intelligatur lz non appareat de mandato eorū q2
patientia vniuersitatis loco mandati habetur.vt.ff
mā.l.qui patitur.quod ergo pauci possederunt ex
tenditur ad vniuersos.et sic extēditur prescriptio seu
consuetudo sm glo.de quo per Inno.in.c.dilecto
extra de offi.arch.et hoc quidem videtur velle Guil.
de cu.in.d.l.sicut.§.j.qui dicit q si aliqui puta.x.
vel.xx.vniuersitatis singuli vsi sunt quodam ne-
more in tanto tpe cuius initij memoria nō extat
in contrarium lz videatur adquisitū ius illis so-
lis q2 prescriptio est odiosa.l.qd meo.§.fi.ff.de po.
tm̄ si ipsi vsi sunt noīe vniuersitatis et tanq̄ de vni
uersitate vniuersitati ius q̄ritur.q2 cum interro-
gabūtur r̄ndebunt.ideo vsi sumus q2 vniuersitas
hz ius et ita p tales acquiritur vniuersitati.facit.l.
sed ea.de.ll.et.l.an in totū.C.de edi.priua.et.l.j.C.q̄
sit lon.consue.et hoc inducit consuetudo.vt ibi.
Nec obstat quod dr̄ prescriptio est odiosa.ergo non
ampliāda q2 illud verū in ipsa acquirēda.sz post-
q est adquisita facilius ampliatur.l.aperte.ff.de iti.
actuq pri.facit.C.de ag.et cen.l.cum sumus.li.xj.
et predicta intellige vera si predicte tales perso-
ne hoc fecerint nomine vniuersitatis et de māda-
to vel sciētia vniuersitatis vel regentiū ipsam quo
casu nedum possessio acquisita cōseruatur sz etiā de
nouo adquiretur p.d.l.j.cū.l.seq.ff.de adq.pos.et

per.l.municipibus.de condi.et demō.cōiuncta.l.
q̄ patitur.ff.mā.et dicuntur vse de voluntate et scien-
tia eorū quib' cura vniuersitatis cōmissa est.vt.l.
municipes intelliguntur.ff.ad munici.et no.per gl.
in.c.dilectus.el.ij.in ver.officialib'.extra de testi.
et intellige q̄n illi regētes sciebant dictas psonas
singulares vti noie eo4 seu vniuersitatis.alias non
posset vniuersitas possidere.ex quo sunt admini-
stratores nesciebāt per vniuersitatē possidere q2
ad acq̄rendā possessionē req̄ritur administratio.
l.iij.in princi.et.l.quead.ff.de acqui.pos.q2 animus
debet esse apud regētes ciuitatē.vt.d.l.j.§.fi.cuz.l.
seq.co.ti.et ppterea in practica sis cautus vt arti-
cules et probes qd administratores sciuerint tales
noīe vniuersitatis sue possidere.sed si simpliciter
dicte singulares psone vse fuissent dicto nemore
vel iure pascuandi absq mandato et scientia vni-
uersitatis vel regentiū eā.in hoc distingue.aut sūt
vse noib' pprijs et clarū est qd nihil acquisierunt
vniuersitati nec in acquirēda possessione nec i acq̄
sita cōseruanda.l.sicut.§.j.ff.qd cuiusq vni.no.q2
actus agentiū non debet operari vltra intentio-
nē eo4.l.nō ois.ff.si cer.peta.aut sunt vse noibus
pprijs et vniuersitatis.vel vniuersitatis tm̄.et hoc
nō cōstat.et idē q2 paria sunt nō esse vel esse et non
apparere.l.in.lege fundi.et.l.tutela.ff.de cōtrahē.
em.aut constat qd fuerunt vse absq mandato vel
scientia vniuersitatis vel gubernantiū eā.et tunc
aut tractatur de possessione vel q̄si acquisita vni
uersitati conseruanda et prodest vniuersitati per
tex.in.l.generalis.ff.de acq.pos.et per ea q̄ dixi.s.
sm Guil.de cu.aut tractatur de possessione vel q̄si
de nouo vniuersitati acquirenda.et tunc videtur
q ius possessionis vel quasi querere vniuersitati
non potuerit per tex.in.d.l.j.§.fin.cum.l.seq.ff.
de acqui.pos.et hoc videtur posse probari hac ra-
tione quia sicut per ciuem non potest queri ciui-
tati ratione subiectionis vt nota Barto.in.l.sti-
pulatus.§.grisogonus.ff.de verbo.obli.et.l.j.ff.de
iure fis.ita multominus videtur per rusticos pos-
se queri ville sue vel per alias personas singulares
vniuersitati sue.sed ista ratio non videtur bona
quia Ros.et Pau.de cast.in.d.§.grisogonus.tenēt
contrarium.s.per ciuem et eius stipulationez ac-
quiratur ciuitati sicut per filium patri.q2 non est
minor subiectio q filialis.vt.l.veluti.ff.de iusti.et
iure.et non minus quis nascitur sue reipub.l.j.§.
et generaliter.ff.de vent.in pos.mit.Vnde Tulli'.
lib.j.officio4. Nō solū nobis nati sumus ortusq
nostri partim patria vendicat partim amici no-
stri.facit.l.postlimi.§.filius.ff.de capti. Ego vero
teneo qd nō acquiratur ciuitati per.d.l.j.§.fi.cuz
l.seq.cuz glos.vbi est casus.ff.de acqui.pos.Nec ob.
dum dixi per ciuez acquiri posse ciuitati sicut per
filium patri.quia hoc non puto verum quia non
reperitur iure cautum. Et contrarium notant cō-
muniter doc.in.d.l.stipulatus.§.grisogonus.ff.de
ver.obli.propterea in alia vniuersitate q in ciui-
tate vel patria nō pcederet sine dubio per p̄dicta

Questio filiis superiori d cā vniuersitatis.

¶ Sed aliud dubium quotidianum potest occur
rere.nunquid ius pascendi comperēs ville vel vni
uersitati possit probari per homines dicte ville vl'
vniuersitatis. Ista questio ponitur per Cy.in.l.
parentes.in fin.C.de test.qui dicit quod quando
disputatur de pascuis et nemoribus in quibus be
stie singulorum depascunt et singuli ligna incidūt
si inducantur homines de dicta villa ad testifican
dum eorum testimonium non est idoneum.quia
dicitur testimonium in re propria ex quo ad eum
spectat commodum.l.j.§.in propria.ff.quādo ap.

sit coniuncta.l.omnibus.C.de testi.sed si singuli
non sentirent aliquod commodum in particula-
ri esse tantum i cōi.q2 solū afferret cōmodū in cō
muni.puta q2 aīalia sola cōis pascebant vel p cōi
tm̄ ligna incidebant tunc possent esse testes.ar.l.
si autez.§.vniuersitatis.ff.de re.diuisi.et.l.sz si hac
§.qui manumittitur.ff.de in ius vo.et etiaz ita te
net Ja.de ra.et Spec.q plures antiqui et moder-
ni doc.et idē vult Ja.Bar.et Guil.de cu.in.d.§.q̄ ma
numittuntur.et idem tenet in effectu Bald.in.d.l.
parentes in fi.qui dicit quod vbi vtilitatis effect'
non distribuitur in singulos sed pertinet ad bur-
sam vniuersalem tunc recipitur testimoniū singu
lo4 q2 bona sunt diuisa.l.vniuersitatis a bonis sin
gulo4.secus vbi vtilitatis effectus distribuatur in
singulos. Ista fuit opi.origīalis Cy.in.d.l.j.C.ad
l.aquil.in addi.sua parua quā quidā nō habent.li
cet Pau.ipsum non alleget immo cōtra cum con
cludunt que opi.Pau.licet esse vera tm̄ videretur esse
limitanda quando ille qui reduxit opus non fuit
in dolo.secus si fuisset puta quia sciebat se teneri
ad seruitutem et non posse opus contra seruitutē
facere.q2 tunc videtur quod ppter dolum suū per
dat facultatem reducendi rem in pristinum statū
ar.l.pe.§.fi.ff.cōmoda.et.l.si seruitutem.de pig.ac.
l.inter causas.§.et cum seruus.ff.man.l.qd in pri.
ff.de noxa.cum si.sed certe illa iura loquuntur in
actione noxali in qua interesse prestari potest do-
mino damnum passo non seruo qui dedit damnū
cum forte valeret multominus q sit damnum se-
cus videtur esse in casu nr̄o in quo non interest
eius cui seruitus debetur vt damnum maius sibi
resarciatur q vt res in pristinum statum reducatur
et si aliquid interesset plus etiam illud posset pa-
ti.per.l.si cum dies.§.fi.cum.l.seq.ff.de arbi.Cōis
tamen opi.doc.videtur esse quod fiat. Aut corpus
factum est reducibile vel non.vt.s.dixi. In hoc ta-
men breuiter concludas.aut ille cui debetur serui
tus reducto fundo seruiētis ad culturaz vult age-
re actione.l.aquil.ad emendationem damni et po
test si fundus non esset reducibilis ad priorem sta
tum.et istud non habet dubium et ita loquitur.l.j.
et.ij.in prin.C.ad.l.aquil.cum si. Aut est reducibi-
lis ad priorē formam.et tunc teneo qd similiter pos
sit agi ad emendationem damni per dicta iura.
sed erit in facultate debentis seruitutem reduce-
re opus ad pristinum statum.et ita potest loqui.d.
l.ij.in fi.per ea q̄ dixi sm Pau.aut agere vult actio
ne.l.aquile.vt res in pristinū statum reducatur et
tunc aut non est reducibilis et non potest sm Cy.
Bal.Ange.et Saly.in.d.l.ij.et istud est clarum. Aut
res est reducibilis in pristinum statum et in hoc te
neo qd agere possit vt reducatur et prestando in-
teresse liberaretur per ea que statim dicam in ca-
su sequenti.et ita videtur cōis opi.aut ille cui debetur
seruitus vult agere actione cōfessoria et in hoc stat
dubium an possit agere ad reducendū rem in pri-
stinū statū vbi potest reduci an vero debeat agere
ad interesse tantum.quia in actione cōfessoria ve
nit interesse.l.loci corpus.§.in confessoria.ff.si ser
ui.vendi.et q2 in obligationib' facti venit obliga-
tio ad interesse.l.stipulationes nō diuiduntur.§.
celsus.de ver.obli.contrarium tamen teneo vide
licet vt possit agi confessoria ad opus in pristinuz
statum reducendum quod sic probatur.quando-
cunq factum est in obligatione ex dispositione le-
gali semper quis tenetur ad factum.l.stipulatio.
§.si autem.ff.de no.ope.nun.et ibi hoc not.Bar
lus in fi.et idem nota.Barto.in.l.j.§.j.in.ij.col.et
l.si prius.in.x.q.cod.tit.et Bar.et docto.in.l.stipula

tiones non diuidunt.ff.de verb.obli. Sed ista pa-
tientia qd qs possit cum suis pecorib' pascuari in
fundo debenti seruitute venit ex dispositione lega-
li.d.l.quoties.de serui.et.l.iii.§.dati.ff.de vsufruct.
ergo ad illa precise cogi poterit nec liberabitur de
bens seruitute si vult prestare interesse. Si vero opus
est factum eo cui seruitus debetur ignorante: et sic
nec expresse nec tacite consentiente q: tunc aut erat
ignorantia facti q: nesciebat opus fieri facti puta
q: bene sciebat opus fieri in fundo seruientis: sed
ignorabat fundum illuz sibi seruiente: vel ignora-
bat seruitutem sibi deberi et sibi in aliquo no pre
iudicat et erit ide qd est in casu precedenti quando
sciuit et contradixit.l.labeo.et.l.sed hoc ita.ff.de aq
plu.arcen.et ibi hoc tenet Bar.et probatur in.l.sabi
nus.ff.comu.diui. Aut erat ignorantia iuris puta
q: sciebat fundum debere sibi seruitutem iuris pa
scendi et sciebat opus fieri contra seruitutem de-
bitam. sed ignorantia iuris ductus credebat do-
minu fundi posse illud opus facere in sui preiudi-
cium ideo tacuit et non contradixit. et tunc ide q:
etiam error iuris in hoc casu vbi tractatur de da-
no suo euitando sibi non nocet vt dicit glo.nota-
bilis quam sequitur ibi Bar.et docto.in.d.l.labeo
ff.de aqua plu. arcen. facit.l.iuris ignorantia.l.ii.
et.l.erratum.ff.de iur.et fac.igno. ¶ Superest alia
questio an ille qui reperit animal in fundo in quo
sibi debetur seruitus iuris pascendi possit ipsum
occidere vel retinere donec reficiatur damnuz qd
dedit vel donec cognoscat cuius sit illud animal.

Bona qd q sepe in iure accidit;

Ista questio formatur in persona domini fundi p
Specu.in ti.de actore.§.i.ver.sed pone inueni pe-
cude et per do.in.l.hoc amplius.§.de his.ff.de da.
infec.per Bar.in.l.ratum.ff.de incen.rui.et nau.et
Flo.in.l.quintus.ff.ad.l.aquil.per tex.glo.Ant.de
bu.in.ca.si leserit.extra de iniur.et dam.da. ¶ Ex
omnibus breuiter ita concludas.aut volo occide
re animal: quia inueni in fundo meo vel mihi ser
uitutem debenti et non possuz.d.l.quintus.in pri.
aut non volo ipsum occidere sed verberare vel ve
hementius ipsum deiicere vel cogere: ita vt aliqd
dammum patiatur et non possum: sed debeo ipsuz
expellere ac si esset animal meum al's teneor p da
no.d.l.quintus in prin.§.i.et istud no habet dubiu
nisi esset statutu in loco quod daret potestate pre-
dictam faciendi aut nolo ipsum animal percute-
re vel occidere sed retinere.et tunc aut volo retine
re quia no cognosco cuius sit animal donec intel-
ligere possum eius dnm contra que agere valeam
et possum ob hanc causam retinere.vt nota.sing.
Spec.in.d.ver.sed pone inueni pecudem.et idem
tenet Bal.sz Ricar.mal.in.l.ii.C.de ser.fug. per.l.
capite quinto.ff.de adul.et ide tenet Lud. de ro.in
l.hoc amplius.§.de his.ff.de dam.infec. aut volo
aial includere et retinere donec mihi satisfaciat de
damno vel interesse: et videt qd possum per. l. rat'
ff.de incen.rui.et nau.et.d.§.de his. In contrariu vide
tur.d.l.quintus.Old.que sequit Bar.et doc.in.d.§.
de his tenet qd no possit includi vel retineri p. d.
l.quintus.et ide Bal.in.d.l.ii. Nec obstat.d.l.ratus
et.d.§.de his.q: sm Bar.maius est periculu in re-
tentione animaliu. q: facilius pereunt q in aliis
in.d.l.quintus et glo.et Jo.and.et Bu.et doc.in. d.c.
si leserit.extra de iniur.et da.da. ¶ Quero.vii.princi

Qualiter amittat seruitus iuris pascendi.

paliter quo seruitus iuris pascendi amittat. Ista
questio decidi pot ex his que dixi in.i.li.et in.iiii.q.
prin. ¶ Sed pot vlterius dubitari an si vni debe-
tur seruitus iuris pascendi pro certo numero pe-
cudum et ipse vsus est ampliori numero an propter
hoc amittat seruitus et dicas qd non ex quo plus

fecit q sibi deberetur.vt probatur.in.l. si cui via. in
prin.ff.quemad.serui.amit.p hoc optime facit.l.
i.§ item querit.et.§.trebatius.cum.§.seq.ff. de aq
quoti.et esti. ¶ Item quid si debeatur seruitus iu-
ris pascendi cum certo genere pecudum et vsus
est seruitute cum alio genere.puta equaruz vel vac
carum an per hoc amittatur seruitus dicas quod
sic.et idem qn debebat vti certo tempore vel loco
et vsus est alio loco vel tempore.et.l.si.co.em.§.i.vt
l.si quis aliena.in prin.ff.quemadmo.serui.amit.
¶ Item quid si locus debens seruitutem est occu
patus per tyrannum qui vsus est illis pascuis an
perdatur seruitus.dicas qd no: vt probatur in.l.
qui fundum.ff.quemad.seruit.amit. cum his que
ibi no.per bar.et doc.et pro hoc facit qd no.Bald.
in.l.male agitur.in fi.C.de prescrip.xxx.anno.vbi
dicit regulariter per tex.in.d.l.qui fundum.quod
papa romanus non perdit possessionez alicuius
rei ei subtracte per rebellionem papatus.quia pa
pa vltramontanus siue iustus siue iniustus nomi
ne ecclesie possidet.et sic romana ecclesia nihil per
dit quia etiam per simplex factum retinetur ser-
uitus d.l.qui fundum.quod no. ¶ Item quid si
commune erit pascuu et vnus de communi vendi
dit vnum fundum suum proprium cum omni iu-
re sibi spectante an per hoc videatur amisisse ser-
uitutem vel saltem ipsum ius pascendi. et videtur
quod sic ipse videatur tacite alienasse etiam illud
ius pascendi per.l.testatrix.§.i.ff.si serui.vendi.di
cas contrariu q: in venditione simplici vel aliena
tione qualibet vel instrumento semper intelligit
exceptum ius communis.vt elegater vult Bart.l.
in re scripta.§.sciendum.circa fi.ff.de mu.et ho.qd
no.ad.q.de qua fui al's interrogatus.an si comu-
ne emit decimam omniu fundorum suoru et vn'
de communi vendidit predia sua nunquid videat
vendidisse ius decime cum fundis venditis.et dixi
quod no ex quo decima per commune fuit emta
et comuni acquisita et adde que dixi. s.in.v. q.prin.
¶ Octauo queritur qua actione agit pro ista ser-
uitute iuris pascendi et dic quod illi cui hec serui-
tus iuris pascendi debetur competit actio cofes-
soria.l.ii.§.i.ff.si ser ven. de qua habetur ibi plene
per Flo.et Bar.et docto.in.l.si prius.ff.de no. ope.
nun.et glo.et doc.in.§.equa. insti.de actio.est dire
cta qn competit p seruitute constituta.sed si com-
petit pro seruitute prescripta tunc esset vtilis con
fessoria in.l.i.§.fi.ff.de aqua plu.arcen. coniuncta
aut.nisi tricennali cum ibi no.per.glo.et doc.C.de
bo.ma.et hoc qn debet a predio alteri predio secus si
ille q hz ius pascendi non heat prediu q: tuc no eet
fuit' realis: sz fuit' vl' ius psonale.l.vt pomu.ff.de
serui.rusti.predio.et dixi.s.in.i.q.prin.in fin. et hoc
casu si sibi illud ius deberetur ex conuentione debe
retur ex eo cotractu.et si deberetur ex prescriptio
ne cum titu.similiter competeret actio saltem vti-
lis per nota.in dicta.l.in fine.et.d.autent. nisi tri-
cennali.et baldus in.l.i.C. de vsufructu.et si ex for-
ma statuti ipsescripsit posset agi conditione ex il-
lo statuto per.l.i.cum ibi nota.ff.de conditio.ex.l.
¶ Sed si queritur que actio competat illi in cu-
ius fundo pascuatur contra debitam seruitutem
dic quod datur actio in factum puta quia vnus
possit pascuari in parte fundi certa cum centum
tantum pecoribus: et alius in alia certa parte fun
di cum aliis centum vel ducentis pecoribus vale-
ret diuisio et remoueret seruitutem in partibus
et pro pecoribus constitutam dicta. l. ad certam
cuz aliis ibi allegatis.aut queris de tempore quo
debeat pascuari.et hoc etiam diuidi potest quia

tale tempus diuisionem recipit vt probatur in. l.
lucio .cum.l.seq.ff.de aqua quoti. et esti.et.l.via.§.
i.ff.de ser.facit.l.si sit constituta.ff.quem ad.serui.
amit.et hoc vult in effectu Bar.in.d.l.stipulatiodes
non diuiduntur .in fi.qui subdit q licet fieri pos-
sit talis diuisio respectu comoditatis temporis
et sic modificari et modus ei adiici. l.iiii. ff.de fur.
tn ipsa seruitus iudicatur indiuidua quia ci' vsus
est indiuiduus.l.vie.ff.de serui.et dic vsus non in-
ferri: vt dicit ibi Bart.sed vsus seruitutis resultat
ex patientia domini promittentis seruitutem et
facto vtentis.l.quoties sa.ii.ff.de serui.et.l.iii.§.da
re.de vsufru.et quia sz indigentia fundi dnantis
conceditur.l.ergo.in fin.de seruitu.rusti.pre.et di-
xi in prin.huius.q. ¶ Secudo casu principali qn
vnus vult diuidere alter non et in primis dicas qd
respectu seruitutis diuidende non cadit ista dubi
tatio.q: nullo modo potest diuidi vt dixi. ¶ Sed
queritur;an vnus possit alium cogere ad diuisio-
ne vel fundi vel pecorum vel temporis pascuandi.
Et in hoc subdistingue aut ista questio est inter
dnos predii seruientis aut inter dnos predii dnan
tis simul. Si est questio inter dnos predii seruien
tis.q: vnus vult diuidere fundum pro parte sibi
spectante alter non vult.et tunc aut ille qui pro-
uocat ad diuisionem est maior aut minor. Si est
maior potest alium prouocare etiam minore ad
diuisi one.l.ii.C.de fundo do.et.l. inter oes. C.de
predio.mi.et no.glo.in.l.iubemus nulli. in prin.
C.de sa.sanc.ec. Et est ro q: nemo cogitur stare in
coione qn coio solet parere discordias.l. cum pa-
ter.§.dulcissimus.ff.de lega.ii.immo si esset factu
pactum vt nunq posset fieri diuisio non valet. l.
et in hoc iudicio.§.si conueniat.ff.fa.erci. Si est mi
nor qui prouocat ad diuisionem et tunc regulari-
ter non potest petere fieri diuisionem rei immo-
bilis.l.si pupillorum.in prin.ff.de rebus corum.et
d.l.inter omnes.nisi velit diuidere gratia fructuu
vt no.glossi.et doc.in.d.l.iubemus.in prin.in verb.
diuidere vel qn sibi expediret.vt dicit ibi glo. pu-
ta quia haberet socium rixosum vt statim dicam.
Si est questio inter dominos predii dnantis idez
quo ad diuisionem ipsius predii dnantis commu
nis inter cos.l.via constitui.ff.de serui.ru.predio.
et etiam quo ad diuisione pdii seruientis respectu
iuris pascuandi vicz vt vnus in certa parte fundi
alius in alia vel vnus cum tot pecoribus vel cer-
to tempore alius cuz aliis pecoribus cum certo te
pore.l.nam satis.§.sed is totus cu. § .se.ff. quead.
serui.amit.et per ea que dicta sunt dum tame hoc
fiat sine damno et interesse alterius arg.l.si serui-
tutes.§.publico loco.ff.de ser.et.l.merito.§.si quis
in princi.ff.ne quid in loco pub.et.l.ii.§.fi. et.l .per
quem locum.ff.de serui.rusti.pre.et.l.lucio .ff.de a-
qua quoti.et esti.et.l.si quid.et.l.preces.et.l.si mani
festa.C.de seruitu.et aqua .et per no.in.l. gallus.§
si quid tantu.ff.de libe.prete. Et aduerte qn soluz
questio est inter dnos predii dominantis q: vnus
vult diuidere fundum seruientis vel numeru pe-
corum vel tempus pascuandi et alter non vult.et
tunc dicendum est vt dixi in principio. Aut est ma
ior qui prouocat ad diuisione et alter patitur dam
num si fieret diuisio q: meliuspascuarentur in to
to fundo simul quam de per se in aliqua parte. et
tunc non posset cogi ad diuisione ex quo dicta ser
uitus est simpliciter constituta.l.si seruitus.in pri
ci.ff.de serui.vr.pre.et.l.si toto generi.§.si totus vs-
q.ff.de ser.vr.pre.et.l.via constitui.§.que cum q co.
titu.nisi aliqua iusta causa diuisionis subesset vt
statim dica de minore prouocate ad diuisionem.

Aut alter damnu no pateretur.et tunc regulariter
posset fieri diuisio quia nemo cogitur stare in coio
ne.vt dictum est ar.l.imperatores.ff.de seruituti.
ru.pre.et vide Alber.in.l.testatrix.§.i.ff.si seruitus
ven.aut est minor qui prouocat et regulariter non
potest.l.inter omnes.C.de predi.mi .l. si pupillo-
rum.in prin ff.de rebus eorum. Et idem si esset ec
clesia vel alius qui prohibitus esset alienare .d.l.
iubemus.C.de sacrosan.eccle. Sed hoc fallit qua-
do subesset aliqua iusta causa vt qn pecora alteri-
us essent morbosa quia tunc deberet fieri diuisio
vel morbosa repelli per.l.iulianus.in princi.ff.de
actio.em.et dixi.s.in hac.vi.q.principali circa pri-
cipiu. Secunda causa est quando alter socius es-
set nimis rixosus vel odiosus aut molestus.l.si co
ueniunt in fin.et ibi hoc nota.Bart.Bal.et doc.ff.
pro socio.et idem nota.glossa.et doc.in.l. ii.§ .nec
cogitur.ff.so.ma.et Bar.in.l.inter pupillos. ff.de
aut.tu.bar.in.l.cum satis.C.de agri.et Florianus
in.l.cum satis.C.de agri.et cen.lib.xi. Ange.in.l.ii
C.de fundo do. et Flori.in.l.i.§.si plures. ff.de his
qui deic.vel effu. Si vero non est questio inter do-
minos predii seruientis simul. et tunc si ista que-
stio est quia domini predii dominantis volut, in-
ter se diuidere fundum seruientez vel numerum
pecudum vel tempus pascuandi dni predii serui-
entis nolunt vt fiat aliqua diuisio sed qd omnes
simul pascuentur sicut soliti sunt pascuare vel eco
tra.domini predii seruientis volunt et videtur qd
diuidere possint.quia nemo vt dixi cogitur stare
in coione. In contrarium videtur qd nihil debet
innouari contra vetere et more antiquu.l.si ma-
nifeste.ff de ser.et aqua.et.l.contra consuetam for-
mam.l.si preses.co ti.et.l.no in totu. C.de edi.pri.
Tu dic si sicut maiores regulariter possunt diuide
re.ar.l.imperatores.ff.de serui.ru.predio.et hoc vi
det tenere Albe.de ro.in.d.l.testatrix.§.i.ff.si serui
tu.vendi.qd tamen intellige nisi dni pdii seruien
tis paterent aliquod danum ex tali diuisione vel
dni predii dominantis: q: tunc possunt impedire
diuisionem. Sed si sunt minores non possunt p-
uocare ad diuisione regulariter. Fallit qn subesset
aliqua iusta causa p ea que dicta sunt. ¶ Alia est Pulcra.q stio.
questio que coueniencter subiicit an dns pdii ser-
uientis possit loca in quibus ds alteri seruiture et
in quibus debet ius pascendi: puta pascua et ligna
reducere ad cultura inuito dno pdii dnantis cui
debet seruitus iuris pascedi.et econtra: an ille cui
debetur hec seruitus possit inuito dno.fundi redu
cere pascua ita vt efficiant meliora. et videt circa
primum dnm predii dnantis non posse reducere
pascua ad cultura inuito illo cuius seruitus iuris
pascendi debet.q: est contra forma et consuetudi-
ne seruitutis iuris pascendi imposite.ar.l. preces.et
l.si manifeste.C.de ser.et aqua.l.ii. in fin.C. ad.l.a
quil. Item pro hoc.l.sed et si quis.§. sed nec serui-
tus.cum.l.seq.ff.de vsufru.vbi habetur proprietariu
no posse inuito vsufructuario fundo seruitutem
imponere ex quo deterior fiat coditio vsufructua
rii.et idem probatur in.l.locus.§.i. co.ti. et.l.si vsu-
fru.§.rescriptio.ff.de aqua plu arcen. et.l .si eo lo.
in prin.ff.si ser.ven. In cotrarium videtur ex quo
fundu meliorem facit p tex.l.et si forte.§.fin.ff.si
ser.ven.et.l.si arborem.§.p contrariu.ff.de ser.vr. pre
dio. Ego in hac.q.ita distinguerem. aut dns pdii
seruientis vult reducere vsum pascuandi puta fa-
ciendo fossata; ne aquis inundaret maxime tpe
pluuiali vel lapides excipiendo et pot etia inuito
illo cui seruitus debet per iura vltio lo. allegata.
Aut vult reducere pascua ad cultura et mutare fo

mam fundi.puta dum esset ager iuger ⁊ incultus
vult reducere ad prata que secari possint ⁊ tunc si
vult qđ in illis pratis possit is cui debetur ius pa
scendi pascuari facere pecora eodem modo ⁊ per
ea tpa quibus solitus erat pascuari. ⁊ in hoc non
patiatur aliqđ damnū immo vtilitatē recipiat.ex
quo meliora pascua efficiuntur.⁊ idem eadem ra
tione secus si damnū pateret:puta q: erant pecu
des sue nobiles sicut sunt veronenses ⁊ marcesce
rent in pratis pinguibus⁊ tunc non posset ad pra
ta reducere q: diceretur mutari forma seruitutis
in damnum illius cui seruitus debetur quod nō
est concedendum per iura primo loco allegata.
Aut vult reducere ad culturam ⁊ ibi seminare bla
da.et ibi vites plantare ex quibus non posset ille
cui seruitus debetur commoda percipere.immo
per ea impediret suum ius pascendi. quia dñs pre
dij seruientis nollet vt tpe culture in illis pecora
pascerent.et tunc clarum φ non posset fieri talis
reductio ad culturam in preiudicium seruitutis
debite per.l.si via.⁊.l.preses.C.de seruitutibus et
aqua.⁊.l.ij.in fi.C.ad.l.aqui.cum similibus.s.alle
garis nisi seruitus iuris pascendi deberetur tan
tum eo tempore quo fruges collecte sunt⁊ pascua
remanerent meliora vel saltem non deteriora: q:
hoc videt φ licitū fuerit dño pdij seruiētis in suo
facere quidqd vult dūmō nō noceat alteri cui ser
uitus debet.ar.l.j.§.de eo ope.⁊.§.item ait aquā.
ff.de aqua plu.arc.coniuncta.l.in re mandata.C.
man.⁊ conclusio breuis est in hac.q. Aut dñs pre
dij seruientis reducendo fundum suū ad culturā
vel ipsum meliorando nocet seruituti iure pascē
di imposite ⁊ non potest:aut non nocet vel pdest
⁊ potest per predicta. ¶ Sed quid econtra: an ille
cui debetur seruitus ista possit inuito dño fundi
seruientis ista pascua reducere:vt efficiantur me
liora:et videtur quod sic ad similitudinem vsufru
ctuarij qui potest casum ppietatis meliorem fa
cere non deteriorē.l.equissimū.§.fructuarius.in
prin.ff.de vsufru. ¶ In cōtrarium videtur qđ etiā
nullo modo possit etiam meliorando p.l.hacte
nus.§.fin.in fi.de vsu ⁊ habi. ¶ Sed tu circa hoc
breuiter conclude:aut ille cui debet seruitus vult
mutare formam vel statū rei vel fundi in quo sibi
debetur seruitus:puta aliquid noui addendo vel
ampliando vel detrahendo:⁊ non pōt p.d.l.§.fi.
cum.l.seq.⁊ ibi glossa.hoc tenet:⁊.§.fructuarius.
⁊ ibi gloss.⁊ Flo.⁊.§.hactenus si domus.⁊.d.l.fin.
ff.de vsu ⁊ habi.aut nō vult mutare rei statū vel
formam:⁊ tunc si non nocet dño fundi teneo qđ
possit per predicta iura:⁊ maxime p dictū.§.fru
ctuarius.cū glo. ¶ Sed circa pdicta orit dubita
tio quid si dñs predij seruientis reduxit pascua ad
culturam.puta ad segetes:vites: ppter qđ impe
diūtur pascua ei cui seruitus iuris pascendi debe
tur:an possit cogi ad reducendum pdia ad pascua
sicut erat tpe seruitutis imposite:an vero debeat
agi ad interesse tm̄:⁊ videtur prima facie eum co
gi posse ad reducendum in pristinū statū loca in
quibus ius pascendi debet.ar.l.ij.in fine. C. ad .l.
aquil.vbi d: φ si aquā deriuatio est in damnum
eius cui seruitus aque debetur potest peti: vt in
priorem statum reducatur.facit.l.preses.⁊.l.si ma
nifeste.C.de seruitu.pro hoc.l.j.in princi.ff.quod
vi aut clam.⁊.l.si colonus.et.l.si tertius.§.officiū
⁊ per totam.l.ff.de aqua plu.arc.In contrarium
videtur vt solum agi possit ad interesse arg.l.loci
corpus.§.in confessoria.ff.si seruit.ven.et q: sicut
in obligatione faciendi succedit obligatio ad in
teresse non potest regulariter quis precise cogi ad

factum.l.stipulationes non diuiduntur:⁊ ibi per
Bar.ff.de verb.oblig.ita in obligationibus non
faciendi:quia obligatio nō faciendi d: obligatio
faciendi probatur in.l.ij.§.item si in facto.eo.ti.⁊
ideo videtur quod dñs fundi seruientis tenebat
non reducere pascua ad culturam vt dictū est su
pra nec mutare formam seruitutis constitute: ta
men quia cōtrarium fecit succedere debet obliga
tio ad interesse:ergo in ista.q.de qua consultus ex
titi altius repetendo ita distinguerem tres casus
aliquando dñs predij seruientis vel alius vult re
ducere fundum seruientem ad culturā ⁊ fecit ali
quas preparationes tantum aliquando incepit
etiam reducere ⁊ reduxit. ¶ Primo casu quando
vult reducere fundum nondum tamen vere redu
xit sed fecit tm̄ preparamenta propter que forte
turbat illum cui seruitus iuris pascendi debebat.
puta purgando loca designando fossas vel loca vi
nearum vel alia similia faciendo: quo casu potest
dici qđ vult incipere:vel qđ incepit per text.in.l.j.
§.cepisse.ff.de polli.⁊ per gloss.⁊ nota.in.l.de pu
pillo.§.nuntiationem.in verb.inchoet.et.l.pre
tor.§.si quis paratus in ver.satisdare.ff.de noui.
oper.nun.et ibi per doct.⁊ nunc potest succurri ei
cui seruitus iuris pascendi in illo fundo debetur
no.oper.nun.vt.d.l.de pupillo.§.sextus.ver.im
positura:et hoc qñ ab alio φ a dño esset seruitus
ista debita pro predio vrbano iuxta ea que dixi su
pra in.iij.principali.Secus si deberetur pdio ius
vt.d.l.ij.cū glo.⁊ ibi per doct.in.l.qui man.eo.tit.
potest tamen contra dominum sibi subuenire p
actionem confessoriam per quam dñs predij ser
uientis tenetur ad patientiam.ar.l.vti frui.§.fin.
si vsufruc.pe.facit.l.quoties.la.ij.ff.de serui.et.l.
harum.et.l.egi.ff.si seruitu.vend.⁊ hoc etiā vult
Bart.in.l.j.§.ij.ff.de nota.ope.nun. Et per hanc
confessoriam potest etiam agere ad interesse ⁊ ad
fructus.l.loci corpus.§.in confessoria.ff.si serui.
ven. ¶ Secundo casu qñ incepit reducere qđ tm̄
nō est perfecte qđ qñ sit dicit Bar.in.l.j.§.j.in fin.
ff.de noui.oper.nunti.aut opus de quo querit est
formiter vt domus theatrum ⁊ similia.⁊ tunc nō
dicit perfectum sed futurū nisi habebat consum
mationē in formam.aut est opus simpliciter ⁊ in
formiter.et tunc quidquid est factum potest dici
opus imperfectum.vt.d.§.j.eo.ti.⁊ idē ⁊ clarius
vult Bar.in.l.si qui recipu.in fin.ff.ex qui.cau.ma.
Ergo dixi plenius in.l.v.§.opere:⁊.l.edificia.§.
perfecisse.ff.de ver.sig.⁊ tunc similiter habent lo
cum oia remedia de quibus.s.dixi.⁊ plus dico qđ
poterit ille cui seruitus debetur agere contra re
ducentē ad culturam ad destruendum opus seu
partem operis factam si factum est nuntiatione
noui operis prius facta per.l.j.in princi.⁊.§.j.cū
ibi nota.ff.de no.ope.nūti.in casu quo locū habe
at nūtiatio noui ope.sm ea que dixi.s.in primo
casu.Si autem non est factum spreta enūtiatio
ne:q: nulla facta fuit dic vt dicam statim in casu
sequenti. ¶ Tertio casu quādo iā dñs predij seruiē
tis reduxit in totum ad culturā vel magnā par
tem ita vt impediatur ius pascendi.an tunc po
terit agi per illum cui debetur seruitus ⁊ cultura
reducatur ad pascua an vero tm̄ ad interesse. Ista
questio formatur per glo.⁊ doc.in.l.ij.C.ad.l.aql.
que est valde dubitabilis in qua ita distinguerem
comprehendo omnes casus qui verisimiliter pos
sent contingere videlicet quod aut facta denun
tiatio noui ope.legitime antequā opus illud fieret
et tunc si est factū spreta nūtiatiōe ⁊ est seruit' vr
bana totum potest perijt destruatur.Secus si est

rustica.vt.l.j.in prin.cū.l.ij.⁊.l.qui viam.cum ibi
notatis.ff.de no.ope.nun. Aut nō est facta aliqua
denuntiatio noui operis.vel de iure fieri non po
tuit:q: tunc aut ille cui seruitus iuris pascendi de
betur sciuit opus fieri et consensit expresse. aut
non consensit expresse sed eo sciente et patiente
factum est opus: aut eo sciente et contradicen
te aut eo ignorante. Si ille cui debetur seruitus
sciuit et consensit expresse opus fieri: et tunc non
pōt agere ad demolitionē operis: q: remittenti
bus actiones suas nō est dandus regressus.l.que
ritur.§.si operis.ff.de edil.edic.⁊ regula qđ semel
placuit.de reg.iu.in.vj.nec poterit etiā agere ad
emendationē damni vel interesse.ar.l.sabinus.
ver.si nāt.ff.cōi diui.Si vero eo sciente ⁊ patien
te ⁊ non expresse cōsentiente opus factū est:⁊ tunc
aut non fuit deceptus per aliquē errorē vel impe
ritiā et nullo modo poterit agere ad demolitio
nē vt patiat aduersari' op' demoliri vt ad pascua
fundus deducat:vt est casus in.l.labeo ait.cum.l.
seq.⁊ ibi glo.Barto.⁊ doc.ff.de aqua plu.ar.⁊ pba
tur in.d.l.sabinus.ver.⁊ si in cōmuni.et.l.qui bo
na.§.si qs iuxta.ff.de dā.infec.et hoc tenet Bart.
in.l.que dotis.circa fin.ff.so.ma.poterit tm̄ agere
ad interesse ⁊ emendationem damni.vt probatur
in.d.l.sabinus.⁊.d.§.que iuxta.⁊ per gl.⁊ docto.et
in.d.l.labeo. Si vo opus est factum eo sciente et
contradicente et in hoc est maior difficultas an
possit cogi dñs predij seruientis ad reducendum
fundum in pristinum statum:et sic ad molitionē.
Sed dic cōsiderando esse actionē quā vult inten
tare.Aut em̄ ille cui seruitus debetur si non cōsen
sit vult vti interdicto qđ vi aut clam ⁊ potest.vt.l.
j.⁊.ij.in versi.impetrabis.C.ad.l.aquil.⁊ qñ com
petat collige ex his que not.Bar.in.l.j.in vlti.col.
ff.de no.oper.nū.⁊ Rof.in interdicto qđ vi aut clā
Aut vult agere actione.l.aquil.⁊ videt qđ possit p
l.ij.in fin.C.ad.l.aquil.In contrarium videtur qđ
actio.l.aquil.datur solum ad emendationem dā
ni.Et ita tenet ibi in gl.ij.⁊ Cy.⁊ probatur in.l.j.
eo.titu.⁊ insti.ad.l.aquil.in pn.cum si.Cy.aūt in
d.l.ij.distinguit aut est opus qđ non est reducibile
ad pristinum statum.et tunc agi potest.l.aquil.so
lum ad damnū seu interesse.vt.d.l.j.⁊.l.ij.primo
responso.C.ad.l.aquil.aut est opus reducibile ad
pristinum statum:vt est aqueductus a cursu suo se
motus.et tunc potest agi actione.l.aquil.vt in pri
stinum statum reducatur.et ita loquitur.d.l.ij.in
fin.que ita debet intelligi vt conueniat titulo sub
quo ponitur.l.imperatores.ff.de in diem adiec.et
§.quibus.in prima cōstitutione.C.⁊ ita actio erit
vtilis et non directa pro hoc.l.seruus seruum.§.
aqueduct'.ff.ad.l.aqui.⁊ ita tenet ⁊ sequitur Bal.
Ange.Saly.in.d.l.Sed Pau.de ca.ibi aliter intel
lexit dictum tex.Dicit em̄ qđ nō potest agi princi
paliter actione.l.aquil.ad destruendū opus factū
et ad reducendum in pristinum statum: sed debet
agi ⁊ in libello principaliter peti: vt condēnet ad
emendationē damni: ⁊ hoc venit iure actionis.l.
aquil.⁊ ad hoc est aduersarius obligatus:vt.l.j.et
ij.in prin.C.ad.l.aquil. Sed si diceret rem se velle
in pristinum statum reducere ⁊ non condemnari
ad refectionem totius damni debet audiri:⁊ et sic
debet intelligi sm eum.in.d.l.in fi.et sic cum reus
habeat facultatem hoc faciendi vel reducendi rē
in pristinum statum.istud est potius in solutione
et obligatione:sicuti est in actiōe noxali:vbi emē
datio damni est in obligatione et datio damni p
noxa est in solutione:vt.l.miles.§.x.ff.de re.iud.⁊
isto modo dicit cessare ambages de quibus p glo.

Cyn.in.d.l.ij.C.ad.l.aquil.qui mirantur quomo
do actio.l.aquil.detur res in pristinum statum de
ducatur:⁊ dicit quod cum ista facultas reducendi
in pristinum statum deturreo ex dispositiōe.l.vi
detur durare ista facultas quousqȝ conueniat iu
dicari si fuerit condemnatus ad emendationem
damni.l.item veniunt.§.idem ait.ff.de pe.here.
sed quando venit ex forma contractus non durat
dicta facultas nisi vsqȝ ad litem contestatam.l.si
quis stipulatus est mel.ff.de sol.Sed contra predi
ctum intellectum Pau.facit.d.l.ij.in prin.que di
cit principaliter potest peti vt in pristinū statum
reducatur eius iudicis curā impetrabis:sed Pau.
ibi respondet per idem qđ in simili dicitur.l.si pa
cto quo penam.ver.ex stipula.agēs.C.de pac.Nā
verū est quod impetrabis per indirec.nam si nol
let euitare condemnationem damni dati poterit
restituere in pristinum statum rem ⁊ audire iudi
cis officium ibi ⁊ no. tamen quod si facta restitu
tione adhuc agens remaneret in dāno in illo pos
sit etiā reus condemnari:vt in simili habetur in
l.si cum dies.in fi.ff.de arbi.⁊ hoc vltimum tenet
etiam Saly.in.d.l.ij.⁊ ista est opinio Pau.qđ non
possit agi.l.aquil.principaliter ad reducendū rē
in pristinum statum etiam quando opus esset de
ducibile:aliquando competit actio de pastu pecoris:
aliquando.l.aquil:⁊ aliquando actio in factum:
et est casus in.l.si qui seruandarum.§.fi.ff.de pre
scrip.ver. Et aliqñ competit actio ad exhibendū
l.iulianus.§.glans ex arbore.ff.ad exhibendum.de
quibus vide per Rof.in ti.de acti.que vocant no
mine speciali de pastu pecoris:vbi ponit libellum
petitionis et questionis circa predicta.⁊ Spec.in
titu.de offi.ar.iudi.§.j.ver.quarto circa immittē
tem:et in ti.de cau.pos.et proprie.ver.iiij.sum in
fundo:⁊ in titu.de iniuri. ¶ Nono principaliter
an ⁊ quando liceat pascuari in agro alieno:et dic
aut est seruitus imposita iuris pascendi conuen
tione et potest scōm seruitutem constitutam.l.j.
§.in predijs.ff.de seruitu.rustic.predio.et insti.de
seruitu.§.in rusticorum.aut non est imposita ser
uitus: ⁊ tunc aut est statutum quod certo tempo
re quis possit in alieno pascuari:et idem ar.l.ven
ditor.§.si constat.ff.communia predio.⁊.l.de qui
bus coniuncta.l.omnes populi.ff.de iusti.et iu
re.aut non est seruitus imposita:nec est lex vel cō
suetudo:et tunc aut loquimur in militibus impe
ratoris qui veniunt ad aliquas partes:et tunc di
cendum est quod tempore illo non debent anima
lia sua dimittere vt pascantur in pratis publicis:
et si magister militis non curauit id obseruari in
decem libras auri punietur:que pena imponere
tur etiam destruentibus prata priuatorum.l.j.C.
de pas.publi.libro.xj.et ibi hoc notat Bartol.et
idem est dicendum in alijs militibus eadem ra
tione:licet male obseruetur.dicit tamen Bartol.
in dicta.l.j.per illum text.quod prouinciales de
bent prouidere in quo loco animalia militis sine
damno prouincialium pascantur:⁊ ideo hoc dicit
esse vtile pro militibus imperatoris descenden
tibus ad partes tuscie vt possint petere a tuscis
sibi assignari prata quibus possint eorum equos
pascere:et intellige sine iniuria subditorum scōm
And.de barulo.in.l.ij.eodem titu.et ideo non de
bent prata prouincialium molestari a militibus
principis:vt.l.fina.eodem titu.et dicit Bartol.il
lam.l.facere contra stipendarios perusij vt non
possint stare cum suis equis in pratis publicis vel
priuatis: bene tamen possunt ipsi et alij pascua
ri iuxta viam:vt.cap.j.§.fina.in titu.de pa.te.in

vs.fex.q̃s declara.vt dixi.s.in co.in.v.q.prin.ver. v.acquirit. Aut loquimur in aliis priuatis:et regulariter q̃s nõ potest pascuari cũ aialib' suis in agro alieno.l.quintus.ff.ad.l.aqui.facit.l.diuus cũ ibi notatis.ff.de serui.rusti.predio. n. si iuxta viã sine dãno.vt dictũ est. et de hoc et qñ sit licitũ pascuari in fundo alieno habet in.d.l.quintus.et per Albe. in.l.fi.C.ad.l.aquil. ¶ Decimo et vltimo posset dubitari de pascuis publicis et priuatis in quib' nõ sit seruitus imposita de quibus vide in toto ti.C. de pas.publi.li.xj.et que no. in.c. fi.§.fi.in ti.de pa. te.et que dixi in precedenti.q.et.s.in.ij.et.iiij.q.prin. et de illo qui dimisit equum in pascuis sine custode quem lupus comedit.an teneatur domino.vide gl.Bar.et do.in.l.si negotia.ff.de neg.ges.et Spe. in tit.de locato.§.post q̃.ver. quid si locaui.et per Ange.et docto.in dicta.l.si negotia et Cyn. Bald.et docto.l.precum.C.de epis.au.et per Albe. in.l.pignus.C.de pig.act.et ego dixi in.l. quid si fugitiu'. §.apud labeonem.ff.de edi. edic. ¶ Item an animal dimissuz in pascuis possideatur per illum qui cum ibi dimisit.vide tex.cum glo.in ver.oberrauerit in.l.iij.§.nerua filius.ff.de acqui.pos.et ibi do. Item si aliquis accepit equum in pascuis:quia dicit se dominuz illius equi an incidat in penam. l. si quis in tantam.C.vnde vi.vide ibi glo. magnaz ver.v.quid si equum.et Ange.et docto.ibi et Barto. et docto.in.d.§ nerua filius. ¶ Item si pastor cõducit animalia ad pascendum per insidiosa loca et ea amiserit tenetur tamen culpa casus.l.qui petitorio.§.qui rem.ff. de rei vendi. et ibi hoc notat Ange.qui dicit hoc esse intelligendum quãdo duxerit scienter:vel saltem scire debuerit.l. quod te. ff.si cer. peta. et de hoc an et quando pastor teneatur de mala custodia et qualiter vide text. gloss.et docto.in.l.si quis domum al's.l.iulianus.§.imperator.cum.§.seq.ff.lo.et quod nota.Barto. in.l.si quis ex argentariis.§.pretor.ff.de edẽ.et.l. si creditor.et.l.que formitatem. C.de pig.acti. Item si est conuentum inter dominum et pastorem de diuidẽdis fetibus qua actione sit agendum.vide.l.si pascenda.C.de pac.cum ibi nota. ¶ Item si quis est in possessione alicuius pascui et eo tantum vtatur certo tempore anni an per hoc retineat suam possessionem.dicas quod sic.l.iij.§.saltus.ff. de acquiren.pos. plura possent de pascuis et pastoribus dici.sed breuitatis causa ista sufficiant: quia non est proprie materia seruitutum &c.

¶ De seruitutibus calcis coquende et arene fodiende.

Iste due seruitutes sunt rusticé:vt probatur in.l.j.§.i prediis. et.l.ergo.ff.de serui.rusti.pre.insti. de serui.§. in rusticorũ. quoniam calx et arena sunt de necessariis ad domunculam in agro illius cui seruitus debetur faciendam propter fructus recipiendos.ita dicit gl.d.§.in rusticorum. in ver.calcis coquende. vel etiam quando deberentur pro alio fundo rustico.puta si concederetur mihi ius in predio tuo vt in eo mihi liceat calcem coquere vel arenam fodere vt ex his fiãt vasa vel instrumẽta vel granaria vel edificia in meo predio quibus fructus predij mei reponantur et exportentur:vel quid simile fiat quod ad culturam vel fructũ agri percipiendi necessarium sit.l.veluti.ff.de ser.rusti. pred.et no.per Azo. in summa.C.de ser.§.pecoris. ver.et sic concedi potest. Secus si deberetur seruitus pro domo et pro fundo vt quia diceretur seruitus vrbana qñ seruitus denomiat a predio dominante vt est text.cum glo.in ver.arena.l.j.ff. de de ser.ru.pre. Et quando dicatur fundus rusticus vel vrbanus vel seruitus vrbana vel rustica vide q̃ dixi primo li.in.ij.et.iiij.diuisione seruitutis. Sed si ius calcis coquende debetur vel arene fodiende non ad vtilitatem fundi vrbani vel rustici nõ esset seruitus realis sed ius personale vt no.glo.in.d.l. veluti.in ver.quid ergo.et probatur in.l. mella.§. fi.ibi per glo.Bar.et doc.ff.de ali.et ci.le.et not.in.l. domum.ff.de ser.et.l.pecorum.ff.de serui.rusti.predio. ¶ Sed hic secundo loco dubitari potest quid si promittatur ius calcis coquẽde vel arene fodiẽde vltra q̃ sit opus pro fundo dominante:an talis seruitus possit constitui. Et dic qd non.ergo in fi. cum.l seq.eo.tit.et est ratio quia seruitutes reales sunt ẽm indigentiam predij dominantis vt.d.l.ergo.§.fi.et ita no.Bar.in.l.eadem.in.§.cato.in.vj. q.ff.de verbo.obli.et in.l.stipulationes nõ diuidũtur in.iiij.q.eo.ti.et dixi supra in.d.iiij.diuisiõe seruitutis ver.circa istas seruitutes ibi. item quarta est natura seruitutum. ¶ Tertio dubitatur nunquid iste due seruitutes sint nominate vl' innominate. Et gl.in.l.j.§.in predij.in ver.hec sunt in pn. ff.de ser.ru.pre.dicit qd sint innominate. Ego tenui.s.in li.j.in.ij.diuisione serui.qd sunt nominate.dic vt ibi dixi.et.s. de seruitute aqueducende in iij.q.principa. ¶ Quarto quero quid si aliquis habet ius crete vel lapidis eximendi an ista sit seruitus dic si debetur ad vtilitatem predij rustici erit rustica seruitus si vrbani erit vrbana. Sed si nõ debetur ad vtilitatem fundi:sed ob aliam causaz:puta vt vasa figulus venalia facere possit: tunc non erit seruitus realis rustica vel vrbana:sed quedam commoditas ad similitudinem vsufructus: vt est tex.cum glo.et ibi doc.in.d.l.ergo.§.fin et.l.veluti. ff.de serui.ru.pre. et probatur per ea que dixi.s.in princi.et ideo dixi ad similitudinem vsufru.q: nõ vsufructus est: vt vsufructuarius habeat oẽs fructus simul:vt insti.de vsu et ha. in prin. quod non est in casu in quo non habet nisi ius eximendi cretam vel lapidem sed si haberet ius percipiẽdi omnes fructus:tunc esset seruitus vsufruct.l. arboribus. in fi.prin.ff.de vsufru.et ita nota.in.d.l.veluti ver.sed si vt vasa per glo.et docto. ¶ Quinto et vltimo quero quomodo vocentur huiusmodi loca in quibus debetur seruitus vel ius calcis coquende arene fodiende vel crete aut lapidis eximendi.dic nominãtur cretefodine lapidicine.l.diuersio. §.si vir.in fundo.ff.sol.ma. et arenacine in quibus arena fodit.l.si hi.in prin.et ibi glo. ff.de publicanis.

¶ De seruitute altius tollendi.

Triplex est seruitus altius tollendi. Vna est seruit' alti' tollẽdi et officiendi luminib' vicini. Alia est seruitus alti' nõ tollẽdi et iste due sunt vrbane de quib' in.l.j.ff.de serui.ru.pre. et dixi in primo li.in duob' titulis. Tertia est seruitus alti' tollẽdi q̃ est rustica.l.ij.in prin.ff.de ser. ru.pre.et ibi per glo.et doc.de ista loquitur Rub.nostra. ¶ Pro cui' declaratiõe primo q̃ro quare ista est rustica et alie sunt vrbane.dic q: seruit' denoiat a p̃dio predominante vt gl.in.l.j.ver.arena. d ser. vr.pre.et dixi.in ti.p̃cedenti:et ideo qñ seruit' altius tollendi vel nõ tollẽdi debetur predio vrbano appellatur vrbana.et ita procedunt dicte due Rubrice primi lib. Qñ vero debetur rustico nominat rustica:q: predio rustico fit. puta q: est prediũ vl' villa.l.plenum. in prin.de vsu et habita.et ita debet

intelligi ista rubrica vt vult di.l.ij. in princi. gloss. in fi. ¶ Scdo quero quõ ponatur exemplũ in hac seruitute altius tollendi.dic potest poni domũcula gratia fructuũ parata quam ille cui debebatur hec seruitus volebat altius tollere et officere predio vicini.l.ea iura.§.stabula.ff qui.mo.pig.taci. contra.et ita vult glo.in.d.l.ij.in princi. ¶ Tertio quero quõ hoc exemplum possit procedere cũ q̃s regulariter possit edes suas vel domuz altius tollere vsq ad celum etiam si non est imposita seruitus.l.imperatores.et.l.cum eo.ff.de ser.vr. pre.et.l. qui cum luminibus.et ibi per glo.et doc.eo.ti.et.l. altius et.l.si edibus.C.de ser.et aqua.ergo seruitus non videtur posse locũ habere:quia res sua et ius suum non potest sibi seruire.l. in re cõmuni.et.l.si quis edes.et.l.vero enim.ff.de ser.vrba. pre.et.l.vti frui.in prin.ff.si vsufruc.pe.cum si. dicendũ est ẽm glo.in.d.l.ij.in prin.quod in prediis vrbanis est libertas:quia potest quis regulariter altius tollere.et ita procedunt iura preallegata. Sed in prediis rusticis est seruitus posse eleuari altius: quia ibi non esset imposita seruitus altius tollendi et officiendi predio vicini non posset altius tolli propter vtilitatez segetum.l.fi. in fi.C.de ser. et aqua. Et ratio dubitandi potuit esse quia fauore culture non potest vnus impedire ventum transire ad predium altius.d.l.fi.in fi. Et ideo videbatur hoc esse introductum pro publica vtilitate et non posse alio pacto expresse contrahentium aliter disponi et nec pactũ valet per illam.l.ij.in princ.ẽm primam lecturam quam etiam ibi Pau.de ca. tenet in.d.l.fi.in fi. Vel secũdo potest dici.quod ista seruitus locũ habeat quando primo actum fuerat vt deberet altius tollere:quia altius edificare de necessitate est seruit' sed de voluntate est quedam libertas.et ita declarat gl. in.d.l.ij. de quo vide que s.dixi in lib.j.in ti.de ser.altius tollendi.vbi declaraui quõ potest esse vtilis hec seruitus. Vel tertio potest dici ẽm eandem glo.qd hec seruitus intelligatur qñ quis habet potestatem altius tollẽdi in fundo vicini rustico:quia tunc in alieno ius seruitutis constitui potest:et hanc tanq̃ veram sequit Flo.in.d.l.ij.tamen predicti tres intellectus recte possunt procedere ẽm qd.s.declaraui.cetera circa hanc materiam vide in duobus titu.de ser.altius tollendi et altius non tollendi. et quod not.in.l.fi. §.fi.C.de serui.et aqua.

¶ De seruitute cloace.

Ius cloace amittende est in.l. ius cloace.ff.de ser.ru.pre.ẽm glo. ibi per.l.ij.in prin.ff.de ser.rust.pred.que verba intelliguntur de predio rustico dominante glos.optime dicit. Sed si intelligeretur de predio seruiente deberet addi de fundo vrbano seruitutem debente rustico fundo. vt eadem gl.in.d.l.ij.in ver.domum.in.ij.lectura. et vtroq modo d: seruitus rustica ex quo debetur fundo rustico:q: seruitus debetur a predio tm̃ dominante.l.j.cum glo.in ver.arena.ff.de ser.vr.pre. in ti.precedenti.in.j.q. et ideo si seruitus cloace deberetur fundo vrbano diceretur vrbana de qua dixi.s.in.j.li.in ti.de cloacis. ¶ Sed si queritur quãdo dicatur seruit' cloace deberi fundo rustico dic qd quandoq licet per vicini domum habere cloacam.d.l.ij.in prin.ad quam cloacam coloni agri mei proter necessitatem sui corporis accedunt: quod agro meo expedit ideo dicitur rustica seruitus.vt dicit glo.in.d.l.ij.in ver.cloacam.in fundo tuo rustico vel vrbano ad purgandum incunt rustici.et ita põt intelligi.d.l.ij.et.d.l.ius cloacis. Sed qñ deberetur seruitus pro purgando fundo vrbano. tunc diceretur seruitus vrbana inspecto fundo dominante cui seruitus debet.et q: ista materia cloace fuit examinata.s.in.j.li.in ti.de cloacis. et plenius.s. in titu. de aqueductu.in vlti.q. prin.ver.vtile et cõuenienter etiã subijcere vsq ad finem.et aliquid.s.de seruitute vic.in.xxxvj.et vlti. q.ideo non expedit hic aliter declarare &c.

¶ De seruitute pretorij vel protecti.

Est etiam seruitus rustica pretorium vel protectũ habere licere in fundo vt ibi recipi possint coloni agri mei l.ij.cũ gl.j.versi.protectum.ff.de serui. rusti.pre.pretoriũ autẽ dicitur locus in quo pater familias residere solet et merces et species tanq̃ in horreis retinere.C.de offi.recto.proui.l.nulli. et sumitur hoc ex eo q: pretoriũ solet dici locus in quo pretor reddit iura.vt dicit gloss.in.l.plenũ.in prin.ff.de vsu et habita. Si igitur alicui lz in fundo vicini pretoriuz habere in quo sui coloni siue ipse aut sua familia possint residere causa sui fũdi rustici dicet seruitus rustica. Protectũ vero quod alias piectum d: est illud quod ita prohibetur vt nunq̃ remoueat qualia sunt meniana.l.malum. §.si protectũ.ff.de ver.sig.l.quemad.§.si protectũ. ff.ad.l.aqui.et.l.si duo.§.item videam'.et.§.labeo. ff.vti pos.cũ ita non sit licitum protectũ sup solo alterius facere vel habere in fundo vicini pro vtilitate fundi rustici d: seruitus rustica.de q̃ loquit. l.ij.ff.de ser.rusti.pre. Et ista rubrica declaratur p ea que dicta sunt in titulis proxime allegatis.

¶ De seruitute innominata.

Post vrbanas seruitutes que nominate dicuntur domũ primo lib.figurauim' vt ea et cetere seruitutes vrbane q̃ noiate non reperiuntur intelligi possint. Nunc vo cõueniens est in hoc lib.ij.declaratis rusticis seruitutibus noiatis aliũ ordinẽ adhibeamus qd alio modo reperiantur facile et haberi et intelligi possint. Nas aũt cũ circa predia tm̃ rustica versentur p quatuor imprimis elementa terrã.s.aquã:aerem:et ignem.q̃tuz ad rem ptinet breuiter ordinandas esse constituimus:ita vt facilius vnusquisq inquirere ac percipere poterit qñ fundo rustico seruitus debeat qñ illis etiam quatuor elementis nullo iure seruitutis prohibentis libere vti valeat.

¶ De seruitute terre.

Quia primũ apud nos elementum est terra.ideo prius de ipsa in genere videamus. postea specialiter de quibusdaz seruitutibus terrã concernentibus declarabimus. Prio et i primis sciendũ seruitutes hmõi imponi posse:vt boues per quos colitur fundus in vicino agro pascãtur.et ita neratius lib.ij.membranarum scribit vt vulpianus refert.in.l.iij.in prin. ff. de serui.rusti. predio.de qua dixi.et.in titu.de serui.iuris pascendi.item vt fructus vicini in villa cogãtur coactiq habeantur.et vt pedamenta ad vineam ex vicini predio sumantur. et vicino cuius lapides fundo tuo immineant.i.sint iuxta agrum tuuz ex parte superiori posset ei ius esse terram in fundo iacere saxa posita habere et in tutũ lapides peruoluantur ibiq posita habeant.indeq exportentur. hec oia habentur.in.d.l.iij in prin. Item potest constitui seruitus gestandi vl' in tuo vuas premendi vel

arec ad frumenta ceteraq̃ legumina exprimendi
vtendi ⁊ habendi prediū rusticū ꝓ eo ꝯstituitur.l.
mella.§.fi.cū glo.⁊ Bar.ff.de ali.⁊ ciba.le. itē serui
tus rustica cōstitui potest vt sylue cedue ⁊ pedamē
ta vineis nō desint si causa fundi rustici dominā
tis fiat. Itē ⁊ metianus ꝓbat seruitutē talē cōsti
tui posse vt tuguriū mihi liceat habere in tuo etiā
si habebā pascui seruitutē aut pecoris appellendi
vt si hyems ingruerit habeā vt si fuerit constituta
seruitus ꝓpter colētes agrū meū eatenus in tugu
rio agri tui recipiant.vt est tex.cū glo.in versi.ha
beat.l.veluti ver.item sylue.ff.de serui.rusti. pred.
Itē seruitutes ꝑdioꝝ tā in solo q̃ in superficie im
poni possunt.l.iij.ff.de ser.qd̄ declara.vt ibi ꝑ glo.
et do.Item seruitutes rusticoꝝ predioꝝ ⁊ si corpo
ribus accidunt incorporales tamen sunt.ideo nō
vsucapiuntur.l.seruitutes predioꝝ in prin.cod.ti.
caueri aūt vt ad certā altitudinē monumentū edi
ficet non potest.q: id qd̄ hūani iuris esse desijt ser
uitutē nō recipit. Itē nec illa quidē seruitus consi
stere: vt certus numerus hoim in vno loco hume
tur.l.iiij. q̃ incipit cauere. ff. cōmunia prediorum
et idio dicit ibi Pau.de cast.per illum text.qd̄ si re
ligiosi cōcedant in aliquo loco vt possim facere se
pulturā: et ibi incepi sepelire.si postea cōueni cuꝫ
eis vt nō possim sepelire nisi vsq̃ ad certū numeꝝ
et qd̄ non possum ibi extruere monumentū cum
lapidibus nisi vsq̃ ad certam mensuram: ista con
uētio nō valet: ⁊ potero sepelire quot volā ⁊ etiā
ornare sepulcrū lapidibus prout decet.l.j.§.inter
dictum.ff.de mor.infer. status ⁊ ibi etiam Pau. h
vult.C.de relig.⁊ sum.fu. non obstante contradi
ctione illorum religiosorum.sed si vellem edifica
re vltra condecentiā possem prohiberi.ar.l.si cui.
ff. de seruitu. ¶ Sed in specie nunc queritur de
casis si quis hꝫ fundum per quē solebat ire ad ca
sas iunctas fundo ⁊ ipsum alteri legat.an si lega
tarius petat fundū sibi legatum possint heredes
excipere seruitutē deberi dictis casis: vt sic possit
iri per illum fundū ad dictas casas. Et videtur q̃
non: q: nulla seruitus fuit aū mortem testatoris:
q: res sua nemini seruit.l.in re cōmuni.ff.de ser.
vrba.predi.cū si. Nec post mortē videtur seruitus
aliqua deberi ex quo non fuit per testatorē impo
sita.q: res presumitur libera vbi seruitus imposi
ta nō reperitur.l.altius.et.l.si edibus.C.de serui.
Tū dicendū est contrariuꝫ ex quo testator legauit
proprietatem fundi per quem ad casas illas sole
bat venire: vt.l.testatrix.in prin.ff.si serui.vendi.⁊
probatur.in.l.si fundū sub conditione.§.qui fun
dum.ff.de lega.j.et.l.fi.in prin.ff.de ser.vrb.predi.
et per Bar.in.l.j.ff.de serui leg.vbi omnino est vi
dendum de hac materia. Que autē dicatur casa.
Bald.in.c.ij.si duo fratres in eadem casa.in titu.
de fra.de no.benefi.inue.dicit q̃ est vulgare itali
cum.et solet dici a cadendo qm̄ est quedā domun
cula: sed nunquid campana dicatur casa siue do
mus dicit Bal.ibi recurrendū esse ad vulgare.naꝫ
illud quod cōmuniter homines dicunt invulgari
est inspiciendum.proprie tamen non dr̄ domus:
quia nō consistit ex pariete⁊ ex tecto.ff.de vsucap.
l.cum qui edes.quod dicit esse ad statutum: sed vi
de glo.insti.de rerum diui.§.j.in ver.villis que de
clarat que dicatur campana.

¶ De tugurio.

De tugurio an sit licitum in fun
do alieno facere.dic qd̄ non regulari
ter.l.quemad.§.si ꝓtec.ff.ad.l.aquil.
et.l.qui vicē.§.qui ad ianuam.ff qd̄ vi
aut clā nisi sit imposita seruitus.l.veluti.de serui.
rusti.pre.⁊ si fiat tamen imposita seruiture potest
propria auctoritate dn̄i fundi destrui. vt.l.si pro
tectum ⁊.§.qui ad ianuam. quod no.spe. quando
in locis vbi sunt pascua contēditur de possessione
vel quasi partem faciunt tuguria vt casas vt sub
eis stent pecorarij sui vel coloni vel fenum quia si
fiat in fundo alterius potest dn̄s propria auctori
tate et impune destruere per dicta iura et quid sit
tugurium vide.l.tugurij.ff.de verbo sig.

¶ De cultura terrarum.

De cultura terrarum breuiter
quedā dicamus. Vicinus loci superio
ris prati ita arabat ꝑ sulcos: itemq̃
ꝑ portas vt ad inferiorē fundū aqua
veniret q̄situ est an possit. An vo aq̄
arcē.iudicio cogi pōt sic vt in alterā partē araret
⁊ ne sulci in vicini inferioris agrū spectarent. Re
spondendum est dn̄m fundi inferioris non posse
facere quominus agrum suum superiorem vici
nus queadmodum vellet araret. vt est tex.not.in
l.vicinus.in prin.ff. de aqua plu.arc. Ex quo not.
fm̄ Barto.ibi, quod si arando aliquis opus faciat
ex quo aqua pluuia nocere possit vicino si aliter
fundus coli non poterat non tenet̃ actione aque
plu.arcen. Sed si alio opere fundus poterat coli
tenetur de actione.⁊ ita intelligatur ver. sequens
sed si quos fm̄ Bar.⁊ Jo.de imol. ibi. Glo.autem
habuit alium intellectum: videlꝫ. vt.l. vicinus.in
prin.intelligatur etiam quando sulci erant noci
turi fundo vicini inferioris si nō animo nocēdi fa
cti sunt: sed causa agri colendi est ratio: quia natu
raliter fundus inferior debet seruitutem superio
ri: vt aquā recipiat.l.j.§.fin.cum.l. seq. ff. de aqua
plu.ar.⁊ ideo si dn̄s superior non posset bene cole
re fundum suum sine sulcis aduersarijs sibi licitū
est eos facere vt ibi.⁊.l.j.§.de eo opere. codē titu.
Sed ver.si quos loquitur quando vicinus habe
bat fundum ex latere ⁊ faciat sulcos ex transuer
so animo nocendi fundo vicini ⁊ non propter ne
cessitatem vel vtilitatem culture vel aliter⁊ tertio
potest intelligi illa.l.vicinus.fm Pau.de castro.q:
aut quis facit sulcos apertos aratro ad seminan
dum.⁊ potest facere sicut vult siue ꝑ longum siue
per transuersum.⁊ ita loquit̃.l. vicinus. in prinči.
Aut quis vult facere hos non causa seminandi sꝫ
causa aquam retinēdi qui dicunt̃ sulci aquarij et
tunc distinguit. Aut sine illis non poterat ager co
li et idem. Aut ibi poterat.et tunc secus: et ita lo
quitur versi.sed si quos probatur in.l.j.§.de eo o
pere .codē titu.quod fit causa agri colendi ⁊ fruc
colligēdi quicunq̃ illi sint siue frumentum siue
alij fructus siue opus fiat aratro siue alio modo:
vt est text.cum glo.⁊ in.d.§.de eo ope. §. seq. et.§.
labeo. ¶ Sed quid si vult quis facere sulcos vel
fossas in damnuꝫ fundi vicini inferioris seu ex la
tere ⁊ casu quod non possit qūo ei succurretur? dic
aut iam fecit et aqua incepit decurrere: et potest
ipsum cogere vt repleat sulcos vel fossas. ⁊ si non
replet condemnari debet ad int eresse.d.l.vicinus
ver.sed si quos. Vel potest iudex iubere vt caueat
de dāno infecto.l.hactenus.§.fin.co.ti. Et etiam
manu militari poterit repelli ad demoliendum ⁊
ad planandum opus.l.qui restituere. ff. de rei vē.
⁊.l.stipulatio.§.fin.ff.de no.oper.nun.⁊ no. gloss.
in.d.l.vicinus.in versi. condemnari. Aut vicinus
fecit opus ⁊ aqua per fossas nondum fluxit. ⁊ tūc
similiter potest per iudicem cogi vt repleat. vt est
tex.in.d.l.vicinus.in fi.prin.ff.de aqua plu. arcen.
⁊ est ratio quia in illa actione aqua plu.arcē.venit

damnum futurū.l.supra iter.§.officiū.et.l.hacte
nus.§.pe.cod.ti.nec inspicitur si nocuit aqua: sed
si nocere potuit: vt dicit glo.in.d.l.vicinus in fi.in
verbo nunq̃ fluxisset.et.l.j.§.eodem tit.

¶ De seminatione plantarum.

Postq̃ de cultura terrarū dice
re incepimus: consequens est vt de se
minatione plantarū putatione et in
sertione aliqua dicamus.⁊ prio scien
dū est regulariter queꝫ posse in fundo
suo seminare arbores: herbas plātare vites et ar
bores putare: ⁊ alia huiusmodi facere.quia in re
sua quilibet moderator est ⁊ arbiter.l.in re māda
ta.C.man.⁊ nemo potest prohiberi vti sua re quo
cunqꝫ modo voluerit.immo si voluerit pōt agere
actione iniuriaꝝ.l.iniuriarū actio.§.fi.ff.de iniur.
⁊.l.qui pēdentēvindemiā.nisi ꝓbetur seruitus im
posita.l.altius.et.l.si edibus.C.de ser.no.Bal.in.
c.ij.in ti.si de feu.fuerit controuer.in vsi feu.et.c.
ceterū.de iudicijs.⁊.Anto.de bu.in c.nimis.extra
de iureiur. Et ideo sequit̃ ex hoc qd̄ si mihi debes
seruitutem aqueductus ꝑ fundum tuū ad funduꝫ
meū.vel hoc anno duxi aquā per fundū sine vici
no nō potes in illo fundo tuo fodere serere succe
dere putare edificare vel aliud facere per qd̄ aqua
inquinetur vitietur corrumpatur deterior ve fiat
et si hoc fiat teneberis interdicto de aqua quoti.
⁊ esti.vt est tex.in.l.j.§.labeo putat.ff.de aq̄ quoti.
et esti. Sꝫ circa plantationē arboruꝫ queri pōt an
sit licitum alicui in suo arbores plantare etiaꝫ in
finibus fundi sui.et si radices intrent fundum vi
cini vel frondes aut rami protendunt supra fontē
vicini an vicinus possit eas ꝓpria auctoritate in
cidere.et si fructus arboris mei ceciderunt in fun
dum vicini.vide de his oībus que plene dixi.§. in
primo lib.in ti.de arboribus.⁊ in titu.de serui.ne
luminibus officiatur.in.iiij.q. Quib' adde si glās
ex arbore tua in fundum meum cecidit ⁊ extat ,li
citum est tibi tertio quoq̃ die auferre illā.⁊ si pro
hibeā teneor interdicto de glande legenda.et ap
pellatione glandis oēs fructus continentur.vt.l.
vni:a.et ibi glo.Bar.et doc.ff.de glan.le.⁊.l.iulia
nus.§.glans.ff.ad exhib. Item si nō patior te tol
lere glandem teneor ad exhibendū queadmoduꝫ
si tuā in agrū meū delataꝫ tibi auferre nō patiar.
d.l.iulianus.§.glans. ¶ Itē si immisso pecore de
pasco glandem tuaꝫ q̄ in fundo meo cadit: si dōlo
malo pecus immisi: vt glandē comederet teneor
ad exhibendū.vt.d.§.glans.⁊ etiā actiōe in factū
agere poteris.l.q̄ seruandarum.§.glans.ff.de pre
scrip.verb. ¶ De irrigatione aliquid dicamus.et
si vicinus qui hortum solebat certo tēpore irriga
re pratum illic fecerit cepitq̃ assidua irrigatione
vicino nocere ait iurisconsultus neq̃ damni infe
cti neq̃ pluuie ar.eum teneri actione.nisi locum
complanauerit coq̃ facto citius aqua ad vicinuꝫ
peruenire cepit.vt est text.no.in.l.apud trebatiū.
§.si vicinus.ff.de aqua plu.arcen.et hoc intelligo
secundum glo.ibi: qm̄ in alieno aliquid facere tene
retur.l.si quando.in fi.ff.si ser.ven.et ibi hoc etiaꝫ
vult gloss. Sed Paul.de cast. intelligit illum.§.si
vicinus fundū poterat colere alioqui non tenere
tur.l.j.§.de eo opere.de aqua plu.arcen. Vel scd̄m
Jo.de imol.ille.§.si vicinus.intelligitur quod ille
qui hꝫ seruitutem actiuam possit aquam ex fun
do vicini ad suum ducere causa irrigandi ex quo
fuit simpliciter constituta.trahitur etiā ad priua
tum quod fit in eodem fundo.ar.l.si seruitus.ff.d
serui.vrba.predio.nisi locus complanetur ex quo
aqua citius decurrat: vt in fi.illius.§. et adde que
plene dixi supra de seruitute aqueductus.

¶ De sterquilliatione.

De sterquilliatione vide tex. cū
glo.in.l.si quando.§.fina.et quod ibi
no.si serui.vendi.et que dixi in primo
libro.in titulo de sterquillinio.

¶ De messe et vindemia.

De messe et vindemia colligen
da qd̄ est licituꝫ cuilibet dn̄o vel colo
no messem et vindemiā in fundo suo
vel sibi locato facere ⁊ ꝑ libito volun
tatis: ⁊ si ab aliquo ꝓhibeatur potest
agere actione iniuriarū.l.qui pendentēvindemiā
ff.de act.em.⁊.l.iniuriarū actio.§.si quis ꝓhibeat
ff.de iniur.nisi ex forma statuti vel ex cōsuetudine
seruaret̃ contrarium. ¶ Quero in quibusdā locis sunt
statuta ne quis possit vindemiare vel messem fa
cere etiā in suo nisi certo tpe. et ratio statuentiū
forte fuit ne ante tēpus dn̄i colligerēt propria: ⁊
postea accusarēt saltuarios de dāno dato.vel nisi
forte in instrumēto locationis cōtineat̃.vt vel co
lonus vel partiarius non possit messem incidere
nisi presente locatore vel saltē nisi prius sibi facta
notificatiōe quibus casibus cōuentiones vl' statu
ta seruanda essent.l.oēs populi.de iust.et iur.et.l.
j.ff.depositi. ¶ Sed nunquid sit licitū cuilibet in
gredi fundū alienum et vuas colligere vel spicas.
dic qd̄ de iure licitū est comedere et nō exportare
et cōterere spicas sed non mittere falcē.de cōsecr.
di.v.stipulas.et no.gloss.j.di.oēs leges.in ver. fas
est.⁊ cōmuniter sunt statuta prouidētia circa hoc
et de cōsuetudine seruatur etiā illud ius diuinum
verum: tamen si anteq̃ quis ingrediatur funduꝫ
alienū prohibeatur a dn̄o ingredi non poterit.l.
iniuriarū actio.§.fi.ff.de iniur.⁊.l.diuus ff.de ser.
rusti.predi.et propterea dicitur.d.c.omnes.ll. ire
per agruꝫ alienum fas est ius non est: idest fas est
domino nō prohibente ius non est ꝓhibente do
mino: vt ibi no.⁊ adde que dixi supra de seruitute
itineris.in pe.q.principali.et vide text.cum gloss.
in.l.per agrum.C.de serui.

Hec sta
tuta de q̃
bus hic
loquit̃ vi
gent i ple
ri'q̃ locis
francie.

¶ De aucupatione.

Aucupari aūt vel venari i fūdo
alieno licitū est ⁊ de cōsuetudine vsur
patur.si tm̄ dominus volens ingredi
fundum suū causa venandi vel aucu
pandi prohibeat non erit ei licitū.vt
est casus.in.d.l.iniuriaꝝ.§.fi.⁊.d.l.diuus.cū gl.⁊.l.
iij.§.plane.ff.de adqui.re.do.⁊ insti.de re.di.§.fere.
ver.plane. Sꝫ quid si vnus in alieno venando vel
aucupando aliquid cepit an teneatur restituere
dn̄o fundi. Gl.format istā.q.i.d.in.d.§.diuus ⁊ ibi
firmat q̃ nō ꝑ tex.in.d.§.fere.⁊.l.fi.§.sed cū.C.de
furtis.⁊ idē tꝫ glo.in.d.§. Sed gl.in.d.§.fere.insti.
de re.di.§.plane.tꝫ contrarium.sꝫ cōmuniter prime gl.
tenent̃.⁊ dicit An.in.d.l.diuus.q̃ gaudēt nobiles
et principes q̃ possint venari i fundo alieno.⁊ est
rō q: solus ingressus est ꝓhibitus nō captura.d.§
fere.cum alijs.§.allegatis. Aliqui concordant di
ctas gl.vt gl.d.§.fere.ꝓcedat in casibuspost prohi
bitionē. Sed dicit Flo.in.d.l.diuus.q̃ ista concor
dia non est tuta quia priuati prohibitio nō impe
dit translationem dominij.l. ea lege.de condi.ob
cām.l.si ita quis.§.si ea.l.ff.de ver.obli.not.Bart.
in.l.q̄ abn̄ti.ff.de dona. Vn̄ flo.in.d.l.diuus.aliter
concordat vꝫ aūt fundus consistebat in venatie.

ne vel aucupatione tūc si quis ibi venetur vel au-
cupetur dño prohibente non facit captum suum
ita intelligat glo.d.§.fere. Aut non consistebat in
venatione vel aucupatione: et tunc captū efficitur
capientis. et ita procedāt alie gl. Ric. p hoc allegat
l.venationes.ff.de vsuca.et l.vsufructuarium.ff.de
vsufru. et per illa duo iura apparet qn̄ venatio sit
in fructu et debetur vsufructuario. ¶ Sz insurgit
aliud dubiū circa pdicta an possit venator adhuc
in fundo retineri vt reddat qd̄ percepit. et glos.§.
fere.insti.de re.di.vr̄ sentire qd̄ sic.d.l.diuus.dicit
ꝙ nō per.d.§.fere.in.l.iij.§.j.C.de acqui.re.do.et
in aut.vt nulli iudicū.§.finautem.sed aget actiōe
iniuriarū si intrauit eo prohibente.l.iniuriarum
actio.§.fi.ff.de iniur. et idem vult glo.l.iij.§.j.ff. de
adqui.re.do.et ista opinio est vera quā tenēt.Cy.
Bar.in.l.j.§.omnia eo.ti.et An.in.d.l.diu' qui.dr
hoc esse bene no.q: iam vidit de facto in persona
vnius nobilis de odonibus de perusio qui pro a-
pris capreolis nemus alienum intrauit dño pro-
hibente et multas venationes cepit.ōis.n.vena-
tio pertinet ad eū et nulla violentia per dñm fieri
potest.sed tm̄ modo actione iniuriaꝝ contra cuz
agi poterit. Adde tm̄ quod dñs poterit volentē in-
gredi fundum suū manu resistere.l.quēadm.circa
prin.ff.ad.l.aquil.et no.gl.in.l.iij.§.plane ver.iure
phiberi.ff.de adqui.re.do. ¶ Sz qd̄ si fera bestia
reperiatur in laqueum alienū dic qd̄ erit occupā-
tis.l.in laqueum.ff.eo.ti. Et ideo quod in laqueo
meo detinetur non efficitur meū nisi illud manu
capiā.vt ibi.et ita tz ibi Bart.in prin. In his tamē
seruanda est cōsuetudo loci vel statuti si reperitur
aliter tenendū est quod.s.dixi. ¶ Qr diximus quē
posse ingredi fundū alienū maxime causa venan-
di et aucupandi quero an hoc possit iure seruitu-
tis vel iure cuiusdam facultatis a iure communi
concesse potest ingredi.et ppter hoc licz quis plu-
ries iuerit per fundum alienum non tm̄ censetur
iuisse iure seruitutis nisi iuerit per.xxx.dies infra
annum: et semper potest prohiberi ne vadat sed
postq̄ fuit per.xxx.dies censetur esse in quasi pos-
sessione seruitutis in qua est defendendus per ti.
ff.de iti.actuq pri.quousq actum fuerit confesso
ria vel negatoria.vt in.l.j.in prin.§.j.supra eo.tit.
et dixi plene supra de seruitute itineris.in vlti.q.
principali. Sed in his que non solent competere
iure facultatis sufficit semel aliquid fuisse gestum
sciente et patiente dño vt dicatur fuisse in quasi
possessione seruitutis.vt.l.j.§.hoc interdictum.ff
de aqua quoti.et esti.et no.in.c.cum ecclesia sutri
na.extra de causa pos.et propric.et ita vult Pau.de
cast.in.l.diuus.C.de ser.rusti.pe. ¶ Quid si quis
vulnerat feram bestiam et alius capit cuius dz esse
dic capientis.vt insti.de re.di.§.illud.et.l.natura-
lem.§.illud.ff.de acqui.re.do. ¶ Et questio quoti
diana si lupus vel miluus accipitur vel canis acce
pit auem vel pecudem vel aliud animal vnius. et
quidā tertius accepit seu arripuit de canibus vel
de ore lupi aut milui etc. an teneatur reddere id
quod recuperauit priori domino. dic quod sic.vt
tex.nota.ff.de acqui.re.do.l.pompo.in fi. ¶ Sed
pone aliam.q.pulcram quidam accepit accipitrē
vel falconem cum sonaleis argenteis in pedibus
iunctis.an teneatur restituere priori domino. Vi
de consilium Barto.quod incipit omnimodo cuz
fuisset venatum.alias dicitur tractatus de falco-
no editus per Bar.quem habeo in consiliis in cō
silio.cxxj.vbi plene vide. ¶ Nunquid autem sit li-
citum tendere retia seu laqueos aut alia quelibet
instrumenta ad capiendas venationes. dic quod

An venator teneatur reddere dño fūdi qd̄ i eo cepit.

non nisi ad vrsos apros et lupos capiendos.vt est
tex.in.c.nemo etiam retia.in ti. de pa.te. in vsu.
feu.qui tex.variis modis intelligitur. Nam quidā
intelligunt solum in possessionibus imperatoris
ar.l.ij.cum ibi no.C.de noxa. Sed ista lectura no-
tabiliter seruat per.l.foueas.ff.ad.l.aqui. ¶ Ter-
tio modo alij intelligūt ꝙ imperator hoc statuit
et sic priuilegium militis et nobilium qui cum ca-
nibus et auibus venantur vt tales habeant sola-
tium vt alij inferiores rustici non possint venari
nisi ad apros vrsos etc. sicuti sunt statuta ferrarie
ne congruit.ti.contra.l.imperatores.ff.de in diez
adiec. et ideo Ja.de alua.dat quartum intellectuz
quia multoties ex talibus venationibus factis in
alieno domino prohibente oriuntur rixe et iniu-
rie.quia armata manu dominus volentes ingre-
di potest prohibere.vt no.gloss.in.l.iij.§.plane.ff.
de acqui.re.domi.ex quibus de facili potuisset per
ueniri ad violationem pacis de qua loquitur ille
titu.de pa.te.ideo imperator prohibet expresse vt
nemo in alienis agris possit venari inuito domi-
no nisi ad apros vrsos etc.quasi velit quod si quis
contrafaciat debeat puniri tanq̄ turbator pacis.
vt eodem titu.§.si quis autem. ¶ Potest etiam
quinto modo intelligi ille.§.quia in capitu.prece
denti induxerat imperator prohibitionem armo
rum et quia in venationibus portantur arma du
bitabatur an sit licitum venari cum armis. et dicit
qd̄ non.nisi ad ista animalia periculosa. et quic-
quid dicant de laqueo et rhete. tamen intelligas
quod in predictis venationibus sunt necessaria
arma.et hoc videtur sentire Ja.de ardezoni.de ve
rona in sua eleganti summa feudorum in titulo.
de pa.te.et Jaco.de alua.sequitur eum.in.d.c.ne-
mo retia.tu autem coniungas quartum et quin-
tum intellectum.et habebis veritatem. ¶ Quo-
tuplex autem sit venatio et an quando sit licita:
maxime clericis et monachis.vide glo.ordi.lxxxj.
distin. qui venatoribus donare. et ibi text.et.c.j.
extra ne cleri.vel mona.et.j.c.et.ij.extra de vena-
tore.vbi bene not.et adde quod in diuinis scriptu
ris penitus non inuenimus sanctum aliquez ve-
natorem.piscatores inuenimus sanctos.vt dicit
beatus Hieronymus in psalmo.c.et.habetr.xxxvj.
di.Esau et.xxxiiij.quorūdā.et no.Ang.in.l.diuus.
ff.de seruitu rusti.predi.tamen non allegat dicta
iura.et ratio ponitur per gloss.in.d.c.Esau.quia
venatio fit cum clamore et maiori delectatione ꝙ
fiat piscatio.ideo est prohibita.et propter hāc de-
lectationem nunq̄ venatoribus fuit concessa im-
munitas patrimoniorū tex.est.in.l.venatoribus.
C.de excu.mu.li.x.et no.Ang.in.d.l.diuus.vltimo
de materia venationis et aucupationis.vide.in.
d.c.qui et venationibus.et ibi glo.magistram.in.
d.c.Esau.ne cle.vel mo.d.c.j.et cle.ne in agro.§.
porro.et ibi glo.et doct.de sta.mo.et.l.j.C.de ve-
na.ferarum.lib.xj.et per Jo.in summa.in rubrica
de vena.et per Hosti.in summa de cau.pos.et pro-
pric.§.j.et aliis locis supra allegatis. ¶ Conue-
nit etiam ex predictis querere an sit licitum fos-
sas aprorum vrsorum ve capiendorum causa face
re vel laqueos ponere.et dic si in itineribus fiunt
in eisq bos vel aliud animal ceciderit factumq
deterius est vel laquei ponantur in loco publico
et pecus tuum in eos inciderit potes agere con-
tra facientes foueas vel laqueos ponentes.l.a-
qui.nisi denuntiassent prius domino vel nisi pre-
dicta fuerint in locis vbi fieri solent. vt est tex-
tus.in.l qui foueas.cum.l.se.que incipit quem-
admodum.in primo. et ibi docto.ff.ad.l.aquil.et

de foueis vide q̄ dixi.s.in.j.li.de fouea vbi etiā po
sui cui' sint fouee q̄ sunt inter duos vicinos.vide.
l.j.§.preterea.et ibi no.ff.de aqua plu.ar. Cuius aūt
sint fossata siue fosse q̄ sunt inter viā pub.et fundū
priuatuz vide p Bar.in suo tractatu tyberiadis in
prima parte de alluuione.in.iij.et.vij.col.et Bal.
in.l.ripaꝝ.in.j.col.in fi.et in.l.lapilli.in.ij.conclu-
siōe.ff.de re.di.et ibi etiā posuit cuius sit vsus fos-
sarū et an et qn̄ fosse debeāt mensurari cū agro vē
dito.et an sit licitū facere fossas ex quib' aqua plu.
noceat.l.vicin'.§.ver.sed si fossas.ff.de aqua plu.
arcen. Et adde q̄ dixi.s.de irrigatiōe de sepibus.
an sit licitū eas facere in finibus fundi sui. Dic qd̄
sic.l.fi.que incipit.si quis sepē.et ibi no.ff.fi.reg.

¶ De montibus.

Querendū est p̄mo qd sit mōs
Et dic ꝙ est locus altus.l.si edes.ff.
de serui.vrba.predi.quod intellige
de magna altitudine sm̄ Barto.in
tractatu suo tyberiadis.in.iiij.col.
versi.mōs est locus. Et dr̄ mōs sm̄ bar.ibi.et Hug.
et papiā a mouendo p̄ 2triūtq: nō mouet.et nō
intelligas de mobilitate que vniuerse terre con-
gruit:sed q: nō mouetur per culturam.i.non co-
litur terra eū que colitur bene mouetur et durat
vsq ad locum qui colitur vl' coli incipit.pendirie
ergo montiū non culte montis appellatione cō-
tinentur nisi certi loci vsus aliter se haberet:si tm̄
inter montem essent aliqua loca cultra mōtis ap-
pellatione totius continetur illa pars.vt.ff.de rei
ven.l.in rem.§.quecunq. Quia in montibus lapi
dicine et argentifodine et huiusmodi materie esse
consueuerunt.quero an sit licitū in fundo alieno
lapides cedere. Et dicas qd̄ non nisi consuetudo
vel statutū aliter disponeret.vt est tex.glo.et doc.
in.l.venditor.§.constat.ff.cōmunia predi.nec po-
test quis lapides ex fundo alterius exportare etiā
si sit ciuitas vel cōmune nisi hoc dicte cōsuetudo
et prius domino pretiū competens soluatur.licz
ante pretij solutionem cedi possint. vt est casus
notabilis.in.d.§.si constat. ¶ An aūt quis possit
in fundo suo lapides cedere:ita vt fragmenta la-
pidū perueniant in fundū alienum.vide.l.sicuti.
§.aristo.ff si ser.ven.et q̄ dixi in primo li.in titu.de
ser.probi. ¶ Sed quid si sint vene auree aut argē
tee.an sit mihi licitum fodere in meo et fodiendo
transire sub fundo vicini.et videtur ꝙ non per.d.
§.si constat. Item q: sicuti quis nō potest transire
in agrum alienum inuito dño.l.per agrum.C.de
serui.rusti.predio.ita nec sub agro alieno.q:sicuti
predia supra terrā sunt libera domino vsq ad ce-
lum.l.altius.C.de ser.et l.qui luminibus.ff.de ser.
vrba.predi.ita dicuntur esse libera vsq ad profun
dum. Item pro hoc facit.l.j.C.de cessa.li.x.et.l.di
uortio.§.si vir in fundo.ff.so.ma. Sed Pau.de ca.
qui habuit istam questionem de facto in venis co
rareis borgoniensibus cōsuluit contrariū.videlz
ꝙ fodientes non possint a dominis impediri p.
l.cuncti.C.de metallis.li.x.cōiuncta.l.j.quosdam
eo.ti. Sed pisis dicit quod propter publicam vti-
litatem licz marmora et similia fodere sub fundo
alieno dummodo dominus nō habeat damnum
Nec ob.d.§.in fundo.et.d.§.constat.quia illa iura
loquuntur in lapidicinis que reperiuntur sine le-
sione superficiei et vbi fodiuntur lapides multum
vtiles qui in paucis locis reperiuntur:et in argē-
to vel auro. et ideo propter publicam vtilitatem
videtur concedi vt possit inuenire et fodere etiam
sub alieno quia hoc fit cum magna impensa et la

bore.nec a dñis superioribus potest phiberi si nō
recipiunt lesionem vt per glo.in.d.l.quosdam.et.l.
ij.eo.ti.in ver.fisco.que dicit hoc esse speciale i me
tallo quod magno parat labore: et propterea pro
cedunt etiā in venis corareis et marmoreis. vt ibi
et ita tenet elegāter Pau.de cast.in.l.diuortio.§.
si vir in fundo.ff.solu.ma.vbi dicit ita se consuluis
se in ciuitate burgonie.et habetur in con si.clxxvj.
cum duobus sequentibus.et ita tenet Ludo.de ro.
in.cccclxxvj.singul.qd̄ incipit regula qd̄ rē alienaꝫ
per glo.volens in.d.l.quosdam.et ita ego tenui in
l.inter publica.in prin.ff.de verb.signi.vbi limita
ui predicta procedere dum vnus tertius non dñs
fecisset iam impensam in fodiendo vel reperiēdo
venas.secus si vellet etiā incipere fodere et venas
reperire:et ille qui haberet fundū supra vellet etiā
incipere fodere.q: dñs fundi deberet preferri per
d.l.altius.et.l.qui liminibus.ex quo cessant ratio-
nes.s.alle.s. impensarum eius qui vult inuenire
venas.et cessat ratio publice vtilitatis quia idem
faceret domin' fundi que faceret extrane' qd̄ est
singulare et magne vtilitatis.et adde que dixi in.d.
l.inter publica.in prin.ff.de ver.sig.et.s.in.j.li.tit.
de ser.aquedu.in prin.iiij.q.prin. ¶ Potest ex pre-
dictis decidi.et de materia lapidicinarū an mari-
tus debeat habere lapides cesos ex fundo dotali.
et quid si expendit in cedendo an expensa debet si
bi restitui.vide.d.l.diuortio.§.si vir in fundo.et.§.
si fundus.et ibi doct.ff.so.ma.et.l.si ex lapidicinis.
ff.de iure do.et.l.fi.in prin.ff.de dona.inter vi.et q̄
dixi in.d.l.inter pu.in prin. ¶ In montibus etiaz
sylue quandoq reperiuntur:et ideo quero primo
que indicatur sylua cedua et sylua pascua. Dic syl-
ua pascua est:vt quidam putant que in hoc est vt
cedatur. ¶ Seruius autez ait succisā vt rursus ex
radicibus aut stipitibus renascitur.l.sylua cedua
in prin.ff.de verb.sig.et.l.hoc sylua cedua.in princ.
ff.de vsufructu. Sylua vero pascua est q̄ pascuis
pecudum destinata est.vt.d.l.sylua cedua.§.fina.et
et adde sm̄ Host.et Jo.an.in.c.cum dilecti.in glo.
j.in nouella. extra de dona. quod forestea dicitur
latum nemus sine clausura et sine aqua. et ita in-
telligitur tex.ibi. Quando vero est prope fluuium
dicitur sylua. Sed quando concluditur muro vel
palis vocatur barcus. Deinde queritur secūdo qd
si creditori sylua pignorata sit et debitor ex ea na-
uem vel aliam materiam fecerit.an illa nauis vel
materia pignori erit dicas quod nō nisi nomina-
tim cautū fuisset vt pignori sint quecunq ex sylua
facta nata ve sunt.vt.l.si conuenerit.§.si quis caue
rit.ff.de pig.ac.et ibi per glo.et doc.hoc tamen limi
tat singulariter Guil.de cu.quando debitor nō es-
set soluendo vel esset extincta actio personalis. et
tunc in subsidiū nauis intelligit esse pignori obli
gata per.l.qui occidit.§.j.ff.ad.l.aquil.qui tex.pa-
rum facit sm̄ Rap.fulg.in.d.§.si quis cauerit.dic
tamen magnam esse autoritatem Guil.cuz nemo
contradicat et magis ipsuz mouet imperialis au
toritas ꝙ ille tex.et hoc dictum est bene notandū
¶ Queritur tertio an possit creditor phibere de-
bitorem ne ex sylua nauem faciat Barto.et doct.
in.d.§.si quis cauerit in fin.tenent quod creditor
deber vti re pignorata tāq bonus paterfamilias
l.ea igitur.ff.de pig.ac.vnde distinguitur. Aut syl-
ua erat cedua et debitor vult cedere sm̄ modum
consuetum et non potest per creditorem prohibe
ri per.l.item si fundus in fina.ff.de vsufructu.et
l.cum tabernam.in principi.ff.de vsufructu.pig.
Aut non erat cedua et volebat vltra modum con-
suetum cedere.et tunc per creditorem potest pro-

Que sit sylua cedua et sylua pascua

hiberi per dicta iura dicit tamē Rof.in.d.§.si q̄s
cauerit.in fi.quod arbitratur ipsum creditorem
per hypotecariam posse aduocare possessorē sylue
et consequenter ne cedat. quia tunc creditor de-
bet fructum percipere non debitor.vt.l.si pignus
§.si predio.ff.de pig.ac.et.l.si cuz venditor. in prin
cipio.ff.de euic. ¶ Queritur quarto nunquid vsu-
fructuarius sylue possit incidere arbores ꝛ peda-
menta pro vsu suo et etiam vendere dic quedam
sunt arbores non altiores sylua ꝛ iste continētur
sub nomine sylue.ꝛ ideo pedamenta succidi pn̄t si
cut ipsa sylua.vt.l.ex sylua cedua.ff.de vsufru.Que
dam sunt arbores que in altitudine syluam exce-
dunt.et de his fructuarius non sumit ramos sed
pedamenta succidit.l.sed si glandes.que sequitur
dictam.l.ex sylua cedua prima materia licet aliq̄
essent grandes arbores.ibi nam sylue debent ce-
di cum alijs quando alie essent mature. Quedam
sunt arbores vetuste.et tunc nec pedamenta nec
rami succidi possunt arboribus etiam euulsis vel
vi ventorum deiectis ad vsum suum et ville. vt est
text.cum gloss.in.d.l.arboribus.in prin. que intel
ligit.d.tex.quando sylua non erat cedua.quia tūc
potest sumere etiā ex sylua pro vinea sua dummō
fundū deteriorē nō faciat.vt.d.l.ex sylua cedua.in
fi.ꝛ in hoc casu tm̄ habebit vsuarius quātū vsufru
ctuarius ſm glo.ibi.sȝ qn̄ est sylua cedua.tūc plus
hȝ vsufru.ꝙ vsuarius:q: vsufructuarius potest ce
dere ꝛ vendere ꝛ locare vltima necessitate sua vsu
arius aūt non pōt vti nisi pro se ꝛ necessitate sua.
vt insti.de su ꝛ habi.in prin.ꝛ.§.j.ꝛ.l.diuus. in pri.
ff.co.ti.vbi habetur etiam ꝙ vsufructuarius syl-
uam potest cedere et vendere. puta qn̄ esset in re-
motum:q: si non posset vendere nulla esset vtili-
tas sylue.et perinde esset ac si non haberet vsufru
ctum sylue.vt.d.l. ¶ Queritur quinto an emphi-
teota qui recipit in emphiteosim syluam vel ne-
mus an inuito dn̄o possit exstirpare syluam et ne
mus ꝛ reducere ad prata vel culturam ꝛ plantare
vites vel arbores fructiferas. Istaȝ.q. format Ni.
de ma.et Bal.in.l.j.in.fi.C.de iure emphi. ꝛ vr̄ pri
mo ꝙ sic.q: qui accipit in emphiteosiȝ accipit ad
meliorandū.sed hoc modo melioratur. sed Nico.
de ma.dicit contrariū q: melioratio permittitur
dummodo nō mutet formam.l.si cuius.§.vsufru-
ctuarius.ff.de vsufru.ꝛ.l.hactenus.§.neratius.co.
ti.ꝛ ſm hoc emphiteota aree non poterit ibi do-
mum superedificare.quia forma aree mutaretur.
l.reperi.§.fi.ff.qui.mo.vsufru.amit. sed Bal. in.d.
l.j.in fi.dicit hoc credere verum esse:quia tacite in
est vt possit meliorari.vt aut.si quas ruinas .C.de
sacrosan.eccle.ꝛ.l.ij.C.de alluuio.ꝛ palu.ꝛ. l.inter
vtile.§.fi.ff.de mino. Et si tu dicis non pōt muta-
ri forma. Respondetur ſm Bal.forma superficia-
lis mutari pōt in melius:quia iste contractus ad
hoc est inuentus vt melioretur et absurdum esset
dicere vt qui debet rem eternaliter possidere non
possit rem meliorare meliori forma introducta
sub maiori tamen Bal.concludit in. d.l.j.in fi.qd̄
mutatio sylue extirpando fieri non potest in edi-
ficando domum fieri potest.et est ratio: quia do-
mus potest reduci ad areā demolita domo: sed vi
uea extirpata non erit sylua vt prius erat.l. quesi
tum.§.illud fortasse.de lega.iij.et ita tenet Bal.in
d.l.j.Sed Florianus in.d.l.hactenus.§. neratius
ff.de vsufructu.refert omnia predicta et tandem
concludit quod adhuc est perplexus quid teneat.
Ego vero in hac.q.ita dicerem.Aut loq̄mur in a-
rea et sic cum Bal.in emphicotta posset domum
edificare nisi aliō de mēte cōtraherētiuȝ appareat
Aut loquimur de sylua.ꝛ tunc si de hoc specialiter
est conuentum illi conuentioni standuȝ est.l.ij.de
iure emph.coniuncta.l.j.§.si cōuenerit.ff.deposi.
aut nulla est conuentio.ꝛ tunc aut est statutuȝ vel
consuetudo in loco et illi standum est.l.semper in
stipulationibus.ff.de regu.iur.et padue obserua-
tur de facto q: emphiteote extirpant nemora ꝛ et
syluas.Aut nulla est conuentio statutum seu con-
suetudo.et tunc aut non est vtile si fiat pratum vl'
terra aratoria:quia forte maior est vtilitas vl' erit
vel tanta percipi poterit ex nemore quāta ex pra-
tis ꝛ terris aratorijs.ꝛ tunc non posset emphiteo
ta syluam extirpare ex quo non est melioratio im
mo potius deterioratio.et maxime:q: instrumen
to inuestiture solet apponi clausula ad melioran
dum et non peiorandum: et ita potest procedere
opinio Bal.aut extirpando syluam fundus effici-
tur valde melior.ꝛ tūc aut est in contractu emphi
teotico dictum vt pro victu soluere teneatur tot
plaustra lignoꝝ de illo nemore:ꝛ tunc non posset
reducere ipsum ad prata vel culturā.q: non posset
soluere fictum.et sic tacite videtur actū inter eos
vt nemus nō destruatur.vt.l.debitor.§.verosimi-
lem.ff.de contrahen.em.ꝛ.l.legata.§.verosimilē.
ff.de vsufru.le.Aut non fuit dictū de illo nemore.
et idem credo maxime qn̄ emphiteota non habe
ret alia nemora ex quibus non posset soluere per
dicta iura eadem ratione. aut pensio debet solui
in pecunia vel in alijs rebus que in sylua non re-
periūtur.et etiā si esset maior vtilitas extirpando
syluam tenerem qd̄ posset ex quo hȝ ad melioran
dum.Nec obstat qd̄ mutetur forma que nō sit re-
ducibilis facilitate ad suam materiam.l.reperi.
§.muta.ff.qui.mo.vsufru.amit.et.l.hactenus. §.
neratius.ff.de vsufru.ꝛ illa iura loquūtur in vsu-
fructu.qui habet iura debilia que faciliter corrū-
puntur et finiuntur.l.corruptionem. C. de vsufr.
et.§.finitur.insti.co.titu.et sic minus iuris habet
ꝙ emphiteota. et ideo in vsufructuario dicenduȝ
est ipsum non posse exstirpare et formam muta-
re.q: mutata forma mutatur vsufru. qui propter
hoc petit vt dictis iuribus non sic in emphiteota
qui habet plus iuris.videlicet vtile dominium et
perpetuum.l.iiij.ff.de serui.coniuncta.l.j.§.q̄ in-
perpetuum.ff.si ager.vecti. ¶ Queritur sexto ali-
quis vendit nemus aut syluam cū pacto de retro
uendendo iuxta.l.ij.C.de pac.inter em.ꝛ.l.q̄ fun-
dum.ff.de contrahen.em.an iste emtor possit syl-
uam exstirpare. Et in hac questiōe puto esse con-
considerandа verba pacti de retrouendēdo si em̄
dicerent quod teneatur dictam syluam vel nem⁹
retrouendere.et tūc iudicaret ipsum non posse ex
tirpare quia non posset seruare pactum de retro
uendendo.et sic illa iura non loquuntur de sylua
sed de fundo vel simpliciter.et tunc aut est pactuȝ
ad certum tempus breue.puta.v. vel. vij. vel. viij.
annorū.ita quod esset maior vtilitas emtoris ha-
bere ligna ꝙ fructus fundi ad culturam reducen-
di et maius esset dannum venditoris.et ideȝ per
ea que predicta sunt in precedenti questione. Aut
est pactum imperpetuum.et tunc aut emphiteo-
ta sciebat vel verosimiliter scire debebat vendito
rem differenteȝ retrouendere.ꝛ vt consequeretur
emtor maiorem vtilitatem anteꝙ reuenderet fe-
cit extirpare totam syluam et non posset.et tene-
tur ad dānū ꝛ interesse ipsi emtori retro emēti.ar.
l.j.§.j.ꝛ qd̄ ibi no.Bar.ff.si q̄s tes.li.es.ius.fu.ꝛ.l.no
mē debitor[.§.j.ff.d̄ leg.iij.cū ibi no.ꝛ.l.si filie mee
ꝛ qd̄ ibi no.ff.sol.ma.ꝛ qd̄ no.Pau.d̄ cast.i.l.si filio
§.fi.co.Aut emphiteota nesciebat nec verisimilit

An obligatus de vendēdo possit mutare statū rei emte.

scire poterat venditorem habere aium de proxi-
mo retro emendi.et tunc dubiū esset an possit syl
uam extirpare:ꝛ tunc diceret aut venditor cōtra-
dicit q: asserit se cito retroemere.q: tunc non pos
sit extirpare eadē ratione.ar.l.fundū.cū ibi no.C
de rei ven.Aut dn̄s non cōtradicit vel etiā ignorat
et tunc distingue.vt dixi de emphiteota in prece-
denti.q. ¶ Queritur septimo an maritus possit
extirpare nemus sibi datum in dotem ꝛ reducere
ad culturam. Dicas qd̄ sic:q: propter hoc reddit
fundum fructuosiorē:q: ex cultura plus percipit
ꝙ ex nemore.vt probatur.in.d.l. diuortio.§. si vir
in fundo coniuncta glos.in ver.fructuosiorē.ff.so.
ma.et.l.fi.ff.de iure do.Sed si non efficeretur fun
dus fructuosior:tunc dic vt dixi in duabus q̄stio-
nibus precedentibus. ¶ Queritur octauo an ma
ritus emphiteota vel feudatarius vel similes qui
habent ius in re possint arbores fructiferas inci-
dere:et videtur ꝙ sic.q: habent vtile dominiū.l.j.
ff.si ager.vec.ꝛ.c.j.§.rei autē.in ti.de inuesti.de re-
ali.fa.sed in re sua quilibet est moderator et arbi-
ter.l.in re man.C.man. In c̄rium facit.l.diuortio
§.si in fundo.ff.so.ma.ꝛ.l.si vir in fraudem.§.con
ductor.ff.de iure fis.l.forma.§.si vires.ff.de censi.
l.si ita.§.fi.ff.de vsufru.et.l.creditor.la.ij.ff.de pig.
act.ꝛ hanc vltimam partem tenet Dy.Bar.ꝛ doc.
in.d.§.et fundum.et Bar.in d.§.et si conditor.et
Bal.in aut.qui rem.in fi.pe.col.C.de sa.sanc.eccl.
Ang.in.l.si colonus.ff.ar.fur.ces.et idem dicas in
patre quo ad bona filij et in vsufructuario.et per
Ang.in.l.fi.§.finaūt legata.in fi.C.de bonisq̄ lib.
et probatur.in.d.l.equissimū.§.vsufructuarius.ꝛ
idem etiā dicas ꝛ multomagis in vsufructuario.
l.fi.ff.de vsu et habi. Sed predicta oīa limita nisi
predicti velint de loco demortuarū vel incisarum
alias plantare.vt dicit Ang.in.d.l.si colonus.per
d.§.conductor.ꝛ idē Pau.de cast.in.d.l.diuortio.
§.si fundum. et pro hoc optime facit.l.agri.et.l.
vetus fuit questio.cū duabus seq.ff.de vsufru.et.l.
et sylua cedua.co.ti. ¶ Sed potest dubitari circa
predicta an si emphiteota vel fructuarius vl' simi
les incidunt fructiferas arbores eo casu quo non
possunt.an propter hoc cadant a iure suo.et vr̄ ꝙ
sic: q: deteriorant rem sibi concessam a dn̄o per
auten.qui rem.C.de sa.san.ec.et ita tȝ Barto.in.
d.l.diuortio.§.si fundū.Innocen.dicit ibi qd̄ hoc
est speciale in fundo ecclesie.Lud.aūt de ro.ibi te
net opi.Bal. quando emphiteota vel feudatari⁹
fuit monitus vt desistat ab incisione et nō desistit
per tex.l c.j.§.quicunq; aduocatus.in ti.de pa.te.
in vsi.feu. Et lȝ ille tex.loquatur in alia materia.
tamen eius ratio multū facit pro opinione Bal.
quam puto veram per.l.eadē.cum ibi no.C.loca.
per.c.q: propter. extra de locato. et per not.in.d.
aut.qui rem.et per.l.hoc amplius.§.fi.ff.de dam.
infec.et per.l.ij.ff.de his qui sunt sui vel alie.iur.
et insti.co.tit.§.fina.cū si. ¶ Queritur nono si cō-
cessi alicui vt possit de nemore meo ligna incidere
et ad sui libitum accipere an possim postea alteri
concedere ligna. Dic ꝙ sic si ligna nemoris vtriq;
sufficiunt.alias non arg.l.ij.§.fi.ff.de ser.ru.pred.
et.l.lucio.ff.de aqua quoti.et esti.p hoc vide que
dixi.in.j.lib.in.iiij.q. princi.versi.et qd̄ dixi quod
dominus possit imponere seruiturē. ¶ Querit.x.
est promissum alicui vt possit incidere de nemore
meo quedam ligna an poterit pro libito suo inci
dere in eo.Gui.de cu.in aut.qua in prouincia .C.
vbi de cri.agi oportet.dicit in fi.pone tu habebas
bona iuxta nemus meum recipiebas ligna de ne
more meo iniuste absentasti te et dixisti famulis
tuis vt inciderent sicut tu qui habebas ius. ipsi
fecerunt vt fuit eis dictum et iniuste .quod reme-
dium mihi dabitur. Dico ꝙ agetur contra istos
tantum et si isti petent dilationē ad certificandū
dominū dabitur.et si postea non venerit ipsi con
demnabuntur. et si non sunt soluendo fiet in re-
siduo executio contra dn̄m per.d.aut.qua in pro-
uincia.in qua ita pōt poni casus qd̄ dicit esse no-
tandum quia quotidie de facto potest euenire.
¶ Queritur.xj.si vnus miles vult.in nemore alte
rius colligere ligna.vide Hosti.in sūma de cōsue.
§.qualiter probandū. ¶ Queritur.xij.si in nemo-
re alieno capreoli cerui vel alia animalia capiunt
dn̄o ignorante vel contradicente an efficiātur ca-
pientis vel dn̄i nemoris. et an ꝓpria auctoritate
dn̄s possit ea retinere.vide Ang.ꝛ doc.in.l.diuus.
ff.de ser.rusti.predi.et quod dixi.§.de venatione ꝛ
aucupatiōe. ¶ Queritur.xiij.si rustici dn̄i se fuisse
vsos nemore tanto tp̄e quo non extat memoria.
an iuuat eos vt dicantur acquisiuisse ius vtendi
fruendi in illo nemore. Cy.format hanc.q.in.l.fi.
in.iiij.q.C.de prescrip.lon.temp.x.vel.xx.an. Et vi
detur dicere quod non q: vsufru.perditur longissi
mo tempore.l.corruptionē.C.de vsufru.ergo eo
tempore quo perderetur nō acquiritur facit.l.ty-
tio cum morietur.ff.de vsufr.ꝛ tn̄ cautela est vt ru
stici non dicāt se habere vel acquisiuisse ius vtēdi
fruendi sed dicant sibi constitutā fuisse seruituteȝ
per ius vel habere ius possint incidere ligna i di-
cto nemore quandocunq; iuxta.l.iij.in prin.ff. de
ser.rusti.pre. Et ad probandū istā constitutionem
seruitutis vel iuris allegent ꝛ probēt se vsos fuisse
dicto iure accipiendi ligna per tm̄ tempus cuius
initij memoria non existat.q: tale tempus hȝ vim
constitutionis ꝛ tituli seu ꝓuilegij.l.hoc iure.§.
ductus aque.ff.de aqua quoti.et esti.et.c.sup qui-
busdā.§.preterea.de ver.sig.et.c.j.de prescrip.lib.
vj.immo plus allegando titulum ꝛ probando pos
sessionē vel quasi per.x.an.inter ꝑn̄tes.ꝛ.xx.inter
absentes ꝓbaretur titulus et seruitus constituta
vt probatur per gl.no.in.l.seruitus prediorū.ꝛ ibi
per doc.ff.de serui.et per glo.Bart.et doc.in.l.j.§.
deniq;.et.l.ij.ff.de aqua plu.ar.ꝛ per ea q̄ habentur
per Bar.ꝛ doc.in.l.qui in alie.§.sed si non adierit
ff.de acqui.here.ꝛ per glos.et cano.in.c.peruenit.
extra de censi.et adde q̄ dixi supra.in tit.de seruit.
aquedu.ver.circa tertiam qn̄ nulla est conuentio.
¶ Queritur.xiiij.et vltimo si rustici vel alij habēt
vsum nemoris alieni puta q: in eo consueti sunt
accipere ligna longissimo tēpore quando expiret
iste vsus.vide Cy.et doc.in.d.l.fina.in.iiij.q.C.de
prescrip.lon.tempo.

An marit⁹ emphiteota vel feudatari⁹ possit arbores fructiferas incidere.

¶ De collibus.

VIdimus de mōtibus in gene
re verum q: colles etiā montes dicun
tur scribitur em̄ est montis col. ideo
de ipsis etiam collibus dicendū est et
dicit Bart.in tractatu tyberiadis.in
versi.v.col.ab altitudine montis dici potest. Pro
prie aūt collis dicitur a colendo quasi mediocres
montes q̄ coluntur. vt exponit gl.scripture diui-
ne sub psalmo Dauid.et.c.xiij.ver.illo. Montes
exaltauerunt vt arietes ꝛ colles sicut agni ouium.
Sunt em̄ mōtes magne altitudinis ꝛ cōmuniter
inculti. Colles vero mediocris altitudinis.et cō-
muniter sunt culti.ꝛ intelligo colles habētes alti-
tudinē propriaȝ non continuatam cū montibus
habentibus maiorem altitudinem. Si enim con-

tinuaretur.tunc si essent culti dicerentur penditie montiu3.Horum causa in nonnullis partibus locus magne altitudinis lic3 cultus dicitur mōs et locus parue altitudinis licet incultus d3 collis Distinguitur autem mons a colle altitudine vel cultura ex.estimatiōe colentiū.l.j.ff.de fluminib9. et ꝓpterea per celum figurātur hi qui sueuite sublimitate ceteros supragradiuntur per montes hi figurantur qui nō sunt alte vite:per colles hoies intelliguntur inferioris vite.vt est tex.cum glo.in ver.celum montes et colles.C.de sum.tri.

¶De valle.

Vallis dicitur locus collib9 vel mōtibus circundatus a vallo vallas qd est circundo.et est loc9 planus parue vel mediocris magnitudinis.planus vero d3 a grece qd est latum seu latitudo ſm Hug. d3 eñi planicies.i.coequalitas secundū papiā. Duo ergo requirunt.primū quod sit latū.scdm ꝙ sint eius partes equales.i.equaliter plane ita ꝙ vna aliā non superexcedat. Distinguitur itaq3 vallis a plano ex circundatione.pōt eñi planus esse non circundatus mōtibus nec altitudine alia. Item differt a latitudine. quia si sit locus parue latitudinis mōtibus vel collibus circundatus dicitur vallis. Si aūt est magne latitudinis dicitur planicies.hec autem opinio circūcollentiū estimatur.ar l.j.ff.de flu.Differt etiā ab equalitate.q3 vallis dicitur etiā si habet concauitatem planus aūt equalitate equiparatur.equalitas aūt plani qualis esse debeat dubitari potest puto non oīmodam equalitatē requiri: sed sufficit si notabiliter in vnam partē non vergat.facit.l.cui deus.ff.de edi.edic.Notabiliter aūt in vnam partem vergere probabiliter dici potest. qñ inde aqua multū de terra aufert ita ꝙ vsum ⁊ culturā3 deteriorē faciat.ar.ff.de aqua plu.arcen.l.j.§.fi.⁊.ff.de edi.edic.l.j.§.sciendum.Fosse aūt agrorum ⁊ viarum ⁊ ripe ipsius plani sunt⁊ loquor de plano totali vt si de plano tyberis loquamur sicut enim fosse q̄ sunt in fundo fundi sunt ita q̄ sunt i totali plano sunt plani.l.ꝑdia.§.ita legatu3.ff.de fundo instru.et sic statuta que loquuntur in his q̄ in plano tyberis cōmittuntur locū haberent etiam in his que in dictis foueis ⁊ ripis committerentur. Quid ergo si committerentur in eo loco qui per attractionē aqueversus flumē vergit an in plano tyberis dicetur cōmissum.Videtur ꝙ nō dicit eñi lex pe.ff.de flu.ex quo a plano vergere incipit.sed dictio a separationem denotat.ff.de ac.em.l.non autem.§.fi.ergo ille locus sic vergens est separat9 et distinctus a plano.dic si queratur an talis loc9 appellatione agri contineatur.⁊ dicendum est qd non per rationē predictam.Si ṽo queritur an totalis plani tyberis appellatione contineatur aduertendū est si quoddā flumen planū vadit ita vt ab vtraq3 parte fluminis planū tyberis appellet. ꝙ in dicto loco fieret in plano factum esse diceretur quinimmo etiam qd in ipso flumine fieret in tali plano sub totali appellatione nominato factum esse diceretur cum eñi in ipm flumē aditus et exitus aliter ꝙ per ipm flumen non habeatur. merito ipsius plani appellatione cōtinetur vt in simili in multis casibus iura dñt. Sic etiam ager cum totos q̄ sunt ab vtraq3 parte vnius plani appellatione contineret.ergo et ipsum flumē. alias flumen mediū diuideret nec esset vnus planus:s3 plures.ar.ff.d ver.sig.l.recte dicimus.facit ad hoc q3 quod fit in aqua putei in ipsa re factum.videt.l.is qui in puteū.in prin.ff.quod vi aut clam.⁊ habetur per Bar.in tract.suo tyberiadis.in.v.col.ṽ.vall.dicitur.Sed ibi etiam Bart.dicit quod si ab alia parte fluminis essent montesvel colles.dicit quod tunc ille locus ꝑ aque attractionē vergēs plani appellatione non continet: sed ibi planus desinit ⁊ locus ille ripe fluminis cedit.vt.d.l.pe.ff de flu.etiam si ipsum flumen aliunde habeat aditum.ar.ff.vti pos.l.si duo.§.si supra edes.cū si. Et adde predictis ꝙ valles etiā dicuntur ille que nō sunt montibus vel collibus circundate.sed sūt in locis inferioribus vel concauis aquosis.et vt plurimū concauitatis.de quibus dicam infra in elemento aque.in titu.de vallibus aquosis.

Concor. cū hoc ſ. ne ioannes iannens.in ṽo vall.

¶De aqua.

Aqua secundū nos est elementum et ideo post terrā de aqua d3r ꝑ maiori nrā perfectione videndu3 esse putaui.S3 vt in oībus ordine3 seruemus prius a mari tanq̄ digniori exordium capiamus post reliqua q̄ in primis ad seruitutem aque pertinent vt etiā ordo requirit breuiter perquiramus.si tñ prius vnum dixerimus qd in aq̄ mirabile videtur.nā l3 regulariter quicquid solo superponit cedat solo.l.adeo.§.cum in suo.ff de acqui.re.do.tamen secus est in aqua que est supra solum q3 tunc solum cedit aque que supra imponitur.d.l.adeo.§.insula.ibi cuius et ipsum flumen.⁊ est speciale in flumine et in mari et in certis aquis in quibus locum h3 ius alluuionis secundū Bar.in trac.de alluuio.in.vj.col.et Bal.in.l.si plures.in.iij.col.in fi.C.de serui.vide etiā bal.in.l.lapilli.in prin.ff.de re di.

¶De mari.

Mari quod natura oībus patet seruitus priuata imponi nō potest.l.venditor.in princ.ff. cō.pre. q3 maris cōmunis est vsus oībus hoibus.vt aeris.l.litera.§.j.ff.ne quid in loco publi.et insti.de re.di.§.j.et.l.iniuriarum actio.§.si quis prohibeat.ff de iniur. Sed a principe imponi seruitus mari potest.vt dicit glos.in.d.l.venditor.in prin.per.l.seruitutes.§.pub.ff. de seruituti. Sed licet priuatus in mari seruitutem constituere non poterit.tamen se ⁊ suos heredes per stipulationes vel contractus obligare potest. vt non nisi in aliqua parte maris liceat sibivel heredibus suis piscari vel aliquid aliud facere:vt est text. cum gloss.in.d.l.venditor.in princi.et idem intelligit ibi Paul.de cast.in qualibet alia aqua publica.eadem ratione Et eodem modo potest quis se obligare ad non impediendum alium priuatum in aqua publica vel loco pub.aliquid facere non erit tamē seruitus realis vel predialis per notata.in.l.vt pomum.ff.de ser.et.l.pecoris.ff. de serui.vrb.pre.⁊.l.mella.§.fi.ff.de ali.⁊ cib.le.⁊ similiter potest quis vendere domū hoc acto ꝙ emtor non possit ibi exercere talem artem . vt valet ista conuentio ſm Bar.Ang.ſ lo.⁊ doc.in.l.vēditor.in prin.et per Pau.de cast.in.l.quoties.la.j.ff.de ser. Et his casibus non poterit promittens vel eius heredes contrauenire sue promissioni.et sic contra factum suum proprium quatenus interest ei9 facta esse promissio licet res publica pro suo interesse possit contrauenire.l.iurisgen.§.si paciscaris et.l.ius publicum.ff.de pac.secundum doc.in.d.l.venditor.in prin.Sed vbi non est a principe mari

seruitus imposita nec a priuato aliqua obligatio constituta.tunc mare passim omnibus patet vt.d.l.venditor.in princi.et eius vsus cōis est omnibus hoibus vt aeris.d.l.litera.'cum si. Et ideo si quis in mari prohibeat nulla l.priuata vel publica contradicente vel in mari retia immittere vel ducere potest agere actione iniuriarum.l. actio.§.si quis prohibeat.ff.de iniur.⁊.l.ij.§.si qs in mari.ff.ne quid in lo.pub.immo plus qs pōt in mari piscari etiā ante edes meas vel p̄roxiū meū.nec ipm ꝓhibere possum ⁊ ꝓhibēdo similiter teneor actio.iniur.vt est tex.in.d.§.si ꝓhibeat. ver. si quē tñ. ¶Sed querit nūquid in mari vel litore maris possit quis edificare.⁊ an edificiū efficiatur suū et qñ.dic ꝙ potest ⁊ edificiū statim fit suū cū pilas iactauit.nec requirit rei perfectio.l.ergo.§.fin.ff.de adq.re.do.Nā ⁊ ille est tuēdus q̄ in litore edificat vel in mari.ff.ne q̄d in lo.pub.l.ij.§.aduersus .vbi vtit verbo p̄ntis tp̄is.sc3 edificat.ergo sufficit si in presenti edificet:et opus prosequatur non aūt est opus quod opus perfecerit.et ita vult Bart .in.l.quominus.in.v.col.in fi.ff.de flu.vbi etiam declarat qñ quis dicatur opus prosequi.⁊ propterea dicit Bal.in rub.ff.de re.di.in.iij.col.ꝙ sic faciunt veneti qui sunt fundati in mari .et de iuregentium ciuitates fundate in mari sunt ipsorum edificantium.l.interim in prin.co.ti. et hac ratione dicit eleganter Bal.ꝙ veneti protendunt libertatem. quia non edificauerunt in solo alicuius. sed si in solo iurisditionali alicuius edificat illius dicitur subditus.⁊ no.Spe.in ti.de edi.do.ver.quid si petitur ciuitas.Et predicta vera intellige nisi mari aliquid fiat quo portus statio iter vel nauigiū deterius fiat.l.j.§.si mari.ff.ne q̄d in flu.pu.

An quis possit prescribere mare vel aliquem vsum maris.

¶Sed nūquid possit aliquis prescribere mare vel aliquē vsum maris aut iurisditionē.et videtur ꝙ non est scriptum loco ⁊ tēpore.q3 loca iurisgentium longe possessionis prescriptione adquiri nō possunt. vt est casus in.l.fi.in prin.et ibi hoc no.Ange.⁊ doc.ro.ff.de vsucap. ¶Sed an possit prescribere tanto tempore cuius initij memoria non existat. ⁊ videtur similiter ꝙ non ex quo mare est commune omnibus vt dixi ergo videtur quod contra infantes et nondum genitos impossibile sit prescribi posse.quia non valenti agere non currit prescriptio.l.j.in fi.C.de anna.prescrip.Itē q3 istud videtur contra ius naturale.ergo prescribi nō potest.ar.l.fi.in.l.iura sanguinis.ff.de reg.iur.In contrarium videtur ꝙ immo tanto tempore possit adquiri.quia in mari ita est iurisditio sicut in terra. vt no.in.c.vbi periculum.de elec.in.vj.in ver. territoriu3 ergo prescribi potest.l.viros. C.de diuer.officijs.li.xij.et ita no.Bald.in rubrica.de re. diui. in.ij.colū.Item quia possessio vel quasi cuius nō existat memoria habet vi3 tituli seu priuilegij aut cōstituti.l. hoc iure.§.ductus aque.ff.de aqua quoti.esti.et.c.super quibusdam. §. preterea. extra de verb.sig.et.c.j.de prescrip.in.vj.⁊ hoc vult tex.cum glo.in.l.vsumaque.C.de aqueductu. li.xj. ⁊ glo.fi. ſm primum intellectum.l.diligenter.co. tit. Sed per ti.et priuilegium possit per principem concedi vt quis etiam priuatus habeat iurisditionem in mari.l.venditor. in prin.cum glo.ff.communi.predi.⁊ dixi.S.in prin.ergo possessio vel quasi dicti temporis perditur sicut priuilegiū vel alius titulus:sed quia mare ⁊ alia flumina per consuetudinem possint prescribi et adquiri.vt no.gloss.in.d.l.vsu3 .ergo potuerunt etiam per possessionem tanti tēporis cuius nō existat memoria q̄ h3 vim cōsuetudinis prescribi.vt.d .c.j.de prescri.in. vj.cōiuncto.c.fi.⁊ ibi no.extra de consuetu. et ita tenet Bar.⁊ Ang.⁊ doc.in.l.sane si maris.ff. de iniurijs. ⁊ Bal.in rubrica.ff.de re.diui.in.ij.col.⁊ Ange.in.l.fi.ff.de vsu.et in cōsilio quod incipit thema super quo consiliū queritur ⁊c.ita etiam tenui.S.in.j.li.in.v.q.prin.et ex predictis sequitur qd veneti qui culphum maris adriatici cuius non extat memoria possederunt ipsum mare quo ad eius iurisditionem prescripserunt.et similiter ianuenses in mari suo.vt no.doc.in dictis locis. Sed predicta intelligo vera quando allegatur titulus seu priuilegium imperatoris vel ꝙ credant se vel maiores suos habuisse ius in mari.ar.eorum que no.Bar.in.l.celsus.ff.de vsuca.Bal.in.l.iudicia.C.de rei vē. Secus si confiterētur se et maiores suos nūq̄ habuisse aliquem titulum vel nec aliquod ius :sed tātum prescripsisse per dictum tempus. nam tunc nō sufficeret q3 potius corruptela esset ꝙ prescriptio vt in aut.vt nulli iudic.§.j.⁊ ibi glo. col. ix.et quanto longiori tempore possedissent:tanto maiori culpa tenerentur.vt.c.fin.extra de consue. q3 licet presumtio esset iuris:⁊ de iure tamen admitteretur probatio.et contrarium per confessione3 partis vt no.in aut.sed iam necesse que est in corpore vnde sumitur.C.de dona.añ nup. ⁊ glo.in.l.contractibus.in prin.C .de non num. pecu. sicut dicit in simili Inno.et doc.in.c.quia plerique.extra de immu.eccle.⁊.c.cum bertoldus. extra.de re iudi.et quia essent in mala fide.c.fi. de prescrip. ⁊.c.malefidei possessor.de re .iur.in. vj. et licet presumatur bonafides de.xxx.annor.l.fi.C. vnde vi.et ibi per Bart.in fi.tamen contra istam presumtionem potest probari malafides,maxime ex confessione partis possidentis. Item predicta intellige quo ad vsum et iurisditionem non autem quo ad proprietatem:quia illa non potest prescribi aliqua prescriptione vel consuetudine.l.diligēter.in fi.C.de aq̄ductu.li.xj.q3 sunt de iuregentiū ⁊ publico ⁊ in vsu publico vt mare flumina nauigabilia nullo tēpore adquirunt nisi cōcessio cesaris aut senatus interuenerit.⁊ hoc tenet glo. in.l.fi.ff.de vsucap.quā sequit Ange.in.l.sane si maris.ff.de in iurijs.Sed hoc intelligo qñ quis vellet se fundare in prescrip.simpliciter.sed si vellet se fundare in ti.seu priuilegio cesaris ⁊ ad ipsum probādum allegaret rōnē vel quasi tanti temporis cuius nō extat memoria sufficeret etiā ad adquirendu3 dominiū.c.super quibusdā.§.preterea de ver.sig.⁊ per.c.iij.de prescrip.in.vj.⁊ per.l.hoc iure.§.ductus aque de aqua quoti.⁊ esti.iūcta glo.no.in.l.seruitutem prediorū cum ibi no.⁊ p doc. ff.de serui.et adde omnino que dixi.S.in ti.de serui.aqueductu.in.viij.q.prin.ver.⁊ ex predictis sequitur decisio multarum.q.vsq3 ad ver.et. q.ex predictis deciditur.vbi posui quanto tempore prescribantur loca publica et ius pascendi in fluminibus.

Quō qs dicat possedisse mare notabile questionem.

¶S3 dubitari potest quō quis dicat possedisse vel quasi mare vel aliquam in eo iurisditionem dic ille q̄ habet imperium in mari dicitur mare possidere quod patet per.ll.que permittūt soli principi disponere de his.ff.de verb.obli.l.continuus.§.cum quis.ff.de contrahen.em.l.sed et celsus. in prin.⁊ l.quominus.ff.de flumi.et ita eleganter not.Bar. in tractatu tyberia.in ti.de alueo.ver. pub.iurisgentium.⁊ ide3 in effectu tenet Bal.in.l.si plures in.iij.col.in prin.C.de condi.inser.quod tene mēti.quia hoc allegauit contra brixienses qd lacus garde esset totus de territorioveronēn.q3 semper veronenses ⁊ principes qui dominati sunt verone ⁊ exercerunt imperium ⁊ iurisdititionē super

toto laci'et ita fuit iudicatum per excelsum consilium rogatorum Veneciarum.et item dico de culpho maris qd custoditur per venetos et super illo exercuerunt atqz exercent iurisditionem in dicto culpho.et ita etiam obseruatur. Sed nunquid hoc pretextu possint veneti nauigantes per mare adriaticum in culpho cum mercibus imponere gabellas et confiscare merces conductas contra Venetorum statuta.Bal.format in rubri.de re.diui.in.ij.col.ad fi.vel.sed nunquid.et videtur qp non per.l.j.C.no.vecti.impo.non pos.Item quia ius confiscandi nulli competit nisi prin.C.de bo.vacan.l.j.li.x.et.c.j.in tit.que sunt regalia.in vsi.feu.In contrarium videtur qp sm Bal.totus mundus hodie hoc iure vtitur et derogatum est.ll.contrarijs facit.l.colonus.§.nauem.ff.loca.Item quia ista specialis confiscandi consuetudo speciali principis permissione comparatur vt no.in simili aut.de man.prin.§.iudicare.colla.iij.Item quia veneti in eorum imperio habent regalia et iura fisci nec superiorem saltem de facto recognoscunt.ideo in mari predicto possunt imponere gabellas et confiscare merces et bona sicut in ciuitate venetiarum.quia tantam iurisditionem habent in illo mari quantam in ciuitate venetiarum p ea que no.Barto.in tracta.de insula.in.j.et.ij.col.dicam in.q.seque.Sed vbi non esset ista consuetudo vel vbi non haberent imperium vel si haberent recognoscerent ipsum a superiore.tunc non possent imponere gabellas.vt in toto titu.C.no.vecti.impo.non pos.¶Quid autem de mari in quo aliquis non exercuit iurisditionem tanto tempore vt possit dicere prescripsisse aliquam iurisditionem.an licet sit nullius ratione domini an saltem quo ad iurisditionis.ius sit alicuius vt maleficia que ibi committuntur possint punire et an gentes que ibi ad habitandum accedunt possint iudicare.Ista.q.formatur per Bart.eo tractatu de insula.in.ij colum.qui dicit qp pro decisione huius.q.est videndum.an ille qui habet iurisditionem in territorio coherenti mari et vsqz ad qd spatium.et videtur dicit ipse qp non.quia mare commune est omnibus vt sepe dictum est.In contrarium dicit esse veritatem.quia sicut preses prouincie debet purgare prouinciam malis hominibus per terram.l.congruit.ff.de offi.presi.ita per aquam.l.j.C.de classibus.lib.x.et ibi Bar.dicit per illum tex.qp sicut si quis potest punire delinquentem in suo territorio.ita delinquentem in mari qd subijcitur illi ciuitati vel prouincie.allegat.l.cesar.ff.de publi.et ita no.Bal.et Jo.an.et doc.in.c.vbi periculum.in ver.territorio.de elec.in.vj.et vide plene p Ange.omnino in.l.sane si maris.ff.de iniu.et Bal.in.l.arbor §.de vestibulo.ff.commu.diui.et Ang.in.l.insula Italie.ff.de iudicijs.qui dicit qp per illam fuit decisum pisis de consilio Bar.qp delictum commissum in mari propinquo portui ciuitatis pisarum deberet ibi puniri.quia est particula maris qd intelligebatur subiacere ciuitati pisarum.immo plus dicit ibi Angel.si illa particula maris esset in remoto mari.si tamen nulli loco terrestri erat propinqua vbi exerceretur imperium debet pisis puniri.Et idem dicit de alijs ciuitatibus.cum si.casus accideret.l.j.C.de classi.lib.xj.quem dicit non esse alibi.Circa qd adde que dicta sunt in seq.q.et ex hoc apparet sm Bar.in.d.tractatu si in mari quis habet iurisditionem multo magis habet etiam in insulis que sunt in dicto mari.Insule enim illius prouincie propinque que modico spatio distant illius prouincie esse dicuntur.d.l.insule Italie.et.l.notionem.§.j.ff.de ver.sig.et no.Ang.et doc.in.d.l.insule.¶Que autem dicatur insula propinqua:vel modico spatio distare Que insula dicatur prope mare.

dic sm Bar.in.d.tractatu per centum miliaria.vicinus enim tunc dicitur.l.iiij.§.si tam vicinum.ff.de dam.infec.et extra de rescrip.c.nonnulli.vbi dicitur qp in duas dietas non dicitur locus remotus ¶Constat autem qp centum miliaria per mare est minus duabus dietis.et qp vsqz ad centum miliaria dicatur locus propinquus probatur in.l.quicunqp de epis.et cle.et hoc singulariter tene menti qp habentes iurisditionem in territorio coherente mari debent habere iurisditionem etiam in mari et in insulis que sunt in mari vicino vsqz ad centum miliaria:et possunt ita capere et punire delinquentes in mari vsqz ad centum miliaria sicut in terra in suo territorio Qd not.quia habui de facto pro venetis contra Januenses quia dominus Lauredani cepit Mauritium catonium Januensem.qui capi non poterat.quia non erat in mari venetorum.et petebat.xxxiiij.milia ducatos pro dano sibi dato.Ego inter alias feci vnam positionem qd mare in quo captus fuerat non erat propinquum alicui loco terrestri seu territorio qd ipsi non not.et confessus est creditor non potuisse capi ex quo non erat in culpho venetorum et allegaui Bar.et Ange.de quibus.s.qui de modico venerunt ad concordiam.¶Sed quid si insula maris esset in mari alto a qualibet regione distans vltra centum miliaria.Bar.in.d.tractatu de insula.in.ij.col.dicit qp hoc casu non potest nobis dici vicina vel propinqua per.l.penu l.§.paulus respondit.ff.de aquiren.re.do.et.l.insulam.cod.titu.et per notata in simili.insti.de re.di.§.insula.et ideo concludit qp insula sardinie Italie dicitur sed ab italia modico freto distat. Si autem nec alicui regioni nec alteri insule est vicina.tunc non possumus dicere qp aliquis in ea habeat iurisditionem nisi imperator qui est dominus totius mundi.l.de precario.ff.ad.l.rho.de ia.Unde dicit Bar.qp talis insula occupanti concederetur quo ad dominium sed si quo ad iurisditionem pro magistratu vel rectore si gesserit absqz principis iussione intellige in illa insula remota incideret in.l.iuliam maie.l.iij.ff.ad.l.iul.ma.et hoc sm iura ciuilia.sed sm iusgentium gentes que dictam insulam occuparent facerent sibi regem.l.ex hoc iuregentium.ff.de iusti.et iure.illos manu regia regeret.l.ij.circa prin.ff.de origi.iur.et hoc seruandum esset inter gentes quando nec iure romano nec alio iure vtuntur.et ex predictis notat Bartol.velle habentes iurisditionem in terra habere etiam in mari vsqz ad centum miliaria tantum:vltra vero sit solum iurisditio imperatoris.sed Angelus in dicta.l.insule italie.de iudicijs.vt dixi in questione presenti vult qp habeant etiam iurisditionem in mari et eius insulis valde remotis dummodo alij loco terrestri non sint magis propinqui. Facit ad predicta glo.j.in.ca.quoniam.et qd ibi no.extra de deci.Et adde qui no.Bar.in l.ij.C.de naufra.lib.xj.Unde ex hoc sequitur si papa moritur in mari in illa ciuitate debet fieri electio successioris dicti pape sm Jo.an.in.c.vbi periculum de elec.in.vj.et Ange.in.l.sane.si maris.ff.de iniurijs.Item si imperator donat mihi ciuitatem videtur donare et omnes pertinentias de quibus loquitur Inno.in.c.cum ad sedem extra de restitutio.spo.et tamqz i ma.in terra.quia mare sicut terra distinguitur vt no.in.d.c.vbi periculum et.l.j.C.de classi.li.xj.et.l.de precario.ff.ad.l.rho.de iact.et ita notat.Bald.in.l.beneficium in.ij.colum.in princi.ff.de consti.prin.¶Sed quid si inter duas ciuitates punctualiter eque distantes esset delictum commissum in mari.dic tunc dicetur esse commissum in confinio qd est commune vtriusqz ciuitatis

l.arbor.in prin.et.§.de vestibulo.ff.communi diui.Et ideo pariter ad vtramqz spectat cognitio criminis et contractus sicuti quando punctualiter in confinio plurium ciuitatum in terra delinquitur vel contrahitur sm Ang.in.d.l.sane si maris.¶Sed quid si in eadem particula maris plures habitent vel pertinent.tunc quilibet poterit cognoscere et erit locus preuentioni.l.si quis postea.ff.de iudi.et preuenisse intelligitur quantum ad imperium ille qui delinquentem capit in mari. Nam per personalem capturam intelligitur iurisdictio esse conuenta sm Jo.and.in.c.j.de obliga.in nouella quem sequitur Ang.in.d.l.sane mari.in fin.¶Si oritur contentio de his que gesta sunt in mari vel ad mare spectant qualiter erit iudicandum vel faciendum.dic qd maris consuetudo seruanda est vt est tex.nota.in aut.de visu nauti.§.fi.col.xj.et hoc not.glo.quod intelligit quando non repugnat iuris legibus.et sic dicit debere intelligi.l.deprecatio.et qd maris consuetudo sit seruanda tenet bal.in.l.obseruare.§.antequam per illum tex.ff.de offi.proconsul.et hoc inducit in argumentum ad cursum brauij venetorum cum fieri debeat per mare sicut visitatum est.et alij similiter per mare cum balistis solent ludere alibi consuetum est.Et vide apud muranum que est prope ciuitatem venetiarum vbi fiunt pulcra vitra.¶Ultimo pro complemento materie maris subijcio aliquas questiones que licet non tangant proprie seruitutis materiam:vtiles tamen erunt pro ipsius declaratione.¶Et primo quero quid sit mare sm Barto.in tractatu.de insula in princi.est collectio multarum aquarum sallarum:proprie enim mare ab amaritudine dicitur et oportet vt cum mari contineatur alias enim licet mare appelletur:mare tamen non est:sed potius stagnum vel lacus.et tunc est iuris priuati vel publici.vt de flumine dicitur.¶Secundo quero an reperiatur finis.dic qd sic vt no.in.c.vbi periculum.de elec.in vj.et no.bal.in.l.si testamentum.C de condi.et demon.sub dictione.¶Tertio quero qualiter designabitur mare dic per terram propinquam cui mare magis adheret et sub qua distingui consueuit sm bal.in.d.l.testamentum.allegat in aut.vt oes.obe.iudi.§.j.¶Quarto quero an appellatione territorij alicuius ciuitatis comprehendatur etiam mare et districtus per illam ciuitatem.et videtur qd sic maxime in fauoralibus vt no.in.d.c.vbi periculum.et ibi per dominum Marcum et docto.l.§.porro.¶Quinto quero an ciuitates maritime etiam in mari habeant districtus.dic qd sic.vt no.Jo.mo.in.d.c.vbi periculum.¶Sexto quero an existens in mari qd regitur per ciuitatem maritimam puta per venetos vel ianuenses dicatur esse extra districtum.dic qd non:immo potest ius reddi sicut venetijs et ianue:vt per bal.in.l.j.C.de sen.ex pe.reci.¶Septimo et vltimo quero an mare rubrum reperiatur.et dic quod sic.Tex.est in.l.et si non sit.§.fi.ff.de au.et ar.le.Cetera circa materiam maris vide que scribit bar.in tractatu de insula.et que dicam in tribus sequentibus titulis.

¶De littore maris.

Littus maris est quatenus hibernus fluctus maximus excurrit.l.littus.ff.de ver.sig.et insti.de re.di.§.flumina sicuti mare naturali iure commune est omnibus ita et littora maris communia sunt.l.j.in.fi.ff.de re.di.et insti.eo.tit.§.j.et propter hoc nemo litus maris accedere prohibetur dummodo a villis et monumentis et edificijs se abstineat.l.nemo.ff.de re.di.et.d.§.j.Littora in quibus populus ro.habet imperium populi ro.esse dicuntur.l.littora.j.in prin.ff.ne quid in loco publi.qd intellige quo ad iurisdictionem vel protectionem.sed quo ad visum sunt communia.vt.d.§.j.et ibi gl.in ver.per hoc.et gloss.in.d.l.littora.quo vero ad dominium seu ad proprietatem sunt in bonis nullius.vt.§.littorum.insti.de re.di.et ita etiam vult bal.in rubri.ff.eo.ti.in.iiij.col.ver.sed quid si edificium.sicuti nullus iurisdictio est cesaris:et sic ista tria sunt diuersa proprietas visus et iurisdictio seu protectio.vt dicit bald.sm Jac.de ra.in.l.quedam.ff.de re.di.In littore maris licitum est casam ponere in qua piscatores se recipiant.l.riparum.§.fi.ff.de re.diui.et licitum est edificari sicut in mari vt fecerunt veneti vt dixit bal.in Rubrica.de re.di.in.iiij.col.et dixi in tit.precedenti in prin.et qd quis in littore maris edificauerit ipsius erit.sed sublato edificio vel collapso iure quasi post liminij:reuertitur locus in pristinam causam.Et si alius in eodem loco edificauerit eius fiet l.in tantum.in prin.ff.de re.di.et.l.qui in littore.in prin.ff.de acqui.re.do.secus si pro parte tantum esset collapsum vel si fundamenta in totum remansissent vel pro maiori parte.vt ibi sm bal.et quia dixi licitum esse in littore edificare intellige nisi vsus publicus impediretur.l.in littore.ff.ne quid in lo.publi.Item intellige quando edificandi nemo sentit damnum.l.ij.§.aduersus eo.ti.et intelligitur quis edificare quando in littore pilas iactauerit non autem requiritur rei perfectio.l.ergo.§.fi.ff.de acqui.re.do.vt dixi in tit.precedenti.ver.sed queritur in mari.Item licitum est in littore maris retia desiccare et ex mari ad littus deducere.l.riparum.in prin.ff.de re.di.et insti.eo.ti.§.littorum.Item lapilli et gemme ceteraqz in littore inuenta iure naturali statim nostra sunt.¶Item quid de extra que est in mari vel arena maris dic idem qd dixi de mari vel littore.vt.d.§.littorum.in fin.et ideo licitum est cuilibet accipere gemmam vel arenam maris et efficitur occupantis et exportantis.secus de lapidibus et alijs que in littore ex causa naufragij vel ex vehiculo alicuius ceciderunt quia non licet ea capere.immo qui accepit animo sibi acquirendi magis qp fur est.vt.l.j.et.ij.ff.de incen.ru.et na.de qua materia vide in.l.cum.in aut.nauigia.C.de fur.et Fe.de senis in consilio.cxj.quod incipit domine francisce.Idem esset quando ex vi fluminis ligna vel rates vel alie res ad littus maris vel ad fundum alicuius peruenerint.et ibi dicit eleganter qd si in fundum alicuius proiecta sunt lignamina vel vegetes vel alie res ex impetu fluminis et agro noceant.si dominus agri vult.fas et licite facere consilium est vt per iudicem fieri faciat proclamationes in locis vicinis vt domini res illas tollat infra certum terminum.alias ille res pro derelictis habeantur et occupanti concedantur maxime si ille res sunt viles ex causa nanqz quis compelli potest agere vt no.in l.v.C.vt nemo inui.Hic autem subest causa quia ille res nocent agris alienis.dicit tamen qd securior via esset vt post aliquod tempus post dictam proclamationem venderentur dicte res et pretium pauperibus erogaretur.ar.c.cum tu.extra de vsu.cum si.que no.quia sepe contingit vbi sunt flumina rapida et torrentia.

Que licite fieri possunt in littore mari

¶De portu.

Portus est locus conclusus quo importantur merces atqz inde exportantur ea quoqz nihilominus statio est conclusa atqz munita inde angiportus.l.portus.ff.de vsufru.Et dicitur locus conclusus.i.locus vbi lacus morantur et stant sm glo.ibi.Statio vero dicitur a stando.et ideo stationis Angiportus vnde dicitur

angiportum. verbo is locus demonstratur vbicunq naues tute stare possunt. vt. l. j. §. stationẽ. ff. ne quid in flumine pu. Antiportus dr strictus portus. Portus ⁊ flumina publica sunt. l. nemo. in. fi. ff. de re. di. ⁊ insti. eo. §. j. ⁊ id ius piscãdi cõe est oib⁹ in portu fluminibusq insti. de re. di. §. flumina. quoad iurisdictionẽ portus sunt cesaris vel illius dñi vel ciuitat⁊ vl' territorij in quibus sunt vt. c. j. in prin. in ti. q̄ sint regalia. in vsi. feu. ⁊ ideo vectigalia seu reddit⁹ illi⁹ portus prouenientes ex mercibus sunt de regalibus ⁊ dicuntur publica vectigalia. vt. d. c. j. et. l. inter publi. §. fi. ff. de verb. sig. ⁊ proptera spectant ad cesarem vt. d. c. j. quod intelligo nisi dñs ciuitatis vel territorij illius loci in quo est portus h3 regalia. q2 tũc ad eũ spectant illa regalia. ⁊ qñ papa vel imperator facit aliquẽ regẽ querunt sibi oia regalia quasi specialiter concessa fm bal. in. d. c. j. circa fi. ⁊ vide que statim dicam. j. versi. sed quero iuxta pdicta. Hodie vero ciuitates Italie sibi de cõsuetudine prescripserunt merum imperium. ⁊ ita portus ⁊ flumina licet de iure communi sunt pn̄cipis. vt. d. c. j. Pro quo facit glo. magna in fi. §. iusiurandum. in aut. de defen. ciui. fm Bar. in. l. quominus in. ij. col. in fi. ff. de flu. ⁊ dicam in ti. seq. Et adde qd oẽs portus in solo sunt insule. l. cesar. ff. de pub. ⁊ ideo dicit ibi Bar. si quis in portu insule ciuitatis pisane deprehendat potest puniri in ciuitate sub qua est insula. ¶ Circa qd vide que dixi in ti. de mari. ¶ Sed quero iuxta predicta an portus maris ingenio hoĩ3 fabricati sint publici omniũ populor an vero edificantiũ. ⁊ videtur qd sint publici per ea que. s. dixi. In contrariũ videtur qd sint edificantium. l. in tm̄. in prin. ff. de re. di. Item videtur quod sint cões sicut aqua est cõis. dic fm Bal. in Rubrica. ff. de re. di. in. vj. col. in prin. quod edificia sunt edificantium: sed port⁹ sunt publici. ¶ Et ex his insurgit vna pulcra dubitatio an testamentũ factũ in portu cuiusdã ciuitatis soldani dicatur factum in terris solidani. Et bal. ibi dicit quod tempore suo hoc fuit reuocatum in dubiu3. et dicebatur quod non: quia portus est publicus et ita xpianorum sicut saracenorum nã hoc est introductum de iuregentium. Consequentia aute3 inferebatur ex predictis. l. hoc legatum. de le. iij. s3 Bald. in l. iustitia. ante fi. principij. ff. de iusti. et iure. dicebat se consuluisse super testamẽto cuiusdã facto in barbaria coram duobus testibus ipsum valuisse: quia cum non appareat que forma testãdi ibi seruetur presumitur quod seruetur ius gen. tanq̄ equissimum ar. l. omnes populi. in fin. ff. de iusti. et iure Idem vult Bartol. in. l. j. C. quemad. test. aper. qui similiter dicit quod de facto consul⁹ fuit super quodam testamento vnius mercatoris de anchona facto i terra soldani babylonie et dixit valere testamentũ factum fm merum ius gentium qd presumitur ibi vigere nisi contrariu3 probetur cum sit tale ius gen. apud omnes sicut consuetudo in dubio presumenda. nam istud ius gen. est bonum et equum ideo seruandum et potius seruare debemus ius can. q̄ ciuile: quia istud inheret iuri: sed sub. l. diuina sunt omnes populi et nationes: sed ius ciuile non viget vbiq locor si facit. c. quod super. extra de voto. et adde que no. Bar. ⁊ doc. in. l. quia a latronibus. in prin. ff. de testa. ⁊ Ang. et doc. in. d. l. ij. ff. quemad. testa. aper. et doc. in. l. si non speciali. C. de testa. ¶ Reperiũtur etiam moles in mari proiecte causa faciendi vel minuendi portum quas in mari quis iacere potest maxime ea de causa: vt. l. ij. §. aduersa. ff. ne qd in lo. pu. ⁊ si maritus haberet in dotem ciuitate3

Not. has q̄stiones sequẽtes.

vel territorium iuxta mare et iaceret moles i mari pro portu faciendo vel muniendo: vel pro muniendis muris ciuitatis vel castelli dotalis diceretur impensa necessaria. vt. l. j. §. inter necessaria. ff. de impen. ⁊ de istis molibus loquitur Vergi. in j. eney. dũ de carthagine loquẽs dicit. Mirat molem eneas magalia quondam. Et ciuitas Neapolitana habet istam molem in mari que vulgariter el mole appellatur quam Alfonsus rex mirifice instaurauit iuxta quam est notabilis portus ciuitatis neapolitane.

¶ De naui.

SEruitus naui imponi non potest. vt cum erit in portu semper teneatur deferre merces. q2 seruitus non potest imponi rei que de facili extinguit et sic nec naui ex quo de facili consumitur ⁊ modicum durat: licet ex nouis tabulis cõficiat: vt no. Angel. in. d. l. foramẽ. Nec ob. qd domo imponit seruitus: ⁊ tñ aliqñ ruit: q2 illud raro cõtingit: ideo nõ ɔsiderandũ. l. nã ⁊ ea. ff. de. ll. et ita vult glo. ⁊ Ang. in. d. l. foramen in fi. ⁊ ex pdictis sequit seruitutẽ iumẽtis imponi nõ posse nec boib⁹ q2 de facili moriunt et ppetuã causam non habẽt: et ideo lex appellat operã seu ministeriũ serui nõ seruitutẽ: ⁊ intellige in pdictis seruitutẽ imponi non posse iure pprie seruitutis: sed bene possunt valere iure obligationis psonalis per not. in. l. vt pomũ. ff. de ser. ⁊. l. pecoris. ff. de ser. ru. pre. ⁊. l. mella. §. fi. ff. de ali. et ci. le. Seruitus aũt nauigandi si locus ppetuus in tuo fundo est: vt perueniat ad fundũ meũ imponi potest. l. via constitui. §. si lac⁹. ff. de ser. ru. pred. ¶ Sed que est ratio qd seruitus aqueductus ex lacu fieri nõ põt: vt. d. l. foramẽ. §. officis. ⁊ tñ seruitus nauigij imponi potest: vt ibi. Rñdeo fm Henricũ: q2 quandoq erit nauigium: qñq vero non aqueductus vero continue vel hoc fauore nauigij. Vel dic ⁊ tertio qd per nauigiũ nõ minuitur aqua: sed per aqueductum sic. ita nota. glo. in. d. §. oẽs: vt. d. l. via cõstitui. §. si lac⁹. in ver. nauigandi. licitum est nauigantibus naues ad ripas applicare: funesq arboribus ibi natis religare. l. riparum. in prin. ff. de re. di. ⁊ insti. eo. §. riparum. eo. ti. ¶ Sed quid si dñs vult incidere arbores et nauta vult ligare nauẽ arboribus. vide glo. in dictis iuribus. et Bald. in. l. lapilli. in pe. col. in fi. ff. de re. di. ⁊ quod dicam in ti. de ripa. Nauis vsufruc. legato nauigatione vti potest: licet naufragij periculum immineat. nauis enim paratur vt nauigetur. l. arboribus. §. nauis. ff. de vsufructu. dummodo nauigetur tempore nauigationis et non alio. ff. de rei vend. l. non vtiq. §. fi. ⁊. l. nauis. et. C. de offi. rec. prouin. l. ciuitas. et dicitur tempus nauigationis esse a kalendis aprilis vsq ad kalendas octobris: vt. l. quoties. in fin. C. de naufra. libro. xj. ⁊ nota. gloss. fin. in. l. qm̄ petitorio. de rei ven. dicit tamen Bartol. in. d. l. quoties. in fin. et in hoc standum esse consuetudini si facit illud quod fecisset diligens nauicularius quando illa lex non seruatur in tempore quod est aptum: maxime apud venetos qui omni tempore nauigant. Redditus nauigiorum sunt de regalib⁹ sicut plaustrorum. c. j. que sint regalia. et ibi nota. Bald. hodie. secus est in italia: quia ciuitates de consuetudine sibi hoc prescripserunt: vt dixi in titu. precedenti. ver. hodie ciuitates. ⁊ de priuilegijs nauiculariorum: et quando priuilegio vti liceat. vide. l. semper. §. nauigatores. cum gloss. magna. ff. de iure immuni. et Host. in summa. in ti. de peregri. et

de materia nauigationis ⁊ nauiculariorum. vide in toto ti. C. de nauicula. ⁊ ti. seq. de predi. naui. et in alijs seq. videl3 in ti. de nauibus nõ excu. ⁊ de naufra. ⁊ de classi. lib. xj. ⁊ toto ti. ff. naute cau. sta. ⁊. ti. ff. ⁊. C. de nauti. fen. ⁊ in aut. de nau. vsu. colla. ix. ⁊. ff. ad. l. rho. de iac. l. j. ⁊. ij. et. l. schafam. ff. de euic. Bal. in. l. j. §. de exercitoribus. ff. nau. cau. sta.

¶ De lacu.

LAcus est q ppetuã h3 aquã. l. j. §. lacus. vt in flu. pu. na. li. ⁊ gl. in. l. foramẽ. §. j. in ver. lacus. ff. de ser. vrb. predio. dicit lacus est qui viuam habet aquam. non tñ inde exeuntem allegat. d. §. lacus appellatur: sicut est lacusgarde qui habet aquã exeuntem ⁊ facientem initium. ⁊ hoc attestatur Plynius dicens. Lacus est italie natus in agro veronensi initium omne transmittens. Stagnũ est quod tpalem continet aquã ibi stagnantem: quia quidem plerumq hyeme agitur. d. l. j. §. stagnum. et no. glo. in. d. l. foramen. §. j. in ver. lacu. ⁊ de vtroq habetur per glo. in. l. vicinus. §. lacus. ff. de aqua plu. arc. Et lacui vel stagno seruitus aqueductus concedi non potest. d. l. foramen. §. j. Et ibi ponit rõ in tex. et glo. sed seruitus nauigij imponi põt. l. via constitui. §. si lacus. ff. ser. ru. pre. ⁊ q̄ sit rõ differentie ponitur in glo. ⁊ dixi in ti. precenti. versi. seruitus autem nauigandi Sed an seruitus aque tollende p totum ex lacu imponi possit. vide text. glo. et doc. in. l. ij. ff. cõia pre. Interdictum de fonte habet locum etiam in lacu. l. j. in prin. ff. de fonte. ⁊ dicam. j. de fontibus. Lacus nec crescit nec decrescit: licet qñq aqua crescat vel decrescat. l. vicinus. §. lacus ff. de aqua plu. ar. ⁊ ideo lacus et stagna licet interdum crescant interdum decrescant suos terminos tñ retinent: ideo in his ius alluuionis locum non h3. l. lacus ⁊ stagna. in prin. de adqui. re. do. ⁊. l. rutilia polla. ff. de cõtrahen. em. ¶ Sed circa hoc conclude. Quidam lacus et stagna priuata sunt: tunc non est dubium quod per alluuionem neq vni detrahit neq addit: sed locus ille qui aqua lacus vel stagni inundatur manet eius cuius primo fuerat. d. §. lacus. et. d. l. lacus. Quidam sunt lacus et stagna publica: et hoc duobus modis esse potest: quandoq enĩ sunt publica. i. reip. vt ibi nullus piscari possit nisi ille cui resp. commiserit: vt in lacu perusino: ⁊ tunc idem si priuatus. l. sunt et celsus. ff. de contrahen. emti. qñq sunt publici et in vsu publico: q2 p eum quilibet transit et in eo piscatur quilibet ad placitum tũc addit et detrahit p alluuionem sicut flumina pu. ff. de ver. sig. ⁊. l. littus. ff. vt in flu. pu. na. li. l. j. et ita no. Bar. in trac. tyberiadis. in. iiij. col. versi. de lacu vero ⁊ stagno. ⁊ vide Bar. ⁊ doc. in. d. l. lacus. ⁊ d. l. rutilia polla. ¶ Sed pone emia cõmuni perusij fructus lacus cõe aũt habebat ibi proprias naues ad piscandum quar vsu3 volo: cõe negat quid iuris. dic quod debeo habere: q2 redigor⁹ ad instar vsufructuarij vel conductoris. ff. lo. l. sed edes. §. illud facit. ff. de vsufru. l. item si fundi. §. si viuarios fm Bal. in. l. fundo. C. de verb. sig. in lacu perusino vide glossa3. in. l. eo. ff. de fundo instru.

¶ De fluminibus.

FLumina q̃dã sunt perennia quedã torrẽtia perẽne est illud qd sp fluit. Torrẽs est qd in hyeme currit. si tamẽ aliqua estate aruit q̃ al's p hyemẽ fluebat nũ id minus perẽne. l. j. §. ita fluminu3. ff. ne quid in flu. pu. facit. l. j. §. duo sunt genera. ff. de aqua quoti. ⁊ esti. Fluminũ quedã sunt publica q̃dã nõ publica. Flumẽ est: vt casius diffinit qd perẽne sit. d. l. j. §. fluminu3. Sed oia pene flumina perẽnia sunt. l. nemo. §. fi. ff. de re. di. Et dicitur perẽne ppter ea flumina que ad tempus fluunt: vt rappo ⁊ melonzolon que sunt priuata: vt dicit gloss. ⁊ tex. in. §. flumina. insti. de re. di. qui dicit flumina oia publica sunt debet intelligi de fluminibus perpetuis: vt est padus et renus fm glo. ibi priuata vero flumina sunt que manu extracta sunt. l. j. §. si fossa. ff. de flumi. et no. glo. in. d. l. nemo. §. j. et. d. §. flumina q̄ exemplificat de fossatis in agris positis que crescunt et decrescunt. Fluminum quedã sunt nauigabilia quedam non. l. j. §. in fluminum. cũ. §. seq. ⁊. l. quominus. ff. de flu. ⁊. l. j. ff. ne quid in lo. pub. Flumen a riuo magnitudine discernendũ est: aut existimatione circũcolẽtiũ: vt. l. j. §. j. ff. de flu. que3 tex. no. ad pbandum q̄ sit flumen aut in cuius territorio sit: q2 recurrendum est ad estimationẽ seu opinionẽ circũcolentium: ⁊ ppterea debent accipi testes fluminis: ⁊ etiam est faciendum qñ dubitat de aliquo opere de quo nõ extat memoria. vt p Mar. fili. ⁊ Rapha. fulgoss. in. l. si arbi. in ver. audissent. ff. de proba. ¶ Dicamus primo de flumine publico: et primo cuius sit proprietas ⁊ vsufr. Et dic proprietatem esse cesaris q2 flumina sunt de regalibus. c. j. que sint rega. ⁊. l. flu. in prin. ff. de dam. infec. ⁊ ibi Ang. tenet hoc. Sed hodie ciuitates lombardie cum sibi de consuetudine vel ex priuilegio pacis constantie adquisiuerit sibi merũ imperiũ ⁊ regalia: vt dicit glo. no. in aut. de defen. ciui. §. iusiurandum in glo. magna. in fi. ⁊ per Bal. in. c. j. in prin. in fi. ij. col. in ti. de pace te. per Ange. de arc. in. l. illd. la. ij. de appel. l3 Bal. in. c. dño guerrã. ante fi. prin. in titu. hic finitur lex incipiũt cõsue. re. aliter dixerit ⁊ que in lõbardia sunt illius in cuius territorio fluunt: ⁊ ita tenet Barto. in. l. quominus. in. ij. col. in fi. ff. de flu. qui plus dicit q̄ etiam ciuitates totiusitalie prescripserũt sibi merum imperium ⁊ flumina fm ciuitates lombardie. potest etiã iuuari titulo de pace constantie et adde que dixi. s. de portu. ver. hodie vero ciuitates italie: ⁊ titulo de nauigio. circa finem. alie vero ciuitates extra italiã que si habẽt regalia dicuntur habere proprietate fluminũ q̄ sunt in earũ territorio ⁊ nõ alie: ⁊ hoc vult Ange. in. d. l. fluminum. in prin. ¶ Et ex predictis sequitur q̄ sicut in loco pub. regulariter nõ licet edificare. l. j. ⁊. ij. ff. ne q̃d in loco publico ita nec licet in flu. publico edificare nisi auctoritate publica. puta principis vel senatus. l. ij. §. si quis a principe. ff. ne quid in loco pu. ⁊. l. si in pu. §. fi. ⁊. l. quod principis iussu. ff. de aqua flu. arcen. vel auctoritate populi per cuius territorium discurrit si ille populus habet regalia: vt populus bononiẽsis. vnde in flumine reni licite concederet potestatem edificandi molendinum priuato: dum tamen sine incõmodo cuiuscũq fiat. d. l. fluminũ. in princi. ⁊ hoc not. Ange. ⁊ doc. Item concedatur per. l. municipalem: idest statutum. d. populi. l. ij. in ver. l. fin. ne quid in lo. pu. et. l. prohibere. §. plane. ibi not. lex. municipalis. ff. quod vi aut clam. Item si concedatur per administratores ciuitatis que habet regalia. d. §. plane. Et vide quod ibi no. Bartolus. sed si populus aut ciuitas non haberet regalia seu merum imperium non posset concedere ius edificandi in flu. publi. ex quo publica flumina sunt de patrimonio cesaris. dic. c. j. que sint regalia fm Angelum in. d. l. fluminum ⁊ dixi. s. circa princi. et predicta

intellige in flu.pu.nauigabili. secus si est flumen non nauigabile.nam flumina sunt pu.iuris cõis: quia de iure communi in flumine pu. sine cuiuspiam iniuria absq̃ alia impetratione edificari potest si non est nauigabile nec specialiter vetetur ꝑ principem vel senatum et similes.l.quominus.ff. de flu.ꝛ vide que not.Bal.in rubrica. ff.de re.diui. in.v.colũ.cum seq.vbi ponit an et qñ quis possit in flu.pu.edificare.et adde predictis omnino que plene dixi.§.in ti.de ser.vr.in.q.x.cum.v.se.vbi plene examinaui an et qñ loca publica vie et flumina possint vẽdi seu alienari:ꝛ qñ edificatur in flumi. pu.an debet caueri de dã.infec.vide in.d.l.in fluminum.in prin.et ibi doct.Usus autem fluminũ publicorum communis est viarum publicarum ꝛ littorum:vt probatur in.l.ij.§.j.ibi loca enim publica vtiq̃ priuatorum vsibus deseruiunt.ff.ne q̃d in loco pu.Et ista communio hoc inducit vt ius piscandi oĩbus cõmune sit vt in fluminibus ꝛ portu.§.flumina.insti.de re.di.ꝛ ibi glo.ꝛ Bal.in.l.lapilli.in.ij.q.ff.eo.ti.ꝛ vide que dixi.§.de serui.aque du.in.viij.q.prin.ver.ꝛ ex predictis sequitur decisio multarum.q.circa finem.Item ista cõmunio inducit vt locus sit preoccupationi.l.ij.§.j.ff.ne q̃d in loco pu.et per hoc ptz decisio de duobus plaustris inuicem sibi obuiãtibus.q: deferendum est ei quod primo viam intrauit: q: preoccupauit sibi vsum ꝛ appropriauit.Sz si simul locus erit gratificationi: et si via est capax amborum curruum inuicem sibi cedere debent ẜm Ange. et doc.in.l. fluminum.ꝛ de dictis plaustris sibi obuiantibus. vide gloss.et doc.in.l.ꝑ agrũ.C.de seruitu.ꝛ glo.in d.l.ij.§.j.ff.ne q̃d in lo.pu.ꝛ idem dicas de duabus nauibus inuicem obuiantibus in flumine vel riuo eadem ratione.Fluuius est ipsa aqua fluens q̃ est eadem sicut vinũ:lz de dolio in dolium sit mutatũ.ita dicit Bal.in rub.ff.de re. di.in. xiij. col.in fi.ver.fluuius aũt allegat qđ no.in.l.vsufru.ciuitatis.ff.q mo.vsufru.amit.ꝛ quero quõ agnoscatur quãdo alueus sit mutatus.dic quando desinit esse prima forma.i.quando sit exereuit ꝙ aqua non fluit.l.adeo.§.qđ si in toto.ff.de adqui.rerum dominio.sed non credo simpliciter esse verum ꝙ flumen sit aqua fluens:immo constat ex aqua et alueo.l.pe.ꝛ ibi glo.ff.de flu. ꝛ facit qđ dixi.§.de lacu circa prin. ¶ Sed pone statutum dicit qđ gentes loci teneantur sequi vsq̃ ad alueũ nouum fluminis ꝛ an altra alueum desiccatũ teneant sequi gẽtes.Uide Guil.de cu.in.l.de quibus.ff. de.ll.vbi etiam declarat si flumen mutauit alueum an ius quod primo habebat sup eo remanet:ꝛ de ista mutatiõe aluei fluminis vide que plenissime scripsi. §.in titu.de seruitu. vij.q.princi. Caput fluminis dicitur vnde nascit aqua tex est in.l.j.§. hec interdicta.ver.caput.ff.de aqua quoti.ꝛ esti. vt est text. cum gloss.in.l.seruitus aque.ff.de serui. rusti. pre. ꝛ ita vult bart.in tractatu de insula in.vj.col. qui dicit quod caput fluminis est vnde flumẽ originẽ capit vt si ex fonte ipse fons sit caput et ibi dicit esse princi.seu initium in.d. versi.caput.et eodem modo pes et finis fluminis dicitur locus vbi terminatur scilicet mare in quod intrat vel aliqđ flumẽ.ff.de flu.l.fi.ff.de seruitu.rusti. pre.et habetur plenius.per Bal.in.l.j.in.xj.col.ver.et est notãdũ quod agri.ff.de rẽ.diui.flumina publica dicuntur cõia eo quod oĩbus animãtibus permittitur his vti publice sicut cõibus et lauãdo:ꝛ in bibendo vel similia faciendo.vt no.glo.in.l.lapilli. ff. de re.diui.Itẽ aqua fluminũ publicorum est cõmunis q: cõceditur occupãti ꝛ animalibus irrationalibus vt

Duobus plaustris. De qua q̃stiõe vide ꝑ do. Cy. in.d.l.ꝑ agrũ q̃ recitãdo seq̃tur do. Saly.ibidem.

no.glo.in.d.l.lapilli.ff.de re.diui.et propterea dicit ibi bal.qđ licitum est exportare aquã de flumine et exportãtis efficitur nisi propter hoc efficeret oĩno deterior nauigandi.l.quominus. ff.de flu.et similiter ex aqua fit salsi.extrahitur de flumine vl mari vel arena et efficitur occupantis qđ no. Naz fluminum est q: censuatorũ vice funguntur.nam ex priuato in publicis adducunt et ex publico in priuatis ꝛ sic vni dat ꝛ alteri aufert.l.ergo. §.flumina.ff.de adqui.re.do. ¶ Sed nũquid si flumen ducit ligamina in agrum meum an efficiant mea vel quid iuris sit vide que scripsi .§. de littore maris in fi.et Bal.in ru.ff.de re.di.i col.xj.in. ver. sz ꝛ nunquid trabes et ligna et vide doc. marie. pau. de cast.in.l.hoc amplius .§.de bis. ff.de dam.infe. ¶ Si dñs alicuius ville vel castelli locauit dictaz villã vel castellum vel territoriũ vel terrena nõ videt locare flumina vel riuos aquarum nec põtes nec alia loca syluestria ad culturã penit⁹ inhabilia nisi inquãtũ aqua est expediẽs ad culturã ꝛ de residuo dicte aq̃ poterit vti dñs ꝑ collib⁹ ꝛ ꝑdijs suis. vt est casus mẽti tenẽdus:in.l.j. C.de mãci.ꝛ colo. li.xj.ꝛ ibi hoc no.Bar.singulariter. et idẽ tz Lud. de ro.in suo singulari.lxiij.qđ incipit. sz nõ mirabilẽ casum q̃ plus dicit.si cõcedẽdo tibi castrũ cuz toto territorio in ea concessione non venit, locus syluestris necv̾ius per dicta.l.j. ¶ Sed aduerte ne decipiaris.q: si Lu. intellexit verbuz concessione plenaria.puta donatione vel venditione sicut capitur in.l.fi.ff.de dona.forte nõ diceret verũ q: eo ipso qđ princeps donat castrũ cũ territorio donare videtur etiã loca syluestra.ꝛ flumina ꝑ.c.j.cum ibi plene no.ꝑ Bal.in ti.de capita. qui cu. vẽdidit ꝛ ꝑ ca que no.Bal.in.c.j.§.ad hoc in ti.de pa.iura. fir.ꝛ.c j.§.si quis de manso.in colũ.iij.ti.de cõtrouer.inuesti.vbi dicit qđ concesso castro intelligũtur concesse et munitiones q̃ sunt ad defensionez castri ibi posite ꝑpetua patris sui destinatione ꝙuis non sint infixe vt machine baliste ꝛ similia qđ no. ¶ Sed si intellexit verbum cõcedo ꝑ locatione vel emphiteosi sicut loquitur.d.l. diceret verũ ꝛ ita loquitur Bar.ibi.et ita saluari potest dictuz Lu.q: verbum concedo generale est et,accipit ẜm naturam contractus cui adijcitur vt no.Archi.in c.j.in verbo concedat de vsu.li.vj.facit.c.j. de iure. co.li.In diuisionibus regnorũ veniunt et cedunt flumina ẜm Archi.xiij.q.j. ecclesias quẽ sequitur Bal.in.c.j.§.si quis de manso.in penul.col.ad fin. in titu.de controuer.inue.Albe.de ro.in Rubrica C.fini.regũ. ¶ Item nunquid flumina veniant in concessione feudorum regalium si forte concedatur vsq̃ ad tale flumen vel de tali flumine vsq̃ ad tale.et Archi.format istam.q.in.d.c. ecclesia.q̃ dicit quod per illam dictionem de et vsq̃ vtrũq̃ flumen venit et vñ incipit et vbi fluit.de dictione ad satis potest dici qđ sit adiunctiua ẜm euz. vt refert et tenet Bal.in.d.§.si quis de manso.pe.co.et Albe.in rubrica.C.fini.regum. Si flumen est in cõfinio duarum ciuitatum vel territoriuz in dubio commune presumitur esse et iurisditio cuilibet ciuitati competit vel domino in ipso flumine vsq̃ ad medium fluminis:q: oĩa sunt in confinio eorum qui ab vtraq̃ parte possidet.l.arboribus. ff.communi di.l.ij.§.ꝑter ca.ff.de aqua plu.ar. et.l.adeo. §.fi.ff.de adqui.re.do.Unde circa ea que cõmittũtur in ipso flumine quilibet hz iurisditionẽ vsq̃ ad mediũ fluminis.et ita tenet Bart.in tractatu tyberiadis i.x.col.ver.Itẽ vidẽdũ est ꝛ idẽ no.Bal. in.c.ex bis.i pe.col.ad fi.extra de ꝑbati.qđ intellige nisi appareret contrarium.puta q: alter domi.

Sed; nunq̃d huius q̃stionis cã sepe est rodanus q̃ rodit et deportat que attingere põt.

An flumina veniãt in concessione feudorum regalium.

norum vel vna tñ ciuitas totum flumen possedisset dominando ipsuz vt dixi.§.de mari.ver.sed dubitari potest vel nisi esset flumen priuatũ vnius q: tunc idẽ iudicari deberet sicut de fundo ꝑuato vt statim dicetur de flumine priuato. Si flumen est nauigabile non potest ꝑtor concedere ductũ aque ex eo fieri q: flumen min⁹ nauigabile efficiat. Idẽ ꝙ est ꝛ si propter hoc aliud flumen fiat nauigabile.l.si plures.§.fi.ff.de dam.infec.ꝛ ibi do.ꝛ.l.quominus.ꝛ ibi per glo.ꝛ Bart. plene.ff.de flu.Nemo tamen poterit edificare in flumine publico etiam non nauigabili.puta faciendo clusam molendini immittendo trabes vel cementa in ripa vicini eo inuito.qm̃ immittens hz solũ vsum. vicinus autẽ proprietatẽ ꝛ vsum ergo eo inuito vsufructuarius edificare nõ põt.quãtũcũq̃ conditionẽ proprietatis meliorẽ faciat.l.vsufr.nouũ riuũ. ff. de vsufruc. et.l.fi.ff.de vsu ꝛ habi.ꝛ ita vult Ang.in.l.fluminũ. in prin.ff.de dãno infec.ꝛ habetur per bar. in.d.l. quominus.ꝛ adde q̃ dixi.§.in ti.de seruitute aque duc.in.v.q.in prin.ꝛ in.j.lib.iij.q.in prin.ꝛ que no. Bal.in rubrica.ff.de re.diui.

¶ De flumine priuato.

Ixim⁹ de flumine publico.nũc autem dicamus de priuato. priuata flumina sunt que ad tempus fluunt vt rappo et melon.zelon.l.j.§. fluminũ.ff.de flu.Item illa que sunt manu facta.l.j.§.si fossa.ff.eo.ti.ꝛ ita no.gl.in.l.nemo.§. j.ff.de re.di.ꝛ ideo etiam dicunt flumina priuata vt fossata in agris posita que crescũt ꝛ decrescunt in.l.j.§.ij.ff.de flumi.ꝛ.d.l.nemo in.fi.ꝛ no.glo.in §.flumina.insti.de re.di.ꝛ dixi.§.circa prin.et idez no.Bal.in.l.lapilli.in.ij.conclusione.ff. de re. di.q̃ dicit qđ priuatum flumen est quatenus in suo ingreditur et nõ semp fluit vt sunt gurgites ꝛ q̃dam fossata que continuationẽ non habẽt. Que enim crescunt publica sunt.d.l.nemo.§.j. ꝛ vide Bal.in d.l.lapilli.in.ij.colũ.ad fin.Item flumẽ priuatũ dr qñ esset in dñio vnius tñ:puta q: incipit ex fonte qui agro suo oritur et discurrit per sua predia vsq̃ ad flumen publicum vel mare.ar.l. si quis diuturno.ff.si serui. ven. Itẽ potest dici flumen priuatuz cum proprietas vel iurisdictio cõpetit vni tñ domino vel ciuitati tanq̃ eius quia respectu aliorum est priuati iuris illius domini vel ciuitatis in cui⁹ territorio est:vel q̃ in eo hz iurisdictionẽ. ꝛ ꝑpterea per alluuionẽ hoc est per additionẽ vel detractionem que fit a flumine non addit vel detrahit iurisdictioni sicut dictum est de lacu.ff.de contrahẽ. em.rutilia polla et.ff. de aqua plu.ar.l.vicinus.§. lacus.ꝛ.ff.de acqui.re.do.l.lacus.et ita vult Bart. in trac.tyberiadis.in.x.colum.ver.item videndũ est.Cuius autem sint ista flumina priuata et fossata.vide.§.in titu.de fossatis siue fos. Et nunquid fossata debeant cauari et mundari per colonum vel dominum vide plene per Bartol. in.l.pe. ff.de impe.in re.do. fac.ꝛ Bart. in consilio.cclxv. quod incipit commune lucignani locauit. Cetera circa materiam fluuiorum vide in toto titu.ff.de flum. cum duobus titu.seq.ꝛ Bart.in.l.quominus.ff.de flu.et in tractatu tyberiadis et Bal. in rubrica. ff. de re.diui.in.l.lapillis et riparum.eodem titu. de seruitute aqueductu

¶ De insulis.

Uia insule in mari et fluminibus sunt.ideo postq̃ de mari et fluminibus diximus:cõsequẽter etiã de insulis dicamus. ¶ Et in primis sciendum est insulam tribus modis accipi posse. Uno modo pro domo in mari posita:quia in salo idest in salso posita est ẜm Isido.et nota.glo.in.§.insula.insti.de re.di.ꝛ gl.j.in.d.l.insulam.de verbo. obli.ꝛ Bar.in tractatu de vsu.Secundo modo sumitur insula pro qualibet domo.vt.l.ij. §. si quis insulam.ff.de acqui.re.do.ꝛ.l.iij.§.affracture.in ver. insulis.de offi.prefe.vrb.et ita accipitur.l.ita stipulatus.in princ.ff.de ver. obli.et de istis insulis hic tractare non constitui quia iste non sunt proprie insule.vt dicit glo.in.d.§.affracture.Tertio modo dicitur insula locus vndiq̃ circũdatus aqua.vt in §.insula.et ibi glo.hoc dicit.ꝛ. l.adeo.§. insula.ff. de acquiren.re.do.ꝛ nota.Bar.in tractatu de insula.in prin.ꝛ ista insula dicitur incrementũ distinctũ ad differentiã alluuionis que est latens incrementũ distinctũ ad differentiã.vt no.Ange. in.l.si fundi.§.j.ff.de vsufruct.ꝛ de ista tractabimus hic: q: est insula proprie.vt not.glo.in.d.§. effracture. ¶ Secundo sciendum est quotuplex sit ista insula aquis circũdata et in primis est duplex. Una que in mari nascitur quod raro accidit.Altera que in flumine nata est quod frequenter cõtingit.l.adeo §.insula.ff.de acqui.re.do.ꝛ insti.de re.diui.§.insula que.in prin.q̃ decla.vt per bal.in trac.de insula. quem posui super.d.l.adeo.§.insula. Item insula quedã est naturalis que semper fuit vt corsica sardinia:creta:que dr candia ꝛ similes. Alia est casualis et accidentalis que in flumine sepe nascitur sz in mari rarissime ẜm Bal.in rubrica.ff.de re.diui. in.x.col.ver.nũc videamus de alueo. ¶ Tertio est videndum quot modis insula contingat.et dicas tribus modis. Primo cũ circũdat ager qui nõ erat alueus. ¶ Secundo cũ alueum dereliquit siccum et incepit circũfluere. ¶ Tertio cũ paulatim eminentem locum facit supra alueuz.l.ergo.§.tribus ff.de acqui.re.do.et not.Bart.in tractatu de insula.in.v.col.ꝟ.in flumine. ¶ Quarto oportet intelligere quando dicatur esse insula.ꝛ dic quando est nata.vt.d.l.adeo.§.insula.et no. quod dixi quando est nata vt dicunt illa iura non qñ est nascitura q: per hoc apparet qđ nõ inspicim⁹ insulã qñ incipit apparere sed tunc cũ opi.circũcolentiũ incipit reputari.ar.l.j.§.j. ff. de flumi.que declara vt per Bal.in tractatu de insula.v. col. ¶ Quinto inspiciamus cuius sit insula maris vel fluminis.et primo de insula maris dic naturales insule vt corsica ꝛ sardina sunt principis non in dñio patrimoniali sed in dominio iurisdictionali.l.insule italie ff.de iudic.ꝛ no.in.l.vtilitatis.§. vniuersitas.ff.de offi.presi.ẜm Bald.in rubrica.ff.de re.di.et Bal.in c.j.tit.que sunt regalia. qui dicit qđ insule sunt ꝑncipis quod intellige quo ad iurisdictionem vt dictũ est. Casualis vero siue accidentalis que in mari nascitur quod raro accidit in nullius bonis est respectu proprietatis sed occupãti conceditur. d. l.adeo.§.insula.sed respectu iurisdictionis est sub iurisdictione illius quod illud mare distinguit:vt dicta.l.insule italie.et ibi no.ꝛ t vide ad hoc etiam Bald.in.d.rubrica.in.x.col.ad fin.et pro hoc.l.cesar.et que ibi nota.Barto.ꝛ docto.ff.de pub.ꝛ que dixi.§.de mari.ꝟ.et ex hoc not. ac singulariter tene menti. cum ver.se.Insula vero que in flumine nata.siquidem mediaz fluminis ptem tenet cõis sit eorum q̃ ab vtraq̃ pte fluminis ꝑpe ripã ꝑdia possident ꝑ modo latitudinis cuiusq̃ ꝑdij qđ si alteri ꝑdio proximior sit eorum est tantum qui ab altera parte prope ripam predia possident:sed si ab vno latere ruperit flumen et ab altera pro riuo fluere ceperit deinde ibi nouus iste riuus in veterem

Nota qđ creta dr candia.

se cōuerterit in formā insule erit ei⁹ cuius fuit rex.
in.d.l.adeo.§.insula.⁊ insti.de re.di.§.insula.⁊ no
tat Bar.in trac.de insula in prin.⁊ vide.l.insula.cū
ibi not.ff.de acqui.re.do.⁊ que no.Ang.in.l.flumi
nū.in prin.ff.de dam.infec.⁊ p̄dicta intellige de in
sula nata in flumine que solo cohereat:ſʒ si supra
aquā staret et qn̄ accidit publica esset.ff. de acqui.
re.do.l.pe.§.j.⁊ ita no.Bartol.in trac.de insula.v.
col.ver.in flumine in fi.illius ver.que no.quia ita
vidi in lacunis territorij paduaui in quibus sunt
certe insule que nō coherent solo sed aque:et mo
uentur de loco ad locū p dictas lacunas. ¶Cui⁹
aūt sint portus insule. dic eius insule esse videnᵗ.
l.cesar.ff.de pub.⁊ dixi.s.de portu ⁊ mole maris.
¶Sexto qꝛ diximus cuius sit insula respectu pro
prietatis ⁊ iurisdictionis:nunc dicam⁹ cui⁹ sit re
spectu vsus:⁊ dic qꝺ vsus insule est pub.ff.de acq.
re.do.l.pe.§.j.qꝺ intellige si insula est:ita qꝺ tota
possit dici ripa vel ripe accedere ꝑpter attractio
nē aque.ff.de flu.l.pe.sed si insula esset magna:ita
qꝺ in ea essent predia culta:tunc puto solū ripas
esse in vsu pu.non predia eadē ratione qua cetera
p̄dia.Item predicta vera nisi essent agri limitati:
vt.ff.de flu.l.j.§.si insula. et ita tenet Bart.in trac.
de insula.ix.col.ver.sit eorū. ¶Septimo videam⁹
qn̄o acq̄ratur dominiū insule per occupationem.
dic qn̄ eo aio quis ingrediᵗ insulā vt totā occupet
non tn̄ est necesse qꝺ oēs glebas insule circūdet.l.
iij.in prin.ff.de acqui.pos.et no. Bart.qꝺ ille diciᵗ
occupare qui sic incipit occupare qꝺ potest obser
uare ⁊ possidere:aliter dicitur occupasse.ar.l.in la
queum.ff.de acqui.re.do. ⁊ si plures preoccupant
debellando:victor qui steterit per tres dies in pos
sessione dꝫ ar.l.iij.§.cum igitur.ff.de vi et vi ar.ille
Dicta singularia. qui nō potest tenere nisi capiat aliquē locū princi
paliter non dꝫ occupasse.ar.d.l.in laqueū.⁊ est ar
gumentum qꝺ si vnus tenet ecclesiam.alter cam
panile qꝺ est fortilicium ille qui est ingressus eccle
siam vnde de facili possit expelli nō dicitur adhuc
adeptus corporalem possessionem beneficij:si ta
men ille est ita incastellatus quod euadere nō po
test tunc cum ipse non dicatur tenere sed teneri:
vt patet ex nota.in.l.j.§.pe.de vi et vi ar.dicam ip
sum possessione priuatum:et sic est in possessione
et tamen non possidet.facit.l.si quis antea.ff.de
acqui.pos.ſm Bald.qui ita singulariter no.in ru
brica.ff.de re.di.x.col.que perpetuo tene menti:
quia facit ad plura. ¶Quo autem ad iurisdictio
nem an possit quis insulam occupare:vide Bart.
in trac.de insula.ij.col.et Bartol.xv.colum.et qꝺ
dixi in titu.de mari.ver.sed quid si insula maris
esset in mari alto. ¶Octauo etiam queram⁹ qua
liter possessio insule acquiratur dic si nascatur in
sula in medio fluminis est communis iure domi
nij inter eos qui prope ripam predia possident vt
dixi in.v.q.tamen non est communis iure posses
sionis:qꝛ cum sit separata insula a primo fundo p
possessionem primi fundi illa non videtur possi
deri nisi apprehendatur et occupetur.l.adeo.§.in
sula.ibi quod si alteri propinquior.ff.de acquiren.
rerum do.et.l.iij.in princip.cum glo.in verbo qua
liber.ff.de acquiren.pos. Potest ergo et debet ap
prehendi possessio insule.l.cum heredes.ff.de ac
quiren.poss.et ita tenet Barto.in tractatu de insu
la.in.viij.col.ver.communis sit eorum.⁊.l.quomi
nus ibi.aduerte tamen ad vnum.ff. de flumi.vbi
omnino vide. Et adde quod in dubio predia ex
vtraq̄ parte pro indiuiso possident insulam et ha
bent dominum certum.l.pro regione.ff.de acqui
ren.re.do.et no.gl.in.§.insula.in verbo ab vtraq̄

parte.insti.de re.diui. ¶Nono est necessariū etiā
intelligere qualiter fieri debeat mensuratio insu
le vt cognoscatur cuius sit,et pro quanta quanti
tate eorum qui prope ripam predia possident. Et
dic hoc declarari per iuris cōsultū in.l.inter eos
ff.de acquirē.re.do.videlicet vt quatenus est lati
tudo predij iuxta ripam eatenus per directam li
neam extendatur supra insulā. Si ergo finis agri
iuxta ripam est largus:licet postea predium in se
arctetur vel econtra solum latitudo que est iuxta ri
pam attenditur:et ſm illam debet duci linea re
cta.d.l.inter eos.Sicut enim diuiditur alluuio in
ter eos qui ab vtraq̄ parte predia possident:ita il
la pars insule cedit predijs que sunt ab vna parte
et debent diuidi:et ita vult Bartol. in tractatu de
insula.x.col.ver.pro modo latitudinis cuiusq̄ eo
ver.se. Et ex hoc vltimo dico nota quod idem iu
ris est de insula nata in flumine quod in alluuio
ne que prodest ad multa et ista mensuratio potest
fieri accepta cordula:vt nota.gloss.in.d.§.insula.
l.non solum.§.sed vt probari.ff.de nou.oper.nun
tiati. Potest etiam fieri per peritos in arte et ru
sticos:vt per gloss.nota.insti.de re.di.§.preterea
per alluuionem.et.l.j.de ventr.inspi.⁊.l.semel.C.
de re mi.vbi habetur quod peritis in arte standū
est. ¶Decimo et vltimo intelligamus quando in
sula desinit esse insula. Dic quando aquis desinit
circundari:vt.l.insula.in fin.ff.de acquiren.re.do.
et tenet Bartol.in tractatu de insula. Cetera vide
plene per Bartol. in tractatu de insula. et.l.quo
minus.ff.de flumi.et Barto.in rubrica.ff.de re.di.
et que nota.gloss.et docto.in.l.adeo.§.insula.⁊.l.
inter eos.⁊.l.insula.de acqui.re.do.⁊.l.j.ff.de flu.
et insti.de re.di.§.insula.

¶De alueo.

[A]Lueus proprie est venter flu
minis:vt dicit Bartol.scd̄m Hugo.in
tracta de alueo in princi. et sicut sto
machus continet vinum:ita alueus
supra se cōtinet aquā:nūc alueū lectū
fluminis vulgariter appellamus:qꝛ ibi flumē cu
bat:vt dicit Bald.in rubrica.ff.de re.di.xij.col.in
prin.ver.nunc veniam⁹ ad videndū in quibusdaꝫ
etiā locis canale fluminis. Alueus pluribus mo
dis dicitur. Primo naturalis:idest cōsuetus.ff.de
flu.l.j.§.ripa.et ibi no.qꝺ naturalis cursus estate
discurrit potius q̄ in hyeme.l.j.his autem.ff.ne
quid in lo.pu.ſm Bar.in.d.tractatu de alueo:cir
ca prin.Item dꝫ alueus naturalis:idest antiquus
ad differentiā noui.et ita potest accipi.l.adeo.§.
insula.ff.de re.di.Item dꝫ alueus nouus in dictis
iuribus ad differentiam veteris.Unde et si p mul
tos annos steterit nouus appellatur donec alius
nouus superuenerit.l.ex vsu.cum.l.seq.ff.de tri.⁊
ole.le.et per not.in.l.cum quid.ff.si cer.pe.alꝭ di
citur nouus insolutus.l.rem non nouam.C.de
iudi. Item dicitur alueus prior in comparatione
sequentis.d.l.adeo.§.insula.probatur in.l.j.§.po
rem.ff.de aqua quot.et esti.et ideo si flumen se ce
lasset alueus derelictus non esset alueus prior:et
tunc haberet solum.d.§.insula.vt probatur in.d.
l.j.§.hac estate.vt not.Bartol.in tracta.ij.col.ver.
prior quidem.Item alueus dicitur qui non est na
turalis:et appellatur inundatio ſm Bartol.in.d.
trac.de alueo.in prin.ij.col.Item alueus dici po
test qui non est modo:sed iam fuit per.l.insula.in
fi.ff.de acqui.re.do.et.l.diuortio.in prin.ff.de neg.
gest.⁊ idem Barto.dicit in.d.trac.in.ij.col.qui scri
bit hoc facere p notario ⁊ testibus dicentib⁹ talis

fluius tytij cū tytius esset mortuus:qꝛ subintelligi
tur quondā.de q̄ per Bal.⁊ do.c.in.l.eius q̄ in pro
uincia.in prin.ff.si cer.peta.⁊ p Anto.de bu.⁊ do.
in.c.ex parte.ff.de fo.cōpe.Iste alueus est iuris pu
blici q̄diu flumini seruit:qꝛ eiusdem iuris est sicut
est flumē.l.adeo.§.insula.ver.nouus aūt alue⁹ pre
allegato:⁊ insti.eo.§.insula.⁊ hoc tenet Bal.in.d.
rubrica.x.col.in prin.⁊ Barto.in trac.de alueo.vij.
col.ver.cuius ⁊ ipsum flumen:q̄ dicit hoc esse mi
rabile nā regulariter q̄cq̄d superimponiᵗ solo ce
dit:hoc solum autem cedit aque que superimpo
nitur:⁊ est speciale in flumine ⁊ mari ⁊ ceteris aq̄s
Qn̄ alue⁹ est publici iuris. et idem vult Bal.in.l.si plures.in.iij.col.in.fin.C.
de condi.inser.et dixi.s.in tit.de aqua. ¶Qn̄o au
tem intelligatᵗ alueū esse publici iuris. dic qꝺ oēs
gentes isto iure vtūtur ⁊ talia loca sunt publica ⁊
in dn̄io eius qui ibi habet imperiū ſʒ Bart.d.vij.
col.ver.publici iuris.Bald.in.d.l.si plures.iij.col.
in princi.vt dixi.s.de mari.ver.sed dubitari potest
alueus fluminis an dicatur esse cōis nō solū. Ubi
oino vide per Cy.in.l.quedam.ff.de re.di.vbi hoc
plenissime et elegāter examinat et aliquid p Bal.
in.c.j.circa pri.que sint rega.et adde op.tex.in.l.j.
§.non enim in flumine qui dicit in fi.impossibile
esse vt alueus fluminis publici non sit publicus:⁊
hoc est vtile scire:vt intelligamus an quilibet de al
ueo fluminis possit arenam extrahere ⁊ exporta
re. ¶Sed quid si flumen alueum oino dimittit.
dic q̄ alueus desinit esse publici iuris etiam si di
mittat cum impetu ⁊ omnibus videntibus ⁊ eoꝝ
efficitur qui iuxta alueū habēt predia sua.l.adeo.
§.si toto.ff.de acqui.re.do.insti.eo.titu.§.insula.⁊
ita vult Bartol.in rubrica de re.di.xij.col. ¶Sed
pone quod impetus fluminis abstulit mihi simul
et semel vel successiue totum agrum meum nō ap
plicando vicino sed sibi ipsi flumini fecit alueum
seu lectum et postea in breue tempus vel longum
alio impetu locum mutauit nunq̄d ager me⁹ mi
hi de equitate restituetur an vero vicini lucrabun
tur. Quidam dicunt quod mihi debet restitui per
d.§.qꝺ si toto.alij dicunt contrariū si in totū per
didit. Pro prima opi.facit.l.et artilicin⁹.ff.de ser.
rusti.predio. et est casus ſm vnam lec.in.l.si ager.
cum.l.seq.ff.qui.mo.vsufru.amit.nec est simile de
alluuione:qꝛ ibi est iam ius quesitū:sed in alueo
nihil est quesitum priuatum sed solum vt ita dixe
rim militi. Cum ergo flumē habeat quodammo
do istum alueum pro derelicto equum est agrum
restitutum ad suum dominum reuerti magis q̄ ex
lucratiua causa circumcolentibus applicari.ar.d.
l.adeo.§.j.et hanc opi.tenet Dy.secus si paulatim
et vicino adijciendo:quia tunc est alluuio. et ideo
nihil recupero de rigore vel equitate:quia alte
rius factum est. et ita tenet Baldus in rubrica.ff.
de re.diu.xij.col.ver.sed pone quod impetus. Uel
potest aliter distingui ſm Bartol. in tracat.de al
ueo.ij.col.Aut flumen recessit cum impetu et resti
tuitur primo domino.Et ita loquiᵗ dicta.l.adeo.
§.quod si toto.et ibi gloss.iij.et ibi so. Et est ratio
quia magis videtur esse inundatio q̄ alueus:vt di
xi circa princi.Aut non recessit cum impetu.⁊ tūc
aut apparet forma primi agri et domino restitui
tur.vt in.ij.so.gloss. Ratio est quia non desinit ex
quo remanet forma. Aut forma non apparet:⁊ et
tunc aut de rigore loquimur ⁊ non restituitur pri
mo domino secundum Azo.in di.§.quod si toto.
que tamen Bart.intelligit nisi flumen fecerit ibi
alueum per.x.annos inter presentes.et.xx.inter
absentes. Sicut enim quilibet hoc tempore pre
scripsisset:ita ⁊ flumen cum habeat titulum de iu

regen.l.in bello.§.si quis seruū.ff.de capti. Item
sicut recuperat fundū.ita et partem fundi facit.l.
que de tota.ff.de rei vendi. Contra illud tn̄ facit
qꝺ no.Bal.c.j.§.si quis de manso.vj.col.ver.ſʒ nū
quid aqua.in ti.de cōtro.inuesti.vbi dicit q̄ aqua
per se fluens non potest inducere prescriptionem
vel consuetudinē per.l.per fundū.ff.quemad.ser.
amit.⁊ dixi.s.in tit.de aqua.in fi.⁊ p eandē ratio
nem equitatis videtur habere ius acquisitionis
aluei dimissi vel ius q̄ adderetur p alluuionem.et
dicit Bar.q̄ ista est mens.d.§.quod si toto si bene
inspiciatur. ¶Quid aūt si alueus est mutatus an
dicatur nouum flumen. Pone eñ q̄ princeps cō
cessit mihi vt possim in tali flumine colligere pe
dagiū an potero alueo mutato. Quidā dicunt qꝺ
non p glo.in.§.insula.ver.nam etiam.ff.de acqui.
re.do.In contrariū videtur:qꝛ idem videtur esse
flumen.ar.l.filie.§.fi.de condi.et demon. Si vno
impetu recessit dꝫ nouum flumen:secus si paula
tim.ff.de aqua quoti.et esti.l.hoc iure.§.si aque.
In ponte autē indistincte loco mutato alius erit
pons.ff.de eo qꝺ cer.loco.l.iij.§.item iulianus.⁊.
l.fi.ff.de ser.rusti.predi. Nam pons dicitur a pono
ponis et stabilitate. Et ideo amoto ponte a loco
suo non idem pons est. Ita vult notabiliter Bal.
in rubrica.ff.de re.di.in.ij.co.in fi.ver.ſʒ an muta
to.Quibus adde que not.Bar.l.quominus.xvj.q.
ff.de flu.⁊ vide etiam tex.et ibi Bar.in.l.hoc iure.
§.si aqua.ff.de aqua quoti.et esti. ¶Sed dubitari
posset circa predicta qn̄ dicatur alueus mutatus
vel relictus.Barto.in tracta.de alueo.circa prin.
ver.relicto dicit q̄ requiritur quod sit in totum ⁊
perfecte relictus ⁊ mutatus quod constare potest
in hyeme sicut p contrarium alueum esse constat
in estate quando aqua est minor quasi arguendo
a minori:qꝛ si sic in estate de qua minus videbaᵗ
detineᵗ talis locus flumine occupatus.ergo mul
tomagis detinetur in hyeme:sed hoc ar.non con
cluderet in agro veronensi circa flumen athesis q̄
cōmuniter in hyeme est paruus sed in estate ma
ximus non propter pluuias sed propter liquefa
ctas niues in montibus adeo in eo totum cōtra
rium esset inspiciendum vꝫ inundatio aquarum
estiuaꝝ.Item intelligitur alueus derelictus ⁊ mu
tatus si aliquantulum aqua fluat per alueū anti
quū.si tn̄ aqua est ita modica q̄ fluminis nomen
perdiderit qꝺ ex opinione circūcolentium discer
nitur.l.j.§.j.ff.de flu.si eñ aqua inde currens non
est flumen:ergo ille locus fluminis qꝺ alueus sit
relictus sine spe reuertendi. Nā si ideo qꝛ aqua du
citur ad molendinū cessat ire ad alueum non per
hoc efficitur priuatus alueus cum in potestate sit
ducentis eā aquam in alueū remittere.et sic suffi
cit qꝺ possit ire per alueū lꝫ non vadat.l.j.§.quoti
diana.ff.de aqua quoti.et esti.et ideo si reperitur
aliquod flumen quod aliquo tp̄e fluat et aliquo
nō sicuti dicit Barto.se vidisse cursie vbi est flumē
quoddā cuius nomē est turpitudo.qui.vij.annis
fluit.et.vij.occultatur ⁊ sic factum.et qꝺ possit esse
allego text.in.l.vnus ex socijs.§.fi.cum.l.seq.ff.de
serui.rusti.predi. Certe illo tēpore quo occultatur
non dicitur alueus derelictus propter consuetu
dinem reuertendi.ar.l.naturalem.§.in his autē
ff.de acqui.rerū do. ¶Tertium requiritur q̄ flu
men veterem alueū reliquerit ⁊ per alium locum
perfecte fluat.l.adeo.§.quod si toto fluere ceperit
eo.ti.qꝺ verbum est preteriti subiunctiui signifi
cans rem perfectam.l.j.§.j.ff.qꝺ quisq̄ iu.⁊.l.si qs
stipulatus sit stichum.in pri.de ver.ob.⁊ hoc ideo
cōtingit qꝛ non dimittiᵗ alueus nisi ali⁹ assumaᵗ.

Sed si cõingat q flumen occulteꝫ ꝛ per aliũ locũ flueret eriã alue⁹ derelictus eoꝝ esset q̃ ppe ꝓdia possiderent.ꝛ idẽ si probareꝫ in iudicio solũ q alueus est diuisus is nõ probeꝫ q alio loco fluere ceperit.nã tunc agens obtineret qz sufficit primũ si a ꝓio incipias:sꝛz ab aluco relicto.sed si incipe res a secũdo.s.q alio loco ceperit fluere tũc reqrit vtrũq; qz põt esse q per duo loca fluat ꝛ in quolibet retineat nomẽ fluminis ꝛ ita cõtingit in multis locis arbesis:qui discurrit; territoriũ veronẽse.facit ad predicta.l.quemad.ꝛ ibi no.ff.de acquir. pos.ꝛ.l.portit.C.de iure delib.ꝛ bart. in tract.de aluco.ñ.col.vbi idẽ voluit ver. fluere cepit cetera circa istã materiã vide plene per bar.in.d. trac.de aluco.ꝛ bal.in rub.ff.de re.diui.ꝛ ter.in.d.l.adeo. §.insula.et.l.ergo.§.tribus.ff.de adquir.re.do.ꝛ.§. insula.ff.de re.di.et.l.j.§.simili modo cum.§.se.ff. de fluminibus.

¶De alluuione.

Alluuionis materia q̃ ampla est ꝛ subtilis post aluei mareriam de qua proxime diximus satis conuenirer qz ex aluco paularim relicto ꝓcedit.l.aluco.§.ꝓterea.ff.de adq. re. do. ꝛ insti. de re.di.§.ꝓterea per alluuionẽ. Vez qz subtiliter ꝛ abunde declarata est eriã p.xxñ. qõnes p bar.in suo elegãti tractatu tyberiadis in prima pre que eriã de alluuione inscribit. ideo superuacuus esse putaui hic de ea scribere cũ sufficere videaꝫ bar.cõ memorasse ad quã vnusq;q; recurrere poterit ꝛ ad ea q̃ scribit eriã bal.in rubrica.ff.de re.di. vñ.col. in prin.ver.nũc de rebus singulorũ.l.nemo.co.ti. c.j.§.si quis de mãso.ꝛ maxime in.iiñ.col. versi.se. in.§.se.q̃ incipit rursus.in ti.de cõtro. inue.in vsi. feu.ꝛ in dictis duobus.§.ponitur qñ incrementũ alluuionis incepit in fundo feudali. Adde eriaz.l. hoc amplius.§.de bis ꝛ q̃ ibi no.per doc. ff.de dã. infec.vide.l.adeo.§.ꝓterea.ꝛ.l. ergo. § alluuio.ff. de adqui.re.do.ꝛ.§.ꝓterea insti.de re.di.ꝛ totus titulum.C.de allu.ꝛ Pau.de cast.in.l.item si fundum.§.ñ.ff.de vsufru.

¶De ripa.

Ripa est que flumen continet naturalem rigorẽ cursus sui tenẽs l.j.§.ripa ea pura tur esse q̃ plenissimum flumẽ cõtinet.l.pe. eo.titu.ꝛ dicitur ripa a rapio rapis eo q vel ab vna parte rapiatur vel impediat ne aqua prędia rapiat ꝛ deuaster.vt dicit Bald.in rubrica.ff. de rerum di.in.xñ.versi.de ripa.aliquid dicamus cõfinia ripe sunt a loco quo primũ plano vergere incipit vsq; ad aquã.d.l.pe. in fi. ¶Sed quid si flumen discurrat inter duos montes videtur qõ a culmine montis sint ripe:et quo vergit vsq; ad aquam. Glo.in.d.l.pe.tenet contrarium:quia nõ vergit per attractionem aque.ꝛ sic nõ omnes pẽditie montium dicunt ripe quando naturaliter vergunt vsq; ad aquam.ꝛ ita tenet etiam Barto. in tracta.tyberiadis.in.iiñ.col.sed si per attractionem aque vergeret.quatenus; vergeret vsq; ad aquam esset ripa.sed si nihil vergit per attractionẽ aque:quia tarum est vsq; ad aquã.tũc ripe erũt vsq; ad locum quo plenissimũ flumen excurrit. Ita vult glo.in.d.l.pe.per illum text.et per.l.littus.ff. de verb.sig. ¶ Quando autem dicantur ripe mutari.dic si flumen naturaliter creuit vt perpetuus incrementum in actione sit vel alio flumine admisto vel aliqua alia ratione dicendum est ꝓ-

dicendum est de fossis vt ille non debeant mensurari si sunt extra fundum:qz similiter est eaz vsus publicus sicut viarũ: qz quilibet potest animalia sua ducere ibi ad bibendum de illo fossato. Sed si essent fosse in agris inter fundum tunc qz ꝓpietas earum ꝛ vsus est ipsius dñi fundi cum fundus venditur venit in mensura.ꝛ ita tenet Bal.in.d.l. riparum ꝛ in Rubrica eiusdẽ ti.in.xñ.col. ¶ Sed dubitari potest qualiter iste fosse q̃ sunt inter fundum mensurentur cum fundo.s.an mensuret superficies q̃ est a latere fouee an mensurentur cum toto agro sicuti fosse plane essent.Barto. formatistam.q.in.d.tractatu tyberiadis.in.iiñ col.ver.is dubitatur et dicit qõ ager dicitur ab agendo scõm Ug.et sic ab actu qz per eum põt boues ꝛ alia aialia duci q̃ etiam important nomẽ actus. si igitur fouea esset ita ampla.et eius latera ita lata vt laborentur vel laborari possent cũ bobus. tunc eriã esset mensurande si vo vt accidit sepe ripe fouearum sunt ita vt per eas iri ꝛ agi non possit tũc fouee non mensurantur cum fundo sicuti si plane essent.ita obseruatur. Idem dico de ripis que in fundo essent vt si quidem cum bobus earum superficies venit mensuranda. secus si essent ita crecte vt coli non possint.tunc enim non mensuraretur solum quod ripa continet sicut in fundo murus esset eadem ratiõe.ꝛ predicta vera sunt nisi aliter actum sit expresse vel tacite.l.id quod.§.j.de peri. et commo.rei ven. Et tacite dicitur actum vt ad mensuram vendatur aliqõ prędium montuosum saltuosum vel riposum licet enim hoc proprie ager non dicatur:quia per eum agi non potest:tamen mensuratur:sic em actum videtur.de concauitate vero sulcorum qui fiunt causa culture vel aque deriuande causa mensura non est habenda.l.j.§. de eo opere.ff.de aqua pluui.arcen.quia culture causa factum dicitur:et ibi. Fouee vero agris ad perpetuam rei vtilitatem fieri dicuntur.l.impensa.ff de impen.ꝛ quia dixi prędium riposum vel montuosum esse mensurandum intellige nisi essent ripe fluminum que a plano incipiunt vergere vsq; ad ripam p attractionem aque: sed si inter duos montes fluit flumen pendicie montiuz non sunt ripe quando naturaliter vergunt ad aquam.l.penul.et ibi glo.ff.de flu.et dixi supra circa ꝓin.ꝛ ad de.q̃ nor.Bal.in rubrica.de re.diui. ¶Item etiam dubitari potest extra predicta quid si ripa prędii versus flumen naturaliter se extendit: quia forte ibi erat lapidicina crescens de qua dicitur.l.diuortio.§.si vir in fundo.ff.solu.matri.et ter.in.l.fina. in princi.ff.de fundo dota.et euidenter videtur apud montem piscinũz in lapidicinis marmoreis vel forte terre motu in flumine vbi ripa erepta corruit et ipsa iuncta prędio remanens fluminis aluenm per eum locum cessare fecit Barto.tractatu de allu.viñ.colum.versicu.sed quero quid si ripa dicit totum locum domino prędii accedere sicut per alluuionem omnes enim iste accessiones que diuina natura operante obueniunt nullo facto humano intercurriente eiusdem nature sunt. l.item si fundi.§.j.ff.de vsufru. Et hoc videtur sentire Azo in summa.insti.de re.diui. Siue enim flumen prędio meo addatur et ꝓpter hoc ab eo recedat simpliciter nihil addendo nobis accrescit. l. martius.ff.de acqui.re.do. Istud autem incremẽtum quando ripa naturaliter excrescente contingit potest dici alluuio qz latens incrementum est. Quando vero ruina vel terremotu accidit potest dici incrementum aluei recedentis:qz cũ repentine fiat non est alluuio.l.adeo.§.j.de acqui.re.do.ꝛ §.ꝓterea per alluuionẽ.insti.de re.diui. ¶Sed contra predicta posset opponi appendices sequũtur naturam sui ꝓpriũ ꝛ naturalis subiecti.ergo si flumina sunt publica ripe fluminum que sunt appendices similiter debent esse publice ꝛ nõ singularium personarum quarum prędiis adherent l.riparum.ff.de re.di. Sed dic quod diuersa est ratio in ripa q̃ sit in ipso flumine. nam ripe hominũ cultura ꝛ cura recipiunt incrementũ flumina in seipsis fluunt;et riparũ incommoda pertinent ad vicinos si modo ripe latiores fiant.ergo scõm naturã est vt commoda ꝛ incommoda sequantur eosdem.l.scõm naturã.ff.de re.iu. Ytez nõ interest reipub.quod ripe sint publice.ꝛ ex his sequitur q si concessa sunt mihi bãna maloꝝ in flumine cõmissoz non venient bãna commissa in ripa flumi nis.l.j.§.in flu.ff.de flu.scõm bal.in rubri.ff.de re. diui.col.vj.ver.sed dubitatur.riparum autez vsus publicus est iuregentium sicut ipsius fluminis.l. riparum.ff.de re.diui.et.§.riparum.insti.co.ti. et ꝓpterea naues ad eas ligare;funes ponere;ertia ex flumine deducere ꝛ in ripis siccare cuilibet licet sic per ipsum flumen nauigare vt in dictis iuribus dicitur.ꝛ dixi eriaz supra de litroze maris no. Bal.in.l.quomin⁹.in.vñ.q.ff.de flumi. ¶ Ex hoc sequunt plures conclusiones. ¶ Prima est q licz ꝓpietas riparũ sit ipsoꝝ quoꝝ prędiis adherent.tñ non possunt facere de ripis quicquid volunt sicut alij domini i re sua.l.in re mandata.C. man.qz vsus est publicus.et ideo deteriorare non possunt.arg.l.pe.et.fi.ff.de vsu ꝛ habi. ¶ Scõa cõclusio qõ si ripa fluminis que adheret prędio tuo ita est naturaliter ordinata qõ aqua ad me pelli: et possim ad meũ molendinũ aquam ducere sine aliqua clausura.tu formas dicte ripe vis mutare ita vt per hoc aqua ad me non veniat.non potes ex quo vsus est communis.vt no.Bar.in.l.quomin⁹.in.ir.q. ¶ Tertia conclusio quod licz ripe ꝓpietas sit eius cuius prędio adheret:ꝛ ꝓpterea possit in ripa molendinũ construere aut tignaveltrabes immittere. tñ si ꝓpter hoc vsus publicus nauigantiũ impediretur diuertendo aquam vel alio modo nõ posset.vt nor.Bal.in rubri.ff.de re. diui.col.vj.ver.ex his appa. ¶ Quarta cõclusio est quod dñs ripe non potest in ea aliquid facere ꝓpter que impeditur iter pedestre nauigatiõis.qõ est iuxta aquam quo itur cum finibus trahendo nauem qõ restoria dicitur vel piarda vulgariter õ eo.per que descenditur et est iter ad aquam sine naui.vt est text.cum glo.in.l.j.§.si pedestre iter.ff. de flu. ¶ Quinta cõclusio q̃ habens ꝓpietatez ripe non potest in ea aliquid construere ꝓpter qõ vsus piscationis impediatur forte si ibi erat solitum piscari vel siccari retia.ar.coz que habent in.d.l.ripaz.et.d.§.riparũ.cum se.cum glo.et ita vult Bal.in rubrica.ff.de re.di vj.col.qui dicit quod hoc intelligitur esse verũ si ibi publice piscatur ꝛ vtile et consuetum est piscari. Non cñ si vni singulari prodest censendum est publicum cõmodum vel incommodũ.ꝛ ideo aptitudo littoris est consideranda. Et aptitudo cñ facit aptũ et ab aptitudine sumit forma denominationis qualitas rerum aptitudine deficiente forma rei videtur mutata.l.quid tamẽ.§.agri.ff.qui.mo.vsufru.amit.

¶Sexta cõclusio q̃ vicini quoz prędiis ripe adherent etiam si via publica est in medio nõ possunt ibi ripas claudere ꝛ ibi hortulos facere si incommodatur vsus publicus dictarũ riparum. ¶ Septima cõclusio q̃ vicinus non põt conclusam vel rellim in ripa mea infigere vel appogiare,vt nor.

Bar.in.l.quominus.in.vij.z.x.q.de flu.z Bal.in.l.
lapilli.in pe.col.in fi.ff.de re.di. ¶ Octaua conclu
sio q̄ ille qui h3 i vtraq; ripa fluminis publici do-
mum non pōt pontem priuati iuris facere.l.fi.ff.
de flu.et adde q̄ dixi.s.de serui.xij.q. ¶ Nona con-
clusio q̄ quis nō potest ligare nauem suā cum ca-
thena in ripa alterius si impedimēto est l3 cū fu-
ne ligare possit.vt per glo.in.§.littorū.insti.de re.
diui.scdm Bal.in.d.l.lapilli.pe.col.in fi.quem no.q3
si habes molendinū non potes ipsum ligare cum
cathena q̄ trahatur per viam publicam ita vt im
pediatur aditus publicus nisi cōsuetudo loci ser-
uaret contrariū.ar.l.an totum.C.de edi.pri.cū si.
¶ Decima conclusio q̄ flumen qd est principale
non trahit ad se ripam nisi quo ad vsum necessa-
riū fluminis non aūt quo ad vsum extraneum.l.
riparū.ff.de re.diui.z no.Bar.in rubrica.eo.ti.vj.
col.in fi. Sed si ripe sint eleuate propter inunda-
tionem aquarum an possint etiam deprimi.vide
que dixi.s.de serui.aquedu.iiij.q.prin.in fi.et.viij.
q.prin.ver.quero nunc de alia.q.ordinaria.in vsi.
circa scdm.in fi. ¶ Que aūt possint fieri vel nō fie
ri in ripis per dños vel alios.vide plene per Bar.
in.d.l.quomin'.z Bal.in.d.l.lapilli.pe.col. ¶ Ulti
mo de materia interdicti de ripa munienda vl' re
ficienda.vide in.l.vnica.ff.de ripa muniēda.z ple-
ne per Ros.in libellis suis.in tit. de interdicto. vt
liceat ripas publicas fluminis reficere vl' munire.
vbi ponit quot requirant' ad hoc vt cōperat illud
interdictū et libellum et positiones.dic vt ibi per
eū.et de materia ripe vide Bar.in.d.l.quominus.
et in tractatu suo tyberiadis.et Bal.in rubrica.ff.
de rerum diui.in.xj.et.xij.col.et.d. l.lapilli.pe.col.
in.d.l.ripaz.et vide tex.in.d.l.si finita.§.j.de dam.
infec. ¶ De vado aūt quo flumen transitur.vide
per tex.glo.et doc.in.l.fi.ff.de ser.rusti.predi.z.l. si
prius.§.licet.ff.de aqua plu.arcen.

¶ De aggeribus.

Aggeres sunt valla fluminum.
vt.l.v.C.de nili agge.non rumpē. Co
mara esse dicuntur aggeres z instru-
mēta quibus aqua diuiditur. Coma
eñ d3 diuisio naz diuidunt.s.aggeres
seu comata loca ad inuicē.vt est tex.cum glos.in.l.
saccularij.§.in egypto.et.§.fi.ff.de extraord.cri.
¶ Si in agro meo inferiori magna sit abundātia
aquaz prouenie(n)s ex agro superiori.an liceat ag-
geres z foueas habere.vt aqua versus aliā partez
vadat z ager meus ea euacuetur. Respondeo.licet
aliqua alia conuentio non interuenit.vt est text.
cum glo.in.l.j.§.deniq; ait.ff.de aqua plu.arcen.
¶ S3 quid si vicinus inferior h3 aggeres i fundo
suo ex vetustate vel pacto. an dñs superior possit
cogere inferiorē aggeres minuere.dic q̄ non.s3 in
agro suo potest minuere.l.j.§.fi.z ibi glo.et doc.ff.
de aqua plu.arcen.vide q̄ dixi.s.tit.de serui.aque-
du.iiij.q.prin.in fi. ¶ Quid aūt si aggerem qui in
fundo vicini superioris erat vis aque deiecit per
qd effectu3 est vt aqua pluuia mihi noceat. Uarus
ait si naturalis agger fuit posse me vicinū cogere
aque pluuie arcende actione vt eū reponat vel re
poni sinat. Idem si manu factū sit neq; memoria
eius extaret.l.in summa.§.Item varus.in prin.ff.
de aqua plu.arcen. Utilis tñ actio mihi competit
aduersus vicinū si velim aggerē restitui in agrum
eius si mihi prodest.z sibi non nocet.vt.d.§.item
varus.in fine.sed si memoria extat in fine tenetur
aque pluuie arcēde.z si agger manu factus sit etiā
si memoria non extat cogi potest vt reponat.vt.d.
§.item varus.ver.sed si extet. ¶ Si aggeres iuxta
flumen in priuato facti sint in arbitrio aque plu-
uie arcende veniunt etiaz si trans flumen noceāt
si memoria eoz extat z si fieri non debuerunt.l.q̄
principalis.§.fina.ff.de aqua plu.arcen. ¶ S3 qd
si flumen publicum multum excreuit propter qd
solet mihi dare damnum z predia mea inundare.
an possim aggerem adhibere vel aliam munitio-
nem facere z vt prediū meuz tueatur.dic q̄ sic. tex.
est valde not.in.l.j.§.sed si iniqua.ff.ne qd in loco
pu.z vide Bar.in.l.quominus.in.ix.q.ff.de flumi.
z que dicam in questione seq. ¶ Questio est quoti
diana si propter inundationem aquaz ego in ag-
geribus meis feci coronellas eleuando ipsas ne a
qua excedens aggeres consuetos inundaret fun-
dum meū que facere potui.vt dixi in.q.precedēti.
nunquid eas pro arbitrio meo z propria auctori-
tate possim impune remouere.ego teneo q̄ sic si
auctoritate mea propria facte sunt nec teneor pa-
ti vt reponant' nisi seruitus esset imposita p text.
in.l.in summa.§.idem ait si in agro tuo.z.§.apud
manusam.cū ibi no.ff.de aqua plu.arcen.et idem
tenui.s.de ser.aqueduc.viij.q.principali.in.q. que
incipit.quero nunc de alia questione quotidiana.
¶ Circa scdm.in fi.quero q̄ pena puniuntur rum
pentes aggeres fluminis nisi q̄ est in egypto. Rñ-
deo pena ignis vt flammis concrement'.tex.est in.
l.vnica.C.de nili agge.nō rumpen.et ibi Barto.z
Salyce.enumerat alios duodecim casus in quib'
pars flammaz penam patitur. Aut sunt aggeres
quos quilibet in suo predio facit qñ certis tepori
bus aqua nili egreditur flumen per predia aut a-
quā in suo predio contineat.et tunc rūpens illos
aggeres punitur pena extraordinaria.vt est text.
cu3 glo.de vtroq;.in.l.saccularij.§.in egypto.ff.de
de extraordi.crimi. Aut sunt aggeres alterius flu-
minis.et glo.in.d.l.j.dicit ide3 esse de equitate s'm
Ugo.sed pe.quē sequitur Cy.z Saly.ibi dicit hoc
non esse veru3 q3 non est alibi tanta cura aque si-
cut in egypto vbi est nilus. quia in egypto nunq;
pluit.dicit glo.in.d.§.in egypto. Item q3 interpre
tatione legum pene sunt molliende.l.interpreta-
tione.ff.de penis.item pro hoc facit dicta rubrica
C.de nili agge.nō rumpen.que aliquam speciali-
tatem notare voluit in aggeribus nili. Dicit tamē
Cyn.in.d.l.j.qd si aggeres padi apud ferrariā de-
struerētur habebit locum pena ignis predicta ex
quo ibi est magnu3 periculum q3 propter modici
aggeris motionē posset nouus alueus fieri z ter-
ra tam habitata quā fertilis occupari qñ flumen
padi crescit cum sit eadem ratio. Et ita sequit' ibi
Saly.z sic voluit Cy.quod in penalibus fiat legis
extensio per identidem rationes. de qu dic.vt p
doc.in.l.si vero.§.de viro ff.so.ma. ¶ Sed quid si
aliquis non rumpit aggeres.sed incidit arbores
que sunt in aggeribus causa aggerum conseruan-
dorum. Dic q̄ pena extraordinaria coherceri d3.
vt est tex.cum gloss.in.d.l.saccularij.§.fi. Reliqua
circa materiam.vide que dixi supra.in titu.de ser.
aquedu.viij.q.principali.quero nunc de alia que-
stione principali quotidiana.

¶ De torrente.

Torrēs est qui in hyeme currit.
et perenne non est.l.j.§.ij.ff.de flu. Et
dicitur torrens a torreo.qd. significat
siccare atq; arefacere. Et hoc ideo q3
in estate siccatur.flumē torrentis no-
men accipit. Uulgariter autem apud nos progni
torrensia vocātur que in foro iulij z territorio tri-

uisino maxima sunt z non d3 flumen publicu3 sed
priuatū.quia flumina que in hyeme currunt z nō
in estate priuata sunt.vt dicit Ros.in libellis suis
sup interdicto ne qd in flu.pub.quē sequit' Bar.in
tractatu tyberiadis in.viij.col.versi.flumen. q̄ di-
cit ex quo sunt priuata per alluionē nemini pos-
sunt tribuere.si enim cursum mutant semp solu3
remanet cuius primo erat z nō potest per alluuio-
nē adijcere apponēdo ita qd prediū extendat' sed
supponendo potest adijcere sicut si pinguedo agri
superioris adijcit' agro inferiori.l.j.§.deniq;.ff.de
aqua plu. arcen. Cuius autem sint illa torrentia
Bar.dicit in.d.versi.flumen.hāc questio.esse facti.
potest eñi pbari qd per alicui' prediū aqua discur
rit z fossam fecit vel inter predia plurium aq̄ flu-
xit.tunc s'm terminos antiquos inter predia diui
sa erunt talia fossata. Uel potest probari qualiter
ab antiquo sunt possessa. sed vt sepe accidit nihil
sufficiens potest probari.tunc putat illoz q̄ prope
ab vtraq; parte predia possidēt cuiusq; vsq; ad me
dium ar.eius qd d3 de insula z de alueo dimisso.l.
adeo.§.insula.z.§.qd si toto.ff.de acqui. re. do.et
pbatur in.l.ij.§.preterea cum glo.ff.de aqua plu.
ar.que tamē intelligit nisi ea fossata essent in vsu
publi.quia tunc dicerent' publica.l.ij.§.hoc inter-
dictū.ff.ne quid in lo.publi.et expresse probatur i
l.j.§.fossa.ff.vt in flu.pu.nauigare. ¶ Sed quid si
reperiuntur instrumenta antiqua in quibus pos
sessores prediorū a latere emerunt predium z pro
fine appositum fuit fossatum an ad illos ptineat
Uidetur quod non ipsam rem emimus non eius
fines.et pro hoc facit quia fundi nihil est nisi que
inter se otinet.l.fundi in prin.ff.de actio.em. bar.
in loco prealle.tenet contrariū. se3 quod fines ap
positi.i. fossata intelliguntur esse eorum qui a la-
tere predia possident vt supra dictum est. Nec ob.
quod fines non emuntur quia fateor. sed tamen
est possibile quod rei vendite accedunt sicut etia3
si poneremus pro fine viam que quo ad quid fun
do accedit.ff.de acqui.re.do.l.maritus. Nec ob.d.
l.fundi.in princi.quia regula quod fundi nihil est
nisi quod inter se continet patitur exceptionem
per aliquas leges.vt in aqueductu qui est extra p-
dium.ff.de contrahen.em.l.aqueduc.z in limini-
bus prediorum et in fossis.l.ij.§.preterea.ff.de aq
plu.arcen. ¶ Potest dubitari si vicinus flumē tor
rens auertit ne aqua ad eum perueniat z hoc mo
do effectum est vt vicino noceat an agi contra eu3
aque plu.arcen. actione possit. Et dicendū est qd
non quia nō fecit vt tibi noceat sed ne sibi noceat
tex.est no.in.l.in summa.§. idem labeo ait si vici-
nus.ff.de aqua plu.arcen. Nam licitum est in suo
aggerem vel aliam munitionem facere ne flumē
sibi damnum det et predia sua deuastet.l.j.§.sunt
qui putent ver.sed si aliqua.ff.ne quid in flu.publ.
et adde que dixi in ti.precedēti.ver.sed quid si flu-
men cum ver.seq.

¶ De vallibus aquosis.

Si valles excreuerunt et alienū
occupauerunt predium.illus sunt val
les cuius erat predium.et si decrescūt
illius erit predium cuius erant val-
les.vt probatur in.l.si vicinus.§. lac'
s'm secundam gloss.ff.de aqua plu.arcen.z ita Bar
tolus exemplificat illum text. in vallibus rauen-
neñ. Sed si valles essent publice iudicandum es-
set sicut de flumine publi.eadem ratione vt habe
tur in.l.lacus.ff.de acquiren.rerum domi.et vide
que dixi de laci in titu. de flum. ver. flumina pu-
blica. ¶ Et ex predictis sequitur qd in eis licitu3
sit cuilibet piscari vel cannelas aut herbas incide
re vel pasculari si sunt publica.secus si sunt priua
ta.ar.§.locoz. institu.de re.diuisio.cum si. ¶ Sed
quid si in vallibus reperit' terra cum herba z can
nelis natis que de loco ad locum mouent' et tori
vulgariter appellantur.an erunt publici vel pri-
uati tanq; insula dic qd erunt eiusde3 iuris cuius
est aqua.si aqua valliū erit priuata isti tori simili-
ter erunt priuata. Si publica publici. de quo dic
vt dixi.s.de insulis.v.q.in fi.et de istis toris vide
etiam que dicam.j.de piscaria.in fi. de alijs aute3
vallibus non aquosis.vide.s.titu. de vallibus et
planetijs. ¶ De paludibus etiā aliquid dicamus
si opus quis fecerit vt aquā excluderet ne ad fun-
dum suū veniret q̄ ex vndatione paludis in agru3
eius fluere solet si ea palus aqua plu. ampliatur
eaq; aqua repulsa eo opere agro sui vicini noceat
aque plu.ar.actione opus cogitur tollere. vt est
tex.in.l.j.§.ij.qui incipit.neratius scribit.ff.de aq̄
plu.arcen.agri vel loci vsufru.legatus si fuerit mā
datus aut stagnu3 iam sit aut palus proculdubio
extinguitur.l.quid tamen.§.j.ff.qui.mo.vsufruc.
cum concor. Cetera circa istam materiam vide in
toto titu.C.de allu.et palu.

¶ De fonte.

Si quis fonte aque eius anno
vsus fuerit nec vi nec clam nec preca
rio quominus vtatur vim fieri p̄tor
prohibet.l.j.in prin.ff.de fon.z i tota
illa.l.declarātur hec verba.item pōt
aquam purgare restituere et cohercere vt vtatur
eo modo quo eo anno vsus est.d.l.j.§. deinde ait
pretor.z cohercere dicitur aquam cōtinere sic ne
fluat vel dilabatur.d.l.j.C.cohercere. ¶ Seruit'
aque hauriende ex fonte constitui potest.vt.d.l.§
j.et olim constitui non poterat seruitus aquedu-
cende vel hauriende nisi ex capite vl' fonte. Hodie
vero ex quocūq; loco cōstitui potest.vt est tex.cum
glo.in.l.seruitutes aque.ff.de ser.rusti.pre. Caput
autem fontis dicitur ipse fons.l.j.§.caput.ff.de a
qua quoti.et esti.et dixi.s.de flu.ver.caput flumi-
nis.l3 fons oriatur in agro tuo tñ si longo tēpore
duxi aquam etiam ex fundo tuo non est necesse vt
doceam quo iure duco.et ita titulum allegare nō
cogor.et si impediar a te vel ab alio aquā ex dicto
fonte ducere ad fundū meum possum agere vtili
actione exemplo aliaz seruitutum.vt est tex.no.z
et ibi glo.z doc.in.l.si quis diuturna.ff.si ser.ven.
si fundo seiano confinis fuerit ex quo fonte per
fundum seianum aquam iure ducebā meo sacro
fundo seiano manet seruitus.l.si mihi.§.si fūdo.
ff.de ser.rusti.pre. ¶ Si fons exaruerit ex quo du-
ctum aque habeo isq; post constitutum tempus
ad amittendam seruitutē ad suā venam redierit.
an aqueductū amiserim.dic qd sic sed restituitur.
vt est tex.in.l.vnus ex socijs.§.fi.cum.l.se.que inci
pit.et attilicin'.ff.de ser.ru.pre.z vide que dixi.s.
de alueo.ver. sed pone quod impetus fluminis.
et ver.sed dubitari. Habens fontem in superiori
fundo neq; ventrem neq; pānos lauabit in riuu-
lo descendenti si propter hoc aqua deturbaretur
omnino.l.apud trebarium.in prin. et ibi Ang.et
doc.ff.de aqua plu.arcen.et ibidem not.Bart.in.
l.cum super.C.de re.mili.lib.xj.vt est tex.in.l.solli
citatores.in fi.ff.de extraordi.cri. de ista materia
fontis habetur p spe in ti.de causa pos.z proprie.
§.priuata.z per Ros.in libel.suis.titu.de interdi.
de fonte.et vide que plene dixi supra.in ti.de ser.

aquedu.in.xj.q.principali vbi etiaz posui de aqua
quoti.ꝛ esti.ꝛ aqua q̄ ex castello ducitur.ꝛ in de a-
qua plu.ar.ꝛ de cloacis.ꝛ vide q̄ plene dixi.s.in ti.
aq̄ haustus.vij.q.principali vsq; ad fi.illius.ti.

¶De riuis.

DE riuis est etiaz aliquid dicē
dum. Riuus est locus per longitu-
dinē depressus quo aqua decurrit.
l.j.§.j.de riuis fluminū. Flumē a ri-
ui magnitudine discernēdū est.aut
estimationē circūcolentiū.l.j.§.j.de
flu.ꝛ hoc noīe riui aqua fluens cōtinet.vt dicit ibi
glo.seruitus naturaliter nō manufacto opere le-
dere pōt fundū seruiētē queadmodū et imbribus
crescat aqua in riuo vt ex agris in eū fluat. aut aq̄
fons iuxta riuū.aut in eo ipo inuētus postea fue-
rit.vt est tex.in.l.si mihi.§.seruitus.ff.de ser.rusti.
pre.si per fundū ius est mihi aquā de riuo ducere
hec iura tacite sequētur vt reficere mihi riuū lice-
at ꝛ adire ꝙ prime possim ad reficiēdum eū cū fa
bris meis. Itē si spatiū relinquat mihi dn̄s fundi
q̄ dextra ꝛ sinistra ad riuū cā ꝛ quo terrā limū lapi
dem arenā calcē iacere possim.vt est tex.elegās in.
l.refectiōis.§.fi.ꝛ ibi per glo.ꝛ doct.ff.cōia.pre.et
facultas refectiōis causa accedendi ad ea loca que
nō seruiūt facultate tributa ex q̄bus seruitus debe
tur nisi in cōcessione seruitutis nominatim con-
cessum sit quā partē accedere deberet vt est tex.val
de notabilis in.d.l.refectiōis in prin.qd̄ facit ad
multa.ꝛ ibi p doc.nec iuxta eum nec supra eum si
forte sub terra aqua ducatur locū religiosum dn̄s
soli facere pōt ne seruitus intereat.sed ꝛ depres-
surum ꝛ eleuaturum riuum per quē aquā iure du
cebam potestatem haberes nisi ne id faceres cau-
tum sit in.d.l.refectiōis.ij.ꝛ.iij.rn̄so. ¶Quis autē
teneat manumittere riuos ꝛ etiā expurgare. vide
que plene dixi.s.de ser.aquedu.versi. superest alia
questio quis teneatur. ¶Reliqua que ad materiā
riui spectant.vide in toto titu.ff.de riuis ꝛ q̄ ple-
ne dixi in ti.de ser.aquedu.in.xj.q.principali.ver.
quartum est interdictum de riuis vbi posui quot
sunt necessaria.vt istud interdictū competat et li
bellum et positiones actoris et rei.

¶De piscatione.

PIscari cuilibet licitū est in
mari qd̄ natura oībus ptz.l.vēdi-
tor in prin.ff.cōia pre.similiter lz
in littore maris nemo.§.fi.ꝛ.§.ri
paz.ff.de re.di.q: littora cōia sūt
oībus sicut aer.l.iniuriaz actio.§.
fi.ff.de iniur.ꝛ potest quilibet pis
cari in littore ante etiā edes meas ꝛ hostiū.ꝛ si ipz
piscari prohibeam teneor actione iniuriarum vt
ibi.et.l.ij.§.si quis in mari.ff.ne quid in lo.pu.ni-
si conuentum esset vt in loco illo maris piscari nō
posses quia valet talis conuentio. vt est casus
notabilis in.d.l.venditor in prin.et dixi plene.s.
de mari circa prin.ꝛ ideo cum primum pisces q̄s
in mari vel in littore ceperit sine dubio eius in cu
ius potestatem perueniunt fit adquisitio sicut de
feris captis etiam dicitur.l.quod in littore.ff.de
adqui.re.do. In mari piscantibus licitū est casaz
in littore ponere in qua se recipiant.d.l.riparum
¶In fluminibus ꝛ portu ius piscādi est cōe oīb⁹
vt.§.flumina.insti.de re.di.qd̄ fallit in pluribus.
¶Primo qn̄ flumē est priuatum aliter nō.l.iniu-
riarum actio.§.fi.in fin.ff.de iniur. ¶Scd̄o fallit
qn̄ ius piscādi est priuatum puta q: est venditū p
principem sicut in lacu garde ꝯtingit in quo sunt
alique piscarie q̄ fuerūt vēdite p dn̄os verone ar.
d.§.fin.cū.l.seq.q̄ incipit siue sit maris.et arg.c.j.
circa finē ibi piscationū redditus in ti.q̄ sint rega
lia.in vsi.feu. ¶Tertio fallit qn̄ esset facta cōuen-
tio cū vicino vt in domo sua piscari non possit.vt
d.l.vēditor in prin.ff.cōia predio.q̄.l.hz locū etiaz
in fluminib⁹ publicis.vt dixi in ti.de mari.in pn.
¶Quarto fallit qn̄ princeps vel ciuitas phiberet
ne q̄s in flumine piscari possit vt est in lacu perusi
no.ꝛ dixi.s.de lacu. ¶Quinto fallit qn̄ esset cōsue
tudo vt piscaret solū pro vsu publi.ꝛ nō pro priua
to vel pro priuato sed certo tēpore tm̄.q: cōsuetu-
do vicem legis sustinet.d.l.venditor.§.si constat.
¶Sexto fallit qn̄ quis prescripsisset ius piscādi:
q: tunc alius in eo loco piscari non posset. et ista
prescriptio pcederet sine dubio si fuisset in posses-
sione piscandi per tantuz tempus cuius initij me
moria non existat q: per tantū tempus prescribū
tur loca publica.l.hoc iure.§.ductus aque.ff.de
aqua quot.ꝛ esti.ꝛ not.bal.in.l.lapilli.in.ij.q.ff.de
re.di. ¶Sed nunquid sufficiat quem piscatuz fuis
se per.xx.vel.xxx.annos ad hoc vt superuenientes
prohibere possit piscari vide gloss.ordin.in.§.flu-
mina in ver.omnibus.institu.de re.di.et que.s.de
serui.aqueductus.ix.q.principali ver.ex predictis
sequitur. Si ager cuius vsufructus tuus sit flumi
ne vel mari inundatus sit, vsufructus amittitur
cum etiam proprietas eo casu amittatur nec pisca
ri retinere quidem poterimus vsufructum. vt est
text.valde nota.in.l.si ager.ff.quemadmo.seruit.
amit.et per illum text.dicit nota.Baldus in dicta
l.lapilli.in princi.quod si starē mille annis super
fluctibus maris nihil perpetue proprietatis ac-
quirerem. ¶Quid autem si conceditur mihi ius
aqueducende ad piscariam meam vel cisternam.
an sit seruitus realis. Dicas quod sic.q: debetur
fundo meo.iuxta not.in.l.pecoris.ff.de serui.ru-
sti.predio.et.l.vt pomum.ff.de serui.vt dixi supra.
in.titu.de serui.aqueduc.ij.q.principali.ver.item
quid si conceditur mihi. ¶Si quis habz vsufruc.
piscium qui sunt inviuarijs potest pisces occidere
et alios substituere propter difficilem eorum dis-
cretionem.l.vsufructuarium venari.§.si in viua-
rijs.ff.de vsufruc. ¶Si venditur fundus in quo
sunt pisces in piscinis.illi pisces non sunt edium
neq; fundi non magis ꝙ pulli aut cetera anima-
lia que in fundo sunt.l.iulianus.§.fi.cum tribus.
ll.seq.ff.de ac.em. ¶Si quis conduxit valles aut
paludes vt ibi possit piscari et in eis reperiatur
certa pars terre eleuata ab aluco et tori vulgari-
ter appellantur.et pisces omnes in hyeme se re-
ducunt sub eis vt in vallibus padue contingit an
sit licitum conductori aperire dictos toros ꝛ om-
nes pisces accipere. Et dicas quod non.quia isto
modo ius piscandi destrueretur nisi alios repo-
neret.ar.d.l.vsufructuarium.§.in viuarijs.et ar.
l.si merces.§.conductor.ff.loca.et hoc videtur a-
perte probari.in.l.videamus.§.item prospicere
debet.co.ti.preterea hoc etiam probatur q: con-
ductor tenetur ante omnia secunduz legem idest
conuentionem facere ꝛ si quid.in.l.pretermissum
fuerit id ex bono et equo prestare dz.vt dicit.text.
insti.loca.§.conductor.sed ex bono et equo est vt
conductor piscine non destruat totam piscinam
q: dz habere fruct⁹ piscandi et non omnes pisces
ita vt piscaria consumatur.facit.l.j.et.ij.ff.de vsu-
fru.ꝛ idem dico si locaretur ius piscandi in flumi
ne vel fonte aut piscaria.quia non posset omnes
pisces tollere nisi aliter conuentum esset qd̄ nota:
quia est quotidianum.

¶De aere.

AEr eiusq; vsus cōmunis est et
sicut mare ꝛ littora maris.l.iniuriaz
actio.§.fi.ff.ne quid in loco pub.ꝛ tā-
ꝙ cōmune perpetuo in totū occupa-
ri non pōt.vt dicit Bal.in.l.lapilli.in
prin.ff.de re.diui.ꝛ si aliquē vti aere phibet actiōe
iniuriarū tenetur.vt.d.§.fi. Non potest itaq; quis
nobis aerē vel solem tollere nisi edificando iuxta
ea q̄ dixi.s.in lib.j.in tit.ne prospec.offi.iiij.q.vbi
posui de diogene philosopho qui stabat ad solem
nam aer supra domum nostrā dz esse liber vsq; ad
celum.vt est text.cū gl.in.l.j.§.pe.ꝛ.l.fi.ff.qd̄ vi aut
clam.ideo nō est licitum facere pontē supra viam
publicā vel flumine publi.vel fundū priuatū.l.pe.
ff.de flu.et no.Rof.in ti.de interdic.ne quid i loco
pub.fi.ver.vij.in fi.ꝛ Spec.in ti.de causa pos.ꝛ p-
pric.§.in confessoria.§.item querit habeo domū.
ꝛ Bal.in.l.lapilli.in vlt.col.ff.de re.di. Sed quid si
ex odore soli locus pestilentiosus fiat.s.ex fetore
terre etiā priuare vt q: fiant ibi sulfuraria tenebit
interdi.ne quid in loco pub.vt est tex.cū gl.in.ij.in.
l.ij.§.idem ait si odore.ff.ne quid in loco publ.idē
si corrūpat aerē apponendo stercus vel aperiēdo
cloacā.l.j.§.j.ff.de cloa.ꝛ.l.pe.§.pe.et ibi hoc not.
gl.ff.qd̄ vi aut clam.et ideo pretor introduxit duo
interdicta de cloacis purgandis ad salubritatem
ciuitatis.nā celū pestilens ꝛ ruinas minantur im
munditie cloacaꝝ.d.l.j.§.j.de cloa.ꝛ.l.de pupil.§.
si quis riuos.ff.de no.ope.nun.ꝛ propterea alias
iudicaui in ciuitate verone qd̄ vnus pelliparius
nō posset facere molliticiū in domo sua ob maxi-
mum fetorem q̄ exalabat ex eo et nocebat vicinis
idem dic de similibus artibus fetentibus nunq̄d
autē fabri possint malleare in domo sua ita vt ex
sono mallei disturbēt mentē doctoris vicini. vide
Bal.et doc.in.l.j.C.de stud.lib.vr.ro.li.x.ꝛ p cano.
maxime per Jo.de imol.in.c.vestra.extra de loca.
et quid si esset vicinus infirmus collige ex his que
no.in dictis iuribus. ¶Qn̄ autem est malus aer
nunquid teneat quis ibi stare vel venire.vide glo.
et doc.in.c.si vero.extra de iniur.ꝛ.l.de erate.ff.ad
ter.ꝛ q̄ plene dixi.s.de ser.aquedu.circa fin.vbi po
sui materiā de cloacis.ꝛ adde quod propter bonū
aerē ꝛ sic celi oportunitatē fundus magis estimat
ꝛ si minus ipsū vendiderit ex hoc solo.forte posset
in integrum restitui.q: est in loco vbi est optimus
aer sicut ex eo q: fuit malorum suorum iuxta.l.si
emtionē.ff.de mino.et pbatur.in.l.j.§.sed si rem
ver.ꝛ alias videamus ibi vel oportunitatē celi.vel
illic educatus sit vel parentes sepulti.ff.si quid in
frau.patroni.qd̄ bene no. ¶Si quis fumo corru-
pto aliquē peremerit pena extraordinaria tenet.
l.sollicitatiōes.§.j.ff.de extraor.cri. Nunquid vsu-
fructus odoꝝ vel aromatū cōstitui possit.dic non
pprie lz ad senatusconsultū erit descendenduz qd̄
de cautione loquit.l.si sane.ff.de vsufru.ea.re.que
vsu consu. ¶Si quis hz areā in qua solet frumen
tum ventare vt excutiat a palea an possit vicinus
edificare in suo ita vt ventū auferat illi aree.casus
est.in.l.fi.§.fi.C.de serui.et ibi per doc.ꝛ Ang.in.l.
imperator.ff.de ser.vrb.pre. ¶Sed pone.q.q̄ fuit
de facto in persona gonelle qui magnus bufonus
vulgariter appellat.nam dn̄ esset bānitus sub.pe-
na capitali ne ferrariā accederet emit vnum plau
strū padue ꝛ terrā paduanā posuit in dicto curru
quē ille ascendit ꝛ postea accessit in ciuitatē ferra-
rie dicens se nō esse in territorio ferrarie sz padue
ex quo tangebat territorium ferrariēn. Sed dicit
Ang.in.l.q̄ sella.ff.de ser.ru.pre.qd̄ non fuit bonū
consiliū per illū tex.q̄ vult ꝙ quis dr̄ ire p fundūz
alterius qn̄ sella vel lectica vehitur.et adde q̄ no.
Bar.ꝛ doc.sed p gonella.facit gl.insti.de iu.gē.na.
et ciui.in prin.ver.celo.vbi exponit.i.aere vt sunt
aues q̄ in arboribus in aere nascuntur.vt.§.apiū.
insti.de re.di.ꝛ sic ille tex.cū glo.probat qd̄ qui est
in arbore dr̄ esse in aere ꝛ nō in terra.tn̄ dicenduz
est ipsum esse sub territorio in quo est arbor.

¶De igne.

VLtimo loco supest de igne q̄r-
to elemēto aliqua dicere ꝛ de igne lo
quamur q̄ apud nos est verus.q: va-
rijs ex causis fit.iō p eū percurram⁹.
Et pr̄o de igne familiari. ¶Nūquid
sit licitum facere ignē iuxta parietē cōmunem dic
aut p talem ignē torretur aut dānificatur paries
cōmunis ꝛ non pōt.vt est casus.in.l.quidā hiber⁹.
in prin.ff.de ser.ru.pre. Aut non torretur vel non
dānificaretur ꝛ potest vt ibi a cōtrario sensu.ꝛ ar.
l.fistulam.§.fi.co.ti.et.l.si seruus seruum.§.si fur-
nū.ff.ad.l.aquil.ꝛ et hoc no.plures conclusiones
¶Primo ꝙ non lz facere ignē iuxta murum com
munem in q̄ non sit caminus si ex illo igne posset
inferri damnum muro,vel q: est subtilis vel q: sit
ignis moderatus qd̄ not.pro pauperculis q̄ sepe
ignē faciunt prope murū q: non habent caminū.
¶Secunda conclusio non lz facere caminum in
muro subtili si flamma ignis nocere possit muro
¶Tertia cōclusio si est factus caminus in muro
cōmuni et de voluntate vicini non pōt in eo fieri
ignis talis qui vicino nocet qd̄ nota ꝯtra nobiles
et potentes qui solent facere magnum ignem si
noceret vel timeretur ne noceat vicino.l.si seruus
seruū.§.si furnum.ff.ad.l.aquil. ¶Quarta conclu
sio si murus esset grossissimus:tn̄ non licz ita ma-
gnum facere ignem vt timeatur ne flamma ascen-
dat caminū ꝛ inferat periculum vicino per.d.§.si
furnū.qd̄ no.cōtra facientes nuptias. ¶Quinta
conclusio.si quis hz in parte superiori domum et
alter in inferiori nō potest superior facere ignem
ita magnum vt sit dubitandum ne solariuz super
quo ignis ponitur accendatur vel offendatur.l.si
cuti.§.Aristo.et qd̄ ibi no.ff.si ser.ven.qd̄ similiter
no.contra facientes nuptias quibus hoc euenire
contingit quando coquinam faciunt in solario.
¶Sexta ꝛ vltima cōclusio.si in predictis casibus
timetur damnum pōt peti cautio damni infecti.
et si damnum datum est q: paries sit exustus pōt
agi actione in factū.d.l.si seruus seruum.§.si fur-
num.ff.ad.l.aquil.et predictis adde q̄ dixi supra.
in.j.lib.ti.de fornace.et titu.de balneo et stupha.
¶Quid aūt si locaui tibi domum ꝛ cōueni in lo-
catione vt ignem in domo non haberes.et tn̄ tu
ignem habuisti et fortuito casu ortū est incendiuz
an tenearis. Dicas qd̄ sic.q: non debuisti contra
conuentionem habere et culpa precessit casum.
ideo teneris etiam de casu.vt est casus no.in.l.vi-
deamus.§.j.ff.loca. Sed si esset actum vt ignē in-
nocentē haberes.tunc non teneris de casu fortui
to.vt.s.casus est.in.d.§.j. ¶Quid si inter locato-
rem ꝛ conductorem conuenitur ne in domo fenū
aut palea poneretur et conductor posuit deinde
seruus igne allato succendit. Dic ꝙ tenetur cōdu-
ctor ex locato nec liberabitur dando seruum pro
noxa q: ipse conductor causam prebuit inferendo
aliquid contra conuentionē ꝛ ipsum idem si quili-
bet extraneus ignem iniecerit ea rōne.vt est text.

uo.in.d.l.videamus.§.fi.cum.l.seq. quam perpetuo tene menti.quia idem esset in alijs si.casibus

¶Quia ex isto igne generatur fumus potest dubitarian habens domum inferiorem possit facere tam grandem fumu⁹ vt superiori noceat.t hic est tex.in.l.sicuti.§.aristo.et.§.fi.ff.si ser.ven.ō quo dic.vt dixi supra in titu.de fumo. Et quid si esset fumus qui malum odorem redderet:t vicino noceret prohiberi posset ne talem fumum mitteret. ar.eo⁹ que dixi.§.in ti.precedenti. ¶Scdo principaliter queritur quid de igne fornacis t furni.dic vt habetur.in.l.si curuus seruū.§.si fornicarius.t. §.si furnum.et ibi glo.et doc.ff.ad.l.aquil. ¶Tertio queritur quid de igne in stipulaz ad paludem immisso.dic si quis immisserit ignē comburendi causa et vberius euagatur t progressus ignis aliena⁹ segetem vinetā aut nemus vel domū cōbusserit requirendum est an imperitia eius aut negligentia id acciderit.nam si de vento culpe reus est naz qui occasionem damni dat damnum dedisse videtur in eodem crimine est t q̄ non obseruauit ne ignis lōgius procederet.at si oīa que oportuit obseruauit sed subita vis venti longius ignē produxit caret culpa tex.est nota.in.l.qui accidit.§.j. ff.ad.l.aquil.de quo dic.vt ibi per glos.et docto.

¶Quarto queritur quid de igne piscatorum. dic piscatores prohibentur ne nocte lumine ostenso fallant nauigantes quasi in portū aliquem delaturi quomodo in periculo naues et qui in eis deducant sibiq⁹ exercendā predam darent. Et si aliter faciunt puniri debent ac si ipsi raperēt ea que naufragio peremta essent.vt est tex.in.l.ne piscatores.ff.de incen.rui.et naufra. ¶Quinto queritur de igne qui aliq̄n dolo immittitur i edes alienas vel in acerui frumenti.dic si quis edes vel acerui frumenti iuxta domum positi cōbusserit vinctus verberatus igni necari iubetur si dolose hoc commiserit. Si vero casu.i.negligentia aut damnum resarcire iubetur:aut si minus idoneus sit leuius castigabitur. Et appellatione edium oēs species edificij continentur.vt est text.in.l.qui edes.ff. de incen.rui.et naufra.que.l.locum habet etiā in eo qui combusserit rotularia secundum Bar.qui dicit ita de facto vidisse obseruari. Et idem tenet Flo. in.l.si quis fumo.§.j.in fi.ff.ad.l.aquil.q̄ dixit esse in eo qui combussit tentoria pannorū:sed nunq̄d ista pena ignis vel alia contra incendiarios locū habeat de iure canonico.vide tex.glo.et doc.in.c. magnc.extra de sen.excom.et.c.fi.de sepul.et.c. si quis domum.de iniu.et dam.dato.et pro declaratione.d.l.edes.vide Bar.in.d.l.iij.ff.de offi.presef. vigi.et Cy.Bal.Sal.in.d.l.data opera.C.q̄ accu. non pos.et Ang.de are.in suo tractatu maleficioz in gl.in ver.incendiario.in prin. ¶Sexto et vltimo queri posset de incendio quod fit in domibus vel hospitijs sine dolo an dōs teneatur si domus erat aliena vel de rebus alienis in domo combustis vel pro domibus ciuis combustis.t etiaz alijs casibus:et quia ista non est materia nostra seruitutis ampla t profunda est contentus ero solum me remittere ad scribentes de ea.et ideo vide in primis tex.et glos.et.doc.in.l.si vendita.ff.de peri. t cōmo.rei ven.et ibi plene per Sal.t ter.et doc. in.l.iij.§.j.ff.de offi.prefec.vigi.et tex.et doc.in.l. cum duobus.§.dāna.ff.pro soc.et.l.in iudicio.C. loca.et Cy.et Bal.t Bal.plene.et doc.in.d.l.data opera.et per eundem Saly.late.in l.qui fortioris C.de pig.ac.et Flo.in.l.si quis fumo.§.j.ff.ad.l.aquil.et pleniſſime per Ang.de are.in tractatu maleficiozum.in.d.glo.in ver.incendiario.t plene ac elegārer per solennē doc.d.pe.de alas de padua i disputatione sua que incipit ex orto incendio in vna contrata.et vide etiam tex.in.l.ex conducto. §.fi.et.l.videamus.§.fi.ff.loca.et in toto titu.ff.de incen.rui.t naufra.et in.l.cum.C.de fur.et p Cy. in.l.ad comparandas.C.man.t per Alb.de ro.in. l.fistulas.§.si quis fundum.ff.de contrahen.em.t per tex.et doc.in.c.fi.extra de sepul.t.c.tua nos.de sen.excom.et.c.si quis domum.de iniur.et dam. dato.et.xij.q.j.cum denotissimam.et.xxj.q.vltī.c. si quis membrozū.et.c.pessimam.et.xxiij.q.iij.c. quisquis per domum.vbi plene de hac materia.

¶Explicit Tractatus de seruitutibus rusticoruz prediozum.d.Bartholomei Cepolle Juris vtriusq̄ doctoris famosissimi.

¶Incipit tabula cautelarū dñi Bartholomei cepolle de verona.

¶Cautela quibus modis euadere quis possit penam mortis propter commissum crimen. j.
¶Cautela liberandi aliquem a morte iuste damnatum ij.
¶Cautela relaxandi incarceratum iij.
¶Cautela impediēdi restē ne deponat in cā. iiij.
¶Cautela euadēdi grauiorē penā pro delicto. v.
¶Cautela quomodo minor euitat cōdemnationem in causa ciuili. vj.
¶Cautela excusandi heredē non conficientē vel minus iuridice inuentarium conficientem vij.
¶Cautela pro illo qui nō appellauit a sententia lata contra ius litigatoris viij.
¶Cautela qua quis faciat banchariū seu numulariū acceptare literas cambij seu debitorem suum debitum confiteri. ix.
¶Cautela pro emente rem furtiuam velvi rapta vt non perdat pretium x.
¶Cautela pro obligato ad soluendum magnaz quantitatem quod parua quantitate solura liberetur xj.
¶Cautela ad euitandum infamiam in actione famosa vel crimine xij
¶Cautela q̄ vltra tertiam dilationem possunt testes produci xiij.
¶Cautela p filio familias q̄ nō teneatur ex contractu de quo al's teneretur xiij.
¶Cautela q̄ dōs non possit ratificare gesta per suum illegitimum procuratorem xv.
¶Cautela q̄ inuitus non compellatur quis ad tutelam xvj.
¶Cautela ad validādū iudiciū agitatū cū procuratore tutore curatore vel sindico xvij.
¶Cautela ad cōcordiam q̄ vramur verbo peragere xviij.
¶Cautela ad excludendam vel causandaz simulationem contractus xix.
¶Cautela ad prozogandum tempus introductū a statuto in prescriptione xx.
¶Cautele ad priuādū filiū legitimū xxj.
¶Cautele p vasallo vel ēphiteota vt possint res alienare eccl'ia vel dño irrequisitis xxij.
¶Cautela nō obstāre lege cōmissoria q̄ in pignoribus improbaī pignus efficiaī creditoris xxiij.
¶Cautela pro tutore quando celebrat contractū nomine pupilli xxiiij.
¶Cautela ad impediendum inquisitiones in criminali. xxv.
¶Cautela q̄ cā nō excat de manib' iudicis. xxvj.
¶Cautela pro debitore ad prolongandum solutionem debiti xxvij.
¶Cautela qō quis non teneatur actione iniurarum. xxviij.
¶Cautela q̄ valeāt gesta a minori p̄te vniuersitatis vel collegij xxix.
¶Cautela q̄ q̄s nō possit accusari crimialr. xxx.
¶Cautele q̄ nō facta excussiōe cōtra debitorem possit fieri cōtra debitorē debitoris xxxj.
¶Cautele ad ipediēdū rei alienationē. xxxij.
¶Cautela pro iniuriato si vult agere actione iniuriarum xxxiij.
¶Cautela pro illo qui secure vult emere rē litigiosam lite pendente xxxiiij.
¶Cautela p accessoribus potestatis q̄ nō patiatur scribi apō acta qō de eoz cōsilio potestas criminosum condēnauit xxxv.
¶Cautela cōtra illū q̄ dat operā q̄ legatū alteri factū adimaī a testatore xxxvj.
¶Cautela qñ valet statutū qō a sniā inferiorisnō possit appellari ad superiorē xxxvij.
¶Cautela ad instituendū filiū spuriū xxxviij.
¶Cautela ad excusandū mandantē cōmitti delictū q̄ mandatarius dicat se cōmisisse delictū exequendo mandatum xxxix.
¶Cautela in fauorē illius q̄ mādato alteri' alterum occidit q̄ mitigetur eius pena xl.
¶Cautela ad cōpromittendū vel transigendum super rebus decisis per sniam xlj.
¶Cautela p cōuictis in actu carnali illicito sivolūt euitare iudicis condēnationē xlij.
¶Cautele quō debeat interrogari testis xliij.
¶Cautela quomodo ab executione nec a pnuntiatione de exequendo non possit appellari t quādo possit xliij.
¶Cautele ad instruēdum iudicē contra appellātem frīuole causa differendi iudicij xlv.
¶Cautela qō valeat p̄scriptio cū mala fide xlvj.
¶Cautela ad hoc q̄ priuilegiū nō intelligaī revocatū p legē generalē illius q̄ illud añ.l. cōcessit qō annectaī t incorporetur statutis xlvij.
¶Cautela ad hoc vt quis semp teneatur de casu fortuito xlviij.
¶Cautela quando instantia perit q̄ reincentur omnes termini xlix.
¶Cautela q̄ non respondens positionibus non habeatur pro confesso l.
¶Cautela ad.l.plericq. de in ius vo. vt inuitus possit quis extrahi de domo li.
¶Cautela qō ex delicto patris filius non priuē succesione lij.
¶Cautela ad hoc q̄ q̄s nō teneaī de falso qñ falsis instrumentis vel testibus fuit vsus liij.
¶Cautela p illo q̄ debet producere instrumētū ad pres longinquas ad hoc vt fidē faciat liij.
¶Cautela p illo q̄ aliq̄d petidit in ludo lv.
¶Cautela p illo q̄ impetrat a p̄ncipe q̄ non teneaī soluere onera seu alias p̄statiōes lvj.
¶Oñ cōtumacia p̄curatoris noceat dño lvij.
¶Differentia quomodo legatum sit non scriptū vel caducum lviij.
¶Cautela pro appellato qñ appellās nō appellauit infra.x.dies lix.
¶Cautela quomodo iurabit ille cui soluit nemine presente illi qui mutuauit etiam nemine presente et reperitur per eundem lx.
¶Cautela p vēdicante vroꝛē quā prius despōsauit p verba de futuro secuta copula lxj.
¶Cautela q̄ cōiuges añ matrimoniū faciūt pacta inequalia lxij.
¶Cautela quibus verbis vtetur p̄nceps in p̄uilegio ad hoc vt intelligatur ab oībus muneribus aliquem liberasse lxiij.
¶Cautela qualiter arbiter sententiabit vltima die sui compromissi lxiij.
¶Cautela ad hoc q̄ decē annoz p̄scriptio q̄ cōiter introduciī p statuta nō obstat lxv.
¶Cautela q̄ ls in criminibus nō admittaī p̄curator admitti rñ excusatur.et vide hic alios modos defendendi absentem lxvj.
¶Cautela notabilis instruēs aduocatū q̄ semp alleget motiua t persuasiua lxvij.
¶Cautela qñ ille q̄ debet remitti in possessionez vel ille q̄ emit rē affinis facit citari habētē ius quibus verbis vtetur in citatione lxviij.
¶Cautela quando confessio per errorem facta non possit revocari lxix.
¶Cautela ad hoc vt debitor possit conueniri vbicunq̄ reperiatur lxx.

¶ Cautela quo tēpore aget ille qui petit penam dupli appositam in contractu lxxj.
¶ Cautela ad euitandum ꝙ testes nō examinentur ad futuram rei memoriam ⁊ reperies similē cautelam per eundem lxxij.
¶ Cautela pro vsufructuario lxxiij.
¶ Cautela ad interrogandū testē ⁊ faciliter conuinci possit de piurio vel affectione lxxiiij.
¶ Cautela ad euitandum prescriptionem⁊ est repetita per eundem lxxv.
¶ Cautela ꝑ aduocatis ⁊ pcuratoribus ad protrahendum causas ad longum ⁊ ad reiterandum plures appellationes lxxvj.
¶ Cautela quod in precedenti dictum est de appellationibus lxxvij.
¶ Cautela corā quo sit appellandū qn̄ iudicis ꝑsentia haberi non potest lxxviij.
¶ Cautela quomodo fiat electio absente maiori parte lxxix.
¶ Cautela in materia excōicatiōis ad hoc vt debitor facilius inducat̄ ad soluēdū lxxx.
¶ Cautela ꝙ melius sit creditori vēdicari rē debitoris sui sibi obligatā ꝙ intentet saluianū interdictum ꝙ̄ hypotecariā lxxxj.
¶ Cautela ꝑ spoliato cōtra spoliatorē lxxxij.
¶ Cautela ꝙ de liquido ad non liquidum admittatur compensatio lxxxiij.
¶ Cautela pro libellante lxxxiiij.
¶ Cautela qualiter socius teneat̄ socio reficienti rem communem lxxxv.
¶ Cautela est in iudicialibus ꝙ pars cōtradicat expsse al's tacendo sibi ꝑiudicat lxxxvj.
¶ Cautela ꝙ tutius sit relinquere alicui in codicillis ꝙ̄ in testamento lxxxvij.
¶ Cautela ꝑ testatore volente ꝙ de ei⁹ vltima voluntate nō constet nisi post mortē lxxxviij.
¶ Cautela ꝑ chirographis mercatoꝝ lxxxix.
¶ Cautela adhibenda circa presentiā testiū in testamento ceci ⁊ aliorum xc.
¶ Cautela ꝑ bannito ꝙ possit liberari a banno nō obstante statuto id ꝓhibente xcj.
¶ Cautela ꝑ illo q̄ emit fundū sibi debentē decimā si iterū illuꝫ vult reuendere quō faciet ad hoc vt decima sibi maneat xcij.
¶ Cautela ꝙ nō d̄beat stari sentētie arbitri. xciij.
¶ Cautela ad annullādū ꝓcessus episcopoꝝ ꝓcedētes cōtra suos fundatarios xciiij.
¶ Cautela ꝑ illo qui est de domo regia ꝙ possit regnum petere xcv.
¶ Cautela quō q̄s possit eligere seipm xcvj.
¶ Cautela ꝙ etiā in casibus in quibus alias nō teneretur venditor de euictione si adhibeant̄ semper tenebitur xcvij.
¶ Cautela pro officialibus ⁊ pretoribus adhibētibus fideiussoribus ad relaxandū incarceratum debitorem xcviij.
¶ Cautela ꝑ cōpromittēte i arbitriū iuris. xcix.
¶ Cautela ad euitandū in cursum penarū interdicti vnde vi. ⁊ l. si quis in tantam c.
¶ Cautela contra illos qui obtinent licentiā ab episcopo deferendi iuramentum cj.
¶ Cautela ꝙ prius agas petito. quā. posse. cij.
¶ Cautela de prestatione fienda cōtra testē ante delatum sibi iuramentum ciij.
¶ Cautela ad interp̄tādū statutū disponēs ꝙ credatur iuramento damnū passi ciiij.
¶ Cautela ꝑ iudice q̄ allegat̄ suspectus cv.
¶ Cautele instruentes quō debemus allegare cōtra libellum et contractumquem ineptum vel simulatum dicimus cvj.
¶ Cautela de ꝑsonis q̄ nō possunt intētare actionē de dolo qō intēret actionē in factū cvij.
¶ Cautela pro prescribente qui non habet titulum cviij.
¶ Cautela qō admittat̄ in criminalibus excusator pro absente cix.
¶ Cautela quomodo succurritur diffamato in iudicio cx.
¶ Cautela ad instruēdū fideicōmissariū. cxj.
¶ Cautela ad firmandū donationē inter virum et vxorem cxij.
¶ Cautela quō filiusfa. possit testari cxiij.
¶ Cautela legitimādi filiū spuriū ad hoc vt non succedat nisi in certa parte cxiiij.
¶ Cautela quō p̄r cōstāte matrimonio possit filio secure dare dotē qn̄ cū filio ad dotē restituendam se obligauit ⁊ quō pater ꝑdit omne commodum vsufructus filij emancipati cxv.
¶ Cautela quomodo quis debeat a principe impetrare bona confiscata cxvj.
¶ Cautela ad excludendum pupillariter substitutum et ad firmandum testamentum quod non possit reuocari cxvij.
¶ Cautela ꝙ q̄s semꝑ alleget cōtra aduersariuꝫ in iudicio qō est filiusfamilias cū eius pater ꝑsumatur viuere centum annis cxviij.
¶ Cautela ad adnullandum processum et sententiam diffinitiuam cxix.
¶ Cautela ad excludendum exceptionem declinatoriam cxx.
¶ Cautela pro debitore in magna summa obligato ꝙ soluendo paruam liberetur cxxj.
¶ Cautela relinquēdi legatū rebelli cxxij.
¶ Cautela pro creditore recipiente a debitore rē insolutum cxxiij.
¶ Cautela qō seruus creditor preferatur primo cum limitationibus et ampliationibus regule q̄ priori tempore ⁊c. cxxiiij.
¶ Cautela quō vēditor possit percipere fructus ex re vēdita nō coputādo illos in sortē cxxv.
¶ Cautela pro fideiussore dducentis domū. cxxvj.
¶ Cautela cōtra fideiussorem carcerati vt etiam ad penam cōtumacie teneat̄ cxxvij.
¶ Cautela pro fratribus quando vnus eoꝝ emit rem ex comuni pecunia quod hoc dicatur in instrumento cxxviij.
¶ Cautela quomodo heres teneatur soluere etiā si in testamēto non interuenerint. vij. vel in codicillis. v. testes cxxix.
¶ Cautela pro secundo inuestito de feudo quod sit potior primo si secundus habet possessionem. cxxx.
¶ Cautela qua sit securus emens fundum dotalem. cxxxj.
¶ Cautela ꝑ vsucapiēte rem mobilē cxxxij.
¶ Cautela qn̄o petitio hereditatis dat̄ ꝯ possidē rē titulo vniuersali vel singulari cxxxiij.
¶ Cautela ad obuiādū fraudibus emtoris nolētis soluere venditori cxxxiiij.
¶ Cautela cōtra emphiteotā q̄ nō soluit canonē ꝙ nō possit purgare moram cxxxv.
¶ Cautela pro debitore q̄ nō pōt ꝓbare solutionem: qꝛ soluit in secreto cxxxvj.
¶ Cautela ꝙ quis possit cōuenire fideiussorē vel possessorem pignoris etiaꝫ principali debitore nō excusso cxxxvij.
¶ Cautela pro muliere consentiente alienationi dotis cum iuramento cxxxviij.
¶ Cautela ꝙ ambasiator non petat restitutionē in integrum. cxxxix.

¶ Cautela ad petendū fideicōmissum. cxl.
¶ Cautela ad cōtrahendū cū tutore. cxlj.
¶ Cautela pro emente rem ab executoribus testamenti. cxlj.
¶ Cautela quomodo tutor debet facere finita tutela. cxlij.
¶ Cautela pro illo qui matrimonium per metuꝫ contraxit. cxliij.
¶ Cautela pro ecclesia litigante. cxliiij.
¶ Cautela quomodo examinabitur testis infirmus. cxlv.
¶ Cautela quomodo res data insolutum efficiatur salua creditori. cxlvj.
¶ Cautela ꝯtra petentē instrumentū vt ei⁹ amissionē nō ꝓbet per iuramentū. cxlvij.
¶ Cautela ꝑ muliere q̄ vult emere aliq̄d. cxlviij.
¶ Cautela quod per vnuꝫ testeꝫ probetur metus concordat supra in rubrica de illo qui matrimonium ⁊c. cxlix.
¶ Cautela pro illo qui habet domuꝫ obligatā qꝛ licet postea propter delictum venisset diruēda nō diruetur. cl.
¶ Cautela quod melius sit producere vnū ꝙ̄ plures testes. clj.
¶ Cautela quod testis non possit examinari ad futuram rei memoriam clij.
¶ Cautela contra iudicē nō admittentē exceptionem quō possit ab eo appellari. cliij.
¶ Cautela ad euitandū heresim seu eius suspitionem: et idem vide per eundem. j. in prin. nouaruꝫ cautelarum. cliiij.
¶ Cautela pro illo qui est prohibitus aduocare vel procurationē exercere: quomodo poterit hoc exercere. clv.
¶ Cautela qō quis habet formā a iudice q̄d iuris sit in causa anteꝙ̄ sit iudex. clvj.
¶ Cautela ad differentiū iudiciū. clvij.
¶ Cautela ꝑ illo q̄ vult adire hereditatē. clviij.
¶ Cautela ad hoc qō libellus ineptus nō possit reuocari ⁊ est. s. repetita. clix.
¶ Cautela ꝑ illo q̄ negat̄ nō possidere. clx.
¶ Cautela ꝑ illis qui nō possunt agere actiōe de dolo qō agāt actiōe in factū ⁊ est repetita. clxj.
¶ Cautela quod confessio non possit reuocari: ⁊ est repetita. s. clxij.
¶ Cautela pro creditore: quod possit edere nomē debitoris. clxiij.
¶ Cautela quod sit tutius qō relictum fiat in codicillis ꝙ̄ in testamento. clxiiij.
¶ Cautela quomodo post didicita testificata testes possunt produci. clxv.
¶ Cautela qō q̄s post terminū nō audiat̄. clxvj.
¶ Cautela pro coniuncto qui ignorauit mortem coniuncti. clxvij.
¶ Cautela pro filia exclusa a successione si sit preterita. clxviij.
¶ Cautela pro proquinquis pupilli decedentis q̄ ad successionem bonoꝝ pupilli. clxix.
¶ Cautela pro vxore q̄ prohibetur asportare aliquam rem mariti. clxx.
¶ Cautela ad interpretationē statuti: qō filia nupta extra ciuitatē nō possit succedere. clxxj.
¶ Cautela quod donans semper iuret nisi in casu sequenti. clxxij.
¶ Cautela ad hoc qō mulieris alienatio etiaꝫ in dote valeat. clxxiij.
¶ Cautela qn̄ reperiuntur duo testamenta facta in eadem die. clxxiiij.
¶ Cautela quod copia probet. clxxv.
¶ Cautela pro emtore qn̄ res ab eo euincitur ad hoc vt possit agere ad duplū. clxxvj.
¶ Cautela pro mercatorib⁹ et repetitur. s. ꝑ eundem. clxxvij.
¶ Cautela contra appellantē. clxxviij.
¶ Cautela qō in casib⁹ in quib⁹ nō pōt appellari petat̄ in integrū restitutio. clxxix.
¶ Cautela quod semper contrahatur in presentia iudicis. clxxx.
¶ Cautela qō etiā elapso termino ad petendum bonoꝝ possessionē posset q̄s agnoscere. clxxxj.
¶ Cautela ad h̄ qō valeat pactū de nō succedēdo factū a filia. clxxxij.
¶ Cautela qn̄ testis inutiliter deposuit. clxxxiij.
¶ Cautela vtilis ad euadendū suspitionē heresis et repetitur. s. clxxxiiij.
¶ Cautela quomodo prohibitus postulare vel aduocare possit amici causam defendere: et repetit̄. s. per eundem. clxxxv.
¶ Cautela pro filio qui aliquid debet conferre cū fratribus ad hoc vt non teneatur illud conferre. clxxxvj
¶ Cautela pro illo qui pacisscitur de crimine qō euitet infamiam. clxxxvij.
¶ Cautela instruens aduocatum quomodo faciat quando eius clientulus non respondit positionibus. clxxxviij.
¶ Cautela qō in oīb⁹ casibus precludat̄ via cedēti agenti contra debitorē suū. clxxxix.
¶ Cautela de casibus in quib⁹ res litigiosa poterit alienari. cxc.
¶ Cautela qō qn̄ actus debet fieri in scriptis debet prius tota scriptura scribi ⁊ postea legi licꝫ male obseruetur. cxcj.
¶ Cautela quando quis bis vel pluries super eadem re appellat quam appellationeꝫ debeat prosequi. cxcij.
¶ Cautela qō quis possit reuocare ineptitudinē libelli. cxciij.
¶ Cautela qō ꝑpetret̄ ad litis contest. cxciiij.
¶ Cautela quō notarius debeat certiorare filiuꝫ familias minorē vel mulierē de priuilegijs sibi de iure cōpetentibus. cxcv.
¶ Cautela qō certioretur minor mulier ⁊ filiusfamilias per iudicem ⁊ non per eundem notarium ne incidamus in ambiguitatem: an notario credatur vel non, de hoc.
¶ Cautela est qō semꝑ appelletur a sententia dato quod sit nulla. cxcvj.
¶ Cautela notabilis ad hoc qō cōprimētes non possint h̄re recursum ad arbitriū boni viri. cxcvij.
¶ Cautela qn̄ plures sunt delegati in causa q̄d faciendū est si times qō maior pars eorum sentit cōtra te in causa. cxcviij.
¶ Cautela pro heredibus ingredientis religionem qui dolo fuit ad religionem attractus bona dicta ingredientis heredibus debentur et nō monasterio. cxcix.
¶ Cautela pro creditore quod possit pignus debitoris vendere non obstante conuentione de non vendendo. cc.
¶ Cautela ꝑ intentāte interdictū vti pos. ccj.
¶ Cautele quibus inducatur heres ad adeundū hereditatem. ccij.
¶ Cautela instruēs que verba debeant contineri in citatorio ad hoc qō citans nō videat̄ citati ꝑsonam approbare ⁊ eadem. vide. s. cciij.
¶ Cautela q̄bus verbis vtat̄ superior qn̄ vult qō inferior nō possit eligere ⁊ qō electio sit nulla. cciiij.
¶ Cautela qn̄ pater fecit plura legata in testamēto q̄d faciet filius ad hoc qō ille reuocet. ccv.

¶Cautela pro illo qui cupit emere aliquam rem et eius dominus non vult eam vendere quomodo possit illam habere. ccvj.
¶Cautela quomodo negligente executore testamentario etiam post annum testamenti executio ad episcopum non expectat. ccvij.
¶Cautela quando creditor et debitor non concordant in quantitate mutui quid sit agendū. ccviij.
¶Cautela pro illo qui vult edeficare hospitale non subiectum quibus insigniis tunc hospitale carebit. ccix.
¶Cautele quando est prohibita alienatio a testatore quomodo alienatio valebit non ob. prohibitione. ccx.
¶Cautela pro emente rem alienam a fisco vel a massario pignorum. ccxj.
¶Cautela ad recusandos officiales in sindicatu excedentes in torturis contra eos. ccxij.
¶Cautela pro assessoribus vel iudicibus deputatis per potestatem quod non teneātur de delicto potestatis. ccxiij.
¶Cautela quam debes adhibere quādo vis mutuare ecclesie vel monasterio. ccxiiij.
¶Cautela quđ articulabit ille qui vendicat vxorē quā cognouit carnaliter copula ꝑcedēte. ccxv.
¶Cautela instruens aduocatū rei cū ꝓducitur testamentū habens clausulā codicillarē. ccxvj.
¶Cautela qđ illi q̄ nō possint esse testes si sint rogati et adhibiti a partibꝰ licite possunt. ccxvij.
¶Cautela quando debet fieri compromissum vł transactio: vt extendatur ad omnia etiam ad decisa per sententiam. ccxviij.
¶Cautela in fauorem tutorum ad exonerandū eos quod finita tutela non possint amplius molestari a minoribus. ccxix.
¶Cautela qualiter debeat emanere rescriptum a principe ad hoc quod quis possit audiri in causa in qua non appellauit. ccxx.
¶Cautela instruens patrem volentem filios naturales legitimare. ccxxj.
¶Cautela in fauorem heredis vt non possit conueniri infra certum tempus a creditoribus hereditariis. ccxxij.
¶Cautela ꝓ emente ab herede res hereditarias qđ instrumentum dicat qđ soluit illam pecuniaꝫ pro satisfaciendo creditoribus et legatariis. ac ipsis presentibus. ccxxiij.
¶Cautela quod inuentarium tutoris de rebꝰ pupilli prosit illi pupillo heredi. ccxxiiij.
¶Cautela ꝯ statuta disponentia ꝙ ꝯ instrm̄ non possit opponi aliqua exceptio etiam simulatiōis qđ agatur coram iudice ecclesiastico. ccxxv.
¶Cautela pro illo qui fecit actum iudicialem ꝑsente suo aduersario et quod in iudicialibꝰ tacēs habetur pro consentiente et reperitur. §. per eundem. ccxxvj.
¶Cautela ꝓ illo qui adiuit hereditatē quđ poterit illam repudiare vel illi renuntiari. ccxxvij.
¶Cautela quando quis nō potest probare per testes vel instrumenta illud qđ sibi debetur qualiter testes sunt ponendi sub cortina ad intelligenduꝫ confessionem. ccxxviij.
¶Cautela q̄ō debeant deponere testes q̄n dicunt aliquē cōmisisse delictū de nocte. ccxxix.
¶Cautela quando dubitatur an aliquis debeat interesse electioni cautela est qđ admittatur cum protestatione. ccxxx.
¶Cautela pro notario qui nescit ordinare instrumentum in forma solenni qđ alter ex contrahentibus poterit illud dictare. ccxxxj.
¶Cautela qđ quis non admittatur ad officium nisi sit ciuis facias qđ vnus moueat litem illi qđ non sit ciuis. ccxxxij.
¶Cautela quando molendinum est destructum impetu aque quđ constabit qđ non perdidit eius possessionem. ccxxxiij.
¶Cautela contra iudicē q̄ nō vult causam expedire ꝛ de prestatione q̄ fieri debet contra ipsuꝫ ad hoc vt faciat litem suam. ccxxxiiij.
¶Cautela quđ solutio ꝑ ꝑtes valeat. ccxxxv.
¶Cautela ꝓ matre vł patre transeuntibꝰ ad secunda vota vt euitent penas iuris. ccxxxv.
¶Cautela quod ille qui timet poni ad torturam ante. ccxxxvj.
¶Cautela pro debitore ad fraudandum creditores. ccxxxvij.
¶Cautela ꝓ illo q̄ ꝓmisit alicui turpe qđ facere cautela est vt potius det pignora ꝙ rē. ccxxxviij.
¶Cautela ꝓ illo q̄ habet ꝓbationē tēpore perituram qua peremta aduersarius sibi moueret litem super ipsa re. ccxxxix.
¶Cautela de valido cōtractu simulato ꝛ de aliis inualidis contractibus. ccxl.
¶Cautela quibꝰ casibus pactū legis commissorie sit validum. ccxlj.
¶Cautela ꝓ filiis ne teneant̄ ad soluendū debitū patris stante statuto quod filius mercatoris teneatur ad debita patris. ccxlij.
¶Cautela vt filius teneat̄ pro debito patris qđ in instrumēto cōtineat̄ qđ pater recipit mutuum pro alendis liberis ccxliij.
¶Cautela ꝓ filio exheredato ꝑ patrē ꝓhibito aliquid habere in bonis patris. ccxliiij.
¶Cautele notabiles ad statutū disponēs qđ nullus possit aliq̄d ꝓponere qđ spectet ad fauorem banniti ꝛ etiā qđ statutū hoc disponēs non possit suspēdi quđ possit ꝓponi aliq̄d ꝓ bannito vel suspendi quđ potest ꝓponi aliquid pro bannito vel suspendi statutum. ccxlv.
¶Alia cautela similis precedenti. ccxlvj.
¶Cautela ꝛ intellectꝰ ad. c. tanta. qui filii sint legitimi. ccxlvij.
¶Cautele quibus quis poterit vti ad legitimandum filium naturalem. ccxlviij.
¶Cautela pro illo qui vult relinquere monacho vsufructum alicuiꝰ rei quđ relinquet ad hoc vt abbas relinquatur. ccxlix.
¶Cautele q̄n statutū disponit qđ nō possit ꝓbatio fieri nisi ꝑ istrumētū quđ ꝑ testes sit valida. ccl.
¶Cautela q̄n ꝑtes inter se cōuenerūt qđ ꝑ instrumentū tm̄ probet̄ debitū. cclj.
¶Cautela qđ in cā criminali lꝫ nō admittat̄ ꝓcurator admittet̄ defēsor ꝛ sūt ēt alia remedia. cclij.
¶Cautela ꝓ emēte bona fide rē alienā vt possit illā ꝓo dn̄o restituere nō ꝑdendo ꝑtiū. ccliij.
¶Cautela pro creditore habente plures debitores recipiendo ab vno partem alii maneant obligati. ccliiij.
¶Cautela ꝓ mandante ꝯsulente vel ꝑsuadēte cōmitti homicidiū qđ reuocabit mandatū ꝯsiliū vel exhortationē vt nō teneat̄ de homicidio subsecuto commissum a mandatario. cclv.

¶Finis huius tabule.

¶Incipit tractatus cautelarum famosissimi doctoris domini Bartolomei cepolle de verona.

¶Prima.

¶Cautela quibus modis euadere quis possit penam mortis propter commissum crimen.

Nota singulariter ꝙ si filius cōmisit aliquod delictū siue crimen: puta lese maiestatis ꝛ pater ipsum offerat siue exhibeat iudici filius nō debet mori: nec est ita puniendus sicut si fuisset accusatus ꝛ ductus per aliū: vt est tex. notabilis in. l. milites agrū. §. desertorē. ff. de re milita. & Saly. in. l. propter insidias. C. qui accu. non pos. ꝛ per illū tex. Ray. de forliuio ostendit fore als esse cōsultū de facto in ciuitate forliuii ꝛ ita respondit. Ratio ibi erat talis filius interfecerat vnum ex quo veniebat decapitandus: ꝛ pater propria auctoritate cepit filiū ꝛ duxit ipsuꝫ ad iudicem vtrum sit decapitandus. Et cōcludit qđ non: per illum tex. adde in similē tex. in. l. quicūq̄ vno. §. q̄ filium eo. ti. de re mili. Et in ciuitate frutinii Pau. de cast. ita cōsuluit cū quidaꝫ mercator veniret de alemania interrogauit eum de quibusdam dubiis inter que erat istud. Quidā filius comitis palatini cōmisit crimen lese maiestatis pater propria auctoritate ipsum presentauit imperatori: dubitabat̄ nunquid esset decapitādus ꝛ cōsuluit dn̄s Pau. de cast. ꝙ nō: ꝛ mouebatur auctoritate Ray. ꝛ Saly. ꝛ cum ille mercator rediit dixit quod imperator viso consilio voluit ipsemet videre tex. quo viso eum liberauit a pena mortis relegando eum per decennium ita dicit Paul. de cast. in. d. l. ꝓpter insidias. C. q̄ accu. nō pos. qđ singulariter tene menti. Quid si pater vidit filiuꝫ cōmisisse delictum capitale ꝛ sperat iudicē velle seq̄ illa iura quod ipse pater met offerat cum iudici vel superiori: tamen ista cautela est periculosa in crimine lese maiestatis licet imperator predictus obseruauerit: est tamē vtilis si occurreret ei casus sicut fuit in Pau. et Ray. quod nota. bene et tene menti.

¶Secunda.

Cautela est liberandi aliquem a morte iuste damnatū: vt q̄n ducit̄ ad iustitiam vel patibulū ꝓcuretur vt ducat̄ ꝑ viam vnde transitum faciat aliquis cardinalis. nā si obuiaꝫ fiat aliquis cardinalis dicto ducto ad mortē ipse reus cōdemnatus liberabit̄. habent enī cardinales de consuetudine vel priuilegio vt possint ad mortē cōdemnatos eis obuiādo liberare ita vult no Bal. in. l. addictos. C. de apel. quem seq̄t Paul. de cast. ibi qui dicit ꝙ istud fit ponendo capellum suum super caput eius qui ducitur ad mortem: et dicit quod ita de facto seruatur: et ideo tu posses esse cautus q̄n aliquis etiam cōdemnatus ad mortem vt procures: vt quidam cardinalis sibi obuiā fiat et super caput eius capellum eius imponat: quia hic a morte liberatur. Sed dn̄s iustitie si hoc vult euitare debet esse cautus ne duci faciat condemnatum per loca in quibus obuiari possit aliquis cardinalis. ¶Propter maximam et perfectam perititiam vnius artis vel respectu roboris differri potest executio alicuius qui ducit̄ ad mortem. l. ad bestias. ff. de penis. vnde formo tibi istā questionem sentētia est lata cōtra quendā vel contra aliquē qui esset alicuius fortitudinis vel roboris ꝛ esset multum vtilis ciuitati iudex vult mandare sentētiam executioni. scis etiam ꝙ ab executione sententie non possit appellari nec debet executio differri. ff. de appel. l. ab executione. ꝛ. l. ab exceptione. C. quorum appella. nō reci. isto casu ꝓpter eius artem vel fortitudineꝫ egregiā poterit populus suspēdere executionē. Nā vnus de populo pōt ire ad iudicē ꝛ dicere. iste est sapientissimus ꝛ egregius in arte sua de quo tota ciuitas indiget nō interficias ipm̄: ꝛ tūc iudex dꝫ suspēdere executionē donec principē vel superiorē cōsulat. tex. est in dicta. l. ad bestias. ꝛ ita tenuit Ludo. de ro. suis singularibus. cccclxj. qđ incipit tu senensis: et pro hoc vide qđ not. Ni. neapoli. in. l. hos accusare. §. pe. ff. de accu. qđ verū intellige cū talis cōdēnatus esset aliqua persona in magna dignitate: vt est casus notabi. in. l. penul. ff. ad. l. cor. de sicca. que omnia vera intelligo nisi forte tumultus aliter sedari non posset nisi condemnatus interficiatur: q2 tunc non ob. quod sit in dignitate vel magni artificii vel maxime fortitudinis: tamen poterit incōsulto principe interfici: et hoc per tex. in. d. l. pe. ff. de sic. in fi. Item intelligo ꝑdicta vera nisi cōdemnatus esset latro manifestus vel seductor preruptus: quia tunc poterit fieri executio mortis et postea ad principem consuli. per. l. si filio exhere. §. ii. et. l. vero in. versi. hi autē omnes. §. fin. de iniusto testa.

Pro condēnatis cautela est vt eorum executio differatur: videlicet quod accusentur de grauiori crimine siue delicto: ex quo venit grauior pena imponenda: vt est casus in. l. j. §. fi. ff. nil inno. pen. et hoc tenuit Bald. per illuꝫ text. in. l. ii. §. fina. ff. de custo. reo. ꝛ lud. in notabilibus. in. cccclj. in singulari quod incipit suscipite vnam cautelam.

Si vis differre morteꝫ alicuius ad mortem condemnati cautela est ꝙ tu dicas qđ ipse tenetur tibi reddere rationem alicuius apotece vel mercātie vel alterius debiti: quia hoc casu debet differri executio donec reddiderit rationes casus est ad literam in. l. j. C. de bo. proscri. ꝛ ibi not. Ange. qui dicit quod illa. l. decidit quod volens differre executionem condemnati ad mortem vt eiꝰ gratiam consequat̄ a superiore debet habere istā cautelam: videlicet protestari presidi vel pontifici vt non exequatur eo: quia condemnatus est sibi obligatus ad reddēdam rōnem nisi primo reddiderit: ꝛ petat sibi super hoc terminum assignari dicit tm̄ qđ hoc de consuetudine nō seruant iudices: licet de iure ita sit: ꝛ pro hoc facit text. in. l. seruo legato. §. pe. ff. de lega. j. et ita etiam tenuit do. Ludo. in. l. pomponius scribit. ff. fami. ercis. ꝛ credo quod ibi non esset obseruatum contrariū: q2 hoc non fuisset peritum quod etiam de iure hodie debet obseruari: q2 regulariter lex non tollit̄ per desuetudinem: sed ꝑ contrarium vsum: vt habetur per Cyn. ꝛ docto. in. l. fi. C. de iure do. ꝛ per gloss. et docto. in prohemio insti. §. j. ꝛ hoc etiaꝫ vide per dn̄m meum in. l. si cogniti. C. de neg. gest. ¶Potes adhibere aliam cautelam vt executio differatur: videlicet quod a sententia contra reuꝫ lata appelletur quod de iure regulariter fieri potest: vt not. in. l. et in maioribus. C. de appel. et in

l.non tantum.ff.eod.titu.et capi. de appel. extra
eo.ti.nam si condẽnatus ducitur ad locũ iustitie
post appellationem interpositam:tũc solũmodo
duci non poterit:q2 officiũ eius cõquiescit qñ ap-
pellatur a diffinitiua et eius manus sunt imme-
diate ligate:sed etiam poterit eximi de manibus
familie per quoscunq3 appellantes sine pena ⁊ li-
cite.ita singulariter dicit Angel.in.l. addictos.C.
de appel.⁊ Imol.in.c.si quãdo.in ver. resistere.ex-
tra de offi.deleg.et idẽ tenet Ange. de are. insti.de
act.§.penalem. in ver.adde qꝺ eximens captum
qꝺ intelligit verũ nisi condẽnatus esset latro ma-
nifestus vel seductor pꝛeruptus:vt in. l.si qs filio
exheredato.§.hi autẽ oẽs. ff.de iniust. test. naz iste
tex.etiã loquit qñ esset appellatũ.facit qꝺ no.In-
no.⁊ alij docto.in.c.j.de cõstitu.⁊ idẽ not.Bald.in
l.addictos.C.de episco.audien. ¶ Notãdus est ali
us casus in quo põt ⁊ debet licite executio capita
lis differri qñ sc3 princeps vel superior mãdat quẽ
puniri seueriori pena ꝙ sit eius cõsuetudo.nã tũc
nõ d3 fieri incõtinẽti executio :sed d3 differri per.
xxx.dies:vt est casus in.l.si vindicari. C. de penis.
p quẽ tex.dicit ibi Ang.qꝺ nõ est parendum rescri
pto principis in ferẽdo sententiã:nec in executio
ne penarum cum rescriptum duriorem penã con
tineat.Sit ergo cautus assessor vt nõ faciat truci-
dari in curru ad decapitandũ bulectrinũ dñi vel
ciuitatis regis:immo debet resistere oi modo ho-
nesto ⁊ duriciã hãc differri per tps pdictũ.xxx.die-
rũ.⁊ si postea exequatur non peccat :et pro ista di-
latione vide tex.in.c.si qñ.de rescrip. ⁊ vide glo.in
aut.de man.princi.§.deniq3.versic.nuntiãdu3 co-
lum.iij.que no.cõtra miseros plãtos qui timent
literas pape ⁊ nõ audent reclamare qꝺ facere nõ
debent.⁊ vide glo. in ver. noscatis.ad fi.de consti.
li.vj.c.j.⁊ glo.ij.in.c.ij.extra de filijs presby. ad qꝺ
no.Ang.in aut.vt determi.sit nu.cle.col.j.⁊ Flori.
in.l.iiij.§.sed si quis a iudice.ff.fini. regun. ¶ Est
et alia cautela ne ille qui interficit hominem vel
aliud delictum commisit decapitetur vel moria-
tur quod fingat se furiosum vel amentem:q2 tunc
non poterit puniri de criminali etiam delicto cõ
misso ante furorem vt no. Bal.⁊ Ja. de alua.in.c.
j.an ille qui interfe.fra.domini sui in vsi.feu.⁊ pro
pterea est quod dicitur stultitiã loco prede sumere
quod inde procedit nisi appareat de fictione furo
ris:vt est tex.in.l.obseruare.C.de cura.furio. ⁊.in
l.diuus.de offi.presi.⁊ vide que dicam in sequen.
¶ Si quis commisit aliquando maleficiũ ⁊ vult
euadere aliquod iudicium seculare cautela est qꝺ
efficiatur clericus:quia si aliquis lite pẽdente tem
pore executionis reperitur clericus iudex secula-
ris non poterit facere executionem cum sit in ef-
fectu res sacrata:et ita dicebat Jo.de deo in suis ca
uillationibus:vt not.Joan.and. et doc. in. c.j.de
obli.ad ratioci.sed Jo.and.ibi tenet contrarium
videlicet quod si quis laicus deliquerit et postea
est effectus clericus poterit per iudicem laicum
puniri:et ita fuit obseruatum bononie in vno ꝗ
veniebat decapitandus propter sua delicta qui
volebat se facere fratrem et mortem euitare:⁊ ni
hilominus fuit decapitatus:ita dicit Zaba. in.c.
perpendimus.extra de sen.excom.de qua questio
ne vide plene per Bar.et docto.in.l.j .ff.de penis.
et in.l.j. C.an seruus.ex fa.su.et in. l. officialis.C.
de epis.et cle.et per Ange.in.l.denuntiasse.§.que-
ritur.in fin.ff.de adulte.et per Dy.et Nico. de nea
po.in.l.idem vlpianus .ff.de execu.tut.et per Cyn.
in aut.causa que cum.C.de epis.et cle. per Jo .an.
et Butri.et omnes docto.plene in dic.c.j.de obli.

ad ratioci.et per gloss.in.d.c.perpendimus. in re
petitione sua. ¶ Non debet fieri executio capi-
talis contra mulierem pregnantem nec etiam de
bet torqueri.tex.est.in.l. pregnãtis.ff. de penis.et
in.l.impator: adrianus.ff.de sta.ho.⁊ no .glo .in.l.
negat lex regia.ff.de dam.infec.⁊ idem habet locũ
in ancilla ẜm glo.⁊ doc.in.l.imperator:q2 est eadẽ
rõ ne ptus pereat. Jdem si deberet pati anguilla
tionem seu amputationem membri ẜm Bart.in
d.l.imperator. Jtem si deberet deportari vel con-
finari si partus ex hoc detrimentum pateret ẜm
Guil.de cu.et Bart.in.d.l.imperator.in fi.Sed du
bium quid si pariat ⁊ non reperiatur.qui puerũ
velit nutrire.Dic ꝙ si non reperiatur propter de
fectum pecunie:q2 non est qui velit nutrici solue-
re ⁊ nutrix non reperitur gratis tunc debet nutri
ci solui de publico ne executio differatur ar.l.j. C.
qui.et cau.ser.pro premi.libe.reci.⁊.l.lex cornelia.
ff.ad sill.Et si nõ reperitur nutrix propter defectũ
persone.tũc debet seruari mater ad nutriendũ do
nec nutrix reperiatur q2 eadẽ ratio est in cõseruã-
do eũ ꝗ erat in vẽtre.ar.l.ẜm hec.§.si aũt.ff.ad car
bo.⁊ ita tenet Oldra.⁊ dicit ꝙ ita fuit obseruatu3
padue ẜm Barto.qui ita not.in.d.l. pregnantis.
¶ Decuriones ciuitatis non possunt ad mortem
condemnari nisi prius preses vel pretor rescribat
principi vel superiori.vt est tex.in.l.diui fratres.§.
j.ff.de penis.vbi est tex.et ita dicit Mar.sil.in suis
questionibus in.q.que incipit decuriones. Sed
tu adde similem tex.in.l.ij.§.j.ff.de bo. co. qui sibi
mor.consci.et in.l.j. §. simili modo. quando ap-
pe.rescin.et in. l. si quis filio exheredato.§ .eius
ff.de iniust.testa.⁊ in .l.qui eodem.ff.ad.l.cor. de sic
ca.nisi aliter tumultus sedari non posset in popu
lo.vt dicitur in.d.l.ꝗ eodem ⁊ not.glo.in.d.§.simi
li modo.hodie decuriones dñr cõsiliarij ciuitatis — *Decuriones dñr cõsiliarij ciuitatis.*
vt est glo.in rubrica.de decuri.li.x.⁊ glo.in.l.sed ex
in ver.decurionũ.ff.de dolo.⁊ no.Bart.in .l.j.ff.de
assesso.et illud quod dictum est de decurionibus
seu consiliarijs etiam procedit in principaliorib⁹
ciuitatis vt est tex.in.l.diui fratres.§.fi.vbi pulcre
in hec verba scribit text. si quis ex principaliori-
bus alicuius ciuitatis latrocinium fecerit aliud
ve facinus et capitalem penam meruisse videat
vinctos eos custodies ⁊ mihi scribes et adijcies
quod quisq3 commiserit. et hanc cautelam nota
per quam poteris differre executionem alicuius
damnati qui sit consiliarius siue de principalib⁹
alicuius ciuitatis.ad quod adde quod dictum est
supra. ¶ Si statutum dicat quod homicida deca — *Nota hec ꝗ sequunt q2 sunt valde notabilia.*
pitetur.et aliquis per culpam sine dolo interfe-
cit homines.assessores ignorantes consueuerunt
dicere qꝺ non debemus distinguere sed simplici-
ter stare statuto et a verbis statuti non recedere
quia non inspicitur animus sed factu3 vt.l.j.§.di
uus.ff.ad.l.cor.de sicca.Bar.vero tenet contrariũ
in.l.data opera.C.qui accu.non pos. al's sequeret
quod de homicidio capitali quis deberet decapi-
tari quod est contra communem equitatem.⁊ ita
pluries consului ⁊ a morte aliquos defendi .et te-
ne menti.nam quidam meo tempore potius ex
lasciuia ꝙ ex dolo proiecit quendam lapidem ⁊ p-
cussit quendam qui mortuus est.consului quod de
beret minus ⁊ mitius puniri:sc3 pecunialiter vel
forte data gratia banno pro tempore. Jsta sunt
notabilia ver.[illegible].de cast.in.l.j.C.vbi sen.vel cla.
et adde tu quod idem tenet glo. qñ delictu3 est cõ
missum per lasciuiam in.l.⁊ si seuerior in.§.certũ.
ff.de his qui no.infa.⁊ ibi bal.hoc etiam tenet po
ne istud exemplum de illo qui currebat cũ equo ⁊

interfecit aliquẽ ꝙ non debeat ad mortez condẽ-
nari.⁊ vide qꝺ dicã in sequẽti. ¶ Si statutũ impo
nat penã personalẽ p homicidio puta qꝺ occidẽs
occidatur.Dic qꝺ nisi occidat dolose ⁊ pposito nõ
habet locũ pena illius statuti. sed debeat al's mi-
tius puniri ⁊ pro hoc allego qꝺ no.barto. in.l.qui
cũq3.C.de ser.fugi.vbi dicit qꝺ vbicũq3 de pena ca-
pitali vel corporali loqmur:subintelligitur dolus
ff.de in li.iuran.l.j.⁊ in.l.actionib⁹.⁊ insti.de susp.
tu.§.suspectus. secus in pecuniarijs penis. vt.C.
de noxa.acti.l.si ser.et idem tenet Salyce.in.l.pe-
nul.C.ad.l.cor.de sicca. ⁊ idem tenet Pau. de cast.
in.l.j.C.vbi se.vel cla.⁊ dixi supra in prima caute-
la.⁊ vide ad hoc qꝺ not.Bald.in.l.nõ dubiũ in.vj.
colũ.in princ.in ver.eo modo si statutũ diceret.C.
de legi.⁊ vide Saly.in.l.ij.C.de noxa.Ang. de are.
insti.de iure na.gen.et ci.§.ius autẽ ciuile in.x.co-
lũ.vbi predicta inducentur ad multas qstiones.⁊
vide Pau.de ca.in.l.j.in fi.ff.de legi.qui dicit quod
idẽ si diceret in statuto qꝺ si qs cõdẽnat ad penã
pecuniaz quã si nõ soluerit infra mẽsez decapitet
si non occiderit dolose nõ d3 decapitari l3 soluerit
et signa hoc perpetuo menti quia ignorantes iu-
dices maleficiorũ seruant statuta ad literã prout
iacent siue cõmiserit dolose siue non. nam potest
euadere multos per autoritatẽ Bal. qui hoc dicit
in.l.data opera.C.qui accusa.non pos. quia asses-
sores et iudices nisi viderint autoritatem scriptã
nesciunt a verbis statuti recedere et istud teneas
vt etiam dixi in precedenti cautela licet domi.An.
de rosellis.in.c.cognoscentes. de consti. ibi dicat
contra casum ab alijs in contrarium allegatũ sed
non dicit verum q2 ille tex.non probat. ¶ Si per
statutum pena manus vel membri imponitur et
iudex debet punire puerum vel senem potest di-
spensare.non tamen cogit nec poterit appellare.
ita dicit Bal.in.l.quicunq3. C.de ser. fug.ar.l.qui
posthumos in ratione illi⁹ litere. ff. ad si ll.quod
not.vt scias euadere puerum vel senem ab ampu-
tatione membri pro hoc vide tex.in.l.auxilium.§.
in delictis. ibi nisi quatenus. ¶ Interdum mise-
ratio ad mediocrem penam iudicem perduxit et
ibi glo.in verbo miseratio.ff.de mino.⁊ vide glo.
ordi.in.d.l.quid ergo in.§.pena grauior . in versi.
honorasset.in princi.ibi.sed in ipsa sententia po-
test minuere ratione forte senectutis vel iuuentu-
tis.ff.de his qui not.infa.⁊ ibi hoc no.per Barto.
⁊ doctores. ¶ Ad hoc vt differatur sententia con-
dẽnatoria contra inquisitum vel accusatum cau-
tela est quod accusentur testes ⁊ producẽs eos de
falso.quia si testis conuincitur de falso planum ẽ
inquisitus vel accusatus non commisit illud deli-
ctum.vt.l.prima.C.qui accusa.non pos.Sed vt re
fert Salyce.in.l.si docueris. C. de fal. plures bo-
nonienses consuluerunt qꝺ etiam ex sola accusa-
tione testium differri debet sententia condemna-
toria.q2 si esset lata per falsos testes retractaretur
vt.C.si ex fal.instru.l.iij. cautius tamen est vtrũq3
accusare: sc3 testes ⁊ producentẽ.⁊ si verba statuti
essent ita stricta qꝺ differri non posset sentẽtia cõ
dẽnatoria consuluerunt dicti docto. bononiẽses
qꝺ iudex cõdemnet sub cõditione si non apparue
rit testes falsum dixisse.ar.eorum que no in.l.cu3
iudex.C.de sen.⁊ inter.omni.iu.que omnia no.ad
impediendam sententiam condemnatoriam vel
eius executionem ẜm Bal.in.l.j.C.de questio.per
glo. ibi limitat hoc verum esse si accusarentur te-
stes necessarij ad probationem secus si sunt alij ꝗ
sunt vltra numerum illorum qui probauerunt qꝺ
per accusationem illorum non retardaretur pro-

cessus neq3 ciuilis neq3 criminalis.et not.d.Ang.
de are. in suo tractatu maleficiorum . in gloss.in
ver.comparent dicti inquisiti in termino defen-
sionis. in.v.colum.in ver.quid si dicat testis de hoc
vide textum cum glo.et ibi nota.in.l.j.in fi.ff. quẽ
admadum testamẽ. aperi. et predicta procedunt
nisi appareat de calumnia accusantis videl3 quod
faceret animo differendi sententiam vel eius exe-
cutionem vt not.in dictis iuribus.

¶ iij.

¶ Cautela relaxandi incarceratum.

Nota cautelam pulcram et vti-
lem si aliqs est in carcere cõdemnat⁹
in magna quãtitate quã soluere non
potest ad hoc qꝺ ibi nõ moriat facias
per iudicẽ tibi gratũ inferri aliquam
penã corporalẽ.⁊ si velis eidẽ cõseruare famã fac
qꝺ ei non imponat aliqua pena vituperosa sed fa
cias eum cum fune vel aliter torqueri secrete i pa
latio ⁊ secrete facias de hoc fieri publicum instru-
mentum videlicet qꝺ tortura siue pena fuit sibi il
lata in istum finem qꝺ luat in corpus ex quo con-
demnationem pecuniariã soluere nõ potest ⁊ erit — *§.penales Ubi i de p do. Jaso.de may.pulcre qñ pena pecuniaria ꝑt cõmutari i penã corpalẽ i colũ.vij. i me. ver. in eadem glos.ibi ⁊ si libert⁹ ⁊c.*
liberatus istam cautela3 ⁊ practicam ponit Ange.
de are.instit.de acti.§.penales. ver.oppono ex gl.
pro quo allegat.l.sed ⁊ si vni.§.conseruis.ff. de iu-
reiur.⁊.l.queritur.§.minor.et.§.si seruus. si ex no
xa.cau.aga.et doct.in.l.quicunq3.C.de ser.fugi.li-
cet in contrarium sit glo.xiiij.q.vj.§.iij. Et aduer-
te dum dixi:sc3 facias per iudicem ⁊c. quia iudex
ex seipso debitore non existente soluẽdo videt qꝺ
non possit castigare sed ita demum si creditor hoc
petat videtur probari in.l.fina. ff.de in ius vo. ibi
ex querela patroni.et ibi per docto.vnde hec cau-
tela non est sufficiens nisi fieret ad instantiam cre
ditoris. Jn hoc tamen cogitabitis. Jtem aduerte
quia dicta castigatio non debet fieri a iudice ciui-
li qui condemnauit eum in pecunia. sed a iudice
habente cognitionem in criminalibus vt est tex.
in.d.l.fina.ibi a prefecto vrbis.ff. de in ius vocan.
ẜm Ange. et docto. ibi. Jtem predicta cautela est
vera nisi appareat quod incarceratus hoc procu-
rasset vel quod in fraudem fieret vt euitaret maio
rẽ penam : quia tunc nihil sibi prodesset vt dicit
Ange.in. l. si seruus plurium. §. si quis autem. ff.
de le.j.et hoc nisi castigatio fuisset imposita ad in
stantiam creditoris:quia tunc cessaret omnis su-
spitio friuola seu fraudis que omnia bene not.vt
scias adiuuare amicum incarceratu3 qui non po-
test exire quia non habet vnde soluat ne moriatur
in carceribus.

¶ iiij.

¶ Cautela impediendi testẽ ne deponat in causa.

Si vis impedire qꝺ vnus testis
non deponat contra te facias accusa-
re ipsum de aliquo crimine publico.
quia tunc amplius testificari contra
te non potest vt. l.testimonium. ff.de
testi.⁊ si dicas quod aliquis accusat ⁊ non probat
punietur pena talionis vt.l.fi.C.de accu. Respon
deo quod statuta terraz tollũt istũ timorem maxi
me padue quia non est nisi pena trium librarum
quem accusare ⁊ non probare.ita not. dixit Ray.
de for.in.d.l.testimonium. vide contra hoc Bald.
in aut.si dicatis.C.de testi.sed tu dic qꝺ cõtra ista3
malitiam est remedium qꝺ si potest cõstare p ali-
quas coniecturas quod testis fuit calumniose ac-

cusatus tunc bene posset deponere et valeret ei⁹ dictum. vt probatur per tex. optimum in. l. athlete. §. amplius. ff. de excus. tuto. ⁊ per. l. is. qui statutū. in prin. facit ad predicta qđ no. per. Bar. ⁊ doc. in. l. si post perfectum. C. de euicti. ⁊ quod dixi in precedenti ⁊ quod dicam in seq. ¶ Si aliquis nō habet nisi vnū testē cōtra te fm aliquos pōt adhibere vel fieri facere hanc malitiā. vȝ qđ tu des ei vnā alapā cū ille testis pducit cōtra te postea oppones qđ est tuus inimicus. contra istam malitiā habes remediū. nā inimicitia interueniens facto eius contra quē producit testis nō repellit ipsum testem oīno sed hoc iudici cōmittit. ita vidisti tex. in. c. veniens de testi. ita dicit Barto. in. l. j. §. cū qs in fi. ff. de questio. facit ad hoc optime. l. ij. in fi. ff. si quis cau. ⁊ in. l. penul. in fi. ff. de postula. ad quod vide quod dixi in precedenti cautela immo plus videtur ꝙ ille qui vsus est dicta malitia in contrahendo inimicitiam cum teste meo ipsum percutiendo debet perdere causam quia subtrahit mihi iura mea ⁊ probationes meas vt no. Cy. in. l. prouidendum. in fi. C. de testi. ⁊ no. Ang. in. l. satis apertissime. C. de fal. ⁊ vide de hoc glo. in. c. cum causam. in verb. compelles extra de testi. ⁊ ibi per Anto. de but. in pe. colū. in prin. vbi dicit ꝙ si quis mihi subtrahit probationes testium cum iuramēto vel vt hac de causa inimicitias habendo causam perdit de hoc vltimo vide tex. in. c. intimauit ⁊ in. c. constitutus vbi no. doc. de testi. et quod no. Bal. in. l. falsam in fi. C. si ex fal. instrumen. ⁊ in. l. fraude. §. quoties. ff. de iure. fis. ⁊ in. l. iij. §. ad hoc constitutio. ff. de. calum.

¶ v

¶ Cautele euadendi grauiorem penā p delicto.

QUando quis delinquit quod in pluribus legib⁹ diuersis penis potest puniri cautela est qđ ipse habeat iudicē amicabilē q̄ ingrat minori lege vel qđ accuset corā illa curia vel iudice vbi imponit mitior pena pro suo delicto. nā tunc nulla alia poterit puniri. vt in. l. qui de crimine. C. de accusa. vt in. l. senatus. j. ff. de arbi. ita no. dixit Ange. in. d. l. qui de crimine. in glos. in verbo plurima in lectu. quā fecit Perusij. ⁊ in. d. l. senat⁹. et idem tenet Salyce. quem omnino vide in. d. l. qui de crimine. in. iij. col. Ex predictis capit reus consilium hec tamen cautela non poterit patrocinari delinquenti si ipse delinquens procurasset se accusari vel inquiri contra eum in curia in qua mitior pena veniret p delicto imponēda ad hoc vt maiorem penam euitaret nam tūc talis preuētio minoris pene nihil operat. Idē si qs procuret accusari vt nō inquirat. ita dixit do. Ang. in. l. si seruus plurium. §. pe. ⁊ in. l. si qs ante. de leg. j. q̄ dicit quod hoc vidit fieri sepenumero ad quod adde qđ dictū est in precedenti proxima cautela. ¶ Quidā trahunt mirabilem cautelam seu modum euadēdi primum delinquentem qui aliquē mortaliter vel letaliter vulnerauit scȝ quod procuretur: quod occidatur letaliter vulneratus ab alio. et sic excusabitur primus vulnerans etiā mortaliter quod intellige vt non teneatur de occiso sed bene tenebitur de vulnerato. et ad hoc allegatur text. in lege mella. §. celsus. et. l. huic scripture. §. fin. ff. ad. l. aquil. Sed dicit do. Floria. in illo. §. celsus. qđ iste est modus perniciosus ⁊ perniciosi exempli. ⁊ dicit qđ tale ɔsiliū non est attendendū q̄nimmo nec locū habet qn̄ certū est primū vulnus esse mortale. tunc em̄ quātūcūq; mors sequitur traheret ad tempus vulneris tanq̄ habens ad illud necessariam consequentiam. ff. de dam. infec. l. damni. §. sabini. ⁊ videtur hoc probari per casum. l. ita vulneratus. ff. ad. l. aquil. ⁊ ita etiam tenet do. Flo. in d. l. ita vulneratus. in prin. ⁊ idem glo. in. d. §. celsus. ⁊ do. Flo. in. d. l. ita vulneratus. plus dicit qđ eo casu quo primus nō tenetur de occiso: intelligitur de iure ciuili: sed de iure canonico secus. quia primus semp tenet ad hoc vt penitentiā agat per glo. in. c. significasti. ij. que incipit eadem di. de homi. Et aduerte q: dixi per. l. ita vulnerat⁹. qđ cautela est vulnerans aliquē letaliter excusetur qđ faciat qđ amicus eū occidat maturius q: ipse excusabitur a pena homicidij qđ dicit Bald. in. d. l. ita vulneratus. per illū text. qđ cautela nō pdesset qn̄ primū vulnus esset mortale. secus esset si esset dubium an esset mortale vel nō. ⁊ subdit Bald. qđ p tali consilio debet aduocatus suspendi. facit ad h qđ dicit gl. de aduocato instruēte clientulū qualiter debeat positioni respondere. in. c. ij. de confes. li. vj. Et tu aduerte bene q: hec distinctio non videtur esse bona: q: videtur esse ɔtra tex. in. d. §. celsus. ibi mortifere vulnerat. ⁊ cōtra tex. l. huic scripture. §. fi. ibi vulneratus mortifere. ⁊. l. sed si vulneratum mortifere. Ex quibus tex. videt plene apparere qđ licet primū vulnus esset mortale si ali⁹ postea in totum exanimet qđ primus nō tenet de occiso sed de vulnerato licet vulnus fuisset mortale. ⁊ videt contra Bal. ⁊ Flo. sed tu distinguēdo dicas. aut primus vulnerauit mortifere. non tn̄ est certū an ex illo vulnere moriatur vel nō: sed est dubiū q: apparet forte ratione vulneris vel qualitatis instrumenti vł alterius signi qđ de natura sua vulnus debebat esse mortale ⁊ tamen hoc clarissimū non cōstabat q: omni modo debebat mori. q: q̄nq; vulneratus etiā mortifere in loco periculoso. ppter bonā naturā vel etiā custodiā vel ppter optimos medicos liberat. vt est casus de hoc in. l. j. §. fi. ff. ad sillei. ibi dū d: erat mortifere vulnerat⁹ ⁊ tamen superuixit quia liberatus fuit quem tex. bene no. ad hoc isto modo loquitur. d. §. fi. vt pmo vulneratus nō teneat de occiso: sȝ de vulnere si ab alio fuit postea in totuȝ exanimatus. et ita sentit gloss. nota. in. d. §. fi. in. l. huic scripture. Aut prim⁹ vulnerauit ita letifere ⁊ mortifere qđ manifestissime constabat vulneratum cum fuisse mortuuȝ ex primo vulnere vt quia primi vulneris tēpore vix sperabat ita erat percussus. ita etiam medici hoc affirmatiue probāt quod nullo modo ex dicto vulnere cum tota peritia Galeni potuisset euadere. ⁊ tunc isto casu loquitur. d. l. ita vulneratus. videlȝ quod primus vulnerans teneatur de occiso. quod nota. et tene menti.

¶ vj.

¶ Cautela quomodo minor euitat cōdemnationem in causa ciuili.

QUando aliquis litigat vel litigare vult cum minore et petere ab ipso cautela est quod aduocatus minoris vel eius tutor vel curator querat tractatū concordie vel transactionis et curet qđ actor velit concordiā vel transactionē facere ⁊ aliqđ sibi remittere de eo in quo forte potuisset condemnari dictus minor. exempluȝ si minor potuisset condemnari in centuȝ verisimiliter offerat ex parte minoris minus de quo verisimiliter actor sit contentus et deducat actorem ad minorē summam inquantū poterit et postea dicat aduocatus minoris nolo stare dicte concordie vł transactioni: quia nimium petis si aliquid debes

habere cōuenias pupillum vel minorē. vnde si minor habebit pro se sn̄iam bene erit. si aūt habebit eam cōtra se tūc poterit p minori peti restitutio in integrum vsq; ad illam summam in qua fuerat actor cōtentus p illam transactionē. Nam in hoc fuit lesus minor q: non stetit dicte trāsactioni cū intererat sua vt ei staret ne condēnetur in plus vn̄ si in plus fuerit condēnatus poterit petere restitutionē in integrū cum in dicta transactione habeatur p transacto. vt est tex. no. in. l. si ex causa. § nunc videndū. ff de minor. Et ibi hoc sentit Bar. et etiā Bal. clarius. qđ singulariter no. tu aduocate minoris pp hoc em̄ poteris semp releuare ipm minorem in quo veniret condemnandus de iure. Et sic etiā tu aduocare actoris contra minorē sis bene cautus vt nunq̄ permittas actoreȝ peruenire ad aliquam transactioneȝ nisi sis certus quod minor vel eius tutor aut curator velit stare contentus de dicta transactione. alias de facili pars sua. s. actor deciperetur dicta cautela.

¶ vij.

¶ Cautela excusandi heredem non conficienteȝ vel minus iuridice inuentarium conficientem.

HEres si nō conficit inuentariū hodie tenetur ad oīa legata ⁊ etiā ad oīa debita vltra vires hereditarias. vt. l. fi. C. de iure delib. et ibi plene de materia q: lex presumit ꝙ heres surripuit de bonis hereditatis. vt in aut. de hered. et falci. §. sancimus. q̄ presumtio est iuris et de iure que non recipit probationē in contrarium nisi p confessionē partis. vt in aut. sed iam necesse. C. de dona. ante nup. ⁊ per gl. in corpore vnde sumitur. et per glo. in. l. contrahentibus. §. j. C. de nou nu. pecu. scđm Bal. in. l. filiuȝ quem habentē. C. fami. ercisc. ⁊ ideo si legatarij confiterentur ꝙ bona nō sufficiebant ad legatum vel creditores confiterentur ꝙ bona nō sufficiebant ad soluenda debita. ⁊ ꝙ heres nihil subtraxit sed solum se fundarent ꝙ inuentariū non fuit confectum deberent succumbere. Caueant ergo qūo respondeant vel confiteātur legatarij vel creditores. ⁊ etiā aduocatus siue procurator sit cautus in extorquendo dictam cōfessionem quia facit hoc modo clientulum suum absolui. ita singulariter no. Pau. de ca. in. l. in ratione. §. quod vulgo. ff. ad. l. fal. quod no. perpetuo vt scias adiuuare amicum heredem qui non confecit inuentarium vel si confecit de iure non confecit vt non teneatur vltra vires hereditatis. ⁊ vide quod dicam in sequenti.

§. qđ vulgo. in fi. illius. §.

¶ viij.

¶ Cautela pro eo qui non appel. a sententia lata contra ius litigato.

SI sentētia lata est iniqua et iniusta cautela est ꝙ victus procuret qđ vincēs cōfiteatur sn̄iam lataȝ esse iniquam ⁊ iniustā. et hoc casu vincēs nō poterit habere petitionē vel actioneȝ ex illa sententia. ita not. Inno. in. c. q: pleriq;. de immu. eccle. ⁊ per Flo. in. l. cū putarem. in princi. vlti. col. ff. fami. er. vbi dicit ꝙ si victor confiteatur sententiā iniustā vel sibi nihil deberi non habebit petitionē: et idē tenet Bal. in. l. si quis instituatur heres. §. si sub cōditione. ff. de here. insti. et idē tenet Bal. in aut. ad hec. in pe. col. in ver. item dubitatur de eo qui inique absolut⁹ est. C. de vsur. In predictis habet quod hoc casu potest cogi vincēs censura ecclesiastica per epm quod prestet liberationem: et quod imponat vincenti perpetuum silentium et dicunt moderni in. d. c. quia pleriq;. qđ licet condemnatus de iure soluere teneatur tamē sponte soluere non tenetur. et sic retinendo non peccat quod bene est notandum pro cautela eorū qui iniuste fuerint cōdemnati vt pcurēt vt aduersarius confiteatur sententiam pro se fuisse iniuste latam vt quosdam audiui dicere. facit quod dictū est in precedēti ad quod: eandem cautelam ponit Anto. de but. in. c. is qui fidem. in. iij. col. de spon. et matri. vbi dicit quod est singulare dictū Inno. in. d. c. quia pleriq;. vbi dicit quod licet lex fingat seu presumat sententiam iustam ex eo quod trāsiuit in re iudicatā. si tn̄ partes cōfitent sententiam iniustam statur confessioni et tollitur presumtio iuris ⁊ de iure quia in talibus possunt sibi partes preiudicare. Si autem sumus in materia in qua non possint sibi partes preiudicare vt est causa matrimonialis. vt in. c. sup. de eo qui cogno. consang. vxor. sue. nam tunc confessio non tollit presumtionem iuris et de iure quia materia obuiat et ideo si post copulam mulier confiteretur cōtrarium non staretur confessioni. immo matrimonium iudicaretur. ⁊ subdit quod ita dicūt ibi doc. de quo mirabatur Pe. de perusio hoc non cogitans. ⁊ eandem cautelam ponit Lud. de ro. in repetitione. l. admonendi. in fi. ff. de iure iur. vbi dicit postq̄ sententia est lata ⁊ transiuit in rem iudicatam si pars in cuius fauorem profertur profitetur eam iniuste latam esse vel eam iniuste obtinuisse quod tunc retractabitur et nunq̄ meretur executionem. et allegat singulariter dictuȝ Inno. in. d. c. quia pleriq;. quod tamē singulariter limitat vt habeat locum quantum esset lata in fauorem eius ita confitentis. ¶ Sed inquantum esset lata in preiudicium suum: tunc per suam confessionē ex qua detegeretur iniustitia nō retractaretur sed deberet exequi. et de hoc dic esse casum in. l. si seruus plurium. §. j. ff. de leg. j.

No. qđ cōfessio ptī tollit presumtionē iuris et de iure

¶ ix.

¶ Cautela qua quis faciat bancharium seu nūmularium acceptare literas cambij seu debitorem suum debitum confiteri.

POne ꝙ filius vel seruus cōtrahit cum aliquo vel accipit pecuniam mutuo et dicit se hoc facere de mādato patris vel dn̄i. ⁊ tn̄ hoc non erat verum. postea dictus filius vel seru⁹ scribit ad patrem vel dominum quomodo contraxit cum tali ⁊ petit ab eo vt soluat dictam pecuniam creditori si pater vel dn̄s recipiat dictas literas ⁊ non contradicat videtur tacite consentire adeo quod mandati vł quod iussu tenebitur. vt est tex. et casus in. l. filiusfa. ij. ff. ad macedo. ⁊ ibi hoc no. et per docto. et maxime per Pau. de castro qui dicit ibi per illum text. eo ipso qđ mercator recipit literas. puta cābij et eis lectis ponit eas iter alias. puta in filza et non contradicit acceptasse dictas literas et videtur se obligasse ad illud quod in literis continetur quod no. tu scholaris perpetuo et tene menti. quādo habes literas cambij vt eas presentes cambsori et habeas tecum aliquos testes qui possunt deponere et probare quod nummularius literas acceptauit et non contradixit a principio. nam si postea ipsum peniteret recusaret soluere illud quod in literis continetur. hoc tamen limita verum nisi in talibus literis contineretur calculus rationis de datis et acceptis vt fieri solet et vltimo loco poneretur restitui. nam hoc casu licet literas visas eas retineat nō tamē

videtur se obligare. immo potius videt eas retine
re vt eas videat an ibi relata sint vera. et hoc per
tex. in. l. si seruitus. ff. de condi. τ demon. τ p. d. l. si
filius. Dixit do. Mar. de ma. in suis notabilibus
bononiē. in. xxviij. notabili posse notari mirabilē
cautelā extorquēdi cōfessionē aduersarij tui vz φ
tu mittas sibi literas i qbus dicas φ roges ipz φ
tibi reddat centū ad que tibi tenet ex causa depo
siti vel mutui vel simili vel dicas φ tu emis ab eo
domū suā pro centū ducatis vnde ipse simpliciter
recipiēdo literas nō protestādo aliud in oppositū
videt fateri debitū τ cōsentire vēditioni p. d. l. si fi
lius. τ per cle. ij. de procura. τ hāc doctrinā ponit
Bar. ƀm eū. in. l. quo cēn. §. j. ff. rē ra. hab. et. l. q ta
bernā. §. j. ff. de pigno. τ videt esse tex. iūcta glo. in.
l. publica. in fi. ff. deposi. τ ibi Bar. Et tūc vt scias
hoc practicare dicit ipse cautela est φ testibus qui
busdā presentibus presentent p nūtiū τ habeant
copiam literarū τ tm̄ stent φ coram eis litere ape
riantur. consulo tamē dicit ipse τ bene φ hac cau
tela non vtaris ad malum τ valebit tibi mille au
reos si scias eam practicare.

¶x.

¶Cautela pro emente rez furtiuam vel vi raptā vt non perdat pretium.

SI quis emit rem furtiuaz co
gitur restituere eam domino etiaz
pretio non restituto a domino. vt.
l. inciuilez que est lex. ij. C. de furtis
cū similibus Cautela est φ qs pos
sit emere secure rē furtiuā ita φ nō
teneat rē restituere nisi sibi priusrestituto ptio qd
soluit qñ eā emit vz vt qñ emit rē furtiuaz vel vi
raptā vel alienā protestet φ eā noie eius cuius est
τ paratus est ei restituere restituto sibi prius pre
tio τ interesse a dño ƀm Hosti. in summa de peni
tē. τ remissio. §. fi. versi. quid si emit rem depreda
tam. et ideo quando emis rem aliquam de qua
dubitas. si est furtiua vel vi raptavel aliena facias
predictam protestationē τ de ea facias fieri publi
cum imstrumentum vel instrumento emtionis
eam scribi facias in principio quod not. Aduerte
tamen qñ quis emit rem furtiuam vel vi raptā a
latrunculis vel ab hostibus tunc pretiuz quod sol
uit recuperare potest a dño. vt est casus in. l. mu
lier inops. ff. de capti. que oia bene no. pro limita
tione. d. l. inciuilē. C. de fur. Et tu sis securus qñ
emis aliquam rem mobilem τ dubitas an sit fur
tiua vel vi rapta quod no.

¶xj.

¶Cautela p obligato ad soluendū quantitatem magnam φ parua quantitate soluta liberetur.

SI qs habet soluere magnaz
quantitatē pecunie τ eam non ha
bet integraliter τ volet cōficere in
strumentū de tota integrali τ reali
solutione qr partes sunt in concor
dia cautela est si verbi gratia debes mihi mille et
non habes nisi centum quod tu numeres deci
es illa centum creditori et ille creditor postea tibi
restituat et deinde illa iteruz soluas creditori tuo
et sic de singulis vsq ad centum decies. vt proba
tur per tex. si qs tuos. §. j. ff. de solu. τ ibi per doc.
τ ita not. Pau. de cast. in. l. meuius. §. duoz. ad fin.
ff. de le. ij. qui subdit qd dubium stat in hoc quod
si notarius nollet conficere instrumentū ne de fal
so redargueretur sz nō potest redargui si teneat mo
dus predictus. et potest fieri ad tollendum omne
dubium qd tot adhibeantur quot sunt solutiões
et qd vnus notarius nesciat de alio. τ maxime de
hoc secundo posset esse, maior expensa propter in
strumenta plura. qr ƀm primum modū vnū instru
mentū sufficeret. sz secūdus modus tutior est.

¶xij.

¶Cautela ad euitandum infamiam in actione famosa vel in crimine.

REgulariter, ille qui cōuenitur
et condēnatur actione famosa vel ex
crimine ex quo sequitur infamia effi
citur infamis vt in. l. athletas. §. ca
lūniatur. cū. §. sequē. ff. de his q notan
tur infa. sed cautela ē qd nō efficit infamis videlz
qd ipse litiget nō p se sed p procuratorez: quia tūc
licet ipe cōdēnetur τ eius procurator pcuratorio
nomie iuxta. l. j. C. de sen. τ interlocu. om. iu. tamē
hoc casu nec dñs nec procurator efficitur infamis
τ probat in. l. furti. §. qui alieno. per tex. τ glo. ff. de
his qui notātur ifa. τ ibi hoc no. bar. τ doc. τ not.
in. d. l. infamē. Alia cautela est qd re9 soluat anteq̄
lis contestetur. vt no. Bar. ibi qui dicit qd sufficit
soluere ante condēnationē. Alia cautela est tutior
qd soluatur sine mandato ipsius rei. vt not. Ang.
de are. in. l. non potest. ff. de furtis. τ. l. victus vt est
casus in. c. testimonium. extra de testi. Aliquando
quis non efficitur infamis ex solo crimine sed de
mum secuta sentētia. vt est casus in. d. §. calūnia
tor. τ ideo vbi ex solo crimine non infertur infa
mia nisi per condemnationem sufficit qd illud so
nat ante litis contestationē vel ante sententiam.
τ ideo seruatur cōiter in illis qui habēt condēna
ri in arengo quia si soluant ante condēnationē et
anteq̄ legatur sententia in arengo non efficiūtur
infames. Sed si ex solo crimine qñ de eo est con
fessus et conuictus sequeretur infamia vt in. d. c.
testimoniū. nō esset bona cautela φ ipse reus sol
ueret ante litem contestatam vel añ sententiā: qr
per solutionē videt reus cōfiteri crimē. l. ad solu
tionem. C. de re iudi. et. l. qm̄. ff. de his q no. infa.
et ideo hoc casu est necessaria cautela tertia φ ali
quis soluat pro eo sine suo mandato quod not.

¶xiij.

¶Cautela vt vltra tertiam dilationem possint testes produci.

SUm9 in. c. vlra tertiā. de testi.
in quo doc. ponunt φ secunda dilatio
non est danda sine cause cognitione.
cautela est qd huic materie conuenit
qñ quis in prima dilatione nihil pbauit: aut pro
bauit sed nō sufficienter. nec fuit impeditus et sic
non hz aliquā iustam causam petendi secundā di
lationē τ anteq̄ dilabatur prima dilatio φ petat
eius prorogationem. nam eā prorogando non sit
noua dilatio sed eadē. vt. l. sed si manente. in prin.
ff. de preca. alias de dam. infec. poterit cōcedi sine
cause cognitione aliqua. vt not. Ang. in. l. fi. ff. de
feri. τ Spe. in titu. de testi. §. nunc dicamus. ver. τ
hec sunt in argumentū. et idem not. Bal. in. l. j. in
fi. C. quomodo et qñ iud. et idem Pau. de cast. in.
d. l. j. C. de dila. qui dicit φ bona est ista cautela et
quod vidit semel bone memorie do. Prosperū fa
cere magnum festum de isto dicto non tm̄ allega
bat nisi Ange. et vos habetis mille vltra Ange.
Spec. et Bal. in do. Ange. quod no.

¶xiiij.

¶Cautela pro filiofamilias quod non teneatur ex contractu de quo alias teneretur.

SCis quod filiusfami. obligat
ex quolibet cōtractu excepto mutuo
intm̄ φ potest conueniri τ etiam in
carcerari si non soluat. vt habet. in. l.
iij. §. sed vtrū. ff. de mino. Sz cautela
est ne ipse possit incarcerari τ ne ipse teneatur in
solidū sed solum intm̄ inq̄tuz facere potest videlz
φ a patre emancipetur nā filiusfamilias q prius
insolidū tenebatur nunc per emancipationē non
tenetur nisi tm̄ inq̄tum facere potest. vt est casus
notabilis. in. l. fi. ff. qd cum eo. et. in. l. si ex alio. C.
eodē ti. τ ibi hoc not. Bal. τ idē no. Jo. de pla. insti.
de actioni. §. sunt preterea. ad finē. Sed hoc fallit
qñ filiusfa. esset debitor ex delicto. vt est tex. in. l. sz
si ex parte. §. quemq̄. ff. quod cum eo. et no. glo. in
d. l. ij. Fallit secundo qñ post multos annos cōue
niretur. vt est text. notabilis. in. d. l. sed si ex parte.
§. penul. quod perpetuo nota et tene mēti. Fallit
et tertio qñ filiusfamilias contraxisset multa de
bita et postea incontinenti fecit se emanciparez: τ
sic contraxit dicta debita in fraudē. nam emanci
patio cum sequens non iuuat euz pro hoc allego
tex. in. l. j. §. j. τ quod ibi singulariter not. Bal. si qs
testa. lib. esse ius. fuc. vbi dicit quod de consuetudi
ne est qñ imperator recipit. coronam rome quod
liberat prefectum vrbis ab omnibus debitis suis
et si prefectus sciens aduentum imperatoris con
traxit multa debita. imperator non tenetur cum
liberare ab illis. Itez ad hoc allego tex. in. l. omni
§. cum ita legatur. ff. de le. ij. et. l. contra legem. et
quod ibi no. per doc. ff. de legi.

¶xv.

¶Cautela quod dominus non possit ratificare gesta per suum illegitimum procuratorem.

LIcet regulariter gesta per pro
curatorem qui non hz mandatū idez
si habet sed non sufficiens possint p
dñm ratificari ita φ valeant. l. licz. ff.
de iudici. Tamen cautela est quod nō
possint ratificari videlz quod aduersarius a prin
cipio protestetur quod non intendit cum ipso liti
gare nisi si τ inq̄tum haberet legitimū mandatū
et sufficiens. nam hoc casu si habeat mandatum
sufficiens vel nullum habebat. ratihabitio domi
ni superueniens nihil operatur. vt est casus secū
dum vnum intellectum. in. l. si quos. §. alieno. ff.
de dam. infec. secundum Ludo. de ro. in quodam
suo singulari qd incipit quero nunquid gesta per
falsum procuratorem. in fi. τ ita tenet Ange. in. d.
§. alieno. et Bal. ibi in apostillis. ita allegaui opti
me alias et obtinui in ciuitate veronensi.

¶xvj.

¶Cautela quod inuitus nō compellatur quis ad tutelam.

NE quis inuitus cogatur susci
pere tutelam etiā si non habebat ali
quaz excusationē cautela est qd faciat
seu pcuret qd nō reperiatur aliquis
qui velit fideiubere pro eo p predicta
administratiōe. nā predicto casu excusabitur a tu
tela: qr ille qui non reperit fideiussorē regulariter
excusat a tutela. vt. l. alias si quis nutrices. et. l. si i
tua. §. imperatur. ff. de excu. tuto. τ ita no. Bal. in.
l. j. in fi. et. d. l. ij. qd cum eo. aduerte tñ qr si deterge
retur quod hoc procurasset non excusaretur.

¶xvij.

¶Cautela ad validandum iudicium agitatū cuz procuratore tutore curatore vel sindico.

NOta cautelam vt si velis φ iu
diciū cum procuratore vel tutore vel
curatore vel sindico vel alijs hmōi p
sonis firmum sit oppone quicquid
potes cōtra eos ab initio et fac φ iu
dex pronunciet illas personas admittendas non
obstantibus exceptionibus oppositis cōtra eas.
et sic postmodum non reuocabitur iudiciuz ne a
gens cum eis videatur iudicis auctoritate decipi.
hec cautela probatur. C. de his q ve. etra. impe. l. j.
in fi. τ. C. qui admit. ad bo. po. l. liberorū. snia eniz
talis facit ius inter partes extra de re iudi. c. cum
inter. tene menti ista sunt verba Spe. in ti. de ex
cep. in secunda parte. §. nunc videndum ver. ante
pe. que incipit. in sum. no.

¶xviij.

¶Cautela ad cōcordiā qd vtamur vbo peragere.

VErbum agere verificatur per
litis contestationem. l. amplius non
peti. ff. rē. ra. habe. sed verbum perage
re requirit decisionez. vt probatur in
l. quinquaginta. ff. de excu. tuto. et id
dicit ibi Nico. de neapo. secundum Gui. de suza. φ
facit ad questionem: bononiēses habuerunt que
stionem cum mutinensibus qr vicissim vna pars
ab alia petebat. xxx. milia florenos factum fuit cō
promissum inter eos Guido de suza. qui tunc erat
mutine fecit poni in instrumento qd si mutinen
ses causas suas infra tres menses non pagerent
τc. post lapsos tres menses φ debebant facere p
pter verbum peragerent ita in instrumento posi
tum. ar. d. l. quinquaginta. τ. l. ij. ff. de adulte. et cō
tra bononienses volebant opponere mutinēses
quod ipsi non poterant agere ad quod ipse respō
dit quod actio eorum esset salua qr agere quis di
citur litem contestando. vt in. l. amplius nō peti.
ita obtinuit contra Old. et teneas cordi. quia qñ
facis aliquod concordium tu potes vti ista caute
la. ita dicit dominus Nico. de neapo. in. d. l. quin
quaginta. ff. de excusa. tu. et Guido de suza. in. d. l.
ij. ff. de adulte.

¶xix.

¶Cautela ad excludendam vel causandam simulationem contractus.

SI contractus venditionis vel
ali9 celebratur sine scriptura simula
tio pōt probari per testes. Sed si in
scriptis sit cōtractus celebratus non
pōt probari cōtractus per testes. ita
no. Bar. notabiliter. in. l. gñaliter. τ ibi per doc. C
de non nu. pec. τ ideo cautela est vt venditio seu cō
tractus fiat in scriptis vt de dicta simulatiōe. faci
le cōstare possit. hoc non dico vt vtaris in malam
partem. Sed qñ essent veri cōtractus τ dubitare
tur ne aliqñ possit opponi de simulatione. tūc fa
cias qd contractus celebretur in scriptis. ¶Qñ
autem dr̄ cōtractus celebrari in scriptis habetur
per tex. glo. Cy. et doct. in. l. contractus. C. de fide
instru. et de ista cautela vide qd plene dixi in tra
ctatu meo de simulatione contractus.

De simulatiōe dr̄ āt pcr9 simulatus qñ vtraq pars i simulatiōe consensit sec9 si altera tm̄ vt p Pau. d ca. in. l. iuris gen. §. dolo. τ. ff. de pa c. τ per bal. in. l. j. col. ij. vsi. Sz hic q ro. C. pl9 valere qd agitur.

¶xx.

¶Cautela ad prorogandū tempus introductuz a statuto in prescriptione.

SI ex forma statuti vel iuris cō
munis debito vel actioni. debite pre
scribat aliquo tpe breui. vel etiā. x. vel
xx. annis cautela est qd etiā debituz
vl' actio perpetuetur vsq ad triginta

annos hoc videlz q creditor faciat opponere per debitorem qui confiteatur per suum iuramentũ se esse debitorem in tanta quantitate. qz hoc casu perpetuabitur. ita dicit. Bart. et Ang. in. l. nam et postea. §. si is. ff. de iureiur. per illum tex. Item iuramentum illud etiã aliud operabitur. videlicz q tale instrumentuz poterit executioni mandari: et sic habebit executionem paratam. vt no. Bar. in. l. ij. in fi. ff. eo. ti. qui dicit q miratur quod consuetudo hoc seruet. et vide circa hoc Mattheũ de ma. in. xj. suo notabili vbi idem tenet.

Cxxj.

Cautele ad priuandum filium legitima.

Pater volens excludere filium a legitima sua et sibi retinere bona donec viuit cautela est qd vendat alicui bona sua et promittat tradere ea post mortẽ suam. s. vendentis. nã tale debitum qd hz effectum post mortẽ promissoris censetur es alienũ. vt. l. hereditariũ. ff. de bo. aucto. iudi. pos. et ideo erit detrahendum anteq legitima filij. l. patris. §. quarta. ff. de inoffi. testa. Si tñ appareret de fraude filius posset rescindere vẽditionem pro sua legitima. de quo per Bar. in. d. l. hereditariũ. et ita dixit Jo. de pla. insti. de inutil. stipu. § item quis ad finez. vbi subdit an sufficiat si pater confiteatur se pretiũ recepisse. et videtur q nõ quo ad preiudiciũ filij nisi appareat de reali receptiõe Arg. aut. sed iaz necesse. cũ ibi notatis. C. de dona. ante nup. arg. p illud quod no. Bar. in. l. per diuersas. C. mandati. vbi dicit qñ in cessione non apparet de reali solutione. sed cedens solum cõfitetur solutum cessio presumitur simulata. facit pro hoc quod no. in. l. post contractũ. ff. de do. Difficile est priuare filiũ sua legitima sine causa vel ponere aliquam dilationẽ in ea. vt. l. qm in prioribus. C. de inoffi. testa. in. §. causas. in aut. vt cũ de appel. cogno. Tñ cautela est vt pater instituat filium heredez in omnibus bonis et q alij alteri relinquat vsufructum oim bonoz. nam valebit talis vsufructus relictus et filius non poterit se grauatum dicere in legitima. vt est glo. no. in aut. de trien. et semisse. §. prohibemus. q etiã ponit. in fi. sui vnam aliam cautelam priuandi filium legitima sua qñ hz solos seruos in hereditate et eos manumittat. et ista est vera cautela quando nuda proprietas a legitima filij sibi tñ valeat quantum valet vsufructus siue legitima. Sed si minus valeret tunc fili' impugnare posset tale legatum: quia non potest in sua legitima grauari. vt. d. l. quoniam in prioribus. ita tenet Ange. in. d. §. prohibemus. ad quod adde Barto. in. d. l. hereditarium. de bo. auc. iudi. pos. et quod dixi in precedenti.

Sua legitima qz hereditas debet filio iure naturali et etiã diuino vñ a pls si fili' q heres: et beat' Augustinus dicit. Si qs filium exheredare vult et donare ecclesie aliũ q̃rat q recipiat q Augustinum.

Cxxij.

Cautela pro vasallo vel emphiteota vt possint rem alienare ecclesia vel dño irrequisitis.

Consilium siue cautela quãdo vasallus vel emphiteota ecclesie vult vendere vel alienare illud qd cognoscit a prelato ecclesie qñ prelatus scit et consentit et primum consilium est vt vendat vel alienet cũ consensu prelati et totius capituli et vendat ea lege qua ipse hz et equali persone. vt in. c. ij. de lege conra. in vsi. feud. hoc acto in contractu ante et post qd emtor vel acquisitor debeat illud ab ecclesia cognoscere et sibi seruire pro eo et venditor vel alienans dz refutare. ar. c. j. §. j. in titu. qualiter olim feu. pos. alic. et scdm hoc emtor vel acquisitor erat successor et venditor vel alienans tenebitur de euictione et ecclesia nõ erit lesa. scdm Jaco. de bel. in ti. de his qui feu. da. pos. in prin. et refert Jaco. de alua. in. c. j. §. fi. q incipit denique. in. iiij. col. ante fi. in versi. quare in predictis qstionibus. in tit. que fuit prima causa amit. bene. in vsi. feu. cui adde quod dicam in sequenti. Secundũ consilium est et hoc in vsu magis frequentatur quod vasallus vel emphiteota quivult vendere non vendat sed refutat prelato feudum et ipse inuestiat eum qui emturus est prelato cõsentiente. et tunc post refutationem vasalli prelatus ipse inuestiet eũ qui emturus est. et ipse recognoscere dz feudum ab ecclesia et fidelitatem facere. et si timet euinci inuestitus casum euictionis stipulari potest a vasallo qui vendidit de indemnitate sua prout fuerunt concordes. et istud consiliũ cuz precedenti potest trahi etiam ad vasallos laicorũ et secularium personaruz. ita dicit Jaco. de bel. in tit. de his. qui feu. da. pos. in prin. et Jaco. de alua. in. c. j. §. denique. in fi. iiij. col. ver. secundũ consiliuz est. in titu. q fuit prima causa. amit. bene. Consilium siue cautela qñ vasallus siue emphiteota vult vendere vel alienare feudũ vel emphiteosim irrequisito dño. primum consilium est q vasallus siue emphiteota vendat vel alienet saluo iure dñi vel ecclesie: et quod in instrumẽto dicat saluo iure domini vel ecclesie alias caderet a iure suo. ita in effectu vult bal. in. c. j. §. donare. in vlti. col. in titu. qualiter olim feud. pos. alic. et vide Bal. in titu. de pace constan. §. libellare. in. xxv colum. et in. l. fi. C de iure emphiteo. et Jaco. de aluaro. in. c. j. in prin. antepe. colum. in fi. de probi. feu. aliena. per Federicum. sed idem bal. in. §. fi. in. iij. col. ver. sed pone partis ita dicit in tit. que fuit prima causa amit. bene. dicit si licz dictum saluo iure domini vel ecclesie inde tamen si processum est ad traditionem sub illa forma q illa verba non releuant: quia cuz non sit denuntiatum domino clam videtur fieri: et per consequens dominus contemni. Item in iudicialibus non iuuat protestatio. Quid si adijciat ista verba nec aliter nec alio modo quia tunc nihil videtur actum fore non perderet feudũ vel emphiteosim. nam constat quod intendat alienare nisi possit hoc saluo et non aliter iuxta no. in simili. l. si quidem. C. de excepti. et. ff. fami. hercis. l. item labeo. §. j. et. ff. de manumis. testa. l. si quis locuples. et licet ista cautela verborum videat' bona tñ Bal. in. l. vnica. in. xvj. q. C. de his q pen. nomi. adi. videtur contrarium dicere. vbi dicit qd licet vasallus dicat vendo et trado reseruato consensu dñi et aliter non protestetur non releuat: quia in ipso facto requiritur licẽtia: et qz traditio est facti et sic factum est cõtrarium protestationi. vnde qñ est de furto cogitatum non excusat delictum. l. iubemus. C. de sacrosan. eccl. vnde nõ vz alienatio. et q̃uis Bal. in. d. l. vnica non dicat saluo iure dñi sz reseruato consensu domini. tamen in effectu illa verba in idem tendunt. et vide de hoc card. in. c. ij. extra de feu. et Jaco. de alua. in. c. j. in pe. col. in. ti. que fuit prima causa amit. bene. Unde ex predictis patet q predicta consilia non videantur esse tuta. Alij apponunt aliud consilium videlicz q vasallus vendat vel alienet saluo honore dñi per ea que dicta sunt. s. saluo iure dñi. tñ contrarium est verũ. s. qd illa verba non releuent qñ propter istam alienationẽ vasallus feudo priuatur. vt singulariter no. Host. vt refert Bu. in. c. eam te. de iureiur. et idẽ tenet Lud. de ro. in. cccxciiij. singulari quod incipit. Tu habes qd vasallus quasi dicat q ideo est qz prestatio cõtraria facto nõ releuat pro

testantẽ. vt. in. c. sollicitudinẽ. extra de appel. et in. c. cũ. M. ferrariẽsis. extra de consti. et. l. cum in plures. §. locator horrei. ff. locati. et plene pbatur. in. l. non solũ. §. morte. ff. de no. ope nũ. Requirit' enĩ cõsensus dñi in alienatiõe feudi prio vt recognoscatur in superiorẽ et ne sibi preiudicetur. vt. in. c. j. de alienatio. feu. facit etiã tex. in. l. debitor. ff. qui. mo. pig. vel hypote. sol. Datur etiã per aliquos aliud consiliũ. videlz q venditio vel alienatio fiat sub ista cõditione vendo vel alieno tibi si et inq̃tũ de iure possum et nõ aliter q casu lz sequatur traditio. tñ vasallus alienans nõ cadit a feudo fm Ja. arisoni de barulo veronensem in sua summa qui. mo. feu. amit. sub Rubrica si vendat sub cõditione ff. de acqui. pos. l. si me in vacuã. post principiũ. et. l. qui absenti. §. j. ff. de vi et vi arma. l. cũ fundus. C. de epis. audi. qd est verũ scdm Bal. in. c. j. §. hos q̃q in pe. col. in ti. de suc. feu. vbi qñ captio dñi posset interuenire p corporalem traditionẽ. vt puta castri qz vix dñs posset recuperare. qz dolus esset in traditione qui dz purgari p amissionẽ feudi. ff. de do. l. elegãter. et ita dicit se ibi cõsuluisse. et ita etiaz tenet Jac. de alua. in. c. j. in prin. pe. col. circa prin. ver. quero quid si vasallus vendat. in tit. de probi. feu. alie. per Fed. in vsi. feu. Datur vlteri' aliud cõsilium. videlz q vendat sub conditiõe si dño placuerit per. l. si quis locupletior. in fi. ff. de ma. te. et. ff. qui et a qui. l. v. in prin. ita dicit prefatus do. Jac. de arisoni. de barulo in sua summa. in. d. ti. q. mo. feu. amit. in rubricella. si vendidit sub conditiõe. et Bal. in. c. j. §. eque. in pe. col. in ti. de suc. feu. et Jac. de alua. in. c. j. in prin. in pe. col. in ti. de probi. feu. alic. per Fed. in vsi. feu. Bar. etiã dat aliud consiliumsiue cautelã. s. qd dicatur in instrumẽto hoc modo vendo vel alieno tibi si nõ reuocauerit dñs alias sit inemta. ita dicit Bar. in. l. si qs locuples. ff. de ma. testa. Posset et dari aliud consiliuz qd emphiteota vel vasallus vendat perceptionem fructuũ per se et suos heredes quo casu non videt' quod cadat a iure suo. qz cõcedit vel vendit ipsam perceptionẽ fructuũ q est quid facti non aũt suuz ius vendit. l. vtile vel aliud. vt probatur in. l. necessarium. §. fi. coniuncta glo. in ver. sic tñ sit hoc est perceptionẽ fructuũ. ff. de peri. et cõmo. rei ven. et per tex. et glo. in. l. arboris. §. vsufructuarius. ff. de vsufru. et p id quod not. Bar. in. l. idem tubero. §. qui maximas. ff. de publica. et in. l. aquili' regulus ad fi. ff. de dona. et hoc videtur tenere Arch. lxxxix. dist. indebitũ. in prin. et istud videtur tenere Bar. in. l. codicillos. in. l. instituto. ff. de leg. ij. vbi dixit quod vendens fructus domus pro centum annis nõ videtur alienare de quo ibi vide. Sed aduerte qz secundũ consilium non videtur bonum qñ venderentur fructus pro longo tpe sed solum qñ venderentur ad modicũ tempus. qz tunc non est alienatio secundũ Bald. in. l. voluntas. ver. sed quid si vasallus. C. de fideius. Item istud consiliũ licet videatur tutuz saltem qñ pro modico tempore fructus venduntur tñ non credo qd sit tutum si esset vasallus pro aliqua decima quia cum in laico nõ possit cadere decima nec ius decimandi: sed solum quedaz facultas potius percipiendi fructus in re decimanda iuxta ea que habentur. in. c. causam que. de prescrip. et. c. ad hec. et. c. quãuis. extra de deci. xvj. q. vij. c. j. vnde hoc casu si vasallus venderet totum illud qd haberet in re decimali siue in decima. quia nihil habz nisi illam pceptionem et sic perinde est ac si venderet omne ius quod hz cogita tamẽ. Ex predictis alias dedi aliud consilium: videlz q omnia supradicta consilia simul iungunt' hoc mõ videlicet vẽdo vel cõcedo fructus vel ipsam pceptionẽ fructũ q est facti. vt dixi in precedenti consilio cũ hoc si dño placuerit vel si dñs nõ reuocauerit et sic saluo et salua iurisdictiõe et honore et consensu dñi et si de iure possum nec aliter nec alio modo si tamen domino non placuerit vl' ipse non consenserit vel reuocauerit vl' de iure nõ possum res sit inemta vel venditio vel alienatio sit irrita. et ipso iure nulla et ista cautela erit tutissima. et ideo no. cam.

Cxxiij.

Cautela vt nõ obstãte. l. cõmissoria q in pignoribus improbat' pign' efficiat' creditoris.

Debes scire q creditor non põt apponere in instrumẽto debiti pactũ hoc videlz qd si nõ soluat' ad certũ tẽpus qd pignus det' in solutũ ipsi creditori ptio quo ipe creditor voluerit vl' estimauerit vt in toto ti. de pac. p ig. et de le. cõmi. in pig. rescin. Modo hoc mõ potest adhiberi vna no. cautela pro vsurarijs quod faciant fieri cõtractum et apponatur pactum quod debito ad tempus non soluto pignus detur ei insolutum iusto pretio estimando arbitrio talis vl' talis quos nũc eligimus in arbitratores et bonos viros quod no. quia laudabilis est cautela. nam alij arbitratores illius vsurarij erunt amici et facient estimationẽ prout ipse vsurarius voluerit et hoc per text. in. l. si fundus. §. fi. ff. de pig. et ita nota. Ange. ibi. Hãc autem cautelam nota non vt ea vtaris ad maluz sed vt scias cognoscere si alius vellet vti malitia vt euites.

Cxxiiij.

Cautela pro tutore quando celebrat cõtractũ nomine pupilli.

Ratiõe cõsilij coniunctorũ presumit' a tutore abesse dolus vel culpa ar. l. etiã. C. si tu. vel cu. interue. fz Bartol. in. l. pola. C. de his q. vt indig. et iõ tutor sit cautus qñ aliquid facit p pupillo de quo dubitat ne postea ipse vel heredes ei' teneantur qd faciat illud cum consilio coniunctorum pupilli. et hoc faciat scribere in instrumento quod no. singulariter tu qui vis esse tutor.

Cxxv.

Cautela ad impediendum inquisitionem in criminali.

Ut scias q iudex in causa criminali potest procedere per inquisitionem vt habetur in. c. qualiter et quãdo de accu. et in. l. ij. §. si publico. et ibi per Bart. ff. de adulte. et plenissime p Ang. in repe. l. si vacantia. C. de bo. va. li. xj. Sed dubiuz est nunquid eo casu quo iudex potest de delicto inquirere debeat citare personaz offensam ad sciendum an velit accusare et sibi statuere terminuz ad deliberandum. Et dicas quod sic: quia iudex nũq potest procedere ad inquisitionem nisi prius moneat personam offensam vel aliam cuius interest ad sciendum an velit accusare statuẽdo sibi terminum ad deliberandum vt est glo. in. c. presbyter si a phebe. ij. q. v. de qua fecit festum Bal. in. l. senat'. C. qui ac. non pos. et est magna cautela ad impediẽdum inquisitionem per iudicem opponendo sibi vt moneat personam offensam vel aliam cui' interest ad deliberandum statuendo sibi terminum si velit accusationẽ prosequi ita infra id tẽpus poterit aliquid poni facere et ita etiã tenet Lud.

de ro. in quodā suo singulari qd incipit de doctri-
na inquisitionis. ¶xxvj.

¶Cautela ꝙ causa nō exeat de manibus iudicis

CAutela ꝙ aliqua causa nō exeat de manib9 dñi potestatis ad dñz venetoꝝ vl' de manibus epi ad archiepiscopū est ꝙ epus vel potestas deleget causā ⁊ si appellat a sententia lata ꝑ delegatū appellet ad ipsum epm vel potestatē delegantē qui iterum deleget qd potest qꝛ causa appellationis pōt delegari. vt. l. cum post sententiā. C. appel. ⁊ no. glo. ⁊ ang. in. l. eos. in prin. cod. ti. ⁊ si iterū appellet ad ipm epm vel potestatē tūc ipse eps vel potestas possunt cognoscere nec tertio loco licet appellare. ⁊ sic per istum modum delegando causa non exibit de manibus ipsius epi vel potestatis. et hoc tenet Raph. Ful. in. l. eo casu. C. de ap. xxvij.

¶Cautela pro debitore ad prolongandum solutionem debiti.

NOta ꝙ vbi debitū nō est liquidum exemplum in eo q̄ est iussus reddere rōnē ꝑ iudicē vel arbitrū ⁊ sub pena ⁊ infra certū tps siue terminum ⁊ sunt rōnes intrincate vt mercatorū qd nō pōt condēnatus videre an esset creditor vel debitor: tūc sufficit ꝙ condēnatus compareat et dicat calculatis ⁊ visis rōnibus dico me esse debitorem in vno denario ⁊ ecce illū ⁊ si appareat pl9 me debere ecce fideiussorē pro residuo et sic debet deponere vnum denariū ⁊ pstare fideiussorem de residuo ⁊ erit securus tex. est singularis ſm Dy. in. l. statuliberum ff. de sta. li. ſm ang. qui ita no. in. l. quarta. §. ait pretor. ff. de re. iu. q̄ allegat aliā. l. sociam. in. l. seruus si heredi. §. fin. ff. de sta. lib. ⁊ vide oīno Ang. in. l. si residuā. C. de distra. pig. et in. l. ij. C. debito. ven. pig. impe. non po. ⁊ in. l. ij. C. de vsufru. lege. et bal. in. l. j. §. j. in prin. iiij. col. in ti. de le. conra. in vsi. feu. et ex predictis collige cautelam qd si aliquis promisit vel est cōdēnatus alicui soluere id quod dz ad certum tempus sub certa pena. si debitum nō est liquidū dicat se esse debitorē in vno nummo ⁊ illū offerat in iudicio deponēdo ⁊ pstet fideiussorem q̄ se obliget de soluēdo omne id in quo apparebit ipm esse debitorem ⁊ petat ꝙ eligātur arbitri ⁊ calculatores quo facto etiam si labat terminus soluēdi nō incidit in penā donec debitum nō fuerit liquidū qd est no. ꝑ mercatoribus ⁊ negotiorū factoribus. ¶Aliquis emit vnā rem ⁊ pmisit soluere ptium sub pena vel simpliciter non pōt illud soluere cautela est vt excuset si non soluit. si vidit quod venditor non est potens ad satisdandū submittat amicū suū qui litē moueat ⁊ petat ꝙ sibi satisdetur. nā si vēditor non satisdederit ꝑpter impotētiā non tenebitur emtor soluere ptiū ſm Ang. q ita no. in. l. ij. §. stipulatio dupli. ff. de pro. stip. qui subdit ꝙ aduersus hanc fraudem est remediū duplex. Primum quod emtor iuret de calūnia ar. l. at qui natura. §. cum me absente. ff. de neg. gest. ⁊ idē not. Jo. de pla. in insti. de suspe. tu. §. j. ver. sed quero qualiter. Sed dicit Ange. in. d. §. stipulatio dupli. qd istud remedium hodie est derisorium cū hoīes sint valde proni ad deierandum. ⁊ ideo solū remedium est si venditor obijcit de calūnia in examinatione iudicis est qd nō audiat emtorem si verisimiliter suspicat litē ꝑ calūniam morā. ar. l. fideiussor. cū gloss. in versi. sed erit. que exponit sz in animo iudicis. ff. qui satisda. co. hanc tamen cautelam docui vt nō ea vtaris ad malum.

¶xxviij.

¶Cautela ꝙ quis nō teneatur actiōe iniuriarū.

DUctus ad carcerem vel ad alium locū vituperosum ꝑ militē vel alium officialē alicuius ptātis seu rectoris pōt agere actiōe iniuriaꝝ cōtra ductores. vt ꝓbatur in. l. iniuriaꝝ. §. si quis. ff. de iniur. et ideo sit cautus pretor vel rector si est oblatus libellus in actione iniuriaꝝ contra aliquē de sua familia elapso tpe ad dandū libellum ɔtra ipsum. de quo. in l. j. C. oēs cau. tam ci. ꝙ cri. faciat reum conuentū articulare ⁊ probare qd hoc fecit de mandato rectoris. ⁊ ipse etiam rector hoc confiteatur qd fieri fecerit hoc pro officio exercendo. nam tunc familiaris non tenebitur qꝛ debuit iussui rectoris obedire per. d. §. si quis. qd no. in. l. non videtur. §. qui iussu. de re. iu. nec etiam rector tenebatur ex quo est elapsum tps sindicatus licet alias teneretur ⁊ sic vterqꝫ erit securus: et ita in effectu no. Ang. in. d. l. iniuriarum. §. si quis. ff. de iniur.

¶xxix.

¶Cautela ꝙ valeant gesta a minori parte vniuersitatis vel collegij.

IN vocibus etiam habet locum ius actionis morte priuatione et suspensione. et ideo q̄ nolunt congregari possunt eoꝝ voces suspendi ⁊ priuari. ⁊ sic nō erunt de numero electoꝝ si sunt suspensi ex iusta causa. puta ꝑ contumaciam extra de cōsti. c. ex literis. ff. de fideicommis. lib. l. si legatario. §. j. et sic potest facere rector scholarium si due partes nolunt congregari priuet contumaces. et tunc voces eoꝝ erunt penes alios vel potestas vocum ex translatione. quia ista est puatio non translatio. ⁊ sic rector facta vniuersitatis expediret. ita no. dixit Bal. in. l. vnica in vlt. q̄stione. C. quando non pe. partes.

¶xxx.

¶Cautela qd quis non possit accusari criminaliter.

TU debes scire qd vbi pro eodē facto pōt criminaliter et ciuiliter ad vindictam agi si actum est in vno iudicio in alio nunqꝫ agi potest secus si nō sit actum ad vindictam ciuiliter sz ad prosecutionem rei familiaris. quia tunc exactione facta ex vna via non tollitur alia. vt probatur in. l. quod senatus. ff. de iniur. coniuncta. l. ij. §. j. ff. vi bo. et no. Ang. in. d. l. quod senatus. ⁊ ꝑpter hoc tu sumas cautelam qn̄ inter rixantes interuentu amicorum facta est pax. nam vt non possit criminari vel accusari iniuriam ferens ex magnitudine et ex grauitate pene ⁊ vt ita dixerim de solerti remedium est quod proponatur seu producatur libellus ciuilis ad vindictam. nā lata sententia sup ea non potest accusari criminaliter vt not. Ange. in. l. pretor. §. si dicatur. ff. de iniur. quod est valde no. melius tamē faceret iudex preueniendo in ꝓcedendo criminaliter ad vindictam publicam vel inquisitionem iuxta nota. in. c. qualiter ⁊ quando ij. de accu.

¶xxxj.

¶Cautele qd nō facta excussione contra debitorem possit fieri contra debitorem debitoris.

REgulariter quis nō pōt agere ꝫ tertiū possessorē vel debitorem debitoris nisi facta excussiōe. vt habetur in aut. hoc si debitor. C. de pigno. Sed cautela est ꝙ possit agi ꝫ debitorē creditoris ꝑ creditorē nō facta excussione etiā hoc modo videlz ꝙ creditor ideqꝫ debitor mandet ⁊ cedat suas actiōes suo creditori. nā tunc vt procurat ⁊ in rem suaꝫ habebit exercitiū directoriū. cōtra quas talis exceptio excussionis non facte nō poterit opponi: ⁊ dicit Cy. in. l. ij. in fi. C. qn̄ fis. vel priuat. qd ad eas mandandas poterit cogi per. l. si cōuenerit. ij. in prin. ff. de pig. ac. Et ideo sis cautus ꝙ in instrumento obligationis bonorū facias adijci qd extunc mandat tibi et cedat actiones cōtra suos debitores faciēs te procuratorē in rem tuā. ita dicit no. Saly. in. l. nomē circa fin. pe. questionis. C. q̄ res pig. ob. pos. ⁊ dicā in cautela seq. ¶In pcedenti cautela dictū est regulariter requiritur excussio: ⁊ ibi dedi vnaꝫ fallentiā cuꝫ vna cautela: sz nūc adde aliam videlz qd debitor cōstituat se tenere ⁊ possidere noīe creditoris oīa bona sua. iuxta no. in. l. qd meo. l. prin. ff. de acqui. pos. et. l. ab emtione. ff. de pac. vel si cōstituat possidere precario noīe creditoris. iuxta. l. interdum. ff. de acqui. pos. tunc si debitor alienet aliquam rem suā poterit creditor agere cōtra possessorē nulla facta excussione nō dico hypothecaria sed cōditione ex. l. fi. C. de acqui. pos. et etiā nō excussis alijs si plures erāt ad idē debitū obligati scōm Jac. bu. in aut. hoc si debitor. C. de pig. et ibi etiā ponunt doc. ⁊ idē sequitur Ang. ⁊ Raph. cu. et Jmo. in. l. exitus. ff. de acqui. pos. et Ang. in. d. l. fi. ⁊ in. c. cū venissent. de cau. pos. ⁊ propie. ⁊ in repertorio suaꝝ conclusionū. in ver. excussio. et Flor. in. d. aut. hoc si debitor. et Ang. de are. insti. de actio. §. Itē si quis in fraudē. ⁊ preterea semp sis cautus vt apponi facias. in fi. cuiuslibet instrumenti vbi est obligatio bonoꝝ vt adijciat q̄ bona dict9 debitor vel dicte partes cōstituerunt se tenere ⁊ possidere oīa bona sua vsqꝫ ad plenā ⁊ integrā satisfactionē. qꝛ hoc casu non erit opus excussione. ⁊ ita vidi sepius iudicari ⁊ ita in ciuitate verone practicatur.

¶xxxij.

¶Cautela ad impediendum rei alienationem.

MUlti sunt modi prohibendi alienationem alicuius rei ita ꝙ valeat et obseruatur prohibitio cum effectu. et vnum modū siue cautelā vidimus. s. Sed tūc adde aliā videlicz qd dicatur relinquo vel vendo vel dono vel cōcedo vel relaxo tibi talem rem cū hoc pacto ⁊ conditione qd tibi non liceat alienare. ⁊ si ad aliquez actum alienationis deueneris. tunc dominiū ad me reuertatur vel ad tertiū ⁊ in eo casu vt ex nunc prout ex tunc constitues te meo nomine vel tertij possidere. naz isto casu non expectato qd perfecte alienes. sed cum incipies alienare statim redit ad me vel transit ad tertiuz. et ita tenet Bar. in. l. qui absenti. §. j. in fi. ff. de acqui. pos. et. l. fili9 mulieris. §. diui. ff. de leg. j. ⁊. l. si ita quis. §. ea lege. et ibi per Ang. Raph. ⁊ Jmo. ⁊ docto. ff. de verb. obli. et per Ange. de are. insti. de ac. §. itē si quis in fraudē. qꝛ no. qꝛ sepe numero parentes prohibent filios alienare vt scias qualiter debes concipere verba.

¶xxxiij.

¶Cautela pro iniuriato si vult agere actione iniuriarum.

SCiant omnes quid si alicui est facta iniuria aio iniuriandi pōt agere actione iniuriaꝝ iniuriatus regulariter. vt habet. in toto ti. de iniu. ff. ⁊. C. insti. ⁊ maxime. in. l. si nō cōuiciū. per Cy. ⁊ doct. C. de iniu. Sed ista regula fallit qn̄ ille cui est illata iniuria malefactorem accusat vel iudicem instigat ⁊ sollicitat ꝙ malefactor torqueatur et dānetur ad vindictaꝫ publicā: qꝛ tunc si fuit punitus ꝑ iudicem non pōt postea agere actione iniuriaꝝ ꝑ iniuria sibi illata: qꝛ eoipso ꝙ fuit tortus vel condēnatus per iudicē satisfactū est iniurie sue scōm voluntatē suā. vnde videtur illā iniuriam ꝑ sui emendatione remisisse: vt est tex. et ibi Barto. in. l. sed si vnus. in. §. sed si ante iudicem. ff. de iniur. facit. tex. in. l. interdū. §. si furē ff. de fur. Unde sis cautus tu iniuriatus ꝙ aut tu nō facias ista aut si facis protesteris qd per hoc tu non vis tibi preiudicare quin pro tuo interesse agere possis actione iniuriaꝝ. l. fi. ff. de iniu. ⁊ ita tenet etiaꝫ Ang. de are. in suo tractatu maleficiorum. in ver. necnon ad querelam. in penul. colū. Sed aduerte qd lz iniuriatus in casu predicto non possit agere actione iniuriarum: pro vendito tn̄ potest agere actione. l. aquil. ad satisfactionem damnorum. l. seruus meus. ff. de iniur. scōm Ange. in. d. l. sed si vnius. §. sed si ante iudicem. ff. de iniu. quod bene no. quia de hoc fui sepe interrogatus.

¶xxxiiij.

¶Cautela pro illo qui secure vult emere rem litigiosam lite pendente.

DEbes scire ꝙ res litigiosa efficitur per libelli porrectionem ⁊ litis contestationē ita ꝙ solet dici qd non pōt vendi vel aliter alienari pendente lite donec duret litigiosa: vt habet. in toto ti. ff. de litigio. ff. ⁊. C. si tn̄ non efficit res litigiosa: qꝛ tale litigiū non obest nisi litigantibus tn̄ et non extraneis: vt est gloss. no. in. l. j. ver. non poterant. ff. de litigi. vnde si inter te et me contendatur de dñio alicuius rei dno tertij nō litigātes poterunt sup illa contrahere: nec eis obstaret vitium litigiosi ⁊ ideo sis cautus qn̄ vis emere rem litigiosam vt non emas eā a litigante de dicta re: sed a quodam tertio secundum Ang. qui ita no. in auct. de litigio. in princ. quod no. est.

¶xxxv.

¶Cautela pro assessoribus potestatis quod non patiantur scribi apud acta quod de eorū consilio potestas criminosum condemnauit.

QUādo fit processus per dñm potestatē vel aliū superiorē et fert sententia: ⁊ dz sub examine iudicis maleficioꝝ sicut cōmuniter fiūt inquisitiōes et sententie q̄ hodie formant per rectores terraꝝ dicitur ita fieri ꝑ iudices sicut per ipsos rectores: ⁊ ideo si iniustitia facta fuerit. ita tenetur iudex maleficiorū sicut rector: ⁊ ita no. Ange. in aut. de litig. §. tn̄. in fi. et ꝓ hoc alleg. tex. in. §. qn̄ vero. in aut. vt nulli iudi. vbi Ang. dicit per illum tex. qd si ptātes terrarū ferunt sententiam iniquā de cōsilio iudicū de curia et ꝙ qua pena tenetur potestas teneantur ⁊ oēs alij iudices: ⁊ ideo sint cauti assessores iudices maleficioꝝ ⁊ cōsiliarij qd nunqꝫ in actis patiātur scribi quod sententia eoꝝ cōsilio vel deliberatione ita lata fuerit: alias possent conueniri tēpore sindicatus ⁊ eam penam sustinere quam rector ⁊ po

Jsta cautela ē notāda pro assessoribus in ciuitate lugdunensi ꝙ nō subscribāt in sententijs criminalib9 sicut facere cōsueuerūt

testas. vt dicit Ang. in. d. §. qm̄ vero. Et sis cautus ꝙ etiā ꝑstiteris qd̄ tu nō consentis ne tacendo videaris cōsentire iuxta ea q̄ habent. in. c. nōne. de presum. ꝛ Bar. ꝛ doc. in. l. q̄ dotis. ff. solu. matri.

¶ xxxvj.

¶ Cautela contra illum qui dat operam ꝙ legatum alteri factum ordinatur a testatore.

Licet cū verbis blandis sit permissium inducere aliquē ad ipm̄ instituendū heredem. arg. l. fina. C. si quis ali. te. probi. tm̄ si aliquis per suas suggestiones operatur vt relictum ibi factum testatori adimat: vel qꝫ volebat relinquere ꝛ non reliquit sicut de facto sepe contingit in agnatis qui tm̄ testatori persuadent ꝛ bona sua q̄ pauperibus distribuenda reliquerat reliquit eadē eidem. tenetur tūc actione de dolo vel in factū subsidiaria illis quibus ademtū est vel ei⁹ sollicitudine nō relictū. ff. de doli. excep. l. j. ꝛ tene mēti qꝫ est casus quotidianus: vt dicit Ang. in. d. l. fi. C. si qs ali. ex quo tu sumas cautelam qd̄ si aliquis te instituit vel aliquid tibi reliquit ꝛ aliquis per suggestionem vel sollicitudinē vel importunitatem ad adimendū tibi relictum vel legatū ꝛ sibi relinquēdum qd̄ per actionē doli vel in factuȝ subsidiariā poteris petere ea q̄ tibi in testamento relicta sūt. facit. l. j. et quod ibi no. C. de pe. bo. subla. lib. x. et no. bene. qꝫ vidi semel de facto practicari.

¶ xxxvij.

¶ Cautela q̄uo valeat statutū qd̄ a sententia inferioris non possit appellari ad superiorem.

Vidistis in. c. veniens. extra de iureiur. ꝙ ciuitas q̄ recognoscit superiorē vel alius princeps inferior non possit facere statutū qd̄ a suis sententijs nō possit appellari ad superiorē. et habet per Bar. ꝛ doc. in. l. oēs ppl̄i. ff. de iusti. et iure. Sȝ nunquid possit adhiberi aliqua cautela vt tale statutuȝ valeat ꝛ seruetur precise. Dicas ꝙ sic hoc modo: videlȝ ꝙ oēs ciues ꝛ princeps inferior ꝑmittant et iurēt seruare statutū prout iacet et renūtient appellationibus interpositis ꝛ interponēdis in quacūq; alia forma. preterq; in forma a statuto cōcessa. C. de tem. appel. l. fi. in fi. nam ꝑ pactū pōt renūtiare appellatiōi ꝛ cause ꝛ scripture principali de necessitate sapit naturā appellationis. ar. ff. de susp. tu. l. postq; ꝛ sic per statutū vallatum pacto potest fieri plusq; per statutum simpliciter. Et si dicatur istud pactū fit per fraudem superioris. Rn̄detur ꝙ superiori nō dȝ hoc aspernari si partes inuicem cōponunt. vt. ff. de no. ope. nun. l. j. §. post operis. nā et possunt partes cōpromittere in arbitrū: ꝛ per hoc renuntiare appellationi. vt. l. diem proferri. §. stare. ff. de arbi. et vide glo. in. c. veniēs. de iureiuran. nec propter hoc dr̄ derogari superiori. et ideo a simili ita dicendū est in proposito ad hoc. C. de pact. l. et postq; liti. et. l. iij. C. de fide instru. et. l. tale pactum. et. l. q̄ prouocauit. ff. de pac. et istam cautelam ponit in effectu Bal. in. c. veniens. quam bene not. qui hȝ cōcedere statuta vel reformationes in ciuitatibus vel locis recognoscentibus superiorem.

¶ xxxviij.

¶ Cautela ad instituendum filium spurium

Nunc videamus cautelas quas multi conati sunt adhibere vt ꝑ indirectū parentes filijs spurijs vel alias illegitime natis hereditates vel aliquid relinquere possunt. vt habetur ꝑ Bal. in. l. si gener. ff. de his quibus vt indig. ꝛ. l. si is qui duos et ibi ꝑ doc. ff. de leg. ꝛ ꝑ doc. in. l. in tp̄s. in prin. ff. de here. insti. et per Bar. in. l. j. C. ꝑ so. ꝛ plenissime per excellentē doc. do. Lud. de sardis de ferraria i quodā suo libello de na. lib. et alijs illegitime natis seu de legitimatiōibus in vltima charta ꝛ multas per ordinem colligit Vber. de bob. Et pria est si veniētes ab intestato promiserūt vel iurauerūt spurijs nō attentare hereditatē patris. C. de na. li. l. j. nā tunc spurius obtinebit hereditateȝ scd̄m Vber. sȝ certe hoc nō ꝓcedit scd̄m prefatum Lud. qꝫ si veniētes ab intestato nō acceptarunt hereditateȝ applicatur fisco. vt. d. l. j. Aduerte tm̄ aut illa hereditas ex voluntate ꝛ iudicio est penes spuriū et tunc si veniētes ab intestato eam nō acceptant applicatur fisco. ꝛ ita loquitur. l. j. Aut ex volūtate patris et iudicio nihil peruenit ad filiū ꝑ se vel interpositam personā: tunc sequentes heredes vel veniētes ab intestato possunt mortuo patre relinquere donare vel vendere spurio: qꝫ hoc non reperitur prohibitū: nec est presumtio fraudis qꝫ vidētur potuisse de suo largiri. ar. ff. de iure fisci. l. in fideicōmissum. in fi. ꝛ ita pōt saluari qd̄ dicit Vber. secundū Ludo. prefatū. Ego de hoc allego tex. cuȝ gloss. notab. in aut. qui. mo. na. ef. sui. §. fi. col. vj.

¶ Scd̄a cautela est vt instituas spuriū ꝛ rogēs eū vt alij restituat. ꝛ tūc si nollet sibi restitui remanebit penes spuriū. ff. de. le. ij. l. cū ei. et. ff. si quis ali. test. prohi. l. j. §. sed et si legatū. ad trebe. l. cogi. §. q̄ solidū. scd̄m Vber. ꝛ de hoc habetur. in. l. anteq;. C de fideicommis. scd̄m do. Ludo. de sardis. in. d. suo tractatu. in fi. dicit qd̄ hoc non putat esse verum qꝫ talis hereditas est pro nō scripta. C. de here. insti. l. j. ꝛ ideo pertinet ad venientes ab intestato. vt ibi no. et. in. l. iij. ff. de his q̄ pro non scrip. Sed tu dicas qd̄ si ille cui dȝ fieri restitutio per spuriū nō vult acceptare restitutionē ipsius spurij. ꝛ hoc cōstat et tunc remanet apud spurium etiā legitima. qꝫ tunc spurius intelligitur habere ab eo potius quā a testatore argu. l. si nuptā. §. fi. ff. de fun. do. et argu. l. profectitia. §. si prius. cōiuncta gl. ibi. ff. de iure do. Aut renuntiat in fauorem viuentium ab intestato ꝛ hoc constat. et tūc applicabitur illis et non spurio eadem ratione. Aut sumus in dubio cui debetur hereditas ꝛ debetur veniētibus ab intestato. vt nota. in. l. j. C. de heredi. insti. nisi ex cōiunctione et amore personaꝝ aliud sit dicendum videlicet quod esset amicus spurij et non venientium ab intestato vel esset maior amicus. ar. l. sed si plures. §. in arrogato. cum ibi no. ff. de vul. ꝛ pupil. ꝛ. l. si proprio. §. procurator. vt in ceteris. ff. de procur. cum si. et hoc modo intelligas cautelā precedentem. ¶ Tertia cautela est quod pater instituat regem francorū vel alium similem et eius filios et nepotes vsq; in infinitum sub conditione si personaliter veniat ad capiendam hereditateȝ vel sub alia conditione non. Verosimiliter et interim relinquat spurium ꝛ eius filios et nepotes eius vsq; in infinitum curatores gubernatores et administratores dicte hereditatis: et qd̄ non possit ab eis peti ratio administrationis nec cogi ad prestandum fideiussorem a quibus redditione rationum et fideiussione eos liberet absolutaq; expresse vel instituat spurium cum capere poterit: q̄ institutio valet. vt. l. in tempus. ff. de here. instit. et interim relinquat eum curatorem vt supra et si capere non poterit substituat eius filios et nepotes. Sed certe hec cautela non prodest quia notorie fraus deprehenditur ex eo qd̄ est liberatus a

redditione rōnum ꝛ a prestatione fideiussoria. nā presumitur id fecisse sanguinis affectione vt. ff. de lib. leg. l. aurelius. §. tyrius. ꝛ illa prohibitione facta non posset ministrare ne sub pretextu liciti cōmittatur illicitum. C. de sac. san. eccle. l. sub pretextu. Item prohibetur administrare quocunq; colore vt heres: ꝛ sic ista cautela non prodest ꝓm do. Ludo. preal. qui dicit quod ita vidit consultum ꝑ Saly. ꝛ collegium bononiense. ¶ Quarta cautela est quod pater instituat vxorem vel aliaȝ personā ꝛ eam roget qd̄ restituat pro anima sua cui volet vel cui sibi videbitur. nam poterit illam restituere illi tertio qui pōt postea restituere spurio: ꝛ tūc filius obtinebit vel obtinere poterit. ff. de leg. iij. l. pater filiū. §. q̄dem. itē dicit Barto. in. l. fin. ff. de his qui. vt indig. tm̄ dicit hoc continere aliq̄d fraudis qua propter dicit prefatus dominus Ludo. quod aduertēdū est aut ille institut⁹ restituit spurio. ꝛ tūc presumitur fraus ꝛ maxime si oīa bona reliq̄t vt. ff. de lega. j. l. luci. §. j. ꝛ. ff. d̄ his q̄ in fraudē credi. l. oēs. §. lucius. maxime post restitutionem factam spurio quia eo reperto possideri bona patris presumitur fraus quasi per interpositaȝ personā. C. de natura. lib. e. l. j. ꝛ. iij. ꝛ in aut. q̄. mo. na. effici. sui. ꝛ alie. § ꝛ qm̄ q̄ eū rogat restituere arbitrio boni viri. ff. de fideicom. lib. l. fideicōmissaria libertas. ꝛ glo. in cle. sepe. d̄ verbo. signi. in ver. defensionē ꝛ per Barto. in extrauagā. ad reprimēdā super verbo videbit. ideo non potest eligere spuriū vt est glo. in. l. cum quidam de lega. ij. nam spurius non potest aliquid capere a defuncto. vt in aut. qui. mo. na. effi. sui. §. fi. sed capiens ex iudicio heredis rogati hoc modo. s. cui sibi videbitur videtur capere a defuncto ac si nominatim in primo testamento heres relictus esset arg. l. vnū ex familia. §. si de falcidia. ff. de leg. ij. ꝛ idē dico eadem ratione si restituit tertio cum hoc. qd̄ ille restituerit cui sibi videbitur ꝛ ille postea restituat spurio. et ita tenet Barto. in vno consilio quod incipit: grasso. de spoleto. Secus si restituat tertio absolute ꝛ ille postea tanq; rem suā donet vel relinquat spurio. qd̄ fieri potest vt dixi in precedendi cautela huius materie. ¶ Quinta cautela potest esse quod si pater instituat aliquē ꝛ illū rogat vt restituat spurio. nā tūc fideicōmissum est pro non scripto: ideo remanet apud eū a quo relinquitur vt. ff. de iure fis. l. non intelligitur. in prin. ꝛ sic ille heres nō tenetur restituere. tamen si vellet poterit insti. de fideicō. here. in prin. videt eū de suo largiri. ꝛ sic cessat suspitio fraudis. ar. ff. de iure fis. l. ita fidei heres. ꝛ hoc quidā approbant sed dicit do. Ludo. de sar. ꝙ si videt in dubio presumi ꝙ restituat nō rōne rem suam sed vt impleat voluntateȝ defuncti. vt probatur. insti. de fideicom. here. in prin. nisi ex alijs coniecturis appareat ꝙ voluerit de suo largiri puta: quia est talis ꝑsona cui verosimiliter donasset quamuis nō fuisset rogatus: ꝛ ipse ꝑtestat ꝙ nō vult de suo largiri ar. ff. de proba. l. procula. non tamen sufficeret sola protestatio. argu. ff. de leg. iij. l. cum quis. §. item. ꝛ de proba. l. qui tantū. ¶ Sexta cautela est si pater instituat aliquem et institutus accommodet tacitam fidē de restituēdo spurio quia tunc poterit spurius deferre fisco et lucrabitur dimidiam hereditatis aliam dimidiam habebit fiscus. ff. de iure fisci. l. edicto. in princi. §. ad heredes. ꝛ. l. senatus. §. senatus ꝓm Vber. de bo. et ita videtur velle glo. in. l. j. co. ti. sed dicit prefatus do. Ludo. ꝙ non arbitratur hoc indistincte ꝓcedere. aut eū est natus ex incesto coitu aut ex alio primo casu primo instituit succedentes ab intestato de quibus fit mentio in. l. si q̄s incesti. C. de inces. nup. ꝛ tunc habet locū qd̄ dictū est. qꝫ aufertur ab illo a ccommodante tacitā fidem tanq; indigno: aut instituit alios q; illos de q̄bus ibi habetur. ꝛ tunc qꝫ nō habet testator cum eis testamenti factionem non auferetur ab eis tanq; indignis. Quia non possunt esse heredes vt requiritur. ff. de iure fisci. l. eius qui delatorem. in fi. est ergo pro non scripto: ꝛ sic nō applicatur fisco. si nō applicatur fisco nō habet locum delatio vt eo. ti. si metallum. si vero sit natus ex alio coitu. tūc habet locum qd̄ dictū est supra ꝓm Vbertū. sed periculum testatoris est ne ab alio preueniatur in defendēdo puta ab ipso herede tacite rogato vel ab alio: quia tunc spurius nihil haberet vt habetur in. l. j. in prin. eo. ti. ꝛ q;uis non preueniatur et tamen non consulitur ei plene. quia tunc nō haberet nisi dimidiam. ¶ Septima cautela est qd̄ si spurius contrahat societatem oīm bonorū cum aliquo. ꝛ pater illi socio mutuet magnam pecunie quantitatē ꝛ postea ei legit liberationē. tūc illa liberatio prosit illi spurio q;tum ad dimidiā illius quantitatis. ff. de lib. leg. l. si quis duos ꝓm Vber. ꝛ Dy. ibi idē est dicendum si illū sociū heredem instituat. nam nunc hereditas adquitur societati. ff ꝑ socio. l. si societatem vniuersorum: ꝛ sic spurius habebit dimidiam ꝛ potest esse ratio qꝫ nec hereditas nec liberatio relicta socio queritur socio ipso iure sed queritur socio ꝛ postea venit cōicanda tanq; sit de bonis socij. ꝑbat in. d. l. societatem. et ꝑ gl. eo. ti. l. iij. §. tū specialiter. Spurius ergo his casibus nō capit de bonis testatoris: sed de bonis socij qd̄ potest. vt est glo. in aut. quibus mo. na. effi. sui. §. fi. ꝛ hanc cautelā dicit Bar. esse bonam nisi appareat fraus ꝓm ea q̄ no. Bar. ꝛ doc. in. l. si post contractū. ff. de do. ꝛ dicit do. Ludo. ꝙ presumet fraudē in dubio maxime qꝫ nō potest dici ꝙ socius donet de suo ꝓprio: qꝫ cogit cōicare ergo non donat. ff. de re. iud. l. donari. ideo potius dicit adquiri filio per interpositā ꝑsonam mediante iudicio testatoris qd̄ est prohibitū ꝑ predicta. ideo ista cautela non videtur esse tuta ꝓm eum. Sed Bal. in. l. j. in. iiij. q. C. pro so. tenet indistincte ꝑdictam cautelā ꝛ dicit eam esse bonam. Sed circa ea posset dici quod si considerando personā socij. an pater spurio reliquit. qꝫ si erat amicus patris cui verisimiliter esset etiam existente societate cuȝ filio relicturus. ꝛ nunc indistincte ꝑdicta cautela sit vera: qꝫ cessat omnis suspitio ꝑsumtionis. ar. l. si plures. §. in arrogato. ff. de vulga. et pu. sed si nulla affinitas coniunctio vel amicitia esse cum illo socio tunc ego crederem dictam cautelam nō sufficere. et tunc diceret filius socio adquirere potius ab ipso patre ꝑ interpositā personam a socio suo vigore societatis per predicta. ¶ Octaua cautela est quod pater instituat filium spuriuȝ cū capere poterit q̄ institutio valet. ff. de here. insti. l. in tēpus. ꝛ est glo. in. l. sicuti. ff. qui. mo. vsufru. amit. Nā nūc pēdēte cōditiōe petit institutionē ꝛ bonorū possessionē ꝓm tabu. l. ij. §. sub conditione. ff. de bono. posses. ꝓm tab. secūdū Bal. in. l. fi. C. de his qui sunt sui vel alie. iur. qui dicit se ita multoties consuluisse. sed ꝓm do. Ludo. tunc concedit ꝓm tab. institutio quando potest ab intestato succedere. vt dicit ibi notabilr̄ vtbic. ¶ Nona cautela est ꝙ de iure canonico ꝑt relinq̄ alimenta spurijs extra de eo qui dux. in ma. quam pol. ꝑ adulte. c. cum haberet ꝙ reliquat pater filio suo vnū fundū ꝑ alimonijs ꝛ post mortē spurij relinquat eius filijs et heredibus illum fundū ꝓm Bar. in. l. fi. de his quibus vt

sn lig.qꝺ etiā est verbū nisi excedat magnam quā-
titatem respectu alimētoꝝ ꝙ tunc ꝑsumet fraus.
¶ Decima cautela est ꝙ pater instituat aliquē et
grauet eū vt det spurio cētū.ff.de iure fis.l. si ita fi-
dei.ſm Dy.sed Bar.dicit hoc esse cōtra tex.l.qꝺ cō
ditiōes.ff.de dona.causa mor.nā illud non rema-
net apud spuriū:sed aufert ab eo tāq̄ ab indigno
et applicat fisco.vt.ff.de cōdi.ꝛ ꝺ emō.l.heresmens
ſʒ Bal.in.l.sociū q̄ eū. in apostillis.ff.pro socio.re
citat Ricar.de malū.tenere cum Dy.respondet ꝙ
q̄uis spurius nō possit aliquid habere ex re pa-
tris.tamen pōt aliquid propter rem patris. ff.de
pe.lega.l.eo tempore.in fi.ff.de edil.edic.l.cuʒ au-
rem.§.itē si legatū.ꝛ de coniū.cuʒ emanci.li. l. j.§.
nunc videamus.C.de aduo.diuer. iu.l.fori.et di-
cit do.Ludo.ꝙ hoc putat esse verum q: non repe-
ritur expresse prohibitum ergo videtur concessuʒ
l.necnon.§.sed quod eis.ff.ex quibus cau.maio.ꝛ
in.c.inter corporalia.de transla.prela. et vide glo.
in aut.qui.mo.na.effi.sui vel alie.iniur.§. fin. nec
obstat.l.quod conditionis.q: ideo inspicitur siqd
ad eum peruenerit directe vel indirecte.hic auteʒ
de eo qui est incapax ratione delicti testatoris iō
nō inspicit an ad eū aliquid perueniat.ſʒ in mate
ria testatoris sufficit ꝙ bona sua ad spuriū non ꝑ
ueniant:et hoc procedit nisi manifesta fraus ap-
pareat vt q: hereditas valebat centum ꝛ eum ro-
gauit.vt tantundē redderet. ꝛ ita potest intelligi.
d.l.quod conditionis. ¶ Undecima cautela est si
hʒ pater amicū de quo ꝯfidat:eū instituat ꝛ nihil
aliud dicat scʒ expresse.sed inter ipsuʒ ꝛ eū roget.
vt filio restituat.nā nūc poterit ille restituere spu-
rio.q: nō poterit ꝓbari eū fuisse rogatū nec etiaʒ
fraus ꝑsumit:q: nō apparet ꝙ fuit rogatus taci-
te ver expresse:immo videt potius de suo largiri
nec est veꝝ ꝙ si reperiatur bona patris possidere
ꝑsumat fraus:vt.l.j.C.de naturali.lib. q: illud nō
ꝓcedit nisi ostēderet ipʒ possidere interueniente
iudicio vel volūtate patris.ita potest intelligi.d.
l.sed.certe ſʒ do. Ludo.hoc rēdit ad interitū salu
tis eterne.q: q̄uis ꝓbari nō possit.tn̄ est fraus.et
tā rogās ꝙ rogat' teneret in aiaʒ suā ad satisfaciē
dū veniētibus ab intestato q̄ eis auferūt heredita
tē q̄ eis de iure debebat.ꝛ iō meli' est ſm eū ꝙ in-
stituat illū amicū suū ꝛ nihil aliō dicat:ꝛ ille pote-
rit spuriū instituere:ꝛ hoc approbat Spec.in ti.de
succes.§.j.versi.sed qd si pater.ꝛ est cōis cautela ſʒ
do.Lud.q̄ dicit ꝙ raro reperiunt amici q̄ restituāt
nō rogati. ¶ Duodecima cautela est ꝙpater in te
stamēto dicat qualiter est cōtētus ꝙ filius suus ēt
post mortem suam possit legitimari.nā tūc ꝓpter
consensum patris etiaʒ eo mortuo filius poterit
legitimari et patri succedere etiā extātibus aliis
liberis:vt no.Bar.ꝛ etiam doc.ibi in.l. gallus.§.ꝛ
quid si tantum.ff.de lib.ꝛ posthu.ꝛ postea dicat.et
ego instituo filiū meum spurium in toto vel in ꝑ-
te prout voluerit eum capere poterit.nam talis
institutio facta sub tali conditione valet: vt est ca
sus in.l.in tempus.in prin.ff.de heredi.insti.ꝛ hoc
modo valebit institutio:et filius etiam post mor-
tem partis potest se facere legitimari et succedit ꝛ
ista est optima et tutissima cautela pro illis q̄ ha-
bent filios vel coniunctos rebelles quos vellent
heredes instituere ne fiscus succedat.dicunt enim
instituto talem si ꝛ quando peruenerit ad gratiā
domini.quod bene no.

Aliud dicat. Hic. pōt etiaʒ periculuʒ salutis imminere testatori q̄ i mētegerit ꝙ ille amicus institutus restituat spurio ꝛ auferat heredi tas veniētibus ab intestato; q: q̄ ad forū poli voluntas reputatur ꝓ facto.

¶ xxxix.

¶ Cautela ad excusandum mandantē committi
delictum ꝙ mandatarius dicat se commisisse de-
lictum non exequendo mandatum.

Vidimus ꝙ plures casus in q̄-
bus qs potest liberari a morte.hic ad
de vnū aliud.Nam si quis mandauit
tytio vt interficeret caiuʒ ꝛ interfecit
si tytius dicat ꝙ hoc non fecit exequē
do mandatū sed motu proprio.q: erat suus prin-
cipalis ꝛ capitalis inimicus nam ei credendū sit
in excusatione mandantis:ꝛ multi doc. mouerūt
hanc questionem extra de homici.ad audientiaʒ:
ꝛ clare non responderunt.Tu dic ꝙ est recurren-
dum ad cōiecturas ꝛ in dubio ꝑsumit contra mā
datarium.vt.l.sepe.ff.de verb.sig.nec est bonuʒ te
stimonium delinquentis.vt.l.fi.de acc.Glo. tn̄ di-
cit in simili casu ꝙ si quis deprehendat cū aliqui-
bus ꝛ confiteat qꝺ prius cōtraxerūt matrimoniū
adinuicem ꝛ se excusant vt est glo.no.in.l.pe.C.de
fideiu.Sed in hoc credo ꝙ inspiciant coniecture
ꝛ quia ficta matrimonij cōfessio nō excusaret.arg.
ff.de dona.l.donationes in concubinā in princi.
ita non dicit Bal.in.c.j.§.in reuerti.in.v.col.ti.de
pa.iur.fir.in vsi.feu.Ex quo sumas cautelam ꝙ si
aliquis accusat ꝙ mandauerat homicidium com
mitti.si cōmittens erat inimicus capitalis occisi
ita ꝙ verisimiliter eū occidisset propter suam ini
micitiam ꝙ ipse examinetur ꝛ deponat si verum
est qꝺ ipsam interfecit non propter mandatū:sed
propter inimicitiam propriam et mandans libe-
rabitur quod bene no.

¶ xl.

¶ Cautela in fauorē illius q̄ mandato alterius
occidit alterum ꝙ mitigetur eius pena.

Nota ꝙ lʒ mandatum in deli
ctis non excusat in totum. tn̄ miti
gat penam:q: si quis ex mandato
dn̄i aliquē interfecit dānat in me-
tallum et morti ciuili traditur vbi
sine mandato morti naturali tra-
deretur.vt est casus in.l.seruus. C. ad. l.iuliam de
vi.facit.l.graccus.C.de adul.qꝺ no. propter eum
qui mandato tyranni aliquem occidit :nam licet
non excusetur pena tamen mitigabitur: q: mor-
ti naturali non tradetur ſm Bar. et Saly.in.d.l.
seruos.quod nota vt scias adiuuare illos qui in-
terficiunt homines de mādato dominoꝝ suoꝝ.

¶ xlj.

¶ Cautela ad compromittendum
vel transigenduʒ super rebus decisis
per sententiam.

Potest adhiberi modus et cau-
tela transigendi et faciendi compro-
missum super rebus iudicatis.ꝛ sic su-
per rebus decisis hoc modo: scilicet si
dicatur in cōpromisso vel in trāsactio
ne ꝙ fit cōpromissum vel trāsactio de oibus ꝑti-
bus ꝛ que in futurum fieri possent intelligitur su-
per omni eo super quo fuit arbitratū vel transa-
ctum .nam hoc modo faciendo compromissum
vel transactio valebit super rebus decisis. et ita
ita no.Angel.in.l.j.ff.de transactio.l.naʒ hi. §.sed
cum licet .eodē titulo .nisi lex prohibeat fieri trās
actionem. nam tunc nihil operabitur fingere li-
tes.vt in.de.§.sed cum licet.ꝛ ibi de hoc notat.An
gel.et de hoc etiam dic vt ibi per docto. et in.l .c.
exposita.de arbi Secundo modo potest fieri com
promissum super re decisa in transactione si com
promittentes vel exigētes iurēt stare oi eo qꝺ trās
actum vel arbitratū fuerit per arbitratores ſm
bart. doc.no.in.l.si qs maior.C.de transac.ꝛ hoc

operat virtus iuramēti qꝺ dʒ seruari si possit sine
interitu salutis eterne.vt in.c.cū contingat de iu-
reiur.

¶ xlij.

¶ Cautela pro cōuictis in actu carnali illicito si
volunt euitare iudicis condemnationem.

Aliquando cōtingit qꝺ duo.scʒ
masculus ꝛ femina cōiungant in actu
carnali q̄ non erant coniuges:sed esse
possunt et accusantur vel iudex proce
dit contra ipsos cautela est si volunt
euitare condemnationē qꝺ iurent qꝺ ante coituʒ
clā cōtraxerūt:ꝛ ꝓpter hoc euitabūt cōdēnationē
vt est glo.no.in.l.pe.C.de fideiuss.et ibi per doc.ꝛ ꝑ
Bal.in.l.vnica.C.de confes.

¶ xliij.

¶ Cautela quꝺ debeat interrogari testis.

Tu scis qꝺ qui deponit per ver
bum credo licet regulariter non pro-
bet vt habetur in.c.cū causam.de testi
ꝛ.l.testium.eo.tn̄ si testis concludit ra
tionem contingentē necessario ꝓbat
vnde testis interrogatus sup mutuo dixit : credo
qꝺ mutuauit:quꝺ scis.respondit q: presens fui et
vidi numerare:valet illud dictū:q: attendit ratio
q̄ limitat dictū:.vt.l.eius dictū.ff. de pac. ꝛ habet
in.l.eius solam.C.de testi.et ita tenet Bal.in.l.cō-
uenticulā.C.de episc.ꝛ cle.ꝛ in.l.data opera.C.qui
accu.nō pos. Et ideo tu qui es examinator testiū
pro amico ꝛ vides testem ꝓductū ꝑ partem aduer
sam:ꝛ interrogatur per collegā tuū etiā examina
torē tuū.si testis deponat per verbū credo qꝺ exa-
minator contra quem testis ꝓducit dicit nō curo
qꝺ fiat alia examinatio:q: satis bene deponit.nā
tale testimoniū nō valebit : q: deponit solūmodo
de credulitate:ꝛ ideo sis informatus qn̄ ꝓducunt
interrogatoria tua :vt dicas in rubrica interroga
tionū si testes examinati dicant se in his scire vel
credere ita esse:vt in capitulis continetur ne fiant
alie interrogationes seu non interrogentur vlte-
rius . nam hoc casu nō debebit interrogari testis
qui diposuit se ita credere:quia interrogationes
solent fieri ad instantiam illius contra quem te-
stes examinantur:vt habetur.in.d.c.cum causaʒ.
ꝛ in.c.per tuas.de testi.quod bene no.

¶ xliiij.

¶ Cautela quomodo ab executione nec a ꝓnun-
tiatione de exequendo non possit appellari ꝛ quā
do possit.

Nota qꝺ licet ab executione sen
tentie que est facti nō possit appella-
ri:vt in.l.ab executore.in prin. ff. de
appella.ꝛ in.l.ab executione.C.quo
rū appe.nō re.ꝛ.ij.q.vj.§. sunt quorū
ver.ab executiōe.ꝛ habet in.c. nouit. extra de ap-
pel.tn̄ a ꝓnuntiatione de exequēdo pōt appella-
ri:vt est glo.in.d.l.ab executore.in prin. ꝛ ibi no.ꝑ
doctores. Et ideo sumit in practica cautela quod
qn̄ sentētia est lata ꝑ te transiuit in rem iudicatā
qꝺ realiter eam exequi facias sine aliqua pronun-
tiatione hoc modo: videlicet q: iudex dicat qꝺ exe
quendo sententiā concedit victori familiā ꝛ mini
stros suos ad capiendum debitorem ꝛ pignora:vl'
ad mittendum vincentem in possessione . ita di-
cit Ange.de perusio se multis vicibus procurasse.
in.d.l.ab executione : q: tunc ſm oēs non poterit
appellari:et idem etiā tenet.d.Ang.de are. in.d.l.
ab executore.in prin.qꝺ not. ¶ Regulare est qꝺ ab
executione sentētie nō potest appellari : vt dixi in
ꝑcedenti cautela.Queritur nunqd sit aliqua cau-
tela ꝓpter quā possit appellari qn̄ iudex est caut':
q: non vult ꝓnuntiare simpliciter exequat senten
tiā:vt dictuʒ est in cautela precedenti. dicas quod
sic.nam tu qui es aduocatus rei et vis appellare
debes apponere tuam exceptionem : et si ea non
obstante exequitur.poteris ex hoc capite appella
re:quia iudex debuit audire exceptionem in exe-
cutione ꝛ ea non obstante ꝓnuntiare sententiaʒ
exequendā esse al's diceretur excedere modū. ꝛ sic
posses appellare ꝑ dictaʒ. l. ab executione. immo
dico plus scđm Ange. in dicta.l. ab executione qꝺ
si ex forma statuti non possit appellari ab execu-
tione:non possit appellari a ꝓnūtiatione ab exe-
quēdo vt est perusij:cautela est qꝺ tu aduocat' rei
si vis appellare opponas ſm Ange. in.d.l. ab exe-
cutore:aliquā exceptionē ad impediendum execu
tionē:ꝛ si iudex ꝓnuntiabit sentētiā vel instrumē
tū exequendū appellabit ex hoc capite:q: reijcien
do tuas exceptiones modū excedit in exequendo
Nam iudex reijciēdo exceptionē quā nō debet eij-
cere modū excedit:vt dicit glo.in.d.l.ab executio-
ne.in ver.excedat.ꝛ ideo hoc casu non est ꝓhibita
appellatio ab excessu:vt.d.l.ab executione. et dixi
in precedenti cautela qꝺ singulariter no.

¶ xlv.

¶ Cautele ad instruendū iudicem ꝯtra appellan
tem friuole causa differendi iudicium.

Si vis illaqueare appellantem
causa differendi iudiciū tu iudex po-
tes vti multis cautelis. ¶ Et prima
cautela est qꝺ si appellās cōparet in-
fra terminū et petat ap'los in debita
forma.respōdeas et dicas:ego non possum nūc ti
bi tradere:venias die vltima termini in tali hora
puta.xviij.nam tunc si nō venit ꝛ non cōparet ap
pellans illa hora corā dicto iudice a quo ꝑ dictis
apostolis appellatio manet deserta nec excusabit
si ante cōparuerit siue post: vt in clemen.q̄uis.de
appel.et ita dicit do.Matth.de mathe in suis sin
gularib' notabi.in notabi.xxij.qꝺ incipit nota pra
cticam qua vti potest iudex. ¶ Secunda cautela
est qꝺ iudex assignet sibi appellanti terminū cōpe
tentē infra quē appellans iter arripiat causa ꝓse-
quende appellationis.nam si eo elapso non ince-
pit iter arripere appellatio erit deserta : vt est ca-
sus in.c.peruenit.ij.de appella. ꝛ in.c. cum causa.
de re iudi.et ibi no.per doc.in.c.personas.et in.c.
ex insinuatione de appel.et vide no.per do.Mat.
in.d.xxij.no.ꝛ idem etiam no.per omnes doc.legi
stas.in.l.preses.C.de appella. ¶ Tertia cautela est
qꝺ iudex a quo assignet certū terminum competē
tem infra quem appellans se tenetur presentare
iudici ad quē : qꝺ si non fecerit appellatio erit de-
serta vt est casus in.c.ꝑsonas.de app. ꝛ ibi no.per
doc.ꝛ in.d.c.ex insinuatione.eo.ti.ꝛ.d.l.preses.C.
de appel. ¶ Quarta cautela est qꝺ iudex a quo est
appellatum assignet ꝛ figat terminum appellan-
ti infra quem presentet apostolos iudici ad quem
quod si non fecerit appellatio deserta habebitur:
vt probatur per tex.ꝛ glo. et ibi habetur per doc.ꝛ
l.preses.C.de appel.et ita etiā tenet do.Matthe.
de ma.in suo notabili.xxij. ¶ Quinta cautela est
quod iudex a quo assignet certum terminū infra
quem appellans debeat facere fideʒ iudici a quo
quia se presentauerit coram iudice ad quem infra
terminum sibi statutum:vt dictum est in precedē-
tibus cautelis quod si appellans non fecerit ſm
communem et veram opinionem docto.appella

tio nõ erit deserta: q: nõ reperitur iure cautũ: sed
tamẽ ista assignatio termini habebit istũ effectuz
qđ iudex a quo poterit sentẽtiã suã exequi: nec vn
q̃ retractabitur executio nisi demum lata sñia in
causa appellationis si iudicatũ fuerit bene appel-
latum ꝛ male iudicatum: ita singulariter dicit Fe-
de. de senis in cõsilio suo. xxij. qđ oĩno vide: ꝛ idem
tenẽt doc. in. d. c. ꝑsonas. ꝛ in. c. ex insinuatiõe. de
appel. ꝛ idẽ tenet do. Lud. de ro. in. cxiij. singulari
qđ ꝑpetuo no. ¶ Sexta cautela est qđ ꝑ iudicez a
quo ꝑfigatur certus terminus cõpetẽs ad ꝓsequẽ
dũ appellationẽ q̃ elapso si nõ fuerit ꝓsecuta ra-
ta manet sñia ꝛ iudex a quo poterit eã executioni
mãdare nec tractari põt: vt est casus in. c. cũ sit ro-
mana. extra de appel. ꝛ habetur in. c. cuz causam
de re iudi. ꝛ. c. ex insinuatione. de appel. ꝛ in. l. pre
ses. C. eo. ti. per do. Lud. de ro. in. clxx. sing. ꝛ per.
d. Matth. de ma. in. xxij. notabili. ꝛ intellige prose
cutionem appellationis finiende: quia talis ter-
minus non potest assignari per iudicem a quo. et
in. d. c. ex insinuatione. ꝛ no. glo. ordi. in. d. c. cum
sit roma. sed intellige de termino app. prosequen
de vel inchoãde: vt est casus qui ita debet intelligi
in. d. c. cum sit romana. ꝛ in. d. c. cũ causa. ꝛ intelli-
ge oẽs predictas cautelas qñ iudex a quo detulit
appellationi. alias autem si nõ detulisset. sed ince
pisset procedere post appellationẽ interpositam
non posset assignare aliquẽ de predictis terminis
vt singulariter no. Inno. in. c. fi. extra de accu. ꝛ do.
Lud. de ro. in. clxv. sing. ꝛ habetur in. d. c. cuz sit ro
mana per doc. ¶ Septima cautela est quod ille q̃
credit habere sñiam pro se faciat qđ iudex admo-
neat partem vt compareat in tali termino ad au
diendum sñiam: q: si non comparebit in termino
ꝛ fertur sñia ille admonitus per iudicem nõ pote
rit appellare: ꝛ est ratio: quia simplex admonitio
iudicis habet vim peremtorij: ꝛ constituit iussuz
in vera contumatia adeo quod poterit postea ap
pellare si non comparuerit vt est gl. vade no. in. l.
ij. C. quõ ꝛ qñ iudex que ita vult per illũ text. ꝛ ibi
hoc no. singulariter Ang. qđ ꝑpetuo tene menti.

¶ xlvj.

¶ Cautela qđ valet prescriptio cũ malefide

Vidimus in. c. fiñ. de prescrip.
quod possessor malefidei nullo tp̃e pre
scribit: ꝛ istud debet obseruari etiam
in foro ciuili ẜm veram opi. vt ibi dixi
sed cautela est ẜm Bald. ad hoc vt ali-
quis laicus possit prescribere etiam cũ malafide:
ꝛ qđ oẽs prescriptiones sint licite qđ fiat statutuz
in ciuitate generale qđ oĩa statuta loquẽtia de pre
scriptionibus habent vim contractus ꝛ cõsensus
vtriusq; partis ibi nõ potest dici quod proprie sit
malafides. ff. de re. iudi. l. non fraudantis. facit. l.
cum donationis. C. de transac. ꝛ probabiliter aĩa
saluatur ꝛ voluntas ciuiũ bonum publicũ obser-
uatur: ꝛ hoc consilium est de ingenio meo. ita di-
cit. B. in. d. c. fi. de ꝑscrip. vbi vide.

¶ xlvij.

¶ Cautela ad hoc q̃ priuilegiũ non intelligatur
reuocatũ per legẽ gñalem illius qui illud ante cõ-
cessit scz qđ annectatur ꝛ incorporetur statutis.

Domini et principes sepenume
ro concedunt priuilegia imunitatis
et exemtionis alicui benemerito de
republica ꝛ processu tp̃is per legẽ ge-
neralẽ cassant ꝛ annullant omnia pri
uilegia exẽtionis ꝑ eos cõcessa. Cautela est qđ nõ
possit reuocari vz qđ faciat inseri in libello statu-
torũ ciuitatis qñ ei cõcedit̃ hoc priuilegiũ. et hoc
debet inseri qñ reformant̃ statuta. vel si non refor
mant̃ dicet̃ ꝛ hoc priuilegiũ addat̃ statutis nr̃is: ꝛ
pro statuto etiã intelligat̃ nã hoc casu qñcũq; dñs
vel princeps cassaret oĩa ꝑuilegia tñ nunq̃ de isto
intelliget̃ in statutis inserto nisi de eo fieret exp̃s-
sa mentio. istud ꝓbat̃ ꝑ gl. in aut. qua i pro. C. vbi
de crimi. agi opor. ꝛ ibi hoc tenet Paul. de ca.

¶ xlviij.

¶ Cautela ad hoc vt quis semper teneatur de ca-
su fortuito.

Regula est quod simplex con
ductor nõ tenet̃ tp̃e guerre soluere
pensionẽ. si nõ põt recipere fructus
vt. l. itẽ querit̃. §. exercitu. ff. loca. idẽ
qñ non põt recipe ꝑpter aliquã tẽ-
pestatẽ. l. si merces. §. vis maior co.
ti. ꝛ. l. ex conducto. §. j. Idem qñ ex alia causa fruc
li percipere non potest puta propter sterilitatem.
vt. l. si no. in princ. cod. ti. ꝛ in capitu. propter steri
litatem. in prin. extra de loca. sed de libellario du
bium est sed veritas est quod non tenetur. vt not.
in. l. j. C. de iure emphi. per doct. ꝛ in. d. c. propter
sterilitatem. Sed cautela est qđ sine dubio in om-
nibus predictis casibus teneatur indistincte tam
conductor q̃ libellarius ad soluendũ pensionem
si instrumento locationis renuntiatũ est ꝑ cõdu-
ctorem vel bellariũ seu emphiteotam exceptione
doli mali conditione sine causa etiã iusta. Et cum
consilio quo conductor vel libellarius se tueri pos
set a prestatione pensionis nam tunc tenetur ad
solutionem mercedis etiaz si guerra superueniat
post locationem ẜm Alberi. de ro. qui dicit se obti
nuisse coram collegio pergamensi. vt ipse no. in. l.
item queritur. §. exercitu. ff. loca. et ita dicit in lõ-
bardia obseruari. quod bene nota.

¶ xlix.

¶ Cautela quando instantia perit quod reiteren-
tur omnes termini.

Licet de iure canonico instan-
tia cause principalis nunq̃ pereat vt
in. c. pen. extra de iudi. tamen de iure
ciuili in causis ciuilibus perit trien-
nio in criminalib' biennio. ita qđ nec
de cõsensu partiũ potest prorogari. vt est casus in.
l. properandum in prin. et ibi no. C. de iudi. intan
tum quod peremta instantia pereunt omnia acta
vsq; ad litẽ contestatã: ꝛ multa alia que fiunt post
litem contestatam. vt habetur plene per Bartol.
in. l. cum lite mortua. ff. iudi. sol. ꝛ no. in. l. properã
dum. in princ. ꝛ sic est necesse de nouo incipere ꝓ-
cessum. vt in dictis iuribus habetur. Sed tu adde
hanc cautelam quod partes sibi promittant adin
uicem per solennem stipulationem et etiam per
iuramentum quod si trienniũ labatur anteq̃ cau
sa expediatur quod vnico contextu actor et reus
teneantur producere libellum et responsiones et
replicationes ꝛ omnia acta sigillatim de nouo ẜz
l. quenam. cum ibi nota. et per glo. Bar. et docto.
ff. de procura. nam tunc licet instantia dicatur per
emta iure. nullus tamen in expensis condemna-
bitur sed procedetur iudicio de nouo. si dicat̃ cau-
tela non prouidet vt instantia nõ pereat istud est
fatendum tamen prouidet ẜm intentionem par-
tiũ: scz ꝑpter expensas. et ne de nouo habeant fa-
cere singula acta de tempore in temp' sicut facta
fuerunt in prima instãtia. quod bene no. quia ita
sepe practicaui.

¶ l.

¶ Cautela quod non respondens positionibus
habetur pro confesso.

Ille qui respondet positionib'
regulariter habetur pro confesso. tñ
requirit̃ sententia super hoc vt in. c. ij
de confes. li. vj. ꝛ. l. ij. §. qđ si actor. C. de
iura. calũ. Aliqs non respondet posi-
tionibus est ne aliqua cautela q̃ ipse non succum
bat. Dicas q̃ quidã aduocatus adhibuit hãc cau-
telam cum clientulus suus debebat haberi pro
confesso q: non respondit positionibus. naz fecit
causam cõmitti consilio sapientis sub hac forma
que essent partes iudicis in diffiniendo: ꝛ q: non
erat pronuntiatum q̃ positiones haberẽtur pro
confessatis. non potuit consultor cõsulere super
eius positionibus tanq̃ ꝯfessatis. ꝛ sic stetit actor
absq; probatione ex forma cõmissionis cuz nihil
nocuerit cum respondisse. ꝛ ideo tu aduocate par
tis alterius esto cautus ne clientulus circũuenia
tur in forma puncti qñ transmittitur ad consulẽ-
dum. dicas ergo iudex commisit quid iuris nun-
quid diffiniendum exagitatur. ita dicit Bald. no.
in. c. vnico in fi. de lite contesta. ꝛ est ratio q: quan
do punctatur causa diffinienda intelligitur de dif
finitiua ar. l. penul. §. biduum. cum glo. ff. quãdo
appel. sit vnde cum vigore commissionis debeat
consultor iudicare tñ super causa principali ꝛ sic
diffinitiue ꝛ non super interlocutoria. sequitur q̃
cum sit pronuntiatum interlocutorie positiones
haberi ꝑ confessatis q̃ nec iste cui nec causa com-
missa iudicare vel consulere poterit. sed cum cau-
sa committitur quid iuris intelligitur esse cõmis-
sum vt super oĩbus consiliũ detur. nam questio ge
neralis est omnia capitula complectens vt. l. eius
qui in prouicia. ff. si cer. pe. vnde si cõmittit̃ alicui
questio cõsulenda per istum modũ quid iuris ni-
si super omnibus consiliũ reddatur nõ videtur cõ
silium reddidisse ar. ff. de arbi. l. quid tamen vt di-
ctrno. Barth. in. c. j. in prin. in ti. de controuersia
inuesti. in vsi. feu. ꝛ not. per Ange. in. l. querebatur
in prin. de testa. mi. ff. ꝛ. l. si fundum sub conditio-
ne. §. stichum sempronio de le. j. dixi in repetitio-
ne. c. j. de feudi cogni. et ideo quando in casu pro-
posito cõmittitur decidẽda vel consulenda quid
iuris. intelligitur vt super omnibus articulis pro
nuntiet vel consulat. et sic cum reperiat partẽ fuis
se in respondendo positionibus debet super hoc
consulere super causa prin. et sic illum habeat pro
confesso condemnandum qđ bñ no. ꝛ scias practi
care q: erit vtilis tam pro actore q̃ pro reo.

¶ lj.

¶ Cautela ad. l. plerisq; de in ius voca. vt inuitus
possit quis extrahi de domo.

Regula est q̃ nemo inuit' tra
hi de domo potest. q: domus cuiq;
tutissimũ refugiũ est. vt est dictũ in
l. plerisq;. cũ sequen. ff. de in ius vo.
ꝛ in. l. nemo. de regu. iur. Sz caute-
la est q̃ iudex preceptũ faciat. debi-
tori meo: q: stat in domo vel nõ vult exire q̃ com-
pareat corã ipso sub pena quinq; vel sex librarũ ap
plicanda fisco. nã si non cõpareat poterit capi ex
tra domum si noluerit comparere iudex condem
net illum in illa pena fisco applicanda. quam pe-
nam si non soluat posset capi etiã in domo. quia
pro crimalibus quis posset capi et extrahi de do-
mo. l. nemo carcerẽ. C. de exactio. tribu. li. x. nã cõ-
dẽnatus fisco ꝑpter cõtẽtũ mãdati dicitur condẽ
nari criminaliter iuxta ea que habent̃. l. iiij. ff. de
sepul. vio. Itẽ condẽnatus etiã simpliciter põt in-
carcerari. ꝛ q: est cõdẽnatus fisco potest extrahi de
domo. ꝛ qñ erit ibi positus in carcere poterit ibi
ꝑ debito alio cõmendari ẜm ea que habentur ꝑ
Bar. in. l. ij. de custo. reo. ꝛ in sua disputatione que
incipit. Lapus captus. ꝛ istã cautelaz ponit Bar.
in effectu in. l. sacrilegij. §. fi. ff. ad. l. iuliã pecu. Sz
contra predictam cautelam potest duplex reme-
dium adhiberi. Primũ est q̃ si est citatus mittat
procuratorez vel nuntium. quia quando quis est
citatus potest regulariter comparere ꝑ se vel per
procuratorẽ iuxta no. in. l. fi. C. de procura. Aliud re
mediũ est si nullo modo pareat q̃ ipse potius sol-
uat condẽnationez vel mulctam quã q̃ patiatur
se detineri. vt habet̃ per Oldr. in. l. iiij. §. pretor. ff.
de dã. infec. Sed contra primum remediũ posset
adhiberi cautela per iudicẽ videlz q̃ citet eum vt
personaliter compareat ꝛ nõ per procuratorẽ q:
loqui secum ꝛc. nã hoc casu mittẽdo ꝓcuratorem
non excusaretur facit qđ habet̃ in. c. cũ dilecta. in
ver. ꝑsonaliter. extra de rescrip. ꝛ in. c. fin. §. is au-
tem. extra de offi. delega.

¶ lij.

¶ Cautela q̃ ex delicto patris filius non priuet̃
successione.

Propter delictum patris etiaz
aliquãdo priuat̃ filius sua successione
ꝛ nõ agnatus. de quo habet̃ in. l. ado-
ptiuũ. ff. de in ius voc. ꝛ in. l. ij. C. de li
be. ꝛ eoz li. in. c. pẽñ. si vasal. feu. priue.
cui deferatur: sed circa hoc hodie potest adhiberi
cautela qñ ꝓprietas spectat ad filiũ ꝛ ad partẽ vsu
fructus q̃ pater renuntiet vsufructui dicit Ange.
in. d. l. adoptiuũ q̃ hoc remediũ ꝓuenit in quodã
patre qui calore iracundie occidit filiũ habentem
patrimoniũ maternũ. vnde ei nõ poterat succe-
dere. ꝛ similiter filij ei' videbant̃ exclusi a successio
ne ne patri adq̃rãt. vñ alij attinẽtes ex latere ma-
terno dicebãt hereditatẽ ad se spectare pater re-
nũtiauit vsufructui ꝛ alij fratres obtinerunt.

¶ liij.

¶ Cautela ad hoc q̃ quis teneatur de falso qñ fal
sis instrumentis vel testibus fuit vsus.

Communiter in causis publica
tis attestationibus solent fieri inter-
rogationes partibus si volunt vti li-
teris ꝛ attestationibus ꝛ instrumen-
tis bonis veris legalibus ꝛ legitimis
ad hoc vt si dixerint q̃ sic ꝛ reperiat̃ falsitas puni-
ri possint de falso: ꝛ cãm amittant: quia falsum fe
cerunt: sed quia falso vsi sunt. Sz pone quod quis
non produxit instrumentum bona fide quod cre-
debat esse verum. postea peruenit ad eius notitiã
quod est falsum: vel fecit examinare testes suos
quos cognouit publicatis attestationibus falsuz
dixisse: que cautela est quod producens non tenea
tur de falso pro vsu dictorum testium ẜm Bal. no.
in. l. fin. C. si ex fal. instru. quod aut interrogatur
pars producens si vult vti attestationibus et in-
strumento probationis pro bonis legalibus. aut
non interrogatur et non ponit. quia illud non est
vti sed vsum esse quando aderat bona fides sed si
interrogatur dixi cautela est quod respondeat ita
quod non possit comprehendi ex verbis quod re-
putet instrumemtum vel testes falsos: quia esset
diffamare se et alium et ponere se et alium in pe-
riculum. nam in talibus multum est periculosa
suspicio iudicis. vt. l. si aduersarius. C. de fide in-

stru. z l. iubemus. C. de proba. debet ergo hoc mo
do cautus respondere: quia nõ reputo mihi hos
testes vel de illo instrumẽto nõ curo et vsui cedet
vt dicit Bal. in. d. l. fi. Nam si interrogatus diceret
simpliciter se velle vti instrumentis vel testibus vi
detur fateri illud falsum: vt notat Bal. in. d. l. si ad
uersarius. C. de fid. instru. z consulo ꝙ talia poti
us facias per procuratorem generalem ꝙ per reũ
ipsum iuxta not. in. l. furti. §. qui alium. ff. de his
qui no. infa. et de generali procuratore cum libe
ra intelligas. al's procurator generalis nõ posset
cedere testibus z instrumentis sicut non posset ce
dere liti. ¶ Posset adhiberi alia cautela circa pre
dicta sm quosdam videlicet ꝙ in responsione di
catur quod vti intendit testibus attestationibus
et instrumentis pro bonis veris z legalibus si z in
q̃tũ de iure sunt z nõ aliter z alio mõ. Uel si dicat
ꝙ vult vti in illis passibus et punctis qui sunt in
eius fauorẽ nec aliter declarare. sed ista cautela p
cederet si opponetur a parte. sed tu dic ꝙ per alte
ram partem posset opponi ꝙ non sit sufficienter
responsum quia responsum debet esse conforme
petitioni seu interrogationi. vt. l. stipulationem.
§. cum aditio. ff. de ver. ob. sed interrogatio fuit sim
pliciter et responsio ergo dicitur qõ ista responsio
non est clara. non redditur aduersarius vel iudex
certus. ergo responsio nõ sufficit quia paria sunt
non respondere vel clare non respondere vt. l. de
etate. §. nihil. ff. de interro. ac sicut dicimus de p
curatore quod si dominus promittat ratum ha
bere quidquid erit factum legitime per procura
torem non valet. Item quia iuramentum est indi
uiduum vt no. Bal. in. c. j. §. cum autem de contro
uer. inuesti. z no. in. l. si auus. in prin. ff. de vsufru.
vnde interrogatus super depositione testium vi
detur interrogatus super iuramento qõ est prin
cipale z a quo depẽdẽt depositiones. z ideo nõ po
test pro pte adaptari z pro parte nõ iuxta not. in
l. aurelius. §. idẽ q̃siit in sup. ff. de leg. j. per Bart. et
hoc casu in effectu voluit Bald. in quodã suo cõsi
lio qõ incipit. In xpi noĩe amen. decreto cauet qõ
post publicationem testium.

¶ liiij.

¶ Cautela pro illo qui debet produce
re instrumentũ ad partes longinquas
ad hoc vt fidem faciat.

Si aliquis habet cõtrahere cũ
aliquo forensi z esset necesse produce
re illud instrumentum in partibus
longinquis esset impossibilis litera
rum probatio propter loci distantiã
si instrumentum rũpetur cautela est ꝙ fiat instru
mentũ z insinuetur de partiũ volũtate. nã hoc fa
cto fides dicti instrumenti non poterit in dubiũ
reuocari vt probat aut. de fide instru. in. §. nihil in
uer. insinuet z ibi glo. q̃ incipit quasi dicat si ibi du
bium est de fide charte z ibi not. Ange. sed ista cau
tela non videt sufficiens quãdo instrumentum de
fertur ad longinquas partes. nam sicut negat in
strumentum ita posset negari insinuato. z consen
sus partiũ. z ideo melior cautela z quod tu q̃ cele
bras cõtractũ cum aliquo forensi vel ciue z instrm
debet mitti ad partes extraneas vt facias dictuz
instrm scribere p tabellionẽ publicum et subscri
bere tres tabelliones honestos z signare eorũ si
gnis ad hoc vt non possit negari instrm etiã ma
nu notarij. z hoc probatur p gl. no. in aut. de tabel
lio. in. §. al's aũt in glo. que incipit. caue tibi in fi.
q̃ dicit q̃ quãta signa sunt in chartis tot plura sunt.

instrumenta. vt in. §. oportet de fide instru. de hoc
etiã no. Ang. in. d. §. j. aut. de tabel. col. iiij. Solet
etiã adhiberi cõis alia cautela vcz ꝙ a fine instrũ
vel etiã in alio instrõ officialis loci in quo est scri
ptũ instrumẽtũ sicut est pretor faciat scribere lite
ras de legalitate notarij dicendo. notũ sit oĩbus
qõ notarius qui scripsit tale instrumẽtũ ponẽdo
principiũ z finẽ est bonus verus z legalis notari9.
qõ ei9 instrumẽto adhibeat bona z plena fides zc.
z apponat ipsius officialis sigillũ. iuxta not. in. c. j
z. ij. z in. c. inter dilectos. de fide instru.

¶ lv.

¶ Cautela pro illo qui aliq̃d perdidit in ludo.

Si aliquis scholaris vel alius p
ludũ amisit pecuniã libros vel alia bo
na iuxta que habẽtur in aut. alearum
ludus. C. de relig. z sum. fu. z d alcato.
z in toto titu. ff. de alea. ad hoc vt ipse
possit recuperare illud quod perdidit in ludo et
tantũdem cautela est vtilis ꝙ ille q̃ perdidit iterũ
vadat ad ludendum cum illo qui vicit z surripiat
si potest etiam furto illud quod perdidit: pecuniã
vel aliquid de bonis vincentis dum est in ludo. et
isto modo satisfaciet propria auctoritate z erit se
curus. quia non poterit conueniri ab illo cui sur
ripuit quia non competit actio. vt est tex. in. l. fin.
in prin. et ibi hoc no. Ray. z do. Flo. ff. de alea. qui
dicũt qõ per illũ tex. Ray. ita cõsulit cuidaz scho
lari suo et dum postea esset accusatus de furto ip
sum defendit ita quod fuit absolutus. et adde z in
tellige quod talis surripiens in ludo non tenetur
nedum actione penali: sed nec iudicio rei persecu
torio: qz illõ dictũ de aleatorib9 qõ denegat iudiciũ
loquit simpliciter. et itelligit tã de iudicio penali
q̃ rei psecutorio. et ita itelligit Jo. an. illũ tex. in. c.
vbi periculum pe. col. de elec. in. vj. in nouel. z ideo
pro hoc concludo quod ille qui surripuit in ludo.
vt dictum est. §. quando perdidit non solum non
poterit conueniri actione de furto: sed nec etiam
ad restitutionem rerum furto subtractarum. qõ
tene perpetuo menti.

¶ lvj.

¶ Cautela p illo q̃ impetrat a principe ꝙ nõ te
neat soluere onera seu alias prestationes.

Et est cautela pulcra quam
multi sepenumero z maxime mili
tes imperãt a principibus vel do
minis qz nõ teneant soluere one
ra z prestationes et simpliciter ea
impetrando est nulla. ipso iure. vt
est casus no. in. l. nauicularij. C. de decu. li. x. vbi im
perator vult quod concessiones et exemtiones fa
cte etiam per imperatorem non valeant: et pre
sumantur esse facte potius per importunitatem
ꝙ quod imperator ita voluerit per tex. in. l. j. C. de
per. bo. subla. li. x. vbi habetur quod si aliquis im
petrat bona alicuius rebellis non valet impetra
tio et concessio. Sed cautela est vt similes impe
trationes valeant quod dicatur in priuilegio z cõ
fessione exemtionis in specie non obstante. l. naui
cularij. C. de decu. z in scdo casu impetratio bono
rum rebellis dicatur non obstante. l. j. C. de pe.
bo. subla. qz tũc bene valerent dicte cõcessiones vt
no. Bar. in. d. l. j. z est singulariter no. contra simi
les impetrationes: et vide in seq.

[Side note:] Ista caute
la i regno
frãcie nõ
pcesserqz
rex cõiter
pcedit bo
na rebelli
um z tz cõ
cessio seu
donatio.

¶ lvij.

¶ Quando contumacia pro
curatoris noceat domino.

Iste articulus an contumacia
procuratoris noceat domino est quo
tidie in vsu z a nemine declaratur p
pterea dicatis sic qõ primo videnduz
est q̃d sit 9tumacia pcuratoris. z que
dñi sup qõ pulcre loquit Bar. in. l. cum filius. §. in
hoc. de verb. obli. Dicatis ergo qõ contumacia est
aliquid non facere. z ideo contumacia dicitur illi9
cui facere principaliter erat iniunctum et ideo si
dñs citatur z mittat procuratorẽ qui non compa
ret nõ excusatur mittendo procuratorem. allegat
tex. in. l. procuratorẽ. §. tutores. ff. man. z no. Bar.
in. l. non distinguemus. §. pc. ff. de arbi. qõ verum
est si pcurator nõ cõparet z prima vice et si postea
nõ cõparet dr 9tumacia procuratoris vt no. Bar.
in. d. §. ad hoc. qõ tñ dixi qõ si dñs citat et mittat
procuratorẽ qui non cõparet dr contumacia dñi
an pcuratoris. Fallit in quatuor casibus. Primo
fallit qñ casus fortuitus contingit in personã pro
curatoris pter quẽ non potuit cõparare. vt. l. cũ
a matribus. C. qui pe. tu. Fallit scdo qñ in psonaz
procuratoris nõ 9tingit casus fortuitus. tñ aliud
impedimentũ eũ de iure cõi excusans. secus si sit
impedimentũ excusans cum de iure speciali. vt de
clarat Barto. in. d. §. ad hoc. Tertio fallit sm dñm
meũ vbi requiritur dolus domini in missione in
possessionẽ ex secũdo decreto in personalib9. vt. l.
fulcinius. §. quid sit latitare. ff. ex qui. cau. in pos.
eatur. nam constituere procuratorẽ q̃ nõ compa
ret est culpa. vt. l. eũ qui rẽ. in fi. ff. commo. z. l. cum
plures. §. seruum. ff. loca. ideo ex cõtumacia pcu
ratoris non fit missio 9 dñm. Ista tñ pprie nõ est
fallentia vt videtur qz veruz est dicere quod est cõ
tumacia domini z nõ pcuratoris licet non sit ta
lis pter quã fit missio ex secũdo decreto. Quarto
et vltimo fallit qñ pcurator talis constitut9 a dño
qui cõmuni opinione reputabat idoneus. nã hoc
casu dñs cõstituens liberabitur a culpa. vt. l. argẽ
tum. in fi. ff. cõmo. hec tñ 9stitutio nõ sufficeret in
via in qua proceditur contra carentẽ culpa vt in
missione ex primo decreto que fit etiã contra ab
sentẽ ex probabili causa vt no. in. l. ignorare. ff. de
testa. mili. ¶ Sequens articulus est vtrũ cõtuma
cia procuratoris noceat dño. in quo articulo Bar.
plenius locutus est in. l. j. §. si procurator. ff. si quis
ius di. Iste sunt cõmunes conclusiones z nõ vere
quando non factum procuratoris prima facie so
nat in delictum vt non cõparere ad iudicis man
datum. tunc si agitur de his que sunt modici piu
dicij vt mittere in possessionem ex primo decreto
contumacia procuratoris nocet domino. casus in
hac lege que ita communiter intelligatur. Si ve
ro agitur de his que sunt magni preiudicij. vt est
missio ex secundo decreto contumacia procurato
ris non nocet domino vt. l. hoc amplius. §. fin. ff.
damno infec. z in. l. cum vsufructuario. ff. si ex no
xa. cau. aga. hoc vltimum fallit nisi dominus sciẽs
procuratorem hoc non fecisse non purgauit eos
morã. vt. l. ij. C. de exacti. mili. anno. lib. x. Et ita
intellexit Bartol. l. non solum. in prin. ff. de procu
ra. Sed tunc nocet domino propria contumacia
in non purgando non autem contumacia procu
ratoris. he sunt conclusiones in quibus commu
niter transeunt ignorantes z non vere. Et primo
falsa est illa conclusio sm do. meum qõ ex cõtuma
cia procuratoris fiat missio ex primo decreto con
tra dominum allegatur ille tex. vbi est casus ad li
teram in contrarium qui text. non vult qõ ex sola
contumacia procuratoris fiat missio. sed dicit qõ

post 9tumaciã pcuratoris iudex debet deliberare
an debeat mittere ex primo decreto et considera
re an dñs sit indefensus quasi sentiat qõ sola cõtu
macia pcuratoris nõ facit videri dñm indefensuz
Is enim dicit indefensus p quo generaliter vocatis
amicis et coniunctis nemo apparet. l. item ait p
tor. §. fin. cum. l. seq. ff. qui. ex cau. ma. et. l. hoc au
tez. §. j. ff. qui. cau. in pos. ea. et no. glo. in. l. ij. eo. ti.
¶ Item non est vera cõclusio quod in his q̃ sunt
grauis preiudicij contumacia actoris non nocet
domino pro hoc allego vobis casuz in. c. suborta.
de sen. et re iudi. vbi pter cõtumaciã procurato
ris fertur sententia diffinitiua contra dominum
que est magni preiudicij Ange. qui cognouit dicta
Bartol. non esse vera dedit aliam doctrinam nec
distinguit an sonet in delictum vel non delictum
nec inter ea que sunt magni vel parui preiudicij.
Sed prima conclusio eius est ista quam etiam se
quitur Bal. vbi requiritur vera domini contuma
cia hoc est dicere dolus domini contumacia pro
curatoris nec domini nec nocet domino ideo ex
contumacia procuratoris nec dominus mulctat
nec excluditur a beneficio appellandi in hoc vlti
mo de beneficio appellandi Bartol. idem tenet in
alia ratione quia beneficiũ appellandi est magni
preiudicij. Secunda conclusio. Ang. est vbi sufficit
ficta contumacia domini contumacia procurato
ris nocet domino. quia contumacia procurato
ris est ficta contumacia domini. Ex hac cõclusiõe
sequuntur infinite illationes in practica. Prima
est qõ si procurator actoris deseruerit causam cõ
demnabitur dñs in expensis ex contumacia pro
curatoris hoc intelligit Inno. extra vt lit. non con
test. c. j. Bar. vero in. l. j. §. si pcurator ad fi. C. man.
videtur contrarium dicere dicens qõ sicut ex pro
curatoris contumacia dominus non mulctatur.
vt in. l. j. §. si procurator. ita nec condemnatur in
expensis vel interesse quia illa duo a pari pcedũt.
vt. d. §. si procurator. z. §. seq. Item sicut in manda
to generali negotiorum non continet delictũ. vt
l. si procurator. ff. de condi. inde. z. l. si pater. ff. que
in frau. cre. ita nec in mandato vnius cause intel
ligitur mandata 9tumacia in aliqua parte. Sub
dit tñ Bartol. singulariter ibi qõ hoc casu damna
tur dominus per viam excipiendi. quia poterat si
bi denegari audientia donec soluat sibi expensas
vt delictum procuratoris facilius nocet domino
vt causet exceptionem contra dominũ quã actio
nẽ vt dicitur in delicto in faciendo dominus me9
in hoc articulo allegando dixit distingendũ inter
expensas ratione victorie et ratione contumacie.
si querimus de expensis ratione victorie cõtuma
cia procuratoris nocet domino si dedit speciale
mandatum ad causam alias si contumacia nõ no
ceret sententia lata contra procuratorem dicere
tur lata contra gestorem sine mandato z non pre
iudicaret domino nisi ratum haberet. vt. l. iij. §. sti
pulatio ff. iudi. sol. quod est falsuz. vt in. d. c. subor
ta. In expẽsis vero que veniunt ratione absentie
Raph. sequitur Bar. qõ contumacia procuratoris
non nocet domino per suas rationes. Secũdo se
quitur ex dictis Ange. quod concordet cum Bart.
in illo articulo procurator non appellando infra
decem dies preiudicat domino mouetur tamẽ di
uersis rationibus Bart. hoc ideo quia non appel
lare non sonat in delictum: Angel. hoc ideo. qz ibi
non appellando non requiritur vera domini con
tumacia: Aduertatis tamen quia est vna glo. quã
non allegant. et est multum singularis. in. l. j. in fi.
ff. quando appellã. sit. que dixit qõ ita demum nõ

appellando procurator preiudicat domino si non est soluendo et solet illa glo. allegari per modernos in aut. hodie. C. de appella. Item sequitur ex dictis Ang. quod si procurator rei citatus peremtorie non comparet et condemnatur talis citatio nocet domino. quia in peremtorio non requiritur vera domini contumacia sed sufficiunt tres denuntiationes. vt. l. ad peremptorium. ff. de iudi. et in. l. tres denuntiationes. C. quomodo et quando iudi. et hoc satis probatur in. d. c. suborta. contrarium tenet Bart. in hoc dum vlut qd in his que sunt magni preiudicij contumacia procuratoris non nocet domi. Raph. concordat istas opiniones per distinctionem. an procurator sit soluendo vel non. et dixi in proximo articulo. vltimo sequitur ex dictis Ang. quod interpositione secūdi decreti facienda in reali in qua sufficit ficta cōtumacia domini. vt. l. finita. §. si forte. ff. de dam. infec. ex contumacia procuratoris fiet missio ex secundo decreto contra dominum. et hoc casu Bart. male loquitur quod tenuit indistincte quod missio nulla ex secundo decreto fiet contra dominum ex contumacia procuratoris. sed debet Bar. saluari in missione in possessionem que fit ex secundo decreto super personalibus que requirit dolum domini et latitationem. vt. l. fulcinius. §. quid sit latitare. ff. qui. ex cau. in pos. ea.

Clviij.

¶ Differentia quomodo legatum fit non scriptū vel caducum.

Pro non scripto legatū est quādo testator relinquit alicui q erat mortuus tempore testamēti siue legati qd caducum est quando legatarius siue heres viuebat tempore testamenti siue legati: sed mortuus est viuo testatore. Caducū legatum vel institutio est quando legatarius vel heres mortuus est ante testatorem pendente conditione legati vel institutionis. et his casibus deuenire debet potior istorum in substitutum specialiter eis datum secundo in coniunctum siue heredem aut collegatarium. l. vnica. §. cum triplici. C. de ca. tol. Ratio prime decisionis est quia si relinquitur mortuo relinquitur ei qui nō potest capere. quia homo mortuus non est homo vt. l. seruum manumisso. ff. de condi. inde. nec heres illi' mortui poterit habere postq̄ non habuit fundamentum in persona predecessoris sui. Ratio secūdi. s. quasi caduci est quia legatum non capit vires nisi post mortē testatoris. l. a tytio. ff. de fur. Ratio tertij dicti est quia postq̄ mortuus est pendente conditione que sic anteq̄ purificetur conditio debet annullari legatum siue institutio. quia id qd est in conditione non est in obligatione. l. cedere diem. de verb. sig. et. l. si quis sub conditione. ff. si quis om. ca. test.

Clix.

¶ Cautela pro appellato quando appellās non appellauit. j. x. dies.

Quando est lata sententia si grauatur appellandū est infra. x. dies siue sit diffinitiua vt in aut. hodie. C. de appel. et in. c. qd ad cōsultationē ad si. de re. iu. in. c. cū dilecti de elec. cū si. siue sit interlocutoria. vt est tex. cū gl. no. in. c. significauerūt extra de testi. et ideo si aliqui appellauerūt post. x. dies nō tenet appellatio vt in dictis iurib'. Sz dubiū est qd si esset appellatū post. x. dies qualiter debet opponi per appellatū qd nō sit appellatū tpe debito. et dic qd cautela est fm Jo. an. in. c. romana. §. si vero. de appel. in. vj. quē seqt ibi Do. videlicet qd appellat' dicat nego appellatum infra decē dies et nō dicat appellatū fuisse post decem dies et hec cautela vtilis est propter duo. Primo quia non sequitur quia si appellauit post. x. dies ergo non prius quia potuit prius appellare extra de test. cum tu. Secundo quia vtilis est propter negatiuam quia negando transfundit in eum ius pbandi. vt. ff. de proba. l. ei qui dicit sed do. ibi dicit qd ista scda ratio nō est bona. q2 negatiua nō semp transfundit onus probādi in aduersariū vt no. in. c. super his. extra de accu. et no. in. c. j. de confes. lib. vj. Nā scire debes qd qn queritur an aliquis appellauerit congruo loco et tpe vel apostolos petierit tunc sine dubio ille qui appellat debet pbare vt. l. litigatoribus et. l. eos. in princi. et. l. pe. C. de appella. vt not. Spe. in titu. de citatione. §. sequitur videre iuxta princi. et de appella. §. qualiter autem appellatio. ver. et aduerte. et ita dicit etiam Archi. xij. q. j. ad finē. et adde quod dixit idem Archi. l. di. si quis prepostere. presumitur tamen temporis solennitas videlicet quod infra decem dies fuerit interposita appellatio vt vult Bald. in aut. hodie. C. de appella. et Ludo. de ro. in. l. sciendum. ff. de ver. ob.

Clx.

¶ Cautela quomodo iurabit ille qui soluit nemine presente illi qui mutuauit etiam nemine presente et repetitur per eundem.

Si mutuaui tibi centum in camera et tu restituisti mihi sil'r nemimine presente et postea peto a te ista centū et volo stare iuramēto tuo vl' tibi facio vnā positionē qd tibi mutuaui centū an licite et secure posses iurare. et videt qd nō quia si tu iuras quod tibi mutuaui cōpelleris ad restituēdū etiā si diceres sed ego tibi restitui q2 nō credere tibi sup restitutiōe iuxta no. p Cy. in. l. ij. C. de do. et nup. et singulariter p bar. in. l. aureli'. §. idē quesijt. ff. de leg. et per bar. in. l. vna. C. de cōfes. et per Ant. de bu. in. c. ex parte decani. de rescri. sz si tu iuras qd non mutuaui iuras falsum & c. gl. in. c. cupiētes. in ver. malignātiū. de elec. in. vj. facit qd possit iurare ex q in veritate nō tēdit in piudiciū alteri' etiam q2 tu habes ius in pncipali cā et q2 liberas aīam fratris a pctō q2 si bis soluer' illicite retinebit. vt in reg. bona fides. de reg. iur. in. vj. poti' debes oia mala pati q̄ in cōsiū: sz q̄ malo ɔsentire. qd me. cau. in. c. sacris. Itē q2 pncipaliter iuramentū pstat deo cui nō est mētiendū vt no. p e. de ancha. in. d. c. cupientes. sz Jo. de Jmol. in. d. c. cupiētes. dicit qd posset forte dici qd ille nō tenet rndere tali positiōi subaudi neqtu iurare an mutuauerit & c. sed solū dz iurare an debeat seu debitor sit. cū h' psuadere debeat eq̄tas iudicātis vt calūniis et malitijs obuiet ar. in. l. fundo. ff. de rei ven. facit. l. vbicūq. ff. de interro. act. posset etiā forte fm eū iurare. iuro qd si mihi mutuasti tibi restitui. et sic nō fateret iure intentionē actoris ita vt ex illa posset se fundare sicut dr de opponēte exceptionē. vt in re. exceptionē de reg. iur. li. vj. facit qd no. in. l. siqdē. C. de excep. et c. cū venerabilis. extra eo. titu. Dicit etiā Jo. de Jmol. qd si iudex arctaret te ad respondendū pure sup depositiōe mutui vel sup iuramēto delato posses dicere iuro qd nō mutuasti mihi aliqd ppt qd tibi obligat' sum. et tūc dicit verū et repellit cauillationem aduersarij. et vide quod not. Arch. iij.

Ista forma iuramenti seruatur et frequētatur in curia offic. lugd. et fuerūt super late multe interlocutorie qd talis forma iurādi valeat

questione. j. nullus. et ita in effectu vult Do. de san. ge. in. d. c. cupientes. de elec. in. vj. qd no. singulariter quia quotidie potest cōtingere de facto. Et hene aduertat reus. q2 si sibi defertur iuramentum simpliciter si recipit centū in mutuo qd nō respōdeat habui et tibi restitui q2 responderet vltra delationē sibi factā. nā iuramentū non fuit sibi delatum super restitutionē. ergo iuramentum in illa parte non attenditur. ar. l. iiij. §. j. ff. de iureiu. cum si. licet quidam dicant qd hoc casu debet in totum stari sacramento vel in totum non stari cum iuramentum sit indiuisibile. et quia sicut potuisset negare totum et non negauit presumitur quod in omnibus veritatem dixerit. nam hec opinio non est vera per. d. l. iij. §. j. et licet iuramentū dicat indiuisibile verum est super vna re tm̄ et de eodē tempore. sed super diuersis rebus vl' factis vel temporibus secus vt hic et maxime vbi iuramentum defertur super vno tantū. Nec ob. qd negare potuisset totum quia dubitauerit ne sibi pbaretur et sic appareret ipsum falsum iurasse quia forte confessus fuerat mutuum sibi factū sed bene sciebat qd non potuit sibi probare contrarium si restituat. vnde potius voluit confiteri mutuum sicut erat rei veritas et dicere se restituisse qd erat falsum q̄ simpliciter negare mutuum. Unde ego teneo qd talis responsio posset diuidi et acceptari per deferentem. Sit ergo cautus reus vt ita iuret: vt supra dixi fm Jmol. et bene.

Clxj.

¶ Cautela pro vendicante vxorē quam pri' despōsauit p verba de futuro secuta copula.

Multoties est cōtentio int duos vel plures de aliqua vxore diuite q2 q̄libet cupit eam habere. et quilibet asserit eam sibi promisisse sed illi qui sunt cauti et volunt esse victores querāt habere rem cum ea ita quod subsequatur copula carnalis. q2 tunc et si promisisset alteri primo per verba de futuro et postea etiam promitteret per verba de presenti non valeret etiā si iuramentū interuenisset. et ille cū quo copula ē secuta debeat pualere. vt probat in. c. pe. et in. c. si inter. et in. c. is cui extra de spon. Sed si cū vno primo cōtraxisset matrimoniū per verba de psenti illud matrimonium preualeret scdo etiam si in secundo subsecuta fuisset copula carnalis. vt est casus in. d. c. si inter. Et ideo si cupis habere vxorem sis cautus quia si promisit alteri primo p verba de futuro sicut faciunt communiter puelle et maxime rustice que dicunt promitto non accipere alium in virum nisi te. nā hoc casu prouideas quod tecum sequatur copula carnalis et habebis eam in vxorem. Sed si mulier contraxisset per verba de presenti cum alio caueas ab ipsa. quia si millesies tibi promitteret et copula secuta esset etiam cum iuramento staretur prime promissioni et non secunde etiam iurate et copulate. vt est casus in. d. c. si inter. Et ad hoc vt ista cautela producat effectū quando est secuta copula cum vno et prius promisit alteri per verba de futuro et est questio in iudicio quod matrimoniū preualeat est opus alia cautela videlicet quod ille cum quo est copula subsecuta deducat et probet quod primo precesserit promissio per verba de futuro sibi facta et quod deinde secuta est copula secus si probaretur econtra. quia primo interuenit copula carnalis. et deinde secuta est pmissio carnalis p verba de futuro. et interuētus copule non sufficient nisi probaret qd pmissio et copula subsecuta esset: vt est casus et ibi hoc no. domi. Anto. de bu. in. c. veniens. ij. et ibi per docto. de spon. facit quod no. Bar. in. l. non solum. §. sed vt probari. ff. de no. oper. nun. et ideo sis cautus vt articules q̄ promissio precessit copulam.

Clxij.

¶ Cautela q̄ coniuges ante matrimonium faciant pacta inequalia.

Debes scire q̄ regulariter donatio pp nuptias dz eē equalis cum dote et pacta de lucrando dotē et donationē pp nuptias in totū vel in partē debent esse equalia. alias nō valerent. vt habet. in aut. de equa. do. in prin. et in. l. ex morte cum aut. ibi posita. C. de pac. conuenti. et insti. de dona. §. est et aliud et in. c. donationes. extra de dona. inter vi. Sz cautela est qd dicta pacta etiā inequalia facta valeāt videlz q̄ fiant anteq̄ cōtrahatur matrimonium de presenti q2 tunc bene valebit et est ratio q2 pacta inequalia sunt prohibita constante matrimonio q2 sapiunt donationē q est prohibita ne mutuo amore se spolient. vt. l. j. ff. de dona. inter vi. q ratio cessat añ contractum matrimoniū et ista est doctrina singular' Jnno. in. d. c. donatio. quā sequit ibi do. Ant. de bu. et facit festū de ca. in. d. l. ex morte. C. de pac. cōuen. qd bene no. q2 nunc est in facto.

Innocē. Sz mirū est de ista cautela: q2 etiā añ matrimoniū ɔtractū pyba de psenti pt esse rō phibēda talis inequalis donationis scz immoderat' amor. Nam sepius videm' ardētiores eē hoies añ frequētē cōuersationem cū vxorib' q̄ post satiant eis viri vel mulieres ex longa habitatione facta inuicē q̄reuidet h cautela min' sufficiēs salna reuerētia tātorum virorum immo et suorū sequacium.

Clxiij.

¶ Cautela quibus verbis vtatur princeps in priuilegio ad hoc vt intelligatur ab omnibus muneribus aliquem liberasse.

Talia priuilegium immunitatis siue exemtionis generale intelligitur de personalibus tm̄ in muneribus et oneribus. vt est text. cū glos. ordi. in. l. iij. C. de munc. patrimo. lib. x. ideo cautela est q̄ in priuilegio dicatur q̄ princeps cōcedit immunitatem et exemtionē ab oibus muneribus et oneribus: etiā personalibus scōm Bar. in. l. vacuatis. C. de decu. lib. x. Jō cautela est vt dicat de muneribus et oneribus. vt est tex. in. l. cū muneris publici. ff. de muneri. et honori. et Bar. in. d. l. vacuatis. Item cautela est qd dicatur ordinarijs et extraordinarijs. alias in dubio solum extraordinaria viderētur remissa. vt est tex. in. l. is q muneris pub. ff. de vaca. mu. et est tex. cū glos. in. l. criminalis. C. de decu. lib. x. et not. Barto. in. d. l. vacuatis. et in. l. ij. ff. de iur. immunita. vbi de his oibus dicit. Que añt sunt munera ordinaria et extraordinaria vide Barto. in. l. ij. de. iu. immun. et. in. l. ois ratio. C. de anno. et tribu. lib. xj. et vide oino Bart. in. l. j. in vlti. colum. in prin. C. de mu. et in quo lo. et in. l. vnica. C. ma. munc. pu. co. li. et in. l. fi. C. de agri. et censi. lib. xj. et in. l. licitatio. §. mercatores. ff. de publi. per bal. in. l. j. §. in quibus. in vlti. colū. ver. iiij. punitur. ff. quod cuiusq vniuer. no. Item est alia cautela quod dicatur etiam de muneribus que imponerētur rōne guerre. alias in dubio: ab illis quis non videtur exemtus per priuilegium. vt eleganter not. Cy. et Albe. in. l. item ex toto. in princi. ff. de lega. j. quod est valde not. Et ex predictis omnibus vt priuilegium exemtionis omnia includat dicatur sic. talis concessit priuilegiū exētionis et immunitatis ab omnibus et singulis muneribus et oneribus realibus et personalibus et mistis et ordinarijs et extraordinarijs et ab illis etiam que imponerentur ratione guerre et de oibus alijs cuiuscumq generis quomodocumq et

qualitercũq; imponerentur vel inducerentur in
genere et in specie non obstante.l.vacuatis.C.de
decu.et ista forma complectitur plenissime exem-
tionem quam no.bene.

Clxiiij.

Cautela qualiter arbiter senten-
tiabit vltima die sui compromissi.

Sepe cõtingit qð de lite inter
ptes fiet cõpromissum voluntariũ
duraturũ vsq; ad certum tps puta
duoꝝ mensiũ ⁊ actor nihil probat et
nõ prosequitur causam et se absen-
tat pp qð expirat ei⁹ iurisdictio.ita
ꝙ actor lꝫ pereat prima instãtia poterit de nouo
incipere ⁊ agere.vt habetur in.l.properandũ.§.j.
de iudi.Sꝫ cautela est ꝙ reus expectet vsq; ad vlti
mũ diem qua finitur cõpromissum et petat quod
arbiter ferat sniam diffinitiuã q̃ poterit ⁊ debebit
hoc facere.vt probatur in.l.si de meis.§.fi.cum.l.
seq.ff.de arbi.et no.Inno.in.c.sup eo.de appel.et
Spe.in ti.de sen.§.nunc videndũ.ver.nũquid aũt
et per Bal.in aut.ei qui.ꝙ illa assignatio termini
in cõpromisso operatur. Primo ꝙ hꝫ vim termi-
ni peretorij.scðo assignationis termini ad pban-
dum.tertio ꝙ possit fieri snia diffinitiua.⁊ ita cõ-
suluit Bal.Sꝫ cõtra consiliũ Bal.fuit iudicatũ.et
ideo cautela est ꝙ reus petat assignari terminum
ad probandũ actori ⁊ qð differat vsq; ad vltimum
diez cõpromissi ⁊ petat actorẽ citari ad audiendũ
sniam.⁊ hoc modo sine dubio potest arbiter ferre
sententiã absolutoriã diffinitiue si nihil erit pro-
batum.⁊ ideꝫ in simili qñ causa cõmittitur iudici
delegato ad tẽpus de consensu partium. de quo
dic per Bart.et doc.maxime per Pau.de cast.in.l.
admonendi.ff.de iureiuran.⁊ per Anto.de butri.
in.c.fi.de iureiuran.

Clxv.

Cautela ad hoc qð decem annorum
prescriptio que communiter introduci
tur per statuta non obstet.

In multis casibus quis repelli
tur ab agẽdo vel excipiendo ppter p̃-
scriptionẽ legalẽ vel statutariam.⁊ tñ
qð p̃scriptioni renũtiare non põt. vt
no.in.l.j.ff.de vsuca.⁊ in.l.nemo põt.
ff.de le.j. Sꝫ cautela est qð nec p̃scriptio possit ob-
esse:vt agat ⁊ cõueniat in instrumẽto qð finita pre
scriptione iteꝝ deberi incipiat: et toties incipiat
deberi quoties prescriptio cõpleta fuerit. vt pro-
bat no.in.l.sicut in annos in pn.ibi dicat quoties
quis ⁊c.vt.ff.qui mo.vsufru.amit.⁊ ita nota.dicit
Bar.in.d.l.nemo põt.in pe.col.ver.quero statutũ
est qð prescribebat vt dicit qð lꝫ statutũ quo cauet
qð prescribebat debito.x.annis nõ posset renũtia
re:tñ remediũ est qð agat ⁊ cõueniat qð finita di-
cta obligatione decem annorum iteruꝫ deberi in
cipiat per.d.l.sicut in annos. in prin.⁊ ita no. per
Bal.in.l.tempus reꝝ.C.vt in pos.ea.vbi etiã ideꝫ
dicit in legato.⁊ quoties scriptum fuerit toties le
go.vt.d.l.sicut in annos.et idem no.do. Flo. in.l.
si vsufructus alterius anni.ff.qui mo.vsufr. amit.
et pro hoc vide oino qð no.Ange.in.l.cẽtesimis in
fi.in prin.ff.de verb.obli.qð no.Bar.⁊ doc.in.l.j.ff.
de vsufru.⁊ quod dicam in cautela seq.

Clxvj.

Cautela qð licet in criminalibus non admitta
tur procurator admittitur tamen excusator ⁊ vide
hic alios modos defendendi absentem.

In causa criminali regulari-
ter a relegatiõe supra nõ admittit
pcurator.vt.l.fuũ quoq;.§.publice
ff.de pcu.⁊.l.pe.§.ad crimẽ.ff.de pu
bli.iudi.intantũ ꝙ etiã pater p fi-
lio non pot interuenire etiam si dicat qð veniat
pro suo iur.⁊ interesse iuxta.l.j.ij.iij.⁊.iiij.ff.de li.
causa.q: fm veram opinionẽ nõ potest nec debet
admitti filio absente licet multi teneant contra-
rium in hoc.vt no.in dictis iuribus. sed tu potes
adhibere per indirectũ cautelaꝫ que tñ operabit
ac si admitteretur procurator vel defensor.nam si
habes iudicẽ amicũ vel nõ contrarium qui iudex
velit procedere per inquisionẽ iuxta no. in.c.qua-
liter ⁊ qñ.ij.de accu.nã debes ipm adire et noiare
testes in secreto qui sint depositurí fm veritatem
pro absente inculpato ⁊ dare sibi interrogatoria
in secreto super quibus debeant interrogari quia
tunc iudex poterit eos examinare non dico ad in-
stantiam partis sed ex suo officio.et si ex illis atte
stationibus apparuerit inculpatum non esse cul-
pabilem iudex poterit et debet ipm absoluere.vt
est casus no.in.l.⁊.si non defendat.in fin.ff. de pe-
nis vbi dr qð iudex poterit ⁊ debeat etiam inqui-
rere de innocentia rei.et si reperiat innocentem
debet absoluere.⁊ ibi hoc no.Bar. ⁊ idẽ ipse not.
in.l.j.§.fi.de quest.⁊ in.l.is qui reus.⁊ ibi per doc.
ff.de publi.Et ideo licet vulgo dici soleat contra
de innocentia debet ipsum absoluere.Et sis cau-
tus quod non appareat ex processu quod iudex fe
cit ad instantiam alicuius pcuratoris vel defenso
ris q: nõ valeret p.d.§.publice.⁊ per. §. ad crimẽ
cũ ibi no.sed iudex debet scribi facere qð illã exa-
minationem fecit fieri ex officio quod bñ not. in
practica q: isto modo semel audiui amicũ meũ po
test etiã alio mõ adiuuari absens reus q̃ non po-
test defendere per pcuratorem qñ cõmisisset tale
crimẽ de quo non posset inquiri.vel procedit con
tra ipsum per viam accusationis vel alio modo.
q: tunc cautela est qð vnusquisq; sic compareat co
rã iudice ⁊ quilibet de populo potest cõparere et
dicat dñe iudex nõ potestis inquirere vel p cede-
re contra talem:q: poterit impune occidi vel alia
de causa.nam tunc debet ipsum admittere vt no.
singulariter Bal.per.l.vbi pactum per glo.ibi.C.
de trãsac.de quo dic vt ibi per doc.⁊ in d.§.publi-
ce. potes etiam vti alia cautela quando crimen
dꝫ renũtiari per sindicũ vel officialem cõtracte vel
ville et ille officialis est amicus tuus. nam potes
procurare qð ille officialis pronuntiet reum ⁊ det
noia testium qui penitus nihil sciunt de dicto ma
leficio.q: tunc examinatis dictis testibus qui de
ponunt se nihil scire de necessitate debebit illum
inculpatum absoluere ex quo nihil probatum est
contra eũ per.d.l.et si non defenditur. ff.de pe.cũ
si.sed ista cautela nõ pficeret vbi pcederet p accu-
sationẽ.q: tũc accusans volens pbare noiauit te-
stes iudici qui nihil sciant de crimine.qð no. q: vi
di pcuratores vti hac cautela sed caue ne ipsa vta
ris in perniciem anime tue.

Clxvij.

Cautela notabilis instruẽs aduocatũ ꝙ semp
alleget motiua vera ⁊ persuasiua.

Sunt multi procuratores et ad
uocati qui in suis allegatiõibus ⁊ de-
fensiõib⁹ vt videant sapiẽtes ⁊ nõ ca-
uilosi nõ allegant neq; adducunt pro
defensionẽ sui clientuli nisi ea que ve-

ra sunt et videntur multũ vrgere ⁊ iura adducunt
solũmodo q̃ videntur cõcludere de necessitate: sꝫ
tu sis cautus ⁊ nõ ita facies si fontes iustitiã causꝫ
prio deducas:rõnes et iura cause tam q̃ bñ faciũt
et cõcludant:ꝙ etiã que nõ ita bene faciunt si sũt
persuasiua ⁊ etiã ducant aliqualẽ presumtionẽ.et
est ratio q: sepissime iudex mouetur ad iudicãdũ
per rationem que minus facit ⁊ aliquando nihil
facit seu valet et non moueretur per rationẽ vrgẽ
tẽ que nõ intrat in caput suũ.Istã cautelã dat do.
Ant.de but.c.per tuas.qui.fi.sint legi.⁊ tenecas ꝙ
sit vtilis.q: sepissime expertus sum.

Clxviij.

Cautela qñ ille qui debet mitti in possessionem
vel ille qui emit rẽ affinis facit citari habentem
ius quibus verbis vtetur in citatione.

Si petens se mitti in possessionẽ
facit otradictorẽ et contradictor com
paruit et fuerit repulsus tempore ius-
sus de mittẽdo nunq̃ admittetur am-
plius ad contradicendũ tpe iussionis
nam nec auditur si velit appellare.l.vnica.C.si de
mo.pos.fuerit appel.qð singulariter limitat Bal.
in.l.fi.C.de edi.diui adri.tol.videlꝫ ꝙ ita demum
appellet iste cõtradictor qñ se opposuit non cita-
tus tpe missionis vel etiã si fuerit citatus sub con
ditione vt si habeat ius cõtradicendi comparcat
sed si fuisset citatus simpliciter qð deberet cõpa-
rere ad contradicendũ: tũc heres vel alter q̃ fecit
eũ citare p legitimo contradictore nõ admittere
tur postea ad dicendũ qð non esset legitimus con
tradictor.allegat no.per Inno.in.c.cum inter de
excep.et idem no.Bar.et doc.in.l.si cui mulier.ff.
sol.ma.et Bal.in.l.si suspecta.de inof.testa.et do.
Ant.in.c.exhibita in antepe.col.de iudi.et cano-
niste.in.d.c.cũ inter.facit qð no.Bal.in.l testamẽ-
ta.in fi.C.de testa.et ang.l.l.j.§.hec stipulatio.in.
viij.col.ff.si cui plus ꝙ per.l.fal. Et ideo si statutũ
dicat qð propinqui ħ collateralis pñt se presenta-
re sup venditionibus vsq; ad certuꝫ tps.et elapso
tpe emtor denuntiat alicui affini qð si se vult pre-
sentare supervenditione predicta dꝫ cõparere iste
affinis cõparet emtor videns qð affinis cõparuit
opponit quod non põt:q: lapsa sunt tpa compa-
rendi.dicenduꝫ est ꝙ si iste emtor citauit cum pro
habili et citatio fuit facta pure ⁊ non cõditionali
ter ⁊ specialiter fuit facta illi affini qð emtor non
poterit postea opponere exceptionem inhabilita
tis.⁊ idem est dicendum si statutum dicat sicut est
padue qð affinis vel vicinus nõ possit presentare
quendã nisi sibi denuntietur ⁊ emtor denuntiaue
rit sibi pure:q: tunc non poterit opponere de in-
habilitate q: citando ipsũ simpliciter videtur re-
putare ipsum legitimũ contradictorẽ vel presen-
tatorem.⁊ idẽ esset dicendũ si statutũ diceret sicut
est perusij et teruisij.qð propinqui ita demum ad-
mittantur ad presentandũ si sint ciues vt intelli-
gant esse ciues si sustinuerunt onera ⁊ functiones
et emtor citauerit quendam ciuem teruisinũ per
priuilegium cõmorantem alibi et nõ sustinentem
onera ⁊ functiones teruisij ⁊ citatus cõparuit nõ
poterit citans sibi opponere qð nõ sit habilis ex
forma statuti ex quo videtur approbasse ipsum ci-
tando simpliciter. q: paria sunt exceptioneꝫ non
cõpetere ⁊ non posse ipsam opponere.vt est gloss.
no.in.l.habebat.ff.de manu.test. Et ideo sis cau-
tus in casibus predictis ⁊ in similibus qñ vis spe-
cialiter aliquem citari facere vt concipias condi-
tionaliter citationẽ hoc modo.videlicꝫ citet talis
vt compareat si hꝫ ius comparendi vel aliquid fa
ciẽdi vel presentandi vel si sua putauerit interesse
quod nõ creditur debeat cõparere ⁊ non dicas vt
faciunt ignorantes.scꝫ compareat talis vl si talis
vult presentare debeat cõparere ad deponendum
pecuniã vel aliud simile faciendũ. q: tunc videt
approbasse personã suã vt dictũ est qð sig.no.quia
valde vtile ⁊ quotidianũ. Cautela precedẽs est
vtilis etiã ad aliud ⁊ ex ea potes sumere aliã cau
telã qñ tu qui es laicus vel etiã clericus velis con
uenire vnum clericuꝫ corã iudice seculari.tamen
regula est ꝙ actor sequitur forum rei.vt in.c.cum
sit generale.de fo.cõpe.⁊ in.l.fi.C. de in.om.iu.et
ideo volens conuenire clericum debes adire iu-
dicem ecclesiasticum vt in.c.si diligenti.de for.cõ
pe.nam potes per indirectũ trahere clericũ ad fo
rũ laici videlicet hoc modo Citetur clericus non
simpliciter q: tunc deberet citari corã iudice eccle
siastico vt dixi:sed citet si sua putauerit interesse
vel si pretendat aliqð ius quo casu videt si compa
reret ꝙ sit actor ⁊ nõ reus et per cõsequẽs debet
stari iudicio laici.Ex quo sequit vnuꝫ aliud quod
si heres vult facere inuentarium iuxta.l.fi. C.de
iur.deli.vel tutor vult facere inuentarium pro pu
pillo.iuxta.l.tutor q̃ repertoriũ.ff.de administra.
tuto.vel vult citare creditores ⁊ legatarios et ali-
qui reperiuntur laici.et aliqui reperiuntur sacer-
dotes vel clerici ne habeant causam adeundi iudi
cem ecclesiasticũ faciat eos citari per laicum hoc
modo.si sua putauerint interesse. q: tunc valebit
dicta citatio.vt voluit Ang.in.l.j.§.hec stipulatio.
ff.si cui plus ꝙ per.l.fal.in repetitione sua.et vide
circa hoc qð no.Bal.⁊ Pau.de cast.in.l. testamẽta
omnia.C.de testa.sed tamen tutius est in casu vt
iudex laicus requirat iudicem ecclesiasticum vt ci-
tet clericum:vt comparcat coram ipso et citet su-
pradicta conditione si sua putauerit interesse. nã
regulariter qñ vnus iudex vult citare subdituꝫ al-
terius tutius est quod non citet sed requirat iudi
cem proprium qui citet eum.vt habetur in.l.oẽs.
§.verum si apparitor.C. de episco.et cle. et in.l. a
diuo pio.ff.de re iudi.⁊ per Bar.in.l.j.ff.de requi.
reis. Alia cautela est quod quis promittat post
xxx.vel centum annos.nam si promitteret etiam
post centũ vel mille annos teneretur post dictum
tps:vt probatur in.l.centesimis.ff.de ver.obli. et
ibi hoc no.Ang.q̃ tenet qð si promitteret post cen
tum vel mille annos anteriori tpe nunq̃ prescri-
beretur per illum tex.⁊ allegat etiã rationẽ q: aħ
diẽ agi non põt.ergo nõ currit prescripti .vt in.l.
j.ff.de diuer.⁊ tem.p̃scrip. Potest dari ⁊ alia cau
tela in casib⁹ in quibus põt renuntiari p̃scriptio-
ni vt inducatur tacita renuntiatio.videlꝫ ꝙ dicat
in instrumẽto locationis vel alterius contractus
qð debitor promittat cõtenta in instrumẽto hꝛe
rata et firma ⁊ nunq̃ illo tpe ꝯ facere vel venire a
liqua ratione vel causa nam p dicta verba ppetuo
⁊c. Inducitur renuntiatio p̃scriptionis. ita dicit
Ang.no.in.l.j.ff.de vsu.⁊ pro hoc videtur esse tex.
scðm Ange.et Bal.in.l.qð si nolit.§.sicut ita.ff. de
edi.edic.qui allegat.scðm Bal.ibi quod vbi in pro
missione apponitur verbum quandocũq; vel ver-
bum perpetuo nũq̃ currit prescriptio statutaria
vel legalis.qð intellige qñ talis est prescriptio cui
potest renuntiari.et ita consuluit Raph.Fulg.se-
quendo doctrinã Ang.quã dicit esse veram et sin-
gularem.⁊ non allegat.d.§.sicut Bald.scðm alias
rationes ⁊ consiliũ incipit proposita questione vt
mihi no.singulariter Ang.qð bene no.q: regulari-
ter in instrumentis dicta verba solent apponi.

Clxix.

¶ Cautela quando confessio per errorem facta non possit reuocari.

Confessio q̄ dr̄ esse facta per errorem regulariter pōt reuocari probando rem aliter se habere. vt est tex. cū glo. ⁊ ibi p doc. in. l. de etate. §. fi. ff. de interro. ac. et habet̃ in. l. erro. C. de iur. et fac. ign. et ibi per oēs doc. ⁊ per Bar. et doc. in. l. nō fatetur. ff. de confes. Sed cautela est quod confessio non possit retractari qd̓ post dictam cōfessionem facias assignari terminum breuē confitenti ad dicendum ⁊ contradicendum quare non debeat fieri preceptū de soluendo ⁊ dictā cōfessionem exequi: q: elapso dicto termino si facies fieri preceptū de soluendo erit irreuocabile occasione erroris: q: vbi est datus terminus ad deliberandū non potest audiri postea volens allegare errorem ita singulariter dixit do. Ange. de are. insti. de ac. § si minus. allegat nota. p bal. in. l. j. ff. de cofes. ⁊ in. d. l. error. ⁊ p ista decisione vide glo. singularē quā ipse non allegat. in. c. ex literis. extra de diuor. que vult qd̓ qñ quis dubitat dz sibi dari terminus ad deliberandū ⁊ deliberate rñdendu; quo termino elapso si responderit nūq̄ amplius poterit reuocare scōm Bal. qui ita not. ad hoc illā glo. p singulari. in. l. si quidē. C. de excep. et idē no. Inno. in. c. cū olim. extra de vsur. ⁊ Archi. c. fi. de iura cal. in. vj. ⁊ Flo. in. l. de etate. §. celsus. ver. vnū tn̄ nota circa hanc reuocationē. ff. de interro. act. Sz vt ista cautela pfecte tibi possit subuenire adhibeas vnam aliam ⁊ est practica singularis. vt facta cōfessione seu responsione altera pars faciat scribere p notariū ipsa presente et dictā confessionē seu responsionē acceptante inq̄tum faciat pro ea ⁊ nō aliter nā ex post facto dicta confessio seu responsio amplius reuocari nō poterit. vt. l. sicut. C. de act. ⁊ ob. scōm Bald. qui ita singulariter not. in. l. gallus. §. quidam recte. circa prin. in. ij. col. ff. de li. ⁊ posthu. Ex quibus sis cautus q̄ confessio vel respōsio aduersarij nō possit reuocari etiā allegato errore vt duo ista facias cōcurrere. ¶ primū q̄ assignet̃ terminꝰ ad confitendū ⁊ respondendū vel contradicendum. Scōm q̄ acceptes dictā confessionē seu responsionem de quo tamen vide omnino Bald. in. d. l. error. in fi. pe. colū. C. de iur. ⁊ fac. igno. vbi circa hoc facit vnam distinctionem.

Clxx.

¶ Cautela ad hoc vt debitor possit cōueniri vbicunq̄ reperiatur.

Sepissime in instrumētis debiti solet apponi clausula videlz q̄ oia illa centu; q̄ promisit dictus debitor soluere padue vincētie vel verone perusij vel florētie ⁊ vbiq̄ locoꝝ. de qua clausula habetur. in. l. ij. §. si quis ita. ff. de eo quod certo loco. ⁊ in. l. si quis in cōscribendo. C. de pac. et in. l. si cōuenerit. ff. de iuris. om. iudi. et per do. Anto. de bu. in. c. j. in. xxv. col. extra de iud. Sed tu sis cautus ad hoc vt dicta pmissio valeat ⁊ possit tibi subuenire perfecte qd̓ concipias eam hoc mō dicendo vt vbiq̄ locoꝝ insolidū ne pp copulam ⁊ que ponitur inter loca intelligatur esse facta diuisio per. d. §. si quis ita. Itē debes addere vbiq̄ locorū quantūcunq̄ distantiu; q: si debitor pmisit soluere in pluribus locis ⁊ subdit clausulā ⁊ vbiq̄ locoꝝ eque distantiū a loco remotiori nominato vt singulariter dicit do. Ant. de bu. in. d. c. j. p quo facit qd̓ no. Bal. in. l. sed si quis. in. §. quesitū. in. ij. col. ⁊ in fi. illius. §. ff. si quis cau. ⁊ qd̓ in simili not. Bal. in. l. fi. §. sed si quis in cōscribendo. in. iij. col. C. cōmunia de lega. lz in contrariū faciat qd̓ not. Jaco. de are. in. iij. colum. C. de epis. ⁊ cle. Item q: pp illam clausulā generalem vbiq̄ locoꝝ nō poterit debitor cōpelli ad soluendū in vno loco si reperiatur ibi nauigās aut etiā si inueniat̃ ibi in loco ei suspecto vt timet potentiā aduersarij: aut etiaz auctoritatē iudicis perhorrescat. primū pbatur. in. l. heres absens. §. fi. ff. de iudi. scōz in. l. de etate. ff. ad treb. Itē q: dicta promissio recipit dictā restitutionē. ff. de conditio. indebi. l. qui certo loco. ita no. dicit Ange. in. l. cum eis. in fi. princi. ff. de leg. j. Ideo ad tollendum istam dubitationē addas in instrumento dum dr̄ vbiq̄ locorū etiam sc; si ibi reperiatur nauigans vel aliud simile faciens: vel etiā si ibi timet potentiam aduersarij vel auctoritatē iudicis. Item etiaz addas si ibi non reperiat̃ per ea q̄ habentur. in. d. l. heres absens. §. j. Item addas et pmisit in tali loco soluere ⁊ se ibi personaliter presentare scōm Bar. in. l. ar[chi]medoram circa mediū. C. vt in pos. le. Ultimo addas et debitor dictus renuntiauit oibus et singulis legibus prouisionibus ⁊ priuilegijs ⁊ gratijs et saluis conductis tam factis q̄ faciendis. ⁊ promisit non impetrare aliquā gratiā vel priuilegiū vel saluū conductum vt aliquid in cōtrarium ⁊ iurauit p̄dicta oia ⁊ singula attendere ⁊ obseruare ⁊ nō contradicere vel facere vel venire de iure vel de facto sub tali pena ⁊c. Ex quibus oibus sic formare poteris promissionē que centū dictus debitor pmisit soluere hic padue vincētie perusij vel florentie ⁊c. et in dictis locis se presentare vel in aliquo ipsoꝝ ad oēm requisitionē dicti creditoris et vbiq̄ locoruz q̄ntūcunq̄ distantiū etiā reperiatur ibidem nauigans vel quid simile faciēs: vel etiā si ibi timeret potentiā aduersarij vel alterius vel iudicis auctoritatem vel etiam si ibi non reperiatur et pmisit soluere omnia et integra centum ⁊ insolidum vbi fuerit inuentus vel vbi fuerit petitum ⁊ dictus debitor renuntiauit omnibus ⁊ singulis legibus puisionibus ⁊c. vt dictum est supra.

Clxxj.

¶ Cautela quo tempore aget ille qui petit penam dupli appositam in contractu.

Regulariter in instrumētis venditionū et alioꝝ contractuū solet apponi causula dupli videlz: et promisit duplū noie pene quā exigi ⁊ consequi posse voluit rato manente pacto de q̄ clausula hr̄ in. l. j. ⁊ per totū. ff. de euic. ⁊ in. l. rescriptū. §. si pacto. ff. de pac. ⁊. in. l. ita stipulat⁹. la grāde. ff. de ver. obli. vbi ponitur an pena et res exigi possit. Sed aduertas q̄ ista pena non potest exigi per emtorem etiā re euicta. ⁊ sic etiam si esset condemnatus ad rem emtam restituendā nisi qñ res vēdita aberit ab ipso emtore. ⁊ sic ab eo fuerit aduocata. vt est tex. cum glo. no. in. iiij. que incipit. si seruū. in prin. ver. abest. ff. de actio. em. ⁊ est tex. cū glo. in ver. restitutor. in. l. euicta. §. fi. ff. de euic. facit. l. habere licere. eo. titu. Et ideo tu [qñ] vis agere et petere penam dupli appositam in cōtractu sis cautus vt patiaris primo sententiam ferri cōtra te ita q̄ transeat in rem iudicatam ⁊ vltra hoc vt res aduocetur ab ipso ita q̄ tradat rem vincenti vel ponat in possessionem alias si ageres anteq̄ aduocetur succumberes per predicta. ⁊ ita ego alias obtinui. in. q. facti.

Clxxij.

¶ Cautela ad euitandum q̄ testes non examinētur ad futuram rei memoriam. ⁊ reperies similē cautelam pro eodem.

Tu scis qd̓ testes possunt examinari etiā lite non contestata. etiā ad perpetuaz rei memoriā quādo testes sunt valetudinarij: ita qd̓ dubitat̃ de morte vel sunt recessuri vt no. extra vt li. non cōtesta. c. qm̄. ⁊ i. l. lege aquilia. ff. ad. l. aquil. Sed re⁹ si vult impedire istā examinationē sit cautus ⁊ dicat qd̓ non vult qd̓ fiat examinatio ⁊ offerat se paratum suscipere iudicium ⁊ velle litigare: quia tunc non poterit fieri examinatio ita singulariter no. Ang. i aut. de testibus. §. ⁊ hi no. col. vij. Et est ratio quia esset causa illius examinationis tunc perite: propterea dico qd̓ istud debet intelligi nisi testes vellent recedere anteq̄ lis posset contestari vel dubitaretur de morte ipsorum vel si esset tempus: puta feriatum quo agi non posset.

Clxxiij.

¶ Cautela pro vsufructuario.

Usufructuarius tenetur regulariter cauere qd̓ ipse vtat̃ et fruatur arbitrio boni viri. vt habet̃ in titu. ff. vsufruc. quēad. caue. Sed no. vnā cautelā pulcerrimaz quā potest habere vsufructuarius in hoc vt ipse dicat se fide iussorez nō posse inuenire q̄ p eo pmittat de vtēdo ⁊ fruēdo arbitrio boni viri: quia tunc vsufructus debebit apud heredē remanere ⁊ heres debebit p̄stare vsufructuario tertiam partē vsure centesime vt probatur in aut. de nup. §. si vero vsufructus. ⁊ ibi hoc no. ⁊ tenet Ang. col. vij. Sed ego credo cū hodie vsure sunt prohibite vt. c. q: in omnibus. extra de vsur. ⁊ in aut. ad hec. C. eo. ti. quod talis vsura peti non possit nisi petat̃ tanq̄ interesse sicut dicitur in simili de emolumētis legalibus dotis habetur in. c. salubriter. extra de vsur. ff. so. ma. l. insulam. §. vsuras. ⁊ in. l. fi. §. preterea. ff. de iure do. ⁊ in. l. curabit. C. de emti.

Clxxiiij.

¶ Cautela ad interrogandū testē vt faciliter conuinci possit de periurio vel affectione.

Testibus examinādis solent fieri examinatiōes de quib⁹ habetur in c. cū causam. ij. de testi. ⁊ in. l. testiū. C. eod. titu. ⁊ inter alios aliqui cautelosi faciūt istā interrogationē si credit testis verū esse id qd̓ testificatus est ⁊ hoc faciunt qd̓ si testis dicit qd̓ sic nō probat: q: deponit de credulitate ⁊ nō de veritate: vt habet̃ in dictis iuribus. Sed si diceret qd̓ videt̃ illud reuocare qd̓ primo dixit. ⁊ sic qualitercunq̄ rñdeat incidit in laqueum vt no. Jo. an. in. c. inquisitionis. in ver. de credulitate. in nouel. de accu. Sed tu dicas qd̓ ista interrogatio tanq̄ cauillosa ⁊ captiosa nō est admittēda. ⁊ si iudex aduerteret ad legitimandū interrogatoria ⁊ reperit talem interrogationē cācellet eā: sed si iudex ipeditus eā dimitteret ⁊ fm eā testis esset interrogatus. ⁊ respondisset affirmatiue siue negatiue. dicas qd̓ nō nocet dicto testis in quo prius deposuisset de veritate: q: nec presumtio qd̓ sic incōtinenti voluerit se corrigere. vt. l. nam ad ea. ff. de cōdi. ⁊ de. nisi hoc apte diceret: vt in. c. preterea. de testi. cog. Et hoc vltimum qd̓ valeat tale dictum testis ⁊ qd̓ non videatur se corrigere. tenet. d. Prosdo. de comitibus in. c. ex omni. de testi. ibi vide. ¶ Alia interrogatio solet fieri videlicet interrogatur testis qui deposuit aliquid affirmatiue vl' negatiue si possibile est rem aliter se habere et testis ipse nesciret. nam si respondet qd̓ sic non creditur eius dicto q: non cōcludit necessario: vt in. c. in presentia. de pba. habetur in. l. non hoc. C. vnde cog. cum si. pone exemplū. testis deposuit quod tytius tali die nō fuit in tali loco. puta in scholis interrogetur si possibile est quod ipse fuerit testis hoc nesciret. si respōdet quod sic non pbat eius dictu;. Item pone exemplū affirmatiue. testis dicit quod res non valet tm̄ ⁊ cōi estimatione iudicaretur ita interrogetur si possibile esset quod nō ita iudicaretur cōiter. ⁊ si dicat qd̓ sic. eius dictum nō concludit. ⁊ idem tu dicas in similib⁹. ⁊ ista interrogatio est valde vtilis et semper tu apponas in interrogationbus tuis. ¶ Una alia cautela est inuenta calumniose circa personam testis. nam cōmuniter solet fieri interrogatio ista. interrogetur testis quā ptem vellet vincere: ⁊ q: testis sapiens cōiter solet rñdere qd̓ vallet qd̓ pars q̄ habet ius vinceret: sed cautelosi addunt aliā interrogationē. s. quā partē velles habere ius cui iterrogatiōi si testis debet rñdere fm veritatē nō est dubiū qd̓ oportet vt dicat talem: q: cōiter q̄s magis fauet vni parti q̄ alteri: ⁊ ideo eius dictum nō valeret. vnde propter hoc eius interrogatio debet dici cauillosa ⁊ capiosa. ⁊ ppterea nō est admittenda.

Clxxv.

¶ Cautela ad euitandum prescriptionem et est reperita per eundem.

Cautela q̄ in cōtractu non nocet prescriptio videlz qd̓ instrumento dicatur pmitto tibi mille ⁊ qd̓ possis me cōuenire qñcunq̄ velis: vt est casus fm Ange. ⁊ ibi dicit in. iij. no. in. l. quod si nolit. §. si quid. ff. de edi. edic. facit qd̓ no. in. l. item illa. §. qd̓ adijcitur. ff. de consti. pe. ⁊ hoc intellige in qualibet prescriptione inducta in defectum promissiōis hois cui possit renūtiari. sec⁹ in p̄scriptiōe inducta mero odio negligētis: q: nō pōt illi renūtiari fm Ange. in. d. l. sicut ita. de quo p Bar. ⁊ doct. in. l. nemo pōt. de leg. j. ⁊. p Bal. in. l. itē illa. ff. de cōsti. pe. ⁊ p Bar. ⁊. doc. i. l. j. ff. de vsur.

Clxxvj.

¶ Cautela p aduocatis ⁊ procuratoribus ad protrahendum causas ad longum ⁊ ad reiterandum plures appellationes.

Nota secundum Uber. de. bo. ⁊ Jo. de deo qd̓ aduocat⁹ q̄ timet de pricipali debet differre causā si habet diuitē clientulū vt pponat reus aliquā exceptionē ⁊ sup ea faciat pronūtiari ⁊ postea appellet. C. de appella. l. aditos. ⁊ admittitur appellatio causa legitima in ea inserta: vt in. c. debit⁹. de appel. ⁊ hāc appellationē psequat̃ ⁊ super ea statiz ipetret iudicē vel nūtiū mittat: ⁊ post ea nō potest iudex reuocare interlocutoriam cum res non sit integra: vt no. in. c. cu; cessante. de ap. et Spe. in ti. de excep. §. insto. ver. sed nunquid. Item fm Uber. adhuc amplius poterit prorogare: quia si in causa appel. aliqua causa incidat ⁊ iudex appellationis grauet iterum ab eo appellet sicut sepe in curia fieri vidimus per maliciosos procuratores. Item fm cum longe plus sic poterit prorogari vt reus appellet a sententia et dicat eam nullam coram iudice appellationis: q:

fieri potest vt no. Spe. in ti de sen. §. iurta. ver. sed quid si sua sententia. & habetur in cle. j. de iudi. et no. in. c. sua de appella. & si iudex pnunciauit iustã vel aliquã vel iniustã statim iterum appellet & iterum coram iudice appellationis iterum dicat eã nullam: & sic poterit centies facere: nec effi dicitur tertio pnouocasse cum nullam appellationẽ fuerit prosecutus & semp possit dicere sententiã nullã vt. ff. que sen. sine appel. rescin. l. j. & l. vlt. Ites docet Jo. de deo q̃ litiga tor semper insidiatur iudici et inuenta occasione appellet & nõ timeat expensas si dies est quia grata superueniet que non sperabitur hora. Sed certe puder me talem recidere doctrina m que non illuminat animam nec sublimat egrum. & lv. di. inuideris. Hec effi doctrina nõ fuit erudiendorum sed perdendorum auditorum dum quid mali didicerint insinuant. de consec. di. ij. doctrina. et effi mala conscientia est maliciosa doctoris. vt in. j. q. vij. cõueniẽtibus. ita dicit Spe. de exce. §. misi. ver. intelligetur ſm Uber. de bo. q̃ ista cautela nõ vraris vbi causam foues iniustam sed solum quando iustã & dubitas de fauore & potentia alterius partis lucrãdo causas perdes alias iurta not. in. c. presentiũ. de testi. in. vj. & vide qõ dicam in se. cautela. Ubertus de bo. docet aliam cautelam: videlz vt appellãs appellãdo prosequẽdo dicat primã sententiã nullam: & si iudex appellationis dicat eam aliquam vel iustam statim poterit appellari eriam centies & per hanc viam vt docet Spe. in tit. de appel. §. quoties. in ver. item nõ ſm Uber. & dixi in precedẽti sed clarius dicas dando cautelam similem duobus modis. primo q̃ si est lata sententia appelles. si est lata scõo contra te in causa appellationis iterum appelles si ferẽ tertio sententia contra te dicas illam tertiã sniã nullã qõ fieri põt. vt in cle. j. de re iu. & si pronũciabitur ipsam aliquam appelles ab ista pronuntiatione quod fieri potest. & si iterum in causa appellationis pronuntiabitur contra te appelles scõo qõ fieri põt: q̃ ille due appellationes sunt super nullitate & sic super diuersis per ea q̃ habentur in. c. sua de appel. & in. l. vnica. C. ne li. in vna & ea. causa tertio puo. Et si tertio pronũciabitur cõtra te dicas istam tertiã sniam nullã. & sic procedas vsq; in infinitũ. vt. ff. Et licet ista cautela prosit ad litigandũ tñ nõ prodest quantum ad impediendum executionẽ. q̃ latis tribus sententijs cõformibus sup negotio principali debet fieri executio lz posset dici sententia nulla. vt in. d. cle. j. de re iudi. Et ideo melior cautela videtur esse alio modo ad impediendũ iudicium sup principali & ad impediendũ executionem hoc modo vς q̃ si feratur prima snia contra te non appelles sed dices eam nullas. quod fieri potest. l. si expressum. ff. de appe. et ibi no. & si pronunciabitur ea aliqua appelles ab ista snia. & si iterũ pnũciaẽ ea aliqua scõo appeles. & si tertio pronuntiabitur aliqua lz nõ possis amplius appellare tamen potes istam sniam vltimam super nullitate dicere esse nullam. & sic vlterius procedatur milies. Circa predicta vide nota. in cle. j. de re iudi. & no. in cle. fi. de ap. Sed dicta cautela non vraris nisi foueres causam iustam in causa principali. sed si foueres iustam videtur q̃ tali cautela quis posset vti p glo. no. in. c. cupientes. in verba ignantes. de elec. in. vj. & vide q̃ ibi not. circa hoc. & p glo. nota. xiij. q. j. si predicta. vbi dr q̃ licitũ est fouenti iustam causam decipere aduersariũ & per indirectum ipsum vincere dummodo mendacium vel periurium non interueniat.

Clxxvij.

¶ Cautela q̃ in precedentibus dictũ est de appellationibus videamus etiã aliam cautelam de eadem materia: nam ille q̃ vult appellare dr esse cautus. vt si iudex nõ vult admittere aliquã exceptionem q̃ ipse proponat exceptionem suã. & si iudex eam admitteret tñ est ac si non admitteret: sed reticit expresse vel procedendo ad vlteriora dr tñc appellare hoc modo: videlz q̃ iudex non admisit exceptionem suam propositam: immo eã reticit expresse vel tacite appellat ne procedat in causa tali ad vlteriora procedendo: sed si solũmodo allegata exceptione & nõ reiecre expresse vel tacite licet non admissa appellerur in causa talis appellatio non valeret ista oia probantur. in. c. dilecto. de appel. et ibi per oẽs. et not. Anto. de bu. et doc. in. c. interposita. de appel. ¶ Est et alia quod ille qui obijcit exceptionem coram iudice offerat se eã probaturum incontinenti si potest: q̃ tunc si non admittereture talis oblatio appellatio interposita propter hoc iustificaretur solum probando qõ se obtulerit et nõ fuit admissus vbi alias teneretur probare exceptionẽ oppositam esseverã. vt est tex. in. d. c. dilecto. in prin. & ibi hoc no. glo. in. §. j. no. oẽs doc. in prin. ¶ Tertia cautela est circa ides q̃n aliquis opponit vnã exceptionẽ coram iudice. et iudex eã nõ reticit nec tacite nec expresse nec etiã admittit: sed dicit q̃ dubitat & q̃ vult habere consilium sicut sepe fit & tenet illum obijcientem exceptionẽ. nam tñc cautela est qõ obijciens exceptionem requirat iudicẽ cũ aliquo interuallo tpis cõgruo: & si non aliter declarat elapsa tertia requisitiõe poterit appellari & non añ. ar. c. j. de supplen. negli. prela. & dicit no. Ant. de bu. in. d. c. dilecto. et no. idẽ Abba. sicu. in. c. intimasti. co. ri. Et si tñ videretur alias cautelas in materia appellationis. vide plene per Spec. in ti. de ap. §. qualiter. ver. in summa no. in secunda parte spe.

Clxxviij.

¶ Cautela cozã quo fit appellandũ q̃n iudicis psentia haberi nõ potest.

In quincia iugo. talis hr practica qõ si q̃s aliq̃ cã nõ põt vl nõ vult publice appellare coram iudice appellat cozã pdõa aucterica cozã nota rio & duob⁹ testibꝰ et tales appellationes sepe cozã me ioãne de gradibus vtriusq; iuris pfessore interponũtur.

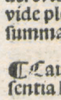

Via in lectione sequẽti legem? c. fiñ. de ap. videamus circa eas aliãs cautelas. q̃n q̃s non potest appellare seu appellationẽ interponere coram iudice a quo sic regulariter debet interponi: vt. l. fin. ff. quãdo ap. sit prima cautela est procedens ex remedio vniuersali quo cauetur qõ q̃n ex aliqua causa nõ potest haberi copia iudicis a quo quod adeatur iudex ad quem et coram eo tantummodo appelletur: quia sufficit. tex. est valde notabilis in. l. fi. §. dies ff. quando ap. sit: q̃ in casu nostro non debet habere copiam iudicis a q̃ ex quo cum securitate et commodo sine periculo haberi non potest ar. l. nepos proculo. ff. de verbo. signi. & ar. cozũ que habentur in. l. si expressum ff. de appel. Scõa cautela quod timẽs appellationem interponere protesterur infra. x. dies in presentia bonorum virorum tabellionum et sic duarum personarum honestarum: et sic coram duobus prelatis vel religiosis hoc per text. in. c. pastoralis. §. j. ibi coram publicis et honestis personis de offi. ordi.

Clxxix.

¶ Cautela quomodo fiat electio absente maiori parte.

Me electionibus quidam adhibent istam cautelam. nam inuentis ribus canonicis vel aliis ad quos spectat electio de iure scilicet ex commissione inter eos facta faciũt deliberari vt hora tertiarum vel hora misse vel alia certa hora vt conueniant in tali loco ad electionẽ celebrandam & hoc scribi faciunt. vñ si postea illa hora vnus vel aliqui ipsoz conueniãt & eligant valet electio etiã aliis absentibus & etiã no. Inno. in. c. cũ nobis. de elec. in glo. sz nunquid & ita tz Tancre. de coz. in quodã suo opere iudiciali in vltima parte. in ver. xv. queritur in fine. vbi dicit ita vidi seruari de facto in quadã electione in qua duo electores statuerant hora vespertina electionem celebrare postea vno eoz aliquantulũ retardante inueniẽdo alter fecit pulsare ad vesperas q̃ prius venerat & elegit solus et ei⁹ electio fuit cõfirmata. qõ singulariter no. et maxime q̃n sunt plures fratres qui volunt venire ad diuisionẽ & statuunt certam horã qua debeant interesse. nam si vnus vel aliqui eorum nõ reperirentur hora deputata alij possent facere diuisionem et valeret diuisio. et idem dic de simili.

Clxxx.

¶ Cautela in materia excõmunicationis ad hoc vt debitor facilius inducatur ad soluendum.

Olo tibi dare quatuor cautelas notabiles et vtiles in materia excõmunicatiõis. Et prima sit ista per quam tu habeas optimũ remedium cõpescendi laicos & inducendi eos ad satisfactiones pro iniuria personali illata clerico ram iudex ecclesiasticus ad clerici querelaz potest denuntiare illum malefactorẽ excommunicatus: vt. xvij. q. iij. si quis suadente. & cõpellere populus ad illoz cuitandũ. Et dico q̃ ista erit optima cautela vt iudex tpe denũciationis excõmunicet oẽs qui secũ cõmunicauerunt ante absolutionẽ. Nam timore maioris excõmunicationis cuitabitur ab oibus vbi hodie communiter non cuitatur. q̃ cõmunicantes non incurrunt nisi minorem excommunicationem. vt in. c. fi. de excep. & q̃ talis sentẽtia possit fieri vide Jo. an. in. c. statutum de sen. excom. in. vj. lz vbi tex. bene ponderatus videat prima facie velle contrariũ. vt dicit Nico. ab. sicul. in. c. peruenit. j. de sen. excõ. & tu idem facias in similibus q̃n habes debitorem tuũ excommunicatuz q̃: non vult soluere non facias eũ denuntiari simpliciter excõmunicarum ita qõ ab oibus euitetur iuxta. c. pastoralis. §. j. de appel. q̃: tunc talis denũtiatio parũ solet timeri ex quo communicãtes cũ excõmunicato incurrunt solũmodo minorem excõmunicationem: vt hr in. d. c. fi. & sis cautus vt facias vltra denuntiationes euitationis qõ denuntietur & qõ si quis cõmunicauerit cũ eo sit excommunicatus q̃: tunc intelligitur excommunicatus excõmunicatione maiori: vt in. c. si quez. quod est pe. de sen. excom. et sic magis timetur quod not.

¶ Secunda cautela est q̃: regulariter q̃n quis est excõmunicatus non põt appellare a sñia excõmunicationis etiã. j. decem dies q̃ q̃primus est lata trahit secum executionẽ. vt est casus. in. d. c. pastoralis. §. j. & no. in. c. ad reprimendã. ff. de offi. ordi.

¶ Sed cautela est scõm Abba. antiquũ quem sequuntur omnes doc. in. d. c. ad reprimendã. quod excõmunicatus infra. x. dies cõpareat coram excommunicatore et petat se absolui. q̃: excõmunicatio est iniusta si non absoluat eũ ab ista denegata iustitia: & sic ab isto scõo grauamine poterit appellare qõ est notandum. ¶ Tertia cautela est q̃n in delegatione apponitur clausula appellatiõe remota vel q̃n in statutis dicitur quod in tali causa nõ poterit appellari & in illa feratur sententia contra vnũ nam tunc non obstante dicta clausula vel dicto statuto poterit per viam querele adire superiorem qui si viderit quod appellatus fuerit grauatus iniuste poterit huiusmodi grauamẽ emendare. vt est casus qui ira intelligitur secundũ vnuz intellectum. d. c. pastoralis. in prin. de appel. Sed prout intelligo illum tex. alia cautela est et utilior quod grauatus per sententiã appeller et adeat superiorem iudicis appellationis & sibi ostendat qõ sit grauatus per sententiã iniuste. q̃: tñc iudex appellationis poterit & debebit emendare grauamẽ et pronuntiare male iudicatũ & sic ista appellatio proderit respectu iudicis appellationis licet non respectu iudicis a quoz: ille iudex a quo interim antecẽ pronuntietur per iudicem appellationis poterit suã sententiam ercqui non obstãte appellatione & hoc operabitur dicta clausula & dictum statutũ prohibens appellationem & iste est ꝓprie casus q̃: ira dr intelligi in dicto capi pastoralis. in prin. & alias dispurãdo sustinui. ¶ Quarta cautela est q̃n habes debitorẽ tuũ excõmunicatuz quis tibi nõ vult soluere. q̃: de excõmunicatione nõ curat. et dubitas ne tibi infringatur sententia condẽnatoria. cautela est qõ tu expectes quod dilabatur annus a die excõmunicationis. q̃: exquo per annũ steterit in excommunicatione perdit causam. vt hr. vj. q. iij. rursus qõ intellige si potuit inuenire excõmunicatorem suũ. j. annum alias secus. vt ibi habetur. & no glo. super. in fi. in. d. c. pastoralis. §. preterea. de offi. or. Item debet pruari beneficio suam si quid habet vt in. d. c. rursus. et hoc etiam no. glo. in. c. cum bene. ver. tricnio. de eta. & quali. et ibi ponitur ista materia. Item habetur ꝑ hereticos. vt est tex. cum glo. fi. in. c. cum cõmunicia. de here. in. vj. & ideo sit cautus ille qui est excommunicatus propter debita vel aliam causam vt procuret se absolut infra annũ si potest habere suum excõmunicatorem ne incidat in penas predictas.

Clxxxj.

¶ Cautela q̃ melius sit creditori vendicanti rem debitoris sui sibi obligarum quod interuenter saluianum interdictum q̃ hypothecariam.

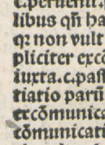

Uando quis vult vindicare vel reuocare rem sui debitoris alteri alienatam que sibi obligata est caurela est quod potiꝰ intenter saluianum interdictum q̃ actionem hypothecariam q̃: saluianus vtile interdictum cõperit cuilibet creditori directum autem pro rebus coloni inuectis et illatis. Item vtile pro rebus inquilini cõperit locatori & etiam cuilibet alteri creditori. vt videtur casus. in. l. j. C. de sal. inter. & eo q̃ dicit debitor: & ibi hoc no. bar. et in eo q̃ dicit debitor quasi seruiana q̃ cõperit cuilibet creditori. vt habetur in. §. item seruiana. insti. de actio. & pro glo. in. d. l. j. item competit saluianum interdictũ non tñ contra debitorem & eius heredẽ. vt. d. l. j. & ibi hoc tenet Bal. sed etiam competit contra quemlibet extraneum possessorẽ: vt est text. in. l. j. §. j. ibi aduersus extraneos. ff. de sal. interdic. & hoc tz Bar. et Saly. in. d. l. j. C. codẽ tit. & vtilitas huius etiam in hoc q̃: saluianum interdictum est possessorium & hypothecarium licz adiuocet possessionẽ. vt habetur in. l. si cum venditor. ff. de euic. tamẽ non est momentanee possessidis sed sapit naturaz possessorij. ita dixit singulariter Bal. et Saly. in. d. l. j. C. de sal. inter. et⁹ Bar. in. d. l. j. ff. eo. ti. Et quo sequitur q̃ cum a sententia lata in causa momentanee possessionis non possit ap-

pellari vt in.l.vnica.C.si de momē.pos.fue.appel. ꝙ a sentētia lata in saluiano interdicto appellari non poterit:sȝ a sententia lata super hypotecaria sic.vt no.Bar.in.d.l.j.ff.de sal.inter. Item est alia vtilitas in modo probandi:q: intētans saluianuȝ interdictū qd̓ est mere possessoriū,nō hȝ necesse dicere rem esse obligatam ꝛ docere de obligatiōe sȝ sufficit ꝓbare rem esse possessam ab illo ꝗ obligauit:sed in hypothecaria dȝ probari rem ꝗ petitur fuisse hypothecatam ꝛ fuisse ī bonis debitoris:vt habeṫ plenissime per glo.Cy.ꝛ doc.in.l.si tres.C.si alie.res pig.da.fuc.ꝛ p Bar.in.l.si reȝ alienam.ff.de pi.act.ꝛ propterea non intentes hypothecariam:sed saluianuȝ interdictum si concurrunt ea que habentur.in.d.l.j.ff.et.C.de sal.inter.

Clxxxij.

Cautela pro spoliato contra spoliatorem.

Regula est ꝙ spoliatus ante oīa est restituendus:vt.l.si quis a se funduȝ.C.ad.l.iul.de vi.et in.c.j.de resti.spo.etiā si spoliat⁹ esset ꝑdo.vt est tex.in.c.in literis.eo.ti.qd̓ intellige nisi spoliatus patiatur agētem probare de dn̄io vel de iure suo:q: tūc spoliatus nō ē restituēdus;vt est casus.i.d.c.j.ꝛ ideo cautela est qn̄ spoliato opponitur de dominio vel de iure agētis.spoliatus apponat ꝛ dicat: dn̄e iudex ego nō consentio nec debetis ipsum audire: quia spoliatus ante oīa est restituendus. quo casu etiā si probaretur de dominio deberet restitui.vt not.in.d.c.j.et per Inno.in.c.fraternitatis.de frigi.et male.ꝛ c.cum Bertoldus.de re.iu.

Clxxxiij.

Cautela quod de liquido ad non liquidum admittatur compensatio.

Cis qd̓ vulgariter dicitur quod de liquido ad non liquidum non debȝ fieri cōpensatio.vt habeatur.in.l.fi.C.de compēsa. et in.§.in bone fidei.insti.de ac. Sed ego do tibi vnā bonam cautelam singularem per quā de liquido ad nō liquidum poterit opponi compensatio ꝛ liquidū non poterit interim exigi.ꝛ facta probatione de nō liquido debet fieri cōpensatio. Et cautela est ista si vnus petit a te decē in quibus vere es debitor et ipse tenetur etiā tibi in alia decem aut minori sūma si pōt probare aduersarius ꝙ sis debitor suus confitearis incontinēti debitum ꝛ opponas compensationē pro ea quantitate in qua aduersarius est debitor tuus ꝛ lȝ aduersarius neget debitū tn̄ valebit oppositio cōpensationis ꝛ interim nō poterit a te exigere sȝ debebit te expectare ꝙ probes vel non probes debitum negatū. Nec obstat dicta regula qd̓ de liquido ad non liquidum nō fit compensatio:q: debȝ intelligi qn̄ illud est liquidū per testes vel alias probationes:secus si esset liquidū per confessionem partis.vt est tex.cum glo.valde no.l.fi.ver.coniuncta.C.de cōpensa.ꝛ ibi hoc no. et tenet Cy.in.xj.q.et est alia glo.similis in.l.nemo ex his.ff.de regu.iur.quod not.q: multi iudices imperiti seruant contrarium et male.

Clxxxiiij.

Cautela pro libellante.

In libellis solet cōmuniter apponi vna clausula qd̓ aduersarius fuit interpellatus sepe ꝛ sepius extra iudiciū vt faceret id qd̓ petit quod facere recusauit.ꝗ clausula secūduȝ aliquos nō est necessaria q: interpellatio similiter necessaria non est:sed de vrbanitate.vt.l.quidā hiberus.ff.de ser.vrba.pred.vbi tn̄ dicit loquaris cū hybero.ꝛ tu dicas ꝙ immo vtilis est ꝛ cautū qd̓ apponatur:q: si debitor non est constitutus in mora saltem ꝑ interpellationē extraiudicialeȝ et vocatur ad iudiciuȝ non tenetur ad aliquas expensas si immediate recepto libello dicit se soluere ꝛ cedere liti ꝛ nō contēdere. vt dicit no. Spec.in tit.de rei vendi.§.j.et Ange.in.l.j.C.de obseq.ꝛ Ange.de are.insti.de acti.in.§.sic itaꝗ. et propterea cautela est vt primo anteꝗ conuenias debitorem tuuȝ vt interpelles primo ipm qui si non solueret et conuenias ipsum tenebitur ad expensas etiā si incōtinenti confiteatur debitum.et propter istam rationem dicta cautela solet apponi in libellis et bene.

Clxxxv.

Cautela qualiter socius teneatur socio reficienti rem communem.

Sepe cōtingit ꝙ sint duo fratres vel socij ꝗ habent rem communem puta domū vel molendinum que res indiget reparatiōe ꝛ vnus eoꝝ vult reficere ꝛ alter eoꝝ nō vult contribuere ad expensas.cautela est multū singularis ꝛ vtilis qd̓ ille reficiat rem qui vult suis sumtibus ꝛ petat sumtus sibi restitui ab alio socio: q: si socius recusabit reficere rem nolendo contribuere pro parte sua ꝛ facta refectiōe per alium non satisfecerit pro parte sua reficienti etiā cum vsuris vel interesse perdat dominium sue partis post quatuor menses ꝛ applicatur reficienti:vt est casus valde not.in.l.iiij.C.de pri.edi.et in.l.si duobus.§.idem respondit.ff.p so. et ita no.et tenet Ange.de are.insti.de act.§.sequens.ideo sint bene cauti socij tam reficiēs ꝗ nolens reficere per predicta.

Clxxxvj.

Cautela est in iudicialibus ꝙ pars contradicat expresse.alias tacendo sibi preiudicat.

Est dubium an tacēs videatur consentire:vt habetur in reg.iur.qui tacet.et in.l.filiusfa.§.inuitus.ff.de procur.ꝛ per Bar.plene.in.l.que dotis.in fi.so.ma.Sed vera conclusio est ꝙ tacens in iudicijs videtur consentire:vt no.Bar.in.l.j.C.de rela. Et ideo cautela est quādo fit aliquis actus in iudicio contra vnū vt ille semper respōdeat ꝛ dicat quod ipso non consentiat. Et ideo boni ꝓcuratores faciunt scribere me presente ꝛ non consentiente:vt dicit Bar.in.d.l.j. Uel melius est dicere qd̓ in parte ꝛ in partibus facientibus contra se non consentit.ꝛ istud procedit qn̄ actus fit per aduersariū:sed si actus fiat per iudicem in iudicio contra vnū nō sufficit qd̓ ipse non contradicat nisi appellet vt singulariter dicit Inno.in.c.qd̓ ad consultationem.de senten.et re iudi.ꝛ sequiṫ Ange.de peru.ꝛ Jo.de imo.in.l.ille a quo.ff.si de testamēto.ff.ad treb. Circa hoc tamen vide tex.qui videtur facere in contrarium.et ibi Bal.et Pau.de ca.in aut.si quis litigantium.in princi.in ver.contradicat.C.de epi.au. Sed dic si actus fit per partem in iudicio sufficit dicere non consentio. Sed si fit ꝑ iudicem.ꝛ tunc aut est talis a quo possit appellari ita quod si appelletur transit in rem iudicatā ꝛ et tunc non sufficeret dicere non consentio nisi appelletur.ꝛ ita intelligit Inno. Aut ab actu iudicis non poteṫ appellari sicut regulariter ab interlocutoria de iure ciuili nō appellaṫ. ꝛ tūc nō requiriṫ appellatio:sed sufficit contradictio.

Practica istius cautele semel euenit corā magnifico viro iurisperitissimo domino guidone d̓ rupe forti egregio frācie cancellario.nā cum quidā referendari⁹ cācellarie regie vellet impetrare literas regias vt cōpelleretur soci⁹ socio referēdare expensas factas per vnū socioꝝ in ꝗdā molendino. interrogauit dn̄s cācellari⁹ quot sūt menses elapsi post hāc refectioneȝ factaȝ.in.d. molendino Rn̄dit referēdari⁹.dn̄e iiij. menses tunc dn̄s cācel. vt erat vir ꝓtissimi igenij dixit. Non est op⁹ literis. huic socio ꝗ fecit hāc refectionē in molendino q: factus est domin⁹ dicti molēdini:eo ꝙ soci⁹ suus nō refudit expēsas dicte refectionis.j. quatuor mēses. Et hec facta fuere me ioāne d̓ gradibus ī regia cācellaria pn̄te.

Clxxxvij.

Cautela ꝙ tutius sit relinquere alicui in codicillis ꝗ in testamento.

Si aliquis velit tibi relinquere certā pte bonoꝝ suoꝝ qd̓ est melius ꝛ vtilius an qd̓ relinquat ꝑ codicillos vel ꝑ testamētū ꝛ prima facie vr̄ qd̓ sit meli⁹ ꝙ relinquat ꝑ testm̄. q: illud fit cū maiori solēnitate ꝗ codicillus.vt ꝓbaṫ in.l.hac cōsultissima.C.de testa.īncta.l.fi.C.de codicillis. Sed tu dicas ꝙ tutius est relinqre ꝑ codicillos ꝗ per testamētū nisi forte ꝗs vellet instituere heredē qd̓ in codicillis fieri nō pōt.l.in hereditatē.C.de codi. Et est ratio:q: testamētū ꝑ aliud testamētū semꝑ rūperet.vt in.l.sancimus.C.de test.ꝛ in.l si ꝗs in principio testamēti.de leg.iij. Sed codicilli primo facti nō tolluṫ ꝑ alios codicillos ꝗ fierēt postea neꝗ per aliud testamentū sequens nisi expsse dicaṫ.vt est tex.instit.de codi.§.non aūt. Et no.Spe.in ti.de instru.edi.in.§.cōpēdiose.in ver. sed id cōsideres.ꝛ ꝙ tutius sit relinqre ꝑ codillos rōne ꝑdicta tenet Spec.in.d.ti.de instru.edi.§.viso de impugnatiōe ver.ꝛ no.ꝙ tutius est.ꝛ ideo sis cautus vt cōsulas ꝙ potius relinquatur per codicillos ꝗ per testamentum.

Ista cautela hodie parū ȝ vtilitatis:q: cōiter ī oib⁹ testamentis reuocat primū testamentū et oēs codicilli ꝛ oēs notarij tali cōi stylo vtūṫ apponendo talem clausulaȝ reuocans irritans oīa ꝑora testamenta atqꝫ codicillos dōnatiōes cā mortis ꝛc. Et vix inuenies aliqd̓ testm̄ in ꝗ nō sit inserta ꝑdicta clausula.

Clxxxviij.

Cautela pro testatore volēte ꝙ de eius vltima voluntate non constet nisi post mortem.

Multi sunt qui nolunt ꝙ voluntas vltima sit nota alijs nisi post mortem suā ꝑpter aliquā iustaȝ causam: vt habeṫ insti.de pupil.substi.in.§.si ꝗs aūt formidolosus.ꝛ faciūt testamētū in scriptis clausum ꝛ sigillatū ꝛ scriptum iuxta.l.hac cōsultissima.C.de testa.sed tu aduertas ꝛ sis cautus:q: periculosum est facere talia testamenta. Nam si moreretur viuo testatore vel etiaȝ post mortem ante eius aperturam vnus de testib⁹ qui nō posset cognoscere suam subscriptionē ꝛ sigillū nō valeret testm̄ vt singulariter not. Bart.in.l.ij.in prin.ff.quemad.test.aperi. Et ideo debes vti hac cautela qua sepissime vsus sum vt testator cōuocet vnum notariū qui non sit de testibus supradictis ꝛ duos vel tres testes alios vt faciat quod cuilibet dictoꝝ testiū qui se subscripserūt ꝛ sigillauerunt recognoscant subscriptiōes ꝛ sigilla in ꝑsentia duorū vel trium testiū ꝛ dicti notarij et rogent dictū notariū vt cōficiat vnū instrumētū de dicta recognitione subscriptionum ꝛ sigilloꝝ ꝛ erit securus ꝙ non erit opus alia recognitione ꝛ hoc modo nō erit periculum de quo.s. Uel potest etiā alio modo prouideri vcȝ ꝙ testator a principio a quo se subscribunt testes ꝛ ponunt sigilla adhibeant notariuȝ ꝛ testes qui sunt rogati de dicta subscriptione vel sigillis.ꝛ de hoc fiat scriptura publica.q: illa ꝓbabit sufficiēter.ꝛ hoc ponit Bar.in.d.l.ij.in prin.sȝ ꝑcedēs cautela melior est. Tertio pōt ꝛ aliter ꝓuideri qn̄ testator vellet testari in scriptis ꝛ nō curaret ꝙ testamētū esset secretū q: tūc posset facere publicationē fieri eo viuo.vt no. Bar.in.d.l.ij.in.§.si dubitetur. Circa quod adde quod dicitur in seq.cautela.

Clxxxix.

Cautela pro chirographis mercatoꝝ.

Mercatores de mercib⁹ suis sepissime nō faciūt conficere instrumēta publica:sed priuatā scripturā faciūt que dicitur chirographus vel etiam vulgo appellatur scriptura de manu:sed est ꝑiculosuȝ cōfidere d̓ dicto chirographo nam requiritur ꝙ interueniat subscriptio trium testium al̓s non valeret quando est scriptura priuata non cōfecta manu notarij vel publice ꝑsone vt est tex.in auṫ si quis.vult auṫ.depone.C.qui poti.in pigno.habe. Nam si aliꝗs testis ꝗ se subscripsit moriaṫ illud chirographum nihil ꝓbabit nisi vt dixi sit scriptum per manū publicā vel habeat sigillum appensum:vt est casus not.in.c.ij.de fi de instru.ꝛ ibi ponitur per oēs docto.de ista materia ꝛ est glo.valde notabilis que ita dicit in.c.inter dilectos in versi.publica manu eo.tit.de fide instru.ꝛ ideo tu sis cautus ꝙ non recipias chirographū nisi sit scriptū manu notarij ad h̓ rogati vel nisi apponaṫ sigillū ꝑmittentis.sed si poteris facias conficere publicum instrumētum facit ad hoc qd̓ dictū est in ꝑcedenti cautela.

Cxc.

Cautela adhibenda circa presentiā testiū in testamento ceci ꝛ aliorum.

In testamētis debebat olim heredis institutio precedere:vt instit.de leg.j.§.aū hr̄dis.hodie non pōt precedere sed seq.immo cōiter solet seq legitima dicēdo in oībus aūt alijs bonis suis ꝛc.vt in.d.§.ante heredis. Sed caueas q: etiā hodie reqriṫ ꝙ ꝑcedat hr̄dis instutio in testamēto ceci ꝛ nisi precedat nō valet testamētū.vt est casus in.l.hac consultissima.C.qui testa.face.pos. vbi poniṫ forma testādi per totum ꝛ imperator ibi mādat ꝙ illa forma ibi tradita debȝ obseruari ꝗ est vt primo heredes institutio precedat:ꝛ hoc tenet ibi Cy.ꝛ doc.licet aliqui cōtra. Sed tu vt euites opiniones ꝛ periculū facies quod precedat heredis institutio est etiā id periculū in testamento ceci et in quocunꝗ alio testamento in scriptis q: non valet si oēs testes non fuerunt presentes vsꝗ ad finem donec omnes se subscripserint et sigillauerint.ꝛ ideo cautela est ꝙ claudanṫ in camera ita quod non possent exire ꝛ stent presentes donec vlterius se subscripserint ꝛ sigillauerint. quod not. q: vidi aliquos notarios imperitos permittere quod recedat aliquis testium postꝗ se subscripserit et sigillauerit et male.

Cxcj.

Cautela pro bannito ꝙ possit liberari a banno non obstante statuto id prohibente.

Aliquādo est prohibitū ꝙ alicui cōdēnato nō pōt fieri remissio pene:vel aliꝗn ꝗs est bānitus vel rebellis ꝛ nō pōt absolui a bāno vl̓ a rebellione:si cōtingat ꝙ est bānitus vel rebellis ex aliqua causa cōgratitudinis debeat rebāniri vel absolui:sȝ nō pōt stāte ꝑmissione vel statuto in cōtrariū ego do tibi vnā cautelā: videlȝ vt deṫ sibi terminus ad soluēdū vsꝗ ad cētū annos vel fiat sibi saluus cōduct⁹ vsꝗ ad cētū ānos ꝛ hoc mō ꝑ indirectū poterit cōseꝗ intētionē suā istud ꝓbaṫ in.l.cū heres.in.§.j.ff.de sta.lib.et in effectu vult ibi do.Bened.de plūbino.et ita vidi obseruari in ciuitate venetiarum per consilium de decem

ꝙ fecit saluũ cõductũ repelli vsq; ad centũ annos q: nõ poterat eũ absoluere ẽm leges suas.

¶xcij.

¶Cautela pro illo qui emit fundum sibi debẽtẽ decimam si iterum illũ vult reuendere quomodo faciat ad hoc ꝙ decima sibi maneat.

SI aliquis emit agrum, vel fundũ sibi debentẽ decimã ⁊ deinde vult reuẽdere dictũ fundum debet esse cautus si vult ꝙ remaneat sibi decima ꝙ hoc exprimat in vẽditione sua alias vẽdẽdo simpliciter trãsiret decima in emtorẽ ẽm Jac.de are.quẽ sequtur do.Bndi.de plũbi.in .l.si is cui.in fi.ff.de sta.lib.ꝑ illũ tex.lz Alberi.de ro.teneat cõtrariũ in.l.scie. §.matre.ff.de fun.instru.⁊ in l.inter antiquã.C.de vsufru.vbi oĩno vide ⁊ ꝑ ista opinione videt̃ esse tex.in.l.si quis edes.in princi. ff.de ser.ru.pre.⁊ iõ sis cautus vt dixi vt in venditione tua excipias decimã⁊ idẽ dico de iure patronatus: vt vult Alber.in.d.matre.⁊ idẽ dicas de serui.per.d.l.si quis edes.

¶xciij.

¶Cautela ꝙ nõ debeat stari sentẽtie arbitri.

LIcet a sentẽtia arbitri nõ possit appellari: vt.l.diem ꝓferre.§.stari. ff.de arbi.vbi habet̃ ꝙ stari d3 eius sententie siue sit equa siue iniqua tñ cautela est ꝑ quã q̃s nõ cogit̃ stari si doceat ipsam euidenter iniquã esse et appareat euidẽter de lesione.q: tũc poterit dicta sententia officio iudicis reduci ad arbitriũ boni viri ẽm Hosti. in. c.ij.extra de arbi.⁊ archi.ij. q. vj. iudicibus ꝑ quo facit.c.ex parte.⁊.c.exposita qui.co .ti.⁊ hoc tenet etiã Vincen.in.d.c.exposita q̃ dicit ita obseruari. ⁊ idẽ dicit Hosti.in summa de arbi.§.pe.ver. q:.et spe.in tit.de arbi.§.j.ver.est aũt differẽtia qᵭ est verũ.si cõtradictũ fuerit.j.x.dies ẽm Archi. in. d.cano.indicibus: ⁊ tenet etiã do.Ant.de bu.in.c.quintauallis.de iureiurã.⁊ ibi Jo.de Jmo.ti.c.veniẽs. eo.ti.⁊ in.d.c.exposita.⁊ in.dicto.§.stari.⁊ ꝑ Ang. ⁊ doc.in.l.seruusplurĩu.§.fi.ff.de leg.j.⁊ ꝑ legistas in.l.si societatem.§.arbitrorum.ff.pro so.

¶xciiij.

¶Cautela ad annullãdũ ꝓcessus episcopoꝝ procedentes contra suos feudatarios.

SOlent cõiter epi post acceptaz epatus possessionez ꝓponere edicta in valuis ecclesie ꝙ si est aliq̃s feudatarius eccl'ie debeat cõparere ad petẽdũ inuestiturã.j.annũ iuxta. c.j.⁊.ij quo tpe mil̃.inuesti.pe.deb.in vsi.feu.et in casu q̃ nõ venit infra dictum tp̃s monẽt eos ꝙ veniant assignãdo sibi aliquos dies puta nouẽ: ⁊ tres pro primo: ⁊ tres ꝑ scdo: ⁊ alios tres ꝑ tertio termino ⁊ ꝑemtorio ⁊ casu quo nõ veniat ĩfra dictũ tp̃s ex nũc put ex tũc ⁊ ex tũc put ex nũc eos priuãt feudis suis.Aliq̃ epi volẽtes vti cau.meliori elapso termino priuãt vasallos suos ⁊ postea cõferũt feudũ aliĵs.Sed tu aduerte ꝙ ista practica non est bona nec aliq̃d valet.⁊ est ratio: q: impossibile est ꝙ vasallus habeat aliquã iustã cãm nõ cõparẽdi: vel q: est pupillus vel q: est infirmus: vel q: absens vel ꝑpter aliã cãm silẽm: vt est tex.in.c.sancimus. in.d. ti.quo tẽpo.mil̃.⁊ ad hoc vt vasallus priuetur feudo ꝓpter inuestiturã nõ petitã tpe debito requirit̃ sñia; q: ipso iure nõ cadit a iure suo: vt ꝓbatur in.d.c.sancimus.⁊ ibi no.Bal.et do.Ja. de alia.et doc.et ideo talis sñia d3 ferri ꝑ iudicẽ cõpetẽtem: alias est nulla: vt in to.ti.C.si a non cõpe.iudi.et. in.c.ad nostrã de cõsue.⁊ in.c.ac si clerici . de iudi. sed qñ est q̃stio inter epm vasallũ videlz si vasallus cecidit a iure suo: vel si d3 priuari ꝓpter inuestiturã non petitã ob aliã cãm dñs feudi non põt esse iudex: ⁊ sic est incõpetens q: talis cã d3 terminari per pares curie.i.cõuasallos eiusdẽ dñi vt est glo. ordi.⁊ ibi per oẽs doc.c.ceterũ de iudi. ⁊ habet̃ ꝑ glo.⁊ doc.in.c.j.§.pe.de ꝓhi.feu.alie. per Fe. ⁊ ita al's vidi iudicare ⁊ bene ꝯ epos priuantes sua sententia vasallos suos ex eo ꝙ fuerint iudices incõpetẽtes ⁊ inuestiture facte de dicto feudo ab aliĵs fuerunt declarate nulle.d.sentẽtie ⁊ ideo sint cauti epi ne pronuntient per se contra vasallos suos sed eligant pares curie.i.alios vasallos suos ⁊ faciant quod illi pronuntient quod no.perpetuo q: multi errant in hoc patiuntur epos auferre feuda sua indebite.

¶xcv.

¶Cautela pro illo qui est de domo regia qᵭ possit regnum petere.

SI dubiu3 an regnũ trãseat ꝑ successionẽ vel per electionem de hoc habet̃ in.c.venerabilẽ de electi. tñ in quibusdã regnis est ꝯsuetudo ꝙ trãseat ꝑ successionẽ ⁊ ita cõiter est in italia.Sed maius dubiũ est vsq; ad quẽ gradũ successionis transmittat̃ regnũ ⁊ videt̃ ꝙ vsq; ad sextũ vel vsq; ad decimũ ad plus iuxta nota.in stit.de serui.cogna.§.fi.⁊ in.l.iurisconsultus. ff. de gradibus.Sed dicas ꝙ transit in infinitũ vsq; ad cẽtesimũ gradũ ⁊ vltra in tantũ ꝙ si morit̃ rex vel princeps alicuius regni deficiẽtibus agnatis suis vel cognatis si reperit̃ vnus de sua familia seu domo ille debet succedere in regno. vt singulariter no.Bal.⁊ Ja.de alua.⁊ not.qñ morit̃ princeps.q: tũc ille qui est de sua domo licet sit pauper tñ debet esse cautus ⁊ petere regnum.

In italia immo vero etiã in xpianissimo regno francoꝝ.

¶xcvi.

¶Cautela: quõ quis possit eligere seipsum.

VIdimus pridie in.c.cum in iure de elec.glo.q̃ dicit ꝙ q̃s nõ põt eligere seipsum qñ dat̃ sibi ptãs eligẽdi.et est glossa sitis in.l.plene.ff.qᵭ cuiusq; vniuer.no.⁊ alia.viij.q.j.qui episcopatum.⁊ ꝓbatur in.l.si mandauero.§. si tibi. ff. mã. et in.c.fi.extra de insti.Sed qñ essent plures electionarij qui haberent eligere posse vnus electionarius si eligeret̃ ab ab aliĵs cõsentire electiõi de se facte ⁊ talis cõsensus cõnumerabitur in numero electorum: vt est casus.in.d.c.cum in iure: quia hodie nõ est correctum.et ꝓcedit nisi electio esset per viam scrutinij: q: tunc non posset cõsentire vel eligere seipsum.vt est casus in.ca.cumana.de elec. quod ita debet intelligi. vt ibi not.per docto. sed quando vnus electionarius sperat qᵭ aliq̃ electores eligant ipsũ non sit primus qui faciat electionem si potest.quia non potest eligere seipsum.reputaretur enim ambitiosus.vt no.in.d.c.cum in iure.sed expectet si eligitur per alios et tunc consentiat electioni. de se facte vel si cogitur primo eligere q: forte h3 primã vocem in capitulo iuxta c.auditis.de elec.debet esse cautus vt eligat illum quem verosimiliter vel nullus vel minor pars eligeret quia si postea eligitur ab aliĵs poterit variare et recedere ab electione facta per ipsum et consentire electioni facte de se ⁊ sic erunt quatuor

per consequẽs maior pars ⁊ hec ꝓbant̃ in.d.c.cum in iure.in tex.⁊ glo.⁊ ibi per Jo. an ⁊ dñm Anto.⁊ docto.qᵭ no.tu scholaris qñ fiunt electionarij sis cautus vt electio cadat super te.

¶xcvij.

¶Cautela qᵭ etia3 in casibus in quibus alias nõ teneretur venditor de euictione.si adhibeant̃ semper tenebitur.

TRia faciunt cessare periculum euictiõis.vnũ omissa denũtiatio emtoris.alterũ eius absentia.tertiũ iudicis iniuria.vt.l.emtor.⁊.C.de euic. et habetur in.l.si ꝑ imprudẽtiã. ff. eo.ti. Sed aduersus hec oĩa potest emtor vti cautela vt sit securus nã ꝑ pretio qᵭ ꝑ pena dupli et etiã pro sumtibus litis.vt.s.in instrumẽto vẽditionis per pactũ a vẽditore remittat̃ emtori.põt eñ renũtiare iuri suo ex regula generali. ⁊ adiĵcias in instrumento qᵭ emtori nõ possit dici vel opponi vel allegari qᵭ sentẽtia fuerit lata per eius iniuriam vel per emtoris negligentiam.vel absentiã vt promittatur refectio damnorum sumtuũ ⁊ interesse que subiĵcerent̃ in iudicio ⁊ extra ẽm Ang.qui ita not. in.l.emtor.C.de euic. ¶Alia cautela ĩ materia euictionis est q: regulariter non debetur euictio ratione possessionis euicte. sed tñ ratione ꝓprietatis vt est casus ⁊ ibi per Bar.⁊ doc.in.l.ij.ff.de act. em.et ideo cautela est qᵭ emtor in instrumẽto emtionis faciat venditorem promittere de euictiõe siue euincatur proprietas siue possessio. ¶Tertia est quando quis non vult promittere de euictiõe vt dicatur in instrumento ⁊ dictus venditor dixit et protestatus est. et ita inter partes conuentum quod ipse non teneatur de euictione etiam ad pretij restitutionem quia nisi ista verba dicantur licz non teneatur ad interesse vel sumtus tenet̃ ad restitutionẽ pretij vt est casus singularis in. l.emtorem.§.ibidem.ff.de ac.em.quod est no. ¶Quarta in hac materia potest adhiberi qᵭ licet regulariter venditor nõ teneat̃ de euictione qñ emtor succubuit in cõpromisso volũtario vt.l. si dictu3. §.si compromissore.ff. de euic.⁊ no.in. l. libera quedã theodora.C.de sen.⁊ interlo.om.iu.tamen emtor caute põt vti verbis ex quibus venditor tenet̃.verba hec sunt.Et promisit dictus venditor dicto emtori de euictione qũocũq; ⁊ qualitercũq; res vendita euincat̃ ar.glo.no.in.l.cũ pena. ff. de arbi. et ita solebat allegare illã glo.ad hoc do.Flo.de bon. do.meus. ¶Quinta est ⁊ vtilis in eadem materia: q: solet dici quod dictus.§. si compromissore non habet locum in compromisso necessario sed tñ in voluntario. tñ emtor debet esse cautus qᵭ non eligat arbitrium necessarium ex forma statuti sine licentia aut consensu venditoris q: tũc nõ posset agere de euictione.vt no.in.d.l.libera.et iõ ex istis quinq; cautelis potes conficere vtile istrumentũ ꝑ emtore in materia euictionis si dicatur sic.et promisit dictus venditor de euictione siue euincatur proprietas siue possessio ⁊ qũocũq; euincatur etiam si euincat̃ per arbitrum voluntariu3 vel necessariũ electũ cũ voluntate vel siue venditoris.et promisit dictus venditor non opponere vel allegare qᵭ sentẽtia lata fuerit iniqua vel in iniuriã emtoris vel ꝓpter eius absentiã vel per negligentiam vel alio quocũq; modo.

Not.formã istrumẽti ad vtilitatez emtoris.

¶xcviij.

¶Cautela pro officialibus et pretoribus adhibẽtibus fideiussores ad relaxandum incarceratum debitorem.

POtent bonã practicam ⁊ cautelã pretores ⁊ aliĵ officiales ne relaxent debitorẽ positu3 in carceribus ex causa debita prestita tñ fideiussione de iudicio sisti: q̃a illa durat vsq; ad sententiã inclusiue.nã lata sñia fideiussores liberantur.vt.l.grece.§.post litẽ.ff.de fideius.et.l.cũ apud semproniũ.ff.iudi.sol.s3 dñt recipere fideiussorẽ de iudicato soluẽdo ẽm Bal. quia dicit et bene in.c.dilectis.in.v.col.de appell. q̃ subdit quod quidam potestas qui hoc ignorauit pro cautela in relaxatione cuiusdam carcerati fuit cõdemnatus in sindicatu ⁊ fuit totum desolatus.

¶xcix.

¶Cautela ꝑ cõpromittente in arbitrium iuris.

DVbitatio est an arbiter iuris teneat̃ seq̃ ius cõe an ius municipale.⁊ de quo per Jo.an.in addi.Spe.in tit. de arbi.§. excipit̃. in addi. q̃ incipit Gui. de suza.vbi tenet qᵭ d3 seq̃ ius cõe de ego plenissime dixi in.l.nois et rei.in.§.vbũ ex legibus maxima in.vij.q.ff.de vb.sig.qᵭ nota caute qñ causa quã habes cõmittere si ius cõe disponit aliter ꝙ municipale vt scias qualiter cã sit cõmittenda: quia poteris faciliter obtinere et aduersarius non perpendet.

¶c.

¶Cautela ad euitandũ incursum penarũ interdicti vnde vi.⁊.l.si quis in tantam.

NOta diligẽter tu aduocate vnã cautelã per quã poteris facere tuum clientulũ obtinere. si eñ vides vtrãq; partem equaliter ꝓbare dic clientulo tu si potens es quod possessionẽ etiaz de qua est controuersia manu armata ingrediat̃. et qᵭ denuntiet aduersario et veniat ad possessionẽ si audet. q̃ si nõ venerit q: suspicat' est se posse repelli. statim perdet possessionẽ quã dicit se hr̃e vt.ff.de acq̃.pos.si id qᵭ. §. si tñ clientulus tu' erit potior.⁊ si veniat eiectus ad iudicẽ dicens.dñe iudex talis me violenter de possessione eiecit ⁊ cam propria autoritate ingressus est vñ peto eũ puniri et priuari qᵭ si intẽdebat habere cũ autoritate ꝓpria ingredi non debuerit per.l.si quis in tantam C.vnde vi.xvj.q.vj.placuit.Clientulus tuus respõdebit dñe immo sentẽtia est ꝑ me ferẽda.eq; eñ probauerã me possidere sicut ⁊ ille vñ meã possessionẽ non alienã sum ingressus ⁊ sic meã possessionem retinui ⁊ aduersarius si quã habebat ꝑdidit per.d.l.si id qᵭ.⁊ ita fecit fieri Rogeri' mutine ꝑut recitat Vber.de bob.⁊ Rof. in spe. in ti.de petito. et possessio .§.j.vbi no.tamen diligenter cautelaz. et istam cautelam no. perpetuo quia est quotidiana et valde vtilis.sed ea non vtaris vbi posset scãdalum verisimiliter oriri propter.l.qm multa facinora.C.vnde vi.sed vbi non esset scandalum vel periculum futurum verisimiliter nõ inuenies meliorem cautelam in hac materia.Item not.aliam cautelam si vis vt amicus tuus cõprehendat possessionem alicuius rei absq; vitio.quam ad se asserit pertinere: eo ignorante fac possessorem spoliari et confestim deserere possessionem coram testibus.et sic ea vacua remanente nuntia amico tuo vt vacuam possessionem apprehendat nec per hoc videbitur ratam habere spoliationem nec dicetur rem a directo recipere scdm ea que habentur et notantur in.c. cum dilectus immo vsucapere posset vt no.ibi gloss.sic patet ver.sed hoc nõ est vnde habebit commodum retentionis. vt.xvj.q.

iij.§.pe.ver.qđ si mala fide. ꝛ extra. de ord. cog. c. cū dilectus circa prin.ꝛ.C.de pscrip.xxx.anno. l.si ꝗs emtionis.Nec cōpetit contra eū interdictū vñ vi.et in hoc fuerunt decepti hospitalarij in predicta decre.cū ad sedē.credētes interdictū vñ vi hr̄e locū in hoc casu.vt not.spe.in.§.j.in tit.de peri.et pos.in ver.añpe.ꝗ cautela vtilis est ꝛ vera nisi appareat de fraude.Ubi duo cōtendunt de possessione ꝛ quilibet dicit se insolidū possidere ꝛ vnus turbat aliū in possessione nec vult vnus alteri libellū dare ne sicut actor sed quasi reus sustineat partes rei ꝛ cōmodo possessionis fungat̃ cautela est qđ iudex ex officio suo eos citare faciat ꝛ cogere suam petitionē offerre.vel pōt istud iudex possessorium sine libello determinare recipiendo probationes vtriusq̃ partis vt sciat ꝗs illoꝝ debeat subire onera petitoris ꝛ ꝗs vtat̃ cōmodo possessionis ar. C. de libe.cā.l.liberis.§.si ꝗs ex seruitute. ꝛ qꝛ h᷑ vult iudex et sine libello q̄stio finiat̃ cuius iussus facit vt actus teneat si alias nō teneret vt.ff.de fal. au. ru.l.j.C.de lit. cōte. aut.libellū que est.iij.q. iij.§.si pactū.Ex officio enī suo debet partes ꝓhibere ne veniant ad arma ꝛ rixas.ff. de vsufru.l.si cuius. §. deniq̃.al's.l.equissimū.ꝛ vim fieri vetabit ei ꝗ quez in possessione inuenerit potiorē.ita dicia Spe.ꝫ Ja.bal.in ti.de peri.ꝛ pos.§.j.ver.pe.in ti.de libel. cōceptio.§.nunc dicendū ver.xxij.ꝛ no. in.c.cuz venissent.ꝛ de insti.ꝛ idē no.bal.ꝛ pau.de ca.in.l.ordinarij.C.de rei ven.ꝛ ad hoc etiā vide qđ no. Inno.in ca.in presentia de proba.in prima col.et ita vidi sepius practicari et bene. ¶ Nota etiā aliam cautelam ꝛ consiliū sapientū circa interdictuz vñ vi.ꝛ constitutionē si ꝗs in tantā.si non possum ꝓbare quō possedi cōsulunt vt possum probare quō sim deiectus qđ interim fundū presentibus testibus ꝛ tabellione introꝛ si is qui possedit permittit possessionē habeo.Si vero me intrare volente non admittit sed me incontinenti possessione expoliat de quo fieri faciā publicum instrumentum possessionē amitto incontinenti.ff. de acqui. pos. l.clā possidere.§.fin.qđ si nolit.et illā possessionez animo retinui qđ semp de quolibet presumitur.s. qđ animo retineat nisi forte videres illum possidere vt ex tua patientia paret̃ tibi preiudiciuz.C. de acqui.pos.l.minus.ꝛ non longū tēpus transiuit ꝗ fuit ille in possessione.nam ex longo tempore seq̄tur obliuio.vt.ff.de vsuca.l.fraus.ꝛ no.in.l.j.C.de ser.fugi.ꝛ no.Spe.fm̄ Rof.in ti.de peri.ꝛ pos. §.j. et no.has quatuor cautelas quia sunt quotidiane et de lacte et lana.

¶ cj.

¶ Cautela contra illos qui obtinent licentiā ab episcopo deferendi iuramentum.

IN multis contractib⁹ solet apponi iuramentū de nō cōtraueniēdo et abiurantes ꝗ volunt contrauenire ante petitā absolutionē vel relaxatione iuramenti qꝛ difficile est eā obtinere vtuntur ista cautela accedunt ad episcopum et dicunt.dñe episcope iurani in tali contractu ego vellem contrauenire quia sum lesus nec possuz relaxationis iudicium expectare peto vt deris mihi licentiam contraueniendi quoniaz submitto me iudicio vestro si apparuerit me iniuste venisse contra iuramentum et multi episcopi concedunt istā licentiam.et ita intelligo qđ obseruatur in ciuitate brixie.et ita vidi aliquando episcopos obseruare verone.et ista licentia potest impetrari etiaz altera parte non vocata ex quo agitur de virib⁹ iuramenti.et ita etiam videtur velle Pau.de cast.in consilio suo.ccxxv.Si tu dicas qđ ista cautela non est bona:qꝛ ipsi nō possunt concedere huiusmodi licentiā qꝛ cōcedendo.possunt esse auctores periurij:vt est casus ad literam in.c.si vero.et ibi notat̃ de iureiuran.et ideo tu sis cautus quod potes venire contra dictam licentiam et impedire iudiciū in foro seculari donec cognitum fuerit de iuramēto et relaxatione.

¶ cij.

¶ Cautela qđ prius agas petitorio ꝙ possessorio

SI quis vult rē petere aīaduertere debet an in aliquo īterdicto possit nancisci possessionē quia longe cōmodius est ipsum possidere ꝛ aduersarium ad onera petitoris cōpellere ꝙ ab alio possidente petere ita instituit caius iurisconsultus in.l.is ꝗ destinauit.ff.de rei vendi.et propterea sis cautus qđ nunꝙ agas petitorio si prius potes agere possessorio.

¶ ciij.

¶ Cautela de protestatione fienda contra testem ante delatum sibi iuramentum.

QUando testes examinātur debes esse cautus vt ante aperturā processus facias partē tuā protestari exceptiones sibi saluas fore contra personas nā effectus huius ꝓtestationis est vt absq̃ alio iuramento prestito qđ non maliciose exposcit poterit contra personam excipere etiam publico processu.vt in.c.presentiam. de testi.et ibi per Inno.ꝛ Jo.an.et doc.et Bald. in aut. de testi.in.§.si nō dicatur.sed tuti⁹ est qđ ante delationem iuramenti factā testibus facias dictam protestationē.et ita vtūtur boni ꝓcuratores ꝗ dicunt mihi saluis ꝛ reseruatis oibus exceptionib⁹ ꝯ ipsos tā contra coꝝ personas ꝙ etiam dicta.

¶ ciiij.

¶ Cautela ad interpretandum statutum disponens qđ credatur iuramento damnum passi.

MUlta sunt statuta in italia que dicunt qđ pro dāno dato credat̃ iuramēto dānū passi vel officialis denunciantis vsq̃ ad certam quantitatem. Sed remediū et cautela est qđ non stetur dicto iuramēto.videlicet ꝓbando cōtrarium nam tale statutum non prohibet contrariuz probari.vt nota. per Cy.ꝛ doct.in.l. j. C. si aduersus libe.ꝛ in.l.j.C.de re iu.ꝛ per Bal.l.c.j. si de inuesti. inter do.et vasal.lis oria.maxime ꝓbando cōtrariū per euidentiā facti:qꝛ nulla est melior ꝓbatio ꝙ illa que fit per aspectum vt not. Azo in summa C.ad.l.aquil.ꝛ Bald.in.l.qui rogante in fin.C.ad l.aquil.et per Bald.in.l.diuus.C. de testa. mili.et per Ange.in.l.qui restituere.ff.de rei ven.et p Saly.in.l.ea quidē.in.x.q. de accu. et Gaspar de cald. et Jo.de zochis in.c.continebat̃.de despon.impu. Item est aliud remedium quia iudex potest taxare huiusmodi iuramentum vt nota.Angel. in autenti.de exhi.re.§.j.in princip.sed predicta procedunt nisi statutum figat pedes dicendo quod stetur iuramento et vltra non possit inquiri. quia tunc non posset probare contrarium nec taxari per iudicem.vt notat Bald in.d.c.si de inuesti. inter do.et vasal.lis ori.ad quod facit optime glo. in.l.si non fuerit.ff.pro socio.

¶ cv.

¶ Cautela pro iudice qui allegatur suspectus.

SEpijssime iudices maxime delegati allegātur pro suspectis ad hoc vt impediatur iudiciū. vt habet̃ in.c. cum speciali.de appel.ꝛ in.c.suspitionis.de offi.deleg.ꝛ in.l.apertissimi.C de iudi.sed ꝯtra istā allegationē pōt iudex ista cautela vti.videlꝫ ꝙ deleget causaz alteri ꝗ nō sit suspectus ꝛ nō impediat̃ iudiciū vt.l.ꝓter. ff.de iuris. om.iu.et ibi per legistas ꝛ ponit̃ ꝑ do.An.in.c.cuz cōtingat.de foro cōpe.ꝛ ibi per canonistas.

¶ cvj.

¶ Cautela instruens quomodo debemus allegare cōtra libellum ꝛ contra contractum quem ineptum vel simulatum dicimus.

QUādo libellus est obscurus incertus vel generalis in aliqua parte ꝛ reus vult opponere exceptionē nō debet opponere sicut cōiter fit dicendo ꝙ libellus est incertus dubius varius obscurus:qꝛ exceptio generalis ꝛ dubia nihil releuat nisi opponat̃ a pte.vt.l. fi.C. de anna. excep.ꝛ ibi no.ꝛ ideo sit cautus reus qñ vult ꝙ nō ꝓcedat̃ sup eodē libello actoris opponat exceptionē in specie in quo loco ꝛ in qua pte obscurus ꝛ incertus.ꝛ si apponit in genere actor dꝫ esse cautus vt replicet qꝛ exceptio rei est varia dubia ꝛ incerta ꝛ petat declarari in quo loco libellus suus nō procedit.vt dixi plene in libello meo de contractibus simulatis.ꝛ facit qđ dicā in sequēti. ¶ Si libellus actoris producit̃ in iudicio ꝛ ineptus nō ꝓcedit ꝛ nō potest mutari nisi vsq̃ ad litē contest.vt habet̃ in.l.ꝗ familie vel periculo.ꝛ ibi glo.ꝛ doc.ff. familie ercis. ꝛ in.§.si minus.insti.de acti.et in.l.edita.C. de eden.ꝛ in.c.examinata.de iudi.Sed in hoc dat̃ duplex cautela ꝙ nō possit reuocari vel mutari libellus ineptus.prima est ꝙ reus acceptet in specie libellum productum.vt no.Bar.in.l.cū precisi. C.de lib.cau.non autē sufficeret acceptare in genere dicendo accepto dictū libellū in pte et partibus pro me faciētibus. facit qđ dixi in precedenti cautela.et ita tenuit Ang.de are.insti.de exce.§. j.in.vj.q.Alia cautela est quod reus viso libello incepto incōtinenti dicat corā iudice nego narrata prout narrantur vera et petita prout petuntur dico fieri nō debere aio litē negatiue cōtestādi iuxta no.per Bar.in.d.l.si dubitetur.§.j.ff.de fideius.saluo iure producendi in scriptis ꝛc. ꝛ deinde poterit deducere suas exceptiones ꝛ ita faciunt boni practici. ¶ Ille qui dicit contractum esse simulatum debet esse cautus vt deducat speciē simulationis quia si diceret contractum simpliciter esse simulatū succumberet.qꝛ plures sunt species simulationis. vt no. singulariter Bar. in consilio suo quod incipit Petrus nicole quod procedit quādo per aduersariū facta oppositio specialis de incertitudine libelli vt not. Bal. in. l. ab anastasio.C. man.de quo dic vt plene dixi in.d.libello de contractibus simulatis.

¶ cvij.

¶ Cautela pro personis que non possunt intentare actionem de dolo ꝙ intentent actionem in factum.

FIlio contra patrē ꝛ seruo contra dñm ꝛ homini humili siue plebeo contra eū ꝗ est positus in dignitate ꝛ alteri ꝯ eū ꝗ est vite emendatioris nō datur nec dari pōt actio de dolo licet dolum commiserit.vt est tex.singularis in .l. non debet.ff.de do.ꝛ per ꝯñs eis non cōpetit exceptio de dolo.Et ideo cautela est tūc ipse intēret actionē vel exceptionē in factū verbis tēperatis nō faciēdo mentionē doli.qꝛ ista iudicant̃ a pari. actio ꝛ exceptio inquātū ad hoc.vt.l.apud celsum.C.aduersus.ff.de do.excep.iuncta.l.non debet.qđ ꝑpetuo tene menti contra hmōi plebeos vel viles ꝑsonas ꝛ potest esse rō in exceptiōe doli.qꝛ exceptio doli licet non infamet infamia iuris : tñ infamat infamia facti vt.d.§.aduersus.et hoc not. Raph. cu.ꝛ ideo talis exceptio ꝗ saltez de facto infamat nō datur contra predictas personas. vt patet in. d.§.aduersus.ibi apud bonos viros sigillus.ꝛ hoc tenet Ange.de are.insti.de excep. in prin. in verb. quero an contra parentes.

¶ cviij.

¶ Cautela pro scribente qui non habet titulū.

IN prescribenda seruitute que habet causam cōtinuam vel qꝛ sufficiūt. x.anni inter presentes.ꝛ.xx.inter absentes sed si habet causam discontinuā requirit̃ tātū tps ꝙ nō exter memoria in cōtrariū.vt.l.hoc iure.§. ductus aq̄. ff.de aqua quoti.ꝛ esti.ꝛ no.glo.in.l.seruitutes la grande.ff.de serui.in ti.generali.Sed cautela est ꝙ ille ꝗ allegat seruitutē sibi debitā ꝗ hꝫ causam discontinuā dicat se habere titulū ab illo qui potuit cōcedere licet illū nō ꝓbet.si tñ ꝓbat possedisse spacio.x.annoꝝ inter pñtes.ꝛ.xx.inter absentes sufficit ꝛ obtinebit in causa.ar.l.cū de in rē verso.ꝛ qđ ibi no.per glo.ꝛ doc.ff.de vsuris.ꝛ in.l. si certis anni.C.de pac.ꝛ istā cautelā docet glo.no. quā sequūtur ibi doc.in.l.seruitutes qđ ꝑpetuo tene menti. Et ꝓpter hāc materiā vidi multos libellātes in materia pscriptionis decimarū ꝗ fm aliquos nū ꝙ pōt habere locū.qꝛ cōtra ius diuinū vel fm aliquos pōt pscribi sine mala fide ꝑ tātū tps cui⁹ initij memoria nō existat in cōtrariū. qꝛ tale tps hꝫ vim tituli.vt ꝓbat̃ in.c.sup ꝗbusdaz. §. ꝓterea. de ver.sig.ꝛ in.c.j.de pscrip.li.vj.ꝛ istō est verius fm libellātes vt possint ꝓbare prescriptionē decimarū breuiori tpe dicāt ꝛ allegēt se habuisse titulū exemtionis a summo pōtifice ꝓpter aliquā causaz coloratā ꝛ ad ꝓbandū illū titulū deducūt possessionē vel quasi.x.vel.xx.vel.xxx.annoꝝ per not.in.d.l. seruitutes.quod est quotidianū.

¶ cix.

¶ Cautela ꝙ admittatur in criminalibus excusator pro absente.

DIxi supra vnam cautelam pro accusato vel inq̄sito qñ non pōt se defendere ꝑ ꝓcuratorē:qꝛ causa est capitalis iuxta.l.seruū.§.publice cū sit.de peu.Sꝫ hic adde vnā aliā similē:videlꝫ ꝙ aliꝗs cōpareat corā iudice nō tāꝙ ꝓcurator aut defensor:sed tanꝙ instructor:qꝛ talis licet nō possit in se suscipere iudicium tñ admittendus est ad instruendum ꝛ ad informandum iudicē de innocentia rei et iudex debet eum audire et pro veritate inquirere vt.l.fi.ff.de lib.cau.et ibi hoc no. do.Bene.de plū.

¶ cx.

¶ Cautela quō succurrit̃ diffamato in iudicio.

QUando aliquis infamat vnuz qui est debitor suus ꝛ tñ non petit in iudicio. diffamato succurritur per.l.

diffamari.ff.de inge.⁊ manu.⁊ no.in.l.vnica.vt nemo in vi. agere vel accu. cog. et tu infamatus sis cautus vt primo facias monere diffamātē bis vt petat si quid vult petere.al's sibi imponetur perpetuū silentiū.et si esset monitus semel tm̄ non posset procedi ad sententiam perpetui silentij.vt est glo.multū no.in aut.de heredi.⁊ fal. in. §.si qs agens.in ver.monitus et ita tenet etiam in terminis do.Angel.de are.insti.de excep. §.j. vbi ponit materiam.d.l.diffamari.⁊ idem ipe no.in suo tractatu maleficiorum.in glo.in ver.nec ad q̄relā tyrij.in seq.in.xviij.col.

¶cxj.

¶Cautela ad instruēdū fidei commissarium.

Postq̄ sumus in materia vltimarum voluntatū volo tibi dare vnā cautelam que est hm̄oi. Quidā est heres institutus⁊ grauatus est post mortē restituere hereditatē alteri cōiter. fideicommissarius adueniente casu restitutionis adit hereditatē ex primo testamēto.⁊ postea apprehendit possessionē ⁊ agit cōtra debitores hereditarios qd est cōtra.l.restituta.in princi.ff.ad treb. q2 ad hoc ꝙ fideicommissarius habeat ius in hereditate requirit ꝙ prius fiat restitutio.vel vt.l.restituta.et prius nullū ius hꝫ cōtra debitores. vt.l. hereditas.ibi nēpe efficeo.ti.nec debet nec pōt adi hereditatē defuncti q2 semel fuit adita per heredē.nec pōt apprehēdere possessionem anteꝙ sibi fiat restitutio per heredē defuncti ad quē hoc pertinet.vt.l.q̄uis.§.j.eo.ti.⁊.l.restituta.⁊ ideo tu fideicommissarius sis cautus.vt primo petas cogi heredē heredis ad tibi restituendū hereditatē. et postea apprehendas bona ⁊ agas ꝑ iura predicta et hoc vult etiā Pau.de cast.in. l.restituta q̄ dicit qd vidit multos ꝓcuratores errare in hoc ⁊ fecit cassare multos processus propter hoc et predicta procedunt nisi esset statutū in loco ꝙ nō req̄ratur aliqua restitutio nec realis neq; verbalis.nō tm̄ dico qd propter hoc fideicommissarius debeat adire.q2 istud nullo mō pōt ex quo semel adita est.et vide in sequenti. ¶Per restitutionem hereditatis facte rōne fideicōmissi vniuersalis trāseūt obligationes hereditarie contracte per ipm̄ defunctū et nō ille que sunt cōtracte per heredem et occasione hereditatis restitute nisi specialiter fiat etiā restitutio et recissio etiā de illis vt ꝓbat in.l. cū hereditas que procedit.l.restituta.ff.ad treb.⁊ propterea Bar.dicit ibi se consuluisse de facto cū quidam heres inchoasset vnā litem occasione hereditatis sibi delate.⁊ postea cessisset oīa iura sua et actiones que habebat vt heres non transibat instātia de nouo per ipsum heredem incepta. et ideo sis cautus tu fideicommissarius vt q̄n fit tibi restitutio ⁊ cessio vt apponi facias in instrumēto restitutiōis⁊ cessiōis qd restituit ⁊ cedit tibi oīa iura ⁊ actiōes q̄ ⁊ quas hꝫ heres etiā occasiōe rerū hereditariaꝝ vt si post mortē defuncti recepisset fideiussores vel inchoasset litē vel alia fecisset:sed solū venirēt actiones quesite ꝑ defunctū quas hꝫ vt heres.et hoc etiā voluit Pau.de cast.in. d.l.cū hereditas qd bene no.q2 sepissime ꝯtingit q̄n ita est grauatus de restituēdo post mortē suā q2 in vita multa contrahit super bonis hereditarijs q̄ non veniunt in simplici restitutione vt dixi. et pauci hoc aduertunt.

¶cxij.

¶Cautele ad firmandum donationem inter virum et vxorem.

Donatio inter virum ⁊ vxorem regulariter est prohibita vt in toto ti.ff.⁊.C.de do.inter vi.⁊ vxo.⁊.c. donatio extra eo.etiā si interueniat traditio est ipso iure nulla.nec est alicuiꝰ momēti.vt est tex.in.l.iij.§.sciendū.ff.eo.titu.qd intelligitur q̄n donās efficitur pauperior et alter locupletior.vt.l.iij.in prin.⁊.l.si sponsus.§.cōcessa ⁊.§.seq.ff.de do.inter vi.⁊ vxo.⁊.d.c. donatio et est ratio ne mutuo amore se spolient.vt.l.j.ff.eo.titu. Sed possunt adhiberi circa hoc aliq̄ cautele vt valeat talis donatio ⁊ nō possit reuocari. ¶Prima cautela est ꝙ cōiuges faciāt sibi mutuā donationē hoc est sibi inuicem reciprocā videlꝫ si cōtingit alterū premori alter superstes habeat bona sua. q2 tunc ꝓpter dubium euentum videlicet donatio vt probat in.l.si pater puelle. C.de inof. testat. et ibi hoc singulariter no.Ly.quē doc.ibi sequuntur et pro hoc vide bonā glo.l.licꝫ inter priuatos in fi.C.de pac.et probatur in.l.qd autē in.§. si vir.et vxor.ff.de do.inter vi.et vxo.et hoc ibi tenet Ludo.de ro.in quodā suo singulari qd incipit ꝓhibiti inter se donare.non intelligunt prohibiti facere inter se donationē reciprocā.Et ista cautela dꝫ intelligi et limitari q̄n donatio vnius sequit donationem alterius incōtinēti.secus si ex interuallo.q2 tunc esset inualida donatio reciproca. vt est tex.singularis in.l.qui iam nupte. ff. de do.inter vi.et vxo.ꝭm do.Ludo.in. d. singulari vbi subdit per illū tex.quod si ego donassem vxori mee mille et postea hinc ad decēnium donasset mihi fundū vtraq; donatio est inualida.Itē intellige hāc cautelā ꝙ donatio mutua ⁊c.nō intelligatur esse prohibita etiā si dicatur quod sit donatio inter viuos et non posset reuocari ꝭm.l.vbi ita donatur.ff.de do.cau.mor.quia talis donatio statim valida erit et non indiget cōfirmatione et per ꝯñs etiā non interueniēte traditione post mortē poterunt bona peti.Ita no.intellexit Pau.de castro declarando dictū tex.in.l.si pater puelle.in fi.Sed aduerte q2 hoc vltimū non videt esse verum.tamē videtur qd immo non valeat donatio etiam mutua:nec etiā morte cōfirmetur nisi ambobus simul decedētibus vel q̄n alter moritur cōfirmetur illa que est facta superuenienti.vt est casus de vtroq; in.l. cū hic status in.§.si ambo.ff.de do.inter vi.et vxo. ibi cum simul decesserint.et inver.perinde ibi vnā ꝙ donationem valere.et ibi quia simul decesserit et ibi quia neuter alteri.A cōtrario sensu. si alter superuixerit donatio quam fecisset non valeret. Sed dic quod est donatio mutua sub conditione et vnus premoriatur alteri dicitur valere tāꝙ donatio inter viuos conditionalis.nimirum si conditio euenit tm̄ in vno nō valet in alio:q2 deficit conditio.et ita intelligit dictū Ly.et do. Pau. de ca. Sed si facta esset donatio reciproca siue mutua pure inter vi.et vxo.et vnus moritur vel fiat diuortium an donatio validet vel cōfirmetur. vide tex.in.l.cum autem.§.si vir et vxo. et in. l.cum hic status.§.qd ait.et in.§.si ambo.eo.ti. ¶Scda cautela est ꝙ fiat donatio cū iuramēto.q2 per tale iuramentū validari videtur donatio vel saltē qd non possit conueniri ex quo seruari pōt tale iuramentum sine interitu salutis eterne.vt in. c.si vero extra de iur.⁊ et sine dispēdio salutis eterne:vt in.c.cū contingat.eo.ti.et istd tenet Barto.in.l.si quis pro eo.ff.de fideius.⁊ in. l.seius et augerius. in fin.ad.l.fal.et fuit opi.originaliter Guil. de cu. in.l.sed si possessori.§.item si iurauero.ff.de iureiurā.et istam opi.tenet etiā Jo.de imol.in.l.si qd

inquilinos.§.ff.de leg.j.⁊ dicit ita se consuluisse et ita reperio esse consultū per alios doc.⁊ ꝑ do.Recuperatū de san.ge.⁊ ꝑ do.Miniatū de perusio.⁊ consiliū incipit.factū tale est dn̄s Pe. dona. inter viuos.⁊ per quendā do.Bonifaciū cōsiliū incipit. idem mihi bonifacio:sed idē bar. tenuit ꝯtrariū in.l.j.ff.de dona.inter vir.⁊ vxo. motus ea ratiōe: q2 est ꝯtra bonos mores vt ibi in.d. l. si quis ꝑ eo post prin.⁊ in.l.cū quis decedens.§. tytia.de leg. iij.et ita reperio consultū per do. Jo. papiensem et consiliū incipit. quicquid dicant barbaculi q̄ nesciunt se nimias fabas comedisse nisi cū dolent ventrē.⁊c.⁊ per Ray. de perusio ⁊ per do. Ray. de mōte.vbi ista questio est valde dubia.Ego nūc teneo sine disputatiōe qd ista cautela sufficiat q2 saltem iurans tenet ad obseruantiā iuramenti vt tenet do.Anto de bu.in questione nostra in.d.c.cū cōtingat circa mediū in ver. ex his decidit q̄d de donatiōe.et forte etiam iuramentū adiuuat ipm contractū et ipm firmat ar.glos.no. in.c. ex parte in versi.aliena ibi.sed si iurauerit non contrauenire tenet vēditio extra de consue.et ibi etiam de hoc no.⁊ licet dicat qd sit ꝯtra bonos mores.l.j.ff. de do.inter vi.⁊ vxo.⁊ sic non valeat ꝑ.c.nō est obligatoriū.de reg.iur.li. vj. tm̄ dico qd cōtra bonos mores dicit q̄d fieri duobus modis vno modo cōtra bonos mores naturales vt si iuro interficere hoīem vt.l.veluti.⁊.l.gn̄aliter.ff.de verb.ob.⁊ isto modo iuramentū nō valet. ⁊ ita loquit.c.non est obligatorium. Alio mō dr̄ ꝯtra bonos mores ciuiles quia lex ꝓsupponit quod sit contra bonos mores vt in pacto de futura successione et in donatione inter virum ⁊ vxorem et isto modo iuramentum validat contractū per.c. cum contingat ⁊.c.si vero.preallegato.et per.c. q̄uis.de pactis li. vj.et ista distinctio est contra bonos mores naturales ⁊ ciuiles ponit per Bal.in.l. pacto qd dotali.in.xix.q.C.de colla. et per do Ant.de rosellis.d. c.cū contingat in sua repetitione ⁊ de ista questione vide ibi per om̄es docto.et per canonistas etiā in.c.donatio.extra de dona.inter virū et vxo.⁊ vide omnino Federicū de senis cōsilio.cxxxv.vbi firmat qd.s̄.dixi et examinat saltē plene.⁊ no.etiam in.l.j.C.de sacrosan.eccle. ¶Tertia cautela potest sumi hoc modo.videlicet qd facta donatiōe ⁊ ille cui donatū est allegat etiam aliam causam q̄ sufficiat ad donationē validandā.⁊ donans nō opponat aliquam exceptionem in contrariū ⁊ pronuntiet donationem valere.⁊ donatarius absoluat. quia tunc si donans vellet postea cōtrauenire sub moueri posset exceptione rei iudicate vt est casus cum glo.valde not. in.l.si sponsus.in.§.si vxor vel maritus.ff.de dona.inter viruꝫ ⁊ vxo.facit.l.iij. §. item queri potest. ff. de re iudica.⁊ quod ibi no. ꝑ Alb.Sed si pronuntiaretur per iudicem donationē inter virū et vxo.sine alia iusta causa valere sententia esset ipso iure nulla vt.l.iij.§. sciendū.ff.eo. titu.et no.glo.singulariter in.d.§.si vxor vel maritus. Et aduerte qd ista cautela non videtur sufficiens q2 licet sententia valeret ⁊ obstaret exceptio rei iudicate et videatur impedire repetitionē soluti.vt.l.iulianus verum debitorem.et.l.iudex.ff.de condi.indebiti.tamen dico qd solutū potest per cōditionē indebiti repeti quia.d.l.iulianꝰ.⁊.d. l. iudex non procedūt in sententia que est lata pro eo cui alter ex litigatoribus donare ꝓhibetur casus est singularis in.d.l.si vxor vel maritus ꝭm Bald.⁊.l. cum allegas.C.de vsu.⁊ do.Ludo.de ro.in suo singulari.cccxj.qd incipit.tu scis qd donatio. Item si posset probari.qd illa lis fuit facta dicta sentētia nō valebit vt.l.cū hi.§.cū lis.⁊ ibi no.ff.de trāsac.

¶cxiij.

¶Cautela quomodo filiusfa.possit testari.

Filiusfa.regulariter testari non potest etiam patre cōsentiente vt. l. q̄ in potestate.ff.de testa.⁊ in.l.ij. C. q̄ testa.fa.pos.⁊ insti.eo.ti.in prin.⁊ in.l. ram hi.ff.de do.causa mor.⁊ plene per canonistas de testamē.c.ij.Quod fallit si clericus: q2 etiā si haberet primam tonsuram tm̄ posset facere testamentū ⁊ idē videtur probari in.c.q2 nos extra de testa.nā ibi tex.permittit clericis indistincte testari ⁊ non distinguit vtrū sint in patria potestate vel non.⁊ propterea ibi potest colligi quod clericus etiam existens in patria potestate sicut ē ille qui habet primā tōsurā tm̄.vt est glos.or. in.c. cū volūtate.de sen.excō.possit testari.⁊ hoc voluit Hosti.in.d.c.q2 nos.⁊ do.Anto.de bu.qui dixit illū tex.habere in oībꝰ cuiuscūq; ordinis.et sic nedū in presbyteris sed etiā si clericus habet primā tonsuram dūtaxat.q2 etiā isti appellant clerici. vt tenet Pe.de ancha.⁊ Jo.de imo.in.d.c.q2 nos.⁊ per Ja.but.⁊ Bar.in.l.sacrosancte.C.de epi. et cle.videntur dicere quod illud procedit in acquisitis ratione officij et dignitatis ecclesiastice. sed in aduētitijs acquisitis aliunde videntur tenere qd testari non possit et cōtra eos videtur esse text. in aut. presbyteros ibi quomodolibet ad eorum diuina venientes.C.de epis.⁊ cleri.in dicta.l.sacrosancte ibi quecunq; bona eodem titu. et pro prima opinione vide gloss.singularem.xix.q.vltima quia ingredientibus in ver.testandi que dicit quod clericus in potestate constitutus potest testari ⁊ loquitur indistincte.et allegat.d. auten. presbyteros et ideo ex his filiusfami.qui vult testari etiam patre inuito potest adhibere istam cautelā quod suscipiat saltem primam tonsuram. quod est multum notabile et menti tenendum. ¶Dixi in precedenti vnam cautelam per quam filiusfami.possit facere testamentum. sed nunc do tibi aliam videlicet quod pater emancipet filium q̄tum ad istū actū testandi. et in reliquis retineat eum in potestate. quia hoc fieri potest ꝭm Bartol. qui ita singulariter dicit in.l.j.§.filij.ff.ad trebel. et licet multi doctores vt bal.⁊ alij in.l.senium.C.qui testa.fa.pos. teneant contrarium dicentes quod status hominis est indiuisibilis:quia non potest quis esse in vno in potestate ⁊ in alio non per tex.in.l.pariter in fin.ff.de lib. causa vbi dicit minime autem pretor pati debeat vt pro parte quis seruus fiat et ibi not.per docto.⁊ per not.in.l.j.§.j.C.de la.lib. tol. et in.c.cum inhibito. extra de clam. desponsa. et in.ca.per venerabilem.extra qui fi. sint legiti. sed dictum Bartoli potest procedere quod per viam dispensationis hoc fieri possit vt pro certo actu dispensetur quod fiat status mutatio.vt not.in.l. ff.de iure anull.⁊ in.d. l. pariter in fin.circa quod vide.que dicam in sequenti cautela.

¶cxiiij.

¶Cautela legitimandi filium spurium ad hoc vt non succedat nisi in certa parte.

Cautela est quam sepe vedi parentibus qui habent filios legitimos et naturales ⁊ vnum vl' plures spurios legitimari facere sed nollent quod succederent cū alijs filijs legitimis et naturalibus pariter nisi certo mō prout eis parentibꝰ placuerit.

nā dixi qδ comes palatinus vel ali⁹ q̄ habet pote-
statē legitimādi lȝ nō possit legitimare q̄tum ad
vnū tm̄.q: legitimatio est reintegratio totius sta-
tus.facit.l.quesitū.cū ibi no.ff.de adop.⁊.l.si pari
ter in fi.ff.de li.cā tm̄ pōt dispensare vt possit succe
dere certo modo. q: ista nō est ppric legitimatio
sed dispensatio.et licet illud nō videatur esse com
missum comiti q̄ hȝ potestatē legitimādi ⁊ habili
tandi vtiliter p ea q̄ no.in.l.ij.ff.de adop.lega.j.be
ne tm̄ exerceat rē iure suo lȝ non possit plus facere
q̄ sibi cōmissum sit minus tm̄ facere pōt q: nō ha
bet seruare formā sui priuilegij sicut facere debet
iudex delegatus.⁊ ita vult Pau.de ca.in.l. solet p̄-
to.ff.de iu.om.iu.q̄ dicit se al's ita ɔsuluisse. ⁊ idē
not.ipse.in.l.pactū qδ dotalis.C.de colla. vbi di-
no vide.et vide.d.Bn̄.de plu.in.l.fin.ff.de iure an.
au.⁊ in.d.l.si pariter in fi. et disputatione sua que
incipit statuto pisano cauet.⁊ vide etiam do. Jo.
de zochis in.c.per venerabilē.qui fi. sint leg.in.§.
j.in.xlix.col. Et adde qδ dixi in p̄cedenti qδ no. p
parentibus qui vellent legitimare filios cum hoc
qδ succederent solum in certa parte.

¶cxv.

¶Cautele quō pater ɔstante matrimonio possit
filio secure dare dotem qn̄ cū filio ad dotem resti-
tuendā se obligauit. ⁊ quō pater perdit om̄e com
modum vsufructus filij emancipati.

Multi sunt filij q nō possunt pa
cifice cū patre viuere ⁊ recedunt a pa
tre vel pater expellit filiū de domo et
petitur p filiū qδ pater sibi restituat
dotē vxoris sue quā ipse pater recepit
et se obligauit pater cū filio ad dotem restituēdā
in oēm casum et euentum dotis restituende iuxta
no.in.l.si cum dotē.§.transgrediamur. ff.sol. ma.
pater dubitat si debet dotē restituere:q: dos con-
stante matrimonio restitui non debet. vt in toto
ti.C.si dos cōstan.ma.⁊ si filius cōsumeret dotem
nollet pater teneri ad eā restituendā amplius. et
de hoc sepissime est questio. Sed tu dicas si cōsul
tus fueris qδ triplex cautela seu cōsilium dari pos
sit vt pater secure dotem restituere possit. Prima
cautela est qδ restituat solūmodo ex causis legiti-
mis et a iure expressis.de quibus habet in.l.q̄uis
et in.l.seq.ff.so.ma.⁊ nō habebit aliquā dubitatio
nem.Alia est qδ restituat alteri de mādato mulie-
ris.tunc em̄ ipsa mulier tenebit actione mandati
vnde conuentus socer poterit ei ad dotē cōpensa
tionē opponere.ar.ff.de iure do.l.sani.Tertia cau
tela estqδ pater emancipet filiū nā tunc sicut filio
mortuo pater debet nurui restituere dotē. ita hic
filio emācipato.ar.ff.de iure do.l.si pater filie no-
mine.et ita cōsuluit Ja.de are.⁊ Ray.dicebat pri-
mā esse veriorē cautelā.et hoc etiā no.Flo.in.l.si
filia.§.si fili⁹.in.iiij.col.in ver.sed ⁊ si pater.ff. fami.
ercis. in apostil'. Sed hoc est dubium qδ si pater
nollet filium emancipare ⁊ expulit ipsum de do-
mo.an possit cogere ipsum ad emancipanduȝ.Et
videtur qδ non. q: regulariter pater ad hoc cogi
nō potest.vt no.insti.qui.mo.ius pa.po.tol.§.fin.
Sed dicas cōtrariū. q: ex quo pater male tractat
ipsum expellendo eū de domo ⁊ tractando ipsum
ita qδ secum viuere non possit constat patrē face-
re contra pietatē non tractare ipsum vt filiuȝ. ar.
l.quidā cū filiū cum ibi not.ff.de verb.obliga. con
iuncta.l.diuus.ff.si q̄s a parē.fuerit manu.et hoc
casu talis emācipatio debet peri impetrata venia
iuxta.l.venia.C. de in ius vo. qui emancipatione
hēnta ⁊ bona dotalia ⁊ nō dotalia vt bona ma
terna ei sunt restituenda et licet quando pater vo
luntarie emancipat filium possit dimidiā vsufru-
ctus retinere vt.C.de bo.que lib.l.cū oportet. pro
pter quandā remunerationē.vt ibi tm̄ qn̄ propter
seuitiam vel iniuriam aut defectū patris cogitur
ipsum emancipare debet pater om̄e commodum
vsufructus amittere : q: dictus vsufructus seruat
patri propter remunerationeȝ per.d.§.cū autem
que remuneratio hoc casu non debet.vt. d. l.diu⁹
ff.si q̄s a pa. fue. ma. ⁊ ita regularit' tenuit Raph.
consulendo Ray.consilio suo qδ incipit in xp̄i no
mine amen. Inspectis causis p̄missis poterunt.fi
lij cogere patrem ⁊c. Et quod dixi est de dote. pu-
to idem dicēdū esse de donatijs factis a patre nu-
rui vt illa etiam debeant restitui filio. Sed si pro-
pter defectum filij et non patris non posset simul
viuere pater non cogeretur ipsum emācipare nō
subsistente aliqua causa ex his que habētur in. d.
§.fina. quod no.et tene menti.quia quotidie eris
interrogatus.

¶cxvj.

¶Cautela quomodo quis debet a p̄ncipe impe-
trare bona confiscata.

Nonnulli quādoq̄ impetrāt
a principe vel dn̄o sibi cōcedi vl' do
nari bona alicui⁹ rebellis in fiscuȝ
delata q̄ impetratio de iure nō va-
let:q: presumit esse facta ppter im
portunitatē petentis. vt est casus
multū notabilis.C.de peti.bo subla.l.j.li. x. facit
c.cū ex iniuncto.§.ceterum.extra de purg.ca.⁊ qδ
no.glo.in ver.nascatur.ad fi.in.c. j. de cōsti.lib.vj.
Sed cautela est qδ talis impetratio valeat.videlȝ
qδ princeps vl' dn̄s cōcedendo dicat qδ hoc faciat
motu proprio.q: tunc bene valeret.vt est tex.in.d.
c.j.in fi.nam motus proprius in dubio vel regula
riter non presumitur nisi exprimatur vt ibi not.
Bar.et est tex.in.c.si motu pprio.de preben.lib.vj.
Aduerte bene q: ista cautela non sufficeret si prin
ceps nollet dicere motu proprio:sed ad petitionē
supplicantis.sed tunc est alia cautela videlȝ qδ p̄n
ceps concedat vel donet dicta bona ad fiscum de-
lata. Non ob.d.l.j.C.de pe.bo.sublatis. et pro hoc
vide quod in simili habetur in.l.euacuatis. C. de
decu.li.x.vbi dicitur quod non valet rescriptū vel
priuilegium concedens immunitatem nisi dicat
non obstante.d.l.euacuatis.vt ibi per Bart.⁊ etiā
s.dixit in vna cautela. Et adde circa hoc quod ha
betur in.l.fi.C. si contra ius vel vti.publi. et ideo
supplicans vel q̄ habes consulere qualiter debeat
fieri talis donatio sis cautus vt hic duo simul iun
gantur.videlicet quod princeps vel dn̄s concedēs
dicat qδ hoc faciat motu proprio et ex certa scien
tia non obstante.l.que incipit quisquis.C. de pe-
ti.bo.subla.lib.x.

Bn̄ vale-
ret vide δ
b̄ do. Jo.
de platea
i.d.l.j.C.
de peti.
bo.subl.l
ij.colū.
ver.v.no
ta vbi no
tabiliter
loquitur.

¶cxvij.

¶Cautela ad excludendū pupillariter substitutū
et ad firmandū testamentū qδ nō possit reuocari

Si pater instituit filiuȝ pupillū
et ei substituit pupillariter extraneuȝ
tunc pupilli si filius moritur in pupil
lari etate excluditur a successiōe ⁊ ad-
mittit substitutus expressa substitutio
ne pupillari etiaȝ a legitima.vt est casus in.c.si pa
ter de test.in.vj.et habetur in.l.papi.in. §. sed nec
impuberes.ff.de inoffi.testa.⁊ in.l.precibus. C.de
impub.et ali.substi.Sed tu adhibere potes vnam
cautelam vt amittatur ad successionem omnium
bonorum filij non obstante dicta substitutiōe pu-
pillari expressa. videlicet vt detur pupillus in ar-
rogatione alterius q: ex hoc tollit substitutio pro

hat in.l.nec ei.ff. de adop. Nā per arrogationē te-
stamentū rūpitur insti.qui.mo.testa.infir.§.j. cuȝ
em̄ per arrogationē capite muniant vt eod.tit.§.
alio sublata est substitutio ⁊ sic pupillare testamē-
tū.vt ibi.⁊.ff.codicil.l.conficiunt.§. post testamen
tū ipso ergo sublato si moritur filius in pupillari
etate admittitur mater vel alius heres ab intesta
to. ¶Sed ista cautela videtur vtilis propter stipu
lationē que s̄m leges est facienda tp̄e arrogatiōis
vt.l.non alter.et.l.his verbis.ff.de adop.vnde dic
qδ tunc habet locū qn̄ talis stipulatio tunc forte
fuisset admissa.et illā cautelā tradidit Tancre. de
corneto.in quodā suo opere iudiciali qδ compen
diū appellat in vltima parte.in ver.tertio querit
Sed aduerte q: etiā ista cautela non videtur suffi
ciens etiā si prima stipulatio fuisset omissa: q: tūc
licet non cōpetat actio directa tm̄ videt cōpetere
actio vtilis per tex.in.d.l.nō aliter cogitabis. Itē
aduerte q: predicta etiā si essent vera debent intel
ligi si filius in eo statu pmanserit tp̄e mortis sue
videlicet vt duret arrogatio vsq̄ ad tēpus mortis
alioqui secus esset:q: licet de iure ciuili testamen-
tum sit ruptuȝ per arrogationē. tm̄ iure pretorio:
valet seu recōualescit si tp̄e mortis sue nō reperit
arrogatus. vt insti.qui.mo.test.infir. in.§.alio. q:
tunc deuenit ad casuȝ a quo incipere potuit. vt in
l.cū vir.ff.de vsuca. et dicam etiā in cautela sequē-
ti. ¶Est magna dubitatio si fieri potest testamen
tū ita et taliter qδ nullo modo possit reuocari. vt
habet plene p Bar.in.l. si quis in principio testa-
menti.de leg. iij. ⁊ dicā in cautela sequenti posito
pro constanti qδ quidā condidit testamentuȝ ita
qδ mutare non potest tunc poterit adhibere cau-
telā ad rumpendū dictū testamentū que est simi-
lis precedenti videlȝ vt se det in arrogationē alte-
ri q̄ s̄m naturā eū arrogare possit.vt.ff.de adop.l.
arrogato aut se faciat exbanniri ex eo delicto pro
pter quod capite minuatur iuxta.§.quod autem.
insti.qui.mo.ius pa.po. nā per huiusmodi capit[
diminutioneȝ rumpitur testamentū.vt.d.§. alio.
insti.qui.mo.testa.infir.facit qδ in filij d: de banni
to in.l.si non pro condemnato.in princi.ff.qui sa-
tisda.cog.et istam cautelam intellige sicut p̄ceden
tem. videlicet qδ iste qui facit testamentum repe-
ritur in codeȝ statu tp̄e mortis sue videlicet qδ sit
exbannitus etiaȝ vel arrogatus per ea que dixi in
cautela precedenti.et istam cautelam possit Tan-
cre.de cor.in suo predicto opere. ¶Ego dixi i cau
tela precedenti quod maximum dubium est apud
doc.an possit dari remedium quod fiat testamen-
tum. ita quod non possit reuocari de quo modo
habetur plene per.c.qδ semel placuit. de reg. iur.
li.vj.⁊ ibi plene per Jo.an.in mercu. et plenissime
per Bar.in.l.si quis in prin.testa.de leg.iij.⁊ p Sa
ly.plenissime in.l.sancimus.C. de testa.⁊ per Bal.
in.c.ij.de feud.dato in vicem legis commissorie.et
inter alia remedia ponitur vnum.videlicet qδ te-
stator iuret se non reuocare testamentum ⁊ nō cō
trauenire.de quo plene per eundem Jo. an. in.d.
c.quod semel.⁊ pe.de ancha.in.c.ea que de reg.iur.
in.vj.in sua repeti.et per Jo.de imo.in.c.cum con
tingat.de iure iur.et per Bartol.in dicta.l. si quis
in princip.testi.et in.l.stipulatio hoc modo conce
pta.ff.de verbo.obliga. et per Bald. in.c.j. §.item
sacra.ver.queritur si faciens testamentum. in ti-
tu.de pace iura.fir. et per eundem Jo. de imol.in
l.si quis inquilinus. §. fina. de le.j. Sed tu potes
adhibere hanc cautelam quod quis testamentuȝ
faciat et iuret non reuocare et non contrauenire
et per censuram ecclesiasticam sibi precipiatur et
peremtoria instantiā heredis instituti. s̄m qδ hr̄
in.c.sacro.extra de sen.exc.quod obseruet iuramē
tum ⁊ nō contraueniat:⁊ si contraueniret vel cō-
trauenire tentaret:ex nunc prout ex tunc.⁊ extunc
prout ex nunc dicatur ferimus sententiā ɔ eū.naȝ
si postea reuocet testamentū vel reuocare velit ali
quid faciendo reperitur excōmunicatus p sniam
excōmunicationis iam latā prius ɔ eū.⁊ sic q: ex-
cōmunicatus nō poterit testari.nec scōm ei⁹ testa
mentū postea factū valebit.vt in.c.pia de excep.li.
vj.⁊ vide circa predictā cautelam.in.l.vbi ita dona
tur.ff.de do.cā mor.et Fede.consilio suo.cxxviij.
Sȝ aduerte q: ista cautela esset vtilis ⁊ procederet
qn̄ ille testator cōsensisset illi sententie excōmuni-
cationis late sub conditione per suū iudicē cōpe-
tentē per tex.et glo.⁊ qδ ibi singulariter notaui.⁊
no.Jo.an.⁊ doc.in.c.pen̄.⁊ glos.extra de offi.dele.
vbi habet an quis posset promittere se soluturuȝ
aliquid ad certū terminū ⁊ si nō soluitur ex nunc
excōmunicatur.de quo dic vt ibi.sed si testator nō
consensit illi sententie ⁊ precepto tunc contra pre
dictā cautelā posset dari remediū videlȝ q̄ anteq̄
reuocet et sic conditione pendente appellet etiaȝ
post.x.dies a tp̄e dicti precepti vel sentētie q: qn̄
est lata sententia excōmunicationis vel censure ɔ
vnū sub conditione pendente illa conditione etiā
post.x.dies a tp̄e sententie potest condēnatus ap-
pellare.vt est tex.no.in.c.preterea.ij.de appel. s̄m
Jo.an.Sed lȝ in alijs sententijs conditionalibus
debeat appellari.j.x.dies a tp̄e sententie late.vt.
l.ij.§.biduū.ff.qn appel.sit.no.in.d.c.p̄terea si aūt
testator non cōsentit precepto sibi facto appellet
infra.x.dies a die p̄cepti ⁊ res non habebit dubiū
scōm oēs vel etiam post.x.dies ante euentū condi
tionis et valebit appellatio. Item predicta caute
la procederet sine dubio qn̄ testator instituit filiū
venientem ab intestato.q̄ casu testator nō potuit
reuocare testamentū qδ primo fecit.vt.l.nostram
C.de testa.vel cācellare.vt in toto ti.ff. de his que
in testa.delen.⁊ sic posset lacerare vel cancellare ⁊
reuocare tm̄ ex quo aliud facere non potest institu
tus in testamento reuocato veniet ab intestato.sȝ
si fuisset institutus extraneus ista cautela nō vide
tur sufficiens:q: licȝ testator non possit scōm testa
mentū facere q: excōmunicatus est tm̄ videtur qδ
possit lacerare vel delere testamentū et mori inte
status.per.d.l.nostram.et per.d.l.j.⁊ sic venientes
ab intestato sibi succederent.⁊ nō institutus q̄ est
extraneus.cogita tm̄ super hoc si verum est.

¶cxviij.

¶Cautela q̄ quis semper alleget contra aduer-
sarium in iudicio quod est filiusfa.cum eius pater
presumatur viuere.c.annis.

Quis in dubio presumitur esse
filiusfa.q: pr̄ suus presumitur viuere.
c.annis.l.fi.C.de sa.san.eccl.et no.gl.
in.l.sed et si de sua.ff.de acqui.here.p
quā gl.dicit ibi Ang.no.bene hāc glo.
ex qua magnū habebis honorē si scias practicare
nā infiniti actus phibiti filiofa.maxime ex forma
statutoȝ italie.nā p allegāte est quedā presumtio
iuris qδ sit filiusfa.⁊ illa sufficit ad victoriā repor-
tandā etiā in criminali.l.absentē.ff.de penis.⁊ in
ciuili.vt pbatur in.l.oēs.§.luci⁹.de his q̄ in frau.
cre.Unde si aduersario nō suppeteret de tp̄e pro-
bandi succumberet in causa.⁊ hoc dictū reprobat
Joan.de imol.et Raph.cu.et Ludo.de ro.in.d.l.
sed ⁊ si de sua.q: lȝ pater presumatur viuere centū
annis:tm̄ non sequitur.pōt eū esse emancipatus.

aut naturalis qui in patria potestate non est.vt.l. filium diffinimus.ff.qui sunt sui vel alie.iur. Preterea vt quis presumatur filius vel nõ ponit glo. in.l.tytia.ff.so.ma.vt dicimus in simili allegans minorem etatem ad sui fundamentum tenetur eam probare.l.si minore.ff.de in integ.resti.mi. ꝛ plene not.Barto.in.l.de etate.ff.si minor se ma.dix.ꝛ qui allegat quem esse filium pro fundamento suo id probare tenetur. Itẽ ex quo litigauit cũ eo vt patrefa.pro eo p̄sumitur.ar.ei⁹ qd no.in.l.inter quos.§.j.ff.de dam.infec.ꝛ.l.pomponius.§.vati.ff.de procura.ꝛ de ista.q.vide per Fe.de.se.cõsilio suo.ccviij.ꝛ ibi not.determinat.sed tu dicas quod ista cautela potest sustineri si aduersari⁹ litigans in prin.iudi fecerit protestationem contra aduersariũ dicens qd nõ intẽdat litigare cũ ipso nisi si ꝛ inquantũ habeat legitimã p̄sonã in iudicio cõparendi iuxta no.in.d.iter quos.§.j.quo casu si secũ litigans non doceret se patrẽfa.non videtur esse persona legitima ex quo presumtio iuris est cõtra ipsum:qꝛ vt dictũ est pater presumit viuere. Itez nõ sumit emãcipatio nec qd sit filius naturalis ex quo istud sapit delictum.vt no.in.l.in concubinatu.ff.de cõcu. Nec ob.ratio quam.s.dixi ſm prefatos doc.videlꝫ qd ille q̃ allegat aliq̃d affirmare vel negare ad suã intẽtionẽ fundandaꝫ illud dꝫ probare sicut dicitur in allegãte maiorem vel minorẽ etatẽ:qꝛ illa regula nõ p̄cedit qñ est iuris presũtio p allegãte:qꝛ tũc nõ tenetur probare vt no.dixit Barto.in.l.illa.stipulatio si kalendis ff.de ver.ob.ante finẽ. Nec valet argumentum de allegãte etatẽ qd verũ est qd in his que tp̄e mutãtur nõ sufficit allegare fuisse in preteritũ aliquid puta aliquẽ minorem:vt vult Bar.in.d.l.de etate sed in his que solo cursu tẽporis nõ mutant̄ secus est sicut dixi in casu nostro:et propterea teneo qd Ang.verius dicat.

¶cxix.

¶Cautela ad annullandum processum ꝛ sẽtentiam diffinitiuam.

SI tu aduocatus vis cãm vincere aduerte diligẽter qd si post litis cõtestationẽ p procuratorẽ tm̃ interuenit dñs personaliter i iudicio ꝛ tractat cãm p seip̄m semp cõtradicas ꝛ scribi facias in actis te nõ consentiẽte immo contradicẽte iuxta ea que ponit Bar.in.l.j.C.de rela. nec te vltra in verbis extendas et in fi.cause si vides cõtra te debere ferri sententiam immediate alleges qd oẽs actus facti per dñs sunt nulli ipso iure cũ fuerint facti te inuito ꝛ post litis contestationem p procuratorẽ suuꝫ nõ interueniẽte cause cognitione.an dñs potuerit interuenire vel non. vt probat̄ in.l.post liteꝫ.vbi videt̄ casus de hoc.ff.de procur.et hoc videtur velle Bar.ibi.et alleg.l.mutari.ff.de procur.ꝛ ita tenet expresse Ang.in.d.l.post litem.qd dicit esse verũ nisi dñs in iudicio cõpareat ratione iuris vtilis qd hꝫ in instantia. vt habetur in.l.qui cause.co.ti.et p̄pterea vt tollatur ista dubitatio et id periculũ aliqui volentes euitare per procuratorem in libello faciũt describere nomẽ propriũ et procuratoris disiunctiue ꝛ copulatiue dicendo tytius siue sempronius tanq̄ eius p̄cur.ꝛc. Ad hoc vt tam dñs q̄ etiaꝫ procurator efficiãtur dñi litis:ꝛ instantie directe.quo casu lite contestata in persona vtriusq̄ poterit esse solus dñs in iudicio et cõparere. Est et aliud remediũ qñ est lis contestata in persona procuratoris tm̃ quod procurator cõstituat suum procuratorẽ dñm suum qꝛ sic potest lite contestata procurator aliũ p̄curatorẽ substituere.ꝛ p̄pterea caut⁹ sit dñs vt sol⁹ nõ cõpareat lite cõtestata in iudicio nisi li. cõtest.etiã sit facta in p̄sona sua vel nisi substituat̄ a p̄curatore vel nisi p̄sente aduersario ꝛ cõsentiente:al's gesta p eũ essent nulla per predicta.

¶cxx.

¶Cautela ad excludẽdũ exceptionẽ declinatoriã.

NOta nouã cautelam excludendi declinatoriã iudicis veꝫ vt interroget̄ aduersarius an velit litigare:qꝛ si r̄nderit q̄ sic excludet̄.ita dicit do. Anto.de but.in.vj.nota.in.xij.col.inver.oppo.ij.q̄ hec interrogatio de iud.c.j.ꝛ mouet̄ p gl.ibi no.subdit tñ i.d.ver.qd hoc putat esse verũ qñ litigãs est cert⁹ vl' eẽ dꝫ de exceptiõe cõpetenti qꝛ hoc pactũ vel renũtiatio nõ extẽdit se ad incognita.ar.l.tres fratres.ff.de pac. Et qꝛ dato errore exceptionis nõ dat̄ cõsensus in iudicio vt.ff.de iu.om.iu.l.si p errorẽ. Itẽ hoc veꝝ qñ r̄ndet se velle litigare. Si aũt ꝯstituat p̄curatorẽ etiã ad r̄ndẽdũ p hoc nõ renũtiat declinatorie de cõpetẽti iu. vt dicit glo.no.in.c.exposuit.extra de dila.tutũ tñ est hꝫ eũ q̄ ꝯstituat p̄curatorẽ ad r̄ndẽdũ saluis oĩbus exceptionib⁹ suis.ꝛ p ista cautela vid' tex.cũ gl.ꝛ ibi p do.i.l.si fideiussor.in prin.ff.q satisda.cogã.

¶cxxj.

¶Cautela pro debitore in magna summa obligato q̄ soluendo paruam liberetur.

SEd do tibi vnã cautelam mirabilẽ quã tene mẽti p̄petuo:qꝛ est de pane lucrãdo.nã si debes alicui cẽtũ soluẽdo ei decẽ dicas p resto. qꝛ soluẽdo p resto p̄sumit̄ aũ aliaꝫ quãtitatẽ esse solutã:qꝛ al's nõ dicer̄ pro resto.vñ si creditor cõueniat te ad alia nonaginta est presumtio pro te q̄ illa solueris.ita dicit pau.de cast.in.l.ij.C.de here.insti.p glo.no.in l.si ex pluribus.in prin.ff.de solu.ꝛ ecõtra sint cauti creditores recipiẽtes solutionẽ ne faciãt apponi in instrumẽto vel libro mercãtie quod pro resto recipiunt ſm pau.ibi.

Ista cautela est damnabilis:ĩo nullus dꝫ ipa vti q̃ vult videri vir bonus et iustus. Tñ bonuꝫ est oĩa scire vt euitentur mala:bonaq̄ fiãt iuxta p̄phetã dicẽtẽ.butyrũ et mel comedet:vt sciat reprobare malũ ꝛ eligere bonũ.

¶cxxij.

¶Cautela relinquendi legatum rebelli.

NOta tu quivis relinquere rebelli vt dicas sic:lego tali fundũ vt ip̄e habeat vel retineat qꝛ hoc relictũ nõ debet̄ sibi nisi cũ factus sit capax et restitutus ad gratiã cõmunis ꝛ nõ ante.vnde ad fiscum non pertinet sicut dicitur de legato facto filio fa. modo predicto:qꝛ ei non debetur nisi facto sui iuris tex.est notabilis in.l.fideicom.§.hoc verba.et.§.si filio.de leg.iij.ꝛ ita al's dixit Ja.de prato vereris aduocatus fiscalis.

¶cxxiij.

¶Cautela pro creditore recipiente a debitore rẽ in solutum.

SI aliquis est debitor alterius sub obligatione ꝛ hypotheca vel cũ fideiussoribus vel det in solutũ creditori aliquã rem volente creditore liberatur a debito principali ꝛ liberant̄ etiã fideiussores ꝛ tollũt̄ hypothece. qꝛ solutione ei⁹ qd debet̄ tollitur omnis obligatio.insti.qui.mo.tolluntur ob.in prin.ꝛ ideo si cõtingeret quod postea res data in solutum euincatur p tertium a creditore nõ poterit creditor amplius agere contra fideiussores q̃ per dationem insolutum iam sunt liberati nec poterit agere hypothecaria:qꝛ illa etiam est sublata vt dixi.et si debitor non haberet vñ solueret nullũ remediũ creditori competeret.ꝛ ideo cautela est qñ debitor vult tibi dare aliquid in solutũ qd tu recipias cum reseruatione et protestatiõe videlꝫ qd tu non intendis p illam dationẽ in solutum recedere ad hypotheca neq̄ ab obligatione fideiussorum.nam si tunc res euinceretur duraret obligatio hypothece et fideiussorum.et hoc probatur in.l.si quis aliam.ꝛ ibi no.per Bar.et doc.ff.de solu.quod no.quia multi accipiunt in solutum et remanent decepti.

per Bar. Queꝫ ibi vide pleni⁹ ꝛ pau. lñ de cast. qꝛ h' cautela est nimis gñalis ſꝫ p dictos doc. pleni⁹ instrui poteris.i.d.l. si q's aliã.

¶cxxiiij.

¶Cautela q̄ secundus creditor preferatur prio cum limitationibus et ampliationibus regule q̃ prior est tempore ꝛc.

VUlgaris est regula iuris qd q prior est tempore potior est iure vbi ẽ obligatio bonoꝝ.vt in regula q̃ prior de re.iur.in.vj.et.l.potior.l.qui balneũ.ff.qui po.in pig.ha.et.l.prius.ff.de priuil.credi.et ista regula procedit etiam si res debitoris sit emta ex pecunia posterioris creditoris.vt habetur in.l.qd quis.co.titu.et in aut.quo iure.C.qui po.in pig.ꝛ ideo si mutuaui pecuniaꝫ laborantibus vt emerent boues pro veturando.ꝛ laboratores haberent creditores anteriores cum hypotheca.illi creditores preferentur ꝛ possunt p hypothecã aduocare dictos boues cũ idem iuris sit censendum de istis bobus sicut de alijs bonis debitoris. Item procedit dicta regula etiã si posterior creditor venderet res suas puta mercantias debitori habita fide de pretio:qꝛ in illis ille q̃ est potior in tp̄e erit potior et non vendens.vt est casus singularis ſm aliquos.in.l.quidã.ff.de in rẽ.ver.et ita dicit Ange.in.l.licet.qui po.in pig.ha.sꝫ tu allega similem tex.in.l.procuratorẽ.§.sed si dedit mercem.ff.de trib.ꝛ ibi etiam no.pau.de ca.et no.Ange.et doct.in.l.j.§.fi.ff.de solu. Sed illud fallit primo in dote.vt est casus ibi. Secundo qñ emtor esset fugitiuus ꝛ iam cogitauerat fugã anteq̄ emeret.ꝛ sic dolus dedit causam ad habendũ fidem de pretio.nam tunc habetur fides pro non habita.vt habetur in.l.iij.que incipit.si quasi.ff.de pigne.actio.ſm Ange.qui ita singulariter not.in.d.l.fi.et dicit qd ista.q.fuit de facto bononie. Addit tertio qd si venditor nõ habuisset fidem de pretio.ꝛ hoc posset constare aliter:qꝛ tunc nõ trãsfeat dominiũ:ꝛ sibi cõpeteret vendicatio:vt hꝫ in.l.inciuil.C.de reivendi.ꝛ.§.vendire.insti.de re.di. Et qñ dicatur habita fides vel non.vide glo.in.d.l.inciuile:ꝛ ibi p Bal.et doct.ꝛ in.d.l.si quasi fallit qñ ex pecunia creditoris posterioris res esset emta:ꝛ idẽ specialiter obligata:qꝛ tũc esset potior iste vendens oĩbus creditoribus:vt est casus multum no.in.l.licꝫ.C.qui po.in pig.ha.quem oĩno.circa istam materiã vide qui subijcit qd non preferent mulieri in dote. Ex quo no.vnã cautelam vtilẽ qd si vis mutuare tuã pecuniã vni laboratori p emẽdis bobus ad laborandum tuam possessionẽ mutues ei hac conditione qd illi boues sint tibi specialiter obligati:qꝛ tunc tu mutuans eris potior in illis bobus alijs creditoribus etiã anteriorib⁹. alias si simpliciter mutuares p emendis bobus et nõ diceres q̄ essent tibi specialiter obligati creditores anteriores preferentur.ꝛ idem dicas in similibus. Potes etiã ex predictis aliã colligere cautelam si tu emisti rem ab vno qui est grauatus ere alieno ꝛ dubites qd res tibi vendita nõ euincat̄ a suis creditoribus:tũc debes dicere venditori volo qd p pecunia mea ematur fũdus q̃ mihi specialiter sit obligatus p euictione:nã tunc si euinceret̄ res vendita ille emtor erit potior oĩbus creditoribus in illo fundo emto de pecunia tua qd bñ no. Et adde qd albe.de ro.in.l.obligatiõi gñali.in fi.ff.de pig.dixit secdm Uber.de bo.qd etiã.d.l.licꝫ hꝫ locũ si res emta nõ sit specialiter obligata dũmõ ille emtor obligauerit venditori oĩa bona sua. de quo dic.vt dicã in seq.cautela. Itẽ aduerte qꝛ bar.in.l.interdũ.ff.qui po.in pig.ha.videtur hoc limitare vt mutuãs pecuniã preferatur in re emta ex pecunia mutuata alijs creditoribus anteriorib⁹. nã dicit ipse q̄ illud fallit in dote:quia non preferretur mulieri dotem habenti:quia iste mutuans habet solummodo tacitam hypothecam per ca q̃ no.ibi per ipsum. Sed in casu nostro non credo illud verũ esse.nã qñ mutuans pecuniã vt emat̄ res ex ea cũ ista ꝯditione ꝛ pacto qd res inde emta sit spãliter obligata mutuanti mutuans debet habere exp̄ssam hypothecã ꝛ non tacitã ex quo expresse ita ꝯuẽtũ est:ꝛ p hoc.l.vnica.§.j.C.de rei vxo.ac.ꝛ talis mutuãs p̄pter istam hypothecã exp̄ssam posterioribus debet preferri oĩbus creditoribus ꝛ etiã anteriorib⁹ ꝛ etiã mulieri in dote sua. vt p̄batur exp̄sse in.d.l.lꝫ.C.q̃ po.in pi.ha.nã si prefertur oĩbus creditoribus habentibus etiã exp̄ssam hypothecam vt ibi. ꝛ etiã illis qui preferent̄ mulieri in dote.ita dicte mulieri p̄ferendus est p.l.filium.cum ibi not.C.qui po.in pi.ha. ¶Si quis primo obligauit creditori oĩa bona sua gñaliter et ego sibi vendidi fundũ meũ ꝛ habui fidẽ de pretio ꝛ obligauit mihi oĩa bona sua q̃s erit potior in dicta re sibi per me vendita. Et videtur qd primus creditor.qꝛ q̄ primũ habui fidẽ transtuli in eũ dominiũ.vt est casus in.l.quidã.ff.de in rem ver.ꝛ in.l.procuratores.§.si dedi mercedẽ.ff.de tribu.ꝛ dixi in precedenti cautela:tñ Uber.de bo.quẽ seq̄tur Albe.de ro.tenet cõtrariũ p.l.licet.C.q̃ po.in pig.ha.ꝛ lꝫ illa lex loquat̄ qñ spãliter obligatur:tñ dicant ipi qd nõ refert an gñaliter vel spãliter obligetur:vt.C.de pi.l.ꝛ quia. Item preferuntur prefati fisco generalis sicut ex speciali obligatione.ff.q̃ po.in pig.ha.si pignus.C.de pig.l.si ignorãte.nã illa ex cuius pecunia nauis est salua prefertur:ꝛ vt l.inter diem.C.qui po.in pig.ha.ergo iste vẽditor cuius res fuit fortius debet preferri.arg.est optimum et quasi expressum.in.l.quod quis.ff.de priuile.cre. Ad tollendum tamen omne dubium consulunt ipsi et dant cautelam quod venditor in se dominium retineat quousq̄ sibi satisfiat de pretio ꝛ ita cõmuniter fit et obseruat̄ ſm eos ꝛ bene. ¶Quotidie contingit quod emit quis rem et ab aliquo q̃ male vtitur substãtia sua ꝛ ere alieno grauat⁹ est et hꝫ creditores anteriores hypothecã habentes ꝛ dubitat quod si solueret pretiuꝫ res sibi vendita euinceret̄ a creditoribus venditis anterioribus si eminet euictio in limine contract⁹ potest petere a vẽdente vt sibi caueat de euictiõe anteq̄ soluat pretiuꝫ:vt.l.si post perfectũ.C.de euic. et si non potest cauere neq̄ securum reddere emtorem ꝛ emtor velit oĩno retinere rem emtam.dic qd cautela est qd pretium soluat vni priori creditori qui oĩbus prefertur vigore sue hypothece ꝛ tẽpore solutionis ꝛ anteq̄ conueniatur qd ipse creditor anterior ponat ipsum emtorem in locum suum ad suam hypothecam ꝛ obligationem.ꝛ ita

etiam tpe dicte solutionis vel post ille creditor an
terior cedat iura sua z oēm suā hypothecā z obli
gationē ipsi emtori.iuxta.l.modestinus. cū no. p
glo.z doc.ff.de sol.quo casu prior creditor habebit
preciū z emtor soluens sibi preciū habebit hypo
thecā et preferetur oibus creditoribus ipso ante
rioribus:sed posterioribus illo cui soluit: vt pro
batur in.l.j.pe.z fi.et per totū.C.de his qui in pri.
cre.lo.succe.et est gl.or.in.l.j.et.in.l.aristo.que res
pig.ob.po.et ibi per Bar.et doc. ¶ Sed nunquid
creditores mariti cōstante matrimonio possunt
occupare bona mariti p iure creditorū volentes
offerre dotem vxori. Videt q non:q: adhuc actio
de dote non cōpetit nec est casus in quo dos pos
set solui cōstante matrimonio.vt no.in toto.ti.C.
si dos cōstan.ma.z no.in.l.si constante.in prin.ff.
solu.ma.s3 sol.ma.bona mariti creditores possūt
occupare offerentes dotem vxori.vt.l.cu3 tibi.C.
qui po.in pig.ha.z hoc tenet ibi Bar.secundū Ja.
de are.qd dixit esse menti tenendum perpetuo:et
idem tenet Bar.in.l.si constante.in prin.in.vij.q.
principali tertie partis.in versi.ex his ergo respō
detur.et Ange.Bal.et Pau.de ca.in.d.l.si cōstāte
in prin.videtur tenere contrariū: s3 tu dic. aut est
solutū matrimoniū.et tunc est locus restitutioni
dotis:et tunc oēs concordāt q creditor posterior
potest offerre dotem vxori anteriori in hypothecā
et in eius locū succedent.vt.d.l.cum tibi.et.l.j.z p
totum.C.de his qui in pri.cre.lo.succe.vel non est
solutu3 matrimoniū:s3 maritus vergit ad inopiā
et mulier incipit agere cōtra maritū pro dote sua
l.si cōstante. preallega.z.l.vbi adhuc.C.de iure do
ti.z tūc idem:q: ex quo mulier ageret z agere pōt
pro dote ita pōt offerri dos p sua per anteriorem
creditorē per iura preallegata:z isto modo intelli
gatur qd no.Ange.z doc.predicti.Aut nō est casus
dotis petende: q: maritus viueret nec vergat ad
inopiā.et tunc teneo opinionem Jaco.de are. et
Bart.q: sicut non potest peti vel restitui dos: ita
nec etiā potest alteri creditori cedi et offerenti di
ctam dotem.Et creditores posse offerre pecunia3
dotis mulieri intelligo nisi in instrumento dotis
diceretur quod in casu dotis restituende mulier
posset petere dotem suam in pecunia vel in bonis
mariti in electione ipsius mulieris:q: tunc credi
tores ea inuita non possunt auferre pecuniam ea
nolente:sed volēte sic ne sibi tollatur electio data
in instrumento dotis:qd no.q: quotidianum.

¶ cxxv.

¶ Cautela qn venditor possit percipere fructus ex re vendita non computando illos in sortem.

QUi vult vendere fundū rusti
cum vel vrbanū: emtor nō vult nec
pōt soluere preciū incontinenti: s3
ad terminū q cautela adhiberi po
terit venditori: vt durāte termino
solutionis faciende venditor fructus rei vendite
percipere possit: l3 alias nō possit percipere. vt.l.
iulianus.§.si fructibus.de act.em. Rndetur scdm
aliquos d3 venditor locare fundū venditū emtori
certo pretio donec venditori preciū venditiōis so
lutū fuerit per text.in.l.sicut emtio.§.j.cū.l.seq. q
incipit.cum vendere fundū.ff. loca.vbi est de hoc
casus ad literā et erit vtilis ista locatio venditori
quo ad tria. Primo q̄tum ad pensionē. Scdo qd
ipse locator idemq venditor nō obligabitur ipsi
conductori: sed cōductor locatori: vt est text.in.d.
§.j.qd declaro.nam l3 alias locator sit obligatus
ad exonerationem mercedis si res locata perij vel
fructus conductor percipere non pōt.vt.l. si vnus.
§.item cū quidam.z ibi plene per Bar.z doc.ff.lo
ca.et in.l.ex conducto.§.si vis tempestatis.z in.§.
sed et si labes.z in.l.si merces.§.vis maior.eo.ti.z
c.propter sterilitatem.z ibi per canonistas. extra
de loca.cum si.cū hoc casu.cum res vendita et lo
cata sit emtoris eiusdemq conductoris venditor
idemq locator nō erit obligatus ad exonerationem
mercedis si res locata periret vel aliter cōductor
damnū passus fuerit.z post perfecta3 venditionē
omne cōmodum z incommodū spectat ad emto
rem.vt.l.necessario.in prin.ff.de pericu.et cōmo.
rei.ven. Tertio q: nec etiā venditor idemq locator
tenetur ad rem tradendā z vti frui possit.vt.l. cu3
venderem.ff.loca.z istas duas vltimas vtilitates
ponit glo.in.l.sicut emtor.§.j.ff. loca. et est ratio
scdm Bar.ibi:q: illa pensio magis debetur de pre
tio qd sibi nō soluitur q pro re.vt no.in.d.l.si vno
§.item cū quidam.ff.loca.et ita vidi obseruari hic
padue.Et aduerte q: dicta cautela procederet de
iure ciuili sm tpa ffo3.scdm que adhuc non erant
vsure prohibite:sed cum hodie vsure sint prohibi
te pagina vtriusq testamenti z de iure canonico.
in.c.q: in oibus de vsuris z in toto illo ti.et.in.vj.
et in cle.et de iure ciuili hodie.vt in aut.ad hec.C
de vsur.et no.in.l.cūctos populos.de summa tri.
pro dicta cautela non procederet:q: dicta locatio
cōtineret in vsuram siue vsurariam prauitatem.
nā ex quo erat res vendita z habita fides de ptio.
et tradita translatum erat dominiū in emtorem.
vt.l.in traditionibus.C.de pac.z insti.de re.diui.
§.per traditionē.et ideo de re sua pensionem sol
uere non tenetur:z si solueret esset vsura.na3 vna
est ratio principalis quare in mutuo vsura est pro
hibita:q: ille qui recipit mutuum si aliquid solue
ret vltra solueret de re sua vel propter rem suam:z
ideo dr quicquid accidit sorti vsura est.vt.l. roga
sti.§.si tibi dedero.ff.si cer.pe.et.in.l.si tibi.x. mi
lia.ff.de pac.Vnde pp hoc nunq vtaris ista caute
la:sed pōt vti alia:videl3 q tu vendas pro indiui
so tantam partē rei quantā capit pretium qd sol
uitur.aliam partem retineas et protesteris quod
non intelligatur translatum aliquod dominium
in emtorem z illam partem loces eide3 emtori cū
pacto quandocūq dabit tibi residuū pretij quod
habetur pro vendita vel quod tenearis sibi facere
instrumentū venditionis:z hoc erit vtile: q: non
poterit per creditores emtoris tibi auferri anteq
soluatur tibi pretium ex quo dominiu3 remansit
penes te.vel potes ei dictam partem nō venditā
locare ad partem tanq colono partiario.Vel ter
tio potes facere pactū quod deductis expensis te
neatur tibi soluere fructus vel q̄tum interest tua
q: iste est vnus de casibus in quibus possunt peti
fructus de re alicuius: videl3 qn nō est solutū pre
tium.z no.glo.in.c.cōquestus.extra de vsuris.z est
casus ibi.et per Bar.et doc.C.de actio.em.in.l.cu
rabit. sed istud vltimum est difficile sicut difficile
est probare interesse:vt.l.vnica.C.de sen.que pro
eo qd interest proferuntur.et habet in.l.ij.§.fi.ff.
de eo quod loco cer.Vnde modus primus retinē
di dominium et locandi melior est.

¶ cxxvj.

¶ Cautela pro fideiussore conducentis domum.

TAle qui fideiussit pro scholari
qui conduxit domum videtur fideius
sisse non solum p pensione domus: s3
etiam pro massaritijs fractis vel con

sumtis:vt p Bar.in.l.cōmissi.§.fideiussores scdm
vnū intellectū gl.ibi.ff.de fideiusso.z ibi t3 Ludo.
de ro.in suo singulari.ccccxxv.z ideo sit cautus fi
deiussor si vult teneri tm de pēsione qd illud expri
mat alias in dubio tenebitur in totum.vt.s.dixi.

¶ cxxvij.

¶ Cautela contra fideiussorem carcerati vt etia3 ad penam contumacie teneatur.

QUida3 fideiussit pro carcerato
ex cā criminali q postea condēnatus
est.ex q: non soluit infra certum tps
puta octo die3 incurrit l penā quarti
pluris ipsi condēnatiōis sicut incur
runt cōmuniter condēnati in arengo in ciuitati
bus subditis dnio veneto3 an fideiussor erit obli
gatus i illo quarto pluri.Dicas q nō idē si incur
reret maiorē pena3 pp suā negationem q: de illa
maiori pena fideiussor non tenetur.et est ratio q:
illa pena quarti pluris siue augendi pter nega
tionem nō est pena delicti principalis pro quo fi
deiussit s3 est pena cōtumacie vel negationis pro
qua nō intercessit fideiussor:vt est casus.in.l.fi.ff.
de fideius.et in.l.j.ff.de in litem iurā.z ibi hoc no.
Bar.z doc.et ideo sit cautus iudex scdm eū si vult
qd ad hoc etia3 fideiussor teneatur q scribi faciat
qd fideiussit non tm pro pena delicti sed pro pena
processus q: cū pena negantis vel contumacie sit
pena pcessus fideiussor tenebitur.vt no.Bar.no.
in.l.j.ff.de in lit.iuran.et ibi per doc.z per Ang.de
are.in suo tractatu maleficioru3.in.glos.in ver.de
quibus Ant.fideiussit z de hac materia vide etia3
Bar.in.l.quero.in prin.ff.loca. z plenius.in.l.ij.ff.
de pub.iudi.z an fideiussor in dubio videat inter
cedere etiā pro vsuris.vide tex.cum glos.et doc. et
Bart.in.d.l.quero.in prin.et per glo.Cy.z docto.
in.l.fideiussor.C.de fideius.z.c.constitutus.in vsi.
accessiones.extra de fideius.et ibi per doc.

l.ij.vbi ēt vide per do.alexā. post ipm bart.

¶ cxxviij.

¶ Cautela pro fratribus qn vnus eo3 emit rem ex cōmuni pecunia qd hoc dicat in instrumento.

SI vnus ex fratribus emit fun
dum p se z fratre suo z in instrumēto
cōtinetur qd preciū numerauit emēs
vel dictus venditor confessus fuit ha
buisse et recepisse a dicto emtore nec
dr de eius propria pecunia vel etiā de cōmuni in
dubio intelligit de pecunia soluentis ppria: ita q
ab alio fratre potest repetere parte3 fundi si vult.
vt est casus no.in.l.ij.C.pro soci.et ibi hoc Barto.
Bald.z idem no.Bar.in.l.si patruus.C.cōmunia
vtriusq iudicij.z in.l.tytium z meuiū.in.§.altero
in prin.ij.col.ff.de admi.tu.z ideo sitis cauti q ha
betis fratres vel patruos in cōmunione bonorū
qd ponatur in instrumento qn vnus tm soluit qd
preciū soluit de cōmuni pecunia.ita dicit Bal.in.
d.l.ij.et dicit hoc esse not.perpetuo q: valebit tibi
mille aureos.et circa hoc vide Bal.in.l.cum duo
bus.§.si fratres.circa prin.in gl.vnde de facto ac
cidit quod duo fratres.ff.pro socio.

¶ cxxix.

¶ Cautela quomodo heres teneatur soluere legatum etiam si in testamento nō interuenerint.vij.vel in codicil.v.testes.

LEgata cōmuniter relinquuntur
in testamēto in q requirūt.vij. testes.
vt.l. hac cōsultissima.C.de test.vel in
codicillis in quibus quinq testes dnt
interuenire.l.fi.C.de codicil.z est ma
gnū dubiū nunqd duo testes sufficiant ad pban
dū testamentū vel codicillos.an pro reqrant septē
vel quinq.vt habet per gloss.ordi.in.l.ij.C.de bo.
pos.se.tab.et ibi per oēs doc.sed tu potes adhi
bere hanc cautelā qd duo tm testes sufficiant ad
pbandū videlicet qd qn testator facit testamentū
faciat sibi pmitti ab herede de pstando legatū le
gatario.nam tunc tale legatū transit in vim con
tractus sm Bar.no.in.l.nemo in prin. ff. de le.j.q
allegat ad hoc l.fi.C.de fideius.z.l.quidā.ff. de he
re.insti.z in.l.spadonē.§.j.ff.de excu.tu.nō est mi
rū:q: etiā cōtractus potest fieri in testamento. vt
est glo.no.in.l.heres.palā.§.fi.ff.de testa. z est alia
similis in.l.hec cōsequēter.§. sed cum emolumen
tū.ff.fa.er. et effectus hui contractus erit:q: per
duos tm testes pbari poterit sicut probant ceteri
contractus:vt.l.vbi numerus.ff.de testi.cum si.et
vt tollat ois dubitatio facias qd in instrumēto he
res pmittat testatori z notario psenti tanq publi
ce psone stipulanti z recipienti noie z vice ipsi le
gatarij si est absens vel si est presens pmittat etia3
ipsi legatorio.z hoc dico vt tollat dubiū an testa
tor possit legatario stipulari.vt habet in. l.stipula
tio ista.§.alteri.ff.de ver. ob. Et circa hoc vide qd
no.Bar.in.l.si quid in princi.testamenti.ff.de leg.
iij.et vide etiam Bal.in.l.cam quā.in.iij.col.z in.l.
si ex testamento.C.de fideicom.

¶ cxxx.

¶ Cautela p secūdo inuestito de feudo qd sit potior primo si secundus habeat possessionem.

SI dominus inuestiuit aliquem
de feudo cogit tradere possessionē vel
quasi illius feudi nec liberat prestando
interesse.casus est in.c.si facta.si de feu.
fue.cōtrouer.sed remediū z cautela est
qd dns nō cōpellat precise ad tradendū possessio
nē vel quasi.videl3 qd inuestiat aliu3 et ei secundo
inuestito tradat possessionē:q: prior erit exclusus
et secundus erit potior per.l.quoties.C.de rei vē.
sm Bald.et ita tenet Ja.de alua.in.d.c.si facta. et
idem remediū pcederet qn dns alienasset feudū
vni z postea alteri.z secundo tradidisset possessio
nē prius per. d.l.quoties.sm Bald.in.d.c.si facta.
¶ Sed quid si vasallus vendidisset duobus z secū
do prius tradidisset possessionē an tunc secundus
pfertur. Dicas quod aut primo vendidit cū cōsen
su dni.z tunc primus pfert etiā si dns secunde ven
ditioni consentiat.q: tunc nullum ius habeat cō
sentiendi.ar.l.quotiescūq.§.qui caium.ff. de leg.
j.et ita tenet Bulgarus not.in.d.c.si facta.per qd
limitatur.d. l. quoties.aut primo dominus non
consensit:sed secundo sic.et tunc secundus prefer
tur indistincte:quia prima alienatio facta sine cō
sensu domini nullū ius tribuit. et in.c.j.de probi.
feu. alie.per Lota.et in.c.j. de probi.feu.alie.per
Fede.cum si.

¶ cxxxj.

¶ Cautela qua sit securus emēs fundū dotalem.

QUi vult emere fundū dotalē q
prohibit est alienari.et in to.ti.C.de
fun. do.et insti. qui. mo.alie.licet vel
non.in prin.cum si.Sed que erit cau
tela vt emtor sit securus vel quod sal
tē ptiū nō amittat. Aliq dicunt qd siue vxor vēdat
siue marit debet adhiberi fideiussor q erit obliga
tus ex quo ista pbibitio alienatiōis rei dotalis est
fauor mulieris nō viri. ergo obligabit fideiussor.
vt.l.si fis.C.de predi.mino.et hoc tenet Cy.in.l.si
predium.C.de iure do.Sed aduerte quia qn inter

partes nō cōtrahit obligatio nō subsistit etiam si deiussoria.vt.l.cum lex.ff.de fideius.vt not. in.d.l. si ꝑdium.τ ideo alij dicūt ꝙ cautela est vt vxor nō vendat.qꝛ nō tenet datio fideiussoris ꝑ ꝑdicta sed vēdat marito:qꝛ tūc ei⁹ fideiussor indistincte tenebit:qꝛ quo ad eum nō est ꝓhibita alienatio cū tex. non ꝓhibeat fauore mulieris vt est tex. insti. qui alie.licet vel non in fine principij τ ita intelligi debet qđ no.Bar.in.d.l.cū lex ꝫm Bal.in.d.l.si ꝑdiū qui dicit ꝙ ista est veritas alij ponūt tertiā cautelā videlȝ qđ nō interueniat fideiussor:sed alius tertius q̄ se obliget principalr̄ τ insolidū cuius obligatio erit valida ex quo illa obligatio nō erit accessoria. τ istā etiā tenet bal.in.d.l.si prediū. dicēs qđ ꝫm eum cessat ōis scrupulus.τ si dicat̄ nōne maritus vendens tenet̄ de euictione τ pena dupli si in instrumento venditionis apposita sit. vt in to.ti. ff.de euic.τ maxime in.l.j.τ.ij.Respondet̄ ꝙ nō tenet̄ qꝛ qn̄ cōtractus fit contra legē sicut cōtractus nō valet qui est principalis ita non valet ꝓmissio de euictione vel pena q̄ est ius accessorium. vt est glo.singularis in.l.si pa tiens.§.si patronū.inver. fauiana.ante fi.ff.si quid in frau.pa.τ eodē modo nō valeret cōstitutū siue precariū si esset appositū in instrumēto venditionis.vt dicit Bal.in. c.j.ante fin.in titu.de feu.da.inuicē legi.cō.in vsi.feu.et intellige predicta qn̄ cōtractus est cōtra legē vt dixi.secus si etiā preter legē.qꝛ tūc nō valeret ꝓmissio sed cōtractus principalis.valeret tamen pena apposita.vt.l.stipulatio ista.§. alteri. ff.de verbo. ob.τ ita not.Bald.in.l.si quis in conscribendo.in princi.C.de pac.quod bene nota.

¶.cxxxij.

¶Cautela pro vsucapiente rem mobilem.

Res mobilis reglariter vsucapitur triennio.vt.l.vnica.C.de vsucap.transfor.τ insti.de vsuca.in pri. qđ est verum qn̄ interuenit titul⁹ τ bona fides τ possessio cōtinuata vt ibi.sed si deficeret aliquod:puta titulus nō ꝑscribet̄ minori tēpore ꝙ̄ prescribuntur res immobiles.vt.l.seruū.cū ibi not. C. fami.er.τ ibi hoc no.Ang.τ no.qui dicit ꝙ.xxx.an. requiruntur τ no.etiā in.l.nullo.C.de rei ven.τ in.l. in seruor.ꝙ tu scholaris sis cautus si emis librum pulcrū vt fieri facias publicū instrumentū emtionis ne deficias in ꝓbatione tituli cōperto libro apud alium sine vitio:qꝛ al's succūberes agendo rei vēdicatione vel publiciana iuxta not.in.§. sed iste ꝑ glo.τ doc.insti.de acti.τ in.c.abbate sane. de re iudi.lib.vj.etiā si ille apud quem est liber nihil doceret de iure suo. vt est casus no.in.l.fi.C.de rei ven. τ idē in alijs ꝑtiosis emtis.τ loquor de ꝑtiosis emtis:nō qꝛ idē nō sit in alijs rebus mobilibus etiaȝ minimis:sed qꝛ de minimis nō est curādū ex quo in eis nō potest esse magnum periculum seu damnū. vt.l.scio.ff.de in integ.resti.sed tu qui habes librum alienum non vtaris ista cautela :qꝛ esset in pernicien anime tue τc.

¶.cxxxiij.

¶Cautela quō petitio hereditatis dat̄ cōtra possidentē titulo vniuersali vel singulari.

Licet petitio hereditatis nō detur cōtra titulo possidentē etiā titulo vniuersali regulariter.vt.l.hereditatē C.qui.cau.ces.lon.tem. prescri. τ in.l. ij.C.de peti.heredita.q̄ regula fallit i pluribus casibus de quibus per glo.τ doc. in. d.l. ij. et in.d.l.hereditatis.et per Bald.in. l. fin. C.de edic.diui adri.tol.tamen vltra ꝑdicta est dare aliū casum no.τ singularē videlicet. pone qđ ille q̄ possidebat hereditatē vendidit partē suā:τ sic quotā bonefidei emtori:et sic transtulit dominiū ꝑ illuȝ titulū:tunc ego q̄ ꝑtendo me heredē potero agere petitione hereditatis contra istum emtorē dūmodo agam ad singulas res non ad quotā qđ possum.vt.l.ȝ minimā.ff.de pe.here. qꝛ iste q̄ vēdidit hereditatē nō videt̄ transtulisse dominiū in qualibet re de per se:sed solū ius hereditariū videtur esse translatū:vt no.in.l.ij.τ.C.de here.vel ac.ven. facit.l.cum qui edem.in prin.ff.de vsur.τ in.l.ij.et qđ ibi no.C.de euic.τ ibi hoc expresse no. Bart.in prin.qui dicit qđ ille q̄ vendidit hereditatē τ idem in quota non videtur vendere singulas res ȝ ius hereditatis.ff.de re iudi.l.hereditas. τ ideȝ tenet ibi Saly.in prin.facit etiam qđ no.bar.in.l.j.ff.de leg.j.in illa . q . an transeat dn̄ium rei singularis quando legatū est singulare τ qđ possit agi ad singulas res petitiōe hereditatis videtur esse casus ꝫm aliquos in.d.l.ij.in fi.C.de pe.here.ibi singulariū r ex interuenit τ c.scȝ pe.here. vt conueniat ꝑdictos ex titulo.Ex quo no.cautelam qn̄ q̄s possidet ti.vniuersali res hereditarias ȝ nō possis agere contra eum petitione hereditatis ad totam vl̄ ad quotam:tamen agas quia agere potes ad singulas res petitione hereditatis:qđ est valde singulare:qꝛ iste agens non tenetur agere rei vēdicatione et sic non grauabitur in onere probandi dn̄iū quod esset sibi difficile.vt.l.cū res.et ibi not. C.de proba.Et sufficit sibi agendo petitione hereditatis probare quod ille res fuerūt de hereditate tēpore mortis testatoris vel defuncti.vt.l.τ tantum de pe. here.quod erit sibi valde facile τ vtile. Pro ista opinione adduco istam rationem : quia si est verū qđ non censetur ille habere tituluȝ in rebus particularibus qui emit totam vel quotā hereditatis.ergo agens petitione hereditatis dr̄ habere meliora τ potiora iura.τ sic agere poterit per no. in.d.l.ij. Sed tex.in ea.l.ij. nihil videtur probare qꝛ cū dicitur in litera iure queritur debȝ intelligi ꝫm glo.ibi rei vendicatione non petitione hereditatis.nam in fi.illius legis tex.loquit̄ de titulo singulari.ergo non potest loqui de petitione hereditatis:qꝛ illa non datur contra titulo possidentem res titulo singulari. sed per rationem quam statim dixi credo dici posse illam esse veram. Sed aduerte quia ista cautela videtur posse destrui ex alio capite.nam videt̄ quod possit dicere reus cōuentus:volo quod tu agas cōtra me ad singulas res pluribus iudicijs.qꝛ interest mea ne distrahar per plura iudicia.vt.l.ne plures.ff. de exercito. et no.per Bar.τ doctores.in.l.quidā estimauerūt.ff. si cer.pe.τper Bar.τ doc.in.l.in cōmodato.§. duobus.ff.cōmo.τ in.l.scire debemus.ff.de verb.obli. Sed tu dic qđ predicta causa procedit indistincte qn̄ nō opponeretur a parte vt totū peteret. Item pōt dici ꝙ etiam non posset opponi a parte conuenta:qꝛ dicta oppositio vt totum peteret hȝ locum qn̄ actor totum petere potest.sed ibi nō posset totum petere vt in casu nostro dicimus quod sibi nō posset opponi talis exceptio.τ hoc i simili videtur Bar.in.d.§.duobus vbi dicit quod si sum venditor tuus in magna quantitate et iudex non posset cognoscere nisi ad.xxv.ad hoc vt iudicium valeat.et ideȝ tenet Mattheus de mathesilanis in notabili.cxvj.quod incipit no. quod si ex centū τc.posset etiam heres petere oēs res singulariter et in vno.et eodem iudicio.et sic cessabit dicta oppositio.quod bene no.

¶.cxxxiiij.

¶Cautela ad obuiandum fraudibus emtoris nolentis soluere venditori.

Multi emtores solent vti fraudibus qn̄ nolunt soluere pretiū venditori:qꝛ supponūt vnuȝ tertium q̄ moueat litē ipsi emtori de re emta τ hoc faciunt ad finē vt nō teneant̄ soluere ꝑtium.vt.l.si post perfectā. C.de euic. Sȝ est cautela ꝯ eos vt deferat̄ iuramētuȝ ipsis emtoribus:qđ nō submiserūt illū tertiū ad litigandū.ar.gl.in.l.at qui natura.§.cū me absente.ff.de neg.gest. ita tȝ Jo.de pla.insti.de excu.tu.scđm Ange.in.l.pe.stipulatio.de ver.ob.Ista tn̄ cautela nō est multū bona.qꝛ facile iuraret ad sui fauorem . melior tn̄ est qđ allegetur iudici aliqua presumtio cōtra emtorē:qꝛ iudex eā poterit arbitrari.ar.l.si fideiussor.ver.in aio sederit q̄ satisda . cog.et ita tenet Ange.in.d.§.stipulatio.

¶.cxxxv.

¶Cautela contra emphiteotam qui non soluit canonem quod possit purgare moram.

Tu scis ꝙ empbiteota nō soluens canonē infra bienniū cadit a iure suo.vt.l.ij.C.de iure ēphiteo. pōt tn̄ purgare morā.vt.c.potuit . de loca.sed est cautela vt nō admittatur ad purgandū moraȝ qđ dn̄s statim elapso biēnio ꝑtestetur etiā ab absente emphiteota qđ nō intendit ipm̄ hr̄e amplius ꝑ liuellario:qꝛ tūc nō pōt purgare morā nisi celeri satisfactiōe.al's ei nō facta ꝑtestatione credo ꝙ possit purgare moram τ sic intelligo.c.potuit.

¶.cxxxvj.

¶Cautela pro debitore qui non potest probare solutionem:quia soluit in secreto.

Si debitor soluet in secreto τ cū iterū cōuenietur non pōt de solutiōe probare qn̄o ergo subueniet̄ sibi quādo creditor defert ei iuramentū vt iuret an sit debitor su⁹ vel nō.dicit Jo. de Jmol.no.in.c.cupiētes.in ver.malignantiū de elec.in.vj. qđ sit cautus debitor in tali casu qđ iuret hoc modo quod nil debeo tibi per qđ sim obligatus tibi:qꝛ tunc saluat conscientiā suā pro quo etiā vide Archi.iiij.q.j.nullus.qđ esset singulariter not.scđm Domini.in.d.c.cupientes.caueat etiaȝ debitor ne iuret: quia sibi non crederetur ex quo videretur fateri debitum teneretur.ar.l.iiij.§.j.de iura.calum.posset etiaȝ debitor sic iurare quod si mihi mutuasti tibi restitui scđm Jo.de imo.vbi.s quod singulariter no.quia est quotidianum.et ad hoc vide gloss.τ doct.in.l.si quidem.C.de excep.et Bald.in.l.quinquaginta.ff.de proba.

¶.cxxxvij.

¶Cautela ꝙ quis possit conuenire fideiussorem vel possessorem pignoris etiam principali debitore non excusso.

Ego do tibi vnā singularem cautelā vt posses conuenire fideiussorē vel pignoris possessoreȝ etiam principali debitore non excusso. dȝ enī regulariter fieri excussio.vt aut. hoc si debitor.C.de pigno.nisi esset notoriū qđ principalis nō esset soluendo.vt.l.fi.ff si cer.pe.et.l.decē.de vb.ob.vel nisi esset potēs vel in loco inexpugnabili scđm Bar.in.l.fi. Qn̄ auteȝ nō esset notoriū vtaris hac cautela:videlȝ qn̄ agis cōtra fideiussorē vel possessorē:τ ille excipiat de nō facta excussione principali tu non replices qđ sua non interest fieri excussionē:qꝛ principalis nō est soluendo.nā tenet iudiciū cū ille recipiēs nō auditur.glo.est singularis.in.l.nisi hoc actū.ibi alij dicunt τc.ff.de pac.scđm Angel.q̄ ponit hanc doctrinā.in.l.si quis pro hac.ff.si quis omis.ca.test.

¶.cxxxviij.

¶Cautela pro muliere consentiente alienationi dotis cum iuramento.

Quando vxor cōsentit alienationi rerū dotaliū fiende per maritum suū τ iurat non contrauenire cautela est ꝙ cōpareat filius τ contraueniat tali contractui qđ illud iuramentū matris nō afficit heredē:ita dicit Bar.τ Ang.in.l.q̄ sup.ff.de adqui.her. ȝ tu adde no.in.l.gn̄aliter.in prin.C.de re.cre.et Bal.in aut.sacramēta puberum.C.si aduer.ven.

¶.cxxxix.

¶Cautela ꝙ ambasiator non petat restitutionem in integrum.

Ambasiator nō petat restitutionē i integrū:qꝛ abfuit cā reipu. qꝛ nulla resp.vocat̄ nisi romanor τ ȝ petat edicto generali si qua mihi iusta cā videbit̄.ita no.An.in.l.cuȝ quidā.in fi.prin.ff.de acquirē.pos.

¶.cxl.

¶Cautela ad petendum fideicommissum.

Communis opinio est glosse τ docto.qđ ȝ fideicōmissum possit peti per ꝓcuratorē.vt hr̄ in.l.qui ita.ff. ad trebel.ꝑ gl.τ bar.in.l.restituta.in pri. eo.ti.τ i.l.si mulieres ex asse.ff.de iur. do.et in.l.si stipulatus ita fuerit.ff.de verbo.obli. tn̄ per ꝓcuratorē in rem suā peti non pōt.vt not . in.d.l.qui ita.ar.l.ꝑ diuersas.C.man.tn̄ cautela ē qđ emēs fideicōmissi ex quo non pōt illud petere ab herede.i.qꝛ heredem conuenire non potest ad hereditatē quā tenetur alteri a quo ipe emit restituere ꝑ fideicōmissum ꝑ predicta cōueniat illum heredē pro suo interesse.s.qꝛ restituat fideicōmissario τ postea in ipsuȝ transibunt oīa venditoris. i.fideicōmissarij.cui sit facta restitutio.ita singulariter dixit Bal.in.l.pe.C.ad trebel.

Non pōt. De h' ancessionari⁹ possit cōuenire hr̄dem vt sibi restituat hereditatē vide ꝑ ang. τ Jmo.in l.iulian⁹. §.vtrū.ff. ad senatuscō. trebellia.

¶.cxlj.

¶Cautela ad contrahendū cum tutore.

Cynus.in.l.post mortē.§.tutor. ff.qn̄ ex fa.tu.dat cautelam quod volens contrahere cū tutore faciat illuȝ obligari tutorio nomine et suo quod bene nota.

¶.cxlij.

¶Cautela ꝑ emēte ab executoribus testamenti.

Tu qui emis ab executoribus testamēti rē hereditariā sis cautus qđ petas ab herede venditionē tibi factā ratificare qꝛ heres ad hoc cogatur secundū Bald.no.in aut.si captiui.in vlti.col.C.de epis.et cle.

¶.cxliij.

¶Cautela qn̄o tutor debet facere finita tutela.

Nota pulcram cautelam doctorum.in.l.vt vis.ff. de iudi.vȝ qđ finita tutela petat eligi arbitros q̄ iudicent et cognoscant an ipse remanet

debitor pupilli vel nō: q si arbitri declarēt eū nihil debere pupillo non pōt amplius cōueniri ad aliquid. ¶ cxliij.

¶ Cautela pro illo qui matrimonium per metum contraxit.

TEmpore meo duo scholares padue ambo de foro iuuto fuerūt cōpulsi despōsare suas amasias cū eis repti in domo a cōsanguineis minantibus eis. ꝛc. p quibus est casus in. c. cū locū de spon. Sed pro eis erit optima cautela qō inueniant etiā vnū testem qui deponeret de metu. q lz alij plures testes deponant de volsitate magis creditur illi soli. ita not. dicit Bal. in. l. obseruare. §. pficisci. in. xiij. q. ff. de offi. pconsu. ꝛ lega do. Jo. pō. in rubrica de arbi. in. vj. col. post Inno. in. c. cū sup. de re iudi. Nec refert an metus precesserit an tps contractus matrimonij. per. no. in. l. j. §. que honorande. ff. qua. re. ac. nō datur. et per Bart. in. l. si. ff. si quis alt. rel. probi. ꝛ per Bal. l. j. C. eo.

¶ cxlv.

¶ Cautela pro ecclesia litigante.

SUnt cautele pro ecclesia litigāte si forte pl'atus suus a iudicio repellat. pria est qō ipsa ecclesia cōpareat. q: admitti dz. Scōa cautela est. q: detur curator capitulo vel ipsi ecclesie. per not. in. c. si. v. q. iij. ꝛ c. edoceri. de rescrip. ꝛ ita dicit Jo. and. i. c. j. ij. col. de rest. in integrum. in. vj. in nouella.

¶ cxlvj.

¶ Cautela qūo examinabitur testis infirmus.

SCis eū qō infirmus propter mortis cogitationē turbatur ꝛ presumit immemor. vt. l. hac cōsultissima ver. hac cū bñana fragilitas. in prin. C. qui test. fa. pos. ideo dicit ibi Bal. qō tunc testis nō dz examinari vñ est cautela qō examinetur. in princi. qñ incipit infirmari. ꝛ ita p̄cedat qō habetur in aut. si dicat C. de testi. ¶ cxlvij.

¶ Cautela quomodo res data insolutum efficiatur salua creditori.

ISt magna. q. si res data insolutū cuincatur qūo fit insolutū creditori an primeua actiōe an ꝝ de cuictiōe de quo habeꝫ in. l. libra. C. de sen. zang. ubiūq; do. pe. dat aliaz cautelā post glo. qō semp in datiōe insolutū apponatur ꝓpactū qō nō recedatur nec recedi intelligatur a priori contractu si cōtingat rem insolutū datam euinci. nā filiusfa. re tunc succurratur sibi vereri actiōe. qō bene no. in practica. ¶ De iure cōi filiusfa. nō pōt testari nisi de castrensi vel quasi. vt. l. si. C. qui testa. fa. pos. vel nō. nō aūt de aduēticijs i quibus pater hz vsufructum. c. penult. co. ti. ꝛ. l. cū solū. §. filius. C. de do. q libe. Hz cautela est qō pater ipsum emāciper quo ad illuz actū testandi trāi. qō no. singulariter Bar. in. l. j. §. etiam filij. ff. ad tre. lz Bal. cōtra et male se cundū doc. in. l. senij. §. fi. C. qui tes. fa. pos.

Cautela qualiter filiusfa. re stari poterit.

¶ cxlviij.

¶ Cautela contra perdentem instrumentum; vt eius amissionem non probet per iuramentum.

REgula est ꝙ amissio instrumēti pbatur p iuramentuz. vt. l. si. C. de fide instru. ꝛ. d. Jud. pō. in. l. quoties. in. v. col. ff. q̄ satisda. cog. et pe. de pu. in tractatu de socierate. in. viij. parte. in. q. xij. quod est verus nisi aduersarius offerat se velle probare de eius falsitate. q: tunc nō suffice ret probatio p iuramentū scōm Jo. de prato qui consultus de facto. ita rñdit: vñ cautela est qō cuz quis petit sibi instrumentū edi dicat se velle probare de falsitate. quā tunc aduersarius allegās de eius perditione nō audietur volens probare per iuramentū. ¶ Tu habes molendinū in flumine publico sis cautus qñ illud corruit ꝛ nō potes nisi post certū tps illud reficere vñ pone in loco certa certa signa puta palos vel moles in signū vetteris molendini ꝛ poteris qñcunq; illud reficere. vt per Bar. in. l. quominus. ff. de flu. ꝛ per Ange. in. l. si. ff. de vsucap. et per Bal. in rubrica. ff. de re. diui.

¶ cxlix.

¶ Cautela pro muliere que vult emere aliquid.

DOta aureaz cautelā p muliere q̄ vult emere etiā cum pecunia mariti qō in dubio p̄sumitur. vt p̄batur in. l. quintus. ff. de do. inter vir. ꝛ vxo. gra euitande p̄sumtiōis de turpi cā. stu. sit eñ cauta qō faciat qō vnus amicus vel cōsanguineꝰ sibi det vel cōsignet illā pecuniā in p̄tia aliquoū quā ei clā ipa det ꝛ deiñ emat nā tunc cessat p̄sumtio in casu dubij. ita dicit Bar. in. l. cum oportet. in p̄n. in pe. col. C. de bo. que lib.

¶ cl.

¶ Cautela ꝙ pervnū testē probetur metus cōcordat. S. in rubrica de illo qui matrimoniū. ꝛc.

SUfficit ꝙ vnus testis deponat de metu contrahentis lz in instr̄o dicat qō spōte sm bal. ꝛ Jud. de ro. allegationes tu vide. S. in. cxij. cautela.

¶ cli.

¶ Cautela pro illo qui hz domū obligatam q: lz postea pp delictū veniſſet diruenda nō diruetur.

DOta cautelaz pro creditore cui iure pignoris seu hypothece obligata est domus alicuius q̄ cōmisit delictus propter qō domus p̄dicta ex statuto ciuitatis veniret diruenda q: statutū non intelligitur de ea q̄ sit alteri pignorata ita dicunt Bar. Bal. ꝛ Ang. in. l. j. ff. ad syl. quod intellige verum nisi de fraude constet per no. in. l. post contractum. ff. de dona. vt puta cuz iam intentionis esset deliquendi cum rem pignori dediſſet.

Bart. vo luit allegare Bal. in. d. l. cuz ops. i pri. in. iij. col. prope. fi. ver. ꝙro. nunquid sit aliqō remediū. ꝛc. vbi tñ ō hac cautela non multū curat ipse Bal. vide cū ibidē.

¶ clij.

¶ Cautela pro illo qui habet domum seu possessionem ad quam spectat ius patronatus.

DOta cautelaz pro illo qui habet domum seu possessionem ad quam spectat ius patronatus. vt. l. si. C. de sacro. ec. et. l. j. C. de ius. pa. ec. ꝙ si ipse vel sui predecessores fundauerunt ecclesiam vel dotauerunt de bonis suis vel ab eis ecclesia fuit dotata. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam edificauerunt vel de bonis suis ornauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ab antiquo et tempore cuius memoria non existit in possessione fuerunt p̄sentandi ad ecclesiam. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam ab infidelibus recuperauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo construxerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo fundauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo dotauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo ornauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo reparauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo reedificauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo reconciliauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo consecrauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo benedixerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo dedicauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo inaugurauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo instituerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo ordinauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo statuerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo confirmauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo approbauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo recognouerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo publicauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo promulgauerunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo executi sunt. vel si ipse vel sui predecessores ecclesiam de nouo executi fu

Ista cautela docet tergiuersari ideo nõ est bonũ ea vti.

CAutela si vis differre iudiciuz qñ est sñia cõtra te lata vna vel plures si non potes p viã appellatiõis petere restitutionẽ in integrũ cõtra sñiaz vel nullitatẽ sñie opponas ⁊ interim poteris ad concordiam venire.

¶ clviij.

¶ Cautela pro illo qui vult adire hereditatem.

ADuocatus creditorum sit cautus ꝗr pbet si põt qualiter filius testatoris bibit de vino vel comedit de frumento pris post mortem eius vel aliquos fructus consumsit in vsu vite qꝛ tunc per istos actus filius non negans videt̃ adiuisse vñ repudiare non põt. ⁊ tenebit̃ creditorib⁹ ⁊ sic etiam ipse sit cautus vt nõ teneatur ꝙ incõtinẽti faciat publicũ instrumentũ fieri de repudiatione. ita elegãter dicit Ange. in. l. si quis dederit. §. pretor. de acqui. here.

¶ clix.

¶ Cautela ad hoc ꝙ libellus ineptus non possit reuocari ⁊ est. s. repetita.

NOta duas cautelas ꝙ libellus ineptus reuocari vel mutari nõ possit prima est ꝙ reus acceptet in specie libellũ productũ ẜm bar. in. l. cũ pretiũ. ff. de lib. cã. non autez sufficit acceptare in genere ẜm Ang. de arc. insti. de act. §. j. in. vj. q. Alia est qđ reus in scđo libello dicat nego narrata prout narrant̃ ⁊ petita prout petunt̃ dico fieri non debere iuxta no. per Bart. in l. dubitet̃. §. j. ff. de fideius. saluo iure producẽdi in scriptis ⁊ inde põt deducere suas exceptiones vt faciunt boni practici.

¶ clx.

¶ Cautela pro illo qui negatur possidere.

QUando aliquis negat te possidere. tu dic ꝙ iudex te faciat immitti in possessionẽ tanꝙ vacantẽ ita dicit Ange. se practicasse in. l. fi. ff. de rei vẽdi.

¶ clxj.

¶ Cautela p illis q̃ nõ pñt agere actione de dolo ꝙ agant actione in factum et est repetita.

DIcas vnũ singulare ꝙ actio de dolo nõ põt intẽtari p vilẽ personaz contra nobilẽ nec cõtra patrẽ per filium et ideo sint cauti viles vt agant actiõe in factũ ⁊ nõ actiõe de dolo. qꝛ eorũ libellus in quo faciũt mentionẽ de dolo nõ valet. casus est singularis in. l. non debet. ff. de dolo. quia talis actio doli infamat de facto: vt nota. in. l. apud celsum. in. §. aduersus. et ita Raph. de do. excep. ita dicit Ange. de arc. institu. de excep. in princi. versi. quero an contra parentes.

¶ clxij.

¶ Cautela ꝙ confessio non possit reuocari et est repetita supra.

CAutela ꝙ cõfessio reuocari nõ possit facias ꝙ iudex ei assignet terminũ breuẽ ad reuocandum cõfessionez post quẽ etiã si velit non audiet̃. ita dicit Ange. insti. de acti. §. si minus vel facias eam p notarium scribi parte pñte ẜm bal. in. l. gallus. §. quidam recte. ff. de li. et post.

¶ clxiij.

¶ Cautela pro creditore ꝙ possit cedere nomen debitoris.

VOs scitis ꝙ debitore inuito nõ põt creditor cedere nomẽ debitoris sui. vt no. in. l. inter debitorẽ iuncta. l. pacta successorum. ff. de pac. ẜm pau. de ca. ibi sed cautela est ꝙ debitor faciat ꝙ vnus tertius offerat creditori se soluturum pro ipso. nã si creditor nollet ab ipso recipere remanet debitor liberatus. casus est ẜm Ange. in. l. inter pactum. §. post diuisionem. vbi tradit hanc cautelam. de pac.

¶ clxiiij.

¶ Cautela ꝙ sit tutius ꝙ relictum fiat in codicillis ꝙ̃ in testamento.

MElius est ꝙ relictũ certe partis bonorum fiat in codicillis ꝙ̃ in testamẽto nisi forte q̃s vellet instituere heredẽ. qđ fieri nõ põt in codicillis. l. hereditatẽ. C. de codicil. ratio est qꝛ testm̃ per aliud seq̃ẽs rũpi posset: sed codicilli primo facti nõ rũpunt̃ per alios nec etiã p aliud testamentum nisi expresse hoc dicat text. est insti. de codicil. §. nõ ante. ⁊ Spe. in ti. de instru. edi. §. cõpendiose. ver. si ad cõsultãdũ. ⁊ ꝙ hoc ratione predicta sit tutius tener Spe. in titu. de instru. edi. §. viso de impugnatione. ver. ⁊ no. ꝙ tutius est.

¶ clxv.

¶ Cautela quomodo post didicita testificata testes possunt produci.

REgulariter post didicita testificata timore subornatiõis testes pduci non pñt. vt in aut. q̃ semel. C de proba. sed est cautela ꝙ publicatis attestationibus ps det notitiã iudici de aliis testibus ⁊ absentet se tunc ⁊ iudex ex officio eos examinabit ẜcũ p absente suppleri posset ⁊ ita dicit singulariter bal. in. l. ampliorẽ. in princi. C. de appel. qđ no. ⁊ refert ⁊ sequit̃ pe. de sonci. in. d. autenti. qui semel.

¶ clxvj.

¶ Cautela ꝙ quis post terminũ non audiatur.

VT qs post terminũ nõ audiat̃ Inn. in. c. lator extra q̃. fi. sint le. dicit no. si elapsus sit terminus assignat̃ alicui ad agẽdũ tũc etiã post terminuz ille audiẽdus est nisi iudex pnũtiauerit eũ de cetero amplius nõ esse audiẽdũ. Et ideo cautela est ꝙ iudex in interlocutoria p quam assignat terminum actori ad agendũ dicat hec vba ⁊ si infra dictũ terminũ nõ egerit ex tũc put ex nũc cũ nõ esse decetero audiendũ ita elegãter dicit Ange. in. l. ꝙdiu in. j. col. ff. de adqui. here.

¶ clxvij.

¶ Cautela p cõiũcto q̃ ignorauit mortẽ coniũcti.

NOta aureã cautelã qñ cõiũctus tuus decessit te ignorãte ⁊ elapsuz est tps adeũdi. s. xxx. annorum iuxta. l. lz. C. de iur. deli. qꝛ non debes petere hereditatẽ illi⁹ ex q̃ cucurrit tibi lz ignorãti tẽmin⁹ ad adeũdũ: sz petes bonorum possessionẽ in bonis illi⁹. vt singulariter voluit bal. in rubri. C. q̃ admittũ. in. vj. q. ⁊ in. l. licet preallegata in. iiij. q. ⁊ pau. de ca. in. l. quãdiu. C. qui admit.

¶ clxviij.

¶ Cautela pro filia exclusa a successiõe si sit preterita.

SCire debes ꝙ per contra tab. intentata post aditã hereditatem per scriptum heredem nõ reducit ad cau-

sam intestati sed ante aditam sic vt not. in. l. vt liberis. in. j. glo. C. de col. Unũ filia pterita exclusa p statutũ a successiõe ab intestato extrãte masculo sit cauta vt intẽtet ꝫ tab. post aditã ⁊ non ante aditã ita dicit. pau. de cast. in. l. certum. C. vnde cogna.

¶ clxix.

¶ Cautela pro ppinquis pupilli decedentis quo ad successionem bonorum pupilli.

PRopinqui alicuius pupilli cui est relicta vel delata bonorũ possessio differũt esse cauti qñ pupillus est in articulo mortis: et nõ habet tutorez qui agnoscat. vt. s. petant a iudice pupillo etiã absenti ⁊ ignoranti decernat bonorum possessionẽ. quia ad hoc iudex tenetur. ita dicit pau. d cast. in. l. certum. C. vnde cogna.

¶ clxx.

¶ Cautela pro vxore que phibetur asportare aliquam rem mariti.

NOta qđ si statutũ est in ciuitate contra vxores asportantes de domo mortui mariti sint caute qđ vestimenta portent secuz ⁊ anulos in digito. qꝛ tũc nõ punient̃ pena statuti de asportantibus ita pulcre dicit Ange. in. l. si quis dederit §. pretor. in fin. de acqui. here. ¶ Cautela notabilis est. ꝙ alienatio dotis ẽt iurata non valeat quãdo prius vxor iuret se nolle consentire alienationi dotis. nam licet postea consentiat et iuret non contrauenire. non obligatur ex secundo iuramẽto sed ex primo sic per glo. singularem in. d. c. licet de iureiur. lib. vj. vel sit cauta vxor quando consentit alienationi dotis vt probet se consensisse per metum vel reuerentiam maritalem per nota. per glos. ⁊ Bart. in. l. j. §. que honorande. ff. qua. re. ac. non da. ⁊ per pau. de cast. in. l. pactum. C. de col. quod no. ad reuocandam dictam alienationẽ dotis etiam iuratam.

¶ clxxj.

¶ Cautela ad interpretationẽ statuti qđ filia nupta extra ciuitatem non possit succedere.

IN multis locis sunt statuta qđ filia nupta extra ciuitatẽ nõ succedit patri sed plerũꝗ solet cautela adhiberi per filiã nuptã extra ciuitatẽ qꝛ nõ vult dotẽ recipere vt sic postea possit succedere. Sed contra hanc cautelaz dat̃ alia cautela vt. s. pater offerat ei dotẽ qꝛ si stabit per ipam nihilominus excludenda est a successione. ita no. Bal. in. l. fi. in. iiij. col. C. de col.

¶ clxxij.

¶ Cautela qđ donãs sp iuret nisi in cã sequenti.

PLene no. in autẽ. ex testamento C. de colla. qđ simplex donatio nõ valet quodvez est nisi iurata: qꝛ tũc valet Unũ cautela est qđ donat⁹ iuret ẜz Bal. no. in. l. iij. C. p dona. ¶ Si vis facere qđ donatio simplex etiã iurata nõ valeat sis caut⁹ vt qñ donas rem iures qđ nõ vis donare. nã postea licet dones et iuras preualet primũ iuramentũ ⁊ etiã donatio non valet per glo. singularẽ in. c. licet. in fi. de iure iur. li. vj.

¶ clxxiij.

¶ Cautela ad hoc qđ mulieris alienatio etiã in dote valeat.

OMnes sciunt qđ mulier nõ potest consentire alienationi dotis per aut. siue a me. ad velle. Cautela est qđ teneat alienatio. vt vxor iuret non cõtrauenire. vt. d. c. licet. de iureiu. lib. vj. vel qđ ipa simul cũ marito recipiat pretiũ rei dotalis. qđ vt illud habere loco dotis. glo. est no. in. l. fi. ⁊ in. l. ita cõstante. ff. de iure do. ẜm Bar. in cõsilio dñe.

¶ clxxiiij.

¶ Cautela quando reperiuntur duo testamenta facta eodem die.

SI reperiũtur duo testamẽta facta eodẽ die tñ nõ appareat qđ prius et qđ posterius neutrũ vz ⁊ heres ex neutro eorum põt hereditatẽ cape. l. j. ff. si q̃s indubius. ⁊ ita no. ff. de secũ. tab. ẜm Tancre. in ti. de iurisdi. q. xxv. pbat̃ in. l. cũ q̃. in prin. ff. de acqui. here. Sed no. optimã cautelam quã Ange. practicauit al's de facto in ciuitate paduc. videlz vt heres adeat hereditatẽ ex quocũꝗ testamẽto nec applicet animũ magis ad vnũ ꝙ̃ ad aliud. qꝛ tũc nõ dꝫ esse dubius an sibi hereditas sit delata. et ideo ex vno tm̃ adire nõ põt. ita dicit ipse no. in. l. cum qui. in prin. ff. de acqui. here.

¶ clxxv.

¶ Cautela qđ copia probet.

ACcipe mirabilẽ cautelã ad faciendũ qđ copia pbet que al's nõ pbaret p no. in aut. si q̃s in aliq documento. C. d edẽ. vz qđ qñ semel pducit̃ originale qđ copiet̃. nã lz postea id pdat̃ copia plane pbet ẜm pau. de ca. i. l. j. §. editiones ff. de edẽ. ⁊ Flo. in. l. in legẽ. i. iiij. col. ff. ad. l. aquil.

¶ clxxvj.

¶ Cautela pro emtore quando res ab eo euincit̃ ad hoc vt possit agere ad duplum.

NOta ꝙ emtor non põt pri⁹ agere ad penã dupli p euictiõe ꝫ vẽditorẽ nisi pri⁹ res emta ⁊ euicta sibi ab ipso sit abdicata ⁊ restitura euicẽti. nec sufficit qđ fuerit condẽnat⁹ ad restitutionez nisi restituerit. tex. ẽ cũ gl. no. i. l. si fuñ. i ver. abest de act. em. ⁊ i. l. euicta. §. si de euictiõe. cautela est. qđ emtor expectet qđ res ab ipo auferat̃. qꝛ añ nõ põt agere ad duplũ.

¶ clxxvij.

¶ Cautela p mercatorib⁹ ⁊ repetit̃. vt. s. p eundẽ.

MErcatores debẽt esse cauti quãdo recipiũt ab aliis scriptuz de manu et chirographũ vt nõ recipiãt illud nisi de manu notarii scriptũ: ⁊ testibus. qꝛ periculosum est illud recipe de manu debitoris. qꝛ si morit̃ vn⁹ de testibus nõ pbat. casus est no. in. c. ij. de fi. instru. ⁊ ibi per doct. et est gl. no. in. c. inter dilectos eo. ti. qđ perpetuo no.

¶ clxxviij.

¶ Cautela contra appellantẽ.

CAutela est contra appellantez post. x. dies appellat⁹ neget appellatũ. j. x. dies ⁊ nõ dicat appellatũ esse post. x. dies ẜm Jo. an. in. c. romana. §. si vero. d appel. ⁊ ibi ẜm dñicũ psumit̃ ẜz Bal. i aut. hodie qđ q̃s. j. x. dies appellauerit et Lu. de ro. i. l. j. sciẽdũ i. xij. col. C. de inte. resti.

¶ clxxix.

¶ Cautela qđ in casib⁹ in q̃b⁹ nõ põt appellari petat̃ in integrũ restitutio.

QUalis sunt casus in quibus non potest appellari sed nunc cautela est qđ petatur restitutio i integ. vt est ca-

sus.in.l.prefecti.ff.de mino. de quo plene per Jo.
an.in nouel.in.c.j.in.j.col.de resti.de integ.lib. vj.

¶ clxxx.

¶ Cautela qd semp cõtrahat in pñtia iudicis.

SEmp allegatur doctrina bar.
post glo.in.l.j.C.de predi.li.x.qd con-
tractus celebratus iudicis autorita-
te valet:quia omnis cessat presumtio
doli.vnde sis cautus tu qd quãdo cõ-
trahis vt facias iudicẽ autorari per no.in.l.bono
rũ.C. qui admit. iudex eñ tenet autorari sz Bal.
in.l.sepe.de decurio.

¶ clxxxj.

¶ Cautela qd etiã elapso termino ad petendum
bonorum possessionem possit quis agnoscere.

BAldus singulariter in.l.pube-
rem.C. de iure deli. qd elapso termio
ad petendũ bonoꝝ possessionẽ potest
quis adhuc agnoscere: q2 tũc videt se
gerere pro herede:⁊ sic efficit heres de
iure ciuili.Cautela est qd ius nõ absente lapsum
termini adhuc petat bonorum possessionez licet
Bar.ibi contra ⁊ male sm Ang.de peru.in Rubri-
ca.qui admitti.x.col.

¶ clxxxij.

¶ Cautela ad hoc qd valeat pactum de non suc-
cedendo factum a filia.

TU scis q si filia renũtiat succes
sioni paterne simpliciter nõ valet re-
nuntiatio.l.pactum dotale.C.de col-
la.nisi iuret sm gl.⁊ doc.ibi.⁊ est text.
in.c.ij.de pac.l.vj.Bal.in.l.fi.C.d pac.
ponit cautelam vt filia facit pactuz de non peten
do aliquid de bonis paternis. quia tale pactum
etiam non iuratum valet. Unde sit cautus pater
faciens filiam sibi renuntiari.videlicet vt faciat si
bi facere pactum de non petendo.

¶ clxxxiij.

¶ Cautela quando testis inutiliter deposuit.

AUream do tibi cautelam quan
do testis inutiliter deposuit reprodu-
cas eũ iterũ qd dicat sic depono sicut
alias deposui super tali negotio. tũc
enim primum dictum inutile valida
tur per secũdã petitionẽ eiusdẽ primo argumẽto.
l.legata inutiliter.sm Ang.ibi.ff. de lega.j. ¶ Hic
sequunt alie cautele fauorissimi iuris vtriusq3 do-
ctoris dñi Bartholomei cepolle veronensis.quas
in alio anno suis auditorib9 in scriptis edidit in
florentissimo gymnasio patauino

¶ clxxxiiij.

¶ Cautela vtilis ad euadendum suspitionem he
resis.et reperitur.s.

BOnũ ⁊ vtile cõsilium est pro
illis qui aliqñ inculpant de heresi
vt protestent maxime in extremis
se fuisse ⁊ esse catholicos ⁊ tenuisse
et tenere fidem catholicã quam te-
net docet ⁊ pdicat romana eccl'ia:⁊
cum eadẽ vixisse ⁊ mori velle.probatur qd hec p-
testatio sit vtilis et valida.extra de sum.tri.et fide
catho.c.damnamus.prope finem.⁊ no.in.c.firmi
ter. in co.ti.Nam ⁊ btũs Hieronym9 idẽ fecit cul
patus ab emulis.vt est tex.no.xxiiij.q.j.c.hec est fi
des.et ita dicit Albe.de ro.in Rubrica titu. de he-
re.circa fi.Sed tu adde dicte protestationi qd q-
quid credunt ideo credunt q2 credunt ecclesiaz sic
credere et suã opinionẽ fidei ecclesie subijciunt.q2
ille nõ d2 hereticus nec peccat dummodo errorez
suum non defendat.vt singulariter not.Jnno. in
d.c.in fi. Et intellige errorem defendere quando
pertinaciter defendit.vt dicit glo.not. xxiiij.q. iij.
dixit apostolus.et vide glo.in.d.c.hec est fides.Et
ista cautela est etiam vtilis pro aduocato ⁊ procu
ratore qui velit defendere inculpatum de heresi.
vt dicit Alber.de rosa.in suo opere statutorum.in
tertia parte.⁊ in.xxxij.q.⁊ dicit se obseruasse in cu
ria romana dum defenderet coram summo pon-
tifice quosdaz Mediolanienses inculpatos de he
resi.

¶ clxxxv.

¶ Cautela quomodo prohibitus postulare vl'ad
uocare possit amici causam defendere et reperit
supra per eundem.

IN multis casibus reperitur p
hibitum per legem vel statutum: vel
per pacta qd qs non possit postulare
vel procuratoriam artẽ exercere. Sed
remedium est si tu aduocate vel pro-
curator vis adiuuare aliquez in dictis casibus: vt
mittas cedulam iudici scriptam in qua sint alle-
gationes partis tue:quia per hoc non venires cõ
tra legem vel statutum aut pacta. Nam postulare
idest aduocare vel procurare est in iudicio seu i pu
blico aliquid dicere.vt.l.j.§.j.ff.de postu.et ibi per
doc.⁊.l.paulus.in fi.⁊ ibi hoc Bar.ff.de leg.j.⁊ idẽ
tenet Lud.de ro.in.l.j.in prin.ff.de ver.ob. Et ad
idem facit qd no.bart.in.l.j.in prin.vbi dicit qd si
statutũ punit loquentẽ cũ bannito nõ cõprehẽdit
eũ q mittit nuntiũ vel literas ad bannitũ sed cuz
ore ad os loquit.⁊ idẽ tenet Alber.de ro.i suo ope
re singulari in.ij.parte.q.clxvj. vbi tenet qd si sta-
tutũ phibet doctores salariatos esse aduocatos
in causis qd per h nõ phibent facere allegatiões
in scriptis.Ex quo no.tu scholaris qd lz sit statu-
tũ vniuersitat' nr'e padue qd doctores legẽtes nõ
possint aduocare ɔtra scholares nõ prohibebunt
allegatiões in scriptis facere.Est illud remedium
vt det consiliũ suũ in camera q2 hoc põt q2 cũ ad-
uocare sit pandere alienũ desideriũ in iudicio. vt
d.l.j.§.j.de postulãdo.⁊ ibi hoc no.Bar.in.l.j.§.ad
uocatos.ff.de va.⁊ extraor.cog.cum gl.vbi est opti
mus tex.De ista materia põt dari tertiũ remediũ
Nã potest cũ iudice loqui ⁊ aliqd gratis ab eo im-
petrare.vt.d.l.paulus. in fi.de leg.⁊ hoc vult bar.
in.d.l.j.§.aduocatos.q dicit qd doctores perusini
q habent pacta cũ ciuitate vt non possint esse ad
uocati nõ phibent a iudice aliqd gratis ipetrare
⁊ sic psupponit bar.qd aliis duob9 remediis pcedẽ
tibus posset etiam cum pecunia puta facere alle-
gationes ⁊ in camera consulere et hoc credo vez
licet Lud. de ro. dixerit in.d.l.j.in princi.de verb.
obli.qd hoc intelligit quando gratis per. d.l. pau
lus in fi.al's secus:q2 in dictis casibus non d2 pro
prie postulare ex quo non prodit vel non pcedit
in publicũ exponendo causam vel desiderium sui
clientuli.vt.d.l.j.§.j.de postulãdo. Nec ob. d.l.pau
lus.in fi.quia ibi nõ loquitur de prohibito postu-
lare sed de phibito se interponere aliis negotiis
vel propriis.quod est plus quia legatus est pter
dignitatem legationis et propterea dico quod li-
cet episcopus vel cardinalis propter dignitatem
non debeant consulere vel exercere officiuz aduo
cati tamen possunt pro amico gratis consulere p
illum tex.in.l. quisquis. C. de postulã. ibi non ad
turpe compendium. et ibi sed laudis per cum

augmenta querantur ⁊ hoc audiui sepius allega-
ri per illum tex.per do.Flo.de bo.

¶ clxxxvj.

¶ Cautela pro filio qui aliquid d3 cõferre cũ fra-
tribus ad hoc vt nõ teneat illud conferre.

SI frater habuit aliquid pre
cipuum a patre forte in premium
emãcipatiõis vl'aliter in casu quo
regulariter illud veniat pferendũ
q cautela debeat adhiberi vt non
teneat id cõferre cuz fratribus qñ
agitur de collatiõe faciẽda.dicit q cautela est ista
q filius qui habet aliquid precipuum anteq ve-
niat ad collationẽ cũ fratribus det illud in dotẽ fi
lie tue.vel aliter distrahatur ita qd non inueniat
tpe collatiõis vel tpe mortis patris in bonis filij
vel fratris.q2 tũc ad illud conferendũ non tenebi
tur.vt.ff.de colla.l.j.in fi.et no.in.l.ea demũ de col
la.⁊ est ratio in dote q2 dos filie nõ est in bonis pa
tris.C.de reuo.his que per frau.ali.sunt.l. in suc-
cessione.⁊ habetur in.l.j.§.sed vtrum.ff. de mino-
ri. et in.l. pompo.filadelphus.ff.fami.ercicun.et
ita tenet Tancre.de cor.in quodam suo opere iu-
diciali in vltima parte.xij.q. ⁊ istud ego intelligo
verum nisi constaret q illa alienatio vel dotis da
tio fuisset facta in fraudẽ causa euitande collatio-
nis ar.d.l.in successione. que fraus probaretur si
dotans vel alienans hoc prius dixisset. arg.glos.
not.in.l.si pretor.§.marcellus.ff.de iudi. vel quan
do per aliqua iudicia perspicua aliter probaretur
iuxta.l.dolo.cum ibi no.C.de dolo.

¶ clxxxvij.

¶ Cautela pro illo qui paciscitur de cri-
mine q euitet infamiam.

QUi paciscitur et trãsigit de cri
mine crimen confiteri videtur vt. l.
qñ.ff.de his qui not.infa.et ideo pe-
riculosuz est qñ aliquis est accusatus
vel est inquisitũ contra eũ de crimine
q veniat ad trãsactionẽ vel compositionẽ cuz ad
uersario maxime qñ tale crimen irrogat infamiã
q2 efficitur infamis pter illã tacitã cõfessionẽ vt
d.l.qñ.Sed si quis velit euitare paciscẽdo dictaz
infamiã cautela est multiplex. ¶ prima est qd di-
cta pactio seu cõpositio fiat gratis q2 tũc nõ infa-
mat:vt est casus in.l.furti.§.pactũ co.ti. Scda est
q in trãsactione exprimat q hoc faciat trãsigens
vt euitet impendia litis nõ q crimẽ de quo trãsi-
git cõmiserit.vt.d.§.pactum.ar.ff.de minori.l.mi
noribus.xxv.annis subueniri.facit ad hoc.c. dile-
ctus filius.j.et qd ibi no.extra de simo. ⁊.c. cũ pri-
dem.cum ibi no.extra de pactis. Tertia est si fiat
transactio iussu iudicis vt.d.l.furti. §. qui iussu.
Quarta est si fiat hoc modo q iniuriatus vel is q
damnũ passus est transigit vel trãsactionem facit
cũ eo qui de crimine arguitur.⁊ per pactũ sibi re-
mittit omnẽ iniuriã ⁊ offensam ⁊ omne damnuz
quod constat vel constare posset illatũ quacũq3 de
causa hec tamen cautela licet sufficeret per viam
pacti q constat gratis fieri posse.ar.dicti.§.pactũ
tamẽ per viam trãsactionis videtur q non possit
habere locuz.quia in transactione debet aliquid
dari retineri vel remitti:al's est nulla.vt. C.de trã
sac.transactio.Sed prodest dicta cautela per viaz
facti faciendo.q2 talibus verbis potest fieri cõtra
ctus pacis vt ex hoc paciscẽs nõ cõsitet maleficiuz
de quo agitur.⁊ ideo fiat per dicta verba.s. q iniu
riatus faciat pactum cum iniuriãte ⁊ ei remittat
iniuriam si quã constat vel constare posset illũ sibi
tulisse.vel q mutuo sibi inuicem remittãt oẽs in
iurias.q2 ex hoc nihil videtur fateri ille qui intu-
lit iniuriã.pro hoc facit glo.no.in.l.si qdẽ.C.de ex
cep.⁊ in.l.si filiũ.C.de libera.cau.⁊ in.l.ij.§.qd ob
seruari.in ver.credit circa mediũ.C.de iura. calũ.
glo.no.in.c.cũ venerabilis in ver.fuisse confessus
extra de excep.⁊ tex.cũ glo.in.c.ex tenore. de testi.
Ex qbus põt colligi alia cautela videlz q dicat q
nõ sit illata aliqua iniuria per talẽ inculpatũ ⁊ in
qtum appareat vel cõstare posset cum cõmisisse
iniuriatus sibi remittit.

¶ clxxxviij.

¶ Cautela instruẽs aduocatũ quõ faciet qñ eius
clientulus nõ respõdit positionibus.

QUando actor seu reus nõ vult
respõdere positionib9 positiões hñ-
tur p cõfessatis.vt habet in.l. ij.§.sed
q2 veremur.al's qd si actor.C. de iura
men.calũ.⁊ in.c.ij.de cõfes.in.vj.qd in
telligo non ipso iure sed per iniam. vt notatur in
dictis iuribus.et habetur in aut.vt litigantes iu-
rent in prin.col.ix.et ideo tu aduocate sis cautus
anteq committat causa decidẽda cõsilio sapiẽtis
vt facias iudicẽ interloqui. al's sola contumacia
nõ haberetur pro pbatione nec posset cõsulere sa
piẽs esse probatũ.vel facias cõmitti vtrũq3 articu
lũ videlz an debeat haberi pro cõfesso ⁊ etiã diffi
nitiua.nam sup articulo non cõmisso consulere
non posset vt habetur in.l.j.C.de rela.⁊ oporteret
eum pronũtiare non esse probatũ nec liquidũ. q2
d2 cõsulere sm statutum cause in quo causa est tpe
cõmissionis.vt.C.de dila.l.cum a nobis ⁊ ideo sis
bene cautus circa hoc.et ita tenet. Bal.in.l.j.in.j.
col.C.de pena iudi.qui ma.iudi.⁊ adde circa istã
cautelã id qd dixi.s.in cautela.c.que incipit. ille q
non responder.

¶ clxxxix.

¶ Cautela q in oĩbus casibus precludat via cedẽ
ti agenti contra debitorem suum.

TU habes.l. iij. C. de nouatio.
in qua dicit q lz creditor cedat actio
nem vni puta creditori suo cõtra suũ
debitorẽ tñ cedẽs nõ obstãte cessione
poterit agere cõtra debitorẽ suũ ⁊ exi
gere nisi in tribus casibus in qbus nõ põt. prim9
est qñ cessionarius egit contra debitorem vigore
cessionis et litẽ contestatus est. Scds est qñ debi-
tor incipit soluere cessionario. Tertius est quãdo
denuntiatum est debitori ne soluat. puta credito-
ri suo.Sed ad hoc vt in omnibus casibus preclu-
datur via cedenti agenti contra debitorem suuz.
cautela est qd in instrumento cessionis exprima-
tur qd in cessionarium fiat cessio debitoris cõtra
quem oĩa iura cedãtur.⁊ q cedẽs nõ solũ trãsfer-
ret omnẽ actionem quã habet cõtra debitorẽ suũ
sed etiã cedit ⁊ trãsfert omnem spem ⁊ exercitium
actionis ita q apud cedentem nulle remaneant
actionũ reliquie.Nam ⁊ hoc casu cedẽs nullo pa-
cto agere poterit cõtra debitorem contra quẽ est
facta cessio q al's posset illis tribus casibus de q-
bus.s.dixi qui habentur in. d. l.iij. C. de noua. et
ista est vna limitatio notabilis ad.d.l.iij. que fuit
Tancre.de cornero.in quodam suo opere iudicia
li in vltima parte in.xj.q.Jtem posset esse alia cau
tela videlicet quod fiat delegatio.et sic quod debi
tor promittat soluere illi cui iura ceduntur quia
tunc delegans nullo modo posset agere. vt est ca-
sus in.d.l.iij.in prin.Sed ista non semper potest
fieri.prima vero fit.et ideo melior.et adde qd ille

qui dat seu donat oīa bona sua videtur etiam cō-
cedere spem actionis vt no. xviij. q. j. statutum in
glo. sed qualiter que quidem actionis spes dona-
ri potest. vt. l. iij. C. de do. et sic non hēt locum. d.
l. iij. C. de noua. quod no. pro declatiōe eiusdem. l.

Ccxc.

Cautela de casibus in quibus res li
tigiosa poterit alienari.

Res litigiosa regulariter nō
pōt vēdi vel alienari vt. l. vlti. ꝛ ꝑ to
tū titulū. C. de litigio. ꝛ in. c. j. de cō
firma. vti. vel inuti. Sed tu habes
cautelā ꝑ quā poteris alienare etiā
pēdēte iudicio videlꝫ ꝙ iussu vel li-
cētia pretoris hoc est iudicis alienātis: qꝛ valebit
talis alienatio. vt est casus in. l. diuus ad finē pri.
ibi sed res tpe perituras ꝑmittere dꝫ p̄tor ꝛc. ff. de
peri. here. ꝛ ibi hoc no. Ang. qui dicit per illū tex.
limitari oīa iura dicētia rē litigiosam pēdēte iudi
cio alienari nō posse. qꝛ de iussu vel cōsensu p̄toris
semꝑ alienatio fieri poterit. ꝛ intelligo ꝙ iudex te
neat ꝑmittere vl' iubere qn̄ subest causa puta qꝺ
res erat tpe peritura vel alia similis causa vt ibi
ꝑbat. ꝛ adde aliā limitationē vꝫ ꝙ ēt sine ꝑmissu
iudicis pōt res litigiosa alienari qn̄. s. est iudiciuꝫ
vniuersale ꝛ cōtrouersiā passus idonee satisdedit
ſm formā. d. l. diuus. ſm Ang. ibi qꝺ no. bn̄ ad limi
tationem tituli ꝛ materie de litigiosis.

Ccxcj.

Cautela qn̄ act' dꝫ fieri in scriptis dꝫ prius tota
scriptura scribi ꝛ postea legi lꝫ male obseruetur.

Nota ꝙ ea que celebrantur in
scriptis sicut sunt contractus in scri-
ptis ꝛ similia debent primo tota scri-
bi et postea legi: vt est casus in. l. con-
tractus. C. de fide instru. et ibi ex hoc
not. barto. qui dicit ex hoc notandum esse per no
tarium postꝙ est rogatus de appellatione que de
bet interponi in scriptis. vt habetur in. l. j. in fin.
cum. l. seq. ff. de appellationi. vel de sententia que
similiter debet esse in scriptis regulariter. vt. l. vlt.
C. de senten. ex peri. recita. non potest aliquid ad-
dere vel detrahere vnde errore notarij dicunt se ro
gatos de appellatione interposita in scriptis et
postea dicunt dictabis eam et dabis mihi. Nam
ante omnia debet esse dictata et scripta. ꝛ postꝙ
est lecta nihil potest addi. ita dicit barto. singula-
riter in. d. l. contractus in. princi. C. de fide instru.
et idem tenet bal. in. l. minoribus. C. de his qui-
bus vt indig. et in. l. iusiurandum et ad pecunias
§. fin. ff. de iureiu. et Ange. de are. in. l. j. §. libelli.
ff. de appel. et idem no. Jo. an. et doc cañ. in. c. per
uenit. ij. extra de appel. facit quod nota. Ludo. de
ro. in. l. j. in. x. col. ff. de arbi. et vide Ange. de peru-
sio. in. l. quidquid astringende. ff. de verb. ob. ꝛ pro
pterea sint cauti notarij ne addant vel addi patiā
tur actis vel scripturis suis que in scriptis debēt
fieri postꝙ de eis rogati sunt vel eas legerint ꝛ eo
dem modo sint cauti litigantes vt videant scri-
pturas dictatas vel stipulatas que debent esse in
scriptis et petant copiam incontinenti ne possit
addi vel minui quod nota. quia vidi sepissime ser
uari contrarium et male.

Ccxcij.

Cautela qn̄ quis bis vel pluries sup eadē re ap
pellat quā appellationē debeat prosequi.

Ubi quis potest appellare a sen
tētia vel ab aliquo grauamine. iuxta
no. in. c. cum cessante. extra appel. po
test bis super eodem puncto. j. x. dies
appellare ꝛ multi incōtinēti appellāt
viua voce saluo iure appellandi in scriptis ꝛ aliq̄
etiā postꝙ in scriptis appellauerūt dubitātes for
te ꝙ appellatio nō sit bn̄ cōcepta iterū in scriptis
appellāt infra. x. dies. ꝛ est dubiū si valēt iste appel
lationes. de quo vide tex. q̄ ꝑbat ꝙ sic in. l. j. §. bi-
duū. ff. qn̄ appel. sit. ver. qꝺ ꝛ in sententijs. ꝛ tenet
Bal. in. l. ij. ad fi. C. de epis. audiē. Itē est dubiū quā
appellationē debeat prosequi. an primā vel secun
dā de quo dic vt habet per Bar. ꝛ oēs doc. in. l. cuꝫ
procurator. §. si dn̄s. ff. de no. ope. nun. ꝛ per Bal.
in. l. appellatione. C. de appel. ꝛ in. c. j. §. sancimus
in. ij. col. in ti. quo tempore miles inuesti. pe. de. et
in cōsilio suo. clxiij. qꝺ incipit. appellatum est bis
super eodē ꝛc. vbi notabiliter loquitur ꝛ per Sa-
ly. in. l. si quis libellos. C. de appel. ꝛ ꝑ Ant. de but.
in. c. dilecta. in vlti. col. extra de appel. ꝛ plene per
Cardi. zaba. ꝛ per doc. in. c. dilecta. ꝛ per Abba. in.
c. suā nobis. co. ti. et aduerte qꝛ dixi quis pōt bis
appellare infra. x. dies ab eodē grauamine. Nā vl
terius appellare non pōt ſm Bal. qui ita no. dicit
in. l. eos. §. apostolos. C. de appel. allegat rationē
qꝛ alias esset nimiū superflua ꝛ onerosa. ar. l. am-
pliorem. in fi. C. eodē li. ꝛ. l. fideicōmissa. §. si quis
decē. ff. de le. iij. Sed ego do tibi vnaꝫ cautelam in
hoc vt quis non possit geminare appellationem
suam videlicet vt appellatus ꝓcuret vt iudex ad-
mittat primam appellationē ꝛ ei deferat ꝛ appel-
lanti det apostolos dimissorios quia tūc ꝙ primū
admisit appellationē ꝛ ei detulit ꝛ apostolos con
cessit statim est functus officio suo ꝛ iurisditio de-
soluitur ad superiorem adquē est appellatum. et
ideo non potest amplius secūde appellationi de-
ferre. ar. l. qui arbi. cū glo. ff. de arbi. ꝛ. l. iudex post-
ꝙ. de re iudi. vt elegāter no. bal. in. d. l. eos. §. apo-
stolos. ver. quero nūquid sicut pōt sepius appella
re ꝛc. C. de appel. quē sequit̄ Ange. de are. in. l. j. §.
libelli. in fi. ff. de appel. ꝛ idē vult Bal. in. d. suo con
silio. clxiiij. ꝛ idē esset etiaꝫ qn̄ solū iudex detulisset
prime appellationi per. c. cum appellationibus
friuolis. de appel. in. vj. ꝛ ideo sis cautus si iudex
primā appellationē diceret nō esse legitime inter
positā vt facias eam amittere vt dixi.

Ccxciij.

Cautela ꝙ quis non possit reuocare ineptitu-
dinem libelli.

Quādo libellus actoris con
tra te productus est ineptus ita
ꝙ ex eo nō possit sequi sententia
cōdēnatoria cōtra te ꝑpter libel
lū male cōceptū. iuxta no. in. l. j.
ff. de assesso. et glo. sing. insti. de
obli. in prin. in ver. ſm nostre ci-
uitatis iura. in. fi. ꝛ. l. decē in prin. cū ibi notatis. ꝛ
no. in. l. lꝫ. C. de ꝓcur. ꝛ hoc si bn̄ cognoscis caute-
la est ꝙ tu incōtinēti litē cōtesteris. qꝛ ꝑ litis cōte
stationē tollit̄ actori facultas emēdādi vel corrigē
di libellū vt. l. edita. cū ibi notatis. C. de edēdo. et
est glo. sing. de hoc in. l. familia. la picola. ff. fami.
ercis. nec poterit āplius ab illo iudicio desistere vt
in aut. q̄ semel. C. quō ꝛ qn̄ iudex ſm ibi no. et lꝫ.
Spe. in ti. de libelli oceptiōe. §. fi. ver. cautus ēt sit
dicat ꝙ quidā aduocati hoc faciūt qꝛ videntes li-
bellū ineptū ꝓfestim litē ꝓtestant̄ ne postea valeat

emēdari vel mutari. vt dixi. sed qꝺ hoc nō placet n̄
bi per. l. fi. C. de anna. excep. qꝛ poterit res vel cau
sa in ꝓcessu iudicij declarari. vt in. c. abbate sane.
de re iudi. li. vj. ꝛ. c. ꝯstitutū. de appel. ꝛ ñ teneo qꝺ
dicta cautela sit optia qn̄ libellus est adeo inept'
qꝺ per declarationē nō pōt fieri aptus. puta qꝛ est
sine actione vel cum actione inepta. vt here. in. d.
l. edita. Sed qn̄ libellus esset obscurus ꝛ non bene
declaratus. puta qꝛ non exprimit rem clare. iuxta
l. si in rem. ff. de rei ven. tunc procederet opi. Spe.
et ideo in casu predicto quando libellus est inept'
solent procuratores rei contestari litē incontinen
ti dicendo. nego narrata prout narrant̄ iuxta no.
per Bar. in. l. si dubitet̄. §. j. ff. de fideius. saluo iure
producendi in scriptis. ꝛ adde qꝺ dicā in sequenti
cautela. Bar. cepol.

Ccxciiij.

Cautela qꝺ properetur ad litis contestationē.

Dixit vbertus de bobio qꝺ ad-
uocatus actoris debet esse caut' ꝛ pro
peret ad litis contestationē. qꝛ ex hoc
fit melior ei' cōditio. C. in quib' cau-
sis in integ. resti. non est necessa. l. j. mi
nor. C. de iudi. l. j. ff. de noua. l. aliā. de vsuris. l. vide
mus. Aduocatus vero rei debet ꝙ primū pōt rele-
uare litis cōtesta. qꝛ per eam claudit̄ via multis al
legationib' ꝛ exceptionib' ꝛ refugijs. C. de iudi. l.
apertissimi. ꝛ de procura. l. ita demum. et de iuris.
om. iu. l. nemo. ꝛ. ff. de iudi. l. vbi ceptū. et per eam
subijcitur reus iudici ꝛ obligatur actori. C. de pro
cura. l. nec ꝙ. ꝛ de excep. l. vlt. ff. de edil. edic. l. ediles
§. itē sciendū. ꝛ extra de re iud. c. inter monasteriū
in prin. ita no. Spe. in ti. de litis ꝯtest. §. qm̄ autē.
ver. pe. qꝺ intellige qn̄ libellus actoris esset aptus
sec' si esset ineptus qꝛ tūc cauti' esset reo ꝙ primū
posset litē ꝯtestari. vt dixi in p̄cedenti cautela.

Ccxcv.

Cautela quomodo notarius debeat certiora-
re filium familias minorē vel mulierē de priuile-
gijs sibi de iure competentibus.

Notarius scripsit instrumētum
in quo dicitur quod minor renuntia-
uit beneficio restitutionis in integrū
et filiusfa. renuntiauit beneficio sena-
tusconsulti macedo. vl' mulier renun
tiauit velleia. ꝛ in eodem instrumento dicitur cer
tiorari per me notarium de iuribus restitutionis
in integrum. et senatusconsulto macedoni. et vel-
leia. sicut communiter fit ad hoc vt valeat huiusce
modi renuntiatio. est opus qꝺ renuntians debet
scire id qꝺ renuntiat. alias non valet renuntiatio
vt. l. mirum. ff. de inoffi. testamen. ꝛ not. gl. in aut.
quomodo oportet episcopos. §. igitur. in verbo
iurisgentium. col. j. ꝛ no. glo. in. l. fi. §. si mulier. ad
vell. Sed potest adhiberi cautela qꝺ nō valeat re-
nuntiatio non obstante dicta asserta certioratio-
ne videlicet qꝺ interrogetur notarius quid est be
neficiū restitutionis in integrum vel macedo. vel
vell. ꝛ si nesciat dicere nō presumitur bene certio-
rasse. qꝛ nemo potest aliquē certum reddere de eo
qꝺ ipse ignorat. et ita dixit. Alber. de ro. no. in. d. l.
fi. §. si mulier. ad velle. addens qꝺ istam questionēꝫ
habuit de facto et fecit interrogari notarium. et
quia nesciuit dicere quid contineant dicta benefi
cia fuit pronuntiatū pro ipso vt renuntiatio non
valeret qꝺ est bene notandū. Sed Rapha. Fulgo.
vbi. s. dicit qꝺ hoc est periculosum. quia cuꝫ semel
notarius in instrumento confessus fuerit dictam
certificationem esse factam ꝛ sic ius fuerit quesitū
parti videt̄ qꝺ eius primo dicto sit standū ꝛ nō se-
cundo. al's de facili ꝯtrahens decipi posset. ad h̄
faciūt no. in. l. eos. in fine. ff. de fal. preterea posset
etiā dici qꝺ tēpore contractus notarius sciebat: ꝛ
tempore quo interrogatur in iudicio non qꝛ me-
moria hoīs labilis est. vt. l. peregre. in pn̄. ff. de ac-
qui. pos. et ideo si tutius est qꝺ dicat̄ in instrumen
to certiorari per iudicē siue iudex interuenerit. vl'
melius ꝛ cautius est vt in instrumento exprimat̄
qꝺ contineat dicta beneficia. et ita semper obser-
uari feci. et vide in cautela sequenti.

Ccxcvj.

Cautela qꝺ certioret̄ minor mulier ꝛ fili' fami
lias per iudicem et non per eundem notariuꝫ ne
incidamus in ambiguitatem aut notario credat̄
vel non de hoc.

Dictum est in precedenti caute-
la qn̄ notarius in instrumēto attestat̄
se certiorasse minorē vel mulierēꝫ sed
dubium est maximū nunquid credat̄
eius assertioni. ꝛ Fede. de senis in con
silio suo. cxcj. quod incipit queritur an dn̄a Mar-
gareta ꝛc. tenet qꝺ non quia attestatur de suo fa-
cto proprio per. l. oībus. C. de testi. ꝛ per. l. nullus
ff. eo. ti. cum similibus. ꝛ cuꝫ sequitur Ant. de but.
in. c. qm̄ cōtra falsam. in pe. col. pe. char. extra de
proba. ꝛ in. c. cum causam in. vij. col. ver. dubiū est
de notario ibi per que dicit qꝺ notarius qui gusta
uit ꝛc. extra de testi. et idem vult in effectu. in. ca.
j. extra de fide instru. vbi dicit̄ qꝺ non creditur no
tario nisi de his que sunt sibi iniuncta a partibus
non de facto suo. et ideꝫ tenet Abb. sicul. in. d. c. cū
causam. ꝛ Lud. de ro. in. l. sciendū. de ver. obli. Sed
contrariū ibi tenet Ang. in repe. Sed Fede. de se-
nis non facit mentionem. et allegat istam ratio-
nem: quia sufficit quod ista solennitas certioratio
nis potuerit interuenire tempore instrumēti per
no. per Bar. in. d. l. sciendum. ꝛ in. l. j. C. de fide in-
stru. et iure hast. fi. lib. x. ꝛ idem tenet Jo. de imo.
per istam rationem in repetitione. c. cum contin
gat in vlti. col. extra de iureiur. et idem tenet Al-
be. de ro. in. l. fina. §. similes. ff. ad vell. ꝛ pro hoc fa
cit quod nota. Bald. in. l. fi. §. cum igitur in. v. col.
ver. item requirit̄ subscriptio ibi nunquid ergo de
tali commissione. C. de iure de lib. et quod nota.
Barto. in. l. hec sententia. ff. de test. tute. ꝛ in. l. iube
mus. §. sane. C. de sacrosan. eccle. et istud commu-
niter tenetur. Pro quo adduci potest quod nota-
rius est persona publica et creditur ei de his que
spectant ad eius officium sicut regulariter credi-
tur nūtio. sicut habetur in. l. magis puto. §. ne au
tem. ff. de rebus eorum. et in. l. neminem. C. de re-
quiren. reis. et in. c. cum parati. de appel. Nec ob-
stat ratio Fede. de senis. quia verum est quod de fa
cto proprio quis non debet esse testis. quia intel-
ligitur ad commodum suum ita loquitur. d. l. om
nibus cum similibus. secus si ad commodum alte
rius vt hic. Sed vt tollātur iste dubitationes cau-
tius est. vt dixi in precedenti cautela quod faciat
certiorari per iudicem si est vel per alium peritꝫ
de consensu partium. quia tunc sine dubio credit̄
verbis notarij.

Ccxcvij.

Cautela quod semper appelletur a sentētia da
to quod sit nulla.

Licet soleat dici qꝺ vbi senten-
tia est nulla nō sit necessaria appella-
tio vt no. glo. j. in. fi. l. j. in prin. ff. de ap
pel. ꝛ nota. glos. in ver. errore. in. c. per

mas.extra de sen. excō. Tamen consiliū est ꝛ vtile
qd appellet vt dicit glo.no.in.c.tuas. quam sequi
tur Raph. ꝛ Ang.de arc.in.d.l.j.in prin.ꝛ assignat
rationē.quia si sola nullitas proponitur ꝛ non sit
euidens non impedit executionē sententie.vt.l.
iiij.§.condemnatū.ff.de re iudi.ꝛ ibi Bar.ꝛ doc.se
cus si appellet q2 tunc semper impeditur executio
per titulum.ff.nil no.appel.penden.nisi appella
tio esset euidenter iniqua.vt no.per glo.ꝛ doct.in
d.ti.nil no.appel.penden.in.l.j.ꝛ habetur in.l.sciē
dum.ff.de appel. re. Et qualis debeat esse forma
dicendi nullam ꝛ appellandi.vide per glo.ꝛ doct.
in.l.j.C.quando prouoca.non est neces.ꝛ per Bar.
et doc.in.l.si expressum.ff.de appel. ¶ Si duo pos
sidere dicunt ꝛ neuter possidet ab alio vi clam vel
precario.iuxta no.in.l.j.C.vti pos. quid debet tūc
iudex facere do.Azo dixit iudicem abstinere debe
re.sed do.Roge.glossator dum placētie cathedrā
regeret ꝛ duo adinuicem contenderent se posside
re.q2 intendebant interdictum vti pos.et in omni
bus ꝛ per omnia equaliter probabāt.et per tot te
stes vnus sicut alius dedit consiliū clientulo suo
q2 in causa sua erat aduocatus.et dixerunt.qd ve
strum est potentior.respondit clientulus.ego sum
in decupelo.tunc consulit ei Roge. hoc modo.vo
cate amicos vestros et catis cras ad locum illum
de quo est contentio de possessione. et sitis ibi ad
uersario vidente quod fecerunt.aduersarius antē
hoc videns timuit ire:q2 suspicabatur forte se pos
se repelli iuxta.l.si id qd.§.vl.ff.de acqui.pos. ꝛ tūc
iuit ad iudicem et proposuit incontinenti interdi
ctum vnde vi.ꝛ dicebat se illa possessione spoliatū
Roge. respondit. Ego te nō spoliaui sed mea sum
possessione vsus.ꝛ sic clientulus eius fuit absolut9
et ab interdicto vti pos.ꝛ vnde vi. Ita dicit no. Rof
fre.beneuen.in libellis suis iuris ciuilis in libello
possessor alicui9 rei immobilis vi turbet ꝛc. ꝛ vide
etiam.s.in.cxxvj.cautela que incipit no. diligēter
tu aduocate.vbi est similis cautela qd nota.ꝛ sepe
de facto contingit. ¶ Si heres institutus de resti
tuendo hereditatē alteri grauat9 adiuit sponte.et
postea fideicōmissarius ante restitutionem morit
vel recusat hereditatem sibi restitui. heres rema
net institutus cū effectu onerib9 hereditariis.vt.l.
ita tamen.§.qui ex trebel.cum.l.seq.ꝛ.l.j. in prin.
ff.ad treb.secus si adiuit coactus.l. postulante. in
princi.co.ti. Et ideo cautela est qn heres dubitat
ne hereditas sit damnosa vt non adeat spōte sed
permittat se compelli ad adeundū: quia tūc si nō
poterit restituere hereditatē fideicōmissario ipse
fideicommissarius remanebit obligatus cum ef
fectu creditoribus seu aliis oneribus hereditariis
et bona dabunt creditoribus ꝛ aliis habere debē
tibus.vt est casus no.in.d.l.postulante.in prin. et
ibi per doc.ꝛ per Pau.de cast.in.d.l.j.in princ.co.
ti.ꝛ adde predictis.l.pc. cum ibi not.C.ad trebel.

Cautela qd valeat pmissio de heredi tate viuē tis.

¶ Promissio seu pactū de hereditate viuentis re
gulariter non valet:q2 inducit votū captādē mor
tis.vt.l.fi.C.de pac.ꝛ ibi per doc.Sed potest adhi
beri cautela quod per indirectū valebit videlicet
qd permittam tibi vt tibi liceat habere talem rē
Tytij ꝛ sic omnia bona sua si ad me deuenirent ali
quo modo:puta iure successionis vel aliter tibi te
nebor restituere seu tradere ita qd tibi habere ea
liceat vel tenebor ad interesse vt est casus qui hoc
optime probat in.l.stipulatio ista.§.quesitū. ꝛ ibi
hoc no. Raph.in fi.ff.de ver.ob.ꝛ si tu diceres etiā
hoc modo posset fieri venditio ꝛ quilibet alius cō
tractus etiam de bonis viuentis specialiter ea nu
merando facit ad hoc glos. et quod ibi not. in.l.j.
C.de euic.vnde inter hoc non videtur esse differē
tia:q2 vtro casu qd digestū est tenet: verūtamen
dicas qd istud remediū stipulationis magis pui
det:q2 pmittens virtute stipulationis habere li
ceat nō tenet nisi cū res illius viuentis facte fue
rūt pmittentis.ꝛ sic de presenti nō tenent vt.d.§.
quesitū.secus vbi per aliū contractū promitteret
q2 statim obligaret etiā si nunquam haberet rem alie
nā vt.l.rem alienā.ff.de contrahen.emtione. ꝛ sic
nō esset bene cautus qui super re viuētis aliter cō
traheret quam per illā stipulationē habere licere tū si
appareret habere licere esset facta in fraudem. d.
l.vltima cum materia sua.C.de pactis. non vale
ret.l.nō dubiū. C.de legi.et ita tenet etiā Rapha.
in.d.§.quesitum in fi.quod bene no.

¶ cxcvij.

¶ Cautela nobilis ad hoc qd cōpromittētes nō
possint. habere recursum ad arbitrium boni viri

Difficile est dare modū p quem
possit fieri cōpromissum in arbitrū ꝛ
arbitratorē ita qd ab eius laudo seu
arbitramēto non possit peti reductio
ad arbitriū boni viri.vt not.doc.in.l.
si societatē.§.arbitror.ff.pro socio.ꝛ in.l. cum an
te.C.de ar.ꝛ p Dy. in regula scienti de re.iur. l. vj.
et per canonistas.c.quintauallis. extra de iureiu.
intantum qd Bal.in.d.l.cum antea.ꝛ in.l.si vnus
§.illud ff.de pac.dicit qd per quācūque verborū cau
telam fieri nō potest vt tollatur reductio ad arbi
trium boni viri per istam rationem q2 dolo futu
ro renuntiari non potest ne quis inuitetur ad de
linquendū.vt habet in.d.§.illud.sed si tolleret re
ductio et arbiter et arbitrator lederet in maxima
parte psumeretur fuisse in dolo.vt no.Bart.in.d.
§.arbitrorum.ꝛ in.l.si quis cum aliter.circa prin.
ff.de verbo.obli.ꝛ in.l.alio.in.vj.col.de ali.ꝛ ciba.
leg.ꝛ per.l.omnes.§.lucius. ff. de his que in frau.
cre.Sed tu potes adhibere vnā cautelā per quam
cessabit ista ratio.ꝛ per consequens valebit renū
tiatio videlicet qd fiat cōpromissum in quo dicat
qd partes promittant stare sententie siue laudo ꝛ
promittant nō contrauenire de iure vel de facto
et renuntient reductioni ad arbitrium boni viri:
et si esset lesio in magna vel in maxima quantita
te et etiam in toto volūt qd arbiter et arbitrator
teneantur ferre sententiam siue laudum sm cōsi
lium sapientis.ex quo cogitur de consensu partiū
sequi illud consilium non poterit dici qd ipse arbi
ter fuerit in dolo vero vel presumto.immo nec in
aliqua culpa.vt probatur in.l.si conuenerit.et ibi
hoc no.Bart.ff.de re iudi. facit.l.j.§.ꝛ post operis
ff.de noui ope.nun.et ideo cum hic dolus impura
ri non possit arbitratori et renūtiatio sit facta ge
neralis.vt.s.valebit renuntiatio. et ista in effectu
tenet Rapha.in.l.j.circa finem princi.ff.de appel.
et puto consilium esse verissimum et predicta cau
tela procedit nisi minor esset lesus.ꝛ tūc possit pe
tere restitutionem in integrum. l. nam et postea
§.si minor.ff.de iureiur.vel nisi dolus partis iter
uenisset sm Rapha.in.d.l.j.ff.de appel.Sed aduer
te q2 illud de restitui de posset tolli si iuratū esset
de non contrauueniendo etiā ratione minoris eta
tis et alia quacunque ratione.vt in aut.sacramēta
puberum.C. si aduersus vendi. ꝛ habetur in.l.ij.
C.de rescin.ven.ꝛ in.l.si quis cum aliter.ff.de ver.
ob.Item videtur qd dicta cautela non sit sufficiēs
quia ratio quare non valet renuntiatio reductio
nis ad arbitrium boni viri est ne quis inuitetur
ad delinquendum.vt.s. dixi. Sed per predictam

cautelā licet non inuitet arbiter et arbitrator ad
delinquendū tū inuitatur consultor qui sciet non
posse peti reductionem ad arbitrium boni viri. ꝛ
ideo vt omnis tollatur dubitatio facias qd cōsul
tor nesciat de ista renuntiatione. quo casu teneo
quod cautela sit sufficiens.al's secus per predicta.
¶ Posset etiam adhiberi alia cautela vt cum effe
ctu renuntiatio reductionis ad arbitriū boni vi
ri valeat. videlicet qd partes sibiinuicem ex nunc
prout ex tunc.et ex tunc prout ex nunc cedant om
nia iura que habent vel habiture sunt quo causa
et occasione reductionis ad arbitriū boni viri in
casu quo feratur sentētia siue laudū per arbitros
et arbitratores quam cessio regulariter fieri potest vt
valeat.l.j.cum ibi no.C.de acti.ꝛ obli.ꝛ not.in.l.p
diuersas.C.manda.ꝛ facias qd in instrumento di
catur quasquidem cessiones fecerunt dicte partes
ex sua mera pura simplici spontanea voluntate ꝛ
ex certa scientia q2 eis sic placuit. vt docet Barto.
in.d.l.per diuersas.in prin.iij.col.C.mādā. ¶ Ter
tia cautela circa predictam renūtiationem redu
ctionis ad arbitrium boni viri potest esse hoc mo
do qd partes renuntient dicte reductioni ꝛ sibiin
uicem promittant qd in casu quo per alteram par
tem petat reductio ad arbitriū boni viri:et redu
catur qd per inuicem reductionis condemnetur
in plus vel in minus quam iudicatū fuit per arbitrū
et arbitratorem ex nūc prout ex tūc: et ex tūc put
ex nunc totū illd plus vel minus donat libere spō
te certa scientia alteri parti contra quam iudex fe
cit reductionem arg.l.qdam decedens.in fine pn.
vbi videtur esse casus.ff.de administra.tu.Sed Bar
to.ꝛ Dy.ibi vidētur restringere illum tex.ad culpā
et dolū preteriū nō autē in dolo futuro de quo vi
de plene per Bar.in.l.aurelio.§.caius. vbi idē te
net.ff.de liber.lega. ¶ Quarta cautela potest etiā
in hoc adhiberi:vt sc. dicatur in instrumento cō
promissi renuntiauerunt reductioni ꝛc. et in casu
quo petatur reductio et esset necessaria ex nūc p
ut ex tunc:et ex tunc prout ex nunc communi con
sensu ipse partes elegerunt in bonum virū ipsos
eosdem arbitros et compromissores eidem redu
ctioni stare promiserunt. In contrarium tamē vi
detur qd ille qui fuit iudex in causa principali nō
potest esse in causa appellationis:vt not. per glo.
in verbo prouocatū in.d.l.eos in princi.C. de ap
pel.et ibi per docto. ꝛ glo in.c. querelam.in prin.
extra de elec.tamen hoc non obstante teneo qd di
cta cautela procedat non obstante glo.precedenti
quia non habet locum quādo vtraque pars litigās
consentiret qd iudex qui fuit in causa principali
sit in appellatione: quia tunc valeret dictus con
sensus.vt est casus qui hoc optime probat in.c.ac
cepta.extra de appella.et ibi per doctores.et vide
quod not.per glo.fi.in.l.filius. ff.de inoffi.testa.et
ibi etiam per docto.

¶ cxcviij.

¶ Cautela quando plures sunt delegati in causa
quid faciendum est si times qd maior pars eorum
sentit contra te in causa.

Si duobus vel pluribus causa
sua delagata fuerit sicut fieri potest
et consueuit vt in.c.penul.in prin.ex
tra de offi.deleg. ꝛ.c.si duo ex trib9. et
c.cū plures.co.ti.in.vj.cū sibibus.ꝛ tu
intelligis qd vnus vel duo ipsorum sunt vel sentiunt
contra te ꝛ alter pro te.cautela est vt procures vt
illi qui contra te sentiunt vel tibi non fauent dele
gent vices suas alteri coniudici qui sentit pro te
vel tibi fauet.q2 hoc facere poterunt si causa fue
rit eis commissa simpliciter sine clausula vt vnus
sine altero possit pcedere:vt est tex.cum glo.no.ꝛ
ibi doc.in.c.quamuis.extra de offi.dele. et poterunt
etiam omnes qui sentirent cōtra te causā alteri
subdelegare in quo sperare possis victoriam vt est
casus.in.c.prudentiam.in princi.de offi.dele.ꝛ ha
betur in.l.a iudice.C.de iudi.nec poterit ille sub
delegatus a collegis vel ab aliis forte ferre senten
tiam pro te secundū opinionem suā et contra te
sm opi.suorum collegarum vel aliorum subdelegan
tium sed debebat secundum suam opi.tantum p
te iudicare.ar.c.si quis iusto impedimento.§.por
ro.de elec.in.vj.qd notavt scias tibi prouidere q
iudices sunt discordes et oēs sentiant contra te.

¶ cxcix.

¶ Cautela pro heredibus ingrediētis religionē
qui fuit dolo ad religionē attractus bona dicti in
gredientis heredibus debent ꝛ non monasterio.

Sepe abbates ꝛ religiosi cir
cumueniunt iuuenes:presertim di
uites vt intrent monasteriū nō in
fructum animarū:sed in auaritiā
et turpe lucrum inhiantes.si iurāt
tales circumuenti in religione perseuerare cogun
tur.vt est tex.xx.q.iij.constituit. ¶ Sed nunquid
sit aliqd remedium quod dari possit proximiori
bus ab intestati heredibus. videtur quod non: q2 si
valet ingressus ergo bona debent monasterio re
manere aut.ingressi.C.de sacrosan.eccl.Tu dicas
contrariū ꝛ cauti sint heredes vt petāt bona dicti
ingressi sibi reddi quod fieri debet in odium circū
uenientium.vt est casus singularis quē tene men
ti.in.d.c.cōstituit.in fine.et habetur in.c.preterea
et ibi hoc etiam dixi extra de offi.delega.et quod
dixi de iuuenibus circūuentis idem intelligas de
quibuscunque hoibus:vt probatur in.d.c.cōstituit
ibi quoslibet hoies circumueniendo ꝛc.Et qn di
catur quis circumuentus:collige ex.l.j.in prin.ff.si
quis omis.cau.testa.et.l.j.C.si ex fal.allega.et.l.j.
§.dolum.ff.de dolo.c.pe.extra quod metus cau.ꝛ
c.cum olim.extra de re iudi.ꝛ per doc.in dictis iu
ribus.et maxime in.d.c.cum olim.

¶ cc.

¶ Cautela pro creditore quod possit pignus debito
ris vendere nō ob.cōuentione de non vendendo.

Creditor qui habet pignus
debitoris si conuenit de eo nō ven
dendo potest facta prius trina de
nuntiatione vendere.vt habet per
tex.et glos.in.l.si conuenerit.ff. de
pig.ac.et post dictas tres denun
tiones dz expectare per bienniū.per.l.vltimam.
C.de iure do.impe.vt no.glo.in.d.l.si conuenerit
quā tenet ibi Bar.et doc.nisi de consuetudine vel
statuto tempus esset abbreuiatum.Sed si sumus
in ciuitatibus vel locis in quibus seruatur ius cō
mune consilium est vt facias condemnare debito
rem et post condemnationem adiudicari tibi pi
gnus et infra duos menses facias ipsum vendere
vt.l.debitores.ff.de re iudi.et sic abbreuiabis tem
pus secundū Raph.ful.in.d.l.si conuenerit.vel vt
tollatur omnis dubitatio post quatuor mēses.vt
l.fi.C.de vsur.rei iudi.Bar.cepol.

¶ ccj.

¶ Cautela pro intentante interdictum vti
possideris.

IN causa interdicti vti possidentis admittunt positiones et articuli et pbatiões de dñio vt tenet Ja. de are. Cy. et doc. in. l. j. C. vti. pos. et est tex. cũ glo. in. c. l3 causam. de pba. Ratio est: q2 si pbamus equaliter de possessiõe: tũc apparebit iustior possessio illius qui est dñs et sic debebit vincere. Tu ergo aduocate cõtra quẽ fiunt articuli seu capitula seu positiões si suspicaris aduersarium probare de proprietate sis cautus vt facias exceptiones et articulos ꝙ ipse possidet clam a te respectu possessionis tue. Si em̃ diceres quod possedit clam simpliciter nil pbaris: q2 sicut simplex conditio in dubio intelligitur respectu pprietatis. l. si rem aliquã in fi. ff. de acq. pos. sic in dubio ille qui possedit clã intelligitur respectu pprietatis nisi dicatur expresse ꝙ possidet clam respectu possessionis als pderes: et ꝙ sic debemus dicere: p batur in. d. l. si rem aliquam in fine. Ita singulariter dicit Bar. in. l. si de eo. §. fi. ff. de acqui. pos. quẽ sequũtur ibi doc. et Ange. de are. insti. de act. §. quadrupli. in pe. col. qd tene menti in practica qñ agit vti pos. et aduersarius tuus habet possessionez antiquiorem iuniorem et probat titulum: et tu habes solum possessionẽ antiquiorem vt articules quod ipse possidet clam. respectu tue possessionis et sic obtinebis: l3 aduersarius probet de dñio vel titulo: et ita intelligitur qd not. Bar. in. l. j. C. vti pos. vbi videtur velle ꝙ ille obtinebit interdicto vti pos. qui probat de antiquiori possessione licet alter probet de dñio vel titulo: sed si non articulaueris aduersariuz tuum possidere clam vel etiam si simpliciter articulaueris ꝙ posset clam nec adijceres respectu tue possessionis: tũc succũberes et obtineret aduersarius tuus: l3 probes de possessiõe antiquiori: q2 possessio aduersarij dicitur proprie suum titulum melius iustificare. et isto modo intelligas Bar. in. d. l. si duo. in fi. prin. ff. vti pos. et Saly. in. l. vnica. ver. nũc reuertor. ad glo. et quero sexto. C. eo. ti. qui volunt ꝙ ille qui pbat de dñio et possessione posteriori debet obtinere licet alter probet de possessione antiquiori tm̃ et quomodo debeat articulari ꝙ aduersarius possidet clam. vi vel precario vide per Bar. et doc. in. d. l. vnica. C. vti pos.

Cccij.

Cautela quibus inducatur heres ad adeundam hereditatem.

QUidã erat debitor meus in mille morit et nullus vult esse eius heres quale cõsiliũ dabit mihi credito i. certe cõsiliũ est ꝙ ego mittã ad heredẽ q̃ ex testamẽto vel ab intestato deberet succedere aliquẽ q̃ dicat accipe istos denarios. puta. xx. ducatos q2 ego sum debitor defuncti. et si accipiat statim erit obligatus ad debita hereditaria soluenda vt probatur in. l. cum debitũ. C. de iure delib. q2 vbicunꝙ heres facit aliquid quod non potest fieri nisi sit heres videtur adire hereditatem. vt. l. p. herede. §. papinianus. in fi. de adquiren. heredi. et q2 in dubio accipiendo videt recipere pro se et non pro alio. vt. l. iulianus. §. si seruum. eodem titulo. et. l. magis. ff. de soluti. et not. glo. in. d. l. pro herede. §. j. et istud consilium dedit Ray. de for. in. d. l. cum debitum. C. de iure deliberan. Sed aduerte quia hoc debet fieri post. xxx. dies qui dantur ad incohoandum inuentarium. vt. l. j. §. sin autem dubius. eo. ti. ad hoc vt nõ possit postea inuentarium conficere et facias fieri dictam solutionẽ corã testibus vt probari possit. Ego tamen dubito quod ista cautela non prodesset si constaret me submisisse illũ q̃ sic solueret: et sic induxisset ipsum ad adeundũ hereditatẽ ar. l. si seruus plurium. §. si quis ante. ibi: sed si subiecit delationem. cũ no. per hoc de leg. j. et in. l. mancipia. ver. sane mãcipiũ tortori. C. de seruis fugi. et adde qd dicã in se. Potes alio modo inducere heredẽ ad adeundũ si facias vnum creditorem in minima qñtitate interrogare heredem si est heres: q2 si respondit qd sic talis confessio proderit etiã tibi et cuilibet alij creditori absenti. l. pro herede. in prin. de acqui. here di. qd procedit qñ filius nõ abstinuerat se plus ab hereditate paterna vel alius heres non repudiauerat: vt est gloss. in. l. j. ff. de interroga. ac. secus si primo abstinuisset vel repudiasset: quia tunc talis responsio et confessio non preiudicaret nisi quo ad interrogationem: vt est textus in dicta. l. fina. qui ita debet intelligi sm glo. fina. ibi quam sequuntur docto.

Ccciij.

Cautela instruens que verba debeant contineri in citatorio ad hoc qd citans nõ videatur citati personam approbare et eandem vide. s.

SI facis aliquẽ citare vt veniat ad cõtradicendũ si contradicere vult ne mittaris in possessione talis fundi vel hereditatis vel vt tibi restituatur tale depositũ vl vt veniat ad presentãdum aut aliquid faciendũ non potes regulariter postea ipsum repellere et opponere aliquid cõtra eius personam. q2 cum citas eum tanꝙ reum statim videris ipsum approbare et facis ipsum habilem ꝙ primũ veniat ad iudiciũ per se vel p alium. vt singulariter no. Inno. in. c. cum inter. de excep. quem sequitur ibi Ant. de bu. et canoniste. et idem tenet Ant. de bu. in. c. exhibita in anpe. col. de iudi. et Bar. l. cum mulier. et ibi Bal. et do. ff. so. ma. et Bal. in. l. fi. in. ij. col. ad fi. et in. v. q. C. de edi. di. adri. tollẽ. et in. l. si suspecta. in prin. ff. de inof. test. et habetur in. l. j. §. cum dz. et. §. hec stipulatio. ff. si cui plusꝙ per. l. fal. faciunt no. per Bal. in. l. testamẽta in fi. C. de test. et Ang. in. d. §. hec stipulatio. in. viij col. in fi. et do. Bene. de plũ. in. l. ordinata. §. sed et si quis. ff. de lib. cau. secus si citaueris reũ vt cõpareat si haberet ius cõparendi: vel si sua putauerit interesse. q2 tunc nõ videris eius personam approbasse vt singulariter not. Bal. in. d. l. fi. C. de edic. diui. adria. tol. et in. d. l. si suspecta. et Ludo. ro. in. l. de pupillo. in prin. de no. oper. nũ. et ideo tu sis semper cautus qñ in similibus facis aliquez citare vt non facias citare simpliciter vel vt comparcat ad cõtradicendũ vel aliquid faciendũ. quia tunc non posses ipsum postea repellere ex quo videris ipm approbasse reum habilem sed debes ipsum citari facere sub conditione si sua putauerit interesse vl si quod ius habz contradicendi vel apponẽdi aut faciendi qd tamen non creditur. et propterea sepe instruxi procuratores padue: in materia statuti padue. de presentatione quod vult vt ppinqui et collaterales possint presentare super venundationibus et dationibus insolutum ad certum tẽpus quo elapso facta sibi denuntiatione non possint amplius presentare. Nam qñ emtor denũtiare facit propinquo seu collaterali non debet dicere: vt comparcat ad presentandũ pecuniam si vult possessionem vel etiam simpliciter vt compareat ad presentandũ vt faciunt procuratores minus prudentes. q2 tunc non posses ei opponere quod nõ possit presentare ex quo videris eius psonam approbasse: s3 debes dicere vt comparcat si sua putauerit interesse vel si qd ius hz ad presentandũ. Et ex predictis põt inferri decisio multaz questionũ et maxime si statutũ dicit sicut est padue quod propinqui et collaterales possint pñtare super venditionibus vel dationibus insolutũ vsꝗ ad certum tps et elapso tpe emtor denuntiat alicui propinquo vel collaterali quod si vult presentare sup conditione debeat cõparere: et iste propinquus cõpareat et presentat pretiũ. emtor videns qd est facta presentatio opponit qd non potuit presentare: q2 elapsa sunt tpa cõparendi. certe ipse emtor super hoc nõ dz audiri: q2 ex quo citauit eũ simpliciter et non conditionaliter reputauit cum habilem ad presentandũ. Item si est statutũ sicut est teruisij ꝙ propinqui ita demũ admittãtur ad presentandũ si sint ciues et subdit qd intelliguntur esse ciues si sustinuerunt onera et factiones. emtor citauit quẽdam ciuem teruisinum hic padue cõmorantem nunc aũt isto cõparente opponit emtor quod cõparens nõ est habilis ex forma statuti. Dicendũ videtur per pdicta quod istam exceptionẽ inhabilitatis emtor nõ põt sibi opponere q2 paria sunt sibi exceptionẽ non cõpetere et cõpeteret nõ posse per ipsum opponi q̃ per suã citationem habilitauit cõparentem. vt est glo. not. in. l. habebat in fi. ff. de ma. testa. et in istis duabus proximis questionibus: ita determinat solẽnis. doc. d. Fran. de capitibus liste. in. l. fi. circa mediũ sui cõmenti. C. de edic. di. adri. tol. qui dicit se ita de facto sepius allegasse que omnia perpetuo tene menti.

Cccciij.

Cautela quibus vbis vtetur supior qñ vult qd inferior non possit eligere et ꝙ electio sit nulla.

QUando superior vult prohibere inferiori ne eligat et vult ꝙ electio sit nulla in casu quo velit eligere cautela est ꝙ dicatvt statim qd incipiunt eligere sint excõmunicati vel inhabiles: et tũc non poterunt cã pficere: s3 si inhabilitat eos si eligerint: tũc electio valebit: sed postea efficiũtur inhabiles ad aliã electionem: vt probatur in. l. interdum ver. incipiunt. ff. quibus mo. vsufr. amit. que est singularis ad hoc sm Pau. de ca. in. l. filiusfa. §. diui. ij. pe. col. ff. de le. j. qui dicit qd ita semel vidit fieri per Petrũ de luna qui appellabatur papa in partibus vltramontanis cardinalibus suis existentibus in ligurno pro cõgregando consilio. nam inhabilitabat eos cũ inciperent eligere. et idem tu dicas in similibus.

Cccv.

Cautela qñ pater fecit plura legata in testamẽto quid faciet filius ad hoc quod illa reuocet.

SI pater tuus fecit testamentuz in quo reliquit multa legata diuersis personis: et forte nolit qd tu scias dicta legata esse relicta ad hoc vt dicta legata nõ debeãtur: et tacite videãtur reuocata. cautela est vt tu filii interroges patrẽ corã. v. aut. vij. testibus si potes an fecerit aliqua legata in testamẽto suo. Nã fortasse pater dicet ꝙ nõ cã tibi cõplacendi vel vt nescias voluntatẽ suã: et per istam responsionẽ simpliciter factã ipse pater videtur adimere dicta legata ita vt postea tu heres nõ possis ad ea cõueniri. et si cõueniaris opponas exceptionẽ qd pater tacite ea ademit p dicta vba. vt probatur p glo. not. in. l. verbo testamenti. C. de testa. in glo. j. ibi obstat tñ exceptio. qd tñ ego intelligo esse verũ in dubio. sed si posset cõstare ex aliquibus cõiecturis patrẽ noluisse p predicta vba legata adimere. puta q2 pater postea dixit ꝙ illam responsionem filio fecerat vt ei cõplaceret vel vt nesciret cõtenta in testamento suo tunc secus esset. et quod dixi i patre idem i quolibet alio testatore qui fuisset interrogatus ab herede suo eadem ratione. et adde predictis quod no. Pau. de ca. in consi. ccclxiij.

Cccvj.

Cautela pro illo qui cupit emere aliquam rem et eius dominus nõ vult eam vendere quomodo possit illam habere.

SI quis vellet emere rem ab vno dño qui nollet eam vendere potest procurare vt illa res sibi accõmodet vel ad ipsum perueniat ex aliqua iusta causa et postea fingat eã perdidisse etiam ex culpa sua dummodo sine dolo fuerit. nã tũc tenebitur dño rei vel illi qui sibi rem tradidit ad estimationem dicte rei: ad aliud eñ teneri non potest postea fingat se eaz reperisse in aliquo loco vel apud aliquẽ eo casu erit sua nec poterit amplius cõueniri rei vendicatione a dño: vel ab alio q2 soluendo estimationem dicte rei videtur ipsam emisse. et hec dico qñ culpa diceretur res amissa secus si dolo: vt est casus notab. in. l. si culpa. ff. de rei vendi. de q̃ text. et hac cautela non vtaris ad malum: sed qñ subesset aliqua iusta causa: puta: q2 tibi promisisset vendere et postea negaret vel ex alia simili. Est et alia cautela q̃ quis potest emere rem a nolente vendere: de qua vide supra in. xxiiij. cautela.

Cccvij.

Cautela quomodo negligente executore testamentario etiam post annum testamenti executio ad episcopum non spectat.

QUia legimus nũc. idest die. xi. maij millesimo quadrigentesimo sexagesimo sexto. l. si fundũ sub conditione. §. stichũ de lega. j. in quo Bald. et doc. ponunt vnã singularẽ cautelã ideo hic eam ponere constitui. si executor ad pias causas non exequitur legata infra annũ regulariter potestas exequendi deuoluitur ad episcopum vt. l. nulli. C. de epis. et cle. et. c. nos quidem. et. c. heres extra de test. Sz cautela est vt episcopus nũꝙ possit se intromittere de legatis tuis seu relictis ad pias causas etiã post annũ si volueris: q2 forte non cõfidis de epo. Nam debes in testamẽto tuo vel codicillis ita dicere relinquo talẽ: puta executorem meum et volo quod exequatur infra annuz oĩa legata mea: qd si non fecerit tũc volo qd seius faciat predictã executionẽ. et si seius non faciat predictam executionẽ infra aliũ annũ volo quod eaz faciat sempronius. et sic potest alijs plures substituere de anno in annũ. Nã si tuus primus executor non adimpleuerit infra annũ voluntatem defuncti non deuoluetur ius exequendi ad epm sed ad seium scdm executorẽ et sic de alijs surrogatis. dicendũ est. vt probatur in. d. §. stichum. Et ratio quare surrogatus p testatorẽ pfertur epo est: quia prouisio testatoris si sit heres facit prouisionẽ legis. l. fi. C. de pac. conuentis. et no. in. l. ij. C. de iure emphi. Ita singulariter dixit Bald. in. d. §. stichum. qui dicit ꝙ ista est via per quam testatores possunt sibi prouidere de executoribus successiue

ita q̃ nunq̃ executio veniat ad ep̃m.et doc.ibi sequuntur eũ.⁊ idem tenet etiam Bal.in.l.j.et in.l.videtur ad litẽ.ff.de procur.in apostil.et in.l.j.in prin.in ver.no.ij.per istum tex.C.de cadu.tol.Nec obstat aut.l3 testator.C.de epis.⁊ cle.et in corpore vnde sumit.⁊ in.c.tua nos.extra de testa.in quib⁹ dr̃ q̃ ep̃i debent adimplere relicta in testamentis ad pias causas etiam si per testatorem sit eis hoc interdictũ:q2 illa iura loquuntur qñ testator simpliciter prohibebat nõ prouidendo de alio executore:secus si prouidit de executore: vt dixi.et hoc tenent Old.Bal.Raph.⁊ doc.in.d.aut.l3 testator.et probatur.in.d.§.stichũ.pro hoc facit.l.si quis ita heres instituatur excepto fundo.ff.de heredi.insti.cõiuncta.l.ij.§.si duo.ff.de bono.pos.s3 tab.vbi habetur qd̃ ius accrescendi in hereditate simpliciter nõ potest prohiberi sed per dationẽ substituti sic.vt ibi. Nec ob.l.nemo potest.ff.de leg.j.q2 loquitur in his que cõcernunt solennitatẽ actus quam testator nõ potest tollere in testamento. vt dicit gl.in.d.l.nemo potest sed ea q̃ sunt introducta in fauorẽ testatoris potest tollere.vt.d.l.ij.⁊.l.pe.C.vt in pos.leg. Sed circa predicta dubitatur quid si substitutus est executor sibiipsi videlicz qd̃ executor esse desierit eundem sibiipsi substituo. Ista questio formatur per Bal.in.l.j.ante finẽ pri.C.de cad.tol.et refert qd̃ quidam sapientes dicebant quod istud erat factũ in fraudem cõstitutionis ep̃alis.⁊ ideo nõ valebit ista cautela.vt.d.aut.l3 testator.et bene ſm eũ q2 negligens abiit ab officio.et ideo non d3 in eodem officio reponi.C.de procur.l.reũ.Argumentũ rñ 3.ff.qui.mo.vsufru.amit.l.sicut i annos. S3 dic ſm Bal.q̃ ibi testator disposuit de rebus suis qd̃ pot. hic de iurisditiõe ep̃i qd̃ est de iure publico qd̃ non pot.ff.de pac.l.ius publicũ.⁊ hoc modo rñdet etiã ad.l.si nolit.§ si quis ita.ff.de edi.edi.q̃ omnia tene menti.

¶ ccviij.

¶ Cautela qñ creditor et debitor nõ concordant in quantitate mutui quid sit agendum.

Aliquis mutuauit vni frumẽtũ nõ potuit probare quantitatẽ:sed bñ probauit mutuasse p testes.vel debitor confessus est accepisse.x. modios frumẽti i mutuo.s3 creditor dicebat qd̃ immo fuerunt.xx.quõ consulet creditori si nõ h3 probationes de quãtitate. Dic qd̃ poterit petere qd̃ sibi deferatur iuramentũ vt iuret quantũ fuit et ei credatur scd̃m Ray.de for.in.l.j.ff.de i litem iuran.q̃ dicit q̃ ita fuit sententiatũ per.d.l.j.et.l.in actionib⁹.⁊ per.l.cũ furti.co.ti.⁊ ideo pot dici ſm eũ qd̃ si probo me creditorẽ sed nõ possum pbare inquantũ credetur sacramẽto meo.per.d.l.j.et.l.fi.C.de bo.auc.iud.pos.⁊ idẽ in dãno dato.l.si qñ.C.vnde vi.S3 credit qd̃ iudex possit tale sacramẽtum deferre iuxta illud qd̃ videtur sibi verosimile et verũ fuisse refrenare:⁊ istud sacramentũ potest appellari in litẽ veritatis qd̃ est valde singulare ⁊ milies de facto occurrit.Sed tu vide Bar.in.l.admonendi.in.xj.col.in fi.versi.quero quid si testis.ff.de iureiur.vbi videtur velle qd̃ etiam sit necessariũ vt nisi sint alie coniuncture.alias nõ possit deferri sacramentũ. S3 Rayn.etiã in effectu idem intellexit dummodo iudex possit refrenare scd̃m quod erit verosimile.⁊ ita etiam intelligo.

¶ ccix.

¶ Cautela pro illo q̃ vult edificare hospitale non subiectũ.quibus insignijs tũc hospitale carebit.

Hospitale constitui potest et cũ auctoritate ep̃i et sine.vt in.c.ad hoc.et.c.de zenodochijs. extra d̃ relig.do.et cle.q2 cõtingit eo.ti.⁊ in aut.vt nulli fabri.do.circa prin.⁊in aut.vt in priua.domi.circa finẽ.⁊ vide tex.cũ glo.xviij.q.ij.quidã.et in dubio p̃sumitur esse constitutũ cũ auctoritate ep̃i.q2 solennitas extrĩseca nõ presumit.l.quecũq3.ff.de publi.⁊ habet in.l.sciendũ.de verb.ob.sed eoipso q̃ in eo missa celebratur p̃sumitur auctoritate ep̃i factum singulare est dictũ arch.de conse.di.j.nemo. qd̃ est incognitum legistis scd̃m Lud.de ro.in quodam suo singulari qd̃ incipit.tu Jacobe astagnatis.⁊ in casu q̃ non est factũ hospitale auctoritate ep̃i in eo nullam h3 iurisditionẽ.et ideo cauti dñt esse illi q̃ volunt edificare hospitale ita vt ep̃s tanq̃ superior in eo nullaz iurisditionẽ habeat vt edificent ip̃m sine auctoritate ep̃i ⁊ nõ erigãt ibi altare ɔsecratũ neq3 cãpanile neq3 cimiteriũ.q2 tũc erit in plena potestate edificãtis etiã laici.s3 si edificarẽt ibi ecclesiã vel altare cõsecratũ.tunc ep̃s esset superior.⁊ sine ei⁹ auctoritate edificari nõ posset:vt pbatur in cle.q2 cõtingit in fi.cum ibi no.de relig.domi.⁊ patet ex predictis.⁊ adde omnino qd̃ no Pau.de cast.in consi.suo.ccxciiij quod bene no.q2 ita fuit seruatum verone.

¶ ccx.

¶ Cautela qñ est prohibita alienatio a testatore quõ alienatio valebit non ob.prohibitione.

Si pater qui habet fortassis filios dissolutos ⁊ iubet eos nõ alienare mobilia vel immobilia saluo nisi i casu redemtionis captiuorũ vel mẽbri añ.xxxv.vel.xxx.annos ⁊ si secus facerent illa bona ex tunc adiudicat et reliquit tali hospitali vel ecclesie.an possit adhiberi aliqd̃ remediũ et occurri tali prohibitioni. Dico qd̃ sic videlicz qd̃ filij alienẽt precedẽte prius repudiatiõe firmata pacto vel stipulatione solenni p locorum prepositos et dictã repudiationẽ fieri faciant ex causa transactionis apposite illis verbis visis inspectis ⁊ cognitis verbis testamẽti de quib⁹ habetur in.l.de his.ff.de trãsac.ita dicit Ang.in.l.quoties.C.de fideicõ.qui dicit q̃ ita multoties practicauit perusij per illum tex.et idẽ tu dicas qñ testator phibuit alienationẽ bonorum ⁊ in casu quo fiat alienatio q̃ bona transeant in nepotes vel alios suos consanguineos: quia si filij volunt alienare faciant quod nepotes vel cõsanguinei consentiãt et valebit alienatio sine pena.vt est casus in.d.l.quoties.et ita alias fieri feci.

¶ ccxj.

¶ Cautela pro emente rem alienam a fisco vel a massario pignorum.

Si venduntur bona per nõ dominum mihi et sit casus in quo si tu emis aduersus dñm. puta q2 ille qui vendidit mihi vendidit iure creditoris ⁊ habuit potestatẽ vendendi ego possum ad maiorẽ cautelam implorare iudicis officium vt dñs ratificet venditionẽ per publicum instrumentũ: q2 forte nõ semper probari poterit quod ille habuit potestatem vendendi:et sic expedit emtori habere expressam ratihabitionez. Ita dicit Bal.et Pau.de cast.in aut.si captiuis.C.de epis.⁊ cle.per tex.ibi captiui aũt si redierint necesse habeant ⁊c.qd̃ tene menti:q2 est vtile pro illis

qui emunt bona ⁊ possessiones a fisco vendente rẽ alienam iure creditoris.⁊ p ementibus ab officio siue a massario pignorum.⁊ ad hoc adde gl.no.in l.ij.§.nec cogitur in.j.glo.magna.in fi.et quod ibi no.ff.so.ma.et quod no.per Bart.in.l.si finita.§.eleganter.ff.de dam.infec.

¶ ccxij.

¶ Cautela ad recusandos officiales in sindicatu excedentes in torturis contra reos.

Officiales pretorum vel aliorum rectorum sepe ponunt aliquẽ ad torturã nõ precedentib⁹ indicijs vel eis nõ legitime pbatis vel si ex tũc indicia sufficiẽter probata excedunt modũ in torquendo si agitur 3 eos in sindicatu duplex est cautela.vna vt ipsi officiales nõ teneantur si pbant hoc fecisse de mandato p̃toris vel alteri⁹ rectoris sui q̃ excusantur rõne iussu supioris vt pbatur.in l.liber homo.ij.in prin.⁊ ibi per glo.⁊ doc.ff.ad.l.aquil.⁊ per tex.et gl.in.l.ad ea.ff.de re.iur.in vlti.char.et.in.l.is qui in puteũ.§.q̃ tutoris.cũ glo.ff.qd̃ vi aut clam.⁊.in.l.furti.§.qui iussu.⁊.in.l.liberorũ.§.fin.ff.de his qui no.infa.⁊ in.l.non videtur.§.qui iussu.ff.de re.iu.et in.l.iniuriarũ actio.§.si quis qd̃ decreto.cũ gl.ff.de iniur.⁊in.c.quod quis mandato.⁊ quod ibi no.per Dy.de reg.iur.in.vj.Alia cautela est vt pretor vel alius rector superior nõ teneatur. videl3 vt oblato libello in sindicatu contra aliquẽ de familia sua elapso tp̃e ad dandũ libellũ 3 pretorẽ faciat officialẽ suũ culpatũ pbare qd̃ fecit de mandato ipsius p̃toris:⁊ipse pretor confiteatur.⁊ tunc vterq3 erit securus videl3 officialis:q2 facit de mandato superioris.⁊ ipsi⁹ suprioris est elapsus tp̃s sui sindicatus iuxta.l.vnicã.C.vt oẽs tam ciui.q̃ crimi.et ita tenet Flo.in.d.l.liber hõ.in prin.adde tñ q̃ l3 pretor vel alius officialis nõ possit ɔueniri in loco officij post tp̃s sindicatus tñ in patria propria poterit perpetuo cõueniri.vt est glo.singu.in.l.j.ff.ad leg.iul.repe.ſm Ang.in.l.iubemus.C.eo.ti.quã glo.ibi intelligit nisi fuisset in sindicatu absolutus:q2 tũc obstaret exceptio rei iudicate.et ideo sit cautus pretor vel officialis vt nemine comparente tp̃e sindicatus faciat pnunciari q̃ ip̃e se bene gesserit ⁊ q̃ nullus possit decetero amplius conueniri.⁊ adde qd̃ no.docto.in.l.mancipia.C.de ser.fugi.⁊ quod dictuz est de tortura.idem dicas de alijs que spectant ad officium pretoris eadem ratione.

¶ ccxiij.

¶ Cautela pro accessoribus vel iudicibus deputatis per potestatem quod non teneantur de delicto potestatis.

Si potestates terrarum ferunt sententias iniquas vel iniustas de cõsilio iudicũ de curia et pena qua tenetur potestas tenentur ⁊ oẽs iudices ei⁹: vt probatur in aut.vt nulli iudi.§.qm̃ col.ix.et ibi hoc no.Ang.⁊ pro hoc optie facit tex.cum glo.⁊ qd̃ ibi no.in.c.j.de offi.dele.⁊ de cõsilio iudicum ferri dr̃ non solum qñ dicitur q̃ eorum consensu vel deliberatione fertur sententia.s3 etiaz si dicatur sub examine talis iudicis.vt in aut.de litigio.§.oẽm ibi vel subdelegati iudicis examine capitis.col.viij.⁊ probatur.in.l.si ille.ibi sub examie prouincialis iudicis.C.de decuri.li.x.Nã ſm Ang.in.d.§.omnẽ vero.circa finem.inquisitiões ⁊ sententie que hodie formantur per rectores terrarũ sub examine iudicis maleficiorũ dicuntur ferri per iudices sicut per rectores ipsos.et si iniustitia facta fuerit ita tenẽtur iudices maleficiorum sicut ⁊ ipse rector.⁊ qñ officiales ita expresse inuitauerunt rectorẽ ad aliquã iniustitiã faciendam sicut cõtra rectores ita contra officiales sine dubio possunt concedi repressalie. vt.C.de aduoca. diuer. iudi.l.per hanc ibi adiutores etiam eorũ. vt.C. de excu.mune.l.pe.li.x.⁊ ita not.Barto.in suo tractatu repressaliarum in.ij.q.vj.principalis.ideo sint cauti assessores vel officiales potestatum vel rectorum vt nunq̃ in actis faciant scribi qd̃ sententia feratur de eorum cõsilio vel deliberatiõe. aliter possunt cõueniri tp̃e sindicatus ⁊ eandẽ penã sustinere quã potestas vel rectores ſm Ang. de peru.in.§. oẽm vero.vel qd̃ non scribatur sub examine talis iudicis.q2 esset idẽ per illũ text.in.d.l.si ille. ¶ Itẽ hec dicta verba nõ scribãtur ne ex tua taciturnitate videaris cõsentire vt iniustitia ministretur. et per ɔñs tu et officialis tenearis sis cautus ⁊ protesteris ⁊ pertinaciter resistas ptãti vel rectori suo. ⁊ i actis scribi facias de tua assertione vel ptestatione qd̃ ius in dicta causa dictat. Iste est casus i appellatione in cã ciuili in.l.qm̃ iudices.C.de appel.q̃ idez ⁊ fortius in criminalibus.vt no.Ang..de are. in suo tractatu maleficiorum in verbo de consensu ⁊ deliberatione oim̃ iudicũ.quẽ omnino vide.⁊ idẽ dicit Bar.in tractatu repressaliarum in.ij.q.sexte.q.principalis in prin.vbi eleganter dicit distinguẽdo an officiales teneantur de iniustitia rectoris ⁊ ɔtra eos possint concedi repressalie per dictam.l.qm̃.C.de appel.⁊.l.omnes in fin.C.de decurio.Consulendum est ergo ſm eum officialibus quando talia occurrunt qd̃ protestentur qd̃ non consentiunt. ⁊ illa q̃ fiunt non fiunt de iure.et de hoc fiat instrumentũ hoc enim videtur requiri.vt.d.l.quoniam. et hac cautela vsus fuit quidã parmensis vicarius in ciuitate Senarum.q̃ dñ potestas vellet suspẽdere vnũ iudeũ iniuste fecit protestationẽ in scriptis qualiter contra ius volebat eũ suspendere et qd̃ ip̃e nõ consentiebat ⁊ vide que dixi.s.in.lxiij.que cautela incipit qñ fit processus per potestatem.

¶ ccxiiij.

¶ Cautela quã debes adhibere qñ vis mutuare ecclesie vel monasterio.

Vnus est modus mutuandi ecclesijs ⁊ monasterijs p quẽ releuatur creditor ab onere pbandi qd̃ mutuum sit cõuersum i vtilitatẽ eccl'ie vl' monasterij.vcz qd̃ in cap'lo solẽniter cõuocato cõstituatur pcurator siue sindicus cũ speciali mãdato et sufficienti ad recipiendũ mutuo noie eccl'ie vel monasterij.tantã pecunie q̃titatẽ a tali creditore ⁊ ad obligandã ip̃am eccl'iam ⁊ ei⁹ bona p illa q̃titate mutuo assumenda. ⁊tunc enĩ si creditor mutuat tali pcuratori vel sindico vsq3 ad q̃titatẽ in mandato cõprehensam exoneratus erit a pbatione qd̃ sit pecunia versa in vtilitatẽ ecclesie.c.qd̃ quibusdã.extra de fideius.⁊ ibi hoc no. expresse gl.q̃ incipit.istud est notabile in fi.⁊ est glo. no.i aut.hoc ius porrectũ. in glo.fi.C.de sa.san.eccle.⁊ pro hoc facit glo.in.l.certum.§.si quis absente.in ver.domino.ff.de confesso.⁊ gl.in auten.de alie.⁊ emphi.§.si vero aut quis ep̃o in glo. que incipit. sed creditoribus profecerunt col.ix. et ibi videas Ja.de bel.⁊ de ista materia vide Alb. de ro. ⁊ do.in.d.aut.hoc ius porrectuz.⁊ qd̃ notatur.xij. q.ij.c.hoc ius porrectum.Barto.cepol.

¶ ccxv.

¶ Cautela quõ articulabit ille q̃ vendicat vxorem quã cognouit naturaliter copula p̃cedente.

SI contractum est matrimo-
niū inter duos ꝑ verba de futuro
que verba proprie inducūt sponsa
lia ⁊ secuta sit copula inter eos. ista
sponsalia trāseunt in matrimoniū
presumptū ⁊ non est licitū discedere
ab eo: ⁊ si postea vnus ipsoꝝ cū alio cōtrahat etiā
ꝑ verba de presenti statur primo patrimonio ⁊ nō
scd̄o etiã si in scd̄o interuenerit copula carnalis:
vt probatur in. c. is q̄ fide. ⁊ in. c. si inter virū. et in.
c. veniēs. ij. ⁊. c. sicut ex literis. extra de spon. secus
si p̄cedat copula ⁊ sequantur sponsalia: vt. d. c. ve-
niēs. nec sufficeret ꝓbare spōsalia ⁊ copulā nisi ꝓ-
betur ꝙ copula sit subsecuta vt ibi. ⁊ ideo bene ad
uertat ille qui articulatur seu capitulat in hac ma
teria ⁊ cōcludat ꝙ post sponsalia secuta est copu-
la si vult ꝙ habeatur pro matrimonio p̄sumpto et
ei stetur. Nam si ꝓbaret sponsalia ⁊ copulā simpli
citer non releuaret: q: potuisset copula precessisse
sponsalia s̄m Domi. Anto. de but. in. d. c. veniēs.
ij. in prin. per illum tex. facit. l. ad probationē. cū
ibi no. C. de proba.

Ccxxvj.

Cautela instruens aduocatum rei cum ꝓducitur testamētū habēs clausulam codicillarem.

CAutus aduocatus seu procu-
rator rei dū producitur testamētū vel
agitur vigore testamēti in quo est clau
sula codicillar(iuxta no. in aut. ex cau
sa. C. de libe. p̄ter. debet ante litis con-
testationē petere an actor testamento qd̄ ꝓducit
velit vti: an vt codicillis vel alia vltima volūtate. l.
nā cogitur eligere ⁊ facta electione nō poterit va-
riare: vt. l. fi. in princi. C. de codicil. ⁊. l. qd̄ in here-
dē. §. eligere. ff. de tribu. ⁊. c. ad falsarioꝝ. extra de
cri. fal. prope prin. ⁊ erit vtile: quia alia solennitas
requirit̄ in testamento: vt. l. hac consultissima. C.
de testa. ⁊ alia requiritur in codicillis vel in alia vl
tima voluntate: vt dicta. l. fi. C. de codicil. ⁊ ita te-
net Spec. in titu. de instru. edi. §. compendiosa.
versicu. et not. ꝙ cum vltima voluntas: et ita ali-
as obseruaui.

Ccxxvij.

Cautela ꝙ illi q̄ nō possint esse testes si sint rogati et adhibiti a ꝑtibus licite possint.

LIcet regulariter parentes pro
liberis et liberi pro parentibus non
sint testes idonei. vt. l. parentes. C. de
testi. ⁊. l. testis idoneus. ff. eodem nec
cōsanguinei vt. l. iulia. ff. eo. nec dome
stici aut familiares. vt h̄r in. c. in l̄ris extra. de testi
bus. ⁊ in. c. insinuāre extra de offi. dele. ⁊. l. idonei. ff.
de testi. nec procuratores vel aduocati iuxta. l. fi.
cum ibi no. ff de testi. nec alie persone similes. vt
notatur in dictis iuribus. tn̄ hec regula fallit qn̄
tales testes fuissent adhibiti et rogati a partibus
quia testi etiam non fidedigno adhiberetur vana
fides qn̄ est a partibus pro teste adhibitus: vt est
glo. sing. in aut. de testi. §. ⁊ lz. que incipit. innuit.
col. vij. s̄m Bal. in. l. parētes. C. de testi. ⁊ in. l. ad te
stiū. §. j. ff. de testa. quem sequitur Ludo. de ro. in
rubrica de arbitris. in. vij. col. ad finem. et idem
tenet Albe. mal. in suo tractatu de testibus in. iiij.
col. in princi. qui dicit per predicta ꝙ vbi testis est
rogatus semper est idoneus quātūcūꝗ al's sit inha
bilis: et pro hoc potest vti cautela s̄m eum vt in
cōtractibus eligant̄ potius fratres vel affines te-
stes in instrumētis ꝙ alij: q: poterūt testificari re-
ctius: ⁊ ideo dicit qd̄ in qōne facti dum esset accu-
satū testamentū de falso et esset rogatus quidam
affinis: ex quo testator eū rogauit ⁊ subdit qd̄ idē
est gn̄aliter siue sit rogatus a contrahentibus siue
a testatore siue a iudice vt semꝑ sit idoneus. ⁊ idē
tenet Bal. in. l. data opera. in. xj. col. versi. item qui
vocatur. C. qui accu. nō pos. qui dicit qd̄ ille q̄ vo-
catur ad testimoniū eo ip̄o videt̄ approbatus per
eum q̄ fecit vocari ⁊ dz examinari vt no. xviij. q. ij.
in dāna. ⁊ idem tenet ipse Bal. in. c. in noīe dn̄i. ex
tra de test. ⁊ idem tenet Angel. in. l. j. in vltima col.
C. de testa. qui dicit per illam glo. singularē in. d.
§. ⁊ licet si a contrahentibus testes etiam inhabi-
les ex certa scientia ad validitatem actus sint ad
hibiti inter eos testificari poterunt nec poterunt
reprobari pro hoc optime facit hoc qd̄ not. Anto.
de bu. in. c. ex literis. in primo ⁊. ij. notabili. ⁊ pe.
col. ver. ⁊ pro hoc potest dici. cū versi. sequen. extra
de transact. facit. l. si quis testibus. C. de testi. ⁊ qd̄
no. in. l. iuncti. eo. tit. Item ꝑ hoc optime facit qd̄
not. Bald. in. l. dictantibus. C. de testa. ⁊ in. l. ij. ꝟsi
cu. sꝫ quero quid si fuit domesticus. C. de testi. vbi
dicit qd̄ testificatio domestici valet quādo sunt te-
stes instrumentarij: quia vtraꝗ pars eo adhibuit
allegat. l. sciendum. ⁊ ibi optimam glo. ff. de vsur. ⁊
qd̄ no. Bal. in. l. instrumēta. C. de proba. vbi dic s̄z
Nico. de mat. qd̄ quando notarius est rogatus de
facto cōi ab vtraꝗ parte de contractu. potest cō-
ficere instrumentum etiam sit magis domesticus
vnius partis ꝙ alterius et ei sit maiori affectione
coniunctus. ad idem vide Bartol. in. l. si pater. in
prin. ff. de fal. vbi dicit quod licet pater non potest
esse testis pro filio: vt. d. l. parentes. potest tamen
notarius instrumentū filij scribere. vt. d. l. si pater
Ratio q: hoc instrumentum scribit de mandato
partiū: et sicut partes consentientes possunt pa-
trem iudicē et arbitrum eligere. vt. l. quinctiam.
ff. de arbi. ita possunt pariter notarium eligere: ⁊
predicta intellige. vera qn̄ partes cognoscebant
conditionem testis et notarij: videlicꝫ quod esset
consanguineus vel domesticus vnius partis: ex
alia cā non idoneus: q: tunc videntur p̄tes ei ple-
nam fidem adhibere. et intelligatur glo. in. d. §. et
licet. sicut etiã intelligit Ang. in. l. j. C. de testa. vt.
supra dixi. et ita alias habui de facto in casu quo
vnus fecit testm̄ et adhibuit fratres legatarij in
testamento ⁊ dum oriretur de legato dubium fue
runt producti fratres ⁊ dicebant ꝙ erant idonei
testes ex quo testator dixerat notario. si fratres
isti legatarij possunt esse testes adhibeamus eos
et notarius affirmauit testatore volente et lz pre-
dicta videantur esse contra iura q̄ loquuntur sim
pliciter et iudices de grosseto hoc non crederēt ei
tamen est verum Barto. cepo.

Ccxxviij.

Cautela quando debet fieri compromissū vel transactio: vt extendatur ad omnia etiam ad decisa per sententiam.

SI vis. facere compromissū vel
transactionē plenissimā ⁊ generalem
cautela est vt dicatur. facimus cōpro-
missum plenissimū de oībus causis. li
tibus questionibus ⁊ differentijs ver
tentibus ⁊ q̄ verti possent inter partes quacunꝗ
ratione vel causa: ⁊ quod intelligatur esse lis que-
stio controuersia ⁊ differētia de omni eo sup quo
fuit arbitratum s̄m Ange. in. l. j. ff. de transac. de

quo vide oīno ibi. d. pau. de cast. et vide Anto. de
but. ⁊ canonistas in. c. exposita. extra de arbi. ⁊ ad-
datur cū oībus dependentibus cōnexis ⁊ emergē
tibus ab eisdem q̄quo modo iuxta no. in. l. cuꝫ a-
cum. in prin. ff. de nego. gest. et hec verba dicūtur
q: de re clara vel decisa regulariter nō potest fieri
cōpromissum vel transactio. vt. d. l. j. cum ibi no. ff
de transac. et ꝓpter dicta verba valebit cōpromis
sum et transactio etiā super rebus claris ⁊ decisis
s̄m Ang. ⁊ doct. in. l. j. Item addatur ꝙ dictum cō
promissum vel trāsactio vel quietatio siue libera-
tio referat̄ ad oīa tam cognita ꝙ incognita etiã
si dolo alicuius contrahentiū erāt incognita ⁊ in
genere et in specie et etiā ad iura et obligationes
quascunꝗ ex futuro pendentes ⁊ quacunꝗ causa
alias ad ista non referant̄. per. l. tres fratres cum
ibi notatis. ff. de pactis. ⁊ ibi hanc cautelā ponit
Ang. ⁊ inquantū fiat sup controuersijs et differen
tijs ex testō pendētibus semper adijcias hec verba
visis inspectis ⁊ cognitis verbis testamēti ⁊ talis
vltime voluntatis tam ꝑ seipsos contrahentes vl
litigantes ꝙ per alios iurisperitos s̄m Ang. in. d.
l. tres fratres. qui dicit hoc mō euitabis oēs erro-
rem ⁊ amaritudinem ⁊ hoc etiā ꝑ per. l. de his. cum
ibi no. ff. de transac. ⁊ si litigantes vel transfigētes
sunt literarū ignari apponi facias hec. visis inspe
ctis ⁊ cognitis verbis testamēti vel vltime volūta
tis ꝑ iurisperitos de coꝝ mandato. ⁊ in coꝝ noti-
tiā insinues plenarie in vulgari sermone ad coꝝ
plenam ⁊ claram intelligentiam. vt. l. j. §. fin. ff. de
verb. ob. s̄m Ang. in. d. l. de his. in prin. ⁊ si ista verba
non essent apposita. tn̄ si partes asseuerant se ha-
bere plenam notitiam sufficeret ꝑ partes legisse ꝯ
non habere significatum nihil aliud est ꝙ neglige
re. q: significatum huius verbi in sola inspectione
non versatur. vt. l. j. §. sed si legi. ff. de his q̄ in testa.
delē. secundum Ang. in. d. l. de his. circa princ. que
omnia bene nota quia quotidiana.

Ccxxix.

Cautela in fauorē tutoꝝ ad exonerandū eos quod finita tutela non possunt amplius molestari a minoribus.

TUtores semper desiderant fi
nita tutela se liberare ab admini-
stratione tutele ita vt amplius mi-
nores vel facti maiores nō possint
cōqueri vel molestare eos de mala
administratione. ideo videamus de remedio pro
quo dic qd̄ quinꝗ modis pōt tutor absolui. Uno
modo per sententiam arbitri in quo factū fuerit
compromissum. vt. l. iij. in prin. ff. de arbi. et ibi ha
betur per glo. doc. Scd̄o modo per sententiā arbi
tratoris. de quo dic vt ibi ꝑ Bart. et doc. in. d. l. so-
cietatē. §. arbitroꝝ. ff. pro soc. et per canonistas
in. c. quintauallis. extra de iureiuran. Tertio mo-
do per sententiam iudicis ordinarij cui arbiter
equiparatur. vt. l. j. ff. de arbi. et hoc pōt fieri duo-
bus modis. Uno modo per viam libelli ordinarij
in quo petatur per minorē ꝙ tutor vel eius heres
rationē administrationis tutele gn̄aliter reddat
iuxta no. in. l. licet. C. de iudi. et hoc casu poterit
etiam peti vel per minorem vel tutorem vel eius
heredes ꝙ eligantur calculatores ad videndum ⁊
examinandū oēs rationes dicte tutele. et postea
ad referendū iudici vel vt iudici permittitur elige
re dictos calculatores. q: in causis i quibus calcu-
lationes vertuntur permittitur iudici ponere ar
bitrum seu arbitros. i. calculatores qui predictas
calculationes discurrant et referant. vt. C. de vsu.
et fru. leg. l. ij. et. ff. si cui plusꝙ per. l. fal. l. j. et. l. si re
siduum. C. de distra. pig. Ita no. dicit Bar. in cōsi-
lio suo. ix. quod incipit literas magnificentie vr̄e.
et idē no. Ang. in. d. l. j. §. marcellus. ff. si cui plusꝙ.
per. l. fal. vbi vide. Qualiter autē calculatores de-
beant ⁊ per quem vel quos et eoꝝ relationem fa
cere. vide oīno per Ange. in. d. l. ij. C. de vsur. ⁊ fru.
lega. Alio modo potest procedi coraꝫ iudice. s. per
viam libelli particularis. q: minor cōqueritur de
quibusdā particulariter ⁊ specifice contra tutorē
et eius heredes iuxta no. in. d. l. licet. C. de iudi. et
tunc non est necessaria datio calculatoris sꝫ solū
veniendum est ad probationes necessarias. et hi
duo modi possunt obseruari coram arbitro et ar
bitratore qui equiparantur iudicibus. vt. l. j. ff. de
arbi. ⁊. l. non distinguemus. §. cum quidam. eo. ti.
Quarto modo potest principaliter tutor absolui
in testō minoris. q: etiam adultus habens cura-
torem potest testari. vt est glo. no. in. l. aurelius. §.
caius. versi. legitimā. ff. de liber. leg. et alia in. l. j. §.
fuit quesitum. ff. ad trebel. vel etiam in codicillis
et per viam liberationis. et legati. ⁊ ista liberatio
potest relinqui tribus modis. vt no. in. d. §. caius.
in glo. magna. et de isto modo absoluēdi vide tex.
glo. et doc. in. l. si quis rationes. ff. de liber. lega. ⁊.
l. quidā decedens. de admini. tuto. ⁊ in. l. si seruus
veritus. de lega. primo plenissime per Bar. in. d. §.
caius. Quinto et vltimo modo potest absolui tu-
tor videlꝫ per viā liberationis siue etiam donatio
nis inter viuos. puta q: minor absoluit et liberat
sponte sine redditione rationis olim tutorē suū
vel eius heredes: ⁊ iste modus ad hoc vt sit securus
dꝫ fieri cū presentia agnatoꝝ vel cognatoꝝ ipsius
minoris et cum presentia alicuius iudicis ordina
rij auctoritatis et ꝙ dicti agnati vel cognati bene
et diligenter prius examinent ipsum minorē an
velit facere liberationem seu absolutionē sponte
libere ⁊ ex certa sui scientia non ductus aliquo er
rore iuris vel facti non per metum vel minas seu
dolum vel circūscriptionē ⁊ hec iudici referant et
ita etiā iudex de premissis diligenter examinet et
inquirat quibus pactis minor dicat ⁊ affirmet se
bene vidisse rōnes sue tutele et ꝙ absoluit et libe
rat dictū suum tutorē ab omni eo qd̄ ipse admini
strasset de bonis suis siue per negligentiā siue per
culpā leuē ⁊ latā siue etiā per dolum ⁊ de oī eo qd̄
de bonis ⁊ rebus suis peruenisset ad manus dicti
tutoris: ⁊ de p̄nti esset vel reperiretur in manibus
dicti tutoris vel ei⁹ heredis et promittit eū tuto-
rem vel ei⁹ heredes amplius non inquietare. vel
nō molestare de iure vel de facto predictis ratio-
nibus ⁊ alia quacunꝗ ratiōe seu causa. ⁊ maxime
q: etiã intelligit dictū tutorem bene gubernasse
oīa bona sua ⁊ si dictus tutor seu eius heres tene-
retur sibi vigore administrationis dicte tutele in
aliqua re vel quantitate quantacunꝗ sit illa res
vel quantitas et nunc facit sibi refutationē finē ⁊
remissionem liberationem et donationem vel pa
ctum de vlterius nō petendo. ⁊ ponat̄ ei iuramen
tum minoris per qd̄ promittat se oīa ⁊ singula
suprascripta habere firma rata ⁊ grata ⁊ attende-
re et obseruare et nunꝙ in aliquo ꝯtrauenire seu
facere de iure vel de facto ratione minoris etatis
seu ratione alicuius lesionis quantacunꝗ sit vel
esset lesio etiā si esset in magna seu maxima quan
titate et alia quacunꝗ ratione vel causa cognita
vel ignota q̄ dici vel excogitari posset. promittat
etiam nō petere restitutionē in integrum q̄ com-
petit minoribus ex aliquo casu nec restitutionem
que cōpetit maioribus. xxv. annis et quocunꝗ ca

su maxime ex clausula generali si qua mihi iusta
causa esse videbitur iuxta.l.j.in fi.ff.ex quib' cau.
maio.et in dicto instrumento scribatur cõsensus
dictorũ agnatorum et cognatoꝝ et decretum siue
auctoritas iudicis q̃ pronunciet oia ꝛ singula sub
scripta rite et recte facta fuisse et valere ꝛ tenere ꝛ
q: iste vltimus modus absoluendi tutorẽ est ple-
nior ꝛ tutior.ideo ipm examinemus.ꝛ primo dixi
qd dꝫ fieri absolutio et liberatio cum pñtia agna-
torũ vel cognatoꝝ minoris.q: propter talem pre-
sentiam coꝝ ois metus ꝛ nimia reuerẽtia cessare
presumitur.vt.l.transactionẽ.C.de transac.scdm
Bar.Bal.et doc.ibi ꝛ idem dicit Bar.in.l.frater a
fratre.in vltima charta circa prin.ff.de conditio.
indebi.vbi etiã dicit ꝙ talis ꝯctus presumitur fa-
ctus bona fide ꝛ presumitur cessare ois suspitio ꝛ
bal.idẽ dicit.in.l.j.in.ij.col.ff.si quis aliquẽ testa.
prohi.et idẽ tꝫ bar.in.l.j.C.de predi.curi.li.x.vbi
plus dicit ꝙ pñtia consanguineorũ vel amicoruꝫ
operaṫ vt quis nõ possit cõqueri de dolo vl' metu
per illum tex.facit qd not.bal.in.l.polla.C.de his
quibus vt indig.vbi dicit ꝙ rõne cõsilij cõiuncto-
rum presumitur a tutore abesse dolus ꝛ culpa qd
est no.dignũ ſm cuꝫ.Sed si non essent agnati vel
cognati seu cõsanguinei minoris vel ei' parentuꝫ
adhibeantur amici.Nã pñtia amicoꝝ idẽ operaṫ
quod pñtia cõsanguineorum.vt probatur in.d.l.
transactionẽ.ꝛ ita ibi no.Bar.Bal.ꝛ doct.ꝛ bar.in
d.l.j.C.de predi.curi.li.x.facit.l.magis puto.§.in
primis.ff.de rebus coꝝ.ꝛ.l.hec autẽ.§.j.ver.si autẽ
non habeãt.ff.quib' ex cau.in pos.eatur.l.fi.ff.vbi
pupi.edu.de.Sed si amici minoris vel ei' paren-
tum nõ reperirentur.tũc aliud consiliũ est qd eli-
gant duo vel tres boni viri a pretore vel a iudice
loco attinentiũ q̃ videãt ꝛ examinẽt dictũ mino-
rem sicuti de cõsanguineis dictum est.ꝑ hoc.d.l.
hec autẽ.§.j.et de hoc sunt statuta in multis locis
sed si nõ essent statuta tñ bonum consilium est:q:
operatur idẽ qd presentia cõsanguineoꝝ.Itẽ dixi.
dꝫ adhiberi presentia iudicis ordinarij q̃ interpo
nit decretum suũ ꝛc.Et est ratio q: propter ei' pre
sentiã et auctoritatem vel decretũ ipse minor nõ
poterit cõqueri de dolo vl' metu.ita no.dicit Bar.
in.d.l.frater a fratre.et Car.zaba.in.c.de cetero.
in.j.et.ij.opinione.extra de transac.vbi etiaꝫ dicit
quod auctoritas iudicis fecisset cessare simoniã.
allegat.c.nisi.de preben.Item operatur decretuꝫ
iudicis vt quis nõ possit allegare se deceptũ vltra
vel citra dimidiam iusti pretij.vt singulariter no.
Bar.in.d.l.ꝑ illũ tex.C.de predi.curi.ꝛ bar.ꝛ ang.
in.d.l.j.C.de prescrip.xxx.annoꝝ.et Ang.de arc.in
stitu.de act.§.si quis agens.Itẽ operaṫ vt oẽs so-
lennitates presumantur adhibite.vt singulariter
no.Spec.in ti.de em.ꝛ ven.§.nũc sciendũ.Et bre-
uiter scias et habeṫ per doc.in.l.sciendũ.ff.de vb.
ob.et facit quod not.in.l cum hi.§.si pretor.ff.de
transac.Iteꝫ qd dixi siue per negligentiã siue per
leuem et latam culpã ꝛ dolum q: ꝑ absolutioneꝫ
gñalem nõ videtur quis liberatus ab eo qd per do
lum vel per latam culpã absolute factuꝫ est.vt est
tex.in.l.si quis rationes.ff.de libe.lega.et in.d.l.si
seruus vetitus.ff.de lega.j.in vltima charta.et.l.
quidã decedẽs.et ibi ꝑ glo.et doc.ff.de admini.tu.
et no.plene ꝑ Bar.in.l.aurelio.§.caius.ff.de libe.
lega.¶ Item dixi de presenti esset ꝛ reperiretur in
manibus dicti tutoris.q: absolutio quantũcunqꝫ
gñalis facta tutori vel alteri nõ extendiṫ ad bona
que apud absolutũ essent de bonis absoluẽtis q:
de illis nõ videtur cogitatũ nisi expresse dictũ sit.
vt.in.l.dñs sticho.§.fi.de pecu.leg.et ibi hoc not.
Bar.in.d.l.si quis ratione.ꝛ in.d.l.quidã decedẽs.
et in.d.l.si seruus vetitus.ꝛ per doc.in dictis iuri-
bus.et probatur in.l.tres fratres.ꝛ ibi no.de pac.
Item dixi quantacunqꝫ sit illa quãtitas.q: si dicere
tur ꝛ si in aliquo teneretur ꝛc.intelligereṫ de mo-
dico iuxta no.in simili de venditione.vt.l.ij.C.de
rei ven.ꝛ in.l.sciendũ.ff.de verb.ob.ꝛ no.per cano
nistas.in.c.quintauallis.de iureiuran.qñ datur
potestas arbitratoribus.¶ Itẽ dixi ex nũc faciat
finẽ refutationem ꝛ remissionẽ.q: licꝫ nõ valeret
ex aliquo capite liberatio ex eo q: videatur libe-
rasse tanqꝫ bene gesserit valebit tanqꝫ donatio et
refutatio.Item sum vsus istis verbis q: verbum
refutatio est verbũ generale ergo cõmuniter ista
verba solent apponi in instrumentis ꝑ notarios
Item dixi habere rata et grata q: non posset am-
plius minor venire contra de iure vel de facto.Nã
si promittitur soluꝫ ratum habiturũ intelligitur
promisisse de non contraueniendo de iure tñ.secꝫ
veniendo de facto tñ nõ teneretur.vt ꝓbatur in
duabus glossellis.in.l.id qd pauperib'.C.de epi.ꝛ
cler.ꝛ ibi hoc no.Bar.in.l.metum.§.volenti.ff.qd
metus cau.ꝛ ad differentiã inter ratum ꝛ firmum
facit.l.gñali.C.de sacrosan.eccle.et.l.illud.ff.de iu
repatro.et.l.si pater.ff.de ritu nup.Iteꝫ dixi rõne
minoris etatis vel alia quacunqꝫ ratione.q: iura-
mentũ simpliciter prestitum solum operaṫ.vt re-
presentet cũ maiore.vt no.in aut.sacramenta pu-
berũ.C.si aduersus vendi.vñ necessariũ est addere
vel alia quacunqꝫ ratione vel causa.Itẽ dixi causa
cognita ꝑ tex.l.qui in re militari.ff.de testa.mili.
per quẽ dixit ibi Bald.et Ang.ꝙ debitor qui vult
plenissime liberari sit cautus vt in instrumẽto fa-
ciat addere quod dicta quietatio etiam ad igno-
rata vel incognita porrigitur.ꝛ idem etiã not.in.
d.l.tres fratres.de pactis.et dixi in cautela prece-
denti.Et aduerte quia istud non procederet i mu
liere vel minore propter coꝝ fragilitatem.vt dixit
Bar.ꝛ ang.in.dicta.l.qui iure militari.per notata
in.l.sciendum.de verbo.obli.et.l.ij.C.de rescindẽ.
venditio.hec vero clausula tñ procedit in mino-
re liberãte.Sed aduerte:quia videtur quod dicte
clausule non sint necessarie.quia aut minor non
leditur propter hanc liberationẽ et non est opus
tanta solennitate.Aut est lesus.ꝛ iste solennitates
videntur esse inique ꝛ propterea non apponende
Ad quod tu dicas ꝙ dicte clausule quandoqꝫ sunt
necessarie ꝛ iuste.quandoqꝫ non.Nã si minor non
leditur tunc multe de predictis sunt vtiles ꝛ neces
sarie et iuste.et omnes ille ex quibus tollitur om-
nis presumtio vel suspitio metus vel reuerentie
vel doli vel cuiuscunqꝫ alterius fraudis vel male
suspitionis.Nam licet minor sit lesus non posset
conqueri quod dictam liberationem fecerit indu
ctus dolo vel metu ꝛc.et sic posset rescindi libera-
tio.vñ hoc casu dicte clausule sunt necessarie vel
saltem vtiles et iuste.Si vero minor esset in veri-
tate lesus ex dicta liberatione:puta q: tutor ma-
le gubernauerat facta minoris.et tunc aut inten-
tio minoris est ex aliqua iusta causa.puta q: est fi-
lius vel nepos tutoris velle liberare ipsum quon-
dam tutorem suum etiam de omni eo ꝙ male gu
bernauit.et hoc vult facere ex certa scientia.Et
tunc idem videlꝫ ꝙ dicte clausule sunt vtiles ꝛ ne-
cessarie.ac etiam iuste.et apponi possint etiaꝫ in
foro conscientie dũmodo declaretur prius mino-
ri virtus et potentia dictarũ clausularũ.et in quo
prosunt vel noceant sibi in causa sicut certioratur
mulier de velleiano.vt habetur.in.l.iubem'.C.ad
velle.et.in.l.sciendũ.ff.de verbo.oblig.Tu qui es

notarius poteris vti dictis clausulis sed non ali-
ter:vt statim dicam.Aut intẽtio minoris est absol
uere olim tutorẽ suum.q: credit ipsuꝫ bene guber
nasse.ꝛ si aliter crederet nõ liberaret eũ.ꝛ tunc di-
co ꝙ dicte clausule pro maiori parte nõ sunt bone
sed immo iniquissime.quia sunt preter ꝛ cõtra in-
tentionẽ minoris ꝛ ꝑ eas iniuste deciperetur.ꝛ ideo
hoc casu notarius nunqꝫ apponat eas per quas
excludi posset a beneficio restitutiõis in integrũ
quin possit docere de sua lesione.et non apponat
hoc casu sacramentũ minoris qd est fortissimum
vinculũ de iure canonico.vt habetur in.c.cũ con-
tingat.ꝛ.c.si vero.extra de iureiu.q: põt saluari si
ne interitu salutis eterne iurãtis.vt ibi sed cũ in-
teritu ale deferentis vel notarij scribẽtis vel aduo
cati aut procuratoris vel alterius hoc cõsulentis
vel alicuius auctoritatis ꝛ hoc mõ ꝛ in hoc casu in-
telligo qd dixit Cy.in.d.aut.sacramẽta puberũ.C
si aduersus ven.in.j.q.vbi dixit quod illa autẽtica
siue cõsuetudo vt diceraṫ iuramentum est errone
et multos misit ad inferos:et multa patrimonia
inique adquisita exinaniuit et destruxit.quod est
necessarium et bene notandum contra multos ꝛ
maxime aduocatos qui hoc consulunt vt videan-
tur sapientes quod nunqꝫ tu facias.

¶ ccxx.

¶ Cautela qualiter debeat emanare rescriptum
a principe ad hoc ꝙ quis possit audiri in causa in
qua non app ellauit.

Supplicaṫ sepissime pricipi qñ
causa est decisa et finita a qua ampli
us appellari nõ põt.q: trãsiuit in reꝫ
iudicatã.puta q: sunt late tres sentẽ-
tie cõformes.vt.l.j.C.nemi.lice.i vna
eadẽqꝫ causa tertio ꝓuocare.et.c.sua nobis.extra
de appel.vel quia nõ fuit appellatũ.ꝛ sic victus ei
adquieuisse videṫ.l.ab eo.C.quo et qñ iudex.vel
q: post sñiam incepit soluere vel terminuꝫ petijt
ad soluẽdũ.C.de re iudi.l.ad solutionẽ.vel q: fuit
appellatũ ꝛ deserta est appellatio ꝑ lapsuꝫ anni.
vel ex causa biennij.vt in aut.ei q̃.C.de tẽp.appel.
ꝛ.c.cũ sit romana.de appel.ꝛ habeṫ in.c.ex rõne.
eo.ti.ꝛ a principe obtinere rescriptũ.ꝛ iterũ causa
audiaṫ ꝛ termineṫ.Et multi credũt ꝙ tale rescri-
ptũ valeat.sed tu dicas contrariũ.q: immo est ipo
iure nullũ.vt est tex.in.l.causas vel lites.C.de trãs
ac.ꝛ.l.fi.C.sen.rescin.nõ pos.ꝛ.l.fi.C.de errore ad-
uo.immo plus dicit.si quis tale rescriptum impe
trauerit non solum erit nullum et suo desiderio
carere debebit.vt dictis iuribus.sed etiam igno-
minie pena notabitur.i.efficietur infamis.vt est
tex.multũ singu.in.l.fi.C.vt lite pen.qui tex.pro-
cedit siue non sit appellatum vel appellatio sit de
serta.vt ibi dꝫ in tex.siue etiam bis sit appellatum
et propter hoc non possit amplius appellari siue
non possit appellare.quia fuit contumax.iuxta.
l.et consensu.§.fi.ff.de appel.et.l.ij.§.fi.cũ ibi no.
ff.quando appel.sit vt vult glo.no.in.d.l.fi.C.vt li
te pendẽ.Sed ad hoc vt dictum rescriptum vale-
at cautela est vt dicatur non obstante.l.fi.C.sen.
rescin.non pos.ꝛ.l.fi.C.vt lite pen.cũ similibus.vt
no.glo.in.d.l.vlti.sen.rescin.non pos.facit quod
no.Bar.in.l.vacuatis.C.de decu.l.x.Et puto etiã
qd sufficiat si diceretur non obstãtibus aliquibus
legibus vel statutis in cõtrariũ faciẽtibus per no.
in aut.hoc inter liberos.C.de test.et.l.si quis in
prin.testamenti.per Bar.ff.de leg.j.et.l.fi.C.si nõ
tra ius vel vtilitatem publi.et per canonistas.in
c.que in ecclesiarum.extra de cõsti.et per Ant.de
bu.in.c.j.co.titu.verius tamen vbi iura ciuilia ob
seruãtur seruatur cõtrariũ.q: hmõi rescripta ser-
uãtur qñ sunt impetrata seruatis solẽnitatibus
venetiarum etiã si nõ sit clausula nõ obstante.qd
no.quia pauci aduertunt.

¶ ccxxj.

¶ Cautela instruens patrem volẽtem filios na-
turales legitimare.

Habẽs filios naturales eos le-
gitimare nõ põt nisi ꝑ matrimoniuꝫ
tñ subsequẽs qñ coꝝ mater est talis
mulier quã pater possit vxorẽ cõmo-
de habere.vt est tex.cũ gl.sing.in aut.
qui.mo.na.effi.leg.§.fit igiṫ licentia.qui incipit.j.
nõ permittimus.col.vj.ꝛ idẽ hoc tenet ibi Ang.et
Bal.in.c.illud.in.fi.j.col.extra de ꝑsum.et ideo tu
qui vis legitimare filios tuos sis cautus vt aduer
tas si potes cõmode contrahere cũ matre filiorũ.
q: opꝫ vt cũ ea cõtrahas matrimoniũ.q: per sub-
sequẽtiã matrimonij legitimabũtur.l.cũ quis.et
l.nup.C.de na.li.et.c.tanta.extra qui fi.sint legi.
vel si non vis eam capere in vxorẽ sed solũ legiti-
mare filios ꝑ rescriptum principis facias ꝙ dicaṫ
in rescripto nõ obstante ꝙ coꝝ matrem possit pa
ter cõmode in vxorẽ accipere vel nõ obstãte.d.§.
fit igiṫ licentia per ea que dicta sunt in ꝑcedenti
cautela.Ac etiã sis cautus vlterius si faceres legi-
timare eos a comite palatino habente potestatẽ
ab imperatore legitimandi vt inspicias verba sui
priuilegij iuxta.c.porro.extra de priui.et.l.fideius-
sores magistratuum.§.aurelio.ff.de fideius.vt si
in eo non reperies quod habeat potestatem legi-
timandi naturales etiam si pater eorum possit
matrimoniũ cõtrahere cũ matre.vel si nõ est clau
sula ꝙ possit legitimare nõ obstãte.d.§.fit igiṫ licẽ
tia.ꝙ nõ confidas de dicto priuilegio ꝑ ea q̃ dicta
sunt.Itẽ et tertio sis cautus qñ vis impetrare hu
iusmodi rescripta ab imperatore vel a papa vt in
eis dictã clausulam apponi facias.

¶ ccxxij.

¶ Cautela in fauoreꝫ heredis vt non
possit cõueniri infra certũ tps a credi-
toribus hereditatis.

Institutus heres si vult habere
dilationẽ aliquã infra quã nõ possit
cõueniri a creditoribus hereditarijs
vel legatarijs post aditã hereditatem
etiã qñ hereditas est soluendo caute-
la est vt conficiat inuentarium ꝛ incipiat ipsuꝫ in
fra triginta dies a die adite hereditatis et cõpleat
in fine trium mẽsium si res hereditarie sunt pre-
sentes et si absunt in fine anni iuxta.l.fi.§.si autẽ
dubius.C.de iure delibe.et interim infra dictũ
tempus quo inuentariũ conscribitur non pote-
rit heres conueniri a creditoribus hereditarijs
vel legatarijs:nec ab eis inqẽtari nec ad iudiciuꝫ
trahi nec poterunt etiã per hypotecariam res he
reditarie vendicari.et sic habebit dilationẽ triuꝫ
mensium vel vnius anni inuitis creditoribus ꝛ le
gatarijs.vt est casus in.l.fi.§.donec.C.de iure de-
lib.et est glo.in.d.§.si autem dubius in ver.immi
ceat.que dicit per.d.§.donec.qd interim dum fit
inuentarium heres nõ tenetur alicui.Et idẽ no.
Azo in sum C.de iure delib.in ver.effectus autem
huius inuentarij.Et aduerte q: istud beneficium
dilationis durat donec cõscribiṫ inuẽtariũ.vt di-
xi et ideo sis cautus vt nõ cõpleas nisi in fine triũ
mẽsium vel anni.q: si cõpleas prius posses conue

niri ante lapsum dicti tpis. vt pbatur in. d. §. do-
nec. ⁊ ita sentit Azo in. d. ver. effectus.

¶ ccxxiij.

¶ Cautela pro emēte ab herede res hereditarias
ꝙ instrumētū dicat ꝙ soluit illā pecuniā pro satis
faciendo creditoribus et legatariis ac ipsis pre-
sentibus.

Quando quis emit aliquam rē
hereditariam ab herede qui conficit
inuentariū solēniter non pōt cōueni
ri a creditoribus hereditariis vel le-
gatariis. vt. l. si eo. §. ⁊ si pfatā. C. de iu.
delib. sꝫ ꝙ ibi no. ꝙ intellige quando heres vēdi-
dit dictā rē p satisfaciendo creditoribus vel lega-
tariis hereditatis. vt in. d. l. fi. §. licentia. j. ibi pro
soluendis debitis vel legatis. ⁊ quando pecunia
soluta per emptorē fuit soluta per heredē credito-
ribus vel legatariis. vt probatur in. d. §. ⁊ si prefatā
in fi. ibi. quarū pretia in legata ⁊c. Et si ista duo cō
currunt res nō habet dubium per dicta verba. Sꝫ
dubium est quid si heres vendidit simpliciter nō
dicendo causa satisfaciendi creditoribus vel lega-
tariis an tunc emptor poterit conueniri. Et videt
ꝙ sic. q2 quando quis vendit rem in dubio vende-
re videtur iure proprio ⁊ p se. vt no. Bar. in. d. §. et
si prefatā. et Bal. clarius in. l. mater. in fi. C. de rei
ven. vnde non videtur vendidisse pro satisfaciēdis
creditoribus vel legatariis. et ideo do. Pau. de ca-
stro. in. d. §. ⁊ si prefatam. in fi. dicit ꝙ emptor non
erit securus ⁊ propterea debet esse cautus quādo
vēditur sibi vt dicatur in instrumēto ꝙ venditio
fit causa satisfacēdi creditoribus vel legatariis qd
teneo esse verum quando pecunia non fuisset so-
luta creditoribus vel legatariis per. d. §. et si pre-
fatam. in fi. ⁊ per. d. §. licētia. j. Sed si pecunia fuis
set soluta creditoribus vel legatariis teneo ꝙ ipse
emptor erit securus sed hoc tenet Bal. sm Odofre.
in. d. §. ⁊ si prefatam. in ver. pe. ⁊ maxime hoc pce
dit quando immediate recepta pecunia heres sol
uit creditoribus vel legatariis. quia ex isto actu se
quēti declaratur volūtas heredis qd vendiderat
causa satisfaciēdi sicut fecit per. l. si seruus pluriū.
§. fi. de leg. j. Sed si heres vendidisset pro satisfaciē
do creditoribus vel legatariis ⁊ in veritate non
satisfecisset nūquid emptor esset securus: credo qd
non per. d. §. ⁊ si prefatam. in fi. Et ideo vt tollan-
tur iste dubitationes emptor sit cautus vt faciat ap
ponere in instrumento venditionis ꝙ heres vēdi
dit pro satisfaciēdo creditoribus ⁊ legatariis: et ex
burset pecuniam ipsi heredi presentibus credito-
ribus ⁊ legatariis ⁊ recipiētibus dictā pecuniā ab
herede. et ita scribatur in instrumēto vēditionis
siue solutionis pecunie facte per emptorem: et tūc
erit securus. facit quod no. in aut. hoc ius porre-
ctū. C. de sacrosan. eccle. et. x. q. ij. c. hoc ius porre-
ctum. ⁊. l. vlt. ff. de instituto.

¶ ccxxiiij.

¶ Cautela ꝙ inuentarium tutoris de rebus pu-
pilli prosit ipsi pupillo heredi.

Duplex est inuentarium Unū
tutoris: de quo in. l. tutor qui reper-
torium. ff. de administra. tuto. Aliud
est heredis. de quo in. l. fin. C. de iure
delibe. Sed est dubiū. nūqd inuenta-
rium quod facit tutor pro consequenda admini-
stratione tutele prosit pupillo heredi vt possit vti
beneficio vtriusqꝫ inuentarii. Dicas qd non. quia
ista inuentaria requirunt diuersas solēnitates. ⁊
in multis discrepāt inter se. vt patet ex his q̄ ha-
bentur in. d. l. tutor qui repertorium. in prin. ⁊ in
d. l. fi. ⁊ ita tenet Bar. l. in ratiōe. §. qd vulgo. in pe.
col. quero tutor. ff. ad. l. fal. ⁊ Bal. in. d. l. fi. §. cū igit
in peū. col. ibi etiam soluta est questio. ⁊ idem te-
net do. Pau. de cast. in. §. et si prefatā. in fi. in ca. l.
et in consilio suo. xxviij. ver. super secundo. In qui
busdam tñ locis est consuetudo ꝙ inuentariū tu-
toris sufficiat pupillo heredi. que cōsuetudo seruā
da est. ar. l. ij. C. quēad. testa. aper. dummodo pro-
bet. al's iudicandū esset sm ius cōe. sm Bal. in. d.
§. cū igitur. vez q2 pupillo esset magna expēsa duo
inuētaria ⁊ bis bona sua describere cautela est ꝙ
fiat tñ vnum inuentariū per tutorem in quo ser-
uentur solēnitates vtriusqꝫ inuentarii ⁊ sufficiet
pupillo. Et licet dicat in. l. fi. §. si autem dubius.
ꝙ inuentarium debet incohari post aditam here
ditatem. tamē poterit de voluntate etiam inchoa
ri. et fieri licet non de necessitate. et ita pluries
practicari feci.

¶ ccxxv.

¶ Cautela cōtra statuta disponētia
qd cōtra instrm̄ nō possit opponi ali
qua exceptio etiā simulatiōis ꝙ aga
tur corā iudice ecclesiastico.

Statuta quādoqꝫ disponūt vt
cōtra instrumētū non possit opponi
aliqua exceptio quo casu intelligit ꝙ
nō possit opponi etiā exceptio simu-
latiōis. vt no. Bar. in. l. ij. §. ij. ff. qd vi
aut clam. et Bal. in. l. j. C. plus valere quod agitur
⁊ aliquando expresse dicitur ꝙ exceptio simulatio
nis non posset opponi. quo casu non est dubium
ꝙ non poterit opponi. vt not. Bal. in. l. fi. §. in cō-
putatione. in fi. C. de iure delibe. quia lex quantū
cunqꝫ dura seruanda est. l. prospexit. ff. qui et a q̄-
bus. et quia paria sunt non habere exceptionem
vel allegare eam non posse. vt est glo. singu. in. l. q̄
habebat. ff. de ma. testa. et no. Bal. in. l. siue genera
lis. C. de sen. pas. Sed quod remedium est vt pre-
dictis statutis nō obstantibus possit de iure con-
trauenire et opponi exceptio simulationis. dic ꝙ
propter iniquitatem statuti potest recurri in sub
sidium ad ecclesiam secus autem si statutū non
remoueret exceptionem. sed assignaret certū ter-
minū non dicitur iniquitas sed iustitia positiua.
vt. l. j. §. pueritiā. in ver. ratus. cū glo. ff. de post. vt
sing. no. Bal. in. d. l. §. in cōputatiōe. in fi. ⁊ intelli
go ꝙ pōt recurri ad ecclesiā in subsidiū pp̄ter ini
qtatē statuti nō pp̄ter iustitiā denegatā a statuto
⁊ sic poterit pcedi corā iudice ecclesiastico de simu
latione iuxta. c. licꝫ ex suscepto. ⁊. c. ex tenore cum
ibi no. extra de for. competen. ⁊ poterit etiā proce
di si aduersarius propter hoc erit in peccato per
denuntiationē euāgelicā iuxta no. in. c. nouit. ex
tra de iudi. ⁊ idem dicas in similibus vbi statuta
essent iniqua ⁊ nutrirēt peccatū. q2 tūc dictis duo
bus modis posset ad ecclesiā in subsidiū recurri.
quod singulariter ⁊ perpetuo tene menti.

¶ ccxxvj.

¶ Cautela p illo q̄ facit actū iudicialē pñte suo
aduersario ⁊ ꝙ in iudicialib⁹ tacēs habet pro cō
sentiente ⁊ reperitur supra per eundem.

Si sit aliquis actus vel aliquid
dicatur aut offerat in iudicio ab vna
pte altera presente audiēte ⁊ tacente
⁊ nō acceptāte non preiudicat dicēti
vel faciēti aut offerēti. vt est tex. cum

glo. fi. nota. in. l. iij. C. de repudi. heredi. ⁊ ibi doct.
et maxime bal. qui dicit per illū tex. cū gl. qd q̄ nō
acceptat verba aduersarii nō pōt se ex illis verbis
iuuare idē si dissimulat. Et ideo cautela est qd ad-
uersarius faciat scribere tali presenti et acceptan
te ⁊ in parte et partib⁹ pro se facientibus cōtra se
non ꝯsentiente. sꝫ si iudex facit actū aliquē parte
pñte cui displicet dꝫ ꝯtradicere. et ideo sit cautus
vt in actis apponi faciat pte pñte et ꝯtradicente.
al's si nihil diceret videret cōsentire vt pbat in. l. j.
C. de rela. ⁊ ibi hoc no. bar. ⁊ doc. idē no. in aut. si
quis in aliquo documento in fi. C. de eden. ⁊. l. fin.
ff. qn appell. sit. ⁊ Abb. sicu. in. c. intimasti. extra de
appe. In sentētiis vero vel interlocutoriis vbi ap-
pellationi locus nō est nō videt cōsentire nisi ta-
ceat per. x. dies vel per aliū actū exprimat consen-
sum. vt. l. ab eo. C. qūo ⁊ qn iudex. ⁊. l. ad solutionē
C. de re. iudi. ⁊ in aut. hodie. C. de appel. sꝫ bar. in
d. l. j. C. de rela. ⁊ non sufficit qd pars ꝯtra quā la-
ta est sentētia ꝯtradicat q2 in actis iudicialibus in
quibus potest appellari nō sufficit simplr contra
dicere sed dꝫ appellari. vt singulariter dicit Inn.
in. c. qd ad cōsultationē in fi. extra de re iudi. quez
sequit Jo. de imol. in. l. ille a quo. §. de testamento
ff. ad trebel. ⁊ Ang. de are. in. §. preterea quasdam
insti. de act. in materia actionis ad exhibendum.
Sed in cōtrariū videt tex. in aut. si quis litigātiuꝫ
in prin. C. de epi. audi. in verbo cōtradicat. vbi vi-
detur pbari ꝙ sufficiat contradictio infra. x. dies
sm Bal. ⁊ Pau. de cast. ibi sed dicas ꝙ tūc ꝯdictio
sufficit ⁊ habet loco appellatiōis qn ex aliis cohe-
rētiis apparet ꝯtradictū aio appellādi. puta quia
periti sunt apli vel q2 cōtradicēs submisit se iuris
ditiōi superioris sm bal. ibi qui ita intelligit illuꝫ
tex. ⁊ posset hic procedere in sñia diffinitiua a qua
pōt appellari solo verbo sine expressione alicuius
cause vt. l. j. in fi. cum seq. ff. de appel. Sed in inter-
locutoria nō procederet nisi cause grauaminis es-
sent in cōtradictione inserte. l. appellātide appel.
cū silib⁹. iō ex predictis poteris esse cautus qualit
debeas facere qn in iudicio aliquid fit a parte vel
iudice. quod no. quia quotidianū.

ccxxvij.

¶ Cautela pro illo qui adiuit hereditatem quo-
modo poterit illā repudiare vel illi renuntiare.

Qui adiuit hereditatē non po-
test ipam repudiādo amittere. vt. l. si
cut. C. de repu. her. que est bona lex p
puellis q̄ maritant a fratrib⁹ q̄ faciūt
eas repudiare hereditatē paternā vel
maternā in locis in quib⁹ succedūt filie sicut ma-
sculi sicut de iure cōi. vt. l. maximū vitiū. C. de lib.
prete. Nā si filia hereditatē paternā vel maternā
adiuerat ⁊ postea cū maritat ad instantiā fratris
dicit repudio hereditatē paternā vel maternā. ni
hil vꝫ repudiatio ⁊ ea nō obstāte pōt ptē suā ad-
uocare. ⁊ iō dꝫ esse cautus frater vt soror nō dicat
repudio sed dicat renūtio ⁊ dono tibi parteꝫ meā
quā habeo vel habere spero in hereditate pater-
na vel materna qd perpetuo tene mēti q2 notarii
nō intelligētes de facili possent errare in ꝯcipien-
do verbo sm do. Pau. de cast. in. d. l. sicut. Sed ad-
uerte qd ista cautela esset necessaria. si. d. l. sicut in-
telligeret indistincte videlꝫ qd ille qui adiuit here
ditatē vel in ea se immiscuit non posset ipsaꝫ repu
diare nec quo ad suū cōmoduꝫ vel fauorē nec quo
ad ipsius preiudiciū. put intellexit Jac. de arc. et
Cy. ibi qui reprehendūt glo. pe. ibi ⁊ pro hoc facit
tex. in. d. l. sicut. ibi nec qd ꝯfessus in iure p iudi ca
tis haberi. q2 illa verba ꝓsupponūt in dānū confi
tentis. Sed si tenerem⁹ qd illa. l. sicut. intelligatur
solū qd dicta repudiatio non valeret in fauorē re-
pudiantis q2 cōueniebatur ille qui adiuit a credi
toribus hereditariis sed in eius preiudiciū sic. pu
ta q2 cōueniebatur ab illo qui dicebat se esse here
dem put intellexit gloss. ⁊ Ange. tunc non esset ne
cessaria ista cautela. ⁊ p ista parte qd repudiatio
hereditatis iā adite valeat in preiudiciū repudiā-
tis videtur tenere glo. pe. ⁊ vltima in. d. l. sicut. ⁊ fa
cit ratio quam allegat quia dicta repudiatio ha-
bet vim cuiusdā renūtiatiōis. l. postq̄ liti. C. d pac.
Itē q2 ista procedunt a pari non posse adiri postq̄
repudiauit et non posse repudiare postq̄ adiuit
vt. d. l. sicut. sed si primo repudiasset deinde inter-
rogatus ab vno si est heres respondet qd sic habe
tur pro herede q̄tum ad ipsum interrogantez. vt
est tex. cū gl. fi. l. fi. ff. de interrog. acti. et dixi. s. i cau
tela. ergo econtra videtur dicendum qn prius adi
uit et postea ad instantiā vnius repudiauit vt re-
pudiatio sibi noceat q̄tum ad illum ⁊ non q̄tum
ad alios. q2 sicut operat propositum in proposito
ita operatur oppositum in opposito. vt. l. fi. in fi.
de lega. iij. ⁊. l. sed ⁊ si contra tabulas. ff. de vulg. et
pupil. no. bar. in. l. inter stipulantē. §. sacrā de ver.
ob. Item quia licet repudiatio nō teneret tñ non
licet sibi vel heredi suo venire contra factū suum.
l. per fundum. ff. de serui. ru. pre. ⁊. l. post mortē. ff.
de adop. Item q2 repudiando videtur hereditatē
habere pro derelicta. l. j. ⁊. ij. ff. pro derelicto. ⁊ ma
xime si nunq̄ habuit possessionē bonorū heredi-
tatis. q2 tunc cessat. l. si quis vi. §. differentia. ff. de
acq. pos. Item q2 nihil tā naturale est q̄ eo vincu-
lo vnūquodqꝫ dissolui quo ligatum est. vt. l. nihil
tam naturale. ff. de reg. iur. sed sola et nuda volun
tate aditur ⁊ queritur hereditas. l. pro herede in
prin. ff. de acqui. here. igitur dꝫ sola voluntate pos
se admitti per. d. l. nihil tam naturale. ⁊ per no. in
l. j. C. de pac. Iteꝫ h̄ maxime procederet qn fuisset
adita hereditas p coheredeꝫ. q2 facta repudiatio
ne fuit habita pro derelicta. et acquisita cohere-
di. l. j. §. is ita. C. de cadu. tol. Item q2 repudiando
videtur fateri se nunq̄ adiuisse vel si aliquid facit
propter quod presumatur adiuisse se nunq̄ ha-
buisse in rei veritate animū adeundi. et sic qd ve-
re non adiuerit. et ita contra cōfessionē suā ipse vl'
heres suus contrauenire non potest. l. deerunt. §.
j. de interrog. ac. ⁊ ita reperio cōsultum per bal. in
consi. suo. cxxviij. quod incipit. Joannes simeonē
et Petrum filios suos in fi. v. col. ver. circa tertiuꝫ
repetam illud et istam opinionem puto verioreꝫ
quia licet quis non possit hereditatem aditā pro-
prie loquendo repudiare. vt. d. l. sicut. C. de repu.
here. tamen in sui preiudicium potest maxime in
casu nostre questionis in quo verbum repudiatio
nisi operaretur nihil valeret. et ideo poti⁹ valeat
dicta repudiatio ꝙ pereat. expono verbum repu
diatio pro renuntiatione. nec est inconueniēs qd
vnum verbum capiatur improprie ad hoc vt ali-
quid operetur vt. c. cum dilectus. extra de consue.
et ar. gloss. not. in. l. et puro. §. j. ff. fami. ercis. cum
ibi not. et presertim cum dicta verba repudiatio-
nis sint prolata a muliere vel a minore qui com-
muniter ignorant vim et potestatem vocabulorū
et pro hoc allego gloss. singula. in. l. quoties. C. fa-
mi. ercis. et dicit quod omnes testatores nesciunt
dicere heredem instituo. et ex predictis conclu- Caute est
ditur quod cautela do. pau. non est necessaria tamē agēdū vt
est vtilis vt euitentur opiniōes. euitētur
opiniōes

¶ ccxxviij.

Ista cautela vsa ē q̄dā mulier lugd. valde cauta in q̄dā magna sūma pecunie q̄ debebat q̄ndā patri suo: cui⁹ ipa extiterat heres vniuersalis. Et p̄fuit eidez mulieri cautela ista.

¶ Cautela quando quis non potest probare per testes vel instrumenta illud qđ sibi debetur qualiter testes sunt ponendi sub cortina ad intelligendum confessionem.

Quando quis nō potest probare per testes vel instrumenta vł aliter illud qđ sibi debeł ab vno nec in p̄sentia testiū debitor vult cōfiteri et creditor vult extorquere cōfessionē ita possit eā legitime probare solet adhiberi ista cautela vt creditor faciat venire aliquos testes in quadaz camera iuxta suaz in qua possint audire ea que in alia dicentur vel faciat eos stare sup lecto in eadē camera cortina existēte in medio vt videri nō possint vel sub lectica. deinde ducat debitorē in dicta sua camera et interroget subtili mō seu ingenio q̄uo est debitor suus in tanta q̄titate. ⁊ qđ p̄mittat sibi nesciēte. q̄ interrogatus in p̄sentia testiuz non confitereł credens ab alio nō audiri faciliter induceręł ad confitendū ⁊ promittendū debitū et postea testes poterunt examinari qualiter ipsi audiuerunt talem cōfitentē debitū et promittentez soluere licet nō viderint eundē tn̄ habeant ei⁹ loquelā notā ⁊ viderūt ip̄m ingredi domū. ⁊ tale testimoniū valebit. ⁊ ad hoc cōiter allegatur gloss. l. ij. §. idē labeo ait cum queritur in ver. audierūt q̄ incipit sic. §. dixerunt. ff. de aqua plu. ar. que videł velle qđ valeat dictum testis de auditu quādo paries vel cortina est in medio inter testes ⁊ contrahentes vt no. Barto. ⁊ doctores in. d. §. idē labeo. et Cy. ⁊ docto. in. l. si non speciali. C. de testa. et videtur esse tex. cū glos. in verbo audite. ⁊ ibi docto. in. c. preterea. extra de testi. ⁊ fundamentū est in hoc quia regulariter valet testimonium de sensu proprio auditus verborū alterius qn̄ testis habet notam vocez loquentis licet personā loquentē non videat. vt. l. testiū. cum aut. rogati ibi posita. C. de testi. ⁊ xiiij. q. ij. c. j. ⁊ iij. q. ix. c. testes. ⁊ ita tenet do. Matth. de mate. in. cxxv. no. qđ incipit not. qđ regulariter valet testimoniū. Sed in cōtrariū facit qđ no. Franci. accur. ⁊ Cy. in. d. l. si nō speciali. vbi dicunt indistincte non valere tale testimoniū: qz in teste requiritur visus. C. de testi. l. testiū ibi presto fuerunt vnde fm̄ Bal. in. d. l. si non speciali. testes qui non possunt videre p̄pter obscuritatē noctis non probant facit quod no. in. l. si cū exceptione. §. in hac. ff. quod metus causa ⁊ quod dicā in sequenti cautela. Item in contrarium facit ratio qz posset esse qđ debitor p̄pter infirmitatē vel aliam causam mutasset vocē suam cōem. ⁊ propterea testes qui non viderunt eū loquentē nō possunt clare deponere de ipso ergo non videnł concludere. l. nō hoc. C. vnde cognati. l. neq̄ natales. C. de proba. cum si. Item quia posset esse suppositus suus qui eius sz debitor et vocē simularet. Nā dicit Cy. in. d. l. si nō speciali. vidisse hominē qui tam bene transformabat se ⁊ voces alterius loquelā assumebat qui ab vxore illi⁹ viri quē representare conabatur loquendo putabał verus maritus esse. Item in contrariū videł tex. in. d. l. si non speciali. ibi in conspectu testatoris. ⁊ in. l. si vnus. ibi vel coram testatore oēs eodem loco. C. de testi. vbi p̄batur qđ testes debent videre testatorem. Item videtur esse tex. cum glo. in. d. c. preterea. extra de testi. vbi videtur probari non sufficere testes deponere de auditu cortina in medio existēte nisi alia adsint adminicula. Item qz glo. in. d. l. ij. §. idem labeo. non videtur probare id ad quod allegatur. qz glo. ibi nō videtur determinare sed loqui interrogatiue dubitat. quid enim si paries vel cortina est media inter testes ⁊ contrahentes et testatorem. et sic solū querere videł ⁊ non decidere. Et ita aliqui respondent ad illam glossam. Ego autez in hac materia quotidiana ⁊ vtili ita puto esse distinguendū. aut loquimur in testamento. aut in matrimonio. aut in contractibus vel quasi. aut in maleficiis vł q̄si. Primo casu si loq̄mur in testamento. ⁊ tūc teneas quod non sufficiat dicta cautela. qz oportet quod testes videant testatorem per. d. l. si non speciali. ⁊ l. si vnus. C. de testa. licet glossa dixerit contrariū in. d. l. ij. §. idem labeo. que cōmuniter in hoc reprobatur ibi per doct. ⁊ in. d. l. si non speciali. per Cyn. ⁊ doc. Aliqui tamen conantur saluare illam glo. dicendo quod illa glo. non decidit. sed loquitur interrogatiue dubitando. vt. s̄. dixi. Secus forte esset in codicillis vel donatiōe causa mortis qz maior solennitas requiritur in testamento q̄ in codicillis vel donatione causa mortis. l. hac cōsultissima. C. de testa. coniuncta. l. fin. C. de codicil. et l. fi. C. de donatiōe cau. mor. ⁊ hoc vult Matth. de mate. in. d. suo notabili. cxxv. quod incipit not. qđ regulariter valeat testimonium. In matrimonio non credo vt faciant plenam fidem. sed cum aliis adminiculis sic. vt in. c. preterea. cum glo. extra de testi. quam ita intelligo. In contractibus vero vł q̄si teneo quod p̄bēt sufficienter vt no. gl. iij. q. viij. testes. et ita potest intelligi gloss. in. d. §. idem labeo. et per nor. in. §. si vero absunt. in autenti. de heredi. et fal. col. j. et per Cyn. et Ja. but. in. l. restium. C. de testi. et per Spe. in titu. de teste. §. j. ver. item quod causa. et per Jo. de imo. in. d. §. idē labeo. et ibi per doctores. In maleficiis dic vt dicam in sequenti cautela. Et intelligo p̄dicta quādo testes habent notas contrahentium voces vt notatur per doctores in iuribus preallegatis. Item intelligo omnia predicta esse subiicienda arbitrio iudicis qui habeat considerare si testes habebant vere notas voces et si decipi potuerunt per predicta.

¶ ccxxix.

¶ Cautela q̄uo debeant deponere testes quando dicunt commisisse delictum de nocte.

Si aliquis fuit accusatus qđ de nocte commisit aliquod maleficium ⁊ testes deponunt se vidisse. cautela est vt inspiciatur si illa nocte luna lucebat. qz si non erat lumē lune poterit ⁊ debuit capitulari et probari: quod illa nocte maxime illa hora qua dicitur maleficium commissum luna non lucebat. ⁊ propter hoc testes non potuerunt bene videre. quia nox erat obscura. et si testes aliqui de maleficio dixerint reprobabuntur vt probatur per gloss. not. in dicta. l. si cum exceptionez. §. in hac super ver. ignorantiam. in fine. ibi dum dicit cum talia fiant de nocte vel in multitudine hominum. ff. quod si metus causa. fm̄ Bald. ⁊ Angel. ibi. et ita etiam tenet Bald. in. l. arethusa. ff. de statu hominum. et in. c. j. §. porro. in titu. que fuit prima causa amit. bene. in vsi. feu. vbi dicit Oldra. quendam accusatum de maleficio commisso de nocte defendisse per dictam gloss. et ideo si lumen lune fuisset valerent dicta testium qui deponerent de maleficio fm̄ Bartol. in suo tractatu de teste per. l. minorem. C. de transac.

¶ ccxxx.

¶ Cautela quando dubitatur an aliquis debeat interesse electioni; cautela est quod admittał cuz protestatione.

Cum dubitatur an aliq debeāt interesse electioni et tēpus instat ita q̄ commode non possit recipi probatio an de iure hoc eis competat: cautela est vt admitti debeāt cū p̄testatiōe vt eorū voces valeāt si ⁊ in q̄tū appareat post modū eos debuisse interesse. vt. c. cumana. de ele. ⁊ in. c. in genesi. co. ti. Nō eīn nocet electioni al's legitime si nō habētes vocē fuerūt admissi cū aliis. ita dicit Abb. sicul. in. d. c. cumana. in prin. ver. vj. no. cautelā ⁊ practicā qđ tu not. p̄ electiōe summi pōtificis vel rectoris scholariū vt si dubitał an aliq̄ cardinales possent dare vocē vel aliquis scholaris ne deferatur electio possent admitti cuz dicta protestatione.

¶ ccxxxj.

¶ Cautela p̄ notario qui nescit ordinare instrumentum in forma solenni qđ alter ex contrahentibus poterit illud dictare.

Multi tabelliōes reperiunł q̄ nesciūt dictare vnū instrumētū in forma solēni vel si sciunt vellēt euitare laborē in dictādo. iō vtuntur ista cautela qz faciūt formā instrumēti p̄ aliquē cōtrahētiū ordinari. ⁊ ip̄i postea scribūt ⁊ in publicā formā redigūt. q̄rił nūq̄d possint. Dic q̄ sic. vt. xij. q. x. cū redētor. ibi scribēdā dictaminis. Ipse tn̄ notarius p̄ se postea diligēter cōsiderabit singula verba. ⁊ qđ ei videbił emendabit. Melius tn̄ esset si ip̄e p̄ se faceret cū ad hoc teneret. vt elegāter no. Spe. in titu. de instru. edi. §. restat ver. quid de hoc. qđ faciūt quotidie tabelliones quē sequitur Abb. sicul. in. c. cum. p. tabellio. in fi. extra de fide instru. quod no. qz quotidianuz est ⁊ seruał in practica. ⁊ p̄ istam semel defendi quēdam doctorē mediū accusatum venetiis apud officium aduocatorū cōis ex eo q̄ dederat copiā literarum commēdaticiarū ad dñm notario vniuersitatis qui de verbo ad verbum illam transcripsit et domino misit.

¶ ccxxxij.

¶ Cautela q̄ q̄s non admittał ad officiū nisi sit ciuis facias q̄ vn⁹ moueat litē illi q̄ nō sit ciuis.

Si quis vult vt aliq̄s non possit admitti ad officiuz stāte statuto q̄ quis nō admittał ad officiū nisi sit ciuis facias q̄ vn⁹ moueat litē illi quē tu vis nō habere officiū q̄ nō sit ciuis qz pendēte illa lite etiā si eligał nō debebit admitti ad illđ officiū vt. l. si vt p̄ponis. C. q̄n prouo. nō est neces. ⁊ ibi hoc tenet Bal. per illum tex. ⁊ si tu vis vt habeat effectū opponas t̄pe electionis faciende. qz tunc nō poterit expediri illa causa ⁊ interim alius eligeł. ⁊ sic remanebit exclusus. Sed si opponereł ante non haberet effectuz. qz illa causa deberet expediri infra illđ t̄ps in quo facienda esset electio ad hoc vt possit eligi si vere esset ciuis. per tex. no. in. l. j. ff. de glā. legē. ⁊ per ea que ibi no. Bar. qđ no. et facit. l. iubemus. C. ad. l. iul. repe. et quod no. Bal. in extrauagā. de pace cōstan. in vlt. char. in princi. et ver. no. vbi dicit quod quantūcunq̄ imponił pena remotionis durante officio potest cognosci de crimine. nam si expectaremus finem officii frustra fieret amotio. vt. l. iubemus. sed non videtur curandum de ista cautela quia donec durat hec contentio non currit tēpus officii per ea que no. Bal. ⁊ doc. in. l. contra maiores. C. de inof. test. ⁊ Bar. in. l. ij. §. nō solum. ff. ad tertul. Sed potes dicere quod cautela procedit quando de necessitate de presenti debet fieri electio successionis.

¶ ccxxxiij.

¶ Cautela qn̄ molēdinū est destructū impetu aq̄ quō cōstabit q̄ nō p̄dit eius possessionē

Quia hoc mane legimus. l. si q̄s ex argentariis. §. si initiū tabularū. ff. de eden. vbi glo. fecit mentionē de molendino. propterea ponamus vnam cautelā in materia molēdinoꝝ. Nā si aliq̄s habuit molēdinū fixū in terra et sub aqua qđ impetu fluminis vel aliter destructū est si nō reedificał perdił possessio. vt habeł in. l. fi. ff. de vsu. Et ideo cautela est vt nūq̄ p̄dał possessio q̄ fiat p̄testatio de qua cōficiał publicū instrumētū q̄ nō obstāte destructione intēdit tenere e possidere locū ⁊ alueū fluminis ⁊ ꝯ vnū signū facere. puta opponere palos ligneos in aliq̄bus locis vel p̄tibus clausule molēdini. Nā ex illis lignis vel antiquis molēdini vel etiā nouis apparebit ip̄m retinere possessionē fluminis vel aluei pro molēdino maxime stāte dicta protestatione. ⁊ tunc inuito ipso nō poterit alius occupare dictū flumē vel. ibi edificare. vt elegāter dicit Ang. quē sequił Jo. de imo. in. d. l. fi. ff. de vsuca. de qua. q. vide latius p̄ Bar. et doc. in. d. l. fi. ⁊ p̄ Bar. in. d. l. quominus. in. xvj. q. ff de flumi. vbi plene tractat materiā molēdinoꝝ. et ego dixi plene de ista. q. in tractatu meo de ser. in ti. de aqueduc. in. ix. q. prin. circa prin.

¶ ccxxxiiij.

¶ Cautela cōtra iudicē qui nō vult causam expedire de protestatione que fieri debet cōtra ipsum ad hoc vt faciat litem suam.

Si iudex est timorosus in p̄cedēdo aut simulat procedere ad vlteriora ⁊ tn̄ nō facit. dic q̄ cautela est vt p̄s vadat ad superiorē illius iudicis; ⁊ faciat ip̄m cōpellere vt procedat. vt habeł in. c. j. extra de supplē. neg. p̄la. facit qđ no. Bar. in tracta. ⁊ qđ no. Bal. in. c. j. in prin. in ti. de mi. vas. q̄ cōtu. est in vsi. feu. ⁊ ista practica seruatur quotidie. Scđa vt p̄s ip̄a humiliter instet coram iudice vt debeat procedere ad vlteriora. q̄ si nō facit grata poterit appellare. ⁊ hec duo remedia ponit Jo. an. in. c. dilecto. de p̄bē. in nouel. ⁊ vide ad hoc Bal. i. l. fi. C. de sen. ⁊. l. ij. C. vt lite pen. ¶ Si iudex est negligēs in iudicādo vel differt iudicare sciēter tenetur alteri parti lese. vt insti. de ob. q̄ ex quasi delicto. in prin. ⁊. l. ex maleficiis. §. si iudex. ff. de acti. ⁊ ob. ⁊. l. fin. ff. de var. ⁊ extraor. cogni. ⁊ ibi hoc no. Bar. Bal. ⁊ Ang. ⁊ alij in. l. mancipia. C. de ser. fugi. ⁊ Bar. in. l. non quidquid. ff. de iudi. ⁊ Bar. Bal. ⁊ doc. in. l. j. C. quo modo ⁊ quando iudex. ⁊ bal. ⁊ alij in. l. argentarius. §. cum autem. ff. de eden. et bal. in. l. obseruare §. proficisci. in. xviij. q. ff. de offi. procōsu. et le. ⁊ in. c. j. §. iudices in. iij. col. in tit. de pace iura. fir. bar. Ange. Imo. in. l. iiij. §. in eo. ff. de dā. infec. ⁊ p̄ Ange. in aut. scenicas non solum fideiussoꝝ. col. v. et per doc. in. l. si quando. C. de testi. ⁊ in. l. si quis in conscribendo. C. de pac. cum si. Et licet sit dubiuz an hoc casu faciat litem suam an vero puniatur. vt habetur in dictis locis. ⁊ maxime per Ange. in. d. l. mācipia. tn̄ dico q̄ punitur ista negligētia etiā qn̄ iudex est negligens in puniendo ⁊ in nō facien

do dare penā parti que ei dari debet per alteram ex dispositione iuris cōis. vt sing. vult Angel. in. d. aut. scenicas nō solū ⁊c. in prin. per illū tex. q̄ dicit ꝙ facit litē suā. Et idē tu dicas qn̄ imponit minorē penā quā deberet. vt. l. nulli. in fi. C. ne sac. bapti. reite. et in his duobus casibus qn̄ est negligēs in puniēdo vel minus punit ꝙ debeat minuēdo penā sine causa legitima. iuxta no. in. l. q̄d ergo. §. pena grauior. ff. de his q̄ no. infa. ⁊ in. l. et si seuerior C. eo. ti. eadē pena tenet̄ iudex qua delinquēs venit puniēdus. vt est casus singu. in. d. l. nulli. Item etiā infamat̄. vt est casus vnicus in. l. seruos. in fi. C. ad. l. iul. de vi publi. ⁊ priua. ſm Host. ⁊ Jo. an. ⁊ Anto. de but. in. c. de causis. de offi. de leg. ⁊ ita etiā tenet Lud. de ro. in singulari suo. lxxviij. qd̄ incipit tu heres. ⁊ adde qd̄ no. bal. in aut. statuimus. C. de epis. ⁊ cle. Sed aduertas ꝙ in dubio iudex non p̄sumit̄ fuisse in negligētia nisi ps fuerit ꝓtestata vt no. Imol. in. l. damni. §. sabini. in fi. ff. de dam. infec. Ideo sis cautus vt qn̄ iudex ꝓtrahit causaz in lōgū ei protesteris de penis iuris si non ꝓcedit in causa vel si cōdēnat vel puniat in minori summa vel pena ꝙ debeat ita al's obseruaui. ⁊ adde q̄ dixi in precedenti cautela.

¶ ccxxxv.

¶ Cautela quō solutio per partes valeat.

CReditor non cogitur recipere particularē solutionē debiti. l. tutior §. lucius. ff. de vsu. ⁊. l. q̄dā estimauerūt ff. si cer. peta. ⁊ ibi hoc plene no. et est ratio. q2 ꝑticularis solutio solet parere multa incommoda creditori; vt. l. planc. ff. fami. ercis. et no. glo. xvj. q. j. reuertimini. in prin. in ver. expletus ⁊ habetur in. l. cū hi. §. in causa. ff. de transac. et econtra solet parere multa incommoda ipsi debitori soluenti. ad quod vide quod not. bar. in. l. ij. in prin. de debito. ciui. C. li. xj. Sed cautela est quod creditor cogatur recipere particularē solutionē. Nā si sunt dati fideiussores per debitorem creditor tunc nomine vnius fideiussoris cogetur recipere particularem solutionē. ⁊ ideo debitor soluat nomine vnius quia poterit. vt est tex. sing. in. l. in his si duos. ff. de fideius. et ita not. dicit Ange. in. l. qui pignori. ff. de pig. ⁊ in. l. si. ff. qui. mo. pig. vel hipo. sol. et similiter etiam sis cautus qn̄ creditori tuo pignorasti plures quia licet non teneatur vnam relaxare nec pignus pro ea re liberare nisi soluto toto debito. vt. l. qui pignori. et. l. ꝓdiu. C. de distra. pigno. tamen si erunt dati fideiussores soluendo pro vno liberabitur vna res pignorata pro illa summa soluta. ⁊ predicta intellige vera qn̄ fide iussores essent obligati simpliciter. quia tunc haberent beneficium diuisionis iuxta not. in aut. presente. C. de fideiusso. et in corpore vnde sumit̄. vel qn̄ se pro certa parte se obligarunt. secus si se obligassent insolidum renūtiando b̄nficio epistole diui adriani ⁊ autentice p̄sente. de fideius. ⁊ b̄nficio de duobus reis debēdi sicut cōiter fit p fideiussores: q2 isto casu quilibet fideiussorum teneret̄ insolidum ⁊ hoc casu sicut. creditor nō cogeret̄ recipere particularē solutionē ab vno fideiussore. ita nec etiā a debitore pro eo. Unde sis cautus qn̄ vis posse soluere particulariter des plures fideiussores qui se obligent simpliciter vel quilibet eorum pro certa parte.

¶ ccxxxv.

¶ Cautela pro matre vel patre transeuntibus ad secunda vota vt euitent penas iuris.

SI mater transit ad secunda vota infra annū a morte primi viri patitur multas penas de iure ciuili de q̄bus habet̄ in. l. j. C. de secūdis nup. et si trāsit post annū patit̄ penā. de qua in. l. femine. C. de secū. nup. que est vt si moriat̄ vn' filius ex prio matrimonio mater succederet pariter cū filijs ⁊ fratribus defuncti vtrinq3 cōiūctis in plena proprietate pro viri portiōe. vt in aut. de heredi. q̄ ab intesta. defe. §. j. ⁊ in aut. in successiōe. C. de suis et legit. et in aut. defuncto. C. ad tertul. ⁊ hoc procedit si non transiuisset ad secunda vota sed si transiuit anteq3 succederet filio vel etiā post ea efficitur de proprietaria in effectu vsufructuaria ⁊ ea mortua omne id in quo successit adquirit̄ filijs primi matrimonij nec de eo potest testari vel aliter disponere vt est casus in. l. femine. C. de secūdis nup. et in aut. de nō eligēdo secundo nub. §. j. col. j. cum similibus. Et idem iuris est in patre trāseūte ad secunda vota vt teneat̄ reseruare filijs primi matrimonij id in quo successit filio vt no. glo. in rubrica predicta de non eligendo secūdo nub. ⁊ no. Azo in summa. C. de secūdis nup. ⁊ Bar. in. d. l. femine. ⁊ est cōmunis opi. ⁊ ita sepe cōsului. Sed ne pater aut mater teneat̄ reseruare predicta bona filijs primi matrimonij ⁊ ꝙ remaneāt veri proprietarij. cautela est vt transeant ad secūda vota filijs primi matrimonij volētibus ⁊ consentiētibus vt est glo. singula. in aut. de nō eligēdo scdo nub. §. j. in verbo copulātur: q̄ dicit inuito filio ⁊ nō plus ⁊ illā glossellā aliq̄ nō habēt sed debet esse q̄ vult a contrario sensu ꝙ filio non inuito volēte; secus esset de quo habetur p Lud. de ro. in singulari. ccl. et in suo consi. ccxviij. ⁊ habet̄ per Bar. in. l. j. C. de his que pe. no. ⁊ per Ang. in aut. de non eligendo secundo nub. §. j. ¶ Itez est alia cautela quod quādo alter coniugum vult transire ad secunda vota vt prius petat licentiam ab altero qua concessa si transit ad secunda vota post annū a morte coniugis non cadit in aliquā penam secus si infra annum. vt singu. no. Bal. in. l. ij. C. de se. nup. de quo dicatis. vt ibi per eum.

¶ ccxxxvj.

¶ Cautela qd̄ ille qui timet poni ad torturā appellet ante.

SI quis timet ne contra ius ponat̄ ad torturā: puta q2 forte iudex cōminatus est ei appellet. pōt enī appellare qn̄ iudex iniecit terrorez. vt. l. si q̄s ꝓuocatiōe. C. de appel. ⁊ no. Inno. c. cū cessante. extra de appel. ⁊ Bal. in rubrica. C. cōmi. vel epist. ⁊ in. d. l. si quis ꝓuocatione. quo casu confessio secuta erit ipso iure nulla. l. j. ff. nil no. appel. pē. Nec est in hoc articulo opus vt superior inhibeat quia periculum est in mora ita eleganter dicit Bal. in. d. rubrica in fi. pe. col. ⁊ ideo si vis ꝙ confessio facta in tormentis et post; ratificata nō valeat cautela est vt prius appelleris anteq3 ponas ad torturam.

¶ ccxxxvij.

¶ Cautela p debitore ad fraudādū creditores.

AD hoc vt debitor fraudet creditores suos vt nihil habere possint cautela est vt desinat possidere; postea agat rei vēdicatiōe cōtra possidērē et patiat̄ se vinci. nā hoc casu si creditor sciuit sup tali moueri litē p debitorem vel debito-

[Margin note: Hec cautela ē mala et redit ad iteriū aīe. iō nō ea vtēd[um]]

ri et patiat̄ debitorē litigare sententia lata aduersus debitorē in tali re nocebit etiam creditori. tn̄ si appareret de collusione debitoris nihil ꝓdesset talis cautela. l. si suspecta. in prin. ff. de iof. test. ⁊ l. si perlusorio. in prin. ff. de appel. al's sic. vt. l. superatur. circa fi. ff. de pigno. ⁊ hanc cautelaz ponit Ange. i. d. l. si superatus. et Bal. in. l. penul. ff. de peti. heredita. quam cautelam tibi non trado vt cavtaris ad malum sed vt scias cauere a volente vti contra te.

¶ ccxxxviij.

¶ Cautela p illo qui ꝓmisit alicui turpe quid facere est cautela vt potius det pignora ꝙ rem.

LEgimus hodie. l. iurisgētium §. si ob maleficiū. ff. de pac. vbi est vna gl. no. que dicit ꝙ si aliquid est datum vni ex causa turpi ex parte vtriusq3 scz tam dantis ꝙ recipientis. puta vt homicidium faciat iuxta. l. generaliter. et. l. plagi. ff. de verb. obli. vel datum est aliquod officiali qui tenetur denuntiare maleficia ne denuntiet maleficium cōmissum quod est turpe ex parte vtriusq3. vt. l. si a reo. §. fi. ⁊ ibi Bar. ⁊ doc. ff. de fideius. vel si est data pecunia iudici pro sua indēnitate in casu quo cōdēnetur in sindicatu si male iudicauerit q̄bus casibus illud qd̄ est solutū repeti nō pōt. q2 in pari causa turpi melior est cōditio possidentis. vt est casus in. l. pe. ff. de condi. ob tur. cau. ⁊ not. p gl. in. d. §. si ob maleficiū. Sed si sunt data pignora p dictis causis vl' aliqua earū etiam secuto implemento ex parte recipiētis potest ille qui tradidit pignus agere rei vendicatiōe cōtra detinentē pignus tanq3 cōtra quēlibet extraneū possidentem vel retinentē rem nō suā iuxta. l. officium. ff. de rei ven. vt dicit gl. in. d. §. si ob maleficiū. per. l. de eo. §. pe. ⁊ fi. ff. ad exhibendum. licet non posset repetere per conditionem ob turpem causam vt dixi et sic est vis in modo agendi p repetitiōe sicut d2 in simili qd̄ licet spoliatus sit ante oia restituēdus l. si quis a se fundū. C. ad. l. iuliaz de vi. etiaz si esset predo. c. literis. extra de resti. spo. tn̄ si intentaret conditionem ob turpem causam nō debeat audiri. vt no. Bar. ⁊ docto. in. d. l. pe. ff. de condi. ob tur. cau. ⁊ sicut dicitur in simili de marito qui si cōuenitur actione de dote non tenetur nisi inq̄tuz facere potest. l. si maritus. ff. so. ma. secus si cōueniatur rei vendicatione. vt habetur in. l. nēsenius. §. fundū. ff. de re iudi. ⁊ in. l. ex diuerso. ff. so. ma. Silr d2 in herede conficiente inuentariū q2 non pōt cōueniri infra tēpora cōficiendi inuentariū secus si cōueniatur actione reali. vt habet̄ in. l. fi. §. donec C. de iure delibera. ⁊ licet nō possit repeti qd̄ datū est per conditionē ob turpē causam qn̄ turpitudo est ex parte vtriusq3 vt. l. penul. ff. de condi. ob tur. cau. tn̄ si data sunt pignora possunt vendicari ⁊ fiscus auferre potest ab indigno. vt dicit gl. in. d. §. si ob maleficiuz in fi. quod intellige ſm Bal. ibi qn̄ fuit translatum dominiū ⁊ acquisituz indigno iuxta no. in. l. j. C. de heredi. insti. et ita loquitur. l. lucius. ff. de iure fisci. secus si non transiuit dn̄ium sicut est in pignore dato. l. pign'. C. de pigne. act. et ideo si scholares faciunt cōuenticulas illicitas. puta de cassando aliquem doctorem legētē absq3 legitima causa si dant pecuniam vel libros vl' aliā rem vt promittatur sibi vox vel suffragium nō potest repetere ille qui dedit. q2 in pari causa turpitudinis melior est conditio possidentis sed fiscus potest auferre ab illo indigno recipiente ⁊ applicabitur ipsi fisco. vt. d. l. lucius. ſm glo. in. d. §. si ob maleficiū. Sed si dedit pignora ex quo non transtulit dominiū poterit illa repetere per rei vendicationē p p̄dicta nec fiscus poterit auferre ab indigno dante vel recipiente. Et ideo cautela est p ꝓmittēte vt potius det pignora ꝙ det rē transferendo dominiū: q2 dando pignora sine periculo poterit recuperare. sed transferendo dominiū non poterit nec recipiens poterit retinere: quia auferetur ab eo et applicabitur fisco quod est notandum.

¶ ccxxxix.

¶ Cautela pro illo qui habet probationē tempore perituram qua peremta aduersarius sibi moueret litem super ipsa.

SI possideo quandam rem que mea est ⁊ de dn̄io meo habeo testes ⁊ timeo ne moriant̄ ⁊ timeo de sempronio ne his mortuis moueat mihi questionē dominij q2 forte res illa quōdā fuit sua vel suorum maioruz. vt. C. de proba. l. siue possideris. quō mihi succurretur. Aduerte q2 licet testes possint examinari ad perpetuā rei memoriam. vt in aut. si quis ab aliquo. C. de testi. ⁊ no. p glo. et docto. in. l. in lege aquilia si deletum. ff. ad l. aqui. et in. c. qm̄ frequenter. extra vt lite non conte. et iste processus sic extraordinarius tamen cuz aliquo fundari debet. vt. l. inter litigatores. ff. de iudi. Aut ergo mihi mouetur de hoc questio. puta diffamando quod res nō sit mea. et habeo aduersarium fundatum ex diffamatione. vt. l. diffamari C. de ingenu. ⁊ manumissis. ⁊. l. cū tyria. ff. de accu. et. l. athletas. ff. de fal. et. c. licet. extra de accu. Eodem modo si habeo aduersarium fundatū ex aliquo ante gesto qui posset mihi mouere questionem puta quia iam fui sibi obligatus licet fecerit mihi pactum de non petendo aut nulla materia excitat questionem. tunc istud iudicium non potest fundari quia non est cum quo fundari possit ⁊ sic oportet silere. Et ideo vbi nec ex speciali materia. puta ex contractu vel quasi delicto vel quasi est vel esse debet aduersarius certus nec ex generali materia est aduersarius verosimilis. tunc potest fundari processus examinis testium ad perpetuā rei memoriam quia non est cum quo seu contra quem quia natura iurisdictionis contentiose req̄rit aduersarium. Unde cautela potest esse quod per interpositam personam quis faciat se diffamari. tunc cum illa persona fundaretur iudicium et occasione illius posset citari facere ceteros qui volunt contradicere. vt. C. si vt se ab heredi. ab. in auten. si omnes. et habes simile. ff. de nego. gest. l. at qui natura. §. cum me absente. vt dicit Baldus in autenti. si quis ab aliquo. C. de testi. in. ij. colū. versicu. sed hic dubitatur de tali. q. quod nota pro illis qui habent possessiones et non habent instrumenta de dominio et alij quorum antiquitus fuerunt habent instrumenta de suo quōdam dominio antiquo.

¶ ccxl.

¶ Cautela de valido cōtractu simulato ⁊ de alijs alijs inualidis contractibus.

TRes sunt species simulatiōis vna quādo vnū agitur tacite inter cōtrahentes. ⁊ aliud exprimit̄ ⁊ de ista loquitur totus tit. C. plus valere qd̄ agitur ꝙ qd̄ si. con. ⁊. c. ad nostram. extra de em. ⁊ ven. et. c. illo vos. de pigno. ⁊. l. iurisgentiū §. dolo malo. in. fi. ff. de pac. cum simi. Scd̄a sp̄es est qn̄ aliquid simulate exprimitur ⁊ nil in effectu agitur inter partes. Exemplum si rusticus donat

vel vendit quotidie possessionez suā ciui et euitet onera et factionez. tñ tacite agit᷑ qd cōtractus sit nullus q2 nō intendūt qd sit donatio vel vēditio. et de ista loquit᷑. l. nuda. C. de contrahen. stipu. ⁊. l. imaginaria. ff. de reg. iur. Tertia species est qñ partes intendūt ꝑe aliquid agere sed cōtractus modico tpe est duraturus. ⁊ ꝓpterea p̄sumit᷑ simulatus exemplū qd mihi bononie contingit dū ibi esset bellū maximū. ⁊ vnus q̄ habebat saluū cōductum pro persona et reb' suis volebat portare sub saluo conductu libros meos et volebat qd sibi donarez ꝑe ad hoc vt posset iurare libros esse suos ⁊ postea dum esset ferrarie mihi restitueret. quod tamē facere nolui. nam si fecissem fuisset tertia species simulationis. Vel pone aliud exemplum quod vidi de facto. Statutū est in ciuitate verone qd nullus possit intrare collegiū doctoꝝ nisi inter alia habz summā Azonis ⁊ omnes lecturas bar. Unus q̄ nō haber lecturam Azonis vel omnes Bart. fecit istā simulationē q2 dicit amico dones mihi tuā summā Azo. ⁊ Barto. tuos pro die tñ examinis mei: ⁊ qd donatio non duret vltra ad hoc vt possim iurare cū veritate me habere summā Azo. ⁊ Bartol. postea tibi restituā. Nā hec est tertia species simulatiōis de qua loquit᷑. l. iiij. §. si ab ignoto. ff. de manumis. ti. generali. ⁊ de istis trib' speciebus simulatiōis vide in eleganti ꝯsi. bar. qd incipit petr' nicole. et per Pau. de ca. in. d. l. iurisgentium. §. dolo malo. et iste tres species simulationis fiūt de actu prohibito ad ꝓmissum ⁊ sunt de iure prohibite: vt patet ex predictis. Potest addi quarta species simulationis que fit de contractu permisso ad contractum ꝓmissum. q2 de vno tacite agitur qui erat permissus ⁊ exprimitur alius qui similiter est permissus. exemplum volo tibi mutuare centū vere ⁊ iste contractus est licitus: sed nolo qd fiat instrumentū de mutuo: sed de deposito ad hoc vt facili' possim te conuincere per. l. fi. C. deposi. certe talis simulatio est licita ex quo fit de permisso ad ꝓmissum. Vel pone aliud exemplum maritus qui non habuit totam dotem fecit instrumentum de tota dote recepta solēniter: sed q2 vere deficiebant aurei puta centū voluit qd socer cōfiteretur se habere in depositū centū aureos cū in veritate esset debitor ex causa dotis certe valet ista simulatio: vt probatur in. l. lucius tytius cuz haberet. ff. deposi. et no. Bal. in rubrica. C. eo. ti. Et ideo ex predictis sis cautus quando vis contrahere cum vno vere: et ex illo contractu non esset tibi sufficienter vl' faciliter succursum vt tu possis instrumentū facere vel de alio contractum quod habeat faciliorez expeditionem sicut est contractus depositi vt dixi: quia nullus contractus est prohibitus ⁊ nemo decipitur et ita sepius obseruatur.

Ccxlj.

Cautela quibus casibus pactum legis cōmissorie sit validum.

PActum pignoris et legis commissorie factū a parte debiti est reprobatū a iure qñ. s. dat᷑ pecunia debitori vel etiā efficit᷑ debitor ex alia re. ⁊ debitor dat pignus creditori cuz pacto qd si non soluit debitū infra certū tempus pignus sit emtum pro pretio debiti q2 lex presumit qd debitor qui indiget alia re ⁊ nō posset soluere daret pignus multo minoris pretij ꝙ sit debitum ⁊ sic faciliter deciperet᷑. ideo lex vult vt non valeat vt. l. j. §. ⁊ fi. ff. de pac. pigno. ⁊. l. eo. quod fallit quando illud pactum pignoris fieret ex interuallo post debitum contractum. q2 non presumitur esse in tanta necessitate. vt. l. tytius. ff. de consti. pe. et ibi hoc not. Bal. ⁊ alij doc. ⁊ idem not. Barto. ⁊ omnes doc. in. l. cuius als incipit calipodius. ff. de sol. ⁊ bar. in l. si fundus. §. fi. ff. de pigno. Item fallit qñ pactuz esset vel pignus esset venditū iusto pretio: q2 tunc cessaret omnis deceptio presumpta: vt est casus not. in. d. l. si fundus. §. fi. et ibi hoc not. Bar. ⁊ hoc casu fieret estimatio p iudices: vt habet᷑ per Bart. in. l. ij. et fi. C. de pac. pi. et. l. eo. ⁊. l. fi. C. de iure do. impe. ⁊. d. l. si fundus. §. fi. ⁊ in. d. l. cuius ⁊ in. d. l. tyti'. Et ex hoc infertur cautela qua vtunt᷑ feneratores bononienses ex consilio aduocatoꝝ ⁊ procuratoꝝ antiquoꝝ: videlicet qd fiat actum pignoris ⁊ legis cōmissorie: vt si nō soluat᷑ pecunia pignus sit emtum p̄tio estimando per talē ⁊ tales arbitratores quos ex nunc partes eligunt: vt no. dicit Bart. in d. l. fi. C. de pac. pigno. ⁊. l. eo. ⁊ in. d. l. si fundus. §. fi. de pig. Nam poterunt conuenire primo casu corā illis arbitratoribus seu estimatoribus de estimando pignus pro pretio debiti licet multū plus valeret: sed si de ista cōuentione constaret diceret᷑ fieri fraus legi. ⁊ non valeret per. l. fraus. cum ibi not. ff. de legi. et. l. non dubium. C. eod. titu. coniuncta. l. doli. §. diuersum. ff. de noua.

Ccxlij.

Cautela pro filijs ne teneantur ad soluendum delicta patris stante statuto qd fili' mercatoris teneatur ad delicta patris.

LIcet regulariter filius pro debito vl' facto patris nō teneatur: vt in to. ti. C. ne fili' p p̄re. ⁊ hr̄ p glo. or. q. iiij. in summa. ⁊ p gl. xxiiij. q. iij. in summa. ⁊ in. c. nō debet. de re iudi. in. vj. et p Saly. in. l. quisquis. §. filij. C. ad. l. iuli. maiesta. in quib' locis habetur in quibus casibus filius teneatur pro patre vel non. tamen si statum est qd filij mercatoris tenerentur ad debita patris etiam si non probantur heredes: vel constat quod repudiauerunt hereditatem patris quod statutum valet licet sit durum: quia valeret factum inter eos iuxta no. in rubrica. C. de decre. decuri. li. x. Et procedit etiā illud statutum regulariter etiā si filij nō essent heredes patris. vt sentit glo. in. l. dotis tue. C. de iure do. ꝑm Bal. ibi Sed remediū est quod filij non teneantur vcz vt pater exheredet nam exheredati habentur pro mortuis. ⁊ inuiti repelluntur ab hereditate paterna. vnde non debet intelligi statutum de illis sed solum de illis qui de iure. xij. tabularum. erant sui necessarij. arg. l. j. §. pe. ff. de contra tabulas ꝑm Bal. in. d. l. dotis tue. in fi. facit. l. ij. ff. quod cum eo. quod ego intelligo nisi exheredatio esset facta in faudem in causa ficta et non vera arg. l. j. §. is quoq. in fin. ibi si fine fraude hoc factum sit. ff. de col. bo. et. l. fraus. cum ibi not. ff. de legi.

Ccxliij.

Cautela vt filius teneatur p debito patris qd in instrumento contineatur qd pater recepit mutuum pro alendis liberis.

QUid si pater est pauper ⁊ accepit pecuniam mutuo nunquid sit aliqua via per quam filij possint cōueniri ex illo contractu. Tu diceres qd nō per titu. ne filius pro patre. Dicas qd sic. q2 si pater conuertit illam pecuniam in alimēta filiorum qui postea sunt effecti diuites tenebūtur ad illud debitū p̄ris. ⁊ ita singulariter no. bar. in. l. is sol. ar. illius tex. in libro meo est. ff. de ꝯdi.

indebi. et ibi doc. quē sequitur Ludo. de ro. in suo singulari. ccxiij. qd incipit pater erat paup ⁊ ideo tu creditor sis caut' vt dicat᷑ in instrō qd mutuas pecuniā illā vl' bona vt pater possit alere filios ad hoc vt res sit magis clara. ar. l. fin. ff. d exercito. qd not. q2 sepe euenire potest de facto tempore quo est necessitas victus.

Ccxliiij.

Cautela pro filio exheredato per patrem prohibito aliquid habere in bonis patris.

SI pater habēs duos filios vnū exheredauit iuste ⁊ aliū heredē vniuersalem instituit ⁊ ei in testamēto exp̄sse prohibuit vt nullo vnq̄ tpe daret vl' cōcederet aliq̄d de bonis ipsi' testatoris sibi relictis filio exheredato fratri suo: ⁊ si vnq̄ daret vel ꝯcederet qd cadat a dicta hereditate applicāda cōi seu camere fiscali vel paupibus nisi inq̄tum dictus frater institutus esset coactus vl' de iure. teneret᷑ aliq̄d dare de dictis bonis. an possit remediū aliqd adhiberi vt filius exheredatus possit aliq̄d petere vl' hr̄e de dictis bonis paternis a fratre suo nō obstante dicta ꝓhibitione ita vt frater non cadat in aliquā penā. Et dicas qd cautela potest esse vt filius exheredat' petat a fratre suo alimenta corā iudice qñ iudex tenebitur sibi decernere alimenta etiam in bonis patris. Nam frater tenetur alere fratrem eodem patre natū ꝙtūcūq̄z male merentem respectu patris ad hoc eū tenet᷑ ex persona sua: vt. l. cum plures. §. in primis. et. l. tutor ꝑm dignitatem. §. fi. ff. de administra. tuto. ⁊ no. in. l. non omni. C. de administra. tuto. Nec potest pater hoc interdicere: q2 talis patris ꝓhibitio est contra ius naturale qd est immutabile. instit. de iure na. gen. ⁊ ci. §. sed naturalia. Et ꝓpterea iudex aditus super alimentis debebit condemnare fratrem locupletem pauperi super prestatione alimentoꝝ et assignabit aliquā possessionē ad alimenta que offerat redditum sufficientem ad ipsa alimenta: vt. l. si quis argentum. C. de dona. et ista erit alienatio necessaria q̄ non ꝓhibetur: vt. l. alienatiōes. ff. fami. erc. ⁊. l. peto. §. prediū. de le. ij. ⁊ ita cōsulendo tenuit Bal. in cōsi. suo. ccliij. in ordine meo incipiente. ꝑbis testamenti ꝓmissis disponentis ⁊c. Ego aūt intelligo hoc esse verū qñ filius institutus non haberet alia bona propria ꝙ paterna: q2 tunc non cogeretur prestare alimenta de dictis bonis ꝓhibitis per iura et rationes de quib'. s. Sed si frater haberet alia bona ꝙ paterna non teneret᷑ nec posset de bonis paternis alienari prohibitis prestare alimenta fratri exheredato: quia cessaret fundamentum de quo supra. Itē intelligo nisi frater exheredatus ex opera sua cōmode victum lucrari posset. ar. gloss. notab. in. l. si quis de liberis. §. sed si filius. que incipit operari. ff. de libe. agno. ⁊ gloss. in. l. si maritus in id. ff. sol. ma. et gloss. in. l. si quis argentum. in. §. pe. C. de dona. et gloss. in auten. de trien. et semis. §. penul. in verbo idonei. colla. iij. et per ea que no. per do. in dictis iuribus.

Ccxlv.

Cautele notabiles ad statutum disponens qd nullus possit aliquid proponere qd spectat ad fauorem banniti ⁊ qd statutū hoc disponēs nō possit suspendi quomodo possit proponi aliquid pro bannito vel suspendi statutum.

SI statuto cauet᷑ vt nullus possit aliquid arrogare vel proponere quod spectet ad fauorem alicuius bāniti sub aliqua pena. an sit dare aliquā cautelam ita ꝙ possit ꝓponi vel arrengare p bannito sine pena. Dic qd sic vna est qñ fieret principaliter in fauorē reipublice l3 secundario tenderet in fauorē banniti: q2 principalis intentio d3 attendi. vt ꝓbatur in. l. si quis nec causam. in prin. cōiuncta glo. in. l. fi. ff. si cer. pet. et in. l. j. §. vñ querit offilius. ff. de exerci. ⁊ in. l. si is qui. §. qd si seru'. ff. de acqui. re. do. et per id qd ibi no. Bar. ⁊ p tex. cū glo. et ibi Bal. in. l. j. §. huius studij. ff. de iusti. et iur. ⁊ per no. in. l. qui exceptionē. ff. de condi. inde. et per Bal. in. l. non solū. ff. de in integ. rest. cū si. et ita in specie huius cautele tenet Ja. but. et Saly. in. d. l. si quis nec causam. in fi. prin. et ponunt exēplum de quo. s. et dicunt qd sic contingit dū tractaretur de nominando vnū bonū capitaneū pro guerra quidā nominauit aliquē pro bono ⁊ sufficienti q̄ erat bānitus pp qd dicebatur nominans incurrisse penā statuti. Sed Jaco. but. ⁊ Saly. ibi dicunt ꝙ non: q2 principale propositū fuit fauore reipublice. nō aūt p bannito loqui principaliter sed cōsecutiue qd principale propositū ⁊ nō consecutiuū d3 attendi p predicta. ⁊ ita fuit alias obseruatū venetijs i quodā nobiliveneto bānito postea electo pro capitaneo in bello nauali. Tu vero potes ponere multa alia exempla huiusmodi: vcz si esset prohibitū arrengare vel loqui in aliquo collegio. puta contra aliquod statutū sub certa pena poterit loqui cōtra illud statutū si intentio loquētis est loqui principaliter in fauorē collegij. et idē dicas in similibus qd perpetuo tene mēti. ⁊ adde que dicam in duabus cautelis sequentibus.

Ccxlvj.

Alia cautela similis precedenti potest adhiberi puta dicit statutū cōmunis florentie qd in fauorē rebelliū nihil possit ꝓponi vel statui vel p statutū suspendi: si secus fiat statuentes eoipso sint rebelles ⁊ coꝝ bona sint camere fiscalis nunq̄d poterūt ciues suspēdere cōtra statutū ꝓhibens suspendi. Dic ꝙ sic. vt. l. ij. C. de ser. expor. q2 ante penā commissam cōe florētie est sue rei moderator ⁊ arbiter l. in re mandata. C. mādа. et. ff. de seruis expor. l. si quis hac lege. Nā suum negotiū est nō eclesie ⁊ añ penā commissam licitū est statuere sup principali ergo ⁊ sup pena. ff. de eo qd cer. lo. l. fi. cōmissa aūt pena secus esset. vñ auctor cōtractus vel statuti añ penā cōmissam pōt esse auctor totius distractus: vt singulariter no. Bal. in. d. l. ij. C. de ser. expor. qd perpetuo tene mēti. ⁊ adde q̄ dicam in seq. cautela p cōplemento et ampliori declaratione istius.

Potest tertia cautela etiā adhiberi in materia legis vel statuti prohibentis aliquid proponi vel arrengari in aliquo casu sub pena: et sub annullatione actus etiam si statutū diceret qd non possit suspendi ipm statutū videl3 qd primo ꝓponatur per aliquem de consilio vel collegio qd illa pars statuti que dicit quod suspendi non possit suspendatur saltem p illa vice tñ qd fieri pōt impune: q2 illi de consilio vel collegio non potuerūt sibi legē imponere a qua nullo modo recedere liceret. l. si quis. in prin. testamenti. in prin. de leg. iij. ⁊ no. canoniste. in. c. dilecto. extra de preben. qua suspēsione facta remanebit statutū sine prohibitione suspensionis ⁊ tunc scdo loco debebit statutū suspendi vel in totū vel in parte prout voluerint cōuenire. qd fieri potest: prout eleganter vult Pau. de ca. in. l. j. in prin. in. ij. col. ff. ad. l. fal. allegando bar. in l. j. C. de peri. bo. sub. lib. x. licet in meo Bartolo nihil dicatur de suspensione. Sed dictū est in se verū per ea q̄. s. dixi. et facta dicta scda suspensione de dicto statuto ꝓhibitorio poterit quis loqui cōtra

statutū in toto vel in parte:qꝛ pro tunc nullo mō obstabit ex quo interim est suspensum ꝛ reformatio facta cōtra statutū donec stabit suspensum valebit dictū statutū.et ita vult Pau.de cast.in.d.l.j.in prin.ff.ad.l.fal.ꝛ si in statuto esset vna alia clausula videlꝫ qđ nō possit suspendi illa pars statuti que dicit ꝙ statutū nō possit suspendi tūc esset necesse ꝙ prio loco suspenderet̄ illa clausula:et facta suspensiōe de ea postea deberet suspēdi illa q̄ diceret ꝙ statutū nō possit suspendi.ꝛ sic successiue.vt.s̄.dictū est etiā si essent mille ꝓhibitiōes q̄ ꝓhiberent suspensionē qꝛ nō possunt tāte opponi prohibitiones etiā suspensionis quin possūt ille suspēdi.vt.s̄.dictū est.qꝛ nemo pōt sibi imponere legē.ꝛc.vt.s̄.dixi.qđ perpetuo tene menti:qꝛ habui de facto in collegio doctoꝝ padue vbi erat statutū ꝙ quis nō possit esse de collegio si habuerit.vn̄.suffragia in contrariū nec possit postea sibi fieri gratia intrandi collegiuꝫ nisi postea habuerit oia suffragia.et ꝙ dictū statutū nō possit tolli vel suspendi sub certa pena ꝛ nemo possit loqui cōtra dictuꝫ statutū sub eadē pena.ego dixi si volebant vt possit habere grām intrādi et sufficerēt sibi suffragia maioris partis collegij.iuxta.l.quod maior.ff.ad muni.cum ibi not.ꝛ iuxta no.in.c.cū omne.extra de consti.remedium erat vt primo suspenderetur illa particula statuti que dicit qđ statutum nō possit suspendi.scđo facta illa suspensione suspenderetur postea totū statutū.tertio loco reciperētur suffragia singuloꝝ de collegio.qꝛ tūc sufficeret maior pars per.d.l.qđ maior.cum si.ꝛ ita factū ꝛ obtentū fuit. Sed si ista cautela obseruaret̄ et statutū simplr̄ aliq̄d ꝓponi vel peti prohiberet ꝛ dubitaret̄ an si esset facta reformatio contra statutum valeret vel non distinguenduꝫ esset. Aut prohibet̄ petitio seu propositio respectu rei:et tūc reformatio non valebit:qꝛ illa videt̄ etiam esse prohibita.et ita debet intelligi.d.l.j.C.de peti.bo.subla.li.x.cum gl.q̄ dicit cuius prohibet̄ petitio eiꝰ prohibetur concessio ꝛ ad hoc allegat ꝯcordantes. Aut ꝓhibetur persona petere seu ꝓponere.pone exemplū fm̄ Ang.in.l.j.si diceret statutū qđ nullus magnas possit arrogare. Nā si arrogaret.ꝛ arrogatio affirmaret̄ valeret per.l.vniuersa.C.de p̄ci.impe.offe.hoc tamen qđ dixi de ꝑsona prohibita arrogare nō habet locū in persona excōmunicata.per c.j.de rescrip.in.vj.fm̄ bart.qui ita eleganter dicit in dicta.l.j.quem sequitur ibi Ange.ꝛ Pau.de cas.in.d.l.j.in prin.ff.ad.l.falci.

¶ ccxlvij.

¶ Cautela ad intellectū ad.ca.tanta qui filij sint legitimi.

Debes scire ꝙ si quis habet cōcubinā et ex ea filios ꝓcreauit. si postea ipām ducat in vxorē ꝛ ꝯficiant̄ dotalia instrumēta p illđ subsequēs matrimoniū legitimant̄.l.cū q̄s.ꝛ.l.nup C.de natural.li.insti.de nup.§.fi.cum glo.ꝛ.c.tanta.extra qui fi.sint leg.cum si. sed audi vnā singularem limitationem qm̄ istud debet intelligi si talis mulier erat matrimonio digna secus si digna non fuisset matrimonio:vt qꝛ forte meretrix erat vel mulier vilissime conditionis:et pater nobilis et diues.quia cum istud matrimonium nō potuerit cum honestate contrahi.non legitimantur filij ante matrimoniū nati et concepti.qm̄ tale matrimoniū ob mores improbatum est.et ideo non sortit̄ effectū legitimatiōis filioꝝ ita dicit sing. An
Sin. An. gel.in autenti.quibus mo.na.effi.leg.§.sed aliud per illū.tex.col.vj.ꝛ dicit ꝙ habuit de facto.ꝛ ideo tu sis bene cautus qui vis infringere legitimationem ꝛ patri tanq̄ agnatus vel cognatus succedere exclusis filijs tanq̄ non bene legitimatis vt videas si illa cōcubina erat digna illo matrimonio qđ faciliter poterit tibi cōtingere.qꝛ vt plurimuꝫ concubine non honeste viuunt.nec videtur esse digne matrimonio ꝓpter earum vilitateꝫ. Sed aduerte qꝛ tex.in.d.§.sed ꝛ aliud videt̄ solum loq̄ de illa concubina que peccauit:puta qꝛ meretrix vel turpiter ꝛ inhoneste vixit:vt ibi que etiam semet ipsaꝫ iniuriauit.ꝛ infra ibi in scđo vero p id qđ illa peccauit ꝛc. Ex p̄dictis adde glo.no.in aut.quibus mo.na.effi.leg.§.si ergo licētia.in prin.in verbo nō permittimus col.vj.que dicit ꝙ filij nō legitimant̄ p subsequēs matrimoniū nisi sit talis mulier q̄ posset cōmode in vxorē haberi. ꝛ idem vult Bal.in.c.illud.in fi.pe.col.extra de presum.ꝛ adde que dicam in se.cautela.

nescio si curijs ecclesiastici opinio ange. serua ret.naz.c. tāra est longe quit indirecte iuri autē canō ptinet tractare de viribus matrimonij plusq̄ ad leges.iō tu cogita.

¶ ccxlviij.

¶ Cautele quibus quis poterit vti ad legitimandum filium naturalem.

Legitimatio fieri potest multis modis de q̄bus p Ang.in aut.q̄.mo.natu.effi.sui in.§.fi.in fine.et in.§.qđ vero.co.ti.ꝛ inter alios modos vnus est. Si pater habens filios naturales de libera muliere q̄ eiꝰ vxor esse poterat nominat illū suū simpliciter:nō dicēdo naturalē in testamēto vel in scriptura instrumēti publici siue propria manu subscripti habēre subscriptionē triū testiuꝫ fide dignoꝝ vel sub gestis monumētorū.i.in figura iudicij:qꝛ per istā nominationē isti filij naturales efficiūtur legitimi ꝛ eo iure vtuntur qđ legitimis confert̄ vt est tex.in aut.vt lice.ma.et auie.§.hoc autem ꝛ illud colla.viij.ꝛ trāssumptiue habet̄ in aut.itē si q̄s.C.de na.libe.ꝛ no.glo.magna circa finē insti.de liber.§.fin.ꝛ est tex.cū gloss.in verbo simul.in aut.q̄bus mo.nat.effi.le.§.si vero solūmō ꝛ glo.in.§.fi.co.ti.ꝛ no.Ang.in aut.q̄bus mo.na.effi.sui.§.fi.in fi.facit in simili tex.i.l.j.§.siliq̄ mō C.de lati.liber.tol.ꝛ.c.fi.aliquādo.cū glo.extra de senten.excō.ꝛ idē est si pater vnū ex filijs naturalibus appellauit filiū:qꝛ per hoc intelligitur oēs legitimare.vt est tex.in.d.§.autē.ꝛ illud in.d.aut.si quis.in fi.qđ Bal.ibi dicit eē mirabile.ꝛ no.ꝛ ideo sit cautus filius naturalis natus ex concubina.vt si potest procuret qđ pater appellet ipsum filium suum in testamento nō dicendo naturalē vel alio modo nominando.vt.s̄.dixi.qꝛ tunc efficeretur legitimus.et similiter pater si vult hmōi filios naturales legitimare.et non potest habere copiam imperatoris vel comitis habentis potestatē legitimandi.vel si nō vult expendere aliquid p legitimatione vt nominet filiū suū eo modo vt dictum est.ꝛ ita al's vidi obseruari verone per quendam Bertherum placentinum notariū valde peritum dum scriberet testamentum vnius qui habebat filium naturalem tm̄. Sed tu qui vis opponere illi legitimationi sis cautus vt respicias an mater filiorum naturaliuꝫ fuerit digna matrimonio habito respectu ad conditionē sue persone ꝛ ad conditionem amasij sui patris eorum.qꝛ si non erat digna non legitimabuntur filij per simplicē noiationē filiorum sicut legitimantur per subsequens matrimonium vt dixi in cautela p̄cedenti.et ita vult sing.Ang.in aut.q̄.mo.na.effi.legi.§.j.ꝛ idem vult etiā Ang.in.d.aut.itē si quis qui.dixit ꝙ tunc legitimātur filij per noiacionem quando nō erat

turpe tali patri illā concubinā in vxorem capere.ꝛ ponit exemplū:qꝛ cōcubina erat vilissima.amasius autem erat magnus nobilis ꝛ diues.nō eniꝫ erat verosimile facere illud qđ honeste non poterat.vt.l.filius.ff.de cond.insti.facit.l.nepos ꝓculo.cū ibi no.ff.de ver.sig.ꝛ idē consuluit Bar.ꝛ frā.tigrini.de pis.Ange.de melia.Hug.peloni.vt refert Ange.in.d.§.sed ꝛ aliud.qui dicit qđ idē tenet Jo.an.in.c.p tuas.extra qui fi.sint legi.qui vult ꝙ tunc legitimentur filij qn̄ per patrem fuerint filij nominati in testamētū ꝛc.si mater eorū tūc rebꝰ sic stātibꝰ poterat cōtrahere matrimoniū simul cū patre.ꝛ idē tenet Ang.in.d.§.sed ꝛ aliud circa fi.ꝛ idē tenet Bar.in.d.aut.itē si quis.in fi.p illuꝫ tex.in verbo poterat.qđ debet intelligi de iure et de facto fm̄ naturā ꝛ bonos mores allegat.ff.qui ꝛ a q̄bus in.l.si rogamus.debuit allegare.l.si rogatꝰ.§.matrimonij.ff.de manu.vindic.al's nō fieret legitimatio. Et dicit qđ ita cōsuluit Bar.in q̄ consilio limitauit illā aut.iteꝫ si quis multis modis. Item aduerte etiā qꝛ qđ ad hoc vt filij naturales legitimētur p dictā nominationē requiritur qđ nō extēt filij legitimi ꝛ naturales qꝛ si extarent nō efficerent̄ legitimi ꝛ ita tenet glo.in.d.aut.itē si quis.sub dubio forte:lꝫ fm̄ cū hoc non reperiat̄ in corpore vn̄ sumit̄ qn̄ extāt legitimi vel nō.ꝛ istā opi.tenet Ang.in aut.qui.mo.na.effi.legiti.§.si quis ergo.p illū tex.ꝛ idē vult in aut.quibus modis natura.effici.sui.§.si quis igitur fuerit ꝛ in.§.fi.i.co.titu. Itē p̄dicta itelligo esse vera nisi pr̄ nominasset filiū ꝓpter importunitatē filij hoc peterētis.argu.l.j.C.de pe.bo.subla.lib.x.cū ibi no.ꝛ p no.per Ange.ꝛ alios in.l.fi.C.si quis ali.testa.prohi. Itē quādo pater esset multū occupatus circa alia vt.c.si aliquādo cum ibi no.per glo.ꝛ doc.extra de senten.excom. Item quando esset in articulo mortis cogitatione mortis turbatur.iuxta.l.hac consultissima.§.at cū humana fragilitas.C.qui testa.face.po.nisi aliter appareret de spontanea voluntate patris per no.in dictis iuribus et in.l.iubemus.C.de testa cū si. Item qđ dixi oportere.vt ista concubina possit esse vxor digna intellige tunc cū amasius pater verba protulit.presumitur enim cum ea contrahere matrimonium.ideo legitimantur filij ꝛ mulier:quia steterit in habitu concubine presumitur consentire fm̄ Ange.in.dicta autent. Item si quis.qui dicit not.singu.istum casum pro bastardis. Sed quid erit de amasia seu concubina que in testamento suo vel in instrumento publico filium suum naturalen nuncupauerat sine ista adiectione naturalem.an intelligatur cum legitimare per ista v̄ba Ang.in.d.autentica.si quis.dicit qđ non:quia ista legitimatio indicitur ex matrimonio presumto.vt dixi.sed nō est ita verosimile qđ amasius velit amasie matrimonio consentire. Sed istud qđ dicit Ang.de matrimonio presumto non videtur posse procedere per id quod no.idem Ang.in aut.qui.mo.na.effi.le.§.si quis ergo.in fi.qui dicit sing.per gl.ibi que incipit.i.nō permittimꝰ naturales.iūcto tex.ibi qđ filius naturalis nullo modo potest legitimari per patrem nisi per subsequens matrimonium confectis dotalibus instrumentis quādo matrimonium cōtrahi potest. Et ideo subdit qđ sit cautus aduocatus vt videat si tpe quo pater fecit testamētū in quo voluit filius sibi effici legitimos successores vel eos in testamento vel alia legitima dispositiōe solenni filios simpliciter appallauerit si viuebat mater filiorū naturaliū necne. Nam si viuebat ꝛ pater dicto tempore poterat cū illa cōtrahere matrimoniū per illa verba non inducit̄ legitimatio filiorū qꝛ ex quo cum muliere predicta poterat cōtrahere matrimoniū nō poterunt filij legitimari nisi p matrimoniū subsequēs ꝛ p ista opiniōe dicit esse casum in.§.si v̄o.co.tit. Sed ego teneo hoc non esse verū.immo p istā nominatione legitimātur filij.i.declarat̄ fuisse matrimoniū cōtractū inter ipsū ꝛ matrē filiorū que videbatur cōcubina seu amasia.ꝛ p consequēs declarat̄ filios eorū legitimos.qꝛ ex illis verbis inducitur matrimoniū presumtū ꝓpter dictā nominationē matrimoniū inter ipsū ꝛ matrē filiorū.vt probat̄ in aut.vt lice.ma.ꝛ a.in.§.ad hec autē ꝛ illud.ex.hoc enim ꝛ cū eorū matre mōstratur matrimoniū fuisse legitimū.col.viij.quibꝰ oibꝰ vide plenissime p Anto.de rosellis in suo tractatu legitimationū in primo libro i ti.de matrimonio presūtino vbi latissime examinat materiā huiꝰ cautele vbi oino vide.ꝛ habet̄ plene p Bar.in cōsilio suo qđ incipit habēs filiū.ꝛ in alio qđ incipit.neracius coraduci ꝛc.ꝛ Jaco.de belu.in dicto.§.ad hec autē.ꝛ Bar.ꝛ oēs doc.i.d.aut.itē si quis.C.de natu.libe.ꝛ per glo.ꝛ Jo.and.ꝛ cano.in.c.p tuas.extra qui filij sint legi.§.fi.ꝛ per Gof.i summa co.titu.ꝛ in.§.octo modis.ꝛ vide oino glo.magnā in fi.ꝛ qđ ibi not.Bal.ij.col.in pri.in ver.nono opponit̄.ꝛ ibi etiā Rapha.C.qui.res iudi.non no.

¶ ccxlix.

¶ Cautela pro illo qui vult relinquere monacho vsufructum alicuius rei quomodo relinquet ad hoc vt abb.excludatur.

Est questio si vnus reliquit monacho vsufructum alicuius rei vt abbas nō faciat ei questionem nec eū molestet.talis reliquit extraneo vel sub cōditione si abbas molestauerit eum caderet a legato.nunquid si abbas mouet.q.monacho vel eum molestet qꝛ non vult monachum habere vsufructum dicendo.qđ non potest habere propriū iuxta aut.ingressi.C.de sacrosā.eccle.ꝛ.c.j.extra de statu mona.an cadat a legato. Glo.format istam.q.in.l.lucius.§.tres heredes.in verbo de omni que incipit.quid ergo.ff.ad treb.ꝛ ibi per bar.ꝛ alios per Cy.in.l.quoties.in fi.C.de his que sub modo.et per Bart.in aut.excipitur.in fi.C.de bonis que lib.ꝛ plene per Barto.Bal.ꝛ Joan.de immo.in.l.si alienuꝫ.in prin.ff.de hered.insti.ꝛ per Bar.in sua disputatione que incipit quidam donauit.vbi disputat istam.q.ꝛ bal.plene in.l.j.in.vij.q.ꝛ.v.op.C.de his que pene nomine. Sed vt cessent dubitationes in ista.q.cautela est vt testator non disponat per viam pene qm̄ impositio pene qn̄ precedit factum impossibile iure de iure vel de facto non valet.l.cerdonem.ff.de oper.liber.ꝛ.l.j.C.de his que pene nomine. Sed dicat relinquo quousq̄ abbas faciat q̄ōnem ꝛ ex tūc nō relinquo:ita dixit no.bal.in.d.l.j.in.vij.q.ꝛ Pau.de ca.in.dic.§.tres heredes. Dicunt tn̄ qđ abbas ꝓ eo qđ habuit monachus ante cōtrouersiam poterit cōtrouersiaꝫ facere ꝛ illi auferre. Sed in hoc erit vtilis cautela:qꝛ ante controuersiam poterit monachus vti ꝛ gaudere vsufructu:quod est notabile ꝓ parētibus ꝛ amicis qui volūt aliquid reliquere monacho vel monache vt eo gaudere possit aliquo tpe.

¶ ccl.

¶ Cautela quando statutum disponit quod nō possit probatio fieri nisi per instrumentū quomodo probatio per testes sit valida.

Tatuta q̃n̄q̃ disponūt ꝙ vltra
xx. lib. vel aliquā certam summā debi-
ti non possit ꝓbari debitū neq̃ sūmā
debiti ꝑ testes sed ꝑ instrumentū. Sʒ
cautela pōt adhiberi vt probatio per
testes facta prosit: videlʒ ꝙ ego qui tibi mutuaui
centū ⁊ vltra summā a statuto limitatā agam con
tra te: vt mihi cōficias instrm̄ debiti de quo in. l.
plures apocis. C. de fide instru. et in. l. ij. C. de sus-
cep. et archa. li. x. et si tu negas te debere mihi ali-
quid potero ꝓbare ꝑ testes ⁊ si tu opponas mihi
de statuto prohibente probationē fieri ꝑ testes re
plicabo illud esse verum qn̄ ex probatione testiū
resultat condēnatio fienda ad restitutionē eius
quod petitur. Sed in casu nostro nō resultat con
demnatio sed solūmodo vt cōficiatur instrumen-
tum qd̄ est diuersum a dispositione statuti: ita sin
gulariter dicit Bar. de sali. in. l. sancim⁹. §. fi. in fi.
C. de do. in fi. ⁊ hanc cautelā perpetuo tene cordi
scd̄m eū. ¶ Stante statuto de quo in precedenti
cautela qd̄ non possit debitum probari per testes
sed tm̄ per instrumentū si quis testes tm̄ produxe
rit ad probandū debitū ⁊ non fuerit ei oppositū
per aduersariū qd̄ non debent audiri vel non fue-
rit repulsus. ꝓbatio tenet: vt no. Bal. ⁊ Lu. de ro.
in. l. certi conditio. §. qm̄. ff. si certū peta. facit. c. j.
extra de resti. spo. vbi dʒ quod licet spoliatus ante
sit restituendus nec admittatur. q. dn̄ij. vt ibi. et. l.
si quis a se fundū. C. ad. l. iul. de vi. tm̄ si spoliatus
est passus de dn̄io dʒ succumbere. vt est casus. in. d.
c. j. et ibi doc. ⁊ no. Bar. in. l. naturaliter. §. nihil cō
mune. in. vj. concubinatione. ff. de acqui. pos. ⁊ in.
l. j. §. si is. ff. de no. oper. nunti. Item ad hoc addu-
co doctrinā Inno. in. c. fraternitatis. extra de fri-
gi. et malefi. qui dicit qd̄ licʒ cōtra presumtionem
iuris et de iure non dʒ admitti probatio in cōtra
rium. l. antique. C. ad velleian. et. l. j. C. arbi. tu.
nisi per confessionem patris. vt est glo. no. in. l. in
contractibus. in prin. C. de non numera. pecu. et
habetur in auten. sed iam necesse. C. de dona. an
nup. et per glo. in corpore vnde sumitur. et ꝑ Bar.
in Rubrica. C. de proba. cū similibus tamē si fuit
admissa probatio valet ⁊ idem vult etiā Inno. in.
c. cum bertoldus de re iudi. ⁊ Joan. de Imol. in. l.
inter stipulantē. §. j. ff. de ver. oblig. et Ang. de are.
insti. de act. §. ex maleficijs. Iteʒ ꝑ hoc allego glo.
notabilem. in. l. quāuis indubitati. C. de adulte.
que vult qd̄ licʒ in causa criminali nō admittitur
procurator vel alia persona. vt. l. seruum quoq̃. §.
publice. de procura. ⁊. l. pe. §. ad crimē. ff. de publi.
iudi. ⁊ c. tue. extra de ꝓcur. si tm̄ fuit admissus pro
curator valet iudiciū. idē glo. ordi. in terminis. in
ver. criminalis. in. c. j. de iudi. li. vj. ⁊ ibi doc. ⁊ spec.
in ti. de procura. §. j. ver. sed pone in tali causa. et
vide Abba. sicul. qui dictā gl. singulariter inducit
ad multas q̄stiones. extra de accu. c. veniēs. Item
allego ad hoc qd̄ no. Bal. in. l. vlti. ante fi. ver. quid
sit iuramentū. C. de non nu. pecu. q̄ dicit qd̄ si iu-
ramentū non apponitur solutioni. sed veritati: q̄
iurat quis sibi vere fuisse numeratā non hʒ locū
dicta. l. vlti. q̄ non pōt allegare se periurū. facit. l.
nō alias. cuʒ ibi not. ff. de iureiur. Si tm̄ admissus
est ad probandum negatiuā ⁊ probauerit eam: q̄
tunc periurium est detectum pōt ipsum allegare.
iuxta no. in. d. l. non alias. Et per predicta sit cau
tus ille q̄ non potest admitti vt ꝓcuret vt admit-
tatur ⁊ quod iudex vel pars sibi non opponat. Et
similiter aduersarius sit cautus vt opponat ⁊ pro
testetur qd̄ non dʒ admitti ad probandū vel audi-
ri vt procurator. alias valeret probatio ⁊ iudiciū:
idem dicas in similibus casibus: qd̄ bene not. in
practica. et adde que dicam in seq. cautela.

¶ cclj.

¶ Cautela qn̄ partes inter se conuenerunt quod
per instrumentum tm̄ probetur debitum.

Ubitari pōt an valeat pactum
qd̄ non possit probari debitū nisi ꝑ
instrumentum: vt glos. notabilis. in
auten. vt sine ꝓhi. matres debi. ⁊ cre-
di. §. q̄ ꝟo. in gl. magna post mediū.
col. vij. tenet expresse qd̄ non. et eā ibi approbant
Angel. Cyn. Barto. Bald. in. l. pactum inter here-
dem. ff. de pact. et ibi etiā per docto. et idem tenet
Flor. in. l. in lege aquilia si deletum. ff. ad. l. aquil.
Et idem tenet Albertus glossator in sua margari
ta. Et idem tenet Specu. in tit. de proba. §. viden
dum restat in versicu. sed quid si debitor iurauit.
qui subdit qd̄ si debitor iurauit se non probaturū
nisi per instrumentū. tale iuramentū erit seruan-
dum. per. c. si vero. extra de iureiuran. et hoc casu
dicit consilium esse vt debitor procuret testes re-
cipi officio iudicis: ⁊ sic vult qd̄ ille qui non potest
probare per testes poterit procurare: vt officio iu
dicis examinentur: ⁊ similem cautelā dedit Bald.
in. l. ampliorē. in fi. principij. C. de appella. videlʒ
qn̄ non possunt produci testes: quia alij testes sūt
publicati: vt tu non producas testes: q̄ nō posses
propter timorem subornationis: vt habetur. in. l.
per hanc. C. de temp. appellatio. et in. c. fraterni-
tatis. extra de testibus. et in clemen. testibus de
testi. cum simi. Sed cautela est vt des nomina te-
stium iudici ⁊ te absentes. ⁊ qd̄ iudex ex officio suo
eos examinet: quia cessabit causa timoris subor-
nationis. ⁊ de ista cautela Bald. dixit. in. l. si quidē
est. C. de excep. quod perpetuo tene menti in pra-
ctica. et ista cautela forte procederet et proficeret
etiam quando statutum prohibet fieri probatio-
nem per testes eadem ratione. et adde que dicam
in sequenti cautela.

¶ cclij.

¶ Cautela ꝙ in causa criminali licet non admit
tatur procurator admittetur defensor ⁊ sunt etiā
alia remedia.

Imilem cautelam soleo adhi-
bere quando quis est accusatus vel in
quisitus de crimine capitali et citat⁹
non vult cōparere forte propter timo
rem torture nec procurator potest ꝓ
eo admitti. vt. l. seruū quoq̃. §. publice. ff. de pro-
cu. et. l. pe. §. ad crimen. ff. de pub. iu. cuʒ similibus
vt tu eius procurator vel aduocatus des secrete
iudici maleficiorum nomina testium qui sciūt de
sua innocentia. et iudex ex officio suo examinet
eos. quod facere potest per. l. et si nō defendatur.
ff. de penis. l. ij. C. de abolitio. et hoc vult Barto.
in. l. j. §. si quis vult. ff. de questio. et Bal. in. l. ij. in.
fi. pe. col. cuʒ seq. C. de eden. et Saly. in. d. l. ij. C. de
abolitio. ⁊ Pau. de ca. in. l. iiij. §. si tibi. in fi. de con
ditio. ob tur. cau. ⁊ ita etiā vult Bar. in. l. iiij. §. hoc
aūt iudiciū. in. iiij. q. ff. de dam. infec. ⁊ in sua dispu
tatione q̄ incipit iudex maleficiorum. et in. l. pe. §. ad
crimen. in. iiij. col. ff. de pub. iudi. Item pro hoc fa
cit q̄ licet in causa capitali non admittatur ꝓcu-
rator vt dixi tm̄ admittatur ad instruendū ⁊ infor-
mandū iudicem de innocentia et iudex debet euʒ
audire et de veritate inquirere. l. ij. ff. de libe. cau.

et ibi hoc no. Benedictus de plumbino. in fi. qui
etiā ad hoc allegat. l. fi. ff. ad leg. iuli. de anno. ⁊ qd̄
ipse dixit. in. d. §. ad crimen. ⁊ vide ad hoc qd̄ not.
An. ro. ij. q. vj. si qn̄. §. cum aūt. in. vij. col. in fi. ⁊. xij.
Item q̄ iudex potest supplere pro reo si cōstat de
calumnia euidenti actoris vel accusatoris. vt ele-
ganter not. Inno. in. c. j. de offi. vica. quē sequitur
Bal. in. l. j. in. ij. col. in. fi. C. quō et qn̄ iu. qui dicit
hoc procedere non ex vi exceptionis sed ex vi no-
tariū. vt not. Cy. in. l. reos. C. de accusa. et ideo si ꝓ
bationes nō concludunt iudici reus est absoluen
dus lʒ ex forma statuti denegetur defensio: vt sin-
gulariter no. Bal. in rubri. C. de mann. vindi. ⁊ idē
vult Bal. in consi. cccxviij. quod incipit. a dn̄o ꝟ y.
vlti. col. in prin. qui dicit singulariter quod quādo
liquet iudici euidenter absentem nō esse culpabi-
lem eū nullum delictū cōmisisse lʒ sit contumax:
vt habetur scd̄m formam statuti pro confesso: tm̄
iudex non poterit eū condemnare per. d. l. et si nō
defendantur. et per. l. non tm̄. ff. de appella ⁊ per.
l. aditas. C. de appella. ⁊ aut. qui semel ibi perqui
sita veritate. C. quomodo ⁊ quādo iu. ⁊. l. amplio-
rem. in fi. princi. ibi nihilominus iudicem ꝑ suuʒ
vigorem ⁊c. C. de appel. immo plus dixit Innocē.
no. in. c. significantibus. in fi. de purga. vulga. qd̄ si
post confessionem et condemnationem liquet de
innocentia rei non dʒ fieri executio corporalis. et
hoc tenet etiā Bald. sequendo Innocē. in. l. vnica.
in vlti. colū. de confes. nō tm̄ poterit iudex lata sen
tentia ipsā reuocare: sed dʒ principi scribere. vt est
casus notab. in. l. j. §. fi. ff. de questi. et ibi per glo. ⁊
docto. qd̄ not. perpetuo q̄ habui de facto ⁊ feci li-
berare vnū post confessionē ⁊ sententiam latam.

¶ ccliij.

¶ Cautela pro emente bona fide rem alie-
nam vt possit illam vero domino restituere
non perdendo pretium.

I quis emit bona fide rē alie-
nam postea cognoscit rem esse alienā
⁊ dn̄s non mouet sibi litem scis quod
non potest agere de euictione contra
debitorem etiaʒ si rem restituerat ꝟo
domino. l. si rem quam. §. j. ff. de euic. quomō ipsi
emtori consuletur: vt non stet in peccato retinen
do scienter rem alienam. c. fi. extra de prescrip. et
non perdat pretium. Dic quod cautela est vt mo-
neat verum dn̄m vt illam rem ab eo petat vel sub
mittat aliam personaʒ que petat ab ipso emtore
illam rem nomine domini. vt euincat ab eo. ff. de
nego. ge. l. at qui natura. §. cum me absente. quo
casu si euincatur petere potero a venditore pretiū
alias non: vt dicit singula. glo. xxxiiij. q. ij. si virgo.
Sed remanet dubium quare non opposui exce-
ptionem cōtra petentem sine mandato domini.
Sed dicit ibi glo. quod possuʒ omittere exceptio-
nem dilatoriam. vt. l. si fideiussor. ff. manda. Item
aliud dubiuʒ potest esse quomodo emtor iurabit
de calumnia cum sciat se malam fidē habere. Re-
spondet glo. qd̄ potest dici quod sub hac forma iu
rabit. Iuro ꝙueni ad litigandum causa mei iuris
conseruandi. ff. de op. lib. l. si quis liberto. Uel po-
test confiteri quod res non sit sua: q̄ pudori suo
tenetur parcere. vt. ff. manda. l. quintus: Poterit
etiā emtor dicere quod non vult iurare de calum-
nia: q̄ esset iuramentum captiosum. vt no. Bart.
in. d. §. cum me absente. et in. l. manifeste turpitu-
dinis. ff. de iureiuran. facit ad hoc quod elegāter
po. Domi. de sancto gemi. in. c. cupiētes. in princ.
in verbo malignantiū de elect. libro. vj. Sed quo-
modo poterit actor iurare de calūnia ex quo fuit
persona supposita ab emtore. Glo. in. d. c. si virgo.
in fi. xxxiiij. q. ij. ponit istam dubitationem et non
respondet. sed pōt dici ꝙ reus qui est emtor ⁊ sup-
ponit actorem ad agendum non petet hoc iura-
mentum de calum. et valebit iudicium: quia iura
mentum calumnie potest tacite omitti licet non
expresse. vt habetur in. l. ij. §. sed quia veremur. C.
de iura. calum. et in. c. fi. eo. titu. et de ꝓdictis vide
tex. glo. et doct. plene. in. l. at qui natura. §. cū me
absente. ff. de nego. gest. Adde tm̄ vnum singulare
circa predicta videlicʒ quod cautela supradicta est
necessaria qn̄ venditor rei aliene fuit in bona fide
Sed si fuisset in mala fide q̄ scienter vendidisset
rem alienam posset emtor re sibi nō euicta ab ali
quo agere contra venditorem de euictione. vt est
casus singularis. in. l. sequē. §. fi. ff. de actio. emtio.
secundum docto. ibi. et secundum Barto. ⁊ alios.
in. d. §. cum me absente. in fi.

¶ ccliiij.

¶ Cautela ꝑ creditore habente plures debitores
qd̄ recipiendo ab vno partē alij maneāt obligati.

Uando quis hʒ tres vel qua
tuor debitores obligatos insolidū
puta in centū. si recipit ab vno pu-
ta. xxv. simpliciter non videtur ꝑꝑ
hoc ipsum soluentē liberasse a reli
quo nec dixisse debitū inter debito
res. q̄ poterit non obstante receptiōe partis ipsʒ
vel alios insolidum conuenire pro reliquo: vt pro
batur in. l. inter eos. §. j. ff. de fideiusso. et in. l. si sti
pulatus que est in prima charta. ff. de so. Sʒ si cre
ditor diceret qd̄ recipit illa. xxv. pro parte sua: sclʒ
soluentis videtur tacite ipsum liberasse a reliquo
et sic ꝙtum ad. xxv. erit liberatus ipso iure. insti.
quibus mo. tolli. obli. in princi. Quantum ad alia
vsq̃ ad centum videtur liberatus vi taciti pacti:
q̄ dicendo creditor recipio pro parte tua videtur
tacite pacisci qd̄ non teneatur vltra. ⁊ qd̄ illa. xxv.
tantum sit pars sua: vt est casus in. l. si creditores.
C. de pactis. ⁊ ibi hoc notant docto. Immo plus
ex illa receptione pro parte sua soluentis videtur
tacite facta diuisio inter alios debitores. videlicʒ
vt quilibet eorum teneatur similiter tm̄ pro par-
te sua in. xxv. vigore taciti pacti quod prodest etiā
absenti. l. ij. C. de pact. Et de hoc est casus secundū
vnam lecturam que est vera. in. d. l. si creditores se
cundum doct. ibi maxime Alberi. de rosa. Bald. et
Pau. de castro quod est menti tenendum. Q̄ prima
facie quilibet diceret contrarium videlʒ qd̄ quili-
bet deberet remanere obligatus insolidum. et ne
incidamus in istud periculum vel dubium caute-
la est quod creditor recipiat simpliciter partē de-
biti ab vno. vel si diceret pro parte sua debet adde
re saluo iure solidi. vt dicit Albe. et Pau. in. d. l. si
creditores. qui dicunt se hoc habuisse de facto. Et
subdit ibi Paulus hoc esse notandum. quia mul-
ti ignorant quid significant illa verba saluo iure
solidi. Uel potest creditor sibi prouidere ne pro-
pter subtilitatem. d. l. si creditores. ⁊ similium sibi
preiudicetur hoc modo protestando quod per re-
ceptionem partis non intendit diuidere sed ius
suum sibi saluum fore et ita sibi reseruat: vt. ff. qui
bus mo. pignus vel hypothe. solui. l. si debitor. §.
j. ſm bald. in dicta. l. si creditores in fin. qui sub-
dit quod ita dicunt omnes doctores super isto pū
cto de reseruatione. qd̄ no. tu qui es creditor plu-
rimorum debitorum insolidum. vl' habes plures

linellarios insolidum obligatosquando recipies partem solutionis ab vno.

¶ Cclv.

¶ Cautela pro mandãte cõsulente vel suadẽti cõmitti homicidiũ q̃ revocabit mandatũ consiliũ vel exhortationem vt nõ teneatur de homicidio subsecuto cõmisso a mandatario.

SI quis mandat aliquem occidi vel verberari tenetur nedum occidẽs vel vulnerans sed etiam ille qui mandauit. l. non ideo minus. C. de accusa. ⁊ habetur per bar. ⁊ alios in. l. non solum. §. si mandaro. ff. de iniur. ⁊ non solum mandans tenetur sed etiam ille qui dedit consiliũ ad hoc vt haberur in. l. furti. §. consilium. ff. de furtis et in. §. ope. instit. de obli. que ex quasi delicto nas. ⁊ per Bar. in. l. sepe. in fi. ff. de verb. sig. vbi hoc declarat. et tenetur etiam ille qui persuasit als̃ non facturum vt. l. j. §. persuadere cum ibi notaris. ff. de seruo corrupto. et habetur per glo. in. d. §. ope. Sed ponamus quod ille cui mandatum est vel cõsultum vel persuasuz diu post delinquit an dictus mandans persuadens et dans consilium teneatur Istam. q. ponit Inno. in. c. ad audientiam. extra de homicidio. qui dicit q̃ semp̃ tenet̃ nisi mãdatum sit revocatum tacite vel expresse vt q̃ fecit postea pacem cum inimico suo vel parentelam arg. l. iiij. de adimen. lega. et hoc sequitur Bart. in d. §. si mandaro. in. iij. col. in prin. ver. quero mandaui tibi. Item tenet Pau. de castr. in. l. sancimus C. de testa. facit quod no. Bar. in. l. j. qui alienam §. is putat. ff. de acqui. heredi. et Lud. de ro. tenet ibi contrariũ per glo. in. d. §. ope. qui tamẽ loquit̃ solũmodo in persuadente. de quo vide per doctores in. d. c. ad audientiã extra de homicidio. Cautela est ergo vt omnino mandatum revocetur expresse ⁊ notificetur illi qui debebat cõmittere delictum fm Innocen. et doc. in. d. c. ad audientias de homici. Sed dubitari potest circa predicta si mãdatum est ad maleficium committendum aut datum consilium vel persuasum quomodo poterit revocari ⁊ cui debet intimari. dicit Innocen. in dicto. ca. ad audientiam. de homici. q̃ periculũ est si intimet ei de cuius morte tractatur. et ideo dicit quod cautela est vt intimetur sibi. tamen pso̱na est nominanda. et hoc etiam tenet Bald. in. l. mandatum in penul. questione in fine. C. manda. facit ad hoc tex. cum glo. in. c. si sacerdos. et quod ibi not. extra de offi. or. ⁊ glo. singu. in. cle. in verb. detrahant de priuilegiis. Sed de consilio et psuasione que est menti mandatarij impressa quomodo poterit revocari cũ iam fixa sedeat in animo. Dic satis est dissuadere inp̃tum dissuaderi potest nec vlterius consulens vel persuadens tenebitur si postea delinquatur. vt not. elegãter Inno. in dicto. c. ad audientiam. extra de homici. et Bald. in dicta. l. mandatũ prope finem. C. manda. et canoniste. in dicto. c. ad audientiam. extra de homici.

¶ Explicit tractatus cautelarum dñi Bartolomei Cepolle iuris vtriusq̃ doctoris excellentissimi.

¶ Cautele Thome Ferratij de aduocatis de Bria iuris vtriusq̃ doctoris.

¶ j.

¶ Cautela pro illo qui est de terris ecclesie vt possit legitimari ab imperatore.

ANtiqua et moderna iuris prudẽtia inter se altercata est nunquid papa qñ̃ non disponit in radice matrimonij habeat potestatem legitimãdi in terris imperij ⁊ ecõtra. an imperator possit legitimare in terris ecclesie. Et omissis fundamentis que hinc ⁊ inde adducũtur cõmunis opinio est q̃ cũ inter eos distingere sint potestates q̃ papa non possit legitimare in terris imperij nec ecõtra ipse imperator in terris ecclesie. prout tz Bal. in. l. j. C. de iur. aure. anulo. vbi dicit q̃ ita alias cõsuluit: ⁊ q̃ ista est veritas tenet idem Bald. ⁊ Saly. in prohemio. C. Bal. in. l. cam quam. in. vj. col. ver. concludit esse questio. C. de fideicõ. et in consi. cxxvij. incip. punctus questionis talis est. in. j. pte. pe. de anch. in cõsi. mihi. cccxx. incip. primum dubiũ non est nouum Franci. de cur. in consi. lxxiij. incipi. sup memorata facti narratione. in. xxiij. col. ver. quarta differẽtia Alex. in consi. lxvij. incip. consideratis his que in themate narrantur. in vlti. col. ver. insuper aliter ad aliam facultatem. in. j. volu. vbi dicit q̃ ista est communis opinio et q̃ ab ea in iudicando non est recedendũ glo. ⁊ doc. vbi precipue cardinalis Alexandri. in. c. per venerabilem. §. quod autẽ. in. lxvij. col. ver. glo. ij. recitat quatuor opiniões. extra qui fi. sint legi. Pone modo q̃ tu qui es de terris ecclesie velles legitimari pura in preiudicium legitimoz ⁊ naturalium q̃ princeps non potest facere de potestate ordinaria ipse enim non legitimat stantibus legitimis ⁊ naturalib'. vt. §. si quis igr. et. §. illud tñ. et. §. generaliter. aut. qui. mo. matu. effi. sui. vnde dixit Bal. in. c. filij̃ nati. si de feu. fue. controuer. quod imperator legitimans spurios stantibus legitimis et naturalibus est vnũ pecus non habens pre oculis iustitiam publice honestaris. nec considerans p̃ solas nuptias conseruari elegans genus humanũ. vt in aut. de nup. in prin. hinc est q̃ dixit Bald. in. l. cum filiussa. ff. de testa. mili. ⁊ in aut. preterea. C. de naturali. libe. ⁊ Pau. de cast. in. l. gallus. §. et quid si tantum. in fi. ff. de libe. et postbu. et in suo consi. ccxxj. alias. cccxiij. incip. sup eo. quo primo loco queritur. in. iiij. col. quod comites sacri palatij̃ habentes generalẽ potestatem legitimandi non possunt legitimare in preiudiciũ legitimorũ et naturalium: vt etiã late tenet Alex. in consilio. lxij. incipi. visa legitimatiõe facta de dña Marmozina. in. vj. col. ver. ñ. ratio ẽ. in. ñ. volu. Et latius Franci. de cur. in consi. xix. incip. viso priuilegio serenissimi imperatoris Feb. in. v. col. ver. circa tertiũ quesitum. vsq̃ ad fi. q̃ in generali cõcessione non veniunt ea q̃ nõ possunt fieri nisi de plenitudine potestatis. vt not. dixit Inno. in. c. innotuit. de elec. Inno. et Jo. an. in. c. duditũ. de deci. Bal. in. l. bonoz. la. ñ. in. ñ. no. C. qui admitti. Ang. in. l. bene a zenone. C. de quadr. prescrip. Pone modo vt̃ superius dictum est q̃ tu qui es de terris ecclesie velles legitimari pura. in preiudiciũ legitimoz et naturaliũ quo casu opus est vt dixi q̃ adeas papã qui in hoc non vult te exaudire: q̃ nõ vult reputari vnum pecus sed forsitan intentionem tuaz posses consequi per viaz imperatoris nisi obstaret tibi defectus iurisditionis. Quero quo facies ad hoc vt imperator valeat te legitimare ⁊ q̃ talis legitimatio porrigat effectus suum in terris eccl̃ie. Dic q̃ cautela est q̃ facias te scholarem q̃ cũ oẽs scholares in studijs publicis studentes sint sub speciali protectione imperatoris. vt in aut. habita. §. dignũ quoq̃. C. ne fil. pa. ipse imperator hz̃ potestatẽ legitimandi ipsos scholares eriaz si sint de terris ecclesie. tanq̃ suos filios speciales. ita notabiliter dixit bal. in. d. aut. habita. in. ij. col. per tex. ibi. C. ne fil. pro pa. q̃ dictum refert ⁊ sequit dicens esse notandũ Philip. Franc. in. c. si duob'. §. deniq̃. in. j. col. de appel. Et prepositus mediola. nũc cardi. Alex. meretissim'. in. c. p venerabilẽ. in. crir. col. extra q̃ fi. sint leg. Et adde q̃ Bal. in pposito nr̃o. in. d. aut. habita. per tex. ibi dicit aliud notabile verbũ q̃ hz̃ habeam⁹ q̃ de iure canonũ quis possit appellare ad papaz omisso medio. vt. ij. q. vj. ad romanã. ⁊ ea. q. c. quis quis. glo. et Jo. an. in. c. ro. de appel. in. vj. et doct. in. d. c. si duobus. §. deniq̃ extra. co. ti. et similiter possit omisso medio appellari ad legatũ de latere vt no. in. c. j. de offi. lega. ⁊ similiter ad patriarchã. vt no. Host. Inno. ⁊ Pãor. in. c. antiqua. de priui. et glo. xxij. dist. renouãtes. et Spec. in co. ti. §. non tenemus. ver. sed nunquid in fi. quicquid reuocant Jo. an. et do. Anr. in. d. c. antiqua. tñ secus est de iure ciuili: quia non potest omisso medio appellari ad principem. vt. l. imperatores. ff. co. et not. Bar. in. l. j. §. si quis in appellatione. ff. eo. dixit mirabiliter Bal. in. d. aut. habita. q̃ istud nõ procedit in scholaribus. q̃ cum imperator de speciali gratia sponte se offerat ad defensionem scholariũ. vt ibi in text. in ver. defendamus. hac de re ipsi possint appellare ad imperatorẽ omisso medio q̃ dictuz refert ⁊ notandum putat Philip. Fran. in. d. §. deniq̃. et. Ebb. in sua disp. inci. Sandolphus clericus. in. xvij. col. ver. scõm dictũ q̃ tz ad imperatorẽ et car. Alex. in. c. dilecti filij̃. el. ñ. in. iij. col. ver. vnũ tñ singulariter tene menti. extra de appel.

¶ ij.

¶ Cautela pro notarijs ad convertendum legatum vsufructus in legatum proprietatis et quod testator non aduertat.

SEnit indies q̃ testatores i suis testamẽtis relinquũt vel proximis suis vel alicui alteri p̃sone vsuz vel vsumfructũ alicuius rei. aliã p̃sonã instituunt heredẽ vniuersalem quo casu indubitati iuris est q̃ vsus vel vsufructus illius rei est ipsius vsufructuarij̃ proprietas vero est ipsi⁹ heredis. vt in. §. vsufructus. instit. de vsufruc. qui vsufructus postea finitur per mortem ipsius vsufructuarij̃ et consolidatur cum proprietate. vt. l. antiquitatem. ⁊. l. corruptionem. C. de vsu ⁊ habi. et. §. finitur. iuncto. §. si. iusti. de vsufruc. Tu autem tabellio qui rogatus es conficere simile testamentum in quo vsufructus puta alicuius fundi relinquitur alicui persone si vis tali persone benefacere. hoc est q̃ tale legatum vsufructus conuertatur ⁊ trahat secum proprietatez. et q̃ testator non aduertat. Cautela est q̃ qñ in testamento dixisti. Item legauit vxori sue vsufructuz talis fundi ipsa existente casta: et honesta et abs̃q̃ marito pro ut communiter talia verba ponuntur subiungas grauando tamen ipsam q̃ non possit ipsum fundum pignorare: vendere: nec alienare. nam istis verbis testator penitus non aduerteꝛ

immo credet qđ per talia verba confirmetur intē
tio sua.s.qđ post mortē vsufructuarij vsufructus
reuertatur ad suū heredem.Tñ ista verba qđ non
possit vendere:pignorare: nec alienare hñt istam
naturam qđ intelligitur non solum legatus vsu-
fructus verumetiā ipsa ꝓprietas ista fuit elegans
et singularis decisio Bal.in.l.proculus.ꝑ text.ibi.
ff de vsufru.quam pro singulari refert et sequitur
Ro.in suo consi.ccvj.incip.licȝ de cōmuni conclu-
sione.in.ij.col.ver.tertio ista.et Alexan.in.l.si con
stante.in prin.ff.solu.ma.Et idem sentit bar.in.l.
et hac scriptura.in.ij.col.ver. Sed contra ꝑdicta.
ff.de dona.et Bald.in.l.vbi adhuc.in.j.col.ver.ibi
alienandi.C.de iure dot.ꝛ expresse Raph.Fulg.in
suo consilio.xiij.incip. circa primū cōsultationis
effectum.in fi.col.ver.in.ij.consultatiōis articulo
ꝛ expresse Socin.in suo consi.cxxj.cōputatis con
filijs Maria.patris sui incip.in presenti cōsulta-
tione de pluribus satis cōfuse queritur in vltima
col.in ver.Sȝ in casu nr̃o videtur oriri pulcra dif-
ficultas vbi dicit se ita alias vidisse consultum per
insignem doct.do.And.Barba. sequitur Philip.
Corne.in consi.lxiij.incipi.in casu presentis con
sultationis.ver.ꝛ licȝ postea fuerint mihi ostensa
in.iij.volu.et Francis.de crema in suis singu.sin-
gulari.xxvj.incipi.maritus legauit vsumfructū.lȝ
Ro.sibi cōtrarius tenuerit oppositū ꝛ male.in.l.
donationes in concubinā.§.species.ff.de dona.

¶ Secunda cautela est si vis ꝙ legatum
vsufructus trahat secū legatum proprietatis ꝛ ꝙ
testator non aduertat qđ in testamento nō dicas.
Item legauit vsumfructū talis fundi:sȝ dicas itē
legauit tali persone talem fundū ad vsufructuan-
dum seu ad alimenta qꝛ per ista verba hoc modo
cōcepta intelligitur legatus nō solum vsufructus
sed etiā ipsa proprietas adeo qđ legatum est per-
petuū ꝛ transmissibile ad heredes.iste est casus.et
ibi no.Bar.Ang.Pau.de cast.et do.Jaso. reproba
ta ibi opi.glo.et Oldra.in.l.cum hi.§.si vni.ff.de
transac.Bar.in.l.libertus.la.j.de alimen.et ciba.
lega.Bar.ꝛ alij per tex.ibi.in.l.donationes in con
cubinā.§.species.ff.de dona.Cy.Bal.Saly.in.l.si
mulier.C.de iur.do.Alexā.in suo cōsi.pe.incip.vi-
sis verbis testamēti.circa fi.in.ij.volu.Et istud si-
militer hȝ locū et procedit si sit dictum.Itē lega-
uit fundū in gaudimentum:qꝛ similiter intelligit
legata proprietas prout singulariter dixit Bal.in.
l.si habitatio.§.sed si sic.ff.de vsu ꝛ habi.quē refert
et sequit do.Jo.in.d.l.cum hi.ff.de transac.et quē
sequit Fran.de crema.in suis sing.singulari.xxxij.
incip.Lego vxori mee.et prout tenet Ang.in aut.
hoc locū.circa fi.C.si secun.nul.nupse.lȝ Flo.in.
d.l.proculus.ff.de vsufruc.dicat ꝙ multi ita con-
suluerunt sed qđ ipse noluit se subscribere faciens
quandam suā distinctionē quod aut erāt instituti
penitus extranei.ꝛ tunc intelligatur legata ꝓprie
tas.Aut erant instituti filij ꝛ sic persone predilecte
a testatore.ꝛ tunc secus quē refert et sequitur Ce-
pol.in suo tractatu serui.vrb.predi.in Rubrica de
prima serui.mista.Ad vnū tñ aduerte ꝙ in ipso le
gato nō facias mentionem de vita vsufructuarij
videlȝ dicendo. Itē reliquit vxori sue vel tali per-
sone talem fundū ad vsufructuandum:vel ad ali-
menta vel in gaudimentum toto tp̃e vite sue. Ad
hoc ne intremus in illam questionē quā dicit so-
lennis doc.do.Pau.de monte pico.q nūc Papie
ordinariam de sero legit in sua eleganti Repe.§.
tytia cū nuberet.l.tytia cum testamento.de lega.
ij.euenisse in ipsa ciuitate Papie.Quidā magnifi-
cus do.Joan.Marcus de Belcredo habens duos
filios.videlicȝ Gerardum ꝛ zachariam.qꝛ forsitan
plus amabat Gerardū prelegauit ei partē castelli
et turrim quam habebat in quodam loco mōtis
alti postmodū mandauit qđ in dictis bonis prele
gatis non debȝ ꝛ ipse Gerardus molestari nec in
quietari sed qđ ipsa teneret haberet et possideret
toto tp̃e vite sue ꝛ ita habuit.Postea mortuus est
ipse Gerardus relictis filijs suis heredibus dubi-
tatū fuit an istud prelegatum fuerit trāsmissibile
ad heredes ipsius Gerardi an vero per mortē es-
set finitū ꝛ sic deberet reuerti pro parte sua ad za-
chariam fratrē refert qđ pro parte zacharie vidit
consultum ꝑ solennes doc.Fran.de cur.Jo.de pu
teo.do.Lanzello.deciū.do.Daniel.Landol.et do.
Ambro.de Opizonibus.tunc ducalem questorem
moti:qꝛ per illa verba gaudeat et possideat toto
tp̃e vite sue videtur testator limitasse legatum ad
vitā tm̃ ipsius Gerardi adducentes tantūmodo
decisionem Bal.in.l.j.circa prin.C.de fruc.ꝛ litis
expen.vbi dixit Bal.quod lȝ ista verba vtendum ꝛ
fruendū non restringant concessionē pleno iure
factam tñ istud non procedit vbi diceretur invita
In contrariū refert plures etiā consuluisse addu-
centes decisionem Pau.de ca.in suo consi.mihi.
cclvj.incip.qđ dicta substitutio.i pe.col.decidētis
qđ si testator relinquat matri sue fundum seu ali-
qua alia bona ꝛ postea adijciat vt possit viuere et
de eis vti et frui ꝛ de illis se sustentare quousꝗ vi-
uat qđ per ista verba non restringitur legatum qꝛ
ista verba respiciunt causam non autem legatum
ideo verba adiecta legato in fauorē legatarij non
restringunt legatum. vt.l.iiij. et ibi not.Barto.de
alimen.ꝛ ciba.lega.et dicta.l.donationes in cōcu
binam.§.species.ff.de donatio.ꝛ.l.fina.ff.de vsu-
fruc.ea.re.q vsu consu.ꝛ tradit.Ro.in cōsi.ccccciij.
incipien.diligenter inspectis. Modo illa ꝟba qđ
Gerardus deberet pacifice possidere toto tp̃e vite
sue fuerunt apposita in fauorē suū ergo non ꝺñt
restringere legatū.iuxta.l.qđ fauore.C.de legi.ꝛ.l.
legata inutiliter.ff.de adimē.lega.vnde dicebant
decisionem Bal.in.d.l.j.fore falsā.Ad hoc ergo vt
varietatem doctorū fugias sis cautus non facere
mentionē de vita ipsius vsufructuarij. Et licȝ ista
quo ad mundū sint pulcerrima et suo loco et tp̃e
possent tibi non mediocrem afferre vtilitatem tñ
ꝗtum ad aīam essent pernitiosa si ipsis vtereris
voluntate testatoris existente in contrarium.

¶ iij.

¶ Cautela pro illo qui tenetur iurare ser-
uare statuta quod licȝ iuret ꝛ non obseruet
propter hoc non sit periurus.

COmmuniter ꝑ ciuitates italie
extāt statuta qđ rectores ꝛ iudices eun
tes ad gubernandā ciuitatē teneātur
iurare seruare statuta q casu certū est
qđ tale statutū valet ꝛ tȝ qꝛ etiā talia iuramēta pre
stant de iure cōi.vt l aut.iusiurandū qđ prestat ab
his.per totū.et in.l.rem nō nouā.ꝛ aut.hodie.C.
de iudi.ꝛ.c.veniētes.de iureiur. Tu aūt qui vadis
Rector vel iudex ad aliquā ciuitatē ꝛ teneris iura
re seruare statuta si vis facere ꝙ nō obstante iura
mēto si contingeret te facere ꝯ aliqđ ex ipsis statu
tis nō incurras in periuriū.Cautela est qđ facias
ingressū tuū in die feriata in honorē dei ꝛ illa eadē
die iures seruare dicta statuta:qꝛ dato qđ postea
nō obserues ꝑꝑ hoc nō eris piurus ita pulcre ꝛ in
specie dixit Lanfranc.de Oriano.in sua repeti.c.

qm̃ cōtra.circa fi.prin.extra de ꝓba.dicēs ꝙ vbi re
ctor ciuitatis ingredit officiū suū in die feriata et
iurat seruare statuta vt moris est ꝙ tale iuramen
tū nō valet.Et ille tanꝗ nō iurauerit poterit cō-
trauenire.motus ꝑ.c.j.de ferijs. quo cauet quod
oīa iuramēta prestita in die feriata in honorē dei
regulariter nō tenēt.Et per hoc aliqñ dixi ꝙ cū
eueniret ꝙ aliqs scholaris in diebus festis in ho-
norem dei obuiaret notario vniuersitatis nostre
dicebat ei dñe notarie memētote ponere me in
matricula q notarius habito noīe et cognomine
suo deferebat ei iuramentum de seruādo statuta
ꝛ de parendo dño rectori iuxta formam statutorū
nostre vniuersitatis.nam dicebam quod tale iu-
ramentum nō tenebat ꝛ sic cōtrauenīedo nō cade
bat in periuriū et similiter dicebā de rectoribus
nostrorum iuristarum qui hic padue in die sancti
laurētij sumūt caputiū ꝛ illo eodem actu iurāt ser
uare statuta vel per lr̃as Ducales non sit cautum
ꝙ plus illa die quamvna alia debeant sumere ipȝ
caputium ꝛ illo eodē actu iurare vt.s. ꝙ lȝ postea
nō obseruent ꝑpter hoc nō sunt piuri:qꝛ cum ta-
le iuramentū sit cōtra canonū dispositionē sum
tū sequit ꝙ nō habet ligandi ptātem.

¶ iiij.

¶ Cautela ꝙ deceptus etiā citra dimidiā iusti ꝑ-
tij possit rescindere contractum vel petere supple
mentum iusti pretij.

REgula est in iure ꝙ cōtraben
tibus licitū est naturaliter inuicē
se circūuenire ꝛ inuicē se decipere ꝛ
ꝙ plus valet minori ꝑtio emere et
qđ minus valet maiori ꝑtio vēde-
re vt dicit tex.in.l.in cause.la.ij.in fi.
ff.de mino.§ in.l.itē si ꝑtio.§.quēadmodū.ff.loca.
qđ tñ sano mō est intelligēdū dūmō ꝙ talis dece-
ptio nō trāscēdat dimidiā iusti ꝑtij:qꝛ tūc decept'
pōt petere vel rescissionē cōtractus vel supplemē-
tū iusti ꝑtij vt no.in.l.ij.C.de rescindē.vendi.et in
c.cū dilecti.ꝛ in.c.cum causam.de em.ꝛ vē.Et sic li
cet interuenerit deceptio citra dimidiā iusti ꝑtij ꝛ
dolus nō dederit causā cōtractui vel inciderit in
ipȝ ꝯctū ipē cōtract' remanet firm' ꝛ validus ꝛ ta
lis deceptus citra dimidiā iusti ꝑtij nō pōt de ali-
quo cōquerivt no.in locis ꝑallega.iūctis his q ha
bent in.l.elegāter.ff.de dolo.ꝛ in.l.si qs cū aliter.ꝺ
verb.ob.Tu autē qui fecisti contractū in quo es
deceptus circa dimidiā iusti pretij ꝛ sic ꝑ ea q supe
rius dicta sunt contractus est firmus ꝛ validus si
vis posse facere etiam in foro ciuili de duobus al-
terū vel habere rescissionē ipsius cōtractus vel cō
sequi ipsum supplemētū iusti pretij.Cautela est vt
conuenias via ordinaria aduersariū tuū in iudi-
cium narrando ꝛ exponendo petitionē tuā iuxta
formā quā tradit Bar.in.d.l.ij.C.de rescindē. ven
di.lite postea contestata tp̃e quo ꝑducunt positio
nes facias aliquas positiones petēdo officio iudi
cis aduersariū tuū debere cogi eis per credulitatē
suam respondere confitendo vel negando inter
quas inseras vnā q sit istius tenoris.ꝙ ipse aduer
sarius est vir bonus vel facias qđ iudex officio suo
ipm̃ interroget an sit vir bonus vel ne iuxta.l.vbi
cūꝗ.ff.de interroga.actio.ꝛ iuxta.c. cum Joānes
eremita.post medium.de fi.instru. Nā interroga-
tus qđ debeat r̃ndere nūquid sit vir bonus vel ne
in eternum nō respōdebit qđ nō qđ hoc mō alle-
garet ꝓpriā turpitudinē.immo iudex posset ipm̃
repellere iuxta.l.cōgruit.ff.de offi.ꝑsi.Si aūt r̃nde-
bit qđ sic qđ est vir bon' et ꝓbus vel qđ reputat se
ita eē tūc habes intētū tuū qꝛ iste cogit facere de
duob' alterū.aut restituere tibi rē tuā restituto si-
bi ꝑtio habito vel supplere iustū ꝑtiū:qꝛ id qđ di-
cimus qđ licitū est cōtrahētib' tā in foro ciuili ꝙ
in foro canonico inter se decipe citra dimidiā iu-
sti pretij tñ istud nō hȝ locū nec cōuenit bonis vi-
ris ista est glo.not.in.l.semp in cōtractibus.de re
gu.iur.quā singularē reputat Bal.in.c.si ꝓponēte
de rescrip.ꝛ in.c.quāto in.ij.col.de iu re.et in aut.
ad hec in peñ.col.C.de vsur.ꝑ quā in terminis di-
xit Joā.de ana.i.c.in ciuitate.i.viij.col.ꝟ.vlt.ꝑ ista
ꝑte adduco glo.or.extra de vsur. ꝙ cōsulēdo apud
ferrariā tradidit istā cautelā ꝙ fierēt certe positio
nes inter qs esset vna ꝙ emtor esset bon' vir qꝛ si
r̃nderet ꝙ sic tu habebis intētionē tuā qꝛ eram' i
casu.d.glo.l.sp in cōtractib'.Subiūgēdo ꝙ ita fu
it factū ꝛ ꝙ ita fuit obtētū quē seqt do.Jas.i.l.pe.
in.ij.col.ver.adde tñ.C.de pac.ꝛ l.§.alie.l.xxiij.co.
ver.ꝛ aduerte ꝙ ꝗuis ꝯtrahētib' insti.de actio.bñ
facit ꝑ hoc qđ pulcre dixit Bal.in.c.cū causā.i fi.
de testi.ꝙ cōsciētia idē est ꝙ bon' vir ꝛ q nō licent
in foro cōsciētie nō licēt etiā bono viro.Sȝ in foro
cōsciētie nō est licitū cōtrahētib' inter se decipere
ergo nec bono viro subdēs q vadit ergo aīa mer-
catorū:ꝛ qđ in foro ꝯscie nō sit licitū inter se decipe
rȝ do.Ant.ꝛ ibi do.Abb.in.ix.q.in.c.qꝛ plerꝗ. de
immu.eccle.do.Ant.in.c.cū causā. de em. et ven.
Inn.ꝛ do.Ant.in.d.c.in ciuitate. de vsur. vbi late
Jo.de ana.i.vj.col.do.abb.in.c.j.in prin. de em.et
late etiā Salyce.in aut.ad hec in.xij.q.C. de vsur.
hinc est qđ dicit canō qđ inter emētē ꝛ vendentē
difficile est qđ nō interueniat petm̃ vt hr̃ de pe.di.
v.qualitas Ad vnum tñ est aduertendum qđ licet
ista cautela sit pulcra tñ aduersarius si nollet non
posset cogi r̃ndere tali positiōi siue interrogatio-
ni nunquid sit bonus vir vel ne qꝛ si dicit qđ non
allegat ꝓpriam turpitudinem quam detegere ne
mo cogit iuxta ea q habent in.l.trāsactiōe finita.
C.de trāsac.ꝛ per gl.bar.ꝛ alios in.l.q iurasse.§.si
pater.ff.de iureiurā.si vero dicit qđ sic incidit in ca
sum.d.glo.et sic in quācunꝗ partē se voluit inci-
dit in laqum ex quo sequit qđ positio est captiosa
cui positioni seu interrogationi captiose nemo
r̃ndere tenet.vt no.glo.in.c.si post ꝑstitū in verbo
rōnabili causa.de cōfe.l.i.vj.ꝛ Pau.de ca.vbi decla
rat que dicatur positio captiosa in.l. controuer-
sia.ff.de transac.Bal.in.l.ij.§. quod obseruari.C.
de iur.calum.Lanfrā.de oria.in repe.c.qm̃ cōtra.
in verbo responsionis.in.ij.col. versi. septima re-
gula est extra de proba.nam alicui non est inijciē
dus laqueus vt dicit text. c. de viduis.el secūdo.
xxvij.q.j.

¶ v.

¶ Cautela ad euadēdū a tortura ꝛ a morte iudi-
ciatū legitimis indicijs qđ homicidiū cōmiserit.

ACcidit quotidie qđ quis incul-
patus de homicidio vigore indiciorū
cōtra ipm̃ laborantiū ponit ad tortu
rā ꝑpter cui' afflictionē cogit dicere
veritatē ꝛ sic ꝯfiteri se cōmisisse ipȝ de
lictum qua cōfessione stāte mediante postea sua
perseueratiōe seu ratificatiōe facta ad banchum
officij iuxta no.per bart.in.l.j.§.diuus seuerus.ff.
de questio.ꝛ per Cy.Saly.ꝛ alios in.l.ij.C.d custo.
reorū cōdēnat ꝑ iudicē ad mortē.reuoco ergo in du
bium an si aliquis cōmisit homicidiū de quo non
possit cōuinci ꝑ claras ꝓbatiōes sed bñ cōtra eū
laborāt indicia ꝑpter q si a iudice ponet ad tortu

ram dubitat φ eam nõ poterit tolerare, sed opus
erit cõfiteri veritatem nũqd erit dare cautelã qõ
talis indiciatus indicijs ad torturã sufficiẽtibus
euitet ꝛ torturã ꝛ mortem dic φ sic.s.qõ iste incul-
patus cõfiteaẽ verũ esse φ interficit illũ talem de
quo queriẽ ꝛ postea subiũgat qõ interfecit ꝑpter
defensionem suã necessariã: qꝛ ꝑ istã cõfessionem
hoc mõ qualificatã lꝫ ipse reus de defensione ali-
quid nõ ꝓbauerit euitabit ꝛ torturam ꝛ mortẽ et
oẽm aliam penã corpalẽ de tortura pꝫ qꝛ effectus
torture est ad hoc vt reus confiteaẽ id:de quo qriẽ
vt.j.diceẽ sed iste reus confitẽdo absqꝫ tortura ces-
sat effectus torture de morte vero ꝛ alia pena cor-
porali quod euiteẽ ꝑ cõfessionẽ qualificatã ꝑut.s.
dic quod istud fuit stupẽdũ dictũ do. Abb.in.c.au-
ditis.in pe.co.versi.sed contra p̃dicta.de p̃scrip.
qõ dictũ ibi refert ꝛ sequiẽ Fely.e.c.dicẽs tale ꝟbũ
non reperiri alibi ꝛ apud modernos practicos es-
se:in summo cultu quod lꝫ aliqs confiteaẽ se inter
fecisse hoiem sed fecisse ꝑpter suam defensionem
necessariam φuis de defensiõe aliqd nõ probaue
rit tñ vigore istius cõfessiõis qualificate non pote
rit corpaliter puniri quam opi.seqũedo do.abb.
tenet idem Fely.in.c.cum venerabilis. in.iiij.col.
versi.ij.nota.de excep.et in.c.significasti.el. ij.in.v.
col.versi.et interim vnũ tene menti.de homi. vbi
silr dicit tale dictum reperiri alibi.et in.c.afferte.
in.v.colum.versi.ꝛ rñderi põt de eo qõ scribit do.
Abb.de p̃sum.Dicens silr istud dictum esse singu-
larissimũ.Seqtur Alexã.in.l.nõ solũ.§.sciendum.
ff.de ope no.nuntia.vbi dicit istud dictum esse si-
gnanter no.Soci.in repe.l.j. in.iiij. col. de vulga.
et pupil.vbi extollit et ipse istud dictum. do.Abb.
dicẽs esse multum notanduꝫ do. Jas.in.l.vt vim.
in.iiij.col.de iusti.ꝛ iur.dicens istud dictũ do.abb.
al's in practica sibi fecisse magnũ honorem sequi-
tur Berta.in suo repto.in verbo.cõfes.hꝫ vim snie
ver.xxij.q incipit.cõfessio.φ fecit ad defensionem
dicẽs hãc esse singularem limitationẽ ad dictum
Bar.in.l.aurelius.§.ideꝫ quesiit.de lib. lega.ꝛ idẽ
Berta.in verbo inqsitus. ver.viij.incipiẽte inqsit'
rñdit quod occidit vbi silr dixit φ istud dictuꝫ do.
Abb.est ꝑpetuo notandũ.Non obstat modo deci-
sio Bar.cõiter approbata in.d.l.aurelius. §. idem
quesiit.de libe.lega.volens φ si aliquis in iudicio
confiteaẽ se interfecisse hoiem sed fecisse ob suam
defensionem necessariã põt licite ꝑ iudicẽ condẽ-
nari vigore sue confessiõis qꝛ inq̃tum dicit se oc-
cidisse statur sue confessioni inq̃tumvero dicit ad
suam defensionem non crediẽ nisi aliter ꝓbet qꝛ
quotiescũqꝫ confitẽs hꝫ p̃sumtioneꝫ iuris contra
se vt est in casu nr̃o per.l.j.ꝛ.ij.ff. de sicca. et per.c.
j.de presum.tunc confessio qualificata potest in ꝑ
te acceptari: in parte sperni quam sniam simili-
ter tenet Bal.in.l.vnica.in.viij.col.ver.denuo que
ro de questiõe quotidiana.C.de confes.et in.l.ij.
C.de dona.ante nup.et Pãhor.in.c.bone.el.ij.in.
fi.de postu.prela.et Alexan.post alios in.l.j.§.si qs
simpliciter ver.ex predictis infertur de verb.obli.
quia respondet do.Abb.quod fateẽ φ taliter cõfi
tens debeat puniri:sed tñ non capitaliter. Primo
qꝛ probationes in criminalibus dñt esse clariores
luce meridiana.vt.l.sciãt cuncti.C.de ꝓba. cano-
nizata.ij.q.viij.sciant cuncti.sed cũ in casu nr̃o nõ
sit nisi sola cõfessio qualificata vt.s̃.sequitur φ ꝓ
batio non est clarissima ꝑut requiriẽ.scdo qꝛ dato
φ cõtra taliter ꝯfitẽtẽ laboraret vrgẽtissima p̃sũ-
tio tñ ex p̃sumtionibus ꝛ indicijs qñtumcũqꝫ vr-
gẽtissimis nõ debet qs capitaliter puniri.ꝑut fuit
dictum singulare lꝫ vulgatum Innocen.in.c.quia
verosimile.de presum.de quo dicto fit mentio per
scribentes in varijs locis p̃cipue per omnes in.c.
afferte extra co.de p̃sum.ꝛ per Pau.de ca.vbi pul-
cre loquiẽ in cõsi.mihi.c.xxxvij.incip.visa inquisi-
tiõe suprascripta.in vlt.col.ꝛ ꝑ Cepol. in consi.vj.
inci.veritas primi dubij.in.iij. col.ꝛ in cõsi. xxxix.
incip.Baptista meoni.in.ij.col.et ꝑ Gãdi. in suo
tractatu malefi.in rubri.de presum.et indici.et q.
cõdẽ.seq.pos.vbi dixit φ oẽs doc.q tpe suo erãt bo
nonie ita consuluerunt.Non ob.si dicaẽ qõ ꝑpter
hoc iste taliter confitens nõ euitabit torturaꝫ: qꝛ
iudex audiens istã suã cõfessionẽ qualificatã.vt.s.
torquebit eũ ad hoc qõ debeat dicere veritatẽ:an
interfecerit illũ cã principaliter offendendi:an ve
ro principaliter cã se defendendi qꝛ dico quod istõ
non potest facere iudex ex eo qõ illa iura q volũt
qõ ex indicijs ꝛ presumtionibus cõtra aliquẽ labo
rãtibus et arbitrio iudicis sufficientibus ille talis
debeat subijci tormentis cã veritatis eruende.vt.
ff.ꝛ.C.de questio.ꝛ.c.cum in cõtẽplatione. de reg.
iur.in antiquis.et.c.nõ solẽt.ij.q.vj.habent locũ ꝛ
procedũt in indicijs et presumtionibus facti non
autem in presumtionibus iuris. nam presumtio
iuris dicitur liquidissima probatio vt est glo. que
reputatur singularis in.l.si tutor.C.de peri.tuto.
per quam dicit ibi Bal.quod si lex vel statutum re
quirit probationem liquidã ille dicitur liquide ꝓ
bare qui probat per presumtiones iuris cui est cõ
similis glo.in.l.ij.et ibi no.Ange.C.de peti. here.
Jmo.in.l.quesitũ.ff.de re iud.Ange.Ro.ꝛ Alex.in.
l.j.per tex.ibi.C.de test.mili.Modo habeo qõ de-
licta presumuntur facta alo nocẽdi ꝛ offendẽdi.vt
no.glo.in.l.si nõ conuicij.C.de iniur.quã notabi-
lem dixit Cepol.in consi.xxix.incip. viso processu
cause sup homicidio.in.j.col.ꝛ Flo.in.l.j.§.cũ arie
tes.ff.si quad.pau.fe.dica.ꝛ oẽ maleficiũ presumiẽ
in dubio iniuste factũ ex quo est de genere ꝓhibi-
tor.vt.l.j.C.de sic.ꝛ.c.j.de p̃sum.ꝛ vt ponit Bal.in
c.sicut nobis.in fi.de re iudi.ꝛ Alex.in consi.cxj.in
cip.ponderatis verbis.in.j.colũ.in.j. volu. stante
ergo hoc quod presumtio iuris dicatur clara et li
quida probatio:ꝛ φ delictum presumatur factuꝫ
cã principaliter nocẽdi et offendendi sequitur qõ
cum iste cõfiteatur se interfecisse hoiem: lꝫ addat
ad sui defensionem φ clare probatum sit propter
presumtionem legis.istum talẽ cõmisisse illud ta-
le delictum.et per consequens iste reus nõ debet
posse subijci tormentis quia quotiescunqꝫ malefi
cium est clare probatũ cõtra aliquẽ ille talis vigo
re illius maleficij nõ potest torqueri:quia ad tor-
turam solũmodo deuenitur in subsidiũ probatio
num.vt no. Pau.de ca.in.l.si qs in hoc genus.C.
de epis.et cle.Bal. et Albe.de ro.in.l. obseruare.
C.quorum appel.nõ recip.Bal.in.l.milites.C. de
questio.Bar.cepol.in cõsi.xxxij.incip.quidam ru-
stici vincẽtini.in.ix.col.ver.circa tertiuꝫ principa-
le dubium vbi etiã notabiliter tenuit φsi de facto
iudex poneret ad torturam illum cõtra quem cla
re esset probatum delictum et in sua negatiõe per
seueraret qõ oẽs probationes que essent contra
eum purgarẽtur per ipsa tormẽta.ꝛ lꝫ Bal.in .d.l.
obseruare.C.quorum appel.nõ reci.et in.l.j.C.de
iura.calũ.dicat φ immo iudex põt subijcere reum
tormentis lꝫ crimen suum sit clare probatũ ꝛ hoc
ad cautelam vt ore proprio confiteatur ad hoc vt
nõ valeat postea appellare:quia cõuictus et con-
fessus non adpellat. vt habetur in.d.l.obseruare
qꝛ ad hoc respondet Cepol.in consil. prealleg .qõ
hodie talis causa nõ debet mouere iudicem cum
per totam Italiaꝫ cõiter sit prouisuꝫ per statuta

terraꝝ qõ a sententiis capitalib' nõ liceat appella
re.Sed vltra tale responsuꝫ potest responderi tri
plici ratione dictũ Bal.in.d.l.obseruare,esse falsũ
Prima rõ est causa fraudis euitande nã p̃suppositi
ta illa opiniõe de qua.s̃. mentionẽ feci pro vera q
videẽ magis cõior qõ si non obstantibus claris ꝓ
bationibus iudex poneret delinquentẽ ad tortu-
rã.et in sua negatione ꝑseueraret qõ dicte proba-
tiones purgarenẽ in isto casu esset in potestate iu
dicis liberare per indirectũ accusatũ vel inquisitũ
dicendo ei tolera hanc torturã patienter: qꝛ libe-
ratus eris nõ obstãte qõ de delicto tuo clare ꝯstet.
Scõa rõ est:qꝛ cũ appellatio sit remediũ a iure cõ
cessum p̃rendentibus se grauatos.vt.c.suggestũ.ꝛ
c.cum speciali.§.porro.de appel.ꝛ edictũ de appel
lationib' sit permissoriũ:qꝛ regulariter oĩbus ꝛ ab
oĩni sententia tã ciuili φ criminali licitũ est appel
lare.vt.l.ꝛ si maioribus.C.eo.de appel.glo.in. l.q
restituere.in glo.fi.ff.de rei ven.ꝛ Spec.in eo.ti.§.
ij.in princ.sequeretur qõ esset in potestate iudicis
per istas vias violentas ꝛ indirectas auferre bñfi
cia a iure concessa quod facere nõ potest. iuxta ea
que habentur per Bart.et alios in.l.ij.ff. de re iu-
di.et per do.Abba.ꝛ Philip.Francũ.in.c. cũ sit ro
mana.de appel.ꝛ per doc.in.c.qõ ad cõsultationẽ
de re iudi. ꝛ hoc etiã in preiudiciũ iurisdictionis
superioris:qꝛ cum appellatio sit de minori iudice
ad maiorem prouocatio.vt.l.j.ff.de appel. et. c.ij.
de ꝯsue.lib.vj.sequeretur qõ iudex hoc modo pos-
set per viã torture in torquendo cõfessionem ob-
uiare per indirectum qõ appellatio non posset co
ram superiore interponi qõ per iudicem inferio-
rẽ fieri non põt. nam inferior nõ potest facere qõ
a sententijs suis nõ appelleẽ ad superiorem . put
no.bar.in.l.j.§.interdũ.ff.a quibus appel.nõ lꝫ.et
in.l.fi.ff.de aqua plu.arcen.ꝛ bal in.l. qui appella
tionẽ.C.de appel.ꝛ in.l.fi.C.de sentẽ.cõiter cano-
niste in.c.veniẽtes.vbi bal.circa hoc dedit cautelã
de iureiuran.cum alijs concordantijs. de quibus
per.d.Alex.in.c.interposita.§.iste deniqꝫ in. j.col.
de appel.Tertia ratio potest adduci: qꝛ de eodem
crimine quis non debet duplici pena puniri . Nã
vt dicit Bal.in aut.omnes peregrini.in vlti.nota
bili.C. cõmu. de successi. pene qualitas debet esse
ꝯm qualitatem culpe.et est text.in.l. sancimus.C.
de pe.in c.quesiuit.in fi.de his que fiunt a maiori
par.capi.ꝛ in.c.felicis.§.illud autem.de pen. l.vj.
et.xxiiij.q.j.non afferamus stateras.pena autẽ ho
micidij a iure taxata est abscisio capitis. vt.l.j. in
prin.ff.de sicar.ꝛ. §.item lex cornelia.insti.de pu-
bli.iudi.ꝛ.ij.dist.oĩnis.Nam dicit lex quod homi
cida alij fecit semp expecter.vt. l. nemo.C. de epi.
aud. Mõ si dictũ bal.esset verũ sequereẽ qõ iste re'
pro homicidio affligeretur duplici pena .scꝫ pena
torture.et pena capitis quod non est dicenduꝫ.et
hanc opinionẽ per rationẽ secũdã de qua.s̃.repe-
rio tenere Tancre.de corneto in sua cõpendio. in
Rubrica de questi.circa materiã probationũ.q.vl
tima. stabit ergo firma conclusio qõ si quis confi-
teatur se occidisse hominẽ licet adiũgat ad sui de-
fensionem cum lex presumat occidisse causa p̃nci-
paliter offendendi nisi aliud probeẽ.et presumtio
legis dicatur liquidissima probatio . qõ isto casu
talis confitens non poterit ad torturã poni vigo
re illius homicidij tanqꝫ clare probati.qꝛ vt supe-
rius dictum est ad torturam nõ deuenitur nisi in
subsidium probationũ.Et si dices ergo sequeẽ qõ
tanqꝫ manifestus homicida punietur pena capi-
tali ꝛ sic cautela non erit bona.qꝛ respõdeo quod
φuis lex presumat vt sepius dictum est qõ homi-
cidiũ fuerit perpetratũ alo principaliter offenden
di et sic iniuste.ꝛ velit qõ puniatur de ipso delicto
tanqꝫ claro respectu sue confessionis tñ isto casu
lex non vult nec ita vt al's faciat firmat pedeꝫ suũ
qõ ꝑpter illã presumtionẽ iste qualificate cõfitẽs
puniatur pena capitali:sed bñ alia vel pecuniaria
vel relegationis et exilij arbitrio iudicis.Et istud
est quod vult dicere do.Abb.in.d.c.auditis.ꝛ licet
pro ꝛ contra nonnulla alia adduci possent tñ ista
non sunt obliuioni tradenda quia possent multũ
ꝓdesse p̃cipue qñ habereẽ iudex ꝓpitius.

Cvj.

¶Cautela ad obuiandũ qõ meretrix non valeat
testari nec aliter disponere de bonis ex meretri-
cio acquisitis.

Quanqꝫ meretrix turpiter faci-
at meretricãdo tñ turpiter non facit
accipiẽdo cũ sit meretrix.vt dicit tex.
in.l.iiij.§.sed qõ meretrici.ff. de cõdi.
ob turpẽ cau. ex quo dicunt ibi Bald.
Ang.ꝛ Pau.de ca.qõ meretrix de suo questu licite
iuste facit elemosynã ꝛ decimam soluit vt etiã te
net glo.in.c.ex transmissa.de deci. et Archi. lxxxv.
di.q venatoribus.ꝛ.j.q.j.non est.ꝛ similiter de tali
questu potest testari ꝛ ad libitum disponere et ta-
lis hereditas nõ auferetur heredibus suis ꝑ fiscũ
vel ecclesiam tanqꝫ turpe lucrũ.vt no.Cy.in.l.cuꝫ
te.C.de condi.ob turpem cau.ꝛ Bal.in.l.j.C.eo.re
ferẽs qõ ita al's fuit interrogat' apd Neapolim a
quodã episcopo.Jdem tenet Cy. in.l.mercalem.
C.eo.et similiter ipsa meretrix talem questum nõ
tenetur in foro conscientie restituere sed legitime
retinet.prout volunt Jnno.Jo.an.ꝛ Pãhor. ibi.i
ij.q.iij.c.qꝛ pleriqꝫ.de immu.eccl'.ꝛ vt tenet sctũs
Tho.ij.ij.q.xxxij.articulo.vij.ꝛ.q.lxij.articulo.v.cõ
cludens qõ meretrix licite retinet ea q suo corpo-
re lucrata est.secus si aliquid extorsisset per doluꝫ
et fraudem:quia illud tale tenetur restituere illi a
quo habuit pone mõ qõ vna meretrix multa sup-
lucrata est quo remedio poterunt vti consangui-
nei qui debent ab intestato succedere ad hoc vt ip
sa meretrix nõ valeat de superlucratis testari nec
aliter ad libituꝫ disponere dic quod cautela est qõ
sibi interdicatur bonis per iudicem quod iuridi-
ce poterit fieri.vt est tex.multũ solennis.et ibi gl.
in.l.ꝛ mulieri.ff.de cur. furio. quo casu ꝑ interdi-
ctionẽ non solũ tolliẽ facultas cõtrahendi inter vi
uos.vt.l.is cui bonis. de ver.obli. Sed etiã facul-
tas testandi vt.l.is cui lege.ff.de testa.ꝛ.§. idẽ ꝓdi
gus insti.q.non est permi fa.testa.ꝛ per Spe.in ti
tu. de instru.edi.§.compẽdiose. circa prin.ver.iij.
si fuerit.et per Bal.in.l.iij.circa prin. C.cõmunia
de leg.adeo quod non posset testari etiaꝫ ad pias
causas prout tenet Bal.in.l.j.in lectura in ver.de
inde quero quid de prodigo.C.de sacrosan.eccle.ꝛ
Pe.de anch.in.c.qꝛ ingredientibus.de test.quem
ibi refert ꝛ sequitur Jmo.in.vij.co.ver.circa sextũ
ꝛ do.Abb.in Rub.extra eo.licet contrarium i hoc
voluerit Bal.in.d.l.j.in repeti.l.vij.col.ver.xij.que
ro quid de prodigo.C.de sacrosan.eccle.ꝛ licet cõ-
trarium etiam videatur sentire idẽ Bal.in cõsilio.
ccxxxv.incipi.decreto seu rescripto illustrissimi pri
cipis.in.j.parte volens quod interdict' bonis pos
set testari inter liberos.ꝛ contrarium etiã videa-
tur sentire Lapp.de castillio. allega.xxvj. Sed pri
ma opi.est communior.istam cautelã tradit bal.l.
c.cum decorem.de vi.ꝛ ho.cle.quem refert ꝛ ꝑ no
tabili sequitur do.Jason.in.d.l.iiij.§.sed quod me
retrici.ff.de condi.ob turpem.causam.

Cvij.

Cautela pro illo qui per metuz cogitur contrahere matrimonium.

Sepissime cōtingit qd iuuenes dephensi in domo alicui' puelle cogūtur a fratrib' z ɔsanguineis ipsi' puelle eā desposare z de istis loquit. c. cum locū. de spō. pone mō qd qdā scholaris iuerat ad suā amasiā: z qz cōsanguinei ipsi' puelle psenserāt de hoc obseruauerūt eū ingredientē domū vna nocte. z ita dephēderūt eū in domo z minant ei mortē si nō accipit eā in vxorē. ipe aūt dubitans de salute sua videt qd op' est vt eā desponset. Quero an erit dare cautelā vt lz secuz ɔbat tñ qd tale mrimoniū sit nullū. Dic qd sic. vz vt inspiciat an illi testes q̄ sint ibi pñtes sint testes q̄ verisil'r ducti in iudiciū sint dicturi veritatē de oib' ibi gerēdis z si nō qz nō sint nisi ɔsanguinei puelle et alij domestici q̄ in iudicio verisil'r non dicerēt nisi ea q̄ facerent ad ppositū suū tūc ipe scholaris hylari fronte dicat qd libētissime vult eā accipe i vxorē. sed qd mittat p alijs duob' vl' trib' testib'. puta p pñbytero parochiali cuz suo clerico nā ipi videāt res suā bonā dispositionē z ad hoc etiā vt res pcedāt cū amore z etiā qz res sue erūt clariores si plures testes tā domestici q̄ extranei iteruenient. complacebūt ei in h. et tūc dicat eis dñi vos eritis testes qual'r accipio istā puellā in vxorē tñ qz mecuz cōmisit stupruz dubito ne idē faciat cū alijs pptere a prestor ei qd si adulterabit cū alio volo posse accipere aliā ipa puella z cōsanguinei sui existimantes casum prestatiōis nūq̄ verificatuz faciliter cōsentient. Et isto casu nō erit mrimoniū: qz qtiescūq̄ mrimoniū ɔtrahit sub ɔditiōe seu ptestatione suspēsiua seu resolutiua ipi' mrimonij. vt est in casu nro: qz mrimoniū est maris z femine cōiunctio indiuiduā vite ɔsuetudinē retinēs. vt insti. de nup. in pn. z. xxvij. q. ij. in sum. z vt ponunt Jo. an. do. Anto. et cardi. Alexā. in Rubri. de sponsa. talis cōditio seu ptestatio nō vitiat. Sed vitiat ipz matrimoniū iste est casus. z ibi not. oēs in. c. si. de ɔdi. appo. per qd dicit ibi in terminis Car. zaba. se vidisse de facto quē ibi etiā refert z sequit Cardi. alexandri. in. iiij. notabili. qd cū quidā philocapt' vellet accipere quandā puellā in vxorē dubitās ne cū alio adulteraret ad hoc vt magis pcaueret accepit eā in vxorē hoc mō qd si adulterandā se preberet alicui qd posset accipere aliā in vxorē fuit iudicatū tale matrimoniū nō tenere. Et istud idē ibi refert et sequit do. Abb. in. j. notabili licet Cardi. zaba. non facit mentionem. Ad vnū tñ aduerte qd si ista cautela debet habere locū procedere opus est quod ipsa puella expresse consentiat tali protestationi al's secus et isto casu non sufficeret si taceret qz tacendo. fauore matrimonij. haberetur pro cōtradicente. ita Inno. cum quo alij transeunt in. d. c. si. z per hoc dicit ibi Hostien. quem referunt Pāhor. et alexan. quod ista crebro deberent predicari ne iste simplices puelle decipiantur scz quando eis fiat talis protestatio non consentiant: sed taceant quia tunc erit matrimonium.

Cviij.

Cautela qd cōpromittentes non possint habere recursum ad arbitrium boni viri.

Tu scis q̄ si in aliquē fiat cōpromissuz qd lato laudo lz ab ipo nō possit appellari qz appellatio psupponit iurisdictionē q̄ pactis priuatoꝝ nō potest cōferri: vt. l. priuatoꝝ. C. de iuris. omni. iudi. tñ qñ aliqua ex partib' ptendit se lesuz bene potest tale laudū reduci ad arbitriū boni viri etiā si ipe partes iurassent nō reducere qz subintelligit tacita cōditio si arbiter vel arbitrator eq̄ arbitratus fuerit prout no. per Bart. z Floria. i. l. si societatē. §. arbitroꝝ. ff. pro socio. late p canonistas. in. c. qntauallis. de iureiu. per Dy. in regula scienti. de regu. iur. in. vj. p Oldr. in ɔsi. clvj. incip. primū de quo querit p Alexā. in consi. cxxxj. incip. in causa vertente coram ptore ciuitatis Imol. in ij. volu. et istud est adeo verum qd dixit Bald. in. l. si vnus. §. illō. ff. de pac. z in. l. cū antea. C. de arbi. et in cōsi. cccxxxj. incip. premitto qd ista fuit qstio antiqua in tertia par. qd non pōt p quācūq̄ verboꝝ cautelā impediri ista reductio ad arbitrium boni viri vt etiā dicit Pau. de cast. in ɔsi. lxxiij. incip. qz frustra in. j. col. immo si statutū esset in ciuitate qd tolleret istā reductionē: z tñ lato laudo si aliqua ex partibus ptenderet se enormiter lesaz ista reductio tali statuto nō obstante posset peti put tenet Pet. de Ancha. in sua reper. c. canonū statuta. de consti. in. lxvj. col. vsi. accedat hic qstio de statuto. z in suo cōsi. ccvij. incip. in qstione supradicta hunc ordinē obseruabo in vlti. col. vsi. restat rñdere ad statutum z in cōsil. sequenti incip. iudex d iure iudicaturus circa si. z vt tenet Ro. in cōsi. xc. incip. viso themate qstionis z Angel. in consi. clxxij. incip. laudū arbitratoris. Fulgo. in consi. cxxxiij. incip. qñ in singulis Socy. in consi. cxx. incip. visis compromisso laudis et statutis in vlti. col. z illa dicit enormis lesio qñ aliquis est lesus in tertia parte quātitatis debire sm Bar. in. d. l. si societatē §. arbitrorum. vsi. quero que dr parua vel magna quātitas. ff. pro socio. quam opi. sequit Lāfran. de Oria. in trac. de arbi. in vlt. parte. q. xiiij. z Rapha. cuma. in consi. l. incip. stante statuto ciuitatis vincentie. vsi. ad id qd queritur. Alij volunt qd hoc sit in arbitrio iudicis cū non sit a lege determinatū et ita voluit bald. in. d. l. cum antea C. de arbi. z in consi. ccclxxviij. incip. quero ad quid operetur potestas in prima par. et glo. in. §. pretium. quaz ibi pro singulari sequitur Ange. de are. insti. de em. et vendi. idem Ang. de aret. in. l. j. §. si quis ante. ff. a quibus appel. non licet. z Imol. in. c. quintauallis de iur. iuran. put refert z sequitur Alexā. in. l. si qs arbitratu. in. si. de verb. obli. Et iste sunt due principales opiniones q̄ magis cōmuniter tenent sm solennē doctorē et preceptorē meū in canonibus do. Philip. deciū in suo consi. xxxix. incip. iuridicā esse arbitroꝝ cōclusionē circa si. Propterea exími' doctor bar. Cepol. i suis cautelis. Cautela. cxcvij. incipi. difficile est dare moduz tradit quatuor cautelas ad impediendam istam reductionē: sed omnes in effectu claudicant et de iure non procedūt Sed tu vltra eum accipe duas per quas ista talis reductio poterit impediri. Prima cautela est qd in compromisso apponātur ista verba eligentes eum vt bonum virum precipue non habito respectu ad alium: qz ista verba hñt istam vim qd tollūt istam reductionem ita notabiliter voluit bar. per rationem de qua ibi per eum in. l. ij. §. tametsi. ff. de arbi. quem ibi sequitur Alexan. in apostillis dicens istud esse dictū singulare z idem Alex. in apostil. in. d. l. si societatem. §. arbitroꝝ. in vlti. col. in verbo operant. ff. pro socio. quam opi. etiā tenuit Ro. in suis singul. prout refert Lāfran. de Oria. in d. suo tracta. de arbi. in vlti. parte. q. xiiij. vsicu. et ideo ex predictis videtur resultare Cautela. lz est verum quod Lanfran. ibi dixit qd consulendo nō auderet affirmare qd per supradicta vba tollat. dicta reductio z q̄ ita ɔsuluit Salustius de pusio in quodā suo ɔsilio incipi. in noie indiuidue trinitatis. Uiso quodā cōpromisso. Tñ in consulēdo z in iudicādo magna est auctoritas bar. z alex.

Alia cautela.

Secunda cautela z optima est si qs vult impedire recursum ad arbitriū boni viri q̄ vtraq̄ pars inueniat vnum amicū q̄ amici extra a cōpromisso p solēnē stipulationē inuicē sibi pmittāt certā pecunie quātitatē si ptes nō emologabūt laudū videlz lis est inter Sēproniū z Tytiū mō Gai' separatim a litigatorib' pmittit Meuio centū si Sēpronius laudo ɔtrauenerit Meui' sil'r pmittit Gaio centum si Tytius: z sic altera pars cōtrauenerit qz hoc mō cōpromittēres ad hoc vt amicus suus nō habeat soluere illā quantitatem pmissam in casu cōtrauētionis nō audebunt cōtrauenire istā cautelā docet Dy. in suo cōsi. incip. ptholome' quā seq̄tur Floria. in. d. §. arbitroꝝ. put refert z seqt Lanfran. in loco superius allegato z sequit Jo. an. in addi. Specu. in titu. de arbit. §. si. versi. itē qd si cōpromissum. dicens q̄ ista cautela multum frequētatur in Tuscia.

Cix.

Cautela contra illam communem opinionez quod non possit relinqui plus filie si nupserit q̄ si monasterium intrauerit.

Ricardus mālubrez Thomas de formaginis de bononia disputauerūt hanc qstio. an si testator relinquat filie mille si nupserit. si vero monasteriū itrauerit relinquat tm̄mō cētū. An si monasteriū itrauerit debeat habere mille ac si nupsisset. Et cōcluserūt q̄ sic. qz si tale legatū precise valeret esset impeditiuū vite cōtēplatiue z qs volēdo eligere vitā spiritualē esset inferioris cōditiōis q̄ si eligeret vitaz actiuā quā disputationē retulit z secut' est Joan. an. in addit. Specu. i ti. de sta. mona. sup Rubrica circa mediū ver. ij. q. fuit disputata z hāc opi. referēdo ipaz disputationē tz Alber. de Rosa. in suo tracta. statutoꝝ. in. ij. pte. q. iiij. icip. adhuc ex eodē themate qro z i. l. deo nobis. l. ij. col. v. sz vlteri' qro. d epi. z cle. Bar. z Alex. ibi i apo. in. l. ij. ff. de his q̄ pe. no. vbi refert Alex. ita al's ɔsuluisse Jo. de ana. z ita fuisse iudicatū in ciuitate Bononie do. Anto. in. c. psentia. i. ix. col. de pbat. z ibi Fran. de aret. in. xviij. Re. in. l. stipulatio hoc mō cōcepta. in. vij. col. ver. vlt. ad idē. de vbo. obli. Mathesil. in suis singu. singu. l. iij. icipi. nota q̄ si testator relinqt vbi dicit q̄ mirat qd monasteria monaliū istō nō practicēt Alexā. i ɔsi. xxxv. incipiē sup cōtētis in dicto themate in. ij. co. ver. vij. p hac pte facit. in. iij. volu. Et dicit Imol. in. l. Luci'. la. ij. in vlt. col. ff. de here. insti. q̄ vidit i ciuitate Bononie ita de facto iudicari. Et lz contrariā pte teneat Bald. in aut. nisi rogati in. iij. col. ij. ver. hac rōne determinat alia qstio. C. ad treb. vbi dixit q̄ cōmunis obseruantia et naturalis eqtas est in contrarium et ibi etiaz Paul. de cast. vbi dicit quod al's ita consuluit Bononie et idem tenent Bald. z Paul. de castro. in. d. l. deo nobis. de epi. z cle. Pau. de cast. in. l. Tyrio centum. §. j. ad fi. ff. de condi. et demon. vbi similiter dixit quod ita al's cōsuluit z q̄ ita obseruat totus mūdus. z Rapha. cuma. in. l. si ita quis. §. is cui. de legatis. ij. et Imol. in. d. l. Lucius. la. ij. in vlti. colum. vbi dicit quod ista opi. est eqor: qz qñ filia nubit magne expense fiūt. secus qñ ingredit monasterium et forstan in puncto iuris ista opi. est verior. qz vt dicit Bal. in quodā suo consi. incip. inter scholā sancte Marie nō est dicendum q̄ mulier q̄ ingrediendo religionem abdicat a se ppriū. vt. c. cum ad monasterium. de sta. mona. velit postea aduertere ad pprium qz hoc modo esset committere actū cōtinētem in se repugnātiam tñ in consulēdo z iudicando nō est recedendum a prima opi. tanq̄ cōi quā vltra prefatos doctores tenuerunt quatuor principaliores Moder. nostre tempestatis videlz Feli. in. d. c. in presentia. in. xviij. colum. versi. et ex istis remanet decisa alia questio. vbi dicit quod ab ista opi. non est recedendum do. Bart. z Soci. in. d. l. ij. ff. de his q̄ pe. no. do. Jason in aut. si qua mulier in. ij. col. versi. iuxta hanc partē formo questionez vtilem. C. de sacrosan. eccle. Et pceptor meus in legibus do. Jo. cāpegi' in suo trac. dot. in. j. pte. q. xxx. Tu ergo q̄ habes filiā z cōsideras q̄ maior quātitas pecunie requirit qñ filia nubit mūdo q̄ qñ ingredit monasteriū quo remedio poteris vti vt valeas et minus relinqre si monasteriū ingrediet q̄ si mundo nupserit dic q̄ cautela est vt cōcipias dispositionē tuā hoc mō relinquo filie mee puta cētū z illi q̄ ducet eā in vxorē relinquo mille: qz hoc modo lz monasteriū ingrediat: tñ ipsuz monasteriū nō poterit petere illa mille: qz nō sunt legata ipsi mulieri: sed ei qui ducet cam in vxorez ita notabiliter tradit Bar. in. d. l. ij. ff. de his que pe. no. subdens tñ q̄ consuluit vt addat vnū scz z id quod marito relinquit debeat esse ptium dotis: tal's ipse sibi haberet. quā opi. sequit Soci. in. d. l. ij. z Feli. in. d. c. in psentia. z cū ipsa etiā videt trāsire do. Jason in. d. aut. si qua mulier. C. d sacrosan. ecclesijs. Aduerte tñ quod licet auctoritas Bart. magna sit ipse eñi fuit lucerna iuris vt dicit Ange. in consi. xv. incip. quecunq̄ diximus in vulgari z illuminator iuris ciuilis sm Pāhor. in suo consi. iij. incip. casus super quo consilium petitur in. ij. col. Et virtus iuris nostri sm Ro. in consi. cccclxxx. incip. in casu proposite consultationis. z in eo semp soleat esse substantia veritatis sequenda in iudicando et cōsulendo vt dicit idē Ro. in cōsi. cccclxix. incipiē. quo ad primū proposite cōsultationis. z Fran. de curte. in cōsi. xlvij. incipien. sup cōtrouersiā vertenti inter lāterminū in. iij. colū. Tñ al's dicebā quod nō esset ponere os in celum si aliquis teneret cōtra istam cautelam bart. Nā mulier q̄ pfitetur cōtrahit matrimoniū spirituale z nubit xpo z profitens immortali sponso se cōiungit vt. c. q̄ in xpo. z c. qd autem. xxvij. q. j. vnde matrimonij appellatione nō solum intelligitur de carnali. iuxta. l. j. ff. solu. matri. sed etiam de spūali tanq̄ de digniori et in quo versat salus aie. vt. xxvij. q. j. c. nuptiarū bonum p q̄ iura dixit Dionysius de Perusio in quodā suo consi. incip. z si doctrina secum illuminet quem refert Maria. in Repeti. c. qualiter z qñ lo. ij. in. viij. q. in penul. arti. extra de accu. q̄ statutuz disponens aliquid cōtra cognoscentē mulierē nuptā habet locū in cognoscēte monialē cui' matrimoniū indubitāter est dignius: quia lz virgines z cōtinētes ac etiā cōiugati p fidē certā z operationem bonam deo placēres ad eternā mereantur puenire beatitudinem. vt. c. firmiter. de sum. tri. et fid. ca. tñ cōtinēs plus deo placēt q̄ cōiugati: quia non expedit homini ad regna celorum tendenti accipere vxorem carnalem. vt. xxxiij. q. v. c. tūc saluabit. et no. glo. in. d. c. firmiter. vita enim cōtemplatiua salubrior ē q̄ actiua. c. sane. de regula. Modo si testator concipiet dispositionem suam iuxta cōsilium Bar. videlz illi q̄ ducet eā in vxore relinquo mille si filia profitebit dicet monasterium qd

ipsum debebit habere illa mille: q: siue velis sub-
intelligere illis verbis illi q̄ ducet illi.s.spōso vel il
li.s.marito tūc mulier ingredit̄ monasteriū p̄fitē-
do dicit̄ nubere τ se cōiūgere cū xp̄o vt dictū est et
φ in terminis Barto.iste intellectus debeat accō-
modari facit ratio de qua supra in prin. scʒ ratio
impediēs vitam contēplatiuā q: mulier cōsiderās
φ si mundo nupserit maritus quem accipiet ha-
bebit mille nomine dotis faciliter causa cōseque-
di illa mille retraheretur a vita monastica. Et nō
ob. si diceret̄ quod illa cauda quam subiūgit Bar.
tollit oīa fundamēta.s.quod illa mille habeat no-
mine dotis. q: regula est φ ad ea quibus nō ada-
prant̄ verba legis τ testatoris non adaptatur eius
dispositio.vt.l.iiij.§.toties.vbi Bar.no.ff.de dam.
infec.τ.l.hos accusare.§.oībus.ff.de accu.τ.c.ex p
te vbi do.Aut.de cōces.preben.τ bonus tex.in.c.in
dēnitatibus.§.sed cum ea s.de elec.in.vj.quem di
xit meliorem de iure Jo.de ana.in.c.fi.in.xj.colū.
versi.in cōtrarium etiā Bar.dicit extra.de maledi.sed
verbum dos de quo facta est mentio per testato-
rem nō pōt adaptari ad illam que ingreditur mo-
nasterium.q: natura dotis est φ remaneat apud
filiam τ censeat̄ suū patrimonium: vt.l.pōponius
Philadephus.ff.famili.ercis.et.l.iij.§.vtrū in fi.ff.
de mino.sed illud qō dat̄ p ingressu remanet apō
monasterium τ monasterio queritur: vt.c.cōque-
stus.de fo.compe.nec remanet nec queritur nec
queri pōt filie cum sit professa p quā professionē
abdicauit a se proprium: nec propriū hr̄e potest vt
c.cū ad monasterium.de statu mona.nec talis pe-
cunia restitueret̄ ipsi moniali si ad aliud monaste
riū se transferret: vt.xxvij.q.j.si qs rapuerit.et in
aut.de mona.§.si vero relinquens τ est casus in.c
cū olim lo.ij.de priuileg.de quo plene p scribētes
in.c.cum ad te.de cleri.cōiu.immo si aliter dicere-
mus φ dos intelligeretur relicta p ingressu reli-
gionis esset cōmittere crimen symonie.vt.c.non
satis.τ.c.veniens.τ.c.tua nos de symo.τ.j.q.j.pla-
cuit vñ in dubio testator faciens mentionem de
dote nō debet intelligi φ voluerit intelligere de
dote dāda pro mr̄imonio spūali q: in dubio quis
non p̄sumitur velle delinq̄re vt vulgata.l.merito
ff.p socio.τ.c.fi.de p̄sum.nec esse immemor salu-
tis eterne: vt.l.fi.ff.ad repe.et.c.sancimus.j.q.vij.
nec eligere viā ad impugnādū sua iudicia: vt.l.si
miles.ff.de testa.mili.et ita in specie tenuit Pet.
de vbaldis de perusio in suo tractatu de duobus
frat.in xj.pre.q.iiij.referēs.ita als cōsuluisse Pe.
de pusio in quodā suo cōsi.incip.viso p̄fato pūcto
τ visis p̄fatis statutis.Jn no.xiiij.cōsi.char.c.ij.τ p
hac opi.bñ fac.qō voluit Bal in aut.nisi rogati.in
ij.col.v̄si.q̄ro nūq̄d monasteriū.C.ad trebe.volēs
φ executores deputati ad v̄gines maritādas nō
possint dare illā q̄ntitatē v̄ginib' intrātib' mona-
steriū: τ sic vult φ id qō dat̄ moniali non dicatur
pro matrimonio τ sic nec dos iuxta not.in Rubri
ca.ff.solut.matri.de qua decisione meminit Fe-
ly.in.c.ecclesia sancte Marie.in.xxxj.colum.ver-
si.τ ista opi.adduci potest extra.de consti.et Car-
di.Alexandri.in.c.rerum.in.v.col.ver.τ ideo dici-
mus de condi.appo.quia in contrarium qō imo
verbū dotis verificetur etiā in illa que ingreditur
monasteriū facit qō notabiliter voluit Bart.in.l.
j.§.si parēs.ff.si quis a paren.ma.fue.volens qō
illud qō dat pater filie ingredienti monasterium:
puta qñ ponit cētū super altari quod illud datum
dicatur dos ipsius filie τ imputetur filie in legiti
mam: τ dicēs qō per tale datuʒ vulgo filia dicitur
dotata quā opi.sequitur idem Bar.in.l.tytio cen
tum.§.tytio genero.in fi.ff.de condi.τ demon.et
Bald.in.l.qñ nouella in vltimis verbis.C.de in-
offi.testa.τ Bal.nouellus in suo trac.dotis.in pri
ma parte in.iij.col.ver.adde etiam quod si pater.
τ Fabia.de monte scti Sabini.in sua repete.aut.
nouissima.in.x.q.ix.q.princ.C.de.inoffi.testa.et
Georgi.natā in reperi.c.q̄uis.in.xxxij.co.versi.xij.
quero.de pac.lib.vj.τ preceptor meus in legibus
do.Joan.Campegi' in suo trac.doti.vltima par-
te.q.xxxj.τ quod verbum dotis verificetur etiam
in illa que ingredit̄ monasterium demonstratur
de eo qō pulcre consuluit Pet.de ancha.in consi.
mihi.cvij.incipiē.indictione prima.Ferrarie τc.
Et in consi.sequē.incipiē.in paucis verbis tactuʒ
est superius volēs φ stāte statuto φ filia dotata
excludat̄ a fratribus φ monialis ita debebit do-
tari p fratres si volēt eaʒ excludere ac si nupsisset
mūdo qō nō esset verū si illud datū seu obligatuʒ
nō diceret̄ p̄prie dos cū in statutis v̄ba proprie τ
stricte intelligātur vt habet̄ in vulgata.l.iij.§.hec
v̄ba.ff.de nego.ge.τ in.l.q̄dq̄d astrīgēde.de v̄bo.
oblig.τ in.c.cū dilectus.cū cōcordan.de cōsuetu.
Motus Pe.de ancha.inter cetera p aut.nisi ro-
gati in rōne sui.C.ad trebel.vbi legatū factū in ca
su nuptiaʒ verificat̄ in ingressu religiōis.τ p hoc
etiā bñ facit qō not.Bal.in.l.fi.in.ij.col.v̄si.sʒ po-
ne φ filia.C.de do.p̄mis.volēs qō queadm.pater
tenet̄ dotare filiā volētē mūdo nubere: vt.d.l.fi.τ
l.q̄ liberos.ff.de rit.nup.τ p bar.in.l.obligamur.
§.lege.ff.de actio.τ obliga.τ per Alexand.in.l.mu
lier.§.cū proponeret.ff.ad trebel.ita tenet̄ dotare
volētē ingredi monasteriū quā decisionem sequit̄
Feli.in.c.nō satis.de symoni.τ Alexan.in cōsilio.
cxl.incipien.viso themate suprascripto in.iij.col.
versi.facit ad predicta qō no.Bald.in secundo vo-
lumine.et Bal.nouellus in suo tractatu dotis.in.
xvj.speciali circa principium.Ulterius fortiter vr-
get decisio quasi in terminis nostris eiusdem bal.
in.d.aut.nisi rogati in.iij.col.versicu.quero quid
si testator.C.ad trebel.vbi voluit quod si testator
leget certam q̄ntitatē genero suo pro dote et cōtra
cto matrimonio sed adhuc non consumato spon
sa ingrediatur monasterium quod muliere profi-
tente monasterium habebit illud legatum non a
lia ratione nisi quod monasterium succedit loco
generi.Non ob.illud quod dr̄ de symonia quia est
verum φ per donationem alicuius rei tp̄alis pro
ingressu religionis cōmittit̄ symonia vt illis iuri
bus supius alleg.Sed illud procedit qñ tp̄ale dat̄
principaliter p ingressu vt esset qñ interuenisset
pactū: secus aūt qñ datur nō principaliter sʒ scd̄a-
rio.τ ita intelligunt̄ iura preal.Jdcirco.dixit Bal.
in.l.fin.C.de sponsa.qō si pater dicit supplico vo-
bis vt velitis accipere filiam meam in monialē τ
pro alimētis eius volo quod habeatis mille de bo
nis meis qō non est symonia.τ similiter dixit do.
Abb.in.c.tua nos.extra codeʒ.de symo.quem ibi
referunt τ sequuntur Joan.de ana.et Fely.quod
illi qui donāt Cardinalibus τ aliis p̄latis vt per
eorum intercessionē cōsequant̄ bñficiū qō si intē-
dunt donare nō principaliter causa auxilij dato
φ scd̄ario hoc sperēt nō cōmittūt symoniā silr̄ do
nans familiari alicuis prelati.vt rem bñficij sollici
tet si ille familiaris nō est talis cui' intuitu p̄latus
sit donaturus nō est commissa symonia.Jta dot.
Cardi.in.c.tuam.de eta τ quali.dicens se ita rñ-
disse cuidam curiali vrbis rome ita possumus di-
cere in casu nr̄o qō testatore relinquente vt supra
voluerit relinquere principal'r p ingressu religiō-
nis eueniēte casu ingressus.et possibile est etiam

qō voluerit relinq̄re secūdario.ergo sequit̄ qō iste
intellectus vltim' tāq̄ benignior τ excludens pec
catū debebit ampplecti iuxta regulaʒ.i dubijs.§.j.
de reg.iur.τ.c.estote misericordes.eod.ti.in anti.
Et de hoc videt̄ in termis decisio Bar.in.d.c.l.ty-
tio centū.§.j.in fi.ff.de conditio.τ demōstr.dicēs
qō si testator dicat in testamēto si tales moniales
accipiāt filiā meā in sororē relinq̄ eis centū p ali-
mentis tale legatū valʒ nec dr̄ symonia idē dicen-
dū est in casu nr̄o qñ legat̄ aliq̄d p dote cū ipa dos
succedat loco alimentoʒ vt per Jo.an.in rubri.de
sta.mona.post mediū ver.scire debes.τ p do.d ro.
in sua decisi.xviij.posita sub rubr.de consue.incip.
fuit dubitatū τ in relationib' positū in nouis.et p
Bal.τ Saly.in.l.sancimus.C.de nupt.τ per Albe-
ri.de ro.in.l.qñ in priorib'.in vlti.col.C.de inof.
testa.τ alibi sepe do.c.τ qō cōtra cautelā bar.possit
teneri facit illa regula q̄ est qō nō in quē verba: sʒ
in quē disponēris intētio dirigit̄ q̄ri oportet: vt.l.
cū pater.§.donatiōis.de leg.ij.τ similiter qñ vna
persona exprimitur τ in aliam finis, τ intentus di
rigitur attēdi dʒ psona in quā intētus dirigitur:
vt.l.cum dotem.ff.ad.l.falci.ita in casu nostro.nā
testator vni legat τ tñ alteri.i.filie legare intendit
super quibus cogita.

¶x.

¶Cautela p pluribus laicis inquisitis ad trahē-
dum p̄cessum de manu iudicis secularis ad foruʒ
ecclesiasticum.

SJ contingat plures laicos ac-
cusari seu inq̄ri de aliquo delicto cer
tū est qō debent accusari seu inq̄ri a
iudice seculari: q: iudex laicus in cau
sis laicorū regulariter est iudex cōpe-
tens non aūt iudex ecclesiastic' vt.c.lʒ ex suscepto
et.c.ex tenore.de fo.cōpe.τ est magna differentia
an quis accuset̄ seu inquirat̄ a iudice ecclīastico:
an a iudice seculari: q: ecclīasticus nō hʒ gladium
sanguinis: vt.c.clericis.τ.c.siniaʒ sanguinis.ne cle
ri.vel mona.τ.c.ex l'ris de excessi.p̄lato.videamus
q̄ an si plures laici accusent̄ seu acquirant̄ de eo-
dem crimine coram iudice seculari sit dare caute-
lam qō causa trahatur de manu ipsius iudicis se-
cularis ad iudicem ecclesiasticū dic qō sic.s.qō in-
spiciatur si inter ipos inquisitos seu accusatos re
periatur etiā vnus solus qui sit clericus.τ sic q̄ de-
beāt a suo iudice ecclīastico iudicari iuxta not.in
c.si diligenti.de fo.cōpe.τ in aut.statuimus.d epi.
et cleri.et tunc iste cleric' petat se remitti ad suuʒ
iudicē cōpetentē iuxta.c.si iudex laicus.de sen.ex-
cō.in.vj.q: facta tali remissione oēs laici debebūt
et ipsi ratione cōnexitatis remitti ad ip̄m iudiceʒ
ecclesiasticum istud fuit inauditū τ admirabile di
ctū Ant.de prato veteri in.l.j.in fi.ff.q̄ sen.sine ap-
pe.rescin.qō dictū refert et sequit̄ Maria.ponen-
do ip̄m in celū in.c.ij.in.iiij.col.versi.viij.fallit.de
mutu.peritio.motus do.Anto.duobus fundamē
tis prio ne ɔtinētia cause diuidat̄ et sequat̄ absur-
dū qō aliqñ in vna et eadē causa ferant̄ plures sen
tētie et forsitan ɔ̄ric.Scd̄o mot' p tex.in.l.si cōem
ff.quēad.serui.amit.vbi est text.melior de iure qō
nō priuilegiatus hñs rē cōem cū p̄uilegiato gau-
det p̄uilegio priuilegiati.Et istud dictum adeo gu
stat Maria.in loco superi' alleg.qō ex ipso putat
posse inferri qō si inter plures inter quos agendū
est duplicib' iudicijs vel inter plures tutores seu
curatores esset aliquis clericus qō tam cōtra lai-
cos φ contra clericos esset adeundus iudex eccle-
siasticus et idem in similibus s̄m eum dicentem
hoc esse importātissimū τ ab alio nō tactum refert
τ sequitur Feli.in.c.j.in.iiij.col.versi.τ dixit do.An
to.extra de prescrip.τ qō ista opi.sit vera pōt cō-
probari triplici medio.Prīo de eo qō tenet bar.i.l.
precipimus.§.pe.C.de appel.vbi vult qō si cleric'
τ laic' sint ambo rei qō tā laicus φ cleric' dʒ cōue
niri in foro ecclesiastico.Scd̄o de eo qō voluit idē
bar.in.l.solēt.versi.quero q̄d si heredes sint diuer
si fori.ff.de alimē.τ ciba.lega.vbi vult φ si heredes
sunt clerici τ laici τ ab eis petant̄ alimēta qō isto
casu alimēta p̄pter personā clerici petētur corā iu
dice ecclesiastico τ iudex secularis coget laicos ire
ad forū ecclesiasticū τ suā iurisdictioneʒ prorogare.
Tertio de eo qō voluit do.Car.in.c.ioānes p text.
ibi de testa.vbi dicit qō si clericus τ laicus sint re-
licti executores testamēti debent ambo cōpelli p
ecclesiasticū ad exequendū.Et vltra ista pro gusta
tiōe isti' cautele vide q̄ i h̄ p̄posito late accumulat
Feli.in.d.c.j.de p̄scrip.τ late Georg.natā in sua re
pe.c.q̄uis de pac.i.vj.in.liij.col.v̄si.ex qua infero τ
latius barba.in suo cōmēto.c.raynaldus qō Joā-
ninā appellauit in antepe.char.v̄sic.viij.moueor
extra de testa.et etiā late p do.Jas.in.l.emancipa-
ti.in.iij.col.v̄.nota tu diligenter.C.de colla.

¶xj.

¶Cautela pro debitore obligato obligatione iu
rata ad extrahendū causam de manu iudicis secu
laris ad iudicem ecclesiasticum.

TEmpore quo magnificus dñs
Georgius cornelius erat prās hui' ci-
uitatis padue euenit qō dñ q̄dā esset
obligatus vigore cuiusdā transactiōis
iurate ad soluendū certo tp̄e certā pe-
cunie q̄ntitatē ex tali transactiōe p̄tendēs se lesum
deliberauit: q: erat potētior suo creditore: amicis
fauoribus τ p̄rimonio dicto suo creditori mouere
litē existimās qō mouēdo dictā litē reduceret euʒ
ad aliquā bonā cōpositionē put post ea fecit ad h̄
vt faciliorē haberet cōmoditatē fatigandi dictuʒ
suum aduersariū laboribus τ expensis litis cogi-
tans qō cause q̄ tractant̄ in curia ecclīastica sunt
pene imortales ipis em̄ nō est p̄fixa aliqua insta n
tia vt no.p glo.τ oēs in.c.venerabilis.de iudi.τ p
glo.Bar.τ alios in.l.properandū.in prin.C.co.de
iudi.τ per Alexan.in cōsi.xxiij.incip.visis scriptis
mihi exhibitis in.ij.volu.τ silr̄ in ea ab omi inter
locutoria τ ab omni grauamine appellatur.vt.c.
vt debitus.τ.c.cum causam.de appel.τ.c.cordi.co.
ti.lib.vj.Et attento etiam qō lata sententia in ipso
foro ecclīastico pars appellat ad sedē apostolicā τ
postea impetrat in partib' vnū iudicē delegatum
sibi p̄pitiū qui differt cause expeditionē tantum
q̄ntum vult ipsa pars que ipsum impetrauit idcir
co volens fugere iudicē secularē et coram ecclesia
stico litigare fuit vsus tali malitia: nā adiuit iudi
cem ecclesiasticum narrans qualiter fecerat cum
tali persona quandā transactionē quā iurauerat
habere ratam τ firmam τ in aliquo non cōtraue-
nire: τ q: in ipa fuerat grauiter lesus τ certis aliis
iustis de causis nunc intendebat contra ipsam ve
nire.Sed quia istud nō poterat ita simpliciter fa-
cere p̄pter iuramentū p̄pterea petebat ab ipo im
primis absolui breuiter post aliqua obtinuit ipaʒ
absolutionem qua obtenta creditor volebat con
uenire istum suum debitorem coram iudice secu-
lari petendo qō deberet satisfacere dicte trā actio
ni debitor respondebat quod iudex secularis non
erat iudex competens in hac causa sed erat ep̄us
q: regula erat qō qui iudex cause preparantis de-

bet etiā esse iudex cause pparate.vt.l. ordinarij.C.
de rei vendi.vbi Bal.in.ij.no. decidit in terminis
casum nostrū dicens qd si aliquis docturus instru
mentū simulatū vel vsurariū ⁊ p absolutione a iu
ramento adeat episcopū qd impetrata absolutio
ne a iuramēto adeat episcopū qd impetrata abso
lutione necesse habebit causam principalem tra-
ctare corā eodē epo qd dicit fore notādū quā opi.
Bal.sequit Alexā.in.l.quoties.C.de iudi.⁊ do. An
to.de alexā.in.l.nulli.C.eo. quē refert ⁊ sequit do.
Jas.in.d.l.quoties seqtur Feli.in.c.j.in.xj.col.ver.
vj.quero aliqs ducturus instrumentū simulatum
extra de iureiuran.⁊ in.c.ij.in antepe.col. versi. et
per istā cōclusionē. de sponsa.⁊ in.c.parochianos
circa fi.de senten.excō. ⁊ in.c. cū sit generale. in.v.
col.versi.amplia cōclusionē ex quotidiana doctri-
na Bal.de for. compe.vbi allega. istud idem tene-
re do.Bapti.de sancto seuerino i sua repeti.l. oēs
ppli.in.xiij.col.versi.hec vident vera.ff.de iusti.et
iur.Et licet contra istā opi. Bal. tenuerit Pau.de
cast.in.d.l.ordinarij dicens qd illa.l.in qua se fun-
dat Bal.nō pbat dictū suū:tamē opi.Bald.sequit
ipse Pau.de cast.sibi ɔtrarius in.l.ij.C.vbi ⁊ apud
quem.dicens istud esse dictū singulare ⁊ quod illo
anno habuit super hoc disceptare. Et in suo ɔsil.
lxviij.incipit. visis ⁊ ponderatis oībus de quibus
supra.⁊ Alexan.in consil.cxcvij.incip.circa primuʒ
quesitū circa fi.in.ij.volu.⁊ in consil.lxiij.incip. in
causa ⁊ lite vertente inter Thomā in.j.col. versi.⁊
motus fuit dictus iudex in.iij.volu.⁊ pro ista opi.
bene facit tex.in.c.plerūq3.de dona.inter virum ⁊
vxo.vbi iudex ecclesiasticus q̄ cognoscit de mr̄imo
nio:q2 est res spiritualis.vt.c.in.c.lator.⁊.c.cū cau
sam.qui fi.sint legi.cognoscit etiā de dote ⁊ p istas
autoritates fuit iudicatum qd si ille creditor vole
bat conuenire illū suū debitorē qd deberet ipsum
cōuenire corā epo ⁊ hoc mō traxit causam de ma-
nu iudicis secularis ad iudicē ecclesiasticū ⁊ fuit in
effectu pulcer modus ⁊ pulcra via.sis ergo cautus
tu si vis extrahere causam de manu iudicis secula
ris ad forū ecclesiasticū vt vtaris cautela de qua su
pra qñ es obligatus obligatione iurata.Sed si cō
tra istam malitiā vis adhibere remedium.Caute
la est qd quando vides aduersarium tuum quere-
re absolutionem si times qd ipsam sit impetratu
rus tunc remittas sibi ipm iuramentum:q2 dato
qd iuramentū principaliter obliget deo vt.c.debi
tores.⁊.c.si xps.de iureiur.tamen ille in cuius fa-
uorem est prestitum ipsum iuramentuʒ habʒ vim
apostolici in remittendo illud nec requiritur alia
absolutio:q2 deus etiam remittere videtur cuʒ il-
lud receperit ad vtilitatē alterius.vt.c.j.⁊ ibi not.
omnes de iureiuran.⁊ no.Bar.in.l.j.§.⁊ post ope
ris.⁊ ibi do.Jas.qui circa hoc quedam pulcra po-
nit.ff.de ope.no.nuntia.Barto.in.l.labeo.ff.de iu
reiuran.Bal.in aut.qd cis.C.de nup. eleganter p
Spec.in titu.de lega.§.nunc ostendendum.versi.
hoc quoq3:q2 si postea pars non obstante remissi
one vellet oīno petere absolutionem nunc tanq̄
absolutio non iuris:sed facti non extēderet iuris-
dictionem ar.notatorū per gloss.in.l.si pater.C.
de de sta.defunc.⁊ p glo.in.c.si plures.in glo.fi.de
officio delega. in.vj.ita pulcre dixit Pau. de cast.
in.d.l.ordinarij.C.de rei vendi.dicens qd istud se-
mel habuit de facto in nostra ciuitate brixie.i pre
allegato consi.lxviij.quem referunt et sequuntur
Alexan.⁊ domi Jas.in.d.l.quoties.C.de iudic. vbi
dixit.Alexan.ista fore perpetuo tenenda menti:q2
quotidiana sunt.Ad vnū tamen est aduertenduʒ
quod si predicta malitia debet procedere ⁊ habe-
re locum scʒ quod per ipetrationem absolutiōis
a iuramento debeat posse prorogari iurisdictio in
dicis secularis in iudicem ecclesiasticū requiritur
quod impetretur anteq̄ impetrans incurrerit in
periurium:q2 si ante:incurrisset in periurium:q2
non satisfecisset debito tēpore prout iurasset satis
facere tunc talis absoluitio non debet per episco-
pum cōcedi:ita originaliter consuluit Fede.de se.
in consil.ccc.incipi.factuʒ tale est.debitor iurauit
soluere in fi.vbi dicit ita debere intelligi.c.j.de iu-
reiu.allega.Jo.an.in.c.debitores.in glo.penul.in
fi.eo.ti.allegat etiā rationem.c.q2 frustra.de vsu.
quam.opi.etiam consulēdo tenuit Pe.de ancha.
in consilio fm ordinem meorū.c.xcviij. incipien.
predictis subtiliter ⁊ ad plene deductis infi.vbi di
cit quod aut iudici nō est facta mentio de ipso per
iurio ⁊ tunc tanq̄ indirecte obtenta est nulla ar-
gu.l.si pretor.ff.de iudi.aut est facta mentio qua
nō obstante secuta est absolutio ⁊ tunc est iniusta
habilitare periurū ad agendum ⁊ sic aperire viaʒ
periurijs qd fieri non debet vt.l.j.si aduers.vendi.
⁊.c.si vero.cū simil.de iureiu.Et hanc sententiam
sequitur do.Cardi.in.d.c. debitores. vbi etiam
Jmol.⁊ do.Abb.in.ij.col.versi. anteq̄ expediam
illam particulā ⁊ Lau.de Rodoph.in suo tracta.
de vsur.in.q.cxij.incipien.tractemus nunc aliqd
de iuramento.⁊ Alex.in consi.lxxxiij.incipien.in-
terrogatus sum.in.ij.col.versi.⁊ subdit ibi in.v.vo
lu.⁊ Philip.corneus in cōsi.vj.incipien.in hac.cō-
sultatione viso suprascripto puncto in.iiij.col.ver
si.casu autem nostro in.j.volu. Et similiter reme-
dium supra datum contra dictam malitiā scʒ re-
mittere iuramentum non esset bonū:q2 iuramē-
tum non potest remitti qñ altera pars iam incur
risset peiurium vt no. Barto.⁊ domi. Jas.in.l.la-
beo.ff.iureiur.Barto.in.l.ita stipulatus sim a pro
culo.in vlti.col.versi.item quid si prorogauit ter-
minum.de verbo. obli.Bal.in aut.quod cis.in fi.
C.de nup.⁊ Feli.in.c.j.de iureiuran.in.ij.col.versi.
procedit ergo iste tex.

Cxij.

Cautele ad irritandum vnum processum.

Si quis mouet tibi litem et vis
facere qd pcessus q̄ in causa formabit
sit nullus accipe cautelā qd qñ respō-
des libello actoris et negas narrata
put narrant ⁊ petita put petūtur ⁊c.
qd tūc in respōsione tua in aliqua parte q̄ non so-
leat multū ponderari petas partē aduersam iura
re de calūnia ⁊ postea circa dictū iuramētum am-
pli⁹ nō insistas:q2 si aduersari⁹ nō aduerteret ad
dictā petitionē iuramēti ⁊ sic de calūnia nō iuret
tot⁹ pcessus erit null⁹:q2 iuramētū calūnie bñ pōt
tacite remitti vt.c.j.d iuramē.calū.l.vj.sʒ si est peti
tū ⁊ nō fuerit pstitū tot⁹ pcessus est null⁹:ita tenēt
Jaco.butrig.Pau.de cast.⁊ Fran.de are. in.l. ij.§.
sʒ q2 veremur.C.de iura.calū. vbi Jac. butri.dixit
qd malitiosi pcuratores dū respondent libello ne
gant narrata put narrāt ⁊c.et postea in fi.scriptu
re petūt de calūnia iurari ⁊ vlterius nō insistūt vt
si tale iuramentū nō pstet totus pcessus reddatur
retro nullus:quā opi.similiter tenet Bar. ⁊ clari⁹
Alexā.circa pn.in.l.de pupillo.§.q2 op⁹.ff. de ope.
no.nūtia.Jmo.in.l.q̄ bona.§.si alieno ⁊ ibi etiam
Alexā.in.v.colū.vsi. ⁊ circa istud iuramentū calū-
nie.ff.de dāno infec.Marthe.in suis singul. singu
la.lxvj.incipiente not.aliā cautelā do. Jason.in.l.
iusiurandū.et ad pecunias. §. qui iusiurānduʒ. ff.
de iureiurand. Practicus papien.in forma libelli

in actione reali in vbo per sacramentū calumnie-
nam ista pstatio iuramenti de calumnia est in tm̄
necessaria ⁊ rationabilis q̄ non valeret statutum
seu cōsuetudo in ɔtrariū quod tale iuramentū nō dʒ
prestari.vt.c.cerez.de iura calum.⁊.c.constitutus.
de fideius.⁊ ita firmant Marbesil.domi.Jason.⁊
Practicus in locis suis superius allegatis.

Alia cautela.

Secunda cautela est si vis irritare pcessum qui
agitatur in causa qd qñ citaris ad videndū iurare
testes.iuxta.l.si qñ.C.de testi.⁊ capi.in noie dñi.ex
tra eo.nō cōpareas:q2 si eueniret id qd sepissime
solet euenire q̄ testes vocati ad testificandū cōpa-
rent corā notario neutra parte pñte ⁊ dicūt. Dñe
notarie nos fuimus citati ad deponenduʒ in tali
causa vellemus q̄ nos expediretis:q2 sum⁹ impli-
citi negotijs nō possumus hic diu morari.notari⁹
aūt neutra pte pñte defert eis iuramētū ⁊ postea
dicit itez reuertimini cras.q2 vos examinabo nūc
nō possum ⁊ notarius istud facit ad hoc vt testes
iurati i termino possint qñcunq3 examinari etiā
extra terminū.iuxta not.per Bart.et Roma.in.l.
dāni.§.sabini.ff.de dam.infec.et late p Roma.in
consi.cccclvj.incipi. quo ad primū.nā si eueniret
vt superius dictū est q̄ notarius deferret iuramē-
tuʒ testibus de vitare dicenda neutra pte pñte vel
dic etiā posito qd partes sint pñtes vel aliq eaʒ.sʒ
istud nō constaret i actis quo casu deductis in iu-
diciū tm̄ credit iudici ⁊ notario quantū pbāt ipsa
acta.vt.c.qm̄ cōtra.cū ibi notatis.de pba.naʒ vbi
acta nō loquunt nec nos loquimur et qd in corpe
actoʒ nō continet factū non reputat.vt dicit bal.
in.c.fi.de pba.naʒ acta nō possunt pbari p testes
nisi qñ fuissent redacta in scriptis:⁊ essent depdita
vt not.p bar.⁊ bal.in.l.ne in arbitris.C.de arbi.⁊
late p bal.in.l.fi.in.ij.colū.versi. qro nūquid acta
iudicij.C.de iudi.cū concordā.traditis p Fely.in.
d.c.qm̄ cōtra.de pbat.in vlti.colū.versi.ix.qro tūc
oīs testificatio facta p tales testes iuratos neutra
pte pñte nō valet nec tenet.ista est gl.peregrina ⁊
vnica in iure.in.l.si qñ. in verbo introducit.C. de
testi.per quam Rapha.Fulgo.in.l.j.C.quō et qñ
iudex.se hic Padue irritasse mille pcessus et mille
dicta testiū quē refert et sequit Lanfran.de Oria.
in repe.dicti.c.qm̄ contra.in verbo testes.in.vj.q.

Cxiij.

Cautela ad faciendū qd dictum testis extraiu-
diciale preualeat secundo iudiciali.

Questio est inter scribētes nū
quid si testis dicat vnum extra iudi
ciū et aliud postea in iudicio qd di-
ctū istoʒ debeat pualere.Bar.in.l.
eos.ff. de fal.mirabiliter tenuit qd
primū extraiudiciale debeat pualere scdo iudicia-
li immo qd est plus voluit q̄ pp talēvariationem
tanq̄ falsari⁹ debeat de falso puniri vñ dicit q̄ cau-
tela est qñ hēs testē de cui⁹ stabilitate dubitas in-
terroges ipm corā testibus q2 si vnū diceret extra
iudiciū ⁊ aliud postea i iudicio pmū dictū extraiu
diciale pualebit scdo iudiciali ⁊ tal'variās poterit
de falso puniri subiungēs qd pp hoc cauti hoies
qñ interrogantur quid deponent rñdent qñ ero
in iudicio dicā qd mihi videbit ⁊ qd bñ faciunt ne
postea incidāt in falsuʒ quā opi.tenuit etiam do.
Anto.lʒ circa punitionē falsi discrepet a Bar. per
rationē.de qua ibi per eū.in.c. cuʒ in tua de testi.
tenuit Pe.de ancha.in oībus sequendo Barto.in
cle.ij.circa fi.vsic.vero econuerso.de testi.do.Car.
dicens ibi de hoc esse casum rotundum. in.c. per
tuas.circa prin.de pba.⁊ do.Abb.in.c.inqsitiōis.
§.iij.de accusa ⁊ hanc sniam etiam consulendo te
nuit Pe.de perusio in quodam suo cōsi. incipien.
testis extra iudiciū cui cōsilio se subscripserūt do.
Honofrius de bartholinis:⁊ do. Marcus Ange-
lelli sua tempestate doctores perusini preclari vt
refert Philip.Corne.in consi.clxx.incipien. licet i
hac conclusione in vlti.colum.versi.⁊ quando te-
stes deponunt in.iij.volumine.pro hoc bene facit
gl.in.l.Fulcinius.§.quid sit latitare. ff.ex quibus
cau.in pos.ea.que vult animuʒ cognosci per extra
iudicialiter dicta tamen cōmunis ⁊ vera opinio
est in contrarium quod testis dicens vnum extra
iudiciuʒ ⁊ aliud postea in iudicio qd scdm dictum
iudiciale preualeat primo extraiudiciali ⁊ qd ta-
lis varians non possit puniri de falso quam opi.
primo visa est tenere glo.⁊ ibi Joā.de imo.qui di
cit canonistas cōiter tenere contra Bar.in.c.cum
causaʒ.de testi.Bald. pāhor.Barba.in.d.c.p tuas
de proba.Ange.i.d.l.eos.ff.de fal.⁊ in cōsi.ccxxiij.
incipiente.punctus est quedam domina Marga-
reta in.ij.col.vsi quinimo fm bar.vbi dixit quod
opi.bar.nunq̄ sibi placuit. tenet Roma.in.l.qui
bona.§.si quis stipulatus.de dam.infec.⁊ in con-
sil.cccccv.incipiēte cum testis extra iudiciū Saly.
in aut.si dicatur.§.de testi.⁊ in.l.si quis decurio.
circa fi.versi.quero testis extra iudiciū.C.fal.Bal.
in.l.nullum.in pri.C.de testi.⁊ in.c.j.§.si enim do-
mino.quid sit inuest.in vsi.feudo.vbi dixit esse ca-
sum contra bar.tenet idem bal.in consi.clxviij.in
cipiēte.licʒ assessores euntes post bar.sicut ceci in
v.parte.⁊ Jo.de Ana.in pallega.c. inquisitionis.
§.iij.de accusa.⁊ ista i effectu est cōis opi. a qua in
iudicando ⁊ consulendo non est recedendū:tu au
tem qui habes testem qui extra iudicium dicit id
quod est ad propositum tuum si vis obuiare qd si
contingeret quod ductus in iudicium aliud dice-
ret q̄ qd extra iudicium dixerit qd per talem suaʒ
variationem tibi non noceat:⁊ sic qd primum di
ctum extraiudiciale preualeat scdo iudiciali cau-
tela est qd qñ extraiudicialiter coram testibus ip-
sum interrogasti ⁊ respondit se nihil scire vel se tā-
tū scire qd tūc p aliquem bonū modū inducas ip-
sum iurare se tibi dixisse purā veritatē ⁊ nihil aliō
scire nisi put tibi dixit:q2 si postea in iudicio aliud
dicet primuʒ dictū extraiudiciale preualebit scdo
iudiciali:ita singulariter dixit do. Abb.per rōneʒ
de qua ibi per eum in prealleg.c.per tuas.quē re-
fert ⁊ extollit Fely.in.d.c.cuʒ in tua.⁊ istā opi. sal
uādo hoc modo bar.in.d.l.eos. tenuit Fulgo.in.
l.qui falsa ⁊ varia.ff.de.testi. Ja.aluarotus in.c.j.
§.notandum de no.feu.Cepo.in consi.lxj.incipiē
te super primo dubio quo queritur in.j.col.versi.
⁊ potest alia ratio assignari: et in.ij. col.versi.nec
obstat qd tertio loco ⁊ Alexan.in cōsi.cliiij. incip.
viso themate suprascripto in.iij.col.versi.preterea
probatū est in.v.volu.⁊ istā cautelā al's hic Padue
duabus vicibus practicaui ⁊ obtinui corā rectore
nostro iuristarum quarum vna sint sub Magnifi
co equite aureato ⁊ iuris vtriusq3 dño Julio Lu-
zago nunc affine meo charissimo tempore quo
Rector erat istius nostri gymnasij Patauini.

Cxiiij.

Cautele diuerse ad liberādū iudicē a sindicatu.

Vera sunt vulgaria q̄ iudex nō
potest aliqueʒ ad torturā ponere nisi
precedāt legitima indicia:vt.l.j.i pri.
⁊.l.fi.ff.de questi.⁊.l. milites.§.opor-
tet.C.eo.⁊.l.sicut.C.de fal.⁊.c.cū i tē

platione.de reg.iur.in antiquis. et.c.non solent ri.q.vj.⁊ ista regula est adeo vera qḋ etiam si extaret statutū qḋ potestas.vel iudex maleficiorū habeat liberū arbitriū ꝓcedēdi in criminalib⁹ tñ ꝓpter hoc non posset ponere aliquem ad torturā absq legitimis indicijs:vt notabiliter voluit Gādi.in suo tractatu malefi.in rubri.de questio.⁊ tormen.circa fi.versi.quid autem possit facere potestas ⁊ Paul.de eleazar.in.ca.grauis.de depo. quē sequitur Alexan.in consi.lxvj.incip.habita sup cōtentis in supiori themate cōgrua consideratiōe. in.ij.col.vsi.videt.ergo contra bonos mores.in.j. volu.⁊ casu q̄ iudex torqueret aliquē sine ipis legitimis indicijs tenet in sindicatu actiōe iniuriarū arbitrio iudicis hñtis sindicare. vt no.bal.i rubr. C.de pena iudi.qui male iudi.⁊ Saly.in.l.fi.in.vij. q.C.eo.pone mō ꝙ iudex fecit aliquē torq̄re non ꝓcedentib⁹ legitimis indicijs erit ne dare ei aliqḋ remediū seu cautelā qḋ in sindicatu nō possit conueniri dic ꝙ sic cautela est ꝙ in relaxatiōe torti inducat ipm cū blādicijs vel alio bono mō ad cōfitendū qḋ legitime fuit tortus ⁊ faciat ꝙ aliq̄s notari⁹ sit de tali cōfessione rogat⁹:q: hoc mō nō tenebit in sindicatu.ita signanter dixit Cataldi. de visso.in tracta.sindica.circa princ.alleg.ḃ voluisse Ang.in.l.iniuriaꝝ.§.si quis de certo.ff.de iniur.et dicēs ꝙ ita vidit de facto practicari quē refert ⁊ sequitur solēnis doc.Frāci.de.S. Seuerino in suo tract.de indic.et tortu.in ma.torture.in.v.q.principa.in fi.

¶Alia cautela.

¶In precedenti cautela vidimus qualiter iudex nō possit sindicari qñ aliquē iniuste torsit. Pone modo ꝙ aliquē iniuste similiter fecit incarcerare quo casu tenetur actio.iniuria.vt est text.in.l.nec magistratus.ff.de iniur.⁊ no.gl.in.l.ij.§.fi.ff.si quis cautionē:q̄ iniuria estimat iuramēto ipius iniuriati cū taxatione iudicis iurādo se poti⁹ voluisse tantū perdidisse ꝙ fuisse passum illā iniuriā iniuste carceratiōis vt no.glo.⁊ Bart.in.l.iniuriaꝝ estimatio.ff.de iniur.⁊ Socy.in cōsi.cxlvj.incipiente viso ꝓcessu agitato in vlti. col. Qua cautela poterit vti iste iudex qui fecit aliquē iniuste incarcerare ad hoc ne possit cōueniri in sindicatu actione iniuriaꝝ.dic qḋ cautela est qḋ anteꝙ relaxet ipm incarceratū faciat qḋ pstet fideiussores de se pñtādo toties q̄ties fuerit requisitus quia per talē prestationem fideiussionis videtur approbare capturam ⁊ confiteri fuisse legitime captū ita docet solennis doc.do.Amade. de castel.qui tempore suo fuit magnus practicus in magistratibus in suo tracta.circa finem versi.postremo dicendum est allega.ita tenere Bar.⁊ ita in effectu tenet in sua dispu.incipien.Lapus fuit captus.Sequitur Bapti.de sancto Seuerino licet dicat istam decisionem sibi vederi duram in suo tracta.de debito. suspec. ⁊ fugit.in pe.q.

¶Alia cautela.

¶Et accipe aliā cautelā fm ipsum do.Amade. in loco superius alle.ad liberandū officialē a sindicatu qñ incidit in aliquā penā q: forsitā fecit cōtra statutū qḋ īfra tps q̄relandi faciat porrigi petitionē p aliquē amicū secretū qui ꝓueniat alios volentes talem petitionem porrigere super qua petitiōe audiendus erit qui preuenit ⁊ rōne preuentionis alij maleuoli excluduntur:vt no.in.l.si seruus plurium.de leg.j.⁊ si ille qui dedit querelam omittit eam probare potestas vel officialis absoluitur iuxta.l.accusare cum simi. C.de eden. ita ad literam dicit ipse do. Amade.in loco superius allega.⁊ adde licet ipse non dicat quod ratio istius cōclusionis est ꝙ in criminibus ⁊ actiōibus popularibus vno agēte actio cōsumit vt no.glo. magistra.in verbo iudicatū.⁊ ibi Pābor.in.c.cum dilecti.de elec.⁊ Bar.in.l.si cui.§.j.ff.de accusa. Cano.oēs in.c.de his extra eo.de accusa.nā q̄s pluries de codē delicto nō d3 inq̄ri vt dicit text. in.l.licet.in fi.ff.nau.cau.stabu.⁊ no. bar.in.l. iurisperitos.§.j.ff.de excusa.tuto.⁊ inq̄tū est dictū.s.ꝙ petitio porrigat p amicū secretū sunt verba dicta cū ministerio ꝓpter vitiū collusionis:q: si constaret de collusione:tū ipe iudex semel fuisset absolutus tñ iterū ab alio posset accusari:vt.l.iij.ff. de preuarica.⁊.l.eū q̄.§.in popularibus.ff.de iureiur.⁊ nota ꝑpetuo doctrinā bar.in.l.j. §. preuaricatorē.ff. ad turpil.vbi notabiliter dixit ꝙ quotiescūq repitur reus cōuersari cū accusatore dr̄ ꝓbata ꝓuaricatio q: cū ex accusatiōe cōsueuerint oriri inter accusatorē ⁊ accusatū inimicitie: vt.l. inimicitie.ff. de his quib.vt indig.⁊ in.l.iij.§.fi.ff. de adimen.lega.cōuersando ergo reus cū accusatore ⁊ nō indignetur presumitur collusio.Sicut maritus presumitur leno qñ ex adulterio vxoris nō indignatur vt.l.mariti lenociniū.in prin.ff.de adulte.Sed tñ istud limitat Maria.in.d.c.de his.de accusa.cum quo ibi transit Feli.in.viij.limitatione nisi accusator esset persona integra.

¶Alia cautela.

¶Et accipe aliam cautelam fm ipm do.Amade. in loco superius alleg.ad liberādū iudicem a sindicatu in qua l3 ipe expediat tribus verbis tu aūt eam melius ordina.Tu habes ꝙ iudex nō potest nisi ex magna causa augere seu minuere penas a statutis limitatas:vt no. Bald. in.l. quid ergo.§. pena grauior.in reperti.in.iij.col.versi.īiuxta hoc incidēter quero.ff.de his qui no.infa.et in .l. j.in. iij.col.versi.sed hic restat dubiū.C.ex delict.defuncti.⁊ in.l.j.C.si aduer.delict.⁊ bar.in.l.hodie.ff.de pe.⁊ benefacit qḋ no.Bal.in.l. ꝓses. versi. quid de prioribus ciuitatum.C.de trāsac.Et si iudex aliter facit augendo seu diminuendo penas a statutis taxatas potest conueniri in sindicatu. namq̄libet iudex male gerens officiū suum in dānum alterius facit litem suam prout dixit bal.in.l.q̄ crimen.circa fi.C.qui accusa.nō pos. adeo ꝙ isto casu iudex non euaderet sindicatū licet in sententia apponeret clausulam quam cōdemnationem volumus hr̄e locum dūmodo nō sit contra ⁊ preter formā statutoꝝ al's ipsam reducimus ad formam ipsorum statutoꝝ.nam talis clausula nihil opat quominus condemnatio specifice facta nō remaneat firma prout disputando tenuit Jaco. de beluiso in quadam sua disputatione incipien.in xpi noie lege municipali quam refert ⁊ sequitur Bal. in.d.l.quid ergo.§.pena grauior.in reper.in.vj.colum.versi.iuxta hoc quero primo.ff.de his q̄ not. infa.tenet Bal.in aut.interdicimus. C. de epi.et cleri.Bar.in.l.moris est.§.iste fere.ff. de pe.et in.l. iudex postea ꝙ.ff.de re iudi.distinguēs tñ vt ibi ꝙ eū cui⁹ distinctionē reprobat bal.in.d.§.pena grauior.sequitur etiam do. Abb. in .c. in literis. de offi.delegati. Pone mō quod iudex iuxta formā statutorum debebat cōdēnare in cētum applicanda fisco condemnauit tātūmodo in quinquaginta qūo faciat ad obuiādum quod in sindicatu nō possit cōueniri dic qḋ Cautela est qḋ faciat qḋ sindicus cōis petet corā ipo iudice restitutionem in integrum aduersus sententiam que oia fieri possunt.nam sindicus cōitatis absq alio speciali mādato pōt in cā cōitatis petere restōnem in integrum:vt voluīt Cy.bar.bal.⁊ Pau.de ca. in.l. vni-

ca.C.etiā per procurat.restir.in integ.agi pos.et Inno.in.c.suscitata. de in inte.resti.et Bald.in.l. illud.§.j.ff.de mino.⁊ Pau.de ca.in.l.iusiurandū. et ad pecunias.§.defensor.ff.de iureiur.⁊ Alexan. in.l.preses.in prin.C.de transac.et similiter iudex qui tulit sententiā potest contra eā cōcedere restitutionē in integrū.vt est tex.in.l.in cause.la.ij.§. fi.⁊ in.l.ꝑfecti pretorio.ff.de mino.⁊ in.c.cum Bertoldus.de re.iudi.et no. Pābor.in.c.ex literis.in. iij.col.vsi.⁊ ex hoc dicto.de i integ.resti.⁊ Philip. Fran.in.c.dilecti.in.ix.q.de appel.qua restitutiōe concessa postea ipse iudex supplicat quantitatē debitam.ita.do.Amade.in loco superius alleg.referens ita tenere Bald in suis cōclusionibus in verbo pena.⁊ dicentē se ita audiuisse a Bar.in voce s3 aduerte licet ipse non dicat ꝙ Bald. in additione Spe.in ti.de accu.ver.quid si iudex tenet ꝯtiuz qḋ si iudex condēnauit minori pena ꝙ debuerat qḋ in publicis penis non cōpetit fisco auxiliū restitutionis in inte.per tex.in.l.auxilium.in prin. ff. de mino. Tñ cautelam predictā approbat Ang.in.d. §.pena grauior.dicēs ꝙ si iudex condemnauit aliquem minori pena ꝙ sindicus poterit corā eodē iudice petere in integrum restitutionē aduersus ipsam sententiā ⁊ qḋ isto casu iudex excusabitur a sindicatu dicens ita alias consuluisse Barto.

¶Alia cautela.

¶Et circa istam materiā sindicatus accipe aliā cautelā. Tu habes quod iudex deposito officio d3 stare in loco officij per quinquaginta dies ad hoc vt valeat respondere volentibus conqueri de eo q̄ tpe elapso amplius non tenetur alicui rñdere.vt est casus.in.l.j.C. vt om.tam ciui.ꝙ mili et in.§. necessitatē. in autent.vt iudi.sine quoquo suffra. S3 istud est verū qḋ post illud tps aliquis ampli⁹ non auditur sc3 in loco vbi exercuit officiū secus in ꝓpria patria q: ibi pōt perpetuo conueniri. vt no.glo.et Bar.in.l.ij.ff.ad repetun.Bal.in.l.obseruare.§.proficisci.in.iiij.q.ff.de officio procō.⁊ do. Abb.in.c. aduersus.in.iij.col.de immuni.eccle. Quero qua cautela poterit vti iudex vt post dictū tps non possit conueniri etiā in ꝓpria patria. Dic ꝙ cautela est vt faciat fieri proclamata vt oēs qui intendunt petere infra tm̄ tps comparcāt alias amplius nō audient:q: isto casu clapso dicto termino nō poterit conueniri etiā in sua patria. ita notabiliter do.Cardi.in.c.pe.de iudi.dicēs se ita obtinuisse in facto quem ibi sequit do.Ab.in.iiij. col.ver.sunt tñ alij casus.et siliter Maria.⁊ Fely. et alij moderni.ibi et Paris de puteo.in suo trac. sindicatus sub.c.de offi.sindicatoꝝ.§.officialis finito officio.⁊ita cōiter tenetur quicquid tenuerit Per.de Anchar.in.d.c.aduersus.de immuni.eccl. Aduerte tñ ꝙ Alex.in.d.l.ij.in apostil.ff.ad.l. iul. repetun.refert Frā.de Galla dicentē dictū bar.in. d.l.ij.esse veꝝ dummodo in loco officij nō fuissent facta proclamata ⁊c.⁊ sic approbat Cautelam de qua.s.et postea subiungit ꝙ qḋ per sindicatores post clapsum terminū edicti fuerit pronuntiatū in contumaciā non cōparentiū aliquē decetero nō esse audiendū ⁊ officialis fuerit absolutus ⁊ sic videt innuere qḋ non sufficiat fieri proclama put s.nisi etiā sequatur sententia absolutoria:t3 circa hoc dicas qḋ aut in edicto seu proclamate fuit appositus tm̄modo terminus absq cōminatiōe qḋ decetero non audient et tunc non obstāte elapsu termini posset in propria patria conueniri nam clapso termino hoīs adhuc quis potest agere vsq quo per iudicē imponatur silentium illis qui non cōparuerint.vt singulariter dixit Inno.in.c. cum in tua.qui.ma.accu.pos.de quo exclamat Ang.in. l.j.C.vt ne.inui.et idē tenet Bal.in.l.diffamari.C. de inge.et manu. Si vo fuerit appositus nō solū terminus s3 etiā fuerit cōminatū ꝙ decetero non audientur ⁊ isto casu non requirit alia sententia. vt notabiliter dixit Saly.in.l.si ca.in vlti col.C.q̄ accus.non pos.de quo dicto facit festum Ange. de are.in.§.si minus.in.ix.col.versi.quero iudex statuit Tytio terminū.Insti.de actio.

¶xv.

¶Cautela ad instruendū excipientē contra personas testium ad hoc ne faciat actum nullum.

Duplex genus oppositionū fiēdarum ꝯ personas testiū reperitur in iure vnū qḋ est introductū in merum fauorē illius cōtra quē testes ꝓducuntur vt est oppositio amicitie:inimicitie:domesticitatis:infamie:cōsanguinitatis et similiū:⁊ iste tales oppositiōes regulariter non possunt opponi publicatis attestationibus:vt est casus.in.c.presentiū.de testi.nisi in tribus casib⁹ ibi enumeratis quorū vnus est qñ volens opponere iuraret se non malitiose nec aio calūniandi velle opponere:alter qñ doceret se ipsas oppositiones de nouo reperisse.tertius qñ ante publicatas attestatiōes protestatus fuisset se velle opponere ꝯ personas ipsoꝝ testiū q: p talem protestationē reseruatur sibi ius opponendi.Vñ ex hoc insurrexit cōis practica oīm litigantiū ꝙ qñ testes examinādi ꝓducuntur protestant exceptiōes tam ꝯ dicta ꝙ contra personas sibi saluas fore de qua cōmuni practica fecit mentionē Panhor.et Andr.sicul. in.d.c.presentiū.et Bal.in.l.si quis testibus.in.iij. col.versi. dubitat hic.C. de testi.vbi dicit ꝙ cauti aduocati semp a principio protestantur exceptiones sibi saluas fore tam contra dicta ꝙ cōtra personas q: p talem protestationē reseruat sibi ius opponendi cū per ipsam excludat tacitus consensus arg.l.si filiusfamilias.la.j.ff.ad macedo.Aliud genus oppositionū est inuentū in coꝝ odiū ipsoꝝ testiū vt est qñ opponit testi ꝙ est iudeus:heretic⁹ infidelis:bānitus:excōmunicatus ⁊ de.similibus nā iste tales oppositiōes pñt fieri etiā post publicatum ꝓcessum ⁊ post dicta testificata absq solennitate dicti.c.presentiū.vt declarat Jo.an.in addi.Specu.l.ti.de testi.§.sepe.in prin.⁊ Fely.in. c.si diligēti.in antepe.col.versi.primū correlariū. de for.cōpe.q: tales exceptiōes non pñt volūtate partiū tolli argu.l.tametsi.ff.ad macedo. fm Jo. an.vbi.s.qḋ etiā h3 locū in oppositionibus prouenientibus a iure naturali vt est oppositio impubertatis:furoris ⁊ dementie.q: similiter tales exceptiones nō possunt partium voluntate tolli:q: iura naturalia immutabilia sunt.vt.§.sed naturalia.institu.de iur.natura.gen.⁊ ciui.⁊.v.dist.ad ci⁹. lic3 istā differentiā interuñi genus oppositionū ⁊ aliud reprobet Saly.in.d.l.si q̄s testibus.in.j.col. ver.nunc trāsco ad personā cum quo videt transire Fely.in.d.c.presentiū. in.j.col.versi.v.fallit.dicens opi. Saly.tenere etiā do.sun.in.d.c.presentium.per ratiōes de quibus ibi per eos quod aliter non examino. Multi modo parum aduertentes et q̄ sunt de illis quibus puluis cecidit supra libruz vt verbis vtar Bal.in.l.directas.C.de rest. manu. qñ publicatis attestationibus opponunt contra ꝑsonas testium faciunt suas oppositiōes sonantes in hunc modū dico ꝙ talis testis cōtra me examinatus est famulus partis aduerse vl' est inimicus meus: vel non est testis omni exceptio-

ne maioꝛ:vel est amic⁹ mei aduersarij.et sic de sin-
gulis ⁊ nō aduertunt qḋ talis oppositio formata
prout supra non cōcludit:qꝛ possibile est ꝙ nūc sit
famulus.nūc sit amicus:nūc sit infamis:nūc non
sit testis oī exceptione maioꝛ ⁊ tñ tpe iuramenti ⁊
depositiōis non erat nec famul⁹.nec amicus:nec
infamis: immo erat testis oī exceptione maioꝛ q̄
casu ista exceptio formata ꝓut supra tanq̄ nō cō-
cludens in aliq̄ non releuat ipm excipientē.iuxta
vulgatā.l.nō hoc.C.vnde cogna.⁊.c.in ꝓsentia.cū
simil.de proba.qꝛ conditio testis inspicit᷑ tpe de-
lati iuramēti ⁊ non tpe publicati processus.vt hr̄
per.Bar.et Roma.in.l.dāni.§.sabini.de dam.in-
fec.et p Bal.in.l.si qñ.C.de testi.et ibi Saly.in.iij.
col.ver.iiij.nūc quero.et per Ang.⁊ Jmol.in.l.an-
tistius.ff.de acqui.here.⁊ late per Roma.in cōsil.
cccclij.incipiē.quo ad primū.Et in terminis qḋ
oppositio facta contra testē ꝓut supra publicatis
attestationibus in aliquo tanq̄ non concludens
non prosit opponēri ita egregie consuluit Ang.in
suo cōsil.j.incip.porrecta fuit petitio.in.j.colum.
quē multū extollendo sequit᷑ do.Jas.in.l.tytie tex
tores.in.iiij.col.ver.ij.principalit᷑ adde de lega.j.
et in.l.j.in.iiij.colū.ver.vlt.anteq̄ veniamus.C.ḋ
testa.et istud dictū Ang.retulit et secutus est dicēs
esse dictum notabile Andre.Barba.in sua pulcra
Rep.c.testimoniū.de testi.in.xij.charta.versi.fa-
cit notabile dictū Ange.sequitur Fely.in.c.audi-
tis.in vltima col.de prescrip.⁊ de isto dicto Ange.
fecit etiam mentionē Bertach.in suo Reperto.in
ṽbo testes deponunt.ver.xiij.incip.testis habili-
tas.vbi dicit qḋ Ang.dat practicā opponēdi cōtra
testes vt articulet᷑ ꝙ tpe iuramenti erat inhabilis
qḋ dicit esse notandū immo qḋ est plus voluit idē
Ange.in consilio.cccviij.incipien.factum tale est.
Christophorus.in.j.col. qḋ si etiā in oppositione
diceret᷑ est ⁊ fuit homo male fame qḋ nihilomin⁹
istud verbū fuit nihil prodest qꝛ pōt intelligi fuit:
scꝫ post testificatū refert.et sequit᷑ do.Jas.in locis
superius alle.hinc est qḋ ꝯsuluit Oldra.qḋ si quis
capitulat ꝙ ille q̄ fuit electus fuit et est publicus
fornicatoꝛ non obtinebit qꝛ nō dicit ꝙ tpe electio
nis fuerit potuit eñ esse ante ⁊ post et nō tunc ita
pulcre Oldra.in consil.cclxxxvj.incip.in electiōis
negotio.in.j.col.versi.quantū ad tertiuꝫ.et miroꝛ
dꝫ do.Jaso.ꝙ non allegauerit dictū consilium in
locis superius allega.Sis ergo cautus tu qui vis
publicato processu opponere cōtra testes vt non
articules qḋ non sunt oī exceptione maiores ⁊ sic
de singulis.sed dicas ꝙ non erant tpe iuramenti
et depositionis et ista tene menti qꝛ videbis mul-
tos errare istud non perpendentes.

¶xvj.

¶Cautele ad faciendum qḋ statuentes valeant
disponere super iuramento.

Communis et vera opi.scribē.
est qḋ principes seculares per statuta
sua non possint iuramēti vires ener-
uare etiam si talis princeps esset chri
stianissimus Rex Francie ꝗuis super
oēs reges xpianoꝛum portet coronā libertatis et
glorie:vt elegāter ⁊ vere dicit Bald.in suo cōsilio.
cccxv.incipien.petita venia flexisq̄ genib⁹ loquar
in prima par.⁊ etiam si esset ipse imperatoꝛ ꝗuis
tante sublimitatis sit qḋ in hoc mundo sit veluti
vnus deus coꝛpoꝛalis et super oēs emineat tanq̄
stella matutina i medio nebule meridiolanis.ꝓut
dixit Bal.in.c.j.§.fi.in vlt.colum.in ti.de prohi.a-
lie.feud.per fede.⁊ ꝗuis etiā sit tāte auctoꝛitatis
qḋ qui preceptū suū contēnit sibiipsi iudiciū acq̄-
rit ⁊ inter hoīes penas luit ⁊ apud deū frontē nō
hꝫ.vt cātat tex.xj.q.iij.imperatores.⁊ ꝗuis simili
ter oīa possit q̄ sunt scōm.contra.et preter legē.vt
dixit Bald.in cōsil.xv.incipien.in questione ꝓpo-
sita.versi.ij.dico qḋ imperatoꝛ in secunda par. et
totius oꝛbis monarchiā obtineat.vt dicit tex.xij.
q.j.futuram.adeo qḋ qui diceret ꝯtrium hereticus
censeretur.vt pulcre dixit Barto.in.l.hostes.in.ij.
col.ff.de cap.et post.reuer.Attñ non hꝫ potestatē
disponendi sup iuramento qꝛ ad solam ecclesiam
et Romanū pontificē dignoscitur pertinere.vt.c.
venerabilē.de elec.⁊.c.nouit.de iudi.⁊.xcvj.distin.
si imperatoꝛ.de qua cōmuni opinione habetur p
Barto.in.l.oēs populi.de iusti.⁊ iur.in.iij.q. prin.
et de qua habetur per do.Anto.in.c.cū contingat
versi.tertius casus.de iureiur.⁊ ibi late per Jmol.
in tertio mēbro.⁊ etiaꝫ per do.abb.in.vij.col.ṽsi.
nunc ad ꝑdicta applico.et per Saly.⁊ Pau.de ca.
in autē.sacramēta pub.C.si aduer.vendi.et plene
per alex.in consil.lix.incip.viso instrumēto.et tit.
questionis.per totū in p°o volu.⁊ in consil.xxxix.
incipien.viso statuto et themate.in.iiij.volu.cum
aliis concoꝛ.traditis per ipm Alexā.⁊ do.Jaso.in.
l.qui iurato.q̄ est lex si.ff.qui satis.cog.⁊ cum mul-
tis aliis de quibus per Fran.de cur.in consi.xlij.
incipien.sup contingentia facti.in.vj.col.versi.et
ꝯñr concludimus ꝙ rex Francoꝝ xpianissimus.⁊
in vlt.col.ver.statutū nulla incerta causa. Ex qui-
bus infertur qḋ stante statuto qḋ contractus cele
bratus cum minoꝛe cū filiofamilias.cum muliere
absq̄ tali solennitate:puta absq̄ presentia duoꝝ
consanguineoꝝ non valeat nec teneat etiā si iura
mentū sup ipso contractu fuerit interpositū tñ si
minoꝛ:si filiusfamilias:si mulier.facient contra-
ctū sine illa solennitate iurando ipm contractuꝫ
habere ⁊ tenere firmū ⁊ in nihilo non cōtraueni-
re contractus non obstante statuto tenebit ⁊ vale
bit qꝛ de iure canonuꝫ oē iuramentum qḋ potest
seruari sine interitu salutis eterne seruanduꝫ est.
vt habetur in.c.cum contingat.de iureiur.et in.c.
licet mulieres.co.ti.li.vj.et in.c.ꝗuis.de pac.co.
lib.vj.et quotiescunq̄ tractatur de peccato statur
dispositioni canonū etiā in foꝛo ciuili.vt no.in.c.
fina.de prescript.et in regula possessoꝛ.de reg.iur.
in.vj.et in.c.j.et.ij.de oper.no.nuntia.et p Barto.
et alios.in.l.priuilegia.de sacrosan.eccle. Si autē
statuētes volunt oīno voluntatē suam adimplere
valendi iuramentū tollere ⁊ sup ipso disponere ⁊
si non per directum saltem p indirectum.Caute-
la est quod qñ in statuto dixerunt statuimus ⁊ oꝛ-
dinamus qḋ aliquis minoꝛ:aliqua mulier:aliq̄s
filiusfamilias non possit contrahere vel aliter se
obligare absq̄ decreto iudicis et consensu duoꝝ
propinquoꝛum vel prout aliter ipsis statuētibus
videtur non dicāt postea et si aliter factum fuerit
contractus et obligatio nō teneat nec valeat etiā
si iuramētum interueniat quia talia verba nil re-
leuant quominus iurando super contractu talis
contractus non teneat non obstante dispositiōe
statuti vt superius dictum est.sed dicāt et si aliter
factum fuerit oīm obligatio censeatur et habeat
pro ficta et simulata et p vim et dolum extoꝛta qꝛ
hoc modo licꝫ postea super contractu fuerit iura-
tum tñ tale iuramentum nihil operabitur si solē
nitas de qua in statuto non interueniet ita notā-
ter dixit Bar.in.d.l. oēs populi.in.ij.⁊.iij.q.prin.
in fine. vbi dicit se ita vidisse iudicatum.Et hanc
opinio.similiter tenuit Bald.in aut. sacramenta
puberum.C.si aduer.vendi. vbi dixit qḋ ista i cau-

tela est valde bona.et ibi Saly.in penultima co-
lumna tenuit Paul.de cast.in.l.finali.ff.qui satis-
dare cogantur.dñs Abb.dñs Cardinalis.in.d.c.
cum contingat.in nona colum.versicu.scḋo mem
bro principali.⁊ domin.Abb.in sua dispu.incipiē.
stante statuto condito in italia.in.ix.col.ver. ter-
tiū membrū ⁊ lꝫ hanc opi.Bar.in.d.l. oēs populi.
reprobet ibi Bal.in.v.col.ver.itē quero. an valeat
statutū dicendo qḋ est truffa.⁊ licet similiter ang.
in.l.j.ff.de consti.prin.dicat ꝙ ista opi.Barto.sunt
ambages.⁊ contra ipsum etiā teneat Pau.de ca.
in.l.si quis pro eo.in fi.ff.de fideius.et in.d.aut.sa-
cramenta puberū.⁊ in.l.que sub conditione.ff.de
condi.insti.tñ opi.Bar.quod iuramentuꝫ per sta-
tutum possit per indirectum prohiberi fingendo
ipm simulatum ⁊ per vim et dolum extoꝛtū tenet
Bal.in sua repe.l.ij.ff. de iureiur.in.xliiij.col. ver.
super.v.q.⁊ in.lx.col.ver.quartum remedium est.
vbi assignat rationem qḋ sicut sententia hoīs sup
simulatione lata facit fidem qḋ nō sit contractuꝫ
periuriū.vt.C.plus vale.qḋ agi.l.emtione.sic sen-
tentia legis que facit fidem inter subditos etiam
in foꝛo ecclesiastico.allega.no.i.l.ex ea.ff.de postu.
et no.in.c.fi.de excep.li.vj.tenet idem Bal.in.d.l.
non dubiū.in antepe.col.ver.sꝫ de iure canonico.
C.de legi.⁊ in.l.nec patronis.C.de ope.liber.⁊ in.
d.c.cum contingat.in.iij.col.ver.sed nunquid sta-
tutum municipale do.Jason.in.d.aut.sacramēta
puberum.in pe.et vlt.col. vbi in vtroq̄ loco dixit
ita cōmuniter tenere doc.⁊ ita etiam consulendo
tenet Ro.in cōsi.xij.incip.viso facto ꝓposito cete
risq̄ consiliis.⁊ do.Abb.in consi.lxxij.incip.quinq̄
dubia.et Pe.de ancha.in consi.cccxxviij.incip.vi-
sa copia eiusdeꝫ instrumenti. circa finem Franci.
de cur.licet non ita clare.in consi.xlij.incip.super
cōtingētia facti.in pe.col.ver.adde Bal.vbi alleg.
Ro.in supradicto consi.xij.sequitur Philip. Coꝛ-
neus in suo consi.cxxv.incip.visis articulis et at-
testationibus.in.j.volu.vbi alleg.hanc etiaꝫ tene-
re Fulgo.in.d.aut.sacramenta puberū. dicentem
hanc esse cōmuneꝫ opinionē.hanc expꝛesse sentit
Bal.in.c.j.§.itē sacramenta.ver.quid ergo nunq̄d
possunt statuta terrarum.in ti.de pac.iura fir.in
vsi. feudo. vbi vult qḋ per statuta possit tolli illa
fictio que est ꝙ per iuramentum minoꝛ efficiatur
maioꝛ.est verū qḋ multi de pꝛenominatis volunt
ꝙ opinio Barto.de qua.s.tanto magis procedat
quanto ꝙ statuentes mouerentur aliqua iusta de
causa.puta ꝙ in illo loco hoīes essent pꝛoni ad de
cipiendum minoꝛes.ꝓpterea bonum esset qḋ sta-
tuentes in pꝛincipio statuti ita exoꝛdirentur qm̄
quotidie minoꝛes filiifamilias: et mulieres indu
cuntur dolo ad contrahendum et in ipsis contra
ctibus quotidie decipiuntur idcirco volentes ma
liciis et fraudibus hominum obuiare statuimus
et oꝛdinamus.⁊c.⁊ ratio istius pulcre cōclusionis
Bar.est qꝛ certū est ꝙ statuta pñt inducere fictio-
nem.iuxta no.per glo.et doc.in.l. siue possideris.
C.de proba.⁊ in.c.is qui fidem.de spō.et clare per
Bar.in sua diuina repe.l.si is qui pro emtoꝛe.in.j.
q.post medium.ff.de vsucap.cōtra quam fictionē.
non admittitur probatio in cōtrarium.vt no.gl.
in.d.l.siue possideris.⁊ bar.in.l.si duo.ff.de acqui.
here.et in.l.fi.ff.quod metus cau.Modo tantum
operatur fictio in casu ficto ꝙtum veritas in casu
vero.vt not.bar.in.l.j.§.hoc autem senatus.ff.ad
sylle. et in.l.filio quē.ff.de libe.et posthu. sꝫ etiam
de iure canonum quando in veritate iuramentū
est interpositum super contractu celebrato p vim
vel dolum tale iuramentum non obligat . ergo
idem dicendum est casu nostro cum fictio habeat
loco veritatis et ꝙ sit verū qḋ iuramentum inter
positum in contractu celebrato p vim vel dolum
non liget.casus est in sepe allegato.c.cū cōtingat.
et in.d.c.licet mulieres.et.d.c.ꝗuis. qḋ etiam hꝫ
locum qñ iuramentum est interpositum sup con
tractu simulato qꝛ similiter de iure pōtificio tale
iuramētum non ligat.vt est glo.quam Bal. et alii
sequuntur in.l.emtione. C. plus vale. qḋ agitur
quā singularē dicit Pāhoꝛ.in.c.ad nostrā.ver.no.
qḋ instrumentuꝫ non iudicatur.de em.et vē. quā
etiā sequit᷑ Pau.de cast in.d.l.si quis pro eo.in.iij.
col.ver.adde quintū casum.ff.de fideius. vbi dixit
qḋ cū tale iuramentū nō habeat cōsensuꝫ dicitur
carere anima.bal.in.d.l.nec patronis . C.de ope.
liber.vbi dicit qḋ in casibus in quib⁹ lex presumit
simulationeꝫ iuramentū nihil operatur nec est
necesse pro eius relaxatione adire episcopum .se-
quitur Jmo.cū cōcoꝛdan.de quibus ibi per Alex.
cum distinctione tñ de qua ibi per eos.in.l.scius
⁊ Augerius.ff.ad.l.falci.Sed contra istā cautelam
bar.do.Abb.in.d.c.cum contingat in.ix.col.ver.⁊
idem opinoꝛ.⁊in dicta sua disput.incipi.stante sta
tuto condito in italia dat vnum remediū. scilicet
qḋ ipse minoꝛ filiusfamilias mulier:⁊ similes per
sone prohibite contrahere interrogentur cū iura
mēto an sit verum qḋ cōtractus initus cū eis fue-
rit in veritate simulatus vel per vim siue dolum
celebꝛatus qꝛ si metu iuramenti dicent veritatē.s.
dictum contractuꝫ nō fuisse simulatū nec per vim
⁊ dolum celebꝛatum.tunc non obstāte dispositio-
ne statuti cogentur persone.de quibus.s.stare cō-
tractui.⁊ ratio sm̄ eū est qꝛ dato qḋ per statutum
induceretur presumtio iuris:et de iure qḋ obliga-
tio cōtracta absq̄ dicta solennitate esset fictitia
⁊c.licet contra pꝛesumtionē iuris ⁊ de iure nō ad-
mittatur regulariter probatio in contrarium.vt.
l.antique.C.ad velle.⁊.l.vnica.l prin.C.de rei vxo.
acti.⁊.c.is qui fidem. de sponsa.tñ contra eā et be
ne admittitur probatio per confessionē partis vt
no.glo.Ex.bar.bal.et alii in aut.sed iam necesse.
C.de donat.ante nup.⁊ glo.in.l.in contractibus.
in ver.nullo modo.C.de nō nume.pecu. Jnno.in
c.quia pleriq̄.de immu.eccle. ⁊ bar.in.l .absenteꝫ
cū concoꝛ.ff.de pen.Aduerte tñ qḋ lꝫ nemo pun-
gat istud dictū do.Abb.tñ puto sane,foꝛe intelligē
dum qꝛ aut statutuꝫ inducit pꝛesumtionem iuris
⁊ de iure.⁊ tunc dictum suum procedit vno con-
currente. vꝫ quod dicte persone de quibus in sta-
tuto vellēt iurare alias si nolēt nō possent ad hoc
cogi qꝛ quotiescunq̄ quis habet presumtionē iu-
ris ⁊ de iure pro se non potest cogi ad confitendū
cum iureiurando nūquid res aliter se habeat pro
ut fuit singulare dictum Bald.in.repetitio.l.ij.in
xviij.colum.ff.de iureiurando.quem refert et se-
quitur solennis doc.Franci.de crema in suis sin-
gu.singulari.cliij.incipiē.contra presumtionē iu-
ris et de iure vbi dicit tale dictum esse literis au-
reis scribendum.Que conclusio etiam ratione po
test probari:qꝛ quotiescunq̄ quis probat intētio
nē suā per presumtiones iuris dicitur eā probare
per probatiōes liquidas.vt est glo.que reputatur
singularis.⁊ ibi Bal.in.l.si tutoꝛ C.de peric.tut.et
gl.⁊ ibi Ang.in.l.ij. C.de peti.here.nor.Ange.Ro.
⁊ Alex.in.l.j.per tex.ibi.C.de testa.mili. et Jmol.
in.l.quesitum. cum aliis suis concoꝛdan. ff. de re
iud.immo dicit do.Jas.in.d.l.j.C.testa.mili.quod
presumtio iuris dicitur ipsa veritas . allegat ad
hoc bonum tex.iuncta glo.in.l.fi.§.fi.ff.de proba.
dicens illum tex.didicisse a quodam magno aduo

ato papi. Modo ego habeo q̄d quotiescūq; quis
plene probauit intentionē suā non cogitur aliq̄d
iuramentū veritatis subire. vt est casus. in. c. ij. vbi
reprobatur ois consuetudo q̄ esset in ↄtrium. extra
de proba. Aut statutum inducit fictionē q: fingat
ipsum contractū celebratū cum personis. de qui-
bus. s. esse simulatū. ⁊c. ⁊ tunc contra talē fictionē
nō admittitur aliqua probatio etiam p confessio
nem partis. vt no. Bal. in cōclusionibus Spec. in
ti. de cōfes. ver. cōtra fictionē. ⁊ Bal. in. l. non igno
rat. in. ij. col. C. qui accu. non pos. et do. Ant. in. c.
is qui fidē. in. ij. col. de spon. ¶ Scda cautela est si
statuentes volūt obuiare q̄d cōtractus celebratus
cū personis. de quibus. s. nō firmetur iuramento
si solennitas de qua in suo statuto nō interueniat
q̄d per statutū interdicatur bonis minorū saluo ⁊
excepto si cōtraherent cū auctoritate curatoris vl'
aliter prout statuētibus placet naz certum est q̄d
lex potest interdicere bonis. vt. l. imperator. ff. ad
trebel. et. l. is cui bonis. de verb. obli. et. l. j. et per
totū. ff. de cura. furio. ⁊ isto casu si in contractu nō
interueniet solēnitas. de qua in statuto ↄtractus
non firmabitur iuramento. Istam cautelā tradit
Bal. in repe. l. ij. ff. de iureiur. in. lix. col ver. sed nū-
quid est dare aliq̄d remedium. q: iuramentum in
terpositum ab interdicto super cōtractu non vali
dat ipsum contractum. prout ibi no. Bal. post Ja.
de are. in. l. qui habet. ff. de cura. furio. ⁊ Franci. de
crema in suo. sing. cxvij. incip. tu scis q̄d prodigo.
et Bar. cuz concordā. de quibus ibi per Alex. ⁊ do.
Jason. in. d. l. is cui bonis. de verb. obli.

¶ cxvij.

¶ Cautela ad obuiandum q̄d paruitas pretij et
pactū de retrouendendo non faciant censeri con
tractum venditionis vsurarium et simulatum.

Magna est questio inter doc. nū-
quid si aliquis emat aliquā rē ⁊ ↄcur-
rat paruitas pretij ⁊ pactū de retrouen
dendo talis cōtractus censeatur simu
latus et vsurarius hoc est q̄d ↄtractus
sit pigneratitius: sz q̄d partes fecerint vt sonet in
vim vendicatiōis ad hoc q̄d emtor faciat fructus
suos q̄d nō faceret in re pignorata: q: tunc tenet
fructus perceptos ⁊ percipiendos in sortem com
putare. vt. l. j. ⁊. ij. C. de pig. act. ⁊. c. cū ↄtra. de pig.
et. c. j. ⁊. ij. de vsu. ⁊ passus iste est adeo dubius quod
Bar. Cepol. in suo tractatu. de simula. cōtrac. l. vj.
prin. casu vbi ample examinat istū passuz dixit q̄d
adhuc sub iudice lis est: q: ꝙplurimi doct. supme
autoritatis tenuerūt q̄d sic. q̄d sufficiant ille due
qualitates. s. paruitas pretij ⁊ pactū de retrouen-
dēdo dicentes de hoc esse casum in. c. ad nostrā. de
em. ⁊ vendi. ⁊. c. illo vos. de pig. Alij dixerunt illas
duas qualitates nō sufficere: sed q̄d vna alia reqri
tur. s. q̄d emēs sit hō cōsuetus tales contractus vsu
rarios facere qui autē teneant primā opi. et q̄ se-
cundā cōnumerat ꝙplures Cepol. in loco superius
alleg. quos hic nō intēdo referre: q: ibi possunt vi
deri ⁊ lz ipe teneat scdāz opi. q̄d opus sit q̄d dicta
tria cōcurrāt si contractus debet censeri vsurarius
tū opi. prima q̄d illa duo sufficiant est magis com
munis ⁊ q̄d vltra autoritates per eum adductas
dixit communē Alex. in suo consi. xlvj. incip. circa
presentis consilij materiā. in. iij. volu. et s̄m eam
etiam cōsuluit famosus doct. Christofo. de castel.
in quodam suo consi. incip. cum ab exordio tituli
posterior formetur euentus q̄d consilium est posi
tū post tractatū de maleficijs do. Bonifa. de vitali
nis. et hanc partē etiam tenet do. Abb. in. d. c. ad
nostrā. de em. ⁊ ven. dicēs hāc opi. esse veraz in suo
cōsi. lxxvij. incip. tria succincte vidēda sunt. dicens
se ita al's consuluisse: ⁊ legēdo ita tenuisse. ⁊ ꝙ ita
cōiter tenet. ⁊ q̄d opi. Ja. de are. q̄ tenuit cōtrariū
in. l. emtione. C. plus vale. q̄d agi. est falsa. ⁊ quod
non bene intellexit. d. c. ad nostram. ⁊ hanc etiam
tenet Fulg. in. d. l. emtione. dicens hanc esse com-
munem opi. Et ista in effectu in iudicando ⁊ con-
sulendo est amplectenda tanꝙ cōis et verior tri-
bus rationibus. prima q: pro ista opi. est glo. que
hoc clare tenet in. c. conquestus. de vsur. quo casu
succedit famosum dictum Jaco. butr. in. l. j. C. qui
pro sua iurisdi. vbi dixit q̄d quotiescunq; aliquis
doc. tenet cū opinio. glo: illa opi. censetur cōis. nā
ipsa tāte auctoritatis est q̄d ab ea non recedit in
iudicādo in curia romana. vt signanter dixit Pā-
hor. in. c. edoceri. in. ij. col. de rescrip. ⁊ Pau. de ca.
in cōsi. mihi. clxx. incipi. cum tēpore cōtractus. in
ij. col. nā glo. sunt naues per quas nauigamus per
hoc vastū pelagus iuris ciuilis ducētes nos in por
tū clare veritatis. vt elegāter dixit Saly. post Ri-
char. Saly. in. l. j. C. de pac. ⁊ somniare dicūt volē
tes infringere opi. glo. vt pulcre dixit Bal. in. c. cō-
tingit. in. vj. col. ff. de do. ⁊ contu. ⁊ quāta sit aucto-
ritas glo. in iudicādo ⁊ cōsulēdo. vide que accumu
lat do. Jas. in. l. vtvim. in pe. col. ver. nota etiā mul
tū. ff. de iusti. ⁊ iur. pulcre ⁊ late Fran. de curte. in
cōsi. xlij. incip. q: inquit Bal. in. vj. col. ⁊ in cōsi. lxiij
incip. antiquissima ⁊ nobilissima familia. in. v. co.
Secūda ratio est qū sunt due opi. cōtrarie illa est
sequēda que tēdat in fauorē anime. vt. c. iuuenis.
de sponsalibus. ⁊ clemē. exiui. §. itē q: ⁊ ibi Car. de
verb. sig. ⁊ no. gloss. in. c. j. de seru. in ordi. faci. Sed
ista est tutior pro aiabus ergo amplectēda. Tertia
ratio est q: inter alias auctoritates quas allegat
Cepol. in loco superius alleg. dicit istā partem q̄d
sufficiant illa duo. s. paruitas pretij ⁊ pactū de re-
trouēdēdo tenuit reuerēdissimus in xp̄o pater do.
Jo. de castelione ep̄s vincenti. in. d. c. ad nostram.
subiūgēs ꝙ visa opi. dicti do. Jo. ꝙ similiter ita cō
suluit totū collegiū Mediolanen. ⁊ totū collegiuz
Papien. Modo habeo ꝙ qū sunt due opiniones
cōtrarie semper presumendū est p illa pro qua cō
suluerit vnum collegium doct. ꝙ pro illa pro qua
cōsuluerint doct. pticulares put istud fuit solēne
dictum do. Abb. in. c. prudentiam. in prin. in. j. co-
lū. de offi. delega. de quo meminit Fran. de curte.
in cōsi. lvj. incipien. super eo q̄d ab ordine nostro
requisitū fuit per illustrē do. Rodolphū de gonza
ga in. iij. colū. Pone modo ꝙ occurrit tibi occasio
emendi aliquam rem puta vnum fundum pro vi-
li pretio: sed venditor nō vult vendere nisi te obli-
ges quod quotiescūq; infra certos annos exbur-
sabit tibi illā quantitatē pecunie quam a te reci-
piet q̄d debeas ei retrouendere dictum fundū: tu
autē qui cōsideras q̄d faceres bonam emtionē tā
respectu proprietatis ꝙ respectu fructuū percipiē
doz libenter inires contractum sed dubitas ꝙ cō
currente paruitate pretij et pacto de retrouendē-
do. adde etiam quia es assuetus talia facere q̄d ali
qū contractus postea posset redargui de simula-
tione et vsura. Quero a te q̄ cautela poteris vti ꝙ
non obstante dicta paruitate pretij ⁊ pacto de re-
trouendendo et assuefactione talia cōmittendi
contractus nō possit scindi tanꝙ vsurarius et si-
mulatus. Dic ꝙ cautela est ꝙ submittas vnuz ru-
sticū qui emat noie tuo dictū fundū p illo ptio et
cū illo pacto sz nō ondat te d tali emtiōe aliq̄d sci
re quo casu secuta postea tua ratihabitiōe ⁊ mlto
fortius possessiōis apprehensiōe certū est q̄d fun-

dus efficit tuus. iuxta ea q̄ habētur per om̄s. in. l.
multū interest. C. si quis alteri. ⁊ isto casu dico q̄d
cū iste contractus fuerit celebratus ab illo rustico
lz noie tuo a quo tū nō habebat mandatuz q̄d nō
obstante puitate pretij ⁊ pacto de retrouendendo
talis cōtractus censebit purus: verus: ⁊ sincerus.
rō est q: rusticus p̄sumitur ignorare iura et talis
ignorātia iuris tolerat in eo. iuxta ea q̄ habentur
in. l. iuris ignorātia. ⁊. l. quicūq;. C. q̄ admit. ⁊ in.
l. fi. C. de testa. hinc est ꝙ si rusticus citatur psona-
liter ⁊ non cōpareat iudice sedente pro tribunali.
iuxta. l. diuus. ff. de in integ. resti. non dr verus cō
tumax ideo si condemnatur pōt appellare. vt no.
Bar. in. l. fi. in vltima col. ff. de in integ. resti. ⁊ Bal.
in. l. j. §. fi. ff. de eden. doct. cum concordā. traditis
ibi p Alex. in. l. ij. ff. si quis in ius vo. non ierit. hinc
est etiā ꝙ si rusticus deposuit testimoniū et sit sibi
cōtrarius nō pōt de falso puari nisi appareat q̄d
dolose deposuerit ad q̄d iudex dz multū aduerte-
re. vt notabiliter voluit Ang. in aut. de testi. §. ⁊ lz.
in. ij. col. licet contrariū in hoc voluerit Jo. an. in.
c. cū Joannes eremita. de fi. instru. dicēs ita fuisse
decisum in causa cuiusdā abbatisse quē refert ⁊ se-
quitur Bald. in. l. scripture quasi circa finem. ver.
querūt doct. C. de fi. instru. et inter alios effectus
quos habz rusticitas est q̄d si rusticus facit contra
ctum cessat in eo presumta fraus vsurarū. ista est
glo. singularis et vnica in iure. in. l. cuz allegas. C.
de vsur. quā ibi sequitur Bald. in. ij. colū. versi. sed
hic dubitatur: et quā refert et pro notabili sequi-
tur Cepol. in. d. tracta. de simul. cōtrac. in. vj. casu
prin. in. vj. col. dicens q̄d istud est multū notandū
in practica vt deducas et probes emtorē esse rusti
cum et simplicē personā ad hoc vt tollatur in eo
suspitio fraudis et per illam glo. ibi in dicta. l. cuz
allegas. infert expresse Fulgo. q̄d si rusticus emat
fundū cum pacto de retrouendendo contractus
nō censebitur vsurarius quē sequitur do. Jas. in. l.
iuris ignorantia. in. j. col. C. qui admit. ⁊ in. l. si q̄d
id q̄d. in. viij. col. ver. v. no. quod simplicitas. ff. de
iuris. om. iudi. ⁊ Bertachi. in suo reperto. in verbo
rusticitas. versi. v. incipien. rusticus emens. stante
ergo hoc si venditor volet infringere contractum
venditionis tanꝙ vsurarium. Tu respondebis q̄d
cū tu nō fueris ille q̄ emeris dictū fundū sz fuerit
ille rusticus licet postea ratū habueris q̄d non est
dicendū vt pp paruitatem pretij ⁊ pactū de retro-
uendendo cōtractus debeat censeri simulatus et
vsurarius per ea q̄ superius dicta sūt. Aduerte tū
ꝙ id q̄d dixi ꝙ ignorātia iuris presumitur in rusti
co non hab; locū nec procedit in rustico sagaci et
squadrato: vt est gloss. in. l. athlere. §. de rusticis. ff.
de excusatio. tuto. quā sequitur do. Jaso. in. d. l. si
quis. id quod. in. viij. col. ff. de iuris. om. iudi.

¶ cxviij.

¶ Cautela ad differendum formationem
processus in causa criminali.

Iudex maleficiorū intendit vel
ad instantiā partis vel ex officio proce
dere contra aliquē vigore alicuius de-
licti modo iste cōtra quē debz procedi
libenter differret processum per aliquod spatium
tēporis q: forsitan ille iudex maleficiorz est homo
nimis seuerus et sumus in casibus arbitrariis vl'
quia causa erat criminalis in qua non poterat p
procuratorē comparere ⁊ sic volebat se personali
ter presentare. iuxta no. in. l. pe. §. ad crimen. ff. de
publi. iudi. ⁊. c. tue. cū si. de pcura. propterea vole-
bat expectare successorem quia fortasse erat suus
amicus vel ad aliquem alium finem. vnum est q̄d
libenter per aliquos menses differret formatio-
nem processus q̄uo faciet iste ad differendū hunc
pcessum q: si citabitur ⁊ in termino nō cōparebit
forsitan vigore statuti habebitur pro cōfesso. Dic
quod cautela est ꝙ iste talis anteꝙ citetur vadat
ad aliquas partes longinquas adeo q̄d verosimi
liter de facili citatio non possit venire ad aures
suas ⁊ tunc tpe quo citabitur compareat aliquis
corā iudice dicens citatuz fore absentem adeo in
longinquis partibus q̄d notitia citationis nō po
test ad eū peruenire propterea contra ipsum non
velit procedere q: tūc si ille excusator offeret se in-
continenti probaturū citatum esse in dictis parti-
bus longinquis ⁊ iudex nō velit admittere talem
probationē processus erit nullus. si vero ille excu-
sator non offeret se incontinenti probaturū. vt. s.
processus valebit. sed saluum erit ius ipsi reo pe-
tendi restitutionem in integrum ex causa iuste ab-
sentie. ita notabiliter voluit Bar. in extrauagan.
ad reprimendum. in v̄bo neglexerit. alle. no. in. l.
ab eo. C. quō et quā. in. ⁊ in. l. fi. ff. de in inte. resti-
tuti. q̄d dictum multū exclamando sequitur Ma-
ria. dicēs esse menti tenendū ⁊ non esse per doct.
tactū et quotidie venire in practica in sua pulcra
repeti. c. veniens de accusa. in. lix. colūna. versi. itē
quero quid si infra terminū citationis subiungēs
istud procedere ⁊ sibi locum vendicare lz ex forma
statuti contumax habeat pro confesso ⁊ conuicto
Et ex predictis scdm eū potest sumi optima cau-
tela vt statim q̄d quis cōmiserit delictū in quo nō
possit interuenire procurator vt mittas eum ad
partes remotas dicens tū q̄d non consuluit ali-
cui vt vtatur fraude. Aduerte tū licz in specie non
reperiā tactum q̄d puta cautelā Maria. sano mō
esse intelligendā videlz quod si delictum cōmissuz
ab isto qui vult se absentare erat delictū occultuz
puta vnum veneficium vel vnum homicidium de
nocte perpetratū et forsitan per aliquos menses
ante ⁊ de quo non erat diffamatus nunc aūt pre-
sentiens quod iudex vult contra euz procedere se
absentat isto casu cautela Maria. potest habere
locum q: possibile est quod iste se absentauerit ad
partes remotas in fraudem possibile est etiam ꝙ
ad eas iuerit aliqua iusta de causa vnde nō est ab-
surdum quod ei debeat cōcedi restitutio ex clausu
la generali propter iustā absentiam. Si vero illud
maleficium fuit ab isto publice cōmissum puta q:
de die in publico interfecit hominē. isto casu non
teneo cautelā. de qua. s. esse verā et hoc per illam
regulam q̄ est ꝙ quotiescunq; aliquid de natura
sui habet prodesse si illud tale fuit affectatum vel
procuratū tunc non prodest. vt. l. spadonē. §. fi. ff.
de excus. tuto. et. §. item tria opera. instit. co. l. et
qui data opera. ff. ex qui. cau. ma. et. l. ij. §. simili
modo. ⁊ ibi Barto ff. si quis cautio. hinc est quod
dicunt Bal. Ang. Floria. et alij. in. l. si seruus plu-
rium. §. si quis ante. de lega. j. ꝙ si delinquens pro-
curauit se accusari coram iudice minoris curie co
ram quo minor pena imponitur talis preuentio
nihil operatur nec eum liberat ab alio foro vbi
maior pena imponitur et ita limitatur regula. l.
si quis postea ꝙ. ff. de iudi. et. c. proposuisti. de for.
cōpe. similiter scdm Ang. et alios ibi si delinquēs
procurauit se accusari ne iudex posset ex inquisi-
tione procedere istud non prodest nec tollit inqui
sitionem ⁊ similiter licet habeamus q̄d per negli-
gentiam capituli actus deuoluatur ad episcopū.
vt. c. irrefragabili. §. excessus. de offi. ordi. tamen si
ep̄s hoc procurauit non deuoluitur ad euz scdm

Inno.in.d.§.excessus.⁊ qđ in casu nostro ignorã-
tia que al's prodesset nõ ꝓsit qñ est affectata vel
ꝓcurata cũ dicat pars scientie.est gl.in clemẽ.j.in
verbo.scienter de cõsang.⁊ affini.et glo.in.c.eos
in verbo affectata.de tẽpo.ordi.in vj.⁊ glo.in.c.fi.
§.vt aũt de offi.delega.l.vj.ꝑ quã dicit ibi.Gemi.
qđ dispositio puniẽs actũ sciẽter factum includit
ignorãtiã affectatã vel ꝓcuratã qđ multũ facit ad
casũ nr̃uz cũ ista materia penalis ⁊ sic odiosa et ꝑ
cõsequẽs multũ restringẽda vt in regula in penis
de reg.iuris.in.vj.et in.l.cum quidam.de libe.et
post.et quasi in terminis nostris videtur decisio
Inno.in.c.ad petitionem ad fi.de accu'.vbi vult
qđ qui malitiose procurat ne ad eum perueniat
citatio nõ est amplius citandus etiaz ad diffiniti-
uam ita in proposito nr̃o nã cũ iste q̃ deliq̃t in pu
blico deberet cogitare qđ iudices illius territorij
procedẽt contra eum q꞉ interest reipublice ne de-
licta remaneãt impunita.vt.l.ita vulneratus.ff.
ad.l.aquil.et.c.vt fame.de senten.ex.tunc absen-
tando se ad lunginquas partes non.põt aliter di
ci nisi fecerit in fraudẽ merito si citatio nõ perue
niet ad aures suas talis ignorãtia non habebit
sibi opitulari tanq̃ eam procurauerit cogita.

Cxix.

¶Cautela pro matre vt consequatur legitimaz in bonis filij lz sit exclusa ꝑ pupillarẽ expressam.

SEntentia scri.communis est ꝙ
per pupillarem expressam mater ex-
cludatur ab omnibus bonis filij sui
pupilli etiam quo ad legitimam.vt
no.per bar.⁊ doc.i.l.ij.de vulga.⁊ pu.
et per bar.⁊ alios in.l.ꝑcib'.đ ipub.⁊ alijs substi.
per Inñ.i cõmẽto.c.raynuti'.de testa.in materia
pupillar.substi.que opi.hodie est canonizata in.c.
si pater.de testa.in.vj.vt etiam tradit Ro.in con-
silio.cxx.incipiente.viso testamento predicto.et
Alexan.in consilio.xlv.incipiẽte habita super his
de quibus dubitari contigit in.ij.colum.versi.cir
ca tertium videtur prima consideratione respõ-
dendum in.j.volu.⁊ istud quod per pupillarem ex
pressaz mater excludatur ab oibus bonis filij sui
pupilli etiã procedit si bona ipsius pupilli perue-
nissent ad ipsũ ex linea materna prout voluit Bal.
Ang.Imol.Alex.et do.Ias.in.l.si plures.§.ad sub
stitutos.per gñalitatẽ illius tex.de vulgar.et pu-
pillar.Tu autem mater que reperis te exclusam
per pupillarem expressam ab omnibus bonis fi-
lij tui pupilli si vis eo mortuo posse consequi in
dictis bonis saltem tuam legitimam cautela est
quod contra substitutum pupillarez non agas in
foro seculari quia hoc modo succumberes per ea
que superius dicta sunt꞉sed agas contra eum de-
nuntiatione euangelica faciendo eum cogi cen-
sura ecclesiastica ad dandum legitimam tibi debi
tam in bonis tui filij pupilli nam licet per iura
superius allega.substitutus per expressam pupil-
larem excludat matrem etiam a legitima tamen
istud procedit ⁊ habet locum iure fori non autem
iure poli.⁊ sic in foro conscientie ita notanter di
xit Archidi.in.d.c.si pater.de testi.in.vj.argu.tex.
in.c.fi.xvij.q.vlti.iuncta.l.nam ⁊ si parentibus.in
prin.ff.de inoffi.testamen.pro quo dicto bene fa-
cit nam qđ mater in totũ excludatur etiã a legi-
tima videtur contradicere equitati naturali vt
patet ex pulcre deductis per Bald.in.l.precibus
post principium versi.circa tertium de impu.et
alijs substi.modo quotiescumq; lex positiua abs-
q; iusta causa contradicit equitati naturali talis
lex ⁊ talis constitutio non ligat in foro conscientie
vt notabiliter dixit Inno.in.c.q꞉ plerisq;.circa fi.
de immu.ecclesi.per qđ infert ad illam decisionez
de filiosfamilias.vt ibi per eũ.modo q̃ causa iusta
põt esse in casu nostro quod per pupillarez expres
sam mater debeat priuari etiam sua legitima in
bonis filij nullam video merito ergo dispositio.d.
c.si pater.tanq̃ cõtraria equitati naturali nõ li-
gabit in foro conscientie ⁊ istud dictũ Arch.refert
do.Bar.Soci.dicẽs ꝙ est pulcra et noua conclu-
sio in repe.l moribus.de vulga.⁊ pupil.in.xij.col.
ver.circa tertiũ effectũ est verissima cõclusio Bar.
et licz certis medijs videatur ipm impugnare.tñ
subiungit qđ tale dictũ est menti tenenduz꞉q꞉ ꝑꝑ
auctoritatẽ Arch.poteris aliqñ medio concordie
aliquid cõsequi.⁊ similiter istud dictũ Arch.refert
et sequitur Philip.corneus.in.d.l.precibus.in.ij.
colum.ver.sz in contrarium facit.C.de impub.et
alijs subst.⁊ lz ibi contrariũ teneat do.Lanzellot.
Decius motus per id qđ alias dicimus qđ cano-
nes fuerunt instituti cooperante spiritusancto.
vt.l.di.si quis diaconus.vñ dixit do.Abb.in.c.vigi
lanti.de prescrip.ꝙ forũ canonicũ cõtentiosum nõ
differt a foro consciẽtie ꝓ quo est bona glo.in cle.
ad nostrũ.in ver.ecclesie.de here.probans ꝙ eccle
sia militans est exemplata ad instar ecclesie triũ-
phantis.⁊ est bonus tex.in.c.ecclesia paradiso cõ-
parata.de cõse.di.iiij.q꞉ respõderi potest de eo qđ
dixit do.Ant.in.c.inquisitioni.de sen.excõ.de quo
etiã meminit Feli.in.c.nouit.in.vj.col.ver.⁊ alle-
go do.Ant.extra de iud.vbi dixit ꝙ finis fori cano
nici contentiosi nõ est in totũ directiuus adj salu-
tem꞉nec oia scđm ipsum licita sunt licita in foro
aie.hinc est qđ videmus qđ licet de iure canonico
licitum sit contrahentibus inter se decipere citra
dimidiã iusti pretij.vt.c.cũ dilecti.⁊.c.cum causaz.
de em.et ven.istud non hz locũ in foro consciẽtie.
vt no.do.Anto.in.c.q꞉ plerisq;.vbi etiam do.Abb.
in.ix.q.de immu.eccle.Inno.et do.Ant.in.c.in ci-
uitate.de vsur.vbi etiã late Io.de ana.in.vj.col.et
do.Abb.in.c.j.in prin.de em.et ven.et late etiam
Saly.in aut.ad hec.in.xxj.q.C.de vsur.et sic vt su-
perius dictũ est dictum Archi.est menti tenenduz
maxime q꞉ opiniones sue super sexto decre.preua
lent omnibus alijs secundũ Feli.in.c.j.in vlti.col.
de consti.allegantem do.de Rota ita dicere in sus
decisi.cccxlviij.in antiquis.

Cxx.

¶Cautela ad priuandũ iure suo emphiteotã cessantem tñmodo ꝑ vnũ annũ a solutiõe canonis.

NOtũ est in iure qđ si emphiteo
ta debet ꝑꝑ canonẽ non solutũ posse
priuari iure qđ hz in emphiteosi req̃-
ritur si est emphiteota priuati qđ ste-
terit per trienniũ qđ ipsum canonem
non soluerit si vero est emphiteota ecclesie vel cõ-
ductor requirit qđ steterit ꝑ bienniũ vt de emphi
teota priuati est tex.in.l.ij.C.de iure emphi.et de
emphiteota ecclesie est tex.in aut.qui rẽ.de sacro-
san.eccle.et in.c.potuit.de loca.et de conductore
est tex.cum glo.cum distinctione tamẽ de qua ibi
per Bar.in.l.quero.§.inter locatorem.ff.loca.Tu
aũt qui vis dare rem aliquã in emphiteosim ⁊ nõ
vis motus aliqua particulari causa in contractu
apponere pactũ expressũ qđ si annuatim emphi-
teota pensionem nõ soluerit qđ cadat a iure suo
qđ pactum valeret꞉quia in istis contractibus em
phitheoticarijs plurimũ attendũtur pacta ⁊ con

uẽtiones contrahentium.vt est tex.in.d.l.ij.C.de
iure emphi.et libẽter per viam indirectam seu oc
cultaz tale pactum apponeres.cautela est ꝙ in in
strumẽto ipsius emphiteosis qñ promisit annua-
tim ad tale tempus tibi soluere tantam pensio-
nẽ facias postea ei deferri iuramentum ꝙ omnia
et singula ipse emphiteota attendet ⁊ obseruabit
et in aliquo non contraueniet quo casu si postea
cessabit tantũmodo per vnuz annũ ꝙ pẽsionẽ nõ
soluat poteris ipsum statim propter periuriũ pri
uare iure suo꞉nec tũc expectabitur triennium seu
bienniũ istud fuit elegans et signandum dictum
Bal.in.c.querelam.per tex.⁊ glo.ibi.de iureiu.qđ
ibi sequitur Feli.in.iiij.col.ver.subdit etiam Bal.
hic dicẽs esse dictũ aureũ qđ dictũ etiã retulit et se
cutus est dicens ipsum singulare do.Ias.in.d.l.ij.
C.de iur.emph.in.ix.q.idẽ tenet do.Ias.in.l.si qs
maior.per text.ibi in.iij.col.ver.no.bene.C.de trã
sac.subiungens vnum notabile verbũ ꝙ licet istđ
nostrũ serenissimũ ducale dñiuz venetoꝝ nõ velit
ꝙ per aliquã cessationẽ solutionis q̃rocũq; tẽpo-
re factam emphiteota priuetur iure suo ꝙ tamen
talis sua dispositio nõ vendicaret sibi locum quã
do emphiteota iurasset tali tempore soluere ⁊ nõ
fecisset꞉q꞉ isto modo esset aperire viã periurijs qđ
non est dicendum esse de mente legislatoris.iuxta
l.j.C.si aduer.ven.⁊.c.vero.de iureiur.quod dictũ
habeo pro indubitato triplici fundamento.Pri-
mo propter id quod voluit glo.iuncto tex.in.c.cũ
non deceat.de ele.li.vj.quã ibi sequuntur omnes
⁊ quã mirabilẽ dixit Pãhor.in.c.j.i.ij.col.de his q̃
fiunt a maio.par.capi.qđ papa faciens constitu-
tionem derogatoriã etiam cũ clausula non obstã-
te quod tamen nõ intelligitur velle derogare seu
tollere constitutionem seu actum iuratũ que glo.
per Scrib.in varijs locis celebratur de quibus in
alio loco fiet mentio.Secũdo adduco qđ notabi
liter voluit Ang.in.l.j.§.que in honorãde.ff.qua.
re.ac.nõ da.vbi dixit ꝙ si papa seu imperator cas-
set consuetudines et oia statuta nũq̃ intelligitur
cassare consuetudines et statuta iurata.quem re-
fert et sequitur Alex.in consi.xxvij.incip.viso libel
lo producto per procuratorem.circa fi.in.j.volu.⁊
in cõsi.xxxvij.incip.viso et portune discusso ꝓcessu
in.vij.col.ver.confirmo.ꝑ no.in.ij.volu.Tertio ad
duco illam cõem opi.que est qđ principes secula-
res non res non pñt remittere seu dispẽsare sup
iuramento cum iuramẽtum pertineat ad ecclesiã
et ad romanum pontificem vt.c.per venerabilẽ.
de elec.⁊.c.nouit.cum simili.de iudi.de qua cõmu
ni opi.habet per Cy.in.l.fi.⁊ ibi Pau.de ca.in fin.
C.si cõtra ius vel vti.publi.per do.Ant.in.c.cum
contingat.ver.tertius casus.de iureiur.vbi late ꝑ
Imo.in tertio membro.et per do.Abb.in.viij.co.
ver.nunc ad predicta applico cum cõcor.de q̃bus
ꝑ do.Ias.i.l.fi.ff.q̃ satisda.cogã.⁊ qđ qñ emphiteo-
ta iurauit annuatim soluere pensionem ꝙ cessan
do per vnum annum soluere vigore periurij cadat
a iure suo nec tũc expectetur biennium seu trien-
nium.ita etiam consulendo tenuit Alex.in consi.
lxxxv.incipi.non puto id de quo querit longã dis-
putationem exigere in.j.volu.quod consilium est
errore duplicatũ.cõsi.cxxv.in eo.j.volu.⁊ istaz opi.
similiter tenuit Ant.corsetus in sua repe.rubri.ex
tra de iureiur.in.xj.priuilegio iuramenti.⁊ in suis
notabilibus notabili sub verbo emphiteota꞉⁊ in
suo repertorio ad Abb in versi.emphiteota.versi.
emphiteota ecclesie non soluens canonem vbi di
xit istud idem tenere Andre.Barba.in.d.c.potuit
de loca.tenuit do.Ias.in aut.qui rem in iij.colũ.
ver.tertio limita.de sacrosanc.eccle.pro qua opi.
bene facit dictum singulare Bal.in.c.j.in fi.prin.
de for.fideli.in vsi.feu.voluit ꝙ papa nõ possit dis
pensare qđ periururus non perdat feudũ allegat
ita tenere Io.an.in.c.ij.de renun.in nouel.Et si
q̃ris rationẽ istius pulcre cõclusionis.dic ꝙ est q꞉
ꝑ periuriũ qs cadit a iure qđ hz in illa re sup qua
interposuit iuramẽtũ.vt est casus singularis in.l.
si qs maior.C.de trãsac.per quã.l.dixit Mathesil.
in suis sing.singulari.lj.incip.nota magnũ pericu
lũ.ꝙ si vendidi tibi fundũ pro decẽ ⁊ obligaui me
pro euictione ad duplum꞉⁊ tu mihi soluisti quin-
q; ⁊ residuũ infra tres mẽses promisisti soluere et
iuratũ fuerit per cõtrahẽtes nõ cõtrauenire ⁊ tu
omisisti soluere in termino cogeris ad soluẽdũ et
ego ero liberatus a periculo euictionis subiũgẽs
istud dictũ esse multum vtile propter eos q̃ faciũt
cõpromissum in arbitratores ⁊ amicabiles cõpo-
sitores ⁊ iurant non contrauenire.Arbitratores
vero laudãt ꝙ vnus alteri debeat infra mẽses cer
tũ quid facere꞉alteri vero aliud infra annũ.nam
primus qui contrauenit cogitur seruare compro
missum alteri et alter erit liberatus ab eo.Et si-
militer per illam.l.si quis maior refert Baptis.de
sancto Seuerino.in suo tractatu de transac.in.xv
q.se vidisse iudicatuz in ciuitate bononie per do.
Mamphredum de Forliuio ꝙ cũ quidã ex causa
transactionis iurate promisisset soluere.lxx.duca
tos in septẽ pensionibus seu terminis et primis
duobus terminis soluisset tertio vo termino fuis
set in mora ꝙ poterat compelli ad soluendum to
tum residuum non expectatis alijs dilationibus
ratione ipsius periurij.

Cxxj.

¶Cautela ad delegandum causam que alias vigore statutorum non potest delegari.

MUltotiesper statuta terrarũ
cauet ꝙ in causis taliũ personaruz
talis iudex solus debeat iudicare꞉⁊
ꝙ aliquã causaz corã eo vertẽtẽ nõ
possit delegare quo casu postea cõ
tingit ꝙ talis iudex in aliq̃ causa li
bẽter nõ iudicaret vel q꞉ sentit cõtra amicũ vel a-
liq̃ alia de cã vnũ est ꝙ a sentẽtiãdo libẽter se absti
neret ⁊ tñ vigore ipsoꝝ statutoꝝ ab isto onere iudi
cãdi nõ põt se exonerare.Reuoco ergo in dubiuz
nũq̃d erit dare cautelã ꝙ nõ obstãte dispositione
statuti ipsa cã possit delegari.Dic ꝙ sic.vz ꝙ tu iu
dex fingas opus esse ex necessaria cã per aliquos
dies te absentare ⁊ postea cũ effectu te absentes ⁊
añ recessuz tuũ deleges ipsam cãm alicui ꝑsone tñ
probe ⁊ iustitiã facture ⁊ in delegatiõe apponas
ista verba.videlz ꝙ delegas tali ꝑsone talẽ causaz
vertentem inter talẽ ⁊ talem decidendam et fine
debito terminandam et hoc quia es iustis de cau
sis impeditus꞉⁊ maxime ex causa necessarie absen
tie꞉quia talis delegatio concepta prout supra nõ
obstante statuto valebit ⁊ tenebit iste est casus vbi
glo.et omnes notãt in.l.j.ff.de offi.eius cui man.
est iuris.vbi habet quod cause que ex prouisione le
gum non sunt delegabiles vt sunt cause meri vel
misti imperij tñ ex causa necessarie absentie pos-
sunt delegari prout etiam tenet Io.and.in addi.
Spec.in ti.de iuri.om.iu.in addi.incip.ex necessi-
tate.et Saly.in.l.placet.C.de peda.iudi.⁊ si dices
fateor ꝙ ex causa necessarie absentie causa que al's
non est delegabilis possit delegari꞉sed vbi constat
de ista causa necessarie absentie credetur ne sim-
plici assertioni iudicis dicẽtis se delegare ex cau-

sa necessarie absentie respondeo quod sic vsq3 quo probetur contrarium.ita tenēt Guil.de cunio.et Alber.de ro.in.d.l.j.ff.de offi.eius cui man.est iuris.quos ibi refert et sequitur.Alex.in.xvj.col.ver. sed iuxta hoc queritur.dicens istud esse mēti tenēdū q2 aliquando notarij vel alij officiales possunt aliū subrogare ex causa.nā creditur officiali causam asserenti tenet glo.clara quā indifferentur sequuntur oēs in.c.pastoralis.in ver.exonerare.de offi.deleg.Bal.in.l.imperium.in.iiij.col.ver.quarto quero.ff.de iuris.om.iudi.et in Rubri.extra de offi.deleg.in.viti.col.et Alex.in consi.xxxiiij.incip. consultus al's in principali causa.in.iiij.volu.et licet do.Jason in.d.l.j.in.xviij.colū.ver.sed nūquid in hoc stabitur assertioni delegātis vitus sit tenere contrariū per regulā que est q quotiescūq3 quis nō potest libere actum facere nisi in certo casu speciali q de ipso casu speciali non statur sue simplici assertioni vt dicit tex.et ibi no.bar.in.l.si forte.ff de castre.pecul.et in aut.si quis in aliquo documēto.circa fi.C.de eden.ponūt oēs in.l.si donatione cum suis cōcor.C.de colla.q2 ad hoc respondetur qd illa regula procedit in priuatis personis.secus in iudice de quo lex multū pridit iuxta.c.bone memorie Maguntino.de elec.et.c.in presentia.de renū.et ita similiter respondet glo.in.d.c.pastoralis de offi.deleg.et ipsemet do.Jason.in.d.l.si donatione.circa fi.ad vnum tñ est aduertendum quod si ista cautela debet procedere et habere locū opus est q ante reuersionem tuā delegatus iudicauerit in causa.alias si reuerteris ante expeditionem te reuerso statim et incontinēti expirat iurisditio delegati nec requirit reuocatio prout tenet Bar. in.d.l.j.in pe.col.ver.quero preses vel ordinarius cum quo oēs excepto Roma.indifferenter transeunt ppterea melius esset q ille cui delegares ipsam cam esset tuus amicus et secrete ei cōmitteres q velit oino dictā cām expedire ante reuersionē tuam quā speras q erit infra tot dies. Et istā cautelā ego al's practicaui hic padue nam cum semel litigarem coram rectore nostro iuristarū et in causa esset cōclusum et instarem vt sententiaret tūc rector mihi dixit q p me sentiebat:sed qd male libēter in causa iudicabat certis suis particularibus respectibus:nam et vicarius suus nō poterat se in causa impedire q2 fuerat p partē aduersam allegatus suspectus et allegatio suspitionis fuerat admissa. Tunc dixi q prima vice qua vellet ire Uenetias delegaret causam alicui psone iuste et iustitiam facture et hoc modo esset exoneratus a iudicando respōdit q istud nō poterat fieri vigore cuiusdam nostri statuti disponētis q nec rector nec vicarius suus possit aliquā causam corā eo vertentē delegare sine cōsensu partiū:tūc dixi q in delegatione apponeret verba de qbus supra:q2 tūc delegatio valeret et ita fuit factū delegat' postea tulit sententiā in fauorē meū a qua cū pars aduersa supplicasset ad nostros do.consiliarios iuxta formam statutoꝝ nostre vniuersitatis et instaret principaliter q sentētia pnūtiaret nulla tāq lata a iudice incōpetēti sc3 ab vno q nō poterat esse iudex statuto obstante tñ per ipsos domi.consiliarios fuit per predicta confirmata.

Cxxij.

¶ Cautela ad extrahēdū quē inuitū de domo p debito ciuili priuato.

Solennis doctor Bart. Cepol. in sua cautela.x.incip.regula est quod nemo.conatus fuit dare vnam cautelam ad extrahendum de domo debitorem inuitū quando propter debitum ciuile priuatum non vult exire de domo nam regula est in iure q quis pro debito ciuili priuato non pōt inuitus extrahi de domo q2 domus debet esse vnicuiq3 tutissimū refugium vt.l.pleriq3.ff.de in ius vocan.et.l.nemo de domo.de regulis iur.et ista regula procedit nō solum in domo ppria verūetiā in aliqua cōducta vel in qua quis gratis habitet vt no.Bar.in.l.qui domum.et in.l.nec in ca.ff.de adulteri.Bar.Bald. Pau.de ca.et alij in.d.l.pleriq3.ff.de in ius vocan. et etiam pcedit in domo p iudicē data ex primo decreto fm bald.in aut.ei qui.C.de bo.aucto.iudi. pos.et etiam pcedit si quis habitaret in cassina vel cāpana nam de ea similiter p debito ciuili priuato qs inuitus non pōt extrahi vt dixit bal.in.c.j. §.si duo fratres.de duo.fra.de no.beneficio inue. Roman'.in.l.j.§.domini.el.ij.ff.ad sille.Jmol.et Moder.in.l.senatus.§.marcellus.de lega.j.Roma.et alij post eū in.d.l.pleriq3 tradidit ergo istam cautelam vt facias q iudex pcipiat huic tuo debitori quod sub pena quinq3 vel sex applicāda fisco debeat personaliter ad se venire q2 vult ipsum alloqui naz si ad eū ibit facies eū capere.si vero ad eū nollet habere acceptuz iudex iuxta cōminationē factā eum mulctabat et tūc ppter talem mulctam poterit de domo extrahi q2 quotiescunq3 quis est cōdemnatus pena pecuniaria fisco applicāda dicitur criminaliter condēnatus vt est glo.in.l.pretor ait.circa prin.ff.de sepul.viola.que est ad hoc singularis fm Jmo.in Rubrica.ff.de publi.iudi. et est consimilis glo.in.l.j.et ibi no.Saly.in.j.col. C.eo.de sepul.viola.Cy.et Bald.reprobata gloss. ibi in.l.si qua p calūniā.de epis.et cleri.communiter canoniste in rubrica extra de iudi.Sed quotiescunq3 quis est condemnatus criminaliter ad hoc vt satisfaciat condemnationi potest inuitus de domo extrahi vt no.in.l.nemo carcerem.C.de exac. tribu.lib.x.gloss.et doc.in.d.l.pleriq3 et etiaz alia ratione vltra euz poterit isto casu de domo extrahi.q2 condēnatus ppter cōtumaciā dicitur cōdēnatus ppter delictū et sic talis causa dicit criminalis et per cōsequēs poterit extrahi vt superius dictū est et q contumacia sit delictum no.glo.bar. et alij in.l.vnica.§.fi.ff.si quis ius di.nō ob.p quaz glo.dicūt doc.ibi q stante statuto q cōdēnatus ppter delictū possit impune offendi qd poterit impune offendi condemnatus ex cōtumacia vt etiā no.glo.clarior in.l.si filius.in verbo succurendum ff.de inter.actio.quā singularē dixit Jmol.in.l.penul.§.ad crimen.in.xxj.col.ff.de publi.iudi.not. Bar.in.l.omne delictum.§.contumacia.ff.de re milita.et Pau.de ca.in.l.contumacia.ff.de re iudi. quando postea debitor tuus erit in carceribus poteris cum pro debito tuo recōmandare iuxta ea que tradit barto.in.l.ij.ff.de custo.reo.et in sua disputa.incip.Lapus fuit captus allegat tantūmodo tenere bar.in.l.sacrilegij.al's incipit cum in eo. ff.ad.l.iul.pecul.adde quod ita etiā tenet Roma. in.l.iiij.§.pretor ait.ff.de dā.infec.Ange.de arc.in §.fi.in.ij.colum.versi.aduertas tamē quod iudex. instit.de actio.Petr.de ancha.et Jo.de Jmo.in.c. ij.versi.ex his tamē que dicta sunt dat barto.cautelam extra de pigno.Pau.de cast.et Alexan.in. d.l.pleriq3.Quequidē cautela l3 pulcra sit et ingeniosa tamen ppter eius difficultatem in ea practicanda mihi non satisfacit prima ergo difficultas qua laborat ista cautela est in reperiendo vnum iudicem qui tibi sit tm propitius et fauorabilis q cā tibi complacēdi velit decipere et quodāmodo

assassinare tuū debitorē pcipiēdo ei venias ad me psonaliter q2 volo te alloqui.Scda difficultas est q2 si iste iudex pcipiens habebit superiorē in illo loco in quo fuerit factū pdictū pceptū prout habēt isti iudices maleficioꝝ et istivicarij qui hñt potestatem superiorē iste tuus debitor latitās mittet aliquē ad ipsum superiorē narrādo qualiter talis iudex fecit vnū preceptū penale tali persone qd sub pena debeat ad se psonaliter venire ex eo qd vult secū loqui et qd talis persona nō audet exire domuz propter debita ciuilia quo casu si negotiū illd propter qd vocatus fuit ab ipso iudice nō potest expediri per procuratorē et sic necesse sit psonaliter cōparere qd rogat ipsum vt velit ei cōcedere vnū saluū conductū qd p debito ciuili nō possit in psona a creditorib' pro illa die molestari iuxta.l.qties cū ibi notatis.C.de preci.impera.offe.et iuxta.l.vniuersa.C.eo.ti.nā ille suprrior qui equitatez habebit ante oculos iuxta.l.qd si ephesi.ff.de eo quod cer.lo.concedet talem saluū cōductū et sic ipsa cautela erit elusoria.Si vero ille iudex precipiens non habebit superiorē in illo loco put nō hñt isti potestates et capitanei terraꝝ sit talis saluūsconductus petet ab eo si cōcedet cautela nihil opabitur Si nō erit iusta causa puocandi ad principē nā tu vis qd veniā ad te psonaliter dico qd non possum exire domū ppter creditores ciuiles idcirco peto qd debeas me facere tutū p tanto tpe qd possim venire ad te et domū repetere et tu nō vis concedere nō potest aliter dici nisi qd istud facias in fraudem et sic in effectu esset iusta causa appellandi ad superiorē iuxta ea q habent p Bar.in.l.fi.ff.de appel.recip.et late p canonistas in.c.bone.de appel. et tūc pnceps oia q pendente appellatiōe innouarent tractaret vt habet i.d.c.bone.et late p Bar.in sua disputa.incipi.Lapus fuit captus.Tertia difficultas est q2 a cōiter accidentib' isti latitātes nō cōparent nec ad fenestras nec sup hostio sed vero latitant et nō pmittūt qd affines et beneuoli habeāt accessum ad eos et si aliqs vadit ad domū petendo ipsos faciunt qd domestici referunt ipsos esse absentes a ciuitate et multominus pmittunt qd aliquis nūtius public' accedat ad eos quo casu si citatio siue preceptū debet fieri opus est qd fiat ad domū et talis citat' ad domū nō parēdo citatiōi siue precepto nō dr verus contumax sed fictus vt nota.per Bar.et plenius p Moder.in.l.ex cōsensu §.fi.ff.appel.p Bar.in.l.fi.ff.de i integ.resti.plene per Alex.in.l.properandū.§.sin autē reus.C.de iudi.Modo ego habeo qd fictus cōtumax non pōt mulctari nā iura loquētia de mulctis habent locū et pcedunt tm̄modo in veris cōtumacib' nō autem in fictis vt notat Bar.cum quo ceteri trāseūt in.l.vnica.§.fi.et Pau.de cast.ibi in.§.j.ff.si qs ius di.non obtem.et no.Ange.in suo consi.viij.incip. regulares introitus et expensarū cōis Florentie. et sic predicta cautela debet habere locū op' esset qd debitor tuus psonaliter citaretur al's non.Tu autem qui habes debitorem latitantē et cū nō habeat in bonis non audet exire domū ad hoc vt nō luat in corpore si vis facere oino quod exeat de domo Cautela est vt inspicias si i ciuitate sit aliqua constitutio vel aliquod statutum disponens quod ille qui fuerit assumtus ad tale officium non possit illi renūtiare sed teneatur illud assumere et tūc procures vt eligatur ad illud tale officium:q2 tūc si non veniet ad illud acceptandum poterit de domo inuitus extrahi iste est text.in.l.ex omnibus. vbi Bar.et alij hoc in specie notant.C.de decur.li. x.quem ad hoc pro singulari nota.Ro.in.l.iiij.§. pretor ait.de dam.infec.et istam cautelam in terminis tradidit ipse Roma.quem ibi referunt et sequuntur Alexā.et do.Jas.in.d.l.pleriq3.ff.de in ius vocā.et Paris de puteo in suo tracta.de sindica.in verbo captura.§.captus illicite.et tunc eo extracto poterit nomine tuo capi:et ista cautela habet locuz in debitore de presenti latitante.Si vero nūc vis facere aliquem contractum cum aliquo et vis quod si tempore solutionis fiende non tibi satisfaciet si non habebit in bonis luat in corpore nec sibi prosit stare in domo quomin' de ea possit euelli cautela est quod super solutiōe fienda apponas iuramentum:quia tunc si tempore debito nō obseruabit promissa ad hoc vt ea obseruet poterit inuitus de domo extrahi.nā iura disponētia qd pro debito ciuili qs de domo inuitus non extrahatur procedunt in obligationibus dandi:non autem in obligationibus facti in quibus quis precise potest cogi ad factū q2 tūc de domo pōt inuit' euelli psertim si sit annexum delictū ita singulariter et ad literā dicit Bald.i.d.l.ex omnibus.C.de decur. lib.x.quē refert et pro singulari sequit domi.Jas.in d.l.pleriq3.in.ix.limitatione.dicens qd tale dictū alibi nō inuenies.Modo iuramentū habet istam vim qd cogit precise ad factū nā in forma specifica debet adimpleri vt est tex.et ibi not.in.c.ad nostrā. el.j.de iureiuran.notant Jnnocen.domi.Anto.et late Pābor.in.c.veniens.eod.titu.de iureiuran. bald.in.l.vnica.in.ix.col.versi.iiij.fallit.C.de senten.que pro eo quod inter.proferun.Alexan.cum concor.de quibus ibi per eum in.l.stipulationes non diuiduntur in.x.col.versi.demum inquātum Bar.hic de verbo.obliga.et similiter quis non satisfaciendo obligationi iurate incidit in periuriū et sic in crimen et scelus grauissimum fm legem: Prophetas:et euangelium vt dicit tex.in.c.predicandum.xxij.q.j.nam propter periurium contristatur deus,vt dicit Bald.in aut.cui relictum in. iij.col.de indi.vidu.tol.adeo quod cēsetur maius adulterio vt no.do.Cardi.in cle.vnica.de iureiu. q2 per periurium offenditur deus.per adulteriuz vero proximus et per quod periurium persona efficitur infamis vt notant glo.bar.et doc.in.l.si qs maior.C.de transac.bart.in.l.lucius tytius.ff.de infa.Canoniste in.ca.testimonium.de testi.et tali periurio imponitur penitentia quod ieiunet.xl. dies in pane et aqua et septem sequentes annos peniteat et nunq sit sine penitentia vt dicit text. vj.q.j.quecunq3.et.xxij.q.v.si quis periurauerit.Et bene verū qd nō est multum tempus quod feci suprascriptam cautelaz practicare modo quo infra Quidam cum haberet debitorem qui ne incarceraretur non audebat exire domum de quo credito constabat tantūmodo in vno chirographo existente apud ipsum creditorem scripto manu ipsi' debitoris feci quod iste creditor adiuit illum suuz debitorem rogando ipsuz cum verbis blandis vt vellet sibi satisfacere cui debitor respondit quod libenter faceret sed non habebat modum breuiter post aliqua iste creditor dixit quod ad hoc vt cognosceret qd ipsuz amabat qd ex nunc volebat cū adhuc expectare per quinq3 vel sex menses sed bene rogabat eum quod finitis ipsis quinq3 vel sex mensibus vellet sibi satisfacere:sed quod et ipse volebat ab eo vnum quod creditum suum de quo cōstabat tantummodo in illo chirographo reduceretur in instrumentū publicum cui petitioni ipse debitor consensit et oīa etiam fecisset vt habuisset illam dilationem quinq3 vl' sex mensium et sic consequeretur libertatē exeūdi de domo et ita fuit

factum in quo instrumento publico notarius detulit iuramentū huic debitori de attendendo et obseruando omnia et singula et in aliquo non contrauenire etc. Elapsis postea illis sex mēsibus similiter non satisfecit sed iterū stabat in domo et non exibat quo casu adiuimus quēdam iudicem qui tunc tēporis erat hic Padue hoiem capitosum et al's satis ignorantem cuius nomen taceo petēdo qd per ea que superius dicta sunt vellet nobis dare licentiam qd ille debitor posset de domo extrahi: tamen noluit concedere nec profuit ostendere ei auctoritatem Bal. et do. Jason. nihilominus tu predictam cautelam non tradas obliuioni: quia licet Bal. aliquādo fuerit locutus ex capite suo sine intellectu et sine iure vt dixit do. Anto. in. c. consultationibus. de iure patro. vt etiam refert Frāc. de cur. in suo consilio. lxxvj. incipiē. super mortuis redditis in fauorem cōmunitatis mōtis Barrucij in. ij. colū. et Uincen. Paleotus in cōsi. xvij. inter cōsi. ipsius Franc. de cur. incipien. viso puncto et subtilibus dubitationibus in. iij. col. tamen magna est auctoritas Bal. presertim quando non habet contradicentem: vt dicit Alexan. in. l. moribus. in. iij. colū. versic. in practica de vulga. et pupilla. Nam auctoritas sua multum est tenēda in iudicando: vt dicit Fulgo. in cōsil. xxvj. incipien. stante statuto ciuitatis Uincentie. in fi. Nam ipse fuit vnicus iuris vtriusqʒ professor ſm Ange. in consilio. xxx. vj. post medium. j. col. et fuit doctor excellentissimus et iuris vtriusqʒ lumen ſm Fulgo. in cōsilio. lxxxij. incipi. punctum super quo consultatio proponitur post medium. iiij. colū.

¶ xxiij.

¶ Cautela ad liberandum aliquem a morte

Bartholomeus Cepol. in principio suarum cautelarū conatus fuit dare quasdam cautelas ad euadendū aliquem a morte quas non expedit referre: qr ibi possunt videri et que similiter non tāgo an sint iuridice vel nō quibus adde vnam qd si habes amicum incarceratum qui vel de iure cōmuni vel ex forma statutorū debet mori si vis quod iste tuus amicus nō possit p iudicē secularem puniri nō solum ad mortē sed nec etiā ad aliquam aliā penam: sed qd talis causa extrahatur de manu iudicis secularis ad iudicem ecclesiasticū cui est interdictus gladius sanguinis: vt. c. clericis. et. c. sententiam sanguinis. ne cleri. vel mona. et. c. ex literis. de excessi. prela. Cautela ē vt facias qd incarceratus dicat qd anteqȝ cōmisisset illud delictum ppter qd fuit incarceratus fecerat votum clericatus vel intrandi religionem et qd nūc vult voto satisfacere qr hoc modo p iudicem secularē tanqȝ psona ecclesiastica nō poterit puniri tanqȝ qd votum trahatur retro: ita notabiliter dicit do. Jas. in. l. cum quedam puella in. ij. co. ff. de iurisd. oim iudi. allegans istud fore singulare dictū Bal. in. l. j. C. an seruus ex suo fac. subiūgens qd tale dictum est multū notādum: qr posses quem in practica a morte liberare et tanto magis ſm eum: qr staretur dicto suo an emisisset votū ante cōmissū delictum prout statur regulariter de aliis rebus que dependent a voluntate et cōscientia nostra iuxta glo. vulgatam in. §. alie. institu. de acti. et glo. in. c. significasti. el. ij. de homi. Bart. in. l. interdum. §. qui furem. cum suis concordan. ff. de fur. Et in effectu ista cautela si est vera est singulariter notāda: quia suo loco et tempore posset tibi afferre. et honorem et vtilitatem: quia vbi vertitur pena sāguinis eo confluunt pecunie vt verbis vtar Jmo. in. l. penul. §. ad crimē. ff. de publi. iudi. tū est veri qd Bal. in. d. l. j. C. si seruus ex suo fac. super quo solo fundat se do. Jason. aliter loquitur qȝ eū referat propterea cogita an istud suū dictum sit verū.

¶ xxiiij.

¶ Cautela ad euadendum iudeum a morte.

Ueritur per scribētes nūquid cause iudeorū debeant decidi ſm ius commune an vero ſm suum ius mosaycum, quo quidem passu relegatis multis ista videt cōmunis distinctio qd aut loquimur in pcessu cause et sic in ipso ordine iudiciario. Aut in decisione ipsius cause primo casu debet seruari ipsum ius cōmune quoniam qȝ absurdum videretur qȝ iudex in causis iudeorum deberet aliter procedere qȝ sit stylus sui fori ſm clarissimum preceptorem meum in legibus domi. Jo. campegium in suo trac. doris in vlti. par. q. vlti. dicentem ita deberi intelligi. l. iudei. C. de iude. Secundo vero casu aut causa vertitur inter christianum et iudeum et tunc similiter debet decidi ſm ius commune per illam regulam que est qd ratione misture maius dignum trahit ad se minus dignū. vt. l. precipim'. §. fina. et ibi Bar. ff. de app. et. l. ij. et ibi Bald. C. cōia de lega. et. c. qd in dubiis. et ibi Pābor. de consecra. eccle. vel alta. et ponit Feli. in rubrica. extra de offi. delega. in prin. Aut inter iudeos tantūmodo et tunc aut est casus a iure cōi decisus expresse in psonis iudeorū: et tunc seruat ius cōe: qr ipsi subiacent pplo romano: vt. l. iudei romane. C. de iude. Aut nō est decisus expresse in personis ipsorū et tunc seruatur ius mosaycum tanqȝ suū ius speciale qd derogat gnali put dicimus de statutis que derogant iuri cōi iuxta no. in. l. omes populi. de iusti. et iur. hinc est qd licet habeamus de iure cōi qd filie femine pariter succedant cum masculis: vt. l. maximū vitiū. C. de libe. pte. et auten. in successione. C. de suis et legit. tū secus est de iure mosayco: qr stantibus masculis filie femine non succedunt vt habetur Numeri. c. xxvij. incipi. accesserunt filie Salphaad ad Moysen. idcirco si decedit iudeus ab intestato relictis post se masculis et femininis masculi excludunt feminas et sic attenditur in successionibus suis lex mosayca nō autem ius cōe vt concludit Calde. in consi. xj. posito sub rubrica de constitu. quod incipit factum super quo consiliū petit: et in cōsi. xxx. sup rubrica de testa. quod incipit. an si iudeus et quā opi. etiam tenet do. Jas. in. l. qui se pris. in. v. col. vsi. et nota qd inter iudeos. C. vnde libe. et Feli. in. c. canonū statuta. in. x. col. vsic. v. fallit. de cōsti. et in. c. iudei. el. ij. de iude. vbi refert Floria. de sancto petro dicentem in. l. maximū vitiū. C. de libe. pte. se ita al's cōsuluisse vna cum Pet. de anchara. Rapha. Fulgo. et Gaspar. de Calde. in quadam causa triginta milia ducatorum. Et vt etiam tenet Cardina. Alexā. in. c. de infidelibus. de consanguinita. et affi. et do. Joan. cāpegius in suo tracta. doris. in vltima parte in vlti. q. vbi dicit ita fuisse seruatum Mantue in arcta questione facti de anno. M. cccclxj. Aut est casus non decisus ab ipsa lege Mosayca nec in specie a iure communi in personis ipsorum iudeorum: et tunc deciditur ſm dispositionem iuris cōmunis iuxta id quod al's dicim' quod casus omissus a statuto reuertitur in dispositionem iuris cōmunis: vt. l. commodissime. ff. de libe. et posthu. et. l. si cum dotem. in princip. ff. solu. ma. hinc est quod solēnis doct. do. Pau. de monte pico. in sua elegāti repe. §. tytia cum nuberet. l. tytia cum te-

stamēto de lega. ij. in. xx. q. dixit vnum quod alibi in terminis non legi qȝ si iudeus fecit testamentū et relinquat vxorem suā dominam Massariam et vsufructuariam qȝ cū non sit decisum a lege mosayca quid importēt talia verba idcirco stabitur etiā inter iudeos interpretationi facte per Bulga. de qua habetur in. d. §. tytia. et in autent. hoc locum. C. si mulier. sec. nup. est verum qȝ aliqui tenuerūt in oibus causis ipsorum iudeorum debere seruari ius cōmune: non aūt ipsum ius mosaycum nisi specifice reperiat prouisum circa psonas ipsorum adducentes id quod not. Bald. post Jaco. de raue. et Cy. in. l. item in potestate. cum seq. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. volens quod illa iura que dicunt patres habere filios in potestate habent locum etiam in iudeis: qr et ipsi habent filios in potestate vt etiam tenet glo. in. c. iudeorum. xxviij. q. j. et Calde. in consi. iij. incipiente. an filij iudeorū sub rubrica de iude. Cardinal. in clemen. j. in fin. commenti. de iude. Panhor. in. c. fi. de conuers. infide. Alexā. et Aret. in. l. multum interest. ff. de verb. obl. vbi reprehendunt Archi. qui aliter tenuit in. c. qui sincera. xlv. distinct. ex quo infert Bald. vbi supra quod quemadmodum filij familias nō possunt testari: vt. l. si filiusfa. ff. de testa. et institu. quibus nō est permis. fa. testa. in prin. ita nec etiam filij iudeorum propterea dixit Alexan. in suo consilio. lxxj. incipiente pōderatis verbis in. iij. volumine. quod filij iudeorum sunt sui parentis sicut et christiani et Pau. de cast. in consilio. cccxcv. incipien. ad primum videtur in primo volumine. nouorum consiliorum ſm vltimam impressionem dixit quod iudei tenentur testari ſm solennitatem iuris ciuilis non autem ſm ritum eorum et generaliter in materia proportiōabili christianis et iudeis quod lex ciuilis sit communis vtrisqʒ: ita tenet Gemi. in. c. j. §. fi. in fine. de vsuris in. vj. Et multa alia similia adducuntur tamen cōmunis opinio videt vt primo loco est dictum de quo quidem passu An ius commune debeat seruari in causis iudeorum an vero lex mosayca tangitur in multis locis sed precipue per Joā. de ana. in. c. iudei. el. ij. de iude. per Lauren. de palea. in. §. ceterum. insti. de legi. agna. suc. p do. Pau. de mōte pico. et Campegium in locis superius allegatis per Soci. in suo consilio. lxvij. computatis cōsiliis Maria. quod incip. in presenti consultatione visis statutis in. iiij. col. versi. circa tertiam dubitationem et in cōsi. lxx. incip. in pnti consultatione vertitur dubitatio nunquid valeat testamentum p totum et per Philip. Cor. in suo consil. clxx. incipien. in hac cōsultatione videtur prima facie dicendum versi. sed addo qȝ etiā circūscripta lege in. ij. volu. Tu aūt iudee q commisisti aliquod delictum propter quod debes mori vel alia pena corpali puniri vel ex forma statutorum vel ex dispositione iuris cōis vel iuris mosayci qȝ ius mosaycum in multis casibus corpaliter punit vt legitur Leuiti. c. xviij. et. c. xxiiij. et sil'r. Exod. c. xxj. et. xxij. si vis ipsam mortem vel aliā penam corpalē euadere cautela est vt facias te xpianum: qr baptismus hʒ tantā efficaciam et tantam virtutē qȝ nō solum liberat hoiem ab omni pena spūali quo ad deū: verūetiam ab. oi corpali quo ad mundum ista est glo. in. c. sine penitētia. de conse. dist. iiij. et glo. in. c. qȝ autē. xxxij. q. j. et gl. xlix. dist. in prin. sentit glo. in. c. ij. de cōse. dist. iiij. et gl. j. distin. si qs viduam. et hāc ptē qȝ nō solum pena spūalis quo ad deū verumetiā corpalis quo ad mūdū tollatur p baptismū tenēt Calde. do. Anto. et latius Jmo. et Feli. in. c. de his. de accu. cū quibus etiam ibi videtur transire Jo. de ana. Et licet contrariā partem: scʒ qȝ pena corpalis nō tollatur p baptismum: sed tantummodo spūalis teneāt do. Abb. Maria. et Aret. in. d. c. de his de accusa. et Jnno. Hostiē. et do. abb. in. c. gaudemus. de diuor. et solennis doc. preceptor meus in canonibus do. Philip. Decius in suo cōsil. cxxx. incipi. ex facto proponitur quod iudeus tamen primam opi. tenet Archi. l. distictio. in summa. et cōiter tenēt sacri theologi videlicet sanctus in. iiij. distinct. iiij. q. ij. arti. j. et arti. sanctus Tho. in. iij. par. sue summe. lxviij. arti. v. et. q. lxix. arti. ij. Sanc. Bona. in. iiij. dist. iiij. arti. ij. Richar. in. iiij. distinc. iiij. arti. ij. pet. aureo. in. iiij. distin. iiij. q. j. arti. ij. pposi. j. Tho. de argen. in. iiij. distinc. iiij. arti. iij. in fin. Alex. de ales. q. xx. mēbro. ij. arti. j. Petr. de tharan. in. iiij. distin. iiij. in iij. problemate. art. ij. Et si diceres quod ipi loquūtur de pena temporali satisfactoria culpe. Exemplum in ieiunio: disciplinis et similibus qr dico qȝ immo loquūtur de pena imponēda ab hoibus vt sanctus Tho. in. iiij. distin. iiij. q. ij. ar. j. dum in fi. dicit quod principes isto casu pie faciunt indulgere penas. et sanctus Tho. in. iij. par. summe. q. lxviij. ar. v. dum dicit qȝ restituere mala ablata primis est satisfacere de iniuriis illatis et cessare a peccato: quia hoc ipso quod detinētur aliena est proximum ledere. proximum autem lesum non placare est peccatum: et ideo peccatoribus baptizatis iniungendum est quod satisfaciant primis sicut et quod desistant a peccatis non autem est eis iniungendum quod pro peccatis preteritis aliquam penam patiātur et hāc opi. etiam tenet Archieps Florentinus in. ij. parte sue summe sub rubrica de baptis. Et ita al's fuit hic Padue obtentū in causa cuiusdam iudei qui cōmiserat vnum enorme furtū quo cōmisso fecit se xpianum in qua causa pro et cōtra interuenerūt solēniores doctores totius gymnasij et vltimo loco fuit liberatus ab omni pena corporali aduocātibus pro ipso clarissimis doctoribus et patrib' meis honorādis do. Christoforo Alberitio. domi. Carolo Ruino. et do. bertutio bagarotto. Et no. aliū mirabilē effectū ipsius baptismi. nā tu habes qȝ pater in vita sua nō tenet dare legitimā filio: licet dicat in euangelio Luce. Da mihi partē substātie que mihi tāgit: de iure tū pater nō tenet tex. est principalis in. l. j. §. si impuberi. ff. de co. bo. et ita determinat Bart. in aut. si qua mulier. circa fi. de sacrosan. eccl. et Bal. in. l. qȝqȝ. C. ad. l. falc. bal. Ange. et reliq oēs in. l. lex cornelia. de vulga. et pupil. Alberi. de rosa. in. l. si lenones. C. de epis. audi. Jmmo plus in casib' in qb' pr inuit' cogitur emancipare filiū q enumerātur p glo. magistram in. §. fi. insti. qui mo. ius pat. pote. solui. in illis eī casibus nō cogit pater assignare aliquā legitimā filio vt singulariter voluit bal. in. l. nō potest. ff. de adop. ideo iniqua sunt statuta q cogunt patrē soluere legitimā p delicto filij. ſm Cy. et bal. in. in. l. si qua pena. ff. de his q sunt sui vel alie. iur. et in. l. si filius. p illū tex. C. de bo. pscrip. et in. d. l. lex cornelia. vbi tū videndi sunt moder. ff. de vulga. et pupilla. nā filius viuo patre nullum ius hʒ etiam spe in legitima ſm Cy. et barto. in. l. fin. ff. de lib. agno. reprobata gl. in. §. si vero nō implēs. in aut. de here. et falci. et vt tenet bar. in. l. post emancipationem. in prin. ff. de libe. lega. Bal. et Mode. in. d. l. lex cornelia. Sed si filius iude' facit se xpianum pōt viuente patre petere suā legitimam ita notāter dicūt Jo. de ana. et Fely. in. c. iudei. el. ij. de iude. ppterea si filius iudeus vellet ad aliquem suum finem habere suam legitimam viuente patre bo-

num remediū seu cautela est vt faciat se xp̄ianū et consequetur intentionem suam.

¶ xxv.

¶ Cautela p blasphemātibus deū et sanctos vt euitēt penā legis punientis blasphemias.

Pena blasphemantiū deum de iure cōmuni est abscisio capitis vt in aut. vt nō luxu. cō. naturā. p totum. et Angeno. glo. xxj. q. j. si q̄s p capillū. et Ange de are. in tracta. malefi. in ꝟbo verba cōtumeliosa et iniuriosa. ꝟsi. q̄ro q̄ pena erit cōtra istos sacrilegos et talis pena hz locū etiā si taliter blasphemans blasphemaret de quadā sua ꝯsuetudine. vt volunt Cy. bal. et Saly. in. l. iurisiurādi. C. de re. cre. et Cal. in. l. ij. C. ad. l. iul. maie. lz hodie talis pena sit cōmuniter diminuta p statuta ita lie vt etiā attestatur bal. in. d. l. iusiurandi quia in aliquibus locis imponit̄ pecuniaria vt est in nr̄a ciuitate brixie et etiam hic Padue in aliq̄bus aliis imponit̄ pena lingue quasi p totā Alemaniam vt mihi al's relatum est vbi etiā vt obseruat̄ et p̄cipue in mulieribus q ligātur ad funē proijciunt̄ in aliquod flumē et postea extrahūtur et iterum ꝓijciūtur et ita pluries fit adeo q multoties moriuntur et alie diuerse pene imponūtur put statuētibus videtur. Modo q̄dam blasphemauit deū vel suos sanctos quo casu vigore statutorum debet ei puta euelli lingua vel aliqua alia magna pena imponi quo remedio poterit vti vt non possit puniri pena illius statuti puniētis blasphemias. dic q cautela est vt inspiciat an sit i ciuitate statutū vt reperitur in multis locis disponēs q pro criminibus de quibus q̄s habuerit pacē ab offenso imponat̄ talis pena et tunc videat an illa pena sit minor illa q̄ imponit̄ blasphemātibus: et si sic nunc vadat ad confitēdum pctā sua q2 habita a sacerdote absolutione et sic pctōꝝ remissione intelligitur fecisse pacem cum deo qui p blasphemias principal'r offendit̄ vt habet̄ in. d. aut. vt nō luxu. cōtra naturā. et isto casu iste non poterit puniri pena statuti puniētis blasphemātes sed gaudebit priuilegio alterius statuti puniētis delinquētes qui ab offenso pacē habuerint ita singulariter cōsulendo tradit Bar. in suo cōsi. clxvij. incipiē. q minister fratrū de penitētia quē referunt et sequuntur Pe. de ancha. et Jo. de ana. in. x. col. in. c. fin. de maledi. et Feli. in. c. de his. in. ij. col. versi. iij. fallit de accusa. et solennius doctor et p̄ceptor meus in canonibus do. Philip. decius in suo cōsi. cxxxvij. incipiē. et diligēter p tenui facultate mea in. ij. col. ver. et cū in delicto principaliter deus offendatur. et lz ista cautela prima fronte videat̄ praua et malū in se cōtinere: videlz instruere istos sacrilegos blasphematores ad euadēdū penā blasphemie: ppter q̄s blasphemias veniūt fames terremotus et pestilētie vt dicit imperator in. d. aut. vt nō lux. cōtra natu. Tn̄ cōsiderās si ista cautela debet practicari opus est q cōmittat̄ illa bona operatio. s. cōfessio peccatorum in qua cōsistit salus animarum nostrarū idcirco mihi visum fuit ipsam tradere.

¶ xxvj.

¶ Cautela ad euadendum testem falsarium a pena falsi.

Licet cōdecēs et honestū sit q delicta nō remaneāt impunita vt vulgata. l. ita vulneratus. ff. ad. l. aquil. et. c. vt fame. cū aliis vulgaribus desentē. excō. et lz similit̄ cōueniēs sit q ꝓuincia purgetur malis hominibus nō distinguēdo vtrū cū q sint vt. l. iiij. et. l. congruit. ff. de offi. presid. ad hoc vt boni possint viuere inter malos vt dicit tex. in. c. non frustra. xxiij. q. v. et glo. in. c. ad reprimendaꝝ de offi. ordi. attamen. considerans quod multoties homines nō dolose sed inaduertenter delinquunt; et posito quod sciēter et dolose aliq̄n delinquant tn̄ cōuersi ad penitētiam fiūt erga deū iustiores exemplo Petri. vt. l. di. fidelior. animaduertens similiter q cūuis proximus in nos peccet nō ad vindictam sumendā sed ad veniā tribuēdā proni esse debemus argu. c. non inferēda. xxiij. q. iij. et exemplo xp̄i qui p iniuriantibus ei orauit vt habet̄ in dn̄ica passione cuius xp̄i actio nostra est instructio vt. c. significasti. de elec. et. c. qualiter et q̄n. el. ij. de accusa. propterea videamus an si aliquis testis a solo notario examinatus deponat falsum et de falso accusetur et de falso suspicetur se posse reprobari an sit dare cautelam quod posito q de falso cōuinceretur q nihilominus ipsam penam falsitatis euadat. Dico ergo q cautela est q q̄n contra dictum testē de falsitate ꝓceditur talis testis dicat se aliter dixisse in sua depositione q̄ q notarius scripserit formādo dictum suū taliter q non insit aliqua suspicio falsitatis quia hoc modo dato quod postea sua depositio de falso cōuincatur attamen stante responsione de qua supra nō poterit tanq̄ falsarius puniri quia lz cōis opinio sit quod testis dicēs se aliter dixisse q̄ q notarius scripserit potius stetur scripture q̄ dicto ipsius testis nisi notarius esset persona suspecta vt not. Specu. in ti. de teste. §. j. versi. sed pone ecce iudex et Inno. in. c. cum ioannes eremita. in glo. tabellioni. de fi. instru. domi. Abb. in. c. cum dilecti. de accusa. vbi etiam Jo. de ana. in. iij. col. versi. no. q quando aliquis examinat̄ et Bal. in. c. literas. de presumti. et Floria. in. l. de etate. ff. de probat. vbi dixit q p istam questionem poteris implere bursam nihilominus istud est verum et ꝓcedit quātū ad ꝓbandum in causa pecuniaria sed q̄n producitur scriptura depositionis recepte a solo notario ad hoc vt testis puniatur de falso. et ipse testis dicit se aliter dixisse q̄ quod in actis contineatur: tūc talis scriptura depositionis non facit fidē q testis dixerit id quod in ipsa continetur istud fuit notabile dictum. Spec. in. d. §. j. versi. sed pone. ecce iudex et in ti. de instru. edi. §. restat. versi. sed q̄d si vnus vbi dixit quod omnes docto. bononiēses in sua priuata examinatione ita concordarunt q non credat̄ tabellioni contra testem q̄n fuit accusatus vt supra q2 in criminibus ꝓbatiōes debent esse clariores luce meridiana vt. l. sciant cuncti. C. de proba. canonizata. ij. q. viij. sciant cuncti quod dictum approbando sequit̄ Ro. dicens esse dictū verum et singulare in. l. j. §. fin. de verb. obli. sequit̄ do. Abb. in. c. ad audientiam. in. j. col. versi. et facit iste tex. ad. q. de prescrip. et in. c. cum causam que inter archiep̄m. in fine. de testi. vbi dicit istud dictum. Spec. esse multum notandum An. et Jmol. in. l. j. §. si q̄s neget. ff. quemad. testa. aper. Jmol. in clemen. j. deberet. et ibi do. Card. in. §. fi. Saly. post Cy. in. l. si quis decurio versi. pone q testis C. de fal. Alexan. in consi. lxx. inci. viso processu inquisitionis in prima colum. versi. ij. respondeo in primo vo. et in consi. xlix. incip. visis processibus in causa inquisitionis formate quasi per totum in. ij. volu.

¶ xxvij.

¶ Cautela ad euadendum a tortura cōfessum extraiudicialiter se cōmisisse tale delictum.

Nam si q̄s extra iudicialiter confitetur se cōmisisse tale delictum cōis opinio est q talis ꝯfessio nō plene ꝓiudicet ipsi cōfitenti sed tantūmodo contra eū faciat indiciū ad torturā vt habet̄ p glos. et Bart. in. l. capite quinto. ff. de adulte. p bar. in. l. q̄m. ff. de infa. p bal. in. l. ictus fustiū. ff. de infa. p Ange. in. l. j. ff. de cōfes. p domi. de Ro. in sua deci. clxxx. incip. lz cōfessio extraiudicialis in nouis. p do. Abb. et Jo. de ana. in. ij. col. in. c. de his de symo. p Ab. in. c. at si clerici. in. iiij. col. versi. sed q2 supra facta est mentio de iudi. et per eundē in. c. q̄ sit graue. de excef. pla. et in. c. si quis de gradu. de purga. cano. et p Roma. in consi. vij. inci. visis necessariis in facto ꝓposito in q̄b' locis cōcludit̄ q talis cōfessio extraiudicialis nō facit plenā probationē cōtra cōfitentē sz bn̄ indiciū ad torturā. Tu aūt qui debes poni ad torturā vigore cōfessionis extraiudicialiter facte de aliquo delicto a te ꝑpetrato vt sepīssime contingit his quibus fumat caput et q̄ summopere gl'iant̄ cōmemorare ea q̄ fecerūt et nō fecerūt si vis euadere ipa tormēta cautela est q anteqū ponaris ad torturā reuoces ipaꝫ confessiōeꝫ q2 talis reuocatio etiā nō docto de aliquo errore impedit ipsaꝫ torturā ita singulariter dixit bal. in. l. vnica. in vlt. col. versi. itē dicit Inno. C. de cōfes. dicens q aduocat' ipsius rei debet esse cautus vel faciat reuocare ipam cōfessionē etiam aliter non docto de errore q2 hoc mō impedict ipsam torturā quē refert et sequit̄ do. Jas. dicēs. no. ꝑpetuo istud dictū in practica: q2 hoc mō poteris euadere amicuꝫ a tortura in. l. magistratib'. in. ij. col. versi. ij. singulariter limita. ff. de iur. oim iudi. sequit̄ Feli. in. c. olim. in. ij. col. ꝟsic. ij. nisi reuocet de rescrip. et in. d. c. at si clerici. in. vj. col. versi. ij. restringe nisi cōfessus. de iudi. et in. c. de hoc circa pū. de symo.

¶ xxviij.

¶ Cautela pro clerico declinanti iurisdictionem potestatis vt euitet penam statuti punientis clericum declinantem.

Prouisum reperitur multoties per statuta locoꝝ q aliquis nō possit sub pena declinare foꝝ dn̄i potestatis etiā si esset clericus quodquidē statutū lz q̄tum ad clericos indubitanter non valeat iuxta ea q̄ habent̄ in aut. cassa et irrita. de sacrosan. eccle. et in. c. nouerit. de sentē. excō. nā priuilegium fori cōcessuꝫ clericis d2 esse de iure diuino. vt. xcvj. di. si imperator. et no. do. Abb. in. solite. in. vj. notabili de maio. et obe. et pulcre Oldra. in consi. lxxxiij. incip. an ep̄s possit declinare forū et per ꝯn̄s non posset etiā per ip̄m papam tolli q2 nec ip̄e pōt tollere ius diuinū. vt. xxv. q. j. sunt q̄dā. q2 inferior nō potest tollere legē sui superioris. vt. c. cū inferior. de maio. et obe. et cle. ne romani. de elec. hic est q ꝯcludūt do. de ro. in sua deci. ccccxl. incip. vtrū valeat cōsuetudo anglicana in anti. q ex cōsuetudine quāq̄ vetustissima non pōt rex anglie acq̄rere iurisdictionē in clericos q2 ius diuinū repugnat nā grauiter in deū preuaricat q̄ hoc mō iurisdictionē suā vsurpat. vt. xciij. di. relatum vn̄ talis cauere d2 ne a dn̄o flagellet̄ sicut ille rex Ozias q̄ legit̄ supra fuisse ꝑcussus q2 officiū sacerdotii vsurpauerat vt habetur lib. Parali. c. xxvj. et trāssumtiue. ij. q. vj. §. sed et notādū. Tn̄ q2 iudices seculares aliq̄n de facto mandāt tales penas executioni etiam contra clericos vt dicit Gemi. in. c. si iudex laicus. in princip. de sen. excom. in. vj. et do. Abb. in. c. si diligenti. in fi. de fo. compe. propterea videamus an sit dare cautelam quod licet cleric' declinet tamen non cadat in penam predicti statuti dico ergo quod cautela est quod clericus compareat coram iudice seculari et non declinet sed dicat non possum coram vobis respondere quia habeo decretalem si diligenti. extra de fo. compe. inhibentem et punientem clericum litigantem corā iudice seculari al's libenter responderem: quia hoc modo euitabit penam statuti ita originaliter voluit Jac. bu. in autent. statuimus. de episco. et cle. cum quo transit Pe. de ancha. in. c. seculari in vlti. notabi. de fo. compe. in. vj. et quem sequitur Albe. de rosa. in suo opere statuto. in. iiij. par. q. lxxv. in fina. incipi. existente potestate. vbi dicit q Jac. bu. dicebat in. d. autent. statuimus. quod cuꝫ istud statutū esset bononie consulebatur clericis quod ita deberent. facere: et licet Jo. de ligna. in. d. c. si diligenti. quē sequunt̄ Anto. de bu. et do. Abb. in fi. dicat q ista cautela forte nō ꝓdesset cū effectualiter declinet: q2 nō refert an aliq̄d fiat ꝟbo vel facto: vt. c. ex pte. el. ij. de appel. q2 ad hoc r̄ndet Bald. in d. aut. statuimus. et Alberi. in loco superius allegato quod aliud est nolle litigare: et aliud non posse litigare allegant. l. ab administratione. C. de lega. et. l. cum filius. §. non videtur. de lega. ij. que optime probant.

¶ Secunda cautela est quod clericus compareat in habitu et tonsura: et dicat offero me paratum coram vobis litigare dummodo possim: ita voluīt Ang. et Jmola. in. l. iiij. ff. de acqui. here. Bald. in dicta aut. statuimus. versi. secus tamen. et idem bal. in. l. filius. versi. tunc etiam quidam declinant. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. dicens. quod clericus comparendo in habitu et tonsura non d2 foꝝ declinare: sed forus declinat eum: et sic ista est declinatio passiua et non actiua: quia lex est illa que declinat quod est bene notandum ſm eum subiūgens q siſis intelligendi figura habetur in glo. l. qui indignus. ff. de senato. adde tu sil'r ad hoc bonū tex. in. c. fi. de vita et hone. cle.

¶ Tertia cautela est: et ista est tutior q nō declinet sed faciat vt iudex ecclesiasticus cū suis inhibitiōibus ratione sui interesse eū reuocet sicut dicimus in dn̄o feudi respectu vasalli: vt. c. ex transmissa de iudi. istam cautelam tradit Bart. in. l. pe. §. ad crimen. in. iij. col. versic. item oppo. de. l. lucius. ff. de pub. iud. et in. l. ij. C. de accus. quē sequit̄ do. Abb. in. c. si diligenti. in fi. et do. Ant. in. c. veniens. de accusa. Bald. in. d. aut. statuimus. vbi dicit q istud est menti tenendum et q ita vidit practicari in palatiis q2 non est in potestate clerici obuiare q ep̄s officio suo eū nō aduocet p not. in. c. si iudex laic' de senten. excō. in. vj. et hanc cautelā sil'r docet Gemi. nullum allegans in. d. c. si iudex laicus. in pn̄. dicens nota practicam euadendi penam statutoꝝ que sunt in ciuitatibus italie imponentium penam declinantibus iurisdictionem iudicis laici q̄ statuta q̄nq̄ de facto extendunt̄ ad clericos. nam practica est ne ipse clericus declinet: sed iudex ecclesiasticus ex officio eū repetat q potest nā aliud est clericum opponere in competentiam iudicis laici et aliud q ipse clericus repetatur a iudice ecclesiastico seq̄tur do. Jas. Ubi Alexan. diffuse loquitur in. l. ab administratione. C. de lega. subiungēs ibi do. Jas. vnum de quo facit magnum festum q licet al's habeamus q q̄n episcopus vel iudex ecclesiasticus inhibet iudici seculari quod talis inhibitio non valeat nisi parte citata vt consulēdo tenuit Petrus de ancha. in consilio mihi. cxxxiij incipien. casus talis est post preceptum factum.

et Laurē.de Rodol.in sua tracta.de vsur.q.cxxxj.
Arct.in cōsilio.xx.incipien.in qōne ꝛ cā ꝛ Barna-
be inquisiti.in pe.col.versi.circa scōm.ꝛ Alexan.in
consil.ix.incipien.ꝓstantissime doctoꝛ.in.iiij.volu
mine.ꝛ Alexan.in.l.iiij.§.cōdemnatum vbi dixit
hanc esse cōem opi.ff.de re iudi.cū concordan.de
quibus per do.Iason.in.l.nec quicq̄.§.vbi decre-
tū in.vij.colū.versi.viij.fallit.ff.de offi.preconsu.ꝛ le
ga.tn̄ stāte statuto de quo supra puniēti clericū de
clinantē si iudex ecclīasticus officio suo inhibebit
iudici seculari ne cognoscat in causa talis clerici:
sed eā remittat ad se cognoscendā ꝛ terminandaꝫ
non erit necesse citare ptem in hmōi inhibitione
mittenda allegat ita notabiliter tenere Bald.vbi
ita in effectu tenet post Archi.in loco p eū allega.
in.l.presbyteri.in.ij.colū.versi.secūdo quero hic.
C.de episco.et cleri.ꝛ licet do.Iason extollat mul
tū istud dictū:tn̄ als haberem ipm pro claro dato
qꝫ nō esset autoritas Archi.ꝛ bald.de qua.s.ꝛ hoc
per illā distinctionē q̄ fit in isto passu an iudex ec-
clesiasticus inhibēs iudici laico debeat citare par
tē.nā cōiter cōcluditur,qꝫ aut inhibet ad instātiā
partis:ꝛ tūc debet requirere aliā partē. Aut inhi-
bet ex suo officio: vt in casu nostro ꝛ tunc sec9 put
consulendo tenet Fede.de se.in suo consilio.ccc.in
cipien.factuꝫ tale est debitor promisit et late Lau
ren.de rodol.in loco superi9 allegato Docto.in.c.
tuam.de or.cogni.sentit expresse Alerand.in preal
lega.consilio.ix.incipien.prestantissime docto.in
iiij.volumine.et in ɔsilio.xcj.incipiente visis actis
mihi transmissis in.iij.colū.versiculo.iij.moueor.
in secundo volumine. Propterea dixit Innoc.in
in.c.ad aures.de tempo.ordi.qꝫ vani capitis esset
qui dicit prelatum non posse precipere sine cause
cognitione ꝛ maxime de his que pertinent ad offi
cium suum allegat.vij.q.j.q: frater.

¶xxix.

¶Cautela pro impetrante priuilegium exemtio
nis pro se et descendentibus suis vt tale priuile-
gium circa personas sit amplium.

Dum venetijs vna vice prande
rem cū magnifico ex eq̄te aureato do
mino Paulo Triuisano q̄ndā nr̄o po
testate Brixie cui9 aīa nunc requiescat
in pace interrogauit me dicens an si
ꝑnceps ɔcedat alicui imunitatē exemtionē p se ꝛ
descēdētibus suis tā masculis q̄ feminis nūq̄d ta
lis imunitas extēdat etiā ad filias maritatas. Re
spondi qꝫ istā q̄stionē nō meminerā vidisse in ter
minis sed tn̄ qꝫ loquēdo ab iprouiso ꝛ absq̄ reso-
lutiōe chartaꝝ tenebā duplici rōne qꝫ sub tali pri
uilegio imunitatis includant etiā filie maritate.
Pria q: ꝑuilegiū ꝑncipis dꝫ bn̄ficiū ipi9 ꝑncipis vt
declarat Bar.in.l.j.in.j.col.ff.de ɔsti.ꝑn.qꝫ benefi
ciū principis latissime est interꝑtandū qn̄ tractat
de damno tm̄modo ipsius prīcipis vt in casu no-
stro vt.d.l.j.de ɔsti.prin.et.c.cum dilecti.cū ibi no.
de dona. Cum ergo in priuilegio dicatur pro se et
descendentibus suis tā masculis q̄ feminis quod
verbum feminis est aptuꝫ cōprehēdere etiā mari
tatas sequit dicendum qꝫ iste intellectus vt com-
prehendat etiam maritatas debet sumi. Secun-
da ratio dicebam esse q: licet matrimoniū trahat
mulierem ad originē viri vt.l.mulieres.C.de in-
col.lib.x.ꝛ vt not.Bal.i rubri.ff.solu.ma.circa pri.
in.l.ij.in.fi.C.de iurisdi.oim iudi. et similiter per
ipsuꝫ matrimoniū mulier sequat forū viri: vt.l.ea
que.la.ij.ff.ad municipa.et.l.exigere dotem.ff.de
iudi.ꝛ.l.cum quedā puella.cū ibi no.ff.de iurisdi.
oim iudi.Tn̄ ꝑpter hoc nō sequitur quomin9 nō
dicatur et sit de descendētib9: q: iura sanguinis nul-
lo iure ciuili dirimi possint: vt.l.iura sanguinis.
ff.de reg.iur.ꝛ.l.ius agnationis.ff.de.de pact.mu
lier enim p matrimoniū trāsit i potestatē mariti
quo ad tria: scꝫ quo ad residētiam: quo ad opas: ꝛ
quo ad debitū carnis in reliquis remanet in pote
state patris: vt dicit bal.in.l.si vxoreꝫ post glo.ibi.
C.de cōdi.inser.de quo etiā aliquid p eūdem bal.
in.l.j.C.de bonis q̄ libe.ꝛ etiā per Bar.ꝛ meli9 per
Pau.de ca.in l.rei iudicate.§.socero.ff.sol.matri.
nam mulier licet sit nupta nihilomin9 dꝫ de agna
tione ꝛ familia sui patris prout notant bal.Pau.
de ca.do.Ias.ꝛ Philip Corne.l.l.volūtas per text.
ibi.C.de fide cō.ꝛ Soci.in suo consil.ccxxvij.inci-
pi.presens consultatio pulcra est et subtilis in.vij.
col.versi.circa scdam questionē videat concluden-
dum: ꝛ idē Soci.in cōsil.xl.inter consilia Frāci.de
cur.inci.cū in ꝑn̄tiarū de interpretāda in.ij.colū.
versic.item est vna de successoribus ab intestato.
Immo qꝫ est plus femina p matrimonium nō so
lum nō pdit agnationē ꝛ familiā patris: verū etiā
nō pdit ciuilitatē idcirco stāte statuto qꝫ forēsis
nō possit acquirere bona immobilia i ciuitate nec
districtu tn̄ tali statuto nō obstante filia extra ter
ritoriū maritata poterit acq̄rere bona imobilia
q: p ipm matrimoniū nō desinit esse ciuis sue ci-
uitat [ꝛ nō indicatur psona forēsis vt notabiliter
determinat Bartol.in.l.fi.§.pe.ff.ad municipa.et
Pau.de ca.in.d.l.rei iudicate.§.socero.ff.solu.ma.
et Feli.in.c.j.in fin.de sponsa.ꝛ Alexā.in consil.xx.
incip.viso processu cause vertentis inter Cathari
nam in fi.in.ij.volu.nisi tale statutum requireret
aliquā actualitatē facti puta qꝫ diceret qꝫ nullus
forēsis possit acquirere bona immobilia nisi in ci
uitate sustineat onera et factiōes quia tūc tale sta
tutum bn̄ excluderet filiam extra territorium nu-
ptam vt solēniter cōsuluit do.Car.in cōsil.cxxv.
incip.tytius ciuis Feltrensis per totū: ꝛ sic dicebā
per istas duas rationes succincte ei adductas pri-
uilegium de quo supra includere etiam filias ma
ritatas. Tunc sua magnificētia dixit qꝫ libēter sci
uisset q̄d vellet dispositio legū nr̄aꝝ: q: tunc de fa-
cto ista questio pēdebat coraꝫ serenissimo dn̄o in
causa cuiusdā de Polesino.cuꝫ postea fui reuersus
Paduam inueni istā questionē in terminis pone
re Bar.in.l.quoties.de priuileg.scho.li.xij.vbi no-
tabiliter dicit qꝫ tale priuilegium cōcessum alicui
pro se et descēdētibus suis tam masculis q̄ femi-
nis qꝫ ita demum femine gaudent tali priuilegio
si sunt virgines aut vidue secus aūt si sunt marita
te: q: ipse mutant statū et sequunt forum viri quā
opi.tenet etiam ibi in.d.l.quoties.Ange.ꝛ Ioan.
de pla.et licet istud dictum bar.reprobet Alexan.
in.l.cum quedam puella.ff.de iuris.omnium iud.
ꝛ Feli.in.c.super eo.el.ij.de testi.ꝛ Maria.in quo
dam suo cōsi.incipi.Reuerendus dn̄s B.Rouerel-
la de quo meminit Feli.in loco inferius allegan-
do tn̄ opi.bar.tenent Ro.ꝛ do.Ias.in.d.l.cuꝫ que
dam puella.ꝛ Ro.in.l.j.in fi.prin.ff.de consti.prin.
Feli.in.c.nouit.circa principium.versi.fortius di-
xit bar.de iudi.Lauren.de pala.in.§.ceterum in-
sti.de legi.agna.suc.in.xlix.col.versic.et adde qꝫ si
concederet: ꝛ Geor.na.in repet c.q̄uis.in.lv.col.
versi.xj.quero.de pac.li.vj.ꝛ Brixiensis in suo re-
pto.in verbo posteri.vbi dixit illud dictū Barto.
esse multū singulare ꝛ qꝫ ita fuit de facto obten-
tum. Sis ergo cautus qui iperras priuilegiū pro
te ꝛ descendentibus tuis taꝫ masculis q̄ feminis
si vis qꝫ tale priuilegium extendatur ad faminas

etiā maritatas qꝫ in ꝑuilegio istud facias specifi-
care als ipsas maritatas non comprehendet.

¶xxx.

¶Cautele ad illaqueandum donantē causa mor
tis vt non possit ipsam donationem reuocare.

Scitur vulgo qꝫ donatio cau-
sa mortis pōt q̄ncūq̄ p donātē ex pe
nitētia reuocari vt.l.q̄ mortis.ꝛ.l.se-
natus.§.sed mortis cā.ꝛ.l.seia.ff.d do
na.cau.mor.ꝛ insti.de dona.in ꝑn.ꝛ il
la dꝫ dona.cau.mor.in qua sit facta mētio mortis
vt no.glo.ꝛ Bar.in.l.seia.ff.de dote preleg.et not.
Bar.ꝛ Bal.in.l.fi.C.de pac.Alexā.in.l.stipulatio h
modo cōcepta.in.v.col.ver.inquantum tn̄ dixi.de
verbo.obli.Bart.Bald.Imo.Alexan.ꝛ cōiter doc.
in.l.que dotis.ff.solu.ma.secus aūt in donatione
inter viuos q: ipsa ex penitētia reuocari non pōt
vt.l.possessionē.ꝛ.l.fina.C.de reuoc.dona.ꝛ.c.fi.ex
tra eo.nā donatio inter viuos semel pfecta etiam
ꝑtextu imperialis rescripti nō reuocatur vt dixit
tex.in.l.si donationem.C.de reuoc.dona.ꝛ sil'r do
natio semel pfecta cōditionalis fieri nō pōt vt.l.
pfecta.C.de dona.que sub mo.Tu aūt cui vult fie-
ri aliqua donatio causa mortis si vis taliter nego
tiari qꝫ talis donatio per donantē non possit re-
uocari cautela est qꝫ facias vt notarius in instru-
mento apponat illa verba q̄ per notarios multo-
ties apponi solēt scꝫ ꝑmittēs dictus donator oīa
et singula suprascripta attendere: obseruare: et in
aliquo nō cōtrauenire: q: per talia verba donatio
causa mortis q̄ de natura sua est reuocabilis effi-
citur irreuocabilis.nā qn̄ in donatiōe cā mortis
facta est ꝑmissio de eā nō reuocādo: tunc assumit
naturā donatiōis inter viuos ꝛ donatio inter vi-
uos appellat iste est casus in.l.si alienā.in.fi.ꝛ.l.l.
vbi ita donatur.ꝛ ibi not.bar.ff.de dona.cā mor.
no.gl.in.l.sed interim.in prin.in glo.magna.ff.de
dona.inter vi.ꝛ vxo.Bal.in.l.ij.C.de iur.dot.Arct.
in cōsi.xlj.incip.diligenter ꝛ mature pensata con-
sultatione in.ij.col.vsic.qnimmo etiā si non esset
appositū verbū.ꝛ in terminis qōnis superius for
mate licet ille donauerit cā mortis qꝫ tn̄ per illa
verba de quibus supra censeatur donatio inter vi
uos ita cōsulendo tenuit Pau.de cast.in suo con
sil.mihi.xcviij.incipiē.notandū est primo.ꝛ in cō-
sil.sequē.incipiē.in ista donatiōe fuit actū.ꝛ i ɔsil.
cj.incipien.notandū est qꝫ prefatū statutum in.ij.
col.vsi.cōtrū vo ad scōm.ꝛ licet contrariā partē qꝫ
p illa verba de qb9 supra cēseat donatio cā mortis
et sic qꝫ possit reuocari tenuerit gl.in.d.l.alienā.
in verbo accepit.ff.de dona.cau.mor.et Bald.vbi
arguit ad partes in.l.cum quis.ff.de cōdi.ob cau-
sam.et Alex.in.l.que dotis in.iiij.colū.ver.sed in-
tra hoc cadit dubitatio multuꝫ pbabilis.ff.solu.
matri.ꝛ Angel.in consil.ccliiij.incipien.Domina-
Antonia de Florentia ꝛ eam etiam videatur sen-
tire Bal.in consil.cvij.incipien.Laurentius fuit
confessus in prima par.et Philip.Cor.in consi.
cxxvj.incipien.licet in hac consultatione videatur
prima fronte dicendum per totum in primo volu.
Tamen primam opin.quod per illa verba de qui
bus supra censeatur donatio inter viuos et sic nō
possit reuocari tenuit consulendo Ange.sibimet
contrarius in cōsil.ccix.incipien.visis predictis
instrumentis.in.vj.col.versi.et hoc sequitur deci.
sio et Alex.similiter sibi contrarius in consil.xiiij.
incipien.circa primum dubium quo queritur in
j.col.versi predicta etiam Maria.in j.volu.quam
opi.etiam sentit expresse Bar.in.l.fina.in.iij.col.
versi.ꝛ primo examinemus an sit donatio cā mor
tis.C.de pac.et clare Soci.in consil.ccxxij.incip.
multū eleganter ꝛ subtiliter.in.j.col.versi.adduco
etiam in proposito.ꝛ cā finaliter intrepide tꝫ do.
Ias.dicens q̄ si casus accideret q̄ ita consuleret.
in.l.non ois.in.j.col.ver.sꝫ hic offertur quotidia-
num ꝛ vtile dubiū.ff.si cer.per.subiungens istā cō
clusionem putare multo fortius esse verissimā si
vltra dicta verba iuramentū interuenisset prout
etiā tenuit Pau.de cast.in precalleg.consil.cj.inci-
pien.notandū est q̄ prefatum statutū.prope fi.et
Arc.in cōsilio.lxxxiiij.incip.diligēter ꝛ mature pō
deratis his.in.ij.col.ver.prima rō fundat in iura
mento allegans.c.ij.in verbo cōtrauenire de iure
iuran.in.vj.vt etiā tenuit Soci.in consil.liij.cōpu
tatis consilijs Maria.pr̄is sui qꝫ incipit in pn̄ti
consultatione ex themate premisso.in.ij.col.versi
cu.et predicta sufficerent. Que opin.proculdubio
est tenēda qꝫ si in donatiōe causa mortis sint ap-
posita verba de quibus supra ꝛ insuper ipm iura-
mentum qꝫ talis donatio sit irreuocabilis. Prio
per illam regulā tritam in iure q̄ oē iuramētum
quod pōt seruari sine interitu salutis eterne ser-
uandum est.vt habet in.c.cum contingat de iure-
iuran.et in.c.licet mulieres.co.titu.lib.vj.et in.c.
q̄uis.de pac.co.li.vj. Sed si promitto cum iura-
mēto donationem causa mortis nō reuocare seu
cōtrauenire quod tm̄ importat quia qui reuocat
actum cōtrauenit ipsi actui vt pꝫ ad sensuꝫ certe
tale iuramētum potest seruari sine interitu salu-
tis eterne ergo seruandum. Scdō et fortiter quia
videmus quod ea q̄ de natura sua ex penitentia
sunt reuocabilia si iuramentum interueniat fiūt
irreuocabilia nā si quis fecit pactū de prorogāda
iurisditione sui iudicis ꝛ sic litigare coram iudice
non suo tn̄ non obstante pacto aū litem contesta
tam pōt penitere.vt.l.si cōuenerit.cū ibi no.ff.de
iuris.om.iudi.et.c.j.scdm cōmunem intellectum.
extra de iudi.sed si vltra pactū interpositū fuerit
iuramentuꝫ tunc etiā ante litem contestatā non
est locus pnie ita tenēt Ange.Fulgo.Pau.de cast.
Alex.ꝛ do.Ias.in.d.l.si ɔuenerit.Imol.in.d.c.j.de
iudi.ꝛ ibi Fely.in.iiij.colū.versi.iij.fallit.Anto.cor
setus.in repe.rubri.extra.de iureiu.in.xvj.priuile-
gio iuramēti.Pe.de anch.in cōsi.mihi.cxcij.inci-
pien.in auxiliuꝫ veritatis.in.ij.col.vbi dixit istud
esse nouū ad intellectū.d.l.si conuenerit.et ista est
cōmunis quicq̄d dixerint Ant.de But.ꝛ do.Abb.
in.vij.colū.in.d.c.j.de iudi. Scdō quod ea q̄ de na-
tura sua sunt ex pnia reuocabilia per iuramentuꝫ
efficiant irreuocabilia ꝑbatur.nā in cōtractibus
innominatis respectiuis regulariter re integra
admittitur penitētia.vt no.in.l.si pecuniaꝫ.ff.de
condi.ob causam.et p glo.ꝛ doc.in.l.iurisgentiū.
in prin.ff.de pact.sed si aliquis fecit contractum
innominatū in quo interuenerit iuramentū tūc
nō est locus penitētie ista est glo.in.d.l.si pecuniā
in verbo necesse habeas quam ad hoc singulareꝫ
reputat Bald.in.ca.que in ecclesiarū.in septima
colūna.de constitu.ꝛ Imol.in.l.ij.§.sed et si quis.
ff.de donat.do.Iaso.in.d.l.si pecuniā.in.iij.colū.
ver.vndecimo limita.ꝛ in penul.col.versi.scdō col
lige ex hac glossella.ꝛ vt tenet Barba.in.c.iurauit.
in.xv.col.versi.item dicit hic Bald.de proba.alle-
gans ita similiter tenere Saly.in.d.l.si pecuniaꝫ
tenet Anto.corse.in prealle.repe.rubri.extra de iu
reiurā.in scdō priuilegio iuramenti. Stabit ergo
firma conclusio qꝫ si in instrumento donationis
causa mortis fuerint apposita illa vba de quibus
supra ꝛ multo fortius si iuramentū interuenier q̄

donatio causa mortis nō poterit per donantem
ex penitentia reuocari. ¶ Secunda cautela ⁊ oc-
cultissima est vt facias qḋ p̄ notariū in instrumē-
to donationis fiat mētio heredū donatarij videlʒ
talis persona donauit talē rem sempronio p̄ se et
heredibus suis nam isto casu quādo in donatiōe
causa mortis est facta mentio heredum donatarij
talis donatio censetur donatio inter viuos nō au
tē causa mortis ⁊ ratio est q: donatio inter viuos
bone trāsmittitur ad heredes secus autē in dona
tione causa mortis: q: illa nō trāsmittit̄ si contin-
gat donatariū mori ante ipsuʒ donatorē vnde cū
in ipsa donatione sit facta mentio hereduʒ dona
tio in dubio censetur donatio inter viuos ita sin
gulariter tenet Bal. in. l. ij. in. ij. col. versic. quid cū
si iste filius stipularet̄ pro se et heredibus suis. C.
de iure do. ⁊ ibi etiam Saly. versi. sed tunc insur-
git dubiū tenet do. Jason in. d. l. non ois. in. iiij. co
lū. versi. ij. infero. ff. si cer. peta. Alexā. in preallega.
consi. xiiij. incipien. circa primum dubiū quo que-
ritur in. ij. col. versi postremo etiam ex alio: colligi
tur in. j. volumine. Are in. d. consi. xxiiij. incipien.
diligenter ⁊ mature ponderatis bis in. ij. col. ver-
si. iij. moueor. quia notarius. ⁊ do. Lanzellot. De-
cius in. l. que dotis. in. v. colum. ff. solu. matri. Si
vis ergo taliter facere quo donatio causa mortis
nō possit ex penitētia reuocari ⁊ qḋ donator non
aduertat nisi esset p̄sona in iure perita nō tradas
obliuioni p̄dictas cautelas ⁊ specialiter secundā.
Quomodo aūt cōcipiat̄ donatio causa mortis et
que sit eius forma ponit Spec. in. titu. de dona.

¶ xxxj.

¶ Cautela ad liberandum iudicem vt non fece-
rit litem suam quando iudicauit contra commu-
nem opinionem doctorum.

MAnifestū est ꝙ iudex in iudi
cando dʒ iudicare scḋm communē
opinionē doct. vt no. Jo. and. et cō
muniter doct. in. c. j. de constitutio.
Barto. et alij. in. l. fi. C. de pena iudi
cis q̄ male iudicauit. Bald. in. l. j. p̄
tex. ibi. ff. de questoribus. ⁊ in. l. j. ff. de senatoribus
do. Anto. in. c. nouimus. per tex. ibi de v̄bo. signi.
cū infinitis concor. alias si iudex iudicat cōtra cō
munem opini. facit litem suā. vt not. Bar. ⁊ Ang.
in. d. l. finali. C. de pena iudi. qui ma. iudi. Bart. et
Alexā. ibi in fi. in. in. l. prolatis. ff. de re iudi. Ang.
de arct. in. §. j. insti. de oblig. que ex quasi delic. naʒ
per imperitiam presumitur iudicare qui adheret
singulari opinioni relicta cōmuni. vt dixit Bal. in
rubri. C. de pe. iudi. qui male iudi. ⁊ Alexā. in cōsil.
xcv. incipien. visis processibus. in. iij. colum. in. ij.
volumi. ⁊ Francis. de cur. in consil. xlix. incip. me-
morie recolende dux mediolani tertius in. xxx. co
lum. circa medium ⁊ illa dicitur cōmunis opinio
quam plures grauioresq̧ amplectuntur. vt dicit
domi. Abb. in. c. prudētiam. in prin. in. j. colum. de
offi. delega. ⁊ Alexan. in consi. vij. incipien. videret̄
prima fronte dicendum. in. iiij. colum. in. iiij. volu
mi. et est bonus. text. in. c. in canonicis scripturis.
xix. distinc. nam facilius inuenitur quod a pluribꝰ
sapientibus queritur. vt. c. de quibus. xx. distinc. ⁊
similiter p̄ ampliores homines perfectissima ve-
ritas reuelat̄. vt. l. penult. C. de fideicommis. Mo
do quidam iudex iudicauit contra cōmunem opi
nionem docto. quo casu fecit litem suam et sic te-
netur parti ad interesse quomodo faciet ad eui-
tandum quod non fecerit litem suam. Dic quod
cautela est vt discurrat cū mente vel aliqua bona
via videat se informare an si tempore quo stude-
bat in studijs publicis intrabat sub aliquo docto
re qui teneret illam opi. q: hoc p̄bato nō tenebit̄
parti ad interesse. nā iudex iudicās s̄m opinioneʒ
sui magistri lʒ talis opinio sit mala nō facit litem
suā ita pulcre. dixit do. Abb. in. c. j. in vj. col. versi. sʒ
vide notabile dictum Oldr. de postu. prelato. di
cens istud fuisse dictū Oldr. in. l. quesitum. §. j. ff.
de fun. instruc. qḋ dictum refert et sequit̄ solēnis
doctor Vincen. Paleotus quē habeo ad pēnā in.
l. j. in. l. v. char. versi. adde ꝙ iudex. ff. si cert. peta. di
cens ꝙ per istaʒ doctrinā semel euasit in practica
quendā iudicem a sindicatu ⁊ hanc opinionē simi
liter tenet Fely. in. c. j. in vlti. colū. versi. v. nota qḋ
iudex de constitu. et Barba. in sua repeti. rubri. ex
tra de fi. instru. in. vij. char. ver. et per illum text. di
cit ibi Nicolaus de Neapoli. et do. Amadeus de ca
stel. in suo tracta. sindica. in v̄bo. itē in eo qḋ plu-
res innocētes cōdēnauerūt ⁊ plures nocētes ab-
soluerūt versi. ⁊ idē si iudicat contra cōmunē opi.
tenet Barto. Bologni. in sua amena repe aut. ha-
bita. C. ne fil. pro pa. in. xxv. colum. ver. similiter q̄
tulit sentētiā vbi dicit hoc p̄cedere ⁊ esse verū si il
le magister erat hō doctus ⁊ solēnis. secus aut ē si
erat vna vachetta dicēs ista fore verba Bal. in. l. fi
liū queʒ habentē. C. famil. ercis. ⁊ est de hoc bona
gloss. in. c. cū beatissimus. xxiij. q. j.

¶ xxxij.

¶ Cautela pro notarijs ad implen-
dam sibi bursam.

QUotidie cōficiuntur testamē
ta in quibus testatores relinquūt
vsufructū alicuius partis suoꝝ bo
norum alicui persone aliā v̄o p̄so-
nā faciūt suū heredē vniuersaleʒ et
istud presertim cōtingit istis qui moriuntur non
relictis liberis quia tunc relinquūt vxoribus suis
vsufructū maioris partis suoꝝ bonoꝝ ipsis stanti
bus castis et honestis et absq̧ marito et dotes su
as non petentibus quo casu certum est quod
stante dispositione testatoris heres non potest
se impedire in illo vsufructu legato vsq̧ quo viuit
ipse vsufructuarius siue bona sint mobilia siue im
mobilia. vt in. §. vsufruc. insti. de vsu. Tu aūt tabel
lio q̄ rogatus es cōficere tale testamētū in quo ali
quis forsitā tuus amicus instituit̄ heres vniuersa-
lis ⁊ alicui alteri persone relinquit̄ vsufructus ali
quoꝝ bonoꝝ si vis taliter negotiari ꝙ nō obstan-
te dispositiōe testatoris heres vniuersalis habeat
si nō totū illū vsumfructū legatū saltem habeat di
midiam etiā viuēte ipso vsufructuario ⁊ ꝙ testa-
tor non aduertat. Cautela est qḋ qn̄ vltimo loco
scribis institutionē heredis q: ipsam cōficias per
hec verba. In oibus aūt bonis suis mobilibus: et
immobilibus: iuribꝰ: ⁊ actionibus instituit pleno
iure semproniū suū heredē vniuersalē ⁊c. nā isto ca
su p̄ illḋ v̄bū pleno iure positū in institutiōe he-
res cōcurreret ad ipsum vsufructuʒ legatū simul
cū legatario ⁊ sic habebit dimidiā. Ista fuit pere-
grina ⁊ admiranda decisio Alex. in suo cōsi. lvj. in
cipi. perlectis verbis testamenti in. versi. videret̄
prima consideratione dicendum: ⁊ in versi. vnde
cum in testamento in. iij. volu. volens notabiliter
ꝙ si testator relinquat vsufructū alicuius fundi et
postea in bonis suis faciat aliū heredē suū pleno
iure ꝙ isto casu ipse heres p̄curret ad ip̄m vsufru-
ctū legatū vna cū legatario ⁊ sic habebit dimidiā.
Et ratio istiꝰ singularis decisiōis q: est v̄bū pleno
iure positū in dispositiōe ip̄ortat nō solū dominiū

verūetiaʒ vsufructū. vt est tex. in. l. femine. §. illud.
C. de secū. nup. queʒ ibi ad hoc dixit meliorem de
iure Bal. et dicens ꝙ sup̄ hoc fuit interrogatus a
dn̄o papa. ⁊ est tex. in. l. fi. §. simili modo. C. de bo
nis q̄ libe. ⁊ in aut. hec vsus prestatio. de sacrosan.
eccl. ⁊ in. l. mater. ⁊ ibi no. Bal. C. ad tertu. ⁊ ponit
Are. in consil. clvj. incipien. diligenter visis ⁊ consi
deratis. in. vij. colū. versi. sʒ qn̄ substitutus. Soci.
in suo consil. liij. cōputatis consilijs Maria. inci-
piēte in presenti cōsultatione ex themate premis-
so. in antepe. col. ver. quinimmo probatur p̄dicta
conclusio. Et in dubio tale verbū importat domi
nium cui nihil desit. vt est tex. ⁊ ibi no. glo. in. l. iu-
lianus. la. j. in fi. ff. de rei vē. ⁊ tex. in. l. j. C. de reuo.
donatio. hinc est ꝙ tale verbū positum in substitu
tione facit ipsam censeri directam per quā quis a
seipso capit hereditates. prout dixit Bal. in. d. aut.
hec vsus prestatio. de sacrosan. eccle. ⁊ Ang. in. d. l.
iulianus. ff. de rei ven. et in suo consi. cxxv. vbi ele-
ganter loquitur incipi. hoc est testamētum petri
quondam Bartolomei. in fi. Jmo. in commēto. c.
raynutius. de testa. in materia cōpendiose in illo
ar. an cōpendiosa facta a pagano filio impuberi ⁊
in potestate per verba cōmunia censeatur directa
infra tp̄a pupillaris etatis. an vero oī tp̄e sit fidei
commissaria. ver. ⁊ idem videtur si dixerit volo ꝙ
bona mea ⁊c. Et prout similitter tenet Are in. l.
centurio. in peū. col. ver. similiter etiaʒ si testator
vellet de vulga. ⁊ pupil. et idē Are. in precalleg. cōsi.
clvj. ⁊ in eodem loco modo stante hoc qḋ verbum
pleno iure importet non solum proprietatē verū
etiam vsufructū et per verbum pleno iure fuerit
facta institutio de oībus bonis ipsius testatoris
sequitur dicendum ꝙ vsufructus illoꝝ certorum
bonoꝝ reperitur relictus duabꝰ personis. s. here-
di ⁊ legatario merito ergo si quilibet coruʒ tanq̄
collegatarij per concursum debʒ habere dimidiā
talis vsufructus. ⁊ istam decisionem Alex. refert ⁊
pro notabili approbando sequitur solennis doc.
do. Pau. de monte pico in sua eleganti repeti. §.
tytia cum nuberet. l. tytia cū testamento. de leg. ij.
in. xxj. q. vbi extendit id quod superius dictum est
habere locū ⁊ procedere non solum qn̄ in institu-
tione esset appositum verbū pleno iure verūetiaʒ
si esset positum verbū plenarie q: similiter institu
tio facta per verbum plenarie importat non solū
proprietatē sed etiā vsufructū allegans ita pulcre
tenere Barba. in suo consi. xj. incipi. sapiēter ⁊ pre
clare scribit. in. ij. parte. vbi adducit multa similia
vt ibi per eum. Ad vnum tn̄ aduerte ꝙ qn̄ scribis
institutionē heredis ne in ipsa ponas aliqua v̄ba
per q̄ non possit aliter dici salua interpretatione
recti sermonis nisi ꝙ testator voluerit qḋ legata-
rius solus habeat ipsum vsufructum. puta qn̄ for
mares institutionem hoc modo. Jn oibus auteʒ
alijs suis bonis instituit ⁊c. nam cuʒ dictio alius
alia aliud de natura sui sit includere diuersa a spe
cificatis. iuxta no. i. c. sedes apostolica. de rescrip.
et in. l. si fugitiui. C. de seruis fugi. et per Soci. in
suo consi. clxxxix. incip. visa bulla Pauli secūdi. in.
iij. col. ver. primo per illam dictionem in alijs ⁊c.
isto casu posset dici ꝙ mens testatoris fuerit quod
legatarius habeat ip̄m vsufructū integrū idcirco
forma institutionem eo modo quo superius fuit
dictū. Et istam cautelā tu tabellio diligenter tene
menti q: suo loco ⁊ tp̄e si habebis ingenium pote
ris tibi implere bursam. ⁊ lʒ ista quo ad mundum
sint pulcerrima tamē q̄rum ad aīam essent perni
tiosa si ipsis vtereris voluntate testatoris existēte
in contrarium. propterea caue tanq̄ ab igne in
practicando ea inique nā vt sacro habetur euāge-
lio. quid eīn prodest hoi si vniuersum mundū lu-
cretur aie vero sue detrimentū patiat̄ ⁊ trāsum-
tiue. in. c. mattheus. de symo. potius eīn debemꝰ
oē genus mortis pati ꝙ mortaliter peccare. vt di
cit tex. in. c. sacris. qḋ me. cau. ⁊ similiter oia mala
pati debemus ꝙ malo consentire. vt. xxxij. q. v. ita
ne. nam propter paupertatē non debemus aliqḋ
maluʒ facere. vt. l. palam. §. ignoscendū. ff. de ritu
nup. nam fideli totus mundus diuitiarū est infi-
deli vero nec obolus. vt. xiiij. q. iiij. quid dicam. ⁊ q̄
contra conscientiam facit sciat se edificare ad ge-
ennam. vt. c. literas. de resti. spolia. et. xxviij. q. j.
omnes. ⁊ Ang. in consi. clxxj. incip. super hoc pun
cto nec ista tradidi vt malum committatur: sed vt
quis malicijs hominum sciat obuiare.

¶ xxxiij.

¶ Cautela ad faciendum ꝙ donatio valeat licet
non fuerit insinuata.

DOnatio excedēs summā quin
gentoꝝ aureoꝝ si non insinuatur ip̄o
iure est nulla. vt est casus in. l. pe. C. de
donat. etiā si talis donatio fieret int
cōiunctos. vt. l. data. C. eo. sed cōmu-
niter per statuta Jtalie talis summa quingentoꝝ
aureoꝝ est restricta. nam in nostra ciuitate brixie
vigore statuti positi sub Rubri. de donat. inter vi-
uos. non tenet nisi vsq̧ ad. xxv. libras. plt. Modo
queritur p̄ scribentes nunquid sit dare remediuʒ
qḋ possit fieri donatio que valeat licet non fuerit
insinuata. et dicunt ꝙ sic videlʒ ꝙ in instrumento
donationis dicatur qḋ intelligātur tot donatio-
nes esse quot sunt summe. xxv. libraꝝ loquendo in
casu statuti nostri Brixieū. q: cū tot sint donatio-
nes quot sint summe. xxv. libraꝝ. ⁊ quelibet sūma
non indigeat insinuatione. sequitur qḋ in tali do
natione nō requiritur aliqua insinuatio. Sʒ ista
cautela est cōmuniter dānata: q: talis clausula ni
hil operat̄: sed intelligitur posita in fraudē legis
et statuti. prout tenet Spec. in ti. de dona. §. j. ver.
quid si aliquis dat. quē refert. ⁊ sequit̄ Bal. in. l. illḋ
ver. sexto querit̄ si actum est. de sacrosan. eccle. ⁊ vt
tenet Bar. in. l. modestinus. ff. de dona. ⁊ Bal. post
Jac. de arc. in. l. sancimus. §. si quis autē. C. de do-
na. vbi dicit ꝙ ita cōmuniter tenetur. ⁊ in. l. j. circa
prin. C. quan. dies lega. ce. Pau. de ca. in. l. scire de-
bemus. in fi. de ver. obli. Roma. in cōsi. xxvj. icip.
pro decisione coꝝ. de quibus dubitat̄ vbi dicit qḋ
ista est oīm opinio. et Alex. in consi. lxviij. incip. vi-
sis duobus elegātissimis cōsilijs. in. ij. col. ver. bn̄
faciunt not. per Bar. in. j. volu. Aliud remediū tra
dunt. s. ꝙ renuntietur insinuationi ⁊ insup impo
natur iuramentū de non cōtraueniendo: q: tale
iuramentū supplet defectū insinuationis omisse
tn̄ etiā istud remedium non est oino tutum q: ꝙ
plures doctores supreme auctoritatis tenuerunt
cōtrariū ꝙ iuramentū nō suppleat insinuationē
omissā et passus est adeo dubius ꝙ Saly. in. l. pe.
C. de dona. tangēs istā. q. ⁊ arguēs ad partes reli-
quit eā indecisam. ⁊ sil'r Ang. de arc. in. §. alic. insti.
de dona. dixit ꝙ nunq̄ voluit cōsulere pro aliqua
parte et istam partem qḋ iuramentū nō suppleat
defectū omisse insinuatiōis amplexus est primo
Oldra. in consi. clxxiij. incip. quidam habens vni-
cum filium. qui Oldra. tempore suo fuit tāte au-
ctoritatis qḋ pater legum nūcupabatur. vt refert
Pau. de cast. in. l. si is qui putat. ff. de acqui. here. ⁊
Soci. in consi. cxxix. incip. prestantissimi iuris in-
terpretes. in. j. col. et in consi. cxlvj. incip. viso pro-

cessu agitato. in .v.colũ.tenuit eaꝫ Bal.post Guil.
de cuneo.in.l.illud.ver.quinto quero an ratione
iuramenti.de sacrosanc.eccle.idem Bal.in consi.
xxix.incip.casus vir donauit vxori.in.ij.col.ver.se
queretur ꝙ donatio vltra legitimã summã.in.iij.
par.⁊ in consi.cj.in fi.incip.dña Antonia dedit in
ea.iij.par.et in consi.xxviij.incipi.certũ est ꝙ filia
in bonis patris.alias incipit factũ sic ꝓponitur.
in.v.par.Ang.⁊ Albe.de rosa.in.d.l.illud de sacro
san.eccle.et Ang.in.l.si quis pro eo.ff.de fideiuſ.et
in consi.lix.incip.quidã paterfamilias hñs duas
feminas. vbi dixit ꝙ ita alias Bal.germanus suꝰ
cõsuluerit in ciuitate castelli cui cõsilio tunc adhe
sit:sed nunc vehemẽtius insistit tanꝗ̃ iuramento
et latius in cõsi.clxxix.incip.visis predictis instru
mentis.in.vj.col.ver.venio ad tertium principale
Pau.de cast.in consi.ciiij.incip.circa bona q̃ fue
runt dñi Huberti notandũ est.in vlti.col.ver.vnũ
omiseram circa presentem articulum.⁊ latius in
consi.xcix.incip.visa quadam scriptura per totuꝫ
Cuma.et Roma.in.d.l.modestinꝰ.ff.de dona.vbi
Cuma.dixit qđ ita tenent fere oẽs tenuit Roma.
in consi.xij.incip.viso facto ꝓposito ceterisqꝫ con
silijs tenuit solennis doc.do.Anto.de Canario in
suo tracta.de insinuatione.in.lxiij.q.hanc simili
ter expresse sentit Jo.fab.§.alic.insti.de dona.se
quitur Barba.in suo consi.xv.incip.preclare scri
bitur.in.j.volu.⁊ latius in consi.lxvj.inter cõsilia.
Frã.de cur.incip.sapiẽter optime dixit psalmista.
circa fi. vbi dixit ꝙ ista est cõmunis opi. sequitur
prepo.Mediola.nũc Cardi.Alex.meritissimus in
suo consi.lxvij.inter consilia dicti Fran.de cur.in
cip.circa hoc videtur ꝙ illa assertio bene merito
rũ.cui consilio sesubscripserunt celeberrimi doc.
Hiero. tortus Jaco.de puteo et do.Nicolinus de
sancto Nazario.et sic apparet qđ istud remedium
iuramenti ad tollendum defectuꝫ insinuationis
non est omnino tutum propter magnas auctori
tates que sunt in contrarium. Sꝫ tu cui vult fieri
aliqua donatio si vis qđ valeat licꝫ non fuerit insi
nuata accipe cautelam.s.ꝙ in instrumẽto dicatur
ꝙ donator facit ipsam donationem ꝓ beneficijs
et seruitijs recõpensatione et remuneratione di
gnis acceptis ab ipso donatario:q: per ista verba
donatio assumit naturam donationis remunera
tione in qua non requiritur insinuatio.vt.j.dicet
istam cautelã expresse.do.Lanzellot. Decius.in.l.
si donatione.C.de colla.dicẽs hanc fuisse cautelã
ibi traditam per Jo.petrutij.⁊ do.Bapti.de sãcto
seuerino moti:q: lꝫ verba enuntiatiua benemeri
toꝝ posita in donatione non ꝓbent inter ꝑsonas
que alias libere non possunt donationẽ facere vt
est in patre q̃ vult donare filio ⁊ in viro q̃ vult do
nare vxori ꝗ̃uis in donatione facerent mentionẽ
de benemeritis tñ talis mentio benemeritoꝝ nõ
facit fidem ipsa benemerita precessisse nisi specifi
ce probentur.vt no.glo.Bar.⁊ oẽs.in.d.l.si dona
tione.C.de colla.et in aut.vnde si parens. C. de
inoffi.testa. tñ secus est in illis personis q̃ libere
possunt donare:q: talia verba enuntiatiua bene
meritorum bene probant ipsa benemerita preces
sisse.vt est doctrina Bar.in.l.si forte.per tex.ibi.ff.
de castr.pecul.⁊ in aut.si quis in aliquo documen
to.C.de eden.⁊ in.l.per diuersas.C.manda.stãte
ergo ꝙ talia verba benemeritorum faciant fidem
inter personas non prohibitas donare sequit̃ di
cendũ ⁊ est mirabile scđm Lanzellot.in loco supe
rius allegato qđ talis non sit donatio simplex sꝫ
remuneratoria in qua donatiõe remuneratoria
non requiritur insinuatio.vt no.per glo.Bart. et
alios.in.l.cum aquilius regulus.ff. de donat.per
Bar.et Pau.de ca.in.l.si pater.§.si quis aliquem.
ff.co.per Bal.in.d.l.illud.ver.iiij.quero an dona
tio ob merita.de sacrosan.eccl.per Roma.in con
si.xxvj.incip.pro decisione eorũ de quibus dubita
tur.⁊ in consi.xcv.incip.viso prius donationis in
strumento.aduerte tamen licꝫ do.Lanzellot.non
dicat quod multi tenuerunt si verba enuntiatiua
benemeritorũ posita in instrumento donationis
debent facere fidem ipsa benemerita precessisse
etiam inter personas permissas donare ꝙ nõ suf
ficit facere mentionem de benemeritis in genere
sed opus est deuenire ad particularitates. prout
tenuit Bal.in.d.l.illud.in.iiij.q.et in.l.fi.ff.de exer
cito.⁊ Ordra.in cõsi.v.incip.tytius dedit.⁊ Soci.
in consi.ccxcv.incip.in causa contra filios et here
des perri.in.ij.col.ver.circa secundaꝫ difficultatẽ.
et sic volunt predicti quod dictũ Bar.in.d.l.si for
te.ff.de castr.pecu.patiatur hanc limitationem sꝫ
est verum ꝙ eorum opinionem reprobat prestan
tissimus doct.et preceptor meus in canonibꝰ do.
Philip.Decius in suo consi.xx.incipien. in causa
istorum fratrum de la seta per totum.

Cxxxiiij.

¶ Cautela ad emendandum libellum
etiam lite contestata.

Clara est in iure conclusio ꝙ li
bellus post litem contestatã non põt
emendari.vt no.in.§.si minus.insti.
de act.⁊ per oẽs.in.l.edita.C. de edẽ.
et in.c.examinata. de iudi.etiã si in fi
ne libelli esset illa clausula q̃ a multis libellantibꝰ
eius virtutẽ ignorãtibus apponitur.s. saluo iure
addendi minuendi ⁊c.q: talis clausula nihil ope
ratur ad hoc vt libellus post litis contestationem
possit emendari ꝑut no.Bar.⁊ alij.in.d.l.edita.in
fi.C.de eden.⁊vt no.gl.Inno.⁊ oẽs.in.c.inter dile
ctos.de fi.instru.et Pacti.papiẽ.in forma libelli i
actione reali in verbo saluo iure addendi.cũ alijs
concor.de quibus ꝑ Alex.⁊ do.Jaſ.in.d.l.edita.tu
ergo q̃ intendis producere libellũ si vis taliter fa
cere ꝙ etiã lite contestata possis addere minuere
⁊ emendare cautela est ꝙ non dicas in fine libelli
saluo iure addendi ⁊c.q: cũ per talem reseruatio
nem referas te ad ius.iuxta.l.cũ proponas.ibi ad
ius retulit.C.de here.insti.et ipsũ ius velit qđ lite
contestata libellus non possit emendari merito
talis clausula nihil hꝫ operari. Sed dicas saluo
mihi arbitrio addendi ⁊ minuendi ⁊c.q: cum isto
casu referas te ad arbitrium tuũ quod importat
absolutam voluntatẽ.iuxta ea q̃ habentur ꝑ bar.
et alios.in.l.si sic.de lega.j.⁊ per Bar.in.l.alio.in.
iij.colum.versi.ex predictis nota.ff. de alimen.et
ciba.lega.sequit̃ qđ talis additio seu diminutio ⁊
emendatio etiã post litis cõtestationem dꝫ posse
fieri.ita dixit Bal.vbi reputat tale dictum esse no
tandum.in reperi.d.l.edita.in.xvij.col.versi. item
dubitatur de clausula saluo iure quem refert ⁊ se
quitur Lanfran.de oria.in reperi.c.qm̃ contra.in
verbo petitiones versi.finaliter est videndũ.extra
de proba.tñ istam cautelam ꝓ constanti non affir
mo:q: contrariam opinionem tenet Ang.de are.
reprobando Bald.in.§.oium.in.vj.col.versi. solet
per aliquos in fine libelli insti.de actio.⁊ contra
rium simililiter tenent do.Jaſ.⁊ Reminal.Ferra
riẽſ.in.d.l.edita.C.de eden.

Cxxxv.

¶ Cautela ad grauandum filium ꝙ nõ possit ali
quid alienare etiam pro sua legitima.

Patres in suis testamentis quo
tidie ꝓhibent filios suos qđ de bonis
suis nõ possint aliq̃d vẽdere:pignora
re:nec aliter alienare q̃ casu talis ꝓhi
bitio nõ includit tm̃ ꝗ̃tũ capit sua le
gitima etiã si de ipa legitima esset facta exꝓssa mẽ
tio q: de ea deducit̃ ois mora ⁊ omẽ grauamen.vt
l.qm̃ in prioribꝰ.⁊.l.scimꝰ.§.cũ aũt.C.de inoffi.te
stamen.tu autẽ pater q̃ habes filios minores q̃ fi
lij q: forsitã sunt golosi:lusores:vel aliter dissoluti
vel q: vis qđ bona remaneant in familia:ꝓpterea
vis eos in testamẽto grauare ne aliq̃d de bonis
valeãt alienare si vis qđ talis ꝓhibitio seu graua
men includat etiã suã legitimã videlicet qđ filiꝫ nõ
possint aliq̃d alienare de eo qđ capit sua legitima
et si nõ toto tẽpore vite sue saltẽ vsqꝫ q̃ deuenerint
ad legitimã etatẽ. Cautela est qđ non dicas quali
ter eos instituis tuos heredes grauando eos qđ
nõ possint aliquid de bonis tuis alienare etiaꝫ de
eo qđ sibi spectaret ratiõe sue legitime q: talis dis
positio ꝗ̃tum ad legitimã nõ teneret vt superius
dictuꝫ est. Sed dicas qualiter eos instituis ⁊c.gra
uando qđ vllo vnꝗ̃ tpe aliquid de bonis tuis non
possint vendere nec alienare q: vis qđ talia bona
deueniant ad tales personas ⁊ hoc ꝗ̃tum ad resi
duũ patrimonij excepta sua legitima quã postea
possit alienare ad libitũ qñ peruenerint ad etateꝫ
xxv.annoꝝ prius ꝟo nõ. alˀs si contrafacient quic
quid alienabũt de dicta sua legitima illud oẽ de
ueniat in talẽ personã q: tunc ista prohibitio fa
cta filio minori qđ nõ possit legitimã suã alienare
donec ꝑuenerit ad.xxv.annos: valet et tenet que
prohibitio alˀs generalˀr facta non teneret ita pul
cre consulendo tenuit Pau.de castr.in suo ꝯsil.mi
hi.ccxxiij.incipien.visis ⁊ cõsideratis oibus dili
genter quasi per totũ ⁊ ratio ẽm eum est q: illa iu
ra q̃ disponunt qđ ois dilatio ⁊ ois mora deducat̃
de legitima hñt locũ ⁊ ꝓcedũt qñ talis dilatio cõ
tineret grauamẽ filij.sed qñ cõtineret eius fauorẽ
et vtilitatem vt est in casu nostro vbi pater voluit
infirmitati filiorum prouidere qui propter suam
illegitimam etatem iuris presumtione se guber
nare nesciunt tunc talis dilatio valet et tenet ꝑut
no.Bart. Bald. Saly.⁊ alij in.l.filijs matrem.per
text.ibi.C.de inoffi.testa.Bar.⁊ doc.in.l.cum ex fi
lio.de vulg.⁊ pupilla.⁊ Alexã.in.l.multi. non no
te.ff.de libe.⁊ posthum.vbi reprobat opi.Bald.in
l.si pater.in.ij.opposi.C.de insti.et substi.et in au
tenti.ex causa in.vj.colum.in.iiij.oppo.C.de libe.
prete.volẽtis quod dilatio etiam fauorabilis reij
ciatur de legitima:et in dubio talis dilatio appo
sita in prohibitione alienationis legitime debet
censeri posita in fauorem filij non autem ad gra
uamen cum pater pro filijs bonum consilium ca
pere soleat vt.l.nec in ea. ff. de adulteri. pater em̃
plus amat filium ꝗ̃ seipsum.vt dicit tex.cum glo.
in.l.isti quidem.ff.quod me.causa. ⁊ quicquid pa
rant patres ex voto parant filijs suis vt.l.nihil in
terest.ff.de bonis libe.vñ dixit Bald.in.c.per tuas
de proba.quod melior amicus quem habet filius
est ipse pater vnde refert Cyn.in.l.ꝓpter insidias
C.qui accuſ.non poſ.Dauid regem planxisse tribꝰ
diebus et tribus noctibus Absalonem filium suũ
licet sibi inimicissimum.et quod prohibitio facta
vt supra sit valida ita etiã clare firmat domi. Jaſ.
sequendo Paulum de castro in loco de quo supra
in.l.filiusfamilias.§.diui.quasi in fin.de lega.j.et
ita etiam reperio tenere quendam do. Joan. de
monte ferrato.in quadam sua reperi.d.§.diui.in
vj.col.ꝟſi.tertia sit cõclusio:lꝫ Are.teneat ꝯtriuꝫ in
suo cõsil.xix.incip.ex facto presupponit̃ qđ quidã
Ant.in.ij.col.ver.sꝫ posset esse casus.tu ergo pater
qui vis qđ filij tui etiã aliquid de sua legitima nõ
valeant alienare et si nõ toto tpe vite sue saltem
vsqꝫ quo nõ habuerint.xxv.annos vsqꝫ ad qđ tps si
iuuenes nõ satisfaciũt suis desiderijs:⁊ appetiti
bus postea a cõmuniter accidentibꝰ sua desideria
cõprimunt cũ meliori maturitate sis cautus for
mare prohibitionem eo modo quo supra.

Cxxxvj.

¶ Cautela ꝙ quis non teneat̃ de dãno dato per
incendiũ in domo ortum et nescitur quomodo.

Passus est diffusus nũquid si in
domo cõtingat oriri incendium ⁊ nes
ciat̃ vnde habuerit ortũ an de damno
dato per ipm incendiuꝫ dñs domus
teneatur in quo quidẽ articulo aliqui
dixerunt qđ sic q: incendiũ presumit̃ ortum culpa
inhabitantiũ.vt.l.si vendita.ff. de peric.et cõmo.
reivendite.⁊.l.iij.§.fi.ff.de.offi.ꝓfe.vigi .no.Saly.
in.l.si creditor.C.de pigne.actio.Jmo.i.l.domos
de lega.j.Ange.in consi.cxcvij.incipiẽ.ortum est in
cendium.vbi dicit ꝙ nõ est solum presumtio ꝙ in
cendiũ euenerit culpa inhabitantium sed est vehe
mens suspitio.alij dixerunt ꝙ est veꝝ qđ presumit̃
euenisse culpa inhabitantium sed ꝙ illa culpa est
culpa leuissima ⁊ ꝙ quis semꝑ non tenetur de le
uissima et ꝙ illa dicat̃ culpa leuissima gl.est.in.§.
preterea.institu.qui.mo.re contrahi.ob.per quaꝫ
ibi dicit Ang.de are.se alias Ferrarie ita obtinuis
se in causa cuiusdã dñe Apollonie vidue ⁊ quã sin
gularẽ dicit Salyce.in.l.que fortuitis.circa fi.C.
de pig.ac.et Jo.de ana.in consi.lxxj.incipi.visis et
diligenter ponderatis his q̃ in facto proponunt̃.
alij dicũt ꝙ ꝗ̃tum ad emendationẽ dãni nihil hꝫ
releuare an quis teneatur de culpa leui vel leuissi
ma q: si nõ potero me preualere ꝑ aliam actionẽ
intentabo actionẽ.l.aquil.in q̃ venit culpa etiam
leuissima.vt.l.in lege aquilia.la.ij.ff.ad.l.aquil. et
ita firmat Saly.in.l.data opera.C.qui accuſ.non
poſ.tñ ad istud rñdetur ꝙ est verum qđ in actione
l.aquil.venit culpa leuissima qñ talis culpa com
mittitur faciendo nõ aũt omittendo seu negligẽ
do ita illam.l.intellexit gl.in.l.si mora.in gl.pe.et
ibi Bart.ff.solu.matri.et idem tenet Jmol.in.c.j.
in.vij.colum.versi.iuxta predicta põt queri. extra
de cõmo.pro quo est bonus tex.quẽ ibi dicit Ang.
meliorem de iure.in.l.si vsufructus.§.deniqꝫ.ff.de
vsufru.dicit etiã Bart.dicit ꝙ ille tex.glossat totũ
titulum.ff.et.C.ad.l.aquil.alij dixerunt qđ aut in
illa domo in qua ortũ est incendiũ stabant plures
familie puta vna sursum altera deorsum ⁊ tunc
si nescitur in qua parte habuerit principium ꝑꝑ
incertitudinẽ nemo tenebitur ita per plura cõsu
luit Alex.in consil.l.incip.visis ⁊ oportune ponde
ratis his.per totũ.in.j.volu.idcirco dixit Bal.in.
l.si creditor.C.de pig.actio.qđ si contingat hospi
tiuꝫ cõburi vt contingit in hospitio leonis ⁊ igno
retur an habuerit exordiuꝫ a familia hospitis an
vero a viatoribus de quoꝝ facto hospes non tene
tur.vt.l.fi.§. caupo autem prestat.ff. furti aduer.
naut.caupo.et stabu.qđ isto casu hospes propter
incertitudinẽ nõ tenetur de damno dato ꝑ incen
dium ⁊ multa alia circa hoc dicuntur de quo qui
dem passu in varijs locis habet̃ precipue ꝑ Bar.⁊
latius per modernos.in.l.si quis ex argẽtarijs.§.
pretor ait.ff.de eden.per Bal.in.l.data opera.C.q
accuſ.nõ poſ.ꝑ Saly.in.l.qui fortuitis.C.de pig.

ac late per Ange.de Are.in suo trac.maleficio.in verbo incendiario.pulcre p Alex.in consil.l.incip. visis et oportune ponderatis his .in.j. volu. per Joan.de ana.in consil.lxxj.incip.visis et diligenter ponderatis his q̄n facto pponuntur vbi etiam Lud.bologni.in additio.cū alijs concor.de quib⁹ per Cepol.i suo tracta.rusti.pre.sub rubri.de igne que est rubri.ff. Tu aūt in cuius domo ortuz est incendiū et ignoratur quis fuerit auctor si vis excludere oēm culpam et sic indifferenter non teneri de aliquo damno per ipm incendium dato cautela est quod probes te esse personam vigilē et in rebus tuis esse diligentē patremfamilias q2 ista pbatio hz tantā vim qd excludit oēm culpam alias a iure contra te psumtam.ita signāter dixit Bal. in suo consil.cxx.incip.quidaz noie Ristorius de Cortonio in quinta par.quē refert et sequitur Alex.in.l. domos.de lega.j.et in.d.l.si quis ex argentarijs.§. pretor ait.ff.de eden.et in preallegato consil.l.in fi. et hanc sententiā similiter tenuit do.Pe.de aluarotis in quadā sua dispu.incip. exorto incendio padue. quē refert et sequitur Cepol. in consil.lxx. incip.circa primū dubiū.an iudeus teneatur dño in.ij.colum.versi.et ideo si conductor probaret.

¶cxxxvij.

¶Cautela ad instruendum filiuz quibus verbis debeat vti quando vult renuntiare hereditati paterne et acceptare emphiteosim vel fundū acquisitum pro se et filijs suis.

A Cōmuniter accidentibus acq̄sitiōes feudoz et rerū emphitheoticarū concipiunt altero de quatuor modis aut dr̄ accipio talē rem in emphiteosim vel in feudū p me et filijs meis aut p me et meis heredib⁹: aut p me et filijs meis heredib⁹: aut p me et filijs meis et heredib⁹. primo et scdo casu cōis oclusio scribentiū est qd filij possint renuntiare hereditati paterne et acceptare ipsam emphiteosim vel feudū vt de primo casu habetur per bar.in.l.iusiurandi.§.si liberi.in.j.colū.ver.q̄ro quid si fili⁹ nō renūtiauit.ff. de oper. liber. per Bar.Ang.et alios in.l.si tibi decem.§. si pactus.ff. de pac.per Bart.et alios in.l.si non sortem.§.libertus.in vlt.colū.ff.de cōditio.indebi.p Bar.Angel. Jmol.et Moder.in.l.gallus.§.quidā recte.ff.de liber.et posthu.p Bart.Jmol.et plene p Alex. in.l.qd dr de v̄bo.obli.per Bald.in.c.j.an agna.vel filij.in iij.colū.ver.sed quid si filius viuente patre vbi extendit istud hr̄e locum etiā si renūtiatio predicta esset facta cum iuramento. De scdo casu qñ est dictum accipio in emphiteosim pro me et heredib⁹ meis qd illd verbum heredibus exponatur.i.filijs et sic sit casus similis precedenti.de hoc est glo. in l.ex facto.§.si.ff.ad trebel. et ibi in specie no. Pau. de ca.dicens qd alibi istud non inuenies et qd ista est vna cogitatio que tunc sibi in mentem venit et quod videtur sibi verissima quem approbando sequitur do.Jas.in.d.l.si non sortem.§.libertus. circa fi.ff.de condi.indebi.et in.d.l.gallus. §. quidam recte.in pe.colū.ff.de lib.et posth.nunq̄d autē emphiteosis.de qua facta est mētio per doc.in locis preallegatis intelligatur de emphiteosi ecclesiastica:an vero de emphiteosi cōcessa a priuato remitto me ad ea que late scribit Alex.in.d.l.quod dicit de verb.oblig.De tertio autem et quarto casu cōmunis opi.est quod requiratur vtrūq3.s.quod sint filij et heredes al's si essent filij et nollent vel non possent esse heredes:vel econtra non possunt acceptare emphiteosim seu feudum acquisitum pro se et filijs heredibus vel pro se filijs et heredibus et ab hereditate paterna se abstinere: prout no.in locis preallega.cum multis alijs concor. traditis p do.Jason.in.d.§.libertus.in pe.co.versi.secus autem si copulatiue esset stipulatus. Tu autem qui vis renuntiare hereditati paterne ne tenearis ad debita pr̄is et acceptare emphiteosim seu feudū adquisitum ab ipso patre pro se et filijs suis si vis quod talis renuntiatio operet intentionem tuā quod ea nō obstante valeas acceptare emphiteosim vel feudum adq̄situm vt.s.sis cautus qd in renuntiatione non dicas renūtio bonis patris mei seu paternis sed dicas renuntio hereditati paterne ita signanter dixit Spec.in ti. de loca.§. nunc aliqua versi.clviij.quem refert et sequit do. Jas.in d.§.libertus.in pen.col.versi. ego limito singulariter.et in.d.§.quidam recte.in vlti. colum. versi. limita tamen.vbi dicit q ista est sua limitatio q sepe habuit de facto.et in aut.vn̄ si parēs.in.ij.col. ver.limita pdicta multū signāter.C.de inoffi.test. vbi dicit q istd est bn̄ tenēdū cordi et q nō reperit ab alio pōderatū:et in pludijs feudo.in.xvij. colū. ver.limita tn̄ singulariter hāc decisionē. vbi dicit istud esse multū notandū ad hoc vt instruaris ad formādas istas generales renūtiatiōes fratrū et ratio istius pulcre decisionis est q2 appellatiōe bonoz continet emphitheosis f'm Spe. in loco preallegato allegantem tex.in.l.rem in bonis. ff. de adqui.re.do.et in.l.bonoz.ff.de verbo.sig.secus est appellatiōe hereditatis q2 tūc nō venit emphiteosis f'm predictos.vnde dixit notabiliter Bar. in.l. item videndū.§.fi.ff.de peti. here. Dy. consuluisse q si frater fecit quittationez generalem fratri de oi eo et toto quod petere posset in hereditate paterna q ppter hoc nō prohibebitur petere partē suam feudoz et rerum emphiteoticarū quam decisionē ibi sequuntur Bal.et Ang.et Bal.in.l.j.in.l. q.ff.de re.diui.et in aut.si quas ruinas.in.iij. colū. de sacrosan.eccle.et late Albe. de ro. in.l. tres fratres.ff.de pac.vbi recitat totū illud consilium Dy. et de qua etiam meminit Alexā.in consi. xix. inci. super eo de quo queritur in.j.col.in.v.volu.de cuius tn̄ veritate habetur per Bal.in.l.cū virum.circa fi.C.de fideicom.et per doc.maxime per Alexā. in.l.si patroni.ff.ad treb.et per do.Jaso.in preludijs feu.in.xvj.colum.versi.an autem feudum peti possit.et ista non sunt obliuioni tradenda q2 q plures faciliter errarent hoc non perpendentes. et alias hic Padue ista.q.fuit ventilata in qua interuenerūt famosiores doctores totius gymnasij et tandē propter auctoritatē Spec.et do. Jas.fuit iudicatū contra quēdā qui nō obstāte renūtiatione facta de bonis paternis pverbū bonis volebat vēdicare certam emphiteosim adquisitam a patre suo pro se et filijs suis.

¶cxxxviij.

¶Cautele ad faciendu3 quod currat prescriptio cum mala fide.

E Xplorati iuris ē q hodie d̄ iure canonico aliqua pscriptio. siue. xxx. siue.xl.annorum nō currit cū mala fide. vt hr̄ in.c.vigilāti.et.c.si diligēti.et. c.fi.d̄ prescriptis.et in regula possessor de reg. iureiu.in.vj.dispositio cuius iuriscanonici habet locum etiā in foro ciuili:q2 oia iura ciuilia disponētia prescriptionem aliquā currere cū mala fide vt.l.oēs.et.l.sicut.de prescrip.xxx. vel xl. annorum hodie de iure canonum sunt correcta.prout tenet glo.Jnno.do.Ant.Jmol.Panhor.et alij in.d .c.si.

de prescrip.et vt tenent Ang.et Jmo.in.l.sequitur. §.si viā.ff.de vsuca.glo.in.d.regula possessor.Bal. in.l.quibus diebus.§.dn̄s.ff.de condi.et demon. Alex.in consi.clxxxv.incip.viso titulo questiōis.in xij.col.ver.venio ad scdm dubium.in.ij.volu.et in cōsi.xxxiiij.incip.viso processu cause.in.j.col.in.ij. volu.et istud procedit nō solum in actionibus realibus verumetiam in personalibus prout tenent oēs in locis superi⁹ allegatis reprobata opi. Bar. in.d.l.sequit.§.si viā.ff.de vsucap.hinc est q cōmunis opi.Scribentiū est q si in ciuitate extet statutum disponens qd qui nō petierit creditū suū infra tale tp̄s.puta infra decenniū qd amplius ipm nō possit petere qd tale statutū nō valet tanq̄ nutritiuū peccati prout tenet Bart.in.l.oēs populi. in.iij.q.prin.ver.ecce alia dicit statutū.ff.de iusti.et iur.do.Anto.et Panhor.in.c.cura pastoralis.de iu. patro. Pe.de anch.in consi.v.incip.pro parte nobilis viri dñi Roberti maurceno.ver.istud ē pulcrum dubiū.Ro.in suo consi.cij.incip. sup eo quo primo querit.cum alijs concor.traditis per Alex. in consi.clxxxv.incip.viso ti.questionis.in.xij.col. ver.quinimmo statutū.in.ij.volu.l3 Cuma.credo causa ingenij sui demonstrandi teneat contrariū. et male in suo consi. lxvij. incip. statuto ciuitatis Vincētie. immo quod est plus si heres bona fide prescripsisset debitū sui defuncti tn̄ non posset se tueri ex persona sua ex dispositiōe dicti statuti: q2 mala fides defuncti nocet heredi taliter q nunq̄ potest prescribere etiam ex persona sua.vt no.do. Abb.post Ant.de bur.in.d.c.si diligenti.de pscrip. in.v.col.ver.sed circa predicta mouet do.Anto.dubium quotidianū vbi dicit istud esse bene notandu3.voluit idē Abb.in.c.nihil.in.j.col.eo.ti.Pau. de cast.in.l.iiij.§.heres.ff.de vsuca.Ro.in cōsi.xiiij. incip.conclusionē predicta3 doctoz.vbi dicit opi. Dy.qui tenuit contrarium in regula possessor. de regu.iur.in.vj.esse falsam Alex.in consi.iiij.incip. videretur inspectis his que in themate suprascripto pponuntur.in vlt.col.in.ij.volu.vbi dixit istā esse cōmunem opi. cū alijs concor.de quibus per Fely.in.d.c.si diligenti.in.iiij.col.ver.cōtra opi.famosam Dy.vbi dixit et ipse q ista est cōmunior sententia et q pauci sunt q recedunt ab ipsa et cū alijs de quibus etia3 habet per do.Jas.in.l.pōponius. §.si quis adminiculo.ff.de acqui.pos.q2 heres tenetur exonerare aīa3 sui defuncti.vt.c.fi.de sepul. et.c.in lr̄is.de rap.qd aliter fieri nō potest nisi debito satisffaciat:et ita in terminis predicti statuti tenet Alex.in consi.lj.incip.videretur p decisione hesitationis.in.v.col.ver.quinimmo dato q etiā lapsi essent anni triginta.in.v.volu.l3 Pau.de ca. de quo ipse nō meminit in terminis ipsius statuti teneat cōtrarium p rōnem.de qua ibi per eū.in l.si quis sub conditione.in fi.ff.de condi.insti.et in. d.l.sequitur.§.si viā.quasi circa fi.ff.de vsuca.et in consi.cxc.incip. hereditas dicte puelle: sed prima opi.est cōmunior. Modo videamus an sit dare cautelam qd tale statutū de quo.s.valeat et sic q possit currere prescriptio cū mala fide Bal.in.d.c.si.i.ij. col. ver.si q̄s tn̄ vellet facere de prescrip.tradit vnā cautelam. v3 q fiat statutum gn̄ale q oia statuta loquētia de prescriptione habeāt vim contractus et consensus vtriusq3 partis. nā vbi est consensus vtriusq3 partis ibi non pōt esse mala fides.vt.l.nō fraudatur.ff.de reg.iur.et p hoc dicit ipse q aia et voluntas ciuiū et bonū publicū conseruat subiungens qd istud consilium est de ingenio suo.et istam cautelam reassumsit Bar.veronē.in sua cautela. xlvj.incip.vidimus.s3 eā reprobat barba.in.d.c.si. prout ibi refert Fely.in.iiij.col. Tu autem accipe tres alias per quas poterit fieri qd valeat statutum disponens q qui non petierit creditum suū puta p decenniū illud amplius petere nō possit:et sic q currat prescriptio cū mala fide. ¶Prima est q fiat statutū et incipiatur a pcedenti monitione dicendo:monemus oēs creditores et dn̄os vt agāt infra tm̄ tp̄s.alias priuamus eos suo iure q2 hoc modo sublata erit ois obligatio.et isto casu nō exigitur bona fides debitoris s3 mora creditoris. ita dicit Bal.in.c.debitores.de iureiur.dicēs q istud est valde no. q2 scdm eū aliud est in simplici pscriptione vbi prescribitur facultati agendi et aliud in monitione. ¶Scda cautela est q fiat statutu3 qd qui non petierit creditū suū infra tm̄ tp̄s intelligatur fecisse pactū de nō petendo vel intelligatur liberasse debitorē per acceptilationem vel in effectu sibi esse solutum q2 hoc casu ois obligatio ciuilis et etiā naturalis saltem quo ad effectū intelligitur sublata et sic non poterit ad ecclesia3 recurri p viā denuntiationis euāgelice.ita notabiliter tradit Bal.in.c.j.§.si quis per triginta.si de feu.fuerit contro.in.iij.col.ver.s3 quero nunquid statutū possit tollere naturalem obligationē.cū quo transit do.Abb.in rubri. extra.de prescrip. ¶Tertia cautela est q fiat statutū dirigens verba nō in debitorē sed in creditorē videl3 q creditor nō petēs creditum suū infra tale tp̄s cadat ab actiōe sicut dicūt iura qd qui non vtitur seruitute rustica vel personali per longū tp̄s perdit eam nā isto casu si creditor nō petet infra illud tp̄s a statuto limitatum nō poterit amplius petere nec ad ecclesiam recurrere non ex isto respectu q2 debitor dicatur pprie prescripsisse:sed q2 creditor mulctat ab ipso statuto ac pena propter negligentiam suam in petendo:et sic talis pena d3 cedere lucro debitoris. iuxta.l.id qd pene.ff.de solu.cōstat eī qd statutu3 potest afficere sibi subiectum et inferre ei penam. ergo debitor nō peccat allegando penā statuti q2 etiam de iure canonico pene possunt peti.vt not. in.c.constitutus.et in.c.tuam.de pen.et in.c.dilecti filij.de arbi.ita eleganter voluit Pau.de ca. dicēs istud putare ve3 sicut euangelium.in.d.l.sequitur §.si viam.in fi.ff. de vsucap.et in.l.hec aūt iura.ff. de serui.vrba.pred. Et sic habes tres cautelas ad faciendum q prescriptio currat etiam de iure canonico cum male fide. Sed contra istas tres facit solenne dictum Bald.in aut.ad hec.in.iij.col.ver. sed ponamus q statuto cauetur.C.de vsur.et in.c. contingit.in.j.col.de dolo et contu.vbi dicit q auctoritas statuti nō potest eneruare naturalem rationem et ipsam veritatē et loquatur per quecūq3 v̄ba vult loqui siue disponendo siue fingendo nō potest ipsam veram iustitiam abolere in qua fundat euāgelica denuntiatio.allegat not.per Jnno. in.c.que in ecclesiaz.de consti.et in.c.q2 plerisq3.de immu.eccle.et per Bart. in extrauagan.ad reprimendū.in verbo ad denuntiationem.ver. s3 quid de obligatione qua tollitur prescriptio vnde sup hoc cogita.q2 idem Bal.in hoc vltimo tenuit contrarium.in.c.ecclesia sancte marie.in fi.de consti.

¶cxxxix.

¶Cautela vt dicens alicui verba iniuriosa euitet actionem iniuriarum.

S J quis dicit alicui verba iniuriosa:certum est quod contra ipsum potest agi actione iniuriarum: q2 in iuria fit tripliciter verbo:re et libello.

vt.l.j.§.iniuriā.iūcta.l.lex cornelia.§.si quis librū.
ff.de iniurijs.et.§.iniuria.insti.eo.et no.Azo in sū
ma.eo.tit.adeo qđ si alicui dixissem verba contu-
meliosa et ille prouocatus similiter dixisset mihi
tñ contra eum potero agere actione iniuriarū:et
similiter ipse contra me q2 non admittitur com-
pēsatio.vt no.do.Abb.in.c.dilecti filij. quasi circa
fi.de excep.et in.c.olim.in.ij.colum.ver.hinc dicit
Spec.de rescrip.z in.c.intellexim9.in fi.de adul.z
in.c.j.circa prin.de iniur.licet Spe.tenuerit con-
trariū.in ti.de accu.ver.quid si vocaui te latronē.
quem refert et sequit Ange.de are.in suo tractatu
malefi.in ver.verba contumeliosa et iniuriosa.ver.
quid si aliquo dicto.z Jo.de ana.in.c.significasti.
el.ij.in vlti.col.ver.querit etiam ibi Ang. extra de
homi.sed intelligendum est dictum Spec.scdm
ea que tradit Fely.in.d.c.dilecti filij.in.v.colum.
ver.prouocatus delinquens non excusatur. extra
de excep.Tu aūt qui dixisti alicui verba iniuriosa
si vis euitare actionē iniuriarum. cautela est vt antēq
recedas ab illo loco vbi dixisti dicta verba dicas
versus iniuriatū q id qđ dixisti erga ipm falsū est
qđ te penitet dixisse q2 reuocatio verborum iniurio-
sorum dictorum siue ex iracundia siue ex pposito fa-
cit cessare actionē iniuriarū. ita notabiliter dixit
Ange.in.l.si non conuicij.C.de iniur.quem refert
et sequitur Fely.in.d.c.dilecti filij.in vlti.col.ver.
dixit etiā notabiliter Ange.z Lanfran.de Oriano
appellans tale dictū singulare in repeti.c.qm con
tra.de proba.in verbo confessiones.circa prin.

Cxl.

Cautela ad faciendum q aliquis sit idoneus
testis in causa ex qua resultet sibi commodum.

Testimonium testis deponētis
in causa ex qua resultaret sibi cōmo-
dum nō tenet q2 quis nō dz esse testis
in causa ppria.vt.l.nullus idoneus.
ff.de test.z.l.oibus.C.eo.z.c.testes.§.
nullus.iiij.q.iij.et clarius.in.c.biduū.§.palam.ij.
q.vj. Tu aūt qui habes deponere in aliqua causa
ex qua resultet tibi cōmodum si vis ad aliquē tuū
finē qđ nō obstante exceptione cōmodi dictū tuū
valeat cautela est qđ in depositione tua proteste-
ris quod nō intendis ex hoc testimonio aliqđ ius
querere:q2 vigore istius protestationis testificatio
tua valebit.ita docet Jo.de ana.in.c.cū in diocesi.
in.ij.col.ver. et sic potest colligi cautela. extra de
vsur.dicens istud fore dictum Bal.et ita fuit.in.l.
dictantibus.ver.item facit ad aliam questionem.
C.de testa.quam opinionē etiam tenuit Ange. in
suo consi.cclxxv.incip.thema super quo consiliuz
petitur.in vlti.col.ver.et maxime hoc casu si verū
est zc.et similiter istud dictum Bal.retulit et secu-
tus est Fely.in.c.personas.in fine de testi.

Cxlj.

Cautele p patre ad relinquendū filio spurio.

Doctores conātur inuenire mo
dum z viā quō pater si nō p directum
saltez per indirectū possit aliquid re-
linquere filio suo spurio q casu Bart.
Cepol.i suis cautelis cautela.xxxviij.
incipiē.nunc videamus.enumerat.xij.cautelas q
quasi oēs non procedūt vt ibi per eū quib9 adde
duas p quas filius spurius poterit cōsequi de bo-
nis paternis:prima est q pater vendat ei partez
aliquam bonorum suorum z palam recipiat actualiter
pretium qđ pretiuz ad libitum suū poterit ei post
ea clam restituere:q2 licet pater non valeat aliqđ
relinquere filio spurio : vt est text. in.§.penul.in
aut.qui.mo.natu effi.sui.et tex.in aut.licet.in fi.
C.de natu.libe.z in aut.ex complexu.C.de incest.
nup.et ponit Barto.in.l.si gener.ff.qui.vt indig.
adeo qđ per statuta nō posset disponi quod pater
possit relinqre filio suo spurio put tenent Bart.
Bald. Paul. de cast. et alij.in.l.testamenti factio.
ff.de testa.vbi Jmo.z domi.Lanzellot.Decius.di-
cunt istā esse cōmunem opinionē quam etiā con-
sulendo secutus est Fede. de senis. in suo consil.
cclxxv.incip. casus talis est statuto cauet qđ filijs
spurijs z quā similiter consulendo tenuerunt so-
lennes doctores do.Jac.et do.Pau.de butriga.et
do.Recupe.de sancto miniato.vt apparet in suis
consilijs positis post dictū consiliū Fede.licz con-
trariam opinionez tenuerit Cal.in consil.penul.
posito sub rubrica de consti.tñ pater nō prohibet
filio spurio vendere nec aliū contractū onerosum
cū eo celebrare nisi talis contractus fuisset factus
in fraudem alias secus z in fraudē intelligeretur
factus quando interuenisset tantūmodo cōfessio
de receptiōe pretij per ea que habentur per Bart.
in.l.si forte.ff.de castr.pecul.z in aut.si quis in ali-
quo documento.C.de eden.z per omēs.in.l.si do
natione.C.de colla.reprobata gloss.in.l.qui testa-
mentum.ff.de probat.secus aūt si actualiter pre-
tium interuenit:q2 tūc non presumitur de aliqua
fraude.ita dicit Bald.in.l.j.C.de natura.libe.z in
l.si his qui ex bonis.de vulg.et pupil.et in.d.l. qui
testamentum.in lectu.antiqua.ff.de probat.et ita
in effectu tenent Pau.de cast.Alex.et do.Ja.in.d.
l.si is qui ex bonis.de vulga.et pupil.cōcludentes
qđ valeat contractus celebratus titulo oneroso
inter patrem z filiū spurium dummodo nō appa
reat de aliqua psumtione fraudis extrinseca puta
quod emerit oia bona patris adde tu vel maiorē
partem: q2 talis venditio arguit suspitionē.ar.l.
omnes.§.lucius.ff.de his q in frau.credi.et.l. no-
men.§.filio.ibi prope omnis substantia.de leg.iij
vel si pater cōfiteretur recepisse pretium:quia tūc
talis confessio non valeret: q2 confessio emanata
inter personas prohibitas actum facere est suspe
cta vt superius dictum est etiam si talis confessio
esset iurata prout not.Barto.in.l.cum quis decce-
dens.§.tytia honestissima.de lega.iij.et Alexā.in.
l.si donatiōe reprobata opinio.Bal.ibi.C.de col-
lat.vel similiter quod emisset per magnā quanti-
tatem pecunie et non subesset aliqua verosimili-
tudo vnde potuisset tantam pecuniā habere sz si
similes presumtiones extrinsece non concurrant
cōtractus valet z tenet.lz contrariā partē teneat
Bar.et Jmo.in.d.l.si is qui ex bonis.et Bar.in.d.
l.j.C.de naturali.libe.sz pro opi.Bal.stringit text.
in.l.cum autez.§.si tibi maritus.ff.de dona. inter
vir.z vxo.allegatus per Alexan.in.d.l.si is q ex bo
nis.vbi habemus qđ licet cōtractus inter virū et
vxorē sit prohibitus pp presumtionē donationis
ne mutuo amore se spolient.vt.l.j.ff.eo.tñ si vero
titulo maritus vendat vxori talis venditio tenet.
ego vltra istud fundamentū corroboro opi.Bald.
de eo quod multū solenniter z in fortioribus ter-
minis consulendo tenuit Ale.in consi.xviij.incip.
cōsideratis his q in themate narrant.in.iij.volu.
vbi voluit q si pater in testamēto cōfiteatur se ha
buisse z recepisse centū a filio suo spurio licz talis
confessio tanq suspecta nō teneat vt superius est
dictum:tñ istud est verum z procedit nisi aliqua vero
similitudo sit p filio qđ apud eū poterit esse illa
quantitas pecunie: puta q2 habebat in bonis vel
faciebat aliquod exercitium per qđ verosimiliter
poterit superlucrari illam quantitatē quā pater.

cōfiteretur habuisse:q2 tunc talis cōfessio valida est
qm scdm cūvna psumtio tollit aliā iuxta.l.diuus.
ff.de in integ.resti.z.c.literis.de presum.et pro sua
opinione adducit notabilem decisionē Sali.in.l.
si mater.C.de cōtrahen.em.vbi dixit se alias ha-
buisse de facto diulere qđ si maritus emat fundū
p vxore sua absente et pretiū qđ soluat cōfiteatur
se soluere de propria pecunia vxoris lz sit psumtio
q talis cōfessio emanauerit aio donandi q dona
tio inter eos est prohibita vt toto ti.ff.z.C.de do-
na.inter vi.et vxo.et.c.fi.extra eo.tñ si apparet ex
aliqua verosimili psumtione q vxor aliunde pote
rit habere dictā pecuniā tūc est secus z ita etiā est
scdm Alex.de mente Cy.in.l.fi. de sacrosan.eccle.
Scdo adducit decisionē Ang.in consi. scdm cum.
cliij.incipien.pater emit domum pro se z filijs vbi
vult q lz cōfessio facta p patrem confitentē se ha-
buisse pecuniā a filijs suis talis cōfessio sit suspecta
q2 per talem confessionē presumit donatio q pro-
hibita est inter patrem z filiū in potestate patris
existentem.vt.l.ij.C.de inoffi.donat.et.l. donatio
nes quas parentes.C.de donatio.inter vi.et vxo.
Et p docto.in.l.frater a fratre.ff.de cōditio.inde-
bi.tñ si tēpore dicte cōfessionis paterne filij erant
in aliquo corum exercitio p quod verosimiliter potue
rint dictam pecuniā de qua in cōfessione superlu
crari ex sua industria tunc sufficeret dicta cōfessio
per not.per glo.Cy.Bart.z alios.in.l.cū oportet.
in prin.C.de bonis que libe.z istas decisiones re-
fert et sequitur prestantissimus doctor et preceptor
me9 in canonibus do.Philip.Decius i suo consi.
xcvj.incipi.viso puncto et cōsideratis obiectioni-
bus.versi.nec obstat q talis cōfessio quanto ergo
fortius dicendū est in casu nostro q si filius spuri9
emat a patre et actuliter ei pretiū soluat z dictum
pretium verosimiliter potuerit aliunde habere q
a patre suo q talis contractus valeat et teneat.

Alia cautela.

Scda cautela est q qñ vis relinquere filio tuo
spurio nō dicas instituo vel relinquo talē fundūz
sempronio filio meo q2 si cōtingeret te nō habere
vxorem et nunq habuisse vel habere sed a paruo
tpe citra ex ipsis verbis cōprehenderetur illū sem
proniū esse filiū tuū spuriū vel aliter incapacē : et
sic per ipsa verba institutio seu legatuz redderetur
nullum sed dicas qualiter instituis vel relinquis
talez rem sempronio filio talis mulieris: vel alio
modo taliter ipm specifica qđ clare cōstet de quo
sempronio intelligas. iuxta.l.duo sunt tytij.ff. de
testa.tute.q2 si aduersarius nō probabit illum sē-
pronium esse filiuz tuū spuriū:qđ a communiter
accidentibus cum magna difficultate pōt probari
institutio seu legatū valebit ita docent Bal. Pau.
de cast.et Alexan.in.l.si pepercerit. que est.l.iij.ff.
de liberis et posthumis.

Cxlij.

Cautela ad interrogandum testem de ratione
sui dicti et quod ad talem interrogationem ipse
testis non aduertat.

Testis interrogat9 vt assignet
rationē sui dicti si eā z concludentem
nescit assignare dictū suuz nihil valet
vt no.glo.in.l.solā.C.de testi.z gl.i.c.
cū causam q inter archiepiscopuz. in
verbo de causis extra eo.et glo.in.§.solam.iiij.q.iij.
nā testis nō reddens rōem sui dicti interrogatus
dicitur deponere nō tanq homo sed tanq pecus
scdm bal.in repetitio.l.edita. in. xvij.col.versi.in-
terdū cōtingit.C.de eden.adeo qđ voluit Specu.
qđ talis testis interrogatus vt supra si rationē et
concludentē nesciat assignare tale suū dictum nō
faciat nec psumtionē.ita Specu.in tit.de testa.
§.j.versi.sed nunquid sufficit ad presumtionē quā
decisionē sequitur Ro.in.l.j.in prin.ff.de ope.no-
nuntia.lz do.Abb.in.d.c.cū causam q inter archi-
episcopū.in.ij.col.de testi.dicat istud esse arbitra-
rium iudici.per tex.in.l.iij.ff.de testi.ibi tu magis
scire potes quāta fides zc.nā ista assignatio ratio
nis dicti est tante importantie q lz esset data per
principē vel statutū potestas alicui qđ posset pce-
dere z de iure z de factorum absq aliqua solennitate
tñ pp hoc nō posset credere testibus nō reddenti
bus rationē sui dicti vel reddentibus malam qñ
fuissent interrogati.vt notāter dixit bal.in.l.solā.
in fi.C.de testi.immo qđ est plus nō posset cōsue-
tudine vel statuto induci qđ credatur testibus nō
reddentibus rationē sui dicti vel reddētibus ma-
lā.vt volunt Jo.And.z do.Anto.in.c.j.de appella.
et Alex.in consi.iij.incipi. in causa et lite vertente
inter Abraam.in vlti.col.versi.z iuxta predicta di-
cit Bald.in.ij.volu. Si vero testis non interroga-
tus non assignat dictam rationē tñ suum dictuz
bene valet q2 nō debet esse verbosus.vt not.in gl.
superius.in prin.allegatis.z vt no.gl.z ibi Scrib.
in.c.sicut.de re iudi.nisi in quibusdam casibus in
quibus testis siue interrogatus siue non tenetur
reddere ipsaz rationem alias sua depositio nihil
valet.de quibus habetur p do.Jas.in.l.cum hi.§.
vult igitur.ff.de trāsac.z per docto.presertim per
Fely.in preallleg.c.cū causam.de testi. Multoties
modo euenit et precipue in testibus rudibus put
sunt rustici mulieres.et similes persone idiote qđ
si in suis depositionibus nō interrogantur de ra
tione suorum dictorum nec ipsi eam reddunt.si vero
interrogantur a cōmuniter accidentibus eā assi-
gnant et sic vtroq casu sua depositio venit esse va
lida:quia si nō interrogantur de ratione valet di
ctum suū vt superius dixit. Si vero interrogātur
ipsam assignant stante ergo hoc pulcrum esset vi-
dere nunquid esset aliquod remedium et cautela
qđ ista interrogatio fieret testi : sz q ipse testis ad
eam nō aduerteret et sic quo ad te sit satisfactum
qđ dicta interrogatio de ratione fuerit facta ipsi
vero testi non q2 ipse ad eam non aduertat.ad qđ
respōdeo q sic cautela ergo est q facias quod no-
tarius qui habz ipsū examinare in principio exa-
minationis fiende faciat testi vnum quesituz hoc
modo dicas mihi quid scis in tali causa vel super
tali negotio quia si postea testis de omni eo quod
dicet nō assignabit rationē:licet aliter de ipsa ra-
tione non interrogabitur.talis sua depositio nō
tenebit q2 testis interrogatus per iudicem z pari
ratione per illum qui hz potestatem examinandi
hoc modo dicas quid scis super tali negotio in-
telligitur etiā implicite interrogatus de eā scien-
tie adeo qđ si aliter postea nō interrogatus non
reddet causam ipsius sciētie talis sua testificatio
non tenebit istud fuit mirabile dictuz Bal.in.d.c.
cum causam q inter archiepiscopū.in antepenul.
colum.versi.sz pone iudex interrogat cū quo trās-
it ibi Fely.in.ij.col.versi.adde scdm Bal.hic.z quā
decisionem sequit do.Jas.in.l.cum hi.§. vult igit
in.ij.col.versi.adde etiā predictis.ff. de trāsac. vbi
dixit istud dictum Bal.esse singulariter notanduz
sequitur Soci.in suis regu.et fallen.regu.xlj.inci.
testis dicti sui.

Cxliij.

Cautela p illo qui promisit factum alienū sub
pena si illud non pōt adimplere vt euitet penam.

Anno pterito euenit hic padue q quidā rustici vulnerauerunt quosdam alios propter que vulnera orta fuit inter eos maxima inimicitia tādē medio amicorū facta fuit recōciliatio ⁊ vnus de dictis rusticis pmisit alteri sub pena certe quātitatis pecunie q faceret q quedā sua neptis que habebat certa bona paterna cū esset nubilis annis acciperet in maritū quēdam filiū illius q stipulabat penā. cōtingit postea qd illa puella facta maior conclusiue noluit satisfacere volūtati patrui quo casu iste patruus erat valde anxius pter penam in quā debebat incurrere matrimonio nō sortiēte effectum ⁊ tāto magis q aduersarius quotidie minabat q volebat ab eo dictā penam exigere: tūc cum in psentia mea casum pdictum narraret dixi ei q deberet ire ⁊ adhibere oēm curā ⁊ diligētiā quā poterat ad hoc vt illa sua neptis cōtraheret illud matrimonium: ⁊ tūc adhibita tali cura ⁊ diligētia nollet postea āplius de dicta pena dubitare lz matrimoniū nō sequat sz aduerteret taliter negotiari q posset illā diligētiā si opus esset pbare: ista est decisio domi. Abb. post An. de but. ibi in. c. gēma. de spō. vbi in terminis mouet qstionē nostrā. Tytius pmisit sub pena q Berta cōtrahet matrimoniū cū Sēpronio. Tytius fecit tantū quantū in eo fuit vt matrimoniū sequeretur. concludit q pena nō cōmittitur ⁊ ratio istius pulcre decisionis est lz licet promissio facti alieni teneat quādo pena interuenit. vt notat in. §. si quis aliū. iūcto. §. versavice. insti. de inuti. stipu. ⁊ in. l. stipulatio ista habere licere. in princi. ⁊ in. §. quesitum. de verbo. obliga. tñ ex quo promittitur factū qd nō cōsistit in potestate pmittētis sequitur quod promittens faciendo omne id qd pōt debet euitare penā pmissam quia regula est quod difficultas excusat a pena. vt est tex. in. l. si vehēda. in fi. ff. ad. l. rhodi. de iac. ⁊ in. l. ij. ff. si quis. cau. ⁊ no. Bart. in. l. cōtinuus. §. illud inspiciendū de verbo. obliga. ⁊ istā opi. q quādo quis promisit factum alienū sub pena quod pena non committatur si promissor fecit quantum eo fuit tenuit Fede. de se. in consi. cxij. quod fuit consilium Jo. Phalariēsis incipiens Martinus promisit se facturum. Tenuit do. Abb. in. c. significātibus. in fi. p glo. ibi de offi. delega. Frāci. de are. in. l. si ita stipulatus fuero te sisti. §. possum. de verbo. ob i. vbi non obstante sua impugnatiōe quā ibi facit: dixit quod ista opi. est cōis ⁊ quod in practica seruaret: idem Franci. de are. in cōsi. cxlij. incipi. ex facto pponitur quod illustris ⁊ excelsus princeps Frāciscus sforciadur Mediolani in. iiij. col. versic. venio igitur ad primū. tenet Feli. in. c. ex rescripto. in. vj. colū. versi. ⁊ not. q pmittens factum alienum extra de iureiur. licet. do. Jason in. d. l. stipulatio ista habere licere. in. vj. colū. versica. sed. iuxta hoc cadit solemnis ⁊ vtilis dubitatio. ff. de ver. obli. teneat opi. cōtrariam dicēs q si casus accideret q ita cōsuleret: scz q ille q pmisit factum alienū cū pena lz adhibuerit oēm diligētiam ad hoc vt factuz pmissum sortiretur effectū q si nō sortitū fuerit pmissor nō euitet penā. est bn verū q fatet q oēs canoniste tenēt primā opi. ⁊ q ab ea nemo discrepat sis ergo cautus tu qui pmisisti factū alienum sub pena q facias qtum potes vt factū adimpleatur si vis penam euitare.

Cxliiij.

Cautela vt platus nō perdat sua bñficia propter homicidium commissum.

Canonicis cōstitutiōibus cautum est q platus cōmittens homicidiuz pdat sua benificia: vt. c. j. de homici. ⁊. c. j. ⁊. c. ij. de tempo. ordi. et. c. si eps. ⁊. c. si qs homicidiū. j. distin. iūcto c. si qs a mō. cū seq. lxxxj. distin. ⁊ istud hz locū ⁊ pcedit etiā si homicidiū fuisset perpetratū in psōnam vnius iudei vel alterius infidelis: vt. l. dist. clericum. cum seq. ⁊ vt etiam no. Gemi. post Archidi. ea. distin. miror. Sed dubitatur an talis priuatio beneficiorum fiat ipso iure: tan vero requiratur sententia ⁊ cōis opi. est q veniat priuādus p sentētiam. quia anteq priuetur iuste tenet ⁊ possidet sua bñficia dicto homicidio non obstāte put originaliter tenuit Inno. in. c. cum nostris. de cōces. preben. vbi etiam hoc tenet Imo. in. xvij. col. versi. ij. etiam no. q pter homicidium tenēt do. Abb. Joan. de ana. et Feli. in. c. inquisitionis. in princi. de accusatio. Joan. de ana. in. c. ij. in. ij. col. versi. facit etiam iste tex. de cleri. pug. in duel. et in c. si. in. j. col. de homic. do. Ab. in. c. qrelā. in. ij. colū. de iureiur. Bal. in. l. cum fratrem. in. iij. colū. versi. circa instrumentū vnū scias. C. de his qui. vt ind. vbi expresse dicit q notorium nō habet vires ad aliquē deponēdum vel priuāduz nisi sequatur sententia depositionis vel priuationis: et ideo lz aliquis platus sit notorie criminosus non tñ pter hoc est depositus ipso iure etiaz si sit homicida allegat Inno. in. d. c. cum nris. de cōces. pben. et ista in effectu est cōis opi. quam cōem dixerūt Joan. de ana. ⁊ Feli. in. d. c. inquisitionis. in princi. de accusa. tu ergo plate q cōmisisti homicidium pter qd si cōtra te procedetur priuaberis tuis bñficijs qūo facies ad hoc vt ea retinere valeas: ⁊ si non p directū saltem p indirectū dic q cautela est q perpetrato illo delicto inuenias aliquem tuum amicum fidelem ⁊ ei renūties dicta tua beneficia hoc secum tacite acto quod ad oēm tuam reqsitionē debeat similiter tibi ipsa beneficia resignare quo sic facto videas postea quando tibi videbitur aliqua bona via impetrare dispensationem a summo pontifice vt non obstante homicidio vel tali delicto possis esse capax beneficiorum quam facile si habebis ingenium obtinebis petendo eā nō super beneficijs adquisitis retinendis: sed tātummodo super adquirendis, qua obtenta postea facies quod ille tuus amicus resignabit tibi illa tua beneficia ⁊ hoc modo frueris eis: et ista cautela vt intelligo multum frequentatur Rome. et si dices quero a te. papa potest ne dispensare cum homicida presertim voluntario cum sit quod dispensatio cum homicida voluntario sit de iure diuino vt tenet gloss. in. c. sicut dignum. de homici. et sentit expresse gloss. l. distin. in summa. et vt firmant do. Abb. et Joann. de ana. in. c. ad audientiā. eo. titu. de homici. per illud dictum dñi versus Dauid. non edificabis mihi templū q: vir sanguinis es. vt habet. j. q. vij. si q s oēz. ⁊ de cōse. distin. j. c. j. ergo papa nō poterit talē dispēsationē facere q: ipe nō dispensat ptra legē diuinā. vt. xxv. q. j. sūt quidā. nā inferior nō pōt tollere legē sui superioris vt. c. cū inferior. de maio. ⁊ obe. ⁊ cle. ne romani. de elec. q: rñdeo q pdictis nō obstantibus papa pōt dispēsare cū oi homicida siue casuali siue volūtario q: ois irregularitas est introducta de iure positiuo nō autē de iure diuino prout tenet In. in. d. c. ad audientiam. de homi. ⁊ in. c. nisi cū pridē. super vbo irregularitatis. de renū. et ibi late Imo. vbi respondet ad illud dictum non edificabis

mihi templū ⁊c. tenet domi. Abb. in. c. ego cū in fi. de iureiuran. Car. ⁊ Joan. de ana. in. c. petitio. de homi. cū alijs concordan. de quib' per Feli. in. d. c. ad audientiā. nā ⁊ Moyses ex pposito homicidiū cōmisit. nā egyptiū interfecit ⁊ in arena eū obruit vt. xxiij. q. iij. non inferenda. ⁊ de peniten. distin. ij. c. ⁊ cognouerūt. §. itē opponit. ⁊ tñ edificauit templū vt de cōsec. distin. c. j. in prin. ⁊ fuit magnus sacerdos: vt. c. p venerabilem. qui filij sint legit. silr ⁊ Paulus pbuit auxiliū lapidantib' Stephanum vt habet in actibus aplorz. c. vj. ⁊ silr Petrus mutilauit auriculā phariseo vt habet in dñica de passione q mutilatio mēbri quo ad cōtrahendā irregularitatē a pari pcedit cū homicidio: vt no. glo. in clemen. vnica in vbo. mutiler: de homici. ⁊ Jo. de ana. in. c. j. in. ij. colū. de cleri. pugnā. in duel. ⁊ tñ ipsi Petrus ⁊ Paulus fuerūt primi fundatores ecclesie: vt. c. fundamēta. de elec. in. vj. ⁊ silr inter apostolos principatū obtinuerūt: vt. ij. q. vij. beati Petrus ⁊ Paulus. Sis ergo caut' tu prelate q cōmisisti homicidiū vel aliud delictum pter qd venis priuādus tuis bñficijs si de tali priuatione dubitas, vt vtaris remedio de quo, supra.

Cxlv.

Cautela vt teneat ipetratio ecclesie patronate licet de iure patronat' laicorū nō sit facta mētio.

Sciendū est qd mens ⁊ intentio Romani pōtificis est nolle preiudicare p aliquas literas a se cōcessas iuri patronatus laicorz prout late firmat Lap. de castellio. i sua allega. lxxxv. incipien. beneficia vacātia in curia romana. concludens qd reseruationes beneficiorz quas quotidie facit Papa non comprehendunt beneficia patronalia ⁊ inter alia refert Jo. an. in. c. dilectus. de offi. leg. dicentē Hostien. ibi dicere se al's vidisse vnā bullam papalem directam prelatis anglie q continebat qd qñ Papa scribebat pro aliquo beneficiādo suā intentionē nō esse velle icludere bñficia in qb' laic' habeat ius pronatus et ratio sm cuz est q prius fuit gl. in. c. cū dilect'. i fine glo. magne de iure patro. quia si talia beneficia cōferrent per Papam: et per alios prelatos laici retraherentur a fundatione ecclesiarum subiungens idem Lap. in. d. sua allegat. se vidisse obseruari p Grego. xj. qd dum contulisset ecclesiam sancti Romuli florētie non facta mentione de iure patronatus parochianorum nō potuit postea obtinere ille cui fuerat collata et istam regulam qd in dubio Papa p suas literas non intelligatur velle preiudicare iuri patronatus laicorum tradit etiam Geminian' post alios in. c. ij. in gl. super verbo collatio. de pben. in. vj. do. Abb. in. d. c. cū dilectus. in fine. de iure patro. do. Cardi. in cōsil. xcvj. incipi. Papa vniuit quandā Abbatiam circa mediū versic. quo ad causam secundā: ⁊ ista regula est adeo vera qd etiā si in sua supplicatione diceretur qualiter nōnulli laici solebant noiare vnū epm pro rectore quando ecclesia vacabat tñ per ista verba nō dicitur facta mentio iuris patronatus: ita Feli. in suo tracta. qñ lit. apost. noce. patro. ecclesia. circa prin. dicens ita fuisse iudicatum in rota tpe pape Pauli secundi per tres sentētias conformes prout affirmabat ille in fauorem cuius dicte sentētie fuerāt late: ⁊ qd ista regula sit indubitata: vide Feli. in. d. suo tract. eā pulcre ampliantē vndecim modis. ex qbus apparet qd si aliquis impetraret a papa aliquam ecclesiam non facta expressa mentione de iure patro. laicorū qd talis impetratio non teneret immo esset nulla ipso iure patrono agente de contemtu: vt est casus in. c. decernimus. ibi irritā esse nouerit. xvj. q. vij. ⁊ vt tenet do. Abb. in. c. illud circa princip. de iure patro. ⁊ in. c. ex insinuatione in. ij. notab. eo. ti. ⁊ in. c. cum Bertoldus in. iij. col. versi. ex hoc notabiliter colligitur. de re iudic. vbi etiam hoc tenet Feli. in. v. col. cum alijs autoritatibus per eum ibi adductis. ⁊ dicunt do. Card. et d. Abb. in. d. c. ex insinuatione. qd institutus in ecclesia patronata. j. tēpus presentandi sine presentatione patroni occupator est ⁊ tanq occupator remouetur. modo tu prelate impetrasti vnū beneficiū seu vnam ecclesiam nō facta mentione iuris patro. alieni vel malitiose vel ex ignorantia q casu pter vitiū surreptionis talis ipetratio est ipo iure nulla: vt superius dictū est nunquid erit dare cautelā qd tali surreptione non obstante talis impetratio remaneat firma ⁊ valida dic qd posset vti illa qua vsus fuit quidā anno preterito in diocesi Taruisina vt mihi relatum fuit. Quidā impetrauerat a summo pontifice quandā ecclesiam sciēs eam esse patronatā nō facta mentione de iure psentandi competenti seniori de quadam casata q impetratione obtenta statim duz ipse esset rome misit Taruisiū quendā suū procuratorē ad exequēdū duo. Primū ad accipiendā tenutā seu possessionē ipsius eccl'ie. Secundū ad alloquendū illuz cui competebat ius presentandi narrādo ei qualiter talis impetrauerat talē ecclesiam ignorans eam esse patronatam: sed post collationē ei factā sciuit de suo iure patronatus: ⁊ lz sue bulle papales ample loquantur adeo qd siue ecclesia sit patronata siue non ipse intendit qd collatio teneat ⁊ valeat attamen qd male libenter veniret secum ad aliqd litigium pterea rogabat ipm qd nihil vellet innouare vsq ad aduentū suū quē sperabat debere esse infra tēpus breue: ⁊ tunc si ipse patronus nollet cōdescendere voluntati ipsius cui fuerat facta collatio qd ipse faceret totū oppositum: ⁊ quod ex nunc ipse nolebat tangere aliquid de fructibus ipsius beneficij: sed qd dabat licentiaz ipsi patrono eos percipiendi ⁊ multa alia silia vba adeo quod patronus promisit expectare aduentū dicti beneficiati qui eū tñ distulit qd fuerūt elapsi quatuor menses: et sic tempus datū a iure laicis ad pñtandum iuxta. c. vnicum de iure patro. in. vj. quia nec omnes sciunt dispositiones iuris videns iste patronus illum non venire presentauit quendā ordinario loci qui inuestiuit eum de dicto beneficio istis sic secutis fuit dubitatum que istarum duarū collationum deberet preualere: an illa primo loco facta a summo pontifice: licet in ea de iure patronatus laicorum non esset facta mentio an vero secunda facta ab episcopo loci post elapsum tēpus competens patrono laico ad presentandum que deberet valere si non per viam presentatiōis propter elapsum tempus saltē deberet valere tanq collatio ordinaria prout sonabat inuestitura. Fuit iudicatum primam collationez factam a papa preualere: quia id quod dicimus collationem esse ipso iure nullam quando est facta sine presentatione patroni. vt. d. c. decernimus. xvj. q. vij. habet locum et procedit patrono contradicente. secus autem ipso consentiente expresse vel tacite et tacite intelligitur consensisse cum non presentet alium infra tempus iuris cū tunc sit sublata potestas agendi de contemtu que durat donec durat potestas presentandi nam elapso tempore iuris non potest dici contemtus: sed potius quod ipse ius suū cōtemsit ita signanter in terminis tradit

Feli.in.d.suo tracta.qn lit.apost.noce. patron.ec
clesia. In vndecima limitatione allegans ita tene
re domi. Cardi.in cle.j.in.xv.col.versi.sed post lon
gam cogitationẽ defendo partez plebani. de sup.
negli.prela.z domi. Abb.in.sua dispu.incip.auge-
rio.in fine scdi dubij. versi.aut patronus. neqꝫ cõ-
sensit zc.subiungens Feli.istas duas auctoritates
domi.Cardi.z Ab.se plurimi facere qm sepius ꝑz
eas consuluit z obtinuit quam opi.tenet idem Fe
li.in.c.cum Bertoldus. de re iudica.in.iiij.col.ver
si.iij.aduerte.vbi dicit hoc esse bene gustandum.et
in.v.col.versi.iiij.limita.z in.c.cũ ex officij.in ante
penul.colum.de prescrip.z ita volunt do.de Rota
in sua decisio.ccccxxviij.incip. nota infra temp⁹
patroni in antiq.concludentes qđ si episcop⁹ con
fert beneficium alicui infra tempus patroni z pa
tronus infra tẽpus iuris non presentet aliquem
z alius postea impetret a papa illud beneficium
cum clausula si non fuerit alteri ius quesituz qđ
istorum potior erit ille cui fuerit per epm collatũ
dictum beneficium distinguentes tamẽ an epus
contulerit ipsum beneficium tanqꝫ deuolutum.
an vero simpliciter iure ordinario primeuo et ori
ginali: vt ibi per eos z quod ista opi.sit vera bene
facit qđ notabiliter voluit do. Abb.in.d.c.cum ex
officij.in vlti.col.de prescrip.dicens qđ si facta est
collatio per ordinarium infra mensem datum ex
pectantibus iuxta cle.vnicã.de cõcessio.prebẽ.qđ
talis collatio valet si expectans nõ acceptauit vo
lens similiter qđ valeat collatio facta per ordina-
rium de beneficio tanqꝫ deuoluto.licet deuolutio
sequatur post collationẽ. Secdo bene facit decisio
Rot.ccccxxij.incip.nota pmus z secũdus in antiq.
vbi cõcludit qđ si primus in data nũqꝫ acceptauit
prouisio facta secundo infra mensem valet.tertio
adduci potest alia decisio D.ccclv.incipiẽ. patro-
natus clericus in anti.vbi dr qđ licet clericus pro
nus nõ possit accumulare in psentando vt habet
in.c.cũ aũt.de iu.patro.tñ secũda pñtatio facta ab
eo de facto recõualescit etiã eo inuito si prim⁹ ab
eo pñtatus cedat.quarto ista opi.põt cõprobari p
regulã cãcellarie Inno.viij.que est penul. in regu-
lis expectatiuarũ que incipit Item idem Sanctis
sim⁹ dñs noster suoꝝ pdecessoꝝ zc.volens qđ si mi
nus ꝓrogatiuati acceptent ante magis ꝓrogati-
uatos qđ acceptationes sue tenẽt si postea ipi ma
gis prerogatiuati nõ prosequant vel nõ publicẽt
acceptationes suas. Et intellexi qđ ista eadẽ que-
stio fuit anno ꝓterito vẽtilata in Rota z quod ita
fuit iudicatũ dũ ista qstio verteretur inter duos fer
rarienses. Tu ergo prelate teneas ista menti: qꝛ si
valebis ea practicare poterunt tibi afferre nõ me
diocrem vtilitatem.

Cxlvj.

Cautela p iudice ad obuiandũ calũnijs peten
tium dilationes animo differendi iudicium.

SEpissime litigãtes volentes
differre iudiciũ cõparẽt corã iudice vl
immediate post litis cõtestationẽ vel
post primã dilationẽ habitã dicẽtes
se non posse pbare de iuribus suis ex
eo qđ testes sui sunt in partib⁹ lõginquis idcirco
petunt dilationẽ ꝯpetentẽ que nõ põt esse nisi lon
ga ad pducendũ dictos suos testes absentes: que-
quidẽ dilatio debet p iudicẽ cõcedi. vt habet in.§.
et qm.in aut.de testi.z in.l.iudices. cũ ibi notatis
C.de fi.instru. Tu aũt iudex qui habes suspitionẽ
qđ talis dilatio q̃ petit petat aio calũniandi z pre
landi iudiciũ si vis tali calũnie obuiare. Cautela
est qđ si illi testes quos pars asserit absentes sint
ꝑm assertionẽ partis in aliquo loco illius puincie
seu illius territorij qđ regis qđ tũc dicas parti pe-
tenti dilationẽ ad pducendũ dictos testes qđ eã
sibi cõcedes z eos citabis z p cõpetẽs tẽporis spa
tiũ eos expectabis: sed in primis z ante oĩa depo-
nat pecuniam p expẽsis ipsorũ testiũ quas faciẽt
in veniẽdo: stando: z redeundo. nã quotiescũqꝫ qs
i iudicio pduxit testẽ tenet ei facere expẽsas z sub
ministrare oĩa necessaria. vt no.in.l.qm liberi.C.
de testi.z in.l.eos.§.si qs autẽ. C.de appella.z.iij.
q.iiij.§.veturis zc.statutũ.§. pe de rescrip.lib.vj.
vbi expresse tex.loquit de expẽsis fiendis in veniẽ
do: stãdo: z redeũdo: qꝛ officiũ suũ alicui nõ debet
esse dãnosuz. vt.c.cũ nõ deceat.de elec.l.vj.z.c.ma
gne.de voto z isto casu si iudici videt põt. vt supe-
rius dictũ ẽ dicere parti asserenti se habere testes
absentes citabo eos z expectabo: sꝫ depone ante
oĩa pecuniã p expẽsis quas faciẽt in veniẽdo stã-
do: z redeũdo. z tũc ipsa pars forsitã causa nõ ex-
bursandi tãtã pecuniã cessabit a predicta calũnia
qꝛ si recusabit ipsam pecuniã deponere nec tu te-
neberis dare dilationẽ ad pducẽdo ipsos testes.
Ita singulariter dixit gl.in.d.ca.statutũ.§. penul
ti.de rescrip.lib.vj.quam refert z sequitur domi z
Abb.post alios in.c.cõstitut⁹.de fideiusso.z Paul.
de ca.in.l.interdum.ff.de iudi.

Alia cautela

Scđa cautela ẽ si dubitas qꝫ dilatio q̃ tibi peti
tur per vnã ex partibus illud fiat cã calũniandi et
causa differendi negotiũ si vis tali calumnie ob-
uiare facias ei vnã cõminationẽ cũ sit qđ firmissi
me tenes qđ illã dilationẽ petat causa litẽ in lõgũ
ptrahẽdi si p dictos testes quos asserit esse absen
tes pbabit intẽtionẽ suã qđ mulctabis eã in tãta
quãtitate pecunie quod facere poteris ea postea
nõ pbante quo casu forsitã metu mulcte cessabit
a calumnia ita pulchre docet Pet.de Ancha.in.d.
c.cõstitutus.de fideius.quem ibi refert z sequitur
Imo.in vlti.colũ.versi.alia cautela esse potest.di-
cens istud dictum esse menti tenendum et qđ in
practica sepe occurit quod dictum etiam referũt
et approbando magnifaciunt. Alexan.in vlti.col.
z Do.Jas.in penul.in.l.j.ff.si quis ius di.nõ ob.z
Alex.in.l.filiusfamilias.§.diui.circa fi.de leg.j.et
do.Lancel.Decius in.d.l.interdum.ff.de iudi.ap
pellans hanc elegantem cautelam.

Cxlvij.

Cautele pro iudice: ad euitandum penam sta-
tuti quando infra tempus limitatum nõ potest
determinare causam.

PLerũqꝫ pro statuto locorũ cau
tum est qđ iudex nõ determinãs cau
sam infra tale tẽpus cadat in talẽ pe
nã quo casu postea cõtingit qđ iudex
aut p negligentiã aut aliquo negotio
detẽtus infra tẽp⁹ a statuto taxatũ nõ vidit acta
z tunc salua cõsciẽtia nõ põt suã sentẽtiã ferre im
mo si vellet iudicare ipsa cõsciẽtia post posita pos
set taliter pnuntiare qđ faceret litẽ suã iuxta no-
ta.l.fi.C.de pen.iudi.qui mal. iudica.et in.l.cum
platis.ff.de re iu.si vero nõ sententiat ĩfra temp⁹
debitũ ꝑm formã statuti cadit i penã quomodo
ergo faciet iudex quãdo nõ vidit pcessum euitare
penã statuti. Dic qđ cautela ẽ qđ pnũciet i hunc
modũ. Cõdẽno z absoluo put quisqꝫ ẽ cõdẽnãd⁹
vel absoluend⁹ ex actis quia ista sententia hoc mo
do prolata z tenet z satis dicitur esse certa et quo

ex actis potest certificari iuxta no.in.l.iij.C.de sen
ten.q̃ sine cer.quan.profe.z per Inno.in.c.ij.de li
bel.oblat. z isto casu p huiusmodi sententiã iudex
euitat penam statuti.ita nobiliter dixit do. Abb.
post domi.Anto.in.c.penul.circa fin.de iudi.vbi
etiã Feli.in penul.col.z Bal.in.l.ait pretor.§.si in
dex.ff.de re iudi.dicens hanc cautelam esse p in-
dicibus imperitis vel non habentibus tempus
deliberandi ponit idem Bal.post Jac.But.in.l.cũ
iudex.C.de sentẽ.z in.l.si de meis.§.fi.ff.de arbit.
dicẽs qꝫ in illa ciuitate ita fecit qdã collateralis q̃
absoluit absoluendum et condemnauit cõdẽnan
dũ prout ex actis apparebat. Sequit do. Lãcellot.
dicens hunc esse singularem modum in.l.queãd-
modum.ff.de iudi.

Alia cautela.

Secũda cautela est qꝫ absoluat ptes ab obser-
uatione iudicij iurãdo de causa sibi nõ liquere: qꝛ
hoc modo similiter euitabit penam a statuto im
positã ita pulcre voluerũt Ange. Pau.de ca.z Ale.
ibi in prin.in.l.si vni.als incipit põponius.ff.de
re iudi. Ange.z Alex.ibi.in.iij.col.in.l.ait ꝓtor.§.si
iudex.ff.eo. Ange.z Paul.de cast.in d.l. non quem
admodũ.ff.de iudi.Bal.in.c.j.§.sancimus.ver.sed
hic incidenter querit quo tẽp.mil.inuc.pet.debe.
in vsi. feudo. Tñ ista cautela est intelligenda iux-
ta ea q̃ habentur p Bar.in. l.pperandũ.§.sed z si
qdẽ in.iij.opposi.C.de iud.z in.d.l.si de meis.§.fi.
ff.de arbi.s.qñ ipe iudex nõ posset redargui de cul
pa ꝑz Alexã.in.d.§.si iudex z Feli.in.c. penulti. de
iudi.z in.c.causam matrimonij.in fi. de offi. dele.
propterea prima cautela est tutior.

Cxlviij.

Cautela vt primus emtor pferatur. secũdo qñ
secundo res prius fuit tradita.

SI qs vẽditrẽ vni z postea ipaz
vẽdat alteri z prius sibi tradat secun-
dus emtor vigore ipsius traditionis
prefert primo emtori z sic nõ hꝫ locũ
illa vulgata regula q̃ prior est tempo-
re potior est in iure. vt de primo est tex. in.l. q̃ tibi
C.de here.vel ac.vendi.et in.l.siue autem.§.sido
bus.ff.de publi.et text.et ibi per omnes in.l. quo
ties.C.de rei vendi.et ista regula est adeo vera qđ
primus emtor pro suo interesse non posset se op-
ponere vl impedire quominus secũdus emtor in
possessionem mitteretur vt voluit Jacob. Butri.
in.l.manifestissimi.C.de furt.quem refert z sequit
Bal.in.c.j.in.j.col.versi.extra nota.in ti. que sit in
uesti.in vsi.feudo.z vlterius est adeo vera quod si
aliquis vẽderet rem alicui et ei promitteret cũ iu
ramẽto alteri nõ vendere tamen si postea eam vẽ
deret z traderet secundus emtor nõ obstante iura
mento preferretur primo vt in terminis decidit
Jo.de Jmol.in Reper.c.cum cõtingat.de iuieiur.
in.c.j.col.versi.quantum autẽ ad ipsaz rẽ.quia iu
ramẽtum nõ habet vim impediẽdi translationẽ
dominij.vt pulcre tradit.Bal.in consil.cccxcvij.in
cipien. Inter tres marchiones in.iiij.parte lꝫ ta-
lis vendens per talẽ venditionẽ incidat in penaz
falsi.vt est tex.in.l.qui duobus. cum ibi not.ff.de
fal.vñ insurrexit cõmunis practica oĩm tabellio-
num quod qñ cõficiũt instrumẽta alicui⁹ vẽditio-
nis vtunt duplici remedio ad hoc vt primus em-
tor indifferenter pferatur scdo. primũ remediuz
est qꝫ in instrumẽto apponũt constitutum: videlꝫ
qꝫ dictus vendẽs cõstituit se noie ipsius emtoris
possidere.qꝛ constitutum habet istam vim qꝫ pri-
mus emtor prefertur secundo prout fuit origina-
lis decisio Guido. de Suza.in.l. fi.de sacrosan.ec
cle.et in.l.quoties.C.de rei vendi. quem refert et
sequitur Jo.And.in addi.Spe.in titu.de em.et vẽ
di.§.sciendum. ver.et nota.tenet Bal.in Rubrica
C.de contrahen.em.in.xvj.q.Alexan. in cõsi.xiij.
incip.circa primum dubium quo queritur. nun-
quid dicta donatio in fi.in.j.volu.et consi. xxv.in-
cipi.viso testamento condito per Angelucium. in
vlti.col.in.ij.volu.et ratio istius decisionis est qꝛ
dato qꝫ cõstitutũ sit actus fictus tñ p ipsum trans
fert dominiũ z possessio pinde acsi vere res esset
tradita.vt est tex.in.l.certe.§.j.versi.ppꝛie posside
re videor.ff.de preca.per quẽ tex. ita tenẽt bar. et
Moder.in.l.ab emtione.ff.de pac.et bar. in.l.in-
terdum z in.l.quod meo.vbi plene per Alexan.ff.
de adquirẽ.posses.et bar.in Reper.l. creditores.C
de pig.in tertia colũ.versi.sed quid si in instrumẽ
to.z in.xiij.col.versi.sed pone qđ debitor. vbi po-
suit illam notabilem differentiam inter constitu-
tum precarij hoc est quando in instrumento dicit
quem fundum dictus venditor constituit ꝓcario
noie ipsius emtoris possidere z inter cõstitutum
simplex quando dicitur quem fundum dictus vẽ-
ditor constituit se noie ipsius emtoris possidere.
Et sic nõ adiungitur illud verbum precario nam
primo casu per ipsum constitutum precarij non
transfertur nisi ciuilis possessio naturalis vero re
manet penes ipsum cõstituentẽ. Scdo vero casu
scilicet per cõstitutum simplex transfert nõ soluz
ciuilis: sed etiam ipsa naturalis adeo qđ nuda de
tẽtatio solummodo remanet penes ipsum consti
tuentem quã opi.sequit Ang.de are.in.§.actionũ
in materia constituti versi.aduertas tamẽ quod
aliqui notarij.insti.de actio.dicens quod vtilius
est pro emtore ad hoc vt in eũ transferat oĩs pos-
sessio qꝫ nõ adijciat illud verbuz precario: sed sim-
pliciter dicatur quã rẽ vẽditã dictus venditor cõ-
stituit se noie ipi⁹ emtoris possidere sequit practi
cus Papiẽ.in forma libelli in contractu vẽditio-
nis in verbo.cõstituẽs ex nũc vbi et ipse dicit. qđ
vtilius est vt qs cõstituat simplr se alterius noie
possidere qꝫ precario noie.seqtur Bar. Cepol. in
suo consil.iij.incip.visa q̃rela pducta p Nico.z.d.
Jason.lꝫ de pdictis auctoritatibus excepto Ang.
nõ faciat mẽtionẽ in.d.l.ab emtiõe.in. viij. col.ff.
de pac. Scõm remedium est in. quo vtũtur nota-
rij ad hoc vt primus emtor indifferẽter preferat
scdo qꝫ in instro apponũt hypothecam: videlicet
quod pro obseruatione predictorũ dictus vendẽs
obligat ipsi emtori oĩa bona sua z ꝓsertim illã rẽ:
qꝛ si postea alij vẽderet z traderet primus emtor
preferretur oĩbus alijs: qꝛ hypoteca hꝫ tantã vim
quod impedit translationem dñij: vt est casus ꝑz
veram literam pisanam: in.l.si creditor. vbi Bar.
ff.de destrac.pigno.z not.Bar.z alij.in.l.ea lege.C
de conditio.ob causam.Bar.z Moder. in.l.si ita
quis.§.ea lege.de verbo.obliga. z Bar. vbi hoc in
terminis dicit in.l.qui absenti.§.j.in fi. ff. de ad-
quir.pos. Pone modo qꝫ tu emisti aliquã rem que
res per ipm venditionem fuit alteri postea vendi
ta et prius sibi tradita z de prima vẽditione non
fuit confecta scriptura que in cõtractu emtionis
z vendionis de necessitate nõ reqrit: vt no. insti-
tu.de emtio.z vendi.in prin.vel si fuit cõfecta nõ
fuit appositum nec cõstitutũ nec ipsa hypotheca
quo casu per supius dicta sunt secundus emtor vi
gore traditiõis debebit ꝓferri tibi primo quo fa-
cies ad cõsequẽdã dictã rẽ a te primo loco emtam
dic qꝫ cautela est vt coneris probare qđ ipse scđs
emtor sciebat primam vẽditionem esse factã: quia

dato cp postea in ipm p traditionē fuerit trāslatū dñium: tñ pp̄ter fraudē suā qua visus est emendo cū sciret primā vēditionē: tu primus emptor poteris ipsam rē ab eo reuocare per actionē ꝓ̄toriā cōpetētē ad reuocādū alienata in fraudē: ita signanter dixit Bald. in rubri. C. de reuo. his que in fraud. cred. circa princi. ꝛ ita sīlr tenet Saly. in. d. l. quoties. de rei vēdi. in. x. oppo. ꝛ ibi clarius Albe. de rosa. ꝛ. do. Jason. q̄ allegat text. cū ibi notatis. in. l. si ea res. §. fi. ff. de actio. em. ꝛ do. Jas. in. l. ꝛ inter diuisi. in. ix. col. versi item adde cp si aliqs vēdit. de sacr. sanc. eccle. vbi dicit hanc esse elegantem decisionem et menti tenendam. ¶ cxlix.

¶ Cautela pro potestatibus terrarum vt non teneātur pro delicto sue familie.

POtestates terrarum ducentes secū familiā si aliquis de familia delinquat circa suū officiū ipse potestas tenet ad penā ipsius delicti intellige de pena pecuniaria: nō autē corporali: tñ potestas liberatur si exibet ipm delinquentem: vt no. Bar. in. l. j. §. familie. ꝛ. §. fi. ff. de publica. ꝛ in. l. si post depositam. C. de assessor. ꝛ in. l. debet. ff. nau. caupo. stabu. et in. l. j. ff. ad reperun. et pulcre p Bal. in suo cōsi. cccxxxvj. incip. casus est talis dñs Jo. de Castelliono. in. iiij. parte. sīlr ꝛ eps tenetur p delicto sui vicarij vel alterius officialis delinquentis in officio sibi cōmisso nisi statim qđ sciuerit purgauerit eius delictum. prout volunt. do. de Rot. in sua deci. cclxxviij. incipi. si vicarius. in nou. Pone modo quod forma statutorum vel electiōis dicit quod potestas teneat in fine officij exhibere totam suam familiam vel pro delinquētibus soluere penam vt etiam est de iure cōmuni: vt superius dictum est: que cautela erit ad hoc vt potestas non teneatur ad neutrum: videlicet nec ad soluendum nec exhibendum quando aliquis de sua familia dereliquit: dic quod cautela est qđ ponat ipsum in banno: quia si postea in fine officij petetur. vt debeat presentare suam familiam ipse respondebit quod conditio que nō potest impleri ex facto illius cui debet impleri habetur pro impleta: vt. l. iure ciuili. vbi Barto. ff. de conditionib. et demonstratio. et. l. iij. vbi Barto. et. l. que sub conditione. §. quoties. ff. de conditio. insti. sed ille qui de sua familia commisit delictum in officio est bannitus auctoritate ipsius reipublice. et sic cum per ipsam rēpublicam stet quominus valeat ipsum bannitum presentare: sequitur quod ipse potestas debet haberi pro excusato: ita notabiliter docet Bald. in. l. obseruare. §. proficisci. in. j. colum. versicu. quid si statutum. ff. de offi. procon. et lega. et in addi. Specu. in titu. de accusa. versicu. sed nunquid tenetur potestas. et in. l. si vero. in fin. ff. qui satisda. cogan. vbi dicit quod ista est optima cautela pro officialibus: sequitur Paris de puteo in suo tractat. sindica. in verbo familiaris. §. an ex eo quod fecerunt familiares. versi. potestas qui tenetur pro suis familiaribus. et domi. Amade. de Castellio. similiter in suo tractatu sindica. in verbo. item in eo quod dicti socij militis fuerunt negligentes in inquirēdo pro armis dicens hanc esse optimam cautelam. Aduerte tamen quod si ista cautela debet habere locū opus est quod habuerit bannum ex alia causa secus si pro illamet pro q̄ debebat exhiberi. ita Bald. in dictis additionibus Specu. in titulo de accusa. versicu. sed nunquid tenetur potestas. et Angel. in. l. qui exhibendi. ff. de custo. reo. et Paris de puteo in dicto suo tracta. in verbo carcer. §. an potestas aliquē tenebat. ꝟ. an si carcerat⁹ se occidit. ¶ cl.

¶ Cautela contra statutū disponēs cp instrumentum post tantum tempus non exequatur.

SI contingat extare statutū disponēs cp instrumēta circa talem materiā puta mutui nō debeāt post tm̄ tp̄s puta decēnium mitti executioni qūo facies tu q̄ habes instr̄m mutui cōtracti añ p decē annos ad faciēdū cp tale instr̄m non obstante dispositione statuti habeat tibi opitulari. Dic cp cautela est vt non petas dictum instrumentum mitti executioni: q: hoc modo obstaret tibi exceptio statuti. Sed agas via ordinaria contra tuum debitorem petēdo tuum creditum: q: si debitor confitebitur se esse debitorez: tunc cōsequeris tuum creditum: q: alie non sunt partes iudicis nisi confessum condemnare: vt. l. vnica. C. de cōfes. si vero negabit: tūc ad liquidationem iurium tuorum pduces ipm instr̄m: ꝛ hoc modo nascetur sententia que postea erit ipsa q̄ mittet executioni: ꝛ sic licet p statutū sit ꝓclusa via ad exequendum ipsum instr̄m. tñ nō erit ꝓclusa ad ꝓbādum istā cautelam tradit Bal. in. l. iij. q̄ incipit plane. ff. qđ fal. tuto. aut. dicens. ita audiuisse a bar. dū illā legeret. quā cautelam sequēdo bal. approbat Frā. de crema. in suis singu. singula. cxxviij. incipi. statuto cauetur: et quam opi. sīlr reperio tenere quēdam Anto. de Canario in quodam suo tract. de execu. instru. in. lvj. q. et quendaz do. Ludo. de barzis in q̄dā suo tracta. de guarētigia. l. vj. q. in. j. pte.

¶ clj.

¶ Cautela ad liberandum tutorem. seu administratorem a dolo futuro.

SI quis relinquit tutorem filijs suis administratorem ꝛ ei leget liberationē a reddenda rōne administrationis p tale legatuz liberationis intelligit remissa tantū modo scrupulosa inquisitio: ꝛ sic ea que per eum gesta fuerint negligentia et leui culpa non autem intelliguntur remissa ea que perperam ꝛ dolose administrauerit nec simul a prestatione reliquorum: vt est casus. in. l. quidam decedens. ff. de admini. tuto. ꝛ in. l. si quis ratiōes. ꝛ in. l. aurelio. §. Caius. vbi late Bar. ff. de lib. lega. et in. l. si seruus vetitus. vbi Bar. et alij de lega. j. sed si testator nō simpliciter liberaret tutorem seu administratorem a rōne reddenda: sed expresse specificaret ab his que dolo gereret ꝛ a prestatione reliquorū tñ tali liberatiōe nō obstante posset ipse administrator cogi reddere rōnem villicationis sue: quia si talis liberatio valeret esset remittere dolum futurū quod nullo modo fieri potest: vt. l. si vnus. §. illud. ff. de pac. quia hoc modo daretur materia delinquēdi qđ in iure non patitur: vt. l. cōuenire. ff. de pac. dota. ꝛ. c. quēadmodum. de iureiur. ꝛ ita firmāt glo. ꝛ Bar. in. d. l. q̄dam decedens. ff. de admini. tuto. ꝛ Bar. in. d. l. aurelio. §. Caius. de libe. lega. in. iiij. colum. versi. sed quid si relinquitur liberatio alicui pro administratione futura. Modo reuoco in dubium: nunquid posset reperiri cautela ad liberandum tutorem seu administratorem a futura administratione dolosa dic quod sic: videlicet cp testator nō simpliciter ei leget liberationē: sz vlterius ꝓcedat dicēdo: ꝛ si ab eo exigetur aliqua redditio rōnis vigore cuius condēnet extūcput extūc omne id totū in quo condēnabitur ei lego. nā per istud legatū hoc modo factum heres non ꝓhibebitur exigere rationes ab ipso administratore de prestatione reliquorum: et de his que dolo gesserit tñ si in aliquo condemnabitur vigore legati heres coget ipm liberare: q: per istud legatum testator non dicitur remittere dolum futurum. Sed debitū futurū postq̄ incertitudinem venerit: et sic intelligit remittere ipsam obligationē insurgentez ex dolo de preterito qđ bene fieri pōt: vt est tex. in. d. l. aurelio. §. meuia. ꝛ not. Bart. in locis superius allegatis istam cautelam tradunt Dy. Jaco. de are. et Raynal. de forliuio. in. d. l. si quis rationes. de lega. quos refert ꝛ seq̄tur Angel. in consil. clxxxv. incipiente Brunellus notarius volentes: quod licet non possit per directum relinqui administratori liberatio a dolo futuro ꝛ a prestatiōe reliquorum: tñ per indirectum bene possit legando ei oē id et totum in quo cōdemnabitur quam opi. etiā tenuit Fulgo. in. l. cū necessitatem. C. de fideicommis. et fm eam etiā consulit Cy. prout refert Saly. in. d. l. cum necessitatem. tenuit Ang. in consil. ccliiij. incip. reuocatur in dubium. versic. q̄ vult ergo administratorem. in con. clxxiij. incipi. Silius hugonis de cortonio. cui consilio: vt ibi patet se subscripserunt prestantissimi doctores Francis. de Albergotis Pe. de pusio. donat. Richi. de aldiger[Jo. de ligna. Anto. de presbyteris de bononia. hāc opi. similiter tenet intrepide solennis Docto. do. Franci. Pepus florentinus in suo consil. cclxxvij. inter consil. Soci. incip. in presenti consultatione sunt videnda principaliter tria. in. iiij. colum. versi. circa tertiam ꝛ vltimam difficultatem. Tamen istam cautelam non pono pro constanti: quia passus est multum dubius an legatum de quo supra valeat adeo quod Alexan. tangens eum restitit suspensus tanq̄ dubius: videlicet in suo consi. lvj. incipi. circa id quod queritur in. ij. volu. ꝛ in consil. clxiiij. incipi. presuppono primo circa consultationem premissam in. v. volu. Sed contrariam partem scilicet quod tale legatum non valeat tanq̄ malignitatis nutritiuuz ꝛ tanq̄ dans occasionem spoliandi miseros pupillos tenent Saly. Philip. Corne. ꝛ do. Jas. in. d. l. cum necessitatem. C. de fideicō. Ange. de aret. in suo tractatu de testa. in fi. glo. super verbo tutores. ꝛ in. §. actionum. in materia tutele. in. xxv. q. istitu. de actio. do. Jason. in. l. actione. in fin. C. de transactio. practicus Papiē. in forma libel. quo agitur ad reddendum rationē tutele in verbo anologistas. Pe. de ancha. in consi. mihi. cxviij. incipi. pater habens quinq̄ filios. Ange. sibi contrarius in consil. clxxv. incipi. viso dicto statuto. Joan. de ana. in consil. lxxx. incipi. visis ꝛ intellectis his que in themate narrātur. Fulgo. in consil. ciij. incipi. nobilis vir Hēricus de trissino. Barba. in consi. lxvj. inter consilia Franci. de cur. incipien. sapienter optimus predixit psalmista. in. vij. col. versicu. capio secundum articulum. Soci. in consilio. ccj. incip. abunde et subtiliter hanc consultationem absoluit per totum allegās ita etiam consuluisse Bald. in quodam suo consil. incip. testator dedit tutorem filijs. et in consil. incip. dum relinquitur alicui liberatio. hanc opi. etiam amplexus est solennis doctor. Francis. de Crema in suo consil. lxij. inter consil Alexand. in iiij. volu. quod incipit serenissimus et christianissimus imperator.

¶ clij.

¶ Cautela ad instruendū volentē ꝓbare cōmunē vsum loquendi ne faciat actum nullum.

VT habes qđ cōmunis opinio est qualiter in oi materia siue fauorabili siue odiosa siue penali cōis vsus loquēdi intelligit ꝛ ꝓfert ꝓprie significatiōi vbo᷑ vt ꝓcise dicit do. Abb. in ca. fi. in. ij. notabili. de arbi. de qua cōi opi. habet p Bal. i. l. qđ si nepotes. ff. de testa. tutel. p Bar. Alex. et Moder. in Rubri. ff. de operis no. nūtia. late p Barba. in sua repet. rubri. extra de fi. instrumē. in xj. charta. versi. sed quid si cōis vsus loquēdi ita se haberet p do. Ant. Pāhor. vbi latissime per Fely. in prohemio decretaliū. Mō tu vis in materia statutaria ꝓbare cōem vsum loquēdi vel intelligēdi puta qđ appellatiōe nepotis de quo verbo facta est mentio in statuto fm cōem vsum loquēdi ꝛ intelligendi nō intelligit de filio filij. put est de ꝓpa significatiōe vocabuli. vt. l. iuriscōsultus. §. nepos quoq̄. ff. de gradi. sed intelligitur de filio fratris. vt no. Jo. andr. in. c. fundamēta. de electi. in. vj. in nouel. vel vis ꝓbare qđ lz appellatione bestia᷑ de ꝓpa significatiōe veniāt tātūmō bestie fere veluti vrsi vl' leones vt i. l. j. §. bestias. ff. de postul. tñ qđ cōis vsus loquēdi aliter se habet qđ etiā appellatione bestia᷑ veniūt aīalia domestica vt dicit Mathesil. in suo notabili. xcviij. incip. nota vnū mirabile. quero a te qūo probabis in materia statutaria cōem istum vsum loquendi vel intelligendi tu recurres ad theoricā Bart. cōiter approbatā in. l. labeo. ff. de supellec. lega. videlz qđ capitulabis et probabis qđ a decez annis citra ꝛ per ipm tēpus qđ cōis vsus loquendi vel intelligendi ita se habet qđ appellatione nepotis intelligitur de filio fratris ꝛ qđ appellatiōe bestie intelligit etiā de aīali domestico ꝛ si testes interrogabunt qūo istō sciāt respondebūt qđ per ipm tēpus ita cōmuniter ab omibus dici audierunt fm Bar. in. d. l. labeo. vl' respondebunt qđ ita cōiter dicitur fm Bal. post Dy. in. l. de quib⁹. in fi. ff. de legib. cōtra Bart. in. d. l. labeo. sed dico qđ in hoc te decipis q: in materia statutaria nō sufficit probare cōmunem vsum loquēdi fuisse et esse a decem annis citra sed opus est probare quod erat tempore conditi statuti alias probatio non releuaret probantem. istud fuit solenne dictum Fulgo. in. l. j. in princip. C. de iuramen. calū. dicentis se ita practicasse et obtinuisse in ciuitate Verone. et ratio est in promtu q: ille qui vult interpretari statutum non fm propriam significationem verborum sed fm cōem vsum loquendi nihil aliud vult inferre nisi qđ concurrente cōmuni vsu loquendi et propria significatione verbo᷑ debemus dicere qđ statuens voluerit statuere fm cōem vsum loquendi ꝛ intelligendi non autem fm propriam significationem verboruz q: vt dicit Bald. in titu. de pace constan. §. opironi. omnis sermo qui non consonat auribus vulgi dicitur penitus extraneus: q: fatebor consequentiā sed negabo assumtum. quod statuens habuerit respectum ad cōmunem vsum loquendi cum sit qđ dicam quod tempore conditi statuti non vigebat iste cōmunis vsus loquendi: ergo alleganti incūbit onus probandi quia non sequitur nunc est cōmunis vsus loquēdi et intelligēdi: ergo statuēs voluit dispositionem suam ita debere intelligi quia possibile est quod tempore quo factum fuit statutum non erat iste communis vsus loquendi ergo vt dixi allegans debet hoc fundamentum sue intentionis probare ꝛ hanc decisionē Fulgo. refert et sequitur solēnis doctor Vincē. Palleotus ques habeo ad pennam in. l. j. in. v. charta. versi. item q:

dictū esse supra de cōi vsu loquēdi.ff.si cer. peta.di
cens esse perpetuo mēti tenendā ꝛ in effectu est re
nēda q꞉ tale dictū raro alibi inuenies voluas ꝓut
moder.ꝛ moderniores sis ꝗ caut⁹ tu q̄ vis ꝓbare i
materia statutaria cōez vsuz loquēdi vl'intelligēdi
si vis qꝺ talis ꝓbatio habeat releuare vt nō ꝓbes
qꝺ a decē annis citra fuit ꝛ est cōis vsus ꝛc. sed ꝓ⁹
bes qꝺ erat tpe cōditi statuti al's succūbes.

¶ lij.

¶ Cautele ꝑ iudicib⁹ secularib⁹ cōtra proponen-
tes exceptiōes remittēdas ad iudicē eccl'iasticum

SI coram aliquo iudice secula-
ri pendet iudiciū ꝛ incidat cognitio
alicuius questionis spiritualis. talis
cognitio seu q̄stio siue tractet ꝓncipa
liter siue incidēter qñ est iuris nō di-
co qñ est facti nō spectat ipi iudici seculari sed de-
bet remitti ad iudicē ecclesiasticum prout tenent
Bar.ꝛ Pau.de castr.in.l.omi nouatiōe.C.de sacro
san.eccl'i.Bar.ꝛ alij in.l.quoties.C.de iudi. Bar.ꝛ
oēs vbi precipue Alexan.in.l.tyria.ff.solut.matri.
Canoniste in.c.cū sit generale.de fo.cōpe.ꝛ in.ca.
tuā.de ordi.cogni.ꝓpterea quotidie euenit qꝺ qñ
aliquis ex ligatoribus vult differre iudiciū ceptuȝ
coram iudice seculari ꝓponit aliquā de istis exce-
ptionib⁹ remittendis ad iudicē ecclesiasticū puta
qꝺ cōtra eius vel instrumentū est vsurariuȝ vel qꝺ
actor vel testis est excōicatus ꝛ sic de singulis. et h
facit vt isto interim iudex secularis habeat super-
sedere donec de tali exceptione cognitū fuerit et
ad hoc qꝺ si in foro episcopi succūbat valeat ad se-
dem apostolicam appellare. et sic vt sil'r man⁹ iu-
dicis laici pendente appellatione sint ligate꞉quia
qñ iudex laicus remisit aliquā exceptionē cogno-
scendā per iudicē ecclesiasticū quēadmodū pendē
te cognitione nihil potest innouare similiter non
potest qñ per ecclesiasticū est lata sententia sed ab
ea est appellatū. etiam si in sententia iudex eccle-
siasticus reuocasset oēs inhibitiones. vt pulcre cō
suluit Fede.de se.in consil.xcviij.incipiē. Nicolaus
petri et tenet do.Anto.in.c.tuam.in.ij.q. de ordi.
cog.ꝛ Alexan.in ꝯsil.lxiij. incipien. in causa et lite
vertēte infra Thomā.in.iij.volumi. Reuoco ergo
in dubiū nunquid posset reperiri aliqꝺ remediuȝ
per iudicē laicum ad obuiandum istis calumnijs.
Dic qꝺ duplici cautela poterit vti. Prima est quā-
do proponitur coram se illa exceptio remittenda
ad iudicem ecclesiasticum quod tunc statuat ter-
minum parti proponenti infra quem debeat co-
ram se produxisse capitula ꝛ oīa que probare in
tendit in curia ecclesiastica. vt sic videat an talia
capitula sint releuatura꞉aut non.ꝛ si non.non ad
mittat talem exceptionē sed ad vlteriora ꝓcedat
qꝺ iuridice poterit fieri.ita solenniter fertur con-
suluisse Salyc.in quodam suo consilio incipiē. in
questione vertente in castro argente. Et ibi dicen
tem se ita vidisse consultum per celeberrimos do
ctores Jo.Calderi.et Joan.de ligna. quā decisio-
nē refert ꝛ cōmendando sequitur Alexand.in.d.l.
tyria.in.iiij.colum.versi. vnum tamen nota per-
petuo in practica.ff.solu.matri.et Fely.in.d.c.cuȝ
sit generale.in.iij.colum. versi. quarta declaratio
et optima.de foro compe. Pro quo bene facit qꝺ
pulcre consulit Pet.de ancha.in consi.ccclxxxij.in
cipien.retento ordine dubiorum versi. et hoc pro
vero supposito videndū restat.vbi voluit quod iu-
dex secularis non teneatur exequi sententiam iu-
dicis ecclesiastici quando videt eam nullaȝ seu ini
quam vnde dixit Jo.andr.in.c. cum in iure perit⁹
de offi.delega.ꝛ in.c.j.de offi.ordi. qꝺ iudex laicus
nō tenet exequi preceptuȝ iudicis ecclesiastici de
cui⁹ iniustitia scit vel suspicat idem dicendū est in
casu nostro qꝺ iudex laicus non teneat remittere
aliquā exceptionē ad curiā ecclesiasticam qñ videt
talē exceptionē ꝓducturā esse actū nullum videlȝ
non esse releuaturā ipm ꝓponentē.
¶ Secunda cautela est. qꝺ qñ iudex laicus videt
qꝺ corā se ꝓponitur exceptio remittēda ad curiā
ecclesiasticā si vult opponentē illaqueare qñ dubi
tat de aliqua calūnia quod tunc assignet terminū
infra quē debeat se cū toto ꝓcessu corā iudice eccle
siastico ꝓsentasse non dico de iuribus suis ꝓbasse
q꞉ tale preceptū non teneret nā si ꝯtingeret quod
ꝓponēs illā exceptionē nō se presentaret corā iu-
dice ecclesiastico infra terminū ꝓfixum. iudex am
plius nō tenebit ipsam exceptionē remittere꞉ sed
poterit ad vlteriora iuridice procedere ita singu-
lariter tradit Bar.in.l.preses.C.de appel. quā de-
cisionē tacito autore sequit Ange.ꝛ Jmol. in.l.ij.
de re iudi.vbi etiam Alex.in.j.colum.qui caȝ mul-
tum cōmendat sequit Pau.de castr. in. d. l. tyria.
in.fi.ff.solut.matri.Ange.in.l.ij.§.sed si dubitetur
ff.de iudi.Fely.in.d.c.cum sit generale.in.iij.colū.
versi. ꝛ est cautela qꝺ secularis vbi dicit istud esse
perpetuo notandū.ꝛ Alexā.in.l.de die.§.fi. ff. qui
satisd.cog.vbi dicit istud esse nota dignū in practi
ca.et ratio potest esse quia morosus non potest al
legare pendentiam litis prout not.Barto.in.l.se-
pulcri ff.de sepul.viol.et in.l.vbi ceptum.ff. de iu-
di.ꝛ in.l.ꝗbus.vbi etiaȝ Pau.de castr.ff.de dam.in
fec.ꝛ do.Abb.in.c.ex tenore.in fi.de rescrip.ꝛ in.c.
proposuisti.in.ij.colum.post domi.Anto.ibi.de fo
ro compe.vnde dixerunt Bal.ꝛ Pet.de ancha. ibi
in suis reportatis antiquis in.d.l.de die. §.fi.ff.q̄
satisd.cogan.quos ibi etiam refert et sequit Alex.
quod si remissus ad curiam episcopaleȝ super ali
quo incidenti est ibi in mora iudex prime cause po
test ad vlteriora procedere.

¶ liiij.

¶ Cautela ad licite acquirendum vnam rē absq̄
aliqua solutione pretij.

TU cupis habere vnam rē pu
ta vnū fundū sed tibi non est pecu-
nia nec ali⁹ modus per quē possis
emere dictā rē. Quero a te an esset
pulcrū reperire vnā cautelā ꝑ quaȝ
posses licite acq̄rere ipam rē absq̄
aliq̄ pretio tu incipies ridere dicēdo qꝺ ista sunt
ambages dic qꝺ immo est reperire cautelā dūmo
do possis et velis eam practicare videlȝ qꝺ mādes
alicui vt velit nomine tuo de sua pecunia emere il
lam talem rem et postea te absentes vel aliter ip-
sam rem non petas.quia isto casu omnes fructus
quos ille percipiet iure cuiusdam tacite compen-
sationis computantur in sortem. ꝛ sic elapso aliq̄
tempore calculabitur qꝺ tot fructus erunt perce-
pti quot ascendent ad summam ipsius sortis ꝛ ꝑ
consequens consequeris ipsam rem quod nihil ti
bi constabit.ita solenniter docet Bal.in Rubrica.
C.de contrahen.em in.xv.questione quem refert
et sequitur domi.Jas.in.l.j.§.mutui datio.in vlti
ma colum.versi.xv.fallit.ff.si cer.peta. Dicens qꝺ
istud est valde notandum ꝛ cordi tenendum quia
hoc modo quis poterit acquirere fundum absq̄
aliquo pretio.

¶ lv.

¶ Cautela ad obuiādū qꝺ debitores nō valeant
impetrare saluū cōductū dilatoriū solutionis.

OCculta fide cōtinue videmus
qꝺ debitores q̄ tenent soluere ad tale
tempus qñ appropinquat ipm tem-
pus solutiōis impetrāt a magistrati-
bus terraꝝ ꝑ viā amicorū ꝛ ꝑ allega-
tionē impotētie vnū saluūcōductū qꝺ nō possint
per certū tēpus molestari in reb⁹ nec in ꝑsona. q̄
casu talis grā seu saluuscōduct⁹ valet ꝛ tenet vt est
casus in.l.quoties.ꝛ ibi notāt oēs.C.de preci.im-
per.offer.ꝛ in.l.vniuersa.C.eo.ti.q꞉ mora modici
tēporis nō solet magnū damnum afferre. vt dicit
tex.in.l.si debitori.ff.de iudi. Tu autē q̄ vis facere
aliquē cōtractū ꝛ destinare solutionē tibi fiendaȝ
ad certū tēpus si vis obuiare qꝺ adueniēte tpe so
lutionis si ꝯtingeret.qꝺ debitor tuus impetraret
aliquē saluū cōductum vt nō possit molestari nec
inquietari in reb⁹ vel in ꝑsona qꝺ talis saluuscon
ductus non tibi noceat. Cautela est qꝺ in celebra
tione cōtractus facias ipm iurare de soluendo ti
bi tali tēpore q꞉ si postea a principe seculari vel ab
alio magistratu impetrauit saluūcōductū.vt.ſ.tñ
talis saluuscōductus nō cōprehender tuū creditū
iuratū ꝛ sic poteris ipm molestare ꝛ in rebus ꝛ in
ꝑsona.perinde ac si ipm saluūconductū nō impe
trasset.ita elegāter cōsulendo tradit Alexā. in suo
cōsi.xxxviij.incip.visa petitiōe Antonij de Roma.
in.ij.col.ver.circa scdam dubitationē.in. iij.volu.
quem refert et sequit do.Jas.in.d.l.quoties.C.de
preci.imper offer.ꝛ in.l.fin. C. si cōtra ius vel vti.
pub.ꝛ quē sil'r refert et sequit Feli.in.c.cōstitutus
ver.statuta iurata.de rescri. et quā opi. sil'r tenuit
Alex.in cōsi.ccvj. incipi.visis his que in themate.
in.ij.col.ver.dico insup qꝺ saluusconductus. in.ij.
volu.ꝛ qꝺ saluuscōductus cōcessus alicui quod nō
possit molestari nec in rebus nec in persona non
extendatur ad debitum iuratum. ista fuit ante ip
suȝ Alex.signāda decisio Cy. ꝛ Sali.in.d.l. fi. C.si
contra ius vel vti. pub.quos etiam refert ꝛ sequi-
tur Ant. Corse. in sua repet. Rubri. extra de iure-
iur.in.xxij.priuilegio iuramenti.ꝛ ratio istius pul
cre decisionis.q꞉ non solum princeps singularis
verumetiam summus pontifex nunq̄ intelligitur
per aliquem suum actum velle derogare actui iu-
rato vt est casus in.d.c.constitutus . ꝛ ibi notant
oēs.de rescrip.vnde dixit gloss.iuncto tex. in. c.
cum non deceat.de elec.li.vj. quam ibi sequuntur
omnes.et quam mirabilem dixit Panhor.in. ca.
j.in.ij.col.de hisque fiunt a ma.par.capi.quod pa
pa faciens constitutionem derogatoriam etiā cū
clausula non obstante qꝺ tamen non intelligitur
velle derogare seu tollere constitutioneȝ seu actū
iuratum que glo.per scrib.in varijs locis multuȝ
celebratur maxime per Ro.in cōsi. cccxciij. incip.
presens cōsultatio in hoc reincidit in vlt.col. ver.
ij.respondetur.ꝛ in consi.ccccuij.incip.in casu pro
posite consultationis.videtur prima fronte dicē-
dum in fi.et in consi.cccccxvij.incip.in casu propo
site consultationis cause celeberrimoꝝ.circa fi.et
Alexan.in consi.cxxv.incip.visis et cōsideratis sta-
tutis in vlt.col.ver.cōfirmo.per no.per gloss.in.j.
volu.et Alexan.in consi.cij.incip.cum statutum di-
rigit prohibitionem.circa fi.in. iiij.volu.vnde di-
xit Ang. in.l.j. §.q̄ honorande.ff.quarum re.actio
non da.quem refert et sequitur Alexan. in consil.
xxvij. incip. viso libello producto per procuratorē
circa.fi.i.j.volu.qꝺ papa seu imperator cassans cō-
suetudines vel statuta nunq̄ intelligitur velle cas
sare consuetudines vel statuta iurata vt tenet idē
Alex.in consi.xxxvij. incip. viso ꝛ oportune discus-
so processu.in.vij.col.ver.cōfirmo ꝑ no.in.ij.volu.
bene facit illa cōis opi.que est ꝙ principes secula
res nō possunt remittere seu dispensare sup iura-
mento cum iuramentū pertineat ad ecclesiā ꝛ ad
Romanū pontificē.vt.c.venerabilem.de elec.ꝛ.c.
nouit.de iudi.de qua cōmuni opi.habet per Cy.
et Pau.de ca.in.l.fi.C.si cōtra ius vel vti.pub.et ꝑ
do.Ant.in.c.cum contingat.ver.tertius casus. de
iureiuran.vbi late per Jmol.in.iij.mēbro.ꝛ ꝑ do.
Abb.in.viij.col.ver.nunc ad predicta applico cuȝ
alijs concor.traditis ꝑ do.Jas.in.l.fi.ff.q̄ satisda.
cogan.immo qꝺ est plus cōis opi.est summū pon
tificē non posse sup iuramēto licito nisi ex magna
causa dispensare.vt hꝫ per glo.xv.q.vj. auctorita
teȝ.ꝛ clare ꝑ glo.ꝛ ibi per oēs maxime per Pābor.
in.c.quanto.in.ij.col.ver.sed quia hic fuit aditus
papa.de iureiurā.ꝛ per Pābor.in.c.ex multiplici.
de deci.et pulcre per Fran.de curte.in consi.lxvj.
incipi.super premissa relatione.in.xvij.col.ver.su-
perest modo videre.et ad hoc accedat qꝺ signāter
cōsuluit Pau.de ca.in cōsil. mihi.lxvij.incip. visis
et consideratis oibus vbi voluit ꝙ statutū cogēs
agnatos litigātes ad cōpromittendū tale statutū
non habeat locuȝ nec ꝓcedat vbi actor cōueniret
reū vigore ꝓmissionis iurate.q꞉ reus petendo cō-
promissum fieri incideret in periuriū vñ nō est ve
rosimile statuētes ꝺ hoc casu cogitasse꞉q꞉ hoc mō
aperirent viā periurijs qꝺ non est dicendū.iuxta.
l.j.C.si aduer.vend.et.c.si vero.cū si.de iureiur.de
qua eleganti decisione exclamauit Alex.in consil.
xxxvij.incip.viso et oportune discusso processu.in.
viij.col.ver. per hoc facit.in.ij.volu. vbi dixit illo
anno ita fuisse iudicatū apud Parmā. His ergo
cautus tu qꝺ in oi contractu tuo celebrādo oppo
nas iuramentū solutioni꞉q꞉ licȝ postea debitores
tui impetrabunt saluū conductū dilatoriuȝ solu-
tionis tñ talis impetratio in nihilo tibi nocebit.

¶ lvj.

¶ Cautela vt prime litere preualeant secundis
primo presentatis cum citatione subsecuta.

REgula antiqua erat qꝺ impe-
trans scdm rescriptū ad lites non fa-
ciens mentionē de primo talis impe
tratio tanq̄ surrepticia ope exceptio
nis erat nulla. Et sic attendebat tps
date,nō aūt presentationis.vt.c.ceteꝝ. de rescrip.
et.c.ex literis.de offi.deleg.ꝛ.c.ij.de do.et contu.ꝛ
c.inter monasteriū.cum si.de re.iudi.ꝛ ista regula
erat adeo vera qꝺ non solum debebat fieri mētio
de primis literis.alias secunde tanq̄ surrepticie
non tenebant꞉sȝ etiā opus erat facere mentionē
de oi clausula notabili contenta in ipsis primis.
vt notabiliter dixit do.Anto.in.c.cum dilecta. de
rescrip.et in.d.c.ceterum.in vlti.col.eo.ti.et in.c.
ex conquestione.in.iij.notabili.de resti.spo.et ibi
etiā do.Abb.in.iiij.notabili.hinc est qꝺ signanter
consuluit Oldra. in consi.cccxiiij. incipi. factum
tale est dñs noster papa Clemēs.v.in.j.col. quod
non sufficit fieri mentio de gratia expectātis nisi
etiam fiat mentio de clausula antefferri in ea in-
serta. Tamē hodie si impetraui vnum rescriptuȝ.
Aduersarius postea et ipse impetret vnum aliud
non facta mentione de meo primo ipsum scdm
valet et tenet ꝛ prefertur meo duobus concurrēti
bus. Primū si fuit diligentior me in presentando.
Secundum si res non sit integra hoc est ꝙ preue-
nerit me in iurisditione in faciendo me citare꞉ vt
est casus scdm communem intellectum.in.c.debi
tus. de appel. ꝓpterea quotidie euenit quod si a

sede apostolica impetrauit vnū iudicē delegatum aduersarius ⁊ ipse postea impetrat vnū aliū ⁊ ad hoc vt sua ipetratio scōo loco facta ꝓualeat mee prime conat prevenire me in ꝑsentando ⁊ ad hoc vt res nō sit integra facit me citare coā suo delegato. ru ergo ꝙ impetrasti primas literas ⁊ aduersarius ꝙ impetrauit scōas preuenit te in ꝑsentatione fecit te citare coā suo delegato. qūo facies ꝙ tue prime litere prevaleāt suis nō obstante prevētione presentationis ⁊ citationis. dico ꝙ debes esse cautus vt antеq̄ cōpareas presentes tuas primas ⁊ postea cōpareas excipiendo de tuis ꝑmis ⁊ de presentatione facta. qz hoc mō tue prevalebūt suis. qz id qđ dicimus scēm rescriptū ꝫ non faciat mentionē de primo valere ⁊ preferri primo si ꝓ fuerit presentatū citatione subsecuta est verum. si primus impetrās añ cōparationē nō ꝑsentauerit Sz si ꝑsentauerit secus ⁊ sic ois vis ꝫsistit in excipiendo. qz si primus impetrās citatus cōpareret excipiendo tm̄o de prioritate litera. nihil agit. Sz secus est si excipit nō solū de prioritate date sz certā ꝙ eas ꝑsentauit ista est glo. et ibi notant oēs precipue Philip. Fran. in. xvj. col. cū. iiij. sequen. et card. Alex. in. x. col. in. d. c. vt debitus. de appel. do. Antro. in. c. plerumq; in pc. col. de rescrip. et in. c. si aūt. in prin. co. ri. glo. do. Abba. et Feli. post alios. in. c. j. co. ritu. vbi Feli. post do. ibi dicit expresse qđ primus impetrans dz esse cautus qñ citatur añ comparеat presenter suas primas ⁊ post ea cōpareat excipiendo de prioritate date et de presentatione facta. qz hoc modo sue prime prevalebūt secundis primo presentatis. ad vnū tñ aduerte ꝙ si cautela predicta dz habere locū opus est vt comparitio fiat infra terminuz citationis alias si primus impetrās esset contumax in prima citatione non posset postea cōparere etiā ante litē cōtestatā et declinare seu opponere de literis primo impetratis ⁊ de presentatiōe facta. qz ꝫ cōtumax nō videat vnq̄ ꝓgare iurisdictionē nō sui iudicis. vt notabiliter dixit Inno. in. c. innotuit. de eo qui fur. ordi. su. ⁊ Bar. in. l. non videt. la. j. ff. de iudi. et Bal. in. l. si qui ex consensu. in. ñ. col. C. de epis. audiē. ⁊ in. l. gesta. in vlti. col. ver. quero nunquid ꝓ acris ꝓsumat. C. de iudi. ⁊ in. l. licet. in vlti. col. C. de ꝑcur. ⁊ Roma. in consi. xlviij. incip. inspectis supra consultis. Et hoc nisi iudex ꝓnūciasset se iudicē operārē ⁊ tali sētēcia nō fuisset appellatū vt no. ⁊ Inno. ⁊ Jo. and. in. c. preterea. de dila. Bar. Paul. de cast. ⁊ Alex. in. l. ñ. ff. si quis in ius vo. nō ierit. tñ si quis citat coā iudice. al's suo qui ope exceptionis poterat declinari. tūc si est cōtumax amplius non pōt opponere declinatorias etiā añ litē cōtestatā. vt est singulare dictū Inno. in. c. ad peritionē de accu. Inno. ⁊ do. Antr. in. c. cū sup. de offi. deleg. Bal. in. d. l. si qui ex cōsensu. de epis. audien. et Alexā. in. d. l. ñ. in. iij. col. ff. si quis in ius vo. non ierit. vbi extendit ist̄ud habere locum etiam si esset certum aliquam declinatoriam comperere. vt ibi per eum quia notorium non renelat ab onere ꝓbandi. vt. no. sing. in. gle. appellanti. de appel. et qđ conuentus coram iudice alias suo qui ope exceptionis poterat declinari si est contumax sit precluса via amplius opponendi aliquam declinatoriam etiam ante litis contestationem. bene facit quod cum contumacia interpretetur in id quod est deterius contumaci. vt. l. de erate. §. qui tacuit. ff. de interro. actio. ⁊ no. Bar. in. l. ꝙdiu. la. ij. ff. de acqui. here. et per actus non solum expressum sed etiam tacitum etiam ante litem constatam precludatur via opponendi declinatorias. vt per Bar. in. l. nōvidet. la. ñ. ff. de in. ꝙ Bar. ⁊ alios in. l. qđā cōsulebat. ff. de re iudi. ⁊ per canonistas. in. c. inter monasteriū. extra eo. de re iudi. ergo cū tumax debet haberi ꝓ cōsentiēte ex quo alias est suus iudex. sequitur Philip. Franc. in. d. c. vt debitus. in. xvj. col. de appella.

Clvij.

¶ Cautela vt a muro possit haberi confessio criminis.

¶ Uncred⁹ de corneto in sua cō pendiosa. in vlti. Rubri. q. xiij. refert ꝙ quidā patruus et tutor cuiusdam pupilli nepotis sui considerans pupillū esse vnicū. quia sine fratre ⁊ sorore. et quod ipse patruus erat sibi proximior in successiōe suadēre diabolo duxit pupillū ad vineā ⁊ ibi suffocauit eū ⁊ occultauit sub terra postea ipso redeūte fuit ab eo q̄situm vbi erat pupillus rñdit ꝙ tali hora recesserat ⁊ nō redierat nisi tūc ꝙ sciebat vbi esset ⁊ oñdit se dare operā ad q̄rēdū ipsum dicēs cū pditū ⁊ vocauit amicos ⁊ fecit plorarū tanq̄ de mortuo. ⁊ hoc mō retinuit totū patrimoniū pupilli. qz tamen ſm euangelicam veritatem nihil occultū qđ nō reueleť. facta fuit murmuratio in populo ꝙ ille patruus eū occiderat qui rumor peruenit ad aures curie vnde curia formata inquisitione misit ꝑ patruo qui rñdēs negauit factum. processu nō potuit haberi probatio nisi de publica voce fama que per se solam qñ nō est vehemēs nō sufficit. nec ad probationē nec ad torturam. vt no. Bar. ⁊ ibi alexā. in appostil. in. l. de minore. §. tormēta. ff. de quest. et Bar. in. l. si. ff. eo. Ān. de are. in tracta. malefi. in verbo fama publica pcedēte. ver. ⁊ an fama sit sufficiēs indicio ad torturā. ⁊ ibi saris late per Ange. Arimi. in addi. ꝓ canonistas ꝑcipue ꝑ Feli. in. c. veniēs. el. j. in. v. col. versi. limitra tertio. de testi. Sed quodaz diuino nutu venit in mētē iudicis inquirētis vt mitteret fossores ad vineā si ibi forte esset sepultus ⁊ sic fuit ibi inuentus puer sepultus quo reperto iudex iterū interrogauit patruū quis hoc fecisset ꝙ negauit se scire iudex ergo cōsiderato enormi delicto ⁊ cōsiderato indicio loci vbi fuerat sepultus ac etiā ꝓbatione publice fame deliberauit ꝓcedere ad torturā contra ipsum ille aūt vidēs se cōstitutum in periculo mortis. qz oportebat cōfiteri abscepto gladiūculo de vagina amputauit sibi linguā ne iudex posset extorqre cōfessionē ab eo. Ad⁹ q̄sitū fuit qđ remedium posset adhiberi vt cōfessio posset extorqueri que esset ad condēnationē sufficiens dicit Tāce. ꝙ remediū seu cautela est vt sumat informatio an sciat scribere ⁊ si sciat tūc tādiu tormēteť donec de sua propria manu scribat se cōmisisse illd delictū qz tūc vigore talis cōfessionis per ipsam scripturā facte poterit cōdemnari qz quēadmodum quis ex sua cōfessione viua voce facta obligat nam nimis indignum est vt quod quisq̄ sua voce dilucide protestatus est id amplius retractare possit. vt dixit text. in. l. generaliter. C. de non nu. pecu. et in. c. ꝑ tuas. de ꝓba. similiter quis in sua propria scriptura astringitur quod contra eam venire nō potest. vt in. §. studium. ⁊. §. si autem. in aut. de trien. et semis. et aut. contra qui propriam. C. de nō nu. pecu. nam et mutus qui loqui non potest propria scriptura obligari potest. vt. l. ex facto. de vulg. et pupilla. et. l. discretis. C. qui testa. fa. pos. et. §. item mutus. instl. eo.

Clviij.

¶ Cautela ꝓ illo qui edificauit spreta nuntiatione vt contra ipsum non competat interdictus demolitorum.

Ex. sunt expressi ꝙ si nuntiatur nouū opus ⁊ nuntiatus nō obstante tali nūtiatione procedat in opere oē id quod edificauit dz suis sumtib⁹ demoliri qz nūtiatio siue iusta siue iniusta spernenda nō est. vt. l. j. in prin. ⁊. §. sed si is. ff. de oper. no. nun. ⁊ in. l. pretor ait. cū tribus. §. sequen. ff. eo. tit. ⁊ in. c. ñ. extra eo. pone qđ quis edificauit spreta nuntiatiōe quo casu vt superius dictum est opus dz demoliri nunquid est dare cautelā qđ tale opus non demoliatur. Dic ꝙ sic videlz qđ conetur cōrestari litem super meritis cause anteq̄ aduersarius perat edificiū demoliri qz per ipsam contestationē est precluса via aduersario amplius petendi dictā demolitionem ita notabiliter voluit Bal. in suo consil. incip. ꝓponitur ꝙ fuit duplex nuntiatio. in. j. colum. in prima parte. Notus qđ nuntiatio noui operis est quedam ꝓuocatio seu extraiudicialis appellatio. vt etiam tenet Bar. in. l. ñ. ff. de appel. recipi. post ꝓuocationem seu extraiudicialē appellationē innouata retractant⁹ per viā attentati vt habetur in. c. non solum. de appel. li. vj. et ro. ri. ff. nihil. no. appella. penden. tñ illud innouatū seu attentatū appellatione pendente dz peri vt retractetur anteq̄ lis contestetur super meritis cause principalis nā ea contestata iudex ꝙ cepit cognoscere sup meritis cause dz pronuntiare super toto non autē de attento solum allega. Specu. in titu. de appel. §. penul. versi. Sed pone ⁊ istam decisionem Bald. refert et ꝓ notabili sequitur do. Jas. in. l. j. in. ꝓ. colū. versi. aliꝫ. notabiliter limita. ff. de ope. no. nunti. ⁊ ita alias hic. padue. ꝓpter auctoritatem Bald. et do. Jaso. fuit de facto obtentum Aduerte tñ licz auctoritas Bal. et do. Jas. magna sit. tñ istam suā conclusionem non puto veram qz posito quod nūtiatio noui operis sit ꝓuocatio seu extraiudicialis appellatio post quam appellationē innouata veniunt retractanda per viam attentati tñ non est verū si sim cōtestatus litem sup meritis cause principalis qđ nō possim amplius petere retractari ⁊ ea q̄ fuerint attentata appellatione pendēte qz licz aliqui tenuerint hāc opinionē ꝙ litis cōtestatio operatur qđ amplius nō possit peri retractatio attentatoz. vt tenuit Specu. in loco superius allegato. et Archi. in. d. c. non solum. de appel. lib. vj. Mori qđ licz reuocatio attentatoz habeat ꝓuilegiū expediri processus. vt vult glo. no. in cle. ñ. vt lit. pendē. tñ contestando litem sup negotio principalis pars videť huic ꝓuilegio renuntiare nā quis eligendo vnā viam videť alteri renuntiare. iurta. l. qđ in heredem. §. eligere. ff. de tributo. ⁊ c. vnicū. de postu. ꝓla. in. vj. ⁊ c. vt quis. de elec. co. li. vj. Nihilominus cōmunis ⁊ vera opinio est in contrariū ꝙ appellatione pendēte si cōtestatus sum litē ⁊ a principio non petierim innouata retractari qđ tñ qñcumq̄ velim possum petere et debent revocari. ita tenet glo. in. d. c. non solus in verbo. ante oia ⁊ ibi. Jo. an. per. de ancha. et Do. distinguendo tñ vt ibi per eū tenet Jo. mona. in. c. cupientes. §. pen. de elec. libr. vj. Bal. in. l. appellatione. in. j. colū. versi. quero an super officio. C. de appella. Philip. Fran. in. c. dilecti filij. el. ñ. in. ij. colū. versi. ij. quero extra de appel. et ibi etiā ꝓpo. Mediola. nūc Cardi. Alexan. meritissimus. in. iij. col. vsi. operepretius est. do. de Rota. in sua decis. clxxxv. incipiē. si pars in ꝓpo. ⁊ ratio est qz retractatio attentatoz expeditur iudicis officio mercenario in quo non requirit libellus nec litis contestatio. vt vult glo. in cle. ñ. vt lit. penden. quam ibi sequitur Cardi. in. j. q. ⁊ tenet Bal. in. d. l. appellatione. in. j. colum. versi. quero vtrum attentata. C. de appel. et est ad hoc bona gl. in rubri. ff. de interro. actio. ideo cū iste articulus de natura sui examinetur seorsum a principali. vt dicto. c. non solū. ergo litis contestatio super negotio principali non dz nocere reuocationi attentatoz. vt in simili dicit gl. in. l. vinū. ff. si cer. pe. et in. l. qui testamento. §. per contrarium. C. de testa. et in. §. multis. in verbo transitu. instit. de liberti. de qua facit festū Bald. in multis locis. Et si diceret qđ forsitan predicta scs ꝙ contestatio litis sup negotio principali non impediat retractationem innouatoz habebat locum et procedit in attentatis per iudicē et sic qñ intentaret titulus nihil nouari appellatione pendente. Secus vero in attentatis per partem ⁊ sic qñ intentaretur titu. vt lit. pendē. qui datur circa innouata ꝑ partem prout istam differentiā inter vnū titu. ⁊ alium sentit Inno. in. c. dilecte in ꝓpo. de excep. Bal. et Imol. in. l. si quis filio. §. hi autē. ff. de iniust. rupt. ⁊ irrit. testa. Declarat Cardi. ꝑ pōz. in. d. c. dilecte. qz dico qđ ex vtroq̄ capite siue ex titu. nil no. appella. penden. siue ex titu. vt lit. penden. litis contestatio nō impedit quominus in principio: in medio: et in fine litis possit peri attentata retractari dummodo talis peritio fiat ante conclusionē in causa ita dependentia lit. tenent do. de Rota in sua decis. lxvij. incip. attērata in no. licz Bald. in. l. j. in. ij. colum. versi. vel pone aliud exemplum. C. de appella. videatur sentire contrariū cum quo videtur trāsire preceptoz mēum canonibus. domi. Philip. Decius. in. c. cōsulnit in. ñ. colum. versi. ⁊ notandum est. extra eodem. de appellatio. et si diceretur qđ forsitan ea que superius dixi procedunt in appellatione iudiciali sed Bal. et domi. Jas. loquuntur in nuntiatione noui operis. q̄ est quedaz appellatio extraiudicialis vt supra dictum est qz breuiter respondeo qđ licz magna differentia sit inter appellationem iudicialē et extraiudicialem. vt per do. Abb. Philip. Fran. Cardi. Alexan. et do. Philip. Decium. in. c. bone. de appellatio. vbi enumerant. xiij. differentias. tamen ꝙtum ad casum nostrū scilz quoadparten. tata nulla est differentia qz ita attentata post appellationem extraiudicialem post legitimā inhibitionem iudicis ad quem vt est in casu nostro qñ nuntiatus procedit in opere post preceptum iudicis sunt a principio nulla. et gaudent eodem priuilegio qua gaudent attentata iudiciali appellatione pendente. vt est rex. cum glo. in dicto. c. non solum. §. fina. de appella. libr. vj. nor. Imol. in. d. c. bone. in pennl. colum. de appella. vbi etiam Philip. Fran. in. vñ. conclusione ⁊ Cardina. Alexan. in xix. colum. versi. iij. fallit. ⁊ Philip. Fran. in. c. significantibus extra eodem. Sentiūt do. de Rota in sua decisio. cccxlvj. incipien. si appellatur. in no. et clare decis. cxxxiij. incipien. si rector. in no. super quibus cogita eo maxime quod Bar. in. l. in ꝓuinciali. §. j. ff. de ope. no. nunti. ⁊ in. l. fina. ff. de appella. recipien. sentit nuntiationem noui operis equiparari appellationi extraiudiciali. Panoz. vero post do. Antr. sentit contrarium. in. c. cum ius nobis. in. iij. colum. de electio.

Clix.

¶ Cautela ꝓ fratre ad impediendum fratrē vt non possit aliquid alienare de re cōmuni.

TU scis ꝙ si aliquis hʒ rem cō-
munē cū aliquo qꝺ pōt portionē suaꝫ
ꝑ indiuiso alienare ignorāte ⁊ inuito
socio. vt habet in.l.j.C.cōmu.diui.et
in.l.ante diuisionē.C.de iur.dot.⁊ in.
l.falso.C.de cōmuni.re.alie.⁊ in.l.portionē.cū si.
C.de dona.Pone modo ꝙ duo fratres possident
bona patris sui ꝑ indiuiso vnus ipsoꝝ vult aliena
re aliquid de bonis cōmunibus ꝑ portiōe sua al-
ter frater nollet nūquid possit dari remediū huic
fratri ad impediendū in vno momēto ꝑ aliquos
dies alienationē fiendā ꝑ altero fratre. Istud que
situm fuit pridie factū cuidaꝫ doctori me presente
quidā dn̄s amisisset ludendo quandā pecunie quā-
titatē duct⁹ auiditate ludēdi iuxta illud Et reuo-
cat auidas alea sepe manus nō valens ꝑ aliā viaꝫ
reperire pecuniā tum etiā cōmotus ira ꝑꝑ quan-
dam reprehensionē fratris qui reprehenderat cū
de dicto suo ludo deliberauit vendere ꝑtem suaꝫ
cuiusdā pulcre vinee alter frater penitus nolebat
quo casu querebat de repētino remedio quō pos-
set impedire fratrē saltem ꝑ aliquos dies ne pos-
set aliquid alienare de re cōi. Sperās qꝺ cessante
ira fratris reduceret eū ad voluntatē suā. ille do-
ctor dixit qꝺ si erat veꝝ qꝺ bona essent cōia qꝺ ipe
nō videbat remediū quō ille posset impediri quo
minus nō valeret alienare de re cōi pro portione
sua nisi remoueret ei questionē dn̄ij breuiter alle-
gabat quandā rōem friuolā. Tūc ego dixi ꝙ si vole
bat in vno momēto impedire ꝑ aliquos dies oēꝫ
alienationē fiendā per fratrē de dictis bonis cōi-
bus qꝺ statim deberet ire ⁊ petere diuisionē ipsoꝝ
bonoꝝ cōmuniū qꝛ in istis iudicijs diuisorijs vni-
uersalibus vt est iudiciū familie erciscūde ꝑ cita-
tionē solam res fiūt litigiose⁊ sic oīs alienatio im
peditur nisi subesset necessitas alienādi.ita no.gl.
in.d.l.falso.C.de cōmu.re.alie.⁊ glo.in.l.portionē
C.de dona.glo.et ibi per oēs.in.l.j.C.cōmu.diui.
et in.l.alienationes.ff.famil.ercis.

Clx.

Cautela ad instruendū facienteꝫ interponere
decretum in alienatione rei minoris.

DEcreto iudicis in alienatione
rei immobilis minoris non interue-
niēte ⁊ cū cause cognitiōe precedente
tale decretū est nullū et silr̄ alienatio
sup qua fuit interpositū est nulla.vt.
l.magis puto.§.nō passim.ff.de re.eo.⁊.l.lex que.
C.de admi.tuto.⁊.l.nō solū.⁊.l.ob es.C.de predi.
mino.⁊ istud hʒ locū non solū in rebus immobili
bus q̄ vere sunt ipsius minoris et sic in quibus hʒ
verū dn̄ium sed etiā hʒ locū in illis rebus in qui-
bus habet quasi dn̄ium⁊ sic publicianā.vt.d.l.ma
gis puto.§.j.ff.de re.eoꝝ.et habet locū non solum
in contractu verūetiam in distractu scd̄m Bal.in.
l.preses.C.de transac.⁊ hʒ locū non solum in illis
quatuor casibus enumeratis.in.d.l.nō solum.C.
de predi.mino.scꝫ venditiōe:trāsactione:permu-
tatiōe ⁊ donatione:verūetiam hʒ locū in compro
misso fiendo qꝛ si minor facit cōpromissum absq̄
auctoritate iudicis tale cōpromissum nō tʒ scd̄m
Bal.in.d.l.preses.circa fi.C.de trāsac.⁊ ista aliena
tio absq̄ decreto est intm̄ prohibita qꝺ etiā si mi-
nor veniā etatis impetrasset nihilo minus in suis
alienationibus opus est decreto.vt.l.ij.⁊.iij.C.de
his qui ve.eta.imper.Plerīq̄ modo parū circum
specti volentes emere rem immobilem a minore
vadūt ad iudicē ⁊ dicunt dn̄e iudex nos vellemus
emere a tali minore certū fundū sꝫ qꝛ talis emtio
nō teneret si decretū ⁊ auctoritas vestra nō inter-
ueniret idcirco dicatis ad quē locū debeamus ve
nire ad hoc vt valeatis decretū et auctoritatē ve-
stram sup tali cōtractu interponere ⁊ sic dato or-
dine conueniūt simul.et vno ⁊ eodem actu in illo
instrumēto venditiōis notarius subiūgit cui ven
ditioni dn̄s iudex cū debita cause cognitione in
terposuit suū decretum ⁊ credunt qꝺ tale decretū
interpositū modo quo supra valide⁊ ipsam aliena
tionē in quo errāt qꝛ tale decretū tali modo inter
positū non tenet ⁊ per ꝯñs nec alienatio. naꝫ per
illa v̄ba de quibus.s.scꝫ cui venditioni dn̄s iudex
cū debita cause cognitiōe interposuit suū decretū
nō probāt decretū interuenisse cū cause cognitiōe
vt de substātia requirit̄ vt superius dictū est.ita si-
gnanter cōsuluit Paul.de ca.in cōsi.scd̄m ordineꝫ
meoꝝ.xcix.incip.super eo qꝺ queritur vtrū in viso
statuto quē refert et sequit̄ Alex.in consilio.clxiij.
incip.alias cōsultus respōdi.in fi.in.v.volu.⁊ do.
Jas.dicens tale dictū esse diligenter notandū.in.
l.nec quicq̄.§.vbi decretū.in.xvj.col.ver.no.et.ij.
diligenter.ff.de offi.procon.⁊ lega.et in.l.sciendū.
in.iiij.col.ver.tertio adde de verbo.obli.⁊ Berta-
chi.dicens esse dictum notandū in suo reperto.in
ver.decretuꝫ iudicis non validat donationē frau-
dulentā.ver.lj.referēs And.Barba.dixisse in quo-
dam suo cōsi.incip.scripsit ecclesiasticus qꝺ consi-
lium est scd̄m cū post consi.ciij.Alex.in iiij.volu.lꝫ
in meis non reperiā.sc alias in.c.ecclesia.S.M.
de consti.allegasse quoddā consiliū Abb.Sicu.qꝺ
decretū iudicis interpositū in cōtractu minoris
nō valet tanq̄ interpositū sine cause cognitione
qn̄ iudex statim vocatus ad interponendū statim
interposuit. mouet̄ Pau.de cast.in.d.suo cōsi.per
illam pulcrā regulam q̄ est ꝙ quotiescūq̄ notari⁹
attestatur aliquid in instrumento qꝺ non potuit
verosimiliter interuenire tēpore rogatus⁊ sic tpe
confecti instrumēti tale instrumentū non probat
ꝑut tradit Bart.in aut.si quis in aliquo documē
to.circa fi.C.de eden.⁊ in.l.si forte.ff.de cast.pecu.
et latius ꝑ eundem ⁊ scrib.in.l.sciendum.de verb.
obli.ꝑ do.Abb.in c.illud.de presum.per do.Ant.
Imol.Pābor.⁊ late per Feli in.c.sicut.de re iudi.
late per vital.Camba.i suo trac.clausulaꝝ in ma-
teria verboꝝ enuntiatiuorū in contractibus:sed
sic est ꝙ ipsa cause cognitio quaꝫ asserit notarius
in instrumēto interuenisse nō potuit tunc tpe cō
fessionis instrumēti interuenire qꝛ talis cause co-
gnitio debuit precessisse facta prius diligenti in-
quisitiōe an talis alienatio esset necessaria vel vti
lis vel minus damnosa q̄ fuisset alienasse aliquā
aliā rem.iuxta.d.l.magis pu.§.nō passim.ff.de re.
eo.Cū ergo tpe cōfecti instrumenti talis cause co
gnitio nō potuerit interuenire sequit̄ dicenduꝫ ꝙ
non dʒ stari dicto notarij asserentis ipsam inter-
uenisse q̄ sententia pōt cōprobari de eo qꝺ pulcre
dixit Gemi.in.c.j.in.vj.no.de re.eccle.non alie.in.
vj.vbi voluit ꝙ si notarius in instrumēto aliena-
tionis rei ecclesiastice asserat necessitatē vel vtili-
tatem subesse de ipsa necessitate vel vtilitate non
statur verbis ipsius notarij si aliter ipa necessitas
vl' vtilitas non ꝑbetur.Scd̄o pōt fortificari de eo
qꝺ tradit Alex.in consi.xvij.incip.viso instrumēto
locationis.in.ij.col.ver.nec ob.qꝺ in instrumēto
contineantur illa v̄ba narratiua.in.iiij.volu.vbi
dicit ꝙ in instrumento dicatur sepe ⁊ sepius adin
uiceꝫ habito colloquio super oībus infrascriptis
cum dicto dn̄o priore et ipse prior et fratres dixe-
runt ⁊ asseruerunt tandē conclusum ⁊ deliberatū
fuisse ⁊ esse presentē locationē fieri debere.et pro-

terea prior et fratres:vt.c.predictum nemine di
screpante sponte ⁊ ex certa sciētia animis delibe-
ratis locauerūt ⁊c.qꝺ ꝑ talia verba nō ꝑbat̄ ꝑces-
sisse tractatū de alienando vl' de locādo q̄ tractat⁹
requirit̄ in alienatiōe rei ecclesiastice fiēda ⁊ in lo
catiōe ad longū tēpus vt habet̄ in.c.cū apl̄ica.⁊ in
c.tua.de his que fi.a prela.⁊.xij.q.vij.sine exceptio
ne.immo plus voluit Pau.de ca.in.d.suo cōsi.cū
quo transit Feli.in.c.sicut.in.xv.col.ver.ꝑ quā cō-
suluit Pau.de ca.de re iudi.qꝺ etiā nō crederet̄ iu
dici asserenti se interposuisse suā autoritatē cum
plena cause cognitione nisi aliter ꝑbetur per re-
gulam que est quod quotiescūq̄ quis libere nō
potest facere actum nisi certa qualitate interue-
niente quod illa qualitas interuenerit nō statur
sue simplici assertioni.vt no.Bart.in.l.si forte.ff.
de castren.pecul.⁊ in.l.per diuersas.in.ij.colum.
C.manda.⁊ per glo.Bar.Bald.et oēs in.l.si dona
tiōe.de colla.vbi Alex.extendit hoc habere locum
etiā si illa assertio esset iuramēto firmata.lꝫ Bal.
ibi voluerit contrariū et male cū ergo iudex non
possit interponere decretū sine cause cognitione
ergo dʒ stari eius simplici assertioni circa cogni-
tionē cause adhibitā tn̄ in hoc vltimo Alex.tenet
cōtrariū in.d.l.sciēdū.in.vj.col.de verb.obli.Mo
tus ꝑ illaꝫ vulgarā regulā qꝺ lex multū cōfidit de
suo ministro.vt.c.bone memorie Magūrino.de
elec.⁊.c.in presentia.cū si.de renū.Cuius opi.pōt
cōprobari de eo qꝺ habet̄ in.l.j.ff.de offi.eius cui
man.est iuris.vbi cause meri.⁊ misti imperi que
regulariter nō p̄nt delegari nisi in casu necessarie
absentie ⁊ longe infirmitatis:vt alterius iusti im
pedimenti tn̄ si iudex delegat aliquā causam me-
ri vel misti imperij:⁊ in delegatione dicat delego
iustis de causis impeditus⁊ maxime cā necessarie
absentie:statur verbis iudicis:qꝺ delegauerit ꝑ-
pter necessariā absentiā vsq̄ que probetur cōtra-
rium.ita in.d.l.j.tenent Guil.de cunio.⁊ Albe.de
rosa.quos ibi refert et sequit̄ Alex.in.xvj.col.ver.
Sed iuxta hoc querit̄ dicēs istud esse mēti tenen-
dū:qꝛ aliquādo notarij vel alij officiales p̄nt aliū
subrogare ex causa:nam creditur officiali causam
asserenti ⁊ tenet glo.clara quā ibi indifferēter se-
quuntur oēs in.c.pastoralis.in verbo exonerare.
de offi.dele.Bal.in.l.imperiū.in.iiij.col.ver.quar-
to quero.ff.de de iuris.om.iudi.⁊ in rubri.extra de
offi.de lega.in vlti.col.⁊ Alex.in consi.xxxiij.icip.
cōsultus als in principali causa.in.iiij.volu.et sic
patet qꝺ licet iudex nō possit libere actū facere ni
si inueniat certa qualitas tn̄ statur dicto suo qꝺ
illa qualitas interuenerit. idē dicendū est in casu
nr̄o qꝺ lꝫ iudex nō possit interponere suū decretū
sine cause cognitione qꝺ si ipse dicat se dictā cause
cognitionē adhibuisse dʒ stari sue simplici assertio
ni.Tamen ꝯtra Alex.et sic pro opi.Pau.de cast.scꝫ
qꝺ etiā nō credat̄ iudici asserenti se interposuisse
decretū cū debita cause cognitione nisi aliter con
stet de ipa cause cognitiōe facit id qꝺ singulariter
ꝯsuluit Pe.de ancha.in ꝯsilio mihi.lxxxiij.incipiē
te.visis diligenter actis ⁊ actitatis in ꝑdicta causa
vbi voluit quod si eodem actu datus fuisset cura-
tor facta venditio. et interpositum decretum qꝺ
ex breuitate temporis nō presumitur cause cogni
tionem interuenisse.et sic tale decretum est nullū
adducens id qꝺ ex simili dicimus ꝙ qn̄ iudex tam
breui tpe tulit sententiā qꝺ v̄osimiliter nō potuit
acta ꝯsiderare talis sententia est nulla.prout no.
Bar.in.l.prolatā.C.de senten.⁊ do.Ant.⁊ Pābor.
in.c.ij.de re iudi.⁊ Pe.de ancha.in consi.clxxxviij.
incip.visis cōsilijs famosissimoꝝ doctoꝝ post prin
cipiū.⁊ Bal.in cōsi.cxxix.incip.dn̄antibus magni-
ficis et illustrissimis dn̄is.circa fi.in.iij.parte.Et
istud dictū Pe.de anch.refert ⁊ sequit̄ Alex.in ꝯsi.
cxxviij.incip.visis v̄bis grinoldi ⁊ lr̄is apostolicis.
circa fi.in.ij.volu.⁊ do.Jas.vbi exclamat de hoc di
cto dicēs esse dictū verissimū ⁊ perpetuo notādū.
in.l.nec quicq̄.§.vbi decretū.ff.de offi.procōsu.et
le.in.xv.col.ver.circa hoc ꝑpetuo no.⁊ in.l.māda-
to.ff.de iur.om.iudi.⁊ in.l.iudices.C.de iudi.⁊ in.
l.is apud quē.in.v.col.ver.adde etiā.C.de edē.vbi
dicit tale dictū esse bn̄ tenendū cordi.⁊ hanc opi.
etiā tenet Rapha.Cu.in cōsi.clxxx.incip.videtur
p̄ia frōte dicendū.in.ij.col.ver.nec huic obstat de
cretū iudicis vltra quos reperio istud ideꝫ tenere
ipm̄ Pe.de anch.in cōsi.xxxvj.incip.visa quadā pe
titione quasi circa mediū quē etiā refert et sequit̄
Fran.de cur.in cōsi.xlvj.incip.sup cōtrouersia ver
tenti inter auū maternū.in.iiij.col.ver.⁊ in ꝑpo-
sito decidit Pe.de anch.volens qꝺ stante statuto
qꝺ pupillo habēti tutorē possit dari cōtutor si ta-
lis contutor fuerit petitus a cōsanguineis ipsius
pupilli ex parte patris allegata causa suspitionis
vel aliqua alia causa legitima vel verosimili et iu-
dici probata cū hoc tn̄ si iudici videbit̄ hoc esse ex-
pediens ipsi pupillo dicit Pe.de anch.qꝺ si cōtin-
gat ꝙ dictus cōtutor vna die petatur⁊ illa eadem
die datus fuerit a iudice ꝙ talis datio nullius est
momenti:mouetur qꝛ cū statutū requirat allega-
tionē ⁊ probationē cause legitime ⁊ iudex debeat
inquirere an talis datio sit vtilis pupillo vel non.
et illa eadē die qua petit̄ dictus cōtutor illa eadeꝫ
die iudex ipm̄ eligat ex breuitate tpis presumitur
iudicē nō discussisse:nec perscrutatū fuisse an illa
datio illi⁹ coadiuncti fuerit proficua vel ne.ergo
talis datio dʒ dici nulla alleg.c.ex lr̄is de in integ.
resti.⁊ Bar.in.d.l.prolatā.C.de sen.et nō ob.scd̄m
cū qꝺ no.Inno.in.c.innotuit.de eo qui fur.ordi.
su.vbi voluit ꝙ in extraiudicialibus q̄ officio iudi
cis pertinēt semꝑ pro ipso iudice presumat̄ qꝛ rn̄-
det.vbi etiā ibi dixit Inno.qꝺ illud procedit et hʒ
locū qn̄ cōtra iudicē nō laboraret aliqua ꝑsumtio
sed qn̄ laboraret vt est in casu nr̄o ꝑꝑ breuitatem
tpis.tunc secus iuxta id qꝺ dicimus ꝙ vna ꝑsum-
tio tollit aliā iuxta.l.diuus.ff.de in integ.resti.et
c.lr̄as.de presumt.similiter dicendū est in casu no
stro cū vno ⁊ eodē acto fiat alienatio ⁊ interpona
tur decretū debemus dicere qꝺ tale decretum nō
teneat propter nimiā tpis breuitatē ꝑpter quam
presumit̄ debitā cause cognitionē nō interuenisse
Sʒ cōtra vtrūq̄ dictū Pau.de ca.in.d.suo cōsilio.
xcix.facit illud famosum dictū Specu.in ti.de em
tio.⁊ ven.§.nūc dicendū restat.ver.et breuit̄ scias.
vbi dixit qꝺ si in aliquo actu reperiatur interposi
tum decretū iudicis oēs solennitates et oīa requi
sita presumuntur interuenisse ⁊ similiter presumi
tur ex iustis causis fuisse interpositū.de quo est gl.
not.in.l.j.C.de fide instru.⁊ iur.hast.fis.li.x.quam
ad hoc peregrinā ⁊ no.dignā dixit Bal.in.l.j.ff.de
re.coꝝ.et quā vnicam.⁊ sing.dixit idē Bal.in.c.in
presentia.in.ij.col.de renū.⁊ aureā dixit Ang.in.l.
sicut.§.nō videtur.ff.qui.mo.pig.vel hypo.sol.et
de qua etiā facit festum do.Cardi.in.c.albericus.
de testi.⁊ quā opi.tenet Bal.in.l.fi.C.de predi.mi.
et clarius.in.l.non aliter.ff.de adop.cū concor.de
quibus per Alex.in consi.ciij.incip.visis scriptis
mihi trāsmissis.in.ij.colū.ver.⁊ presumit̄ ꝑ decre-
to.in.ij.volu.qꝛ vt dicit bal.in.c.sicut nobis.de re.
iudi.ꝑꝑ auctoritatē iudiciariā presumūtur oīa so
lenniter acta etiam si iudex esset vnus ribaldus si
ergo decretū ꝑsumit̄ interpositū ex iustis causis ⁊

oēs solennitates et requisita interuenisse multo fortius hoc est dicendum qñ per notariũ vel p iudicem fuit attestatũ Fortius vrget id quod voluit Alexã.in consi.lxxx.incip.visis themate supraseripto.in.ij.col.ver.nõ ob.etiam id qd no.Spe.in.v.volu.q si suggestum fuit iudici vt vellet interponere decretum suũ ex eo q suberat iusta causa vēditionis:et statim nulla alia inquisitione facta ipsum interposuit:quod tanta.est presumtio pro iudice q tale decretũ valet ꝛ tenet.lꝫ fm cũ Spe.visus sit tenere contrarium in ti.de pcur.§.j.versi.sed quid si selum ꝛ ista in effectu stringũt :cõtra illud cõsilium Pau.de cast.tũ posset responderi vt respondēt Pe.de anch.Raph.cu.et Fran.de cur.in suis consilijs superius allega tis ꝛ ad quos me remitto.Tu ergo qui vis facere interponi decretũ iudicis in cõtractu celebrato cum minore sivis caute negotiari fugiēdo doctorũ disceptationes Cautela est quod facias vt notarius cõficiat vnũ instrumentum separatim ꝛ diuerso tpe quo cõtineatur ipsa cause cognitio quaꝫ adhibuit ipse iudex in cõtractu iniendo cum minore narrãdo casum cõtingentē ꝛ vtilitatē vel necessitateꝫ alienationis ꝛ ipm minus dãnum resultãsex ipa re alienanda et in instrumēto postea vēditionis attestetur qualiter iudex interposuit suum decretũ cum cause cognitione vt de dicta cause cognitiõe constat in illo alio instrumēto.et hoc mõ euitabũtur altercationes doctoꝝ.istam practicã tradit Paul. de cast.in.d.suo cõsi.xcix.quam sequunť oēs q de ea mētionem faciãt ipsam multum extollētes.scꝫ Alex.in cõsi.xvij.incip.viso instrumento locationis.in.ij.col.versi.nec ob.q in instrumēto contineantur illa verba narratiua.in.iiij.volu.et do.Jas.in.d.§.vbi decretum.ver.no.ꝛ diligēter ꝛ Fely.in.d.c.sicut in.xvij.col.ver.per quam consuluit Pau.de cast.extra de re iudi.

Deo gratias.

Consilium dominorũ signoroli de homedeis ꝛ raphaelis fulgosij doctorũ feliciter incipit.

In xpi noie amen. Supposito statuto ciuitatis milani ibi vt stetur sacramēto eius cui deferť in oibus et per oia tam sup forma sacramēti q q buslibet alijs depēdeñ.vel faciētibus ad negotiũ.de quo queriť.pro cuius euidētia sciēdum est q negotia dicunť connexa qñ sunt negotia ibidem debitum.tãgētia:quorum vnum tēdit ad obligationem.alterũ ad eiusdem debiti liberationem vt si dico te debere mihi.x.ꝛ tu respondes te debere:sed tibi esse factum pactum de non petendo vt no.per.Bar.in.l.aurelius.§.cum qui.ff.de libe.leg.Item plura dicuntur negotia connexa quando plura sunt negotia quorum vnum pcedit ab altero.hinc est quod crimen adulterij et lenocinij dicunť cõnexa:qꝛ vnum procedit ab altero vt no.Bart.in.l.is qui reus.ff.de public.iudi. ꝛ in.l.ij.§.si publico.ff.de adul.Item plura dicuntur negotia cõnexa qñ sunt plura negotia quorũ vnum venit ad qualificationē alterius no.bar.in d.§.cũ q.facit.l.fulcinius.§.quid sit.latitare.ff.ex quib.cau.in poss.eať.et quod no.in.l.diuus.ff.de re iudi.Item plura dicunť negotia qñ plura sunt negotia quoꝝ vnum inest alteri contrahentiũ voluntate.vt si promitto tibi cũ hoc pacto in cõtinēti apposito vt p me vadas romam.vt no.Bar.in.d.§.cũ qui facit.l.iurisgentiũ.§.quinimmo.ff.de pact.et.l.lecta.ver.dicebant.ff.si cer.pe.Itē negotia dicuntur cõnexa.quando sunt plura negotia ad vnũ effectũ tendentia.vt.l.illud.in fi.ff.ad.l.aquil.et qd not.glo.in.l.cum filius.§.j.ff.de verbo.obliga.faciũt not.in.l.nõnunq plura.C.de pua.delict.ista dicunť connexa immo censentur vnum factũ.Iteꝫ negotia dicunť dependentia inuicē qñ vnum negotiũ habet aliquaꝫ accessorietatē alteri negotio.Item negotia dicunť vnũ tangens aliud qñ vnum negotiũ in aliquo de supradictis modis tãgit aliud.vel ratione accessorietatis vel ratione qualificationis vel alijs modis:de quibus.s.dixi. Negotia vero diuersa ꝛ separata dicuntur qñ sunt facta diuersis temporibus et diuersis causis ꝛ ad diuersos effectus et vnum nõ tendit ad qualificationē alterius.nec ad alterius peremptionē.Item vnum nullã hꝫ dependentiã seu accessorietatē ab alio.Item vnum nõ inest alteri.ista dicunť diuersa et separata nullo modo vnum alterũ tangētia.vt no.Bar.in.d.§.cũ qui.faciunt not.in.l.si quidē C.de excep.et in.l.etiam.ff.de minori.His premissis pro euidētia condescendamus ad.q.Ego peto a te asserens me tibi tradidisse.x.petias pannorũ ad tingendum cas:ideo peto eas mihi restitui.defero tibi iuramentum.Tu iuras me tibi tradidisse sed me fecisse pactum de non petendo vel liberasse per acceptilationem in oibus ꝛ per omnia seruandũ est iuramentum.Cum dicatur iuramētum sup negotio principali ꝛ sup cõnexo ꝛ tangente negotiũ de quo agiť.Eodē mõ si iurasti me tibi tradidisse.vt.s.sed me tibi debere centum ex tinctura pannoꝝ tuoꝝ.qꝛ cum fm debitum pcedat a traditione prima ꝛ causa prime traditiõis ista dicuntur negotia connexa:et ideo seruandum esset iuramentum in oibus ꝛ per oia.Cũ dicať esse iuramentũ sup negotio principali ꝛ connexo et dependente ab eo ꝛ ipm negotiũ tangente.Sed si tu iures me tradisse tibi vt.s.sed me debere.cc.ex alia causa mutui vel ex tinctura alioꝝ pannoꝝ cuꝫ ista negotia sint separata ꝛ diuersa ex diuersis causis contracta ad diuersos effectus et vnum nullo modo tangit aliud aliquo de supradictis modis in eo quod tu iurasti me tibi tradidisse.x.petias ꝛc.seruandum est iuramentum vt tu tenearis ad restitutionem cum factum super negotio de quo agiť in eo qd tu iuras me tibi debere.cc.ex causa mutui vel ex tinctura alioꝝ pannorum non est seruãdum iuramentum cum illud iuramentum nõ sit factum super negotio de quo agitur.nec connexo nec dependēte.nec in aliquo mõ tangēte negotiũ de quo agitur.Et ita ego dico ꝛ consulo signorol' de homedeis iuris vtriusq doctor ꝛ i testimoniũ ꝛc.Et vt.s.dico ꝛ consulo ego Raphael de fulgosis ꝛc.

Finis.

Expliciũt cautele noue vltra cepollã dñi Thome ferratij de aduocatis de brixia.I.U.peritissimi cũ cõsilio dñoꝝ signoroli de homedeis ꝛ Raphaelis fulgosij doctorum.

Tabula cautelarum supraseriptarum.

Cautela p illo qui est de terris ecclesie vt possit legitimari ab imperatore. Cautela j.
Cautela p notarijs ad conuertendum legatum vsufructus in legatum pprietatis ꝛ qd testator non aduertat. cau.ij.
Cautela pro illo qui tenetur iurare seruare statuta quod licet iuret et non obseruet propter hoc non sit periurus. cau.iij.
Cautela q deceptus etiam citra dimidiã iusti pretij possit rescindere contractum vel petere supplementum iusti pretij. cau.iiij.
Cautela ad euadendũ a tortura ꝛ a morte indicia tũ legitimis idicijs qd homicidiũ cõmiserit. cau.v
Cautela ad obuiandũ qd meretrix non valeat testari nec aliter disponere de bonis ex meretricio acquisitis. cau.vj.
Cautela pro illo qui per metum cogitur contrahere matrimonium. cau.vij.
Cautele q cõpromittentes nõ possint habere recursum ad arbitriũ boniviri. cau.viij.
Cautela contra illam cõmunem opinionē qd non possit relinqui plus filie si nupserit q si monasterium intrauerit. cau.ix.
Cautela p pluribus locis inquisitis ad trahēdum processum de manu iudicis secularis ad forum ecclesiasticum. cau.x.
Cautela pro debitore obligato obligatione iurata ad extrahendum causam de manu iudicis secularis ad iudicē ecclesiasticum. cau.xj.
Cautele ad irritandũ vnũ pcessum. cau.xij.
Cautela ad faciendũ qd dictũ testis extraiudiciale preualeat secundo iudiciali. cau.xiij.
Cautele diuerse ad liberandum iudicem a sindicatu. cau.xiiij.
Cautela ad instruēdũ excipientē cõtra psonas testiũ ad hoc ne faciat actũ nullum. cau.xv.
Cautele ad faciendũ q statuentes valeant disponere super iuramento. cau.xvj.
Cautela ad obuiandũ q puitas pretij et pactũ de retrouendendo nõ faciãt censeri contractũ vēditionis vsurarium ꝛ simulatum. cau.xvij.
Cautela ad differenduꝫ formationem pcessus in causa criminali. cau.xviij.
Cautela p mře vt cõsequať legitimã in bonis filij lꝫ sit exclusa p pupillarē expressaꝫ. cau.xix.
Cautela ad priuandũ iure suo emphiteotã cessantē trimõ p vnũ annũ a solutiõe canonis.ca.xx
Cautela ad delegandũ causam que alias vigore statutoꝝ non potest delegari. cau.xxj.
Cautele ad extrahendũ quē inuitum de domo pro debito ciuili priuato. cau.xxij.
Cautela ad liberãdũ aliquē a morte. cau.xxiij.
Cautela ad euadendũ iudeũ a morte. xxiiij.
Cautela p blasphemantibus deum et sanctos vt euitēt penã legis punientis blasphemias. xxv.
Cautela ad euadendum testem falsarium a pena falsi. cau.xxvj.
Cautela ad euitandũ a tortura cõfessũ extraiudicialiter se cõmisisse tale delictum. cau.xxvij.
Cautele pro clerico declinante iurisditionem potestatis vt euitet penam statuti punientis clericum declinantem. cau.xxviij.
Cautela p impetrante priuilegiũ exemtionis p se et descendentibus suis vt tale priuilegiũ circa personas sit amplum. cau.xxix.
Cautela ad illaqueandũ donantē cã mortis vt non possit ipsam donationē reuocare. cau.xxx.
Cautela ad liberandum iudicē quod non fecerit litem suam qñ iudicauit cõtra cõmunem opinionem doctorum. cau.xxxj.
Cautela p notarijs ad implēdã sibi bursã. c.xxxij.
Cautela ad faciendũ qd donatio valeat licꝫ nõ fuerit insinuata. cau.xxxiij.
Cautela ad emendandum libellum etiam lite contestata. cau.xxxiiij.
Cautela ad grauandũ filiũ q nõ possit aliquid alienare etiã pro sua legitima. cau.xxxv.
Cautela q quis nõ teneať de dãno dato pincē diuꝫ in domo ortũ ꝛ nescitur quõ. cau.xxxvj.
Cautela ad instruendum filium quibus vbis debeat vti qñ vult renuntiare hereditati paterne et acceptare emphiteosim vel feudum acquisituꝫ pro se et filijs suis. cau.xxxvij.
Cautele ad faciendũ q currat prescriptio cum mala fide. cau.xxxviij.
Cautela vt dicens alicui verba iniuriosa euitet actionem iniuriarum. cau.xxxix.
Cautela ad faciēdũ q aliquis sit idone' testis in cã ex qua resultet sibi cõmodum. cau.xl.
Cautele p pře ad relinquēdũ filio spurio. cau.xlj.
Cautela ad interrogandum testem de ratione sui dicti et qd ad talem interrogationē ipse testis non aduertat. cau.xlij.
Cautela pro illo qui promisit factum alienum sub pena si illud non potest adimplere vt euitet penam. cau.xliij.
Cautela vt prelatus non perdat sua beneficia propter homicidiũ cõmissum. cau.xliiij.
Cautela vt teneat impetratio ecclesie patronate licꝫ de iure patronatus laicorum non sit facta mentio. cau.xlv.
Cautele p iudice ad obuiandũ calũnijs petentiũ dilationes aio differendi iudiciũ cau.xlvj.
Cautele pro iudice ad euitandũ penaꝫ statuti qñ infra tempus limitatum non potest determinare causam. cau.xlvij.
Cautela vt primus emtor preferať secundo qñ secundo res prius fuit tradita cau.xlviij.
Cautela p potestatibus terraꝝ vt non teneantur pro delicto sue familie. cau.xlix.
Cautela contra statutũ disponēs q instrumētum post trñ tps non exequatur. cau.l.
Cautela ad deliberandũ tutorem seu administratorem a dolo futuro. cau.lj.
Cautela ad instruendũ volentē pbare cõmunē vsum loquēdi ne faciat actũ nullum. cau.lij.
Cautela pro iudicibus secularibus contra proponentes exceptiones remittendas ad iudicem ecclesiasticum. cau.liij.
Cautela ad licite acquirendũ vnam rem absq aliqua solutione pretij. cau.liiij.
Cautela ad obuiãdũ q debitores nõ valeãt impetrare saluũ cõductũ dilatoriũ solutiõis. cau.lv.
Cautela vt prime litere preualeãt scdis primo presentatis cũ citatione subsecuta. cau.lvj.
Cautela vt a muto possit haberi confessio criminis. cau.lvij.
Cautela pro illo qui edificauit sprеta nuntiatione vt contra ipsum non competat interdictuꝫ demolitorium cau.lviij.
Cautela p fratre ad impediendũ fratrē vt nõ possit aliquid alienare de re cõi. cau.lix.
Cautela ad instruendũ facientē interponi decretum in alienatione rei minoris. cau.lx.

Finis huius tabule.

¶ Bartholomei Cepolle Veronēsis iuris vtriusq; doctoris et aduocati consistorialis ad Re.in xpo patrē dñm Hermolaum Barbaz Venetuz sacri pontificij ciuilisq; iuris doctorem et ciuitatis Verone sanctissimum presulem. Libellus de contractibus emtionum: locationum cum pacto de retrouendendo simulatis.

In hoc p bemioau ctor nr se peritū oñ dit neduz iuris vtri uscz verñe tiā elegā tie lingue latie se mi nime exp tē demō strat. q̄o bzem dici põt vir fu isse pfect? que meri to dsc̄z stu diosissim? imitaride ber.

OPtimā bonoz possessionem maiores nri veronenses in fundis libellarijs esse existimantes facultates suas in eis semper collocare cōsueuerūt. Hi em certissimos redditus dñis offij rpe nullo cū labore: nulla cū impēsa recōditos red dunt. Quod quidē: si hominibus imprimis tñ illis quibus nulla est agrozum cura conuenit atq; cōducit: sed cū oēs iam intellexerint onus grauissimum emphiteoticum esse: tum ppter bella que diu nobis fuere: tum propter grandines et alias tempestates que pluribus annis veronēses cōtriuerunt. Pauci nunc admodum reperiuntur qui se iuri emphiteotico subijcere velint. cum sepenumero plus dñis reddant q̄ perceperint. Ex quo impresentiarum nulli fere noui contractus emphiteotici celebrantur. Inoleuit autem in hac vr̄e nr̄a alius similis contrahendi modus vendendi fundum: ipmq; postea incōtinenti ab eodē imperpetuū conducendi cum pacto de retrouēdendo. Et ab his vt primū qui nec vendere nec; conducere cupiūt. sed cogēre necessitate hoc colore pecuniā mutuam querunt. Unde cum his cōtrahēres sepissime euāgelioz p̄dicatores publice detestantur. ac etiam nōnulli qui bone cōscientie apō oēs existimātur aliquem obligare sibi hoc pacto perhorrescunt. plurimi aūt hos cōtractus inire nō dubitāt. Qua ex re illud euenit vt q̄nq; vbi abstinēdum est non abstineant: et vbi nō est cauēduz inaniter caueāt. Et is apud viros religiosissimos de hoc publice predicari cōsueuerit nonnunq; tñ minus recte nonnunq; minus pfecte id fieri solet et si quandoq; a viro doctissimo recte ac pfectissime hoc munus absolutū fuerit non tamen ab oibus: et p̄sertim viris indoctis intelliguntur. si ab illis intelliguntur id ex eozum memoria facilime delet oblinio. Quāobrem hūc libellum de his contractibus composui: singulos in eo casus qui euenire consueuerunt distinguēdo: et conjecturas plurimas ex quibus contractus ficticius simulatus et vsurarius p̄sumatur: et intelligatur vndiq; tractis diligentius colligendo vt omnes percipere possint a quibus abstinenduz sit: et quos absq; salutis interitu valeant celebrare. Quem libellum anteqū edere voluerim tibi inscribendū et dicandum esse putaui: vt sapientia et auctoritate tua hac in re mihi iudex existas. es em ciuitatis nr̄e sanctissimus p̄sul. et antistes in omni iure doctissimus. Nec vnq; alteri edendum esse censui nisi prius per te visus et correctus aut cōprobatus extiterit.

QUis qdaz veronensis fundū emit centū aureis. deinde ipm vendit ori locauit iure libelli vigintiquinq; libris denariorū veronēsiū. fecitq; eidē vēditori pactū de retrouēdendo. Ex quo dubitari cōsueuit apō p̄dicatores religiosos et catholicos viros et p̄sertim in ciuitate verōe vbi sepissime huiusmodi cōtractus celebrari consueuerunt si dictus contractus venditionis et locationis cū pacto de retrouēdēdo sit licitus. In qua q̄dē materia multe varie ac diuerse sententie reperiunt. Quidā dixerūt dictū cōtractū esse illicitū simulatū et vsurariū. q: nōnulq; ille q̄ emit et in cōtinēti locat cū pacto de retrouēdēdo nō hz nec hr̄e videt animū emēdi. sed solū p̄cipiēdi fructus siue reddit? pecunie sue certū aureoz videl: viginti quinq; libras singulis annis. nec etiā vēditoz habuit vēdēdi sed pori? fundū pignozādi. ex quo simpliciter et absolute vēdere noluit sed solūmō cum pacto et conditione q̄ sibi locetur cū certa pensione et cū pacto de retrouēdēdo. Ex pacto em̄ de retrouēdendo p̄sumit pignus ostractū. vt dicit bar. per illum text. in. l. creditoz. §. fin. qui incipit. post diuisionē. ff. qui potio. in pigno. habe. et tenet. Bal. in. l. creditoris. ad fi. C. de pigno. Et ideo isti dicūt q̄ iste contractus nonmodo est illicitus quia censetur simulatus sed etiam vsurarius. nam quando venditoz alienat et remanet in possessione etiā si constituat se emtoris nōie possidere est p̄sumtio fraudis. Et quod vēditio fuerit simulata nisi interuenerit traditio corporalis: vt no. bar. in. l. post cōtractum. in. fi. colū. in p̄in. ff. de dona. et in. l. sicut. §. supuacuum. ff. quibus modis pig. vel hipo. soluitur. de quo videatur qō dicam in tertio casu principali. xxv. p̄sumtione. Et si instrumentum sonet de venditione tñ vere cōtrahēres voluerūt q̄ esset pignus: vt ibi. et p̄batur. in. c. illoyos. extra de pignoribus. et in. c. ad nr̄am. extra de emtione et vēdi. et p ea que habentur in. l. emtione. C. plus vale. quod agitur q̄ qō simula. cōcepi. Et maxime hec opinio videtur vera: qz dicit Joann. and. post Hosti. in. d. c. ad nostrā. in nouella experiētia docuit q̄ vsurarij dimissis cōtractib? mutui inchoauerūt facere huiusmodi cōtractus videlicet ostractum cōditionalem cum pacto de retrouendendo rem: et postea ne forma contractus ex vi illius pacti iudicaret illū vsurarium ceperunt facere bina instrumenta. primū purum emtionis. Scōm remissionis de retrouēdendo. Hodieverō oportet debitorem pecunia indigērem cōfidere de vsurario sicut sacrista faciendo sibi purum instrumētū vēditionis: nec vult in eodem instō vel alio facere pactū de retrouēdendo: ne propter hoc p̄sumatur cōtractus vsurarius. Sed certe hodie faciunt duo vel tria instā. primū vēditionis pure. Scōz locatiōis luellarie: qz emtor locat rem emtam vēditori. Tertium qñq; sez pactum de retrouendendo. ¶ Alij dicunt qō dictus cōtractus de retrouēdendo est licitus de iure ciuili et canonico et etiam in foro conscientie: et sic de iure diuino. qz de iure ciuili pactum de retrouendendo appositus in cōtractu non est reprobatum. vt est casus. in. l. ij. C. de pactis inter emtorem et vendit. et ibi not. per doc. et no. Ang. in. l. ad officium. in fine. C. cōi diui. Nec de iure canonico. vt probatur in dicto. c. illo vos. de pign. et. c. ad nostrā. de em. et vē. et dicaz in duodecima p̄sumtione. Nec̄ etiā de iure diuino pactū de retrouēdēdo videt esse reprobatū. p̄bat Zeui. xx. q. c. ibi duz dicitur. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam. si voluerit propinquus eius potest redimere quod ille vēdiderat. Sinautē nō habuerit proximū: et ipe p̄tiuz ad redimendum potuerit inuenire: cōputabūtur fructus ex eo rpe quo vendidit: et quod reliquum est reddet emtori: sicq; recipiet possessionem suā. Et hoc maxime verum est quando deceptio siue lesio non est in ipsa venditione nec in locatione

necꝫ in pacto de retrouendendo.nam de iure ciui li ⁊ canonico venditio et locatio iusto pretio facta nō est reprobata.⁊ pbat in toto titu.ff.⁊. C.de cō. vēdi.⁊ loca.⁊ insti.co.⁊ extra de emtio.⁊ ven.et de locato.cū similibus.⁊ pactū de retrouēdēdo factū dūmodo nō sit simulatū ⁊ pretiū iustū nō videt es se reprobatū ab aliquo iure:etiā si sit cōuētum cū venditione ⁊ locatione eiusdem rei precedente.vt est casus in.l.qui fundum.ff.de cōtrahē. emti.im mo videt esse quedam grā ⁊ liberalitas.qꝛ est libe ratio a iure Liuelli cum tendat dictum pactū ad liberandum venditorem eundēꝗ conductorem a iure liuelli.qui de sui natura est ppetuus.vt est ca sus notatus in.c.j.§.ibi ex natura ppetui liuelli in titul.de aliena.feu.⁊ ibi not. p doctores in vsi bus feudoꝝ.Cum ergo dictum pactum nō tēdat ad necem vēditoris:sed ad eius gratiam ⁊ vtilita tem.videtur ꝙ sit pmissum etiā in foro cōsciētie cū illud idē vellet sibi fieri emtor:idem ipse loca tor si esset vēditor ⁊ cōductor.arg.c.j. dist.j.vbi tex tus sic dicit.Jus naturale est qđ in lege ⁊ euange lio continetur:quo quisꝗ iubetur alij facere qđ si bi vult fieri:⁊ prohibetur alij inferre qđ sibi nollet fieri.Unde christus in euangelio.Omnia quecūꝗ vultis vt vobis faciāt homines:et vos eadem fa cite illis.hec enī est lex ⁊ prophete. Et hec opinio videtur etiam fundari et inueniri ex cōmuni opi nione et obseruantia ciuitatis verone.nam quo tidie celebrantur verone huiusmodi cōtractus:⁊ reputātur liciti.ergo videt ꝙ nō possunt dici illici ti ⁊ vsurarij: vt probatur in.l. quis sit fugitiu⁹.§. apud labeonem:ibi:qꝛ id facit qđ ei publice face re licere arbitratur.ff.de edil.edic.⁊ ibi Bar. dicit p illum tex.ꝙ si quis facit aliquem actū vel cōtra ctum qui existimetur cōiter licitus. ¶Contra rium tñ est in veritate:qꝛ sapit vsurariam prauita tem ex hoc nō dicetur vsurarius.⁊ ibi hoc idem di xi addendo qđ hoc est multum no.pro mercatori bus alijs qui quotidie faciūt multos contractus vsurarios in veritate ⁊ cōiter tenetur in illo loco ꝙ nō sit vsura ꝙ tales nō sunt vsurarij ⁊ nō forte peccāt nisi essent in ignorātia supina ⁊ non cura rent nec valent informationem habere.arg.l.nec supina.ff.de iuris ⁊ facti ignorantia.⁊ argu. eorū que notat Bart.in.l.bonoꝝ.ff.de bono.pos.⁊ in.l. penul.ff.de adulterijs.Ad qđ videatur qđ dicā in quinto casu principali versi.nisi dicamus ꝙ con suetudo.nec textus in dicto. c. ad nostram. extra de emtione et venditione.vbi ponitur pactū de retrouendendo quandocūꝗ contradicere videt: quia ibi non videtur reprobari cōtractus:ex eo ꝙ esset appositum pactum de retrouendendo quan docunꝗ:sed quia ipse emtor fuit in dolo.quia vē ditor ibi volebat recipere pecuniam mutuo ⁊ nō vendere:vt patet ibi in principio:dum dicit.Cum. B.laicus ab.M.mutuo recipere voluisset: et em tor ne videtur vsurarius:⁊ sic ne posset postea cō ueniri tanꝗ vsurarius voluerit qđ dictus. b. ven deret sibi domos ⁊ oliuas.⁊ sic cum in veritate fie ret mutuum voluit quod instrumentum haberet de vēditione:⁊ sic ppter dolum emtoris eiusdem ꝗ locatoris reprobatur ibi contractus. ⁊ nō pro pter pactum de retrouendendo.vt probatur in te xtu:ibi. igitur fraus et dolus cuiꝗ patrocinari non debēt ⁊c.De quo tñ est aliter dicendum :vt di citur plene in quinto casu principali. Et licet ex pacto de retrouēdendo rem ipsa res intelligatur obligata(vt dixi supra)nō tamen propter hoc pre sumitur contractus simulatus vt statim dicam. nec etiam obstare videtur qđ dixi fm bar.ꝙ cōtra ctus presumatur simulatus qñ venditor remanet in possessione:qꝛ illud nō pcedit qñ venditor res ponderit emtori de fructibus.hoc enī facit cessa re p̄sumtionem fraudis.arg.l.litibus. C. de ag.et cen.li.xj.vt dixit Bar.in.d.l.post contractū in prin cipio tertie colūne.ff.de donatione.⁊ in.d. l. sicut §.superuacuum.ff.quibus modis pignus vel hy po.soluit.Jtem non procedit quo ad ipm vendi torem dicētem cōtractum fuisse simulatum.quia nō sufficit vt ex hoc solo possit venire. cōtra factū suū.C.de ser.pig.da. ma.l. si creditorib⁹. Sꝫ quo ad tertium creditorem dicentem contractū fuis se simulatum:vt sit contractus non preiudicet.he ne procederet fm Bart.in dicta.l.post cōtractum in tertia presumtione in fine.in dicto.§. superua cuum in fine.⁊ sequitur Bal.in.l.emtionem. in fi ne.versi.qualiter probetur. C.plus vale.qđ agi.et Franciscus zabarella in.c.illo vos.in secundo no tabili.extra de pig.Alij vero aliter dixerunt prout ex infra dicendis apparebit.que breuitatis causa hic omittuntur.

Ego Bartholomeus Cepol la Veronen.iur.vtriusꝗ doctor mi nimus ⁊ aduocatus consistorialis sic nūc dicerē distinguēdo sex casus principales salua tñ meliori delibe ratione cuiuslibet alterius ⁊ maxi me theologici ⁊ sancte ma.ecclesie cuius opinioni ⁊ decisioni semp adhereo ⁊ nūc me subijcio. Qñꝗ cōtractus dicte locationis ⁊ pacti de retrouēden do fuit celebratus ex interuallo post cōtractū vē ditionis ⁊ nihil fuit actū expsse vel tacite ipsius vē ditionis tēpore nec añ dictos cōtrahētes de cele brando dicto contractu locationis ⁊ pacti de re trouēdendo.Quādoꝗ fuit actum inter contrahē tes expresse vel tacite tpe vēditiōis vel ante de lo cādo dictā rem vēditā eidē vēditori cū pacto de re trouēdēdo vel tpe dicte vēditiōis fuit celebratus cōtractus locatiōis ⁊ pacti de retrouēdēdo ⁊ in di cto contractu venditionis ⁊ locationis ⁊ pacti de retrouēdendo nō interuenit vere ficte vel p̄sum tiue fraus dolus simulatio vel aliqua lesio seu de ceptio in venditione vel pacto de retrouendendo do nec in aliquo alio.Quando in dicto contractu interuenit fraus vel dolus vel simulatio vere vel vel ficte vel presumtiue ⁊ est deceptio siue lesio in venditione locatione et in pacto de retrouenden do.Quando in dicto contractu interuenit fraus dolus vel simulatio ex parte vtriusꝗ contrahen tis vel vnius tñ.sed nulla interuenit lesio in pre tio vēditionis locationis ⁊ pacti de retrouēdēdo Qñꝗ dubitat an in dicto cōtractu dol⁹ vel fraus vel simulatio interuenerit ⁊ interuenit lesio in lo catione ⁊ pacto de retrouēdēdo in aliquos vt aliq bus ex ipsis.Qñꝗ non interuenit dolus fraus si mulatio nec aliqua lesio in pretio vēditionis, sed in alijs vel adsunt alie p̄sumtiones doli fraudis vel simulationis.

Primo casu qñ cōtractus lo cationis ⁊ pacti de retrouēdendo fuit celebrat⁹ ex interuallo post cō tractū vēditionis ⁊ nihil fuit actū expsse vel tacite ipsi⁹ vēditiōis tēpo re nec āte iterdictos ɔtrahētes d dicto ɔtractu lo cationis ⁊ pacti de retrouēdēdo ⁊ sine dubio hoc casu cōtract⁹ locatiōis ⁊ pacti de retrouēdēdo est licitus nec pōt dici ꝙ sit simulatus vel vsurarius qꝛ nihil interuenit ppter qđ iudicari possit qđ di ctus cōtractus locationis ⁊ pactū de retrouendē

do fuerit illicit⁹ simulatus vel vsurari⁹ immo lici tus ⁊ qđ potius cōtinet merā grām ⁊ liberalitatē ex parte locatoris ppter dictum pactum de retro uēdēdo. Jdem est dicendū multomagis si habeo fundū quē emi vel aliter acquisiui a tyrio ⁊ postea ipsum locaui sempronio eiꝗ feci pactum de retro uendendo.Nam hoc casu nulli dubiū est qđ est lici tū qꝛ nō reperit hoc phibitū in iure ciuili aut ca nonico aut theologico potius dici pōt qđ fiat grā ipsi cōductori p ipm locatorē p pactū de vēdēdo. maxime cū nō possit dici qđ fuerit pignus vł ɔtra ctus simulat⁹ ex quo res locata nō fuit ipsi⁹ cōdu ctoris sed ipsi⁹ locātis tñ ⁊ iustū pretiū locatiōis et pacti de vēdēdo interuenit.Si aūt fuisset actū de retrouēdendo tpe vēditiōis expresse vel tacite vel p̄sumtiue qđ qñ sit dicet in sequēti casu princi pali tunc quid iuris sit dic vt ibi dicā.Et in tertio casu principali in.x.p̄sumtione.Sed si interuenis set pretiū iustum respectu locationis vel pacti de retrouēdēdo vł vēditiōis tñ vel in oib⁹ predictis qđ qñ sit dicet in tertio casu principali in secunda tertia ⁊ quarta p̄sumtione ⁊ tunc si pretiū fuit iu stum respectu vnius cōtractus tñ ⁊ sine dubio nō erit nec esse poterit cōtractus vsurarius sed si fuis set lesio in tribus predictis cōtractibus vel duob⁹ ex eis et idem etiam est dicendum.Ex qua verita te percipio fructus vł redditus rei mee locate nec aliquid pignus vere vel p̄sumtiue vel ficte interue nerit ⁊ hoc si emtor habuit aim emendi ⁊ vēditor vēdendi.qđ qñ sit dic vt dicā in prima p̄sumtione in princi.qꝛ in incertis locus est cōiecture.l. conti nuus.§.qđ ita.ff.de vbo.obli.al's secus.Ad q̄ adde qđ dicā in quarto casu p̄ncipali: poterit tñ dici di ctus contractus illicitus.Qꝛ si fuit iniustū pretiū in venditiōe ⁊ pacto de retrouēdendo vltra vel ci tra dimidiā iusti pretij tunc in eo quo plus iusto cōi p̄tio res erit emta locata vel promissa de vēdē do tenebit ledens supplere iustū pretiū vł restitue re illud plus qđ pceperit de fictu vel vēditione seu retrouendēdi ⁊ tenebit etiā reddere vere fictū fu turū et pretiū vēditiōis seu retrouēditiōis ad istū pretiū in foro cōsciētie vel rescindere dictū ɔtra ctū in electiōe ipsius ledentis etiā de iure ciuili qñ vt dixi esset decep.vltra vel citra dimidiā iusti p̄tij per.l.ij.cū ibi no.C.de rescandē.vē.Et etiā de iure canonico vt est casus in.ca.cū dilecti.ibi qꝛ vere in arbitrio emtoris est in.c.pe.cuꝫ causa ibi aut sup pleatur extra de emti. ⁊ vē.qđ quidē procedit etiā si esset lesio in simplici locatiōe tñ siue fuerit loca tio ad tempus siue liuellaria in perpetuū qꝛ bene ficiū dicte legis scđe.C.de rescindē.vē.nō solū ha bet locū in venditiōe seu emtione:sed etiā in loca tione ⁊ cōductione simplici vt pbat in.l.si in p̄rio §.quēadmodū.ff.locati.⁊ in.l.§.j.si quis in fraudē ff.si qd in fraudē patroni.⁊ ita tenet glo.fin.in.l.si olei.C.loca.⁊ gl.in.l.vēditiōe.§.j.in.l.si minor. ff. de bo.aucto.iudi.pos.⁊ glo.fi.in.l.si ea pactiōe.C. de vsuris ⁊ spe.in ti.de em.⁊ vendi.§.ergo nūc di cendū restat de rescin.ven.ver.sed nunquid predi cta lex.Et ita tenet Cyn.in.l.legē.in princi.C.lo cati.⁊ in.d.c.quēadmodū bal.in.c.cū causam el.ij. ad finē extra de testi.Et ang.in.l.maioris. C.cōia vtriusꝗ iudi.⁊ Anto.de bu.in.c. cuꝫ dilecti de em. et ven.⁊ ita tenent do.in.d.l.ij.C.de rescin.vē.Jtē habet locū beneficiū.d.l.ij.etiā in locatiōe perpe tua liuellaria seu emphiteotica vt probat in. d. c. ad nostrā.extra de reb⁹ eccle.nō alie.arguendo ibi de feudo ad emphiteosim. Et ita tenet Spec. in ti.de locato.§.nunc aliqua.versic. nonagesimo et Bal.in.d.l.ij.versi.est dubiū de cōtractu emtionis Et Lud.de ro.in.l.si q̄s cū aliter.in.viij.colum.in prin.ff.de verb.ob.Et Jo.de Jmol.in. c. cū causa. circa finem extra de em.⁊ locat.⁊ do.Bartholo.sa lice.idē tenet in quondā suo cōsilio qđ incipit.Su per pūcto quo querit an eccl'ia q̄ mouet in p̄mis per gl.l.excepto.C.loca.in ver.fruct⁹.que dicit qđ idē indicat de pactu simulato locatiōis qđ de ipsa locatione ⁊ p glo.in fi.in.d.l.si olei q̄ vult qđ bene ficiū.d.l.ij.habeat locū etiā ɔtractu innolato ⁊ idē scꝫ qđ hꝫ locū in emphiteosi seu Liuello. d.l.ij.te net Anto.de bur.in.d.c.cū dilecti de em.⁊ ven.Si habeatur respectus ad valorē iuris emphiteotici Et sic attendatur deceptio inspecto valore cōi iu ris emphiteotici de quo dicam in tertia presum tione.⁊ ita intelligantur predicti doctores. Sec⁹ si haberetur respectus ⁊ attenderetur deceptio ad verum valorem rei de quo dicam plene in.ij. pre sumtione versi.verum qꝛ dictum est.Nam tunc nō haberet locum beneficium.d.l.ij.C.de rescin.ven di.Et isto modo potest saluari Spec. qui contra rium videtur dixisse in titu.de em.et vendi.§.nūc restat.versi.quid de concessione in emphiteosim vbi dixit quod.d.l.non habet locum in dicto con tractu emphiteotico.⁊ istud teneñ qđ dixi fm do. Ant. Sed si non esset lesio citra vel vltra dimidiā iusti pretij sed in minori quantitate tunc quid iu ris sit dic vt dicam in proxima distinctione et ple ne in.ij.presumtiōe tertij casus principalis.Et est maxima differentia an contractus sit pigneratí tius simulatus siue vsurarius an illicitus qꝛ quā do est vsurarius pigneratitius vel simulatus quic quid percipitur de fictu redditu vel fructibus de bet in sortem idest in debito principali computa ri vt probatur in.c.illo vos.extra de pigno.⁊ in. c. ad nostram de em.et ven.⁊ in titu.extra de vsuris et maxime in.c.j.⁊.ij.⁊.c.cōquestus.⁊.c.cum cōtra. extra de pig.et in.l.j.⁊.ij.C.de pig.act. cum simili bus ⁊ no glo.in.c.ex literis.in verbo sorte ampli⁹ extra de iureiur.Jn tantum qđ extenuat debituꝫ sortis per solutionem fictus vel redditus vel per perceptionem fructuum ipso iure vt est casus in l.j.C. de distra.pign. et hoc tenet gloss. in dicto.c. ex literis.in verb. forte et amplius de iureiuran. Sed quando contractus est solummodo illicitus et non vsurarius vel pigneratitius aut simulat⁹ tunc illud tantum quod recipitur vltra iustū pre tium est restituendum et contractus reducendus vel rescindendus vt dicta.l.ij. cum ibi not.gloss.fi. in versicu.deceptione.circa prin.in.c.cū dilecti.de em.⁊ ven.et in.c.per tuas.in verbo interest enim. extra de donatio.Circa hoc autem sic concludas No.hāc ɔclusionē
Aliquando contractus est simulatus siue vsurari⁹ Aliquando est tantummodo illicitus idest iure nō probatus.nam huiusmodi simulatio est a iure im probata in notatis in toto titulo.C. plus vale. quod agitur.et in dicto.c.ad nostram.⁊ in dicto.c. illo vos ⁊ consimilibus.item vsura est illicita seu reprobata vtriusꝗ testamenti pagina vt est text. in.ca.quia in omnibus.et.c.super eo.extra de vsu ris et etiam de iure ciuili hodie quia leges nō de dignantur sacros canones imitari vt est text. in autenti.de ecclesiasticis.et ibi gloss.colla. j. et no tat gloss.in.l.cum allegas.⁊ in autenti.ad hoc. C. de vsuris.Et in.l.j.C.de summa trinitate.et ibi p doctores:et hoc casu quando contractus est simu latus vel vsurari⁹ potest rescindi vel annullari cuꝫ distinctione quam posui.j.in quarto casu princi pali ad finem et fructus percepti computari de bent in sorte vt supra dixi. Si vero contractus est tantummō illicitus ⁊ nō simulatus vel vsurarius

qȝ est qñ cõtrahentes habuerũt animũ vere ⁊ sim
pliciter cõtrahendi sed deceptio siue lesio interue
nerunt in p̄tio et tunc si lesio est in dimidia iusti
p̄tij vltra vel citra ꝯtract⁹ poterit rescindi vl' debe
bit suppleri iustũ p̄tiũ de iure ciuili ⁊ canonico sȝ
bñficiũ.d.l.ij.⁊ dicto.c.cũ dilecti.⁊.c.cũ causaȝ.Et
multomagis reprobatus est iste cõtractus in fo
ro conscientie in quo non est licitũ contrahenti
bus se decipere etiam in pretio vt dicã plene in se
cũda presumtione nec fruct⁹ vel redditus per em
torẽ medio tẽpore ꝑcepti in hoc casu in sortẽ.com
putanẽ nec sunt restituendi de iure ciuili vel cano
nico quia hoc nõ memini me legisse iure cautum.
immo.d.l.ij.videẽ probare contrariũ ex quo soluȝ
prouidet qȝ sit in electione ledentis vl' rescindere
contractũ vel supplere iustũ pretiũ. et cum tenue
rit ipso iure venditio.⁊ sic emtor preceperit fruct⁹
rei sue eos restituere nõ teneẽ ⁊ facit ad hoc quod
no.Bal.in.c.j.in titu.de feudo dato in vicẽ leg.cõ.
in vsi.feudo.⁊ quod no.Anto.de bu.in.c.ad nostrã
circa mediũ ibi sed veniente tẽpore de em.⁊ vẽ.in
foro aũt anime ⁊ sic diuino bene credo qȝ emtor
teneaẽ restituere fructus siue redditus vel in sortẽ
computare pro eo minori pretio quo res fuerit vẽ
dita vel distracta.Sed si lesio nõ est in dimidia iu
sti pretij tunc talis contractus nõ est licitus de iu
re ciuili vel canonico per.d.l.ij. C.de rescinden.vẽ
di.et per dictũ.c.cum dilecti.⁊.c. cũ causam de em
tio.et venditio.⁊ hoc tñ intelligitur quod dicitur
qȝ licitum est contrahentibus se in pretio decipe
re.vt.l.in cause.§.penul.ff.de minori.⁊ in.l.item si
in pretio.§.quemdmodũ.ff. locati. et sic peri non
poterit quod rescindaẽ dictus contractus aut qȝ
sibi suppleatur iustum pretiũ vel qȝ fructus resti
tuanẽ aut computenẽ in sortẽ item nec in foro cõ
scientie iste contractus erit rescindendus.Credo
tñ qȝ tenebiẽ ledens supplere iustũ pretiũ ⁊ fruct⁹
restituere ꝑ eo pluri vel minori quo res est vendi
ta ex quo in foro conscientie vt dixi non est licituȝ
cõtrahentibus se decipere in pretio citra dimidiã
iusti pretij.Et vt no.Ant.de bu.in.c.in ciuitate.ex
tra de vsuris.⁊ in.c.qȝ pleriq̄.in fin. ante penulti.
colũ.de imu.eccle.Et dicam plenius in secũda pre
sumtione tertij casus principalis.versi. de iure au
tem diuino ⁊c.

Secundo casu principali quãdo
fuit actum inter contrahentes expres
se vel tacite vel presumtiue tẽpore ven
ditionis vel ante de locando dictaȝ rẽ
venditam. et de faciendo pactũ de re
trouendendo vel tẽpore dicte venditiõis fuit cele
bratus contractus locationis et pacti de retrouẽ
dendo.et in pacto locationis venditionis ⁊ pacti
de retrouendendo non interuenit fraus vel simu
latio vl' aliqua lesio seu deceptio in aliquo.Et tũc
etiã hoc casu oẽs dicti cõtractus sunt liciti etiã in
foro cõscientie:nec pactũ de retrouendẽdo coniũ
ctũ cũ venditione ⁊ locatione eiusdẽ rei reddit cõ
tractũ vsurariũ vel illicitũ:si nulla fraus dolus vl'
simulatio aut lesio siue deceptio interuenerit: vt
probatur in.l.ij. C.de pac.inter em.et ven. Et est
casus not.in.l.qui fundũ.ff.de contrahen.em. Et
ita tenet albericus de rosate in.d.l.ij.qui dixit qȝ
ita de facto obtinuit dictam inuestiturã siue loca
tionẽ valere.et hoc notabiliter tenet glo. magna
in terminis in.c.cum q̄stus.extra de vsu. in glossa
magna circa fin.ibi non est tñ vsura.vt si vendo ti
bi fundũ.nec obstat textus in.d.c.ad nostrã.qȝ ibi
propter pactum de retrouendendo tñ non repro
bat cõtractus:sed propter fraudem ⁊ dolum em
toris:vt dixi supra circa princip.quod tñ intellige
ſm ea que dicam in sequẽti casu principali.Quan
do autem dicatur seu intelligatur actum expresse
vel tacite vl' presumtiue tpe vẽditiõis vel añ de pa
cto retrouendẽdo dic qȝ exp̄sse dr actuȝ qñ hȝ pba
ri potest manifeste qȝ ita dixerit expresse voluerit
vẽditor vel emtor.Tacite qñ inter emtorem ⁊ vẽdi
torem est actum de dicto pacto de retrouendẽdo
et nõ coram testibus:quia forte si dixit emtor con
fide in fide qȝ tibi faciam ex interuallo pactuȝ de
retrouẽdẽdo:vel dixit ex nũc promitto tibi retro
uendere:sed nolo quod de hoc fiat mentio in in
strumẽto locationis vel vẽditionis.sicut faciebat
Hierony.de saluaticis vsurarius:qȝ tpe vẽditiõis
sepĳssime nolebat facere pactuȝ expresse de retro
uendendo:ne cõtractus cẽseretur vsurarius:⁊ clã
ꝓmittebat vẽditori ⁊ volebat qȝ venditor de ipo
confiteretur:⁊ cõiter seruabat fidẽ ꝓmissam.Hoc
autem scȝ tacitam fidem fuisse promissum proba
re poterit per confessionem vel per testes vel per
scripturas de manu emtoris vel quia emtor scri
psisset hanc promissionẽ super libris suis:vel quia
etiam ita esset solitus facere sic solitus erat dict⁹
Hiero.ꝑ ea q̄ habẽtur ⁊ notantur.l.ij.si.§.q̄s palã
cum.§.sequenti.⁊ in.§.tacita.⁊ in.l.cum tacitum.
ff.de iure fisc.⁊ in.l.cum tacitum.ff.de proba.⁊ cõ
tra notãtur per Bar.in.l.in fraudem.ff.de his qui
bus vt indignis.licet glo.Jo.and.in contractu.eũ
autem circa medium:ibi.si constat tacite vt ꝑ con
iecturaȝ:de regu.iu.in.vj.intellexerit qȝ tacite cõ
stare dicatur per cõiecturas. nã per cõiecturas in
ducitur potius actus presumtiuus q̄ tacitus: vt
probatur in.c.requisisti.extra de testa. et in. c.illo
vos.in fi.in ver.p̄sumitur de pig.⁊ in.c.ad nrãȝ in
ver.patet.et ibi glo.q̄ exponit.i.presumitur.dȝ em.
et vẽ.et probatur in alĳs iurib⁹ preallegatis. ⁊ ad
hoc facit qȝ statim dicã. ¶ Presumtiue autem di
ceretur actum qñ incõtinenti post venditionẽ fa
cta fuisset locatio cum pacto de retrouendẽdo:vel
qñ post vẽditionem ⁊ locationẽ incõtinẽti fuisset
factum pactũ de retrouẽdẽdo.Ex breuitate enim
spatij p̄sumitur dictũ factum.textus est cum glo.
fi.in fi.et ibi per docto.in.l.si ventri.§. si in bonis
ff.de priuil.credi.⁊ est tex.cum glo.in ver.incõtinẽ
ti.in.c.officij.extra de elec.⁊ notatur ꝑ bar.⁊ doct.
in.l.post cõtractũ.ff.de dona.§.j.versi.item pone
aliquis ⁊ per Cy.in.l.si quis post hac in.ij.q.C.de
bonis p̄script. ⁊ per bald.in.l.ij.C.de edili acti.et
per eundem Bal.in.l.ꝑ diuersas.C.manda.vbi di
cit qȝ cũ fuerit facta ꝓmissio de retrouẽdẽdo in
cõtinẽti p̄sumitur cõuẽtum fuisse prius per.d.l.si
vẽtri.ad qȝ adde qȝ dr in p̄ma p̄sumtiõe circa p̄n.
Qñ autẽ dicaẽ incõtinẽti vel ex interuallo factuȝ
Qñ dicaẽ factũ icõtinẽti.
pactum.dic quod hoc est relinquendum arbitrio
iudicãtis.arg.l.j.ff.de iure delibe.et.c.de causis.ex
tra de offi.deleg .⁊ per glo.fi.in.c.non est.de regu
lari.Ita tenet Angel.in.d.l.si ventri.§.fi.de priui
leg.credi.⁊ Ludouicus de roma.in.l.j.§.j.ff.de ver
bo.oblig.Et qñ est factum pactum de retrouẽdẽ
do eadem die et loco:et coram eisdem testibus p̄
sumitur fuisse factum incõtinenti.ar.a cõiter acci
dẽtibus ſm Bal.qui ita notabiliter tenet in.l.pe
nul.que incipit.in his.§.mulier.ad finẽ.ff.so.ma.
Item quando est factum pactũ de retrouẽdendo
eodem de quo est facta vẽditio presumatur factuȝ
incontinẽti vel etiam de eo cõuẽtum tempore vẽ
ditionis vel ante:quia vna dies nõ est longum in
teruallum:vt probatur in.l.si ex duobus. in prin
ci.ff.de duobus reis.et ita not.Barto.in.d.l.j.§.j.

ff.de verbor obliga.Ex ita vidi al's cõsultum per
plures doctores in materia nrã simulatiõis.Fa
cit ad hoc optime qȝ no.Bal.in.l.j.in fi.C.de ope.
liber. vbi dicit q̄ sit codẽ die ⁊ loco p̄sumiẽ esse fa
ctũ codẽ cõtextu.⁊ vide qȝ no.Inno.⁊ doc.in.c.cõ
siderauimus.extra de elec.⁊ vide Oldra.consilio.
cclij.⁊ hoc maxime verũ si nõ esset appositavel de
scripta hora contractus in instrumẽto neq̄ in in
strumento pacti de retrouẽdẽdo.sicut cõmuniter
nõ apponitur nec de iure regulariter tabellio ap
ponere tenetur iuxta not.per Cyn. in .l. optimã.
in.v.q.C.de cõtrahen.⁊ cõmit.stipula.⁊ per Bald.
in.l.in prescriptione.in.iij.colum.C.de edic.diui
adria.tol.⁊ in l.tollen.⁊ in.l.cum ponas.C.de in
ter.mat.⁊.l.imperator.ff.de statu ho.⁊ ꝑ Joann.
and.in addi.Specula.in tit. de instrumẽto.edi.§.
dicto.ver.si post inditionem.⁊ in additione q̄ in
cipit.Hora die.⁊ ꝑ glo.notabilem.in.l.si ex pluri
bus.§.fi.cum ibi notaris.ff.de solu.nam lȝ instru
mentũ vẽditionis p̄sumaẽ precessisse ⁊ instrumen
tũ pacti d'retrouẽdẽdo subsecutũ.qȝ iste ordo natu
re est.vt notat Baldus in.j.cõstitutione codicis.§
hoc igitur.in.ij.col.in.vij.notabili. tñ presumiẽ di
ctũ scdȝ instrumẽtũ pacti de retrouẽdẽdo fuisse ea
dẽ hora cõfectũ.qȝ ita cõiter fieri solet. arg. l.j.C.
de arbi.cũ ibi no.ꝑ glo.⁊ doc.⁊ ꝑ glo.penul.in.l.cũ
dorẽ.C.de iure do.Itẽ presumtiue itelligereẽ actũ
tpe vẽditionis vel añ de retrouẽdẽdo qñ subesset
p̄sumtio q̄ ipse venditor verisimiliter non voluis
set vẽdere nisi cũ isto pacto de retrouendendo: vt
dicam in sequẽti casu principali in.j.⁊.xij.presum
tione.

Tertio casu principali quãdo
in dicto ꝯtractu fraus vel dol⁹ vel
simulatio vere vel ficte vel tacite vl'
presumtiue interuenerit quod qñ
fit statim diceẽ et est deceptio siue
lesio in vẽditiõe locatiõe et pacto
de retrouẽdẽdo.⁊ tũc sine dubio tales cõtractus
sunt nõ mõ illiciti:sȝ etiã simulati ⁊ vsurarĳ.tuȝ ꝑ
pter dolũ ⁊ fraudẽ ⁊ simulationẽ. tũ etiã propter
ipsam deceptionẽ seu lesionẽ.vt ꝓbaẽ expresse per
textum.in.c.ad nostrã.ibi cum re vera.⁊ ibi quan
doq̄ a septennio.⁊ ibi.qȝ igiẽ dolus ⁊ fraus.extra
de emtio.⁊ vendi.⁊ in.c.illo vos.ibi nõ esse purevẽ
ditas:sed pignori obligatas.⁊ ibi ꝑ .xxij. lib.obli
ga.coniũcto ibi.et ibi.quod vltra summam rece
ptã ho.sol.deberet persolui.extra de pig.Et dicen
dum est etiam de iure diuino:⁊ sic in foro consciẽ
tie de quo iure seu foro nullus debet decipi seu le
di.vt probatur in.c.j.⁊ dicã in secunda presumtio
ne.Et dicitur fraus vel dolus vel simulatio vere
interuenisse quando actum fuisset inter partes:
quod licet instrm loqueretur de vẽditione nihilo
minus intelligeretur esse pignus.Sed emtor vo
luit qñ mutuauit pecuniam qȝ recipiens mutuo
pignoraret sibi fundum vel domũ. Et q̄ fieret in
strm qualiter vendebat sibi ad hoc emtor possit
lucrari fructus:⁊ ne ꝑ canonem contra vsurarios
edictum posset in posteꝝ cõueniri:vt hoc ꝓbatur
in.d.c.ad nrãm.ibi.Cum.h.laicus ab.M.mutuũ
accipe voluisset:ne ꝑ canonem contra vsurarios
editũ posset in posterũ cõueniri domos.i.olinas
recipit ab eodem titulo emtionis cum re vera cõ
tractus vsurarius agceretur:et ibi.qȝ igiẽ fraus et
dolus.extra de emtiõe ⁊ vẽdi. Et ista ꝓbari pore
rũt nõ solũ ꝑ cõfessionem ptiũ:sed etiam per alia
instrã ⁊ ꝑ testes.Et q̄ ꝑ instrã et ꝑ testes probari
possit simulatio contractus:sentit gloss.in aut.de
fide instru.§.si vero aliquid.el.vj.⁊ tenet Cy.in.l.
optimam.in.iij.oppo.C.de contrahen. et cõmit.
stipula.⁊ Bar.⁊ doct.in.l.gñaliter. C.de nõ nume.
pecu.⁊ Joan.de imo.in.d.c.ad nostrã.de emtio.et
vẽd.Item dr fraus:dolus vel simulatio interue
nisse ficte qñ lex vel statutũ ita fingeret vt puta si
quis diceret:si quis fecerit talem contractum fin
gatur vsurarius vel simulatus.facit ad hoc gloss.
in.l.vnica.§.accedat:in verb. p̄sumatur.C. de rei
vxo.actio.Et qȝ notatur ꝑ glo.⁊ doc.in.l. non est
verosimile.ff.qȝ metus causa.⁊ in.c.is qui fideȝ.ex
tra de spon.Item dr fraus vel simulatio interue
nisse tacite qñ tacite actũ est inter cõtrahẽtes:qȝ
licet instrm fieret de vẽditione:tñ inveritate esset
pignus:vel ecõtrario:lȝ presvellẽt q̄ esset pignus
nihilominus diceret in instro q̄ esset vẽditio :qȝ
qñ fit dixi supra in scdo casu ꝑrime.p̄cedẽti.Itẽ dr
fraus:dolus vel simulatio interuenisse in ꝯtractu
p̄sumtiue qñ nõ cõstat q̄ sit actuȝ exp̄sse vere vel fi
cte vel tacite inter ptes q̄ cõtractus vẽditionis ce
lebreẽ cuȝ in veritate esset pignus. Sed presumiẽ
ex pluribus presumtionibus ⁊c.

¶ Sequitur prima presumtio.

Et pria p̄sumtio est quãdo
lex p̄sumit q̄ cõtrahẽtes nõ ha
buerũt alȝ emẽdi vl' vẽd di.qȝ est
qñ tpe vẽditiõis vel añ fuit dictũ
vel tractatũ q̄ nõ esset vẽditio .sȝ
pignus.nã tũc vẽditio statiȝ secu
ta p̄sumiẽ simulata.Itẽ si vẽditio
fiat ex interuallo.Sȝ vẽdẽs prius dixerat q̄ ⁊ pre
status fuerat q̄ nõ intẽdebat q̄ esset vẽditio:et si
cõtigeret ipȝ in futurũ vẽdere intẽdebat q̄ esset pi
gnus.Ita singulariter dicit Bar.ſm Jaco.bu.in.l
pacta nouissima.C.de pact.⁊ ibi ꝑ Bart. ⁊ doct.et
notat Bar.Ange.⁊ doc.in.l.itẽ qȝ.§. itẽ iuliano.ff.
de pac.⁊ Bar.et Joan.de imo.in.l.tytia.§.ideȝ re
spõdit.el.j.ff.de verbo.obl.et Ange.in.l.j.in.iij.co
lum.in fi.versi.in gloss.ibi ex his que precesserunt
ff.de iudi.⁊ Bal.in.l.multũ.in.ij.colũ.C.si quis al
teri vel sibi:et ad hoc vide gloss.in.l.interpositas.
in versi.qualitas.C.de transac.Si aũt predicta pro
testatio non processit:et contractus apparet cele
bratus in forma vẽditionis licet sit factus tracta
tus de celebrando aliter siue in alia forma : per
hoc nõ probaretur cõtractus simulatus vel frau
dulentus qñ (vt dixi) cõtractus venditionis cele
bratus fuit ex interuallo post dictum tractatum
pro hoc.l.cum in plures.§.locator horrei. ff.loca
ti.ſm Ange.qui ita not.in.l.si quis cũ aliter.ff.de
verbo.oblig.Et subdit q̄ si verba cõtractus essent
ita ambigua quod possent trahi ad mltos sensus
interp̄tanda sunt ſm tractatũ q̄tuncunq̄ p̄ceden
tem alle.ad hoc Inno.in.c.innotuit.extra de arb.
quod est valde notãduȝ.⁊ ita tenet Ludo.de ro.in
d.l.si q̄s cum aliter.in.xiiij.colũ.in fi. quia allegat
glossam ordinariam.in.l.j.in gloss.j.ad fin.ff.de in
di.⁊ gloss.in.l.elegãter.in versicu.puto. ff.de cõdi.
indebi.et.l.heredes palam.§.sed si notam. ff. de
testa.Item presumitur q̄ cõtrahẽtes non habue
rũt animum vere vendẽdi ⁊ emẽdi qñ debitor pe
tebat mutuum:⁊ creditor dixit: nolo mutuare:sȝ
te emere volo cuȝ pacto de retrouendendo ad cer
tum tempus ſm Hostieñ.et Antoni.de butr.in.c.
nostram. de em.et vendi. Et de. hoc est casus ſm
intellectum Odof.in.l.emtione. C. plus vale. qȝ
agitur.vt refert:et tenet ibi Baldus in princi.qui
dicit quod hoc est non dignum. Et idem voluit

Guil. de mõte laudu. in cle. ex grandi: de vsu. ⁊ cum
sequitur ibi in. q. ẟ. ceterum do. Francis. zabarel.
Et idem tenet Ludo. pontanus in suo singulari
qđ incipit. Quero an pacta de retrouendendo vbi
dicit ꝙ vbicunqꝫ cõtractum factum cum pacto de
retrouendendo precessit tractatus mutui semper
presumitur vsurarius. Et ideo debet nullus decla
rari fructus restitui ⁊ allegat dictũ singulare Odo
fre. relatum p Bald. in. d. l. emtione. ⁊ dic quod ita
etiam consuluit. Et idem tenet etiam Joann. de
imo. in. d. c. ad nostrã. qui subdit ꝙ hoc ideo presu
mitur quia originalis causa fuit mutui petiti. Idẽ
qñ pbaretur quod debitor querebat pecuniã acci
pere mutuo super tali possessione ⁊ postea reperi
tur ipsuꝫ fecisse venditionẽ de illa possessione quã
querebat. Nam tunc presumitur color quesitus de
cõtractu ad cõtrarium sicut ⁊ alibi de persona ad
personam. vt. ff. ad velleia. l. mulier. §. si cum esset.
Ita dicit do. Pau. de. cast. in cõsili. cccxxviij. in prin
ci. et allegat. no. per Hostien. in. c. ad nostram. Item
nõ presumitur animus vendendi et emendi quã
do fuit actum inter partes a prin. qđ dictus em
tor cogeretur vel obligatus esset ad locandum ip
sam rem venditam ipsi vẽditori cum pacto de re
trouẽdẽdo et quod aliter dictus vẽditor non esset
vẽditurus: vel q: in instrumẽto vẽditionis dr cum
pacto de retrouẽdẽdo siue ꝙ ipse vẽditor nõ esset
vẽditurus hec tñ verba nũꝙ tu apponas instru
mẽto vẽditionis q: declarãt instrumẽtum esse si
mulatum vnde si rigore dicti pacti etiaꝫ incõtinẽ
ti post ipsam vẽditionem vel eadem hora vel die
fuerit facta dicta locatio dicto vẽditori re dicta p
ipsum vendita cũ pacto de retrouẽdẽdo in codeꝫ
instrumẽto locationis cõtento vel etiã in alio in
strumẽto fuisset appositũ pactum de retrouẽdẽdo
presumeretur ꝙ vẽditor nõ habuisset animũ ven
dendi. facit ad hoc qđ dixi in pcedenti casu princi
pali circa finẽ: hec tñ presumtio tolleretur si cõsta
re posset expresse de cõtrario videlicet ꝙ venditor
habuit animũ vẽdẽdi ⁊ emtor emẽdi maxime per
cõfessionẽ partis: q: psumtio non cadit sup certo
sed sup incerto tñ. vt p glo. in. l. vnica. §. accedat.
in verbo psumat. C. de rei vxo. act. ⁊ in. l. siue possi
detis. C. de pba. ⁊ sic in certis nõ certus locus est
cõiecture. l. cõtinuus. §. cũ ita. ff. de ver. ob. l. pedi
culis. §. argẽto. ff. de auro ⁊ argẽ. le. et in. l. ille aut
ille. §. cũ in verbis. ff. de leg. iij. cuꝫ si. Et q: dicta p
sumtio nõ iuris ⁊ de iuris ⁊ de iure sed iuris tñ.
vt not. do. Laurẽ. de rodulphis in suo tracta. de
vsu. quẽ scripsit sup. c. cõsuluit extra de vsu. in. ix. q.
⁊ lꝫ esset psumtio iuris ⁊ de iure ita ꝙ non posset
admitti pbatio in ɔtrariũ p. c. is q̃ fidẽ. cũ ibi no.
de spõsalibus. ⁊ p no. in aut. sed iã necesse. C. de do
na. ante nu. ⁊ in corpe vñ sumit. Et vt videt senti
re Joan. calde. de bononia in quadam sua dispu
tatione seu questione q̃ incipit. Usurarius qđ non
teneo: q: contra psumtionem iuris a iure intro
ductam semper admittit probatio in cõtrariũ ni
si ius statuat. qđ non admittat vt est gloss. nota. l.
iiij. d. c. fraternitatẽ. in glo. fi. Et est glo. quinqua
gesima. di. ferrum. in glo. fi. ad fi. Et no. p doc. in.
c. is q̃ fidem. Sed in hoc nõ reperit ꝙ ius statuat
contrariũ ꝙ nihilominus cõtra dictã presumtio
nem iuris ⁊ de iure admitteret presumtio in con
trarium per cõfessionẽ partis vt no. glo. in aut. de
equali. do. §. illud quoqꝫ. col. vij. ⁊ est glo. l. in cõtra
ctibus. in prin. in vbo nullo mõ. C. de nõ nu. pecu.
Et no. Ang. ⁊ do. Pau. de ca. in. l. inter stipulãtem
§. si stichũ. in fi. prime col. ff. de ver. obli. ⁊ not. per
doc. in. d. aut. sed iam necesse. ⁊ in. d. c. is qui fideꝫ.

⁊ ita sentit gloss. in. c. ad nostrã. in verbo pater. de
em. ⁊ vendi. ⁊ ibi Anto. de bu. qui dicit quod si con
stat ꝙ sit vẽditio: et sic vẽditor habuerit animum
vendendi tenebit talis cõtractus ⁊ emtor lucrabi
tur fructus ⁊ hoc tenet Jo. de Jmol. sequẽdo do.
Anto. in. d. c. ad nostrã. in ver. in eadẽ glo. in fin. et
istud est verissimũ quod bene no. in practica vt cau
te pcures qđ saltem venditor profiteat qđ habue
rit animũ vendẽdi maxime respondẽdo positioni
bus emtoris si hoc verum est: q: per talem confes
sionem vel aliam sufficientem probationeꝫ appa
rebit ⁊ iudicabit ꝙ dictus cõtractus nõ fuerit di
no simulatus neqꝫ pigneratitius neqꝫ vsurarius
sꝫ verus qđ singulariter not. ⁊ tene menti vt scias
defendere emtorẽ. Et eadem ratione põt dici ecõ
tra qñ instrumentum loquitur de vera venditio
ne ⁊ in veritate fuit simulata. Nam cautela est pro
venditore vt curet probare si potest quod ipse nõ
habuerit animum vendẽdi nec emtor emendi.
¶ Nã si probabit vel cõfiteant partes q̃ neuter
habuerit animuꝫ vere cõtrahẽdi videlicet emtor
emendi nec vẽditor vendẽdi tũc indistincte ptꝫ ꝙ
iste cõtractus sit simulatus vel vsurarius nõ soluꝫ
in foro cõsciẽtie sed etiã in foro canonico et iudi
ciali. q: cõstare dr expresse de simulatiõe saltẽ re ip
se. facit ad hoc. l. j. ⁊ per totũ. C. plus valere quod
agi. vt dixi plenius in. iiij. casu pricipali vbi est vi
dẽdũ. Sed si pbatio vel cõfessio fieret solũmõ qđ
vnus tñ contrahentiũ habuerit animũ vere ven
dendi: sed emtor habuit animum rẽ emendi vel
econtra. tunc quid iuris sit. dic vt dicam in dicto.
iiij. casu principali vbi hoc prolixius examinatur.

Secunda presumtio est quãdo
interuenit lesio in vẽditiõe prima: q:
res vẽdita valebat cẽtũ ⁊ fuit vendita
plus vel minus ppe dimidiã iusti ptĳ
ꝙ qñ sit dic vt habet p glo. ⁊ doc. in. l.
ij. C. de rescidẽ. vẽdi. ⁊ in. c. cũ cãꝫ. extra de emti. et
ven. ⁊ in. c. cũ causam el. ij. extra de resti. ⁊ lꝫ ex sola
paruitate ptĳ nõ presumat dolus sufficiens ad res
cindendũ cõtractuꝫ vt est casus in. l. dolus. ⁊ in. l.
ad rescin. C. de rescin. vendi. ⁊ sic nõ presumit con
tractus simulatus. vt no. Angel. in. l. in terpositas
in fi. C. de transac. tñ hoc cõiunctum cũ aliĳs indu
cit presumtionẽ doli vt est glo. no. in. d. l. dolus. in
verbo pretij. que allegat. l. cum hi. §. modus. ff. de
transac. vbi hoc optime pbat. si enim esset lesio in
paruitate pretij non contingẽte dimidiam iusti p
tij tunc de iure ciuili esset licitum. nec nulla mala
presumtio induceretur per hoc cõtra ipsum em
torem nec deberet suppleri iustũ ptiũ. q: licitũ est
cõtrahẽtibus se in pretio decipere. vt. l. in cause. §.
pe. ff. de mino. vbi text. sic dicit in pretio emtionis
et venditionis naturaliter licere contrahentibus
se circumscribere. et est textus notabilis in. l. item
si in pretio. §. quemadmodum. ff. loca. vbi sic dici
tur ad literam quemadmodum in emendo vẽn
dendo naturaliter concessum est quod plus sit mi
noris emere. et quod minoris sit pluris vẽdere et
inuicem sese circũscribere in locationib' ⁊ condu
ctionibus quoqꝫ iuris est. ¶ Itẽ esset licitũ de iu
re canonico. vt no. gloss. fin. in verbo deceptione
in. c. cum dilecti. extra de emtione ⁊ vendi. ⁊ gloss.
fin. in. c. cum causam. el. ij. extra de rest. gloss in ver
bo iuenerũt in. c. p tuas. extra de dona. ⁊ glo. in. c.
in ciuitate: extra de vsu. Et ibi hoc. tenet do. Ant.
de bu. Et habetur per Bal. in. d. l. in cause. §. pen.
ff. de mino. Et per Albe. de rosate in. l. ij. C. de re
scin. vendi. et sic in foro ciuili vel canonico non

Hoc dictũ est singula
re et ideo notandũ

põt dici ex paruitate pretij tantũ que nõ cõtingat
dimidiã iusti pretij qđ sit aliqua psumtio doli frau
dis vel simulationis nec etiã põt agi cũ effectu ad
rescindendũ cõtractũ vel ad supplendũ istud pre
tiũ etiã si emens sciẽter emerit rem pro minori p
tio et venditor nõ putet eã esse maioris pretij. vt
est gloss. not. in. d. l. itẽ si in pretio. §. quemadmo
dum in gloss. fina. ff. locati. ac etiam si concurrat
cum dicto pacto de retrouendendo quia pactum
de retrouendendo cum sola paruitate vel maio
ritate pretij maxime non contingente dimidiam
iusti pretij non facit presumere contractum esse
simulatum vel vsurarium nisi alie sint coniectu
re. q: non reperit textus q̃ hoc dicat: sꝫ qđ ex sola
paruitate pretij in vno tñ contractu interueniẽ
te cũ pacto de retrouẽdendo psumat contractus
simulatus vel vsurarius nec etiã hoc dicit. c. ad no
strã de em. ⁊ vendi. q: ibi fuit actũ qđ post certum
tẽpus possit retroemere ⁊ nõ ante. ex quo induci
tur vna alia mala presumtio cõtra ipsum primũ
emtorem vt dicã. j. in prima presumtione que nõ
subest qñ est pactũ qđ qñcunqꝫ possit retroemere
vel vsqꝫ ad certum tempus: vt probat in. l. ij. C. d.
pac. inter em. ⁊ ven. ibi pretiũ qñcũqꝫ vel intra cer
ta tpa obtulissent. Nec obst. glo. j. c. cõquestus ex
tra de vsuris: q: ibi verbũ pretio abundat vt dicã
in. v. casu principali vbi videas. Nisi dolus dedis
set causam contractui: q: dolus inductus fuisset.
Nam contractus venditionis cum sit bone fidei
vt insti. de actio. §. actionum. ⁊ not. in. c. cũ venera
bilis. extra de exceptio. ex quo dolus dedisset sibi
causam ipso iure contractus non teneret. vt ẽ tex.
in. l. eleganter in' prin. ff. de dolo. ⁊ ar. xij. q. ij. quis
quis eps. in fi. ⁊ extra de rerum permu. c. cum vni
uersorum et not. glo. fi. in prin. in. c. cuꝫ dilecti. de
emtio. ⁊ vendi. vel nisi dolus incideret in contra
ctum: q: venditurus erat sed p dolũ emtoris fuit
inductus ad minus vendendum: Nam tunc licet
contractus teneret ⁊ nõ posset rescindi tamẽ pos
set agi ad supplementũ residui iusti pretij vt est ca
sus in. l. iulianus. §. si venditor. et. §. per cõtrariũ.
ff. de actio. emti. ⁊ no. glo. fi. in. d. §. quẽadmoduꝫ.
ff. lo. ⁊ glo. in verbo licere. l. fi. in. d. l. in cause. §. pe.
ff. de mino. ⁊ glo. fina. in verbo deceptione. in. d. c.
cum dilecti. de em. ⁊ ven. et in glo. in. l. cõtractus.
C. ex quibus cau. maio. vel nisi taxatũ vel limita
tum esset pretium a lege vel a statuto quo casu nõ
liceret de iure ciuili vel canonico aliquid vltra ac
cipere: quia lex vel statutũ seruari debet q̃uis etiã
esset lex dura. vt. l. prospexit. ff. qui ⁊ a quib' cũ simi
libus. nec etiam liceret in foro cõsciẽtie. q: vbicũ
qꝫ lex vel canõ prouidet super certo disponẽdo sꝫ
aliquã rationẽ obtinet in foro iudiciali rationabi
liter obtinet in foro cõsciẽtie fm beatũ Thomã
vt refert ⁊ tenet Florian' in. l. ex parte heres. §. ser
uo liberta. ff. fami. ercis. ⁊ no. Bald. in. aut. ingressi
in. ix. col. C. de sacrosan. eccle. ⁊ Jo. de anania in. c.
j. circa finẽ extra de testa. ac etiam q: faciens cõtra
conscientiã preceptiuel prohibitionis peccat mor
taliter vt est glo. xxviij. q. in. c. omnes. §. ex his. in
glo. j. vel nisi venditor vel emtor lesus esset minor
vel ecclesia. quia tunc etiam re ipsa fine aliquo do
lo principali vel incidenti alterius contrahentis
esset lesus indistincte posset restitui etiam pro le
ui dãno ⁊ non pro modico. vt. l. scio. ff. de in integ.
resti. ⁊ ita not. glo. in verbo licere. in. d. l. in cause.
§. pen. ff. de. mino. vel etiam nisi emtor decipiens
esset clericus vel prelatus siue ecclesiasti. licet de
ceptus nõ esset minor. quia ecclesia nemini debet
parare laqueũ. xxvij. q. j. de iudeis. et. ita nor. Ant.

de bu. in. c. cõtinebatur. in prima colũ. extra de his
que fiunt a prela. sine consensu capituli. et in. c. in
ciuitate. extra de vsuris qui allegat ad hoc glo. in
verbo plus. x. q. ij. hoc ius porrectum. et in. c. tuaꝫ
extra de penis. et not. Bald. in aut. ad hoc in pe
nul. colum. circa principium versi. insuper queri
tur. de vsuris. et vide Archidi. xvj. q. j. Si cupis esse
et ita etiam tenet beatus Bernardinus in suo li
bello de cotractibus ⁊ vsuris in. xxxj. articulo. ij. c.
qui dicit. Si in venditione plus offertur ꝙ res va
leat ecclesia recipere non debet sed tantum iustũ
pretium. ⁊ allegat predictam glossam. j. c. hoc ius
porrectũ. et Archidiacon' ibi et Bal. in. d. l. in. cau
se. §. penul. de mino. et quia ecclesia in suis cõtra
cribus non debet fraudem aliquam adhibere. vt
in. c. per tuas. extra de dona. ⁊ pro hoc allego tex.
in. c. j. §. j. in ti. de aliena. fe. in vsib' feudo. vbi pul
chre tex. sic dicit ecclesia cultrix iustitie et auctrix
non patitur aliquid contra iustitiam in se ferre
vel mouere. priuatus vero obuiat sepe iustitie qđ
bene nota. quia ⁊ prelati qui sepĳssime contrariũ
faciunt sub pretextu qđ semp melior cõditio eccle
sie fieri debeat. De iure aũt diuino ⁊ sic in foro cõ
scientie credo qđ nõ sit licitum contrahẽtibus se
decipere etiã circa dimidiã iusti pretij: et etiã in ca
su vbi nõ daretur restitutio et cõtrahentes essent
laici per id qđ habet in. l. ⁊ in euãgelio quo quisqꝫ
iubet alĳ facere qđ sibi vult fieri ⁊ prohibet alĳ in
ferre quod sibi nollet fieri vt est text. in. d. c. huma
nũ genus. vt dixi. §. circa principiũ. Sed certuꝫ est
qđ vnusquisqꝫ vellet qđ sibi venderetur iusto equo
et cõi pretio et nullus vellet in pretio decipi etiaꝫ
citra dimidiã iusti pretij. q: nemo presumit iacta
re suũ. l. cuꝫ de indebito. in principio. ff. de proba.
cũ similib'. Ergo vnusquisqꝫ debet velle vendere
iusto et cõi pretio et neminem decipere ⁊ maxime
cum mendacĳs et periurĳs vt dicit beatus Augu
stinus ⁊ habetur. lxxx. dist. c. quoniam. et Casiodo
rus vt habet ea. dist. c. quid est aliud vbi scribitur
in hec verba. Negotiatores ergo illi abolabiles
existimantur qui iustitiam dei minime considerã
tes per immoderatuꝫ pecunie ambitum polluũt
mentes suas periurĳs ornando magis ꝙ pretio
tales deĳcit dominus de templo dicens nolite fa
cere domum patris mei domum negotiationis.
Et ad hoc vide glo. notabilem in. l. semper in con
uentionibus. ff. de re. iur. que dicit quod licet lex
dicat qđ sit licitum contrahentibus se decipe nõ
tamen conuenit bono viro sed in foro conscientie
quilibet debet esse bonus vir ergo ⁊c. Et ita tenet
Bald. per illam glo. quam dicit esse singularem in
c. cum causam. el. ij. in fin. extra de resti. et ita tenet
Anto. de bu. licet nihil alleget in. c. in ciuitate. ver.
venio ad glo. extra de vsuris de quo vide etiaꝫ per
eundem in. c. quia plerĳqꝫ in fi. antepe. col. ver. qñ
tus casus. extra de immuni. ecclesia. et ibi per do
cto. et dixi supra in fine primi casus principalis.
Sed que potest esse ratio quod in foro ciuili vl' ca
nonico licitum est contrahentibus se decipere in
pretio et sic licitum est carius vendere et vili' eme
re vsqꝫ ad dimidiam iusti pretij exclusiue: et non sic
in foro conscientie. Respondeo secundum beatuꝫ
Thomam secunda secunde. q. lxxvij. articulo pri
mo. versicu. ad primum ergo dicendum quod lex
humana populo datur in quo sunt multi a virtu
te deficientes nõ autem datur solis virtuosis. Et
ideo lex humana non potest prohibere quicquid
est contra virtutẽ. sed eis sufficit vt prohibeat ea q̃
destruunt humanam coniunctionẽ. alia vero ha
beat quasi licita non quia ea approbet sed quia

nõ punit. Sic ergo habet quasi licitũ penã non in
ducens si absq3 fraude venditorẽ suũ supuendat
aut emtor illius emat nisi sit nimius excessus. q2
tunc lex humana cogit ad restituendũ puta si ali-
quis sit deceptus vltra vel citra dimidiã iusti p̃tij
Sed lex diuina que non solũ datur populo sed oĩ
bus virtuosis nihil impunitũ relinquit qd̃ sit vir-
tuti cõtrariũ. Unde s̃m diuinã legẽ illicitũ reputa
tur si in emtione z venditione nõ sit equalitas iu-
stitie obseruata z tenet ille q̃ plus habet recõpẽsa
re ei qui damnificatus est si sit notabile damnu3:
quod ideo dico q2 iustũ pretiũ qñq3 nõ est pũctua-
liter determinatũ sed magis i quadã existimatiõe
consistit ita qd̃ modica additio vel diminutio nõ
videt tollere equalitatẽ iustitie. z hoc videtur seq̃
et tenet btũs bernardinus in dicto libello de cõ-
tractib' et vsuris in sermone.xxxv.ar.j.c.ij.et ad h
vltimũ adde que dicã.j.in ver.verũ q2 dictũ est ibi
et si nõ posset precise dici. ¶ Sed dubiu3 est circa
predicta quid si ista duo cõcurrant. Primũ.s.quod
vnus cõtrahens nõ decipit aliũ. Q2 quilibet scie-
bat et itelligebat valorẽ rei vẽdite scdm qd̃ nullus
eo2 erat in necessitate cõtrahendi ppter aliquam
magnã egestatẽ seu quãcũq3 aliam magnã necessi
tatem. z nihilominus res fuit vendita vel insolu-
tũ data vel aliter alienata plus vel min' iusto pre
tio. an hoc sit licitum in foro conscientie. videt qd̃
non per.d.c.humanũ genus.j.di. sed vt mihi rela
tũ est beatus Bernardinus dicebat qd̃ sic. Ego p-
bo ex coniunctione duarũ regularũ primo.s.p re-
gulam.l.nemo videtur.ff.de reg.iur.in pe.charta.
vbi sic dicit text. Nemo videtur fraudare eos qui
sciunt z consentiunt ad hoc.l.cũ donationis.C.de
transac.vbi dicitur q2 dolus nõ infert.z.c.scienti.
de reg.iur.in.vj.vbi d2 scienti z cõsentiẽti nõ fit in-
iuria neq3 dolus. vt probat in.l.j.in fin.ff.de act.
em.z.l.j.intelligatur z.l.q2.§.peñ. z fin. ff. de edil.
edic.et in.l.domum.ff.de contrahen.em.et hoc te
net glo.in.l.venditor.C.de rescin. vend. que dicit
quod vbi est consensus cum conscientia vbi cessat
dolus. z vide qd̃ dicam in.vij.presumtione. Secũ-
do per aliam regulam.l.donare videtur.ff.de reg.
iur.et.ff.de dona.vbi dicitur donare videtur quod
nullo iure cogente conceditur z hoc videtur tene
re Anto.de but.in.c.q2 pleriq3.in fin. vbi est casus
extra de immu.eccle.vbi dicit qd̃ quis nõ tenet ad
restitutionẽ etiã in foro cõscientie qñ vendens vel
alienãs lesus est sagacissima psona ita qd̃ verosile
sit qd̃ i plus nõ apptiauerit rẽ z residuu3 voluerit
habere pro derelicto. Aliq̃ addunt et tertiũ.s.qd̃ il
le qui dicitur lesus in pretio non fuerit ductus le-
uitate mentis aperta siue presumta ad sic contra
hendum. Exemplum pone in iuuenibus qui leui
tate sepissime ducuntur.xxxiij.di. quorunda3 ibi
merito iuuenilis dicitur qui iuuenilib' desiderijs
occupatur z facit lex si.§.filij autem. ibi.iuueniles
C.de bo.que lib.nam licet talis non ignoret verũ
valorem rei sue. Nec sit in necessitate constitutus
tamen in foro conscientie non est tutum qd̃ daret
vel acciperet rem pro pluri vel minori pretio q̃ cõ
muniter valeret: quia leuitas illa sapit quandam
ignorantiam et etiam quandam necessitatem in
ducit ita faciendi.vt probatur in.d.c.quorundã.et
in.d.§.filij autem. Sed vidi tractatũ siue libellu3
sancti Bernardini senensis de contractibus z vsu
ris in sermone.xxxiij.arti.ij.in.iij. particula.c. vij.
qui videtur idẽ in effectu licet breuioribus verbis
dicere.s.qd̃ in foro conscientie quis tenetur ad re-
stitutionẽ etiã si in cõtrahendo sit minor decept'
infra dimidiã iusti pretij.si procedit lesio in vno vl'
pluribus isto2.iiij.verbigratia. Si p cedit ex igno
rantia aut mentis leuitate aperta siue p̃sumt aut
ex quacũq3 alia magna necessitate ex quib' cõpre-
hendi potest qd̃ talis cõtract' nõ pcedit ex mera
grata et gratuita volũtate. et ideo talis lesio q̃ cõ
sistit in minus emendo aut plus vendẽdo nõ solũ
ↄtra iustitiã est sed etiã ↄ charitatẽ z cõtra natura
lẽ hois pietatẽ licet vtriusq3 partis voluntate z cõ
sensu vel tractatu pcedere videatur. Et q̃uis bea
tus Bernardinus quatuor predicta esse dixerit ex
quib' mera et libera volũtas nõ presumit.s.igno-
rantia leuitas egestas necessitas. Tñ ego.s.iij. esse
dixi. Egestatẽ sub necessitate tanq3 speciẽ sub gene
re coniungens. Ego etiã addo z quartũ.s.et cõtra
hens non inducatur ad contrahendũ.s. pluri vel
minori ppter nimiã affectionẽ vel commoditatẽ
exemplũ vnus habet affectionẽ in aliqua re parti
culari vt in auibus vel libris vel similibus vt sepe
contingit vel q2 res fuit maioru3 suorum.vt.l.si in
emtione.ff. de mino.l.libertus qui soluendo non
erat.ff.de bonis liberto2. et.l.j.§.sed si rem.ff.ne
quid in fraudem patro.sed alia de causa vt.j.dicã.
in.xvj.presumtione exemplum de commoditate.
vnus vult facere viridiarium vel ampliare domũ
Uel vnus habet vnam possessionem et in medio
vel in finibus vicinus habet aliquos campos vel
domunculã qui sibi nõ necessarij sed cõmodi pro-
pter vicinitatẽ. Sepe enim confines.vt.s.iustam
estimationẽ interest nostra acquirere.vt est tex.in
l.si cui fundus.ff.de leg.ij. Nam his casibus licet de
iure ciuili vel canonico esset licitu3 plus vendere
vel aliter alienare ppter affectionem vel cõmodi
tatẽ emẽtis siue accipientis tñ in foro conscientie
credo qd̃ nõ sit licitũ q2 non diligo pro3 imũ sicut
debeo.vt pbatur in.d.j.dist. z quia illa affectio vel
cõmoditas nõ permittit illũ qui eã habet in vera
libertate cõsistere.sed potius inducit quandã ne-
cessitatẽ. Multi enĩ ppter affectionẽ z cõmodita-
tem magis impellũtur ad emẽdũ pro pluri quasi
alia necessitate astricti esset. Subest alia ratio nã
si interest mea ppter cõmoditatẽ vicinus nõ de-
bet mihi vendere illã cõmoditatẽ vel oportunita
tẽ q̃ est mea nõ sua sicut dicit in vsurario mutuãte
q̃ nõ debet recipere aliquid vltra sortẽ pro re mu
tuata q̃ est effecta illi' cui mutuata ẽ. z si aliq̃d sol
uent vltra esset vsura q2 solueret de re sua qd̃ esse
nõ d3 qd̃ no.cõtra multos. z in hac sententia fuit
beat' Bernardin' in dicto suo opere de cõtracti
bus z vsu.in sermone.xxxvj.articulo.j.et.c.ij.ad fi.
q̃ allegat ad h Scotũ.l.iiij.quindecima. di.q.ij.et
allegat etiã beatũ Thomã l.ij.q.ij.articulo.j.vbi
dicit qd̃ si emtor multũ iuuatur ex re quã emit et
ille qui vendit non damnificatur vltra communẽ
valorem illius rei non debet vendere eã vtilitatẽ
emtori: quia non est sua. sed emtoris licet possit
ei vendere damnum quod venditor patitur ven-
dendo illam rẽ vltra communem existimatione3
Subdit tamen qd̃ ille qui multum iuuatur ex re
quã emit potest sponte z sua mera libertate aliq̃d
vltra cõe pretiu3 supererogare qd̃ ad honestatem
pertinet q̃ spontaneam et meram libertatem in
dubio subesse nõ presumo si aliquid de predictis
quatuor concurrit. Ad quod adde quod dicam in
sequenti presumtione quod est bene notandum
quia multi in ciuitate Uerone contrarium faciũt
et maxime qñ quis vult emere fundum sibi com
modũ propter vicinitatẽ dñs vult triplu3 aut qua
druplum plus eo quod valet: et etiam qñ emphi-
teote vel liuellarij volunt a dñis acquirere iura di
recta. z sic se liberare ab onere liuellario. q2 vbi cõ

muniter soluuntur quatuor duc.pro.lib.dñi vo-
lũt.vij.aliqñ.viij.aliqñ.x.z aliqñ vltra. Et male in
foro conscientie in quo tenentur vendẽtes ad re
stitutionem illius pluris in quo damnificati nõ
sunt. ¶ Uerum q2 dictum est qd̃ nõ est licitum con
trahentibus in foro conscientie se decipere etiam
in pretio. et sic qñ res vendi vel alienari debet ve-
ro et iusto pretio dubitatur apud multos qd̃ dica
tur verum z iustum pretium in foro conscientie.
Aut pretiũ est taxatũ a lege vel statuto illud ẽ verũ
et iustũ pretiũ nec licet vltra aliquid accipere etiã
modicũ. q2 lex et si dura sit seruanda est.l.prespe-
xit.ff.qui z a quibus. z dixi.s.in verbo vel nisi taxa
tum. z est rõ q2 vbi lex figit pedes suos nõ l3 vltra
transgredi.vt no.glo.pe.in.l.si non fuerit.ff.p so-
cio. z pbatur in.c.defleat peccator.extra de re.iur.
cũ si. Et ad hoc vide qd̃ scripsit dñs p̃c.de anch.in
repetit.c. canonũ statuta in.xxij.col.in fi.extra de
consti.vbi dixit qd̃ ad hoc vt competat beneficiũ.
l.ij.C de rescin.vẽ.sufficit qd̃ lesio sit vltra dimidiã
iusti pretij etiã i nũmo tñ.tñ.d.l.ij.sic figet pedes
suos per glo.in.l.si nõ fuerit.ff.pro socio. Et idem
tenet Bar.l.d.l.ij.xij.q. Et idẽ no.gl. z ibi per doc.
in.c.cũ causam.extra de em. z ven. Aut pretiu3 nõ
est limitatũ aut taxatum. z in hoc pendet leges z
prophete: q2 res sepenumero diuersis pretijs ven
duntur presertim in diuersis locis.vt.l.ideo.ff.de
eo quod cer. lo. ¶ Et tunc subdistingue. aut lo-
quimur de rebus mobilibus aut immobilibus.
Si loquimur de rebus mobilibus tunc dic qd̃ res
tñ valet q̃tum cõiter vendi potest.l.si seruus fur
tiuus.in priñ.ff.de condi. furti.et ibi gl.in verbo
inuenerit hoc no. z allegat ad hoc concordantes
quod intellige sciẽti z intelligenti conditionẽ rei
vt est tex.cum glo.no.in.l.mortis causa capimus
§.fi.ff.dona.cau.mor.vbi per doc. z statim dicam.
Item intellige quantum cõiter vendi potest non
existenti in egestate nec in aliqua necessitate: nec
in aliqua leuitate nec in aliqua nimia affectione
vel commoditate. vt patet ex his que dicta sunt.
s. Item intellige quantum cõiter venditur z ven-
di potest tpe contractus s̃m Hosti. Rayne. z bea-
tum Bernardinum. z ita tenet Bar.in.l.non intel
ligitur.§.diui fratres.ff.de iure fis.et no. per doc.
in.l.ij.C.de rescin.ven.nisi ille qui in presentiaru3
non est vendit' vt puta pelles tpe estiuo. est cas
seruaturus vsq3 ad hyemen rogatus vel instiga-
tus per alium vt ei vendat. Nam tunc potest au-
gere pretium super id quod cõiter in presenti va-
let intãtũ qd̃ se seruet indẽne3 ppter qd̃ aliqui di-
xerunt q̃ qui merces suas paratas habet vt por-
tet ad nũdinas verisimiliter sperat lucrũ ex meri-
ti illarũ vẽditione z inducitur in loco vbi sũt ad
vendẽdũ modo predicto.s.instigatus precibus vi-
detur qd̃ talis venditor se possit indẽnem cõserua
re augẽdo pretiũ s̃m beatũ Bernardinũ in li.de cõ
tractibus z vsuris.xxxiiij.ar.in.c.iij.qui subdit qd̃
talis casus nõ est predicabilis q2 periculosus. z qd̃
in eo est habenda ratio periculo2 z labo2 et ex-
pẽsarũ quas venditor subisset trãsferendo merces
illas quas hic vẽdẽdo nõ subdit. ideo modo potest
eas tantũ vẽdere q̃tum vẽderẽtur in loco nũdi-
narũ. et ita etiã tenent doc.in.c.nauiganti. extra
de vsuris. z maxime do. Jacob. calderi. in.vij.q.
Et qd̃ dixi qd̃ res tñ valet q̃tũ cõiter vendi po-
test tẽpore cõtractus. nõ intelligitur de die cõtra
ctus tñ. sed q̃tum cõiter vendi potuerit illa die z
ante z post vt est casus no.in.l.pretia rerũ.ff.ad.l
fal.et ibi hũc no.Bar.et doc.in.l.ij.ad fi. C.de re-
scin.ven. z per eundem Bar.in.l.si seruus in prin.
ff.de condi.furti. z per Ange.in.l. i lege fal.hoc est
obseruandũ.§.j.ff.ad.l.fal. Item quod dixi q̃ res
tñ valet q̃tum cõmuniter vendi potest intellige
q̃tu3 vendi põt.s.cum onere suo et sine q2 minus
cõmuniter venditur sine onere q̃ cu3 onere. Exẽ-
plum si potest vendi sine cautione et fideiussione
non prestita vel si vendi potest presenti pecunia.
vel ad terminũ vel si vẽditor aut emtor est legalis
aut locuples vel implicitus debitis: ita q̃ nõ repe
risset emtorem nisi certe quãtitatis.ar.tex.no.in.
l.iij.§.si mulier.ff.de i diẽ adiec.et no.Bar.singula
riter.i.l.j.§.si heres.ff.ad trebel.vbi omnino vide
no.Ang.in.l.in lege falci.hoc est obseruandum.ff.
ad.l.falci.facit.l.si quis stipulatus sit stichum aut
pamphilũ. z ibi.no.do. pau.de cast.ff. de ver.obli.
Et quod no.Bar.in.l.j.in.l.fal.nõ habetur quãti-
tas. z in.l.in lege querebatur.ad.l.fal. Ad qd̃ adde
quod dicam seq.presumtione.ver. z predicta de re
procedunt. Item qd̃ dixi q̃ res tñ valet q̃tum cõ
muniter vendi potest. Intellige q̃tum cõmuniter
venditur similis res z vẽdit in foro pub.vt est tex.
in.l.septẽ.et ibi Bar.C.de erroga.mili.li.xij. z pro
batur i.c.j.ibi quẽ in mercato. extra de em. z ven.
et habetur per Bar. z doc.in.d.l.pretia rerũ.ff.ad.
l.fal.et in.d.l.si seruus.ff.de con.fur.et per Anto.
de but.in.c.cũ causam.in ver.ad scdm demu3 pro
bandum.extra de em. z vẽ. Et si in foro hmõi res
vendi non cõsueuit inspicitur q̃tum vendi potest
in eo loco vel ea regione. Et si in foro vel illo loco
diuersis pretijs venderetur tunc media via est eli-
genda vt statim dicam in casu sequenti. Item res
tñ q̃tum est estimata in estimo cõmunis.vt pba
tur in.l.hi qui. z ibi hoc no.Bar.C.de predi.naui.
lib.xj. Item res tantũ valet q̃tum est estimata per
duos peritos estimatores. vt no. Bart.et ibi per
doc.in.l.ij.C.de rescin.ven. Si vero loquimur de
rebus immobilibus.dic qd̃ non potest dari certa
doctrina quando sit verum z iustum pretium nisi
hoc modo si vendo fundum pro centum d3 consi-
derari si tantũ valet vero habito respectu ad eius
qualitatẽ z conditionẽ z fructuum perceptione3.
vt.l.si quis.C.de rescinden.ven.et in.l.si fundu3 p
cõmissum.in prĩn. z ibi glo.j.ff. de leg.j. z in.l.pen.
ff.de rebus eo2.et no.glos.Bar.et doc.in.l.ij.C.de
rescin.ven. Et no.glo.et docto.in.c.cum cause.el.
ij.extra de testibus: z si cõmuniter vendentur pro
tanto in illo loco pertinenti vel contracta scienti
et intelligenti qualitatẽ z conditionẽ rei vendite.
vt est tex.cum glo.nota.in.d.l.mortis causa capi-
mus.§.fi. z ibi per doct.ff.de dona.causa mortis.
et habetur in.l.si seruus.ff. de condi.furti.et in.l.
pretia rerũ.ff.ad.l.fal. z per Bar.in.l.nõ intelligi-
tur.§.diui fratres.ff.de iure fisci.et probat.in.l.si
quis vxori.§.si statulib.et ibi hoc not.Bar. z doct.
in.l.j.§.si heres.ff.ad trebel. z per eundẽ Ang.in.l.
l.falcidia hoc obseruandũ.§.j.ff.ad.l.fal.vbi om
nino est videndũ. Et istud esset cõmune: veru3 ad
istud pretiũ debent etiã considerari ea q̃ dicta sũt
supra de rebus mobilibus. z sic non posset precise
dici q̃tum ↄmuniter possent vendi: q2 forte aliqñ
hmõi res vendunt cõmuniter centũ aliqñ centũ z
quinq3 aliqñ octogintaquinq3. tunc in his nõ eẽt
illicitũ quocunq3 de illis pretijs concurrentibus
venderetur proprie. Sed tutius esset q̃ eligatur
medium pretium in casu proposito de centũ z in
similibus. Et sic media via tanq3 tutior esset eli-
genda. Et ad hoc vide text.qui optime facit. in.l.
si fundum.cum.l.seq.que incipit.itavt oẽs in prin
cipio.ff.mandati.coniuncto.c.illud.extra de cleri.
excom.mini. Adde tñ circa predicta qd̃ plene no.

beatus Bernardinus in dicto libello de contractibus ⁊ vsu.in trigesimotertio sermone articulo secundo.in scda particula capituli.vij.in fi.et plenius per eundē i codē libro trigesimoquinto sermone articulo prio.et.c.ij.⁊ plenissime in extractis dicti tractatus beati Bernardini in titulo vsura tertio vbi ponunt.xij.regule iusti pretij.vbi videri potest.Aliqui tñ dicunt ꝙ in hoc casu qñ resvenditur minori pretio ꝙ valeat ⁊ ab ipso principio venditiōis est actū qō renetur emtor locare dictā rem vendita cū pacto de retrouēdendo ꝓ iusto pretio qō non sit prohibitū vel illicitum rem emere etiā prope dimidiā iusti pretij de iure ciuili vel canoni cōmec etiā in foro cōscientie.ex quo illud qō plus valet res vendita remanet apud venditorē ꝓ suo iure vtilis dominij cum saltē aliter ipse nō fuisset ¶Unde non videtur esse deceptus in aliquo venditor: ex quo penes ipm remanet oē id quod plus valet res vendita iure suo scilz vtilis dominij: et illud ius pōt vendere.vt.l.fi.C.de iure emphiteo. Ad qō addam quod dicā in quinto casu principali. ver.tertio casu.ibi credo tamē ꝙ maior ꝓsumptio. Sed certe isti in hoc nō bene dicunt nec sequit qō plus illud valet res vēdita remanet apud venditorē rem cundēq conditorem ꝓ suis meliorametis. Et sic pro iure suo ergo nō fessus qz illud plus nō potest libere vēdere sicut potuisset si nō esset venditum sed cū suo onere linellario vendere tenetur qō sibi difficile erit et magis damnosum ꝓ hoc.l. iij.melior.ff.de in diē adiec.vt dixi supra ita qz teneretur prius dño denuntiare ⁊ eo emere nolēte sibi tenetur laudemiū quod Tholoncij sine quinquagesima appellat̄ soluere.vt.l.fi.C.de iure fisci. Itez qz si alienaret dño in requisito caderet ab oi iure suo.vt dicit.d.l.fi.item quia ꝓpter canonem debito tpe nō solutū caderet a iure suo cū ꝓpē cui pā suā perderet etiā illa meliorametā vt habet in d.l.fi.⁊ in.l.ij.C.de iure emphi.⁊ in.c.potuit.extra de locato.quē nō pderet si nō esset in dicta venditione.Itē amitteret etiā illud ius redimēdi qñ esset cōcessum ⁊ appositū in instrumēto locatiōis linellarie:qz tunc censeret esse ius emphiteoticum seu pars iuris emphiteotici.in.l.sterilis.§.sit tibi. ff.de action.emti.⁊ in.l.q̄ fundū vendidit.ff.de cōtraben.em.facit etiā lex fundi partē eo.ti. Ubi cuz linellari? nō solues canonē tpe debito vel alienās irrequisito dño cadere deber a iure suo emphiteutico vt.l.ij.et.l.fi.in fin. C.de iure emphiteo.cadet etiam ab isto iure redimendi qō est pars iuris emphiteotici vt dixi.secus si ipm ius redimendi esset concessum ⁊ ascriptū in ipso instrumento venditionis separato ab ipso instrumēto locatiōis linellarie vel post instrumentū iuris emphiteotici.vel qñcūq in alio instrumēto ⁊ de per se.qz tunc non posset dici pars iuris emphiteotici sed quoddam aliud ius personale separatum a iure emphiteotico. Et ideo licet propter culpam commissam in nō soluendo canonem vel alienando caderet a iure emphiteotico vt.d.l.ij.⁊ fi. non tamen caderet a iure recmendi per dicta iura qō est bene notandum:quia sepe in facto euenit.et dō.hoc non tāgunt.Et predicta procedunt etiam si in instrumēto venditionis contineatur donatio de eo quod plus valeret ipsa res vendita ꝑm ea que dicam in septima ꝓsumptione.

Tertia ꝓsumptio est quando esset lesio in locatione seu in quantitate fic⁹.Et hoc potest esse quatuor modis in persona cōductoris et alio modo in persona locatoris. Primo modo ex persona cōductoris qñ excedit summam iusti pretij habito respectu ad quantitatem pecunie solute pro re vēdita eademq locata. Et habito respectu ad fructus qui recipiūt seu recipi possunt ex dicta re locata ⁊ ad possessionem que solui debet ex re linella. ¶Exēplum.emi a tyrio fundū centū aureis et sibi locaui eundem fundū p.xxiij. libris in anno.certe ista est lesio respectu pecunie mee solute quia solmuntur cōmuniter in ciuitate verone.xxv libre denarioꝝ ꝓ re emta centum ducatis.et est lesio respectu fructuum ꝓcipiēdiorum ex dicto fundo valēte centum aureos vltra.xxv.libras denariorum vel circa. siue earum estimationem. deductis expēsis ac etiam est lesio respectu linelli. quia licet fictus mere locatiōis sit iustus ⁊ cōiter verone reputet iustus qñ solunt̄ de linello emphiteotico ⁊ non de locatione simplici debet solui pro minori quātitate.videlicet in rōne q̄nq pro cēterario:qz istud est iustū pretium fictus linelli siue emphiteosis. Nam ꝙrum ad soluendum fictum de linella oportet nō ex redditionibus meriti emphiteosim et estimari pensionem subtiliter.⁊ ex p̄rio collato redditus possibiles in.xx. annis computari.et in redditibus ex hoc cōicatis agi emphiteosim vt est retx.in aut.de non alienan.§.quia vero leonis.in fi.et aut.perpetua.C. de sacrosan.ecclesie. Et sic pensio iuxta que recipitur ex re linellata est illa que collata in.xx.anis vltra.xx. annos contingit estimationem rei linellate vt no. glossa. in.d. aut.perpetua.in verbo iuxta.et in.d.§.quia vero leonis.in fi.in verbo faciendam.et sic ex hoc patet quod pretium fictus quod ex simplici locatione annuatim soluitur per respectum ad ipsos fructus:et videtur esse quedam tacita vēditio fructuum.sed pensio siue fructus qui soluitur ex contractu emphiteotico siue linellario nō datur principaliter per respectum ad fructus sed in recognitionem domini tñ vt no.Bar.in.l.j.in.ij.oppo.C de iure emphi.et Anto.de bu.in.c.potuit.extra de loca.et est ratio inter fictum rei locare simpliciter ⁊ fictum rei linellare qz linellarius tenet̄ manutenere rem linellatā suis expēsis maxime cum detur.⁊ dicat in instrumento linellario ad meliorandū ⁊ nō peiorādū.vtp̄ in.l.j.et fi.C.de iure emphiteotico.⁊ etiam si res linellata culpa linellarij vel etiam sine culpa.sed casu fortuito deterioraretur nihilominus linellarius siue emphiteota semper tenetur ad pensionem nisi tota res perear vt. d.l.j.et ibi no.C.de iure emphiteotico. Et habetur in.§.adeo.insti.locati. Intrñ quod linellarius verus qui nō potuit pcipere fructus aut reddit⁹ rei linellare in recōpēsatione eius qō minus solui ꝙ simplex cōductor vt habet in.d.l.j.C.de iure emphi.⁊ in.c.ꝓpter sterilitatem. extra de loca. et ita de cōsuetudine ḡnali Verone obseruat qō nō est in simplici colono vel cōductore qui nō tenet suis sumtibus rem locatā manutenere vt habetur in.l.colonus in prin.ff.loca.⁊ in.l.hactenus.ff. de vsufru.Nec etiam tenetur ad solnēdum fictum si nō percepit fructum ex re locata. vt.l.Itē queritur.C.ex quib.ca.et.l.ex conducto.§. si vis tempestatis.⁊.§.sed ⁊ si labes ⁊ l.si merces.§. vis maior.ff. locati.et in.l.si vno. eo. titulo. Et habetur in.d.l. propter sterilitatem.⁊ ad hoc vide tex.cum gl.no. in aut.de nō alienan.§.qz vero leonis in versi.diximus que incipit accipe verbum.i.occidimus colecisda ⁊ textum cum glo.in verbo.ꝓpter fortuitos casus.§.dudum eo.ti.et sic cū linellarius gravaretur in aliquo numo in pluribꝰ magis ꝙ simpler conductor dz in alio releuari et sic qō linellarius soluat tñ fictū in ratiōe quinq pro centenario.ar.l.cū q̄.cum ibi notatis.ff.de iureiuran. vbi habetur qō qui invno grauat in alio dz releuari ⁊ econtra.⁊ facit regula.c.q̄ sentit omnes.⁊.c.rationi congruit. de reg.iur.in.vj.cū si. Alio modo contingeret lesio in locatione seu quātitate fictus. vz qñ excedit summā iusti pretij habito respectu tñmō ad quantitatē pecunie solute ꝓ re vendita cadēq locata de qua.§.positū est exemplū circa principiū huius tertie presumtionis. ¶Tertio modo contingeret lesio habito respectu solū ad fructus vel redditus q̄ percipi possent ex re locata. exemplū poni potest sicut dictū est.§.in primo modo lesionis. potest etiam poni aliud exēplum in quo decipiūtur.Aut ipsi decipiūt in ciuitate Verone emēres ac demū in continenti locantes eandē rem.videlz qñ resvendita eadēq locata erat domus.Nā licz quo emerim domū pro centū ⁊ sic iusto pretio et locauerim iure linelli eidē venditori eandē domū pro.xxvj.libris denarioꝝ sic ꝙ cōmuni pretio habito respectu ad dictos centum ducatos qz dicte.xxv.libre licz sint cōmune pretiū Verone rei q̄ē valoris cētū ducatoꝝ qō tñ iniussūr statim dicatur tñ certū est ꝙ non est iustū habito respectu ad pēsiones siue redditus q̄ percipi possent ex dicta domo linellata:qz dictum pretiū.xxvj. libraꝝ esset etiā iniustū respectu locationis simplicis. Nā illa domus si tertie persone deberet locari ad tps nō posset locari nisi vsq̄ ad.xxvj.libras vel circa.et sic in ratione trium pro centenario vel circa. Volue do ergo hoc casu.xxvj.libras in anno esset sine dubio lesio respectu redditus vel pensionis qui percipi possent ex dicta domo vt dixi. ¶Quarto mō potest cōtingere lesio habito respectu solūmodo ad pensionem que solui deberet ex re linellata vt proximo casu precedenti qñ solunt̄.xx.libre de linello pro domo vendita centū pro quo pretio alij non locassent.sed pro maiori quia ille fictus.xxv. libraꝝ non solum est iustus respectu simplicis locationis vt dixi.sed etiā linellarie qz si illa domus daretur in emphiteosim tertie persone nō posset dari vltra.xxv.libras. ¶Quinto modo potest contingere lesio ex parte locantis qñ emisset rem locatam pro minori pretio ꝙ valeret.exēplū. Emit ynus fundum pro centum q̄ valebat centū ⁊ quinquaginta.⁊ incōtinenti venditori locauit in perpetuum eundē fundū.xxv.libris denarioꝝ in anno cum pacto de retrouēdendo. nam emtor videtur esse deceptus qz si vere emisset ex quo ille fundus potuisset alteri locari.xxv.libris cum dimidia in ratione.xxv.lib.pro centū ducatis est lesus.in.xij. cum dimidia. Et propter hoc est ꝓsumptio ꝙ nō sit verus contractus emtionis ex quo locauit minori pretio nō dictus necessitate. Ad hoc adde qō dicam in sequenti ꝓsumtiōe. Conclude tñ circa predicta que et quando dicatur ⁊ sit iusta pensio. Aut vēditio est facta iusto pretio aut iniusto. prio casu fundus venditus qui locatur venditori. aut alli linellatur aut sibi in emphiteosim conceditur. Si locatur pensio iusta est habito respectu ad fructus et redditus qui percipiuntur ex ea. sed si linellatur tunc aut fructus reddit fructus communes sed multo plus aut minus ꝙ cōmuniter alie possessiones reddunt si reddit fructus cōmunes ⁊ tunc pensio iusta est habito respectu ad valorem rei qui est scōm pecuniam solutam per emtorem rarione quinq pro centenario sed si fundus venditus reddit multo plus vel minus de fructibus vel redditibus ꝙ alie possessiones. exemplum de

pluri in molendino/quod est i flumine publico vt pura arbesi quod cōmuniter valet centum ducatos vel modicum vltra ⁊ reddit de fictu simplicis locatiōis omni anno.xl.vel quinquaginta minalia frumenti.⁊ sic vltra.xij.pro centenario. Exemplum de minori in domibus vel palatijs que communiter multū valeat pro modica pensione locatur habito respectu ad valorem coz.vt est rex.in.l. fi.§. si aūt legata. ibi veluti domus in prouincijs pretiose.C.de bo.que lib.et ibi Bald.qui dicit per illum tex.ꝙ domus pretiose sunt quodam modo steriles.quia nō correspondent redditibus pretij domoꝝ.Nam in ciuitate Verone communiter in ratione trium pro centenario domus locantur ⁊ quā pretio vilioꝝ si sint domus pretiose bis duobus casibus videtur quod iusta pensio sit habito respectu ad fructus vel redditus quando esset locatio simplex:sz si esset linellatio tunc in molendino credo ꝙ non habeatur respectus ad redditus qui sunt in magna quantitate sz in ratione q̄nq pro centenario habito respectu ad valorem rei.vt habetur in.d.§.qz vero leonis.in aut.de non alie. col.ij. Et lz molendinum videatur minus valere respectu quantitatis fictus. tñ istud est ꝓpter periculum qō est in eo ne pereat vel deterioretur et pp magnā impensam que fit in eo manutenēdo. Unde deducendo oēs expensas ⁊ estimationes periculi nō dicetur in veritate dñs percipere tantū de fictu. Cū ergo linellatur dictum molendinum vni ⁊ in eo transeat oē periculum et oēs impense ad cum spectent sicut et dñs emit modico pretio propter dictus periculum ⁊ impensam futurā ita debet etiā medio pretio linellari ex quo vt dixi in linellariū transit oē periculum et impensa.vt.l.j. cum ibi no.C.de iure emphi.⁊ dixi.§.sed in domo credo ꝙ ista sit iusta pensio que esset iusta si alteri nota venditoꝝ linellaretur. Que aūt sit illa dic qō est illa qua cōmuniter tales domos linellari solite sunt in eodē loco.vt dixi in precedenti presumtione.ver.verum quod dictū est.de quo dic vt ibi. Sēō casu qñ iniusto pretio venditus sit fundus qui nunc locatur.et eodem modo distingue. Aut fundus vēditus reddit fructus cōmunes aut nō. Si reddit fructus cōmunes.et tunc in foro ciuili vel canonico iusta pensio locationis est si in plus est habito respectu ad fructus ⁊ iusta pēsio linelli est in ratione quinq pro centenario habito respectu ad valorem rei et non ad pecuniā per emtorē solutam. Sed in foro conscientie credo ꝙ debeat haberi respectus ad pecuniā solutam.vt dicaz in.v.casu prin. Si aūt res non reddit fructus cōmunes in simplici locatione dz haberi respectus ad fructus. Jn linello dic vt dixi qñ fundus est venditus iusto pretio.⁊ predicta clare ꝓcedunt quando pensio consistit in pecunia. ¶Si aūt consistit in alijs rebus.vt vino oleo frumentoꝝ similibus.et tunc dz inspici q̄tum communiter valet et valere existimatur illud quod soluitur pro pensione ⁊ in hoc deber etiam considerari si conductor teneretur portare vel conducere illum fictum ad domū locatoris vel non.iuxta no.per Bar.⁊ doc.in.l.item illa.ff.de consti.pecunia.et per Bal.in.l.non accepram in.xij.vsq̄ ad.xvj.q.C.de vsuris.et per Ang. in aut.vt exactio.instante dor.§. illud vero.coll. vij.nam si de iure non teneretur cōductor linellarius conducere fictum suis sumtibus ad domum dñi locatoris sed esset conuentū expresse qō linellarius teneretur in estimatione iusti pretij fictus hic expensa deberet addi.et per hoc tanto plus fictus estimari. Idem in expensis portarum ⁊ in ga

bellis ⁊ in alijs similibus qđ nota q: aliqui in hoc
nō adiuerunt. Aliqui tñ dicunt quod in predictis
casibus licitu₃ est hodie plus recipere de fictu seu
liuello in monetis seu libris denarioꝝ ꝙ alij que
in superiorib⁹ aureis valebat Verone aliqñ tres
libras cū dimidia. Aliqñ quatuor tunc non valet
quatuor cū dimidia. Qñ valebat tres libras cum
dimidia cū sit licitū recipere tm̄ quinqꝫ ꝓ centena
rio de fictu liuelle. vt. s. dixi iusta pensio erat. in. x.
et. vij. libris cum dimidia tm̄ que tunc erāt quinqꝫ
ducati. Qñ valebat quatuor libras iusta pēsio erat
in. xx. libris q̄ erant quinqꝫ aurei. Nunc vero cū du
catus valeat quatuor libras cū dimidia iusta pen-
sio est in. xx. libris cum di. que sunt hodie quinqꝫ
aurei. Unde in effectu quicquid valeat aureus siue
eius existimatio crescat siue decrescat semper d₃
solui tm̄ in monetis de fictu liuelli ꝙ valeat q̄nqꝫ
ducatos de liuello in ratione centū ducatoꝝ. ⁊ sic
quinqꝫ pro centenario. ⁊ istud est verissimū ita te-
neo et ideo cōtractus liuellarij siue emphiteotici
celebrati Verone tp̄e quo ducatus valebat qua-
tuor libras ex quibus soluebāt. xxvj. libre pro cen-
tum ducatis sicut cōmuniter nunc soluuntur Ve-
rone sunt illiciti: q: ille. xxv. libre erant sex ducati.
et vnū quartum et ita erant ratione. vj. de vnius
quarti pro centenario qđ est bene notandum per
Veronēses ad qđ videatur oino qđ etiam dicā. in.
v. casu prin. et precipue in ver. ⁊ ideo Veronenses
seruare videntur. Itē aliqui dicunt qđ indistincte
licitu₃ est emtori locare siue liuellare rem emtam
ipsi venditori vel alteri ꝓ maiori fictu vel pēsione
qñ est pactū de retrouendendo ꝙ si non esset na₃
hoc casu nō videtur plenarie ⁊ cū effectu transla-
tum esse dominiū in emtorē. ex quo venditor post
certum tp̄s vel qñcunqꝫ potest redimere. Cu₃ enī
sit in potestate venditoris posse qñcunqꝫ redime
re vult rem venditā ⁊ se liberare a p̄statiōe fictus
siue liuelli videt in hoc fieri deterior conditio em
toris eiusdēqꝫ locatoris: q: dicta res videt valere
minus ipsi emtori ⁊ p̄sertim si vendere vellet em-
tor idemqꝫ locator ius suum qđ h₃ in ipsa re emta
et per eū locata non enī ita faciliter reperiret em
torem sicut reperiret si nō esset. pactū de retrouen
dendo. ⁊ si reperiret minori pretio ip̄m qñ vende-
re oporteret vt experientia docuit a qua bonū est
sumere argumentū. vt ꝓbatur in clemētina. dispē
diosam. in prin. de iudicijs. et in. c. ꝙ sit de prin. de
elec. li. vj. ⁊. xl. di. multis ibi nisi hec actionum tua
rum experimentis probarē. et in aut. de questore.
circa prin. ibi vtilissimo ex ipso rerum experimen
to. col. vj. cū similibus. Sed certe isti non bene sen
tiunt. Nam l₃ res emta cū pacto de retrouenden-
do. non ita faciliter reperiret emtorē sicuti si esset
emta sine vllo pacto non tm̄ propterea hoc debet
minori pretio emi. Sed vero cōmuni ⁊ iusto pre-
tio. Nec etiam d₃ illud considerari. videl₃ ꝙ code₃
pretio non posset q̄nqꝫ vendi: q: non emit causa
vendendi. ⁊ satis sibi est ꝙ emat rem ꝓ iusto p̄tio
⁊ ꝙ habeat fructus seu redditus. aut fictus iustos
hoc probatur per argumētum ab absurdo. Pone
enī ꝙ quis emit fundum ⁊ venditori locauit cum
pacto de retrouendendo pretio iniusto domum
venditoris eiusdēqꝫ conductoris. et emtor nunqꝫ
vendidit iura sua q̄ h₃ in dicto fundo emto ⁊ loca
to vel venditor ip̄m redimit post certum tp̄s ab
ipso primo emtore nō esset equum ⁊ iustū qđ cum
emisset pretio minori ꝙ valeret vel qđ recepisset
fructus vltra iustū cōmune ⁊ veꝝ pretium certe sic
q: locupletaretur cū iactura alterius. l. nā natura
de conditione indebiti. ff. etia₃ suadet. l. seruus. ff.
de seruis exportandis. ibi beneficio affici hominē
interest hois. ⁊ ibi no. glo. ꝙ quilibet d₃ esse inten
tus ⁊ vt alij prosit ⁊ non allegat ad hoc iura. facit
ad hoc. l. vt vim. cū ibi no. ff. de iusti. ⁊ iur. Itē hoc
iubet lex charitatis dicēs. Diliges proximū tuum
sicut teipsum. vt h₃ Matth. xxij. facit extra. x. dist.
humanum genus. q̄ dilectio nō solum est seruan-
da in corde ⁊ proferenda de ore: sed etiam est exhi
benda opere. iuxta illud Joā. iij. Non diligamus
verbo neqꝫ lingua: s₃ opere et veritate. Unde con-
cludendo dici potest ꝙ contra rationē naturale₃
et cōtra legē ciuilem ⁊ charitatē esset rem minori
pretio emere qđ esset cōmune ⁊ iustum pretium ⁊
locare iniusto fictu in damnum conductoris sub
hoc pretextu qđ non ita faciliter illud ius rei ven-
dite ⁊ locate posset vendi et q̄nqꝫ non nisi minori
pretio vendi posset propter dictum pactum de re
trouendendo. vt patet ex predictis.

Quarta presumtio est qñ contin
git lesio in pacto de retrouendendo i
quātitate pretij. et hoc pōt esse duob⁹
modis. Uno mō in persona vēditoris
Alio modo in persona primi emtoris
eiusdemqꝫ locatoris. De primo pone exemplum.
Emi fundū a te centum enī ꝙ tibi locaui iusto pre
tio et feci tibi pactū ꝙ quandocunqꝫ possis redi-
mere pro pretio centū et viginti. ⁊ sic pro pluri ꝙ
ego emerim: q: si emi fundum pro centū. ⁊ postea
sibi eundem locaui iure liuelli cu₃ pacto de retro-
uendendo no. quod plus valet ipse fundus tēpo-
re dicte locationis: ⁊ etiam post est melioramentū
et ius spectans ipsi liuellario. iuxta. l. fi. cū ibi no.
C. de iure emphi. Et dixi supra in. ij. presumtione
ad fi. Si ergo volo ꝙ ipse conductor quando vult
retroemere teneat mihi dare aliquid vltra dictos
centum ducatos quibus emi dictum fundū volo
illud vltra sortem meam ⁊ illud plus est licitu₃ vt
probatur in. c. il o vos. Ibi et ꝙ vltra summā rece
pram. x. solidi deberentur. extra de pig. ⁊ ita tenet
Inno. in. c. in ciuitate. in fi. extra de vsur. Et idem
voluit dn̄s Guil. de mōte laudu. no. in cle. ex grādi
de vsuris. quem sequitur ibi cardinalis. §. ceterū.
in. iij. q. Et allegat ad hoc Hosti. ⁊ doc. in. c. ad no-
stram. extra de em. et ven. Immo potest forte dici
vsura quicquid accidit sorti est vsura. vt est tex. cu₃
glo. in verbo non possit. in fi. in. l. rogasti. §. si tibi.
ff. si cer. pe. et probatur in. l. si tibi decem milia. in
prin. ff. de pac. ⁊ hoc tenet beatus Ambro. vt habe
tur. xiiij. q. iij. plerīqꝫ. vbi dicitur quodcūqꝫ accidit
sorti vsura est. Hoc idem probatur ex cōsilio aga-
tensi. ⁊ habetur eadem. q. iij. vsura. vbi dicit vsura
est vbi ampli⁹ acquiritur ꝙ qđ datur. verbigratia.
si solidos decem dederis et amplius quesieris vel
dederis frumenti modium vnum ⁊ super aliquid
exigeris. Et regula illa quicqd accidit sorti ē vsura
procedit non solu₃ in mutuo: sed etiā vbi aliquid
excogitatur in fraudem vsuraꝝ. vt est glo. no. in. c.
conquestus. in glo. magna ibi et dicitur quicquid
sorti accidit. extra de vsuris. Et ideo dixit Hostie.
in summa. de vsuris. §. fi. ver. ij. qđ contractus vsu
rarius detegitur si creditor recipit aliquid vltra
sortē ad qđ vide qđ dr̄ in sequēti presūtiōe. de scđo
modo lesionis in pacto de retrouendēdo contin-
gēte in ꝑsona primi emtoris eiusdē locatoris pōt
poni exēplum. Emi a te fundū pro centum q̄ va-
lebit centū e quinquaginta vel vltra. ⁊ feci tibi pa
ctum de retrouēdendo incontinenti vel ex inter-
uallo ꝓ centum tm̄ certe ego sum lesus in eo quo
vltra centū valet fundus. ⁊ ꝑꝑ hoc inducitur pre-

sumtio contra emtorē qui fecit dictū pactū de re-
trouendēdo eodem pretio ex quo fundus valebat
multo plus. Non enim est verosimile quod voluis
sem quod esset verus contractus amtionis quod
tibi fecissem dictum pactum de retrouendendo ꝓ
dicto pretio ex quo non eram in necessitate vendē
di. ⁊ alij nonvendissem illo pretio: sed tantum plu
ri et iusto pretio. ad quod adde quod dixi in prece
denti presumtiōe. in quinto modo lesionis. ⁊ hāc
presumtionem bene no.

Quinta presumtio est que colli
gi potest ex his que statim dicā qñ sci
licet plus exigitur siue percipit ex vē-
ditiōe scđa. ꝙ sit illud qđ soluit in pri-
ma nō. in pecunia ⁊ in alia re. Exem-
plū si emi fundū a tytio centū aureis ⁊ sibi cū in-
continenti liuellaui cū pacto de permutando hoc
modo videlicet quandocūqꝫ velvsqꝫ ad certū tem-
pus dabit mihi tytius. vnū liuellariū. bonū pro cō
tracābio respectu fundi quā etiā respectu persone
liuellarie qđ sim sibi obligatus facere retrouēdi-
tionē dicti fundi. Nā si dictus fundus in primo vē
ditus nō fuisset sufficiens liuellarius vel si ipse ty
tius venditor idemqꝫ conductor: ⁊ fundus dictus
esset sufficiens ⁊ idone⁹ ⁊ vellē qđ in permutatio-
ne pro contracambio teneatur mihi dare ⁊ assi-
gnare fundum vnum ⁊ liuellarium meliorem. tūc
esset illicitū ⁊ vsura. vt probatur ex his que dixi in
precedenti presumtiōe. ⁊ probatur expresse ex ver-
bis beati Hieronymi super Ezechiele₃ lib. vj. vt
habetur. iiij. q. iij. putāt ibi sic tex. dicit. Putāt qui
dam vsuras tantum esse in pecunia qđ preuidens
diuina scriptura omne ius aufert superabundās
vt plus non recipias ꝙ dedisti. Et probatur eadē
questione. c. si feneraueris. ⁊. c. plerīqꝫ. cum sequē-
ti. Facit adhuc etiam optima glo. in. l. rogasti. in.
§. tibi. in ver. non posse. ff. si certum peta. ⁊ glo. ij.
in. fi. in. l. si tibi decem milia. ff. de pactis. ⁊ in pun
cto de retrouendendo esset actum quod venditor
idēqꝫ conductor teneatur dare vnum contracam
bium eque bonum licitum esset quia licet diffici-
lius reperitur contracambium ꝙ pecunia tamē
si in contracambio nihil plus vel melius interue-
niat vel respectu fundi vel respectu liuellarij non
esset illicitum per predicta.

Sexta presumtio est quando in
pacto de retrouēdēdo contingit lesio
in aliqua expensa que spectaret ad ip
sum emtorem eundēqꝫ locatorem et
ip̄e vult qđ illa expēsa spectet ad ip̄m
primū venditorē eundēqꝫ cōductorem. Exemplu₃
quia instrumento pacti de retrouendēdo actum
⁊ dictū est qđ quādocūqꝫ cōductor retroemere vo
luerit teneat soluere oēs expensas chartarū ⁊ in-
strumentorum vt communiter apponere consue-
uerunt notarij Verone ⁊ male. Nam de iure cōi et
etiam de consuetudine Verone seruat qđ emtor
teneat soluere instr̄m emtiōis: quia istud instr̄m
ad probationē iuriū suoꝝ stare debet penes ip̄m
emtorē vt in. c. j. extra de pba. Et ita vt. s. dixi cōis
cōsuetudo est ⁊ obseruātia qđ emtor rei exsoluat
expensas chartarū siue instrumētoꝝ si vult eas vl̄
ea habere. Et ex quo tractat de eius cōmodo etiā
debet sentire incommodū per regulam capl'i qui
sentit. de regulis iur. lib. vj. ⁊. l. s̄m naturam. ff. eo.
titu. et habetur in. l. eum qui. in prin. ff. de iureiu-
ran. nec ferendus est qui vt lucrum velit amplecti
et onus penitus subire recuset: vt in. l. vnica. §. ꝓ
secundo. de cadu. tollē. ita tenet Albe. de rosa. in
l. dissolute. C. de cōditione ex lege videl₃ ꝙ credi-
tor tenetur soluere tabellioni conficienti instr̄m
crediti: allegat. l. cos. §. interdicta. cū glo. ibi. C. de
vsuris. qui dicit ꝙ ita vidit cōmuniter obseruari.
Et idē tenet. in. d. l. cos. in fi. q̄ subdit ꝙ ꝯrium fa-
ciunt vsurarij bergomēses. cū emtor idēqꝫ locator
velit ꝙ cōductor soluat oēs expēsas chartarū vel
instrumentoꝝ apparet qđ non vult soluere ꝓ in-
strumento emtionis sue qđ ad ip̄m spectaret ⁊ sic
est presumtio contra eū ex quo vult aliquid cōtra
sortem: ⁊ nō videtur etia₃ habuisse aīum emendi:
sed potius ꝙ res vendita fuerit in effectu sibi pi-
gnorata qđ est notandum: q: multi in hoc errant
et hec probant per ea q̄ dixi in precedenti presum
tione. Et idē est dicendū qñ locator vellet ꝙ con-
ductor qñcunqꝫ retroemere vellet teneret soluere
oēs expensas per ipsum emtorē eundēqꝫ locatorē
pro gabella emtionis pro proxenetis in casu ꝙ di
cta expensa spectaret in totū vel in parte ipsi em-
tori iuxta notata. in. l. deber. ff. de edil. edic. et per
Bal. et Saly. in rubrica. C. de rebus creditis. ⁊ per
Bal. in. l. si predium. C. de edili. act. ⁊ ego plene scri
psi. in. d. l. d₃. que tm̄ lex videtur facere in contrariū
dn̄ vult ꝙ emtor teneatur emtori restituere illud
quod soluerat emtor pro gabella ⁊ pro proxenetis
et ibi ideo est quia contractus resoluitur ex culpa
venditoris quoniam res vēdita erat morbosa vel
vitiosa hic vero ex voluntate vtriusqꝫ ad preces et
voluntatem venditoris resoluitur.

Septima presumtio est qñ res
est pro parte vēdita ⁊ ꝓ parte donata
non subest iusta causa donationis ar
gumento. l. ꝓ diuersas. cū ibi notatis
per glo. ⁊ doc. C. mādati. ⁊ tex. cu₃ ibi
notatis. in. l. ab anastasio. co. ti. ⁊ ita tenet Bal. in
l. ij. C. de repudianda hereditate. ⁊ in. l. fi. ibi. Ter-
tio pōt impugnari. C. ne fi. li. poten. Et in consilio
suo qđ incipit ad probandum ostendendū in scđo
articulo. et Spec. in titu. de cessione actionis. §. j.
ver. presumitur simulatus. Ad qđ optime facit lex
cum vir vxori. ⁊ ibi no. ff. de iure dotiū. q: nō est ve
rosimile ꝙ fuerit aīus donandi vbi est pactū ⁊ vbi
est de redimēdo appositus argu. l. qui soluit. ff. de
solu. etiā si sit dictum ꝙ donetur ob bene merita.
vt. j. statim dicam. quod est bene notandū contra
vsurarios ⁊ illicitos contractus celebrantes q̄ ne
videātur decipere venditores in pretio faciunt qđ
in instrumēto dicatur ⁊ si quod plus valeret dicta
res vēdita quantūcunqꝫ sit illud plus illud donat
dictus venditor. iuxta ea q̄ habentur per doc. in.
l. si quis cū aliter. ff. de verbo. obli. Et in. l. ij. C. de
rescin. vē. ⁊ in. l. si quis donationis. ff. de cōtrahen.
em. ⁊ per Bar. ⁊ docto. in. l. si tibi. in prin. ff. de pa-
ctis. ⁊ per Anto. de bu. ⁊ doc. in. c. cum causam. ex-
tra de em. ⁊ ven. Nam talis cautela donationis in
ducit presumtione₃ fraudis quia donatio dicitur
iactatio et dilapidatio. l. filiusfa. in prin. ff. de do-
na. ⁊ habetur in. l. cōtra iuris. §. si filius. ff. de pa-
ctis. Sed nemo presumitur iactare vel dilapidare
suum. l. cum de indebito. ff. de proba. cum simi. cū
non subsit iusta ⁊ legitima causa donandi in vēdi
tore: sed potius necessitas ex quo magis indiget
ꝙ emtor: q: communiter quis vēdit possessiones
suas ꝑpter necessitatem causa habendi pecunia₃
cui potius esset facienda donatio ꝙ qđ ipse emto
ri donaret. Nam donatio pura et simplex fit pro-
pter liberalitatem et munificentiam. vt dicit tex.
in. l. j. secundo responso. ff. de dona. Sed in neces-
sitatibus nemo liberalis existit. nec existere pre-

sumitur vt.l.rem legatā in fi.ff.de adimendis lega
tis.;τ id donari videt̃;qđ nullo iure cogēte ꝓcedit
vt.l.donari vt.ff.de regu.iu.τ.ff.de do.p̄sumit̃ ꝙ di
cta donatio facta a venditore si nō ꝓbet̃ per emto
rē iusta et legitima cā:cū in dubio nō ꝑsumat̃.vt
d.l.cū de indebito.in prin. qđ potius facta fuerit
ob necessitatem ꝙ ob merā liberalitatē qđ emtor
aliter nō emisset nisi cū dicta donatiōe τ qđ nō do
nasset nisi illā partē donatarius emisset.vt no.gl.
in.l.ab anastasio.in verbo coloratā.C.mandati.τ
sic donatio in fraudē facta esse p̄sumitur ne videa
tur esse deceptus in pretio.Ad qđ bene aduertant
notarij ne sint faciles τ promti ad scribendum di
ctam clausulaʒ donatiōis plenissimā in instrumē
tis venditionū.Sed illā simplicē videlʒ si q̇d plus
valet τc.Et indistincte possunt apponere quia il
la clausula refertur ad modicum:vt habetur in.l.
si quis cum aliter.ff.de verbo.obli.τ in.l.ij.de re
scin.ven.τ in.l.si quis donationis.de contrahen.
em.Et predicta procedunt etiam si in dicta dona
tione que refertur ad magnam quantitateʒ sit di
ctum pro bonis meritis,et seruitijs vel pro bene
meritis que ipse donans recipit ab ipso donato
rio:quia in dubio benemerita nō presumūtur.l.
si forte.τ.l.castrense.ff.de cast.pecul.τ nota glossaʒ
in.l.si donatione.ibi per docto.C.de colla.et per
docto.in dicta.l.per diuersas.C.man.nisi illa be
nemerita vel seruitia fuerint expressa nomina
tim in specie:quia tunc presumitur ꝭm Bald.qui
ita notat in.l.illud.questione.iiij.in fine.C.de sa
crosan.ec.allegat.l.aquilius regul us.ff.de dona.
Et ipse sentit ipse bald.in.l.si donatione.ver.sed
quid si pater.et in autenti.vnde si parens.circa
principium.C.de inoffic.testa.Uel nisi esset facta
mentio meritorum cum iuramento.nam tunc
etiā heredes iurantis cogerētur stare tali iuramē
to.vt in autē.quod obtinet.cum ibi notatis.C.de
proba.scđm Bald.qui ita notat in dicta.l.si dona
tiōe.versi.sed quid si pater.Ex quo tu sumas cau
telam videlicʒ quod donās specificet illa beneme
rita τ seruitia iuret illa esse vera.qꝛ tunc stabit̃ illi
cōfessioni.quod iuramentū nunꝙ apponi facias
nisi vera esse tibi affirmet̃:ne sis auctor piurij in
perditionē aīe tue τ contrahentiū.hoc tñ iuramē
tum purū proficeret vbi alie coniecture vel p̄sum
tiones concurrent q̄ redderent contractum simu
latum.vt est glossa notabilis in.l.emtiōe.C.plus
valere qđ agitur.quā sequunt̃ ibi doc.τ Frāciscus
ʒabarella.in.c.ad nostram.in scđa q̄stione.extra
de em.τ vendi.vbi dicit per illā glossam ꝙ contra
ctus simulatus nō validat̃ iuramēto.Respōsionē
assigno.Nā cū deficiat assensus in contractu simu
lato iuramentū ad illud nō extenditur ꝑ id qđ ha
betur.in.l.fi.C.de non nume.pecu.quod tñ intel
lige nisi expresse fuerit iuratum omnia et singula
in instrumento contēta vera esse:qꝛ tunc allegan
do simulationē veniret contra iuramentū.secus
qñ simpliciter iurasset nō contrauenire ꝭm Joā.
de imo.qui ita notat.in.d.c.ad nostram ad finem
de emtione et vendi.Item intellige nisi iuramen
tum interuenisset ex interuallo:qꝛ tunc validare
tur dictus contractus.argu.l.ij.cū ibi notatis.C.
qđ metus causa.Et facit qđ notat bar.in.l.nemo
potest.de lega.j.in principio tertie columne.ver.
quero an renuntiatio exceptiōis.in fine.vbi dicit
ꝙ licʒ renuntiatio exceptionis simulationis non
valeat qñ fit incontinenti.secus si fiat ex interual
lo post instrumētum qđ dr̄ simulatum per dictā.
l.ij.C.qđ metus cau.Ceterꝫ si solum interueniret
hec presumtio ꝙ res pro parte esset vendita:τ pro
parte donata etiam cū pacto de retrouēdēdo nō
sufficeret ad p̄sumēdū cōtractū simulatū vel vsu
rariū ita ꝙ posset rescindi in foro ciuili vel cano
nico.in quo standū est scripturis.l.cuʒ ꝑcibus.C.
de proba.nisi alia indicia concurrerent.sed in fo
ro cōscientie τ penitētiali standū esset veritati ꝭm
Bal.qui ita consulit in consilio suo.lxij.in ordine
meo incipien.Quidam patricius liciti.vbi vide,τ
nota quia habui de facto.

Octaua presumtio etiaʒ colligi
potest ex quibusdā.verbis que solent
apponi in pacto de retrouēdēdo duʒ
dicit̃ ꝙ quandoꝙ dictus cōductor da
bit aut soluet fictus reꝝ venditaꝝ te
neat̃ dictus locator facere instrumētū vēditionis
q̄ verba importāt ꝙ per cessationē soluēdi fictū ꝑ
bienniū vel trienniū nō cadit emphiteota seu li
uellarius a iure suo.vt habet̃ in.l.ij.C.de iure em
phi.τ in.c.potuit.extra de locato.nā qñ apponit̃
pactū in contractu contra eius naturā:τ sic cōtra
ctus est insolitus:est p̄sumtio simulationis:τ frau
dis:vt.l.si quis sub conditione que est lex specialis
sima.et ibi glo.et doc.ff.de condi.institu.τ no.bal.
in.c.j.versi.quero de quibusdam pactis.in tit.de
feu.lato inuicē.l.cōmissorie.in vsibus feudorum.τ
hoc etiam probat̃ in.c.illo vos.extra de pign.vbi
pactum de computandis redditibus in sortē repu
gnans nature emtionis et proportionabile natu
re pignoris facit presumere esse alium contractū
ꝙ verba contractus sonent:et sic esse simulatum
vt ibi no.do.Anto.de bu.in.iiij.notabili τ docto
res ibi scribentes.Ex quo dicendū est ꝙ vbicūꝙ
apponunt̃ pacta contra naturam emtionis vel
venditionis siue alterius sīlis cōtractus aut loca
tionis vel conditionis in dānum venditoris eius
démꝙ conductoris p̄sumitur cōtractus simulatus
l.qui testamentum.τ.l.cū tacitū cū ibi notatis.ff.
de ꝓba.ad qđ adde quod dicam in seq̄nti presum
tione.Auget etiā hāc presumtionem illud verbuʒ
venditarum:dum dicit̃ fictus rerū venditarū τnō
rerum locatarum.nam liuellarijs nō dicitur vēdi
ꝓprietas sed vtile dominiū.Et dicit̃ vtilitas fru
ctuū locari in perpetuū.ex qua locatione querit̃
ius vtile etiā in superficie τ fructibus.vt habet̃ in.
l.j.ff.si ager vectiga.vel emphiteoticus petatur.et
in dicto.ca.potuit.de locato.Hec tamen presum
tio sola parum operaretur:presertim illa que po
nitur ex verbo venditarum.quia illud verbum po
tius apponitur in instrumētis culpa tabellionis
ꝙ ex mala mente contrahentium:qui sepissime
vt idiote ignorant sensum τ intellectum verborū
iuxta notata in.l.quod si nepotes.ff.de testamen
ta.tu.et habetur per textum notabilem in.c.j.cir
ca principium.Sed propter simplices nominis
significationis ignaros in titulo de noua forma fi
delitatis in vsibus feudorum.Sed cum alijs pre
sumtionibus cōiūcta satis operaret̃.quia sicut di
citur.Et que nō prosunt singula multa iuuāt.vt
probatur in.l.instrumēta.ibi hoc notat glo.C.de
ꝓba.ita econtra τ que nō nocēt singula multa no
cent:vt ibi eadem ratione.

Nona presumtio colligitur ex
pactis vel clausulis insolitis in instru
mēto appositis.vt notat̃ in.l.si quis
sub conditiōe.ff.de conditio.institu.
τ hoc ibi no.glossa.Bal.Ang.τ doc.et
idē no.Sal.in.c.j.versi.quero de quibusdaʒ pactis
ad fi.in ti.de feudo dato inuicem.l.commis.τ ha

betur.in.c.illo vos.extra de pign.τ in.c.ad nr̄am.
extra de emtione τ ven.et facit quod dixi in prece
denti presumtione qđ bene nota contra multos
qui conātur apponere i instrumētis multa pacta
extranea τ insolita ad illa quēadmodum debitorē
quod non est in dubio faciēdum.qꝛ sepenumero
talia pacta vel clausule hmōi indicāt potius frau
dis suspitioneʒ ꝙ contractus validationē contra
mentem contrahentium.Ex quo infero ꝙ si loca
tur domus vēdita ipsi venditori pro fictu vini vel
olei aut alterius fructus qui non percipiuntur ex
ea:cū tales fictus prestari nō soleant ex domibus
τ tale pactum sit insolitum contra talem locantē
erit presumendum.Et idem est dicendum in simi
libus:qđ nota.Item ex hoc infero ꝙ in instrumē
to essent ista verba:reddidit τ tradidit vere τ non
in fraudem vsuraꝝ:τ vidi sepissime in instrumen
tis ꝙ ex istis verbis instrm magis presumeretur
suspectum scđm Bal.qui ita notat.in.l.emtione.
versi.qđ si in instrumēto.C.plus valere qđ agitur
ꝑ glo.in.d.l.si quis sub cōditione.ff.de cōdi.insti.
quem sequitur Joan.de imo.in.d.c.ad nostram.
circa fi.cui adde qđ dicam in fine oīum presumtio
num.ver.sed circa predictas presumtiones.

Decima presumtio hec potissi
ma est in pacto de retrouendēdo qñ
dictus emtor idēꝙ locator noluit cō
tractū venditionis posse dissolui nisi
vsꝙ ad certuʒ tp̄s:τ sic nisi certo tp̄e
lapso puta sex annoꝝ:sed tñ post sex annos quan
docunꝙ τ sic resolutio cōtractus nō pendebat ex
facultate primi venditoris ab ipso principio:sed
solum post certuʒ tp̄s:qꝛ hoc casu apparet ꝙ pri
mus emtor idemꝙ locator voluit esse pro illo tp̄e
in lucro percipiēdoꝝ fructuū seu fictuū.τ ita esset
certus de hoc.Dubitauit eñ forte ꝙ vēditor idēꝙ
cōductor nisi illud pactū interuenisset retroemis
set dictā rem venditā post modicū tp̄s postꝙ res
suas peregisset cū pecunia per emtorem soluta:et
sic ipse venditor rem suaʒ ageret cum modico vel
nullo dāno:qꝛ parū de fictu solueret τ ipse emtor
modicuʒ lucraretur de sua pecunia.Ex quo ergo
voluerit esse securus pro certo tp̄e in percipiendo
fictu videt̃ dubitasse ꝙ emtor habuit potius aiuʒ
pignorandi ꝙ vendendi:τ ꝙ hoc nō obstāte volue
rit fictū certum et securum ꝑ aliquo tp̄e.Et sic ex
hoc insurgit presumtio simulationis τ fraudis.et
hoc ꝓbatur in.c.ad nr̄am:ibi.promisit vt qñcūꝙ
a septēnio vsꝙ ad nouēnium.de em.τ vendi.τ in.
c.illo vos:ibi.Et extra a tp̄e contractus vsꝙ ad
duos annos.extra de pig.Et ita vidi consultum ꝑ
multos sacroꝝ canonum interpretes:et ita tenet
Hostien.τ Joan.and.in.c.ad nostram.super verb.
ad nouenniū in nouella.Et beatus bernardinus
in suo tractatu de contractibus τ vsuris in.xxxix.
sermone.ar.ij.c.j.τ allegat ad hoc solūmō Hosti.τ
Joan.an.d.c.ad nostram.sed Bal.in.c.j.versi.iiij.
de quibusdaʒ pactis.in ti.de feu.dato inuicē legis
in vsibus feudoꝝ.in hoc referendo aliorū opinio
nes approbat illā:scʒ ꝙ ex hoc pacto de retrouen
dendo non censeatur contractus feneratitius:qꝛ
nulla lex vel decretū hoc dicit.τ qꝛ emtio τ vendi
tio pōt fieri ad certum tp̄s:vt.l.ij.C.de pactis int̃
emtorem τ venditorem nisi emtor esset solitus fe
nerari τ in fraudē vsurarum instrumēta simulata
conficere:vt habetur in regula.Semel malus.de
regu.iur.in.vj.τ hoc dictum Bald.procederet sine
dubio qñ rem meam locarem vni in perpetuum
cū pacto de emendo post certum tp̄s τ non ante:
quo casu non modo iste contractus non censeret̃
vsurarius:ibi.immo nulla vsure presumtio ex hoc
insurgeret.licʒ si emissem pure fundū a tytio τ sibi
non locasseʒ:sed tp̄e venditionis feci sibi pactuʒ
quod lapso certo tempore tñ τ non ante possit re
troemere:quo casu loquitur textus in dicto.c.ad
nostrā.τ in dicto.c.illo vos.Uel si emissem ab vno
fundum τ ipsum eidem incontinēti locassem vel
fecissem pactū de locando cū pacto de retrouen
dendo post certū tp̄s siue lapso certo tēpore tñ.
Et his duobus proxime casibus negari non pōt
quin insurgat mala presumtio cōtra dictū emto
rem propter dictum pactū de retrouendēdo post
certum tēpus τ non ante probatur.in dicto.c.ad
nostram.τ.c.illo vos.in quibus non fit mentio de
illo pacto sine causa:vt ꝓbatur in principio hui9
presumtionis.Et ita intelligo predictos docto
res qui in hoc consuluerunt:vt plene supra dixi.
Sed tñ ista presumtio sola sine alijs nō sufficeret
ad probandū contractum vsurariū sed coniuncta
cū alijs presumtionibus sic.Et ita intelligo dictū
Baldi in dicto.c.j.in titulo de feu.da.in viceʒ leg.
commis.Et probatur expresse in dicto.c.illo vos.
vbi erat dictum pactū:et tamen qñ concluditur
dictū contractum esse vsurariū nō se fundat papa
ex dicto pacto tñ:sed etiam ex tribus alijs conie
cturis seu presumtionibus.Prima qꝛ fuit actum
ꝙ fructus percepti debuerant in soluenda pecu
nia numerari.Secunda qꝛ vltra sūmmā receptaʒ
sexaginta solidi debeant persolui.Tertia quia pri
mus ille emtor vsuras consueuerat exercere.Et
probatur in dicto.c.ad nostram.de emtiōe.τ ven.
vbi etiam fuit appositum dictum pactum de re
trouendendo post certum tempus et nō ante.Et
tamen papa ibi dum concludit illum contractuʒ
esse vsurarium non se fundat in dicto pacto tñ:sʒ
etiam in enormitate pretij quod iuxta dimidiam
iusti pretij contingebat.Ex quibus presumit em
tionē fuisse in dolo vel fraude:qꝛ ibi partes in ve
ritate fecerunt mutuum.Sed voluit mutuans ꝙ
fieret instrumentum de venditione.

Undecima presumtio est simi
lis precedenti qñ in pacto de retrouē
dendo fuit dictū contra vcʒ ꝙ emtor
teneat̃ retrouendere venditori fundū
venditum vsꝙ ad certū tempus puta
decem vel octo annos τ post octo vel decē annos
sit in libertate ipsius primi emtoris quod vendi
tor sit et remaneat liuellarius perpetuus vel qđ
possit cogi ad retrouendendū dictum fundū ven
ditum quando fuisset locatus vel.qñ non fuisset
locatus qđ post dictum terminum sit in libertate
dicti emtoris vel retinere rem emtam ꝑ sua libe
ra vel retrouendere primo venditori vt probatur
per ea que dicta sunt in precedenti presumtiōe.et
in.d.c.illo vos.ibi vt si a tempore contractus.ex
tra de pig.τ hoc in effectu tenet Hostien.in sum
ma de vsuris.§.fina.versi.ij.vbi dicit quod est pre
sumtio mala contra creditorem qñ vult quod sit
in eius potestate an velit rescindere.Adde tamē
predictis quod si esset pactum appositum ꝙ post
certum tempus vel conditionem liceret vēditori
redimere rem per ipsum venditam si ipse vellet ꝙ
tale pactum valeret:vt est tex.notabilis in.l.si vir
vxori.ff.de prescrip.verbis.et not.tñ Bal.ad fi.l.fi.
C.de iure fisci.li.x.τ vide quod no.Bal.in.c.j.in ti.
de feudis dādis mini.vasal.in vsi.feu.Circa quod
dic vt dixi in precedenti presumtione:quia est per
eandem rationem.

Duodecima presumtio secundū alios qñ quis venderet fundū mihi ⁊ ego dictum fundū sibi locarē in perpetuū et simpliciter esset appositum pactū de retrouendendo vsq̧ ad certum tp̄s tm̄. puta septē vel decem annos. nam isti dicunt q̄ p pactum de retrouendendo vsq̧ ad certum tp̄s tn̄ videtur q̄ venditor ideq̧ conductor nō habuerit aīum vendendi: ex quo sperat vsq̧ ad illud tp̄s retroemere. ⁊ eadē ratione videt̄ q̄ ego emtor vere voluerim emere postq̄ feci sibi dictum pactum ⁊ dictus venditor nō erat aliter venditurus nisi cū dicto pacto. ⁊ q: ex hoc qd̄ paciscitur vsq̧ ad certū tp̄s apparet qd̄ interim voluerit lucrari fructus fm Anto. de bu. in. d. c. ad nr̄am. ibi quid in dubio extra de em. ⁊ ven. qui hoc vltimū notando videt̄ istud sentire et isti q̄ sunt in hac opi. dicunt q̄ melius ⁊ tutius esset apponere pactū de retrouēdendo in perpetuū. Et p hac opinione facit qd̄ dicaz in. xxv. presumtione. Alij dicunt ecōtra: videlicz q̄ maior est presumtio qñ appositū est pactum de retrouendendo in perpetuū: q: videtur maior presumtio ex pte venditoris qd̄ vere voluerit vendere ex quo voluit semp esse in libertate redimendi. et sic est ex parte emtoris: q: non videt̄ habuisse vere aīum emendi ex quo concessit venditori qd̄ possit quandocunq̧ redimere quid dicendum.

¶ Hec questio decisa est de iure ciuili: q: non est differētia an fiat pactū de retrouendendo vsq̧ ad certum tp̄s completū vel in perpetuū. ⁊ in vtroq̧ casu est licitum nec ex eo insurgit aliqua mala presumtio: vt est casus expressus et in terminis sepe allegat̄ in. l. ij. C. de pactis inter emtorem et vēditorem ibi pretium qñcunq̧ vel intra tp̄a obtulisse vbi hoc no. Bal. in fi. qui dicit q̄ ex pacto de retrouendendo codē. ⁊ pretio etiā lucrante emtore fructus medij tpis etiā ante morā cōtractus nō presumitur simulatus ⁊ idē de iure canonico. vt pbatur in. d. c. ad nostrā de em. ⁊ ven. ⁊ in. c. illo vos. de pig. nā ibi tale pactuz simpliciter nō reprobat̄. ad qd̄ vide quod dixi in. x. presumtione. ⁊ in casu principali. Et illud idē ego credo in foro consciētie qd̄ ēt de iure ciuili vel canonico dictū est. vt. s. dixi in principio huius tractatus. in ṽsi. alij dicunt q̄ dictus cōtractus: ⁊ etiā dixi in scd̄o casu principali: q: hoc solum pactum de retrouendo ad tp̄s vel in perpetuū nō inducit aliquā malam presumtionē maxime presumentē contractū esse vsurarium vel simulatū. vt dixi in. d. ij. casu principali. Nam si lex ciuilis ⁊ canonica hoc permittit nō est dandū illicitum ne inde iniuriaꝝ nascatur occasio: vñ iura nascunt̄. l. meminerim. C. vnde vi. et. c. qualiter et qñ. el. j. extra. de accusa. ⁊ facit. l. ij. C. de indicta viduitate tollēda: ⁊ q: qd̄ fit lege permittente penaz nō meretur. l. graccus. C. de adulterijs. ⁊ nemo dz damnum facere nō nisi cum id facit qd̄ ius facere nō hz. vt. l. nemo dānum q̄ est in penul. char. ff. de re iur. sed si adessent vel concurrerēt alique de predictis presumtionibus et maxime illa videlicz qñ constat qd̄ vēditor non erat aliter venditurus nisi cū dicto pacto de retrouendendo ad tp̄s completum vel in perpetuū quo casu est presumtio simulationis. vt dixi in. j. presumtione. ⁊ tunc procedit dicta protestatio q̄ sit maior presumtio simulationis seu fraudis an facere pactū de retrouendēdo ad tp̄s completum an ad in perpetuū. Circa qd̄ ego sic distinguo. Aut querimus quo ad presumēdum cōtra primū venditorem. ⁊ tunc teneo qd̄ sit maior presumtio simulationis facere pactum de retrouēdendo in perpetuū q̄ ad tp̄s completum q: videtur q̄ hoc casu nullo mō voluerit perfecte vendere: sed potius pignorare. ex quo voluit esse perpetuo in libertate redimendi. Si eñ esset pactum appositū de retrouēdendo vsq̧ ad certū tp̄s cōpletum videt̄ q̄ saltem post illud tp̄s habuerit aīum in totum alienandi ⁊ abdicandi rem a se in casu q̄ rem venditā infra dictum tp̄s retroemere non posset. Aut q̄rimus quo ad p̄sumendum contra ip̄m emtorem q̄ fecit pactū de retrouendēdo: et tunc aut vēditor voluit nominando pactuz de retrouendendo imperpetuū: q: nō aliter erat venditurus ⁊ tunc nulla videt̄ esse presumtio contra emtorē q: est credendū q̄ non libenter faceret dictum pactū et q̄ potius voluisset qd̄ dictum esset ad tp̄s cōpletum cū istud sit emtori fauorabilius ne res ipsa emta staret semper in suspenso quia in dubio quis presumitur velle quod est sibi fauorabilius. vt probatur in. l. iij. ff. de test. mili. Naz sine dubio melius est ⁊ vtilius et fauorabilius emtori q̄ ipse faciat venditori pactuz de retrouendendo ad tp̄s cōpletum q̄ in perpetuū: q: si facit ad tp̄s completum possibile erit q̄ infra dictū tp̄s non redimet ⁊ sic res vendita remanebit pleno iure apud emtorem qñ non fuisset liuellata vel remanebit venditori qñ fuit sibi liuellata perpetu⁹ liuellarius qd̄ erit propter hoc sine dubio vtilius emtori. Item erit vtilius alia de causa q: si vellet vendere ius quod habet in dicta re per ipsum emta melius ⁊ tutius vendetur q̄ quando esset appositum in perpetuū. immo multi ⁊ q̄plurimi in ciuitate Verone cauēt se ab huiusmodi emtionibus et possessionum ⁊ liuellariorum quando liuellarij habent pactū de retrouendendo in ppetuū vt notissimū est in ciuitate Verone. Et dixi supra in. iij. presumtione ver. alij tñ dicunt. Et ideo hoc casu ex parte emtoris q̄ facit pactū de retrouendendo in perpetuū non presumitur fraus immo potius per eum fit gratia vēditori. q: melius esset emtori hoc non facere. Aut venditor nolebat indistincte pactum sibi fieri de retrouendendo in perpetuū: sz rogauit emtorem vt faceret sibi pactū de retrouendendo in perpetuū qd̄ saltez volebat ad certū tēpus completum. Et tunc si fiat pactū ad in perpetuū idem qd̄ in casu precedenti. s. q̄ non presumat̄ fraus vel simulatio ex parte emtoris immo gratia ⁊ liberalitas. nec etiā hoc casu presumitur fraus vel simulatio ex parte venditoris ex quo ponit in libertate emtoris qd̄ faceret sibi pactū imperpetuum vel ad tp̄s et sic intendebat in effectu vendere ⁊ q̄ venditio non staret in suspenso saltē post illud certum tp̄s quod est notandū. Ad quod vide qd̄ dicam in quarto ⁊ quinto casu principali. Aut vēditor non petijt nisi pactū de retrouendendo ad tempus vel alternatiue vez in perpetuū vel ad tempus nō finiendo magis de vno q̄ de alio: ⁊ tunc aut emtor volens ampliare ⁊ facere gratiaz vēditori etiā nō petenti q: forte erat amicus suus et intelligebat q̄ libentius vellet habere pactū in perpetuū de retrouendendo ⁊ tunc dicendum est vt statim dixi: quia nulla mala presumtio ex pte vtriusq̧. s. emtoris ⁊ venditoris est cōiecturanda. Aut emtor facit pactuz de retrouendendo in perpetuū ipsi venditori non petenti neq̧ hoc desideranti neq̧ propter aliquā amicitiā. ⁊ ita emtor voluit: q: forte dixit q̄ oīno volebat qd̄ haberet pactum de retrouēdendo in perpetuū ⁊ non ad tp̄s completū: qd̄ tñ euenit raro: ⁊ tamen hoc casu cuz hoc pactum ad imperpetuū iudicetur potius emtori damnosum q̄ illud qd̄ est ad tempus vt supra

dixi ⁊ fecerit hoc emtor sponte ⁊ non ad gratiam venditoris iudicarem male esse p̄sumēdum cōtra emtorem. Et ex hoc presumi posset quod nō habuit animū liberū q̄ esset emtio: sed poti⁹ pign⁹. ⁊ sic simulatio q: si voluisset emere potius voluisset facere pactum de retrouendendo ad tēpus q̄ ad imperpetuum cū sibi hoc esset vtili⁹. ¶ Ex his concludo ad questionem p̄dictā qd̄ melius ⁊ tuti⁹ est quo ad formam consciētie in dubio facere pactum de retrouēdēdo ad tempus cōpletum q̄ ad imperpetuum. Et modo relictū est q̄ sanctus bernardinus sup hoc consulens respondit qd̄ tutius esset q̄ non fieret pactum de retrouendendo nisi vsq̧ ad septem annos quod ego audiens ⁊ intelligens quante auctoritatis ipse fuerit in his que sunt de foro consciētie maxime in tota italia quā suis sacris predicationibus illuminauit ⁊ in multis reduxit. Cogitaui que ratio potuit mouere eū ad taxandum dictū tēpus septē annoꝝ in pacto d̄ retrouedēdo. ⁊ lz taxatio temporis sit arbitraria ita quod nō possit in ea reddi vera ⁊ p̄cisa ratio vt est glo. in versi. quadragesimū in cle. nolentes. de hereticis. ⁊ gl. in ver. q̄tuor. l. c. ij. d̄ rescrip. li. vj. ⁊ gl. in. l. j. §. pueritiā. in ṽbo ratū. ff. de post. ⁊ glo. in. c. j. in verbo possideat. q̄ incipit. istud est mirabile. in ti. si de inuestitura inter dñm ⁊ vasallū lis oriat̄ in vsi. feudoꝝ. Et no. Bal. in cōclusionibus feudoꝝ ad finē vbi dicit qd̄ de taxatiōibus tēporum nulla ratio reddi potest nisi quod ita placuit. l. latori. Facit quod no. Jo. an. in. c. sequēti. extra de rescrip. in nouella. Et facit quod habet̄ in. c. nō debet. de consangui. ⁊ affi. Tamen consideraui quod ratio potuit esse q̄ mouit eū ad taxandum ad septē annos et nō vltra decem: q: decem anni dicunt̄ longum tempus vt probat̄ in rubro et nigro. C. de p̄scrip. longi temporis decem ⁊ viginti annorum. Cū ergo vellet venditor etiā post longū tēpus posse retroemere rem vēditā videtur esse maior presumtio q̄ nō habuerit animū vere vēdēdi q̄ quādo tempus est breue. nā si est breue idest nō lōgum tēpus apparet q̄ saltem post illud tēpus si nō reemerit quod remanebit perfecte ipsi emtori p ea que statim supra dicta sunt. ¶ Secunda ratio potest esse: q: qñ vult venditor pactum de retrouendo vsq̧ ad decem annos vel est presumtio qd̄ non habet animum retroemendi qñ poterit: q: communiter est verosimile quod vsq̧ ad decem annos possit habere potestatem ⁊ facultatē retroemendi ⁊ qui non posset retroemere vsq̧ ad decem annos nō est verisimile qd̄ possit etiā post. Namqui nō pōt centum aureos inuenire vsq̧ ad decē annos raro continget q̄ etiam post inuenire possit ex quo est longū tēpus. Est ergo p̄sumtio qñ venditor vult pactū de retrouēdēdo vsq̧ vel vltra decez annos nō q̄ nō possit infra illos decē annos inuenire vel recupare pecuniā: sed q: vult de illa pecunia agere facta sua. ⁊ q̄ vult retinere pecuniā emtoris donec sibi placuerit. ⁊ hoc maxie vez est qñ vēditor nō fuisset duct⁹ necessitate ad vēdēdū sz p voluntate. q: forte volebat facere mercātiā de dicta pecunia. ¶ Tertia ratio potest assignari etiaz ad hoc quare magis dixi de septem annis q̄ pluribus vel paucioribus nam communiter in septē annis contingit saltē vna vbertas seu fertilitas ⁊ aliquando in quinq̧ vt cōmuniter dicitur. Cum ego venditor possit in septē annis habere vnā fertilitatē: sequitur q̄ poterit verisimiliter infra illd̄ tempus retroemere. ⁊ eadem ratiōe potest dici q̄ satis sit emtori infra illud tēpus quando locauit rem emtā ipsi venditori ⁊ vel satis sit ipsi venditori q̄ cōduxit rem per ipsum vēditam quia in dictis septem annis habebit saltē vnam fertilitatē fūdi venditi sic non poterit dicere omnes redditus esse fertiles. ex quo vt dixi saltem in septem annis cōtingit communiter vna fertilitas. quia sic nō poterit esse grauatus in redditibus nō fertilibus. et sterilitas cōpēsat̄ cū fertilitate. vt in simili. in. l. ⁊ si vno. in prin. ⁊ ibi no. ff. locati. ⁊ in. c. pper sterilitatē. extra de locato. Tu cogita si alia melior ratio de hoc adduci potest.

Tertiadecima presumtio est qñ ab ipso in itio partes egerūt q̄ quandocūq̧ vēditor restituet pecuniā perceptā emtor teneatur restituere rē suā: nā plus appropinquat simulationi pactū de restituendo rem ⁊ pretium q̄ pactum q̄ retrouendatur. cum hoc secundum presupponat aliam venditionem precessisse: sed primum non. nam non potes mihi retrouendere si primo a me non emisti. sed restituere rem bene potes secūduz dominum Paulum de cast. in consilio suo. cccxv. quod incipit. In christi nomine amen. In causa mota per do. dorotheam in quarta colum. vbi nihil allegat. Tu autem potes ad hoc allegare. Naz cum dicta promissio de restituendo rem suam: et pretium sit contra naturam contractus emtiōis et vēditiōis primo sequitur q̄ inducere sequitur persumtionem simulationis. per glo. in. l. si quid sub conditione cum ibi notatis. ff. de conditionibus insti. ⁊ per ea que dixi in octaua presumtione. Et quod sit preter ⁊ contra naturam contractus patet: q: si vera fuisset prima venditio dominium rei vendite fuisset in emtorē traslatum si vēditor erat dñs. vt in. l. clauibus. ff. de cōtrahēda emtiōe ⁊ in. l. emtionē. in prin. ⁊ ibi no. ff. de acti. em. ⁊ interuenit traditio. vt. l. traditionib⁹. C. de pactis. vel aliud loco traditiōis vt cōstitutū. vt. l. qd̄ meo. in princi. ff. de adq̄rēda possessiōe. ⁊. l. ab emtiōe. in principio. ff. de pactis. Vel aliq̄d eoꝝ de q̄bus per glossam in. l. iij. in prin. in ver. animo. ff. de adq̄re. posse. Et si secūdus esset verus cōtractus retronēditiōis primus emtor nō dicit̄ rem ipsius venditoris sibi restituere. sz diceret̄ vel teneretur tradere vel dare. vt dicta. l. emtorē. nam dñium ipsius translatū fuit in primū venditorē vt dicta. l. emtorē. in prin. vnde eam amplius restituere nō tenet̄ sed potest illā vel aliā soluere si retroemerit rem per ipsum venditā. vt habetur in preallegatis iuribus. Item potest dici q̄ dicta promissio de restituendo rem suam ⁊ pretium est insolita. quia vbi partes volunt quod fiat retrouēditio non solent apponi illa verba sed verba tm̄ pacti de retrouendendo que sunt scd̄m naturaz cōtractus. Et ideo propter hoc causat̄ presumtio suspitionis. vt probat̄ per ea que dixi supra in nona p̄sumtione. Illa tamen verba q̄ emtor teneat̄ restituere rē suā possent intelligi quod aut verbum suā referat̄ ad personam emtoris quod in dubio est credendum ex quo ista est promissio sua et censetur ⁊ per ipsum plata licet in tertia persona sint scripta. argumēto eoꝝ que notat Barto. in. l. ex facto. in prin. ff. ad trebel. et in. l. cum in testamento. ff. de auro et argēto legato. ⁊ in. l. si quis tyrio. ff. de vsufr. accre. facit ca. primum in verbo non sua. extra de sponsal. Et quod notat Cynus in. l. qua vis. in fine. C. de cōmu. ⁊ fm hoc non repugnat nature dictorum cōtractuuz emtionis ⁊ venditionis. Aut dicesi verbū suam refert̄ ad personam primi venditoris eiusdemq̧ secundi emtoris. et tunc bene vi-

detur repugnare nature emtionis ꝛ venditionis per predicta nisi exponamus suam idest sibi debitam per vigorē ipsi⁹ pacti.vt exponit glo. in.l.j.in verbo suū cōsequat.ff.qđ cū eo.ꝛ in.l. cū duobus. §.idē respondit socius q̄ cessantis.in verbo suum consequi.ff.pro socio.vbi exponit.i. sibi debitum. Et alibi glossa exponit pecunia mea.i.mihi debita.vt est glo.in.l.si ꝛ me ꝛ tytium.ff. si certuꝫ peta. Et glossa prima in. l.si pecuniam.C. de negotijs gestis. et facit glossa.j.l.secuti .§. distant in verbo meū.ff.si seruitus vendicet.proprie tamē loquendo dicitur meum vel suum quod vendicari potest vt.l.solum.§.meum.ff.de rei vendi. Et nota glo. in dicta.l.j.ff.quod cum eo.Itē potest etiam exponi verbū suam etiā si proprie intelligat subaudiendo quondam vt subaudit alibi glossa.exponendo textum in.l.vti frui.in fine principij.ff.si vsufruct⁹ petat. in ver.vsufructuarius.ꝛ ibi glossa dicit quōdam.et de hoc est casus cum glo .j. ver. dominus. in.l.cotem ferro.§.eam rem.ff.de publica. et vide quod ibi notat Alberi. de ro. et vide glossam in.l. ei qui in prouinciam.in versi.defuncti.ff. si certuꝫ peta.et vide quod ibi no.Bar.qui dicit ꝙ si instrumento vel petitione dicitur filius tytij q̄ est mortuus subaudit quondā.ꝛ ita tꝫ Spec.in ti.de inst. edit.§.instrumētū.ver.q̄d si ita contineat. vbi allegat alia iura.ꝛ Anto.de but.in.c.ex pte.B.in fine. penul.colū.extra de foro cōpe.ꝛ Bar.in.trac.de alluuiōibus.sup ver.alueus.ꝛ notat p aliquos in.c. raynutius.extra de testa.Hec sunt notāda p intelligentia dictorū verboꝝ ꝛ similium.

Quartadecima presumtio addetegendū contractū simulatū vel vsurarium est qn̄ pacta adposita in cōtracribus claudicāt.q: oia pacta fuissent apposita in fauorē creditoris. Et nullū esset in fauorē debitoris. Nā si verus fuisset cōtractus nō est verosimile ꝙ oia pacta fuissent apposita in fauorē creditoris:q: non presumitur debitor velle iactare suum.l.cū ď indebito.in prin.ff. de probatio. Et ista fuit doctrina Hostiē. in sum. de vsu.§.si.versi.ij.que est optima. ꝛ eam tenet dominus Guil.de monte lauduno.in clemē.ex grandi.de vsuris.vbi dicit quod fraus presumitur qn̄ pacta apposita claudicant.quia forte oia sunt apposita in fauorem creditoris.ꝛ nihil aut paruꝫ in fauorē debitoris.ꝛ ita cum sequit ibi Franciscus zabarella in.§.ceteruꝫ.in.iij.q. Et idē notat ꝛ tenet Baldus in consilio suo in hac materia singulari.qđ incipit.ad pbandum ꝛ ostendendum contractum esse ficticiū et simulatum in ordine meo cccxvij.in nono argu.Ad quod adde, quod dixi in vndecima presumtione. Et p hoc facit.l.si de meis.in prin.cum ibi notatis per glo.ꝛ doc.ff.de arbitris.vbi dicitur et notatur quod cōtractus nō debet claudicare.

Quintadecima presumtio simulationis pcipi potest ex pte venditoris ppter rem vēditā. nā venditor dicit emtori.ego indigeo centum aureis si eos mihi das vēdā tibi vnū ď fundis meis quē ipse volueris cū pacto de retrouēdēdo.nam hoc casu est p̄sumtio ꝙ venditor non habuit aīm vendendi et sic ꝙ vēdere noluerit sed potius pignorare.q: si vere ac libere vēdere vellet p sua necessitate vel voluntate nō daret electionem emtori vt acciperet in emtionem quam rem vel quem fundum vellet de fundis suis:q: est presumtio qđ venderet deteriorem ꝛ minus damnosum ꝛ minus carum.sicut cōiter contingit ꝛ pbat in. l.lex que tutores.C.de administra.tut. ꝛ in.l .magis puto.§.ne passim.ff.de rebus corum:q: nemo presumitur iactare suum.d.l.cum de indebito.de pba.in prin. Et idem est dicendū qn̄ venditor haberet multos fundos et venderet melioreꝫ. puta domum maioꝝ suoꝝ in qua forte educatus est.et habitat:ad quā p̄sumit habere affectionē.ꝛ ꝙ verosimiliter eam nō esset vēditurus. ex quo hꝫ alia bona que vēdi possunt.vt probatur in.l. si in emtione.ff. de mino. et in.l.j.§. sed si rem. ibi quam habet patronus affectioneꝫ vel oportunitatis vel celi vel illic educatus sit vel parentes sepulti.ff.si quid in fraudem patroni.ꝛ in.l.libertus q̄ soluendo non erat.ibi.veluti si predia.ff.de bonis libertorum.ꝛ in.l.lex que tutores.ibi.nec vere domum vēdere.C.de administra.tuto.vel si vēderet domū apotece sue sine qua cōmode viuere nō posset.ad quā p̄sumit habere affectionē.vel oportunitatē ꝛ si nō p̄sumit ꝙ eā vēderet si haberet aliq̄d aliđ:qđ cū minori dāno ꝛ incōmō vēdere posset. Et idem est dicendum de alijs similibus.

Sexdecima presumtio etiaꝫ ex persona venditoris ppter p̄tiū qn̄.s. emtor voluit soluere p̄tiū iustū.vt puta cētū.ꝛ vēditor dixit nolo recipere nisi quinquagita vel sexaginta:q: eis tm̄ egeo.nam tunc presumtio, ꝙ noluerit vēdere sed pignorare:s̄m dn̄m Pau.de ca. p̄ceptorē meū in cōsilio suo.cccxxviij .qđ incipit. In christi noie amē.Uisa petitiōe p̄dicta in.ij.col.circa principiū Et idē si dn̄ vēditor peteret octuaginta ď suo fundo vēdēdo cū pacto de retrouēdēdo emtor dixisset si tu vis mihi vēdere fundū sine pacto de retrouēdēdo dabo tibi cētū.ꝛ vēditor noluit immo poti⁹ voluit vēdere cū pacto de retrouēdēdo p octoginta ꝙ libere p cētū.nā tūc esset p̄sumtio ꝙ nō habuisset animū vēdēdi sed potius pignorādi s̄ꝫ cū dē Pau.in codē cōsilio. Et pōt esse ratio : sed ipse nō allegat:q: in dubio q̄s p̄sumit velle vēdere reꝫ suā iusto p̄tio ꝛ potius ꝙ minoris:sed pluris vendere:vt.l.si itē in p̄tio.§. quēadmodū. ff.locati.et in.l.in cause.§.penul.ff.de mino.ꝛ ideo qn̄ q̄s spōte id qđ pluris est minoris vēdit:ꝛ minus vult ꝙ sibi offeratur est mala presumtio: q: tunc videret velle iactare suum ac perdere:vt.l. sifiliusfami .in prin.ff.de dona.quod non.est presumendum:vt.d. l.cum de indebito.in prin.ff.de proba. cum similibus.Ad quod optime facit quod dicam in sequenti presumtione.Hic tamen consulendum est vtris ꝙ videlicet quod res vendatur iusto pretio pro pte saltem pro indiuiso que tamen valet dictu ꝫ verum et iustum pretium.et hoc modo tolleret omnis suspicio paruitatis pretij.

Paul⁹ de castr. fuit preceptor dn̄i bartholomei cepolle.

Decimaseptima presumtio etiā oritur ex puitate pretij ex psona emtoris:vtꝫ quando est incongruitas pēsionis et eius modicitas fundi locati ipi vēditori:nā hoc inducit presumtionem vsurarum vel simululationis. Non enī est verosimile.aliquem velle iactare suū.vt.d.l. cuꝫ de indebito.in princ.ꝛet maxime in feneratorem cupidum ꝛ auaꝝ vt.xlvij.dist.c.qm̄.c.sicut hi. et.xiiij.q. iiij.c.quid dicam.Unde cum de fundo locato longe maior pensio et fictus haberi potuisset ꝙ prestaretur per ipsum vēditorem:sequitur quod fun

dus.ipse si reuera fuisset ipsius emtoris ipsoꝝ nō locasset dicto fictu: sed q: reuera erat pignoratus et ille fictus reuera erat vsura quam emtor habere debeat non curauit de maiori fictu qđ est etiaꝫ vsura sibi debita habito respectu ad pecuniā per ipsum emtorem solutam : s̄m Bald. qui ita singulariter notat in dicto consilio quod incipit ad pbādum ꝛ ostendendum contractum esse fictum in.xj. articulo. Ad quod facit quod dictum est in precedenti presumtiōe. Ex predictis adde que dixi in tertia presumtione versic.quinto modo. Eadem etiam presumtio esset quando quis emisset fundum minori pretio qđ valeret: puta centū cuꝫ centum valeret et quinquaginta et facit venditori emtor pactum de retrouendendo pro codē pretio centum. Nam si alij vendere voluisset non vendidisset pro cētū ꝛ quinquaginta: ergo presumtio est quod vere nō emerit per predicta: ꝛ maxime ħ verū cum quando iure liuelli non locasset ipsum venditori : sed si liuellasset tunc esset minor suspitio vel presumtio in pacto de retrouendendo ex quo per liuellationem illud qđ plus valet fundus venditus efficitur melioramentuꝫ liuellarij iuxta not.in.l. fin.C.de iure emphiteotico. sed suspitio remanet in ipsa liuellatione que fit minori pretio ꝙ alteri fieret:vt.ś.dictuꝫ est.Ad quod adde quod dixi in quarta presumtione.versicu.de secūdo modo lesionis.

Decimaoctaua presumtio etiaꝫ cōsiderari ꝛ percipi potest ex parte ipsius emtoris propter rē emtā quā nō curauit velle vendere nec de ea informationē suscipere dummodo venditor eā conduceret iure liuelli cū pacto de retrouēdēdo sicuti fit per multos emtores in ciuitate verone. Si enim emtor haberet animum emēdi vel vellet prius videre rem quam esset emturus:vl' de ea informationem habere si valet iustum pretiuꝫ quod soluit:quia nemo presumitur iactare suum dicta.l.cū de indebito.cū similib⁹. Ex hoc ergo qđ non vidit rē venditā nec de ea informationē curauit p̄sumtio est qđ nō habuerit animū emēdi: sed solū habuerit animū fictū de sua pecunia pcipiendi s̄m quantitatem ipsius pecunie sue solute ꝛ nō secundū conditionem rei vendite et fructuū exinde percipiendorum quod esse nō debet:vt dixi.ś. in tertia presumtione.

Decimanona presumtio colligitur etiā ex persona emtoris:scꝫ quod emere noluerit qn̄ ipe ppria p̄dia vēderet ꝛ huiusmodi cōtractus faceret quia nō est verosimile qđ intēdat aliena emere qui propria non inutiliora vendidit cuꝫ hec sint contraria.et nemo presumitur velle incōtinenti contraria agere.l.nam et ca.ff.de cōditio. et demonstra.cum similibus.

Vigesima p̄sumtio est que plurimum fraudis ꝛ simulationis inducit quando dicti contractus vēditionis et locationis cum pacto de retrouendendo celebrati sunt clā et occulte ꝛ non palam.vt est tex in cle.ex grandi. versi.ceterum.verbo occulte de vsuris.et ibi per doc.ꝛ pbatur in.l.si.ff.de ritu nup.et in.l.non existimo.ff. de admini.tut.ꝛ.l.ab anastasio. ibi hoc non occulte ꝛ ibi si quis autem occulte.C.mandati. et ibi p docto.ꝛ in.l.data ibi si quideꝫ clādestinis ꝛ domesticis fraudib⁹.C.de dona.ꝛ.per tex.in.c.vt nostrū §.porro.ꝛ ibi glo.in verbo occulta. extra vt ecclesiastica beneficia ꝛ notat per Batr. in.l. post cotractum.versic.quartus casus. Et ibi per docto.ff.de dona.ꝛ per Ly.et Bal.in.l.ij.C.ď repudi.here.ꝛ p Spe.in ti.de cessione actionis.§.j.versi.tertium si facta sit cessio.ꝛ per Saly.in. l. si quis post hac. in princi.in.v.colū.C.de bo.prescript.Ad qđ vide qđ not.do.Paul.de cast.in.l.j.C.de fur. Et p hac presumtione facit illud vulgare et testimoniū veritatis qui male agit odit lucem.vt est tex.cum glos.j. c.consuluit.extra de offi. deleg.ꝛ.xviij.q.ij. periculosum.et tex.cum glo.in verbo occulte.in.l.donatio.C.de dona.ꝛ suspitio est contra instrumentuꝫ si occulte est rogatum s̄m Inn.in.c.j. extra de fid. instru.Unde presumitur contra illum qui occulte confert beneficium:vt extra vt ecclesiastica beneficia.c.vt nr̄m.et facit totus titulus extra de clādesti.desponsa.ꝛ id qđ dicitur dedignat deus opa tenebraꝝ:vt.c.cum ex iniuncto.in prin. extra de hereticis. Sed qui palā facit lꝫ nō benefaciat in dubio cū quilibet p̄sumat bon⁹: vt.c.j.extra de scrutinio.ꝛ.c.si.extra de presum.cū simi. potius presumitur error ꝙ dolus vel fraus vt probatur in.d.l. si.ff.de ritu nup. Et predicta sunt vera nisi pbaretur qđ ex aliqua alia causa ꝙ simulationis p̄dicti contractus clam ꝛ non palam celebrati sunt q: in certis locis est coniecture.l.cōtinu⁹.§.cum ita.de verb.obli.predictis adde qđ si instrumentum diu steterit occultum presumitur esse simulatum. Ita dicit Bal.notabiliter in.l.fraus.ff.de legibus. Allegat ad hoc Iacobum de are. ita hoc tenentem in l.filie.ff.solu.ma.qđ no.

Vigesima prima presumtio est quando in loco vbi agitur ꝛ in quo celebratus est contractus de quo queritur consueuit fraus ꝛ simulatio in similibus contractibus adhiberi. Naꝫ in dubio presumitur id esse actum quod in illo loco fieri consuetum est per tex.in.l.quod si nolit.§. qui assidua.et per id quod ibi plene notaui. ff.de edil.edic.et per.l.si prius.§.j.ff.de aqua plu.arc.et per.l.generaliter.ad fi.C.de fideius.cum si. Et qđ hoc sit veruꝫ tenet expresse Guiliel.de monte lauduno in cle.ex grandi.post medium de vsuris.vbi dicit quod si quis moratur in loco vbi consueuerunt exerceri vsure presumitur vsurarius. Allegat xcviij.distin.aphros.ꝛ ibi est gl. que etiā dicit per illum tex.quod etiam ratione prouincie presumitur contra aliquem allegat.xxiiij.di.quando.ꝛ dictum.§.qui assidua.ꝛ vide qđ ibi dixi ꝛ qđ etiaꝫ dictum est in libello meo de imperatore militū de eligendo vbi de donatione scribitur. Et hoc etiaꝫ tenet Hostien.in summa de ꝫ trahen.em.§.j. ver. illud autem non.ibi consuetudo etiam vsurarij:ꝛ terre in hoc maxime attendenda est : scꝫ quando multi vsurarij sunt in terra. et sic omnes contrahere consueuerunt.

Vigesima secūda presumtio est qn̄ emtor vel etiā venditor esset cōsuetus siles cōtractus facere. Nam presumitur contra aliquē ex eo quod ita facere cōsueuit:vt.l.duo oēs.§.a barbaris.ff.de re militari.ꝛ.l.qui semisses. §.j.ff.de vsu. et.l.vel diuersorum.ff.de pig.actio.et.ff. ad macedo.l.item.al's incipit iulianus.§.quod dicitur cuꝫ similibus.et not.glo.et ibi doct.in.l. cum allegas C.de vsuris.et in.l.iulianus.§.idem papinianus. ff.de actio.emtio. facit. ca. semel malus.extra de regu. iur. in sexto. ꝛ valet argumentū communiter

solitis vel cōtingētib'; ⁊ sic ab his que fieri cōiter
consueuerūt: vt no. glo. s. in. l. j. C. de arbi. et ibi per
doc. ⁊ glo. in verbo probabilius. c. cum arte. extra
de celebra. missarū. Et quis dr̄ cōsuetus aliq̄d face
re fecisset bis vel ter vt habetur per glo. ⁊ doc. in. l.
iij. in. fi. C. de episc. audi. ⁊ est glo. in aut. de resti. §.
q2 vero multi. in verbo sepe. colat. viij. Et ideo qui
dam religiosi ⁊ dant consilium qd̄ quis non faciat
iustos cōtractus nisi bis aut ter. q2 si quis pluries
faceret induceretur mala suspitio seu presumtio
contra eum qd̄ profecto tutius est: sed tutissimuȝ
esset nullos vnq̄ facere vt in fine huius operis di
cetur. et potissime hec presumtio procedit quan-
do isti cōtractus fuissent celebrati per proxenetā
tm̄ ⁊ non per ipsos contrahentes. Nam vsurarij
nunq̄ ipsi suos contractus per se celebrāt: sed per
mediatores siue proxenetas suos fm̄ Guil. de mō
te lauduno in clemē. ex grandi. circa mediū de vsu
ris: ⁊ ibi hoc dicit etiam Franciscus zabarella. §.
ceteruȝ. iij. qōne sequendo do. Guil. vt dicā etiā in
sequē. presum. ⁊ idē esset qn̄ partes ipse per se con-
traxissent mediante aliquo proxeneta qui sit soli-
tus contrahentes inducere ad celebrādos similes
contractus suspectos ⁊ vsurarios per predicta. Nā
sepissime hmōi cōtractus illiciti cōtrahuntur ex
culpa proxenetarū qui oīa velamēta excogitant ⁊
partes inducunt ad illicitos contractus celebrā-
dos. Et ideo tu mercator vel cōtracturus caueas
adiectis proxenetis tanq̄ pestiferos: q2 modicū lu-
crum qd̄ cōsequi sperant ex contractu per partes
celebrando querūt semp vnius contrahentium ⁊
qn̄q; vtriusq; aīam perdere ⁊ alterius bona cōsu-
mere ⁊ idē quando notarius qui cōfecit instrumē
tum esset solitus scribere instrumenta de contra-
ctibus vsurarijs vel simulatis vel aliter suspectis ⁊
fraudolosis eadem ratiōe. pro hoc glo. in prin. in.
l. iubemus. C. de proba. ⁊ pro omnibus predictis
adducitur ratio. nam qualitas facti ex persona fa
cientis presumitur. xj. q. iij. absit. ⁊. xxiij. q. iiij. ea vin
dicta. ⁊ ita no. glo. nota. in. q. v. nono oēs. in verbo
flagello. ⁊ ad idem allego glo. nota. xxxviij. distin. si
quis grāmaticam. que dicit presumi eo ipso bonū
quod ab aliquo bono fuit factum Ita dicam' cō
tra presumi malum si est ab aliquo malo factum
et proterea cauendum est ab huiusmodi proxene-
tis ⁊ tabellionibus. Adde tamen ad hanc presum-
tionem quod in sequenti dicetur.

Nota hō ȝ proxenetas q̄ iducūt hoīes ad ȝctus illicitos.

Vigesimatertia presumtio ⁊ po
tissima est qn̄ esset vsurarius ⁊ cōsue-
tus vsuras exercere nō tm̄ dictos cō-
tractus que presumtio seu coniectu-
ra cum alijs predictis vel alijs earum
cōiuncta facit presumi faciliter contractum illici
tum vel simulatuȝ aut vsurarium. vt probat in. c.
illo vos. in fi. ⁊ ibi hoc no. gl. ⁊ doc. extra de pigno.
⁊ no. glo. magna ante fineȝ in. c. conquestus. extra
de vsuris. vbi dicit quod si in venditione interue-
nit modicum pretium presumitur esse contract'
in fraudem vsurarum. ⁊ precipue. si emtor consue
uit exercere vsuras. allegat. c. ad nostram. de em. ⁊
ven. ⁊ dictum. c. illo vos. ⁊ ideo propter hoc dicit
Hosti. in summa de pigno. §. qn̄. ver. ideo dico qd̄
ex quo apparet quod creditor vsurarius erat de
facili interpretatur contra ipsum allegat. l. iulia-
nus. §. ibidem. sed debuit allegare. §. idem papi-
nianus. ff. de act. em. et. ff. ad mace. l. sed iulianus.
§. quod dicit. et. l. nummis. ff. de leg. iij. et. l. nemo
que est lex. i. C. de epi. audi. et sic faciliter presumi
tur cōtra vsurarios presertim cū occultāter ⁊ frau
dulenter soleant inire contractus vel celebrare.
vt est tex. in cle. ex grādi de vsuris. ⁊ ibi not. p doc.
vnde dicit Hosti. in. c. ad nr̄am de em. ⁊ ven. qd̄ cū
sit pessimū genus hoīm de facili presumit contra
ipsos maxime cū debitores egēt. ⁊ creditores abū
dent. et ideo de facili debitor facit quicquid vult
creditor q2 talis p̄sumtio est fauorabilis aīab' ip-
sorum vsurarioȝ. Et ppterea in dubio est sequen
da de sponsa. c. iuuenis. ⁊ de presumtione. illud. et
de homicidio. c. ad audientiā. ⁊. C. de rescin. vēdi.
l. ratus. ⁊. C. de vsuris. l. cū allegas. cum similib'. ⁊
ita etiam no. Pau. de leazarijs solēnis decretoruȝ
doc. in quadam sua disputatione q̄ incipit contra
instrumentū debiti opponit qd̄ est vsurariū in. v.
col. in ver. de quarto patet. Ad hoc etiā videat qd̄
plene scribit per Ange. de perusio in disputatione
sua que incipit astensis miles in. xxx. colū. cuȝ seq.
Et qd̄ dictū est in precedenti presumtione. et ideo
vsurarij sunt cauti q̄ ad bona tēporalia sunt extor-
quenda sed incauti quo ad bona spiritualia. et sic
quo ad animā quā suis cautelis quotidie illaquea
re querunt dicta clemē. ex grādi. an̄ finē de vsuris
vt euitent istas duas vltimas presumtiōes q̄ sunt
potissime faciunt qd̄ ille q̄ indiget pecunia. ⁊ vult
sibi in veritate pignorare fundū ipm̄ qd̄ vendat al
teri qui nō sit vsurarius nec ɔsuetus facere hmōi
contractus. et ab eodem conduci cū pacto de re-
trouendendo ⁊ vsurarius postea emit ab illo em-
tore omne ius suū ⁊ sic cū dicti cōtractus vēditio-
nis ⁊ locationis cū pacto de retrouendēdo nō ha
buerit principium nec fuerint in initio celebrati
per dictum vsurariū vel solitū facere similes con-
tractus. videntur cessare dicte due rōnes ⁊ vltime
p̄sumtiones. ⁊ hoc videt velle Guil. de mōte lau-
duno. in. d. clemē. ex grādi. circa medium de vsuris
vbi dicit qd̄ vsurarij nunq̄ ipsi suos cōtractus per
se celebrāt ȝ per mediatores seu proxenetas suos
ita qd̄ pignora p tres vel quatuor manus faciant
ptransire anteq̄ ad feneratorē veniāt ppter frau
dem et ibi eū sequit franciscus zabarella in. l. §. ce
terum. in. iij. q. Ad qd̄ adde qd̄ dixi in p̄cedenti pre
sumtione sed si posset constare siue doceri de ista
fraude hoc sibi non prodesset immo sine dubio et
multo magis presumeret cōtractus simulatus et
vsurarius q̄ si fuissent a principio celebrati per ip
sum vsurarium vel solitum hmōi cōtractus exer-
cere ⁊ probatur in. l. ab anastasio. circa mediuȝ ibi
vel forsitan. alijs per suppositam personaȝ. C. mā
dati ⁊ ibi per docto. ⁊. l. et qui sub imagine. in prin
ci. C. de distrac. pig. Adde qd̄ dixi in precedenti pre
sumtione. nā malitijs hoīm non est indulgenduȝ
l. in fundo. ff. de rei vendica. et quia fraus ⁊ dolus
cuiq; patrocinari non debet. vt est text. in. d. c. ad
nostram. de emtio. ⁊ vendi. cū similibus. ⁊ sic cum
habuerit malum principium non est licitum ali-
cui scienti emere quia emtor esset de fraude dam-
natus argumento. c. tua nos. extra de vsuris et. l.
j. in fin. ff. de fluminibus. hec tamen presumtio qd̄
sit solitus fenerari vel precedens. scilicet quod sit
consuetus similes contractus suspectos facere cō
iuncta etiam cum pacto de retrouendendo nō fa
cit presumere contractum vsurarium vbi alie ma
le presumtiones non concurrunt quia vsurarij se
pe celebrant contractus veros ⁊ nō vsurarios fm̄
Bald. qui ita notat in. l. emtione in fi. princip. C.
plus valere quod agitur. per not. per Iaco. de are.
et Cyn. ibi ⁊ per nota. in. c. ad nostram de emtio.
et vendi. et in. ca. illo vos de pigno. et idem notat
ipse Bal. in. l. interpositas. j. columna. prope fin.
C. de transactio. vbi dicit quod ad rescindendum

contractum tanq̄ vsurarium non sufficit probare
q̄ cōtrahēs erat vsurarius nisi etiā probet specifi
ce de illo cōtractu. ⁊ idē tȝ Ang. in. l. sicuti. §. supua
cuuȝ. ff. q̄. mo. pig. vel hypo. soluit. Tū veri' loquē-
do ⁊ si nō sepe aliqn̄ tn̄ vsurarij celebrāt ⁊ celebra-
re possunt veros cōtractus nō simulatos nec vsu-
rarios. Facit ad hoc text. Joan. chrysostomi q̄ ha
bet de penitentijs dist. iij. c. quid ergo. ibi est ⁊ alia
ratio vbi dicitur non potest malus in oībus esse
malus sed habet aliqua bona. Facit ad hoc quod
no. Cy. Bald. et doc. in. l. j. C. de proba. et vide oī-
no qd̄ no. Ange. in dicta disputatiōe astensis mi-
les in. xxx. colū. cum sequēti. Et qd̄ dicam in quar
to casu principali.

Vigesimaquarta p̄sumtio col
ligit ex eo q̄ vēditor remāsit in pos
sessione rei vēdite vt pbari videt p
tex. cū glo. fi. in verbo obijcere in fi.
l. sicuti. §. supuacuū. ff. q̄. mo. pign'
vel hypo. soluit ⁊ per. l. si is qui bonis. ff. de acqui.
heredi. ⁊. l. iij. si quis. C. de naturalib' liberis et p
notata maxime per Cy. in. l. ij. C. de repu. heredi-
tate ⁊ ita tenet Spec. in ti. de na. §. j. versi. itē po-
ne aliq̄s. ⁊ Hy. itē tenet in. l. oēs. §. lucius. ff. de his
q̄ i frau. cre. quē sequit Bar. in. d. §. superuacuū an
te finē ⁊ in. d. l. post contractū. versi. tertio p̄sumit
ff. de dona. Et dixi. s. in prin. huius operis. Et ita
tenuit Guido de suza. q̄ dicit q̄ nō p̄sumit vendi-
tum quod in patrimonio effectualiter reperit p
dicta iura vt refert Bal. in consilio de quo infra d.
cet quod tēpus remanēdi in possessione ad hoc vt
faciat p̄sumi relinquendū est in arbitrio iudicis
qui arbitratur ex quātitate personarū ex fama lo
ci et ex alijs probationibus verosimilib' fm̄ Bar.
in. d. l. post contractū et in. d. §. superuacuū. Et p̄-
dicta presumtio pcedit etiam si vēditor cōuenit
se emtoris noīe possidere iuxta notata per Bar. ⁊
⁊ doc. in. l. quod in eo. in princi. ff. de adqui. pos. et
⁊ in. l. ab emtione. ff. de pactis. et per Anto. de bu.
et doc. in. c. cum venissent. extra de resti. spo. si sem
per venditor fuit in possessione q2 per hoc nō esti
cit presumtio fraudis nisi interuenerit vera ⁊ cor
poralis traditio. l. iij. C. de suffi. ibi sequitur tradi
tio corpalis rationem ego assigno: q2 nō videt ve-
rosimile q̄ emtor velit dimittere rem per ipsum
emtam venditori ⁊ pretiū ex quo nemo presumit
velle iactare suum. l. cū de indebito. de probatiōi-
bus. vel nisi vēditor respōderet emtori rem ven-
ditam hoc esti faceret cessare presumtionem frau
dis. argu. l. litibus. C. de agri. ⁊ censitis. li. xj. et di-
xi. s. in principio huius operis vel nisi venditor
alij reseruauerit vsumfructum. vt. l. quisq̄s. C. de
dona. fm̄ Bart. qui ita no. et in dictis iuribus. s.
contractum simulatū ɔ̄ptū esse debeat re in. l. post
cōtractum ⁊ in. §. superuacuū. et qd̄ dixi q̄ ex pos-
sessione rei vēdite in qua vēditor remanet etiam
si cōstituit se emtoris nomine possidere presumi-
tur simulatio debet intelligi quādo apparet cau-
sa propter quam sic fecit vt. l. mulier. in princi. ff.
rerum amotarum. ⁊ in. l. si maritus. §. fi. vbi est ex
pressum. ff. qui et a quibus: et est casus exp̄ssus in
c. fi. de renuntiatione. in. vj. Sicut enī nō possunt
dici facta in fraudem creditoȝ qui nō sunt. l. j. C.
de iure fisci. lib. x. Et sicut nō potest dici donatio
facta metu mortis que non sit. ff. de dona. causa
mortis. l. j. cuȝ si. Ita non potest dici contractus si
mulatus vel ad apparentiā factus nisi subdit cau
sa fictiōis ppter quam fictionē constat esse facta
fm̄ Bar. qui ita notāter dicit in cōsilio suo qd̄ inci
pit. Petrus nicole vbi dicit quod licet vēditor vel
donator post venditionem vel donationē rema-
neat in possessione non tm̄ facit p̄sumi cōtractuȝ
esse ficticiū ⁊ simulatū ⁊ ad apparētiā factū q2 ex
sola possessione nō apparcat causa simulationis
q̄ debet ante subsistere vt pbat in iuribus prime
deductus ⁊ ita loquit dicta. l. sicuti. §. supuacuum
ff. qui. mo. pign. vel hypo. sol. ibi eī suberat causa
q2 ad excludendū creditorem erat simulata vēdi-
tio ⁊ hoc allegat ipe creditor sicut di. in donatio-
ne q̄ non presumit ficta simulata nisi apparcat
cā ppter quam sit ficta vl' simulata vt no. et Bar.
in. d. l. post cōtractum. ff. de dona ⁊ Bal. in. l. illud
in. vij. q. C. de sacrosan. eccle. Videt aliter dicere cir
ca predicta dixit eīi q̄ ex eo que vēditor vel donās
remansit in possessione nō videt pbari simulatio
q2 vsq; ad triginta annos pōt emtor vel donarius
agere actiōe psonali ad rem sibi tradendā vt in. l.
j. C. de cōsti. pecunia cum similibus. ergo non pre-
sumitur ex possessione simulatio vnde ipse sic di-
stinguit in. d. l. illud. Aut est instrumentuȝ promis-
sionis et non presumitur ex possessione simulatio
vt. d. l. ij. C. de consti. pecunia. aut est instrumētuȝ
traditiōis ⁊ sunt aliqne coniecture vel cause simu
lationis vel fraudis vt ex possessione iuncta cum
alijs presumitur simulatio vt. d. §. superuacuum.
Et in hoc videt cōuenire cum dicto cōsilio petrus
nicole. Et est ratio differentie fm̄ Bal. in. d. l. illud
i nter instrumentuȝ promissionis et traditiōis q2
possessio nō repugnat promissioni sed promissio
repugnat vere possessioni tradentis nec cuȝ ea cō-
currit. Unde cum non cōsonet effectus cum sua
causa presumit simulatio cause seu tituli nisi tra-
dens precario accepisset. Nā p possessionē p̄cariā
excludit presumtio simulationis vt habetur in. l.
qd̄ modo. in prin. de adqui. pos. ⁊ in. l. ab emtione.
ff. de pactis. Sed nō excluditur presumtum simu-
lationis et fraudis simul iuncte vt. d. §. supuacuū
⁊ hoc in effectu sequit do. Pau. de cast. in consilio
suo. cccxxvj. qd̄ incipit in Christi nomie amē pre-
sumtiōis his de quibus. s. qui rn̄dit ad. d. l. j. C. de
suffra. quā Bar. allegat q2 loquit qn̄ psone essent
suspecte vel phibite. vt. ff. de proba. l. qui testamē-
tuȝ ⁊. l. cū quis. §. tytia de legatis. iij. secus si nulla
subesset causa propter quā cōtrahētes impedirēn
tur inuicem contrahere.

Vigesimaquintapresūtio re-
sultat ex tpe quo vēditio durauit q2
p modicuȝ tp̄s durauit. vnde con-
uentiōes cū soleāt fieri vt res ppe-
tuo sunt penes emtorē ⁊ pignera-
tiones quousq; debitū soluat vt. l.
si rem. §. oīs de pig. ac. Credendū est q̄ ex modico
interuallo noluerit vendere sed pignorare. Et
istud optime probatur in simili per. l. plerisq; de ri
tu nup. vbi si mulier que recessit a marito nō mul
to tempore interposito reuersa est censetur idem
matrimonium dissoluendi ad hoc lex quidquid
calore in fin. ff. de re. iur. et. xxxiij. q. ij. §. diuortium
Probatur etiam in. l. iiij. §. si ab ignoto. ff. de ma-
numissionibus vbi quando fuit actum a princi-
pio quod emtio modico tempore habeat durare
presumitur emtio simulata. et ita dicit Bart. per
illum text. in consilio quod incipit Petrus nicole
vbi ponit de triplici specie simulationis et illam
ponit pro vna. facit etiam ad hoc lex si vētri. §. in
bonis. ⁊ quod ibi nota. p glo. ⁊ doc. de priuilegijs
credi. Et ita consulendo tenuit do. Pau. de castr.
in cōsilio suo. cccxxv. quod incipit in Christi nomi

ne amē. In causa mota per dñam dorotea3.versi. his p̄missis. Et aduerte q̄d istius simulationis natura hec est, vt debeat hoc exp̄sse per pactum agi vt dicit text.in.d.c.si ab ignoto et not. Bart. in dicto suo consilio. Et ista dicetur vera simulatio sed qñ hoc expresse nō esset actum p pactū sed tm̄ recessum est a venditiōe.j.modicū tp̄s tūc est p̄sumta simulatio nō vera q̄ sola nō esset sufficiēs ad p̄sumēdū cū effectu cōtractū esse simulatū per dictū.§.si ab ignoto.ibi ab initio hoc agi debet s3 iūcta cū aliis presumtionibus sic p p̄dicta iura q̄ ita meo iudicio debent intelligi. Et circa p̄dicta adde que dixi in.xij.presumtione.

Vigesima sexta presumtio comprehēdit ex modo recedēdi a dicto cōtractu emtiōis seu vēditiōis.qñ sc3 recedit p restitutionē instrumētorū incisoꝝ ⁊ sic p modū recessus a dicto cōtractu non per modum noue venditionis quod si fieret a principio cōtrahētes habuissent animū faciendi verum contractū facit lex cum hi.§.motus.de transac.ſm do.Pau.de castro.in.d.consil. cccxxv.ver.tertia resultat p̄sumtio.hoc pōt sic cōfirmari.q2 istō est insolitum regulariter cū sit retrouēditio ⁊ nō sola restitutio instrumētoꝝ maxime incisoꝝ.ergo presumēdū est illicitū per glo.no. in.l.si quidem sub cōditione.cū ibi no. per Bar.et doc.ff.de condi.insti.⁊ p ea que dixi.s.in.ix.p̄sumtione.In contrarium tn̄ videtur facere.l.labeo.cū l.seq.que incipit postq̄ pignus.cū ibi no.per glo. ff.de pac.⁊.l.chirographum.ff.de p ba.⁊.l.iiij.⁊.v. in prin.ff.de li.legata.et.l.mortis causa capimus. §.scia.ff.de dona.cau.mor.⁊.l.cōstet.C.que res pignori obliga.possūt.⁊.l.creditricē.C.de remis.pig. et.l.pecunie.C.de solu.cum si.in quibus habetur q̄ si restituitur vel legetur debitori instrumentu3 debitoris vel pigneris maxime cancellatu3 videt esse facta liberatio vel pignus remissum Sed ad hec iura potest responderi q̄d loquatur in liberatione vel remissione debiti aut pigneris que consueuit nōnunq̄ fieri per redditionē vel legatum instrumentoꝝ nos loquimur in nouo contractu emtionis et venditionis qui non consueuit fieri nisi per nouū contractum seu instrumētum contractus ⁊ non per simplicem restitutionem instrumentoꝝ incisoꝝ.Item in cōtrarium videtur etiā facere.l.j.C.de dona.⁊.l.seruum filij.§.cu3 qui chigraphū.ff.de lega.j.⁊ glo.in.l.iij.in ver.animo ibi. quintus per traditionē instrumēti.ff.de adq̄.pos. ⁊ glo.j.§.interdu3.in verbo nuda voluntas insti. de re.diui.in quibus dicitur q̄ si donantur vēdūtur:aut legātur vni instrumenta emtionum alicuius rei ipsa res vēdi donari vel legari videtur. Sic eo modo si restituūtur instrumēta emtionu3 soluto prius pretio per primum venditorem videtur esse facta retrouēditio.Nec videtur q̄d debeat presumi aliqua simulatio.potest ad hoc dici quod in dictis iuribus non potest cadere simulatio vel pignus:q2 loquimur in prima donatione vēditione et legato.nos vero quādo primo precessit venditio post ea redduntur instrumenta per que recedit a prima venditione q̄d non est solitum fieri. ideo prima venditio presumitur simulata et vere fuisse pignus vt cesset hec suspitionis presumtio requirit q̄ fiat noua retrouēditio.Pro hoc optime faciat.l nihil tā naturale.cum ibi not.ff.de iure iur.vbi d2 q̄ nihil tam naturale est q̄ eo genere vnūquodcunq̄ dissolui quo ligatum est.Ad idem c.j.extra de reg.iur.in antiquis vbi sic dicit text. beati Jo.chrysost.Omnis res per quascunq̄ causas nascitur per easdem dissoluitur. Pro hoc etiā l.p hec quibuscunq̄ modis.ff.de regu.iuris.vbi d2 per hec quibuscunq̄ modis obligamur hisde3 in cōtrarium actis liberamur.Ad hoc etia3 gl.xxiiij. q.iij.comperimus.in versi.inimicus.et est etiam de hoc tex.in.l.prout quisq̄.ff.de solu.et est casus in.l.j.C.qñ liceat ab emtione recedere.et ibi hoc videtur sentire Cy.in.vj.et vlt.q. ¶ Multe alie presumtiones fraudis vel simulationis reperiuntur q̄ faciunt presumere cōtractum ficticiū simulatum vel vsurariu3.de quibus p Spe.in ti.de cessione actiōis.ij.ver.si vero dubitat vtrum sit v̄a vel simulata.⁊ per Cy.Bar.Bal.⁊ doc.in.l.ij.C.de repu.hereditate.⁊ p Bar.in.d.suo cōsi.q̄d incipit Pe.nico.p Cy.Bal.⁊ doc.in emtione.C.plus vale q̄d agi.q̄ q̄d simulate cōcipitur.⁊per eundē Bald. in.l.fraus.ff.de legibus.et in.l.iij.si sub specie.et ibi per doc.in.l.per diuersas.⁊ in.l.ab anastasio. C.mā.⁊ per Bal.in.l.multum.C.si quis alteri vel sibi.⁊ in.c.cū allegas.C.de vsuris ⁊ p doc.in.l.emtor.ff.de aqua plu.ar.⁊ per do.Benedictū de plūbino.in.l.iij.§.si ab ignoto.ff.de manumissio.ti. generali Et vide tex.nota.in.l.cū vir vxori.cū ibi no.ff.de iure dotium ⁊ vide q̄d no.Bal.in.l.nō dubiū.in.iij.oppositiōe.C.de legib⁹.vbi ponit quot modis fiat fraus legi ex quibus presumunt multe presumtiones simulationis ⁊ fraudis.Et ide3 etiam ponit do.Pe.de anch.in repe.c.canonum. statuta extra de consti.in.xxviij.col.ver.iuxta predicta congrue ⁊c.in suo consi.xxj.quod incipit in xp̄i noie amen ad corroborationem predictorum Et vide etiam per Bal.in.l.deo nobis.in.vj.not. C.de epi.⁊ cle.plene p eundē in additionibus q̄s fecit ad Spe.in ti.de dona.⁊ per Iancre.de corne. in suo opere.in.xj.rub.q.xiiij. Et vide.p do.Bartholomeū de saly.in.l.ij.C.ne lice.poten.⁊ in.l.si quis post hac.in prin.in.v.col.C.de bonis p̄scrip. ⁊ per Albe.de ro.in.l.filie me.ff.so.ma.⁊ per Ang. de are.insti.quibus ex causis manumit.non licet §.in fraudem.in.j.col.⁊ p doc.cano.in.c.illo vos. extra de pig.⁊ in.c.ad nostram.de em.et ven.et in c.ex literis.extra de iureiur.⁊ in.c.conquestus.et in.c.cum in diocesi.extra de vsuris.et per Host.in summa.extra de vsuris.§.fin.in prin.in ti.de pig. ij.quibus pactis.et in titu.de cōtrahen.emti.§.si. ver.de contractu.ad contractum.et plene per do. Guiliel.de monte landuno in cle.ex grandi. Et ibi est per Cardi.3aba.in.§.ceterum.in.iij.q.et ibi per doc.de vsuris.⁊ per beatum Bernadinum in tractatu de cōtractibus ⁊ vsuris.in sermōe.xxxix. arti.ij.c.j.Et per Joan.de capistrano in suo libello siue tractatu de vsuris vbi tractat de vsura paliata sub noie venditionis sed ille non conueniūt materie nostre que est solummodo qñ emitur vel adquiritur res ab vno et idem locatur cum pacto de retrouendendo:et ideo eas hic omisi.et si quis videtur velle recurrat ad dicta loca et ad notata ibi per doc.que omnia sunt bene notanda: quia non ita alibi collecta simul reperies.

An valeat renuntiatio facta de simulatione.

¶ Sed circa predictas presumtiones potest in practica dubitari:quia si in instrumento venditionis et conductionis cum pacto de retrouendendo esset apposita hec clausula.videlicet quod ipse partes renuntiant seu renuntiauerunt exceptioni simulationis et apparentie contractus ⁊ non sic actorum:idest q̄ non possit excipere q̄d sic non sit actum.dic q̄d hec verba releuant quia declarant intentionem contrahentium quod non intēdunt istum contractum esse fict.cū vel ad ap-

parentiā factū.Sed si apparent legitime cause pbatiōis ⁊ indicia.tunc q2 rōne substātie cōtractus pbaretur simulatus.Eadē hec renuntiatio simulata presumeret argumēto.ff.de noua.l.doli.§.diuersum ſm Bar.qui ita notat in sepe allegato cōsilio q̄d icipit Pe.nico.in fi.Et idē ipse no.in.l.nemo pōt.ver.quero an renūtiatio exceptiōis.ff.de leg.j.Et idem notat ⁊ tenet Cardi.3aba.⁊ Jo.de imo.in.c.ad nostrā de em.⁊ ven.Et idē dixit etia3 Bar.de illa que renuntiauit exceptioni doli in factum actioni ⁊ sine causa in consi.cviij.quod incipit.quidam petrucius vt dicitur fecit testamentum.⁊ idem ipse tenet in.l.fina.§.idem quesiit.ff. de condi.indebi.⁊ nota.per eundem Bartol.⁊ docto.in dicta.l.doli.§.diuersum de noua.et predicta procedūt quando dicta renūtiatio est facta in eodē instrumēto q̄d dicitur simulatū vl'in alio instrumēto incōtinēti post nisi partes iurassent v̄a esse oia contenta in dicto contractu ⁊ instrumēto ſm Bal.in.l.si.C.de nō nume.pe.⁊ dixi.s.in.vij.p̄sumtione.ante fi. Secus aūt si post ex interuallo talis renuntiatio fieret q2 tunc etiā sine predicto iuramento tolleret p̄sumtio simulationis.vt.l.ij. cū ibi no.C.q̄d me.causa ſm Bar.qui ita no.in.d. l.nemo potest.Et per 3aba.et Joā.de imo.in.d.c. ad nostrā.⁊ dixi in.d.vij.p̄sumtione.ante fi.Ex q̄bus videt concludendū q̄d cū in dubio cōtractus non presumat simulat⁹ sed verus vt.l.si maritus in fi.ff.qui ⁊ a quibus.⁊ in.c.fi.de renū.in.vj.⁊ no. Bar.in.d.cōsilio Pe.nico.facit.l.merito.ff.p socio. et idem no.Bal.in.c.j.§.si instrumentū.in titu.de noti.feud.⁊ idē ipse tenet in.l.rogasti.§.si tibi ad fi.ff.si cer.pe.vbi dicit q̄d in dubio cōtractus non debet iudicari vsurarius.ar.l.si ea pactione.C.de vsuris vbi d2 q̄d cōtractus in dubio nō intelligit excedere legitimū modū vsuraꝝ.⁊ ar.l.ampliore3 §.fi.C.de appel.⁊ extra de vsuris.c.nauigāti.⁊ habet per Archi.xiiij.q.iij.si q̄s.¶ Et idē tenet Bal. in.c.j.in fi.in ti.de feudis datis in vi cē.l.cōmis.in vsi.feu.maxime qñ de cōtractu apparet confectu3 instrumentū:q2 per instrumentu3 presumit.vt in aut.de fide instru.§.si moriant col.vij.⁊ est tex.cu3 glo.⁊ ibi no.in.l.cū precibus.C.de proba.Unde q̄ allegat instrumentū simulatū illō probare debet vt dictis iuribus.⁊ pbatur in.l.patronus.ff.de proba.⁊ licet sit aliqua presumtio de predictis in contrariū tn̄ indistincte p̄sumitur verus contractus et non simulatus qñ interuenisset dicta renūtiatio que declarat intentionē contrahentiū.Intelligendo eo modo quo dictum est.s.q2 quis potest etiam si est vsurarius celebrare veros cōtractus. vt dixi.s.in.xxiiij.presumtione.Nec obstat huic q̄d dixi.s.in.ix.presumtione.in fi.q̄d si in instrumēto sunt ista verba vendidit ⁊ tradidit vere:⁊ nō i fraudem vsurarum q̄d ex istis verbis instrumentū magis presumitur susceptum ſm Bal.in.l.emtiōe.C. plus vale.quod agi.quia illa verba non sunt solita poni in instrumentis.vt dixi in.ix.presumtiōe. Sed predicta renuntiatio bene solet ⁊ consueuit apponi maxime hoc tempore ⁊ propter dicta3 renuntiationem transfertur totum onus probandi in illum qui vult dicere q̄d contractus sit ficticius vel simulatus qui poterit probare per cōtrariam cōfessionem alterius partis cui esset standū tanq̄ vltime in ipsius confitentis preiudicium.vt probatur in.l.de etate.§.j.ibi fides enim contra se habebitur.ff.de inter.acti.Facit optime glo.in l.in contractibus.in princ.in verbo nullo modo. C.de non nume.pecu.⁊.l.publia.§.fin.ff.depositi. Circa quod vide quod dixi.s.in.j.presumtione. Item poterit pbari per dilucidas siue legitimas probationes siue presumtiones et indicia.et per probabiles coniecturas.vt probatur in.d.l.sed si marit⁹.in fi.ff.p et a quibus.et in.c.si.de renunt. in sexto.⁊ in.c.illo vos.in ver.presumitur.et ibi p Inno.⁊ doc.extra de pig.⁊ no.per Guil.de monte lauduno.in cle.ex grandi.de vsuris.⁊ ibi per Frā. 3aba.in.§.certum.in.ij.⁊.iij.q.et per Bal.in.l.iij. C.plus valere quod agitur.⁊ in.l.eos.C.de vsuris et patet per ea que dicta sunt in omnibus precedentibus presumtionibus.et que dicam in.alij.et v.casu prin.

Quid sit probatio dilucida.

¶ Que autem sit dilucida et legitima probatio ⁊ que sint presumtiones indicia et probabiles coniecture circa hoc dic quod dilucida pbatio dicitur illa que fit cōiecturis.l.si seruus plurium.§.fina.ff.de lega.j.ſm Oldra.et benedictum de plumbino.in dicta.l.sed si maritus. Legitima probatio dicitur illa que fit per testes et instrum. vt est text.cum gloss.not.in verbo legitimus.in.l. cum de indebito in princip.ff.de proba.et est glos. in.l.proprietatis.C.de proba. Item dicitur legitima probatio ea que fit ex confessione partis.vt est gloss.in.ca.ad abolendam.in gloss.iij.in ver.deprehensi.extra de hereticis.que sint presumtiones et indicia circa hoc vide omnino Guil.de monte lauduno.in.d.cle.ex grandi.circa mediū.et ibi Fran. 3aba.in.§.ceterum.in.iij.q.et vide plenissime in omnibus predictis presumtionibus.

Que sint cōiecture pbabiles

Que autem sint probabiles coniecture.vide no.in.ca.fina.de renun.in.vj.et text.in.ca.cum in habito.in fin.principextra de clan.despon.et not.in.l.licet imperator.ff.de leg.j.⁊ in.l.cum proponeretur.ff.de lega. ij.Item poterit probari per libros et codices rationum ipsius ementis vel vendentis si est vsurarius et libros ac suos codices rationum vt est casus in.d.cle.ex grandi.§.ceteru3.de vsuris.de quo dic vt ibi per docto.Item poterit probari si iudex procederet contra aliquem tanq̄ vsurarium vl'simulatum contractum faciendum recipiendo in testes proxenetas et mediatores ⁊ alios cum quibus dicitur crimen commissum.ar.ca.quoniam. extra de testibus.et etiam percipiant sub pena q̄d quicunq̄ aliquid sciat super hoc veniat et reuelet pub.ar.extra de iureiuran.ca.ad nostram.ſm do. Guiliel.in.d.cle.ex grandi.licet alias sit dubium nūquid proxeneta seu mediatores possint esse testes.

An proxeneta possit esse testis

de quo per gloss.in autenti.de testibus.§.pe. in verbo prohibere.col.vij.et per gloss.que videtur contraria.in autenti.de fide instru.§.in his col.vj.et per gloss.⁊ per docto.in.c.dilatorum.extra de testibus cogendis.et per gloss.pe.et ibi per docto.in.c.romana.de testibus.in.vj.et per gloss. Joan.teutonici in.c.si quis episcopus.in ver.mediator.j.q.j.⁊ per docto.in iuribus preallegatis. Et per Barto.in.l.deferre.ff.de iure fis.⁊ per Bal. in.l.omnibus.C.de testibus.et per Angel.in.l.debet.ff.de edil.edic.et per Anto.de but.in.ca.non sine.in penul.et vlti.col.extra de arbitris.et in.c. ex literis.in secundo notabili.in fin.pen.col.extra de transactionibus et per dominu3.Domini cum de sancto geminiano.capitulo.j.de testi.in.vj. Item probari etiam poterit per argumenta puta p familiā.vt est casus ⁊ ibi glo.⁊ per Inno.i.c. cum in diocesi.extra de vsuris ſm eundem Guil. in.d.cle.ex grandi.de vsu.⁊ aduerte in practica q̄ ille qui vult dicere instrumentum fuisse.et esse simulatū debet ostendere causam simulationis seu fictionis vt not.Bar.in dicto consilio Petrus nicole.⁊ Bart.in.l.post contrac.in prima presum.ff. de dona.vbi alle.ad hoc.l.si mulier in prin.ff.rerū

amotaꝝ ⁊.d.l.si maritus in fi.ff.qui ⁊ a quib᷑.et.c.
fi.de renun.in.vi.et idē vult Bald.in.l.illud in.vij.
q.Ibi vel cause simula.C.de sacrosan.eccle. et dixi
s.in.xxiij.presum.Itē agens debet deducere ⁊ exp
mere speciē ipsius simulationis certā ⁊ claram vt
not.Bar.in dicto cōsilio Petrus nicole.⁊ idē not.
Bald.in.l.ab anastasio.C.mandati. ⁊ do.Pau.de
cast.in.l.iurisgentium.§.dolo malo.ff.de pac.Et si
agens vel excipiēs de simulatione cōtractus non
expresserit causam ⁊ speciē simulatiōis seu fictiōis
cū sint multe de quibus per Bar. in.d.cōsil.debet
succūbere vt notat in dictis iurib᷑.et notat etiam
per Pet.de ancha.in suo ↄsil.xxj.qđ incipit in no-
mine xpi amen. Ad corroboratione predictoꝝ qđ
intellige si opponat ab alia parte q̄ petat declara
ri causam ⁊ speciē simulatiōis ⁊ nō aliter s̄m Bal.
⁊ do.Barto.de saly.in.d.l.ab Anastasio.in vlti.col.
C.māda.Credo t̄n qđ reo sufficeret opponere qđ
libellus est dubius varius incertus.⁊ gn̄alis sicut
cōiter opponi solet. Et tutius est qđ opponat in
spē de incertitudine cause ⁊ specie simulationis ⁊
qđ petatur ⁊ declaretur causa ⁊ species simulatio
nis.Si t̄n opponeret solūmodo gn̄aliter exceptio
contra libellū actor debet replicare qđ dicta exce-
ptio est dubia gn̄alis incerta ⁊ obscura ⁊ sic nō ad
mittēda p.l.j.§.ab eo.ff.de fluminib᷑ ⁊.c.cū officij
in fi.extra de p̄script.⁊ in.cle.fi.de app.⁊.l.ex duo-
bus.§.q̄ si quis in ↄ̄si.pōt.ff.de iureiur.et per Bal.
cadē.l.§.si qs iurauerit.⁊ habet per dn̄m Anto.de
bu.in.c.ex parte decani.in.ij.colū.⁊ ibi per docto.
extra de rescrip.q2 exceptio gn̄alis incerta ⁊ obscu
ra nō prodest nisi declararet vt not.Bar.in.l.j.C.
de condi.ob causam et not.Barto.Ange.⁊ doc.in
l.tytie textores.in princi.de leg.j.quā exceptionē
si est facti tenetur reus declarare secus si esset iu-
ris simpliciter s̄m Bald.in.l.fin.circa princi.C.de
fideicō.Et ideo tutius est qđ actor petat in sua re
plicatiōe qđ reus declaret in q̄ parte libellus suus
est gn̄alis incertus ⁊ obscurus.Idē poterit pete-
re iudex ex suo officio.vt not.Bal.in.l.age cum ge
miniano in princ.per illum tex.C.de transac.que
omnia bene nota ⁊ tene mēti in practica vt scias
in hac materia libellare seu petere ⁊ excin.⁊ arti-
culare seu capitula facere.

Quarto vero casu principali qn̄
in contractu vēditionis ⁊ locationis
cum pac.de retrouēdendo interuenit
fraus dolus vel simulatio ex pte vtri-
usq ↄtrahentis vel vni᷑ t̄m. sed nulla
lesio in pretio venditiōis locatiōis et pacti de re-
trouendendo ⁊ tunc dic si ex parte vtriusq inter-
uenit dolus fraus vel simulatio. q2 forte vēditor
non habebat animū vendendi neq emptor emen-
di vere qđ patere pōt vel per cōfessionē coꝝ vl' per
presumtiones. De quibus dixi in precedenti casu
principali et maxime per ea que dicta sunt in pri-
ma presumtione ⁊ tunc nō est dubiū qđ cōtractus
erit simulatus vel vsurarius ⁊ poterit rescindi de
iure ciuili vt.l.emtione.⁊ per totū titulū.C.plus
valere quod agitur.⁊ habet per Bar.⁊ docto.in.l.
post contractum.ff.de dona.⁊ per Barto.in consi
lio quod incipit Petrus nicole et per doc.in.l.per
diuersas.C.mandati.Item poterit rescindi de iu
re canonico per.d.c.illo vos extra de pignori.et p
c.ad nostraꝝ extra de emtione et vendi. cum ibi
nota.per glo.et docto. et etiam multo magis re-
scindi poterit et debebit in foro cōscientie ex quo
potest rescindi de iure ciuili ⁊ canonico. Nam vbi
cūq lex vel canon prouidet super certo.disponen-
do secum habēs aliquā rationē que obtinet in fo
ro iudiciali rationabiliter obtinet in foro conscie
tie s̄m beatum Thomam vt refert et tenet Flo.in
l.ex parte heres.§.seruo libertatis.ff.familie erci.
Si vero probari non posset vel presumi ex violen-
ta presumtione quod dolus vel fraus vel simula-
tio interuenerit ex parte contrahentiū ⁊ t̄n inter-
uenit ⁊ tunc licet non posset agi in foro ciuili vl' ca
nonico quia deficit probatio ⁊ non ius.l.duo sunt
tytij.de testa.tut.tamen in foro conscientie in quo
deus respicit et interrogat cor et non manum vt
dicit beatus Augustinus in nouellis.et habetur p
textum.xiiij.q.v.si quid inuenisti.et est text in cle.
exiui. in antepenul.col.§.q̄nis.de verb.signi.vbi
dicit qui absconditorum est cognitor ad animum
sibi administrantiū recipit simpliciter nō ad ma-
num et no.glo.in.l.iij.in prin.ff.de donatio.inter
virum et vxorem vbi dicit quod ad cor respicit de᷑
sine dubio dictus contractus esset illicitus simu-
latus et vsurarius.Nam hoc casu non est dubiū
qđ ambo cōtrahentes faciunt cōtra cōscientiam
ex quo in mēte gerūt vnum et faciunt aliud. ergo
est illicitum ⁊ ꝓhibitū cum ad veritatem vite pti-
neat vt id qđ exterius agitur interiorē mētis dis-
positionem et habitum representet. vt dicit text.
in.d.cle.exiui.§.cupiētes igitur ⁊c.Qui eñ contra
cōscientiam facit edificat ad geennam.i. ad ignē
infernalē.vt est tex.in.c.literas.extra de resti.spo.
et glos.in.c.ad aures.in verbo consciētia extra de
etate et qualitate. Sed si fraus dolus vel simula-
tio interuenit ex parte vnius contrahētium t̄m.⁊
tunc subdistingue. aut interuenit ex parte vendi-
toris aut ex parte emtoris. Si ex parte vēditoris
t̄m interuenit dolus fraus vel simulatio q2 forte
non habet in veritate animum vendendi qđ quā-
do fit colligi potest ex his que dixi i dictis presum
tionibus ⁊ maxime in.j.⁊.xvj. Et tunc aut emtor
sciebat manifeste intentionem venditoris ⁊ sic qđ
simulare agebat ⁊ qđ non habebat animum vere
vēdendi vel per confessionem eius vel per alias le
gitimas presumtiones ⁊ tunc idem scilicet qđ con
tractus nō iudicabitur illicitus simulatus vl' vsu-
rarius in foro contentioso ciuili vl' canonico ex q̄
extrema.s.mala intentio emtoris et venditoris si
mul non concurrunt.sed in foro conscientie bene
tenebitur emtor etiam si habuerit animum emē
di et voluerit potius emere q̄ simulare agere q2
non satis est tibi velle nisi etiam bene facias vt di
ctus beatus Ambrosius in lib.de officijs et habet
in.c.nō satis.in princi.lxxxvj.distin. Et est etiā ad
hoc argumentum in.l.in illa stipulatiōe.ff. de ver
bo.obliga.vbi dicitur non sufficit abstinere a ma-
lo nisi fiat quod bonum est ibi Barto.et idem ego
puto quando venditor aliter non esset venditur᷑
et peteret de gr̄a qđ aliq̄s vellet emere.Exemplū
pone Seius. erat obligatus tytio ad dandū sibi
centū et forte sub pena vel aliquo interesse et vult
sibi satisfacere ne in penam vel interesse incurrat
nec habet modū satisfaciendi nisi vendat vnū vel
det ipsi tytio insolutū Seius vult facere venditio
nem mihi de dicto fundo et cum a me conducere
cū pacto de retrouēdēdo.et ego scio vel tytius scit
qđ seius nō habet animū vendēdi ⁊ scio qđ aliter
mihi non esset venditurus vel tytio insolutū da-
turus q2 forte seius ita dixerat et protestatus fue
rat vt dixi.s.in prima presumtione. et scio etiam
quod faciam sibi magnam commoditatem vl' vti
litatem de p̄nti q2 liberabit a dicto debito de cen
tum ⁊ a pena vel interesse. Dico qđ talis ↄtus es-
set illicitus simulatus et vsurarius in foro cōscien

tie.Nā qn̄ nō pōt aliter subueniri nisi alter ledat
cōmodius est neutrū iuuari q̄ grauari alterū vt
dicit idē btūs Ambro. in lib.de officijs ⁊ habetur.
xiiij.q.v.deniq in prin. Sic eo modo ⁊ multoma
gis si non possum subuenire vicino q̄ dicat se velle
vēdere cū in veritate nō sit sed potius pignorare
nisi noceam mihiipsi q̄ facio ↄtra cōscientiam ex
quo scio illū nō habere animū vendendi hoc face
re nō debeo vt tibi qđ nota. q2 multi in hoc errāt
Aut emtor nesciebat animū intentionē vēditoris
q2 credebat qđ haberet animū vendēdi vere ⁊ tūc
aut est in lata culpa si ignorat qđ oēs sciunt. vt in
l.late.ff.de verb.signi.⁊ idem q2 paria sunt aliquid
scire vel scire debere.vt ibi ⁊.l.qđ te in fi.ff.si certū
perat ⁊ probatur per verba Augustini q̄ habet.
xxviij.q.j.omnis.§.ex his vbi sic d2.Om̄e qđ aliter
fit q̄ probat peccatū est nō t̄n om̄e qđ fit cum fide
bonū est.Ignorantia que ex culpa nocet. Aut est
in leui culpa vel leuissima qđ qn̄ sit habet.insti.q.
mo.re cōtrahitur obligatio.§.pe.in glo. que inci
pit.hic nota aliud esse dolū. ⁊ tunc cōtractus est
licitus ⁊ non tenetur emtor in aliquo venditori
in foro cōsciētie q2 ad hoc vt qs teneat in foro cō
sciētie maxime ad dānū restitutio.op᷑ est qđ sit in
dolo vel lata culpa nec sufficit q̄ sit in leui vel in
leuissima sed solū tunc est iniungenda sibi penitē
tia de negligētia non de dāno ar.lv.q.ij. Inebria-
uerunt ⁊ ita singulariter not.Inno. in.c. sicut di-
gnum.circa fi.extra de homicidio. aut emtor fuit
in nulla culpa ⁊ tunc sine dubio non tenet. in fo-
ro ciuili vel canonico neq in foro conscientie et
etiam nulla penitentia sibi esset iniungenda per
predicta qđ est bene notandum. Et ita intelligo
quod notat beatus Bernardin᷑ in tractatu de cō
tractib᷑ ⁊ vsuris in sermone.xxxix.articulo. ij.c.
j.vbi dicit qđ si emtor agri intētione simplici illū
emat. ⁊ pretio iusto paratus semp retinere illum
si vēditor noluerit ip̄m redimere non est ibi vsura
q2 nulla ibi interuenit ratio mutui sed sola emtio
pura ⁊ simpliciter q̄ subdit qđ in iudicio aie. et sic
in foro cōsciētie standū est in his cōsciētie cōfiten-
tis se purā ⁊ simplicē intētionē habuisse.In iudi-
cio eñ aie cuilibet est credēdū vt est tex.in.c. signi
ficasti.circa mediū ⁊ ibi glos. in v̄bo credēdū extra
de homici.⁊ notat per glo.in.ca. tua qualiter tibi
cōstiterit. extra de sponsa.⁊ no.gl. in clemē. vnica
in v̄bo nō valēs in fine de homicidio. Et esi rō q2
non est verosil'e qđ sit imemor sue salutis in.q.vij.
sancim᷑. ¶Sed ego arbitror qđ poterit ipse em-
tor si voluerit agere contra vēditorē ad rescin.cō-
tractū simulatū ar.notatorum in.l.⁊ eleganter.in
prin.ff.de dolo ⁊ in.l.iulianus.§.si quis concludē-
te.ff.de actio. em.et per id qđ not.Bald.in.l.j.ver.
quero.C.plus valere quod agitur et hoc casu sine
dubio indistincte tenebit venditor in foro consciē
tie.Sed si ex parte illius qui dicit emtor interue-
nerit fraus dolus vel simulatio.q2 nō habuit ani
mū vere emēdi.⁊ intendebat in mente qđ esset pi
gnus qđ qn̄ fit patet ex his que dixi in precedenti
casu principali in om̄ibus presumtionibus. Sed
si venditor habet animum vendendi ⁊ tunc in fo
ro contentioso s̄m Hostien.et Jo.an.in.ca.consu
luit.extra de vsuris potest dici talis contract᷑ qua
si vsurarius.et s̄m doct. Lauren.de rodulphis de
Florentia in suo tractatu de vsuris super.c. consu
luit.de vsuris.q.iiij.potest dici vere simulatus vsu-
Sed s̄m me distingui quia ex parte venditoris nō
potest dici contractus vsurarius nec quasi vsura-
rius ita quod contra eum ad hoc agi possit siue vē
ditor sciuerit siue ignorauerit malā intentionem

Hec sunt dicta mirabilia.

emtoris ex quo ipse venditor habuit aīum vere et
non simulare contrahendi : sed ex parte emtoris
bene potest dici cōtractus simulatus ita q̄ vendi
tor cōtra eū agere potest ad rescindendū cōtractū
si voluerit.adeo q̄ est in electione ipsius vendito-
ris an valeat vel nō valeat dictus contractus per
notata.in.d.l.elegāter.in prin.ff.de dolo.⁊ in.d.l.
iulianus.§.si quis colludente.ff.de act.em.Et ita
intelligo qđ no.Bald.in.d.l.j.versi.sed hic quero.
C.plus valere qđ agitur.q2 lz talis cōtractus non
sit in totū simulatus respectu vtriusq partis t̄n
ex parte emtoris t̄n poterit dici simulatus.vt p-
batur.in.l.iurisgentiū.§.dolo malo.in fi.⁊ ibi hoc
not.do.Pau.de cast.ff.de pactis.Et hoc intelligo
verū si venditor ignorauit malam intentionē em
toris et sic nō fuit in aliquo dolo vel culpa secus si
fuisset.q2 tunc pp dolum vel etiā culpam suā non
posset agere contra emtorē.Et ita intelligo quod
not.b.Bernar.in di.suo trac.de cōtrac.⁊ vsu.ij.ar.
c.j.vbi dicit scđm Arch. q̄ lz emtor non habuerit
aīum emendi.t̄n ab eccle.ex hoc condemnari nō
posset. In foro aūt consciētie q̄tum ad emtorem
indistincte talis ↄtus iudicandus est simulatus ⁊
vsurarius ex quo ipse malam intentionē habuit.
vt habet per glo.in.d.c.consuluit.extra de vsuris.
et patet ex predictis.q̄tum aūt ad venditorē idē
si sciuisset vel scire debuit malā intentionē emto-
ris.alias secus.vt ex p̄dictis colligitur etiā si nul-
la lesio interuenit.vt dixi q2 nō sufficit benefacere
nisi ex bono fonte hoc est bona volūtate ꝓficisca
tur.vt dicit beatus Amb.in li.de officijs.et habet
lxxxvj.di.nō satis.in prin.et.q2 quicquid agant ho
mines intentio iudicat oēs.vt.d.c.consuluit.⁊ ibi
glo.fi.⁊ doc.de vsuris.⁊ q2 diuina iudicia talia fo-
ris audiunt qualia ex intimis proferuntur. scđm
beatū Gregoriū.in.xxvj.lib. moraliū.⁊ habet.xxij.
q.v.humane.in prin.Et qđ dictum est in emtione
et venditione idem est dicendū in datione insolu
tum ⁊ in alijs similibus cōtractibus. ¶Ut autē
hec materia clarius intelligat comprehendo oēs
casus q̄ ex predictis percipi possunt.et ex his que
dixi primo casu prin.⁊ in.j.presumtione. et simul
colligi debent.Sic breuiter cōcludas. Aut vterq
contrahentiū habuit aīum vere et non simulare
contrahendi.q2 emtor habuit aīum vere emendi
et venditor vēdendi.aut neuter habuit aīum vere
contrahendi.q2 ille qui d2 venditor nō habuit a-
nimū vendendi.nec ille qui dicitur emtor habuit
animū emendi aut vnus t̄m habuit animū vere ⁊
non simulare contrahendi. primo casu qn̄ vterq
habuit animū vere cōtrahendi videlz emtor emē
di ⁊ venditor vēdendi q̄ qn̄ sit cōstare potest maxi
me per cōfessionem partiū.vt dixi.in.j. p̄sumtio-
ne.tunc indistincte dicas qđ ille cōtractus nō po-
test dici simulatus vel pigneratitius siue vsurari᷑
etiā si esset lesio enormis in cōtractu venditionis
et conductionis ⁊ in pacto de retrouendendo.Et
etiā si emtor esset solitus fenerari vel similes con-
tractus facere : ex quo ipsi vsurarij p̄nt celebrare
veros cōtractus ⁊ qn̄q ipsos vere ⁊ non simulate
celebrant.vt dicit Bal.in.l.emtione.C.plus vale.
qđ agi.Et dixi.s.in.xiij.presumtione q2 in cer.nō
certis ⁊c.l.cōtinuus.§.cū ita.de verb.obli.cum si.
Et dixi.s.in j.casu prin.difficile tamē erit proba-
re in foro contentioso qđ vterq habuit aīum vere
contrahendi qn̄ interuenit lesio in contractu vel
emtor est solitus fenerare vel similes contractus
facere.Sed in foro consciētie facilis erit probatio
q2 statur conscientie cōfitentis se puram et sim
plicem intentionē habuisse.vt supra dixi.⁊ quādo

Complexio toti᷑ tractat᷑.

lesio interuenit licet nõ possit dici contractus simulatus fictitius. Aut vsurarius poterit tñ dici illicitus inter que est differentia scdm ea que dixi in.j.casu prin. ¶ Secundo casu qñ neuter habuit animũ vere contrahendi.videlz emendi et vendẽdi qđ patere potest vel per confessionem eoꝝ vel ꝑ alias coniecturas.de quibus in oĩbus precedentibus presumtionibus. et maxime.in.j.presum. in prin.ꝛ tunc sine dubio contractus iudicandus est simulatus et vsurarius tam in foro contentioso ꝙ in foro conscientie etiã si non interuenisset aliqua lesio pretij nec emptor esset solitus fenerare vl' similes cõtractus facere quia in certis non certis locus est coniecture.vt dixi. ¶ Tertio casu principali quando vnus tñ contrahentiũ habuit aĩuz vere contrahendi.ꝛ tũc aut ille solum qui dicitur vẽditor non habuit aĩum vendendi:sed emptor solum habuit animũ emendi. Et tunc subdistingue Aut emptor nesciebat manifeste intentionẽ illius qui dicebatur velle vendere quod in veritate non habebat animũ vendendi.aut ignorabat q: credebat ꝙ haberet animũ vendendi. si emptor sciebat in foro cõtentioso non poterit dici contractus simulatus vel vsurarius ex quo extrema.s.mala intentio emptoris et venditoris simul nõ concurrũt Sed in foro consciẽtie bene tenebitur emptor si vo ipse ignorabat malam intentionẽ venditoris. et tunc aut ipse fuit in lata culpa.et idem aut fuit in leui vel leuissima ꝛ tunc secus tñ pro culpa penitẽtia esset iniungenda emptori. Aut fuit nulla culpa ꝛ tunc in nullo tenetur sed ipse emptor poterit si voluerit agere contra venditorem ad rescindendum contractum tanꝙ simulatum.et hoc casu sine dubio.et indistincte tenebitur venditor in foro consciẽtie per predicta. Sed si ex parte illius qui dicit si emptor interuenerit dolus fraus vel simulatio: q: nõ habuit animũ emẽdi ꝛ intendebat in mente sua qđ esset pignus. Sed vẽditor habuit animũ vẽdẽdi ꝛ tunc in foro cõtentioso dz distingui:q: ex parte venditoris nõ potest dici cõtractus vsurari9 nec quasi vsurarius ita qđ cõtra eũ de hoc agi possit siue venditor sciuerit siue ignorauerit malã intentionẽ emptoris bene põt dici cõtractus simulatus ita qđ venditor habuit animũ vere ꝛ nõ simulate cõtrahendi:sed ex parte emptoris bene potest dici cõtractus simulatus ita qđ venditor ꝯ eũ agere potest ad rescindendũ cõtractũ si voluerit adeo qđ est in electione ipsius venditoris an valeat vel non valeat dictus contractus per no.in.d.l.et eleganter.in prin.ff.de dolo. Nam licet talis contractus nõ sit totus simulatus respectu vtriusqꝫ tamen ex parte emptoris tñ poterit dici simulatus. vt.d.l.iurisgen.§.dolo malo.cũ ibi not.ff.de pac. Et hoc intellige verum si vẽditor ignorauerit malam intentionem emptoris.et sic nõ fuit in aliquo dolo vel culpa. Secus si sciuisset quia tunc ꝓpter dolum vel culpam suam non posset agere contra emptorem. In foro autem cõscientie ꝙtum ad emptorem indistincte talis cõtractus iudicandus est simulatus et vsurarius.ex quo ipse malam intentionem habuit. Quantuz aũt ad vẽditorem idem si sciuit vel scire debuit malam intẽtionẽ emptoris al's secus etiam si nulla lesio interuenerit. Ex his colligi potest qualiter in hac materia sit formandus libellus et qualiter sit articulandum siue capitulandum. tam ex parte emptoris ꝙ venditoris ꝛ quid agendum sit in foro conscientie que omnia bene no.quia quotidie hec possent contingere.et alibi nõ ita clare distincta reperies. Ad q̃ adde omnino q̃ dixi in.iij.casu prin.in.ij.presum.

Quinto vero casu principali qñ dubitatur an in dictis cõtractibus interuenerit dolus fraus vel simulatio ꝛ in dãnũ venditoris interuenit lesio in venditione cõdictiõe ꝛ in pacto de retrouẽdẽdo vel in aliquo vel aliqbus ex ipsis. Et in hoc sic puto esse dicẽdũ. Aut interuenit lesio in oĩbus predictis trib9 cõtractib9.s.in vẽditione cõductione ꝛ pacto de retrouẽdẽdo. Aut lesio nõ interuenit in oĩbus predictis simul: sed in duobus tñ. Aut interuenit lesio in vno tñ de ꝑdictis. Primo casu qñ interuenit lesio in oĩbus trib9 predictis cõtractib9 qđ qñ sit dixi plene in.§.iij.ꝛ.iiij.ꝑsumtione ꝛ tũc sine dubio presumã dolũ vel fraudẽ vel simulationẽ saltẽ re ipsa ꝓpter qđ redditur cõtractus illicitus ꝛ presumit simulatus ꝛ etiã vsurarius ex quo illa cõcurrũt cũ pacto de retrouẽdẽdo.vt ꝓbatur ꝑ ea que dixi in antedictis ꝑsumtionibus.ꝛ ꝑ ea que habẽtur in.c.ad nostrã.extra de em.ꝛ ven.et.c.illo vos.de pig.ꝛ.c.cõquestus.extra de vsu.ꝛ in.l.emtiõe.C.pl9 vale.qđ agi.licet. Lyn. sm Ja.de are.ibi tenuerit contrariuz de quo etiã latius dicam in ver.tertio casu qñ interuenit lesio.et in.vj.ꝛ vlt.casu prin.circa prin. Secundo casu qñ non interuenit lesio in oĩbus tribus predictis:sed in duobus tñ videlicet in vẽditione conductione tñ:vel in venditione et pacto de retrouendẽdo vel locatione ꝛ pacto de retrouẽdendo. ꝛ tunc aut interuenit lesio in condictione vel pacto de retrouendendo habito respectu ad valorẽ rei vendite. Et eius fructuũ vel reddituũ. Aut habito respectu ad naturã liuelli aut habito respectu ad pecuniã solutam. Si interuenit lesio habito respectu ad valorem rei vendite ꝛ eius fructuũ vel reddituũ.et tunc idem crederem ꝙ in casu precedẽti.s.ꝙ dolus vel fraus vel simulatio presumat interuenisse:ꝛ ꝙ cõtractus sit illicitus. ꝛ presumatur simulatus ꝛ vsurarius. Exemplũ pone. Emi a te fundum pro centũ qui valebat. cl. locaui tibi eũdem fundum pro fictu.l.librarum qui fictus est vltra iustum pretium etiã habito respectu ad valorẽ rei vẽdite. Aliud exemplum qñ est lesio in vẽditione ꝛ in pacto de retrouẽdendo Emi funduz a te ꝑ centum qui valebat.cl.et feci tibi pactum de retrouendendo pro.clx.ꝛ hoc est sine dubio. Si vero in dãnum venditoris interuenit in venditione ꝛ conductione lesio habito respectu ad naturã liuelli.licet non habito respectu ad rẽ venditã vel eius fructus vel ad pecuniam per emptorẽ solutaz ꝛ idem dicendum ꝙ in precedẽti.s.ꝙ presumatur contractus vsurarius ꝛ simulatus. Exẽplũ Emi fundum a te pro centum qui valet.cl.in hac venditione est lesus venditor in quinquaginta. Deinde locaui tibi ꝑpetuũ eũdem fundum pro iusto ꝑtio habito respectu ad naturam liuelli ꝛ sic vltra quinqꝫ pro centenario que quinqꝫ pro centenario sunt iustum pretium liuelli.vt dixi.§. in.ij. ꝑsumtione. Sed dubium est an ista quinqꝫ pro centenario debeant esse habito respectu ad pecuniam solutam per emptorẽ an ad valorem rei vel eius fructuũ. Exemplũ in predicto qñ fundus venditus ꝑ centũ valebat.cl.habẽdo respectũ ad pecuniaz solutã erunt quinqꝫ tñ.sz habẽdo respectũ ad valorem fundi vẽditi erũt septẽ cum dimidio. Credo qđ de iure ciuili vel canonico debeat haberi respectus ad valorem fundi vẽditi. Sed in foro cõscientie credo ꝙ debeat haberi respectus ad pecuniã ꝑ emptorẽ solutam vt statim dicam in simili in casu sequenti.et dixi.§.in.iij.presumtione. Sed si le-

sio interuenit in dãnum venditoris eiusdẽqꝫ conductoris in venditione:vel in locatione vel in pacto de retrouẽdendo habito respectu ad ipsã rem venditam vel eius fructus et redditus.sed habito respectu ad pecuniã solutam secus. Exemplũ de locatione. Emi a tytio fundũ pro centũ q̃ valebat cl.ꝛ eundẽ sibi locaui pro fictu septẽ cum dimidio Nam iste fictus est iustus habito respectu ad rem emtam ꝛ eius valorem ac etiam eius redditus:q: ille fundus cõmuniter locaretur pro illis septem cum dimidio. Sz põt dici iniustus fictus habito respectu ad centũ ducatos ques solui ꝑ emptione dicti fundi:q: solũmodo pro centũ ducatis soluũtur quinqꝫ aurei de liuello.vt.j.dicetur. Et dixi.§. in.iij.presumtione. Aliud exemplum est de lesione in pacto de retrouendendo. Emi a tytio fundum pro centum q̃ valet.cl.ducatos.ꝛ feci sibi pactum de retrouẽdendo pro centũ ꝛ quinquaginta ducatis.nam illi centum et quinquaginta ducati sunt iustum pretium quo ad valorẽ fundi sz nõ quo ad pecuniã per me solutam in emendo dictũ funduz que fuit solum vsqꝫ ad summã centũ duca. Ex istis casibus videtur ꝙ dicta pensio sit iusta et licita.et sic dictum pactuz de retrouendendo sit iustũ ꝛ licituz.qđ sic probatur. Nam si ego emi a tytio fundum pro centum qui valet.cl.incontinenti efficiꝫ meus interueniente traditione actuali vel constituto siuendens erat dñs.vt.l.tradisionibus.C.de pac.et.l.quod meo.in prin.cũ ibi not.ff.de acqui. pos. et per id quod no.in.l.ab emptione.ff. de pac. Si ego locarem eundẽ fundũ alteri ꝙ tytio certe iusta pensio esset iudicanda habito respectu ad valorem ipsius fundi ꝛ eius fructuum.ꝛ non habito respectu ad pretiũ pro quo ego emi.q: illud nõ est attendendum.vt habetur.in.l.ij.C.de rescin.ven. ꝛ in.l.si quos.co.ti.ꝛ in.l.hereditatum.ff.ad.l.fal. cum si. Et pro hoc facit qđ dixi.§.in.ij.casu principali.in.iij.presum. que ꝛ eodem modo si eundem fundum vellem alteri vendere ꝙ tytio possem licz vendere pro centum ꝛ quinquaginta.et sic pro eo pretio qđ valet ipse fundus lz ego ipsum emerim a tytio pro minori ꝛ iniusto pretio vt habetur in. d.l.ij.C.de rescin.ven.et licz fundum qđ vilissimo pretio emerim non tñ per hoc teneor alteri pro eodez pretio vendere.vel habito respectu ad illud pretium locare. Et pro hoc vide qđ dixi supra in. xvij.presumtione. Sicut ecõtra si emerem funduz pro centũ et quinquaginta ducatis:qui valet nisi centum.ꝛ vellem eũ alteri vendere vel locare.non deberem habere respectum ad pretium qđ soluiꝫ sed ad veram estimationem ipsius fundi.ꝛ licz sic fuerim deceptus in emendo fundum:tñ aliĳ locãdo vel vendendo eundem fundum decipere non possum nec debeo.ar.glo.notabilis. et qđ ibi etiã notatur per do. Paulum de castro.in.l.si te bonis C.de iure.delibe.et.l.si filia.in principio.ff.fami. ercis.ꝛ facit ad predicta optimus tex.in.l. hec venditio.§.fi.ff. de contrahen. em.et.l. iulianus.§. si inter emptorem.ff. de actio.em.et.l.si pater.§. penul.si fundum.ff. de pactis dotalibus. Sic et eodem modo videtur dicendum quando res emta locatur venditori:ꝛ sibi sit pactum de retrouendẽdo:q: licz isti tres contractus vẽditio locatio ꝛ pactũ de retrouendẽdo concurrant in vna tñ persona et vno ꝛ eodem tpe.tñ sunt diuersi vt de se ptz. Et predicta procedunt qñ dicti tres cõtractus de per se celebrantur:licet vno et eodem tpe successiue.secus forte si in vno ꝛ eodẽ contractu venditio locatio et pactũ de retrouendendo celebraretur. vt quia dictum sit qđ talis venditio cum pacto de

Liuellus accipitur hic ꝑ pensiõe.ꝛ no. qđ debentur quinqꝫ ꝑ centuz singulis ãnis more prouicie lugdũ. sz parisius soluũtur annuatiz decem ꝑ centum.

locando ꝛ cũ pacto de retrouendẽdo.nam omnia sunt vnus cõtractus.s.venditionis cũ duobus pactis.vt dixi.§.in scđa presumtione in fine. et ideo tunc etiã si esset pactũ de retrouendendo ꝑ eodez pretio pro quo emit:cesset pactum de conducẽda pro fictu habito respectu ad pecuniã solutam valeret nec diceretur esse aliqua deceptio: quia censeretur quod illud quod plus valet esset melioramentum ipsius venditionis.iuxta notata.in.l.fi. C.de iure emphi.item predicta procedunt vbi aliter de consuetudine loci nõ constaret.secus si consuetudo loci vel patrie in cõtrarium esset:sicut est in ciuitate Uerone videlicz ꝙ res vendita pro minori pretio ꝙ valeat locari siue liuellari cõsueuit eidem venditori pro fictu habito respectu ad pecuniam solutam per emptorem.ꝛ non habito respectu ad valorem rei vẽdite vel eius fructuum.nam hoc casu propter cõsuetudinẽ loci illud reputabitur iustum pretiũ fictus qđ est habito respectu ad pecuniam ꝑ emptorem solutã.ꝛ iniustum reputabitur si excedit summam pretij habito respectu ad pecuniam ꝑ emptorẽ solutam.ꝛ hoc dz attendi licz sit iustum habito respectu ad valorem rei vendite vel eius fructuũ argumento.l.semper in stipula. cum ibi notatis.ff.de regulis iuris. Ad quod vide qđ statim dicã.in versi.nisi dicamus Item ꝑdicta intelligas vera sine dubio quãdo in venditiõe nõ fuit lesio prope dimidiã iusti pretij: q: nec de iure ciuili nec de iure canonico quibus licitum est contrahentibus se decipere in pretio.vt dixi supra in secunda presumtione reputabitur cõtractus illicitus nec vsurarius.vt probatur in.c.ad nostram. ibi vix dimidiam iusti pretij contingebat.extra de de emtione et ven.in dicta secunda presumtione. Sed si esset lesio in venditione vltra dimidiã iusti pretij.tunc de iure ciuili et canonico posset venditor agere contra emptorem vel ꝙ emptor rescindat contractum vel ꝙ suppleat iustum pretium quod est in electione emptoris qui decipit:vt est casus in dicta.l.ij.C.de rescin.vendi.et in.c.cum causa. extra de emtione et ven.et tunc si emptor eliget supplere iustum pretiuz in nullo remanebit lesio saltem pro futuro.sed si eliget rescindere cõtractum venditionis in consequentiam rescindetur etiaz contractus locationis ꝛ pactũ de retrouẽdendo. et sic hoc casu non remanebis lesus in locatione pro tempore futuro nec etiam pro preterito.cum locatio fuerit iusta respectu valoris rei.vt dixi. et sic concludendo talis cõtractus non reputabitur vsurarius in foro ciuili vel canonico cum vna tñ lesio scilz in venditione interuenit. vt dicam statim in tertio casu huius distinctionis. Itez predicta sunt vera quando fuit simplex locatio ad certum tempus.quo casu habetur respectus in fictu ad valorem rei vendite ꝛ locate et eius fructuũ:vt habetur in.§.quia vero leonis.in aut.de non alienandis.col.ij.ꝛ dixi in tertia presumtione. Sed si fuisset locatio perpetua et liuellaria tunc deberet haberi respectus ad naturã liuelli.que est ꝙ non habeatur respectus ad valorẽ rei vendite vel eius fructuũ.sz ad rationem quinqꝫ pro centenario valoris dicte rei vendite ꝛ locate.vt habetur in.d.§. q: vero leonis.ꝛ dixi.§.in secunda presumtione.ꝛ ideo Ueronenses errasse videntur q̃ emerunt fundum pro centum.et sic pro iusto pretio ꝛ eundem locauerunt iure liuelli ipsi venditori pro viginti quinqꝫ libris denarioꝝ. Si presupponimus ducatum fuisse valoris quatuor librarꝫ:q: dicte viginti quinqꝫ libre non erant iustũ pretium liuelli: quia tũc erãt in ratione sex ꝛ vnus quarti pro centena-

rio:sʒ debuissent tunc locare p viginti libris tm̄ ꝛ
sic in ratiōe quinqꝫ p centenario.vt dixi.s.in ter-
tia presumtione in fine.et eadē ratione nunc oēs
errare videnť qui fundū centū aureis emtum pro
quinqꝫ ꝛviginti libris denarioꝝ locant iure liuelli
cū aureus nunc sit valoris quatuor libraꝝ cum di-
midia.nā videtur esse iusta pensio.q: est in ratiōe
quinqꝫ ducatoꝝ ꝛ duarum libraꝝ cū dimidia.Cō-
stituunt enī hodie vigintiduas libras cū dimidia:
quinqꝫ aureos. Ex quo cōcluditur qđ hodie iusta
pensio liuelli esse deberet pro fundo centū aureo-
rū in vigintiduabus libris cū dimidia tm̄.et eadē
similis cōputatio est facienda alibi scđm diuersi-
tatem valoris monetarū.nisi dicamus ꝙ consue-
tudo patrie hoc excuset.argu.l.semper in stipula-
tionibus.cū ibi notatis.ff.de reg.iur.presertim cū
illa iustificatio habeť pēsionis pro liuello.l.quinqꝫ
pro centenario.sit introducta de iure ciuili.vt in.
d.§.q: vero leonis.in aut.de non alienandis.ꝛ in.
aut.perpetua.C.de sacrosā.eccl.q̄ est canonizata.
x.q.ij.perpetua.Et sic videtur ꝙ p consuetudinē
vel statutū vnius loci quod est ius cōmune in illo
loco.vt.l.oēs populi.ff.de iustitia ꝛ iure.ꝛ insti.de
iure naturali gentiū ꝛ ciuili.§.j.cōiuncto.§.ex nō
scripto.co.ti.ꝛ coniuncta.l.de quibus.ff.de legib'
cū ibi notatis cū similibus.possit mutari vel mi-
nui vel emendari id qđ de iure cōmuni est intro-
ductū.vt pbatur i.l.ius ciuile.ff.de iustitia ꝛ iure.
ꝛ habeť per doctores in dictis iuribus.ꝛ in.§.sed
naturali.institu.de iure naturali gentiū et ciuili.
Facit qđ habetur per Cynum ꝛ doctores.in.l.san
cimus.C.de nup.et in aut.nouissima.C.de inoffi-
cioso testamento tolli vel minui.Itēʒ ad hoc facit
q: cōsuetudo excusat qñqꝫ in delictis.vt probatur
.l.di.deniqꝫ.Et ibi hoc notat glo.in ver.cōsuetu-
dinem.Item p hoc qđ notat Bal.in.l.p diuersas.
in scđa colum.C.mandati.q̄ dicit ꝙ consuetudo
potest contractū approbare ꝛ improbare.arg.ff.si
certū petatur.l.certi conditio.§.si numos.Itēʒ p
hoc textu.in.l.quis sit fugitiuus.§.apud labeonē.
ibi.q: id facit qđ ei publice facere licere arbitrať.
ff.de edi.edic.ꝛ qđ notat ibi Bar.q̄ dicit per illum
textū.ꝙ si quis facit aliquē actum q̄ cōiter estima
tur licitus contrariū tm̄ est inveritate:q: sapit vsu
rariam prauitatē.qđ ex hoc non đr vsurarius.vt
dixi.s.in prin.huius tractatus.Item p hoc qđ no
tat Joan.de imo.in clemen.j.de elec.Ibi et nota
vbi dicit ꝙ toleranť gesta virtute cōis opinionis
lʒ post ea declareť opinionē cōmunem non fuisse
iuridicam qđ est singulare.Facit qđ habetur.in.l.
j.C.de resti.ꝛ in.l.barbarius.ff.de offi.preto.Itēʒ
qđ dictum est.s.qđ iustum pretiū fictus vel pacti
de retrouēdendo est in foro ciuili vel canonico ha
bito respectu ad valorē rei vendite eiusdēqꝫ locate
et non ad pretiū solutum procedit etiā in foro cō-
sciētie qñ res emta ab vno locaretur alteri vel al-
teri fieret pactū de retrouendendo p predicta.sed
si res vendita locaretur eidē venditori vel eidē fie
ret pactū de retrouendendo eandē rem inconti-
nenti:vel actū esset ante de locando vel retrouen-
dendo:ꝛ venditor fuit lesus in venditiōe.credo ꝙ
iusta pensio vel iustū pretiū pacti de retrouenden
do sit habito respectu ad pecuniā solutam ꝛ non
ad valorem rei vendite vel eius fructuum.Sed est
ratio:q: lʒ contractus venditionis sit alius a con
tractu conductionis ꝛ pacti de retrouendendo et
sic qꝫtum ad eoꝝ substantiā sint separati et diuisi:
tm̄ quantū ad mentem venditoris eiusdēqꝫ condu
ctoris sunt cōnexi ꝛ dependentes: q: venditor nō
fuisset aliter venditurus fundū nisi emtor eundēʒ
fundū locasset cū pacto de retrouēdendo.ꝛ sic ta-
cite voluit qđ quicquid valeat fundus venditus
vltra pretiū solitum sit melioramentum ꝛ de iure
ipsius venditoris eiusdēqꝫ conductoris. Itēʒ q: si
cōtractus primus ꝛ principalis venditionis fuit
iniustus ꝛ illicitus in foro conscientie qñ fundus
fuit venditus minori pretio cū in eo non sit licitū
contrahētibus se decipere etiā in pretio.vt dixi.s.
in scđa p̄sumtione ergo oīo pensio vel solutio que
fuerit ratione illi' pluris in quo fuit deceptus vē-
ditor esset iniusta vel illicita ratione dependentie
et cōnexitatis.q: dependentiū connexorū idē est
iudiciū ꝛ eadē est natura.vt probať.in.l.cuʒ actū.
in principio.ibi plane si quid connexū fuerit.ff.de
negotijs gestis.ꝛ ibi nota.in.c.quanto.ibi.ita con
iuncta est ꝛ connexa.extra de iudi.Et optime pro
batur.in.l.tutorē qui tutelā ibi connexā ratione.
ff.de admini.tu. Item q: cum in principali fuerit
lesio ergo videtur esse etiā in omni eo qđ sequitur
ex illo scđm naturā illius principalis:vt probatur
in.l.cum principale.ff.de regu.iu. Vñ si fuit lesio
in venditione ꝛ locatione pactū de retrouēdendo
fiat respectu quantitatis pretij soluti pro re emē-
da erit lesio in accessorio scđm naturā principalis
a quo dependent.ergo sicut principale.s.pretium
venditionis est illicitum:ita et etiā illud quod se-
quitur ex eo scđm naturā principalis.sʒ pēsio pre
dicta vel pretium cum pacto de retrouendendo.
quod bene nota q: doctores non tangunt.

Certo casu principali qñ inter-
uenit lesio in vno tm̄ videlicet aut in
venditiōe aut in locatione aut in pa-
cto de retrouendendo.Et tunc subdi
stingue.vt dixi in casu precedenti.Aut
illa lesio non est prope dimidiā iusti pretij sed mi-
nus.Aut est prope dimidiā iusti pretij aut est vltra
vel circa dimidiam.sed nō est prope dimidiā iusti
pretij.et tunc talis contractus in foro ciuili vel ca
nonico non reputatur illicitus nec vsurarius: q:
licitū est contrahentibus se decipere in pretio.vt
dixi supra in secunda presumtione. Si vō est lesio
prope dimidiā iusti pretij.ꝛ tunc dic idē qđ dicetur
in sequēti casu qꝫtum ad presumendū contractuʒ
simulatū vel vsurariū et qñ dicať esse prope dimi-
diam iusti pretij diceť infra.Sed si lesio esset vltra
vel citra dimidiā iusti pretij in persona venditoris
eiusdemqꝫ conductoris:ꝛ tunc dictus contractus
in quo est lesio est illicitus qꝫtum ad hoc vt possit
peti contractum rescindi vel suppleri iustum pre-
tium.vt.d.l.ij.C.de rescin.ven et.d.c.cum causa.
extra de em.et ven. Sed qꝫtum ad hoc vt contra-
ctus dicať simulatus pigneratitius siue vsurari'
est sic ꝙ fructus percepti cōputentur in sorte in fo
ro ciuili vel canonico vel conscientie:subdistingue
aut ad hꝰ vnū interuenit sʒ lesio in venditione so
lum et non fuit appositum pactū de retrouendē-
do nec est emtor solitus fenerari nec est aliqua a-
lia mala presumtio.Aut interuenerunt duo sʒ le
sio vnica in p̄tio videlʒ in vno tm̄ ɔctu ꝛ pactū de
retrouendēdo. Aut interuenerūt tria sʒ lesio pa-
ctū de retrouēdendo ꝛ ꝙ emtor sit solit' fenerare
aut interuenerūt plura q̄ illa tria:q: inerant aliq̄
alie presumtiones de quibus plene dixi.s.l tertio
casu principali. Si interuenit illud vnū tm̄ sʒ le-
sio in venditione vel in alio ɔctu tm̄:tꝫ videť ꝙ pre
sumať simulatio q: ex paruitate pretij p̄sumitur
fraus. Nā ꝛ cessio pp modicū pretiū p̄sumiť simu-
lata.vt nota.in.l.p diuersas.C.man.ꝛ parua quā-
titas pretij est augmentū doli.vt.l.cū hi.§.modus

ff.de transac.ꝛ no.per glo.in.c.ad nostrā.in verbo
dimidiā.extra de emtio.et ven.Tu tm̄ teneas indi
stincte qđ cōtractus iste nō pōt aliquo modo pre-
sumi vel dici simulatus vel vsurarius ex paruita-
te pretij in vno cōtractu tm̄ quantūcūqꝫ esset vltra
vel citra dimidiā iusti pretij:vt pbať in.l.interpo-
sitas.C.de transac.vbi pbari videť qđ ad dolū ar-
guendū nō sufficit probare qualitatē cause princi
palis forsan:q: erat magna ꝛ pecunia modica da-
ta est pp̄terea dicit ibi Ang.qđ non videť sufficere
probare exiguitatem pretij ad ɔcludendū necessa
rio cōtractū simulatū.Et pro hoc allego tex.cum
glo.in verbo pretij.in.l.dolus.C.de rescin.ven.et
ita tenet etiā Cyn.ſm Ja.de arc.in.l.emtione.in
iij.q.C.plus valere quod agitur.et istud est verissi-
mū et sine aliquo dubio per predicta et apparebit
etiā ex his q̄ statim diceť.isto tm̄ casu si vēditor vel
cōductor esset lesus circa vl' vltra dimidiā iusti p̄tij
cōpeteret sibi beneficiū dicte.l.ij.C.de rescin.ven.
et.c.cum causa.extra de em.ꝛ ven.iuxta ibi no.Si
vero interuenerūt duo tm̄.s.lesio vnica in pretio
et pactū de retrouendendo ꝛ tunc quid presumē-
dum.Certe in hoc adhuc sub iudice lis est. Unde
in hoc diligenter est aduertendū q: vna clauis hu
ius operis cōsistit in hac dubitatione quotidiana
et doc.sunt varij.Reperio enī quasi plurimos le-
gū ꝛ canonū vertices tenere qđ ad p̄sumendū cō-
tractū simulatum siue pigneratitium ꝛ vsurariū
sufficiunt ista duo tm̄ scilicet pactū de retrouendē
do et enormitas siue paruitas pretij et dicunt qđ
de hoc est casus in.c.ad nostrā.extra de em.ꝛ ven.
Ibi qđ patet ex eo:vbi ille tex.hec duo tm̄ sufficere
re velle videť.Item allegať de hoc glo.ord.bernar
di.c.conquestus.extra de vsuris q̄ sic intellexit di-
ctum.c.ad nostrā. Dicit enī illa glos.sic qđ si vēdi-
tio est facta minus iusto pretio ꝛ factū pactum de
retrouēdendo qđ presumitur pign' p̄cipue.si em
tor vsurari' ē:q: dictio p̄cipue icludit.Itē si emtor
nō est vsurari' sicut đr in dictiōe maxime:vt est gl.
ord.in.l.illud ad fi.ff.ad.l.aqui.ꝛ glo.in.c.ad abo-
lendā.extra de filijs p̄sbyteroꝝ de quo v̄bo maxi-
me vel precipue dicetur.j. Item hoc etiam videť
tenere Archi.xiij.q.iij.pleriqꝫ.idem videtur etiaʒ
tenere Inno.in.c.ad nostram.de em.ꝛ vendi.Itēʒ
hoc videtur etiam tenere Jo.an.in.c.ad nostram
Item etiam hoc tenet Anto.de bu.qui dicit qđ so
la paruitas pretij:et solum pactum de retrouen-
dendo non faciat presumi contractū simulatum:
tamen simul iuncta bene faciunt p̄sumere cōtra-
ctū simulatū maxime si emtor consueuit exercere
vsuras:vt dicit glo.in.d.c.conquestus.extra de vsu
ris.Item istam opinionem:videlʒ qđ ista duo pa-
ctū de retrouēdendo ꝛ paruitas pretij faciat p̄su-
mere cōtractum simulatū.tenet etiam Alb.de ro
sa.in.l.em.C.plus valere qđ agitur.qui dicit quod
si recte inspiciatur hoc clare sentit.c.ad nostram.
de em.et vend.nam đr ibi quod ex eo solum quod
res erat longe maioris pretij et pactum de retro
uendēdo p̄sumitur contractus pigneratitius ꝛ di
cit etiā ibi qđ ita de facto obtinuit coram magis
peritis ꝛ qđ ita not.in.d.c.ad nostrā.ꝛ.c.illo vos.
de pigno.p Berñ.Imol.Hosti.ꝛ Goffr.in summa
de pigno.in fi.ꝛ Spec.tangit de vsuris.ver.finaliť
quia ex iudicijs et coniecturis fit probatio.Item
istam opi.tenet etiam Joan.de imo.in.d.c.ad no
stram.et subdit qđ est ita cōis opi.postre.hāc par
tem tenuit reuerendus in xp̄o pater dñs Joā.de
castellione ep̄s vincentinus in lectura in preallc-
gato.c.ad nostram.et totum collegium mediola-
nense ꝛ papiense Idem tenuere visa opi.predicta
dñi ep̄i vincentini.Et ita etiam reperio consultū
per dñm Signorolū de homedeis de Mediola-
no.qđ consilium incipit.In dei noie amen.Certe
ipse ioānes de homedeis egens pecunia cui consi
lio se subscripserūt dñs Benedictus de plumbi.d.
Rapha.de.Fulgo.d.Thadeus de vicomercato.d.
Prosdocinus de comitibus.d.Joānes.Frāciscus
de capitibus liste.d.Hēricus de alania.d.Alexan-
der.ꝛ.d.Bñdictus de doctoribus.Reperi etiā bis
cōsuluisse.d.Anto.de rosellis. Et lʒ predictoꝝ au-
ctoritas sit maxima:tm̄ ego cōperio multos alios
doct.etiā maxime auctoritatis tenere cōtrarium
videlʒ ꝙ ista duo tm̄ simul iuncta:sʒ puitas pretij
et pactū de retrouendēdo non faciant presumere
contractuʒ simulatū.Et ista fuit opi.Jac.de are.
quē sequitur Cy.in.l.emtione.in.iiij.q.C.plus va
lere qđ agitur.q̄ dicunt in effectu ꝙ cōtraria opi.
nō probať.in.c.ad nostram.de em.ꝛ ven.in.c.illo
vos.de pig.q: ibi erant alia adminicula seu presū
tiones.naʒ in.c.illo vos.erat pactū quod fructus
percepti in sortē cōputentur et ꝙ vltra summā re
ceptam.lx.sol.soluenť ꝛ erat in potestate emtoris
qñ deberet res recuperari.ꝛ in.c.ad nr̄am.debeat
aliquid reddi.s.datum per qđ videbať vsura et qđ
fructus debeant in sortē cōputari qđ est cōtra na-
turam emtionis:sʒ ista duo non probātur.in.d.c.
ad nostraʒ.nec ei cōueniunt.vt no.etiā Jo.an.in.
d.c.illo vos.et istam opi.tenet Bal.in.d.l.emtiōe.
C.plus valere qđ agi.ꝛ in.c.j.in ti.de feu.da.in vi.
le.cōmis.in vsi.feu.Et cuʒ ista opi.Cy.vť transire
Jo.an.in.c.illo vos.superius alleg.Et hāc opi.se-
quitur etiā dñs Petrus de ancha.in.d.c.ad nr̄aʒ.
et eam tenet Car.floren.in.d.c.illo vos.qui dixit
se hoc consuluisse in.q.facti huiusmodi. Quidā re
cepit a tytio certam quantitatē pecunie mutuo
puta centū ꝛ pro illis centū fecit venditionē tytio
de pretio valoris ducentoꝝ.Deinde p aliud instru
mentū promisit tytius retrouendere solutis sibi
centū dicit se consuluisse ꝙ ex hoc nō poterat pre-
sumi contractū feneratitium ex quo nō fuerat ap
positum pactū de fructibus in sortē computādis
quo casu pcederet.c.illo vos.de pig.Et hanc sen-
tentiā tenet egregius doc.ꝛ in materia vsurarum
summus interpres do.Laurentius de rodulphis
de florētia in suo elegāti ꝛ copioso trac.de vsur.in.
q.lx.vbi refert ꝙ egregius doctor et magnus pra-
cticus dñs Laurentius de pinu.dicebat in.c.illo
vos.in practica seruari quod illa tria requirātur.
s.pactum de retrouendendo ꝛ paruitas pretij ꝛ ꝙ
emtor sit solitus fenerari vel sites illicitos cōtra-
ctus facere. In hac etiam opi.videtur fuisse do.
Pau.de cast.in suo consilio.cccxxxvj.quod incipit.
In xp̄i noie amen.in causa mota p dominā Doro
theā.in.ij.col.vbi dicit nec appareant hic ille con
iecture q̄ faciunt presumere contractum pignera
titium.sʒ ꝙ res multo plus valebat et quod fuit
appositū pactū de retrouendēdo et qđ manserat
vsurarius ſm ea q̄ notantur ꝛ habētur.in.d.c.illo
vos.et in.d.c.ad nostrā.Et idē do.Pau.in eodem
cōsilio.in.v.col.in prin.subiūgit. Cōmuniter aūt
doctores dicūt ꝙ sufficiunt tres presumtiones ad
probā.contractum simulatū vel fictitiuʒ.et aliqui
dicunt sufficere duas.de quo no.l.emtione.C.pl'
valere qđ agitur.ꝛ sic.d.Pau.in effectu vult qđ licʒ
aliqui velint qđ due presumtiones tm̄ sufficiant.
Cōmuniter tm̄ dicetur ꝙ tres predicte requiranť
vel ille sufficiant.et ſm istam opi.vidi etiā consul
tum per multos preclarissimos doc.canonistas.ꝛ
istam opi.semper tenui ꝛ allegando ꝛ consulendo
pro veriori:ꝛ nunc etiā teneo:ꝛ si casus occurreret

ita cõsulendum et iudicandũ esse censeo quicquid
dicat per doc.s.pro.j.parte deductos. Qr hec opi.
quã teneo non modo auctoritatibus plurimis et
maximis adiuuat.sed etiaꝫ pluribus ꝓbabilibus
potioribus rõnibus cõprobatur.ar.tex.xx.dist.§.
decretalis. vbi ita scribit quo eñ quisq magis ra
tione vtit eo melioris auctoritatis eius ỽba esse
videntur.ꝛ tex.ix.distin.c.ego sol.in fi. Ibi vel pro-
babiles rões et per id qd ibi no.in glo.ij.et licet
multe rationes in medio adduci possunt p scda
opi.quam teneo tñ ne videat tractatus modũ ex-
cedere nõnullas tñ ex plurimis referam. Et prio
quando ista duo tñ interuenerũt:scꝫ puitas pre-
tij ꝛ pactum de retrouendendo qd cõtractus non
ꝑsumatur pigneratitius simulatus vel vsurarius
probatur sic. Ex forma cõtractus nõ apparet qd
sit simulatus vel vsurari9.ergo hoc dicere nõ debe
mus argu.capituli illo vos.cũ glo.in verbo ex for
ma de pign.et ar.c.in ciuitate.cuꝫ glo.in verbo ex
forma.extra de vsuris. Scdo qr in dubio standum
est instrumẽto nec ꝑsumitur in dubio simulatus
vel vsurarius:vt.l.cũ precibus.C.de ꝓba. Et dixi.
supra post presumtiones.in ỽsi.sꝫ cõtra predictas
presumtiones. Ibi ex quibus videt. Tertio qr hoc
nõ reperitur iure cautuꝫ.videlꝫ ꝙ paruitas pretij
solũ in vno cõtractu coniũcta cuꝫ pacto de retro-
uendendo faciat presumere contractũ simulatuꝫ
seu in fraudem vsuraꝝ celebratum nisi interuene
rint alie presumtiones vel cõiecture:vt qr emtor
sit solitus fenerare vl' alios cõtractus huiusmodi
suspectos vel illicitos facere probatur.c.illo vos.
et in.c.ad nostram.sepissime allegatis.et dixi su-
pra.in.ij.presumtione.circa prin. Vel qr fuit actuꝫ
de fructibus in sorte cõputandis: vt dr in.d.c.illo
vos.vel alie similes. de quibus plene vidimus.s.
in.ij.casu principali:cum ergo nõ reperiatur iure
cautum vt qd sola paruitas ꝑtij ꝛ pactũ de retro-
uendẽdo sufficiãt:ergo dixi nõ ꝓbatur in.l.preua-
ricationis.§.fi.ff.de preuarica.et.xxxj.q.vl.c.fi.in
prin.ꝛ.xxij.dist. preterea. Ibi nusq nisi nos fallat
opi.legis.ꝛ.xxx.q.iiij.c.quid autẽ ibi nulla auctori
tate reperitur prohibitum.ꝛ in.c.ij.ibi.cũ nusq in
ueniatur cautũ in iure extra ne sede vacante. Fa-
cit ad hoc glo.in ver.legitimas in aut.de resti.ꝛ ea
que parit in.xj.mense.§.fi.in fi.glo.col.iiij.cum si.
Quarto hoc etiaꝫ probatur. Na de iure cononico
duo tñ iura reperiũtur ex qbus videtur ꝓbari an
ꝛ qñ presumatur cõtractus simulatus ꝛ in fraudẽ
vsurarum celebrat9 videlꝫ.c.illo vos.de pig.ꝛ.c.ad
nostram.de em.ven.in quibus se fundãt doct.oẽs
qui tenẽt cõtrariam opi. Sed illa capitula requi-
rũt alias ꝑsumtiones ꝙ predictas est statim dicã
in itellectu dictorũ capitulorũ:ergo ꝛc. Quito hoc
etiã ꝯfirmat auctoritate Accur.i.l.dolus.C.de res
cin.vend.q dicit ꝙ sola paruitas pretij nõ sufficit
ad presumendum dolũ ꝛ sic fraudem vel simula-
tionem p.d.l.dolus.sed coniũcta cũ alijs sic: vt.l.
cum hi.§.modus.ff.de transac.ꝛ sic loquit in plu-
rali numero dum dicit cum.xlij.et sic saltem alie
due presumtiões requirũtur. arg.l.vbi nũerus.ff.
de testibus.et.l.fi.ff.ad trebel.et.c.plurali s elocu-
tio.de reg.iu.in.vj. Facit ad hoc.l.instrumenta.
cum glo.fi.C.de proba. Ex quo videtur cõcluden-
dum qd saltem tres presumtiões requirantur ad
hoc vt presumatur dolus vel simulatio: videlicet
paruitas pretij ꝛ due alie.s.pactũ de retrouenden
do ꝛ vna alia puta quod sit solit9 fenerare.vel ali-
qua alia:vt dixi.s.in.iij.arg. Sexto dico quod pro
hac opinio.est casus in.d.c.ad nostrã.licet allege-
tur per multos in cõtrariuꝫ inducẽdo ipsuꝫ aliter
ꝙ induxerit Cynus fm Jac.de are. in.d.l. emtio-
ne.C.plus valere quod agitur.nam ibi dr ꝙ mar.
respõdit a.b.laico ti.emtoris domos ꝛ oliuas cuꝫ
reuera cõtractus vsurarius ageretur qd ex eo qd
creditor.s.mar.debitori.s.b.promisit vt qñcũ ꝙ in
septẽnio vsq ad nouẽniũ daret sex vnc. aureoꝝ q
vix dimidiã iusti ꝑtij cõtingebãt domos ei9 resti-
tueret ꝛ oliuas.nã ibi vult tex.dũ dicit ꝙ ptꝫ ex eo
ꝙ ex illis verbis ꝑsumit cõtract9 simulatus et in
fraudẽ vsuraꝝ celebrat9. Sꝫ ex illis ỽbis tres pre-
sumtiões oriunt ad min9 ꝛ nõ due tñ: vt statiꝫ oñ
dã:ergo ibi est casus ad literã ꝓ illa opi. Qd autẽ
ibi tres ꝑsumtiões toriat:ꝓꝫ nã vna est paruitas
pretij dum dicit ꝙ vix dimidiã pretij contingebat
de qua plene dixi.s.in. ij. presumtione cum qua-
tuor sequẽtibus. Alia est presumtio pactum de re
trouẽdendo:vt ptꝫ ibi duꝫ dicit.ꝓmisit vt qñcũq
vsq ad nouennium daret.lx.vncias aureoruꝫ do-
mos eius restitueret ꝛ oliuas:ꝛ de hac dixi plene.
s.in.xij.presumtione. Tertia presumtio est et po-
tissima:videlicet quod mar.non teneatur restitue
re domos ꝛ oliuas vsq ad septennium ipsi vẽdito
ri qui ibi appellat debitor:qr in veritate est debi-
tor ex quo ꝯtus est pigneratitius simulat9 vsura-
rius:ꝛ sic in effectu ꝙ vẽditor nõ possit retroeme-
re vsq ad septẽnium:sꝫ post sic. vt dixi etiam.s.in
ij.presumtione post prin. Nam ex illo pacto insur-
git vna mala ꝑsumtio simulatiõis ꝛ cõtract9 vsu-
rarij vt plene scripsi.s.in.x.presumtione. vbi est vi
dendum. posset etiam dici quod quarta ꝑsumtio
etiam oriatur ex dictis dũ dicit domos eius resti-
tueret ꝛ oliuas ꝓpter verbum eius ꝛ verbũ resti-
tueret. Sed de hac dicendum est vt dixi.s. in.xiij.
presumtio.vbi oĩo videas ne hoc bis idem repe-
tatur. ¶ Cum itaq in.d.c.ad nostram. Inno.pa-
pa tertius dicat quod cõtractus presumit simula
tus et vsurarius ex his que dicuntur: ibi. Et ibi
saltem ponũtur tres presumtiones vehementes
ꝛ etiam quarta que licet aliquid habeat suspicio
nis. Dicendum est ꝛ cõcludendũ ꝙ ibi nota. ꝓbat
ꝙ due tñ presumtiones sufficiant. s. pactum de
retrouendẽdo ꝛ ꝓuitas pretij. immo saltem tres
requiruntur sicut ibi interuenerũt. Et ex his ap-
paret verus intellectus ad dictum.c.ad nostram.
quem puto esse verissimũ. Et ex hoc modo recte
intelligendo nihil facit pro opinione ꝯtraria.im
mo ꝓbat manifeste opinionem quã supra tenui.
¶ Ex his etiam infero vnã cõclusionẽ notabilẽ ꝛ
verissimam ꝙ ad presumendũ cõtractũ pignerati
cium vel simulatũ seu vsurariũ due presumtiones
tñ nõ sufficiunt sed tres saltem requirunt. Iteꝫ ex
hoc etiã infero ꝙ illa ꝑsumtio ꝙ emtor sit solitus
fenerare lꝫ sit vehemẽs cõiũcta etiam cũ pacto de
retrouẽdẽdo tñ nõ facit presumere cõtractum si
mulatum.vt dixi etiã in.xxiiij.ꝑsumtione ad finẽ.
Nec ꝓdictis cõtradicit.c.illo vos.de pig.ibi ex duo
bus tñ ꝛc.vbi papa Inno.tertius videtur velle qd
ex duobus tñ ꝑsumat cõtractus simulatus.qr ibi
etiam interuenit pactũ de retrouendendo de quo
nõ dubitabat postea.ꝓpterea dicit qd ex duobus
nõ tñ que in pacto fuerunt expressa scꝫ qd fruct9
computent in sortem.ꝛ ꝙ vltra summã receptam
sexaginta solidi debeãt ꝓsolui ꝯtra emtorem ꝑsu-
mitur vehementer quasi dicat ille sunt due ꝑsum
tiones q an sole sufficerent:hoc ibi nõ dicetur sꝫ
coniuncte cum pacto si emtori displiceret emtori.
bñ sufficiũt ꝑsertim cum emtor vsuras consueue-
rit exercere.ꝛ hoc vult litera ibi dum dicit. Que
in facto fuerũt expressa.q lra presupponit ꝙ ꝓdi-
ctum pactum qd est suspectum vt dixi.s. in.x.ꝛ.xj.

presumtione interuenit cũ dictis alijs duab9 pre-
sumtionibus.ꝛ sic ꝙ dicte due ꝑsumtiones cũ di-
cto pacto suspecto qd est tertia mala presũtio bñ
sufficiũt ad presumenduꝫ contractũ simulatũ. Ex
quibus apparet ꝙ non probat ex dicto.c.illo vos.
ꝙ due tñ presumtiones sufficiãt sed tres saltẽ re-
quirant. Et ex hoc habes etiã intellectuꝫ dicti ca-
pli.illo vos.ꝛ est glo.in.c.cõquestus. extra de vsu-
ris.q allegatur ꝓ opinione cõtraria.tollit opinio
nem quã teneo. Nã dicit ibi glossa magna. Ibi nõ
tñ est vsura ꝙ nõ est vsura si vẽdo tibi fundũ iusto
pretio ea.l.vt qñcunq tibi soluerem pretiũ quod
fundus ad me reuertat.vt.C.de pactis inter em-
torem ꝛ venditorẽ.l.ij.ꝛ in casu isto iste lucrat fru-
ctus.alias si est modicũ pretiũ presumit ꝯtractus
esse in fraudẽ vsuraꝝ.vt extra de em.ꝛ ven.in.c.ad
nram.ꝛ ꝑcipue si emtor cõsueuit exercere vsuras.
vt extra de pig.dicto.c.illo vos. Ista sũt ỽba glosse
in.d.c.cõquestus.q possunt intelligi dũ dicit preci
pue si emtor cõsueuit exercere vsuras qd illud ver
bum precipue abundet.sicut dr de verbo maxime
qd qñcunq abundat.vt est glo.in.l.fi.in ver.maxi
me.C.de testa.manumissione.ꝛ habetur p bar.in
aut.ad reprimendũ.versi.maxime.ꝛ per Flo.in.l.
illud.ad fi.prin.ff.ad.l.aqui.nã si nõ consueuit fe-
nerare vel illicitos cõtractus facere nõ facile pre-
sumit fraus vel simulatio.ꝛ maxime si est ꝑsona q
ignorauit ius.sicut sunt simplices hoies rustici vl'
mulieres vel similes in quibus nõ presumit fran-
dis consiliũ.argu.glo.notabilis.in.l.cuꝫ allegas.
circa prin.glo.ibi ꝛ maxime ius ignorãtibus.ꝛ ibi
hoc not. Bal.in.iiij.col.in prin.C.de vsu.qd no.in
practica vt deducas ꝛ probes emtorẽ esse rusticuꝫ
vel simplicẽ hoiem vel similẽ vt tollatur in eo sus-
pitio fraudis. Alio mõ põt respõderi ad glossam
predictaꝫ.c.cõquestus de vsuris.etiã intelligendo
verbũ ꝑcipue qd ibi nõ abundet.vt dicit gl.in.d.l.
illud.ff.ad.l.acqui.videlꝫ ꝙ intelligat.c.ad nostrã.
et.c.illo vos.allegata per eã videlꝫ qñ alie presum
tiones concurrunt cũ paruitate pretij ꝛ pacto de
retrouendendo: vt statim dixi.s. in intellectu di-
ctoꝝ capituloꝝ.qr glossa semper dꝫ intelligi scdm
legem quam allegat vel scdm iura que allegat. vt
notat Bar.in.l.non solum.§.si liberationis.circa
mediũ.ff.de liber.lega.ꝛ Raph.ful.in.l.patronus.
ff.de proba.et dñs Signorolus in consilio suo qd
incipit. Christi saluatoris noie inuocato circa me
dium.ꝛ ꝑsertim cũ aliter intelligendo glossam di-
ceret cõtra textũ quẽ allegat. sicut diceret in casu
nostro si intelligeret prout iacet ꝛ nõ scdm iura q
allegat.vt ptꝫ ex predictis. Tertio modo respõde-
ri posset ad dictã glossam dicti.c.cõquestus.etiam
intelligendo eã prout iacet.ꝛ vt intelligunt docto
res q eam allegãt ꝓ opinione contraria: videlꝫ ꝙ
illa glossa cũ reuerentia ita intellecta non diceret
verum qr nõ ꝓbaretur aliquo iure.immo q ipsam
allegant probant contrarium vt supra declaraui.
¶ Ex his itaq apparet ꝙ secunda opinio de qua
supra quam teneo.videlꝫ ꝙ ista duo tñ scꝫ parui-
tas pretij ꝛ pactũ de retrouendendo nõ sufficiunt
ad satisfaciendũ presumere contractũ simulatũ ꝛ
vsurariũ est verissima in iuribus ꝛ rationibus cõ-
probata.ꝛ adiuuatur etiã auctoritatibus ꝛ eaꝫ se-
quendã tam in cõsulendo ꝙ in iudicando semper
esse putaui.et ꝑsertim cũ dicat9 Laurẽtius de pinu
magnus practicus dicat istaꝫ opinionẽ seruari in
practica vt refert excellens doctor dñs Laurẽtius
de rodulphis de florẽtia in suo tractatu de vsuris
in.lx.questione.vt.s.dixi.ac etiam cum dñs Pau.
de cast.in cõsilio suo.cccxxviij. dicat ꝙ cõmuniter
doctores hoc tenent.ꝛ maxime cũ in re dubia de-
beamus in meliorẽ parteꝫ interpretari.vt est tex.
i.c.estote misericordes.ꝛ ibi notata. extra de reg.
iu.et no.glo.in ver.verosimiliter.in.c.nauiganti.
extra de vsuris. Facit.l.merito.ff.pro socio.cuꝫ si.
Et predicta procedunt qñ due tñ presumtiones
interuenerunt.s.paruitas pretij ꝛ pactũ de retro-
uendendo.ꝛ ꝙ emtor sit solitus fenerare tũc nun
quid presumat cõtractus pigneratitius simulat9
et vsurarius:et videtur ꝙ sic.per.c.ad nraꝫ. extra
de emtione ꝛ ven.ꝛ per.c.illo vos.de pig. Contra
rium tꝫ Cynus scdm Jaco.de are.in.l. emtione.
in.iiij.q.C. plus valere qd agitur. q dicunt ꝙ illa
capitula hoc nõ probant:qr ibi erãt alia admini-
cula seu alie presumtiones.nã dictũ capitulũ.illo
vos.loquitur qñ erat in potestate emtoris recedẽ
di a contractu.hic aũt loquimur contra qñ est in
potestate venditoris ad tps vel in perpetuũ rece-
dendi a cõtractu per pactũ de retrouendẽdo sibi
ab emtore factũ. Item ibi emtor habebat compu
tare fructus rei emte in pretio idest i sorte soluta.
qd est cõtra naturam emtionis.ꝛ ideo ibi dicitur
ꝙ fuit pignus. Iteꝫ in.c.ad nostrã.debeat aliquid
reddi vltra pretiũ datum per qd videbatur vsura.
et ꝙ fructus debebant in sortẽ cõputari.qd est cõ-
tra naturã venditionis.vt dictũ est. Unde alia ad
minicula seu presumtiones erant ad viã presum-
tionis ꝛ simulationis faciendã scdm Jaco.de are.
et Cyn. ibidem.s.in.l.emtione. Sed dicta duo nõ
probant.in.d.c.ad nostram.vt dixi supra secundũ
Jo.and.in.d.c. illo vos. et bene. Et dicta opinio
Cyn.videtur posse hoc modo probari presuppo-
nendo qd paruitas pretij nõ contingat dimidiaꝫ
iusti pretij arguendo sic. Ex paruitate pretij non
videtur quod oriatur nec oriri possit aliqua mala
presumtio.qr de iure ciuili ꝛ canonico licitum est
contrahẽtibus se decipere in pretio.vt est textus
in.l.i cause.§.penul.de mino.et.l.itẽ si in pretio.§.
quẽadmodum.ff.loca.ꝛ.c.cum causa.extra de em.
et ven.et dixi in scda presumtione. Si licitũ est de
iure ciuili ꝛ canonico decipere in pretio non tan-
gendo dimidiã iusti pretij:ergo videtur ꝙ nõ pos-
sit oriri aliqua mala presumtio.qr quod fit lege ꝑ-
mittente penam non meretur.vt.l.gracchus.C.de
adul.nec lex debet prebere causam delinquendi.
vt.l.ij.in fi.C.de edic.di.ad.tol.ne inde iniuriaruꝫ
nascatur occasio vnde iura nascuntur.vt.l.memi-
nerit.C.vñ vi.ꝛ.c.qualiter ꝛ qñ.el.j.extra de accu.
Eodem modo ex pacto de retrouẽdendo non vi-
detur ꝙ debeat insurgere aliqua mala presumtio
ex quo illud pactuꝫ nõ est reprobatũ a iure immo
approbatum: vt est textus.in.l.ij.C.de pac. inter
em.et ven. Et dixi supra in prin.huius tractatus.
Unde licꝫ sit vna mala presumtio ꝙ.s.quis sit soli
tus fenerare.vt dixi.s.in.xxij.ꝛ.xxiij.presumtione.
tñ non videt ꝙ sufficiat coniuncta cũ pacto de re-
trouendẽdo ꝛ paruitate pretij: ex quo illa duo nõ
sunt prohibita nec a iure reprobata.vt dixi:qr illa
tñ qd sit solitus fenerari est improbata a iure.et
illa sola nõ sufficit:vt dixi in dicta.xxiij.presumtio
ne.in fictu tñ in hac.q.teneas sine dubio contra-
rium:videlꝫ ꝙ illa tria pactũ de retrouendendo ꝛ
paruitas pretij ꝛ ꝙ emtor sit solitus fenerare:vel
similes ꝯtus simulationis celebrare sufficiunt de
iure ad presumendũ contractũ pigneratitiũ simu
latum ꝛ vsurariũ.ꝛ dicas qd hoc aperte probat.in
d.c.ad nram.de em.et ven.vbi ex text.apparet qd
tres ꝑsumtiones sufficiũt. Idẽ etiã probat.in.d.c.
illo vos.extra de pig.scdm ea q dixi.s.pro intelle-
ctu dictoꝝ capituloꝝ. Et ita tenẽt cõmuniter legi

fic z canoniste:vt patet ex his q̄ dicta sunt.s.in.q. an illa duo tm̄ sufficiāt videlz pactū de retrouendendo z paruitas pretij.Et de hoc nō est dubitandum:qz ita etiaz vidi seruari in practica z bn̄. Nec obstat huic sententie qd no.Cy.fm Jac.de are.in l.emtione.C.plus valere qd agit.dū dicit qd istud non probatur.in.c.ad nr̄am.qz ibi non dr̄ qd alie presumtiōes interuenerint vltra eas.de quib'.s. dixi in intellectu illius.c.vt.s.dictum est. Nec etiā ob.dum dicit Cy.qd in.c.illo vos.ibi etiā interuenerūt alie presumtiones qz ibi papa se fundat in tribus tm̄ presumtiōibus.vt dixi.s.in intellectu. d.c.illo vos.Nec pcedit ar.qd.s.factū est dum dixi quod licituz est contrahētibus se decipere de iure ciuili z canonico z pactuz de retrouendendo non est reprobatū.immo pbatum a iure ergo illa duo a iure pmissa simul iūcta cū vna mala presumtione videlz q sit solitus fenerare non debēt nocere qz responderi pōt qntum ad paruitatem pretij qd illud pcedit qntum ad hoc vt nō possit rescindi cōtractus p.l.ij.C.de rescin.ven. Sz qntuz ad hoc vt presumat dolus dico qd ex paruitate pretij q̄ non obligat dimidiā iusti pretij dolus bene psumitur regulariter vbi cōcurrunt alie presumtiones:vt.l. cū hi.§.modus.ff.de transac.z est text.cū glo.in.l. dolus.C.de rescin.ven.lz sine alijs presumtionib' nō presumat.vt est tex.cū glo.in eadē.l.dolus.Itē quantū ad pactuz de retrouēdendo eo.modo rn̄detur.qz lz illud regulariter sit a iure pmissuz.vt. l.ij.C.de pac.inter em.z ven.cū si.tn̄ illud procedit qn̄ nulla alia mala presumtio cōcurrerit.Sed vbi alie male presumtiones interueniūt z tunc etiaz pactū de retrouendendo qd de se est licitū inducit malam presumtionē:vt probatur in.d.c.ad nr̄az. de em.z ven.Et dixi plene.s.in.xij.presumtione.z pro hoc alle.glo.in.d.l.dolus.C.de rescin.ven. qz sicut q̄ non psunt singula multa iuuāt Ita ecōtra et q̄ non nocent singula multa nocēt.vt dixi in.xj. psumtione.in fi.Pro hoc.l.instrumētum.cuz glo. fi.z qd ibi no.C.de proba.z qd no.glo.et doc.in.c. cum causam.extra de proba.et gl.fi.in fi.in.c.preterea.extra de resti. Facit ad hoc qd no.Bar.in.l. j.§.idem cornelio.ff.de questionibus.z Bal.in.l.si quis ex argētarijs.§.ij.et.iiij.nota.ff.de eden.z qd no.Nico.de neapo in.l.ij.ff.de excu.tu.ex pdictis ego infero plures conclusiones. Prima est qd ille due tm̄ presumtiones scz paruitas pretij et pactū de retrouēdendo nō sufficiunt ad presumendum contractū simulatū z hoc est cōtra multos.Scda cōclusio scz q ista tria scz pactū de retrouendēdo paruitas pretij.z q emtor sit solitus fenerare faciunt presumere contractum simulatū pigneratitium:vsurariū.et hoc est contra Jac.de are.z Cy. et eam tenet expresse glo.in.c.cōquestus.extra de vsuris.z eam tenent cōiter doc.legiste z canoniste ¶ Tertia cōclusio q ex his tribus scz pacto de retrouendēdo z qd vsq ad certum tps non possit retroemere et ex puitate pretij psumitur cōtractus simulatus:pigneratitius:z vsurarius.z iste est pprie casus.in.c.ad nostrā.de em.z ven.scdm intellectum quē ego tenui.s. ¶ Quarta conclusio est qd ex istis tribus presumitur cōtractus simulatus pigneratitius z vsurarius.scz ex pacto de retrouendendo ex pacto qd fructus percepti in sortē cōputentur z ex tertio pacto qd vltra summā receptaz aliquid debeat p valentem retroemere persolui. Juxta ea q̄ plene dixi.s.in.iiij.presumtione et ille est pprie casus.in.d.c.illo vos. Ibi ex duobus tn̄ de pigno.intelligendo qd ibi etiam interuenerat pactū de retrouendendo.vt ptz ibi in litera.et.s. dixi statim etiā dicetur. ¶ Quinta conclusio q ex duabus tm̄ presumtionibus nunq presumi debz cōtractus simulatus:qz hoc non reperit iure cautum.z dicto.c.illo vos.Ibi ex duobus.tn̄ hinc cōtradicit conclusioni:qz dicit ex duobus:tn̄ que in pacto fuerunt expressa.z sic in pacto de retrouendendo. Unde ibi presupponit in verbo in pacto qd etiam interuenit pactum de retrouendēdo. et sic ibi erant tres saltem presumtiones.z eo modo non ob.c.ad nostram. ibi quod patet ex eo : quia in illis verbis cōprehenduntur tres presumtiōes scz pactum de retrouendendo paruitas pretij z q vsq ad certum tempus non possit retroemere.et ista est verissima z optima conclusio.vt ptz ex predictis et ex hac conclusione. ¶ Sexta cōclusio q ista duo tm̄ scz fructus percepti debeāt in sortem cōputari z q vltra summā perceptam aliquid debeat persolui sine pacto de retrouendendo non sufficiunt ad iudicandum q cōtractus sit simulatus siue pigneratitius z vsurarius et hoc pbatur in.d.c.illo vos. ¶ Septima cōclusio est q duo scz pactū de retrouendendo z q quis sit solitus fenerare nō sufficiūt ad presumendū contractū simulatum.vt etiā dixi.s.in.xxiij. presumtione ad finē. ¶ Octaua cōclusio etiā ex predictis sequitur q̄ est verissima scz q paruitas pretij.z q quis sit solitus fenerare sine pacto de retrouendēdo nō sufficiūt ad presumendū contractum simulatū siue pigneratitiū. ¶ Nona conclusio est q exceptis casibus de quibus.s.in.ij.iij.iiij.conclusione non reperio qd sit a iure determinatum ex quot presumtionibus iudicari debeat contractus simulatus siue pigneratitius z vsurarius z ex ista sequitur alia. ¶ Decima cōclusio z vltima q extra casus predictos cū non sit determinatuz a iure expresse quot presumtiones sufficiāt qd est arbitrarium:ex quibus z quot psumtionibus iudicari debeat cōtractus simulatus z aliquando ex tribus tm̄:z aliqn̄ ex pluribus iudicari debebit contractus simulatus inspecta cōditione personaz z qualitate facti et causa z qualitate presumtionum.qz vna est maior altera z magis preponderat:vt ptz ex his que dixi plenissime in.xxvj.psumtione.z hec conclusio probatur.nam qn̄ aliquid iudicandum non est expresse determinatum a iure.tūc statur arbitrio iudicis siue iudicantis qui inspectis predictis iudicare debet:vt est casus in.c.de causis.in fin. et ibi notatur. extra de offi.deleg.et in.l.j.§.j.ff. de iure delibe.et in.l.j.§.expilatores.ff.de effractoribus z expilatoribus.cum si.

Verum qz in isto libello nostro sepijssime habita est mentio de paruitate pretij:seu de deceptione in ptio aut in venditione aut in locatione: aut in pacto de retrouēdendo.necessarium est vt declaremus quomodo z qualiter intelligatur esse ista paruitas pretij seu deceptio in pretio ad hoc vt psumatur simulatus contractus Et certe est mirandum qd doct.non examinauerunt presertim cum istud sit vnū principale fundamentum in materia simulationis ac etiā non sit sine magna dubitatione et quotidie hoc in facto eueniat.Sz ego q̄ hanc materiā pro viribus explicare in hoc tractatu cōstitui etiā hunc articulum plenius attingendum esse putaui.et in primis videtur dicendum quod ista paruitas pretij seu deceptio in pretio debeat esse in dimidia iusti pretij per.l.ij.C.de rescin.vend.z per.c.cum dilecti.et.c. cum causa.extra de em.et ven.qz infra dimidiam

iusti pretij licitū est tam de iure ciuili q canonico cōtrahētibus se decipere:vt plene dixi.s.in.ij.psumtione z in.q.pcedēti.et ista videtur esse vna opi.q̄ probari videtur in.c.ad nostrā. Ibi que; vix dimidiam iusti pretij cōtingebat de emti.z ven. Intelligēdo vix.i.nullo modo:vt ibi nota.et per doc.et maxime per Jo.de imo.alia opi. pōt colligi ex.d. c.ad nostrā.videlz q illa; paruitas pretij seu deceptio in pretio sufficiat que est prope dimidiā iusti pretij:qz dr̄ ibi vix dimidiam iusti pretij contingebat hoc est q paruitas ptij nō est dimidia iusti ptij:quia vix cōtinet illam.i.in illa nō est deceptio: sed vix illam cōtinet dimidiam iusti pretij z qz qd vix sit tn̄ sit.vt habetur in.l.vix certis ec causis.ff. de iudi.et in.c.ij.de cogna.spirituali. lib. vj.et per glo.xij.q.ij.hoc huius placiti:et habetur in.c.et si christus.in princi.extra de iureiurand. Et fm istā opinio.pone exemplum.Res valebat centuz fuit vendita pro.xxv.hic non fuit deceptio in dimidia iusti pretij:sed vix dimidiam iusti pretij contingit et iste intellectus videtur esse verior quantum ad text.d.c.ad nostram. ¶ Tertia opi. potest colligi ex his que habentur in.l.si societatem.in.§. arbitrorum coniuncta.l.vnde si nerue cum.l. seq.ff.p socio cum his que ibi notātur per Bar. z doc.et p doc.in.c.quintauallis extra de iureiurando. in quibus habetur qd ad hoc vt possit peti reductio ad arbitrium boni viri requiritur qd enormis lesio interueniat.et dicit enormis lesio fm Bar. in.d.§ arbitrorū qn̄ est excessus in.vj.parte.p text. in. d c.arbitroz coiuncta.l.vnde si nerue.z.l. seq. Nam. cum in dubio partes societatis debeant esse equales.vt.l.si nō fuerint.ff.pro socio.z arbitrator vni socio adiudicauerit vnā partem alij duas de tota vel vni triētem alij semissem facta cōputatione reperitur fm Barto.excessus nisi in.vj.parte totius z vult ibi tex.qd possit peti reductio ad arbitrium boni viri:z fm istam opin.Bar. videtur quod tūc dicatur esse enormitatis vel paruitas pretij : aut lesio seu deceptio in pretio qn̄ est lesio in. vj.parte totius. ¶ Quarta opi.etiam colligi potest ex.d.l. vnde si nerue cuz.l.seq.ff.pro socio fm opinio.do. Frācisci de albergotis de aretio.et in.l. si quis arbitratu.ff.de ver.obli.et Jo.de imol.ibi.z in repetitione.c.quintauallis.extra de iureiuran.et omnium modernorum qui tenent quod quantum ad petendum reductionem ad arbitrium boni viri requiritur quod sit lesio saltem in tertia p arte et non sufficit.in.vj.vt dicit Bart. q hoc pbatur in.d.l.si nerue.cum.l.seq. que incipit quid enim. nam satis est dum est quod in dubio partes societatis debent esser equales per.d.l.si nō fuerit.ff.p so.Sed facta computatione in.d.l.quid enim.nō reperitur excessus in.vj.vt dicit Bart.sed in tertia nam ibi arbitrator adiudicauit vni socio duo milia alteri mille.Jlle socius cui mille tantum fuerunt adiudicata debeat habere dimidiam. et sic mille et quingentos qui sunt dimidia trium milium cum ergo adiudicauerit arbitrator vbi socio mille tm̄ cum deberet adiudicare mille z quingentos ptz q ipse fuit lesus in tertia sibi debita: qz quingenti sunt de mille et quingentis in hoc Bar.errauit in faciendo computationem:qz Bartolus habuit respectum ad totam summaz sociorum scilicet ad summā triū miliū cuius respectu quingenti sunt.vj.pars sed in hoc errauit vt dixi: qz lesio non est nisi respectu partis socij leso non aūt respectu partis que alteri socio debebat vnde qntū ad materiā arbitramēti tenendū essevidetur q ad hoc vt possit peti reductio ad arbitrium boni viri requirat q saltē sit lesio in tertia parte ei q leso debebat.Et ex his equiparādo istū lesionē seu deceptionē in ptio illi q̄ inducit presumtionē simulationis dicendū esset q ad hoc vt possit presumi cōtractus simulatus pig.z vsurarius requirat q lesio seu enormitas vel deceptio sit in ptio aut saltē in tertia parte iusti pretij. Et pro illa opi.facit qz gloss.in.c.cōquestus.extra de vsuris dicit tūc esse lesionē qn̄ modicū est ptiū.z modicū dr̄ etiam qn̄ est tertia vt in.l.noiationem.C.de decu.lib.x. ¶ Quinta opinio etiam colligi potest ex gloss.dicti cōquestus que dicit quod tunc dicitur esse lesio qn̄ pretium est modicum : sed modica. pars dicit esse aliqn̄ quarta vt probatur in. l. si quis in suo. C.de inoffi.testa.ergo videtur posse dici quod sufficiat q sit lesio in quarta parte tm̄: ¶ Sexta et vltima opi.colligitur ex his que habentur per glo. notabilem.insti.de cōtrahen.emti.in.§. pretium in versi.diffinierit que incepit etiam inique q̄ singulariter vult q qn̄ dicatur ptium iustuz vel iniustum statur arbitrio iudicis qui iudex arbitrabitur fm qualitatem cause psonaz z rei debite z cōdēnatiōis vel absolutionis. qz in paupere parua qntitas dr̄ magna.vt.l. illicitas.§. ne tenuis cum glo.ff.de offi.psi.facit quod no.glo. in aut. pterea C.vn̄ vir et vx.z qd no.Bar.in.l.si cōstante. in pri. ff.solu.ma.z hoc videtur tenere in materia arbitramēti.Bal.in.l.cum antea.in.iiij.col.ver. irē est cōsiderāduz.C.de arbi.vbi dicit q magna z parua qntitas dr̄ respectu psonarum z cause.allegat nor. in aut.quod locū.C.de colla.et ita etiā expresse.d. Ange.de are.in.l.j.§.si quis ante.ff.aqui.appel.nō licz.d.Jo.de imo.in.d.c.quintauallis.in.v.q. pri ad fi.do.Bart.de saly.in.l.fin.C.de cōtrahen.em. et idem ibi Cy.ij.q.scdm Jac.de are.et per.secundū istam opi.vidi semp iudicare in materia reductionis ad arbitriuz boni viri.Et credo quod ista opi.sit sequenda sine dubio in casu nostro.et pria ratio sit:qz nō reperitur expsse a iure limitata q̄ntitas qn̄ dicatur lesio in ptio ad hoc vt psumatur contractum simulatū:ergo standū est arbitrio iudicis per.c.de causis.in fi.extra.de offi.deleg. z.l.j. §.j.ff.de iure delib.cum si.et licet.c.ad nostram.de em.et ven.dicat qd vix dimidia iusti pretij cōtingebat nō tn̄ negat idem esse qn̄ fuisset:et pretium in minori qntitate. Scda ratio est: qz gl.ordi.in.c. cōquestus.extra de vsu.loquitur de pretio modico et modicum pretiū dr̄ qn̄ res valet multo plus.vt dicit gl.fi.in.l.per diuersas.C.māda.Sed ille glo. nō declarāt quādo z qn̄o intelligatur illud multū plus vel istud modicū pretiū cū ideo intelligēdū est qd sit arbitrio iudicis p predicta. ¶ Tertia rō est.nā lesio dr̄ esse vbi est modicū pretiū z modicū pretium intelligit aliqn̄ tertia aliqn̄ quarta pars aliqn̄ dimidia:vt patet ex his q̄ dicta sunt supra: ergo sequitur qd erit arbitrium in casu nostro.et hoc tenuit Oldr.scz qd lex loquens de modico intelligatur in dubio arbitrio iudicis.Facit ad hoc lex hactenus.ff.de vsufruc. z qd habet in.c.de ap. extra de ap. ¶ Sed dubitari posset qualiter iudex in hoc debeat arbitrari puto qd debet inspicere qualitatem personarum rei cause et contractus:vt dixi.s.fm Bal.in.d.l.cum antea.C.de arbitris. z qd sit facienda magna differentia inter actū prime vēditionis z ptractus locatiōis z vltimū cōtractū pacti de retrouēdendo. Nā in pacto de retrouēdendo si est lesio etiā in minima parte videlz qd emtor velit : vt venditor qn̄ retroemit soluat aliquid plusq habuerit vendendo ab ipso primo emtore. Credo quod intelligatur esse le-

ſio ſufficiens ad inducendū vnā preſumtionem ſi
mulationis: vt patet ex his q̄ dixi in.iiij.v.z.vj.p̄
ſumtione. ¶ Et pro hoc allego tex.in.c.illo vos.
extra de pig. vbi dr̄ ꝙ ſub noīe vēditionis quedā
terre fuerunt pignori obligate.pro.xxiiij.li.z fuit
actum ꝙ vltra ſummam receptā.lx.ſolidi deberēt
perſolui.z ꝙ ppter hoc p̄ſumitur cōtra emtorem
z tm̄ illi.lx.ſolidi ſunt tres libre et tres libre reſpe
ctu.xxiiij.librarum ſunt circa octauam pertē. Un
de ille tex.probat ꝙ qñ in pacto de retrouendēdo
eſt leſio etiam in octaua parte illa ſufficit ad indu
cendam vnam malam preſumtionem ſimulatōis
Eodem mō puto eſſe dicēdum qñ eſt leſio in loca
tiōe ſeu ficitu: q: ſi de iure z conſuetudine ſolui de
beat z ſoluūtur quinꝗ pro centenario z fund' loce
tur ſex pro cētenario z in rōne cētenarij ꝙ tūc di
ceretur eſſe leſio ſufficiēs ad p̄ſumendam ſimula
tionem qñ eſt cōiuncta cū alijs p̄ſumtionibus ſm
ea q̄ dicta ſunt.ſ. Sed qñ eſſet leſio in prima ven
ditiōe: puto ꝙ maior requiratur ꝙ̄ in locatiōe vel
pacto deretrouēdēdo maxime qñ eadem res libe
raretur eidem vēditori: q: tūc nō dānificat̄ in tm̄
vēditor qñ rem vēditā cōducit ex quo ipſa vti frui
tur pro p̄tio iuſto locatiōis: nō tm̄ dico ꝙ propter
hoc indiſtincte poſſit eſſe leſio in vēditione. Sed
qō maior leſio reqratur ad inducendā malā pre
ſumtionem ſimulationis. Et ad hoc vide que di
xi ſupra in.ij.preſumtio.ad fin. ¶ Et pro clariori
intelligentia ex predictis elicio ſex concluſiones.
¶ Prima cōcluſio eſt generalis quod arbitrarium
eſt.i arbitrio iudicis ſeu boni viri qñ dicatur le
ſia ſeu deceptio in pretio ita quod ex ea inſurgat
vna mala preſumtio ſimulationis contractus.
¶ Scōa cōcluſio eſt qō in pacto de retrouēdendo
iudex debet arbitrari eſſe leſionem ſeu deceptio
nem in p̄tio reſpec. ſimulatiōis cōtractus p̄ſumē
de qñ eſt deceptio ſeu leſio in octaua pte et etiam
in minori. ¶ Tertia cōcluſio ꝙ qñ pmiſſa eſt pen
ſio vltra id quod de iure cōi z ex cōſuetudine debe
tur iudex arbitrari poſſit ꝙ intelligatur eſſe leſio
ſeu deceptio in p̄tio ad preſumendum contractū
ſimulatum. ¶ Quarta cōcluſio eſt ꝙ in prima vē
ditione dicat̄ eſſe pretium iniuſtū.z ſic leſio in pre
tio ꝙ̄tum ad inducendā p̄ſumtionez ſimulatiōis
arbitrio iudicis ſeu boni viri non in minima ꝙ̄ti
tate ſed in tertia vel dimidia vel ppe dimidiam z
maxime qñ vēditor immediate cōduxit rē p ipſum
venditā z hoc inſpecta qualitate pſonarum rei et
p̄ctus z cāe et inſpecta cōſuetudine loci. ¶ Quin
ta cōcluſio qō vbi eſt leſio etiā in vēditione in di
midia iuſti p̄rij iudex debet indiſtincte arbitrari ꝙ
illa ſit ſufficiens leſio ſeu deceptio in pretio et re
ſpectu ſimulationis cōtractus. Et iſte eſt caſus in
c.ad noſtram.de emti.et vendi.ibi.que vix dimi
diam iuſti pretij cōtingebant: ſm vnū intellectum
intelligendo ibi vix et non ſeu nullo modo prout
aliqui intelligūt z iſtud nullam habet dubitatio
nem. ¶ Sexta z vltima cōcluſio eſt ꝙ nō ſolū vbi
eſt leſio in dimidia iuſti pretij ſed etiam qñ eſt pro
pe dimidiam iuſti pretij.etiā in vēditiōe debet iu
dex arbitrari etiam leſionē ſeu deceptionē in pre
tio quantum ad inducendū vnā preſumtionē ſi
mulationis vt eſt caſus in.d.c.ad noſtram.in ver
bo vix. Intelligendo ꝙ iſtud verbum vix non ſtet
negatiue vt dixi.ſ.quantum ād intellectū dicti.c.
Et hec oīa ſunt bene notanda tā in theorica ꝙ̄ in
practica z maxime quia doctores hoc nō aū decla
rāt. Nec etiā tāgūt z vtilia ſunt. Et per hoc ſit ex
peditus iſte ſextus caſus principalis ſequitur vlti
mus principalis caſus.

VLtimo caſu principali qñ in
cōtractu nō interuenit dolus: fra'
vel ſimulatio nec aliqua leſio vel de
ceptio in pretio venditionis loca
tionis vel pacto de retrouendēdo.
Sed ad ſunt alie preſumtiones vel coniecture do
li fraudis vel ſimulationis. de quibus plene dixi
ſupra in tertio caſu principali. Et in hoc dicendū
aut loquitur in foro contentioſo.aut in foro con
ſcientie. Si loquimur in foro contentioſo et tunc
cum non reperiatur iure cautum que et quot pre
ſumtiones ſufficiant erit arbitrarium et arbitrio
iudicis relinquendum vt dixi ſupra in.ix.et.x.con
cluſione in precedenti caſu princi. Si vero loqui
mur in foro cōſciētie z tunc credo ꝙ ſit relinquen
dum hoc etiam arbitrio iudicantis ſeu cōfeſſoris
quia ambiguis abſolutum non debet eſſe iudiciū
Sed cōſciētie iudicātis eſt cōmittendum vt dixit
beatus Gregorius andree tarentino epiſcopo et
habetur trigeſimaquarta diſtinctione habuiſſe et
habetur in.l.j.§.ff.de iure deliberandi.et in.c.de
cauſis extra de offi.dele.in.c.non eſt.in glo.fin.ex
tra de regularibus qui iudex vel confeſſor debet
animaduertere imprimis ſi poteſt cōprehendere
ꝙ contrahentes habuerit animum emendi z vē
dendi vel non. Si comprehendet vel exiſtimabit
per circunſtantias quod habuerunt animum vere
emendi z vendendi iudicet contractum fuiſſe ve
rum z non ſimulatum vel vſurarium relinquen
do tamen ſemper id eorum contrahentium con
ſcientie vt dicit glo.penultima in.c.nauiganti.ex
tra de vſuris. Facit capitulum mulieri extra de iu
reiuran. que poſtea iudicabitur per eum qui ſecre
torum eſt cognitor. Nam conſciētia omnipotenti
deo non poteſt occultari.vt dixit textus in.c.in
ciuitate.in fine eodem titulo de vſuris. quia ipſe
eſt ſcrutator cordium et cognitor ſecretorum vt in
c.tua nos.in fine.extra de ſimonia.et trigeſimaſe
cunda diſtinctione erubeſcant.et ſecūda queſtio
ne quinta conſuluiſti. Et nota.gloſſa.in.l.ij.de in
terroga.actio. ¶ Et abſconditorum eſt cognitor
vt dicit textus in clemen.exiui.§.quis in vltima
charta de verborum ſignificatione. Et eſt textus
ſecunda queſtione prima deus omnipotens.z q:
ipſum non latet peccantis qualitas neꝗ peccan
tis affectus vigeſima queſtione tertia deus qui
et notat gloſſa finalis in dicto capitulo in ciuita
te. Sed ſi comprehenderet vel exiſtimabit per cir
cunſtantias quod non habuerit animum vendē
di vel etiā vnus ex his nō habuerit aīum z tūc iu
dicet contractum ſimulatum et vſurarium ſecun
dum ea que dixi ſupra in quarto caſu principali et
hoc maxime verum eſt quando emtor eſſe conſue
tus fenerari vel ſimiles contractus facere per ea
que dixi in penulti.et vltima preſumtione. Et nul
lus ſaltem in foro conſcientie vel penitentiali di
cat ſe habuiſſe animum emendi vel vendendi cum
non habuerit vel non habuiſſet contractum ſimu
latum vel vſurarium celebrandi cum in veritate
habuerit quia licet per hec euitet iudicium et po
teſtatem in ſeculo iudicis vel confeſſoris qui cor
da hominum ignorat.tamen in futurum non e
uitabat domini iudicium qui eſt ſcrutator cordiū
et ſecretorum cognitor et quem non latet pecca
ti qualitas neꝗ peccantis affectus vt dictum eſt
ſupra. Sed profecto quicunꝗ ſalutem anime ſue
deſideraret ſine ſcrupulo conſciētie viuere querit
abſtineat penitus ab huiuſmodi contractibus.
Negari eñ nō poteſt quin in huiuſmodi cōtracti
bus ſit aliquod dubiū ſaltē in foro conſciētie an

emtor contraxerit in fraudem vſurarum. Et an
cōtractus ſint illiciti vt patet per ea q̄ dicta ſunt
in iſto tractatu z hoc propter periculum anime vt
probatur in dicto ca. in ciuitate. extra de vſuris.
Bonarum quippe mentium eſt etiam ibi culpas
ſuas agnoſcere vbi culpa non eſt vt eſt tex.v.di.ad
eius finem. Et quia plerumꝗ vbi culpa nō eſt eā
eſſe timere ſolent conſcientie timorate que in via
dei quandoꝗ deum expaneſcunt.vt dicit textus in
clemen.exiui.§.j.de verbo.ſignifi.et eſt text.in. ca.
conſilium de obſeruatione ieiuniorum. Facit ad
hoc text.in.l.cum proponas. Ibi non autem om
nis ſcrupulus auferatur. Et quod ibi not. Cy.C.
de interdi.nam inter pupillum et tutorem. Nam
quandoꝗ aliqui dicunt ſe dubitare vbi nō eſt du
bitandum. Et econtra z ideo tutior via eſt eligen
da vt in.c.illud circa medium extra de clerico excō
municato miniſtrante. z ita dicit gloſſ.notabilis
in dicto capitulo.in ciuitate.in verbo niſi dubium
z glo.in dicto.c.nauiganti in ver.veriſimiliter du
bitatur eodem titulo. Et ad hoc accedat qō dicit
tex.in dicta clementi.exiui.§.nos itaꝗ in quinta
colum.vbi dicitur qō in his que anime ſalutem re
ſpiciunt ad euitandos graues remorſus pars ſe
curior eſt tenenda preſertim cum non ſolum quod
malum eſſe dignoſcitur ſed etiam omne quod ſpe
ciē mali habet ſit a viris perfectis ſpecialiter eui
tandum vt dicit textus in dicta clemen. exiui.§.
cūꝗ annui redditus.et ab alijs preſertim contra
ctibus eſt abſtinendum in quib' adſunt dicte pre
ſumtiones vel aliqui ex eis.z ad hoc vide Innocē.
in.c.in ciuitate in fine ibi per do.de vſuris. ¶ Nā
hoc tutius eſt ergo ſequendū vt dixi z maxime cū
huiuſmodi cōtractus inuenti z inchoati fuerunt
ab vſurarijs.qui dimiſſis actibus mutui ne videā
tur vſurarū inuenerunt hunc modū velaminis z
vſure paliate: q: primo faciunt cōtractū pure em
tionis: Secūdo faciūt cōtractū locatiōis eiuſdem
rei. Tertio faciunt pactum de retrouendendo. ſm

Hoſtien.z Joan.an.in dicto.c.ad noſtram. extra
de emtio.z venditio. z dixi ſupra in princi. huius
tractatus neꝗ iuuari quis velit ciuitatis vel loci
cōſuetudine q: nō tm̄ ſpectandū eſt qō verone vł
alibi factū eſt ꝙ̄ qō fieri debebat ar.l.licet.in fi.ff.
de offi.preſi.z in.c.cū cauſam.extra de electio. Ue
rū q: multi z inuiti pene ꝯtractus huiuſmodi ce
lebrati ſunt in ciuitate Uerone ac etiā quotidie ce
lebrantur qui ſine ſcādalo vt ſimulati z fenerati
cij minime reſcindi poſſent. Credo qō bonū eſſet
l.vel ſtatutum fieri qō oēs huiuſmodi contractus
celebrati non improbent̄ dūmodo non eſſent ma
nifeſte in fraudē vſurarū celebrati qō oēs iā cele
brati reducerent̄ ad iuſtū pretiū qō ꝗ de cetero nul
lus poſſit hmōi cōtractus celebrari.ſicut in ſimili
ſtatutū fuit de decimis in conſilio lateranenſi tē
pore Alexandri pape tertij. Anno domini milleſi
mo ſeptuageſimo nono.vt habetur per Joā and.
et doctores in.c.cum apoſtolica.extra de his.q̄ fiūt
a prela.ſine cōſenſu capituli.z per eundem Joan.
and.in capitulo ſtatuto.de decimis.libro.vj.i no
uella. Tollerat enim eccleſia quandoꝗ etiam cri
men propter ſcandalum.vt.iiij. diſtinctio. deniꝗ
et.j.q.vij.quoties. z. viij.q.j. ordinationis.z.xxiij.
q.iiij.ipſa pietas.z.c.non poteſt. Similiter tollera
tione multitudinis vt quinquageſima diſtinctio
ne.vt conſtitueretur z habetur in iuribus ſuperi'
allegatis.

¶ Explicit ſolennis tractatus de ſimulatione cō
tractus: editus per famoſiſſimū vtriuſꝗ iuris do
ctorem dominum Bartholomeum cepollā vero
nenſem. Emendatus ſumma diligentia: per egre
gium virum magiſtrum Joannem de gradibus
vtriuſꝗ iuris profeſſorem.

¶Sequitur solennis repetitio eiusdem domini Bartholomei de Capolle.l.si fugitiui.cū autẽtica sed nouo iure.C.de seruis fugitiuis vbi ponitur de pena furū ⁊ latronū maxime in autẽtica sed nouo iure.cū aposti illis.

SI fugitiui. q̃ in ista.l.⁊ autẽti. sed nouo iure.q̃ sequit ponitur materia q̃bus penis puniri possunt fures ⁊ latrones: et est vtilis ⁊ quotidiana: ⁊ nō perfecte examinata per doc. ideo decreui hanc.l. cuz dicta autẽtica declarare plenius ⁊ clarius q̃ per doctores hic vel alibi scriptum reperiatur. Et. hoc.d.in.summa ista.l. si fugitiui. Si serui in actu transeundi ad hostes deprehendantur pena pedis aut metalli puniuntur.h.d. ſm Bart. vel sic ſm bal. Serui ad barbaros in actu fuge deprehensi grauiter pro motu iudicis puniunt mutilatione.s.pedis.aut pena metalli.aut alia simili arbitrio iudicis.h.d. ¶In tex.ibi cū trāseunt.dic.i.dum sunt in itinere. ¶In text.ibi pede.dic q̃ hic accipitur pes pro extrema parte corporis vt dicit in rubri. C. de pedaneis iudi. Alibi accipitur pes pro mensura ⁊ talis pes debet esse.xvj.digitoz ſm isidoz etymologiarū de mẽsuris agroz ⁊ no.glo.xvij.q.iij.sicut ⁊ Albe.de rosa.in.l.ij.circa prin.ff.de his q̃ ad eccle. cõfugi.⁊ Bal.in.l.j.ff.si quis cautio.et.d.Bar.de sali.in.l.j.antepe.q.C.de interdictis.⁊ Flo.in.l. vie latitudo.ff.de serui.rusti.pze.⁊ per Bar.in.l. in itinere.vbi dixi.ff.de verbo.signi. ¶Nota primo quod seruus fugiens ad hostes populi romani quos hic appellat barbaros debet puniri pedis vel metalli aut alia simili. ¶Nota secundo quod quis debet in eo puniri in quo deliquit et hoc not.in glo.in verbo amputatio.et est tex.in.c.an sit.extra de appel.⁊ ibi glo. fin.in fi.allegat ad hoc etiam.c.pastoralis. extra de in re parro.⁊.c.literas.extra de tẽporibus ordinādoz.⁊ ideo dicit hic Bal.in prin. q̃ in eo instrumẽto corporis punitur quis cum quo principaliter deliquit vnde si cursor est dignus mutilatione membri amputarur sibi pes. si restis lingua.si scriptor manus.per hanc.l.licet hodie excepta manu nullum membrum debeat mutilari.vt in aut.sed nouo iure.j.eo. Nisi aliter se haret consuetudo.iuxta no.in.l.capitalium. §.famosos.ff.de penis.de quo.j.dicetur. ¶Flo.tertio hic vnum casum in quo quis punitur in amputatione pedis. Item adde alium si quis aliū percusserit ita q̃ pedem amittat. Exodi.c.xxj. versi.si rixati fuerint. Item qui falsum testimonium dixerit cõtra aliquẽ in causa ex qua debebat pedẽ amittere. Deuteronomij.c.xix. ℣. cū q̃s diligẽtissime ¶No.quarto tex.ibi pede amputato debilitẽtur ſm Bal.hic in fi.q̃ amputatio membri est debilitatio hois. ⁊ totius corporis.sed debilitatio vnius membri est impedimẽtus principale officij ipsius mẽbri vnde oculus nō dicẽ debilitatus ⁊ sit aliqualiter deturpatus.allegat ad hoc.ff.de edil.edi.l. idẽ offilius.⁊ prin. ¶Oñ autem dicaẽ membrū debilitarū.vi de Ange.in.l.nō solū.ff.de rei vendi.⁊ in.l.publicoz ad fi.ff.de pyblicis iudi. ¶Opponit cõtra istā.l.de.l.si qu.d aliquid.§.trāsfuge.ff. de penis vbi dicitur q̃ transfugientes ad hostes aut vinexurantur aut furca suspẽdant. sol. ibi transfuga fuit deprehensus delicto cõsummato .hic vero dū esset in itinere non ita soluit glo. hic ⁊ ibi ⁊ hoc probat tex.hic dum dicit cum trāseunt et ita tenẽt hic doc.sed petrus de bella ptica vt refert hic Ly.aliter intellexit. nā ipse dicit q̃ hic et in contrario delictum fuit consummatū. Et ideo ipse intelligit istum tex.sic.s.serui transeũtes ad barbaros deprehendant.s. postea. ſz tūc videt obstare.q̃ ſm hoc mitius punit seruus. quia in pede vt hic q̃ liber.quia ille in capite vt d.§.transfuge quod est contra.l.pedius. ff.de incẽdio ruina nau. Ipse respondit q̃ verum est q̃ plus punit liber q̃ seruus ceteris qualitatibus delicti precedentibus pariter sed hic nō est pariras delicti.q̃ seruus non reuelamus consilia nostra sed liberis.ideo acrius puniuntur. vt.d. §.transfuge.⁊ cum ista opi. transit hic Ly. hec opinio non est vera.nec tenetur cõmuniter.nā est contra istum tex.ibi deprehẽdātur. ⁊ ibi trāseũtes cum.presupponit cñ q̃ capiātur eo tempore quo transeunt.et sic dum sunt in itinere.

¶Et p hoc facit opi.glo.in.l.arboribꝰ.§.fin.in verbo vsufructus.ff.de vsufruc. vbi dicit lupus exit syluam.non tamen exiuit. ¶Opponitur secundo contra istam so.de.l.ij. §. is qui.ff. de remili.vbi dicitur q̃ is qui volens transfugere apprehensus est.punitur capite.⁊ sic presupponit qõ fuit apprehensus in fuga dum dicit volens transfugere pro hoc glo.no.in.d. larboribus.§ fi.in verbo vsufructus.ff.de vsufru. So.ibi exponitur volens transfugere.i.voluntarie transfugit.sic ponitur in.l.fi.ff.de re.diui. ita dicit glo. in.d.§.is qui.et pro ista sol.facit glo.in. d.l.fi.q̃ exponit voluerit.i.volũtarie transcenderit .ad idem tex.cum glo.in.l.quod si ab initio.ff.si cerpe.et text.cum glo.in verbo si voluerit.in.l.j.ff. de leg.ij. ¶Item pro hoc etiam tex.in.l.j.§.j.ff. de adimen.leg.et ibi Bar.qui dicit no. ista verba non dederit.quia intelligunt. idest dare nō debuerit.facit etiam ad hoc quod no. Bar.in.l. si vroꝛi.§.cum ita.ff.de auro et argento lega.et in.l.seq.iul.§.quod dicitur.ff.ad mace. Ista solutio videtur diminare et violare istum tex. ideo dicunt quidā vtrefert hic Ly.quod ille.§. cõcordat cuz ista.l.quia hic est pena capitalis scilicet abscisio membri.vt notat.in.l.j.C. de officio ei⁹ qui vicem alterius ge. Sed hec solutio est contra.l.ij.in princi.ff.de penis.et.l.edicto.§.rei capitalis.ff.de bo.possef.et.l. licet capitalis. ff. de verbo significa.vnde intellexit glossa hic est verioꝛ scilicet vt non sic puniatur affectus si effectus non est consumatus sicut si esset consuma sicut actꝰ cõtus.et in hoc concordat Jacob. de rauenna et sumatus. Jacob.de are.et est etiam humanioꝛ iuxta ea q̃ habentur in.l.si quis non dicam rapere. C.de epis.et clericis.et in.l.sagittarios.ff.de penis.

¶Oppo.tertio contra predicta. Nam delictuz fuge est atrocissimum.vt paret ex genere pene. quia delictorum qualitas iudicatur a pene qualitate.vt.ff. de publi.iudi.l.ij.et nota.in.l.transfugere.C.detransac.vbi per Ly.in.x.q.sed in atrocissimis motus ad delictum punitur ac si delictum esset consummatū.vt.ē.de epis.et cle.l.si quis non dicam rapere.et in.l.is qui cum telo. C.ad.l.coꝛ.de sic.so.ſm Baldū.hic ponitur regula quod mitius punitur motus ad actum q̃ actus consumatus.sed leges contrarie loquuntur in casibus specialibus.scilicet quando quis attentat pudicitiam vel homicidium procedenPes quid significat.

Lupus exit syluam.

Attentatio an puniat

Qualitas delicti a qualitate pene in dicatur.

Debilitas membri.

Actus consummatus.

Membro in eo q̃s est puniendus in quo delicꝛ.

Amputatio pedis.

Tps pñs p preterito.

do ad actum suo finali intentu annexum. vel dic econtra quod in legibus contrarijs ponitur regula que fallit in.l.nostra.quia.l.vltra pcedit distinguendo penas ichoatiuel consummati delicti.vel dic et tertio qd in pena sanguinis semper iudex debet esse mitior.vt hic.Secus in alijs penis.subdit tamen hic Bal.not.quod in penis statutorum non habet locum.l.is qui cu telo.quia statuta disponunt de actu secundum effectum.vt not.in spec.de accu.§.j.et hec est generalis consuetudo que non indiget probatione.sic supra de iudicijs.l.rem non nouam.

In penis statutorum an habeat locum.l.is q cu telo.

Oppono.quarto et videtur q immo transfuga etiam delicti non consummati possit puniri pena mortis vt est tex.in.l.in eiusdem.§.fi.ff.ad.l.cor.de sicca.vbi dicitur transfugas vbicunq inueni fuerint quasi hostes interficere licet et oportet.et sic dum dicit vbicunq inuenti fuerint videtur intelligere siue in itinere siue consumato itinere inueniantur quod equaliter puniantur sol.glossa in dicto.§.transfuge intelligit illum text.quod facto flagitio vt tollat contrarium huius.l.et bene.et ista sententia est humanior.pro qua facit.l.aut facta.§.euentus.ff.de penis.et quod no.in.d.l.si quis non dicam rapere.C.de epi.et cleri.et in.d.l.si is qui cum telo.C.ad.l.cor.de siccarijs.

Sententia humanior est sequnda.

¶Quero primo quia hic dicitur ad barbaros transeuntes qui dicantur barbari seu barbarici.et glo.respondet quod sunt hostes populi romani.allegat.l.ij.C.de comercijs et mercatoribus.et est tex.in.l.penul.et fi.C.de captiuis et postli.reuer.et no.gloss.in.d.l.fi.in verbo barbaris.et item no.Azo in summa C.de commercijs et mercator.sed Festus pompeius dicit barbaricum appellatur clamor exercitatio.videlicet eo genere barbari vtuntur. Alibi accipitur barbare nationis: idest ignote. vt est tex.in.l.nulli.in.§.quod si testator.et ibi glossa in verbo barbare.§.de epis.et cle.sed idem Festus pompeius dicit.barbari dicebantur antiquitus oes gentes exceptis grecis et latinis.

Barbari q dicantur.

In eo.loco vbi quis deliquit in eo dz puniri.

¶Quero secundo quare hic dicitur quod fugitiuus seruus debeat puniri in amputatione pedis.et glossa hic super verbo amputato respondet quia in eo in quo deliquit debet quis puniri.de quo dic vt dixi.§.in.ij.notabili. Quibus adde quod in eo loco quis debet puniri in quo deliquit vt est tex.in.l.capitalium.§.famosos.ff.de penis.et est text.in.l.iij.in prin.ff.de re mili.et in.l.si cui.§.idem imperator.ff.de accusa.et in aut.vt iudices sine quo.suffragio.§.si quis autem.et ibi glossa penulti.collatio.ij.et in aut.vt omnes obediant iudici prouinciarum.§.hec igitur.collati.v. ¶Quero tertio que dicatur pena in metallum et operis metalli et ministerij metallorum.glossa hic in verbo metallo se remittit.ff.de penis.l.aut damnum.§.inter eos.et.§.si quis.et.§.ministerium.et vide optimam gloss.insti.quibus modis ius patrie po.soluitur in.§.pene seruus.in ver.in metallum. ¶Quero quarto de qua pena intelligatur iste tex.dum dicit aut alia qualibet pena afficiantur.et gloss.sic respondet quod intelligitur scilicet similivel extraordinaria. ¶Ex qua glo.no.q dictio alius alia aliud importat similitudinem.et ad hoc dictio similium implicatiua.et ad hoc semp allegat ista glo.idem no.glo.in.l.quidam relegatus.in verbo amicis.ff.de rebus dubijs.facit qd nota.Cy.in.l.id qd pauperib'.in.v.oppositione.§.de epis.et cle. ¶Aliqn tn dictio alius no implicat.

Dictio alius alia alid importat similitudinem.

Importat similitudinem ad idem adde Bar.in.l.j.in fi.ff.si fami.fur.feci.dica.et quod no.l.c.sedes

vt habet in diuina scriptura in qua dicit crucifixus est xps et alij duo ne q.vt no.gl.in.l.no solu.§.que non.in verbo creditores.ff.de procur.que allegat ad hoc iura.et ibi hoc no. Bart. Bal.et doc. Et est etiam tex.cum gloss.in aut.q semel que in ap.sic loquitur.C.quomodo et qn iudex.et text.cu gloss.in verbo ad simile.in.l.illud.§.de sacrosanc.eccle.et glo.in.l.ita pudor.et ibi Bar.§.de adul.et glo.in.l.si pri'.ff.de noui.ope.nun.et facit glo.in.l.cu ex filio.§.filio ff.de vul.et pupil.et est tex.in.c.ij.querelam ibi pro nulla alia rationabili causa.et ibi.glo.extra de procura.et not.Nicolaus de neapoli sm Andre.de pisis.in.l.sed reprobari.in principio.ff.de excusa.tu. ¶Et de hoc an dictio alius alia aliud sit implicatiua similium vel no.vide in locis preallegatis et maxime in dicto.§.sequitur.et per.tex.glo.et doc.in.c.rodulphus.extra de rescriptis.et in.c.sedes apostolica.eo.titulo. ¶Sed quid de verbo ceteri an implicet similitudine.vide tex.glo.et Bal.in.d.l.no solum.§.queritur.ff.de procurato.et vide text.lvj.distinc.cenomansenem. ¶Item quid de dictione eadem an implicet seu includat idem per omnia.dic quod non.vt est text.cum glossa.in.l.iiij.siue pro fratre et ibi per docto.C.de nego.ge. Item quid de dictione alter dicitur vel alterius cuiuscunq contractus. ¶Quero quinto quia hic ponuntur tres pene alternatiue cuius sit electio et videtur quod sit eius qui debet puniri quia in alternatiuis electio est dare debentis.l.plerumq in fine.ff.de iure domi. ¶In contrarium sentit hic glossa finalis dum dicit aut extra ordinem.nam intelligetur prima arbitrio iudicis.vt est text.in.l.hodie.ff.de penis et no.glossa ij.in.l.j.§.qui admitti ad bonorum pos.possunt.Item quia si esset in potestate rei iam pena deduceretur ad nihilum et sic frustra lex penam imposuisset. Cy.hic tenet quod sit electio iudicis.ar.l.j.ff.de effrac.secundum Ja.de rauenna petrum. ¶Bart.vero b in.l.quicumq et in.j.§.expilatores.ff.de effractoribus sic distinguit. ¶Qnq verba iponentia pena dirigunt ad iudice.qnq dirigunt ad reu qnq sunt dubia.primo casu quando dirigutur ad iudicem quia dicunt puniantur condenentur et similia.et tuc est electio iudicis.ita loquitur hic dum dicit afficiantur facit ad hoc.l.fin.ff.de iniurs.et insti.de iniurijs.§.in summa. ¶Secundo casu quando verba dirigunt ad reum tunc electio est rei casus est in.l.quicunq in princi.in.c.ibi reddat et hec distinctio an verba referant ad iudice vel reu probat per glo.in.l.lucio.ff.de le.ij.q simile distinctionem facit in lega. ¶Tertio c casu quado verba sunt dubia.vt puta dicit statutu sit pena pedis vel metalli.et sic non loquitur iudici nec reo tunc in penis corporalibus sit electio iudicis.l.j.§.expilatores.ff.de effractorib'. In pecuniarijs vero sit electio rei.vt.d.l.plerunq in fi.ff.de iure do. ¶Sed Bald.in d l.quicunq tenet in omnibus contra bart.na dicit ipse q no est dr in fine verba legis vel statuti dirigantur ad iudicem siue ad

de rescrip.et.l.c.sacris.de sepul.et vide do.Mari.sozinum in repe.c.venies.de accu.col.xxviij.et adde qd ipe dicit in.c.sicut iudei de iudeis q tunc iudex no poterit facere transire de pec.ad corporalem nec econtra.vt hic tenet singulariter Bal.pquo adducit qd dicit bartoli.in.l.j.in fi.ff.si famil.fur.fecis.dica.et quod no.in iurib'.§.alleg.qd tn dicit sore iudedu nisi iudex faceret ca cognita.l.l.qd ergo et ibi p bar.i repe.§.pena grauior i fa.et p bar.in.l.hodie.ff.de penis et in.l.si seuerior.de infa.et qd no.ij.q.iij.§.tractadum et de raptorib.c.l archiepiscopatu.

In penis an et qn sit electio iudicis vel rei.

b ¶Bar.no adde q abb.in.c.a crapula de vita et ho.cleri.tenet ide qd bar.i primis duobus mebris in qnto vo membro expresse tz ctra barto.bal.et dy.qd in dubio electio sit iudic vt refert.d.Mar.l.c.sicut iudei d iudeis vt ibi vide p eu.qr iura loquunt impersonaliter et ostedut elec.iudici Ite qr in dubio pena p iudice imponeda est et sic lex in dubio loquit iudici. Ite qr iudex hz videre que pena sit magis expediës et illam iponere vt c.qm frequenter extra vt lit.no cote.fack.xiij.q.v.c.pdest.et.l.qd g.§ pena grauior.et ibi qd nor.p doc.de his q no.infa.

partem ad dictam gloss.in.l.lucio.ff.de leg.ij. ¶Tertio respondet quod illa loquitur in creditore fauorabili.hic in odioso.Ex quo infert Bald.in dicta.l.quicunq quod licet statutum dicat.iudex extrahi faciat oculum vel amputari lingua interpretabitur prout elegerit reus.i.miserabitem electionem sibi esse concessam.nam illa est mitior pena que ipsi eligenti videtur minor vt intelligatur legislator aliquid misericorditer inter asprimas penas miscuisse. ¶Item dicit Bald.quod distinctio Barto.inter penam pecuniariam et corporale no placet sibi cum in penis corporalibus mitius sit agedu presertim si persona no sit vilis per.l.si de interpretatione ff.de penis.et ideo dicit qd putat rei esse electionem:quia pena est alternatiua legis vel statuti quia vtraq est certa et purgat delictum. ¶Et in practica de hoc ante sententiam interrogabitur per iudicem et si non eliget tunc eliget iudex ex potestate sibi data per legem hodie.ff.de penis et sententia ferret non alternatiua cum trahere debet secum executionem.vt.l.qui vltimo.ff.de penis.quod non faceret sententia alternatiua.simile no.in.l.j.§.exactio.C.de rei vx.actio.per glos.in verbo restituendis vbi dicitur qd si de rebus estimatis datis in dotem maritus seruauit ibi electionem marit' eliget qd si non faciat transfertur electio in vxorem.vt.l.j.ff.de solutio coniuncta.l.plerunq.§.fina.ff.de iure do. ¶Item dicit Bald.qd non est bona distinctio quam faciunt aliqui.sic vt est Andreas de pisis qui dicunt quod aut per condemnationem sit seruus pene.puta dicit statutum decapitetur vel suspendatur.tuc est electio iudicis quia seruus pene non potest eligere.arg.l.ex facto.§.si quis rogatus.ff.ad trebellia.aut non fit seruus pene et est electio rei.nam ista electio sm Bald.non in iure sed in facto consistit que communis est.vt l.hos accusare.§.oibus.ff.de accusatio. ¶Ego autem circa predicta aliter sentio.pro cuius declaratione sic distinguas.aut vnica tantum pena est imposita a lege vel statuto aut duevel plures alternatiue.primo casu quando vnica tantum pena est imposita.et tunc subdistinguitur. Aut illa pena imposita est certa et determinata aut incerta et indeterminata. ¶Quando est vnica tantum pena certa determinata a legevel statuto.et tunc a verbis legisvel statuti non est recedendum quantumcunq verba sint dura.l.prosperit.ff.qui et a quibus.sic illa pena est regulariter imponenda.facit.l.non aliter.ff.de lega.iij.et maximevbi statutum loquitur imperatiue dirigendo verba in ipsum iudicem.nam tunc iudex non posset imponere aliam penam q pena statuti.qd seruare iurauit sm Bal.qui ita.not.in.l.in eum in fin.C.de furtis nec in hoc casu couenit disputatio.cuius sit electio.Quia ex quo est vnica pena quia electio non potest cadere nisi int plura vt.l.si illd aut illd.ff.de lega.ij.et no.etia Barto.in.l.j.§.de furtis.Sed solu pot cadere dispensatio et ista ad iudicem ex causa pertinet vt si statutum dicat de amputatione manus et aliquis est ita puer velita senex quod statim moreretur.potest iudex dispensare tamen non cogitur nec poterit appellari.argu.ff.ad silleianum.l.qui posthu.in fin.et pro hoc vide optimu text.in.l.auxiliu.§.in delictis ibi nisi quatenus interdum miseratio etatis ad mediocrem pena iudicem perduxerit.et ibi glo.inverbo miseratio ff.de mino.et vide tex.in.l.aut facta.§.persona.

c ¶Tertio domi.Mar.ria.l.c.sicut iudei de iudeis.idistinctione tz qd electio sit iudicis mouet p mo p eis ex b scdo p tex.in.l.aut da nu.§.ij.ff.de penis vbi iudex non pot dare ele.reo vt morte sibi eligat.tertio qr in dubio pena iponeda est p iudice.c.ex conqstione.de resti.spo.xxxiij q.ij.c.sic.§.l hoc.et.l.alid §.j.et.l.si qua pena.ff.de ver.signi.et traditio.l.d.c.iudei p gl.in verb.porrectis.

Bal.c Bart.

Electio an et qn detur vxori in reb' estima.dat in dotem.

Distinctio cepolle.

Iudex tenet iponere pena p statutu impositam.

Iudex in penis statutarijs pot dispesare ex ca a qua no potest appellari.

In penis statutarijs cadit interpretatio aqua pot appellari.

ff.de penis.Item potest hoc casu quando est vnica pena cadere non dispensatio.sed interpretatio.vt si statutum dicit quod occidens occidatur.vt in eo in quo deliquit puniatur.modo si culpa non dolo te percussi et mortuus es.dicit Baldus in dicta lege quicunq quod ego non debeo mori.et a tali interpretatione mala potest appellari.nisi appellatio sit specialiter interdicta vt.ff.de origenis iuris.lege secunda.§.postea ne diutius.Et ista interpretatio est de iure naturali.et ideo habet locum etiam in statuto nam de ratione naturali est quod non punitur quis ad mortem qui noluit delinquere. ¶Item quia non debet eque puniri dolus et non dolus.vt.ff.ad legem corneliam de siccarijs.lege prima.§.sed si clara. ¶Item non est similitudo occiditenon ex proposito et ego ex proposito occidar.nam sententiam mortis nisi ex proposito iudicati pati non possumus. ¶Item pro hoc ff.ad legem corneliam de siccarijs.lege in lege.Ite quia vbicunq de pena corporali vel capitali loquimur subintelligitur dolus vt nota.ff.de in litem iur.l.in actionibus.et institutio.de suspectis tu.§.suspectus.secus in penis pecuniarijs.quia ibi non subintelligitur dolus sed bene subintelligitur conductio si culpabilis sit.ne innocens condemnaretur.C.de noxal.l.si serui nostri.et.ff.ad sille.l.j.§.si quis in villa.et statuta non sunt intelligenda iudaice.vt nota.gloss.ff.de damno infecto.l.damni.§.si is in gloss.quidam iudaice.ita dicit singulariter bald.in dicta l.quicunq.infra eo.Et quod dixi quod vbicunq de pena corporali.vel capitali loquimur subintelligitur dolus dic idem notat Baldus in.l.data opera.§.qui accusari non possunt vbi dicit quod si statutum imponit penam personalem pro homicidio puta quod occidens occidatur nisi occidens occidit dolose et ex proposito no habet locum pena statuti.vel ius commune sed debet aliter mitius puniri. ¶Et idem dicit dominus Paulus de cast.in.l.ij.C.vbi senatores vel clarissimi.vbi dicit quod si statutum disponit quod homicida decapitetur.et aliquis per culpam sine dolo interfecit hominem assessores ignorantes consueuerunt dicere quod non debemus distinguere sed simpliciter stare verbis statuti.quia non inspicitur animus:sed factum vt lege.j.§.diuus.ff.ad.l.cornel.de siccarijs facit.l.palam que in adulterio ibi.quia factum lex non sententia notauit.ff.de ritu nup. Tamen ipse dominus Paulus in dicta lege.j.C.vbi sena.vel cla.sequendo Bald.in dicta.l.data opera.tenet contra dicens quod als sequeretur quod de homicidio casuali deberet quis decapitari.quod est contra omnem equitatem. ¶Et subdit quod ita pluries cosuluit et a morte aliquos defendit. ¶Et idem dicit dictus.d.Pau.in.l.j.in fi.ff.de legibus.qui subdit quod idem est si diceretur in statuto quod codenetur ad pena pecuniariam qua si non soluerit infra mensem decapitetur si non commisit dolose no debet decapitari licet non soluat.et dicit do.Pau.in dicta lege.j.in fi.de legibus hoc per.c.tuo.tene menti quia igorantes iudices seruant statuta ad vnguem vt iacent siue commiserint dolose siue non.nam poteris non liberare per dictum Bald.in dicta lege data opera multos a pena capitis.quia assessores et iudice nisi viderint auctoritatem scriptam nesciunt a verbis statuti recedere. ¶Ex quo refert prefatus

Dolus et no dolus no debet eque puniri.

Vbi loqmur de pena corporali vel capitali subintelligit dol'

Occides aliquem non dolose sz ex culpa no punit pena statuti

Contra assessores intelligentes simpliciter statutaria in corporalibus.

Delictu tpe noctis factu ex lasciuio debet mitius puniri.

Pro ludētibus ad lapides.

Adde.d.Jo an.bap.i.l. cunctos populos.C.d sum.trini.l.xxij.char.

Cu'pa an cōprehēdat a statuto.

Leuis culpa a.l.abhorrere.

Limitatio ad Bal.i.l. quid &.§. pena grauior.de ifa.

Judex an τ qn ī penis limitatis a sta. habeat arbitrium.

Qn vnica pena est imponere a sta.est incerta stare electiōi iudic.

Judex in arbitrarijs qd seq debeat.

do.Pau.in.d.l.j.C.vbi senat.vel clari.qd qn noctis tpore potius ex lasciuia q ex dolo quidaz proiecit lapidē τ percussit vnū qui mortuus est qd ipse cōsuluit qd debet mitius puniri.scz pecunialiter.vel forte dare sibi bannū pro aliquo tēpore.qd bene not. Ut scias adiuuare pueros. vel etiā hoies ludētes per lasciuiā ad lapides sicut ludunt pueri in ciuitate ista Uerone. vel ad niuē sicut fit in multis locis τ aliquis ī eo ludo occidat per iactū lapidis vel niuis qd occidens non debet puniri pena mortis vel corporali facit.l.itē si obstetrix.§.sed τ si per lasciuiā.cū.§.se.et.l.seq.nā ludus.τ quod ibi not.ff.ad.l.aqui.et in.l.omne delictū.§.pe.ibi per vinū aut lasciuiā ff.de re mili. Et istud nunq̄ exeat mentē tuā qz valet mille aureos. ¶ Sed solennis doctor dñs Antonius de rosellis in ca. cognoscentes.circa principiū.extra de cōstitutio.videt tenere cōtra predicta dū dicit no.hic casum nō ponderatum ab alijs doctoribus qd statutū imponens penā ordinariā p aliquo delicto verificat si delinquēs delinquat culpose τ si nō dolose.vt ibi in tex. Sz certe ille textus nō probat bene eni vult qd culpa puniat sed nō dicit qd culpa verificet in statuto imponēte pro delicto penaz capitalē vel corporalē. Unde nō recedas ab opinione Bal. τ do. Pauli de cast.s. quā etiā sequit Ey. τ Bal.in dicta.l.j.ff.de legibus. ¶ Adde tn̄ predictis qd vbi pena atrox imponit per statutū saltē requirit lata culpa.qz leuis nō ē talis culpa quā lex abhorret.licz extraordinarie puniat.facit qd no. in.l. liberorū.ff.de his qui no.infa.ita dicit bal.in.l. que fortuitis in pe.col.circa prin.C.de pig.acti. ¶ Et per predicta per id limito qd no.bal.in.l. quid ergo.§.pena grauior.in vlti.col.in prin.ff. de his qui no.infa.vbi dicit qd qn pena est limitata per statutuz iudex nō habet arbitriū per.l. hodie.ff.de penis.qz statutū est tenaciter obseruandū.arg.l.si quis reū.ff.de custo.re.nā per talia statuta specialia videtur esse derogatum illi generali regule.l.hodie.ar.l.sanctio legum.ff.d penis.cum in nouis legibus non habeat locum regula.l.hodie. ¶ Nam istud dictum Bal.debet intelligi.nisi ex causa fiat dispensatio:vt dixi.s. de puero et sene.item nisi fiat de iure interpretatio vt dixi.s. de statuto imponente penam corporalem vt intelligatur si dolus interuenerit. ¶ Qn vero vnica pena est incerta τ indeterminata a lege vel statuto.τ hoc casu semp est electio iudicis.τ talis pena dr arbitraria et sic stat arbitrio iudicis.vt est tex.qui ita debet intelligi in.l.j.§. expilatores.ff.de effracto. ibi quib9 nulla specialis pena.τ est tex.in.l.hodie.ff.de penis q̄ sic dicit hodie licet ei qui extra ordinē de crimine cognoscit quam vult sententiam ferre vel grauiorem vel leuiorē ita tamē vt in vtroqz modo rationem non excedat. ¶ Circa hoc tamen qd quando pena est in arbitrio iudicis non determinata a lege. Et sic vbi pene sunt arbitrarie.dic qd debet intelligi quod iudices qui arbitrantur.arbitrantur ſm mentem legis siue iuris τ arbitrij intellectus seu rationis. ita no. dicit Bal.in.c.j.§.iudices.in prin.ij.col.ver. τ no. qd arbitria. in ti.de pace iura.fir. ¶ Uel ſm consuetudinem vt no.gl.in.l.quid ergo.§.pena grauior.ff.de his qui no.infa.τ vide ad hoc gl. in.d. l.hodie.τ glo.in.l. respiciendū in princ.ff.de penis.τ in.l.athletas.in.§.calumniator. in ver.ex vtraqz parte.ff.de his qui no.infa. τ vide Gandinum de maleficijs in Rubrica vtrum pena possit augeri vel minui.ver.fin. ¶ Item non debet in arbitrijs iudex sequi rigorem scriptuz.immo potest etiam sequi equitatem non scriptam. vt est casus in aut.de defenso.ciui.in.§.iusiurādū ſm vnum intellectum. et sic ibi est casus in quo equitas non scripta prefertur iuris rigori scripto ſm do.Ant.de bu.i.c.j.in.vj.col.in ver.opp. qd nec iudex possit iudicare extra de ɔsti. ¶ Itē in arbitrijs iudex debet inclinari in mitiorem partem vt extra de offi.de leg.c.de causis.nō tamen debet esse nimiū gratiosus. vt de re iudi.c. cū eterni.lib.vj.τ ibi Joan.an.in nouel.ita dicit Bal.in.d.l.quicunqz.j.co.quē sequitur Ange.de are.in suo tractatu maleficiorum.in verbo amputet sibi manus dextra.in pe.col. τ idem not. Bal.in.l.j.in fi.ff.de his qui sunt sui vel alieni iuris. Itē qn loco ordinarie pene relinquit pena ad arbitriuz iudicantis. iudex potest arbitrari vsqz ad quantitatem pene ordinarie.cuius loco arbitraria est subrogata. sed nō potest illam imponere.ita dicit no.Ant.de but.in.c.inquisitionis.in fi.prin.extra de accu.per gloss.no.que est ibi in verbo alioqui. Item dicit hic Angel.singulariter per gloss.fin.hic in princip.quod si potestas arbitrium puniendi fures in plus et minus q statutum dicat.debet intelligi in plus et sic qd sit eadem species pluris.al's nō esset plus immo omnino diuersa.quia differunt in nomine substantia τ in natura.ff.de euicto.l.scaphā. τ.ff.de auro τ ar.lega.l.pe. ¶ Et ideo si pena ordinaria est pecuniaria non transibit ad corporalem.quia hic non se haberet per modum pluris:sed per modum maioritatis. vt. l. in seruorum.ff.de penis.facit.ff.de in litem iuran.l. cuz furti.cum similibus.ibi allegatis in glos.et hoc etiam videtur tenere Bal.in.l. conuenticulam. in.v.col.C.de epis.τ cle.vbi dicit singulariter qd si statutum dicit quod aliquis puniat pena pedis vel alia intelligitur de simili.vnde nō intelligitur de pecuniaria pena: quia non conuenit pene nec dicitur de amputatione capitis: quia longe remota est a mutilatione membri. quod est valde no.pro multis statutis tertij libri statutorum communis Uerone in quibus imponit certa et specialis pena pro delicto aliquo.τ post ea dicitur τ plus τ min9 arbitrio dicti potestatis τ totius curie vel maioris partis eius quia si illa pena est specialiter nominata est pecuniaria non potest transiri ad corporalem. Secus si non esset corporalis: quia tunc bene posset augeri in corpus per dictā doctrinam Ange. Item adde qd dicta verba statuti et plus τ minus arbitrio dicti potestatis τc. intelliguntur non de maxima quantitate:sed vigore dictorū verborū plus τ min9 intelligitur de modico vt.l.hec adiectio.ff.de ver.signi.τ in.d.l.cum fur. τ ibi not. per docto.ff.de in litem iurā.τ est tex. in. l. cum filius.§.pater.ff.de leg.ij.τ vide bonum text.in. l.publia.§.fi.ibi plus vel minus.ff.depositi.τ intelligunt illa verba plus vel minus arbitrio boni viri.vt est tex.et ibi docto.in.d.l. cuz filius.§. pater. τ ideo cum dicatur in statuto Ueronensi arbitrio dicti potestatis intelligit arbitrio boni iudicis.vt ibi facit.l.continuus.§.cum ita.ff. de verbo.obliga.Quod arbitrium boni viri debet in hoc esse vt non transeat de pena pecuniaria ad corporalem.vt dixi secūdum Angel.Item non transeat ad magnam quantitatem vltra penam a statuto specifice expressam.et maxime vltra tantumdem. Exemplum.Dicit statutum

Eq̄tas non scripta pfertur rigori scripto.

Singulare dictū Ang. adde qd h idē dicit do. Maria.i.c. sicut iudei i sequendo h dictū Ang.i vij. col. tāq̄ no. τ q̄d importet ista dictio plus et min9. vide Alex. i cō si.viij.col.fi. circa fin. in iiij. volu.τ i teste q̄d operent ponit Feli.i.c.lz.i v.col.ṽ.no. x.τ in. cām. in princ. de proba.

Cōpromissum cōpetere progādi factū mēsura tpis plōgati quō accipiatur.

Lex vel statutū dās arbitriū in criminalibus quō capiat an intelligatur vsqz ad mortem.

quod si quis dederit alicui alapam condemnetur in quinquaginta libris denariorum: τ plus et minus arbitrio dicte potestatis τc.non debebit arbitrari vltra centum libras quia non debet esse plus illud quod vltra arbitratur q sit illud quod specialiter est inductuz pro pena a statuto. pro hoc vide omnino quod notat Cardi. zaba.in.cap.nonnulli.in princip.in.xx. q. extra de rescriptis. et non omittas et hic addas. pro hoc facit optime.l.sancimus.in princip.C.de fideius.τ quod not.Bald.in consil.suo quod incipit. Jn xpi noie amē. Nobiles viri hēricus de aduocatis.in princip. vlti. colum. vbi dicit quando est factum compromissum cum potestate prorogandi quod mensura temporis prolongari non potest esse maior q mensura temporis principalis allegat dictā.l.sancimus.τ autenti. qui semel.C.quomodo τ quādo iudex.quod est multum not.pro prorogatione compromissi τ etiā pro dicto arbitrio statuti.et est singulare τ menti tenendum. ¶ Item est magna dubitatio an quando statutum dat arbitrium iudici non specificando aliquam penam vsqz ad quam penaz possit transire. dic quod potest imponere penā pecuniariam fisco applicandam.τ etiam penaz capitis τ sic penam mortis.vt tenet gloss.que allegatur pro singulari institutio.de iniurijs.§.in summa.in ver.extraordinaria pena. ¶ Sed alii qui doctores allegant aliam gloss. pro simili in l.pe.C.si aduersus libertatem.in gloss.fina.que dicit in persona vel arbitrio iudicis.tu autem allega aliam similem gloss.in.l. sacrilegij. in pncip.in verbo considerandum.ff.ad.l. iul. pecul. posset tamen dici quod dicte gloss.sentiunt contra.dum dicit glo.in dicta.l.pe.in persona vl'arbitrio iudicis.τ gloss.in dicta.l.sacrilegij.ibi capitis.vel extraordinaria pena imponitur.nam dum dicit extraordinaria intelligitur.i.arbitraria.vt habetur in toto tit. ff.de extraordi.criminibus facit tex.in.l.cuz filius viaticum.ff.si cer. pe.et inter illa verba et penam capitis ponitur dictio vel que solet poni inter diuersa. vt. l. hec verba ille aut ille.ff.de verbo.signifi. ergo videtur inferre quod in pena extraordinaria τ arbitraria non comprehenditur pena capitalis in persona. ¶ Sed an illa gloss.in dicto.§. in summa. sit vera.dic quod etiam sequitur bald. simpliciter in.l.j.C.de his qui latrones occulta. et idem etiam sequitur in.ca.j.in.§.iniuria. in pncip.in tit.de pace iur.fir.vbi dicit quod pene arbitrarie extenduntur vsqz ad mortem inclusiue propter excessum facinoris per illam gloss.ord. Et idem etiam tenet ipse Bald.in.l.fin. in fi.ff. de re.diui.vbi dicit per illam glo.quod arbitriū datum a lege in maleficijs etiam ad mortem se extendit si sit factum nimis graue. idem Bald. etiam sequitur illam gloss.in.ca.j.in princip. in v.colum.ver. Sed hic quero an ratione generalis arbitrij.in titu.de pace tenenda.vbi dicit qd ratione generalis arbitrij potest fieri condemnatio vsqz ad mortem per dictam gloss. sing. in stitu. de iniurijs. §. pena.debuit allegare. §. in summa. Et hanc gloss.etiam tenuit do. Nico.de neapoli.in.l.fina.in fin.ff. vbi pupillus educari debeat vti dicit quod pena extraordinaria potest esse vsqz ad penam capitis. allegat dicta gl. in.§.in summa.quam fecit teneas cordi. et do. Angel.de arc. in suo tractatu maleficiorum. in fine penulti. colum. transit cum illa gloss. Et mattheus de mathesilanis i suis notabilibus in.xl.notabili.tenet etiam illam glossam dicendo q vbi pro aliquo delicto imponitur pena arbitraria potest imponi pena vsqz ad mortez inclusiue p illam glossaz.in.§.in summa. Dicit tn̄ qd si iudex arbitratur q imponat maior pena q fuerit solita imponi nisi de ɔsuetudine appareat dr grauare et malefacere.nisi hoc faciat ex causa.l.hodie.ff.de penis.et no.in.l.quid ergo. §.pena grauior.ff.de his qui no.infa.et in.l.penul.§.ad crimen.ff.de publicis iudi. Et tandez glo.in.§.in summa tenet do.Ang. de are.instit. de actio.§.oēs.in.iiij.col. ¶ Sz do. Jo.de imo. in.l.ij.ff.de publicis iudicijs.in ver.quid autē si aliqua pena.τ Ang.de are.in suo tractatu maleficiorum.in glo.in verbo et ibi caput a spatulis amputetur.in fi.seq.do.Jo.dicunt qd quandocunqz lex vel statutum dicit qd pena sit in arbitrio iudicis τ vsqz ad penam mortis.τ tunc clarum est quod eius arbitrium potest se extēdere ad penaz mortis.vt.l.sacrilegij.§.sunt quedam. et ibi casus.ff.de varijs τ extraordi.cri. Qñqz lex vel statutum dicit penam esse arbitrio iudicis dummodo non se extendat ad penam mortis. et tunc clarum qd illam nō poterit imponere. probatur aperte in.l.j.ff.de furtis.et in.l.j.§.expilatores.et.§.fi.ff.de crimine stellio. Quādoqz lex vel statutum simpliciter dicit penam esse in arbitrio iudicis:tūc videtur quod tanq̄ bonus vir arbitrari debeat argu.l.vir bonus. ff. iudi. sol.et no.per glo.et Bart.in.l.si qua pena.ff. de verbo.signi.et p glossam.in.c.super his.in ṽbo arbitrium.et in verbo astringendo.extra de accusatio.τ sic ptz q ſm qualitatē facti aliter τ aliter debeat arbitrari.ar.eius quod habetur.in. c.sicut dignum.extra de homicidio.et dicto.§. sunt quedam. ¶ Florianus autē de sancto Petro de bononia.in.l.item si obstetrix ad finem principij.ff.ad.l.aqui.tenet illam glossam.in.§. in summa.instit.de iniurijs.limitando eam vt habeat locum in delictis consummatis. Secus in non consummatis quod est notandum. ¶ Sed Bal.in Rubrica.C. de pena iudicis qui male iudicauit. videtur tenere contrarium. et Antonius de butrio.in.c.de causis.extra de officio delegati.τ glo.τ doctores.in.c.inquisitiōis. in fi.principij.extra de accusationibus.et habetur etiaz de intellectu dicte glo.in.§.in summa per Andream de isernia.in.c.j.in titu.que sunt regalia.in vsibus feudorum. ¶ Item pro hac opinione quod nō possit imponi pena mortis videtur probari:qz si pena imponitur arbitrio iudicis poteris arbitrari de temporali tātum non de perpetua nisi aliud fuerit expressum.vt. ff.de furibus balnearijs.l.j.ibi temporali.et ille casus nō est alibi secundum Albe.de rosa.ita dicit Fran.zab.in.c.ex literis.in.vj.oppositione. extra de constitu.τ idē ipse notat in cap.de causis.§.j.illis.in.j.et.ij.no.extra de officio delega. Tu autem ex omnibus potes predictos doctores ad concordiam reducere sic distinguendo. Si queritur in arbitrarijs que pena possit vel debeat imponi. ¶ Aut pena est certa et determinata in specie et expresse a iure cōmuni. Aut per consuetudinem est certa. Aut nullo modo est certa vel determinata. Primo casu quando pena est certa τ determinata in specie a iure cōmuni.et per formam statuti iudex habet arbitrium.et tunc aut habet simpliciter arbitrium procedendi et terminandi seu condemnandi super maleficijs.τ tunc tale arbitrium succedit

Distinctio ec polle. Que pena possit imponi.

loco pene ordinarie. et sic vltra eam immo nec eam imponere potest. ita intelligitur glossa in. c. inquisitionis. in fine principij. extra de accusatio. et quod ibi notat Anto. de bu. et sic dictum arbitrium debet restringi ad formam iuri communis vel municipalis. arg. l. creditor. §. lucius et ibi vide alberi. de rosate. ff. mandati. et de penis. l. hodie. et habetur per gandinuz in suo tractatu de maleficijs in titulo de questionibus et tormentis. versi. penultimo. et per albe. de rosate in suo opere statutorum in tertia parte. questione. xxxiij. Et sic debet arbitrari secundum mentem legis siue iuris et arbitrij intellectus seu rationis secundum Baldum in capitulo j. §. iudices. in principio tertie columne. in titu. de pace iur. fir. Nisi interueniret enormitas criminis. quia propter enormitatem criminis licitum est leges trangredi secundum Inno. in. c. j. extra de constit. et notat Bal. in aut. sed nouo iure. in. c. ad fi. j. columna. ¶ Aut iudex habeat arbitrium non simpliciter sed generaliter in inquirendo procedendo torquendo puniendo bāniendo et condemnando. et generaliter puruz merum et liberum arbitrium in maleficijs. et quasi non obstante iure communi vel statuto. et tunc tale arbitrium multum operatur tam in specificatis quam in clausula generali. per ea que notantur. ff. si quis cautio. l. sed et si quis. §. quesitum. et ad hoc bene facit. l. filiusfa. ver. iam videamus. et. ff. de dona. secundum Albe. de rosa. quinta notat in dicto opere statu. in. iij. parte. q. xxxiij. et hoc casu licet non declaret credo qd iudex poterit arbitrari etiam vltra ius commune et imponere penam etiam capitalem idest mortis per predicta. vt aliquid operetur dictū arbitrium ita liberum et generale. quod bene nota pro. cxiiij. statuto. statut. iij. libri statutorū communis verone. ¶ Secundo casu quando pena non est certa et determinata per ius commune vel statutum: sed per consuetudinez et tunc dicas idem quod dictū est proxime quādo pena est certa de iure communi. quia in dubio non debet excedere penam que de consuetudine solet apponi. vt est glossa notabilis in. l. quid ergo. §. pena grauior. ff. de his qui notantur infamia. et glossa in. l. hodie. ff. de penis. et supra dixi vbi allegaui etiam alia circa hoc. nisi haberet iudex liberum et merum arbitrium &c. quia tunc posset excedere per ea que statim dixi. ¶ Item nisi interueniret enormitas criminis quia propter enormitatem criminis licitum est leges transgredi. vt dixi secundum Innocen. et Baldum. ¶ Tertio casu quādo nullo modo pena est certa vel determinata a lege. Et tunc subdistinguo. Aut nulla pena est limitata a statuto. vt quia statutum vel lex dicit simpliciter quod sit in arbitrio iudicis. vel quod iudex habeat arbitriuz. Aut pena est limitata cum culpa plus vel minus arbitrio dicti iudicis si nullo modo pena est limitata a lege vel statuto. et tunc aut lex vel statutum dicit qd possit punire vsque ad mortem vel quod non possit punire vsque ad mortem et his duobus casibus nō est dubiū. quia vbi casus legis ibi nulla dubitatio. l. ā cille. C. de furtis. et ita no. dñs Ioā. de imol. in. l. ij. ff. de publicis iudicijs. Aut lex vel statutuz nihil exprimit. sed simpliciter committit arbitrio iudicis. Et tunc aut delictum non est consummatum. et non potest iudex vigore arbitrij condemnare vsque ad mortez inclusiue. et ita intelligitur quod notat Floria. in. l. item si obstetrix. in fine principij. ff. ad. l. aquil. Aut delictum fuit consummatum. et tunc bene poterit imponere penam vsque ad mortem inclusiue: et ita intelligatur dicta glossa singularis in dicto. §. in summa. institu. de iniurijs. et ita etiā intelligantur doctores supra allegati: qui tenent dictam glossam. ¶ Si vero pena est limitata cum culpa plus vel minus arbitrio. d. potestatis vel iudicis. et tunc poterit imponi maior pena vigore dicti arbitrij quam fuerit limitata a statuto. intelligendo in modica quantitate arbitrio boni viri: ita tamen quod non possit excedere duplum siue tantundem. et sic non poterit imponi pena mortis. et ita intelligātur alij doctores qui tenent contra glossam in dicto. §. in summa. Et hoc casu debent considerari verba statuti. ¶ Quia aut pena [a] limitata est pecuniaria et vigore dicti arbitrij per dicta verba plus et minus nō poterit transire ad penam corporalem et eā imponere. vt dixi sm Ange. hic. Aut pena limitata est corporalis videlicz quod aliquis puniatur pena pedis: et tūc non poterit fieri transitus ad penam corporalem maiorē in alio mēbro. et sic multo magis non poterit imponi pena capitis. vt dixi. §. scdm Baldum. in. l. conuenticulā in quinta col. C. de episcopis et clericis. et ita etiā possunt intelligi doctores qui tenēt quod in arbitrarijs iudex nō possit imponere penā mortis. cōtra glossam in dicto. § in summa. insti. de iniurijs. quod omnia tene menti pro intellectu glosse dicti. §. in summa. quia alibi nō ita plane et distincte examinata reperies. ¶ Et de materia quando pena est arbitraria vide in locis preallegatis. et adde quod notatur in. l. j. ff. de iur. om. iudi. vbi dicitur officium iudicis latissimum est. Et si vis scire multos casus in quibus iudex habet arbitrium tam in faciendo quam in omittendo vide in quodam tractatu dñi Saluani decretorū doctoris de bononia qui incipit. Ad communem vtilitatē. vbi numerat trecētos casus. ¶ Secundo casu principali qn duo vel plures pene alternatiue sunt imposite a lege vel statuto tūc cuius sit electio pene: an iudicis an rei. et in hoc cōcordādo oēs opiniones sic dicerē saluo meliori iudicio. arg. l. claudius. in. fi. ff. qui poti. in pig. habeant. distinguēdo tres casus. Aut vtraque pena alternatiua est pecuniaria. aut vtraque est corpalis aut vna ē corpalis alia pecuniaria. ¶ Primo casu [b] qn vtraque pena ē pecuniaria tūc subdistingue sm Bart. Aut verba legis vel statuti referunt ad iudicē. [c] et electio erit iudicis. ¶ Aut referuntur ad reum. et ita electio erit rei. arg. gl. in. l. lucio. ff. de lega. ij. ¶ Nec obstat respōsio Bal. i. l. quicunque. nota dū dicit qd illa glo. loquitur in creditore fauorabili. hic i odioso. quia si ibi fauor deberet operari in omni casu esset electio creditoris idest legatarij. cum ergo ibi etiā sit aliqn electio debitoris. i. heredis. istud procedit nō propter odium vel fauorem sed

Ob enormitatez criminis licet leges trāsgredi.

a ¶ Ozant pena hoc idē tenet. d. Maria. sozi. in. c. sicut. d iudeis. qd tū limitat nisi iudex h faceret causa cogitare quia tūc posset trāsire ad corporalē: vt in. l. qd ergo. §. pena grauior. ff. d infa. et ibi latissime p Bal. i repet. Bar. in. l. hodie. ff. d penis. et. l. si seuerior de infa. qd nota. ij. q. iij. §. notādū. et de rapto. c. si archiepiscopali.

b ¶ Primo casu adde qd do. mari. sozi. i. c. sic iudei i h mēbro qn vtraque pena est pecuniaria et vba dirigūt ad ptē qd sic qd si est talis alternatiua i q cōpetit electio et in ipsis penis aliq affectio cadat. puta si qs tale qd cōmiserit soluat aut mille aut medietatem suoꝝ bonoꝝ et h casu electio sit ipsi rei. Aut nō cadit affectio vt est i numis vt i. numis. d i lit. iur. puta soluat viginti aut. xxx. et tūc nulla est electio: sz qd minus est debet p no. in. l. si ita stipulatio. et. l. l. int stipulātes §. si diuersa. ff. de ver. obli. et qd no. Bal. in repe. l. j. d lega. ij. in scdo cōtrario vbi dicit qd vbi alternatiua non ponit int eligibilia. puta vt in numis in qb nō cadit affectio etiā si qs soluit maiorē summā non dz satisfecisse obligatiōi nisi respectu numeri.

c ¶ Ad iudicē. h idē quo ad iudicē dr do. Mari. sozi in. d. c. sicut iudei

¶ Nota casus in quibus iudex hz arbitrium.

a ¶ Scdo casu adde qd d. maria. sozi. i. d. c. sicut in dei. de iud. intelligit hoc vex si vtraque esset corporis afflictiua. secus si vna mortis alia non. quia si ipse tūc veller eligere penā mortis nō eēt admittendus ne videretur ipsius mer homicida. p tex. in. d. c. aut dānuz. §. pinde. quē dicit ad h allegare Bal. i. l. j. C. de his qui ad liber. p cla. non pñt. scdo limitat nisi p electionē suaz pena ipsa eluderet. puta soluat aut āputaret man dextra aut sinistra. et ipse nō habeat manū dextrā aut habeat aridā aut eligeret illā quam sibi forte magis expediat nō hre dicit tū ipse ibi i. vj. co. quod si vba dirigunt ad iudicem quod electio erit iudicis si inter ipm et reū sit magna discrepātia. puta amputationis pedis alterius vel mēbri dicit tū quod iudex nō poterit eligere maiorē penā. ex quo dz in benigniorē ptē arbitrari vt i. l. si de interpretatiōe. ff. de pe. et in. c. in penis. de re. iu. in. vj. allegat etiā bal. in aut. sz nouo iure. j. co. Et quod si maiorem eligeret pōt appellari. vt in. l. si qua pena. et. l. aliud. §. fi. ff. de vb. signi. dicit tū arbitrari et imitari debere hoc cā cognita iudex ex aliq iusta cā id faceret vt multis crassantibus loco fit exēplo aliorū. l. aut facta. §. nōnunqu ff. de pe. et qd tradit i. l. qd ergo. §. pena grauior. ff.

propter verbum qd persone adijcitur quia si verba referuntur ad vnuz. ad illuz spectat electio. et ita etiaz debemus dicere in casu nostro. ¶ Aut verba legis vel statuti ad neminē referuntur. vt quia dicunt pena sit centum ducatoꝝ vel quinquaginta. et tunc in dubio electio sit rei quia in alternatiuis electio est dare debētis. l. plerumque. in fi. ff. de iure dotium. et hoc vltimum tenent omēs. ¶ Nec refert an ista pena applicet parti sicut etiā pena furti an fisco. arg. l. si de interpretatione. ff. de penis. cum similibus. ¶ Scdo casu a qn vtraque pena alternatiua est corporalis. et hoc casu teneo indistincte quod electio sit iudicis: quia nō memini me legisse no. expresse dicentē in penis corporalibus alternatiuis sit electio ipsius rei. sed soluz in pecuniarijs bene reperitur qd in alternatiuis electio est dare debentis. vt dicta. l. plerūque. in fi. ff. de iure do. Sed bene reperio textū cū glo. vbi probat in cōtrarium scz in. l. aut dānum. §. proinde. ff. de penis. et ibi glossa. in ver. pmittētes. vbi dicitur quod iudex non potest dare electionē reo eligendi sibi mortē quam vult et illum textū ad hoc allegat pro singulari dñs Ludouicus de roma in. cxxxi. singulari. qd incipit. Quero an iudex. vbi dicit qd iudex nō potest dare electionē pene morituro. lz Nero hoc fecerit in senecā magistrum suum sed illud speciale est in imperatore. vt ibi. sz aliud est in alijs iudicibus inferioribus. vnde si lex vult quod iudex qui pōt et dz considerare delicti et rei qualitatē. iuxta. l. respiciendū. in prin. l. aut facta. ff. de penis. nō potest dare electionē reo. multo minus interpretabimur quod lex sine facto iudicis voluerit reo dare electionē pene: quia ipe reus in dubio semper eligeret minorem seu miniorez penā. facit ad hoc. l. j. §. expilatores. ff. de effrac. et expill. Item quis non est dñs mēbrorum suoꝝ. l. liber homo. ff. ad. l. aq. sed si posset reus eligere penā corporalem esset dñs membroꝝ suoꝝ ergo. ¶ Itez pro hoc quia quis nō potest fideiubere nec etiaz obligare se p alio ad penā corporalem. vt est textus cū glo. notatus. in. xxiij. q. v. cuz homo. et notat Bar. in. l. iulianus. in fi. ff. qui satisda. co. et no. per Cy. in. l. ad commentariensem. C. de custodia reoꝝ. et no. Bald. in ti. de pace constan. in. xxvij. columna. et Ludouicus de roma in. cxxvj. singulari. qd incipit. Tu scis quod in causa criminali. ¶ Lz in hoc consuetudo valeret: vt dicit Bal. et Ludoui. i locis preallegatis. ¶ Et de hoc qd in penis alternatiuis non pecuniarijs electio sit iudicis est glossa singularis. i. c. sicut iudei. i fi. sup vb. aut excōicatiōis. extra de iudeis scdm Franciscuz zaba. in. c. inter ceteras. in vltima colū. in prin. extra de rescriptis. vbi dicit qd si in lege vel statuto imponitur duplex pena alternatiua electio est ipsius iudicis per textū cuz glo. sicut iudei. in. fi. quā dicit esse singularē. ¶ Et isto modo intelligo istaz. l. scz qd electio sit iudicis nō rei. non propter hoc qd verba referantur ad iudicem. vt dixit Bar. in. l. quicunque. j. co. quia in hoc non bene videtur dixisse: sed quia est pena corporalis: cui electio non potest esse rei. vt dixi. Et in hoc nō teneo etiam Bal. qui dixit de infa. et i in. d. l. quicunque. qd indistincte in pena corporali l. si seuerior. alternatiua electio est rei: quia hoc nō probat lege C. eo. qd no. vt supradictū est. ¶ Nec est bona reprehēsio sua ta. h ipse ibi dñ dixit quod distinctio inter penā pecuniariam et corporalem sibi nō placet cū in penis corporalibus mitius sit agendū presertim si persona nō sit vilis. allegat etiā ad hoc. l. si de interpretatione. ff. de penis: quia immo est bona distinctio inter penam pecuniariā et corporalem: videlicz qd potius in pecuniaria possit esse electio rei. et nō in corporali. nā pena corporalis solet apponi p grauiori delicto quam pena pecuniaria: qd pz quia est maior. pena enī corporalis quantūcunque minima est maior regulariter quacunque pena pecuniaria. l. i seruoꝝ. in fi. ff. de penis et vbi est maior pena ibi grauius est delictū. vt no. glo. xxiiij. q. j. non afferamus quod dicit quod maiora delicta maioribus penis minora minoribus sunt punienda. allegat in aut. vt fratrū filij. §. fi. coll. ix. sed sic est qd vbi imponitur pena pecuniaria. ibi sit min delictū quam vbi imponitur pena corporalis: ergo mitius est agendū vbi est pena pecuniaria et sic minus delictum quam vbi est pena corporalis et sic maius delictū. vt est tex. in. l. respiciendū. i prin. ff. de penis. Et pp hoc facilius cōceditur qd in penis alternatiuis pecuniarijs sit electio rei quam in penis corporalibus. et p hoc etiam patet qd nō est bona distinctio quā facit Bart. in hoc casu: videlz aut verba legis vel statuti referunt ad iudicē aut ad partez siue reum per glo. in dicta. l. lucio. ff. de lega. ij. quia illa loquitur in debitore et creditore pecunie vel alterius rei. nos vero loquimur in debitore sui corpis cuius ipse reus non est dñs nec in ipso potestatem habz: vt ptz per predicta. Nec obstat glo. in. l. si minor. §. si seruus. ff. de mino. que dicit qd si seruus est. verberibus vel noxe dari debet qd electio est ipsius domini: quia illa glo. non loquitur de electione iudicis vel rei: sed de electione domini: scilicet rei vel minoris lesi et sic non facit. ¶ Preterea ibi licet loquantur de pena corporali serui que reputatur pecuniaria respectu interesse domini facit quod notat Barto. in. l. j. §. generaliter. ff. de penis. Et eodem modo non obstat. l. fina. et quod ibi not. ff. de in ius vo. quia ibi loquitur de electione pene inter debitorem et creditorē. nos vero loquimur de electione pene inter iudicem et reum. ¶ Tertio casu in penis alternatiuis: quando vna pena est corporalis. alia pecuniaria cuius sit electio. breuiter concludo qd semper sit electio iudicis et non partis siue rei: per ea que statim dixi: quando vtraque pena est corporalis: quia rationes que ibi dicuntur. et hic concludunt: nec predictis obstat glossa. in. d. l. quod si minor. §. si seruus. ff. de mino. et. l. fi. cum ibi no. ff. de in ius voc. quia dixit vt statim dixi. Et ista materia: scilicet in penis alternatiuis cuius sit electio an iudicis an rei. vide hic Cy. et Bart. et Bal. ad finem. vide Bal. et docto. in. l. quicunque. j. co. et Bar. in. l. j. §. expilatores. ff. de effrac. et per Ioan. de Imo. in. l. ij. ff. de publicis iudicijs. et plene per Ange. de are. in suo tractatu maleficiorum in verbo quod amputetur sibi manus dextra. et vide Fran. zaba. in. c. inter ceteras. in vltima colum. in principio extra de rescriptis. et in. c. sicut dignum de homicidio. et per Alb. de rosa. in. l. v. j. ff. de eo quod cer. lo. ¶ Quero sexto. quia hic dicitur in tex. si fugitiui serui deprehendantur ad barbaricos

Iudex non potest dare electionem dānare: vt si bilus nō eligat.

Cōtra bar.

Cōtra bal.

Ubi grauior pena grauius et delictū.

Pro intelle. glo. in. l. quod si minor. §. si seru. de mino.

Tertio casu i penis. Adde quod maria Sozi. h casu in. c. sicut in dei vr velle cōtrarium. s. quod sit rei: sz limitat: vt notaui. s. i pri. pcedentis col. et vt no. j. in aut. sed nouo iure col. vj. in fi. ppter quas vr velle hoc idem quod cepol. hoc verū quādo vba dirigūt ad ipm reū Si autē ad ipz iudicē quod tūc si essent

inter se multū discrepātes.ipse pene qꝛ dicit puniaꝛ pena centū vel in amputatione manꝰ qꝺ tunc iudex haberet eligere pecuniariaꝫ.ar. coꝛ q̃.s̃.no. in p̄ce.col.i p̄ric.hec istā in.vj.col.

transeuntes et glo.j.dicit deprehendantur.s.in itinere.secus si ad hostes peruenerint.et sic facit differentiam.an fugitiuus deprehendatur in itinere in actu fuge.an post completam fugam. Quid si ex forma statuti imponitur pena portātibus bladum vel farinā vel aliquid aliud extra districtū.et inuēti sunt aliqui portantes et capti sunt anteꝙ sint extra districtum.an debeāt puniri pena statuti et videtur qꝺ sic per istum textum cōiuncta glo.j.in principio.et per.l.quis sit fugitiuus.§.idē celsus ait el.j.ff.de edi.edicto.et vide quod ibi scripsi de hoc.et per.l.si quis non dicam rapere.C.de episcopis et clericis vbi punitur affectus:licz nō sequatur effectus. Econtra videtur ꝙ non:quia delictum non est perfectum.l.qui falsam.ff.de falsis. ¶ Item pro hoc glo.notabilis.in.l.arboribus.§.fi.in verbo vsufructus.ff.de vsufructu.vbi dicit lupus exit syluam non tamen exiuit.et ibi flo.et quod dixi.s.in prima opinione.in fine.et est glo.similis.xxxij.q.j.cum renuntiatur. ¶ Item qꝛ in penis statutorum regulariter non inspicitur affectus nisi sequatur effectus.vt not.hic Bal.et dixi.s.in.iij.oppositione.in fine.et not.in.d.l.si quis non dicam rapere.C.de episcopis et clericis.et in.l.is qui cum telo.j.ad.l.cornel.de siccarijs.quid dicendū est. Distingue tres casus. Aut constat qꝺ portantes capti non habebant aīum portandi frumentum extra districtum.Aut constat quod habebant animum portandi extra districtum. Aut sumus in dubio. ¶ Primo casu qn̄ constat quod non habebāt animum portandi extra districtum tunc sine dubio puniri non debent:sꝫ absolui quia nec fecerunt nec facere voluerunt contra statutū et sic non concurrunt verba nec sentētia statuti.iuxta no.in.l.si id qꝺ.in prin.ff. de iuris.om.iudi. ¶ Secūdo casu quando constat qꝺ habebant animū portandi extra districtum quod potest esse per confessionem eorum vt.l.q̄ sententiam.C.de penis.vel quia est captus per custodes in limine districtus:vt.d.l.qui sententiam.et.l.sciant cuncti.ibi vel indicijs ad probationē indubitatis.C.de proba.vel si prius confessi fuerint quod volebant portare extra districtum argu.tex.cum glossa in verbo approbatū.in.l.si pretor.§.marcellus.cum ibi no.ff.de iudicijs. vel alio legitimo modo apparere potest: et tunc subdistinguitur considerando verba statuti:quia aut statutum loquitur per verba preteriti temporis significantia actum ex toto perfectum:vt qꝛ dicit statutum si quis extraxerit frumentum.et tunc pena limitata a statuto nō punientur.et ita intelligitur glo.in.d.l.arboribus.§.fi.ff.de vsufructu.et glos.xxxij.q.j.cum renuntiatur.secundū Bal.hic.et in.d.l.arboribus.in apostillis.et ibi per flo.sed tamen hoc casu extra ordinem puniri poterit:qꝛ non est omnino absqꝫ delicto qui delinquere inchoauit.et cum non sit determinata pena punietur iudicis arbitrio.vt.ff.de penis.l.hodie.et.l.j.§.expilatores.ff.de effractoribus:et minor pena debꝫ imponi ꝙ si portasset extra districtuz.vt.l.j.§.fina.cum ibi notat.ff.de extraordina.crimi.secundū Baldum hic et bene. Et idem tenet Baldus in quodam suo consilio quod incipit.cauetur statuto quod bladum non extrahatur vbi tenet secundum Obertum de bobio.quod hoc casu puniatur minori pena.Aut statutum loquitur per verba preteriti temporis que non significāt de necessitate actum ex toto perfectuz.puta:quia

Statutum imponens penā portātibus bladū vel aliud extra territoriū vt cōprehendat portantes vēdi anteꝙ exeant districtum.

Nota hanc distictionē.

loquitur per verbum portauerit et tunc punietur pena statuti:quia tunc nō requiritur actus consummatus.ex quo contra legem portat ille qui ad probibita per legem tendit.l.cesar.ff.de publicanis.secunduz Baldum qui ita notat in dicta.l.arboribus.in apostillis. Aut statutum loquitur per verba q̄ possunt significare vtrūqꝫ tempus delicti scilicet tam preteritum perfectum ꝙ imperfectum:vt quia dicit statutum si quis extraheret.vt.ff.arboꝛuz furtim cesarum.l.cedro.§.subsecare.et.ff.de iurisdi.omnium iudicum.l.si id quod.§.quod si dum proponeretur.et quod not.glos.in dicta.l.arboribus.§.fina.in glo.que dicit lupus exit syluam non tamen exiuit et tunc debent puniri pena statuti nec iudex debet esse clementior lege secundum Baldum hic. ¶ Tertio casu quando sumus in dubio an habuerit animum portandi extra districtum:tunc aut non potest apparere ex coniecturis quod habuerint animum portandi extra districtum:et tunc non possunt puniri pena statuti:quia deficit probatio et non ius.l.duo sunt tytij.ff.de testamen.tutela.aut potest apparere ex coniecturis quod valebant portare extra districtum:et tunc distingue:vt dixi in secundo casu proxime precedenti. ¶ Que autem sint iste coniecture.dic si reperti fuerint in via non recta et publica.nam tunc est mala suspitio contra eos qui non tenent viam rectam et publicam:vt est casus notabilis.et ibi hoc not.Barto.in.l.ij.C.de cursu publico.libro.xij.et idem notat Barto.in.l.penulti.qui fiscalis per illum textum.C.de nauiculariis.libro.xj.vbi dicit quod si reperitur quis cum salma frumenti vel cum alijs rebus vetitis portare extra territorium in aliqua via non recta et non consueta est suspectus quod eas velit portare extra territorium.facit ad hoc.l.eos.in fin secundum vnā lectionem.ff.de falsis.et hoc modo dicit quod potest practicari.l.nostra si fugitiui.dum dicit si fugitiui serui deprehendantur quomodo poterit probari quod ipsi habuerint aīum transeundi cum fuerint capti anteꝙ perueniant ad locum.et dicit quod ex qualitate loci facit ad hoc quod notat Bartol.in.l.is qui.§.diuus.ff.de tutoribus et curatoribus da.ab his.et vide ad hoc.l.non solum.§.annus.ff.de excus.tuto.et quod plene notat Angel.de aretio.in.l.imperator.in principio.ff.de appellatio.hoc tamen fallit quando via vsitata non esset secura et inusitata esset magis secura.quia tunc licz quis esset repertus in via inusitata.non tamen esset mala presumtio contra eum.vt notatur p glo.in dicta.l.eos.in fine.ff.de falsis.vel nisi via vsitata esset destructa vel inundatione aquarum occupata.vt habetur in.l.secunda.§.quod diximus.ff.si quis cautionibus.

¶ Sed si reperti fuerint in via vel loco indifferenti:vt in via eundi ad molendinum dic quod debet perpendi et iudicari ex qualitate persone que consueuit talia facere vel non facere:vt.l.non omnis.§.a barbaris.ff.de re militari.cum similibus.et ratione loci:vt dicta.l.penultima.C.de nauiculariis.libro vndecimo.et ratione rei prohibite argumen.l.quero.§.fin.ff.de edili.edict.l.respiciendum.§.primo.ff.de penis.et dicto.§.a barbaris.et sic istis consideratis poterit iudex condemnare vel absoluere.hoc tamen casu quando non est omnino certum quia deprehensi reperti

Que sūt cōiecture vñ portantes bladum.

Practica huius.l.

fuerūt in loco indifferēti.qꝛ poterant diuertere ad plura loca.in dubio magis est pcedendū ad absolutionē ꝙ ad cōdemnationem:vt.ff.de penis.l.absentem.Et in casu quo iudici videretur qꝺ puniriri deberent.tūc moderanda est pena.qꝛ iudicatur ex p̄sumtione s̄m Baldū hic q̄ ita intelligit dictū Nicol.de ma. ¶ Sed an deprehensi poterūt penitere videtur qꝺ sic per.l.q̄ falsa.ff.de falsis.Econtra videtur qꝺ non per.l.quis sit fugitiuus.§.primo.et.§.idem celsus ait si seruꝰ.et qꝛ quasi preuentus est:vt.ff.de edili.edict.l.si quis postea.et.l.edicto in principio.ff.de iure fisci.Et istud tenet Guido de suzaria.et Nicolaus de matarellis:vt refert hic Baldus.Et idem tu teneas.qꝛ nō est sui arbitrij postꝙ in laqueū inciderūt.l.in laqueū.ff.de acquiren.rerum domi.facit.l.qui ea mente.cum ibi nota.ff.de furtis.et si aliter diceremꝰ faciliter possent legem et iudicem deludere:qꝺ esset absurdum s̄m Bald.q̄ ita tenet hic.et idem notat Floria.in.d.l.arboribus.§.fina.in fine.ff.de vsufructu.

¶ Sed quid si nondum ceperunt portare frumentum.et sic non fuerunt reperti in itinere:sed fecerunt aptare salmas ad portandū frumentū dic qꝺ nō punientur:qꝛ ista p̄paramēta nō faciūt rē nō esse integrā.vt.l.si pecuniā.in p̄ncipio.ff.de condi.ob causam.ita dicit notanter Baldus in dicta.l.arboribus.ff.de vsufructu.in apostillis. ¶ Maior aūt dubitatio est si isti nō fuerunt reperti in itinere.sed p̄parauerūt frumētū in domo ipm occultando vel in aliquo alio loco occulto vt possint postea portare.dic quod hoc casu qꝛ inceperunt aliquē actuz peruenire puniri debent.et de hoc probatur in.l.qꝺ sit fugitiuus.in §.idē ait interrogatus.et ibi hoc no.in.j.notabili.in fi.ff.de edil.edic.et probaꝛ optime in.l.si cōcubina.§.res amotas.ff.rerum amotarū.et ad de qꝺ dicā in sequēti questione. ¶ Quero septimo iuxta predicta qꝛ dixi in p̄cedenti q̄stione ꝙ si ex forma statuti imponitur pena portantibꝰ bladum vel aliquid aliud extra districtū.et aliq sunt inuenti portantes et capti Quid si solū fuerunt visi sed nō capti.nunquid incidāt in penā statuti p̄inde ac si fuissent capti. Et videtur quod sic:qꝛ inuenire q̄s ō; lꝫ nō apphēderit.vt.l.nsiꝙ §.thesaurus.et hoc videtur tenere ange.in l.iiij.§.bonoꝛatius.ff.de acqui.pos. ¶ In contrariū videtur tex.cōiuncta glo.§.Itē lapilli.eo.titu.vbi ō; s̄m vnū intellectuz glosse ibi qꝺ si q̄s p̄misit inuenire barsatorā latronē nō liberabit licet inuenerit cū si nō exhibeat.Et per illum tex.dicit ibi Bar.qꝺ verbū inuentus vel inuenire nō verificaꝛ in solo aspectu:sed apprehēsionē reqrit allegat etiā ad hoc qꝺ notaꝛ in.l.j.in princ.ff.de acqui.pos.et dictū §.thesaurus.Et per hoc dicit Bar.in.d.l.si barsatoꝛam.qꝺ si statutum dicit si quis fuerit inuētus cū armis si nō est caprꝰ nō dicitur inuentus:qꝛ nō sufficit sola visio sine captura.et idem dicit ipse Bar.in.l.j.in prin.in repe.colū.ff.de acqui.pos.Et idem tenet Cy.in.l.licet.in.iij.q.C.de acqui.pos.Idem etiaz tenet bal.in.l.lapilli.in fin.ff.de rerum diui.vbi dicit qꝺ si statuto cauetur qꝺ quicūqꝫ fuerit inuentus cum cultello soluat decem.et quidam visus est cum cultello quod ille non soluit:quia non est inuentus licet sit visus s̄m Jaco.de ra.et Cy.in dicta.l.licet.Idem dicit Bal.si statutuz dicit qꝺ domine inuente cum pellis soluāt decem.nam si sunt vise per officialem sed non apprehense non tenentur.qꝺ dicit esse notum.Et pro hoc

Deprehensi portare an possunt penitere.

Quid si se p̄parādo occultauerūt frumēta in domo vel alio secreto

Quid si fuerunt tantū visi portare iō autem inuēti et capti.

Verbū inuenire vel inuētus nō verificatur solo aspectu.

Statutum puniens inuentū cū armis non hꝫ locū in viso non capto.

videtur esse textꝰ in.l.si fullo.in p̄n.cū glossella:super ver.inuenit vestimēta.et glo.subaudit et habuit et illum text.cū glo.inducit ibi dn̄s Pau.de cast.ad statutū quo cauetur vt inuētus cuz armis puniatur tali pena.qꝺ nō dicatur inuētus p familiā nisi fuerit captus vel ad palatiū ductus vel dederit fideiussores de se p̄sentādo:lꝫ familia viderit ipsum cū armis.Item hoc videtur tenere Bartolus in.l.tutor q̄ repertoriū.in.ij.col.in fine.ff.de administra.tuto.vbi dicit qꝺ inuentariuz ō; quia reperta et inuenta in bonis pupilli ibi describuntur.vt notatur per glossam in pn.Sed inueniri ō; illud proprie quod manibus apprehēditur.vt instiru.de rerum diui.§.item lapilli.et dicta.l.si barsatoꝛā.Ex quo decidit Bartolꝰ singulariter in dicta.l.Tutor qui repertoriū qꝺ licet tutor teneatur facere inuentariū de oībꝰ rebus pupilli de quibus in bonis suis non reperitur instrumentū qꝺ tutor nō tenetur ponere in inuentario anteꝙ exigat.quod est valde nota.in practica. ¶ Quid dicendū. Recipio Angelū de perusio in hac materia varie scripsisse.nā in.l.iij.§.neratius.ff.de acquirēda pos.dicit qꝺ si statutum punit inuentū cum armis vel ad ludum azardi.quo ad impositionē oꝛdinarie pene statutū nō considerauit inuentionē persone:sed delicti.et ideo ludente cōuicto imponi poterit pena statuti.argu.l.j.C.de raptu virgi.et c.quāꝙ.de vsuris li.vj.cōiuncta.l.ij.in prin.C.de vete.iure enucle.vbi pluries habet hoc verbū inuenire.sed si statutū premiaret officialē inuenientē ludētes:tūc cū exorbitat a iure cōmuni nō cōsequatur premiuz nisi ludens p̄sonaliter inueniatur.sic intelligit.l.si barsatoꝛam.hoc enim premiuz de iure communi non est concedendum.et intelligitur statutum premiasse vt officialis sit ardētior ad prohibendum ludum. ¶ Sed idem Ange.in aut.de sanctissimis episcopis.§.reuerentissimis.col.viij.dicit aliter.videlicet quod si statutum quod si quis fuerit inuentus committere homicidium capite puniatur qꝺ tunc inuentus dicitur qui commisit:licet non sit repertus in flagranti crimine.arg.illius text.quod dicit esse verum vbicūqꝫ inuentio non facit crimen.sed illi quod fit est necesse quod inueniatur.verbi gratia dicit statutum.si quis fuerit inuentus arma portare tanta pena puniatur.statutū hic non punit portantem simpliciter sed portantē inuentum.quia sine inuentione crimē non est.quoniam statutum crimen facere voluit.Exemplum est etiam in statuto dicente.si quis fuerit inuentus de nocte.nam ire de nocte nō est maleficium.sed statutum facit tunc maleficium cū vadit de nocte et punitur tunc est necessaria inuentio.et dicit quod ita practicatur in ciuitate perusij.et ad hoc alleget glossaz in dicta.l.si barsatoꝛam.C.de fideiuss.Adde tu quod immo non est licitum ire per ciuitatem vel per domos alienas de nocte.vt probat textus coniuncta glossa finali in.l.item nihil.ff.de seruitute rusti.predi.et ibi hoc notat dominꝰ paulus de cast. ¶ Quero octauo stāte antedicto statuto de que in precedenti questione.accusatus est aliquis quod extraxit bladum vel aliquid aliud prohibitum extra districtuz.vel quod portauit arma vel quod iuit de nocte.et accusatus probauit per testes:nunquid propter hoc debeat puniri.Vel si statutum premiat inuenientem aliquem facientē contra statutuz albe.de rosa.foꝛmat istam.questionem in suo opere statutoꝛum in.ij.parte.q.

Inuētariū.

Quid dicatur p̄pe inueniri

Tutor nō tenetur ponere in inuētario res pupilli sui istrumēto portans anteꝙ exigat.

Statutū puniēs inuentū cū armis hꝫ locum in cōiuncto lꝫ nō deprehenso.

Statutum puniēs inuētū cōmittere hō hꝫ locū i cōmittēre sꝫ nō repto

Statutum puniēs portantē arma nō hꝫ locuz in portante simplr sꝫ in portante inuentum.

An sit licitū ire de nocte per ciuitatē et domos alienas.

Stāte statuto de q.s.in.vj.q.q̄d si q̄s fuerit accusatꝰ et p testes fuit probatum.

cxxiij. ꝛ dicit quod si statutum dicat quod si q̃s fuerit inuentus ludere ad taxillos vel tenere ludum taxillorum. puniatur in decem ꝛ medietas sit accusatoris. Et aliquis accusatus fuit quod luserat ad taxillos vel tenuerat ludum taxilloꝝ et accusator hoc probauit per testes nunq̃d habebit dimidiam. ꝛ dici videtur quod sic. C. de penis. l. q̃ sententiã. sed dicit q̃ Jaco. de are. tenet contrarium. qꝛ statutum requirit q̃ sit inuentus. et sic nõ sufficit q̃ sit conuictus per. l. ff. de adul. l. quod ait lex. vbi etiam hoc ponit idez albe. de rosa. ꝛ facit dicta. l. si barsatorã. ꝛ idem ponit in dicta. l. licet. C. de acqui. pos. ꝛ in suo pmo alphabeto in ver. venditionis verbo. Circa q̃ adde que dicam in questione sequenti. ꝛ q̃ dixi in questione precedenti. Quero nono quid si statutum dicit. si quis fuerit deprehensus portare bladum extra districtum vel cum armis, puniatur tali pena. Et probetur quod aliquis portauit bladum extra districtum vel portauit arma. non tamen fuit captus cum blado vel cum armis. an debeat puniri pena statuti. ꝛ text⁹ cũ glo. in ver. dephensus. in. l. j. C. vbi senatores. vl' clarissimi facit q̃ sic. in contrariũ facit dicta. l. si barsatoram. et quod supra dixi in. vij. questiõe in hac questione dicit dominus Paulus de castro in dicta. l. j. C. vbi senato. vl' clarissimi quod si statutum diceret deprehensus portare arma vel extrahere extra districtum. quod tunc debet puniri per dictam. l. j. sed si diceret deprehẽsus cum armis vel cum blado ꝛc. intelligitur scilicet per familiam. et idem fortius si hoc diceret expresse. ❡ Sed tenendo opinionem Cy. ꝛ Bartol. et aliorum de quibus dixi supra in. vij. q. nõ procederet ista distinctio: quia in omni casu requiritur quod apprehendatur. Et in casu hui⁹ questionis none non videtur mihi quod possit esse dubium. quia si dubitatur vbi statutum loquitur per ver. inuentus. et communiter tenetur quod requiratur apprehensio nõ debet habere dubium vbi statutum loquitur per ver. deprehensus. licet glossa in dicta. l. j. in ver. deprehensus. videtur velle quod deprehensus in crimine dicitur ille contra quem est probatum crimen. licet per familiam non sit deprehensus vl' captus quam glossam saluat dominus Paulus ibi per distinctionem vt supra statim dixi. Sed mihi non placent per predicta. ❡ Quero decimo ꝛ vltimo quid dicatur membrum ꝛ quid veniat appellatione membri. dic vt plene dicam in auten. sed nouo iure. que statim sequitur vbi ponemus materiam pene furti. sicut in principio huius. l. pollicitus sum. quia conuenit ibi melius.

❡ Autentica.

SEd nouo iure. Ista autẽtica situata est sup. l. si fugitiui. C. de seruis fugitiuis. ꝛ sumta est ex corpore autenticoꝝ. in aut. vt nulli iudicũ. §. qꝛ vero. col. xj. vt dicitur hic in gl. fi. et habet pulcram materiã de pena furti. quã infra plenissime examinabo. ❡ Et diuiditur i quatuor partes. ❡ In prima corrigit. l. si fugitiui. in vno. videlz in abscisione membri. ❡ In secunda parte ponitur que sit pena pro furto. ❡ In tertia q̃ dicãtur fures. ❡ In quarta q̃ pena imponatur illis q̃ violenter aggrediuntur. ❡ Secundi ibi. Sz p furto. ❡ Tertia ibi. Fures aũt. ❡ Quarta ibi. Qui violenter. Et. h. d. in summa vbi pro crimine abscisio mẽbri furi debetur vna sola manus debet abscindi. et pro furto q̃s non debet mori nec sibi aliquod membrum abscindi. Et fures dicuntur qui occulte et sine armis delinquunt. Sed qui violenter aggrediuntur penis legalibus puniri debent. h. d. in terminis. et in summa. vel sic. Ubi in corpus pena venit imponenda hodie loco pedis manus abscindit. quod locum non habet in furto. sz alia pena extraordinata puniatur. et publicus fur furcis suspenditur. h. d. secundum Raph. vel sic Hodie iure autenticorum loco amputationis pedis succedit manus abscisio. pro furto vero solum debet imponi fustium castigatio. sed pro latrocinio furca. h. d. secundum Florianum.

❡ Nota primo quod dixi in summarijs ex quibus colligigitur sensus ad istum tex. de quo. j. dicetur. Et maxime nota quod vbicunq̃ de iure veteri debebat membrum abscindi: quod de iure isto non debet vna sola manus tantuz amputari. vt hic. et. in. §. pe. in aut. vt nulli iudicũ et no. gloss. in aut. de mandatis principum. §. reges. in versicu. amputatio. col. iij. que dicit ꝙ pena manus est hodie generalis cuiq̃ debet incidi aliquod membrum per legem. vt probatur in dicto. §. penultimo. et hic. et in quibus casibus habeat locum de iure membri abscisio. dicetur infra in prima questione. ❡ Nota secundo ex isto textu coniuncta. l. si fugitiui. §. co. q̃ minor videtur esse pena amputatio manus ꝙ pedis. cui adde quod maior pena est amputatio pedis ꝙ effodere oculum fm Bald. in. l. binas edes als incipit caius. ff. de seruitu. vrbanoruz. prediorum per illum textum in apostillis. Itez quod dissolutio membrorum grauior est vtriusq̃ manus abscisione. et intellige de dissolutione membrorum quando ita diu trahiꝝ brachiũ quod euellatur ab armo. vt est textus in aut. vt nulli iudicium. §. penulti. quia vero. coniuncta ibi glossa in ver. articuli. col. viij. quod nota contra iudices crudeles qui faciunt dimittere brachia in tortura. ❡ Nota tertio in verbo. sola manus quod pena abscisionis membri non debet duplicari. vnde statuta que loquuntur de duplicatione penarum non habent locum in pena mutilationis membri. et de materia duplicationis penarum. vide per Bartolum. in. l. sanctio legum. ff. de penis. ❡ No. quarto q̃ manus dicitur esse membrum: et ad hoc semper allegatur ista aut. Que autem dicantur mẽbra et quid contineatur appellatione membri ponitur hic per Bal. ꝛ doc. ꝛ ego dicam. j. plenius. ❡ Nota. quinto vbi pena imponitur generaliter non censetur esse imposita grauissima pena illius generis minima: sed mediocris. ad quod facit. l. legato generaliter. ff. de le. j. ❡ No. sexto in secunda parte quod fur pro furto non debet mori: et sic nõ debet vltimo supplicio puniri. nec etiam mẽbri abscisione: sz tm̃ fustigari vnde contrarium q̃ de facto seruatur in multis locis potius est de consuetudine vel ex lege municipali ꝙ de iure de quo infra dicetur in. ij. oppositione. et plenisse in. q. iiij. ❡ Not. septimo in tertia perte qui dicãtur fures. nã sunt illi qui occulte sine armis delinquũt. ❡ No. octauo in quarta pte ꝙ grauiora sunt delicta publica ꝙ occulta. ꝛ maxime cũ cõtinet violentiã. vt instit. vi bo. rap. §. j. ❡ Opponitur primo cõtra primaz partẽ. de le. iij. §. ꝛ de his. ꝛ. d. l. cornelia.

Ubicunq̃ de iure vete. debebit membrũ abscidi hodie abscidiꝝ manus.

Amputatio man⁹ est minor pena ꝙ amputatio pedis.

Quid de oculo.

Cõtra iudices crudeles

Statuta duplicãtia penas nõ hñt locũ i pena mutilatiõis membri.

Man⁹ olim membrum.

Pena gñaliter imposita cẽseꝝ mediocris imposita.

Publica delicta grauiora sũt ꝙ occulta.

in fi. principij. ff. ad sillanianuz. vbi fugitiui puniuntur lege cornelia. nõ pena de qua hic glos. hic. in fi. soluit fatendo contrariuz: qꝛ ibi aliter puniuntur ꝙ hic. ꝛ sic ibi est speciale qñ dñs reperitur interfectus ꝛ serui ꝛ quibus libertas in testamẽto relicta est fugiũt. ❡ Opponitur scdo cõtra secundam partẽ: ꝛ dũ dicitur q̃ quis pro furto non dz puniri vltimo supplicio vel mẽbri abscisione. d. §. si quis quinq̃ solidos. in ti. de pace tenenda et eius violatorib⁹. in vsibus feu. vbi dicitur sic ad literã. Si quis quinq̃ solidos valens vel amplius furatus fuerit laqueo suspẽdatur. si minus scopis ꝛ forpice excorietur ꝛ tõdeatur. Sol. ille. §. videtur corrigere istã aut. qꝛ est ius nouũ. ꝛ q̃uis hoc sit durũ ꝙ p q̃nq̃ solidis fur debeat suspẽdi lex tñ ita scripta est: et sic debet obseruari. l. prosperit. ff. qui ꝛ a q̃bus. ita dicit glo. nor. in. c. j. §. iniuria. in glo. magna super verbo furtum. in fi. in tit. de pace. iur. fir. in vsibus feudoꝝ. ita no. doc. hic. ❡ Alij soluũt. in. d. §. si quis quinq̃ solidos q̃ ille tex. loquitur i speciali casu propter violationem pacis: et ista videtur vera solutio: qꝛ nõ violat illam literã. ꝛ cõgruit dicto titu. de pace tenenda facit. l. imperatores. ff. de in diem adiectione. ꝛ. §. quibus. in prima cõstitutione codicis. ꝛ hoc modo intelligunt glo. in. d. §. iniuria. scilz q̃ loquatur in terminis dicti tituli de pace tenenda: vt refert do. Jacob. de alua. in. d. §. si quis quinq̃ solidos. ꝛ ego teneo illum intellectũ pro vero ad illum. §. qꝛ per eum non corriguntur alia iura. ex quo legum correctio in dubio est euitanda. l. precipimus. in fi. C. de appel. ꝛ. l. sancimus. C. de testamentis. ❡ Alij dicunt ꝙ decisio dicti. §. si quis quinq̃ solidos. est hodie abrogata p contrariã cõsuetudinem. ita dicit glos. notabilis. in. c. j. §. iniuria. sup verbo factum in suis verbis finalibus. et dicit hic Cyn. q̃ illa glos. in fi. est cauda scorpionis: et sic de consuetudine non seruatur decisio dicti. §. si quis quinq̃ solidos. ꝛ ita tenet ibi Jaco. de bel. et Andre. de isernia. et Nico. de neapo. et Bar. et do. Jac. de alua qui dicunt ibi ꝙ hodie non seruatur in italia vt pena illius. §. locum habz per cõtrariam consuetudinẽ. ꝛ idẽ tenet Gandinus in suo tractatu de maleficijs I rubrica de pena furum. in penul. q. vbi dicit q̃ de consuetudine non seruatur ille. §. nec etiam seruantur iura cõmunia. immo consuetudo se haber ita ꝙ puniantur fures. scdm legem lombardam: immo tam in lombardia ꝙ in tuscia. Tu dicas ꝙ immo hodie nec in lombardia nec in tuscia seruantur leges lombardorũ: maxime in hoc de quibus legibus lombardoꝝ dicetur. j. in prima. q. versi. quartus casus. Dicit autem Bar. q̃ hodie habemus statutum in qualibet parte italie. ꝛ illud obseruatur. Sed adde quod verone nullũ est statutũ speciale de pena furti. sed pena est arbitraria arbitrio. d. potestatis et totius curie vel maioris partis eius nec de consuetudine hic Uerone seruatur q̃ pro quinq̃ solidis siue aureis suspendatur. nec mẽbri abscisionem patiatur. De intellectu tamen dicti. §. si quis quinq̃ solidis. dic vt infra dicetur in materia pene furti. in. x. q. ❡ Quero primo p declaratione prime glosse. hic in quibus casib⁹ debet quis puniri in abscisione mẽbri. ꝛ glo. hic respõdet ꝙ in quatuor casibus. ❡ Primus est. in. l. si fugitiui. supra eodez. C. de ser. fugiti. vbi seruus fugitiuus ad hostes punitur in abscisiõe pedis hodie in amputatione manus. vt hic. ❡ Scdõs est in exactoribus tributorũ si nõ faciunt de susceptis libros vel scripturã vbi scribi debz id q̃ exigunt publici exactores. vt in auten. de mandatis principum. §. coges. ꝛ ibi glo. col. iij. vbi dz q̃ debz manus amputari: et ille tex. est singularis scdm Bal. in. l. vbi exigitur. §. dolo. ff. de edendo vbi dicit q̃ positus ad scribendũ introitus cõmunis si deficit in scribendo aliquẽ particularem introitum punitur pena manus per. d. §. coges. et fm Ludo. de ro. in suo singulari quod incipit positus ad scribendum introitus. sed si scribat sed diminutiue. ꝛ ita nõ totaliter omittit qua pena puniatur. dic q̃ pena dupli eius q̃ tacuit casus est singularis. in. l. excellẽtia tua C. de erogatione milit. annone. lib. xij. secundũ Ludo. in dicto suo singulari. in fi. q̃ bene nota cõtra scribentes introitus ꝛ damnoꝝ cõmunis Tertius casus est in nouellis de quibusdã hereticis scdm glo. hic ex qua nota q̃ est licitũ allegare librum nouellarum sicut allegat glossator Accur. hic. Et in auten. nouissima. §. de inoffi. testa. in verbo titulo ad fi. ꝛ. §. de emenda. iustiniani codicis. in glo. in verbo in alia congregatione. ꝛ glo. in autẽ. de iureiur. a moriẽte presti. §. j. in verbo iurauerit. in prin. col. v. ꝛ glo. decreti. xxiij. q. viij. sancimus. in verbo zenones. in fi. et vide tex. in. c. ij. in prin. ibi constitutiones nouelle. extra de testibus. ❡ Et iste liber nouellaꝝ est quidam liber compositus: vt credo: per iustinianum qui extractus est ex libris autenticoruz et in quolibet. §. in quo tractatur diuersa materia fecit specialem titulum seu rubricam: ꝛ est liber breuis ꝛ magis clarus ꝙ sit liber auctenticorum: ita dixit in voce do. Pau. de ca. legendo me audiẽte. in. d. aut. nouissima. C. de inoffi. testa. q̃ an sit verũ ex infra dicendis apparebit. ❡ Ex pdictis colligitur ꝙ iste liber nouellaruz est liber iuris ciuilis. et ita tenet Azo in prin. sũme autenticorũ licet Roffredus in libellis suis iuris ciuilis. in ti. de bo. possess. cõtra tabu. que datur patri et auo. in. ij. col. versi. vij. dixerit contra: scilz q̃ non sit liber iuris ciuilis. sz opi. azonis verior est p predicta. Item pro hoc facit qꝛ quedã constitutiões ex illis sunt canonizate. in decretis. ij. q. vij. si hereticus. ꝛ. xxx. q. vlti. c. si q̃s alias est. §. si quis sub ca. nec illud. Itẽ hoc pbatur. in tex. §. de emendatione iusti. codicis. vbi iustinianus profitetur q̃ si qñ in futurũ cõponet aliũ codicem pp futura negotia appellabit illum librũ nouellaꝝ. ❡ Item ex his hac vltima ratione colligitur decisio alterius. q. vcz vtrum liber nouellaꝝ fuit cõpositus ante librũ autenticoꝝ. Et videtur ꝙ sic. vt probatur ex proxima rõne precedenti. Naz iustinianus. §. de emend. iusti. codicis. ad fi. cõfitetur q̃ primã cõpilationem post codicẽ appellabit librum nouellaruz. ❡ Hoc etiã probaꝝ sic. naz cũ in libro nouellaꝝ cõstent infinite cõstitutiones ex illis iustinian⁹ elegit tm̃ illas quas voluit esse autenticas: ꝛ illas posuit in libro autenticoruz. q̃ no. vt scias quare appelleꝝ liber autenticoꝝ q̃ forte nunq̃ alias audiuisti. et ita attestaꝝ Albertus. in. d. ti. de emẽdatio. iustinia. codicis. dicẽs se ita legisse in antiquissimis scripturis. et licet Odofredus ibi. et Azo in prin. summe autenticoꝝ. et multi etiã hoc tenuerunt. et sensit etiã do. Pau. de ca. in auten. nouissima. §. de inoffi. testamẽ. per ea que dixi supra. in prin. Albe. tamẽ putat primaz partem veriorẽ. in. d. ti. C. de emenda. iusti. co. ꝛ Bald. in autẽ. hoc amplius. circa pri. C. de fidei

Pro intel. § si q̃s quinq̃ in ti. d pace tenẽ. vide. j. col. xviij.

Pro quibus casibus abscindaꝝ mẽbrum.

Prepositus ad scribẽdũ introit⁹ cõmunis si de beatur qua pena puniatur.

Librum nouellaruz an sit licitũ allegare et q̃s sit iste liber nouellarũ.

Liber nouellaruz an sit iuris ciuilis.

Liber nouellaruz an sit cõposit⁹ ante libruz autenticoꝝ

In notario q̃ fecit falsũ instrumẽtũ

com.ꝛ sentit idē Bal.in auten.res q̄.in vlti.col. infra.cōmunia.de lega.et ego eā sequor. Si enī liber nouellaꝝ fuisset compositus post librū autenticoꝝ in dubio standū potius esset illis tāꝗ posterioribus ꝙ iuri autēticoꝝ. Cū ergo stetur tm̄ autenticis ꝛ nō libro nouellarū:tum q: si reperitur qd liber nouellaꝝ cōtradicat autēticis: magis statur libro autenticoꝝ.ꝛ dicit do.Pau. de ca.in.l.mulier.§.cū pponeretur.post princi. ff.ad trebel. Itē etiam q: nō est in vsu.dicam potius illum librū fuisse priorem et ei derogatum per librū autenticoꝝ. ¶ De hoc tm̄ an liber nouellarū sit autēticus.vide p Alb.de rosate.C.de emendatione iusti.codicis.ꝛ p Bald.in aut.hoc amplius.circa princi.infra.de fideicommissis.

¶ Quartus casus in quo quis punitur in abscisione mēbri est in lombarda q̄ dicit manū incidendā tabellioni q̄ fecit falsū instrumētuꝫ vt in lombarda de eo q̄ fal.test.l.j.ita dicit hic glo.j.

¶ Ex qua no.quod licitū [a] videt in iure nostro ciuili allegare lombardā.i.leges lombardoꝝ. Sicut allegat hic in glo.accursij:ꝛ per glos.in.l. falsus.§.si iactū.ff.de furtis.et in.l.consensu. in prin.in verbo adulteriū.C.de repudijs.ꝛ in.l.fi. in verbo recuperare.C.de iure do.im.pe. ¶ Et p hoc etiā sunt glosse alioꝝ nō accursij.de quib' infra q̄ hoc aperte pbare videntur. Nā glo.Jacobi columbi de regio q̄ vsus feudoꝝ solenniter glossauit:ꝛ eius glossis nūc vtimur.hoc videtur velle dū allegat in pluribus locis i materia feudoꝝ leges lōbardoꝝ primo in.c.j.§.hoc aūt notandū in verbo legibus.in ti.de his qui feuduꝫ da.possunt.posset tm̄ dici ꝙ illa glo. non multū faciat:q: glo.ibi nō allegat iura lombardoꝝ ad decisionē.sed ad discrepantiam iuris feudalis.

a ¶ Qd licitū vr̄ de h qd liceat allegare legeꝫ lōbardoꝝ. ꝛ qn̄ sit approbata vltra ea q̄ ponit hic auctor ꝛ doc.i.c.ij.de feudis. Adde ꝛ vide Feli.in.c.ex p te.el.j.col. ā tepe. ver.de diuersoꝝ.libroꝝ. de rescrip.ꝛ ibi q̄ sūt libri autēti. ꝛ aliqd etiā p eūdē. in.c.qualr ꝛ qn̄.el.ij.col. j. de accusa. ꝛ p decisiōe vide q̄ pōit Alexan. de imo. in.l. p herede.§. si sepulcri.ff.d acqui.here. q̄ distinguit et ei' distinctionem sequunt Nouis.papienses i tracta. feudoruꝫ caro. colū. j. post mediū

¶ Scḋo ꝙ possint allegari pbat optime gl.in. d.c.j.§.cū vero cōradus.in verbo dignaretur.q̄ glo.dicit ꝙ ille conradus imperator fecit illam constitutionē:ꝛ legē in qua cōtinebatur qd non solum filij sed etiā nepotes succederēt in feudū vt dicit in.d.§.cū vo Cōradus:ꝛ cōstituit etiā multa alia q̄ habentur in lombardia.i. in legibus lombardoꝝ.in ti.de bñficijs ꝛ tributarijs. l.vlti.Sicut ergo ille.§.cū vero Conradus pōt allegari ꝛ quotidie allegatur. ita etiam debent posse allegari leges lombardoꝝ cū sint cōposite etiā ab isto conrado imperatore: q: imperator constituendo legē videtur eā facere generalem vt.l.iij.et fi.supra de legibus.et.l.j.ff. de consti. principiū.cum si. ¶ Tertio pro hoc glo.in.c.j.§ qualiter.in verbo duellū.in ti.de pace tenenda que allegat iura lombardorum pro decisione.

¶ Quarto p hoc facit tex.cū glo.in.c.nō est cōsuetudo.in vbo lꝫ lex.i ti.de alienā. feudi paterni.vbi tex.allegat leges lombardoꝝ.ꝛ glo.di.in materia ꝛ pugne fiende a vasallo.pro decisione allegat iura lombardoꝝ. sed tex.ibi in veritate nō multū facere videtur:q: dicit lꝫ lex. scꝫ lombardoꝝ cōtra sit quasi dicat q̄ lex non seruatur et sic textus potius sentire videtur contrariuꝫ.

¶ Quinto pro hoc gl.in.d.c.j.§.penul.hoc q̄ꝙ sciendum.in ver.gradū.alias geniculum.in ti. de his qui feudū dare possunt.versi. quod autē dicit gradū.que glossa limitat illum textuꝫ per text.in lōbarda.de successionibus.l.j.ꝛ cū cadeꝫ glossa transeunt ibi doct.ꝛ maxime do.Jac.de are.qui eā recitat:ꝛ sic vr̄ eam tenere:sed tm̄ non est tenenda no.per illam.l.j.sꝫ p.c.ij.in tit. si de inuestitura inter dn̄m et vasallum lis oriatur.

¶ Sexto pro hoc facit glo.in.c.j.§. si rusticus. in ver.voluntate.ꝛ in.§.sequēti si miles.in ver. diuino de pace tenenda.vbi glos.pro decisione feudoꝝ allegat iura lombardoꝝ. ¶ Septimo allego glossam.in.c.j.§.similibus.in ti. an mutus vel aliter impfectus. ¶ Octauo adducitur glossa etiā Accursij.in.§.hoc igitur in eternū.in versi.necesse.in.ij.cōstitutione codicis.q̄ vult ꝙ noui imperatores possint de nouo cōdere legibus antiquis derogare.vt videmus in ti.de pace cōstantie.et ad reprimendū.ꝛ q̄ sint rebelles et leges lombardoꝝ fuerunt Karoli imperatoris.vt notat per glo.magnā.in.c.j.§. iniuria.in ver. legitime.in ti.de pace.iu.fir.et fuit nouus imperator post Justinianū. ergo potuit leges etiā generales ꝛ derogātes alijs condere. ¶ Nono p hoc facit rubrica.in tit.hic finitur lex.incipiunt cōsuetudines regni.vbi videntur esse approbate de iure cōsuetudinario feudoꝝ. ¶ Decimo et vltimo ad hoc allego textū qui videtur hoc pbare in.c.j.ibi.in lombarda.in tit.de milite vassl.q̄ cōtu.est.ꝛ in.c.j.§.qd aūt.ꝛ.§.sequēti. vsꝙ ad fi.in tit.de notis feudoꝝ. et in.c.j. et ibi Bal.in titu.de cogni.feudi.ꝛ in.c.j.in fi.in titu. hic potest esse titulus qui success.tene.et in.c.j. in prin.in ti.qualiter feu. poterat alienari. Et predictis posset addi.q: si possumus allegare ꝛ inducere libros gentiliū vt Uirgilij Aristotelis Hypocratis et similium. vt in.c.forus.extra de verb.sig.vbi de virgilio.et in.l.septimo mense. vbi de hypocrate.ff.de statu.ho.ꝛ in.l.si pater. ff.de so.vbi de Aristotele dicitur lꝫ in contrariū faciat.l.intm̄.§.fi.ff.de re.di. ergo multomagis dici dꝫ quod allegari possint iura et leges lombardoꝝ que fuerunt imperatorū.

Aristotele dr. Et insti. de em.ꝛ vē. §.itē pretiū vbi de egregio Homero facit mētionem.

¶ Sed in cōtrariū pro parte negatiua ꝙ leges lombardoꝝ vel cōsuetudines regni non possunt allegari in causis iuris ciuilis nec feudoꝝ. Primo probat. q: cōsuetudines allegari non possunt.quia non sunt generales sed speciales.l. oēs populi.ff.de iusti.et iu.sꝫ leges lombardoꝝ et cōsuetudines regni sunt huiusmodi.vt habetur in prima rubrica feudoꝝ.vbi dicitur.incipiunt consuetudines feudoꝝ ꝛc.facit qd statim dicaꝫ.in.iiij.arti.

¶ Scḋo q: leges lombardoꝝ nō sunt incorporate in corpore iuris ciuilis. ergo.p tex.in scḋa consti.codicis.§.hoc igitur.in eternū.cum glo. in verbo necesse. ¶ Tertio q: Karolus imperator qñ compilauit leges lombardoꝝ non erat imperator sed rex ergo non debent haberi pro lege vniuersali.ꝛ generali.l.fi.C.de legib'.ꝛ no. glo.que appellatur fons lombardorū. in.c.j.§. iniuria.in verbo legitime.in prin.in ti. de pace iur.firmanda. ¶ Quarto pbatur q: leges lombardoꝝ nō sunt leges sed potius cōsuetudines sunt lombardorum sicut dixit glo.in simili.in. c.j.extra.de spōsalibus.vbi dicit tex.l.saxonum. et glo.exponit.i.cōsuetudine:q: non est generalis secus si fuisset generalis.l.leges generales. C.de legibus. facit quod dixi supra.in.j.ar. pro hac parte.

Fons lombardorum.

¶ Quinto pro hoc adduco dictum Bald.in aut.dos dota.C.de donatio.ante nup. alleg.Odofredum dicentem quod.l lombardorum et eorū ratio recessit ab aula.ꝛ alibi etiam dixit Bal.qd de hoc iure nō erat curandum.in. l.si inuito.C.de nup.Et de hac.q.vide per and. de iser.et Jo.de platea.in preludijs feudorum. in.q.ij.in princi.et ibi aliquid per Jac.de alua. et vide plene per eundem Ja.de alua.in.c.j.in prin.in ti.de pace.iu.fir. ¶ Ego autem ita dicerem.in hac.q. qd aut queritur an possint allegare leges lōbardoꝝ tanꝗ iura ciuilia ꝛ dicendū est ꝙ regulariter hodie nō sunt in vsu maxime in istis ptibus lōbardie. ꝛ sic recesserunt ab aula.vt dicit Bal.in.d.aut.dos data.aut q̄rit an possint allegari simpliciter. ꝛ tūc si reperit aliq̄ lex lōbardorū incorpata in volumine. ffoꝝ.vel codicis.vel autēticoꝝ.vel etiam feudoꝝ q̄ sit cōsona iuri cōmuni ꝛ tūc pōt allegari.ꝛ iudex potest ꝑm eas iudicare ꝛ isto casu nō dicet iudicare proprie auctoritate illius legis.sed auctoritate iuris cōis et ita intelligatur. c. forus. de ver. sig.ꝛ.l.vā.mense.ff.de statu ho.ꝛ.l.si pater. ff.de solu.ꝛ id quod dixi.s.in.j.parte in fi. ꝑm no .in. l.j.ff.si cer.pe.Sed si est dissona ꝛ contraria iuri cōi tūc forte videt ꝙ posset etiā allegari sed iudex per eam non debet moueri ad iudicanduꝫ sed videt quod debeat supersederi interim in cā ꝛ rescribi ad superiorē vt ad imperatorē vt hoc decidat.et hec distinctio probari videtur in .c. pastoralis.extra de fide instru.vbi etiam glo.dicit quod si tales leges vel decretales extrauagātes obuiant consuetudini que sit probabilis.et legitie prescripta potius seruat cōsuetudo ꝛ de hac materia vide.xix.di.in summa. et vide in.c. fi.extra de consuetudine.et quod no.in.d.c.pastoralis. Sed certe ego credo in casu nostro quādo dicte leges lombardorum sunt contrarie et dissone iuri cōi ꝙ nullo modo pñt allegari.dato etiā ꝙ sint imperatorū. ¶ Nō ob.d.c.pastoralis.de fide instru.q: ibi loquitur quando dubitat an aliqua decretalis extrauagans sit gñalis sed in casu nostro est certuꝫ ꝙ leges lombardorum nō sunt gñales.quod paret a nomine ipsarum a quo noie licitum est arguendū. vt est tex. cum glossa.et ibi notat in.l.a nullo.C.de ferijs. nam appellat leges lōbardorum. ergo nō sunt aliorum.Et sic patet ꝙ constat etiam de mente imperatorum statuentium qui voluerunt ꝙ nō ligarēt nisi hoies de lōbardia.ꝛ sic non ob.l. leges.C.de legibus.vbi dicit qd leges imperatorum sunt gñales.q: illud verū nisi appareat cōtrariū. Nec obstat ꝙ extrauagās de pace cōstā.ꝛ ad reprimendū ꝛ q̄ sint rebelles seruent ꝛ allegentur tanꝗ leges gñales.q: hoc apparet de volūtate imperatorū.q: dederūt potestatē Bartolo vt glossaret extragantē ad reprimēdum ꝛ qui sint rebelles.ꝛ Odofredo qui glossauit titulum de pace constātie. Et sic per hoc apparet quod noluerūt ꝙ essent generales dato ꝙ aliter non essent incorporate in voluminib' iuris ciuilis.

Opinio auctoris an possint allegare leges.

A noie licitū est arguere.

¶ Nec etiam obstat ꝙ in libro feudorum ꝛ alijs plerūꝙ in textu et glo.allegantur leges lōbardorum.vt dixi supra pro parte prima. q: respōdetur quod ideo allegantur vt ostendantur varietates cōsuetudinum in hac materia.que ꝑm varia iura formabantur. nō autem allegantur pro decisione.vt patet ex eis.Et hoc etiam voluit Ja.de alua.in preludijs feudorum in. iiij. prin.fateor quod si alique leges lombardorum sunt interpretate in iure cōi.vt in libro feudorū in decidendo.vt est in titu. hic finitur lex. quod ille tantū quasi approbare pro generalibus poterunt in iudicijs allegari.et iudex per eas debebit iudicare. ¶ Quintus casus in quo quis debet amittere manum est si.tabellio confecit instrumentum super alienatione feudi illicite facta.et est casus in.c.j.§.callidis.in titu.de prohibi. alie.per Fe.et per illum text. dicit Ludo. roma qd notarius scribēs instrumētum simulatū debet pdere manū.ita dicit ipse Ludo. in suo singulari qd incipit. Pone quod notarius scribit ꝛc. Sunt etiam multi alij casus in q̄bus quis punit in amissione mēbri. de quibus vide hic Guil.de cu.ꝛ plenissime per do.Ja. artizoni de broillo de verona in sua summa feudorum. in prin.et vlti.char.vbi ponit in quibus casibus quis puniat in amissione manus ꝛ in amissione pedis ꝛ oculi ꝛ nariū ꝛ nasi.Et in q̄bus casibus q̄s debeat condi.ꝛ decaluari et comburi.

Notari' scribens instrm̄ sup alienatiōe feudi illicite facta.

¶ Quero scḋo principaliter q: hic dr in text.ꝙ vbi q̄s deberet puniri pena mēbri ꝙ puniri debet hodie pena manus.in qua manu debet puniri an in dextera vel sinistra. In glo. sunt due opiniōes. Prima ꝙ puniri debeat in ea manu in qua minus pōt.arg. l.si de interpretatione. ff.de penis.Scḋa est opinio in cōtrariū scilicet ꝙ puniat in ea in qua plus pōt. argu. l.q̄ritur. Hermofroditū.ff.de statu hoim. cū similibus. Primā opinionē sequit hic Bar. ꝛ Bald. Odofredus vero dicit qd debet puniri in illa manu cū qua delinq̄t per.l.si fugitiui.§.co. vel qd electio rei puniendi.per.l.cum his.§.fi.ff.de cōdi. inde.Ego aūt sequor opinionē primam glosse ꝛ Barto.et Bal.hic per dictā.l.si de interpretatione.ꝛ.l.si preses.in fi.ff.de penis.ꝛ per ea que dixi in.d.l.si fugitiui.§.co.

In qua manu quis debet puniri.

¶ Quero tertio extra glo.quid si delinquēs habet duas manus ꝛ vna est prorsus inutilis vt arida. et videtur per predicta ꝙ inutilis tm̄ abscindi debeat. ¶ Econtra videt ꝙ immo alia debeat abscindi. quia si aliter diceremus:maleficiuꝫ esset sine pena vel quasi.vt.l.ij.§.j.vt infra certū tēpus.qd esse nō debet.vt.l.ita vulneratus.ff.ad.l.aquil. Itē q: inutilis habetur pro nulla.vt.l.quoties. ff.qui satisda.co.Dicit hic Bal.ꝙ si manus est debilis ꝛ omno inutilis.ꝛ tunc sit vera hec opinio secunda. sed si aliquo mō est vtilis tūc sit vera prima sententia per predicta. ¶ Sed do. Pau. de castro hic tenet istam partem vltimam.s.quod debeat manus debilis indistincte abscindi per glo. que est hic.que vult quod illa debet abscindi in qua minus pōt.sed minus q: posse in arida lꝫ nil possit vt.l.illud.§.minus.ff.de tribu. ꝛ sic verificatur ista gloss. preterea.non est parua pena de formitas que resultat ex amputatione manus licet aride.et ita determinat Joann. and. in mercurialibus in regula in penis. Pro hoc alleg.ang.bonum tex.in.l.iij.§.labeo.ff. arborū furtim cesarum .vbi appellatione arboris continetur etiam illa cuius radices desierunt viuere.et sic est desiccata quousꝙ durat super terrā ꝛ incidens illam.perinde punit ex illo titulo sicut si incideret aliam viuentē. ergo videt quod amputata sic manu licet arida sit satisfactum verbis statutis : et ista est benignior secundum do.Pau.de cast.hic Bal.tm̄ hic in fine aliter distinguit:videlicet aut statutum loquitur de manu certa vt puta dextra et tunc illa indistincte debet amputari q: solutioni eius quod debeat ois tollitur obligatio vt insti. quibus mo.tol. ob.in prin.ꝛ q: liberat soluendo rem talē qualis est ꝛ iō lꝫ manus sit inutilis tm̄ mutilatio est magna pena.ꝛ iō sufficit illa amputari ꝛ minimū soluendo liberatur ar.ff.de reg.iur.in.l.obscuris ꝑm Ja.bu. ¶ Si aūt iudex hꝫ arbitrium in amputatione mēbri tūc poterit illa manus amputari q̄ iudici videbit ꝛ ita sequi videt hic Bal.in fine ꝛ istud ego teneo intelligendo tm̄ ꝙ iudex in dubio debeat arbitrari in manu i qua minus pōt p predicta. ¶ Quero quarto quid si

Quid si vna est arida an illa abscinditur.

a Sed Paulus. Adde ꝙ hoc idem tꝫ d. Mari.sozi.in.c. sicut iudei.de in.in.v.col.qui allegat tex.tū ꝫ Bal. in quo dicit se Bal. fūdare vicꝫ. in. c.sicut vgeri.j. q.j.q̄ tex.dicit qd lꝫ manꝰ arida sit sine sāguine tm̄ membrū est.ꝛ ad arg. Bald. rñdet vt p pau.hic ꝛ all.ang.in di.l.iij. dicit tm̄ opi Bal. vno casu posse saluari vꝫ si manus arida eēt talis qd magis expediret nō habere ꝙ habere putacā crosa vel talē q̄ viui terrorem induce

rer adeo qd ad saluandū totū corpus op⁹ esset illā āputare. q: tū nō posset illi⁹ amputa retur elige re cuz nō ce deret sibi ad penā sed ad maximū cō modū marie si cōmisisset delictum ea intentiōe vt illa manus sibi āputare tur: cū qsnō ōbeat ex sua malicia cō modū repor tare. c. itelle xim⁹. de iu. Et adde ad ca q notaui s. l. quicūq col. xj. Quid si delinquēs habeat solū manū an il la dz āputa ri.

delinquēs habet vnam solum manuz rñdit hic Guil. de cu. illa debet amputari ar. ff. de cōtra hen. em. l. si in emtione. §. pe. z licz hec pena sit grauior hoc cōtingit casu immo culpa deliquē tis. id iudex ex arbitrio qd habet per. l. qd ergo. §. pena grauior. ff. de his qui not. infa. pōt dictā penam imponere sm Bal. hic circa fi. Sed hic Bal. in prin. dicit q hec snia vr sibi dura. q: gra uior est pena perdere manū ei qui vnam solam habet. q: per hoc fit oīno inutilis q ei q duas habet. de quo hic loquit ar. ff. de penis. l. si inter pretatio. et. ff. de officio presi. l. illicitas. §. ne te nus ibi lumine vnico et pena non est aggrauā da ex interpretatione. vt. d. l. si de interpretatio ne. Et ita tenet hic Jaco. bu. Bal. Angel. et do. Pau. de cast. Nam lex vel statutū imponens pe nā manus debet restringi ad habentem duas z ita intelligit iste tex. et ideo videtur penam tūc debere in aliud commutari. vt. l. ij. i. vt infra cer tum tempus sicut fit de pecunia in persona p pter paupertatem vt in. l. quicūq. infra eo. qd ego intelligo verum qn haberet nisi vnā manū sine culpa sua secus si vna manus fuisset sibi in cisa propter delictum quia nemo ex suo cōmo dum cōsequi debet per iura vulgaria. Et predi cta procedunt ante sententiam. ¶ Sed quid si snia est lata a qua nō est appellatum z iudicatū fuit vnam manū abscidendā z iste nō habet ni si vnā dicit Bal. hic q credit q illa sit abscinden da. ar. ff. de cōtrahē. em. l. si in emtiōe. §. pe. z ad hoc vt snia habeat effectū. ff. de rebus dubijs. l. quor. z q: iudex lata snia amplius eā reuocare nō potest vt. l. j. C. sententiam rescin. non posse.

Quid si nul lam habeat an i alio mē bro debeat puniri.

¶ Quero quinto qd si nullā manum hz delin quens qua pena puniat stāte statuto q puniat in abscisione manus. dic aut hoc constat ante sniam z tūc in alio mēbro debet cōdēnari z pu niri vt. l. ij. ibi si psona vtilior infra vt intra cer tum tempus. et habetur in. l. quicūq. j. co. aut nō cōstat ante sniam z in sniam z in snia condē natus est in abscisione manus tūc talis snia es set nulla quasi impossibilis. vt. l. fi. ff. que snie si ne appel. rescin. z ideo iterū eēt iudicandum ea snia habita pro nulla. vt. l. iiij. j. de accu. sm Ni co. de matarellis hic in sua lectura. z Bal. et be ne.

Uulneranti aliquē Adde maria. i. c. si cur iudei. de iudeis b idē dicit. s. q iste erit puniēd⁹ per no. i. cō promissari⁹ de iudeis. in vj. veruz qd erit in arbi trio iudicis quā penā si bi iponat qd dicit pbari. xij. q. ij. § li berto. z per glossaz. in. c. null⁹. extra de ser. nō or di. z qd tra dit in. c. de multa. de p be. c. ea nos cit. j. de sen. exō. z p no. p Bar. hic z

¶ Quero sexto qd si statutū dicat q vulne ranti aliquem in platea ascindatur manus. ali quis vulnerauit quēdam in platea pluribus vul neribus codē tēpore an plures sint sibi abscin dende. et videtur quod sic. quia tot sunt delicta quot vulnera licet codem tempore facta et de quolibet meretur penam vt. l. nunq plura. ff. de priuatis delictis. et in. l. quicunq in. ij. re sponso. j. ca. l. In cōtrariū facit iste tex. in verbo vna sola. et q: simul fuerūt facta videt vnū deli ctū p glo. in. l. j. circa fi. infra vnū vi. De hac. q. dic. vt per Bar. in. l. vulgaris. in prin. ff. de furtis. et vide qd no. Bar. in. l. nunq plura. ff. de priuatis delictis. z in. l. sanctio leguz. ff. de penis. ¶ Que ro septimo aliquis est bannitus in amputatio ne manus rōne vnius delicti. postea iterum bā nitur pro alio delicto in amputatione capitis. captus fuit per familiā pretoris vel alio modo qualiter fiat executio. Dic q primo debet absci di man⁹ z postea decapitari si fieret ecōuerso nō pateret nisi penaz mortis quia amputatio ma nus post mortem non esset pena sm Bart. in. l. omnes iudices. C. de delatoribus. lib. x. q dicit quod ita de facto vidit obseruari. et ita tenet. d. Pau. hic de quo vide gloss. no. in. d. l. omnes iu dices. z in. c. j. §. milites. in verbo penaz. in fi. in ti. de pace iura. fir. et est tex. si bene ponderetur in. l. j. in fi. ff. nil nouari appella. pendente. z ibi vide domi. Pau. de castr. et vide Floria. in. l. ne ratius. §. q̄uis. ff. de seruo corrupto. z Ange. in. l. nunq plura. ff. de priuatis delictis.

in. l. ij. C. vt fra certū tē pus cau. ter mi. z dicit q semel cue nit de facto bononie q qdam delin quēs qui ve niebat pu niendus in abscisiōe au rium et rep tus est sine auribus tn fuit furca suspensus quod no.

¶ Quero octauo quia hic probatur quod manus est mē brum. vt dixi supra in. iiij. no. quid sit membruz et quid contineatur appellatione membri [a]. dic quod membrum dicitur a metior meriris: quod est partiri et diuidere vnde membrum di citur. q: corporis pars secundum Hugo. in vbo metior. ita dicit Bart. in. l. ij. ff. de publi. iudi. et Bal. hic. et do. Pau. de cast. hic qui dicit qd stri cte intelligendo membrū sumitur pro illa par te que hz certum officium deputatū: z hoc fuit dictum Ange. de perusio hic qui dicit quod mē bruz est omne id quod in corpore nostro distin ctam hz operationē scdm philosophum. in tit. methaurorum. ad fi. z ideo manus ad palpan dum. pes ad ambulandū. oculus ad videnduz. auris ad audiendum. os ad gustandū sunt mē bra. Et idem no. ipse Ange. in. l. vitem. §. j. ff. ar borum furtim cesarum. et in auten. vt nulli iu dicum. §. quia vero nos. vbi subdit qd ratio est quoniam in istis consistunt quinq principales sensus nri corporis. s. visus auditus gustus odo ratus z tactus. vt no. gl. in. l. qd meo. §. si vendi torem. ff. de acqui. pos. cuz igitur quilibet istorū sensuū sit attributus vni membro corporis qd quid hz illam virturē appellatur mēbrū. Et id q: in oculo cōsistit virtus visiua. in naso virtus odoratiua. in aure virtus auditiua. in lingua virtus gustatiua in manu virtus tactiua. in pe de similiter virtus tactus z palpationis scz am bulādo. merito oīa ista mēbra appellant. vt no. Arist. iiij. methauroz. ad fi. sm Angel. in. d. §. q: vero nos. z de hoc qd sit mēbrū. vide in locis p allegatis z vide etiā Bal. in. c. j. in prin. in tit. de noua forma fidelitatis. z p Bald. Ang. z Jo. de imo. in. l. iij. ff. de public. iudi. z hoc per Bart. et doct. in. l. non sunt liberi. ff. de statu ho. z p Alb. de ro. in suo opere staturoz. in. ij. parte. q. xxviij. z vide plenissime p do. Nellū de sancto Geminia no in suo tractatu bānitoz in. ij. pte. ij. ptis. in. lj. q. z p Ange. de are. in suo tractatu maleficioz in glo. in verbo mēbrū. z vide Bal. in. l. reos. in. ij. co. in fi. cū prin. seq. C. de accu. z in. l. data opa in. xviij. col. ver. z ibi lex facit mētionē. z in ver. in corpore nro multa mēbra habemus. C. qui accu. non pos.

a ¶ Appella tione mem bri quid ve niat z quid sit mēbrum z vnde dica tur.

Fur qua pe na puniat.

¶ Quero nono qua pena puniri debeat fur. z gloss. hic super verbo castigabitur dicit q debet fustibus cedi per istum textum. ni si sit publicus latro qui scilicet consueuit fura ri qui debet furcis suspendi. vt. l. capitalium. §. famosos. ff. de penis. et idem notat glossa. xxiij. iij. si quis fortitudinem. de quo dic vt plenissi me dicam in seq. vbi ponetur que sit pena fu rum et latronum. Et ex hac glossa que est Ja co. quod publicus latro dicitur ille qui consue uit furari et sic etiam si clam si tn pluries Bar. in. d. §. famosos. intelligit istā glo. veram qn cō tra ipm laborat infamia. als nō diceret latro vel famosus. sed Bar. hic dicit q glosse. nostre vbiq dicunt z intelligūt publicum latronem q consueuit furari et ita obseruāt. Tn pprie non bn dicunt. nā ille. §. famosos. loquit de publico latrone: sed fur q consueuit furari est publicus fur non publicus latro. latro est ille qui p vim furatur. vt hic in tex. ita dicit hic Bar. ¶ Tu ve

Quis dicat publicus la tro.

Fur simplex

ro dic quod reperitur fur simplex. Item fur fa mosus. Item latro simplex. Item latro public⁹ et famosus. ¶ Fur simplex est ille qui semel tm et clā vel de nocte maxime in domibus z sine ar mis furatur. vt hic est tex. ver. fures aūt z in cor pore vnde sumit ista aut. scz inaut. vt nulli iudi. §. q: vero. col. ix. z probat in. l. j. ff. de furtis. z in sti. de obli. que ex delicto nascunt. §. furtū aūt a furto. z no. gl. in. l. cū duobus. §. damna. l verbo surrepta. in fi. ff. pro socio.

Famos⁹ fur

¶ Fur famosus dr il le qui cōsueuit furari: puta bis vl ter. vt. l. iij. l fi. s. de epi. audiētia. z p hoc glo. notabilis in aut. de testibus in. §. q: vo multi. col. vij. super verbo sepe [a] que dicit qd sepe dr fieri i. lō qd fit bis aut ter. z no. in. l. quibus. ff. de legib⁹. z per Barto. z doct. in. l. j. C. quō z qn iudex.

a ¶ Qd di cat fieri sepe Adde z vide Alecand. de imo. l. l. sepe ff. de re iudi. z vltra eū ad de q Inno. i c. cum opor teat. in prin. de accu. dicit qd relinquit arbitrio iudi cis. et sequit Archid. ij. q. viij. i summa

¶ Latro simplex dr ille qui palā vt in strata publica vel etiam in syluis furatur. vt no. glo. in. l. j. s. depositi. z in di cta. l. cuz duobus. §. dāna. ff. pro socio. z maxime quando fit per vim z cum armis vt probat hic in tex. Potest etiam dici latro ille qui est diutur nus et clam furatur. vt est tex. coniuncta glo. in sti. ad. l. aquil. §. j. in verbo latronē. Intelligēdo tn q hoc faciat per vim vel cū armis per istum tex. hic in fi idē intelligo qn semel tm. ¶ Latro vero publicus vl famosus est ille qui pluries pa lā in strata publica vel in syluis per vim vel cuz armis furatur. z ista fuit itentio glo. hic que di cit quod publicus latro est ille qui consueuit fu rari dum allegat. l. capitalium. §. famosos. ff. de penis sm do. Pau. de ca. hic q ita intelligit istaz glo. z hoc credo verum. quia glo. semper debet intelligi sm text. quem allegat vt no. Bar. in. l. non solū. §. si liberationis. ff. de li. leg. et no. Jo. an. in. c. cum tu. extra de testibus. et Raph. ful. l. l. patronus. ff. de proba. z do. Signorolus de ho modeis in quodam suo consilio quod incipit. Xpi saluatoris nomine inuocato circa medium et vide quid dicam. j. in materia quando quis commisit plura furta. vel. nec etiam obstat glo. hic in verbo castigabitur.

Publicus la trio.

Glo. dz intel ligi sm text. quē allegat. Qui armat⁹ rapit vel sub trahit. adde Alex. d imo. in osi. cx. col. fi. ver. vr etiā in. iiij. volu.

¶ Unde fur occultus nunq potest potest dici latro etiam si consueuit furari. sed bene potest dici famosus fur. z p hoc vide tex. in. l. j. §. aduersus. ff. de sepulchro viola to ibi more latronum. vbi Ange. qui dicit no. q: per hunc tex. declaratur. §. famosos. qui dicit fa mosum latronem furca figi. quia non intelligi tur famosus latro qui cōsueuit furari clam. sed ille qui armatus rapit vel subtrahit. vnde dicit ibi Ang. quod falsa est opinio dicentium eū qui tria furta fecit esse famosum latronem. et ideo debere suspendi. Et hoc est notandum propter statuta que loquuntur de furibus. z latronibus ¶ Et dicit hic do. Pau. de castr. qd hoc habuit de facto in ciuitate Uincentie. vbi dubitabatur de quodam capto pro robaria. an posset dici pu blicus latro: quia semel tantum derobauit. nā statutum Uincentie grauius punit latronem q furem. et gl. que est hic allegabat p eo quod nō. quia licet in strata publica non tamen reperie batur vnq illuz alia talia commisisse. nisi nunc et statutum loquebatur de famoso latrone. vn de non poterat dici famosus propter hoc solū quod in strata publica. subdit tamen hic in fi. do. Pau. quod nil valuerunt allegationes: quia fuit suspensus.

Pena furū z latronūq sit

¶ Quero decimo et vltimo pro declaratione huius tex. z glos. z materie que sit pena furum z latronum. respondeo quod alia est pena pro furto. alia pro latrocinio. vnde diui dendo hanc questionē in duas partes seu que stiones principales. Prima erit qua pena puni ri debeāt fures. Secūda q pena puniri debeant latrones. Et q: ista materia ē quotidiana z vti lis. ideo hic p modū cuiusdā distinctiōis ztracta tus pleni⁹ videam⁹ iuxta. l. legaui. in pri. ibi. et plenius rogo que ad hec spectāt attingas quo tidiana enim sunt. ff. de li. lega. z. l. j. in prin. ff. de appel. z. l. fi. cū nō solū. in princ. ibi z semp in iu dicijs versant. C. de bo. que lib. z facit glo. in cle. dudum. in verbo huiusmodi. de sepulturis q di cit qd vbi de lana lacte z redditu agitur potius est insistendū z disputandū. ¶ Circa primā igit questionem. videlicet qua pena fures puniant dic primo sm Bart. hic qd quinq sunt iura sup hoc. ¶ Primum ius est antiquum quo impone batur pena extraordinaria pro furto. vt. l. fin. ff. de furtis. nisi esset publicus et famosus fur. vt h in glo. z dicet. j. ¶ Secundum ius est autentico rum. de quo habetur in aut. ista que vult qd fu res fustigentur. ¶ Tertium ius est quedam cō stitutio noua que habetur in ti. de pace tenen da. in. §. si quis quinq solidos. in vsibus feu. que dicit Qui quinq solidos vel remvaloris quin q solidorum subtraxerit suspendatur. ¶ Quar tum ius est ex alia constitutione noua q postea superuenit. vt habetur in tit. de pace iura. fir. in §. furtum. ¶ Quintum z vltimum ius est. q: ho die de hoc statuta sunt in qualibet parte italie et illa obseruant iuxta. l. oēs populi. ff. de iusti. z iure. sm Bar. hic. ¶ Sed per hoc nō habet vera et perfecta doctrina. vnde tu dicas sic plenius distinguendo. Aliquando fures sunt improbi vt sunt simplices fures qui clam z sine armis et si ne effractura furantur. vt dicta. l. j. ff. de furtis. z hic in tex. in ver. fures autem.

Fures iprobi.

¶ Aliqn sunt fu res improbiores vt expillatores hereditatis vt l. j. §. expillatores. ff. de effractro. et expilla. et est text. z ibi hoc not. gloss. fin. in. l. si te. C. de his q no. infa. et habetur per Bald. in. l. de his. in ti. j. de furtis. ij. em dicunt etiam fures. vt est text. in l. si cum exceptione. §. qui vim intulit. ff. quod me. causa. improbiores etiam fures dicuntur il li qui cum fractura furantur per. d. §. expillato res. sm do. Pau. de ca. hic z isti vocant etiā effra ctores. vt pbatur in. d. l. j. §. itē effractores. ff. de effractoribus et expil.

Fures im probiores.

¶ Aliquando sunt fures improbissimi vt sunt raptores in. l. raptores. s. de epi. et cle. et insti. vi bo. rap. in princi. et not. bar. in. d. §. expillatores. z no. gloss. fi. in fi. et ibi Bar. in. l. si te. s. de his qui no. infa. sed tu aduer te quod isti fures improbiores a iurisconsultis appellant. vt est tex. in. l. si cū exceptiōe. §. q vim intulit ibi q̄uis qui vi rapit fur improbior esse videatur vt iuliano placet. ff. quod me. cau. z in l. j. §. eum qui. ff. vi bo. rap. vbi dicitur euz qui vi rapit furem esse improbiorem ab Imperatore autem fures improbi tantū vocantur. vt est tex. insti. vi bo. rap. in princip. ibi ideoq recte dictū est eum improbum furem esse. ¶ Dicuntur etiā improbissimi fures illi qui in strata publica fu rantur sine tamen interfectione et isti vocantur crassatores. vt. l. capitalium. in. §. crassatores. ff. de penis. ¶ Item quidam dicuntur plusq improbissimi fures quando in strata publica et cum interfectione furantur z isti notantur pu blici latrones vt. l. capitalium. §. famosos. ff. de penis. et de istis duobus vltimis ponit hic. do. Paulus de ca. de quibus dicemus. j. in se quenti. q. precalle. videlicet de pena latronum dic vt ibi dicā. ¶ Primo casu principali quādo

Fur plusq iprobissim⁹.

furcs sunt iprobi τ sic fures simplices subdistī n
gue aut est fur domesticus aut nō domesticus si
est domesticus aut furtū qđ cōmittit est leue vel
paruū τ tūc nō pōt de tali furto accusari nec p
iudicē pōt puniri sed domi sic vt est casus i.l. re
spiciēdū.§.furta domestica τ ibi gl.in vbo leuio
ra τ in vbo publice.ff. de penis. Aut furtum est
graue [a] vel magnū.tūc pōt puniri ciuiliter τ cri
minaliter vt no.gloss.in.d.§.furta domestica in
verbo publice τ ibi probatur in verbo leuiora a
cōtrario sensu τ ibi habet p doct. ❡ Quis autē
dicat domestic⁹ ponit ibi p tex.videlʒ seru⁹ liber
tus τ mercenarius q̄ stat cū aliquo vt ibi vl' mer
cenarij apud quos degūt qui tex.mihi pbat qđ
nō sit idem in mercenario q̄ nō stat cū suo ma
gistro.sed stat de per se in domo licet laboret ad
mercedē cū ipo qđ est no.qđ mercenarius fit do
mesticus tenet Archi.τ Jo.an.in nouella. in. c.
filij.de hereticis lib.vj.Et est text. de istis in.l.si
libertus.ff.de furtis τ in.l.pridē.C.de questioni
bus. ❡ Item filius dicitur domesticus patri et
econuerso pater filio vt est tex.insti.de testamē
tis.§.sed si filiusfa.in fi.ibi domesticum testimo
nium.Item coloni τ ascripticij τ similes dicun
tur domestici vt.l.presenti.§.sane et ibi gloss.et
doct.C.de his quid a ecclesias cōfugiunt.τ not.
gloss.in.d.§.sed si filiusfa. ❡ Item vxor marito
et econuerso.ar.l.quicūq.et ibi hoc not. gloss.
andreas de barulo.τ bar.C.de re iud.li.xij.τ. ff.
de edi.edicto.l. ediles in. §.familie τ. ff. de reli
giosis.l.familiaris.τ.l.j.§.si vir.ff.ad sillecianū
et ita tenet glo.in.d.l.presenti.§.sane τ in dicto
§.sed si filiusfa.insti.de testamentis. τ glos.in.c.
§.etiam.§.de testibus τ ibi per Cy.τ omnes do
cto.et est gloss.iij.q.v.c.j. ❡ Item cliens vt. l.si
libertus.ff.de furtis. ❡ Item seruientes fami
liares siue capiferi vt dicta.l.presenti.§.sunt.C.
de his qui ad ecclesias confugiunt.et not.gloss.
in dicto.§. sed si filiusfa. ❡ Item domestici ap
pellantur qui potest imperari ratione patrie vl'
dominice potestatis vt dicta.l.presenti ita dicit
gloss.τ ibi per doctores in.ca.in literis extra de
testibus. ❡ Item om̄es qui sunt de familia ali
cuius siue sint liberi siue serui dicuntur dome
stici vt.l.ediles.§.familie.ff.de edi.edi.sed tu gl.
iij.q.v.c.j.largo tamen modo dicuntur familia
res omnes qui cohabitant cum aliquo vt extra
de testibus.ca. in literis.τ de officio deleg. insi
nuante sm gloss.in.d.ca.j.et qui dicantur dome
stici vide et maxime Bald.Angel.in dicta.l.rem
et docto.in omnibus locis preallegatis et vide
gloss.et docto.in. ca. in literis.extra de testibus
et gloss.ordina.iij.q.v.c.j.et per Archi.in. ca.qui
cunq de sen.excom.lib.vj.τ per Angel in.l. pri
dē.C.de questionibus.τ Fran.zab.in cle.j. de ex
cessibus prelatorum.et in cle.j. de priuilegijs. et
text.gloss.et Bald.ca.j.in.ca.quidam vas.iur.de
bi.fideli.τ vide.l.j.C.de emendatio. propinquo
rum. ❡ Quid autem dicatur furtum leue vel
paruum vel graue siue magnum dic vt dicam
infra versi. quando autem dicetur furtum ma
gnum. Si vero ille qui committit furtum non
est domesticus τ tunc aut furtum committitur
palam et per vim. et hoc dic vt infra dicam de
latrone.quia iste est proprie latro et non fur. vt
dixi.§. ❡ Aut furtum committitur clam et non
per vim puta in domibus. et sic est simplex fur.
vt supra dixi et tunc subdistinguitur.aut agitur
ciuiliter aut criminaliter quod fieri pōt vt. l.si.
ff.de furtis.τ.l.vnica.C.qn̄ ciuilis actio preiud.

a. ❡ Est graue.Adde eūdē Cepol. in cōsi.xxvj. colū.iij. ver. circa scđʒ in fi. qđ consi. hr etiā i primo volu.cōsilioꝝ Alexā. csi. cxxv. et ibi qs dicat domesticus

Pro furto agitur ciuiliter τ criminaliter.

criminali.τ not. Gofredus in summa de furtis
ver.τ est sciendū qđ tribus modis facit.l.fi.ff.de
priuatis delictis. Si agitur ciuiliter τ tunc aut
agitur de iure ciuili.τ sic cōmuni aut de iure di
uino aut de iure consuetudinario siue munici
pali. ❡ Si agitur de iure ciuili cōi ciuiliter iter
subdistinguitur. q: aut fur nō est manifest⁹ aut
est manifestus. Si est non manifestus punitur
in duplum.Si manifestus in quadruplū. vt est
text. insti.de actio.§.in duplum τ.§.quadrupli
τ insti.de oblig.que ex delicto.§.furtoꝝ.τ. §.pe.
et.l.de his. C.de furtis τ habet in.l.ij.ff.eod.ti.
cum si.τ notat Gofredus in summa de furtis.§.
pena furti. ❡ Qn̄ vero dicat furtū manifestum
vide tex.in.l.iij.que incipit fur est cū duabus le
gibus sequētibus τ ibi Bar.τ docto.ff.de furtis
et insti.de obliga.que ex delicto nascūtur.§.ma
nifestus τ no.in.d.§.in duplū.τ in.d.§. quadru
pli. τ vide per Bar.τ doc.in.l.falsus in princ. in
titu.j.τ Gofredū in summa de furtis.§. furtoꝝ
due sunt species. ❡ Si agit de iure diuino et sic
in foro penitentiali.τ tunc dic qđ talis pena du
pli vel quadrupli nō debetur. [b] sed solum quan
do agitur in foro ciuili contentioso vt no. Bal.
singulariter in.l.quibus diebus.§.dn̄s seruo in
fin.ff.de condi.et demon.qui dicit quod de hoc
est vnica gloss.in iure in.c.fraternitatis.xij.q.ij.
et idem not.ipse Bal.in.l. post decisionē in fine
j.titu.j.de furtis allegat dictū.c.fraternitatis.τ
vj.q.j.c.imitare petrū. ❡ Sed in contrariū vide
tur esse glo.ij.xiiij.q.j.qđ deberet in verbo vltra
Prima opinio verior est τ adde hic que habent
in.c.vigilanti.τ in.c.fi.extra de prescrip.τ in.ca.
nouit.extra de iudicijs. ❡ Si agitur de iure mu
nicipali siue consuetudinario dic qđ hodie ista
pena dupli vel quadrupli pro furto nō habet lo
cū cum hodie de cōsuetudine vel ex forma statu
torum habeat locum pena corporalis tm̄ et sic
videt qđ pena illa pecuniaria dupli vel quadru
pli sic per cōsuetudinē vel statutū sinmata ar
gu.text.notabilis in.l.fin.ff.ad.l.fauiam de pla
giarijs.τ ar.l.j.§.fi. ff.de ventre inspiciendo.τ.l.
viros.C.de diuersis offi.lib.xij. licet quidam di
cant quod non habet locum vtraq pecuniaria
τ corporalis.l.iij.§.diuus de sepulcro viola.pro
hoc facit. C. de his qui ante dominos ma. Et
idem videtur posse dici in actione vi bonoꝝ ra
ptorum τ similium in quibus a lege imponitur
pena pecuniaria: et a statuto imponitur pe
na corporalis. Sed contra predicta facit gloss.
in.l.j.quando ciuilis actio preiudicat crimina
li.que vult quod licet ego agam ad penaʒ dupli
vel quadrupli. tamen possum etiam agere cri
minaliter vt puniatur extra ordinē. ❡ Sed q̄ce
quid sit de iure ciuili vel de foro penitentie de
consuetudine dicta pena dupli vel quadrupli p
furto non exigitur maxime in ciuitate nostra
verone.in qua nullum est statutum de hoc: sed
est statutum quod committitur arbitrio.d. po
testatis ex totius curie vel maioris partis inspe
cta qualitate facti et conditione personarum
vt dixi.§.in.l.si fugitiui in.v.q. Alibi tamen per
totam italiam communiter sunt statuta super
hoc prouidentia vt no.hic Bart. in fi.τ docto. τ
§.dixi.Audio quod Rome etiam hodie exigitur
pena dupli et quadrupli pro furto. ❡ Si vero
agitur criminaliter ad penam furti et dubita
tur que pena veniat imponenda et dic quod
quinq sunt iura circa hoc disponentia. vt dixi
supra sm Bartolum hic. ❡ Et primū ius anti

Furtū manifestum.

b. ❡ Nō debetur adde imol. i.d.§. dn̄s τ i.l.stipulatio ista §.a bona.ff. d verb.obliga. τ feli.i.c. j.colū.ix. de cōsti.in vsi. terti⁹ casus. cum duob⁹ colū.seq.vbi late qn̄ in foro cōsciētie pena legalis pene possit τ ad gl.in di. c.fraternitatis ponit q̄s q fal.τ vide etiā aliqđ p Jas.in.§.sed iste col.xxiij. versi.τ an in foro ꝯsciētie insti.de actū.

Pena criminalis p iure to.

quum est quod p furto l criminaliter imponit
pena extra ordinaria vt.l.l.fi.ff.de furtis.τ.l. fi.
ff.de priua.delictis τ no.glo. fi.in.l. subtracto.j.
de furtis.τ habet i.l.j.§.expillatores.ff. d effrac.
τ expillatoribus.Et q̄ pena possit per iudicē im
poni qn̄ a lege imponitur pena extraordina
ria.i.arbitraria dic vt plenissime dixi in.l.si fu
gitiui.maxime in.q.§.co.hodieq vo omissis alijs
iuribus de quibus.§.dic distinguendo aut fur
cōmisit vnū furtū tm̄ aut plura si vnū tm̄ furtū
cōmisit τ tūc subdistingue aut illud furtum est
paruū aut est magnū aut est enorme aut atrox.
❡ Si est paruū debet fur tm̄ fustigari non au
tē debet mori vel pati aliquā abscisionē mēbri.
vt est tex.in ista aut.nostra. τ in corpore vn̄ su
mit in aut.vt nulli iudicum.§. pe.col .ix.et est
glo. singu.in.l.capitalium.§.famosos.ff.de pe
nis in verbo crassati que dicit q si semel q̄s fu
ratur veniam meretur a furca. Et idem not.
Odofre.et Guid.de suzaria in suo tractatu de
maleficijs in rubrica que pena imponitur furi
bus et idem not.Bal.in.l.quid ergo.in prin.ff.
de his qui not. infa. et no.An.in.l. quod si no
lit.§.q: assidua.ff.de edi.edic.τ not.glo. in ti.de
pace iur.in.§.iniuria in verbo furtū et ibi per
doc.et facit glo.xcij.di.c.fin.si quis presbyter in
gloss.fi.que dicit quod propter primam offen
sam quis non est puniendus allegat. lxxiiij. di.
honoratus. ❡ Et dicit vnū furtuʒ [a] qđ de vno
loco vno contextu siue vno tempore sit anteq̄
habeat actum pro perfecto vel absoluto et si
plures res simul furto subtraherentur dicetur
vnum furtum vt dicit Bart.per illum tex. in.l.
eum qui.§.idem respondit.ff.de furtis. τ Ang.
de arctio in suo tractatu maleficiorum in glo.
in verbo.et vestem celestrem abstulit ad fin.iij.
colum.ver.hinc sumta materia τ insti.de actio.
§.ex maleficijs. in.iij.colū.τ idem vult Bal. hic
in versi.vlterius quero nunquid plura furta q̄
etiam dicit quod si quis vnam rem contracta
uit in diuersis materijs vnum furtum est. Naʒ
licet in quolibet territorio deprehensus possit
puniri ex quo ibi contractauit vt no. Bart. in.
l.si dominum.ff.de furtis .et in.l.si abducta.j.
de furtis. τ ibi per docto.et Bart.in.l.siue ma
nifestus.§.iam diu.ff.de condi. furtiua. et An
to.de but.in.c.j.extra de raptoribus. que tamē
opinio an sit vera dic vt per doct.in.d. iuribus
et plene per Ange.de arctio.in suo tractatu ma
leficiorum in gloss.in verbo vestem celestrinam
abstulit.Tamen proprie nō sunt plura furta: sʒ
vnum et idem sepius repetitum et adde hic q̄
dicentur infra versi.si autem cōmisit plura fur
ta.Item dicit Bal.hic plus quod si quis confi
tet se fecisse plura furta diuersis tpibus nō est
standum sue confessioni.q: est gn̄alis τ incerta
cum non constet de rebus subtractis arg.ff. ad
silleianum .l.j.§ .item illud.et idem tenet hic
d.Pau.de ca.qui dicit quod huic confessioni in
certe nō est standum cum agitur de pena mor
tis vel corporali cum non sit dominus mēbro
rum suorum.vt.l.lib.homo.ff.ad.l.aquil.τ pos
sit ita confiteri volens mori iuxta.l.non tātum
ff.de appel.et dicto.§.item illud quod est nota.
secundum domi.Paulum de castro hic qui di
cit quod istum casum vidisset de facto in ciui
tate Bononie in quodam capto qui confiteba
tur plura homicidia fecisset et non cōstabat de
personis interfectis vnde allegabat ad eius de
fensionem dictum Bal.hic:sc q deberet aliter

a ❡ Qđ furtum dicatur vnū adde et vide Bal. in cōsil. cclvij. icipi. ad audientiā in.v volumine.

Reb⁹ subtractis. hoc qđ hic dicit seruatur apud germanos q̄ diligēter inquirūt de rebus subtractis a fure vt sciāt si fur veritatē ꝯfess⁹ sit vel nō. Nā sepe timore tormētoꝝ

cōstare per illum.§.item illud et quod fuit sibi
allegatum:quia non fuit decapitatus sed fuit
sibi amputata manus licet potestas propter
multa mala que de ipo audiuerat haberet ma
gnam voluntatem ipsum suspendendi sm do.
Pau.hic.τ idem tenet Ange.de arc.in suo tra
ctatu maleficiorum in gloss.in verbo et vestem
celestrem abstulit.in.vij.col.versi.quid si cōfite
tur se plura furta sequendo dictum Baldi hic.
et subdit quod tu iudex sis bene cautus ne dā
nes animam τ corpus tuum.quando fur confi
tetur coram te maria τ montes τ plura furta
commisisse.q velis dicta furta alibi τ hic vt di
xi commissa qualificare in destinando nuntiuʒ
ad habendum informationem pro veritate.et
in reperiendo furta ita quod appareat que di
straxerit τ que pignorauerit τ que penes se vel
alium habeat al's sepe innocentem cōdemna
res.qui metu tormentorum multa non vera
confitetur vt.l.j.§.questioni.ff.de questio. con
tra.l.absentem.ff.de penis. qđ no. in practica.
vt si es aduocatus scias adiuuare confitenteʒ
delicta in genere τ obstare qn̄ non constat de
maleficio τ si es iudex scias defendere pcessum
τ inquisitionem tuam verificādo maleficia ne
delicta remaneāt impunita.iuxta.l. ita vulne
ratus cū si.ff.ad.l.aquil. ❡ Item si quis confi
tetur se fecisse plura furta codeʒ loco diuersis
tn̄ tēporibus dicit hic Bal.q ista verba sunt ob
scura.q: possunt intelligi diuersis tēporibus cō
tinuatis.et sic nō reputantur plura. vt not. ff.
de actio.τ obli.l.τ nunq actiones τ p cōfitēte
interpretantur in mitiorē partem vt.ff.de iudi
cijs.l.si quis intentione ambigua.τ extra de ac
cu.c.cum dilecti nisi dicatur cum tēporibus in
teruallo τ hec verba faciūt iudices apponi in
cōfessione.τidē sequitur do. Ange.de arc.in.d.
tractatu maleficiorū sup antedicta glo. in.viij.
colū.versi.et eodem modo si quis confitetur.
❡ Sed dubitari pōt de casu qui fuit de facto
vo ne quidaʒ vna nocte iuit cū vno sacco ad do
mū vnius.τ ibi surripuit quinq quartas milij
deinde iuit ad domum alterius τ ibi surripuit
alias quinq quartas milij quas posuit in eo
dem sacco.Deinde eadē nocte continuando in
trauit domū alterius τ ibi surripuit alias sex
quartas milij et eas posuit in eodē sacco. τ cuʒ
illis sexdecim quartis milij iuit domū. an hec
dicant vnum furtū an plura vr̄ q sint plura ex
diuersitate locorum:τ tpis τ factoꝝ.q: plura
sunt facta.ar.l.j.ibi nec diuersitate factoꝝ. C.
si vnus ex pluribus appellauit. ❡ In cōtrariū
videtur q sit vnū tm̄ furtum vel saltem lʒ de fa
cto videantur plura vnū tamen debeat reputa
ri:ppter ꝯtinuationē.ar.glo.τ qđ ibi no.in.d.l.
τ nunq actiones.ff.de actio.τ obli. et pro hoc
glo.no.in.l.j.C.vnde vi.in glo.magna in fi.que
dicit q qn̄ incōtinenti infertur violentia quasi
vnū factū reputat q non sic est si ex interuallo
ad idē facit qđ no.Ange.in.l. nunq plura. ff.de
priuatis delictis.et est bonus tex. ad hoc in.l.
vna est via.in princi.ff.de serui.rust.pre.Et pro
hoc etiā optime facit qđ dixi.§.sm Bal. et ita
fuit iudicatum hic verone me tūc existente de
curia.s.q non reputarent tria furta q̄tum ad
hoc vt deberet suspēdi sʒ q solū deberet fustiga
ri τ sibi vna auricula τ fuit vn⁹ rusticus de villa
franca.Et maxime q: quis debet suspendi pro
pter tria furta.vt no.hic per doc.et dicam in
fra principaliter.quia dicitur tunc habere con

plerique fatētur cōtra se vera que nō sunt vt.l.j.§. questioni.ff. de questio.

Nota aduocate.

Fur q̄ in vna nocte τ in vno loco sʒ trib⁹ personis res surripuit an pro vno furto an p tribus puniat.

Fur qui rem quā furat diuersis vicib' asportauit an pro pluribus furtis puniatur.

fuctudinē furādi ar.l.iij.in fi.ff.de epali audiē-
tia.ꝛ no.in.l.capitaliū.§.crassatores.ꝛ.§.famo
sos.ff.de penis ꝛ hic.sed in casu predicto nō po
test hoc dici.ex quo actus illi furandi fuerūt ea
dē nocte ꝛ continuate facti.¶Et ex his pōt de
cidi alia.q.similis si vnus volens furari frumē
tū vicini sui iuit cum vno sacco ꝛ ipsum imple-
uit de dicto frumēto vicini ꝛ portauit domum
suā:ꝛ qꝛ nō poterat simul portare totū bis re-
diit cū dicto sacco.ꝛ sic successiue portauit tres
vel quatuor saccos de dicto frumēto ad domū
suā ipm surripiēdo ꝙ iste talis surripiēs dicat
vnū tm̄ furtū cōmisisse ꝛ nō plura qn̄ cōtinuā
do hec fecit ꝙtum ad hoc vt nō debeat de iure
suspēdi per pdicta.Cogita tn̄ sup hoc.qꝛ satis
dubitabile est.Et idē dicere poteris in multis
casib' similib'.Sꝫ ad pdicta vide qd̄ i simili no.
Bar.in.l.libellorū.§.sꝫ si alio.ff.de ac.vbi ponit
qn̄ dicat vna accusatio vel plures.ꝛ vide Bar.ꝛ
doc.in.l.j.in fi.ff.de testamentis vbi ponit qn̄
dicat vnū testamētū vel plura ꝛ vide Bal.in.l.
ordinarij.C.de rei ven.qui ponit qn̄ dicat vna
actio vel vnus libellus vel plures.et vide oīno
circa ista Ang.de are.in suo tractatu maleficio
rū.in glo.in ver.nec nō ad querelā tytij infra
scripti in.xxiij.col.ver.qd si ex forma statuti li-
ceat a qualibet accusatione discedere.et vide
Lud.de roma.in.l.scire debemus.ff.de verb.
obli.Et vide oīno ꝛ nō omittas Ange.de peru
sio in.l.j.C.si reus vel accusator mortuus fue-
rit.que bene no.qꝛ sunt magni pōderis et effe-
ctus cum tractatur de morte ꝛ vita hoīs.¶Si
vero furtū qd̄ quis cōmisit est magnū.tūc si est
ita magnū ꝙ equiualeat tribus paruis.debet
suspendi pinde ac si tria furta cōmisisset quia
sepe vnū magnū equiualet tribus paruis.ar.ff
de excu.tut.l.si quis.tu dic ꝙ vult allegare.l.si
is qui tres.et qꝛ propter enormitatē delicti p-
missum est leges trāsgredi.vt no.Inno.in.c.ex
tra de cōsti.fm Bal.q̄ hoc not.hic singulariter
in.j.col.ad fi.versi.iij.not.de pena fur.Et idem
tenet Ange.de perusio.in.l.qd̄ si nolit.ꝛ ibi etiā
hoc dixi in.ij.no.ꝛ idem tenet do.meus do.
Ange.de are.in suo tractatu maleficiorū in ver-
bo et vestem celestrē abstulit.ad fi.iij.colū.vbi
dicit hoc esse nota.qꝛ ita semel practicauit pu-
sij.dum ibi assideret.Et idem tenet ipse Ange.
de are.insti.de actio.in.§.ex maleficijs.in.ij.co.
ver.Et qd̄ dixi p prio furto.Et idē tenet Lud.
pontanus de roma in suo singulari in ordine
meo di.cccxvij.quod incipit dixit Bald.in aut.
sed nouo iure.ꝛ allegat.d.l.si is qui tres.in ver.
ceterum.ff.de excu.tuto.vbi tex.dicit ꝙ vna tu
tela magna ita prestat immunitatem a tutela
secunda.et sic excusat quem ab onere secunde
tutele sicut tres tutele excusant ab onere quar
te qui text.est valde singularis secundum pre-
dictum Lud.qui subdit inducēdo illū tex.sic cō
trariorū cadē est disciplina sed vna immensa tu
tela in fauoribus tm̄ operatur ꝙtum triplica-
ta tutela vt ibi est tex.singularis.ergo sequitur
quod in penis vnum furtum ita magnū equi-
ualet tribus et tm̄ operatur ꝙtum tria.ꝛ ita de
clarat dictū Bal.hic.qui dicit ꝙ Bal.debuisset
hoc dicere ꝛ ita declarare.¶Sed dicit hic do.
Pau.de cast.ꝙ alij doc.tenent hic cōtra.qꝛ plus
aggrauatur delictum ex frequētia ꝙ ex magni
tudine rei subtracte.et hanc partem tenet Ra
phael et cum eo transit do.Pau.de.ego autē te
neo ꝛ sequor istam vltimam opinionē p ra.s.

Pro furto magno qs suspendit.

Ego autem

quod pro vnico furto etiam magno non debeat
mori et sic nec suspēdi.¶Et hoc pbo sic.nam
hoc nō reperitur iure cautum.facit ad hoc.l.p
uaricationis.§.fi.ibi qꝛ neqꝫ lege aliqua de hac
re cautum est.ff.de preua.et.xxxj.q.vlti.c.fin.in
prin.ꝛ glo.in verbo legitimas.in aut.de resti.et
ca que parit in.§.fi.in fi.glo.colla.iiij.ꝛ.xxiij.di.
preterea ibi nūꝙ nisi nos fallit opi.legimus.
et.xxx.q.iiij.quod autem ibi nulla auctoritate
reperitur phibitum.ꝛ tex.xxxiij.q.iiij.nō inue-
nit exemplū cū si.immo potius reperit cōtra-
riū.s.ꝙ p furto simplici quis nō debeat mori.
vt est tex.hic ꝛ in corpore vnde sumit ista aut.vt
nulli iudi.§.pe.si vero q̄ text.loquunt indistin-
cte qd̄ pro furto simplici quis non debet mori.
ergo indistincte debent intelligi tam pro pua
ꝙ pro magna.l.j.§.generaliter.ff.de legatis p-
stādis.ꝛ vbi lex nō distinguit:nec nos distingue
re debemus.l.de pci.ff.de publiciana.cum si.
Item hoc probatur pro furto atroci seu enor-
mi quis non debet mori.vt est casus in.l.j.§.ex-
pillatores item effractores.ff.de effractori.ꝛ ex
pil.vbi dicitur quod qui furantur effracto pa-
riete prout admissum crimē suggerit puniri de
bent dūmodo ne quis in plebeio operis publi
ci penam in honestiori relegationis penam ex-
cedat vnde ibi vult quodcūꝙ sit furtum etiam
effracto pariete cōmissum ꝙ non possit fur ad
mortē condēnari.¶Itē tale furtū dicit atrox
vt dixi ꝛ etiam statim dicetur sed furtū magnū
dicit atrox vt est glo.not.in.l.ad ca.in vlti.char
ta.ff.de reg.iur.ergo sicut pro atroci non impo
nit pena mortis ita nec pro magno.¶Itē pro
hoc est casus in.l.sacrilegij capite.in prin.ff.ad
l.iul.peculatus.et probatur in.l.peculatus pe-
na coniuncta.l.j.ꝛ.l.iul.peculatus eo.ti.¶Itē
hoc etiam probatur in.l.saccularij in prin.ff.de
extra ordi.crimi.vbi dicitur ꝙ saccularij qui ve
titas in sacculo artes exercentes partim subdu
cunt partim subtrahūt.Item qui degerarij ap
pellant hoc est hi qui in aliena cenacula se diri-
gunt furandi aīo plusꝙ fures puniendi sunt
idcirco ad tempus in opus publicū dant aut
fustibus castigant ꝛ dimittunt aut ad tempus
relegantur ecce ergo ꝙ isti plus cōtra factores
puniunt:ꝛ tn̄ nō cōdēnant ad mortē vel mem-
bri abscisionē.¶Itē pro hoc est glo.ordi.in.l.
capitalium.§.famosos.ff.de penis.q̄ dicit sim-
plr ꝛ indistincte ꝙ qui semel furatur veniā me
ret a furca nec ibi distinguit an furtum sit ma-
gnū vel paruū.ergo vltra ad hoc adducit id qd̄
habet in.l.interpretationē.ꝛ.l.si preses.et in.l.
hodie.ff.de penis.vbi dꝛ ꝙ in dubio pene sunt
molliende non exasperāde.¶Nec obstāt rōnes
ff.in corrariū allegate fm Bal.hic.nā dū dixit ꝙ
magnū equiparatur tribus paruis p.l.si is qui
tres.ff.de excu.tut.Rn̄detur qꝛ vt infra dicam
etiā de iure p tribus furtis quis nō debet mo-
ri.ergo.¶Preterea posito ꝙ deberet qs mori
pro tribus furtis non tn̄ sequit.ergo idem pro
vno magno.Ratio est quia qn̄ quis committit
tria furta habet animū ꝛ cōsuetudinē furādi.
vt est tex.ꝛ ibi glo.q̄ allegat cōcordātes in.l.iij.
in fin.ff.de epali audi.ꝛ ista consuetudo magis
aggrauat delictum ꝙ si semel fieret et esset ma
gnum pro hoc optime facit qd̄ no.Cy.in.l.cer-
tis annis in vj.q.ff.de pactis.ꝛ in.l.si pro te.in
prin.ꝛ ibi Bal.ff.de dotis pmis.¶Nec ob.text.
in.d.l.si is q̄ tres.§.ceterum.ff.de excu.tut.vbi
dꝛ qd̄ excusat vna tutela magna sicut tres par-

Adde ꝙ istā opi.tꝫ Iasō may.in.l.j.co.ij.in pnc.ff.de pcibus impa.offe.ꝛ hanc dicit esse i practica sequēdā.

ue:qꝛ ibi hoc ideo est.qꝛ onus triū tutelarū excu
sat pter difficultatē rōnū cōficiendarū ꝛ reddē-
darū.vt dicit tex.i.d.l.si is q̄ tres.§.j.in fi.que rō
militat qn̄ est vna tutela magna diffusa ꝛ nego-
tiosa.qꝛ subest cadē difficultas vt ibi dꝛ:sed i fur
to cōsiderat alia rō nā vbi vnū furtum etiā ma
gnū ꝯsiderat solū delictū sed vbi sunt plura fur
ta etiā parua cōsiderant duo delictū furti ꝛ ani
mus ꝛ cōsuetudo furandi q̄ aggrauat magis de
lictū ꝙ ipsius delicti magnitudo vt dixi pbatur
in.c.accusat'.de hereticis.li.vj.facit qd̄ no.in.d.
l.iij.§.fi.ff.de epi.audi.¶Nec etiā obstat secun-
do rō Bal.dū dꝛ qd̄ pter enormitatē criminis
licitū est leges transgredi.qꝛ istud debet intelli-
gi in hoc casu dūmodo nō excedat penam ope-
ris publici ꝛ relegationis:qꝛ p furto etiā atroci
qdcūꝙ sit nō debet extēdi vltra dictā penā.vt ē
casus i.l.j.§.fi.de effracto.ꝛ expila.¶Preterea
dicit Lud.pontanus i.d.singulari qd̄ incipit di
xit Bal.in aut.sed nouo iure qd̄ istud dictū qd̄ li
citum sit iudici leges transgredi pter enormi-
tatem criminis qd̄ nō est verū qꝛ nisi iudex ha-
beat licentiā a principe nō potest augere penā
pter immanitatem criminis vel nisi iudex ha
beat licentiā a magnificis dn̄is huius ciuitatis
qui sunt vicarij imperatoris.de hoc allegat tex.
singu.fm vnā lecturā glosse cōiter approbatum
in.l.antepe.que incipit diuus.ff.de fal.qui tex.
cum glo.super ver.pati posse.in fi.vult qd̄ iudex
nō potest punire plus ꝙ sit pena ordinaria etiā
vt alij teneantur.ꝛ sic vbi est aliqua immanitas
criminis Et istud credo verius de iure quicq̄d
dixerit hic Bal.et alij.ff.allegati.Sed vbi in lo-
co esset statutum qd̄ iudex habeat arbitriū pu-
niendi in hoc casu sicut est hic Verone vt.ff.di-
xi forte posset imponi pena mortis.argu.glo.
singularis.insti.de iniurijs.§.in sūma.in verb.
ordinaria.ꝛ gl.in.l.si saccularij capite.in prin.in
ver.considerandū.ff.ad.l.iul.peculatus.sed ta-
men ea que dixi in.l.si fugitiui.in.v.q ff.eo.ꝛ p
hac facit glo.iij.in.d.l.diuus.vbi plus ꝙ sit pe-
na ordinaria a contrario sensu.ff.de falsis.que
omnia nota qꝛ non ita reperies alibi istum pas
sum plene decisum.¶Quando autem dicatur
furtum magnum vel paruum.dic qd̄ dicitur cō
siderata qualitate furantis et qualitate illius
cui est factum furtum si est diues vel pauper.ar
gu.l.sed et si susceperit.et quod ibi notatur per
glossaꝫ et doct.ff.de indicijs.et quod notat Bar.
in.l.respiciendū.§.furta domestica.ff.de penis
¶Sed quid si ille cui est factuꝫ furtum vel ipse
fur est filiusfamilias.ꝛ sic in bonis paruꝫ aut ni
hil habet:sed pater eius est diues.an ipse reputa
bitur an pauper.vt intelligi possit an furtum si
bi vel per eum factum sit magnū vel paruū cre-
do qd̄ reputet ꝛ censeri debeat diues ispecta cō-
ditione patris.per ea que notat Albe.de rosa.
in suo ope statutorū in prima parte.q.lxxiiij.vbi
dicit qd̄ si statuto cauet qd̄ nullus possit eligi ad
aliqd̄ officiū nisi habeat in bonis libras trecen
tas.ꝛ quidā filiusfamilias cuius pater habebat
in bonis vltra trecentas li.electus ad vnū offi-
ciū habebat vnū substitutū qui eum ab officio
excludere nitebatur dicens qd̄ nō habebat i bo
nis trecenta fm formā statuti cōtra quē obijcie
batur qd̄ pater habebat in bonis plus ꝙ trecē-
ta.querebat an officium deberet admitti.ꝛ alle
gat p ꝛ contra.ꝛ tandē concludit pro filio.alle-
gat inter alia.l.in suis.ff.de libe.ꝛ po.ꝛ ibi hoc
etiā no.Albe.de rosate.et.l.ij.§.filium.ff.pro he

Furtū magnū vel paruū qd̄ dicat

Filiusfamilias iudicat diues vl' pauper p̄ris cōditiōe inspecta.

rede:ꝛ qꝛ psona patris ꝛ filij eadē reputat.l.fin.
C.d impu.ꝛ alijs substi.ꝛ dicit Albe.i.d.q.lxxiiij.
qd̄ ita fuit cōsultū.s.qd̄ admitteret filius ad of-
ficiū.nā maritus ꝛ vxor euitant satisdationē de
iudicio sisti propter fundū dotalē.vt.l.sciendū
§.si fundū.ff.qui satisda.co.sic ꝛ bona patris se-
pe dicunt esse filij.ꝛ ideo hereditas parentū di-
citur debita filijs.l.fi.C.de codicillis.l.fin.C.de
cur.fur.ꝛ.C.de imponenda lucra.descriptione
l.j.circa prin.li.x.ꝛ nō deficit eis nisi administra
tio dicta.l.in suis.ff.de libe.ꝛ posthu.ꝛ pro hoc
etiā.ff.vnde liberi.l.scripto.ꝛ de bonis damna-
torum.l.cum ratio.ꝛ qꝛ filij dicunt ad ppria bo
na venire.ff.de succes.edicto.l.j.§.largius.nam
filij nō debēt thesaurizare parentibus sed econ
tra parentes filijs.xvj.q.j.c.predicator.ꝛ ibi glo.
¶Item qꝛ appellatione dn̄i continet filius in
bonis patris.vt.l.j.§.dn̄i.ff.ad silleianum.Itē
qꝛ filij possunt dicere libertos patris esse suos.
vt.ff.de verb.sig.l.licet.§.patronos.Itē pro pre
dictis facit quod notat idem Albe.de rosa.in di
cto opere statutorum in prima par.q.cxiij.vbi
dicit qd̄ si statuto castri vel ville cōtinetur quod
nullus possit ibi esse potestas nisi ibi habeat cē-
tum bubulcas terre:quidam filiusfamilias fuit
electus potestas ꝛ non habebat ibi centum bu-
bulcas terre sed pater eius sic.querebat an pos
sit esse potestas.ꝛ ibi tenet quod sic.ꝛ ibi allegat
iura et rationes.Item pro hoc quod statim di-
cam de viro et vxore.Item etiam pro predictis
facit optime.l.fi.infra de impu.et alijs substi.et
maxime id quod per Angel.ibi dicitur.vbi vult
quod si statutum dicit quod nemo possit miles
esse nisi habeat mille in bonis.si filiusfamilias
nihil habet sed pater eius habet mille:filius re
putatur habilis.Item pro hoc quia estimū pa-
tris dicitur esse estimum filij vt notat Bald.An
gel.et doctores in.l.fi.j.de impube.et alijs sub-
sti.et adde quod notat Bartol.in.l.cum scimus
C.de agricolis et censitis.lib.xj.et quod notat
Bal.in.l.j.ff.ad silleianum.ꝛ in.l.si plures.ad fi.
C.de sacrosan.eccle.et in addi.spe.in titu.de cē-
sibus.Et intellige predicta vera quando filius
est filiusfami.in potestate patris:secus si esset
emancipatus:vt no.glo.in.l.ij.C.q̄ etate se excu
sant.lib.x.ꝛ no.docto.in.d.l.fina.C.de impu.et
alijs substi.¶Quid autem erit si ille qui facit
vel ille cui fit furtum est maritus vel vxor ꝛ ipse
parum habeat sed eius coniux sit diues.an ip-
se reputabitur diues.et breuiter dico quod sic
per text.in.l.sciendum.§.si fundus.ff.qui satis-
da.co.vbi dicitur quod maritus et vxor euitant
satisdationem de iudicio sisti propter fundum
dotalem.et ad hoc faciunt ea que statim dixi de
filiofa.¶Sed contra istam determinationem
facit quod no.Albe.de rosa.in suo opere statu-
torum in.j.par.q.cvj.vbi dicit pone aliam que-
stionē.Statuto cauet qd̄ habēs mille in bonis
debeat tenere vnū equū pro cōi.aliquis ex bo-
nis pprijs habebat quingenta ꝛ ex dote vxoris
alia quingenta nunquid patrimoniū suū con-
iungetur cum dote vt sic teneatur tenere equuꝫ
pro cōi tāꝙ habeat mille in bonis.ꝛ dicit Albe.
qd̄ obtentū fuit fm doc.antiquos qd̄ non.et di
cit qd̄ de hoc vr̄ casus in.l.lucius.§.idē respōdit
cōstante mr̄imonio.ff.ad municipales ꝛ lꝫ hoc
multū faciat contra tn̄ adhuc idē teneo quod
dici.ex dico quod de hoc est casus in.d.l.sciendū
§.si fundus.ꝛ in.d.§.idē respondit cōstāti ma
trimonio.in prin.vbi dici qd̄ dos in bonis ma

Cōiux respectu alterius cōiugis diuitis dꝛ diues

riri est cõstāre matrimonio.⁊ ꝓbat̄ in.l.in reb⁹.
§.de iure do.cū si.Nec obstat qđ dixit Albe.de ro
sa.per dictū.§.idē respondit.l.ij.responso.q: il-
lud procedit q̄tum ad onera q̄ imponunt̄ respe
ctu quātitatis patrimonij nos vero loquimur
q̄tum ad hoc an reputetur diues: et sic quo ad
ei⁹ cõmodū ⁊ fauorē quo casu dos dicitur esse in
patrimonio viri ⁊ etiã vtriusq̄.vt.d.l.sciendū.
§.si fundus.Cogita tu q: nunc circa hoc nil mi
hi aliud occurrit. Si vero furtū qđ committi-
tur est enorme siue atrox.qđ est qñ fit cum fra-
ctura ostij vel scrinij vel capse:vel alio modo si-
mili.vel expillatur hereditas ⁊ tale furtū cõmit
tētes dicunt̄ fures improbiores ẜm dñm Pau-
lum de ca.hic ⁊ dixi supra circa prin.Et videtur
qđ sit iudicādū idem qđ dictum est de furto ma
gno ẜm Bal.hic ad finalē col.ver.iij.no.Sed de
hoc dic vt dicam infra qñ fures sunt improbio-
resqua pena puniātur.Et aduerte ad id quod
dixi quod vno pro furto ⁊ sic primo quis nõ de-
bet suspendi nec aliter mori.nam hoc fallit in
pluribus casibus. Primo enim fallit quando
furtum esse magnum vt dixi supra ẜm Bald.qđ
tamen non teneo de iure.vt supra dixi. Secun-
do falli quando esset statutum vel consuetudo
de hoc in loco vt notatur hic per doctores. Ter
tio fallit in.c.j.§.si quis quinq̄ solidos in titu.
de pace tenenda.in vsibus feudorum.sed ẜm ali
quos ibi est speciale propter fracturam pacis.
pro hoc fecit ille titu.sub quo ille.§.est positus
qui est de pace tenenda.nam lex debet esse posi-
ta sub congruo titulo ⁊ ẜm eum debet intelligi.
vt in prima constitutione codi.§.quibus.⁊ in.l.
imperatores.ff.de in diem adiectione.⁊ ita te-
net Ange.de aretio.insti.de acti.§.ex maleficijs.
in.iij.col.Vel dic quod ille.§.si quis quinq̄ soli-
dos.hodie corrigitur per eundem imperatorẽ
in.c.j.§.iniuria.in titu.de pace iur.fir.⁊ ibi glo.
in ver.furtum.⁊ in ver.legitime.⁊ ibi plene per
doctores ⁊ maxime per dominum Jaco.de al-
ua.⁊ ita sentit etiam bartolus hic.Vel dic qđ il-
le.§.si quis quinq̄ solidos.de generali consue-
tudine non seruatur ẜm glo.in dicto.§.iniuria.
in ver.legitime.in fine.maxime in italia.ẜm Ja.
de bel.⁊ Bal.ibi.⁊ idem tenet Gandinus in suo
tractatu malificiorum.in ti.de pena furum in
penul.q.Et idem tenet hic Bal.ad finem.j.col.
qui dicit quod ille.§.non seruatur de consuetu-
dine.ideo de eo non est curandum.Et idem te-
net Bar.in.l.capitaliũ.§.famosos.ff.de penis.
vbi ponit opiniones.⁊ istam opinionem credo
veram sa uando etiam primam scilicet qđ ille.
§.loquatur in pace rupta.⁊ quod hodie de con-
suetudine non seruatur in simplici furto circa
intellectum dicti.§.si quis quinq̄ solidos.Vide
etiam que dixi supra in secunda oppositione.
¶ Quarto fallit in.l.pe.ff.de condi.ob causam.
sed ibi per doc.dicitur quod ita fuit ibi de facto
non autem quod de iure fieri debuerit.Vel for-
te ibi speciale propter vilitatem persone.quia
erat seruus ẜm Ange.de aretio.insti.de acti.§.
ex maleficijs.in.iij.col.¶ Quinto fallit quando
fur est famosus vel latro.de quo per tex.glo.et
Bart.in.l.capitalium.§.famosos.ff.de penis.et
dicam infra de pena letronum.Et predicta sūt
vera scilicet quod pro primo furto quis debeat
puniri qñ furtū est commissum simpliciter.sec⁹
si esset cõmissum ꝓpter necessitatē famis extre
mā.q: tūc nõ deberet puniri.p ca.si q̄s furat⁹.ex
tra de furtis.cū ibi nota.⁊ p.c.discipulos.cū ibi

Furtū enorme siue atrox.

Furtum cõmissum per necessitatẽ non punit̄.

notatis.per glo.de consecra.di.v.⁊ vide tex.cuẽ
gl.de cõsecra.dist.j.sunt nõ nulli.⁊ nota glossam
in.l.ij.in.§.cum eadē.in ver.confert.que incipit
Ad comedendū.ff.ad.l.rhodiã de iactu.que di-
cit qđ tēpore necessitatis oīa sunt communicā-
da.Item q: necessitas non habet legem vt i pre
dictis iuribus notatur.⁊ notat bar. in. l.j.in fi.
infra de operis li.⁊ in.l.j.C.de naufragis.li.xj.⁊
vide textū.j.q.j.remissionē.§.ergo.Et hoc etiã
notat et tenet Gofredus in sum.de furtis.versi.
excusatur autem.qui etiã dicit singulariter qđ
si nõ est extrema necessitas sed tñ necessitas est
qđ tunc attenuat̄ delictum: nõ aūt excusat̄ omi
no.allegat dictum.c.si quis ꝓpter necessitatem
extra de furtis.qđ allegaui duẽ essem cõsult⁹ de
quodam stipendario q̄ propter necessitatem fa
mis nõ tñ extraneā cõmiserat furtū. ⁊ dixi per
dictū Gofre.qđ talis nõ debebat suspēdi aliquo
modo nec etiam aliter mori.ex quo necessitate
famis inductus fuit ad hoc faciendū. sed quod
debebat mitius puniri. qđ bene nota vt possis
euadere quēa morte.Itē p̄dicta vera nisi fur es
set nimiū iuuenis:puta puer vel nimiū senex:q:
tunc iudex potest ⁊ debet penam mitigare.vt.l.
auxilium.§.in delictis.⁊.l.si excausa.§.nūc vidē
dum.ff.de mino.facit.l.aut furta.§.persona.in
fine ibi.in huius rei consideratione etatis quo
q̄ ratio habet̄.ff.de penis.⁊ in.l.ij.ad fi.ibi.et vt
cuiuscūq̄ patiatur etas.ff.de termino moto. et
pro hoc vide qđ notat bald.in. l.quicunq̄.j.co.
in.iiij.col.ver.iiij.casu. vbi dicit qđ qñ est vnica
pena ibi non cadit electio sed dispensatio:⁊ ista
ad iudicem ex causa spectat vt si statutũ dicat
de amputatione manus. et aliquis est ita puer
vel ita senex qđ statim moreretur potest iudex
dispensare: tamen non cogitur nec ꝓpterea po
test appellari.argu.l.qui posthumos in fi.in ra-
tione litere.ff.ad silleianum. et dixi supra in.l.
si fugitiui.in.v.questi.¶ Sed iuxta p̄dicta que-
so an associantes furem et facientes ei custodiā
ne deprehendantur sint proprie fures.ita quod
cõprehendantur a statuto loquente de furibus
Dicas qđ nõ sunt proprie fures nec in dicto sta-
tuto cõprehenduntur ẜm Ang.in.l.pinde.ff.de
condi.fur. ¶ Dubitari etiam potest an ille qui
deflorat virginem dicatur commisisse furtum.
dic quod sic.vt probatur in aut.de lenonib⁹.ibi
castitatis furtum.Et ideo dixit ibi Angel.quod
si est concessum alicui arbitriū cõtra fures ⁊ la-
trones ⁊ aliqua virgo fuit deflorata quod con-
tra talem deflorantẽ iudex põt inquirere vigo
re dicti arbitrij qđ pulcrū est et notabile.Et pre
dicta omnia procedunt quando quis commisit
vnum furtum tantum.¶ Si autem quis cõmi
sit plura furta.aut commisit duo tñ.aut tria vl'
plura.si duo tantum commisit. ⁊ tunc idem vi-
detur quod supra dixi de vno furto videlẽ.quod
quis non debeat furca suspendi vel mori.debet
tñ grauius puniri.⁊ de hoc qđ debeat graui⁹pu
niri est gloss.que alleg.ad hoc concordātes in.l.
iij.in.fi.supra de episcopali audiē.etiam si p pri
mo furto fuerit punitus:vt probatur in.l.capi-
talium.§.solent ibi tractari clemētius.ff.de pe-
nis:vt.j.dicam de versicu.sed pone aliam.q.quo
tidianam.¶ Et licet text.⁊ gl.fi.in.d.l.iij.in fin.
C.de episcopali audien. videatur dicere contra
rium scẽ quod due vices inducant consuetudi-
nem et dixi.s.in hac.x.q.in princ.ibi fur.famo-
sus dicitur ⁊ glo.in.l.capitalium.§.famosos.ff.
de penis in verbo crassati ibi. nam si semel ve-

Puer vel nimium senex qñ p furto puniantur.

Associans furē non dr ꝓprie fur.

Fur dr etiã qui deflorat virginem.

Cõmittens duo furta nõ suspēdit̄.

niā meret̄ a furca a contrario sensu videt̄ velle
qđ si bis est quis furatus nõ mereat̄ veniā a fur
ca.¶ Tamen quantū ad hoc vt pena mortis in
feratur furi requirunt̄ tria furta:saltem de con
suetudine generali ẜm doc.hic ⁊ maxime Bald.
qui dicit ⁊ pro primo ⁊ secūdo furto q̄s furca nõ
suspendit̄:sed pro tertio furto:q: delictū in con
suetudinē deducitur furca suspenditur de cõsue
tudine generali:que eoipso reputat eum publi
cum et famosum furem quod fecit tot furta vel
saltem crassatorem vt.l.capitaliū.§.crassatores
et.§.famosos.ff.de penis. hoc an sit verū de iu-
re statim videbimus in eo qui commisit tria vl'
plura furta.Sed de iure lombardo p primo fur
to debet oculus euelli. p scđo nasus scarpolari
pro tertio vero debet mori: vt in lombarda de
furibus ⁊ seruis fugacibus.l.si quis latro. ⁊ hic
no.gl.in ti.de pace iur.fir.in.§.iniuria in verbo
furtū in vsib⁹ feudorũ ⁊ no.etiam glo. in.l. capi-
taliū.§.famosos.in verbo furta que incipit clā
clam ad fi.ff.de penis. ¶ Si vero quis cõmisit
tria furta vel plura:⁊ tūc cõis est opinio glossa-
torũ ⁊ docto.qđ debeat mori ⁊ sic furca suspendi
vt est gloss. hic sup verbo castigabit̄: vt dixi.s.in
prin.huius.x.q.⁊ hic per Bal.⁊ doc.⁊ pro hoc est
glo.in.l.capitaliū.§.famosos. in verbo crassati
ibi.nā si semel veniam meret̄ a furca. a contra-
rio sensu:vt.s.dixi. ⁊ gloss. in verbo furta ⁊ facit
d.l.capitalium.§.solent.⁊.§.crassatores.q: saltē
per trinū actū furādi inducta est cõsuetudo fu-
randi:vt est tex.⁊ ibi gl.in.l.iij.in fi.C.de episco-
pali audi.Itē p hoc q: ille qui cõmisit sepi⁹ vnū
delictū mag⁹ punitur q̄ qui semel tñ:vt est tex.
cū gl.notabili in.l.si diuturni.ff. de penis. circa
prin.que allegat ad hoc cõcordantes:⁊ sic mag⁹
punit̄ furtū reiteratū q̄ nõ reiteratū: vt est tex.
cum glo.fi.in.l.fi.C.de cõuentu. lib.xij. ⁊ textus
cum gl.in verbo deterior.in auten. de litigiosis
§.si vero apud iudicē.coll'.viij.⁊ habet̄.xxvij. q.j.
peruenit.⁊.ff.de re militari.l.iij.§.si plures. ⁊.l.
nõ ois.§.a barbaris.in fin. ⁊ extra de hereticis
ad abolendam.§.illos autem. ⁊ not.glos.j.xxv.
q.ij.ita nos.⁊ habet̄ in.c.accusatus.de hereticis
lib.vj.⁊ ita cõiter practicatur de quadam cõsue-
tudine generali.⁊ idem tenet Gandinus in suo
tractatu maleficiorū in ti. de pena furum. siue
in titulo de furibus ⁊ latrocinijs versi.sed pone
penā ẜm Ubert.de bobio. etiā si p primo ⁊ secū
do furto fuisset punitus:vt dixi.⁊.j.dicet̄ i versi.
sed pone aliam.q. ¶ Si tñ ista tria furta essent
parua ⁊ de rebus magnatiuis.puta de gallinis
de consuetudine nõ seruatur Verone qđ fur pro
his tribus furtis de gallinis suspēdatur vl' mo-
riatur:sed vidi cõdemnari in pecunia vl' ad stā-
dum per aliqđ tempus puta duorum vel trium
mensium in carceribus.¶ Sed ego credo qđ de
iure sit verius: videlicet qđ fur etiam q̄ cõmisit
tria furta vel plura nõ debeat suspēdi vel aliter
mori.nam hoc non reperitur iure cautũ:vt di-
xi.s.de illo qui commisit vnum furtum magnū
tantum:ergo.l.preuaricationis.§.fi.ff.de preua
ricationi.cum similibus.s.allegatis.Immo re
peritur contrarium hic ⁊ in corpore vnde sumi
tur ista aut.si in aut.vt nulli iudicium.§.penul-
ti. ¶ Item hoc probatur in. l. saccularij.in pn.
ff.de extraordi.criminibus vbi dicitur qđ dege-
rarij plus q̄ fures puniendi sunt.idcirco aut ad
tempus in opus publicum dātur aut fustibus
castigantur aut ad tempus relegantur.Ex qui-
bus verbis apparet quod illi qui sunt magis q̄

Cõmittens tria furta furca suspēditur.

Essent parua.Adde qđ hoc idem tenet Alex. in cõsilio.cx.in fi.l.iij.vol.

fures puniēdi:vt sunt degerarij.nõ puniuntur
ad mortem:ergo multominus fures qui min⁹
sūt puniēdi arg.aut.q̄to magis.s.de sac. sanc.
eccl.⁊.l.q̄to magis.ff. de iureiurando. cum si.
¶ Item hoc ꝓbatur in.l.j.§.de expillatores.⁊.
§.sicum.l.sequenti.ff.de effrac.⁊ expilla.vbi ꝓ-
batur hoc manifeste sic. nam in.d.§.expilato-
res dr qđ etiā fures atrociores qui etiã cū fra-
ctura ostij vel hortorũ sunt fures nõ sūt ad mor-
tem cõdēnādi.Immo sunt relegādi vel in op⁹
publicum dādi vel fustibus castigandi ẜm con-
ditionem psone:vt ibi:ergo multomin⁹ debet
iponi pena mortis simplici furi q̄ nõ sit atrox.
nec cum fractura ostij vel alterius rei furtum
cõmisit:vt etiam dixi.s.qñ furtū est enorme vel
atrox.⁊.j.etiā dicetur vbi ponetur de furibus
improbioribus.Un̄ ex his cõcludo qđ furi qui
cõmisit tria furta nõ debet de iuri imponi ali-
quo modo pena mortis:sed dẽ fustigari vel re-
legari vel hodie bāniri:vt hic ꝓbatur.⁊ in.d.l.
j.§.si.ff.de effracto.⁊ expilla.non autem aliqđ
mēbrū abscidi ⁊ ꝓbatur hic ⁊ in corpe vnde su-
mitur ista aut.Et istud teneo qđ de iure sit verẽ
licet ex forma statutorū italie vel de quadā cõ-
suetudine generali seruitur contrariū:vt.s.di-
xi.¶ Nec ob.p̄dictis.d.l.capitaliū. §.famosos.
ff.de penis.q: ille.§. loquitur de latronib⁹ qui
in itinerib⁹ insidiātur hoibus ⁊ per vim depre
dantur ⁊ homines interimūt:vt colligitur ex
verbo interemtorū ibi posito in.d.§.famosos.
nõ autē loquit̄ in furibus qui clā furant̄ vel lo
quuntur oīa iura que.s.dixi ⁊ sic q̄stio nostra.
¶ Nec etiā ob.d.l.capitaliū. §. crassatores. q:
ibi etiā loquitur de latronib⁹.ergo.¶ Nec etiā
ob.§.solent.in.d.l.capitaliū.q: ibi non loquit̄
de fure:sed de alio.s.seditioso.Itē ibi etiā nõ de
bet puniri ad mortē:licet dicat qđ grauius de-
beat puniri ex eo qđ frequentius idē dilectum
cõmisit.Nec etiā qđ per trinū actū inducatur
consuetudo furandi ⁊ quis magis delinquat si
plurie cõmisit furtū qđ si semel tñ.vt.l.iij.i.fi.
C.de epali audientia.cū ibi no.per glos.⁊ doc.
et per not.in.l.si diuturno per glo.ff.de penis.
q: respondetur.Fateor quod magis delinquit
⁊ quod magis debeat puniri vt in iuribus.s.al
le.⁊ no.gl.in.l.fi.C.de cõmē.li.xij.non tamē ibi
dicitur quod debeat ista pena transire vsq̄ ad
mortem inclusiue.immo probatur contrariū
in iuribus preal.Nec etiā ob.gl.hic in verbo ca
stigabitur que videtur dicere contra.⁊ solet al
legari cõtra ea que.s.dixi.nā si recte intelliga-
tur nõ dicit contra.dicit enim nisi sit publicus
latro qui scẽ consueuit furari qui furcis suspē-
datur.illud enim relatiuum qui debet referri
ad suū antecedēs hoc ē ad latronē publicū qui
cõsueuit furari.⁊ sic vult dicere qđ nõ sufficeret
latronē esse.i.violētū aggressorē ⁊ spoliatorē at
q̄ homicidā de q̄ loquit̄.§.famosos nisi id sepi⁹
fecisset.i.cõsueuisset furari.nā ⁊ rapere furari ē:
vt insti.vibo.rapt.princi.⁊.§.j.vt furca figi debe-
ret vl' ad bestias dānari vt vult ille.§.famosos.
⁊ sic illa v̄ba glosse.s.ille q̄ cõsueuit furari non
dñt referri ad furē:sẽ ad latronē de q̄ dixerat ⁊
ita vult i effectu Jac.but.hic.⁊ p hoc etiā facit
q: gl.intelligit ẜm tex.quē allega:vt dixi.s.circa
prin.hui⁹.x.q̄stionis.sed ille.§.famosos.quē gl.
allegat loquitur de latrone.ergo de illo.glo.in
telligit vt dixi.s.in.ix.q.in versi.latro vero pu-
blicus.vbi vide ⁊ hoc bene no. pro intellectu
glosse hic in verbo castigatur.¶ Nec etiam ob.

qd dicit glo.in.d.§.famosos.in verbo furca:ibi
aut est famosus.sed nõ nisi clã surripuit.& tunc
forte qd hic dicit obtinet:q: illa gloss.nõ firmat
pedes:sed loquit sub dubio forte vnde non esset
firma sententia glossatoris qd bene nota:q: non
ita reperies tacta.& plene discussa & plene discus
sa & declarata & faciet tibi honorẽ. ¶ Sed posi-
to qd de iure vel ex cõsuetudine vel ex forma sta
tuti ille q est publicus & famosus fur.et sic sepi⁹
cõmisit furta possit & debuit mori & sic furca su-
spendi.& vnus cõmisit hic vnũ leue vel paruum

Furta alibi cõmissa agrauãt delictũ in furca suspendat.

furtũ:sed alibi cõmisit plura furta. An illa fur-
ta alibi cõmissa aggrauãt delictum furti parui
hic cõmissum ad hoc vt possit hic tanq̃ fur pu-
blicus & famosus suspẽdi. Et videt q non:q: pa
ria sunt cõmissa nõ esse & cognosci nõ posse. nã
si nõ põt cognosci:ergo nõ põt cõstare iudici vt
iudici ad hoc.ff.de ferijs.l.ij.in fi. et sic si nõ põt
iudex procedere cognoscẽdo:& nec aggrauando
¶ Tu dicas qd sic.nã furta alibi cõmissa quali-
ficãt furtũ factũ hic:vt acrius puniat. & sic vt su
spẽdat:vt.l.iij in fi.C.de epali audiẽ.& l. fuis.§.
ad.l.iul.de vi.&.l.j.ff.de iur.patronat⁹:ita dicit
Di.& Bar.singulariter in.l.si cui.§.si cuz sacrile-
giũ.ff.de accu.& idẽ tenet hic bald.in prĩn.ij.col.
versi. sed dubitat nunq̃d q dicit qd licet de furtis
alibi cõmissis hic principaliter nõ põt inquiri:
tñ q: rõne aliorũ remanet infamia cognosci in
cõsequentiã seu in cõcomitantiã põt.arg.l.quo
ties.C.d indicijs.& dicit qd ista est vera opi.quã
tenuit etiã Jac. de bel.in aut.vt nulli iudicũ. §.
si qs vero cõprehensor:& ita etiã tenet hic Pau.
de ca.& cõiter doc. Et idẽ etiã tz Ang.de arc.in-
sti.de actio.§.ex maleficijs in.iiij.col.& i suo tra-
ctatu maleficioꝝ in gl.in verbo & ei vestẽ celestrẽ
abstulit.in.vj.col.in fi.versi.quero nunq̃d furtũ
de quo nõ põt cognosci. Et idẽ dicunt doc. p̃fa-
ti qñ esset tale furtũ de quo nõ posset cognosci
per prescriptionẽ tẽporis:sicut nõ posset si esset
commissum extra territorium:quia vtroq; casu
aggrauat furtum hic commissum per predicta

Furta alibi cõmissa cõputant nũero furtoꝝ:vt quis possit suspendi.

¶ Jmmo plus dico qd nõ tñ furta alibi cõmis
sa qualificãt furtũ factũ hic:sed etiã cõputãtur
in numero furtoꝝ hic. vnde si statuto cauet qd
q̃s nõ possit suspẽdi nisi p tribus furtis:& aliq̃s
cõmisit hic vnũ furtũ nõ magnũ.& alibi cõmisit
duo furta:qd tunc verũ est dicere ipm cõmisisse
tria furta:& sic poterit suspendi vigore dicti sta-
tuti licet principaliter pꝑter illa duo furta ali-
bi commissa non potuisset hic suspẽdi:nec etiã
aliter puniri:ita vult do. Bartholomeus de sa-
licetis singulariter in. l. seruus.C.ad.l.iuliam.
de vi publica quem sequitur Ange.de arc.in suo
tractatu maleficiorum. in gloss. in verbo et ve-
stem celestrem abstulit in.vj. col. in fin. et insti-
tu.de actio.§.ex maleficijs.in.iiij.col.& hoc etiã
sentit Bartol.& Angel.in dicta.l.si cui.§.fina. in
fine. ¶ Sed aduerte quia Gandi. qui fuit ma-
gnus practicus in suo tractatu maleficioruz in
titulo de pena furum.versicu. Jtem pone aliaz
questionem de facto:et Odofredus et Guido de
suza.in suo tractatu maleficiorum in titulo que
pena furibus imponatur licet arguant:vt su-
pra pro illa parte:tamen dicunt quod de iure
contrariuz est verius:scilicet quod hic possit pu
niri pro vno tantum furto:et de alijs furtis de-
bet remitti fur ad iudicem loci in quo est com-
missum furtum s̃m Vbertum de bobio. Dicunt
tamen quod iudices feroces sequuntur primã
opinio.et puniunt fures et latrones etiam pro

furtis alibi cõmissis et istud teneas qñ hic ali-
qd furtum cõmisit & non al's:vt dicit. quia ta-
les iudices bene faciũt:& ista ẽ hodie cõmunis
opinio doctorum modernorum. ¶ Sed pone
aliã questionem quotidianam iuxta predicta.
Quis cõmisit tria furta vel hic vel albi non cu-
ro.& pro primo & scdo furto fuit punit⁹.an pro
tertio [a] furto hic vltimo loco cõmisso debeat
mori & sic suspendi. posito qd ex forma statuti
vel ex consuetudine generali pro tribus furtis
quis debeat suspendi. Et videtur qd nõ.quia iã
de duobus punitus est nec pro vno solo furto
potest suspendi.& si suspẽderetur p pluribꝰ bis
puniretur pro primo & scdo furto.qd esse nõ de
bet.vt.ff.de accusa.l.senat⁹.&.ff.naute caup.sta-
bu.l.licet. Sed videt qd debeat supendi.q: cum
perseuerauit in crimine magis deliquit & ma-
ior pena imponit.C.ad.l.iul.de vi pu.l.seruos.
in fi.&.§.de episcopali audientia.l.iij. in fi.&.ff.
de penis.l.capitaliũ.§.solent.& dicit lombarda
qd p tertio furto moriat nõ autẽ pro primo et
secundo.& sic sentit Vbert⁹ de bobio qd debeat
mori.& ita dicit Gandin⁹ in suo tractatu de ma
leficijs in titu.de pena furũ.versi. sed pone pe-
nã impositã. Et idẽ tenet ad literã Odofre. et
Gui.de suzaria in suo tractatu maleficiorũ in ti
tu.de pena furibꝰ imponẽda.in princi. Et idez
tenet hic dñs Pau.de ca.& istud etiaz ego teneo
p vero maxime per textũ in.l.capitaliũ.§.solẽt
ibi tractari clementius cõuicto ibi nõnunq̃ ca
pite plectendi.nam ibi loquitur qñ pro prima
& scda vice fuit punit⁹.& tamen dicit ibi qd etiã
pro tertia punitur acrius & bene. quia ex coa-
dunatione aggrauatur delictũ.ad qd.c.accusa-
tus.de hereticis lib.vj. Et idem ego dixi supra
quãdo quis cõmisit duo vel tria furta.in prin-
ci. ¶ Jtem adde predictis qd si pro tertio furto
q̃s possit suspendi qd hoc nõ habet locũ quan-
do dicũtur esse facta plura furta codẽ loco & tẽ
pore.quia talia furta non possunt numerari vt
plura. Nam mens statuti intendit grauius pu
nire propter consuetudinem delinquendi .in
qua consuetudine requiritur tpis interuallũ
ad hoc facit.l.cum qui.§.idez scribit.& ibi glo.
in ver.sed non in totum.& ibi etiem Bar.ff.de
furtis.ita dicit hic Bald.in.ij.col.versi.vlterius
quero.ad quod adde que dixi supra qñ dicatur
vnum furtũ vel plura. Que oĩa singulariter no
ta & tene menti.q: sunt pulchra & quotidiana.

a ¶ Pro tertio fur. Adde et vide cõsiliũ qd est inter cõsilia baldi.ccc.xl viij. in q̃nto volu. q vide tu limitare hoc pcedere qñ tertiũ est furtũ post illa duo secus si primo. q: tũc non põt puniri.

Pena furuz improborũ.

¶ Secundo casu principali qñ fures sunt im-
probiores.vt sunt expillatores hereditatis et
furantes cũ fractura ostij vel capse vel sere vel
alterius rei vel similes qui etiam atrociores fu
res appellantur.vt est casus in.l. j.§. expillato-
res cũ.§.se.&.l.ij.ff.d effrac.& expila. Qua pena

Expilator pena extra ordinaria punitur.

puniat. Dic aut loquimur de expillatoribus he
reditatis aut de furantibus cũ fractura q effra
ctores dicunt.vt.l.j.§.itẽ effracto.de effrac.& ex
pil.aut loquimur de saccularijs et detractarijs
si loq̃mur de expillatoribus hereditatis dic qd
licet isti non sint pꝑrie fures.vt.l.ij.§.de crimi-
ne expil.heredi.& no.glo.in.d.§.expillatores in
verbo atrociores.tamen fures etiam dicantur
vt probatur.in.d.l.j.§.expillatores. et in.l.si cũ
exceptione.§.qui vim intulit.ff.quod met⁹ cau
sa.& dixi supra circa principium huius decime
questiõis.et isti pena extraordinaria idest arbi
traria puniuntur.vt est textus in lege.j.&.l. di-
uus.ff.de crimine expil. hereditatis. et habe-
tur in dicta.§.expillatores. vbi etiam sic dici-

tur. Expilatores fures q sunt atrociores.hoc em̃
est expilatores in opus publicum vel perpetuum
vel temporarium dari solẽt honestiores autẽ or-
dine ad tempus patria moueri vl' fines patrie iu
beri excedere.quibus nulla specialis pena rescri-
ptis principalibus imposita est.id certo causa co
gnita liberum erit arbitrium statuendi ei qui co-
gnoscit.& sic in effectu erit in arbitrio iudicis vel
pretoris cognoscentis punire scdm conditionem
personaꝝ et quomodo regulari debeat hoc arbi-
trium et vsq; ad quam penam possit iudex vigore
huius arbitrij accedere. Vide q̃ plenissime dixi in
l.si fugitiui.in quinta questione supra eodem.

Effractores qua pena puniuntur.

¶ Si loquimur de furibus cum fractura qui di-
cuntur effractores.vt dixi. et dicas quod isti sunt
proprie illi qui furantur cum fractura vel perfo-
ratura hostij vel hortorum vel scrinei vel capse vel
parietis:vt probatur in dicta.l.j.§. item effracto-
res.ff.de effractoribus et expila.ibi effracto parie
te.coniuncta glos. que dicit alias perforato alias
effracto.& qd furtum per eos commissum dicitur
atrox.vt est textus in.l.fi.eodem titu. Et etiam di
citur enorme scdm dñm Paulum de castro hic. vt
dixi supra quando furtum est enorme vel atrox.et
videtur quantum ad penam qd idem sit iudican-
dum de hoc furto sicut de magno de quo. s. dixi.
quia Bal.hic in.j.co.versi.iij.no.maxime ibi. ego
puto.ponit furtum multũ enorme pro magno.et
sic promiscue vtitur illis vocabulis. Jtem pro hoc
gl.in.l.ad ea.in vlti.charta.ff.de reg.iur.que appel
lat magnũ furtum delictum atrox.& sic videtur qd
sicut pro magno quis dz suspendi.vt.s. dixi scdm
Bal.lz hic non tenuerim.s.ita etiam pro furto a-
troci & enormi. Sed contrarium in hoc est verius
tenendo qd furtum enorme sit qñ cum fractura
hostij vel alterius rei.vt.s.dixi.nam lz quis furet
frangendo vel perforando prius ostiũ vel parietẽ
vel scrineũ vel etiam serã:nihilominus pp hoc nõ
debet mori.vt probatur in parte.d.l.j.§.expilato-
res.et.§.si.cum.l.seq.ff.de effrac.& expila. Jtez hoc
probatur:quia magnum furtum dicitur atrox.vt
est glo.in.l.ad ea.ff.de reg.iur.&.s.dixi. Vnde sicut
pro magno quis non dz mori de iure.vt.s.dixi.ita
nec pro isto quod dicitur atrox.vt est text.in.d.l.j.
§.expilatores.ibi.atrociores.& in.l.fina.in princi.
ibi.atrociores enim sunt.eo.titu. Sed debz distin
gui. Aut tale furtum est commissum de die.et sic
sunt fures diurni & puniri debent.vt habetur in.
d.l.j.§.item effractores.subaudi puniuntur vt ex-
pilatores.de quibus dixerat.in.§. preceden. post-
ea sequitur in litera.sed enim diuus Marcus ef-
fractorem equitem romanũ qui effracto pariete
pecuniam abstulit quinquennio abstinere iussit
prouincia aphrica vnde erat & ab vrbe & ab italia.
Oportebit autem eque et in effractores et in cete
ros suprascriptos causa cognita statui prout ad-
missum suggerit dũmodo ne quis in plebeio ope
ris publici penam vel in honestiore relegationis
excedat. Jtem dicitur in.l.fi.eo.titu. Diuturni:ve-
ro effractores & post fustium castigationẽ in opus
perpetuum vel temporarium sunt dandi.vnde in
effectu tales non possunt ad mortẽ condemnari:
sed debent pro admissi & pesonarum qualitate pu
niri citra mortem tamen. Aut tale furtum est cõ-
missum de nocte:quia sunt fures nocturni cum
fractura hostij vel alterius rei.et isti debent fusti-
bus cedi et in metallum damnari:vt est casus in.
l. fina. in princi. ff. de effractoribus et expilatori-
bus.vbi in hec verba per Paulum iurisconsultuz
scribitur. Jn effractores varie animaduertitur.

atrociores enim sunt nocturni effractores.& ideo
hi fustibus cesi in metallum damnari solent. QS
bene nota.quia multi crederent quod de iure fu-
res diurni vel nocturni cum fractura ostij vel scri-
nei vel alterius rei deberent ad mortem condem-
nari.quod minime verum est vt ex predictis ma-
nifeste patere potest. ¶ Si vero loquimur de sac-

Saccularij pena arbitraria.

cularijs et detractarijs siue digerarijs.& dic breui-
ter quod isti possunt puniri arbitrio iudicis put
puniuntur expilatores hereditatis.vt est casus in
d.l.j.§.expilatores.in versi.simili modo.et saccu-

Saccularij qui dicantur.

larij.ff.de effractoribus et expilato. Et vult etiam
textus circa hoc.in.l. saccularij.in princi.ff. de ex-
traordi.criminibus.vbi per Vlpianum ita scribi-
tur. Saccularij qui veritas in sacculo artes exer-
centes partem subducunt partem subtrahunt.

Digerarij qui dicãt

Jtem qui digerarij appellantur. hoc est hi qui in
aliena cenacula se dirigunt furandi animo plus
q̃ fures puniendi sunt idcirco quoq; aut ad tem-
pus in opus dantur publicum aut fustibus casti-
gantur & dimittuntur aut ad tempus relegantur
Et qui dicantur saccularij exponitur ibi per glos-
sam.j.que inter alias expositiones.in fi.ponit istã
videlicet quod saccularij sunt qui saccis portant
merces desuper bonas inferius malas in eodem
sacco.quod bene nota contra huiusmodi delicta
committentes quia puniri debent plus q̃ fures:
qui tamen a iurisconsultis improbiores ab impe
ratore improbi tñ appellantur.vt dixi supra cir-
ca princi.huius decime questionis vbi vide. Jtem

Jmprobissimi fures q̃ pena afficiãtur.

tertio casu principali quando sunt improbissimi.
vt sunt raptores qui in strata publica furantur q̃
crassatores vocantur. Jtem illi qui cum interfe-
ctione in strata publica furantur.qui publici la-
trones vocantur.& etiam dici possunt plus q̃ im-
probissimi.vt probatur in.l.raptores.C.de episco
pis et cle.et insti.vi bonorum rap.in prin.et.l.ca-
pitalium.§.crassatores.&.§.famosos.ff. de penis.
et dixi supra in.ix.q.circa princi.huius decime.q.
Et isti qua pena puniantur.dic distinguendo.aut
loquimur de raptoribus et dic quod pro rapina
pretor fecit edictum suum quod habz tria capita.
prima duo capita ponuntur in.l.iij.in princi.ff.vi
bonoruz rap.vbi sic dicitur. Pretor ait. si cui dolo
malo hominibus teneris damni quid factuz esse
dicetur siue cuius bona rapta esse dicentur in euz
qui id fecisse dicetur eidem vi bonorum raptoruz
infra annum in quadruplum post annum in sim
plum iudiciuz dabo. Jtem si seruus fuisse dicetur
in dominum iudicium noxale dabo. Tertium ca-
put ponitur in.l.iij.que incipit. Pretor ait.eo.tit.
vbi dicitur. Pretor ait cuius dolo malo in turba
damnum quid factum esse dicetur in euz in anno
quo primum de ea re experiundi potestas fuerit
in duplum post annum in simplum iudicium da-
bo. Et ita tria capita declara vt habetur per iuris
consultos in toto illo titu. ff. vi bonorum rap. et
habetur etiam in.c.j.et institu.eo.titu.& per Azo-
nem in sum.eo titu.et sufficiant iste remissiones.
quia non intendo tractare materiam vi bonoruz
causa breuitatis. Sũt enim alie violentie que pu-
niuntur.de quibus vide per glo.ordi.& magistraz
in.l.extrat.ff.qd metus causa.tibi per docto. ¶ Si
vero loquimur de his qui in strata publica vel in
syluis furantur qui crassatores dicuntur. vt.l. ca-

Pena crassatoꝝ & q̃ dicantur crassatores.

pitalium.§.crassatores.ff.de pe.qui quare dicant
crassatores:vide textum cum glo.in.d.§.crassato
res.et vide textum.xxiij.q.j.militare. in ver. cras-
satur.et ibi archidia.qui ponit de hoc verbo cras-
sari. et dic incipiendo hic ponere materiam qua

pena latrones puniantur.qđ autem isti furantur
ne interfectione alicuius et isti proprie crassa-
tores vocantur:sed proximi latronibus habẽtur.
vt dicit text.in.d.§.crassatores.et ideo eos latro-
nes simplices appellaui.vt dixi.ſ.in.ix.q.in ver.
latro simplex.Aut furantur cũ interemtione ho-
minis:& tunc proprie dicuñ latrones:vt est casus.
in.d.l.capitaliũ.§.famosos.ff.de pe.in ver. inter-
emtorũ.& in ver.homicidia. ¶Primo casu qñ ali
qui furantur in syluis vel in strata publica vel in
itineribus vel in domibus aut in mari ꝙ vim ag-
grediendo aut cum armis aut sine armis.vt dicit
hic text.& infra in corpore vnde sumitur ista au-
tentica.& in.§.pe.qđ penis legalibus subiiciũtur.
que aũr sint iste pene legales:dicit glo.in dicto.§.
pe.qđ suspedantur per.d.§.famosos.& idem vide-
tur dicere glo.in.d.§.famosos. in ver.furta.ibi. ſz
hodie.vbi glo.dicit.sed hodie hoc casu penis lega
libus quod exponũr ỹba huius.l. Ego in hoc di-
stinguerẽ aut isti semel trñ furati sunt aut pluries
si semel trñ tunc debent in metallum damnari vl
in insulis relegari.si pluries tũc debent capite pu
niri vel furca suspendi.istud probaꝫ aperte in.d.l.
capitaliũ.§.crassato.ff.de pe.vbi ita scribitur.cras
satores qui prede causa id faciunt proximi latro-
nibus habentur.& si cũ ferro aggredi.& spoliare in
stituerint capite puniuntur.vtiq; si sepius arcꝫ in
itineribus hoc admiserunt ceteri in metallum dã
nantur et in insulas relegantur.et hoc expresse te
net glo.in.d.§.famosos.in verbo crassari sunt.in.
ñ.et vltima expositiõe dum dicit vel crassari.i. vbi
frequenter obsederint itinera publica. nam si se-
mel veniã meretur a furca.vt.d.§.crassatores.et.
l.iñ.in fi.C.de episcopali audien.et ideꝫ tenet alia
gl.in.d.§.famosos.in verbo furca.in versi.aut pa-
lam.et in ỹsi.vt posset dici.vbi dicit quod si semel
trñ quis sit crassatus tenetur.l.iulia.de vi publica
et non ds furca suspendi per.d.§.crassatores.& idẽ
tenet glosſ.ſ.xxiñ.q.iñ.si quis fortitudinem.et ista
opinio verior est et hoc modo debet intelligi iste
text.hic in fi.dum dicitur penis legalibus subiiciũ
tur et textus in corpore vnde sumitur ista aut.vbi
eodem modo dicit.naz intelligitur de penis lega
libus.ſ.scõm dictum.§.crassatores. et scõm leges
titulus ad.l.iul.de vi publica.et etiam secundũ.§.
famosos.qñ scz furtum factũ fuisset cuz interem-
tione hominis.vt.ſ.dicetur qđ est singulare ꝑ la-
tronibus & piratis qui semel trñ aggrediendo ali-
quem vel aliquos spoliauerunt vt per hoc non de
beant furca suspendi vel aliter mori. vt dixi supra
in.ix.q.in ri.sed debent relegari et fustibus cedi:
vel loco dãnationis in metallum q̃ hodie non est
in vsu.vt dicit gl.in.§.relegati.inverbo in metallũ
in fi.insti.quib⁹ mo.ius patrie pore.solnitur.ma-
num abscindendam equissimũ esse putarẽ et deiñ
banniendos esse propter admissi criminis atroci
tatẽ.Nec obstat glo.in.d.§.pe.in aut.vt nulli iudi.
que videtur exponere penis legalibus.ſ.ꝙ suspen
dantur:qz ds intelligi scõm.l.quaz allegat.vt dixi
supra in.d.q.naz allegat.§.famosos.ergo ds intel-
ligi qñ concurrit furtum scõm.§.famosos.ſ. cum
interemtione. Eodem modo non obstat gl.in.d.
§.famosos.in verbo furca.in versi.sed hodie:quia
intelligitur illa gl.scõm illã.l.nã dicit penis legali
bus qđ exponit pena huius.l. non dicit huius.§.
et sic ꝙ illa verba que hic in fi.dicunt penis legali
bus subiiciunt intelligatur sm dictam.l.capitaliũ
ſ.in.§.crassatores.& in.§.famosos.scõm distinctio
nem quã.ſ.feci. Preterea glo.ibi non firmat illaz
opinio.ex quo ponit postea aliam & isti q̃ hoc mõ
sepius furantur dicunt etiam publici & famosi la
trones.vt.d.§.famosos.et hoc modo intelligo gl.
hic in verbo castigabitur:vt dixi.ſ.in.ix.q.licz pro
prie latrones sint illi q̃ cum interemtione furan-
tur.vt.ſ.dixi.& ſ.statim dicetur.Et predicta proce
dunt non solum si furati sunt:sed etiã si cuz ferro
aggredi & spoliare instituerit & ad aliquem actum
peruenerit ante trñ perfectionẽ.vt est nota.text.in
d.§.crassatores.ibi.et si cum ferro aggredi et spo-
liare instituerit.qui trñ debet intelligi dummodo
ad aliquem actum peruenerit.iurta no.in.l.q̃ cuz
telo.C.ad.l.corneliam de sicca.secus si ad nullum
actum peruenerit.quod bene contra illos q̃ stant
in syluis vel itineribus vel in mari et prede causa
aliquem aggrediuntur vt spolient licet ipsum nõ
spoliauerint qz euasit de eoz manibus quod ni-
hilominus ipsi debẽt puniri ac si eum spoliassent
ſz Bar.in.d.§.famosos. ad fi.aliter senserit dum
dicit et intellige hoc de his qui perfecerunt deli-
ctum.alias secus.ſ.c.l.§.crassatores.qđ singulari
ter nota. ¶Secundo casu qñ aliqui furantur in
itineribus vel in strata publica vel in syluis vel in
domibus vel in mari per vim cum armis vl sine
cum interemtione hois.et distingue aut hec fece-
runt semel trñ:et tunc dicuntur simplices latro-
nes.vt dixi supra in.ix.q. et non debent furca sus-
pendi propter furtum vel spoliationẽ:vt est casus
in.d.§.crassatores.et glo.in.d.§.famosos. in ỹbo
crassari.relata ad text. et est glosſ.xxiñ.q.iñ.si quis
fortitudinem.Si tamen interuenit homicidium
prout presupponitur tũc pro homicidio deberet
mori.etiam pro spoliatione sola.et ita intelligo
dictum.§. famosos.et glo.in.l.ñ.in verbo defen-
sionem.ff.de bonis eorum qui sibi mor.cõsci. que
dicit quod latrones furca suspenduntur: aut hoc
fecerunt pluries et tunc dicuntur publici & famo-
si latrones et isti debent furca suspendi.et de hoc
non est dubium quia vt est text.cum glo.in dicta
l.capitalium.§.famosos.ff.de penis.vbi sic elegã-
ter dicit famosos latrones in his locis vbi crassa
ti sunt furca figendos cum pluribus placuit vt et
conspectu deterreantur alii ab hisdem facinoribꝫ
et solatio sit cognatis & affinibus interemtorum
eodem loco pena reddenda in quo latrones ho-
micidia fecissent.Nonnulli etiam ad bestias hos
damnauerunt maiores nostri in omni supplicio
seuerius seruos ꝙ liberos. famosos ꝙ integre fa-
me homines punierunt et ita etiam potest intel-
ligi glo.hic in verbo castigabitur dum allegat. §.
famosos.& dicit qđ publicus latro qui scz consue-
uit furari.qui debet furcis suspendi.ſ.quando fur
tum factum est cuz interemtione hois. vt dicitur
in.d.§.famosos. et eodem modo debet intelligi
glosſ.xxiñ.q.iñ.si quis fortitudinem. in prin. que
dicit intelligas istud .c. .de famosis latronibus
qui licite in furca suspenduntur:& vt.d. §. famo-
sos. et adde quod isti famosi latrones dicuntur
etiam insignes latrones:vt est text.quem ita in-
telligit ibi Barto.secundum Oldra.in.l. constitu-
tiões.ff.de appel.& qđ dicatur proprie latro vide
Bal.in addi.Spec.in tit.de furtis. Item quis dicaꝫ
publicus latro.vide Oldr.in cõsi.dvii. Item quis
dicaꝫ famosus latro vel fur.vide rex.& bar.in.l. ca
piraliũ.§.famosos.ff.de penis.& Ang.in.l.j. §. ad-
uersus.ff.de sepulc.viola.& Albe.de rosate in. l. sa
crilegii penam.§.fi.ff.ad.l.iul.pecul.et vide Bart.
in.l.ñ.ff.de furtis quibus adde quod si ex forma
statuti latro famosus intelligitur qui fecerit tria
furta ds locum siue quis fecerit ea simul siue suc
cessiue secundus Bald.in.l.quid ergo.§. qđ air.ff.

Et predicta addet videcard. in.c.j. colum.v.ri. de eo qui mitti. in possess. cãi rei seruã. vide que in pposito ponit Fely. in tract. qñ solus bona punitur fal. prima.

de his qui no.insta. dum tamen sint distincta per
illum tertum.sufficit ergo siue sit distincta re tan-
tum siue re et tempore. Sed doct.tenent contra-
rium communiter scz quod requiratur distinctio
temporis quando punit propter consuetudinem
furandi:vt.ff.de furtis.l.eum qui.§.idem respon-
dit.ar.l.iñ.C.de episcopali audentia. que consue-
tudo non inducitur in instanti tempore. ita dicit
Bald.in.d.§.quod air.ad quod vide quod dixi su-
pra quando dicatur vnum furtũ. Que omnia sin-
gulariter nota et tene memr qz sunt vtilia et quo-
tidiana et plenius ꝙ alibi discussa & sufficient tibi
pro vna repertione et vno tractatu de pena furũ
et latronum. De qua materia vide hic per doc.et
habetur in locis prealle.et maxime.in.d.l. capita
lium.§.preceptores.et.§.famosos.ff.de penis.& p
glo.magistram.in.c.j.§.iniuria.in verbo furtum.
et in verbo legitime.et ibi per doct.in ti. de pace
iur. firman.& per glo.in.d.§.si quis fortitudinem.
xxiñ.q.iñ.et per Bandinum in suo tractatu de ma
leficiis.in ti.de pena furum et latronum.& p Ang.
de are.in suo tractatu maleficiozum.in glo.in ver
bo et vestem celestrinam abstulit.et in.§.et male
ficijs insti.de act.

FINIS

Ego Bartolomeus cepolla de Verona iuris
vtriusq; doctor et aduocatus consistorialis scripsi
et compleni die.ñ. Februarij. Mccclvñ. Verone
et domi legendo quibusdam iuris ciuilis audito-
ribus in scriptis edidi.

Et sic finem felicem accepere vtiles ac famosi
tractatus Egregij ac vtriusq; iuris professoris do
mini Bartolomei cepolle:videlicet de seruitutib⁹
vsbanozum ac rusticozum predioꝝ Tractatus cau
telarum. Tractatus cautelarum vltra dñm Bar
tolomeum cepollam domini Thome ferratij de
aduocatis de Bixia vtriusq; iuris interpretis no
uissime in lucem productus. Tractatus de simu-
latione contractuũ emtionis et venditionis. Re-
petitio.l.fugitiui:et aurentrice sed nouo iure. Qui
tractatus nouissime in Italia satis corrupte im-
pressi necessariam emendationem & additionem
meruere:per egregium virum magistrũ Joannem
de gradibus in nobili ac regia vrbe galliaꝝ Lugdu
nen.ibiq; cum acurata diligentia impressi:p Joã
nem de Jonuelle dictum pilton anno domini.
Mccccxvij.decimo Kalen.augustas.

¶Tractatus domini Joannis Thierry lingoneñ. iurisvtriusq; doctoris totam materiam fuge la conice complectens.

¶Quoniam superi⁹ tractatum est de seruis fugitiuis vt totus titulus lympidus exanclet̃ur ibidem fuge materiam inserere ausus sum. ¶Et primitus est notandum q⁹ fuga serui impedit eius prescriptionẽ sicut fuga animalis. l.j. et ibi Bal.C.de seruis fugi. Fuga eñ reddit quẽ suspectum.l.impuberibus.§.preterea.et ibi Bar.ff. de suspe.tut.et si existat leue indicium ad torturam Bal.in.l.non hoc.C.vnde cogna. Speculator in titulo de probatio.§.fina. versi.vltimo nota. vbi dicit q⁹ fuga facit semiplenam probationem tamen non totam si aliter statuto disponeretur licet constituat quem in mala fide.l. mala fide. et ibi Bal.C.de long.temp.prescrip.que pro lib.op.

¶Unde est aduertẽdum q⁹ fuga est triplex scilicet voluntaria causaria et ignominiosa Bald.in.l.j.C.de edil.act.Ideo queritur. Fuga an proprie dicatur quando quis laritat vt fugiat sed non comprehenditur.vide Bal.in.l.j.iij.colum.C de edi.act.et in.l.j.C.de seruis fugiti.vbi dicit qõ fugiens dicitur latitare Alexã.de imo.in.l. penul. de custo.reo. Et fugiens de carcere quod inuenit apertum non facit indicium contra se Bald.in.l. succurritur.C.ex quib.cau.maio.per.de sum.in.l. in bonefidei.C.de iureiuran.tamen si reuertitur non dicitur fugere nec tenetur pena statuti de fugiente de carcere Bal.in.l.j.vij.colum.C.de seruis fugiti.et in.l.j.C.de edil.act. Sed fugiens in domum propriam an possit in ea capi ⁊ extrahi per officialem pro debito ciuili Bald. et Alexan.in.l. pleriq;.de in ius voca.contra Bal. in.l.j.C.de sũtri.qui tamen loquitur quando fuit captus extra domum sed euasit et in domum aufugit quia potest de domo incontinenti extrahi.ita Alexan.in. l.quod ait de adulte.

¶Item queritur an fugiẽs ad ecclesias sit tutus.pro hoc vide tex.in titu.de his qui ad eccle.confug.Bart.in.l.consil. incipiente statuto ciuitatis ruderti.Oldr.in consil.iiij.quod est notandum etiam qõ si quis pro debito ducatur per ecclesiam non gaudebit immunitate ecclesie.ita Archid.xvij. q.iij.c. antiquitus Ex quo oritur alia questio. Tytius homicida non potuit fugere ad ecclesiam sed inuenit quendam sacerdotem deferentem corpus christi aufugit ad ipsum ⁊ cum accepit an gaudere debeat immunitate ecclesie. et primo videtur q⁹ sic per tex.in.l.vna.C.de his qui ad eccles.confug. Nam q⁹ aliquis in ecclesia tuetur est introducendum in fauorem dei ergo multo fortius si fugiat ad ipsum arg.l.capitalium.§. ad statuas.ff.de penis.et de edili.edict.l. quid sit fugitiuus.§. stantẽ.⁊. §.idem iulianus:nam teste aristotele propter vnus quodq; tale et iꝑm magis.

¶Sed quid de furibus ecclesie an habeant istud priuilegiũ et dicendum quod sic.in.l. presenti.§.quod in finibus.C.de his qui ad eccle. confug.text.in.c.sicut.de immuni.eccle.qõ potest intelligi secundum Jaco.de belloui.de furibus necessariꝰ secus autem in aliꝰ arg.de relig.⁊ sum. fune.§.fi.⁊.ff.de contrab.em.l.ede sacra.§.j.et.C. de relig.l.si sepulcrum.et ibi Bald. Unde quando quis in ecclesia deliquit tunc iudex secularis non potest eũ extrahere de ecclesia:sed episcopus loci et eum trader iudici seculari ⁊ sit laicus.C.ad legiul.de adul.auten.si quis ei. Proprerea queritur an fugiens de vno territorio in aliud per familiã potestatis vel prepositi possit capi ⁊ est dicendum quod nõ.ita Bal.in addi.ad specu.de compe.iud. aditi.ver. Sed pone quod malefactor Bal.⁊ Flo. de sanct.pe.in.l.sicuti.§.aristo.ff.si ser. vẽd. Sali. in.l.ij.C.de exhi.re.Ang.de are.in trac.malef.ver. quod fama facit.quod est contra dictum Bar.in. l.quod ait.§.quod ait.et ibi Alexan.de adult.Bal. in.l.quicunq;.C.de seruis fugiti.

¶Sed queritur an fuga post accusationem suspitionem faciat Bal.in.l.j.ff.de re.cornu. tenet quod non quod est modo limitandũ secundum Sozinum nisi quis coram iudice fuisset minatus de accusando licet adhuc non accusauerit quia tunc videtur quod fuga secuta faciat suspitionem propter quod ex hoc resultat in multis casibus idem effectus qui resultrarent ex libello accusatorio.vt est tex.singularis.in.l.mules.§. socer. de adulte.

¶Secundo nisi alias frustra suspitio laboraret contra fugientem post accusationem tũc enim maximam inducit suspitionem arg. cius quod dicitur in.l. fi.quib.mo.rur.⁊ ibi doc.

¶Tertio nisi post accusationem accusatus aufugiat de carceribus quia tunc contra eũ procedit̃ur tanq; contra cõfessum de crimine ter. in.l.cos.in fine.ff.de custo.reo.et ibi gloss. notabilis que ad hoc sepe allegatur. Quando ergo accusatus est captus ⁊ aufugit non habet locum dictum Bart. cum statim possit condemnari tanq; confessus quod intelligendum est si aufugerit de carcere clauso secus si de aperto sicut de aula palatij vbi iudex cum stare precepit quo casu si incarceratus fugiat hostio dimisso aperto per negligentiam custodum tunc aufugiens non habetur pro confesso. ita tenet singulariter Bald.in.l.succurritur.ff.ex quibus cau.ma.et fuit dictum ozigi nale Guili.de cu.quod solemnisat Ludo.de roma in.l.admonendi.ff.de iureiuran.

¶Quarto limitatur nisi carcer fuisset fractus per tertiam personam nõ data opera incarceratorum quia tunc est eadẽ ratio que est in hostio dimisso aperto.ita tenet Lanfr.de oriano. in.l.fugitini.C.de seruis fugi.glosl.in.§.si vo quidam.in auten.de exhib.reis.

¶Finaliter quero an fugiens cum gladio de domo in qua reperitur homo mortuus p̃sumitur occidisse docto.et.Bal.in.l.fina.C.de probationi.⁊ in.l.necꝫ natales eodem titu.dicunt qõ sic.ita Angel.in tractatu maleficiorum.ver. quod fama Angel.et Alexan.post Barto. in.l.ij.ff. furt. quod vidi in prari.

¶Sed queritur an fugitiuus debitor possit capi auctoritate creditoris Spec.in tit. de renũ.ver. Item est beneficium tenet quod sic quod est verum et sic intellige vt iudici presentetur non vt occidatur.ita in titu.de acausa.§.j.ver.hoc tñ.

¶Ad hec queritur an fuga faciat solaz suspitionem Barto.in.l.admonendi de iureiurã.

er ibi gloss.tenet quod faciat semiplenam probationem quod est limitandum secundum Sozi. nisi quis timore familie rectoris aufugiat et postea citatus a iudice comparcat tunc enim purgatur omnis suspitio text.in.l. quid sit fugitiuus.§. j.ff.de edil.edic.

¶Item fallit nisi aliqua causa excuset fugientem puta tenere partialitatem in ciuitate vel quid aliud dicta.l.quid sit fugitiuus.§. apud Labeonem.

¶Item limitandum est dictum Bart. secundum sozi.quod fuga indicium facit. vt dicitur in dicta.l.admonendi.⁊ clarius in.l.cornelia. ff.ad senatus. fille.valet quando aufugit ante accusationem de se factam secus si post quia tunc licuit sibi sanguinez redimere.in.l.j.in fi.de bo.co. vbi Barto.tenet per illum text. quod est intelligendum quando delicti erat capitale ex quo aut debebat occidi aut membris mutilari secus si esset imponenda pecuniaria. Tamen est notandus quod in casu speciali fuga plene probat. l. consiliarios.et ibi doct.C.de assesso.

¶Finaliter queritur fugitiuus qui vadit ad aliam patriam an poterit citari per iudicẽ loci in quo deliquit sine iudicis requisitiõe illius loci cum hic forum sortiatur ratione criminis. vt C.vbi de cri.ag.oport.auten.qua in prouincia Alli qui dicunt quod sic et allegatur pro hoc text.in.l. omnis.§. si vero appariror.C. de episco. et cle. et in.l.fi.ff.de offi.pref.ec.vrb.nec obstat.l.fi.ff. de iurisdi.omnium iud. Tamen contrarium seruatur de facto vnde aut commisit in illa iurisditione extranea aut non.Si in illa commisit tunc debz iudex qui eum captum detinet primo ipsum punire si crimen ibi commissum sit tale quod non impediat exsecutionem alterius iurisditionis vt puta si crimen sit tale quod mortem nõ exigat et aliud primo cõmissum mortem exigeret quia tunc primo de minori pena deinde de maiori esset tractãdum.ff.de accusat.l.si cui.§.fi.et sic in loco captionis potest manum vel aurem amittere et deinde est remittendus ad aliam iurisditionem in qua maius vel equale crimen commisit et sic executio aliam impedire non debet.ita Bar.in dic.l.si cui. §.fina.supra allegato.

Finis.

F. M. c. 28.